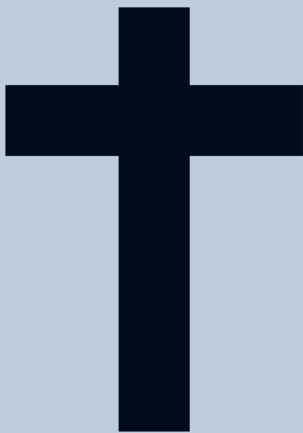

Biibilya Nyēē
Tiliil

New Testament in Sabaot (KE:spy:Sabaot)

Biibilya Nyēē Tiliil

New Testament in Sabaot (KE:spy:Sabaot)

copyright © 2011 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Sabaot

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Copyright Information

© 2011, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

Printed book ISBN 9966002030

The New Testament

in Sabaot

© 2011, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-04-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 29 Jan 2022
c68c9dca-518f-544b-a52e-82240cf64928

Contents

Mataayo	1
Määrkō	61
Luuka	99
Yoowaana	163
Yēyutēk	205
Roomeek	262
1 Kōōriintēek	285
2 Kōōriintēek	309
Kalatyeek	325
Ēfēēsēek	335
Filibiik	344
Kolosaayeeek	350
1 Tēēsālōōnikēek	356
2 Tēēsālōōnikēek	362
1 Tēmētēewō	365
2 Tēmētēewō	373
Tiitō	379
Filemōōn	383
Iburaneek	385
Yāākōbō	403
1 Bētērō	410
2 Bētērō	417
1 Yoowaana	421
2 Yoowaana	428
3 Yoowaana	430
Yuuta	432
Ng'oong'uutyēēt	435

Mataayo

Taayta

Siriintēēt, yēē /kikēēsirē āk wōlēē ki wuunto :ng'aleek ām taay: Kurubta keey āk wōlēē kimwooytooy :booyikaab biikaab Kiriistō, ku kisirē :lēbkēēyiintēēt Mataayo kitaabuuni ibooru soboonto āk yiisyēetaab Yēesu nyoo ki kāaruruukiintēetaab syuuruut /ānkikēēkuurē ām kaayneet ake kule Laawi. / Kiisōotyēechinē kule /kismkeesir kitaabuuni ām kitaabuunek ang'wan choo bo Lōkōōywēk chēē Kāroomēch. /Kismkeesir ām Māārko, Luuka āk Yoowaana. Tookunoot kule kisiree :Mataayo kitaabuuni kuutiitaab Araameek nto nyēbo Iburaneek ām kwēēnuutaab kēnyiitaab 45 ākoy 50 /kumānāākēēsich Kiriistō (KK) nto yityo, /bokēēwēēkyi kuutiitaab Kirikiik. Wōlēē /kikeeteta ng'aleek āk wōlēē rōōtitooy, kubo kuutiitaab Iburaneek āmēēbērē nyēbo Kirikiik /ānkikēēsirchinē Yuutayeeek. Bo koomānuut ām wōlēē mii :Mataayo kōōkiimchi Yuutayeeekyii choo kiikōōyēnchi Kiriistō kule mēēbērē kitay :Yēesu kiruutēk (siruutēkaab Muusa) kule mā kiy nto kule mātinēy manta. (Ng'ālyoontooni bo kiruutēk kuwēeku ng'ālyoontēetaab Iburaneek (Toora) nyēē ibooru ārōōruutēk nto mākuutēk.) /Kēēyēyiisyēē ng'ālyoontooni kooyum kitaabuunek muut choo bo taayta ām Biibilyaa nto ām bārooyinto, kōōbooru kiyēē mākyinē biich :Yēyiin ānkōōmuuchē kōōbooru Kiirootyeeet nyēbo Kēny.

Ānkoo ku wuu nyooto, i-ārōōru :Mataayo kule ng'ālyoo nyēbo koomānuut kule leelach :kāānēētēywēēkaab Yēesu kusiir ātēbuutēkaab Yuutayeeek. /Kismkeeng'oor ng'aleechu ām Kiirootyeeet nyoo bo Kēny. Kiityiich :chōōnēetaab Yēesu kiyēē /kikeeng'oor ām kitaabuunek muut choo bo taayta ām Biibilyaa. Kichāmchiin :Yēesu āk kiyēē kiirābchinē :kiruutēk yu kibo taay nteenee tāchiintōōs āk alak choo /kibokēēmwoowunēē kuutuww buch choo /kibokēētāsyi. Kiitabaanee keey :Yēesu kēelto nyēē miyaat nyoo kibokootaam :Farisaayeeek chēē chaang' āk kāānēētikaab kiruutēk. Mānāābāybāychi :Mataayo Farisaayeeek choo kiyibē keey kule churtootiin. Kinyalil ku kāaruruukiin bo syuuruut kubo kāāntosuurrāt nyēē kinyōōr.

Kiyēē mii āriit: Ng'āloolēē :kitaabuuni soboontaab Yēesu kung'eetee /kākēēsich ākoy yoo /kikēēkwērtoochinē murtooywoontēēt, ng'eeteetaab meet āk yoo kiwēētii kibkōōnkōy. Ng'āloolēē bāytooyiisyēēt nyēē leēl nyēbo Yēyiin nyēē kiiboorunēē keey Yēesu. Tēērchiintōōs :kāānēētēywēēkaab Yēesu āk chēbo Farisaayeeek āk kāānēētikaab kiruutēk ām kēelwookik chēē chaang' kurubta keey āk kule nee :nyēē māchāktōōs :chiito kuyey sukuchamta :Yēyiin. Ikērkēēyēē :Yēesu kāānēētiisyēenyii āk 'tifaayiiik chēē leelach' chēē māyēmē /kēēroonkyi wōōnkichēk chēē kimōkōkāniis ānku yōōsēch (kur. 9:17). Chunnnyēē :kāānēētiisyēenyii ntāsimuut bo saayeet nto ām kēelto kōōtyiichē ng'al chēē chaang' chēē /kikeeng'ooraan. Iyumē :ng'āloolūtēk choo /kēēraru chēbo kitaabuuni, ng'āloolūtēkaab Yēesu muut choo bo koomānuut nto chooto ku chu: 1. Wōlēē wuu :Bāytooyiisyēetaab Yēyiin (kur. 5-7), 2. Wōlēē nērtooy :Bāytooyiisyonoo (kur. 10), 3. Ātiintoonik chēē rubtooy keey āk Bāytooyiisyonoi (kur. 13), 4. Wōlēē māchāktōōs ku wuu :soboowēk ām Bāytooyiisyēetaab Yēyiin (kur. 18) nto nyēbo 5. Kurubtooy keey āk wōlēē chōōntoy :ābantaab kōōrēēt āk churtaayeetaab Bāytooyiisyonoo (kur. 24-25). Itēryēēchēē :kitaabuuni kuursēēt nyēē wōō kule /keeba kōōrōōsyēk tukul bokeeyey biiko kuyēk rubiikaab Yēesu.

Kiyēē āmu: Kiyēē irābchinē :Mataayo ku kōōboor kule Yēesu :nyoo mwooyē :wōōrkooyoontiit nyoo mii Kiurootyeeet nyēbo Kēny kule kimii chokutoowu bāytooyiisyēēt nyēē kerkeyy āk nyoo kibo bāytooyiintēēt Tāwuti (ām kēnyiit nyēē / kiisōōtyinē kule ki 1000 KMK). Kunyoo, kiibooru kule chōōnēē :Yēesu kōōtaab Tāwuti āk nyēbo boontēēt nyēē wōō Abraam (kur. 1:1). Binuutēk sōmōk kunyil taman āk ang'wan chēē rōōbu yyoōtēēt kōōbooru kiy. Ibooru :sōmōku kiyēē rubtooy keyy āk Yēyiin, nto taman āk ang'wan kōōbooru bāytooyiintēēt Tāwuti. Kitōsōsyi Yuutayeeek kuchāmchiin kule kimā bāytooyiintēēt :Yēesu nyēbo kōōrooni kuu wōōloo kiwuunto :Tāwuti. Nteenee kichāmchiintōōs :chēē ng'eri kule kibo :Yēesu kāab Yēyiin, bāytooyiintēētaab so-boontaab tāmirmiryēēt ām bāytooyiisyēētaab tāmirmiryēēt nyēē kimākuwōōyit kusiir kiy ake tukul nyēē kikiikōōsōōtyi :icheek.

Kitwech :Mataayo wōōrkooyoontiit kunyil tāmānwookik tisab kung'eetee Kiurootyeeet nyēbo Kēny kōōboorchinēē Yuutayeeek kule Yēesu ku Kāārārookiintēēt man nyoo / kikēēkuurtooy kule mākuchō. Ānkoo kuwuu nyooto, māyibē :Mataayo kule ki Kāārārookiin :Yēesu ānku bāytooyiintēētaab Yuutayeeek baateey (kur. 1:21), nteenee Kāārārookiintēētaab bōrōryōōsyēk tukul (kur. 4:13-16), Bāytooyiintēētaab soboontaab tāmirmiryēēt ānku Mokoryoontēētaab kōōrēēt kumukuul (kur. 28:19).

Ibooru :ng'ālyoontēēt 'Kiriistōōs' ām kuutiitaab Kirikiik āk 'Meesyaak' (Meesaaya) ām kuutiitaab Iburaneek kule 'Nyēē ng'aabaat' ānkwoorōōru bāytooyiintēēt nyoo king'ōorē :wōōrkooyikaab Yēyiin kule mākuchō. Ibooru :twēkuutēkaab Kiurootyeeet nyēbo Kēny kule kinyach biich :chōōnēētaab Yēesu nteenee ki chōbutēkaab Yēyiin choo chēē kiboonto kung'eetee kēnyiis āk kēnyiis. / Kēyēyiisyēē ng'ālyoontēēt 'wēritaab' ām kuutiitaab Iburaneek ām kēēlto ake nyēē mārōōbu ng'aleekaab yyoōtēēt. Ibooru kērkēyintaab ātēbutēk chēē mii kwēēnutaab 'wēēriit' āk 'kwaan'. Wuu nyooto mbo ām wōlēē mii :ng'ālyoontēēt 'leekweet'. Kēyēku lēēkōōk ām yyoōtēēt ānkēyēku :tukul lōkōkaab Yēyiin kuuyu kiyeyeech ankeekerkeye āk inee ām kēēlto ake. Biiko tukul choo iyēnchinē Yēesu ānkuyēk rubiikiyii / kēēkuurē kule 'lōkōkaab Yēyiin' ām kēēltaab tāmirmiryēēt. / Kēēkuurē subak kule 'biikaab Kiriistō'.

*Sālu :Yēesu Tāwuti ānkusālu Abraam
(Luuka 3:23-38)*

¹ *Teteet :nyi nyēē rōōbu siintaaryeetaab Yēesu. Sālu :Yēesu *Kiriistō Bāytooyiintēēt *Tāwuti ānkusālu nkinee *Abraam. ² Ki kwaaniitaab* Isaka :Abraam. Nto Isaka ki kwaaniitaab Yāākōbō. Ki kwaaniitaab Yuuta ākoo mbo ng'eetaabkaam :Yāākōbō. ³ Ki kwaaniitaab Bērēēs ākoo Seera :Yuuta. (Nto kaamet ku Tamaar.) Ki kwaaniitaab Ēsrōōn :Bērēēs. Nto Raam ku kwaan :Ēsrōōn. ⁴ Ki kwaaniitaab Aminataab :Raam. Kwaaniitaab Nāāsyōōn ku Aminataab. Kwaaniitaab Sālmōōn ku Nāāsyōōn. ⁵ Nto Sālmōōn ku kwaaniitaab Boowaas. (Ki kaametiitaab Boowaas Raa-ab.) Ki kwaaniitaab Ōbēēt :Boowaas. (Nto kaametiitaab Ōbēēt ku Ruut.) Kwaaniitaab Yēēsē ku Ōbēēt. ⁶ Kwaaniitaab Bāytooyiintēēt Tāwuti ku Yēēsē.

1:1 Mat. 20:30-31; Yēyut. 13:23; Yoowa. 8:39-59; Kala. 3:6-9, 14-16; Toowu. 12:3; 22:18 * **1:2** Ām tetaani bo areet ibooru ng'ālyoontōoni bo 'kwaan' ām āsiiswēk alak kule kuuko. **1:2** Toowu. 21:2-3; 25:26; 29:32—30:24 **1:3** Toowu. 38:29-30

Ki kwaaniitaab Sölömōōn :Tāwuti. (Nto kaametiitaab Sölömōōn ku koorcoonoo kibo chiichoo /kikēēkuurē Uriiya.) ⁷ Kwaaniitaab Reewo-boowaam ku Sölömōōn. Kwaaniitaab Abiyya ku Reewoboowaam. Kwaaniitaab Aasa ku Abiyya. ⁸ Ki kwaaniitaab Yeewosyafaat ku Aasa. Kwaaniitaab Yooraa ku Yeewosyafaat. Nto kwaaniitaab Usiyya ku Yooraa. ⁹ Kwaaniitaab Choosam ku Usiyya. Nto Choosam ku kwaaniitaab A-aas. Ki kwaaniitaab Eseyyaa :A-aas. ¹⁰ Kwaaniitaab Mānāāsē :Eseyyaa. Nto kwaaniitaab Āmōōn ku Mānāāsē. Ki kwaaniitaab Choosaaya :Āmōōn. ¹¹ Kwaaniitaab Yeekonnyaa ākoo mbo ng'eetaabkaam ku Choosaaya. Bēsyoōsyēchooto :chēē /kikēēnāmēē Yuutayeek /ānkēēyib bokuyēk motwoor ām *Bābulōōn.

¹² Yu / kābokēēyib kuba Bābulōōn, kunyōōr :Yeekonnyaa wēēriit nyēē / kikēēkuurē Syeelteyel. Kwaaniitaab Sērubbābēel ku Syeelteyel. ¹³ Kwaaniitaab Ābiyuut ku Sērubbābēel. Kwaaniitaab Elyaakim :Ābiyuut. Nto kwaaniitaab Asoor ku Elyaakim. ¹⁴ Ki kwaaniitaab Sātōōk :Asoor. Kwaaniitaab Ākiim ku Sātōōk. Nto kwaaniitaab Ēlyuut ku Ākiim. ¹⁵ Kwaaniitaab Elyeeser :Ēlyuut. Kwaaniitaab Maatan ku Elyeeser. Kwaaniitaab Yāākōbō ku Maatan. ¹⁶ Nto kwaaniitaab Yōōsēēf ku Yāākōbō. Nto Yōōsēēf ku saanteetaab Maaryaa nyoo kaametiitaab Yēesu nyoo / kēēkuurē kule *Kiriistō.

¹⁷ Kunyoo kung'eetee Abraam ākoy Tāwuti, ku binuutēk taman āk ang'wan. Kung'eetee Tāwuti ākoy bēsyoōsyēchoo /kikēēyibēē Yuutayeek kuba Bābulōōn, ku binuutēk taman āk ang'wan. Nto kung'eetee bēsyoōsyēchooto /kikēēyibē Yuutayeek kuba Bābulōōn ākoy yoo /kikēēsichē Kiriistō, ku binuutēk alak taman āk ang'wan.†

*Wōlēē /kikēēsikto Yēesu
(Luuka 2:1-7)*

¹⁸ Wōlēē /kikēēsikto Yēesu Kiriistō kumii kule: Kikiikuwo :Yōōsēēf mākiisyō kumāchē koomut Maaryaa. Nteenee kutoombo kōōmutē keey, kutook kule kinyikiis :Maaryaa. Kinyikiis ām kāāmukeywēēkaab Tāmirmiryēetaab Yēyiin. ¹⁹ Ki chii :Yōōsēēf nyēē churtaat. Koosoot koochuchuuy keey simēēntosuur Maaryaa.

²⁰ Nto yu tākumii kōōsōōtē :Yōōsēēf ng'aleechu, kuchōōnchi *:malayi-keet ām kiirwootik ānkumwoochi kule, “Yōōsēēf nyēbo kōōtaab Tāwuti, -meetay Maaryaa. Ntēē Tāmirmiryēetaab Yēyiin :nyēē kayey kumanach :Maaryaa. ²¹ Mākusich wēēriit ānku +mēētoochi kaayneet kule Yēesu† kuuyu makoararaach biiko ām ng'ōōkiswookikwaa.”

²² Kiyityiin :ng'aleechu tukul kubo kiyēē kimwooy :Yēyiin kubununēē *wōōrkooyoontēt ake kule, ²³ “Mākunyikisiit *:ārung'oonyoo ānkusich wēēro nyēē +/ mākēēkuurēē Mānwēel. (Ibooru :kaaynaani bo Mānwēel kule 'Kēēboontē keey Yēyiin'.)†

²⁴ Nto mii lētuunoo yu kāwokung'eetee :Yōōsēēf rwoo, koomut Maaryaa kuu yoo kimwooytoochinē :malayikeetaab Yēyiin. ²⁵ Kiibuurto :Yōōsēēf Maaryaa nyēē mānāātuuyo :tukwaay kut /kēēsich wēēroo. Yu /kākēēsich, kutoochi :Yōōsēēf wēērooto kaayneet kule Yēesu.

1:6 Ruut 4:18-22 **1:6** 2Sām. 12:24 **1:11** Cherem. 24:1; 2Bāy. 24:8-16; 1Tēt. 3:10-19 **1:12** 1Tēt. 3:10-19 **1:12** Akaay 1:1 **1:16** Luuka 1:27 † **1:17** Kas ām kāāboorunēetaab ng'aleek yoo ng'āloolēē 'kāāyitiisyēēt'. **1:18** Luuka 1:35 † **1:21** Ibooru :kaaynaani ām kuutiitaab Iburaneek kule kāārōokiintēt. **1:21** Tyēēn. 130:8; Luuka 1:31; Yoowa. 3:17; Yēyuut. 4:12; Tiitō 2:14 † **1:23** Isa. 7:14 **1:25** Luuka 2:21

2

/Kikēkutunkyi Yēesu kuu Bāytooyiintēē

¹ /Kikēesikyinē Yēesu kiriinkēētaab Bēētēlēyēēm ām yēēmēētaab Yuuteeya kubāytooyiisyē * :Ērōōtē. Yu /kābokēēsich Yēesu, kukwaanee :biiko alake komostaab koong'asiis kukwa Yēerusālēēm, chēē kiboonto kiirnatēētaab kookeelik.* ² Yu kayit, kuteeb kule, “Miitē ānō :Bāytooyiintēētaab Yuutayeeek nyoo /kōkēēsichē? Kakeekasee wōlēē kēēbuurto :kookeelyeet ām koong'asiis kule /kōōkēēsich, kunyi kaakeekwaa bokēēkutunkyi inee.”

³ Yu kawokukas :Bāytooyiintēēt Ērōōtē ng'aleechaa, kwaam mēt miisin. Kiyyimset :ng'aleechaa nkicheek biikaab Yēerusālēēm tukul. ⁴ Yooto kōōruruuch :bāytooyiintonoo mbo *kibkōrōs chēē wōōyēch tukul ākoo kāānēētikaab kiruutēk tukul chēbo Yuutayeeek ankuteebee kule, “+/Mākēēsikyī ānō *Kāārārookiintēēt nyoo kōkēēkānyē?” ⁵ Kuwālchi :bichoo kule, “/Kēēsikyīnē Bēētēlēyēēm ām Yuuteeya, kuuyu kimwooy :Yēyiin kubununēē *wōōrkooyoontēēt ake kule,

⁶ ‘Bēētēlēyēēm, -mēēmining' :inyiing' mbo kisich
ām kiriinkōōsyēkaab Yuuteeya,
kuuyu mākurutunēēniing' :bāytooyiintō

:nyēē makubayta biikyuu bo *Isrāyēēl.'†”

⁷ Nto tēē yoo, kōōyookto * :Ērōōtē kuutiit ām kibchamumu /bokēēkuurchi bichoo kiboonto kiirnatēētaab kookeelik sukumwoochi inee āsiiswēk ba-keenke chēē kitookunēē :kookeelyaanaa. ⁸ Yooto kumwoochi bichoo kule, “Obe Bēētēlēyēēm ankuboocheeng' lakwanaa kāroomin, nto yoo kōōnyōōru, bōōmwoowoo sāāwē :nkanii wāākutunkyi.” ⁹⁻¹⁰ Yu keewaany :Bāytooyiintēēt kung'āloolchi bichoo, kuba. Nto yu kakas :icheek kookeelyaanaa kung'ērēkiis nyēbo kwōng'ut. Kiirēētoot :kookeelyaanaa bo koong'asiis ākoy wokuteemane barakuutaab :lakwanaa.

¹¹ Nto yu kēēwut :bichoo kō, kunyōōr leekweet ākoo kaamet Maaryaa. Kukutunkyi lakwanaa. Nto tēē yoo kootyaach tukuuk chēbo kwōng'ut choo kibokōōkātēē lakwanaata, kunam wōlēē mii * :ta-aabuut ak tukuuk alak āyēng' chēē boong'u nyēē anyiny. ¹² Nto yu iyēyē :bichoo kaa, kubeeteē kēēlto ake kuuyu kikiikuket icheek :Yēyiin ām kiirwootik kule -meeyeeey wōlēē miitē * :Ērōōtē.

/Kikiimwēyto leekweet kuwo Miisir

¹³ Yu kāākubēēchi keey :bichoo kiboonto kiirnatēēt, kuchōōnchi Yōōsēēf * :malayikeetaab Yēyiin ām kiirwootik ānkumwoochi kule, “Mii :Ērōōtē wokuchēng'ē leekweet kule kubakach. Kunyi imwēyētē lakwanaa ākoo kaamet ākoy Miisir ānkubōōbuur wōlooto ākoy āyibuung' lōkōōy.”

¹⁴ Kung'eet :Yōōsēēf kwēēmowuunooto ānkumwoochi kaametiitaab leekweet kule kōōmwēyto tukwaay leekweet ākoy Miisir. ¹⁵ Kibokōōbuur wōlooto kut kume :Ērōōtē. Kuyityiin :yooto ākoo yoo kimwooyē :Yēyiin kubununēē *wōōrkooyoontēēt ake kule, “Kyāākuur lakwanyuu kuchōōnēē Miisir.”†

/Kikeebakach wēērin

¹⁶ Kikiikubēēr :Ērōōtē yu kibo taay kule kikēnchi inee :bichoo kibo kiirnatēēt. Yooto, kunyēēr miisin ānkumwooy kule /keebakach lēēkōōk tukul

* 2:1 Kaayneet ake ku kachayeeek. 2:1 Luuka 2:4-7 2:2 Cherem. 23:5; Mat. 27:11 † 2:6
Miika 5:2 2:6 Yoowa. 7:42 2:11 Tyēēn. 72:10, 15; Isa. 60:3, 6 2:12 Mat. 27:19 † 2:15
Osee. 11:1

choo wēeriik ām Bēētēlēyēēm ākoo chēbo soong'wēk alak tukul choo ki laatoos. Kimwaayta /keebakach lēekōōk choo boonto kēnyiisyēk āyēēng' ānkurēk kurubta keey āk wōlēē kimwaayta :bichoo kibo kiirnātēēt. ¹⁷ Kunyoo kiyityiin :yooto āk kiyoo kimwooyē :wōōrkooyoontēēt Cheremnyaa kule,

¹⁸ “Kichōōnēē :kāānchōōyto Raama,
nyēbo mēēysō āk ameetaab mbuy.
Riirēē :Rāāyēēl lōkōkyii āmāchāmē /keesaaysaay
kuuyu mēēkumii :lōkōchoo.”†

Kiyēēwunēē :Yōōsēēf Miisir ākoo Maaryaa

¹⁹ Nto yu kāwokume :Ērōōtē, kuchōōnchi *:malayikeetaab Yēyiin Yōōsēēf ām kiirwootik kumii Miisir ānkumwoochi kule, ²⁰ “Oyēey kōōrēētaab Isrāyēēl kuuyu kōōkubēk :choo kimāchē kubakach leekweet.” ²¹ Kung'etita :Yōōsēēf leekweet ākoo kaamet ānkutākyi keey kōōrēētaab Isrāyēēl. ²² Nteenee kiki-ikookeer :Arkelaawo kwaan kubayta Yuuteeya. Yooto, kunyokoriit kuwo ākoy wōlooto. Nto subak, kikiikung'āloolchi inee :Yēyiin ām kiirwootik kunyoo, kiwo ākoy yēēmēetaab Kalilaaya. ²³ Kiwokuminy ām wōlooto kiriinkēētaab Nāāsārēēt. Kiyityiin :yooto ākoo yoo kimwooyē *:wōōrkooyik kule, “+/ Mākēēkuurēē Nāāsārēētiin.†”

3

Kiyēytoochi :Yoowaana Yēēsu kēēlto

(Māārō 1:1-8; Luuka 3:1-18; Yoowaana 1:19-28)

¹ Yu kaakeyta :kēnyiisyēk chēē chaang', kutook :chiito ake nyēē /kikēēkuurēē Bātisāniintēēt Yoowaana nyēē kyoomtotootēē lōkōōywēk suurkwēēnēētaab Yuuteeya. ² Kimwooyē kule, “Oweeksee miyootyēēt kuuyu kaakuriik :bāytooyiisyēētaab Yēyiin!” ³ Inee :nyoo king'āloolēē *:wōōrkooyoontēētaab Yēyiin *Isaaya yoo kimwooyē kule, “Miiitē :kuut nyēē kuuru ām suurkwēēn kule, 'Ōchōb keey,

ānkōōchuulchi Mokoryoontēēt kēēlto.’ ”†

⁴ Kiiloochē :Yoowaana sireet nyēē /kikiikwoorunēē sabureekaab *tembes. Kimootee keey anweetaab suwe ānkwoomootēē taalamik ākoo kimnyeteet. ⁵ Yooto kung'ēētyēē :biiko Yēērusālēēm āk Yuuteeya kumukuul āk biitēētaab Yoortaan kutēē yēē tēē ānkubēēchi Yoowaana. ⁶ Kimwaayta :bichoo ng'ōōkiswookikwaa ankubatisanee :Yoowaana āynēētaab Yoortaan.

⁷ Nto bērē kukas :Yoowaana kakwa *:Farisaayeech chēē chaang' ākoo *Satukaayeech kule / keebatisan, kumwoochi bichoo kule, “Ōyēku ng'oomng'ook kuu ēērēēnōōy! Ōbērē +moochililee ng'wooninto nyoo mākuchō ee? ⁸ Mākwook nanyuun ōyēyē ng'al chēē kāroomēch sōōtooku kule kooweechsee miyootyēēt, ⁹ āmōōkwērtē keey ōmwooyē kule, 'Ntēē kēēbooyē Abraam.' Āmwoowok man kule imuuchē :Yēyiin kuyey rwoontōōchu kuyēk lōkōkaab *Abraam.*

† **2:18** Cherem. 31:15 **2:20** Chuy. 4:19 † **2:23** Ibooru :yuutēyū kule sokonnyeet nyēē inkātunēē musukyēēt. Kasee Isaaya 11:1. **2:23** Māārō 1:24; Luuka 2:39; Yoowa. 1:45; Isa. 11:1 **3:2** Mat. 4:17; Luuka 3:3 † **3:3** Isa. 40:3 **3:4** 2Bāy. 1:8; Laawi. 11:22-23 **3:7** Mat. 12:34; 23:33; Room. 1:18 * **3:9** Ibooru 'lōkōkaab Abraam' ām yuutēyū biiko chēē kāsyinē Yēyiin kuu Abraam. **3:9** Yoowa. 8:33, 39; Room. 2:28-29; 4:12; 9:7

¹⁰ Itōrōōroot :āywēēt nyēē mächē /keeyebee kēētīt. Kunyi keet ake tukul nyoo kamayey lokoyeek chēē kāroomēch /kiilulutooy /ānkēētōorchī ma.
¹¹ Ābātīsānēēnook :anii bēēko kōōboor kule kooweeksee miyootyēēt, nteenee miitē kuchōōniī :chiito nyēē wōō kubiira anii. -Māāyēmē mbo ārēēkyi kwēyōōnik. +Machokubatisaneenaak Tāmirmiryēētaab Yēyiin āk maata.
¹² Miitē chokuseēstoooy mōōrōryēēk ankubeelee mōōrōryēēchoo maataab kibchuulyo nto yityo, kukonoree nkoonuuk chookē.”

*/Kikeebatisan Yēēsu
 (Māārō 1:9-11; Luuka 3:21-22)*

¹³ Nto mii yoo kung'eetee :Yēēsu Kalilaaya ānkuwokubatisan :Yoowaana ām āynēētaab Yoortaan. ¹⁴ Nteenee kumach kutay :Yoowaana. Kimwooy kule, “Ntēē ichōōniī wōlēē āmiitē ānku :inyiing' nyēē kātēērook ibatisanaa?”
¹⁵ Kukētyi :Yēēsu kule, “Yey :inyiing' kuu nyooto raat kuuyu wuu nyooto :wōlēē māktōoy :Yēyiin.” Kucham :Yoowaana kubatisan Yēēsu.

¹⁶ Nto yu /kaakeebatisan Yēēsu, kuloong'unēē bēēko āriit. /Kēēyootyī wōliin bo barak ankukas Tāmirmiryēētaab Yēyiin nyēē wuu chēēbtuukē kurēku ānkuchokōōbutyi inee. ¹⁷ Yooto /kēēkuur ām barak kule, “Lakwanyuu :nyi nyoo āchāmē ānkāng'ērēkyinē.”

4

*/Kikeetyem Yēēsu ām suurkwēēn
 (Māārō 1:12-13; Luuka 4:1-13)*

¹ Nto miitē yoo, kōōrēētoot :Tāmirmiryēētaab Yēyiin Yēēsu ākoy wōlēē suurkwēēn suwokutyem *Kēniintēēt. ² Nto yu kāwokubēēni :Yēēsu wōlooto bēsyoōsyēk artam nyēē kimoomē kiy ake tukul, kwaam :kēmēwuut.
³ Kuchōōnchi :Kēniintēēt ānkumwoochi kule, “Yoo inyiing' Lakwataab Yēyiin ii, iweech baa, rwoontōōchu kuyēk āmiik.” ⁴ Nteenee kuwālchi :Yēēsu kule, “Ntēē mwooyē :siruutēk kule, ‘Māsobēē :chiī āmit baateey

nteenee sobēē ng'ālyoo ake tukul nyēē chōōnēē wōlēē mii :Yēyiin.'†”

⁵ Nto tēē yoo, kuwēēto :Kēniintonoo Yēēsu ākoy Yēērusālēm ānkōōkoochi kōōyoonyēē yēbo kotootyēēt ām barakuutaab tōōtēētaab *Kōōtaab Yēyiin.* ⁶ Yooto kumwoochi kule, “Yoo inyiing' man Lakwataab Yēyiin ii, 'iraantee yuutēyū ākoy ng'wēny, kuuyu mwooyē :siruutēk kule, 'Mākōōyook :Yēyiin malayikaanikyī bokutaaching' simēēbutyi rwaa kutuying'.”†”
⁷ Kukētyi :Yēēsu kule, “Ntēē mwooyē subak :siruutēk kule, ‘Meetyem Yēyiintēēng'uung'.”†”

⁸ Kuwēēto subak :Kēniintonoo Yēēsu lekemeet ake barak ānkōōboorchi bāytit nyēē mii kōōrōōsyēk tukul. ⁹ Kimwoochi kule, “+Māākōōniing' bāytiniin tukul yoo 'kēēkutung'woo.” ¹⁰ Kukētyi :Yēēsu kule, “Buunyoontooni, ng'eetee yu. Mwooyē :siruutēk kule, 'Yēyiin :nyēē mächāktōōs /kiiywēyē ānku inee nkit :nyēē /kēēkutunkyninē.'†”

3:10 Mat. 7:19 **3:11** Luuka 3:16; Yēyuut. 1:8; 2:2-4; Māārō 9:49; 1Bēt. 1:7 **3:15** Mat. 6:33; Room. 9:30-32 **3:16** Yoowa. 1:51 **3:17** Tyēēn. 2:7; Isa. 42:1; Mat. 12:18; 17:5; 2Bēt. 1:17-18 **4:1** Ibu. 4:15 **4:2** Chuy. 34:28; Mat. 6:16-18 † **4:4** Kiruu. 8:3 **4:4** Yoowa. 4:34

* **4:5** /Kikēētēēkyi yuutēyū kiy nyēē kiyyoonyēē :mbo *kikbōrōs sukukuutē aryeembuut kumächē kōōbāroostoochi biikaab Yēērusālēm ng'aleek. † **4:6** Tyēēnwookik 91:11-12 † **4:7** Kiruu. 6:16

† **4:10** Kiruu. 6:13

11 Kubakaakta :Kēniintonoo Yēesu. Nto yityo kukwa :malayikaanik ānkubokuyēētyēēchi.

*Kitoowunē :Yēesu yiisyēnyii yēmēētaab Kalilaaya
(Māārko 1:14-15; Luuka 4:14-15)*

12 Nto yu kawokukas :Yēesu kule /kookeekerta Yoowaana kō, kung'eetee Yuuteeya ankooyey Kalilaaya. 13 Nteenee yēē kātāmīnyē Nāāsārēēt, woku-miny Kaabernaam kulēkitēē tōōliilēēt rōōrōōkoonoo kibo Sābulōōn āk Naf-taali. 14 Kiyityiin :yoto ākoo yoo kimwooyē :wōōrkooyoontēt *Isaaya kule, 15-16 “Kookukas :bichoo minyē mēēnān lēbkēyyēēt nyēē wōō
ām rōōrōōkēētaab Sābulōōn āk nyēbo Naftaali
wōloo lēēkitēē :Tōōliilēētaab Kalilaaya āk āynēētaab Yoortaan,
yēmēētaab Kalilaaya wōloo miitē :biich chēē sobooy.
Kōōkuchōōnchi :lēbkēyyēēt

bichoo minyē kōōr nyēē kitub :mēēnānēētaab meet.”†

17 Kyaamtaat :Yēesu lōkōōywēk kuchakee yoto kumwooyotē kule, “Oweeksee miyootyēēt kuuyu kaakuriik :bāytooyiisyēētaab Yēyiin.”

*Kikuur :Yēesu rubiikyii chēbo taay
(Māārko 1:16-20; Luuka 5:1-11)*

18 Nto mii bēsyyēt ake, yēē kimiitē :Yēesu kuwēēsyyētēē sakaramteetaab Tōōliilēētaab Kalilaaya, kukas biiko alak āyēēng' chēē kituubcho. Kiwiirch-inē :bichoo nēētiinēkwaa tōōliil kunāmē *burburiniēk. /Kikēēkuurēē ake Simōōni nyoo /kibokēēkuur lētuunoo kule Bētērō nto nyiin ake ku Antereeya. 19 Kukuur :Yēesu bichoo kule, “Orubaa anii! +Maaneetaak wōlēē ōyisuntooy biiko.” 20 Kubākooktooy :bichoo nēētiinēkwaa bakeenke ānkurubē Yēesu.

21 Yu keenaata :Yēesu taay kisich, kukas subak biiko alak āyēēng' chēē kituubcho kutinyē keey kwaan ām mwēēng' /Kikēēkuurēē ake Yāākōbō /kēēlē nyiin ake Yoowaana nto kwaan ku Sebetaayo. Kimiitē :bichoo kuyēytooy nēētiinēkwaa. Yoto kukuur :Yēesu murēchooto āyēēng' choo kituubcho.

22 Kubākookyinē :icheek kwaan mwēēng' ānkurubē Yēesu.

*Kyaamtaat :Yēesu lōkōōywēk ānkōōsooboot biiko ām Kalilaaya kumukuil
(Māārko 1:39; Luuka 4:42-44)*

23 Yotoo nanyuun, kuwēēsyyētootēē :Yēesu Kalilaaya tukul kōōnēētiisyootēē kooriikaab saayēt bo Yuutayeeek. Kyoomtootē lōkōōywēk chēē kāroomēch chēbo bāytooyiisyēētaab Yēyiin ānkōōsoobootēē biiko chēē kiboonto bōōrwoonik āk tānkusyo ake tukul. 24 /Kikyaamtaat ng'aleehaa bo kwōng'uut choo kiyēyē :Yēesu ākoy yēmēētaab Siirya kutēē yēē tēē. Yotoo /kiimutyi inee biiko tukul chēē kimnyoontōōs kunam wōlēē mii :chēē kitinyē tāmirmirook chēē miyootēch, chēē kitinyē mēwuunkook āk chēē kichunkutootiin. Kiisoob :Yēesu bichoo tukul. 25 King'ēētyēē :biiko chēē mātēē chu Kalilaaya, Teekabooli, Yēerusālēm, Yuuteeya ākoo biitēētaab Yoortaan ankoosaab Yēesu.

5

*Ng'erekweekaab manta
(Luuka 6:20-23)*

1 Kimii :yēē kimāchē :Yēesu kwoomchi biiko lōkōōy. Kiiruruukyi keey :biiko chēē chaang'. Yu kakas kuu nyotoo, kuwo :inee āk rubiikyii yēē

tōrōōr ānkutēbēē ng'wēny. Kōōnookyi :rubiichoo ² ānkutoow :Yēesu kōōnēētis. Kimwooy kule,

³ “Ibēruurootiin sōō, kule nee :biiko choo imoong'tēē keey Yēyiin, kuuyu +mākōōwut bāytooyiisēētaab Yēyiin.

⁴ Ibēruurootiin sōō, kule nee :biiko choo buntēē ng'woonin kuuyu mākukārāmchi :ng'ala.

⁵ Ibēruurootiin sōō, kule nee :biiko choo yibē keey ng'wēny, kuuyu mākuyēk nyeeng'waa :kōōrēēt.

⁶ Ibēruurootiin sōō, kule nee :biiko choo chēēng'ē churtaayeet, kuuyu mākunyōōr.

⁷ Ibēruurootiin sōō, kule nee :biiko choo riirēē alak, kuuyu +/makeeriiree nkicheek.

⁸ Ibēruurootiin sōō, kule nee :biiko choo leelach :moonik, kuuyu makukas Yēyiin.

⁹ Ibēruurootiin sōō, kule nee :biiko choo wuulyēē ng'aleekaab kaalyeet, kuuyu +/mākēēkuur kule lōkōkaab Yēyiin.

¹⁰ Ibēruurootiin sōō, kule nee :biiko choo /kēēwusē yoo kayey kiyēē mächē :Yēyiin, kuuyu mākōōwut Kaab Yēyiin.

¹¹ Ōbēruurootiin sōō, kule nee :akweek choo ōyēnwoo anii, yoo /kākēēchubook /ānkēēwusook nto /kēēmōlōlchook ng'al chēē chaang'. ¹² Yoo /kākēēyēwook kuu nyooto, ōtyēēn kubo ng'erekweek, kuuyu mii :kiy nyēbo kwōng'uut nyēē mākutuwēnēēnook :Yēyiin ām kibkōōnkōy. Ntēē /kiikēēwusoon mbo nkicheek *wōōrkooyikaab Yēyiin choo kibo taay kuu nyooto.”

*Yiisēyētaab biikaab Kiriistō
(Māarkō 9:50; 4:21; Luuka 14:34-35; 8:16)*

¹³ Kimwooy :Yēesu kule, “Akweek :muunyeetaab kōōrēēt.* Nteenee yoo kakuskusiit :muunyeet, /kāmēētākiitōōysēē nteenee /kēēluluktooy kootartaar :biiko.

¹⁴ Akweek ku lēbkēēyēētaab kōōrēēt. Māwuuyāktōōs *:kiriinkēēt nyoo /kikēētēēkyi tulwo, ¹⁵ āmāmii :chii nyēē tābē taariit ānkōōkubuyēē kērēbēēt, nteenee ikoochinē yēē itōrōōroot sukulēbkēchi biiko tukul ām kō. ¹⁶ Kunyoo mächāktōōs ōlēbkēchi biiko kubuntēē yēyuutēkwook chēē kāroomēch, si yoo kakasaak kookaasta Kōōn nyoo miitē kibkōōnkōy.”

Kichokootyich :Yēesu kiyēē /kikēēkuurto

¹⁷ “-Meesoot :chii kule kyāāchōōnii :anii chāānēmtōoy ng'aleek choo kisirē *:Muusa āk chēbo *wōōrkooyik, nteenee kyāāchōōnii chāātyiichē ng'aleechaa.

¹⁸ Kubooyiit man, āmwoowok kule ākoy kukeeyta :barak ākoo ng'wēny, māmii :kiy nyēē +/mākiinēmtō ām kiruutēchoo ānkoo ku mining' nyēē tyaa, ākoy kuyiyi :ng'aleek tukul. ¹⁹ Kunyoo, chii ake tukul nyēē kāmētō kiruutēchoo ānkoo

5:1 Mat. 15:29 **5:3** Isa. 57:15; 61:1 **5:4** Tyēēn. 126:5-6; Isa. 61:2 **5:5** Tyēēn. 37:11; Room. 4:13 **5:7** Mat. 18:33; 25:35-46; Yāāk. 2:13 **5:8** Tyēēn. 24:3-5; Ibu. 12:14 **5:9** Room. 14:19; 8:14 **5:10** Mat. 25:34; 1Bēt. 3:14 **5:11** Luuka 6:22; 1Bēt. 4:14 **5:12** 2Tēt. 36:16; Luuka 11:47-51; 13:34; Yēyuut. 7:52; 1Tēēs. 2:14-16; Yāāk. 5:10 * **5:13** Kiyēyiisēē :Yuutayeek muunyeet kōōtiliilēē kōrōsēēkwaa kutoombo kōōkoochinē Yēyiin. /Kikēēyēyiisēē mbo subak kōōbooru wōlēē inēmchintōoy keye :chiito soboontaab Tāmirmiryēēt. **5:13** Chuy. 30:35; Laawi. 2:13; Kāāyiit. 18:19; 2Bāy. 2:20; Eesra 6:9; Ešēk. 43:24; Māarkō 9:50 **5:14** Yoowa. 8:12; 9:5 **5:15** Māarkō 4:21 **5:16** Efēēs. 5:8-9; Filib. 2:15; 1Bēt. 2:12 **5:17** Mat. 22:37-40; Room. 3:31; 7:4-6; Efēēs. 2:13-16; Ibu. 10:9 **5:18** Tyēēn. 118:89; Isa. 40:8; Mat. 24:35; Luuka 16:17

mbo nyēē mining' nyēē tyaa ankuyey biiko alak kurub ng'aleekyii kumā chii :nyoo ām bāytooyiisyēētaab Yēyiin. Nto nyoo karub kiruutēchoo ankuyey alak kurub, /kiitōrōōrē nyooto ām bāytooyiisyēētaab Yēyiin. ²⁰ Āmwoowook kule, -mēēwutē :chii bāytooyiisyēētaab Yēyiin yoo kamachurta kusiir Farisaay-eechaa ākoo kānēētichoo bo kiruutēk.”

Ng'alyoo kurubta keye āk siirmōōyto

²¹ Kitas taay :Yēesu kumwooy kule, “Ābērē kyookas kule /kikēēmwoochi chiitaab kēny kule, ‘-Meebakach chii. Nto chii ake tukul nyoo kābākākiis, ākoy /kiitiilchi ng'al.’[†] ²² Nto anii āmwoowook kule chii ake tukul nyoo kānyēerchi ng'eetaabkaamet,[†] +/mākiitiilchi ng'al. Nto chiito nyoo kāmwoochi ng'eetaabkaamet kule, 'Iberber' +/mākiyyoong'tēē kōōk /sikiitiilchi ng'aleek, nto nyoo kālēēnchi ng'eetaabkaamet, 'Iyēku solwo', kumisiyinē /kiimut /bokēētōōrchi wōlēē bo maataab kibchuulyo.

²³ Kunyoo, yoo imāchē ituwēnchi Yēyiin kiy ankiisoot kule itinyē tisyā ām wōlēē mii :ng'eetaabkoomēt, ²⁴ ibākookyi kiyoo yooto bo *Kōōtaab Yēyiin ānkiiwē wōlēē mii :ng'eetaabkoomēt bōōchoomnyē kurook nto yityo wēētuwētē kiyooto. ²⁵ Yoo miite :chiito ake kukwēring' kōōk kubo bēsēnyii nyēē iboontē, kumāchāktōōs simōkāsiyinē ām kēēltaab too kutoombo ōyitē kōōk. Yoo kameeyey kuu nyooto, kukwēring' :nyiin kōōk ānkōōyokoochiing' boontētaab kōōk. Makunaming' :boontoonoo bo kōōk ānkōōrēkēērchiing' chiito nyoo riibē kibratiiisyeek kukertiing' kō. ²⁶ !Kāāmwoowook, +mēētēbii wōlooto ākoy iyaakte bēsēnoo tukul.”

Ng'alyoo kurubta keye ākoo martaayey

²⁷ Kitas taay :Yēesu kumwoochi rubiichoo kule, “Ābērē kyookas :akweek kule /kikēēmwooy kēny kule, ‘-Meemarte.’[†] ²⁸ Nto anii, āmwoowook kule, chii ake tukul nyoo kāsē koorko ānkuchōrōkyi kuwuu nyēē kaakumarta. ²⁹ Kunyi, yoo kēēsākyiing' koong'uung' isuuchi ng'ōōki, ilōōtu. Kaykay iboot komosta akeenke nyēbo bōōrng'uung' kusiir /kēēwiirchi bōōrng'uung' tukul wōlēē bo maataab kibchuulyo. ³⁰ Nto yoo kēēsākyiing' :āwung'uung' isuuchi ng'ōōki, itilte. Kaykay iboot komosta akeenke nyēbo bōōrng'uung' kusiir /kēēwiirchi bōōrng'uung' tukul wōlēē bo maataab kibchuulyo.”

Bareetaab kooyēy

(Mataayo 19:9; Māārō 10:11-12; Luuka 16:18)

³¹ Kimwooy :Yēesu subak kule, “Kyookas mbo subak /kēēmwooyē kule chii ake tukul nyēē māchē kubar kooyēy kumāchāktōōs kusirchi koorkeēt barweet nyēē kawwete. ³² Nto anii āmwoowook kule, chii ake tukul nyoo kakwet koorkeēnyii kubo ng'aleek alak chēē mānāmē keye ākoo martaayey, kāākōōsākyi koorcoonoo kuyēk choonchooyēn. Nto chiito nyēē keemut koorcoonooto, kaakumarta :nkinee.”

Kaawaaleetaab keye

³³ Kimwooy :Yēesu subak kule, “Kyookas :akweek kule /kikēēmwoochi chiitaab kēny kule, 'Yoo kēēwoolchi keye :chii Yēyiin kule makuyey kiy,

5:20 Mat. 18:3; 23:23-28; Yoowa. 3:5 **† 5:21** Chuy. 20:13 **5:21** Laawī. 24:17 **† 5:22** Yoo /kākēēmwooy kule ng'eetaabkaamet ku chiitaab Kiriistō. **5:22** 1Yoowa. 3:15; Mat. 18:9; Yāāk. 3:6

5:24 Mat. 6:14-15 **5:26** Mat. 18:34 **† 5:27** Chuy. 20:14 **5:28** Kāālēw. 6:25; 2Bēt. 2:14 **5:30** Māārō 9:43-47 **5:31** Kiruu. 24:1-4; Mat. 19:7 **5:32** Mat. 19:9; 1Kōōr. 7:10-11

kumāmāchāktōōs kwiiri kiyooto nteenee māchāktōōs kootyīich.[†] ³⁴ Nto anii āmwoowook kule mātēbi :chii kut koowaal keey. -Meewaal keey :chii kutwēchē wōliin bo kibkōōnkōy kuuyu bāytooyiisyēē :Yēyiin wōlooto. ³⁵ Āmātēbi :chii kut kulē, 'Kwaama :teng'et', kuuyu tyichē :Yēyiin wōlooto. -Meewaalee keey :chii kiriinkēētaab Yēērusālēm kuuyu bo :wōlooto Bāytooyiintēt nyoo wōō. ³⁶ -'Meewaalee keey mbo mēting'uung' i-asante, kuuyu -mēēmuuchē mbo kut iyey buutyootētēet akeenke ām mēting'uung' kulēēliit nto kutuuyiit. ³⁷ Yoo 'kēēchāmē kiito ake, kuyēmē imwaay kule: 'Ēē, wuu nyooto.' Nto yoo itāyē, imwaay kule: 'Acha, māwuu nyoo.' Yoo 'keemwaay ng'al chēē siirē chuutēchu kukwoonēē :choo wōlēē miitē :Kibrōkōsyootētēet."

-Mēēyooku miyootyo

(Luuka 6:29-30)

³⁸ Kitas taay :Yēēsu kumwooy kule, "Kyookas mbo subak /kēēmwooyē kule, 'Koong' āk koong', keelta āk keelta.[†] ³⁹ Nteenee āmwoowook :anii kule, -mēēkōrōmchi chii nyēē miyaat. Yoo kasyeeching' :chiito ake kibkermetuut komosta ake, iwēēkyi komosta nyiin ake kusyeech. ⁴⁰ Nto yoo kākwēring' :chii kōōk kumāchē kaansuung'uung', imuytoochi mbo nkinee kābuutiit. ⁴¹ Yoo kākērching' :chii koong' ikālābchi tukuukyīi ām asiista akeenke, itāsyi asiista ake. ⁴² Nto yoo kāsooming' :chii kiito ake, ikoochi. Nto yoo kēēbēsēēniing' :chii kiy, ikoochi."

Chamateetaab Yēyiin

(Luuka 6:27-28, 32-36)

⁴³ Kitas taay :Yēēsu kumwooy kule, "Kyookas mbo subak /kēēmwooyē kule, 'Ichāmē laatyēng'uung' ānkiiwēchē buunyoontēng'uung'![†] ⁴⁴ Nteenee āmwoowook anii kule, ōchāmē buunikwook ānkōōsoochinē choo wusook ⁴⁵ sookerkeyiitu Kōōn nyoo miitē kibkōōnkōy. Yēyē :Yēyiin kōōluuchi :asi-isyūyīi biiko choo kāroomēch āk choo miyootēch. Yēyē mbo subak roobta kurōōbēnchi biiko choo kāroomēch āk choo miyootēch. ⁴⁶ Ōbērē :akweek tōōs mākutuwēnook :Yēyiin yoo ōchāmē baateey biiko choo chāmook ee? Ntēē yēyē :chii ake tukul kuu nyooto. ⁴⁷ Nto yoo ōng'ālōolchinē biiko choo chēēkwook baateey ii, ōnyōōru nee nyēē karaam? Ntēē yēyē :nkicheek choo -mēēnkētē Yēyiin kuu nyooto. ⁴⁸ Churtaat :Yēyiin nyoo miitē kibkōōnkōy, kunyoo, māchāktōōs ōchurtootiin :nkakweek."

6

Wōlēē /kēētoorētitooy bānoonik

¹ Kimwooy subak :Yēēsu kule, "Ōriib keey. Mayey :chii ng'ālyoo nyēē karaam ām taayeetaab biiko kumāchē kule sukutook. Yoo kayey kuu nyooto, mānyōōru kiy ām wōlēē mii :Kwaan nyoo miitē kibkōōnkōy.

² Yoo 'kēētoorēt banan, -mēērook ing'asaatee keey kuu wōloo yēytooy :kiblembechiisyek ām kooriikaab saayeet āk wōloo bo kēēltaab too, kule sukookaasta :biiko. Kāāmwoowook, mānyōōru kiy ām wōlēē mii :Yēyiin.

³ Nteenee yoo iyētyēēchinē chiito ake, kumāmāchāktōōs ikany kukas mbo

† 5:33 Kāāyīit. 30:2 5:33 Laawī. 19:12; Kiruu. 23:21 5:35 Isa. 66:1; Yēyuut. 7:49 5:35 Tyēēn. 48:2; 76:2 5:37 Mat. 23:16-22; Yāāk. 5:12 5:37 Yāāk. 5:12; Mat. 6:13; Yoowa. 17:15

† 5:38 Chuy. 21:24; Laawī. 24:20; Kiruu. 19:21 5:39 Luuka 6:29; Room. 12:17, 19; 1Bēt. 3:9

5:40 1Kōōr. 6:7; Ibu. 10:34 † 5:43 Laawīk 19:18; Kiruutēk 7:1-2 5:43 2Sām. 22:38-43; Tyēēn.

139:21-22 5:44 Luuka 6:27-28; Room. 12:20; 1Bēt. 2:20-23 5:45 Ēfēēs. 5:1 5:48 Laawī. 19:2;

Luuka 6:36; 1Bēt. 1:16 6:1 Mat. 23:5

:choorweeng'uung'. ⁴ Yooto, mākutuwēniing' :Kōōn nyoo kāsē kiy ake tukul nyēbo wung'aan."

Wōlēē /kēēsooytooy

(Luuka 11:2-4)

⁵ Kitas taay :Yēesu kumwooy kule, "Yoo ōsooyē, marub :chii ātēbutēkaab kiblembechiisyek. Kicham :kiblembechiis kusooyē nyēē kātōōnōōn ām kooriikaab saayeet āk wōloo chaang' :biich, sukung'eet kutook. Kāāmwoowook, kisimkunyōōr :bichoo kiyēē kimāchē. ⁶ Nteenee, ikērtooy keey :inyiing' kō ankiisaay Kōōn nyoo -/mākēēkāsē. Nto yooto mākutuwēniing' :Kōōn nyoo kāsē kiy ake tukul nyēē wunyaat."

⁷ Kitas taay :Yēesu kumwooy kule, "Yoo ōsooyē, -mōōbōloobōlē kuu bich choo -mēēnkētē Yēyiin kuuyu isōōtē :choo kule yoo kāmwooy ng'al chēē chaang' /kēēkāsīnē. ⁸ Wuu nyooto kuuyu simkōōnkētē :Kōōn kiyēē -mōōboontē kutoombo mbo kut osaay. ⁹ Kunyoo māchāktōōs ōsooyē kule: Baaba Yēyiin nyoo imiitē kibkōōnkōy,

kutōōrōriit :kaayneeng'uung'.

¹⁰ Kuyit :bāytooyiisyēng'uung' kuyeyakay ām wōlēēb ng'wēny :kiyēē imāchē kuu wōloo wuunto ām kibkōōnkōy.

¹¹ Ikōōnēēch kiyēē kyoome ām bēsyo ake tukul.

¹² Inyōōwēēch kaat ām choolwookātēēnyoo, kuu yoo kēēnyōōchinē :nkacheek kaat choo choolwookēnchēēch.

¹³ Itiyyēēch /simakeekentech,

nteenee isateeneech wōlēē mii :Buunyoontēē.*

¹⁴ Yoo ōnyōōchinē kaat biiko alak choo choolwookēnchook, kunyōōwook kaat :nkinee Kōōn nyoo mii kibkōōnkōy. ¹⁵ Nto yoo -mōōyēyē kuu nyooto kumānyōōwook kaat :Kōōn."

**Kiriisyēētaab āmiisyēēt*

¹⁶ Kimwooy :Yēesu subak kule, "Yoo *kirē :chii āmiisyēēt, kumāmāchāktōōs kusāng'utiitu kuu wōloo yēytooy :kiblembechiisyechaa māchē kule sukukas :biiko. !Kāāmwoowook, kiikunyōōr :bichoo kuyem kiyēē kimāchē. ¹⁷ Nteenee yoo ōkirē āmiisyēēt, kumāchāktōōs ōbārē butēēkwook, ōwuunē koonyekwook ankooyiil ōtililiitu ¹⁸ simēēnkētook :chii kule ōkirē āmiisyēēt. Nteenee Kōōn nkityō nyoo -/mākēēkāsē :nyēē inkētē. Nto yooto, mākutuwēniing'."

-Mēētukuulchi keey bāytitaab kōōroni

(Luuka 12:33-34; 11:34-36; 16:13)

¹⁹ Kitas taay :Yēesu kumwoochi biiko kule, "-Mōōtukuulchi keey bāytitaab kōōroni kuuyu nyēērēē :kuutyek, tuurtōōs / ānkēēchōōrē. ²⁰ Nteenee ōkōnōrchi keey bāytit ām Kaab Yēyiin wōloo māmiitē :kiy nyēē nyēērēē āmāmi :chōōriin. ²¹ Tiyyēē :chii mēt wōloo miitē :bāytinyii.

6:5 Luuka 18:10-14 **6:8** Mat. 6:32 **6:9** Cherem. 3:19; Mal. 2:10; 1Bēt. 1:17 **6:10** Mat. 7:21; 12:50; 21:31-32; 26:39, 42; Yoowa. 6:38 **6:11** Mat. 6:24-34 * **6:13** /Kichokēētāsyinootē ām siruutek alak ng'aleechu: "Kuuyu inyiing' nyēē ibāytooyiisyē, cheekuuk ikāāmuukēyēwēēk ānkiitōōrōōroot ākookoy. Kuwuuyiit nyooto. **6:13** Mat. 26:41; Māārko 14:38; Luuka 11:4; 22:40, 46; Yoowa. 17:15; 1Tēm. 6:9; 2Tēm. 4:18 **6:14** Efēēs. 4:32 **6:15** Mat. 5:24; Māārko 11:25; Luuka 6:37 **6:15** Mat. 18:35 **6:17** Isa. 58:5; Mat. 17:20-21; Luuka 2:37; 18:12; Yēyuut. 13:2-3; 14:23 **6:19** Yāāk. 5:2-3 **6:20** Mat. 19:21; Luuka 12:33; 1Tēm. 6:19

²² Koong'uung' nyēe ikoochinē bōōrng'uung' lēbkēyyēēt. Yoo kāstooy :koong'uung' nyēe karaam, iboontē lēbkēyyēēt. ²³ Nto yoo mākāstooy nyēe karaam, imiitē mēēnān nyēe mā mining'. Kunyi, yoo kāmis :lēbkēyyēēt nyoo 'kēēboontē, imiitē mēēnānēēt kutukul!

²⁴ Māmii :chii nyēe imuuchē kōōmēlchiin kirōkōōn āyēēng'. Yoo kasyeem, kulāyē :ake. Kunyoo, mānoomtōōs :yiisyēetaab Yēyiin āk muchastaab beesaan."

*Ōmoymooy bāytooyiisyēetaab Yēyiin
(Luuka 12:22-31)*

²⁵ Kitas taay :Yēesu kumwoochi bichoo kule, "Kunyoo, ! kāāmwoowook, -mookany kwaamaak mēt kule ō-āmē nee, ōyyēē nee nto kule ōloochē nee. Wōō oob :soboontaab chii kusiir āmit nto ku sirooy? ²⁶ Māchē ōkāsēē tāriitēk choo -mēēnkētē kule /kēēchoonsē kule nee /ānkēēkēsiiisyē kule nee āmātinyē mbo chookēēn, nteenee bāyē :Kōōn nyoo miitē kibkōōnkōy. Chāmook akweek oob :Yēyiin kusiir tāriitēchoo? ²⁷ Yoo keeyiimee keye :chii ng'al chēbo kōōrooni ii, ara imuuchē :yooto kutāsyi bēsyōōsyēk chēē minyēē kōōrēēt? ²⁸ Ām nee sōōyiimēē keye ng'aleekaab sirooy? Okas baa, wōlēē wuu :taabta ake tukul ām wuuyēēt! Māchiiryootē sukukaraaraniit. ²⁹ Kāāmwoowook, ānkoo kiboono :Sōlōmōōn bāyit nyēe tyaa, kimāboonto sirooy chēē kāroorānēch kuu toobtōochu. ³⁰ Nto akweek chu -mōōkoosēēnoo keye kuyem ii, yoo imuuchē :Yēyiin kookaraaran toobtōoy choo lēēltōōs nto nyēē mā tyaa kurarach ii, kucham nee wōlēē makoolaaktaak nkakweek? ³¹ Kunyoo -mooyiimee keye kule, '+Makyaam nee?" Nto kule, 'Kēēyyēē nee?" Nto mbo kule, 'Kiiloochē nee?" ³² Biiko choo -mēēnkētē Yēyiin :chēē imoymooyē tukuuchoo tukul, nteenee inkētē :Kōōn nyoo miitē kibkōōnkōy kule misyook akweek ōnyōōru tukuuchoo tukul. ³³ Kuchamta :chii kurook bāytooyiisyēetaab Yēyiin ākoo churtaayēet. Yooto, mākurōōrōōt :tukuuk chuut alake. ³⁴ Kunyoo, -mooyiimee keye ng'aleekaab tuun, kuuyu boonto :bēsyēetaab tuun ng'aleekyii chēē mākubooryēē."

7

*Masiming'alaalee chii nyēē miyaat
(Luuka 6:37-38, 41-42)*

¹ Kitas taay :Yēesu kumwooy kule, "Masiming'alaalee chii nyēē miyaat. ² Yoo 'keeng'alaalee chiito ake nyēē miyaat, ku +/- makeeng'alaaleeniing' nkinyiing' kuu nyooto. Nto kiyoo 'kēēyēchi chiito ake, /kēēyēwuung' nkinyiing' kuu nyooto.

³ Ām nee siikāsē :inyiing' sikitivityaa nyēē miitē koong'taab ng'eetaabkoomēt ameeas musukyēēt nyēē miitē koong'ta nyeeng'uung'? ⁴ Imuuchē kule nee imwoochi ng'eetaabkoomēt kule, 'Kany ānēmuung' sikitivityaa ām koong'ta,' nto kutēē yooto tukul kumiitē :musukyēēt koong'uung' nkityō? ⁵ Kiblembechaantaani! Māchāktōōs inēmu kurook musukyēēt nyoo mii koong'uung' nkityō siikaste kāroomin siinēmchi ng'eetaabkoomēt sikitivityaaantēet ām koong'nyii.

-Mēēntosuur kiy nyēē karaam

⁶ -Mēekoochi ng'ōōk kiy nyēē churtaat kuuyu wēēkyiing' keey anku-sankataniing', nto iwiirchi sanayeeukuuk tōōrōōy kuuyu itārtoorē.”

Chiito nyoo soomsē, /kiikoochinē
(Luuka 11:1-13)

⁷ Kitas taay :Yēesu kumwooy kule, “Yoo kēēsoom, / kēēkōōning', yoo kēēchēēng'sē, inyōōru, nto yoo kēēng'eētiisyē, /kēēyootuung'. ⁸ Chiito nyoo soomsē, / kiikoochinē, nyoo chēēng'sē kunyōōru, nto nyoo ing'eētiisyē, / kēēyootyine. ⁹ Ara mūtē :chiito am akweek nyēē yoo kāsoom :lakwanyii mukaatiit kōōkoochinē rwaanteet? ¹⁰ Nto yoo kamach *burburyoontēēt, kōōkoochi eereeneet? ¹¹ Kunyi, yoo chāmē :biiko buch kōōkoochi lōkōkwaa tukuuk chēē kāroomēch ii, /keemwa nee nanyuun Yēyiin am kibkōōnkōy? Mākōōnēm keey :nyoo miisin kukōōn tukuuk chēē kāroomēch yoo kōōsoom!”

Kiruutyēēt nyēbo koomānuut

¹² Kitas taay :Yēesu kumwooy kule, “Ōyēchinē biiko alak kuu wōloo kātōōmāchē :akweek /kēēyēytoowook. Iyumē :ng'aleechuutēchu kiruutēkaab *Muusa ākoo kānēētēyewēēkaab *wōōrkooyikaab Yēyiin.”

Mariich :oreetaab Kaab Yēyiin
(Luuka 13:24)

¹³ Kitas taay :Yēesu kumwooy kule, “Obeetee oreet nyoo mariich. Mii :kēēlto nyēē baraay nyēē tinyē oreet nyēē baraay. Choong'ēch :biiko chēē bēētēē kēēlooto wētēti arbub. ¹⁴ Nteenee mii :kēēlto nyēē keweel nyēē tinyē oreet nyēē mariich. Ng'ērīnēch :biiko chēē bēētēē kēēlooto tākyinē keey *soboontaab kibchuulyo.”

Wōōrkooyik chēē mābo man
(Luuka 6:43-45)

¹⁵ Kitas taay Yēesu kumwooy kule, “Ōriibēē keey *wōōrkooyichoo mābo man choo iyēēloonunēē ruunkuun sumboot nteenee am moonikwaa ku miyootēch kuu suuyiik. ¹⁶ Ōnkētēē bichoo ng'aleek chēē yēyē. Māyēyē :cheebkateet mbuuniik amāyēyē :siikoowēt lamayeeek. ¹⁷ Mākyiintōōs keet ake tukul nyoo karaam kuyēyē lokoyeech chēē kāroomēch nto kēētīt nyōō miyaat kuyēyē lokoyeech chēē miyootēch. ¹⁸ -Mēēmuuchē :kēētīt nyēē karaam kuyey lokoyeech chēē miyootēch amēēbērē imuuchē :kēētīt nyēē miyaat kuyey lokoyeech chēē kāroomēch. ¹⁹ Nto keet ake tukul nyoo kāmāchāktōōs kuyey lokoyeech chēē kāroomēch amēēbērē kayey, /kiiluulto /ānkēētōōrchi ma. ²⁰ Kunyoo, ōnkētēē bichoo ng'aleek choo yēyē.”

-Mēēwutē :biiko tukul Kaab Yēyiin
(Luuka 13:26-27)

²¹ Kutas taay :Yēesu kumwoochi rubiikyii kule, “-Mēēwutē Kaab Yēyiin :biiko tukul choo mwooyē kule, 'Mokoryoontēēt, Mokoryoontēēt.' Nteenee chēē iwutē baateey ku choo yēyē kiyēē mākyinē :Baaba am kibkōōnkōy. ²² Choong'ēch :biiko chēē mākumwoowoo am bēsyyēētaab tabanta kule, 'Mokoryoontēēt, Mokoryoontēēt, ntēē kikyoomtēē lōkōōywēk kaayneeng'uung', kiibēbēētēē tāmirmirook chēē miyootēch ānkēēyēyē tukuuk

chēē mātēē chu chēbo kwōng'uut!' ²³ Yooto +māāmwoochi :anii bichoo kule, 'Kibng'ōōkisiisyēchu, -māānkēttook :anii! Ōng'ēētyēē yu.' ”

Tēēkiik āyēēng'
(Luuka 6:47-49)

²⁴ Kutas taay :Yēēsu kumwooy kule. “Chii ake tukul nyēē kakas ng'aleekyuu ankurub kukerkeey chii nyēē ng'oom nyēē kitēēkyi kōōnyii kitaweet. ²⁵ Yoo kārōōbēn :roobta kooyiin :āynōōsyēk kutwoor keey :bēēko ānkōōsoonkiy :wusōōnēēt kōyooto, māluulē :kōyoo, kuuyu /kikēētēēkyi yēbo kitaweet. ²⁶ Nto chii ake tukul nyoo kakas ng'aleekyuu amarub, kukerkeey chii nyēē berber nyēē kitēēkyi kōōnyii yēbo ng'aayneet. ²⁷ Yoo kārōōbēn :roobta, kooyiin :āynōōsyēk kutwaarta ng'aayneet ānkōōsoonkiy :wusōōnēēt kōōtkēy, kuluulē :kōōt!”

Kāāmuukēywēēkaab Yēēsu

²⁸ Yu keewaany :Yēēsu kumwooy ng'aleechaa, koolat :biiko ²⁹ kuuyu kimēēnēētiisyē kuu kāānēētikaab kiruutēk, nteenee kiinēētiisyē ām kāāmuukēywēēk.

8

Kiisob :Yēēsu chii nyēbo makereen
(Māārkō 1:40-45; Luuka 5:12-16)

¹ Yu kārēkunēē :Yēēsu lekem barak, kurub :biiko chēē chaang'. ² Yooto kuchō :chiito ake nyēē kiboonto makereen ānkutunyēē taayeetaab Yēēsu ānkumwooy kule, “Mokoryoontēēt, yoo ichāmē, isooboo sātililiitu kuuyu ānkētē kule imuuchē.” ³ Yooto nanyuun kuchuul :Yēēsu āwunyii kutiiny chiichoo ānkumwooy kule, “Āchāmē, kunyi itililiitu!” Kusob :chiichoo areet akeenke. ⁴ Nto mii yoo kumwoochi :Yēēsu chiichoo kule, “-Mēētēbii kut imwoochi chii ng'aleechu, nteenee wēēboorchi keey kibkōrōs ānkiikoochi tukuuk chēē kabeelee kōrōsēēk kurub kuu yoo kimwooyē *:Muusa sukōōboor yooto kule 'kēētililiitu.”

Kiikoosēē keey Yēēsu :chii nyēē kimā Yuutāyiin
(Luuka 7:1-10)

⁵ Yu kayit :Yēēsu Kaabernaam, kuchō :chiito ake nyēē ki kāāntōōyiintēētaab lukēētaab booryēt nyēbo Rooma ānkumwoochi Yēēsu kule, ⁶ “Mokoryoontēēt, miitē :motwooriintēēnyuu kaa kusubsubē ām kitiintiri.” ⁷ Kumwoochi :Yēēsu chiichoo kule, “Imāchē āchōō anii kang'uung' chāāsoob?” ⁸⁻⁹ Kuwālchi :kāāntōōyiintonoo Yēēsu kule, “Mokoryoontēēt, ānkētē anii kule māyēmāktōōs iwut :inyiing' kōōng'waanii. Āmiitē :anii ng'wēnyuutaab kāāmuukēywēēk ānkāābyatoy biikaab lukēēt. Yoo kāāmwoochi chii nyēē mii ng'wēnyunyuu kule, ‘Wē' kuwēētii, nto yoo kāāmwoochi ake kule, ‘Chōō' kuchōōnii. Yoo kāāmwoochi motwooriintēēnyuu kule, ‘Yey kiy' kuyēyē. Kunyoo, imwaay baateey ng'ālyoo, yooto mākusob :motwooriintēēng'waanii.”

¹⁰ Yu kakas :Yēēsu ng'aleekaab chiichoo, koolat ānkumwoochi bichoo kirbootē inee kule, “! Kāāmwoowook, kubooyiit man manaakas yēēt ake *Isrāyēēliin nyēē ikoosēēnoo keey kuu chiichi. ¹¹ Kāālēēnchook makuk-waaneē :biiko chēē chaang' koong'asiis āk tinkey ānkubokwoomchiin ākoo

*Abraam, Isaka ākoo Yāākōbō ām Kaab Yēyiin. ¹² Nteenee +/mākēētōrchi mēēnān :biiko choo bēre nyeeng'waa :Yēyiin bokuriirunee ng'wēny."

¹³ Yu keewaany :Yēesu kumwooy kuu nyotoo, kumwoochi kāāntōōyiintoonoo kibo lukēet kule, "Iyeey kaa. Kaakuyeyakay kuu wōloo 'kēēmākōtoy kuuyu 'kēēkoosēēnoo keey." Nto yotoo bakeenke kusob :motwooriintēetaab kāāntōōyiintoonoo.

Kiisob :Yēesu biiko chēē chaang'
(Māārko 1:29-34; Luuka 4:38-41)

¹⁴ Nto yu kāwo :Yēesu kaytaab Bētērō, kukas cheebyoosyeetaab biikooy nyēbo Bētērō kukāru ānkumnyoonē. ¹⁵ Yu kātiiny :Yēesu āwutaab cheebyoosyaanaa, kusob ānkubāyiis.

¹⁶ Nto miitē bēsyoonoto kosolēny kukararakta :asiista, / kiimutyi Yēesu biiko chēē chaang' chēē kiboonto tāmirmirook chēē miyootēch. Kyaankung'alaal :Yēesu, kung'eētyēē :tāmirmiroochoo biiko. Kiisob mbo biiko tukul chēē kimnyoontōos. ¹⁷ Kuyityiin :yotoo ākoo kiyoo kimwooyē * :wōorkooyoontēetaab Yēyiin *Isaaya kule,

"Kikālābwēēch nyāliluutēkyoo

ānkōōmuuktoowēēch tānkusuypēēnyoo."†

Wuuy :kēēltaab Yēesu
(Luuka 9:57-62)

¹⁸ Nto mii bēsyēēt ake, yu kēēruurukyi keey :biiko Yēesu, kumwoochi ru-biikyii kule, "Okany kyaay tōōlililēēt keebe biitooniin." ¹⁹ Nteenee kuchō :kāānēētiintēēt ake nyēbo kiruutēk ānkumwoochi Yēesu kule, "Kāānēētiintēēt, ārubiiing' :anii ānkoo 'kēēwē ānō." ²⁰ Kukētyi :Yēesu kule, "Boonto :kimōkōyiinēk ng'wēēnoonik chēē minyē, kuboonto :tāriitēk kooriikwaa, nteenee māboonto * :Wēritaa Chii wōlēē imuunyēn."

²¹ Kumwoochi subak :chiito ake Yēesu kule, "Mokoryoontēēt, kany kut amuy baaba, nto ārubiiing'." ²² Nteenee kukētyi :Yēesu chiichoo kule, "Ikany kumuy keey :muuswēk, ankiirubwaa."

Kiyey :Yēesu kuteeman :wusōōnēēt āk bēēko
(Māārko 4:35-41; Luuka 8:22-25)

²³ Yotoo nanyuun, kulaany :Yēesu mwēēnkēēt āk rubiikyii ankuba. ²⁴ Kumii tōōlilil kwēēn, kuchō :wusōōnēēt ānkōōsoonkiy mwēēnkēēt. Yotoo tukul kumii :Yēesu kāruchi keey. ²⁵ Koong'et :rubiik Yēesu kule, "Mokoryoontēēt, ntēē kākēēbēku, sār wēēch!" ²⁶ Kumwoochi :Yēesu kule, "Ntēē kōōmuuyē nyēē tēē nyi? Ākoo -mōōkoosēēnoo keey kuyem?" Kung'et ānkōōburyoong'to wusōōnēēt ākoo bēēko. Yotoo, kuteeman :wusōōnēēt āk bēēko. ²⁷ Koolat :rubichoo ankuteebēe keey kule, "Chii nee :chiito nyi kāsyinē mbo :wusōōnēēt āk bēy?"

Kiisob :Yēesu chii nyēē kiboonto tāmirmirook chēē miyootēch
(Māārko 5:1-20; Luuka 8:26-39)

²⁸ Nto yu kāwokuyit :Yēesu biitēēt nyiin ake nyēbo tōōlililēēt ām rōōrōōkēēetaab Kataara,* kuchuwunee :biiko alake āyēēnku kochonkoosyek chēē / kēēmuchinē biiko ānkutākyi keey Yēesu. Kiboonto :bichoo tāmirmirook chēē

8:11 Tyēēn. 107:3; Isa. 49:12; Luuka 13:29 **8:12** Mat. 13:42, 50; 22:13; 24:51; 25:30; Luuka 13:28

8:13 Mat. 9:22, 29; 15:28; Luuka 7:50 † **8:17** Isaaya 53:4 **8:20** 2Kōōr. 8:9 **8:22** Mat. 4:20, 22; 9:9; 19:21; Luuka 5:11; Yoowa. 1:43; 21:19-22 **8:26** Tyēēn. 65:7; 89:9; 107:29; Mat. 14:30-32

* **8:28** Mwooyē -siruutēk alake kule 'Kerkeesa' nto 'Keraasa'.

miyootēch ānkikōrkōrēch miisin nyēē kimāmii :chii nyēē kiimuuchē kumur yooto. ²⁹ Kubōlchi :tāmirmiroochoo miyootēch Yēesu kule, “Imāchēēnēech nee oō, Lakwataab Yēyiin? Kēēchōō cheenyaliileech acheek kutoombo kuyitu :bēsyyēēt nyoo /kiikeekwey?” ³⁰ Kilēēkitēē yooto :ākwootiitaab tōōrōōk chēē kyookētē. ³¹ Kusoom :tāmirmiroochoo miyootēch Yēesu kule, “Yoo 'keekweteech, ikōōnēech bokiiwut tōōrōōchuut.” ³² Kumwoochi :Yēesu kule, “Obe.” Kuchuwu :tāmirmiroochoo miyootēch bakeenke ānkubokōōwutē tōōrōōchoo. Kōōwutē kuu nyooto, kōōtuultēē keey :tōōrōōchoo tukul lekem kusoor tōōliil ānkubokutōōrchi keey āriit ānkubēk!

³³ Kukāsē :biiko chēē kyookooy tōōrōōchoo ng'aleechaa, kumwēyē ākoy kiriing' ānkwoomchinē biiko ng'aleekaab tōōrōōk āk chēbo bichoo kiboonto tāmirmirook chēē miyootēch. ³⁴ Kukāsē :biikaab kiriinkoonoo ng'aleechaa, kung'ētōōs :tukul bokukas Yēesu. Kunyōōru, kusaaysaay kule kung'etee saang'waa.

9

Kāāmuukēywēēkaab Yēesu kunyōōchi biiko kaat (Māārko 2:1-12; Luuka 5:17-26)

¹ Yooto kulaany :Yēesu mwēēng' ankwaay āk rubiikyii kooyeey Kaabernaam. ² Kuyitē, /kiimutyi chiito ake nyēē kisōnkōchoot /kēēkālāboonunēē tiirbeet. Nto bēre kukas :Yēesu kule kiikoosēē keey :bichooto inee, kumwoochi chiichoo kule, “Wēnyoo, kimkim, /kāākēenyōōwuung' kaat ām choolwookātēēng'uung'.”

³ Yooto, kumwoochi keey :kāānēētikaab kiruutēk kule, “Kāākōōwuuytēē keey :chiichi Yēyiin.” ⁴ Kōōnkēt :Yēesu kiyēē kimiitē kōōsōōtē :bichoo ānkumwooy kule, “Am nee yu osōōtēē moo ng'al chēē miyootēch? ⁵ Kuskus /kēēmwooy kule, '/Kāākēenyōōwuung' kaat ng'ōōkiswookikuuk' nto /kēēmwooy kule, 'Ng'et ānkiiwēēsyt'?” ⁶ Ōkāsē ra kule āboontē :anii, *Wēritaab Chii, kāāmuukēywēēk ām kōōrooni chēē āmuuchēē ānyōōchi biiko kaat.” Yooto bakeenke kumwoochi chiichoo kisōnkōchoot kule, “Yyoony ankiinam tiirbeeng'uung', ānkiiwēēchi keey kaa.” ⁷ Kung'et :chiichooto kisōnkōchoot bakeenke ānkuwēēchi keey kaa. ⁸ Yu kakas :biiko chēē kimii yooto ng'aleechaa, kumuuyo ānkusilto Yēyiin nyl kiikoochinē chii kāāmuukēy chēē wuu choo.

Chāmē :Yēesu mbo choo -/mākiiriiku (Māārko 2:13-17; Luuka 5:27-32)

⁹ Yu katas taay :Yēesu āk baannyii, kukas chiito ake nyēē /kikēēkuurēē Mataayo kumii kēēbuur kēryō kōōruruuchē *syuuruut. Yooto, kumwoochi :Yēesu chiichoo kule, “Rubwaa.” Kung'ētēē bakeenke ānkurubē Yēesu.

¹⁰ Nto yu miitē :Yēesu kwoomiisyē ām kaab Mataayo, kukwa :kāāruruukikaab syuuruut chēē chaang' ākoo biiko alak chēē -/kimākiiriiku bokwoomiis āk Yēesu kuboonto keey rubiikyii. ¹¹ Nto yu kakas *Fariisaayek kuu nyoo, kuteebēē rubiikaab Yēesu kule, “Ntēē āmiisyē :kāānēētiintēēng'woong' āk kāāruruukikaab syuuruut ākoo biich chēē -/mākiiriiku?” ¹² Kukētyi :Yēesu kule, “Chēēng'ootē :biiko choo imnyoontōōs kāānyooyiintēēt. Māchēēng'ootē :choo sobchootiin. ¹³ Ibooru nee ng'aleechu /kikeesir: 'Ākākoyēē chamateet kusiir kōrōsēk.'† Kyāāchōōnchinē :anii biiko choo choolwookēnootiin, āmēēbēre choo isōōtē kule churtootiin.”

Kāānēētiisyēētaab Yēesu nyēē lēēl
(Māārko 2:18-22; Luuka 5:33-39)

14 Kimii :yēē kikwa :rubiikaab Yoowaana ankuteebēe Yēesu kule, “Ām nee yu kēēkirē :acheek āk *Farisaayēek āmiisyēēt āmākirē :rubiikuuk?” 15 Kukētyi :Yēesu kule, “-Mēērukuutē kee :chōōrōōnuutēkaab saanteetaab leekwa ām saakweetaab kooyēyē yoo boonto keey saanteetaab leekwa. Makuyit :bēsyēēt nyēē +/mākiinēmūnēē saantaanaa wōlēē mii chōōrōōnuutēkyii, kunyi yooto :yēē makoorkuut keey :chōōrōōnuutēkyii.”

16 Kitas taay :Yēesu kumwooy kule, “-/Mākēētīlē ankeet nyēē tākulēēl / ānkēēkinēē sireet nyēē yoo. Yoo /kakeeyey kuu nyooto kusirinyāktōōs :ankaanaa ānkung'ētī yooto kubarayit :koong'ta miisin. 17 -/Mākēēroonkyinē mbo kibkeetiis choo /kātākēēyēyē wōōnkit nyēē yoo. Yoo /kakeeyey kuu nyooto, kōōtōlē :wōōnkit kuwasta keey :kibkeetiisyek. Nteenee /kēēroonkyinē kibkeetiisyek choo /kātākēēyēyē wōōnkit nyēē lēēl, nto yooto kumoomē :kiy tukuuchoo :tukwaay.”

Sobē :chii nyoo ikoosēē keey Yēesu
(Māārko 5:21-43; Luuka 8:40-56)

18 Kutākung'āloolē :Yēesu, kuchō :kāāntōōyiintēēt ake ānkukutunyēē taayeenyii ānkumwooy kule, “Kaakume :chēēbnyuu! Ichōō chēētīnyēē āwung'uung' sulusob.” 19 Yooto, kuwēeto keey :Yēesu chiichoo kuboonto keey rubiikyii.

20 Kirubaat lēt Yēesu :cheebyoosyeet ake nyēē kikiikunam bōorto ake nyēē kisāyē :korotiik ām kēnyīsyēk taman āk āyēēng'. Yu kāākuriikyī Yēesu, kutiiny *maaseekaab kotootyēētaab sireetaab Yēesu. 21 Kiisōōtoonoo :cheebyoosyaanaa kule, “Yoo kāātiiny buch sireenyii āsobē.” 22 Yooto kuweech keey :Yēesu kukas cheebyoosyeetkēy ānkumwoochi kule, “Chēē, kimkim! / Kāākiisooibiing' kuuyu 'ikoosēēnoo keey.” Kisob :cheebyoosyaanaa bakeenke.

23 Nto yu kēēwut :Yēesu kōōtaab kāāntōōyiintonoo kunyōōr biiko chēē chaang' chēē kimēēsē. Kikuutē :alake kurēēruunēk, kōōnchōōytōōs :chuet. 24 Kumwoochi bichoo kule, “Obe saang'. Manaame :chēēbi nteenee kāruchi keey.” Kuroorichi :bichoo Yēesu. 25 Nto yu kaakuba :bichoo saang', kuwo :Yēesu kisēēnkēētaab lakwanaa, kunam āwut ankoong'eet kōōyoo. 26 Kiyestee :ng'aleechaa yēēmoonoo tukul.

Kiisooob :Yēesu cheebkoraatiisyek āyēēng'

27 Nto yu kang'eetee :Yēesu yooto, kurub lēt :cheebkoraatiisyek alake āyēēnku. Kikuurchinootē :bichoo barak kumwooyē kule, “Iriireeneech oō, *Mōchōkōrēētaab Tāwuti.” 28 Nto yu kāwokōōwut :Yēesu kō, kuba :nkicheek cheebkoraatiisyechaa kō. Yooto kuteebēe :Yēesu icheek kule, “Ara ōyēnchinē kule āmuuchē :anii āsoobook?” Kuwālchi kule, “Kiiyēnchinē oō, Mokoryoontēēt.” 29 Kutabtab :Yēesu koonyekwaa ānkumwoochi kule, “Kuu yoo kōōkoosēēnoo keey, kuyeyakay kuu nyooto.” 30 Kukās :cheebkoraatiisyechaa. Yooto nanyuun, kōōkālōonchi :Yēesu bichoo kule, “-Mābōōmwoochi chii ake tukul ng'aleechu.” 31 Ānkoo kuwuu nyooto, kibokumwaaytaat :bichoo ng'aleechaa kiyēyē :Yēesu kuyem kōōroonooto kumukuul.

Kiityaach :Yēesu ng'elyebtaab chii

³² Nto yu miitē kubēēchinē keey :mbo Yēesu, /kiimutyi Yēesu chiito ake nyēē kiboono *tāmirmiryēēt nyēē miyaat. Kikiyey :tāmirmiryoonoo chiichoo kukwillakay :ng'elyeb nyēē -mēēmuuchē kung'alaal. ³³ Nto yu /kākīibēbēeto tāmirmiryoonoo miyaat kung'eetee chiichoo, kootyaak :ng'elyebta kung'alaal :chiichooto. Kiilat :bichoo kimiitē yoto kumwooyē kule, “Yyē! Manaakeekas bēsyēēt ake ng'alyoo nyēē tēē nyi am *Isrāyēel.” ³⁴ Nteenee kumwooy *Farisaayek kule, “Yyōōch! Yēyiisyēē :chiichi bāytooyiintēētaab tāmirmirook chēē miyootēch sukōōbēbēeto tāmirmirook chuut.”

Wōō :kēsiisyēēt, nteenee ng'ēri :kēsiik

³⁵ Kiwēēsytēē :Yēesu kiriinkōōsyēk āk soong'wēk tukul. Kiinēētiisyootēē kooriikaab saayeet kwoomtootē lōkōōywēk chēē kāroomēch kurubta keey āk bāytooyiisyēētaab Yēyiin ānkōōsoobē biiko chēē kiboono bōōrwoonik chēē makerkeey āk tānkuuyo ake tukul. ³⁶ Nto yu kakas :Yēesu biiko chēē chaang', kukāsyi kiisayta kuuyu /kikiisomsoomē ānkunyailitōōs kuu kēechiir chēē kābotyi :ākiintō. ³⁷ Yooto, kumwoochi rubiikyii kule, “Wōō :kēsiisyēēt, nteenee ng'ēri :kēsiik. ³⁸ Kunyoo, osoom kutās :Chiitaab yiisyēēt kēsiik alak.”

10

Kiyyookto :Yēesu lēbkēēyikyii taman āk āyēēng'

(Māārko 3:13-19; Luuka 6:12-16)

¹ Kikuur :Yēesu rubiikyii taman āk āyēēng' ānkōōkoochi kāāmuukēywēk kōōbēbēētooy tāmirmirook chēē miyootēch ānkōōsoobē biiko choo tinyē bōōrwoon alak tukul.

² Lēbkēēyichochoo ku chu: Simōōni (nyoo kaayneenyii ake ku Bētērō), ng'eetaabkaamet Antereeya, Yāākōbō араab Sebetaayo kuboonto keey ng'eetaabkaamet Yoowaana. ³ Filibō ākoo Baatolomaayo, Toomaas ākoo Mataayo kāāruruukiintonoo kibo *syuuruut, Yāākōbō араab Alfaayo ākoo Taataayo, ⁴ Simōōni Kananaayo * ākoo Yuuta Iskaryoot nyoo kichokuchoomtooy Yēesu.

⁵ Yooto, kumwoochi kule, “-Moobe wōlēē miitē :biiko choo mā Yuutayeeek āmōōwut kiriinkēēt ake tukul nyēbo biikaab *Samaaryaa, ⁶ nteenee obe wōlēē miitē :biikaab Isrāyēel choo kiikubootyoo kuu kēechiir. ⁷ Ō-āmtootē kule, ‘Kaakuyit :bāytooyiisyēētaab Yēyiin.’ ⁸ Ōsobootē choo mnyoontōōs, ōng'ēētootēē meet choo kiikubēk, ōsoobē choo boonto *makereenik, ānkōōbēbēētootē tāmirmirook chēē miyootēch. /Kākēēkōōnook kāāmuukēywēechu buch, kunyi ōkooytooy :nkakweek buch. ⁹ Manamaat :chii *ta-aabuut mbo kisich, *feetaanik nto ku beesaan alak tukul ām mbisinyeenyii. ¹⁰ Manam mbo lool nto ku sira nyēē iliiktēē keey, kwēyōōn nto mbo kirōk, kuuyu yēmē chii nyoo kāākubirto nkuruukyii /kēēkwēchi kiy.

¹¹ Yoo kōōwut kiriing' nto ku saang'ta ake tukul, ocheeng' kaytaab chii nyēē sikēn ānkōōbuur kayaata ākoy yoo ōbēēchinē keey. ¹² Yoo kōōwut kaab chii, ōsoomchi bērur. ¹³ Nto yoo nyoolchinē /kiibēruur, kunyōōr kaalyeet. Nto yoo mānyoolchinē /kiibēruur, kutēbi. ¹⁴ Yoo kamataachaak :chii nto kumakas

9:34 Mat. 10:25; 12:24, 27; Yoowa. 8:48 **9:35** Mat. 4:23 **9:36** Kāāyit. 27:17; 1Bāy. 22:17; 2Tēt. 18:16; Ēsēk. 34:5; Seka. 10:2; Māārko 8:2 **10:2** Luuka 6:13 * **10:4** Ibooru :kaaynaani ām kuutiitaab Yuutayeeek kule 'nyēē kāng'unoot'. **10:4** Yoowa. 1:40-44; Yēyuut. 1:13 **10:5** Luuka 10:33 **10:6** Cherem. 50:6; Mat. 15:24; Yēyuut. 13:46 **10:7** Mat. 4:17 **10:10** 1Kōōr. 9:14; 1Tēm. 5:18 **10:13** Luuka 2:14

ng'aleekwook, olelekte tēertit ām kērēenkōōkwook yoo ōng'ēētyēē kayaata nto kiriinkoonoto kōōboorchi kule tākōōbuurtooy ng'ōōkisng'waa. ¹⁵ Lēyyē, ! kāāmwoowook, +/mākiing'woonchi bichoo bo kiriinkoonoto miisin kusiir ng'wooninto nyēē nyōōru :biikaab Komoora āk Sōtōm bēsyoonoo itiiilchinē :Yēyiin ng'aleek biiko ām kōōrēt.”

Nyālihuutēk āk wusiisyēēt

(Māārko 13:9-13; Luuka 21:12-17; 12:2-9, 51-53; 14:26-27)

¹⁶ Kitas taay :Yēesu kumwooy kule, “Ayooktook :anii bōōyēyiisyoōtē oker-keeye kēēchiir chēē miitē suuyiik kwēēn. Kunyoo ōkāsu ānkōōyibē keey ng'wēny. ¹⁷ Ōriib keey, kuuyu mākōōpyoong'tēēnook :biiko kōōk ānkubirook ām wōloo bo kooriikwaa bo saayēt. ¹⁸ +/Makiimutaak taayeetaab bāytooyik kubo anii. Okany kuyēk :nyooto bārooyinto nyēē kōōmwoochinēē bichooto ākoo choo mā Yuutayēek kiyēē ōyēnchinē. ¹⁹ -Mookany kooyiimaak mētēwoy :kiyēē ōmwooyē nto wōlēē ōmwooytooy kiyooto. +/Mākiiboowook yooto kiyēē ōmwooyē ²⁰ kuuyu mēēbērē akweek :chēē +mōōng'āloolē, nteenee Tāmirmiryēetaab Baaba :nyēē mākung'āloolē kubuntēnook.

²¹ Makuchaamta :chii ng'eetaabkaamet / keebakach, kuchaamta :chii lakwanyii ānkuwēēkyi keey :lēēkōōk sikiikwaa kuyey / keebakach. ²² Mākuwēchook :biiko kubo anii. Nteenee chiito nyoo kamuyta ankookaaseenaa keey ākoy tabanta, +/makiiraraach. ²³ Yoo /kākēēwusēēnook *kiriinkēēt ake, ōmwēchi ake. !Kāāmwoowook, -mōōmuutu kiriinkōōsyēkaab Isrāyēēt tukul kumānāyitu *.Wēritaab Chiil.”

²⁴ Kitas taay :Yēesu kumwooy kule, “Mā wōō :rubiintēēt kusiir kāānēētiintēēnyii āmā wōō :motwooriintō kusiir mokoryoontēēnyii. ²⁵ Nyoolchinē / kēēyēchi rubiintēēt kiyēē / kēēyēchinē kāāntōōyintēēnyii, ānku ākoy /kēēyēchi motwooriin kiyēē /kēēyēchinē mokoryoontēēnyii. Yoo /kēēkuurēēnoo anii *Bēēlsēbuul ānkāāyēku chiitaab kayta ii, kucham nee biiko choo mii kanyuu?

²⁶ -Mōōmuyēē choo wusook. +/Makeeng'aany kiy ake tukul nyēē iyēēnoot ānku +/mākiiboor kiy ake tukul nyēē wunyaat. ²⁷ Ōbāroostoy ng'aleechu ā-āmwook kumākāsē :chii /keekas kāroomin. Nto kiyēē /kēēchoomwook, ōkuurtē kukas :biiko tukul. ²⁸ -Mōōmuyēē choo bākāchē bōōrto āmēēmuuchē kubakach tāmirmiryēēt. Nteenee ōmuyēē nyoo imuuchē koo-armusee bōōrto āk tāmirmiryēēt maataab kibchuulyo. ²⁹ /Kyooltēē oob kootiitiyēēnik āyēēng' beesana chēē mābo laaf? Ānkoo kuwuu nyooto, -mēēsuuwu mbo :akeenke yoo manaacham :Baaba Yēyiin. ³⁰ Ntēē inkētē mbo :Yēyiin wōlēē tēē :buutēēk ām mētitaab chiito. ³¹ Kunyoo, -mōōmuuyē, kuuyu chāmook akweek :Yēyiin miisin kusiir kootiitiyēēn chēē chaang'.

³² Chiī nyoo kachamta ām taayeetaab biiko kule chāmoo, +maachamte :nkanii chiichoote ām taayeetaab Baaba. ³³ Nto nyoo katayeenaa taayeetaab biiko, +maatayee :nkanii taayeetaab Baaba.”

³⁴ Kitas taay :Yēesu kumwoochi rubiikyii kule, “-Moosoot kule kyāāchōōntoy :anii tāloosyēēt kōōrēt, nteenee kyāāyibu ng'ot, ³⁵ kuuyu

kichāwuulyē biiko. Tooytōōs :wēero ākoo kwaan, kutooyo :chēēbto āk kaamet ānkutooyo :koorkēētaab wēeriit ākoo cheebyoosyeetaab biikooy. ³⁶ Mākuwēchē keey :biich chēē tilyōōnuut.

³⁷ Chii nyoo chāmē kwaan nto kaamet kusiir wōlēē chāmtoō anii, māyēmē :nyoo kuyēk rubiintēenyuu. Nto nyoo chāmē wērinyii nto ku chēēbnii kusiir wōlēē chāmtoō anii, māyēmē :nkinee kuyēk rubiintēenyuu. ³⁸ Nto chii nyoo kamachamta soboonnyii† kubo anii sukuruba, māyēmē :nkinee kuyēk rubiintēenyuu. ³⁹ Nyoo kāyēētyi keey soboontaab kōōrooni, mākōōboot soboonnyii bo kibchuulyo. Nto nyoo kēēkooyto soboonnyii ām kōōrooni kubo anii, mākunyōōr *soboontaab kibchuulyo.

⁴⁰ Chiito nyoo kataachaak kaakutaacha nkanii, nto nyoo kataacha anii kaakutaach Yēyiin nyoo kiiyookwoō. ⁴¹ Chii nyoo tōrōōchē *wōōrkooyoontēētaab Yēyiin kuuyu wōōrkooyoo, kunyōōru kiyēē /kēētuwēnēē wōōrkooyoontēēt. Nto chii nyoo tōrōōchē chiito nyoo churtaat kuuyu churtaat kunyōōru kiyēē /kēētuwēnēē :chiichooto churtaat. ⁴² Kāāmwoowoch, chii nyoo kārāmchi mbo bēy rubiintēenyuu ānkoo kumātōokunoot :rubiintonoo, +/ mākēētuwēn chiichoo.”

11

Kiititiir :Yēesu Yoowaana (Luuka 7:18-23)

¹ Yu keewaany :Yēesu kumwoochi rubiikyii taman āk āyēēng' ng'aleechaa, kung'etee yooto ānkuwokōōnēētiisyoot kwaamtaat lōkōōywēk ām kiriinkōōsyēkaab wōlooto. ²⁻³ Yu kakas :Bātisāniintēēt Yoowaana nyēē kirataat ng'aleek chēē kimii kuyēyē *:Kāārārookiintēēt, kumwoochi rubiikyii āyēēng' kule, “Obe wōlēē mii :Yēesu ankooteebēe yoo inee man :Kāārārookiintēēt nyoo /kōkēēbērē mākuchō, nto tākumii :ake nyēē kēēkānyoōnu.” ⁴ Yu /kabokeeteebēe Yēesu kuu nyooto, kuwālchi rubiichoo kule, “Oyēey ānkubōōmwoochi Yoowaana kiyēē kookas. ⁵ Kāstooy ra :cheebkoraatiisye, bēēsytē ra :choo kisōnkōchootiin, kōōkusobcho :choo bo makereenik, kāsē ra :cheemiinyiisye ng'aleek, /kookiing'etee meet choo kikiikuba *kāābkwoombiich /ānkōōkyoomchi mbo nkicheek bānoonik lōkōōywēk chēē kāroomēch. ⁶ Kunyi, bōōkiimchi Yoowaana kule ibēruuroot :chii ake tukul nyoo mānēētuyoo batay.”

Kiyēē kimwooy :Yēesu kurubta keey Yoowaana (Luuka 7:24-28)

⁷ Yu kāākubēēchi keey :rubiichoo kiiyooktooy :Yoowaana, kumwoochi :Yēesu biiko kule, “Kyōōbēētii bōōkāsē nee ām kōōr nyēē suurkwēēn? Ara ki tōōywoō nyēē kiimuuchē kōōsooyēn :yoomat yoo kāwus? ⁸ Ara ki chii nyēē kikiilaach sirooy chēē kāroōrānēch? Acha, /kēēnyōōrchinē chēē iloochē sirooy chēbo barak kaab bāytooyik. ⁹ Ara kyōōbēētii bōōkāsē ng'oo nanyuun? Ara ki *wōōrkooyoontēētaab Yēyiin :nyi kibōōnyōōru? Kubooyiit man, kyōōnyōōru wōōrkooyoontēēt nyēē wōō kusiir wōōrkooyoo ake tukul. ¹⁰ Inee :nyoo

10:35 Mat. 10:21; 24:10; Māārko 13:12; Luuka 12:52-53 **10:36** Miika 7:6 **10:37** Mat. 19:29 † **10:38** Mwooyē :yuutēyū kule 'kamakalab murtooywoontēēnyii' yoo /kākēwēēkyiin ng'ālyoo āk ng'ālyoo. Ām bēsyoōsyēchooto, ki yoo kakalabaat :chiito *murtooywoontēēt kōōbooru kule miite /bokēēbākāchē. **10:39** Mat. 16:24-25; Luuka 17:33; Yoowa. 12:25-26 **10:40** Mat. 18:5; Yoowa. 13:20; Kala. 4:14 **11:2-3** Mat. 3:11-12; 8:1—9:34; 14:3; Yoowa. 1:15, 27; 3:31; 11:27 **11:5** Isa. 35:4-6; 61:1; Luuka 4:18

ng'äloolê :Yëyiin âm yoo / kikeesir kule, '+Määyooktê kiiyookiintēnyuu koonto wokuyēytoowuung' kēēlto.'† ¹¹ !Kāāmwoowook, māmii :chii kōōrooni nyēē wōō kusiir Yoowaana, nteenee wōō :nyoo mātookunoot nyēbo laat âm bāytooyiisyēetaab Yëyiin kusiir inee."

Kitay :biiko chēē chaang' Yoowaana āk Yēesu

(Luuka 7:30-35)

¹² Kitas taay :Yēesu kumwooy kule, "Nto kuchakee yoo kitoowu :Bātisāniintēēt Yoowaana kwoomtooy lōkōōywēk ākoy kura, kiyōōt :bāytooyiisyēetaab Yëyiin âm wusiisyēēt ānkusyēēmē :biiko chēbo wōōrōōryēēt kōōsōrto. ¹³ King'alaalee ng'aleechu *:wōōrkooyik tukul ākoo siruutēkaab *Muusa ākoy mbo nkinee Yoowaana. ¹⁴ Nto yoo ōmuuchē ōyēnchi, inee ku *Eliiya nyoo /kikēēng'äloolē kule mākuchō. ¹⁵ Nyoo yēbē yit kukas.

¹⁶ Kunyoo, +maakerkeeyee nee biich chēē wuu chu? Kerkeey lēēkōōy chēē mii wōlēē chaang' :biich āmāchāmē ng'aleekaab chuut yoo /kēēkuurchinē kule, ¹⁷ 'Yoo kakeekuutwaak kurēeruut

-mōōtuumē,

kēēlē kēēriiryē,

otay ōmēēysē.'

¹⁸ Wuu nyooto wōlēē kiyibto :biiko Yoowaana āk anii. Kimoomē :Yoowaana āmit chēbo leles nto kuyyēē *tifaayiin. Yooto /kēēmwooy kule, 'Boonto *tāmirmiryēēt nyēē miyaat.' ¹⁹ Kuchō *:Wēritaab Chii nyēē kyoomiis ānkuyyēē tifaayiik /kēēlē, 'Kimooroong'nyaa, kibōōkityoo ānku choorweetaab kāruruukikaab *syuruut āk biich choo -/mākiriiku.' Nteenee inkētē :chii kiyēē yibu :ng'oomnān yoo karub kāānēētēywēkyuu."

Ng'wooninto nyēē mākunyōōr kiriinkōōsyēk choo kitay Yēesu

(Luuka 10:13-15)

²⁰ Yooto kung'alaalee :Yēesu nyēē miyaat kiriinkōōsyēk choo mēēbērē kiweeksee miyootyēēt ānkoo kikiikuyeyee :inee wōlooto ng'al chēbo kwōng' uut. ²¹ Kimwooyē kule, "Wuusyō, wēē, kiriinkoonēēb Koorasiin āk Beetsaayta! Tyaa, :ng'woonin nyēē mii kukānyoonwook akweek choo kyookas ng'al chēbo nkoolat choo kyāāyēyē. Nto ki biikaab Tiirō nto ku chēbo Sitōōn chēē kyāāyēchinē ng'aleechu bo nkoolat, nto kiilochē sirookaab mēēysō ānkōōbuurēē aryaanteet kōōboor kule kaakuweeksee miyootyēēt.

²² Kiriinkōōsyēchu, !kāāmwoowook, mākunyōōr :biikwook ng'wooninto nyēē siirē nyoo nyōōru :biikaab Tiirō ākoo Sitōōn bēsyoonoo itilchinē :Yëyiin biiko ng'aleek. ²³ Biikaab Kaabernaam, ōbērē :nkakweek +moobe kibkōōnkōy? Achicha, ōbēētii kāābkwōombich! Nto /kikikeyeyee Sōtōm ng'al chēbo nkoolat, choo /kikēyēwook akweek, nto manaakarbus. ²⁴ !Kāāmwoowook, ōnyōōru :akweek biikaab Kaabernaam ng'woonin nyēē siirē nyoo mākunyōōr :biikaab Sōtōm bēsyoonoo itilchinē :Yëyiin biiko ng'al."

Imuunkyinē biich :Yēesu

(Luuka 10:21-22)

²⁵ Nto miitē yoo, kumwooy :Yēesu kule, "Āsiltiing' inyiyiing' Baaba Yëyiin, nyoo ibāwu barak āk ng'wēny, kuuyu 'kwēēboorchi biiko choo yibē keey ng'wēny

† **11:10** Mal. 3:1 **11:10** Luuka 1:76 **11:14** Mal. 4:5-6; Mat. 17:10-13; Luuka 1:17; Yoowa. 1:21
11:18 Mat. 3:4; Luuka 1:15 **11:19** Mat. 9:10-11 **11:21** Isa. 23:1-18; Ēsēk. 26:1—28:26; Chōōw.
 3:4; Āmōōs 1:9; Yoona 3:6-9; Seka. 9:2-4 **11:23** Isa. 14:13-15; Toowu. 19:24-28 **11:24** Mat. 10:15;
 Luuka 10:12

kiyēē iwunyēē biiko choo isōōtē kule ng'oomēch. ²⁶ Kōōnkōy, Baaba, kuuyu wuu nyooto :wōlēē imāktooy :inyiing'.

²⁷ Kikōōno :Baaba kiy ake tukul nyēē āboontē. Baaba nkit :nyēē inkētē wōlēē āwuuyē :anii, āmēēberē mii subak :chii nyēē inkētē wōlēē wuu :Baaba, ntee-nee lakwanyii nkit ākoo biiko choo kyaakwey āboorchi.” ²⁸ Kitas taay :Yēesu kumwooy kule, “Okwaa wōlēē āmiitē :anii akweek tukul choo ōchoosyootiin ānkōōng'irook :tukun sāamuung'wook. ²⁹ Āyēku tala ānkāāyibē keey ng'wēny. Kunyi, ōrookēē keey muchōōkiinyuu ankookany aneetaak. Yoo kooyey kuu nyooto, +mōōmuung'iisyē. ³⁰ Mānyikisyinē biich :muchōōkiinyuu ānku kuskus :yiisyēnyuu.”

12

Bāwu :Yēesu bēsyēētaab Sabaato (Māārko 2:23-28; Luuka 6:1-5)

¹ Nto mii bēsyēēt ake yēē ki *Sabaato, kumur :Yēesu ākoo rubiikyii mbareet ake nyēē kibo nkoonuuk. Kyoomootiin rubiikyii :kēmēy yooto, kutoow kuswech mētewookaab nkoonuuk ankwaam. ² Nto bērē kukas * :Fariisaayek kuu nyoo, kumwoochi Yēesu kule, “Kas, ntēē miitē :rubiikuuk kwiiryēē kiruutyēēt nyoo mächāmu /kēēkēsiiis yēē bēsyēētaab Sabaato.” ³ Kukētyi :Yēesu kule, “Manoosuman :akweek, kiyēē kiyey :Bāytooyiintēēt Tāwuti yoo kyoomē :kēmēwuut ākoo lukēēnyii? ⁴ Kiwo *Kōōtaab Yēyiin /ānkiikoochi mukaatiinek choo /kikēēchāmchinē mbo *kibkōrōs nkit kwaam. Kyaam :Tāwuti mukaati-inechaa ānkōōkoochi nkicheek biikaab lukēēnyii kwaam. ⁵ Nto mbo subak ii, manoosuman :akweek ām siruutēkaab *Muusa kule iryēē kiruutēk :mbo kibkōrōs yoo yēyiisyēē Kōōtaab Yēyiin ām bēsyēētaab *Sabaato -/āmākēēyibē kule kaleel? ⁶ !Kāāmwoowook, miitē yu :chii nyēē wōō kubiir Kōōtaab Yēyiin.

⁷ Nto ōnkētē kiyēē kiibooru :Yēyiin yoo kimwooyē ām siruutēk kule, ‘Ākāykooyē chamateet kusiir kōrōsēēk,† nto kāmōōng'āloolēē nyēē miyaat biich chēē māboonto lēēlis. ⁸ Bāwu * :Wēritaab Chii bēsyēētaab Sabaato.”

Kiisoobiis :Yēesu ām bēsyēētaab Sabaato (Māārko 3:1-6; Luuka 6:6-11)

⁹ Kutas taay :Yēesu ākoo rubiikyii ākoy kōōto ake nyēbo saayet. ¹⁰ Kimiitē kōyooto :chiito ake nyēē kisōnkōchoot :āwut. Yooto kuteebee * :Fariisaayek chēē kimii kōyooto Yēesu kule, “Ara chāmweēch :kiruutēk /kiisoobso yēē bēsyēētaab *Sabaato?” Kitēēbē :bichoo kuu nyooto kutēchē Yēesu sub-ōkōōyyoong'tēē kōōk. ¹¹ Yooto kumwoochi :Yēesu bichoo kule, “Yoo boonto :chii ām akweek kēēchiiryēnyii ānkōōsuuchi :kēēchiiryoonoo ng'wēēn yēē bēsyēētaab Sabaato, ichuutu oob bakeenke ām ng'wēēn? ¹² Bo koomānuut :chii miisīn kusiir kēēchiir. Kunyoo, chāmweēch :kiruutēk keeyey kiy nyēē karaam bēsyēētaab Sabaato.”

¹³ Yu keewaany Yēesu kumwooy ng'aleechaa, kumwoochi chiichoo kisōnkōchoot :āwut kule, “Chuul āwut.” Yu kachuul, kukaramiit kuu nyiin ake.

¹⁴ Kukāsē :Fariisaayechaa kuu nyooto, kuchuytooy saang' ānkubokuyēchinē

11:25 Isa. 29:14; 1Kōōr. 1:18-29 **11:27** Yoowa. 1:18; 3:35; 10:15 **11:28** Mat. 23:4; Yoowa. 7:37; Ibu. 4:1-11 **11:29** Isa. 28:12; Cherem. 6:16 **11:30** 1Yoowa. 5:3 **12:1** Kiruu. 23:24-25

12:2 Chuy. 20:8-10 **12:4** Laawi. 24:5-9; 1Sām. 21:1-6 **12:5** Kāāyiit. 28:9-10 † **12:7** Osee. 6:6
12:7 Mat. 9:13 **12:11** Luuka 14:5 **12:12** Luuka 13:15-16

Yēesu ruurumuut koowaang'ta. ¹⁵ Nto yu kēēnkēt :Yēesu ng'aleek chēē kimii :bichoo kuchōbē, kung'eetee yooto.

Kiyibchi :Yēesu biiko manta

Kirub :biiko chēē chaang' Yēesu ānkōosooboot bōōrwoonik chēē kiboonto :biiko wōlēē wōō. ¹⁶ Nto yooto kōōkālōonchi :Yēesu bichooto, kumāmwoochi chii kiy kurubta keey āk :inee. ¹⁷ Kiyityiin :yooto āk yoo kimwooyē :Yēyiin kubununēē wōōrkooyoontēt *Isaaya kule,

¹⁸ “Chiinyuu nyēbo yiisyēt :nyi nyēē kyaakwey.

Āchāmē ānkāāng'erēkyinē.

+Māāng'oobchi Tāmirmiryēēnyuu

ānku inee :nyēē mākuyibchi bōrōryōōsyēk tukul manta.

¹⁹ Mēēbērē mākuwookutyēē chii nto kubōloot, āmēēbērē /mākēēkāsyi kēēltaab too kubōlootē.

²⁰ Mākoy kwiiri tōōywoo nyēē ng'asng'as, nto kōōmiis nōmōryoo nyēē meeymeeyaat, ākoy kukas kule kēēbēliis :manta.

²¹ Mākōōkoosēē keey inee :biiko tukul ām kōōrēt kumukuul.”†

-Mēēntosuur :chii Tāmirmiryēētaab Yēyiin

(Māārko 3:20-30; Luuka 11:14-23; 12:10; 6:43-45)

²² Nto mii yoo /kiimutyi Yēesu chiito ake nyēē kiboonto tāmirmirook chēē miyootēch ankukoraat āmēēmuuchē kung'alaal. Yooto kōōsoob :Yēesu chiichoo kukasta ankootyaa kung'alaal. ²³ Yu kakas :biiko tukul chēē kimii yooto kiyēē kiyeekay, kumuuyo miisin ānkumwooy kule, “Ara *Kāārarookiintēt :chiichi nyoo kōkēēkānyoonu?” ²⁴ Nteenee yu kakas *:Farisaayeeek ng'aleechaa, kumwooy kule, “Māwuu nyoo, ntēē yēyiisyēē :chiichi *Bēēlsēbuul nyoo bāytooyiintēētaab tāmirmiroochooto yoo ibēbēētooy tāmirmiroochu miyootēch.” ²⁵ Kuuyu kiinkētē :Yēesu kiyēē kiisōtē :bichoo, kumwooy kule, “Yoo kaakubar keey :lukēētaab booryētē nyēbo kōōrēt ake, kuburyētē :kōōroonoo. Nto yoo kaakukwiil keey :nkinee mbo kiriing' nto ku kayta ake, kuburyētē. ²⁶ Kunyi, yoo ākoo miitē :Kibrōkōsyoontēt ku-booryēē keey nkit ii, kōōyoyōnyē man :bāytooyiisyēēnyii? ²⁷ Nto yoo āyēyiisyēē :anii *Bēēlsēbuul ābēbētēē tāmirmirook chēē miyootēch, kuyēyiisyēē ng'oo :rubiikwook yoo ibēbēētooy tāmirmirook chēē miyootēch? Oteebee, baa, akweek kumwooy chēbo man. ²⁸ Nteenee yoo āyēyiisyēē Tāmirmiryēētaab Yēyiin ābēbēētooy tāmirmirook chēē miyootēch kōōbooru kule kōōkuyityook :bāytooyiisyēētaab Yēyiin.

²⁹ Nto subak ii, imuuchāksē kule nee kutur :chiito ake kaytaab murēnēēt ake nyēē tinyē nkuruuk ānkōōnēm tukuukaab chiichooto? Yoo kamarat chiitaab kayta, mātūrē kōōto.”

³⁰ Kutas taay :Yēesu kumwoochi biiko kule, “Chii ake tukul nyoo māmii komosnyuu, ku nyooto :nyēē miitē kubāloo. Nto chii ake tukul nyoo māyēētyēēchoo kiiruruukiisyē, ku nyooto :nyēē isērētē.” ³¹ Kitas taay :Yēesu kumwooy kule, “Kāāmwoowook, /kēēnyōōchinē kaat chiito ām ng'ōōki ake tukul āk kōchōng'nāt ake tukul, nteenee -/mākēēnyōōchinē kaat nyoo into-suurē Tāmirmiryēētaab Yēyiin. ³² Chii ake tukul nyoo kang'alaalee *Wēritaab Chii nyēē miyaat, /kēēnyōōchinē kaat, nteenee chii ake tukul nyoo koobuch

Tāmirmiryēētaab Yēyiin, ku -/ mākēēnyōōchinē nyoo kaat ra nto mbo ām bēsyōōsyēk choo kwoonii.”

³³ Kimwooy subak :Yēesu kule, “Yoo karaam :kēētī ku kāroomēch :nkicheek lokoyeekyii nto yoo miyaat :kēētī ku miyootēch :nkicheek lokoyeekyii. Kunyi /kiinkētēē kāroomnyēētaab kēētī lokoyeekyii. ³⁴ Oyēku sōō ng'oomng'ook nyēē tyaa! Choolwookichu, ōmuuchē :akweek omwaay ng'ālyoo nyēē karaam bēsyō? Kiyēē chōōnēē kuutiitaab chii ku nyēē mii mētinyii. ³⁵ Yoo karaam :mētitaab chii kuyēyē tukuuk chēē kāroomēch, nto yoo miyaat :mētī kuyēyē tukuuk chēē miyootēch. ³⁶ Kāamwoowook, makukwaanee chii kubo ng'ālyoo nyēē mayemaat nyēē kiikumwooy, yoo /kiitiilchinē biiko ng'aleek. ³⁷ Kunyi, mākubēēr :ng'aleekuuk yoo ibēērē keey nto yēmē /kiiruustiing'.”

+/Mākiing'woonchi biiko choo tāyē Yēesu

(Luuka 11:29-32)

³⁸ Yooto kumwoochi *Fariisaayek alake ākoo kāānēētikaab kiruutēk Yēesu kule, “Kāānēētīntēēt, kēēmāchē iyēwēēch kiy nyēbo kwōng'uat nyēē iboorunēēnēēch kule iboontē kāāmuukēyewēēk chēē kwoonēē kibkōōnkōy.”

³⁹ Kuwālchi :Yēesu bichoo kule, “Kibrōkōsiis āk choo chuunnyēē Yēyiin :chēē tēēbē /kiiboorchī kiy nyēbo kwōng'uat. Ng'al baateey chēbo kwōng'uat chēē +/mākiiboorchī ku choo kibo wōōrkooyoontēēt Yoona. ⁴⁰ Kuu yoo kibēēnyēē :Yoona mooyēētaab tyoony bo araaray bēsyōōsyēk sōmōk, mākubēēni :nkinee *Wēritaab Chii ng'wēny bēsyōōsyēk sōmōk. ⁴¹ Mākōōyyoong'iis :biikaab Ni-naawi bēsyoonoo /kiitiilchinē biiko ng'aleek ankooruusta biiko chēē wuu chutēchu, kuuyu kiweek :icheek yoo kyoomchinē :Yoona lōkōōywēk. Nteenee mii yu ra :nyēē wōō kusiir Yoona. ⁴² Mākōōyyo :cheebyoosya nyēē kibāytooy kōōrēētaab Sōōy bēsyoonoo /kiitiilchinē biiko ng'aleek. Makooruusta biiko chēē wuu chutēchu, kuuyu kichōōnēē :inee lōōyin chokuyēchchinē yiti ng'aleekaab ng'oomnān choo kimwoowu :Sōlōmōōn. Nteenee mii yu ra :nyēē wōō kubiir Sōlōmōōn.”

Imuuchē kōōyēēchi :tāmirmiryēēt nyēē miyaat chiito

(Luuka 11:24-26)

⁴³ Kitas taay :Yēesu kumwooy kule, “Yoo /kāākiibēbēēto *tāmirmiryēēt nyēē miyaat kuchuwunee chiito, makooombakaatee suurkwēēnēēt nyēē kīlay :asiis kuchēēng'ē wōlēē kēēmuunyēē. Nto yoo kāmānyōōr wōlēē kāmīny, ⁴⁴ kumwooyē kule, ‘Kaykay ayeey wōlōo kyāāmīnyē.’ Yoo kēēyēēw, kun-yōōru wōloto kumasaat ankuyeytaat nyēē karaam. ⁴⁵ Yooto, kōōyēēyē ānkūwokuchōōntooy keey tāmirmirook alak tisab chēē miyootēch kusiir inee ānkōōwut :tukul chiichooto. Kunyi, miyāitiitu :chiichoo kusiir yoo kibo taay. Kunyoo mākuwuuyiit nyooto ām wōlēē miitē :biiko choo kiikuchuunnyēē Yēyiin.”

Tuubchēēt Yēesu nyēbo man

(Māārko 3:31-35; Luuka 8:19-21)

⁴⁶ Nto yu tākumiitē :Yēesu kung'āloolchinē biiko chēē chaang', chokōōyyoonyēē :kaamet ākoo mbo ng'eetaabkaamet saang' kumāchē kung'āloolchi. ⁴⁷ Kumwoochi :chiito ake Yēesu kule, “Mii :koomēt saang' ākoo mbo ng'eetaabkoomēt kumāchē kung'ālooluung'.” ⁴⁸ Kuwāl :Yēesu kule, “Ng'oo nyēē moomo anii ānku ng'oo :chēē mbo ng'eetaabiya?” ⁴⁹ Yooto

koong'welyeel rubiikyii ānkumwooy kule, “Bichu kēēboontē keey :chēē mbo ng'eetaabiya ānku mbo momo. ⁵⁰ Chii ake tukul nyoo yēyē ng'aleek choo mächē :Baaba ām kibkōōnkōy, nyēē ng'eetaabiya anii, cheebiya anii ānku momo anii.”

13

Makerkeey :teng'EEK

(Māārko 4:1-9; Luuka 8:4-8)

¹ Nto ām bēsyoonooto kung'eetee :Yēesu kō ānkuwokatēbēē sakaramteetaab Tōōliilēetaab Kalilaaya. ² Yu kēēruruukyi keey inee :biiko chēē chaang', kulaany mwēēnkētē nteenee kiyyoong'iis :biiko chuut tukul sakaramteetaab tōōliilēt. ³ Koonet :Yēesu bichoo ng'aleek chēē choong'ēch ām tyoonkōōchoy kule, “Kiwokuyis :kāābātiintētē ake nkoonuuk. ⁴ Yu kāyis nkoonuuchoo, kōōsuuchi :alake kēēltaab too. Nto tēē yoo kukwa :tāriitēk ankukwey. ⁵ Kōōsuuchi :alake kitaweeet wōlēē kitewerer :teng'nyaanteet. Kubiityo :choo areet akeenke. ⁶ Nteenee yu kalay :asiista kōōsiis nkoonuuchoo kuuyu kimāmii wōlēē kikwērtōochinē keey :tiikiitēk. ⁷ Kōōsuuchi :alake wōlēē miitē :kātook. Yu kābiityo :kātoochoo kōōrēewoon nkoonuuk kut kumanaayey āmit. ⁸ Kōōsuuchi :alake teng'EEK chēē kāroomēch. Kibiityo :choo nyēē karaam. Kiyey :alake āmiik chēē ng'eri, kuyey :alake chēē kāykāyēch, nto alak kuyey chēē choong'ēch. ⁹ Nyoo yēbē yit, kukas.”

Kiibāng'boonkyi :Yēesu rubiikyii ng'aleek

(Māārko 4:10-12; Luuka 8:9-10)

¹⁰ Nto mii lētunoo, kukwoonchi :rubiik Yēesu ankuteebee kule, “Ām nee siing'aloolchinē :inyiing' biiko tyoonkōōchoy?” ¹¹ Kuwālchi :Yēesu kule, “/Kookeekweyaak akweek ōnkēt kiyēē iyeelaat kurubta keey bāytooyiisyēēetaab Yēyiin, nteenee /mānāākiiboorchī alak. ¹² Chiito nyoo yēyiisyēē kiyēē inkēt +/mākēētāsyi ake. Nto nyoo māyēyiisyēē, +/mākiibootēē mbo nyoo kāboonto. ¹³ Āmwoowunēē ng'aleek tyoonkōōchoy kuuyu ānkoo kakasee koong', mākāsē kiy, nto yoo kāyēbchi yit, kumēēnkētē kiy. ¹⁴ Yityiintōōs ām bichu :kiyoo kimwooyē :wōōrkooyontēetaab Yēyiin Isaaya kule,

+Mōōyēbchinē yit,

āmōōnkētē kiy.

+Mōōkāsēē koong',

āmōōkāsē kiy.

¹⁵ Kuuyu kiyoomcho bichu :mētēwoy,

kiimiiny :bichoo yitīn

ānkiimiis koonyay.

Nto kōmāwuu nyoo,

nto kāsēē koonyekwaa,

kuyēbchinēē yit yitīikwaa

ānkōōnkētēē mētēwookwaa ānkuwēēkiis

ānkāasoob icheek.[†]

¹⁶ Nteenee ōbēruurootiin sōō, :akweek nyēē tyaa chu kāstooy :koonyekwook ānkuyēbiitē :yiitiikwook. ¹⁷ ! Kāāmwoowook, kiikukanyaana *:wōōrkooyikaab Yēyiin chēē chaang' āk biiko chēē chaang' choo churtootiin, kule nto kas kiyēē ōmiitē :akweek ōkāsē nteenee maneemuuch. Kukanyaana kule kuyēbchi yit kiyēē kyookas :akweek nteenee mānēēnkēt kiyooto.”

Kiibāng'boonkyi :Yēesu rubiikyii tyoonkōōchoonoo
(Māārko 4:13-20; Luuka 8:11-15)

¹⁸ “Kunyi okany baa ābāng'boong'wook tyoonkōōchoonēeb kāābātiintooni kiyisē nkoonu. ¹⁹ Kerkey :biiko alake āk kēēltaab too. Kāsē ng'ālyoontēēt nyēē rubtooy keey bāytooyiisyēētaab Yēyiin āmēēnkēt kiyēē mwooyē :lōkōōywēchoo. Yoo kāchō :Kibrōkōsyoontēēt kusārē. ²⁰ Kuckerkey :alake āk kitaweene. Kāsē ng'ālyoontēēt anktorooch areet akeenke kukāng'ērēkyi. ²¹ Nteenee māchutitēē icheek :ng'ālyoontoonoo, ibuurtooy nto nyēē mā tyaa, yoo / kākēēwēch / ānkēēwus kubo ng'ālyoontēēt, koochuchuy keey. ²² Kerkey :biiko alake teng'eeek chēē kibiitee :kātook. Kāsē ng'ālyoontēēt, nteenee bēng'tēē tukuukaab kōōrooni āk muchastaab bāytit. Irēēwoonē :tukuuchoo ng'ālyoontēētaab Yēyiin kumayey kiy. ²³ Kerkey :biiko alake teng'eeek choo kāroomēch. Kāsē ng'ālyoontēēt ānkukiilchi. Yēyiisyēē :alake ng'ālyoontēētaab Yēyiin kuyi keey kisich, kuyi keey ām alak kukaykay, nto alak kuyi keey miisin.”

Tyoonkōōchēētaab suuswoo ām mbar

²⁴ Nto mii yoo kumwoochi :Yēesu biiko tyoonkōōchēēt ake subak kule, “King'et :chiito ake kuchaan kēbuswēēk chēē kāroomēch mbareenyii. ²⁵ Nto mii kwēemooy kukāruiyoo :biiko, kuchō :buunyoontēēt ānkuyis suuswoontēēt ake nyēē wuu nkoonyoontēēt wōlooto bo mbareen ānkuwēēchi keey. ²⁶ Kibiityiin :nkoonuuchoo āk suuswēchoo ankuvey mētewook. ²⁷ Nto miitē yoo, kumwoochi :motwoorik chiitaab mbareet kule, 'Mokoryoontēēt, 'ki-ichaan oob :inyiing' kēbuswēēk chēē kāroomēch mbareen? So, kokwaanee ānō :suuswēk?” ²⁸ Kuwālchi :chiitaab mbareet kule, 'Buunyoontēēt :nyooto koyey ng'aleechaa.' Kumwoochi :motwoorikyii kule, 'Ara keebe :acheek bokiitutu suuswēchoo?" ²⁹ Kukētyi motwoorik kule, 'Acha. Yoo kōōlē boong'ey, ōmuuchē ong'eyte nkoonuuk. ³⁰ Kunyi okany kubiityiin kuu nyooto ākoy yoo /kēēkēsiisyē. Nto yooto +māāmwoochi biiko choo kēsiisyē kulēkwēl suuswēk ankurat /sikeebeel, nto yityo kōōruruuch nkoonuuk ānkuyib kukwa chookē.' ”

Wōlēē nērtooy :bāytooyiisyēētaab Yēyiin
(Māārko 4:30-32; Luuka 13:18-21)

³¹ Kumwooy :Yēesu tyoonkōōchēēt ake kurubta keey āk bāytooyiisyēētaab Yēyiin kule, “Kichaan :chiito ake mbareenyii kēbuswoontēēt ake nyēē /kikēēkuurēē *aritaaliit. ³² Ānkoo ku kēbuswoo nyēē mining' ām kēbus alak tukul chēē /kēēchoonē, biitē ku wōōyit kusiir keetiik chuut ānkuyēyē sokon-aaak chēē tēkyinē :tāriitēk kooriikwaa.”

³³ Kimwooy subak :Yēesu kule, “Kerkey :bāytooyiisyēētaab Yēyiin tukun choo yoo /kakeetankwarta bus kuchututēē busyeeek tukul kukuut.”

Kiyēyiisyēē :Yēesu tyoonkōōchoy ām wōlēē mii :biiko alake
(Māārko 4:33)

³⁴ Kiyēyiisyootēē :Yēesu tyoonkōōchoy yoo king'āloolchinootē biiko.

³⁵ Kiyityiin yooto :kiyoo kimwooyē *:wōōrkooyoontēēt ake kule,

“Āmiitē wāāmwoowunēē ng'aleek tyoonkōōchoy,

ābooru ng'al chēē kiiyēēlootiin kung'etee /kakeeyey kōōrēt.”†

Kiibanybaany :Yēesu tyoonkōōchoonoo kibo suuswoontēēt

³⁶ Yooto, kubakaakta :Yēesu bichoo ki chaang' ānkuwo kō. Nto tēē yoo kōonookyi :rubiikyii ankuteebēe inee kule, “Mwoowēech, ibooru nee :tyoonkōōchoonoo bo suuswoontēet?” ³⁷ Kuwālchi :Yēesu kule, “Chiichoo ki-choonē kēbuswēechoo kāroomēch ku *Wēritaab Chii. ³⁸ Mbareet ku kōōrēēt, nto nkoonuuk ku biikaab bāytooyiisyēētaab Yēyiin. Nto suuswoontēet ku biikaab Kibrōkōsyoontēēt. ³⁹ Nto :nyēē kichoonē suuswoontoonooto ku *Kēniintēēt. Kiyēē +/makeekes ku biiko chēē +/mākiitiilchi ng'aleek ām bēsyēētaab tabanta. Nto kēsik ku malayikaanik. ⁴⁰ Kuu yoo /kēētilē suuswoontoonoo miitē mbareen / ankeebēelee maata, kuwuuyiitu nyooto ām tabantaab kōōrēēt. ⁴¹ Mākōoyook *Wēritaab Chii malayikaanikyii chokōōnēmto ām Bāytooyiisyēēnyii :biiko tukul choo tēwechootē biiko alak āk kibng'ōōkisiis alak tukul. ⁴² Mākutōōrchi bichoo maata nyēē irikitiitē, wōlēē mābokung'woonchi ankuriirunee ng'wēny. ⁴³ Mākōōluuw :choo churtootiin kuu asiista ām Kaab Kwaan. Nyoo yēbē yiit kukas.”

Karaaran :Kaab Yēyiin

⁴⁴ Kitas taay :Yēesu kumwooy kule, “Kerkey :bāytooyiisyēētaab Yēyiin yoo /kakeewunyeet tukul chēbo koomānuut mbareen nto tēē yoo kunyōōr :chiito ake ānkōōyēēn subak. Wēētii :chiichoo ām ng'erekwēek ānkuwokwaalta tukuukyii tukul chēē boonto ankwaal mbaraanaata.”

⁴⁵ Kimwooy :Yēesu subak kule, “Kerkey :bāytooyiisyēētaab Yēyiin āk yoo chēēng'ē :chiito ake sanayeeek chēē kāroorānēch, ⁴⁶ nto yoo kānyōōr sanayaan-teet akenke nyēbo koomānuut wokwaalta kiy ake tukul nyēē boonto ankwaal sanayaantaanaata.”

Tyoonkōōchēētaab lēkwēlēē

⁴⁷ Kimwooy subak :Yēesu kule, “Kerkey :bāytooyiisyēētaab Yēyiin yoo keel-umta :biiko alake nēētiit tōōliilēēt āriit ankunam *burburiinēk chēē chaang' chēē makerkey. ⁴⁸ Yoo kaakunyyi :burburiinēk nēētiit, kōōchuut :tēkiik kuchō sakaramteet. Nto yityo kōōbuur ng'wēny ānkulēkwēl burburiinēk choo kāroomēch ānkōōkoochi kērēb ānkumēto choo miyootēch. ⁴⁹ Wuu nyooto ām bēsyēētaab tabantaab kōōrooni! Makukwa :malayikaanik ānkulēkwēlunēē biiko choo miyootēch wōlēē mii :choo churtootiin. ⁵⁰ +/Mākēētōōrchi biiko choo miyootēch wōlēē bo maat nyēē irikitiitē wōlēē mākung'woonchi :soboon ankuriirunee ng'wēny.”

Kāānēētiisyēēt nyēē lēēl āk nyoo kibo kēny

⁵¹ Yu kēēwoong' :Yēesu kumwooy ng'aleechaa, kuteebēe rubiikyii kule, “Ōkāsē ng'aleechuutēchu?” Kukēt rubiikēy kule, “Ēē, kēēkāsē.” ⁵² Yooto nanyuun kumwoochi icheek kule, “Kunyo, kāānēētiin ake tukul nyēē /kiikūneet kurubta keey bāytooyiisyēētaab Yēyiin, kukerkey chii nyēē inēmu ām chookēēnyii tukuuk chēē leelach āk chēē yōōsēch.”

Kitay Yēesu :biikaab saang'nyii

(Māārko 6:1-6)

⁵³ Yu keewaany :Yēesu kōōnēētiisyēē tyoonkōōchoochoo, kung'eetee yooto. ⁵⁴ Nto lētuunoo kuyit Nāāsārēēt wōloo kinērēē. Yooto kōōnēētiis ām *kōōtaab saayeet. Yu kakas :biiko wōlēē kiinēētiitooy, koolat ankuteebēe keey kule, “Wōlēē kinyōōrtooy :chiichi ng'oomnātooni āk kāāmung'iywēēchu bo kwōng'uut ku ānō? ⁵⁵ So! Mābo nee :wēēriitēnyii kāātoong'iintoonoo? Mā kaamet nyoo / kēēkuurēē Maaryaa ānku ng'ēetaabkaamet oob Yāākōbō,

Yōōsēēf, Simōōni ākoo Yuuta? ⁵⁶ Kēēboontē keey oob mbo cheebkaamet tukul? Kunyi ii, konyoorta ānō :chiichi ng'aleechu tukul?" ⁵⁷ Kitay :bichoo Yēesu.

Nto tēē yoo kumwoochi :Yēesu bichooto kule, “-/ Mākēekoonyitē *wōōrkooyoo ām saang'nyii nto kōōng'waa, nteenee koonyitē :biikaab saang'ta ake.”

⁵⁸ Manaayeyee wōlooto :Yēesu ng'aleek chēē chaang' chēbo kwōng'uut kuuyu kimēēkoosēē keey :biiko inee.

14

Ki ng'oo man :Yēesu?

(Māārō 6:14-29; Luuka 9:7-9)

¹ Kikas :Bāytooyiintēēt *Ērōōtē / kyoomtooy Yēesu. ² Kumwoochi motwoorikiyii kule, “Bātisāniintēēt Yoowaana :nyooto nyēē kookung'eetee meet! Kiyooto nyi ōkāsē kuyēyiisyēē kāāmukēywēēchoo bō kwōng'uut.”

³⁻⁴ Kimiitē yēē kichoomnyo :Ērōōtē āk Erootyaa koorkeētaab ng'eetaabkaamet nyēē / kikeēkuurēē Filibō. Kimwoochinē :Yoowaana Ērōōtē kule, “Makaraam 'intii ng'eetaabkoomēt kusobē.” Yooto kōōwuruur :Erootyaa Ērōōtē kukerta Yoowaana kōōtaab kibратиisyek. ⁵ Kimāchē yooto :Ērōōtē kubakach Yoowaana nteenee kiyywey biiko, kuuyu kichāmtooy :bichoo kule *wōōrkooyootēēt :Yoowaana.

⁶ Nto miitē yēē /kikyoomē saakweet nyēē king'ērēkyinēē :Ērōōtē bēsyēēt nyēē / kikeēsichēē, chokutuumēē :chēēbtaab Erootyaa taayeetaab biiko. Yooto kung'erech :Ērōōtē kut ⁷ kōōwoolchi keey chēēbooto kule ikoochinē kiyēē kateeb. ⁸ Wokuteebēē :chēēboo kaamet nto tēē yoo chokumwoochi Ērōōtē kule, “Āmāchē mētitaab Yoowaana / kēēyibunēēnoo kibseesweet!” ⁹ Yooto kwoorookēn :Bāytooyiintēēt, nteenee kuuyu kikiikōōwoolchi keey chēēboo ām taayeetaab tāyēkyii, kumwaayta / kēēyēchi kiyooto kitēēbē. ¹⁰ Kunyoo /kibokeechwenta mētitaab Yoowaana ām kāābrātiisyō ¹¹ nto yityo /kēēyibchinēē chēēbkēy kibseesweet. Kunam :chēēboo mētooto ānkuyibchi kaamet. ¹² Lētuunoo bokumuy Yoowaana :rubiikyii nto yityo bokumwoochi Yēesu.

Kibay :Yēesu biiko chēē kikeēytēē kisyēērōōk muut

(Māārō 6:30-44; Luuka 9:10-17; Yoowaana 6:1-13)

¹³ Yu / kābokyoomchi Yēesu ng'aleechaa, kung'ēētyēē wōlooto kimii ānkwooyyēē mwēēnkēēt kumāchē kuba yēē kimālēēkit :chii. Nto kukāsē :biiko kuu nyooto, koosaab sakaramteetaab tōōliilēēt kwaalach Yēesu.

¹⁴ Kurēkunēē :Yēesu mwēēng', ankukas biiko chēē ki chaang' miisin, kukāsyi kiisayta ānkōōsoobchi bōōrwēk.

¹⁵ Nto kwiimēnē :kōōrēēt, kōōnookyii :rubiik ānkumwoochi kule, “Ntēē kāākwiimēn :kōōrēēt ānku suurkwēēnnyoo :wōli! Mwoochi bichu simku-root subokwaaalat āmiik chēē kāriibēē moonikwaa.” ¹⁶ Kuwāl :Yēesu kule, “Mēērook kuba. Ōkoochi :akweek kiyēē kaam.” ¹⁷ Kukētyi :rubiik Yēesu kule, “Ntēē mukaatiinek muut āk *burburiinēk āyēēng' baateey chēē kēēboontē!” ¹⁸ Kumwoochi :Yēesu kule, “Ōkōōnoo baa āmiichooto.” ¹⁹ Kumwooy :Yēesu kule kōōbuur :biiko yoo bo saatyēet. Nto miitē yoo kunam mukaatiinekēy muut āk burburiinēkēy āyēēng' ankukas barak kubirchi Yēyiin kōōnkōy. Nto yityo

kubcheyaabchey ānkōōkoochi rubiikyii kubchēchinoot biiko. ²⁰ Kyoomiis :bichoo tukul kut kubiyong'iis. Nto bēre kōōruuuchoot :rubiik āmiik chēe /kikiituuchaat, kunyiy kēreboonik taman āk āyēēng'. ²¹ Biiko chēe kyaam āmiichu ku murēnik kisyēērōōk muut /kumānāākiiyiitito chēēbyōōsōōk āk lēēkōōk.

Kiwēesyētēē :Yēesu bēēko barak

(Māārko 6:45-52; Yoowaana 6:15-21)

²² Yooto bakeenke, kōōkiimchi :Yēesu rubiikyii kulaany mwēēnkēēt simkoonto kutākumii :inee kōō-āmiisē biiko. ²³ Nto yu kāākōō-āmiis bichoo, kootooch nkityō lekemeet ake barak wokusaay. Kwimēnē :kōōrēēt kutākumii :inee wōlooto nkityō. ²⁴ Yooto tukul, kikiikuwo :mwēēnkēēt tōōliil kwēēn ānkimiitē kōōsooyēnē :wusōōnēēt. ²⁵ Nto yu kāng'ēēyēn :kōōrēēt, kuwēesyētēē :Yēesu bēēko barak ākoy wōlēē kimii :rubiikyii. ²⁶ Nto bēre kukas :rubiikyii kuwēesyētōonunēē tōōliilēēt, kumuuyo miisin ānkumwooy kule, "Chii ēē, nto āyiin!" Kumwooyē kuu nyooto kōōnchōōytōōs bakeenke nyēē kāākubōōtoon. ²⁷ Yooto kumwoochi :Yēesu rubiichoo kule, "Mōōmuuyē! Nto yu anii nyoo." ²⁸ Kukāsē :Bētērō kuu nyoo, kumwooyē kule, "Yoo inyiing' ii, Mokoryoontēēt, inwoowoo āwēesyētēē bēēko barak ākoy wōloo imiitē." ²⁹ Kuwālchi :Yēesu Bētērō kule, "Chōō naas." Kurēkunēē :Bētērō mwēēng' ankootaar bēēko barak ānkutākyi keye Yēesu. ³⁰ Yu kakas wusōōnēēt, kunyokoriit ānkutoow kuling'taat. Yooto kutooree kāānchōōyto kule, "Wōōy, ānkiisārwoo wē, Mokoryoontēēt!" ³¹ Kōōyokooyto :Yēesu āwut ankunam Bētērō. Nto tēē yoo kumwoochi kule, "So, ntēē iyābē kuu nyi? -Mēēkoosēēnoo keye?" ³² Nto yu kaakulaany :tukwaay mwēēng', kuteeman :wusōōnēēt. ³³ Kukulunkyi :biiko choo kimiitē mwēēng' Yēesu kumwooyē kule, "Kubooyiit man, inyiing' Lakwataab Yēyiin."

Kiisob :Yēesu biikaab Keneesareet

(Māārko 6:53-56)

³⁴ Nto yu kaakwaay, bokōōyoyonyēē yēē /kikēēkuurēē Keneesareet. ³⁵ Yu kēēnkēt :biikaab wōlooto kule ki Yēesu :nyooto, kukuurootēē biiko soong'wēk chēē ki laatoos. Kikiimutyi Yēesu biiko tukul chēē kimnyoontōōs. ³⁶ Kusoom :bichooto kimnyoontōōs Yēesu kule, "Ichāmwēēch kēētiiny buch maaseekaab kotootookaab sireeng'uung'." Kisob :chii ake tukul nyēē kitiiny maaseechar.

15

Tooytoochiintōōs :mākuutēkaab Yēyiin āk kiruutēkaab Farisaayeeek

(Māārko 7:1-13)

¹ Nto mii bēsēyēt ake, kukwaanee *:Farisaayeeek alake āk kāānēetikaab kiruutēk Yēerusālēm ankuteebēe Yēesu kule, ² "Ām nee yu mārubē :rubiikuuk ntāsimumtēkaab mbo kuuko? Ntēē -mēētāsiimē :icheek āwunnyēk nto āmiisyē?" ³ Kuwālchi :Yēesu kule, "Ntēē ōkwētyinē akweek mākuutēkaab Yēyiin ankoorub ātēbutēkaab mbo kuukoong'?" ⁴ Kimwooy oob :Yēyiin kule, 'Iywey kōōn āk koomēt'† Chii nyoo chubē kwaan nto kaamet, kunyoolchinē :meet.† ⁵ Nteenee ōmwooyē :akweek kule yoo kāmwōochi :chii kaamet nto kwaan kule, 'Kiito ake tukul nyoo kātāākōōnook, kukyaasat kubo Yēyiin,' ⁶ nto yooto

14:21 Mat. 15:32-39 **14:23** Luuka 5:16 **14:25** Āyub 9:8 **14:26** Luuka 24:37 **14:31** Mat. 6:30; 8:26; 16:8; 17:20 **14:33** Mat. 16:16; 27:54; Māārko 15:39; Yoowa. 1:34 **14:36** Mat. 9:20

15:2 Luuka 11:38 † **15:4** Chuy. 20:12; Kiruu. 5:16 † **15:4** Chuy. 21:17; Laawi. 20:9

mēēbērē māchāktōōs kooywey sikiikyii. Ōmōōntooy :akweek kuu nyiitēnyi ng'ālyoontēetaab Yēyiin ankoorub ātēbuutēkwook nkit. ⁷ Ōyēyē keey sōō kutyaa kule ōchurtootiin! Kibēēr :wōōrkooyoontō bo Yēyiin *Isaaya yoo kimwooyē kule:

⁸ 'Koonyitēēnoo :bichoo kuutuwa,
āmāboontēēnoo moo.

⁹ Ānkoo kasaaya :bichoo, -māākāsyinē,
kuuyu chōōnēē :kāānēētiiisyēēng'waa wōlēē mii :biich buch.'†"

*Nee :nyēē yēyē chiito kumātiliilit ām wōlēē mii :Yēyiin?
(Māārō 7:14-23)*

¹⁰ Nto miitē yoo, kumwoochi :Yēesu biiko kuyisiyee keey inee nto yityo kumwoochi kule, "Okas baa ng'ālyoontooni: ¹¹ Mēēbērē kiyēē iwutē kuutiitaab chii :nyēē yēyē chiichoo kumātiliilit, nteenee nyēē yēyē kumātiliilit ku kiyoo chōōnēē kuutiinyii."

¹² Yu keewaany :Yēesu kumwooy kuu nyooto, kōōnookyii :rubiikyii, ānkumwoochi kule, "'Kēēnkēt :inyiing' kule kāng'woonchi *Farisaayeeek :ng'aleechaa 'kēēmwooyē?'" ¹³ Kuwālchi :Yēesu kule, "+/ Makeeng'eyta keet ake tukul nyēē kimāchoonē :Baaba nyoo mii kibkōōnkōy. ¹⁴ Kunyi -mooyiimee keey :akweek Farisaayeechaa. Kōryootiin :bichoo. Nto yoo kēēntōōchi :cheebkoraatyaanteet ake ake, kōōsuuchinē :tukwaay ng'wēēn."

¹⁵ Yooto kumwooy :Bētērō kule, "Iboorwēēch ng'aleechaa bo tiliilinto."
¹⁶ Kuwālchi :Yēesu kule, "So, ākoo mānōōnkēt kura? ¹⁷ -Mōōnkēt :akweek kule kiy ake tukul nyoo wēētēē kuut kuwēētii moo ānkuwokuwo saang'?"
¹⁸ Nto ng'aleek choo kwoonēē kuut kukwoonēē :choo mēt ānku chooto chēē yēyē chiito kumātiliilit. ¹⁹ Kiyēē chōōnēē mēt ku kāāsōōtyēwēēk chēē miyootēch kuu chēbo rumiisyēēt, martaayeet, sikornateet, chōōrsēēt, mōōlchinooyēēetaab ng'al āk ng'ōōmsēēt. ²⁰ Tukuuk chooto chēē yēyē chiito kumātiliilit. Nteenee yoo koomiis :chiito kumaneentasiim āwut, māyēyē :yooto kumātiliilit :chiichoo ām wōlēē mii :Yēyiin."

*Kiyēētyēēchi :Yēesu cheebyoosya nyēē kimā Cheebyuutayaa
(Māārō 7:24-30)*

²¹ Yu kang'eetee :Yēesu yooto ākoo rubiikyii, kuwo ākoy kōōrēetaab kiriinkēetaab Tiirō āk Sitōōn. ²² Yooto kuchōōnchi :cheebyoosyeet ake nyēē kimā Cheebyuutayaa. Kibōloobōl kumwooyē kule, "Mokoryoontēēt, *Mōchōōrēetaab Tāwuti, ankiiriireenaa! Mii kōōyiyim chēēbnyuu :tāmirmiryēēt nyēē miyaat."

²³ Mānāwālchi :Yēesu cheebyoosyaanaa ng'ālyoo ām baanaa. Yooto kubēēchi :rubiik Yēesu ankusaaysaay kule, "Mwoochi, naas, kuwēēchi keey ntēē kābōloobōloot kuu nyi."

²⁴ Kuwālchi :Yēesu cheebyoosyaanaa kule, "Cheebyoos, / kikiiyookwo anii baateey wōlēē miitē :biikaab *Isrāyēēl choo kēēchiir chēē kiikubootyo."
²⁵ Kōōnookyii :cheebyoosyeet Yēesu, kukutunyēē taayeenyii ānkumwoochi kule, "Ānkiiyētyēēchoo oō, Mokoryoontēēt!" ²⁶ Kulēēnchi :Yēesu, "Makaraam / kiinēm āmnyoontēetaab lēēkōōk / ānkēēmetyi ng'ōōkin."
²⁷ Kuwālchi :cheebyoosyaanaa kule, "Wuu nyooto sinee oō, Mokoryoontēēt, ntēē āmē mbo :ng'ōōkin seeserik yoo āmiisyē :biikwaa." ²⁸ Yu kāmwooy :cheebyoosyaanaa

kuu nyooto, kuwālchi :Yēesu kule, “Cheebyoos, kuuyu 'ikoosēēnoo keey miisin, /kāākēēchāmuung' kuu wōloo 'kēēmāktooy.” Kumwooyē :Yēesu kuu nyooto kusobē bakeenke :chēēbtaab cheebyoosyaanaa.

*Kiisooob :Yēesu biich chēē chaang' chēē kimā Yuutayeeek
(Māārko 7:31-37)*

²⁹ Nto tēē yoo kung'etee :Yēesu yooto kumur sakaramteetaab Tōōliilēētaab Kalilaaya, kiitooch yēē tōrōor ānkōōbuur ng'wēny sukōōnēētiis. ³⁰ /Kikiimutyi biiko chēē chunkutootiin, chēē kōryootiin, chēē sōnkōchootiin, chēē kirātākiiis :ng'ēlyēēbik āk alak chēē chaang' /ānkiikoochi taayeetaab Yēesu. Kōōsoob :Yēesu bichooto tukul. ³¹ Yu kakas :biiko kung'āloolē :choo kikirātākiiis :ng'ēlyēēbik, kāsobcho :choo kisōnkōchootiin, kubeesyēt :choo kichunkutootiin ankukasta :choo kikōryootiin, koolat ānkusilto Yēyiintēētaab *Isrāyēēl.

*Kibay :Yēesu biiko chēē kikēēytēē kisyēē-rōōk ang'wan
(Māārko 8:1-10)*

³² Nto miitē yoo kukuur :Yēesu rubiikyii ānkumwoochi kule, “Ntēē kaari-iree bichu. Kōōkiibuurtē keey bēsyōōsyēk sōmōk āmāmii :kiyēē am! Mēēbērē +māmwoochi kuba kumanaa-am kiy kuuyu imuuchē kōōmiistoochi :kēmēwuut kēēltaab too.”

³³ Kuwāl :rubiikyii kule, “Nto wōlēē sikeenyoorte āmit chēē yēmē biich chēē tēē chu ām suurkwēēnooni ku ānō?” ³⁴ Kuteebē :Yēesu kule, “Oboontē mukaatiinek ata?” Kuwālchi :rubiik kule, “Kēēboontē tisab āk *burburiinēk chēē ng'eri.”

³⁵ Yooto, kumwoochi biiko kōōbuur ng'wēny nyēē katet keey. ³⁶ Nto tēē yoo kunam mukaatiinechaa tisab āk burburiinēk, nto yu kāākubirchi Yēyiin kōōnkōy, kubcheyaabchey ānkōōkoochi rubiik kubchēchinoot biiko. ³⁷ Kwoomiis :biiko tukul kut kubiyooing'iis. Nto yu kēēruruuchoot :rubiik āmiik chēē king'ēt, koonyiit kērēboonik tisab. ³⁸ Nto laatitaab biiko chēē kyoomiis, ki kisyēē-rōōk ang wan /kumānāākiiyiitito chēēbyōōsōōk āk lēēkōōk.

³⁹ Nto mii yoo nanyuun, kōō-āmiis :Yēesu biiko kubēēchi keey ankulaany :inee mwēēnkēt ākoo rubiikyii ānkuwo ākoy saang'ta ake nyēē /kikēēkuurēē Makataan.

16

*Kitay :Farisaayeeek kōōyēnchi Yēesu
(Māārko 8:11-13; Luuka 12:54-56; 11:29)*

¹ Nto miitē bēsyēēt ake, kukwoonchi *Farisaayeeek ākoo *Satukaayeeek Yēesu kumāchē kutyem. Kimwoochi kuyēchi icheck kiy nyēbo kwōng'uat sukōōnkētēē kule boonto :inee kāamuukēyewēk chēē kwoonēē kibkōōnkōy.

² Nteenee kuwālchi :Yēesu kule, “Yoo imēnē, ōmwooyē :akweek kule, 'Mākumusēs tuun :kōōrēēt, kuuyu arraa :wōliin bo barak.’ ³ Nto yoo bo kōōrōōn, ōmwooyē kule, 'Yiwoot ra, kuuyu kaarraniit :wōliin bo barak ānkutuuluunkēnoot.’ Ōnkētē :akweek kiyēē ibooru :wōliin bo barak yoo kaarraniit -āmōōnkētē kiyēē ibooru :ng'aleek chu ōkāsē kuyēyāktōōs. ⁴ Biich chēē miyootēch choo kiikutēwēchākiiis :chēē tēēbē /kēyēchi kiy nyēbo kwōng'uat. Ng'aleek baateey chēbo kwōng'uat chēē +/mākiiboorchu ku choo kibo Yoona.”

Yooto kubakaakta :Yēesu bichooto ānkūwēētēē mwēēnkēt āk rubiikyii.

*Ōriibēē keye kiyēē bāyēēnook :Farisaayeek āk *Satukaayeek
(Māarkō 8:14-21)*

⁵ Nto yu kayit tōolilēēt biitoniin, koosoot :rubiik kule kikiikuwuutyēē mukaatiinek. ⁶ Kumwoochi :Yēesu kule, “Ōriibēē keye kiyēē bāyēēnook :Farisaayeek āk *Satukaayeek.” ⁷ Kung'alaalee :rubiichoo ng'aleechaa ānkumwooy kule, “Kāmwooy kuu nyooto kuuyu manaakeenamaanu mukaatiinek.” ⁸ Nto yu kēēnkēt :Yēesu kiyēē king'āloolēē :rubiikyii, kuteebee kule, “-Mōokoosēēnoo keye kāroomin? Ām nee yu ōmiitē ōmwooyē kule manoonamaanu mukaatiinek? ⁹ Mānōōnkēt kiy ākoy kura? -Mōōsōōtē mukaatiinechaa ki muut choo kyoomē :biiko kisyēērōōk muutu āk kaatuukanik choo kyōōruruuchē kunyiy kērēboonichoo? ¹⁰ Nto mbo naas mukaatiinechaa ko tisab choo kwoomē :biiko kisyēērōōk ang'wanu āk kaatuukanik choo kwōōruruuchē kunyiy kērēboonichoo? ¹¹ Ām nee simōōnkēt kule kāmāng'āloolwook kurubta keye āmiik? !Kāmwoowook, ōriibēē keye kiyēē bāyēēnook :Farisaayeek āk Satukaayeek!” ¹² Yooto nanyuun, kōōnkēt :rubiichoo kule mēēberē kimwoochinē icheek :Yēesu kuriibēē keye āmiik nteenee kimwoochinē kuriibēē keye kāānēētūtēkaab Farisaayeek āk chēbo *Satukaayeek.

*King'oonkyi :Yēyiin Bētērō kule ki ng'oo :Yēesu
(Māarkō 8:27-30; Luuka 9:18-21)*

¹³ Yu kāwokuyit :Yēesu ākoo rubiik rōōrōōkēētaab *kiriinkēētaab Kayisareeya Filiibi, kuteebee rubiikyii kule, “Mwooyē :biiko kule *Wēritaab Chii, ku ng'oo?” ¹⁴ Kuwālchi :rubiik kule, “Mwooyē :alake kule inyiing' Bātisāniintēēt Yoowaana, kubērē :alake *Eliiya, nto alak kumwooyē kule Cheremnyaa nto ku ake ām *wōōrkooyikaab Yēyiin nyēē kaakung'eetee *kāābkwoombiich.” ¹⁵ Kulēēnchi Yēesu, “Nto akweek, ōberē anii ku ng'oo?” ¹⁶ Kumwooy :Simōōni Bētērō kule, “Inyiing' *Kāārārookiintēēt, Lakwataab Yēyiin.”

¹⁷ Yooto kumwooy :Yēesu kule, “Simōōni araab Yoona, ibēruuroot. Mā chii :nyēē kāng'ong'uung' ng'aleechu, nteenee Baaba anii nyoo miitē kibkōōnkōy. ¹⁸ Kunyi, +māākuuriing' kule Bētērō* ānku +māātēēkyi kitawaani kōōnyuu nyēē -mēēbēlē :Buunyoontēēt. ¹⁹ +Māākōōniing' kāāmuukēyewēēk chēbo Bāytooyiisyēētaab Yēyiin. Kiy ake tukul nyēē ikērē ām kōōrooni, +/ makeeyaat ām kibkōōnkōy. Nto nyēē iyootē ām kōōrooni, +/ makeeyaat ām kibkōōnkōy.” ²⁰ Yu keewaany :Yēesu kumwooy kuu nyooto, kōōkiimchi rubiikyii masimkumwaaytaat kule inee :Kāārārookiintēēt.

*King'alaalee :Yēesu meenyii āk ng'eeteenyii bo meet
(Māarkō 8:31-33; Luuka 9:22)*

²¹ Kuchakee yooto kuwo taay kutoow :Yēesu kumwoochinē rubiikyii kule ākoy kuwo :inee Yēērusālēēm ānkubuntēē nyāliluluutēk chēē chaang' ām āwunnyēkaab booyik, mbo *kibkōōrōs chēē wōōyēch āk kāānēētikaab kiruutēk. Kimwooy mbo subak kule ākoy /keebakach inee nto miitē bēsyēētaab sōmōk /kiing'eetee meet.

²² Yooto kuwēeto :Bētērō Yēesu komos ānkumwoochi kule, “Acha ōō, Moko-ryoontēēt! Mēērook kuyeyākiis :ng'ala chēē wuu choo ām wōlēē imiitē!”

16:6 Luuka 12:1 16:8 Mat. 14:31 16:9 Māarkō 6:52 16:9 Mat. 14:20 16:10 Mat. 15:37
16:14 Mat. 14:2; 17:10-13; 21:11 16:16 Mat. 4:3; 14:33; Yoowa. 6:69; Yēyuut. 14:15 * 16:18
Ibooru :kaaynaani kule kitaweet. 16:18 Luuka 22:32; Yoowa. 1:42; 21:15-17; Kala. 2:6-9; Ēfēēs. 2:20
16:19 Mat. 18:18; Luuka 11:52; Yoowa. 20:23 16:20 Māarkō 8:30; 9:9

²³ Yooto kōōtuukyi Bētērō batay ānkumwoochi kule, “Sateenaa keye wē, Syeetaani! -Mēēyēku kāānākuut ām wōlēē āmiitē. 'Isōōtē kuu wōlēē isōōtitooy :biiko, āmēēbērē kuu wōloo māktōoy :Yēyiin.”

*Wuuyinto nyēē buntēē :rubiintēētaab Yēēsu
(Māārō 8:34—9:1; Luuka 9:23-27)*

²⁴ Nto tēē yoo kumwoochi :Yēēsu rubiikyii kule, “Chii ake tukul nyoo mächē kurub ng'aleekyuu, kutay kiyēē mächē :mooyēēnyii amanyokoriit meet.† Yoo kaakucham kuyey kuu nyooto, kuruba. ²⁵ Nyoo kāyēētyi keye soboontaab kōōrooni, mākōōboot soboonnyii bo kibchuulyo. Nto nyoo kēēkooyto soboonnyii ām kōōrooni kubo anii, mākunyōōr *soboontaab kibchuulyo. ²⁶ Kāroomnyo nee nyēē nyōōru :chii yoo kēētukuulchi keye tukuukaab kōōrooni ānkōōboot soboonnyii bo kibchuulyo? Nto kiy nee nyēē imuuchē :chii kuwalee soboonoto? ²⁷ Āmiitē :anii, *Wēritaab Chii wāāchōōnii ām Lēbkēēyyēētaab Baaba āk malayikaanikyii, ānkuchāāyēchi chii ake tukul kurubta keye kiyēē kiikuyey. ²⁸ !Kāāmwoowook, mii :biiko alake yu chēē mābēku kumanaakas Wēritaab Chii kuyibu bāytooyiisyēēnyii.”

17

*Kiweek :eertaab Yēēsu
(Māārō 9:2-8; Luuka 9:28-36)*

¹ Nto yu kakeeyta :bēsyoōsyēk lo, kulaang'ta :Yēēsu ākoy tulwēēt ake barak, kuboontotē keye Bētērō, Yāākōbō āk Yoowaana ng'eetaabkaametiitaab Yāākōbō. ² Kumiitē wōlooto, kuweek :eertaab Yēēsu kukāsē rubiik, koolekechech kuu asiista. Kileelakiitu :nkichech sirookyii kule mang'! ³ Yooto kukas :rubiichoo *Muusa āk *Eliiya kwoomē lōkōoy āk Yēēsu. ⁴ Kulēēnchi :Bētērō Yēēsu, “Mokoryoontēēt, karaam nyēē tyaa kēēmiitē yuutēyu. Kany ateech keryōōnik sōmōk, nyeeng'uung', nyēbo Muusa ākoo nyēbo *Eliiya.”

⁵ Kutākung'āloolē :Bētērō, kuchō :boolteet nyēē ki lebkeye miisin ankoolaambuuch icheek ānkuchōōnēē :kuutiit booltaanaata kumwooyē kule, “Lakwanyuu :nyi nyēē āchāmē ānkāang'erēkyinē. Kunyoo, okāsyinē kiyēē mwooyē.”

⁶ Yu kakas :rubiichoo kuutiinaa, kumuuyo ānkōōbutyi ng'wēny kukubuy kuut. ⁷ Kuwo :Yēēsu yooto ankutabtab icheek kumwoochinē kule, “-Mōōmuuyē, ōng'ēētyē.” ⁸ Nto yu kēētōrōōr :rubiichoo mētēwook, māmiitē :chii ake tukul nteenee Yēēsu nkīt.

⁹ Yu kimiī kurekunēē lekem, kōōkiimchi :Yēēsu rubiichoo kule, “-Mōōmwoochi chii kiyēē kookas, ākoy yoo /kaakiing'eetee *Wēritaab Chii meet.”

*Kiineet :Yēēsu wōlēē kiwuu :chōōnēētaab *Eliiya
(Māārō 9:11-13)*

¹⁰ Kuteebēe :mbo Bētērō Yēēsu kule, “Ām nee naas, sukumwooyē :kāānēētikaab kiruutēk kule mächāktōōs kōōyēēw *Eliiya kurook, nto chōōnii *Kāārārookiintēēt?”

† **16:24** Yoo /kākēēwēkyiin yuutēyu ng'alyoo āk ng'alyoo kumwooyē kule 'ankunam murtooywoontēēnyii'. Ām bēsyoōsyēchooto, ki yoo kanamaat :chiito murtooywoontēēt kōōbooru kule miitē /bokēēbākāchē. **16:24** Mat. 10:38-39; Luuka 14:27; 1Bēt. 2:21 **16:25** Luuka 17:33; Yoowa. 12:25 **16:27** Tyēēn. 62:12; Cherem. 17:10; Mat. 13:41-42; 25:31-46; Yoowa. 5:29; Room. 2:6; Ng'oong'. 22:12 **17:1** Mat. 26:37; Māārō 5:37; 13:3 **17:5** Kiruu. 18:15; Mat. 3:17 **17:8** 2Bēt. 1:16-18; Ng'oong'. 1:16

11 Kuwālchi :Yēesu kule, “Mwooyē :bichoo man. Intōōwu :Eliiya sukukaramiit :kiy ake tukul. 12 !Kāāmwoowook, kiikuchō Eliiya ānkimēēnkētē :bichoo, nteenee kiyeyee kiy ake tukul nyēē kimāchē. Nto ām kēēlto nyēē wuu nyooto, makunyaliil *:Wēritaab Chii ām āwunnyēkaab bichooto.” 13 Yooto nanyuun kōōnkēt :rubiichoo kule kimiitē :Yēesu kung’aloolēē Bātisāniintēēt Yoowana.

Imuuchāktōōs :kiy ake tukul ām chii nyoo ikoosēē key Yēyiin (Māārko 9:14-29; Luuka 9:37-43a)

14 Yu kākurēk :Yēesu āk rubiichoo, kuba ākoy yoo kimiitē :rubiik chuut alake kuboonto keyy biiko chēē kichoong’ēch chēē kikiikōōruuuch keyy. Yooto, kuchō :chiito ake ānkukutunyēē taayeetaab Yēesu 15 ānkumwoochi kule, “Mokoryoontēēt, riiree wērinyuu nyēē boonto mēwuunkook. Iyīmē :bōōroo miisin kutōōrchinē kwaak mā nto ku bēēko. 16 Kāamutyi rubiikuuk nteenee manaakoomuuch.”

17 Yooto kumwooy :Yēesu kule, “Kunuurēch sōō, :biiko alake nyēē tyaa. Nto yu manookaaseenaa keyy! +Māābuurtok ākoy āyu? +Māāmuytoochok ākoy āyu? Omutwaa anii wēēroo.” 18 Kōōbēbēēto :Yēesu tāmirmiryoonoo miyaat kung’eteet wēēroo. Yooto, kusob :wēēroo bakeenke.

19 Nto miitē yoo kuboonto keyy Yēesu āk rubiikyii, kuteebee :rubiik kule, “So, ām nee simakiimuuch :acheek tāmirmiryoonoo miyaat?” 20 Kuwālchi :Yēesu kule, “Kuuyu -mōōkoosēēnoo keyy kāroomin. Kāāmwoowook, nto ōboontē kaakaaseet nyēē mining’ nyēē tēē kēbuswoontēētaab *aritaaliit, nto ōmuuchē ōmwoochi tulwooni kule, ‘Ng’eteet yu ānkiwē yuun’ kung’ētē. Māmii :kiy nyēē ibēlook. 21 Mēēmuuchāktōōs :tāmirmiryēt nyēē wuu nyooto, yoo manooaay ānkōōkir āmiisyēt.”*

King’alaaalee :Yēesu subak meenyii āk ng’eteetaab meet (Māārko 9:30-32; Luuka 9:43b-45)

22 Nto yēē kimiitē kubēesyētē :tukul ām Kalilaaya, kumwoochi :Yēesu rubiikyii kule, “Mii /bokiiyokoochinē *Wēritaab Chii āwunnyēkaab biikaab kōōrooni. 23 +/Makeebakachaa nto miitē bēsyēetaab sōmōk /kiing’eteenaa meet.” Kiyey :yooto kwoorokēniis :rubiik miisin.

Kikweyta :Yēesu syuuruutaab Kōōtaab Yēyiin

24 Yu kayit :Yēesu āk rubiikyii Kaabernaam, kukwa :kāāruukikaab *syuuruutaab *Kōōtaab Yēyiin ankuteebee Bētērō kule, “Mākwēyē :kāānēētiintēēng’woong’ syuuruut nyēbo Kōōtaab Yēyiin?” 25 Kuwālchi :Bētērō kule, “Kwēyē.” Kuwo :Bētērō kō, nto baanta nyooto māchē kung’alaa, kumwoochi :Yēesu kule, “Ikāsē :inyiing’ kule nee ōō, Simōōni? Ng’oo :nyēē kwēchinē bāytooyikaab kōōrooni syuuruut? Lōkōkwaa nto biiko alak?” 26 Kuwālchi :Bētērō kule, “Kwēchinē :biiko alak.” Kumwoochi :Yēesu kule, “Ākoo tookunoot kule mākwēyē kiy :lēēkōōy. 27 Nteenee yoo simākēēkustoochi bichu, iwē ākoy tōōliil ānkiwiirchi ntawaaniit bēēko. Nto *burburyoontēēt nyoo bo taayta inam, ing’aany kuutiinyii. +Meenyoorē āriit beesyaanteet nyēē yēmē kukweytee :biiko āyēēnku syuuruut. Iyibchi bichoo kubo syuuruut nyeenyuu ākoo nyeeng’uung’.”

18

Ng'oo :nyēē wōō?

(Māārķō 9:33-37; Luuka 9:46-48)

¹ Nto mii bēsyēēt ake, kuteebēē :rubiik Yēēsu kule, “Ng'oo :nyēē wōō ām bāytooyiisyēētaab Yēyiin?” ² Kukuur :Yēēsu leekwa nyēē mining' kōōyyoong'to keey rubiik ³ ānkulē, “!Kāāmwoowok, yoo kamooweekse ōbuur kuu wōloo wu- unto :leekōōy chēē minkeēch, māko y kōōwut :chii ām akweek bāytooyiisyēētaab Yēyiin. ⁴ Kunyi, nyoo yibē keey ng'wēny kuu leekwa, ku wōō :nyooto miisin ām bāytooyiisyēētaab Yēyiin. ⁵ Nto nyoo tōrōōchē chii nyēē wuu lakwani ām kaayneenyuu, kukaakutoroochaa anii.

Ōriibēē keey kentaayeet

(Māārķō 9:42-48; Luuka 17:1-2)

⁶ Chii nyoo kaken ake nyēē takukuskus ām kāāyēnēēt, kumisiyinē /kēērātyi rwa nyēē wōō kaat /ānkēētōōrchi araaray kuling'ta. ⁷ Tyaa sōō :ng'wooninto nyēē mākunyōōr :biiko choo kēntooy biich. Mii :biiko chēē makuken biiko alak kutaya, nteenee mākung'woonchi sōō kule nee chiichoo kēnē ake.

⁸ Yoo kēēsākyying' :āwung'uung' nto kereenkeeng'uung' itayaa, itilte! Kaykay inyōōru *soboontaab kibchuulyo iboontē āwut akeenke nto ku kereeng' akeenke kusiir iboontē āwunnyēk tukwaay nto ku kēērēnkōōk tukwaay /ānkēētōōrchiing' wōlēē bo maataab kibchuulyo. ⁹ Yoo kēēsākyying' koong'uung' itayaa, ilōōtu! Kaykay inyōōru *soboontaab kibchuulyo iyuu kimekoong'nyaa kusiir iboontē koonyek tukwaay /ānkēētōōrchiing' wōlēē bo maataab kibchuulyo.”

Māmāchē :Yēyiin kubot :chii ake tukul

(Luuka 15:3-7)

¹⁰ Kitas taay :Yēēsu kumwoochi rubiikyii kule, “Ōriibēē key! -Mōōmōōntooy ake tukul ām chu tākung'ārng'ār. Kubooyiit man, tinyē :icheek malayikaanikwaa chēē boonto keey Baaba ām kibkōōnkōy ākookoy.* ¹² Yoo boonto :chii kēēchiirēkyii bokol ānkubot :akeenke ii, kuyēyē kule nee? Bākooktooy oob chuut tāmānwookik sokool āk sokool ankuwokucheeng'aat nyoo kābotē? ¹³ Kubooyiit man, ng'erēchē miisin kubo nyooto akeenke kusiir chuut alak. ¹⁴ Ām kēēlto nyēē wuu nyooto, māchāmē :kōōn nyoo mii kibkōōnkōy kubot mbo :akeenke ām bichooto tākung'ārng'ār.”

Choolwookātēēt ākoo nyoooyeetaab kaat

(Luuka 17:3-4; Mataayo 16:19)

¹⁵ Kitas taay :Yēēsu kumwooy kule, “Yoo kāchoolwookēnchiing' :ng'eetaabkoomēt iwēētē komos ānkuwēēboorchi lēēluutyēēnyii. Nto yoo kākāsuung', 'kukēēyisu inee. ¹⁶ Nteenee yoo kāmākāsuung', iwēētē keey chiito ake nto ku biich āyēēng', sukumiitē :biiko āyēēnku nto sōmōku :chēē chāmchiintōōs kule wuu nyooto /sikiitiil ng'ālyoo. ¹⁷ Nto yoo kāmākāsyi bichoo, ōmwoochi booyikaab kanisa ng'aleek tukul. Nto yoo kāmākāsyi booyichoo, ōyib inee kuu wōloo /kēēyibtooy chii nyoo -mēēnkētē Yēyiin nto kuu kāāruruukiintēētaab *syuuruut.”

18:1 Luuka 22:24 **18:3** Mat. 19:14 **18:4** Mat. 23:12 **18:5** Mat. 10:40 **18:9** Mat. 5:29-30 * **18:10** Tinyē :siruutek alake kēērēwoontēētaab 11: Kichōōnii :Wēritaab Chii chokōōrāroochē choo kiikubootyo. **18:14** Yoowa. 10:11-15 **18:14** Luuka 3:6; Room. 15:16; Ibu. 5:9; 2Bēt. 3:9
18:15 Laawi. 19:17; Kala. 6:1 **18:16** Kiruu. 19:15; Yoowa. 8:17; 2Kōōr. 13:1; 1Tēm. 5:19; Ibu. 20:3
18:17 Room. 16:17; 1Kōōr. 6:1-6; 2Kōōr. 6:17; Tiitō 3:9-11

¹⁸ Kitas taay :Yēesu kumwooy kule, “Kiy ake tukul nyēē ōkērē ām kōōroni, +/makeeker ām kibkōōnkōy. Nto kiyēē ōyootē ām kōōroni, +/makeeyaata ām kibkōōnkōy.

¹⁹ Āmwooook subak kule, yoo kākāsyiin :biiko āyēēnku ām kōōroni yoo sooyē kumāchē kiito ake, kuyēchinē :Baaba nyoo mii kibkōōnkōy kuu wōlēē kāmātkooy. ²⁰ Yoo kātuyoo :biiko āyēēnku nto ku sōmōk kuyēyiisyēē kaayneenyuu, āboontē keey āk icheek.”

/Kēēnyōōchinē keey kaat

²¹ Nto miitē yoo kuteebē :Bētērō Yēesu kule, “Mokoryoontēēt, mächāktōōs ānyōōchi kaat ng’etaabiya areet ata yoo kāchoolwookēnchoo? Ara, ākoy areet tisab?” ²² Kukētyi :Yēesu kule, “-Mēēnyōōchinē kaat areet tisab baateey, nteenee kunyil tāmānwookik tisab āk tisab.”

²³ Yooto kumwooy :Yēesu kule, “Wuu nyi :bāytooyiisyēētaab Yēyiin: Kimwoochi :bāytooyiintēēt wootwookiyii kukwa /bokeeng’alaalee wōlēē kiwuu :yiisyōōnuutēkwaa. ²⁴ Kiboonto :wootwookiintēēt nyēē kibo taay bēsēnto nyēē wōō miisin.† ²⁵ Nto kuuyu ki wōō :bēsēnoo nyēē kimēēmuuchē kuyaakta, kumwooy :mokoryoontēēt kule /kyaalta wootwookiintonoo āk kanyii tukul kunam wōlēē mii :cheebyoosyeenyii, lōkōkyii āk kiy ake tukul nyēē kiboonto /keeyaaktee bēsēnooto. ²⁶ Kukutunyēē :wootwookiintonoo taayeetaab mokoryoontēenyii ankuriiree keey kule, ‘Lēyyē, mokoryoontēēt, tēēkōōnoo sōō bārooyinto sāāyookuung’ bēsēnng’uung’ tukul.’ ²⁷ Kuriiree :mokoryoontoonoo chiichoo ānkōōmiisiyi bēsēnooto kootyaaktaayakay.

²⁸ Nto yu chuytooy :wootwookiintonoo saang’ kutuuyēē wootwookiintēēt nyiin ake. Kiboonto :nyoo bēsēntaab nyiitēnyii nyēē mābo laat.‡ Yooto kutēryēkyinē nyiin kumāchē kookeet ānkubērē, ‘Yookwoo bēsēnnyuu!’ ²⁹ Kukutuny :nyiin ankusaaysaay murēētkēy kule, ‘Murooni, tēēkōōnoo bārooyinto ēē, wē, sāāyookuung’ bēsēnng’uung’.’ ³⁰ Nteenee kitāyiis :chiichoo ānkukwēr nyiin ākoy kōōk wokurat ākoy bēsēyēt nyēē kayaaktee bēsēnool! ³¹ Nto yu kakas :wootwookik chuut alake kiyēē kayeyakay, kunērēēkiis miisin ānkubokumwoochi mokoryoontēēng’waa kiyēē kiyeyakay.

³² Yu kakas :mokoryoontēēt ng’aleechaa, kukuur wootwookiintonoo ānkumwoochi kule, ‘Iyēku sikoran. Yu kwēēriirēē keey :inyiing’ āmiisuung’ anii bēsēnoo kwēēboontē tukul. ³³ So, kwaaming’ :nee simeeriiree :nkinyiing’ wootwookiintēēt nyiin ake?’ ³⁴ Kinyēēr :mokoryoontoonoo ankunam chiichoo kukerta kō kung’woonchi ākoy kuyaakta bēsēntaab biich tukul.

³⁵ Kunyi, mākuyēwook :Baaba nyoo mii kibkōōnkōy kuu nyooto yoo -mōōnyōōchinē keey kaat.”

19

Kiineet :Yēesu kule miyaat :bareetaab kooyēy (Māārko 10:1-12)

¹ Yu keewaany :Yēesu kumwooy ng’aleechaa, kung’etee Kalilaaya ānkutākyi keey yēēmēētaab Yuuteeya. Kisyēbunēē biitēētaab koong’asiis nyēbo āynēētaab Yoortaan. ² Kurub ām wōlooto :biiko chēē chaang’ ānkōōsoob choo kimnyoontōōs.

18:18 Mat. 16:19; Yoowa. 20:23 **18:19** Mat. 7:7 **18:22** Toowu. 4:24 **18:23** Mat. 25:19

† **18:24** Kiyēmē :beesaanichu kwaal tuuka kisyēērōōk konom. **18:27** Luuka 7:42 ‡ **18:28** Kiyēmē keey :bēsēnoo āk tuch āyēēng’ baateey. **18:33** Mat. 5:7 **18:34** Mat. 5:26 **18:35** Mat. 6:14-15; Ēfēs. 4:32; Kolos. 3:13; Yāak. 2:13

³ Nto tēē yoo, kukwoonchi *:Farisaayeeek alake Yēesu kumāchē kutyem, ankuteebēe kule, “Chāmwēech :kiruutēk kukwet :chii koorkēenyii kubo ng'ālyoo ake tukul?” ⁴ Kuwālchi :Yēesu kule, “Manoosuman :akweek siruutēk yoo mwooyē kule, yu kitoowu :Yēyiin kuyēyē kōōrēt, ‘Kiyey murēn āk koorko,† ⁵ ānkumwooy kule, ‘Kiyooto nyēē yēyē murēn kung'eetee kōōtaab kwaan āk kaamet ankoomut koorkēenyii ānkunoomnyo :tukwaay kuyēk kiy akeenke.† ⁶ Mēēbērē tāku biich āyēēng', nteenee kāakuyēk kiy akeenke. Kunyoo-mēēbēesyō :chii kiyēē kiikōōnoomnyo :Yēyiin.”

⁷ Kuteeb subak :Farisaayeechaa kule, “Ām nee sukumwooy *:Muusa kule, kusirchinē :saanteet koorkēēt barweet nyēē bārēē kooyēēyto nto kwētē koorkēēt?” ⁸ Kukētyi :Yēesu kule, “Kichāmwook akweek :Muusa ōkwētē kooruukwook kuuyu wuuyēch :mukuulēywēkwook. Nteenee kimāwuu nyoo yu kibo taay. ⁹ !Kāāmwoowook, chii nyoo kwētē koorkēenyii ām ng'aleek chēē mānāmē keey āk martaayeet, ānkulē keemut koorkēēt ake, kukaakumarta :chiichoo.”

¹⁰ Yooto kumwoochi :rubiik Yēesu kule, “Yoo ākoo wuu chu :ng'aleek ām wōlēē miitē :murēno āk koorkēenyii kukaykay kumēemutiis :chii.” ¹¹ Kuwālchi :Yēesu rubiikyii kule, “-Mēēmūuchē :chii ake tukul kucham ng'aleechu, nteenee choo kiikung'oonkyi :Yēyiin. ¹² Choong'ēch :ng'aleek chēē yēyē biiko kumākēesyō. Miitē :alake chēē /kikēēsichē kumēēmūuchē kusich, kukilātē alak :biiko nto alak, kitay kēēsyeēt kubo bāytooyiisyēētaab Yēyiin. Nyoo imuuchē kucham, kucham.”

Biiko chēē iwutē bāytooyiisyēētaab Yēyiin?

(Māārō 10:13-16; Luuka 18:15-17)

¹³ Nto miitē yoo, /kiimutyi Yēesu lēēkōōk kule kutiinyēē āwunnyēk kōōbēruur. Nteenee kiiburyoong'to :rubiikaab Yēesu bichoo. ¹⁴ Kumwoochi :Yēesu kule, “-Mooraany, nteenee ōbāroochi lōkōchu minkēēch kukwa wōlēē āmiitē, kuuyu biiko chēē wuu chuutēchu :chēē iwutē bāytooyiisyēētaab Yēyiin.” ¹⁵ Yooto, kōōbēruur lōkōchoo, nto yityo kuwēēchi keey.

Wuuy kōōwut :chii nyēē boonto bāytit Kaab Yēyiin

(Māārō 10:17-27; Luuka 18:18-27)

¹⁶ Nto miitē bēsyēēt ake kuchō :chiito ake ankuteebēe Yēesu kule, “Kāānēētiintēēt, nee :nyēē karaam nyēē māchāktōōs ayey sāānyōōru *so-boontaab kibchuulyo?” ¹⁷ Kuwālchi :Yēesu kule, “Ām nee yu 'keetebeenaa kurubta keey kiy nyēē karaam? Yēyiin baateey :nyēē karaam. Nto yoo imāchē siiminy nyēē karaam, iriib kiruutēkaab Yēyiin.” ¹⁸ Kuteebēe :chiichoo Yēesu kule, “Imwooyē kiruutēk nkōchō?” Kulēēnchi :Yēesu, “-Meebakach chii, -meemarte, -mēēchōōrsē, -mēērātyi chii ng'wiinyan, ¹⁹ iywey kōōn āk koomēt ankiicham laatyēeng'uung' kuu wōloo ichāmtooy keey.”† ²⁰ Kumwooy :chiichoo kule, “Ntēē ārubē kiruutēchu tukul. Ara nee nyēē taakustaat?” ²¹ Kuwālchi :Yēesu kule, “Yoo imāchē siichurte, wee-alte kiy ake tukul nyēē iboontē ānkiikoochi bānoonik kiyēē 'kēēnyōōru. Yoo 'keeyey kuu nyooto, irubwaa. +Mēēnyōōru bāytit nyēbo man ām Kaab Yēyiin.” ²² Yu kakas

† 19:4 Toowu. 1:27 † 19:5 Toowu. 2:24 19:5 Ēfēēs. 5:31 19:7 Kiruu. 24:1-4; Mat. 5:31
19:9 Mat. 5:32; 1Kōōr. 7:10-11 19:14 Mat. 18:3 † 19:19 Chuytaayeet 20:12-16; Kiruutēk 5:16-20;
Laawiik 19:18 19:19 Chuy. 20:12-16; Laawi. 19:18 19:19 Māārō 12:31 19:21 Mat. 8:21-22;
Luuka 12:33

:chiichoo kuu nyoo, kusimikta nyēē kāng'woonchi, kuuyu ki wōō :bāytit nyēē kiboonto.

²³ Nto tēē yoo kumwoochi :Yēesu rubiikyii kule, “Wuuy sōō kule nee kucham :chiito nyēē boonto bāytit bāytooyiisyēētaab Yēyiin. ²⁴!Kāāmwoowook, nyumnyum kōōwut *:tembes koong'taab sintaaniit kusiir kōōwut :chii nyēē boonto bāytit Kaab Yēyiin.” ²⁵ Yu kakas :rubiik ng'aleechaa, kumuuyo miisin ānkumwooy kule, “Ara ng'oo, naas, :nyēē imuuchē /kiiraraach?” ²⁶ Yooto kōōrōōtoot :Yēesu rubiichoo ānkumwooy kule, “Mēēmuuchāktōōs :ng'aleechu ām wōlēē mii :chiito, nteenee imuuchāktōōs :kiy tukul ām wōlēē mii :Yēyiin.”

Kiyēē nyōōru :biiko choo kaakurub Yēesu

(Māārō 10:28-31; Luuka 18:28-30)

²⁷ Yooto, kumwooy :Bētērō kule, “Kēēnyōōru nee :acheek chu kooke-bakaakte kiy ake tukul ankeerubiing'?” ²⁸ Kumwoochi :Yēesu kule, “!Kāāmwoowook, yoo bāytooyiisyē *:Wērītaab Chiī āk Yēyiin ām kōōrēt nyoo lēēl, +mōōbāytooyiisyē :akweek rubiikyuu tamanu āk āyēēng'. +Mōōtiilchinē ng'aleek ārootunwēēk taman āk āyēēng' chēbo Isrāyēēl. ²⁹ Nto chii ake tukul nyēē kaakubakaakta koorin nto mbo ng'eetaabkaamet nto mbo chee-bkaamet nto kwaan nto kaamet nto kaamet nto lēēkōōk nto ku mbareenik kubo anii, mākunyōōr tukuuchoo kunyil bokol nto miisin, mākunyōōr *soboontaab kibchuulyo. ³⁰ Nteenee biiko choo yibē keey barak ām kōōrooni mākubooyiit lēt ām Kaab Yēyiin, nto choo yibē keey ng'wēny ām kōōrooni mākubooyiit taayta ām Kaab Yēyiin.”

20

Biikaab yiisyēēt ām mbareetaab musābiibunēk

¹ Kitas taay :Yēesu kumwooy tyoonkōōchēēt ake kule, “Wuu nyi :bāytooyiisyēētaab Yēyiin. Kimii :chiito ake nyēē kiboonto mbareenyii nyēbo *musābiibunēk. Kimusta :chiichoo bēsyēēt ake kōrrōōn wokucheeng' biiko chēē kāyēchi yiisyēēt ām mbaraanaa. ² Yooto kukāsyiin :chiichoo āk biikaab yiisyēēt kule mākukwēchi bichooto beesaanik chēē /kikēēyēyiisyēē ām bēsyēēt akeenke. Yooto nanyuun kukwēr bichoo mbareen.

³ Nto yēē ki āsiiswēk sōmōk chēbo kōrrōōn, kuwo :chiichoo wōlēē kiiru-ruukyninē keey :biiko kumāchē yiisyēēt. ⁴ Kumwoochi chiichoo bichoo kule, 'Obe :nkakweek bōōyēyiisyē mbareeng'waanii, sākākwēwook kiyēē yemaat.'

⁵ Kuba :bichoo.

Kiyyeey :chiichoo yooto āsiiswēk chēē kimāchē kuyitē lo āk yēē kimii āsiiswēk sokool wokukwēr biiko alak. ⁶ Chokuwo subak yēē kimāchē kumii :asiista taman āk akeenke. Kunyōōr subak biiko alak chēē kimii kēēyyoong'iis. Kuteebē choo kule, 'Ām nee yu sōōyyoonyēē :akweek yu kwiimēn?' ⁷ Yooto kuwāl :bichoo kule, 'Kēēmiitē yu kuuyu māmii :chii nyēē kaakusireech kēēyēchi yiisyēēt.' Kumwoochi :chiichoo bichoo kule, 'Okwaa :nkakweek bōōyēyiisyēē ām mbareeng'waanii.'

⁸ Nto yu kararaka :asiista, kumwoochi :chiichoo kibo mbaraanaa chiinyii nyēē kiyyoonkyinē yiisyēēt kule, 'Kuur biikaab yiisyēēt tukul ānkiikwēchi beesaanikwaa choo kāyēyiisyēē. Itoowunēē choo /kākēēsirē lēt ankiitas taay ākoy choo /kākēēsirē taay.' ⁹ Yooto nanyuun, kukwa :biikaab yiisyēēt

choo /kikēēsirē asiistaab taman āk akeenke /ānkēēkwēchi beesaanik chēē /kikēēyēiisyēē bēsyēēt akeenke. ¹⁰Nto yu kakwa :choo /kikēēnyōōyēē /kēēsirē, kubērē tōōs +/mākēēkwēchi chēē chaang' kusiir chuut, nteenee /kikēēkwēchi icheek tukul beesaanik chēē /kikēēyēiisyēē bēsyēēt akeenke. ¹¹Kutoow :akeenke kuwookuutyēē chiitaab mbareet ¹²kumwoochinē kule, 'So, ntēē kāyēyiis :bichu /kātākēēsirē asiista akeenke buch, ānkii-āyēēchēēnēēch acheek chu kakyamee keey yiisyēēt ānkēēyōōtu asiistaab bēēt?'

¹³Kuwālchi :chiitaab mbareet chiichooto kule, 'Lēyyē, tilyaani, nee :nyēē miyaa? Kākēēkāsyiinē oob kule +/mākēēkwēwuung' beesaanik chēbo bēsyēēt akeenke? ¹⁴Wēēchi keey! Kaacham ākwēchi chiito nyoo kāchōōnii lēt beesaanik chēē tēē cheekuuk. ¹⁵Ākoo -māāboontē :anii kāāmuukēywēēk ayeyee beesaanikyuu kiyēē āmāchē ayeyee? Nto katuuyiitiing' keey :moo kubo mooyēēnyuu nyēē lēēl ōō? "

¹⁶Yooto kooteryeech :Yēēsu kule, "Nteenee biiko choo yibē keey ng'wēny mākubooyiit taayta, nto choo yibē keey barak mākubooyiit lēt."

Nyēbo sōmōk kung'ālōolēē :Yēēsu meenyii āk ng'eteenyii

(Māārō 10:32-34; Luuka 18:31-34)

¹⁷Nto yu kimiitē :Yēēsu kōōtōōchē Yēērusālēm kuwēēto rubiikyii taman āk āyēēng' komos ānkumwoochi kule, ¹⁸"!Kookas, kēēmiitē kēēbēētii ākoy Yēērusālēm. +/ Mābokiiyokoochi *Wēritaab Chii mbo kibkōrōs chēē wōōyēch ākoo kāānēētikaab kiruutēk. Makooruustaa / keebakachaa ¹⁹ānkōōyokoochoo biikaab Rooma. Mākōōntosuuroo :choo ānkubirsēētoo kulālchoo ānkukwērtoochoo *murtooywoontēt. Nto miitē bēsyēētaab sōmōk +/makiing'eteena meet."

Wōō ng'oo ām biikaab Kiriistō

(Māārō 10:35-45; Luuka 22:24-27)

²⁰Nto miitē yoo, kuchōōnto :cheebyoosyeetaab Sebetaayo wērikyii ānkukutunyēē taayeetaab Yēēsu kumāchē kusoomso. ²¹Kuteebēē :Yēēsu kule, "Imāchē nee?" Kuwāl :cheebyoosyaanaa kule, "Chāmwoo kōōbuurunēēniing' :wērinyuu ake āwutaab taay kōōbuurunēē :ake āwutaab kaataam ām Bāytooyiisyēēng'uung' nyoo chōōnii." ²²Kumwoochi :Yēēsu kule, "Mōōnkētē kiyēē ōsoomē. Ōmuuchē :akweek ocham ōbuntēē nyāliiulutēk chēē +māānyōōru :anii?" Kuwālchi :bichoo Yēēsu kule, "Kiimuuchē." ²³Kumwoochi :Yēēsu kule, "+Mōōnyāliilchē sinee kuu anii, ānkoo kuwuu nyooto, -māāboontē kāāmuukēywēēk ākōōnook atēbto nyēbo āwutaab taay nto ku nyēbo kaataam. Baaba Yēyiin :nyēē yēytoochinē biiko bārooyinwēchoo."

²⁴Yu kakas :rubiik chuut alake tamanu ng'aleechaa, kunyēērchi murēchooto āyēēng'. ²⁵Yooto kukuur :Yēēsu rubiichoo tukul ānkumwoochi kule, "Ōnkētē kule bāytooyik chēē mii kōōroni kumāchē kōōboorchi biiko alak kule icheek :chēē bāytooyiisyēē ānkuboonto kāāmuukēywēēk kubiir chuut. ²⁶Nteenee -mookany kuwuuyiit nyooto ām wōlēē ōmiitē :akweek. Kunyoo yoo māchē :chii ām akweek kuyēk nyēē wōō, kumāchāktōōs kuyēētyēēchinē chuut. ²⁷Nto nyoo māchē kubāytooyiis, kumāchāktōōs kuyēchinē chuut yiisyēēt. ²⁸Kyāāchōōnii *Wēritaab Chii sichāāyēchi biiko yiisyēēt, āmēēbērē kyāāchōōnii /subokēyēwoo. Kichāākooytē soboonnyuu sukusobcho :biiko chēē chaang'."

Kiisoob :Yēesu cheebkoraatiisyek āyēēng'

(Māarkō 10:46-52; Luuka 18:35-43)

²⁹ Nto yu ng'ēētēē :Yēesu Yēerikō ākoo rubiikyii, kurub lēt :biiko chēē chaang'. ³⁰ Kimii :biiko alake āyēēnku chēē kikōryootiin kēēbuurēē kēēlto komos. Yu kēēnkēt kule ki Yēesu :nyi kimii kukēēytooy, kukuurchi barak kule, “*Mōchōkōrēētaab Tāwuti, iriireenech, ankiiriireenech!” ³¹ Kōōburyoong'to :biiko kule, “Ōsiisyē!” Nteenech kukuurchi barak :bichoo miisin kule, “Mōchōkōrēētaab Tāwuti, ankiiriireenech!” ³² Kōōyyo :Yēesu ankuteebēē cheebkoraatiisyechara kule, “Ōmāchē āyēwook nee?” ³³ Kuwālchi kule, “Mokoryoontēt, kēēmāchē keekaste.” ³⁴ Kukāsyi :Yēesu bichoo kiisayta ānkutiiny koonyekwaa. Kukasta :bichoo areet akeenke ankurub Yēesu.

21

/Kikeetorooch Yēesu ām Yēerusālēm kuu Bāytooyiin

(Māarkō 11:1-11; Luuka 19:28-38; Yoowaana 12:12-19)

¹ Nto yu kariikta :Yēesu āk rubiikyii saang'ta ake nyēē /kikēēkuurēē Beetfaaka ām Lekemeetaab *Musēytuuniinēk, ² kumwoochi rubiikyii āyēēng' kule, “Obe ākoy saang'iin. +Mābōōnyōōru sikiryō nyēē siirwaak nyēē boonto keyy kaamet. Otyaach tukwaay ānkōōkwērwoo. ³ Nto yoo kateebēēnaak :chii ng'ālyoo, ōlēēnchi māchē :Mokoryoontēt ānkumākukēt areet akeenke.”

⁴ Kiityiich :ng'aleechu kiyoo kimwooyē *wōōrkooyoontētēē ake kule,

⁵ “Ōmwoochi biikaab Yēerusālēm kule.

Ong'nyoo bāytooyiintēēng'woong'.

Miitē kuchōōnii wōlēē ōmiitē.

Yiboot keyy ng'wēny

ānkuchōōnēē sikiryō nyēē siirwaak.”†

⁶ Yooto nanyuun kuba :rubiichoo āyēēnku ankubokuyey kuu yoo kimwoochinē :Yēesu. ⁷ Kibokootyaach ānkukwēr siirwaakaanaa bo sikiryō āk kaamet. Yu kayit, kwaalyaktee sikiroochoo tukwaay sirookwaa chēē /kiliik-tēē keyy, nto tēē yoo kutēbēē :Yēesu nyoo ki siirwaak. ⁸ Yooto kōōyitoochinoot :biiko chēē chaang' sirookwaa kēēltaab too, nto alak kubutoot sokēēkaab sōōsik kōōkoochinoot kēēlooto kōōboor koonyit. ⁹ Kityēēnchinootē barak :biiko chēē kimii taay āk chēē kimii lēt kumwooyē kule,

“Kutōōriit *Mōchōkōrēētaab Tāwuti!

Ibēruuroot :nyi chōōnii ām kaayneetaab Yēyiin!

Kutōōriit :Yēyiin ām kibkōōnkōy!”†

¹⁰ Kuyitu Yēerusālēm, kōōwāywooytōōs :biiko tukul ānkutēēbē kule, “So, ng'oo :nyi?” ¹¹ Kuwāl :bichoo kikwoontooy keyy Yēesu kule, “Wōōrkooyoontētēē Yēesu :nyi, nyoo bo Nāāsārēēt ām Kalilaaya.”

Nyēbo āyēēng' kukwētēē :Yēesu biiko biwuutaab Kōōtaab Yēyiin

(Māarkō 11:15-19; Luuka 19:45-46; Yoowaana 2:13-22)

¹² Nto tēē yoo, kōōwut :Yēesu biwuutaab *Kōōtaab Yēyiin. Kimii yooto :biiko chēē kiwālāng'tooy beesaanik āk alak chēē kyooltooy chēēbtuukēēnikaab kōōrōsēēk āk cheemung'aariisyeak alak. Kuwunukto :Yēesu meesoosyekaab

20:31 Mat. 1:1; 9:27; 12:23; 15:22; 21:9, 15; 22:41-46; Māarkō 11:10; Luuka 1:32, 69; 2:11; Yoowa. 7:42; Ng'oong'. 5:5 **20:34** Mat. 9:27-30 † **21:5** Seka. 9:9 **21:5** Mat. 5:5 **21:8** 2Bāy. 9:13 † **21:9** Tyēēnwookik 118:26 **21:9** Mat. 20:30-31 **21:11** 1Bāy. 1:38-40 **21:11** Kiruu. 18:15; Mat. 16:14; 21:46; 26:68; Luuka 7:16; Yoowa. 1:21, 25; 6:14; 7:40

bichoo kiwālāng'tooy beesaanik kōōtyēēlākiiis. Kiityeel mbo nkicheek ng'ēchērōōkaab choo kyooltooy chēēbtuukēēnik ankukwet bichoo tukul kuba saang'. ¹³ Kimwoochinē :Yēesu bichoo kule, “Mwooyē :siruutēk kule, ‘Bo :Kōōnyuu saayeet,’† nteenee kyooweech :akweek ‘kuyēk kēbēnnyoo nyēbo sāsiik.’†”

¹⁴ Yooto / kiimutyi Yēesu cheebkoraatiisyeek āk chēē kichunkutootiin. Kōōsoob :Yēesu bichoo. ¹⁵ Kinyēer :mbo *kibkōrōs chēē wōōyēch āk kāānēētikaab kiruutēk miisin yu kakas ng'aleek chēbo kwōng'uuut chēē kiyey :Yēesu āk wōlēē kityēēntooy :lēēkōōk ām biiwuutaab *Kōōtaab Yēyiin kōōkoostoo Yēyiin kule, “/ Kiikaasta *Mōchōkōrēētaab Tāwuti!” ¹⁶ Yooto, kumwoochi :bichoo Yēesu kule, “Imiitē ikāsē kiyēē mwooyē :lōkōchu ēē?” Kulēēnchi :Yēesu, “Ēē, ākāsē. Manoosuman :akweek yēēt ake ām siruutēk yoo mwooyē kule, ‘Kiiley :inyiing' Yēyiin kookaastiing' :lēēkōōy āk chēērērōōk?’†”

¹⁷ Kung'eetee :Yēesu Yēerusālēm ānkuwokurwoowunēē *kiriinkēētaab Beetannaya.

Mutiiniit nyēē kimaayey āmit
(Māārō 11:12-14, 20-24)

¹⁸ Nto yu kāyyēekunēē kumiitē :Yēesu kōōyēēyē Yēerusālēm, kwaam :kēmēy. ¹⁹ Kukas kēētīt ake nyēē / kēēkuurēē *mutiiniit nyēē kimii kēēlto komos, kuwo yooto. Kimanaayey :kēētoo lokoyeek nteenee kitinyē sokēēk chēē kituumtuumēn kityō. Kuchub :Yēesu kēētooto kule, “Mataweeyey lokoyeek yēēt ake!” Kumwooyē kuu nyooto kuyoomē :kēētoo bakeenke.

²⁰ Kukāsē :rubiin ng'aleechu kumuuyo ankuteebee keey kule, “So, keeyaam :nee mutiiniini areet akeenke?”

²¹ Kumwoochi :Yēesu rubiichoo kule, “! Kāāmwoowook, yoo ōkoosēē keey Yēyiin ām mooyēēt akeenke, ōmuuchē oyey kiyēē kāāyēchi :anii mutiiniini, āmēēbērē nyooto sōō, baateey, nteenee ōmuuchē mbo ōmwoochi lekemeet kule, ‘Ng'eet ānkuwēēwirchi keey araray,’ kuyēyē :lekemaanaa kuu nyooto. ²² Yoo ōkoosēēnoo keey, ōnyōōru kiy ake tukul nyoo ōsooyē.”

Kāāntōōyikaab Yuutayeeek chēē ki kāwōōt
(Māārō 11:27-33; Luuka 20:1-8)

²³ Nto yu kēēyēēw :Yēesu biiwuutaab *Kōōtaab Yēyiin, kutoow kōōnēētiis. Yooto kukwa :mbo *kibkōrōs chēē wōōyēch āk booyik ankuteebee kule, “Kāāmuukēy nee chēē iyēyēē :inyiing' ng'aleechu? Ānku ng'oo :nyēē kōōniing' kāāmuukēywēēchooto?”

²⁴ Kuwālchi :Yēesu bichoo kule, “+Maateebeenaak :nkaniī tēēbuutyēēt akeenke. Yoo kōōwālwoo, +māāmwoowook chiichēē kikōōnoo kāāmuukēywēēk ayey ng'aleechu. ²⁵ Ātēēbē kule ii, kikwoonēē ānō :kāāmuukēywēēk choo kiibātisāniisiyēē :Yoowaana? Ara kikwoonēē wōlēē mii :Yēyiin nto wōlēē mii :biich?” Kulēēnchi keey :bichoo nkityōōniin, “Yoo kakeemwaay kule kikwoonēē :kāāmuukēywēēkyii wōlēē miitē :Yēyiin kutēēbēēnēēch kule, ‘Ntēē simōōyēnchi?’ ²⁶ Nteenee kēēnyōkōōrēch keemwaay kule kikwoonēē wōlēē mii :biiko, kuuyu chāmchiintōōs :biiko tukul kule ki *wōōrkooyoontēētaab Yēyiin :Yoowaana.”

† **21:13** Isa. 56:7 † **21:13** Cherem. 7:11 **21:14** Mat. 11:5-6; 15:29-31 † **21:16** Tyēenwookik 8:2 **21:16** Mat. 11:25 **21:19** Cherem. 8:13; Luuka 13:6 **21:21** Mat. 17:20; Luuka 17:6; 1Kōōr. 13:2; Yāāk. 1:6 **21:22** Mat. 7:7 **21:26** Mat. 11:9; 14:5

²⁷ Yooto kuwālchi :bichoo Yēesu kule, “-Mākiinkētē.” Kumwoochi :Yēesu bichoo kule, “-Māamwoowook :nkanii chiichēē kikōōnoo kāamuukēywēēk ayeey ng’aleechu.”

Tyoonkōōchēētaab wēērin āyēēng’

²⁸ Kumwoochi :Yēesu bichoo kule, “Mii yu :ng’ālyoo. Kimii yēēt ake :chiito ake nyēē kiboonto wērikuyii āyēēng’. Nto tēē yoo, kumwoochi :kwaan wēēriit nyēē wōō kule, ‘Wēnyoo, iwē ra mbareetaab *musābiibuunēk wēēyēyiisyē.’

²⁹ Kulēēnchi :wēēroo kwaan, ‘-Māāmāchē.’ Nto nyēē mā tyaa, kuweech kāāsōōtēywēēkyii ānkuwo.

³⁰ Kuwēēchi :boontoonoo wēēriit nyēē mining’ ānkumwoochi nkinee kuu yoo kāmwoochinē nyiin. Kumwooy :nyoo kule, ‘Āwēētiit ōō, āboonyuu,’ āmāwo.

³¹ Nkōōnō ām wērichoo :nyēē kiyeey kiyēē kimāchē :kwaan?”

Yu kateeb :Yēesu kuu nyooto, kuwālchi :bichoo kule, “Nyoo ki wōō.” Kumwoochi :Yēesu bichoo kule, “!Kāāmwoowook, imuuchāktōōs kuba Kaab Yēyiin :kāāruruukikaab *syuuruut ākoo chēēmurēniisyēk tōōmiitē :akweek. ³² Āmwooyē kuu nyooto kuuyu kichokōōboorwook :Bātisāniintēēt Yoowaana kēēlto nyēbo churtaayeet ankootay :akweek ōyēnchi, nteenee kiyyēnchi :kāāruruukikaab syuuruut ākoo chēēmurēniisyēk. Ānkoo mbo yu kabookas kēēyēnchi :bichoo, manooweeksee ng’ōōkiswookikwook ānkōōyēnchi.”

Kiisyoor :Yēesu miyootyēētaab kāāntōōyikaab Yuutayeeek

(Māārko 12:1-12; Luuka 20:9-19)

³³ Kimwoochi subak :Yēesu bichoo kule, “Ōyēbchi yiit subak tyoonkōōchooni: King’eet :chiito ake kuchaan *musābiibuunēk mbareenyii ankuker. Nto yityo kubal ng’wēēnēēt nyēē sukurōōtyinē :muumēēkaab lokoyeeakaab kēētoo yoo /kakiireem. Kiteech mbo kēryēēt nyēē sukuriibēē :chiito mbaraanaa. Nto tēē yoo, kumwoochi biiko alak bokuriibchi mbaraanaa si yoo kāākururyo :musābiibuunēchoo kubchēchiin. Nto kāākuyityo, kuruuto :chiitaab mbareet. ³⁴ Yu kābokururyo :lokoyeechaa, kōōyook :chiitaab mbareet motwoorikyii bokuyibchi inee kereeryaanteet nyeenyii nyēbo musābiibuunēk. ³⁵ Yu kayit, kunam :bichoo kiriibē mbaraanaa motwooriintēēt akeenke ānkubirsēēt. Kibakach ake nto nyiin ake, kuwiraateet rwoontōōk. ³⁶ Kōōyookto subak :chiichoo motwoorik alak chēē kēēytēē choo kibo taay. Nteenee /kibokēyēchi nkicheek ng’aleek chēē wuu choo /kikēyēchinē chuut. ³⁷ Nto nyēbo lēt kutukul kōōyookto :chiichoo wērinyyii kuwo mbaraanaa kubērē tōōs makooywey :bichooto. ³⁸ Nteenee kukāsē :bichoo wēritaab chiichoo, kukuurē keey bakeenke kule, ‘Murēchu, ong’nyi lakwataab chiichiito! Okany keebakach sikēyibchi keey mbaraani.’

³⁹ Kunam :bichoo wēēroo ānkukwēryoot kuwo tuuyta saang’ ankubakach!

⁴⁰ Kunyoo, yoo chōōnii :chiitaab mbareet ii, chokuyeyēē nee bichooto kiriibē mbareenyii?” ⁴¹ Kuwāl :biiko kule, “Bākāchē kibng’ōōkisiisyēchoo ānkōōkoochi mbaraanaa biiko alak chēē imuuchē kuriibchi sukōōkoochinē inee kereeryaanteet nyeenyii.”

⁴² Yooto kumwoochi :Yēesu bichoo kule, “Kyoosuman oob ām siruutēkaab Yēyiin yoo mwooyē kule,

‘Rwaanteet nyoo kitāyē :biiko kuteekta
:nyēē kōōkuyēk tiyyēwoontēētaab kōōto.
Kōkōōnu :Yēyiin tiyyēwoontooni

‘Rwaanteet nyoo kitāyē :biiko kuteekta
:nyēē kōōkuyēk tiyyēwoontēētaab kōōto.
Kōkōōnu :Yēyiin tiyyēwoontooni

‘Rwaanteet nyoo kitāyē :biiko kuteekta
:nyēē kōōkuyēk tiyyēwoontēētaab kōōto.
Kōkōōnu :Yēyiin tiyyēwoontooni

‘Rwaanteet nyoo kitāyē :biiko kuteekta
:nyēē kōōkuyēk tiyyēwoontēētaab kōōto.
Kōkōōnu :Yēyiin tiyyēwoontooni

ānkubo kwōng'uut sōō nyēē tyaa yoo kēēkāsē!†

⁴³ Kunyoo āmwoowook kule +/mākiinēmunēēnook bāytooyiisyēētaab Yēyiin / ānkiikoochi biiko choo makuyey ng'aleek chēē chāmē :Yēyiin. ⁴⁴ Chiī ake tukul nyēē karyaaach rwaantaanaa, makutirtir. Nto nyoo kēēsuuchi :rwaantaanaata, kuruurumē.”*

⁴⁵ Nto yu kakas :mbo kibkōrōs chēē wōōyēch ākoo *Farisaayeeek tyoonkōochoonoo, kōōnkēt kule king'āloolēē :Yēesu icheek. ⁴⁶ Yooto kucheeng' kēēlto nyēē kanamee Yēesu, nteenee kinyōkōriitu biiko chēē ki chaang' ām yooto kuuyu kiyyēnchiintōōs :bichooto kule *wōōrkooyoontēētaab Yēyiin :Yēesu.

22

Tyoonkōochēētaab saakweetaab kooyēēyto

(Luuka 14:15-24)

¹ Kitas taay :Yēesu kumwoochi biiko tyoonkōochēēt ake subak kule, ² “Wōlēē wuu :bāytooyiisyēētaab Yēyiin kumii kule: Kimii :bāytooyiintēēt ake nyēē kiyēytoochi wērinyii saakweetaab kooyēēyto. ³ Nto tēē yoo, kōōyookto motwoorikyii bokukuuroot tātēēk chēē kimāchāktōōs kukwa saakweet. Nteenee kutay :tātēēchoo kukwa. ⁴ Kōōyookto subak motwoorikyii alak kule, ‘Bōōmwoochinootē tātēēchooto kule kaayeeny yeeyiik āk wuunōōk chēē lum-lumēch. Ōkwonchi keey kyaam saakweenyoo kuuyu kāāchōb :anii kiy ake tukul.’ ⁵ Nteenee kitay :bichoo ng'aleechaa ānkubēēchi keey. Kiwokuyēyiis :ake ām mbareenyii nto ake kuwo mung'aareenyii. ⁶ Kunam :choo king'ētu motwoorikaab chiichoo, koonyaliilset ankubakach alak. ⁷ Yooto kunyēēr :bāytooyiintoonoo ānkōōyookto biikyii bo lukēēt bokwaaraanta rumiichoo ankubeel kiriinkēēng'waa. ⁸ Nto tēē yoo kumwoochi motwoorikyii kule, ‘Kāākuchōbākoy :saakwaanēēb kooyēēyto. Nteenee kāmēētākunyoolunoot kukwa :biiko choo kwāākuurē. ⁹ Kunyoo, obe wōlōo bo sachaaraan bōōmwoochi chiī ake tukul nyēē kōōnyōōru kuchō saakwaani.’ ¹⁰ Kubeetaat :motwoorichoo bokōōruruuch biiko tukul chēē kiimuuch kunyōōr nyēē mātiny kule ng'oo :ng'oo. Kiwool keey :tātēēk kut kunyiy :kōōtaab saakwa.”

¹¹ Nteenee yu kāwokuchō :bāytooyiintēēt chokukas tātēēk, kukas chiito ake nyēē kimaneelaach sirook chēbo saakweetaab kooyēēyto choo /kikiiki-ikoochi. ¹² Kuteebēē :boontēētaab saakwa chiichoo kule, ‘Nto ii, tilyeenyuu, ‘kēēchōō :inyiing' kule nee kō āmā sirookaab saakweetaab kooyēēyto?’ Kusiis :chiichoo āmā ng'ālyoo. ¹³ Nto tēē yoo kumwoochi :bāytooyiintēēt motwoorikyii kule, ‘Orat chiichi āwunnyēk ākoo kērēēnkōōk ānkōōwiirchi saang' wōliin bo mēēnānēēt wokung'woonchi :soboon ankuriirunee ng'wēny.’” ¹⁴ Kiiwoong' :Yēesu tyoonkōochoonoo kumwooyē kule, “Chaang' :biiko chēē kuurootiin nteenee churtooy :chēē ng'ēri.”

Kibokutech :kāāntōōyik alake Yēesu

(Māārō 12:13-17; Luuka 20:20-26)

¹⁵ Kikwaany keey :moonikaab *Farisaayeeek nto yooto, bokung'alaalee kiyēē makutechee Yēesu sukunam. ¹⁶ Yooto, kōōyookto :bichoo biik-waa āk chēbo *Ērōōtē kubēēchi Yēesu. Kuyitē kumwoochinē Yēesu kule, “Kāānēētiintēēt, kiinkētē kule 'ibooyē manta ānkiinētēē biiko ām kēēlto nyēbo man kōōnkēt kiyēē mächē :Yēyiin. Māwēēchiing' :chiī ānkoo ku inee ku ng'oo.

† **21:42** Tyēenwookik 118:22-23 * **21:44** Mātinyē :siruutēk alake kērēywoontooni. **21:44** Isa. 8:14-15 **21:46** Mat. 21:11; 26:4-5 **22:2** Mat. 9:15 **22:6** Mat. 21:35; 23:37 **22:7** Mat. 21:41
22:9 Mat. 28:18-20 **22:13** Mat. 8:12

17 Kunyi ii, mwoowēech, baa, kāāsōōtēywēekuuk, ara karaam kēekwēchinē bāytooyiintēetaab Rooma *syuuruut nto miyaat?” 18 Nto kuuyu kiinkētē :Yēesu ruurumuung'waa, kumwoochi kule, “Oyēku sōō, kiblembechiis nyēē tyaa! Kābōōtēkyoo nee? 19 Ōbooru baa, :akweek beesyaantaanaata / kēekwēytēē syuuruut.” /Kiiboorchchi beesyaanteetkēy. 20 Kuteebee bichoo kule, “Bo ng'oo :mēti āk kaaynaani mii beesyaantaani?” 21 Kuwālchi :biikēy kule, “Bo bāytooyiintēetaab Rooma.” Yooto nanyuun, kumwoochi :Yēesu bichoo kule, “Māchāktōōs ōkoochi bāytooyiintoono kiinyii, nto Yēyiin, ōkoochi nyēē nyeenyii.”

22 Yu kakas :bichoo ng'aleechaa, koolat, nto tēē yoo kubēēchi keey.

Ng'eteetaab meet

(Māārō 12:18-27; Luuka 20:27-40)

23 Nteenee kukwoonchi subak Yēesu *:Satukaayek alake bēsyoonoto. Kiyēchinē :bichoo kule yoo kaakume :chiito, kukaakume kutukul nyēē mēēbērē wokung'ēētēē meet bēsyēēt ake.

24 Yooto, kuteebee :bichooto Yēesu kule, “Kāānēētiintēēt, mwooyē :kiruutēkaab Yēyiin choo kikōōnu *:Muusa kule yoo kame :chiito āmānāāsikyiiin leekwa ākoo koorkēēnyii, kōōntiyē :ng'eteetaabkaametiitaab chiichooto koorkoonoo, sukusikiy nyiin lēēkōōk chēē /sikēēkuurtēē. 25 Kunyoo ii, ntēē kimii :chiito ake kēny nyēē kiboonto wērikyii tisab. Nto yu kāwokuwōōyit :wēēriit kibooreetyeet, kukēēsyoo. Nto mii yoo, kumēēchi keey nyēē mānāāsikyii :koorkoonoo leekwa. 26 Kōōntiyiis :wēēriit nyēē kirubu nyooto kimēē. Kiibuurchhiin :nkinee ākoo koorkoonoo ankume āmānāāsikyiiin āk koorkoonoo leekwa. Kōōntiyiis :wēēriit nyēē kibo sōmōk. Kōōbuurto keey :nyoo nkinee koorkoonoo, nto mii yoo, kume :nkinee nyēē mānāānyōōr leekwa. Kiyeyakay kuu nyooto kut kubēk :wērichoo tukul āmā lēēkōōy. 27 Nto mii lētuunoo, kume :nkinee koorkoonoo. 28 Kunyoo, kēēmāchē imwoowēech: Mākubooiyit ng'oo :koorkoonoo kōōyiyii kāng'ēētyēē :bichooto tukul meet, kuuyu kubooyiit man, kiikoomut :bichoo tukul koorkoonoo?”

29 Kuwālchi :Yēesu kule, “Ōkustootiin kuuyu -mōōnkētē :akweek kiyēē ibooru :siruutēkaab Yēyiin āk wōlēē wuu :kāāmuukēyweēkyii. 30 Yoo kāākung'ēētyēē :biiko meet, mēēbērē tākōōmutē keey subak. Ibuurē kuu :malayikaanikaab Yēyiin. 31 Nteenee kurubta keey ng'eteetaab meet nyēbo biiko choo kiikubēk ii, mwoowook nee :Yēyiin 32 yoo mwooyē kule, ‘Anii Yēyiintēetaab *Abraam, Isaka ākoo Yāākōbō?’† Yoo /kakeemwa kule bo :Yēyiin anum, kōōbooru :yooto kule tākusoboot :chiichooto ānkoo kiikume kēny.”

33 Yu kakas :bichoo ng'aleechaa, koolat wōlēē kiinēētitooy :Yēesu.

Kiruutyēēt nkōnō :nyēē wōō?

(Māārō 12:28-34)

34 Nto yu kakas *:Farisaayek kule kaakoomuukta :Yēesu *Satukaayek, kōōruuuch keey. 35 Nto tēē yoo, kutyem :kāānēētiintēēt ake nyēbo kiruutēk Yēesu, kuteebee kule, 36 “Nto ii, kāānēētiintēēt, kiruutyēēt nkōnō :nyēē wōō ām kiruutēkaab *Muusa?” 37 Kuwālchi :Yēesu kule, “Mwooyē :siruutēk kule, 'Icham Yēyiintēēng'uung'

ām mooyēēng'uung' tukul,

soboonng'uung' tukul,

āk kāāsōōtēywēekuuk tukul.’†

38 Kiruutyēēt :nyiiṭēnyi nyēbo koomānuut ānku wōō ām tukul. 39 Nto nyēbo āyēēng' kōōrōōbērē nyiin kumwooyē kule, 'Icham laatyēēng'uung' kuu wōloo ichāmtooy keey.'† 40 Iyumē :kiruutēchuutēchu āyēēnku kiruutēkaab Muusa tukul ākoo siruutēkaab *wōōrkooyik."

Ng'oo :Kāārārookiintēēt?

(Māārko 12:35-37; Luuka 20:41-44)

41 Kumiitē *:Farisaayeek kukēēruuch keey, kuteebēe :Yēēsu kule, 42 "Ōsōōtē nee :akweek kurubta keey *Kāārārookiintēēt nyoo okānyoonu? Chōōnēē kōōtaab ng'oo?" Kuwāl :bichoo kule, "Kōōtaab *Tāwuti." 43 Kukētyi :Yēēsu kule, "Ām nee, naas, sukumwoochi :Tāmirmiryēētaab Yēyiin Tāwuti kukuur Kāārārookiintēēt kule 'Mokoryoontēēt'? Kimwooy oob :Tāwuti kule, 44 'Kimwoochi :Yēyiin Mokoryoontēēnyuu kule: Ibuurunēē āwunyuu nyēbo taay

ākoy yoo kaayeyiing' itēbēē buunikuuk.'†

45 Kunyi, yoo kuurē :Tāwuti Kāārārookiintēēt kule 'Mokoryoontēēnyuu' kōōmuuchāktōōs kule nee kuchōōnēē :Kāārārookiintēēt kōōtaab Tāwuti?"

46 Mānāākēt :chii ake tukul ng'ālyoo amanaatakukany :bichoo kuteebēe Yēēsu tēēbuut ake tukul kung'ēetee yooto kuwo taay.

23

Kiikiimchi :Yēēsu biiko kumarub ātēbuutēkaab Farisaayeek

(Māārko 12:38-40; Luuka 20:45-47)

1 Nto miitē yoo, kumwoochi :Yēēsu rubiikiyi ākoo biiko chēē kimii yooto kule, 2 "Yibē keey *:Farisaayeek āk kāānēētikaab kiruutēk kule icheek chēē inkētē koobanybaany siruutēkaab *Muusa. 3 Okāsē sinee kiy ake tukul nyēē mwoowook, nteenee -moorub yēyuuṭēkwaa kuuyu māyēyē :icheek kiyēē inētē. 4 Ing'irēē biich :bichu tukuuk chēē nyikiisēch āmāmāchē :icheek mbo kut kutiiny tukuuchooto.

5 Yēyē kiy ake tukul kumāchē kule sukukas :biiko kule kiikōōnēmchi keey :icheek Yēyiin. Iwōōyiitē tukuuk chēē miī :siruutēkaab Yēyiin ānkuryooyi keey tokoch āk wōlēēb āwuun. Ikōōyiitē mbo maaseekaab sirookwaa kusiir chēbo biiko alak /sikēēbērē tōōs sooyē :icheek miisin! 6 Kicham :bichoo kutēbēē wōloo /kēēkoonyitē ām sookwoonuut āk ng'ēchērōōk choo bo taay ām kooriikaab saayēt. 7 Kicham /kiisuboooyootē nyēbo koonyit ām wōlēē chaang' :biich ankicham /kēēkuurē ām koonyit kule 'Mokoryoontēēt'.

8 -Mookany kukuurook :chii kule 'Mokoryoontēēt' kuuyu Mokoryoontēēt ku akeenke baateey ānkōōtuubchē :akweek tukul. 9 Āmōōtōrōōr chii ām kōōrooni kule 'Baaba,' kuuyu ōboontē Kōōn akeenke ānkumiitē kibkōōnkōy. 10 -Moocham kukuurook :chii kule 'Kāāntōōyiin nyēē wōō' kuuyu ōboontē Kāāntōōyiintēēt nyēē wōō akeenke nto nyooto ku *Kāārārookiintēēt. 11 Nyēē wōō miisin ām akweek ku nyoo yēētyēēchinē chuut. 12 Chii nyoo yibē keey barak +/makiichuchuuk nto nyoo yibē keey ng'wēny, +/mākiitōrōōr."

Kiiburyoong'to :Yēēsu kiblembechiis

(Luuka 11:42-52)

† 22:39 Laawi. 19:18 22:40 Mat. 7:12 † 22:44 Tyēēn. 110:1 22:44 Māārko 12:36 22:46 Mat. 20:30-31 22:46 Māārko 12:34; Luuka 20:40 23:3 Room. 2:21-23 23:5 Chuy. 13:9; Kiruu. 6:8; 22:12; Mat. 6:1 23:6 Luuka 14:7 23:8 Yoowa. 13:13 23:11 Mat. 20:26-27; Māārko 9:35; Luuka 9:48 23:12 1Sām. 2:8; Tyēēn. 18:27; Kāālēw. 3:34; Isa. 57:15; Mat. 18:4; Luuka 1:52; 14:11; 18:14

¹³ Kitas taay :Yēesu kumwooy kule, “Ōmiitē sōō, nyēē miyaat kule nee :akweek kāānēētikaab kiruutēk ākoo *Farisaayeeek, kiblembechiisyechu! Ōkērēē keyy kurkeet nyēē wētēii Kaab Yēyiin nyēē -mōōbārōochinē biiko alak kōōwut āmēēbērē ōwutē :akweek mbo nkityō.*

¹⁵ Ōmiitē sōō, nyēē miyaat kule nee :akweek kāānēētikaab kiruutēk āk Farisaayeeek, kiblembechiisyechu! Ōmbākootēē tōōliiloon āk rōōrōōkiis ōmāchē ōnyōōru chiito akeenke nyēē karubaak. Nto yoo kōōnyōōru, oyey bichoo koolaambuuch :ng’ōōkistaab Kibrōkōsyooontētēt kusiirook.

¹⁶ Ōmiitē sōō, nyēē miyaat kule nee :akweek cheebkoraatiis choo ōrēētootē alak! Ōnēētē kule, ‘Yoo keewaalee keyy :chii *Kōōtaab Yēyiin, māmii :ng’ālyoo, nteenee yoo keewaalee keyy *ta-aabuutaab Kōōtaab Yēyiin kunāmē muumeekyii.’ ¹⁷ Cheebkoraatiisyechu, ōbērbērēch sōō, nyēē tyaa. Nkōnō nyēbo koomānuut kubiir ake: ta-aabuut nto Kōōtaab Yēyiin nyoo itiliilē ta-aabuut? ¹⁸ Ōmwooyē mbo subak kule, ‘Yoo keewaalee keyy :chii *kāābkōrōs ām Kōōtaab Yēyiin, kumāmii :ng’ālyoo, nteenee yoo keewaalee keyy kiyēē tuwēntooy kubo kōrōsēēk, kunāmē :muumeekyii.’ ¹⁹ Ōkōryootiin sōō, nyēē tyaa. Nkōnō nyēbo koomānuut kusiir ake: kōrōsēēk nto kāābkōrōs nyoo itiliilē kōrōsēēk? ²⁰ Kunyoo, yoo keewaalee keyy :chii kāābkōrōs, kaakoowaalee keyy nkinee kiito nyoo /kākēēsooytooy ām kāābkōrōs. ²¹ Nto nyoo iwoolēē keyy Kōōtaab Yēyiin, kaakoowaalee keyy Kōyotoo ākoo nyoo minyē āriit. ²² Nto nyoo iwoolēē keyy kibkōōnkōy, kaakoowaalee keyy ng’echereetaab bāytooyiisyētē bo Yēyiin ākoo nyoo ibuurēē ng’echeraanaata.”

²³ Kitas taay :Yēesu kumwooy kule, “Ōmiitē sōō, nyēē miyaat kule nee :akweek kāānēētikaab kiruutēk ākoo *Farisaayeeek, kiblembechiisyechu! Ōkōochinē Yēyiin akeenke ām taman nyēbo tukuuchoo /kiitōōyēē āmiik. Nteenee kyookweeste ng’aleekaab koomānuut ām Mākuutēkaab Yēyiin. Chooto ku manta, kiisayta ākoo kaakaaseet. Karaam ōkōochinē Yēyiin ng’ooluutyēng’woong’ nteenee karaam miisin ōyēyē ng’aleechaa alak. ²⁴ Cheebkoraatiisyechu irēētootē biich! Ōyiimēē keyy tukun chēē minkēēch ankoobakaakte tukun chēbo koomānuut. ²⁵ Ōmiitē sōō, nyēē miyaat kule nee :akweek kāānēētikaab kiruutēk ākoo Farisaayeeek! Kiblembechiisyechu! Okerkeeye tērēkōōy chēē /kiwuunē wōlēēb saang’ nto wōliin bo āriit kutuuryootiin. ²⁶ Ōkōryootiin :Farisaayeeek! Ōwuunē kurook terekyeet āriit nto kāākuyityo mākutiliilit :nkinee wōlēēb saang’.

²⁷ Ōmiitē sōō, nyēē miyaat kule nee :akweek kāānēētikaab kiruutēk āk Farisaayeeek, kiblembechiisyechu! Okerkeeye mbēērōōs chēē /kikeemas kuleelakiitu wōlēēb barak nto wōliin bo āriit kunyiyaaat :koyikaab muuswēk āk kiy ake tukul nyēē mā tiliil.† ²⁸ Okerkeeye :akweek mbēērōōsyēchoo kuuyu ōboorunēē wōlēēb saang’ kule ōchurtootiin nteenee ām āriit, kyooowung’te keyy ng’ōōki ānkōōyēku kiblembechiis miisin.”

* **23:13** Tinyē :siruutēk alake kērēywoontētētaab **14:** Ōmiitē sōō, nyēē miyaat kule nee :akweek kāānēētikaab kiruutēk āk Farisaayeeek! Kiblembechiisyechu! Ōlātu koor chēē musuuk ōyibēē tukuuk-waa, ānkōōsooyē miisin ōyēyē keyy kule ōchurtootiin. Mākōōng’woonchook :Yēyiin miisin kusiir chii ake tukul nyēē kiikukusta. **23:16** Mat. 15:14 **23:21** 1Bāy. 8:13 **23:22** Mat. 5:33-37 **23:23** Laawi. 27:30; Miika 6:8; Seka. 7:8-10; Mat. 9:13; 12:7; 22:34-40; Luuka 18:12 **23:24** Mat. 15:14 **23:25** Māārko 7:4 **23:26** Yoowa. 9:40 † **23:27** /Kikiiyilēē chookayit nyēē lēēl kochonkoosyechaa /kikēēmuchinē biiko simātiny :chii kumēēnkētē. /Kikēeyibē chiito nyoo kātiiny muusyooontētē nto kochonkoosyechaa kule mā tiliil. Nto yooto nanyuun kimāyēmāksē wokusaay āk Yuutayeeek chuut. **23:28** Luuka 16:15

²⁹ Kitas taay :Yēesu kumwooy kule, “Ōmiitē sōō, nyēē miyaat kule nee :akweek kǎānēētiikaab kiruuték ak Farisaayeeek, kiblembechiisyechu! Ōtēekyīnē *wōōrkooyikaab kēny tukuuk chēē / kiisōōtēē ānkōōkārōōrānē mbēērōōsyēkaab biiko choo churtootiin, ³⁰ sōōmwooyē kule, ‘Nto kikēēmiitē kōōrētē ām bēsyōōsyēkaab mbo kuuko, nto kimākēēwāstooy korotiikaab wōōrkooyichu kuu wōloo kiyēytooy :biikyoo chēbo kēny.’ ³¹ Nto kuuyu ōkuurē bichu kule mbo kuuko, ōchāmchiintōōsii nkityō kule okerkeeye mbo kuukoong’. ³² Kunyi, otas taay naas, ōyēyē ng’ōōkistaab mbo kuukoong’! ³³ Ng’oomng’ookichu! Ōmuuchē kule nee ochilil -/makiiruusteenaak maataab kibchuulyo? ³⁴ Āmiitē āyookwook wōōrkooyik, biiko chēē boonto kiirnatēēt ak kǎānēētik. +Mōōkwērtōochi alak murtooywōōsyēk obakach, nto alak +mōōbir ām kooriikwook bo saayēt ankookwetaatee kiriinkōōsyēk. ³⁵ Kunyoo +/mākiing’woonchook hoo biiko tukul choo / kibeekach buch, koon-aamee Ābēl ākoy Sekaryaa Araab Berekyya nyoo kyōōbākākyīnē kwēēnuutaab Kōōtaab Yēyiin ākoo *kǎābkōrōs. ³⁶ !Kǎāmwoowook, biiko chēē wuu chuutēchu :chēē nyōōru ng’wooninoo tukul.”

Kǎwōōtyoontiitaab Yēērusālēēm

(Luuka 13:34-35)

³⁷ Kibōlchi :Yēesu Yēērusālēēm kumwoochinē kule, “Wōōy, wēē, Yēērusālēēm, wē, Yēērusālēēm! Irumē wōōrkooyik ānkiwiirēē rwoontōōk biiko choo iyooku :Yēyiin kule kuyisuung’! Kyaayem kunyil areet chēē chaang’ kule āyisu biikuuk kuu wōloo yisuntooy :nkokya kinyiinyiyēēnik kōōwut kebebaakyii, nteenee mǎnēēkōōnnoo kut ayey kuu nyooto. ³⁸ Kunyi mākuyoochiin :Kōōtaab Yēyiin. ³⁹ !Kǎāmwoowook kuchakee raat kuwo taay mǎtābōōkāsoo subak, ākoy omwaay kule, ‘Ibēruuroot :nyoo chōōnii ām kaayneetaab Yēyiin.’†”

24

+/Mākiiturbuub Kōōtaab Yēyiin

(Māārko 13:1-2; Luuka 21:5-6)

¹ Nto yu miitē :Yēesu kuwēēchinē keyy kukang’etee *Kōōtaab Yēyiin, kōōnookyī :rubiikyīi ānkōōboorchi inee wōlēē / kikeeteekta Kōōtaab Yēyiin. ² Yooto kumwoochi :Yēesu rubiichoo kule, “-Mōōbēng’tēē ōchōrōkyīnē tukuuk tukul chēē wuu chu. Kǎāmwoowook, +/mākiiturbuub tukuuchu tukul nyēē māmii :rwaa mbo akeenke nyēē ng’ētu kookemeeraat keyy ake.”

Nyālihuutēk ak wusiisyēēt

(Māārko 13:3-13; Luuka 21:7-19)

³ Nto yu mii :Yēesu kēēbuurēē Lekemeetaab *Musēytuuniinēk ak rubiikyīi nkit, kuteebēē :rubiik kule, “Mwoowēēch, āyu yēē yēyāktōōs :ng’aleechaa ‘kēēmwooyē? Kiy nee :nyēē +makeekasee yēē iyēēwunēē :inyiing’ ak yēē yitu :tabantaab kōōrētē?”

⁴ Kumwoochi :Yēesu kule, “Ōriib keyy! -Mookany / kiiberbeeraak.

⁵ Choong’ēch :biiko chēē makukwaanaat ankuyey keyy :ake tukul kule inee ku kǎārārookiintēēt. Mākōōbotbootoot :bichoo biiko chēē chaang’. ⁶ +Mookas kubārē keyy :biiko ām kōōrētē / ānkyoomu ng’al chēbo booryoot, nteenee

-mōōmuuyē. Māsinkuyitu :tabantaab kōōrēēt ānkoo kāyēyākiis :tukuuchoo.
 7 Mākubooryo :bōōryēēt ake āk ake, kubooryo :kōōrēēt ake āk ake. Mākuchō
 :kēmēwuut ānkutookunootēē :kibring'ring'nyēēt komoswookik chēē chaang'.
 8 Ng'wooninto nyēē kāāmunēē moroontoon :nyoo nto yitu :kōōrēēt nyēē leel.
 9 +/ Makeechaamtaak, / kēēwusook, / keebakachaak / ānkēēwēchook ām
 kōōrōōsyēk tukul kuuyu ōyēnwoo. 10 Makoochuchuyee keye :biich chēē
 chaang' kaakaaseet ankuuchaamtaat keye āmēēkōōriiku keye. 11 Makuyey
 keye :biiko chēē chaang' kuyēk *wōōrkooyikaab Yēyiin ānkutēwēch biiko chēē
 chaang'. 12 Mākuwōōyit :ng'ōōkisto kut kubot :chamateet. 13 Nteenee +/maki-
 iraraach chiito nyoo kamuyta ākoy tabanta. 14 Nto subak, +/makyaaamtee
 Lōkōōywēchu Kāroomēch bo Kaab Yēyiin kōōrēēt komukuul kukas :biikaab
 yēmōōsyēk tukul, nto yitu :tabanta.”

Wōlēē +/makiiserweetita Yēērusālēm
(Māārko 13:14-20; Luuka 21:20-24)

15-16 Kimwooy :Yēesu subak kule, “Yoo kookas 'kiyoo -mēēriiku :Yēyiin'†
 nyoo king'āloolēē :wōōrkooyoontēēt Tānnyēēl kukēēyooonyēē Kōōtaab Yēyiin,
 mächāktōōs kumwēchi :biiko choo miitē Yuuteeya lekem. (Kuyeb yiit :chii
 nyoo sumānē ng'aleechu.) 17 Nto yoo kanyoorta :ng'aleechu chii kumii
 kōōnyii barak, -mēēwut kō kule kōōnēm kiy ake tukul nyēē sukumwēyto,
 18 ameeeyey :chii nyoo miitē mbareen kaa kule wokunam sireet nyēē iliiktē
 keye. 19 Lēyyē, mākuwuuyiiti sōō kule nee ām bēsyoōsyēchooto kooruuk choo
 kōōyootiin āk choo irēēriisyē! 20 Osaay Yēyiin kule māyēyākiis :ng'aleechu
 yoo yiiwoot nto ku bēsyoōtaab *Sabaato. 21 Mākuwōōyit :ng'woonintaab
 bēsyoōsyēchooto kusiir ng'woonin ake tukul nyēē kiikutook kuchakee kayey
 :Yēyiin kōōrēēt, āmākoy kutook :ng'woonin ake nyēē tēē nyoo bēsyoōt ake.
 22 Nteenee kiikoonwaakiit :Yēyiin bēsyoōsyēchooto kuuyu mi :biikyii chēē ki-
 ikukwey nyēē nto kimanaakoonwaakiit, nto māmii :chii nyēē kātāwokusobē.

Kāārārookik chēē mābo man
(Māārko 13:21-23; Luuka 17:23-24)

23 Yoo kāmwoowook :chii ake tukul kule ong'nyi *Kāārārookiintēēt nto
 ong'nyiin, -mōōyēnchi, 24 kuuyu makukwa :biiko chēē makuyey keye kuyēk
 kāārārookik āk *wōōrkooyikaab Yēyiin. Makuyey :bichu ng'al chēbo kwōng'ut
 sukung'eet, yoo imuuchāktōōs, kutēwēch biikaab Kiriistō choo kwēyootiin.
 25 Kāsimāsōōwook, kookas?

26 Kunyoo, yoo kāmwoowook :chiito ake kule, 'Ong'nyiin Kāārārookiintēēt
 miitē suurkwēēn,' -moobe wōlooto, nto kumwoowook kule, 'Ong'nyi kawun-
 yee keye kisēēnkē', -moocham. 27 Kuu yoo iwēchēē koong'asiis /bokeekasee
 tinkeye, kukērkēyitu nyooto :wōlēē chōōntooy *:Wēritaab Chii. 28 Wōloo mi
 :mōtōōng'wēk, kumii yooto :muuswēk.”

Kiyēē ibooru chōōnēētaab Yēēsu
(Māārko 13:24-27; Luuka 21:25-28)

29 Kitas taay :Yēesu kumwooy kule, “Yoo bēku :nyāliluutēchoo bo
 bēsyoōsyēchooto,
 'Mākumis :asiista,

āmēētākōōluuwu :araaweet.
 Mākōōtimtiimākooy :wōliin bo barak
 ānkōōsuuw :kookeelik.†

³⁰ Yooto +māābooru keey *:Wēritaab Chii ām barak. Mākuriiryo :biikaab kōōrooni tukul yoo kakasa āchōōnēē boolik barak ām kāāmuukēyēwēēk āk lēbkēēyyēētaab Yēyiin. ³¹ Yoo /kēēkuutē koontiit kuchēchi barak, +māāyooktē malayikaanikyuu kuba komosta ake tukul nyēbo kōōrēt bokōōruruukoot biiko choo kwēyootiin.”

Bēsyyēt nyoo iyēēwu :Yēesu

(Māārko 13:28-32; Luuka 21:29-33)

³² Kumwooy subak :Yēesu kule, “Yoo inkātu :kēētoo / kēēkuurēē *mutiiniit, kōōbooru kule kaakuriik kumusēs. ³³ Ām kēēlto nyēē wuu nyooto, yoo okāsē kuyēyāktōōs :tukuuchoo tukul, ōnkēt kule kaakuriik :bēsyyēt nyoo āyēēwunēē. ³⁴ ! Kāāmwoowook, mābootōōs :biikyuu choo kyaakwey ānkoo kāyēyākiis :tukuuchoo tukul. ³⁵ Mākubot :barak āk ng’wēny, nteene mābotē :ng’ālyoontēnyuu. ³⁶ Māmii :chii nyēē inkētē bēsyyēt nyēē āyēēwunēē. -Mēēnkētē :malayikaanik āmāānkētē mbo :nkani, nteene Baaba nkit :nyēē inkētē.

Ōchōb keey

(Māārko 13:35; Luuka 17:26-36; 12:39-40)

³⁷ Kērkēyiitu :yoo kariik āyēēwunēē :anii *Wēritaab Chii āk bēsyyōsyēchoo kibo Noowa. ³⁸ Kutoombo kuchōōnii yooto :taambiliilyeet, kyoomiisyē :biiko, kuyyēesyē, kōōmutiisyē / ānkiimutē chuut ākooy bēsyyoonoo kiwutē :Noowa mwēēng’. ³⁹ Kimēēnkēt :bichoo kiyēē kimii wokuyēyāktōōs ākooy yoo kichōōnii :taambiliilyeet ankubakach bichoo tukul. Makukerkeyiit nyooto bēsyyoonoo chōōnii :Wēritaab Chii. ⁴⁰ Yoo mii :murēnik āyēēnku mbareen, +/mākēēyib akeenke / keebakaakta ake. ⁴¹ Nto yoo mii :kooru āyēēnku kung’oosyēē rwaanteet, +/mākēēyib akeenke / keebakaakta ake. ⁴² Kunyi, ōriib keey kuyyū -mōōnkētē bēsyyēt nyēē chōōnēē :Mokoryoontēēng’woong’. ⁴³ Ōrōōtootē ng’ālyoontooni: Nto inkētē :chiitaab kayta āsiiswēk chēē chōōnēē :chōōriintēt, nto riibēē -/mākēēbut kanyii. ⁴⁴ Kunyoo mächāktōōs ōchōōbootiin :nkakweek, kuuyu mākuchō * :Wēritaab Chii ām āsiiswēk chēē -mōōmoonkyinē.

Motwooriin nyēē /kiikoosēē keey

(Luuka 12:41-46)

⁴⁵ Ara ng’oo nanyuun nyēē motwooriin nyēē /kiikoosēē keey ānku ng’oom? Nyēē kiikoosēē keey ku nyoo itōōrchinē :mokoryoontētēē biikaab kanyii kubāyē nyēē māmii :wuuyin. ⁴⁶ Ibēruuroot :chiichoo yoo kānyōōr :mokoryoontēēnyii kuyēyē yiisyyoonoo nyēē karaam! ⁴⁷ !Kāāmwoowook, mākōōkoochi :mokoryoontoonoo motwooriintoonoo kōōyyoonkyi tukuukyii tukul chēē boonto.

⁴⁸ Nteene yoo miyaat :motwooriintoonoo, mācumwooy kule, ‘Lōō yēē chōōnii :mokoryoontēnyuu.’ ⁴⁹ Yooto mākubirsētēē motwoorik chuut ānkung’āsyānchi keey kwoomiis ānkuyyēēsyo ākoo kibōōkitiis. ⁵⁰ Nto yoo

† **24:29** Isa. 13:10; 34:4 **24:29** Isa. 13:10; 34:4; Chōōw. 2:10; Akaay 2:6, 21 **24:30** Seka. 12:10-14; Māārko 13:26 **24:31** Mat. 13:41; 1Kōōr. 15:52; 1Tēs. 4:16 **24:36** Yēyuu. 1:7 **24:39** Toowu. 6:11-13; 7:7-13; 2Bēt. 3:6 **24:43** 1Tēs. 5:2; 2Bēt. 3:10; Ng’oong’. 3:3 **24:44** Mat. 25:13 **24:47** Mat. 25:21-23 **24:48** 2Bēt. 3:4

kāchō :mokoryoontēnyii ām bēsyēēt nyēē -mēēmoonkyinē :motwooriin-toonoo, ⁵¹ māchokōōng'woonchi motwooriintoonoo ānkutōōrchi wōlēē mii :kiblembechiisyeek chuut, wokuriirunee ng'wēny.”

25

Tyoonkōōchēētaab tiibiik taman

¹ Kitas taay :Yēesu kumwooy kule, “Okany āmwoowook wōlēē wuu :chōōnēētaab bāytooyiisyeētaab Yēyiin nyēē lēel. King'eet :tiibiik alake tamanu kunam taariinekwaā bokutorooch saanteet nyēē mākiisye. ² Kibērbērēch :muutu kung'oomēch :chuut muutu. ³ Kinam :choo kibērbērēch taariinek cheekwaā amanaanamtaat keey mwaaniinek. ⁴ Nteenee kinamtaat keey :choo king'oomēch mwaaniinek. ⁵ Yooto wokooliiny :saanteetkēy. Kukās :tibichoo kut kōōnuukiis ānkuruuyo.

⁶ Nto miitē kwēemooy kwēēn, /kēekuur kule, 'Kaakuyit :saanteet! Nyoo, okwaā baa, otorooch!' ⁷ Kung'ēētyo :tibichoo tukul ankuyeyta taariinekwaā. ⁸ Yooto kumwoochi :chu kibērbērēch chu king'oomēch kule, 'Ntēē miitē kumistōōs :taariinekyoo acheek, ōroong'wēēch mwaaniinek.' ⁹ Kukētyi :choo king'oomēch kule, 'Acha. Nto nyuun kurārchēēch acheek. Boo-al chēēkwook.' ¹⁰ Kung'ēētyo bokwooliis. Nto kumiitē kēēltaab too kubēētii, kuyitu :saanteet. Yooto kōōwutē :choo kichōbootiin kōōtaab saakweet āk saanteet /ānkēēkērē kurkeet.

¹¹ Nto tēē yoo kuyit :nkicheek chu kibēētii mwaanik ānkōōng'ēētiiis kule, 'Yootwēēch! Iyootwēēch! Yootwēēch kurkeet!' ¹² Nteenee kuwālchi :chiichoo kule, '-Māānkētōok :anii.'”

¹³ Kiiwoong' :Yēesu tyoonkōōchoonoo kule, “Kunyoo, ōriib keey naas, kuuyu -mōōnkētē bēsyēēt nto ku āsiiswēk chēē āyēēwunēē anii.”

Ikaaman kiyēē /kākēēkōōning' (Luuka 19:11-27)

¹⁴ Kitas taay :Yēesu kumwooy tyoonkōōchēēt ake kurubta keey bāytooyiisyeētaab Yēyiin kule, “Kimii :chii nyēē kimāchē kuwo ruutooy, kukuur motwoorikyii ānkōōtōōrchi chii tukuuk chēē kiimuuchē kuriib. ¹⁵ Kiitōōrchi nyēbo taay beesaanik kisyēērōōk konom, kōōtōōrchi ake kisyēērōōk tibtēm nto ake kōōtōōrchi nyoo kisyēērōōk taman. Nto kāākuyityo, kuruuto. ¹⁶ Kiwokuyēyiisyeē :nyoo / kikiitōōrchinē kisyēērōōk konom beesaanichaa areet akeenke kubāsunēē alak kisyēērōōk konom. ¹⁷ Kunyōōr :nkinee nyoo / kikiitōōrchinē kisyēērōōk tibtēm kisyēērōōk alak tibtēm. ¹⁸ Nteenee kiwokubal :nyoo / kikiitōōrchinē kisyēērōōk alak konomu barak.' ¹⁹ Nto kaakukeeyta bēsyōōsyēk chēē chaang', kōōyēēwunēē :mokoryoontoonoo ruutooy. Kikuur ake tukul ām motwoorichoo chokumwooy wōlēē kibeeta ng'aleekaab beesaanichaa. ²⁰ Kuchō :nyoo / kikiikoochinē kisyēērōōk konom ānkumwooy kule, 'Mokoryoontēēt, 'kikiitōōrwo beesaanik kisyēērōōk konom, kunyi kas, baa, mii :kisyēērōōk alak konomu barak.' ²¹ Kuwālchi :mokoryoontēēnyii motwooriintoonoo kule, 'Kweeyey nyēē karaam / ānkiikoosēēning' keey! Kuu yoo 'kweemuuch ikaaman tukuuk chēē ng'eri kut kubās keey, +māākōōning' ibāwu tukuuk chēē choong'ēch.

Chōnchi keey keetankas :tukwaay!' ²² Nto tēē yoo kuchō :nkinee nyoo /kikiikoochinē kisyēērōōk tibtēm, ānkumwooy kule, 'Mokoryoontēēt, 'kikiitōōrwo beesaanik kisyēērōōk tibtēm, kunyi kas, baa, kōōkutāsyi keey :kisyēērōōk tibtēmu.' ²³ Kuwālchi :mokoryoontēēt kule, 'Kweeyey nyēē karaam, / ānkiikoosēēniing' keey! Kuu yoo 'kweemuuch ikaaman tukuuk chēē ng'eri kut kubās keey, +māākōōniing' ibāwu tukuuk chēē choong'ēch. Chōnchi keey keetankas :tukwaay!'

²⁴ Nto mii yoo, kuchō :nyoo /kikiikoochinē kisyēērōōk taman, ānkumwoochi mokoryoontēēt kule, 'Mokoryoontēēt, kwāānkētē kule iyēku chii nyēē kārōōm nyēē 'kiicham ikēsē kiyēē kimēēchoonē ānkiiruruuchēē wōlēē mānēēyis kēbus. ²⁵ Kwaanyokoriitu, kunyoo kiwāābālchi beesaanikuuk ng'wēny akonor. Neennyi, onkyu beesaanikuuk.' ²⁶ Kuwālchi :mokoryoontēēt kule, 'Imiyaat ānkiiburēn! Ākoo kiinkētē :inyiing' kule ākēsēē :anii āmiik wōlēē manaachaan ānkāārruruuchēē wōlēē mānāāyis ee? ²⁷ Karaam, nto kiikonoree lēnkuunēk wōloo bāsu keey, nto kāchāānyōōru kōōkutāsyi keey. ²⁸ Ōnēmuneē nyi beesaanichaa ānkōōkoochi chiito nyoo kābōonto beesaanik kisyēērōōk bokol. ²⁹ Chiito nyoo kāyēyiisyē kiyēē / kākiikoochi, +/mākēētāsyi. Nto nyoo kāmāyēyiisyē /kiinēmuneē mbo nyooto /kākiikoochinē. ³⁰ Nto motwooriintooni kēwēyiin, ōwiirchi saang' wōliin bo mēēnānēēt wokung'woonchi :soboon ankuriirunee ng'wēny.'

Mākōōtilchi :Yēesu biiko ng'alek

³¹ Kitas taay :Yēesu kumwooy kule, "Yoo chōōnii *:Wēritaab Chii ām wōōyinniyi kuu bāytooyiin kuboontoonu keey malayikaanik tukul, mākōōbuurēē ng'echereenyii bo bāytooyiisyēēt. ³² +/ Mākiiruruukyi biiko tukul taayeenyii. Yooto, mākōōbēēsyō biiko kuu yoo ibēēstōōs :ākiintēēt kēēchiirēk ākoo ng'oroorik. ³³ Mākutēbunēē :kēēchiirēk āwutaab taay kutēbunēē :ng'oroorik āwutaab kaataam. ³⁴ Mākumwoochi yooto choo miitē āwutaab taay kule, 'Okwaa :choo kiikōōbēruurook :Baaba. Onam bārooying'woong' ām Kaab Yēyiin nyoo /kisimkēēchōbwook kuchakee /kakeeyey kōōrēēt. ³⁵ Ki yoo kaama :kēmēy, ōbāyoo, nto yoo kaama :melel, ōkōōnoo bēy chēē kaayyee nto yoo kāārutoochook, ōtoochoo. ³⁶ Ki yoo māātinyē sira, ōloochoo, nto yoo kaamnyaan, ōrwoomoo, nto yoo /kikēērāto, bookasaa.'

³⁷ Yooto mākukētyi :choo churtootiin kule, 'Āyu yēē kyoomiing' inyiing' :kēmēy ankeebayiing' :acheek ōō, Mokoryoontēēt, ku āyu yēē kyoomiing' :melel ānkēēkōōniing' bēy chēē 'keeyyee? ³⁸ Ki āyu yēē 'kiirutoochēēch ankeetaachiing' :acheek, ku āyu yēē kimēētinyē sira ankillaachiing'? ³⁹ Āyu yēē 'kiimnyoonē :inyiing' ku āyu yēē 'kiirataat ankubokiirwaamiing' :acheek?' ⁴⁰ Mākukēt yooto kule, 'Kāāmwoowook, kiyēē kyōōyēchi ake tukul ām mbo ng'eetaabiya choo kuskus, kyōōyēwoo anii.'

⁴¹ Nto tēē yoo kumwoochi choo miitē āwutaab kaataam kule, 'Ōng'eētyēē yu :chu ōruustooyootiin bōōkārbusyi wōlēē bo maataab kibchuulyo nyoo /kikēyēytoochi Kibrōkōsyoontēēt ākoo tāmirmirookyii bo rōkōs. ⁴² Kyaama :kēmēy, -amoobayaa, kwaama :melel, -āmōōkōōnoo bēy. ⁴³ Āruutoochook, -amootaachaa. Āwē āmā sira, amanoolaachaa, amnyaan, amaboorwaamaa /ankeerata amabookasaa.' ⁴⁴ Mākumwoochi yooto :nkicheek bichooto kule, 'Āyu yēē kyaaming' :kēmēy, melel, nto iruutoochēēch, nto yēē kimēētinyē sira,

nto yēē kiimnyoonē, nto kiirataat, āmākēēyēētyēēchiing' ōō, Mokoryoontēēt?⁴⁵ Nto yooto māukēt kule, 'Kāāmwoowook, yoo mǎnōōyēchi kiy biikyuu choo kuskus, mēēbērē kyōōyēwooo anii kiy.'⁴⁶ Yooto nanyuun +/makiimut bichooto wōlēē wokung'woonchinē :soboon ākookoy /ankiimut choo churtootiin kuba wōlēē bo *soboonaab kibchuulyo."

26

*Kicheeng' :buunikaab Yēēsu wōlēē makunamta inee
(Māārko 14:1-2; Luuka 22:1-2)*

¹ Yu kēēwoong' :Yēēsu kumwooy ng'aleechu tukul, kumwoochi rubiikyii kule, ² "Kuu yoo ōnkētē, kāākung'ēt :bēsyoōsyēk āyēēnku /kyaam *Saakweetaab Keeytaayeet, nto yooto +/mākiiyokooytoo anii, *Wēritaab Chii, /bokēēkwērtōochoo murtooywoontēēt."

³ Kiiruruukyi keey :mbo *kibkōrōs chēē wōōyēch ākoo booyikaab Yuutay-eek kaytaab *kibkōrōs nyēē wōō nyēē /kikēēkuurēē Kayaafa. ⁴ Yooto kuchōb wōlēē makunamta Yēēsu /subokeebakach. ⁵ Kimwooy kule, "Mookany keenam chiichi /kyoomē Saakweetaab Keeytaayeet, kuuyu imuuchē :biiko kuyey wōōrōryēēt."

*Kiraang'tee :koorkēēt ake Yēēsu mwaayta mēt
(Māārko 14:3-9)*

⁶ Nto yu miitē :Yēēsu Beetannyaa ām kaab Simōōni chiichoo kikiikunāmē *makereenik, ⁷ kuchō :koorkēēt ake nyēē kiboontoonu mwaay nyēē ki-boong'u nyēē anyiny nyēbo beesaan chēē chaang' miisin. Nto kumiitē :Yēēsu kāmūrēē keey yēē /kyoomiisyēē, chokuraang'tee :koorkoonoo mētinyii mwaayaa. ⁸ Bērē kukas :rubiikaab Yēēsu kuu nyoo, kung'woonchi ānkumwooy kule, "Ntēē sukunyarta :koorkooni mwaay kuu nyi? ⁹ /Kātakyooltēē mwaayi beesaan chēē chaang' /ānkiikoochi bānoonik."

¹⁰ Kiinkēt :Yēēsu kiyēē kimii kumwooyē :icheek. Yooto, kumwoochi rubi-ikyii kule, "Ōmāchēē nee :akweek koorkooni? Ntēē kāākuyēwooo anii ng'alyoo nyēē karaam. ¹¹ Kookas, ōboontē keey :akweek bānoonik ākookoy, nteenee mēēbērē ōboontē keey anii ākookoy. ¹² Yoo kāroong'tēē :koorkoonoo mwaayi mēt, kāmiiitē kuyēytooo /subokeemuya. ¹³ ! Kāāmwoowook, -/mākēēwuutyēē koorkooni ām kiyēē kaakuyey yoo /kyoomtooy lōkōōyewēk chēē kāroomēch ām kōōrēēt tukul."

*Kiīnēm keey :Yuuta kuchaamta Yēēsu
(Māārko 14:10-11; Luuka 22:3-6)*

¹⁴ Nto miitē yoo kung'eet :Yuuta Iskaryoot nyoo ki akeenke ām rubiikaab Yēēsu taman āk āyēng' ānkuwo wōlēē kimiitē :mbo kibkōrōs chēē wōōyēch. ¹⁵ Kiwokuteebēe bichoo kule, "Kiy nee :nyēē ōkōōnoo yoo kāāchōbwook kēēlto onam chiichi?" /Kēēchāmchi *feetaanik somom.* ¹⁶ Nto kuchakee yooto kuwo taay kucheeng' :Yuuta bārooyinto nyēē kachaamtee Yēēsu.

*/Kikeeyeyta wōlēē /kyoomēē Saakweetaab Keeytaayeet
(Māārko 14:12-16; Luuka 22:7-13)*

25:45 Kāālēw. 14:21; Mat. 10:40, 42 **25:46** Mat. 16:27 **25:46** Tān. 12:2; Yoowa. 5:29; Room. 2:8; Yāāk. 2:13 **26:2** Māārko 8:31 **26:3** Luuka 3:2; Yoowa. 11:49; 18:13, 24; Yēyuut. 4:6 **26:5** Mat. 21:46 **26:11** Kiruu. 15:11 * **26:15** Ki laatitaab beesaanik :chu chēē kinyōōru :wootwookiintō nyēē kāyēyis yiisyēētaab ārook ang'wan. Ki tēē nyooto mbo :laatit nyēē /kikyooltēē motwooriin nto /keekweyee mēt. **26:15** Chuy. 21:32; Seka. 11:12 **26:16** Yoowa. 11:57; 13:2

17 Nto yēē ki bēsyēētaab taayta nyēbo Saakweetaab mukaatiin chēē mākuutunootiin, kōōnookyi :rubiik yēē kimii :Yēēsu ankuteebēe kule, “Ānō wōlēē imāchē keeyeyte /sikyaamee *Saakweetaab Keeytaayeet?” 18 Kuwālchi :Yēēsu kule, “Boocheeng'aate chii ām kiriing' ānkōōmwoochi kule, 'Kāmwooy :Kāānēētiintētēet kule: Kaakuyit :bēsyōōsyēkyuu. Kunyi, āmiitē āk rubiikyuu, chāā-āmēē Saakweetaab Keeytaayeet kōōng'uumg'.” 19 Bokuyeyta :rubiichoo saakwaanaa kuu wōloo kāmwooytoochinē :Yēēsu.

Kiiboor :Yēēsu chiito nyēē kimii wokuchoomtooy

(Māārō 14:17-21; Luuka 22:21-23; Yoowaana 13:21-30)

20 Nto kumii kurātoorātē :kōōrēēt, kōōbuur ng'wēny :Yēēsu ākoo rubiikyii taman āk āyēēng' kwoomiis. 21 Kumii kwoomiisyē, kumwooy :Yēēsu kule, “! Kāāmwoowook, mii :akeenke ām akweek nyēē makuchaamtaa.” 22 Kung'woonchi :rubiichoo ānkutoow :ake tukul kuteeb kule, “Ara anii oō, Mokoryoontēt?” 23 Kuwāl :Yēēsu kule, “Nyoo kiilābloobtooy :tukwaay mukaatiit terekyeet akeenke :nyēē makuchaamtaa. 24 Makume *:Wēritaab Chii kuu yoo siraat. Nteenee mākung'woonchi sōō kule nee :chiito nyoo makuchaamtaa! Kaykay nto /kimākēēsich chiichoo.” 25 Kumwooy :Yuuta kule, “Anii mbonō oob oō, Mokoryoontēt?” Kuwālchi :Yēēsu kule, “Ēē, inyiing'.”

Kitoow :Yēēsu saakweet nyēē lēēl

(Māārō 14:22-26; Luuka 22:19-20; 1 Kōōriintēēk 11:23-25)

26 Nto mii yoo, kunam :Yēēsu mukaatiit ānkubirchi Yēyiin kōōnkōy ankubetes nto yityo kōōkoochi rubiikyii kumwoochinē kule, “Bōōrnyuu :nyi, o-am.”

27 Kunam terekyeet nyēē kimiitē *:tifaayiik ānkubirchi Yēyiin kōōnkōy ānkōōkoochi rubiikyii kumwooyē kule, “Oyyee :akweek tukul. 28 Korotiikyuu :chu chēbo *kiirootyēet nyēē lēēl† chēē +/makiitaata /sikēēnyōōchi kaat biiko chēē chaang' kubo ng'ōōkiswookik. 29 ! Kāāmwoowook, -māwāyyēē subak tifaayiichu ākoy bēsyoonoo āyyēē āk akweek tifaayiik chēē leelach ām Kaab Baaba.”

30 Nto tēē yoo, kutyēēn kōōkoostoo Yēyiin, ānkung'ēētyo kutākyi keey Leke-meetaab *Musēytuuniinēk.

Kiiboor :Yēēsu kule makutuuch keyy :Bētērō

(Māārō 14:27-31; Luuka 22:31-34; Yoowaana 13:36-38)

31 Kumiitē kēēltaab too, kumwoochi :Yēēsu rubiikyii kule, “Ōmiitē :akweek tukul bōōmwēyēēnoo kwēēmowuuniitēnyi, kuu yoo mwōoyē :siruutēk kule, '+Maabakach ākiintētēet kusērēēt :kēēchiirēk.'† 32 Nto yoo कांग'ēeteē meet, +maantooy Kalilaaya.” 33 Kuwālchi :Bētērō kule, “Ānkoo kāmwyēēniing' :chuut tukul mākyo abakaaktiing' :anii.”

34 Kukētyi :Yēēsu Bētērō kule, “Kāāmwoowuung', ām kwēēmowuuni, ku-toombo kōōturkuuchē :kirkōōnkiit, +meetuuch keyy :inyiing' areet sōmōk kule -mēēnkēto.” 35 Kuwāl :Bētērō kule, “Mākoy atuuch keyy kule -māānkētiing'. Yoo kābo meet kēēbēku :tukwaay.” Kōōruumchi :nkicheek rubiik chuut tukul kuu nyooto.

26:23 Tyēēn. 41:9 26:24 Isa. 53:8-9; Mat. 18:7; Luuka 24:26-27 26:25 Yoowa. 13:2, 21-30

† 26:28 Mātinēē :siruutēk alake ng'ālyoontētēet 'nyēē lēēl'. 26:28 1Kōōr. 10:16; 11:23-26 26:28 Chuy. 24:6-8; Seka. 9:11; Māārō 14:24; Ibu. 9:20; 10:29; 13:20 26:30 Luuka 22:39 † 26:31 Seka. 13:7 26:31 Mat. 26:56; Yoowa. 16:32 26:32 Mat. 28:7, 10, 16 26:35 Luuka 22:34-35; Yoowa. 13:36-38

*Kiwokusaayee :Yēesu Ketesemaane
(Māarkō 14:32-42; Luuka 22:39-46)*

³⁶ Yu kayit :Yēesu ākoo rubiikiyii yēē /kēēkuurēē Ketesemaane, kumwoochi kule, “Okanyaa yuutēyū, āwē :anii yuun waasaay.” ³⁷ Kuwēeto keey Bētērō ākoo wērichoo āyēēng' bo Sebetaayo. Kyaam :ng'uusng'uus Yēesu kut kulōoklōokēn. ³⁸ Nto tēē yoo, kumwoochi mbo Bētērō kule, “Kāāmuy :anii kut wuu nyēē +maameey. Kunyi, ōng'ētunēē yuutēyū ānkōōkāsu.” ³⁹ Yooto koonaaakta taay kisich ānkukutuny ānkuyim kutiiny tokochta ng'wēny kusaay kule, “Baaba, yoo imuuchaktōōs, inēmtōowoo nyalili. Nteenee kuyeyakay kuu wōloo imāktooy, mēēbērē wōloo āmāktooy :anii.”

⁴⁰ Nto yoo keeyey wōloo kimii :rubiikiyii sōmōku kunyōōr kuruuytōōs. Kumwoochi Bētērō kule, “Kāmōōmuuchē kēēkāsu tukul mbo asiista akeenke? ⁴¹ Māchaktōōs ōkāsu ānkōōsooyē simōō-āsuyi keey tyēmiisyēēt. Ōbērē nto oyey, āmāmii :nkuruuk.” ⁴² Yooto kooyeey subak ankusaay kule, “Lēyyē, Baaba, yoo mēēmuuchaktōōs /kiinēmtōowoo nyalili, kuyeyakay kuu wōloo imāktooy.”

⁴³ Yu kēēyēw :Yēesu nyēbo āyēēng', kunyōōr mbo Bētērō kāruuyo subak, kuuyu kibōonto rwoonik chēē nyikiisēch. ⁴⁴ Kubakaakta rubiichoo ankuwokusaay nyēbo sōmōk kumwooyē kuu yoo kābo taay. ⁴⁵ Nto tēē yoo kooyeey wōloo kimiiitē :rubiik ānkumwoochi kule, “Ākoo tōōbēng'tēē rwoonik? Okas, kaakuyit :āsiiswēk /kiiyokoochi *Wēritaab Chiī āwunnyēkaab kibng'ōōkisiisi! ⁴⁶ Ong'nyiin choomtooyiintēt kākuchō! Ōng'ētyē bokēētuyēē.”

/Kikeenam Yēesu nteenee kitay /kēēsār

(Māarkō 14:43-50; Luuka 22:47-53; Yoowaana 18:3-11)

⁴⁷ Kutākumii :Yēesu kung'āloolē, kuyitu :Yuuta nyoo ki akeenke ām rubiikaab Yēesu taman āk āyēēng'. Kibōontoonu keey biiko chēē chaang' chēē kitinyē chōōkiinēk ākoo syaariinek chēē kiiyooku :mbo kibkōrōs chēē wōōyēch ākoo booyik. ⁴⁸ Kikiisimkumwoochinē :Yuuta bichoo kule, “Nyoo ōkāse ātōrōōchē, ōnāmē nyooto.” ⁴⁹ Kutākyinē keey :Yuuta Yēesu bakeenke ānkōōrōōchē kumwooyē kule, “Aase, Mokoryoontēt.” ⁵⁰ Kukētyi :Yēesu kule, “Kāchēētōrōōchoo man ōō, murooni?” Kutēryēkyinē :bichoo Yēesu bakeenke.

⁵¹ Kukāsē :rubiintēt ake nyēbo Yēesu kuu nyoo, kung'usu chōōkiit nto bērē kuyeb motwooriintētētaab *kibkōrōs nyēē wōō, kuchwenta yiitit kōōsuuyto. ⁵² Kumwoochi :Yēesu rubiintoonoonyii kule, “Kētyi chōōkiing'luung' kiraaru, kuuyu iwoong'tooy :chōōkiit chiī nyoo kicham chōōki. ⁵³ -Mōōnkētē kule āmuuchē :anii ākuur Baaba kuyēētyēēchoo areet akeenke ānkōōmuuchē kōōyookwoo lukōōsyēk taman āk āyēēng' chēbo malayikaanik? ⁵⁴ Kāyityiin :ng'aleechu āk siruutēkaab Yēyiin.”

⁵⁵ Kuwēēkyi keey :Yēesu bichoo ānkumwoochi kule, “Ōbērē āntōōchinē :anii lukēt nyēē māchē kuweech kōōrēt sookwaante chōōkiinēk āk syaariinek boonamaa? Ntēē kwāāboontē keey :anii akweek kwaak ām biīwuutaab *Kōōtaab Yēyiin ānēētiisyē. Kwaamaak :nee simoonamaa yooto? ⁵⁶ Nteenee ityiichē :ng'aleechu tukul siruutēkaab *wōōrkooyik.” Kimwēyēē :rubiik Yēesu!

Kumii :Yēesu taayeetaab kōōkwēēt nyēē wōō nyēbo Yuutayēek

(Māarkō 14:53-65; Luuka 22:54-55, 63-71; Yoowaana 18:13-14, 19-24)

⁵⁷ Nto mii yoo kukwēryooto :bichooto Yēesu kaab Kayaafa, kibkōrōs nyoo wōō. Kikiikōōruruukyi keey wōlooto :kāānēētikaab kiruutēk ākoo booyik.

58 Kiinaamaat :Bētērō Yēesu ākoy kiyēnkuutaab kaytaab chiichoo bo kōrōs ānkōōbuur āk riibiikaab kayaata sukukas kiyēē makuyeyakay.

59 Kimach *:kōōkwēetaab Yuutayeek tukul kōōyyoonkyinē :mbo *kibkōrōs chēē wōōyēch, kule kunyōōr ng'alyoo nyēē miyaat nyēē nāmē Yēesu / sikiitiilchi meet. 60 Nteenee mānāānyōōr ng'alyoo ānkoo kisyeeem :biich chēē chaang' kumōlōlchi Yēesu ng'al. Nto yityo kōōnēm key :biiko alake āyēēnku 61 ānkumwooy kule, “Kimwooyē :chiichi kule imuuchē kōōturbuube Kōōtaab Yēyiin ankuteechee bēsyōōsyēk sōmōk.” 62 Kōōyyo *:kibkōrōs nyēē wōō ankuteebee Yēesu kule, “Itinyē wōlēē ituuktooy keyy ām ng'aleechu mwooyē :bichu?” 63 Kusiisiyi keyy :Yēesu. Kumwoochi subak :kibkōrōs nyoo wōō Yēesu kule, “Ātēēbēēniing' ām taayeetaab Yēyiin kule ii, 'Inyiing' man *Kāārārōokiintēēt, Lakwataab Yēyiin?” ” 64 Kuwāl :Yēesu kule, “Ēē, wuu nyooto, 'keemwaay. Nteenee āmwoowook akweek tukul kule: +Mookas *Wērītaab Chiī kōōbuurūnēē āwutaab taay nyēbo Nyoo bo Kāāmuukēy ankookas kuchōōnēē boolik.”

65 Kikwaany keyy :moo chiichoo wōō bo kōrōs kut kubaach sirookyii ānkumwooy kule, “! Kookas, kaakookerkeyyee keyy :chiichi Yēyiin! Nee ake :nyēē / tākēēmwoowēēch kurubta keyy āk chiichi? Kookas oob wōlēē kākōōntosuurto Yēyiin? 66 Ōbērē nee :akweek?”

/Kēēlēēnchi, “Misiyinē :meet.” 67 King'utyinē :alake koonyek ānkōōtuluuchē, kusyēēchē :alake 68 sukumwoochinē kule, “Kāārārōokiintooni, ng'oo :nyoo kābiring'?”

Kituuch keyy :Bētērō

(Māārō 14:66-72; Luuka 22:56-62; Yoowaana 18:15-18, 25-27)

69 Yooto kumiitē :Bētērō yoo kibo biyy, kuchō :chēēbto ake nyēē ki motwooriin ānkumwoochi kule, “Kwēēboontootē keyy :nkinyiing' Yēesu nyēbo Kalillaaya.” 70 Nteenee kutuuch keyy :Bētērō ām taayeetaab biiko tukul kule, “-Māānkētē kiyēē imiitē imwooyē.” 71 Nto tēē yoo kōōnookyi :Bētērō yēbo oreet nyēē wēētii kayaata. Bērē kukas :chēēbto ake, kumwoochi biiko kule, “Kiboontootē keyy :chiichi Yēesu nyēbo Nāāsārēēt.” 72 Kutuuch keyy subak :Bētērō kut kuchubchinē keyy kule, “-Māānkētē :anii chiichi!” 73 Nto nyēē mā tyaa kōōnookyi Bētērō :biiko chēē kikiiyyoonyēē yooto ānkumwoochi kule, “Kubooyiit man, inyiing' :ake. Kerkeyy :ng'elyebng'uung' nyēbo chiichi.” 74 Kuchubchi keyy :Bētērō kule, “-Māānkētē :anii chiichi!” Kubēkunēē :ng'aleechaa kuutiinyii, kōōturkuuchē :kirkōōnkiit bakeenke.

75 Yooto nanyuun koosot :Bētērō yoo kimwooyē :Yēesu kule, “Kutoombo kōōturkuuchē :kirkōōnkiit, +meetuuch keyy :inyiing' areet sōmōk kule -mēēnkētoo.” Yooto kuwo saang' ānkuwokuriir nyēē ng'waa miisin.

27

/Kikēēkwērchi Yēesu Bilaato

(Māārō 15:1; Luuka 23:1; Yoowaana 18:28)

1 Nto yu kāmwook :asiista, kootiil mbo kibkōrōs chēē wōōyēch tukul āk booyikaab Yuutayeek kule / keebakach Yēesu. 2 Yooto, / keerat :Yēesu / ānkēēkwērchi *:Bilaato nyoo kāāyyoong'iintēetaab Rooma.

Kiriirunee :Yuuta ng'wēny
(*Yēyuutēk 1:18-19*)

³ Nto yu kakas :Yuuta nyoo kichoomtooy Yēesu kule /kaakiiruusta Yēesu, kuriirunee ng'wēny. Kikētyi feetaanichaa ki somom mbo kibkōrōs choo wōōyēch āk booyik. ⁴ Kimwoochi kule, “Kwaayey ng'ōōki achaamte chii nyēē bēērē key.” Yooto kukētyi :bichoo kule, “Kukwaaneeniing!”

⁵ Yooto nanyuun kuwiriichi :Yuuta feetaanichaa *Kōōtaab Yēyiin ānkuwokookeet key. ⁶ Yu kānyōōr :mbo kibkōrōs chēē wōōyēch feetaanichaa kumwooy kule, “Sālōotiin :beesaanichu koroti, kunyi mēērook /kiikoochi lēnkuutaab Kōōtaab Yēyiin.” ⁷ Kung'alaal :bichoo nto mii yoo, kootiil kule /bokyaalee mbareet nyēē /sikēēmuchinē biich chēē sobooy. /Kikēekuureē mbaraanaa Mbaraab Kibtērēēn. ⁸ Kiyooto nyēē kiyey /kēēkuurē wōlooto ākoy kura kule, “Mbaraab Koroti”.

⁹ Kuyityiin :yooto ak kiyēē kimwooyē *:wōōrkooyontēēt Cheremnyaa kule, “/Keenam betekik somom chēbo feeteet choo kyooltēē inee *:Isrāyēēliik ¹⁰ ankwaalee mbaraab kibtērēēn kuu wōloo kimwooytoowoo :Yēyiin.”†

Kumii :Yēesu taayeetaab Bilaato
(*Māārō 15:2-5; Luuka 23:3-5; Yoowaana 18:33-38*)

¹¹ Nto kumii :Yēesu taayeetaab *Bilaato, kuteebēē :bāytooyiintonoo kule, “Inying' :bāytooyiintēetaab Yuutayee?” Kukētyi :Yēesu kule, “Wuu nyooto sinee.”

¹² Nto yu keeteeyee key :mbo kibkōrōs chēē wōōyēch āk booyikaab Yuutayee kurubta key Yēesu, kusiisiy key. ¹³ Kuteebēē :Bilaato kule, “-Mēēkāsē wōlēē tēē :ng'aleek chēē mwooyē :bichu kule !kiiyey?” ¹⁴ Mānāākēt :Yēesu ng'ālyoo mbo kisich. Kubotyī :tonkoy bāytooyiintonoo.

Kiisimchi :kāāntōōyikaab Yuutayee Bilaato kubakach Yēesu
(*Māārō 15:6-15; Luuka 23:13-25; Yoowaana 18:39—19:16*)

¹⁵ Kiityooktooy :bāytooyiintēēt ām kēnyit ake tukul kibratyaanteet akeenke nyoo kaakutool :biiko. /Kikēēyēyē kuu nyooto yoo /kyoomē *Saakweetaab Keeytaayee. ¹⁶ Kimii ām bēsyōōsyēchooto chiito ake nyēē kikiikuchiis miisin kut /kikiikerat. /Kikēekuureē chiichoo Baraaba. ¹⁷ Kunyoo, kuteebēē :Bilaato biiko chēē kikiiruruuky key yooto kule, “Ng'oo :nyēē ōmāchē :akweek ātyooktoowook, Baraaba nto Yēesu nyoo /kēēbērē *Kāārārōokiintēēt?” ¹⁸ Kimwooyē :bāytooyiintonoo kuu nyooto kōōnkētē kule kiituuyiityi :icheek Yēesu moo.

¹⁹ Kutākumiitē :Bilaato kēēbuurēē ng'echereenyi bo bāytooyiisyēt, kōōyookyi :koorkēēnyii ng'ālyoo kule, “Kweeyiimaa :kiirwootik kuyeech kubo chiichoo. Kunyi, -meeyee kiy kuuyu bēērē key.” ²⁰ Kutēē yooto tukul, kitas taay :mbo kibkōrōs chēē wōōyēch āk booyikaab Yuutayee kōōwuruur bichoo kumwaayta /kiityaakta Baraaba /ankeebackach Yēesu. ²¹ Kuteeb subak :bāytooyiintonoo kule, “Nkōnō ām bichu āyēēng' nyēē ōmāchē :akweek ātyooktoowook :anii?” Kulē, “Baraaba.” ²² Kuteeb subak :Bilaato kule, “Ayeyee nee Yēesu nyoo /kēēbērē *Kāārārōokiintēēt?” Kōōrumchi :bichoo tukul kule, “/Keebackach!” ²³ Kumwooy :bāytooyiintonoo kule, “Rōkōs nee :nyēē koyey :chiichi?” Kubōloobōl :bichoo kumwooyē kule, “/Keebackach! /Keebackach!”

²⁴ Yu kakas :Bilaato kule kāmēētākōōmuuchē bichoo ānkiimuuchē koong'etng'eet wōōrōoryēēt, kuram bēēko ānkōōwuunēē āwunnyēk taayeetaab bichoo kumwooyē kule, “Kukwaaneenaak :korotiikaab chiichi, abēere keey :anii.” ²⁵ Yooto, kuwāl :bichoo tukul kule, “Kany kwaameech acheek :korotiikaab chiichi āk lōkōkyoo!”

²⁶ Yooto kōōtyooktoochi :Bilaato bichoo Baraaba ānkōōkoochi /kiityōōlsēt Yēesu nto tēē yoo kōōyokooyto /bokēēkwērtoochi murtooywoontēēt.

Kiintosuur :biikaab lukēēt Yēesu

(Māārko 15:16-20; Yoowaana 19:2-3)

²⁷ Kukwēryoot :biikaab lukeēt Yēesu kaytaab bāytooyiintēēt *Bilaato nto tēē yoo, kōōruruukyi keey :lukēētaab booryēēt tukul Yēesu. ²⁸ Kubuutēē Yēesu sirook ānkōōlookyi sireet nyēē arraa, ²⁹ kutaay kuutwēētaab kātōok ānkōōkēmēerchi mēt kuyey wuu nyēē bāytooyiin. /Kikiikoochi kunamee kirōkto āwunyii nyēbo taay ānkubokukutunyēē :bichoo taayeenyii kuyey keey wuu nyēē kākoonyit Yēesu kumwoochinē kule, “Kimkim! Bāytooyiintēētaab Yuutayee!” ³⁰ Kung'utuyi ānkōōsōrunēē kirōkoo kimii āwut ānkōōkōryōōnyēē mēt. ³¹ Yu /kāākiintosuur, /kiirēēkunēē siraanaa arraa /ānkiilookyi sirookyii choo kōbo kwaak nto tēē yoo, /keebeeta /subokēēkwērtoochi murtooywoontēēt.

/Kikēēkwērtoochi Yēesu murtooywoontēēt /ānkiinchuruur

(Māārko 15:21-32; Luuka 23:26-43; Yoowaana 19:17-27)

³² Kumii /kēēbēetooy, /kēētuyyēē chiito ake nyēē kibo Kurēen nyēē /kikēēkuurēē Simōōni. /Kēēkērchinē nyoo koong' bakeenke kukalab murtooywoontēētaab Yēesu. ³³ Nto yu /kakeeyit yēē /kikēēkuurēē Kolkoota (kaayneet nyēē ibooru kule 'Rōkyēētaab Mēt') ³⁴ /kiikoochi Yēesu *tifaayiiik chēē /kikiikeetasee saakityeek* alak kule kuyye. Nto bēre kuchamcham, kutay kuyye.

³⁵ Nto yu kāākukwērtoochi :bichoo Yēesu murtooywoontēēt, kubar *sēkēeryēēt sukōōnkētēē kule ng'oo :nyēē mākuyib sireet nkōōnō. ³⁶ Nto kāākuyiyo, kutēbēē :bichoo yooto kuriib Yēesu. ³⁷ /Kikiikēēsirchi kiito ake ng'aleek chēē kiyey /sikiitiilchi Yēesu meet chēē kimwooyē kule: YĒĒSU :NYI NYOO BĀYTOOYIINTĒĒTAAB YUUTAYEEK. /Kikēēkwērtoochi kiyooto yoo bo mētitaab Yēesu barak ām murtooywoontēēt. ³⁸ /Kikēēkwērtoochi nkicheek kibng'ōōkisiis āyēng' murtooywōōsyēkwaa. /Kikiiyyoong'to ake kutābān āwutaab Yēesu nyēbo taay /ānkiiyyoong'to ake komostaab kaataam. ³⁹ Kiinchuruurē :biiko chēē kimurē yooto Yēesu ānkukwērtooy mētewook ⁴⁰ kumwoochinē kule, “Ntēē kwēēbērē +mēēturbuub *Kōōtaab Yēyiin ankiiteechee bēsyoōsyēk sōmōk? Iraraach keey, naas. Yoo inyiing' :Lakwataab Yēyiin, irēkunēē murtooywoontoono!”

⁴¹ Kiinchuruur Yēesu :nkicheek mbo kibkōrōs chēē wōōyēch, kāānēētikaab kiruutēk ākoo booyik. ⁴² Kimwooyē kule, “Kiisoobē :chiichi biiko alak, ntēē -mēēsoob keey naas. Mā inee :bāytooyiintēētaab *Isrāyēēl? Yoo keemuuch kurēkunēē murtooywoontooni, +mākiiyēnchi. ⁴³ Kwēēkōosēē keey oob :chiichi Yēyiin ānkumwooyē kule, ‘Āyēku Lakwataab Yēyiin?’ Kany kusār

27:24 Kiruu. 21:6-8 **27:25** Choos. 2:19; Cherem. 26:15; Mat. 21:37-41; 22:7; Yēyuu. 5:28 **27:28**

Luuka 23:11; Yoowa. 19:2 **27:29** Mat. 27:11 **27:30** Mat. 26:67 **27:31** Mat. 20:19 * **27:34** /Kikēēyēiyisē saakityeechaa kōōboot ng'wooninto. **27:34** Tyēēn. 69:21 **27:35** Tyēēn. 22:18

27:37 Mat. 27:11 **27:38** Isa. 53:12 **27:39** Tyēēn. 22:7; 109:25 **27:40** Māārko 15:39; Yoowa.

2:19 **27:42** Mat. 27:11

naas :Yēyiin yoo chāmē.” ⁴⁴ Kiinchuruur :nkicheek kibng'ōōkisiisyēchoo / kikēēkwērtoochinē murtooywoontēt āk inee.

Kime :Yēesu

(Māarkō 15:33-41; Luuka 23:44-49; Yoowaana 19:28-30)

⁴⁵ Kichō :mēēnānēēt bēēt nyēē kiker kōōrēt tukul, kung'eetee āsiiswēk lo ākoy āsiiswēk sokool. ⁴⁶ Yu kayit āsiiswēk sokool, kōōnchō :Yēesu kule, “Yēyiintēenyuu, Yēyiintēenyuu, ntēē 'keebakaaktaa anii!”† (Kimwooyē yotoo ām kuutiinyii kule, “Ēli, ēli, lema sabaktani?”)

⁴⁷ Yu kakas :biikaab lukēēt chēē kimii yotoo, kulē, “Miitē kukuurē *Eli-ya.” ⁴⁸ Yotoo kulabatee :akeenke ām icheek kiroonkuryēēt ankoolumta *tifaayik chēē ki tāytāy ānkurutyi kiroonkuryoonoo kēētīt nto yityo kōōyokoochi kuutiitaab Yēesu. ⁴⁹ Kimwooyē :alake kule, “Okany keekas yoo mākuchō :Eliya chokooraraach!”

⁵⁰ Kiinchō :Yēesu ankung'et.

⁵¹ Yotoo bakeenke, kukērēerunēē keey āyēēng' kuchakee barak ākoy ng'wēny :ankeet nyēē ki rikimim nyoo /kikiyēēlēē Kitōōkiitaab *Kōōtaab Yēyiin. Kiiitimiimākoy :kōōrēt ānkōōtēēsiis :rwoontōōk. ⁵² Kiiitēēsiis :kochonkoosyek kuyootākiiis ānkung'eētyo :biiko chēē chaang' choo kikiikubēk ānki churtootiin. ⁵³ King'eētyēē :bichoo kochonkoosyek, nto yu /kaaking'eetee Yēesu meet, kuba Yēerusālēm ānkōōboorchi keey biiko chēē chaang'.

⁵⁴ Yu kakas :nyēē wōō nyēbo lukēēt āk biikiyi choo kiriibē Yēesu kibring'ring'nyoonoo ākoo ng'aleek tukul chēē kiyēyākiiis, kumuuyo ānkumwooy kule, “Kubooyiit man, ākoo Lakwataab Yēyiin :chiichi!”

⁵⁵ Kikiiyoong'iis :chēēbyōōsōōk alake chēē chaang' yēē lōō kutoobēnē kiyēē kiyēyāktōōs. Chēēbyōōsōōchooto :choo kiboontootē keey Yēesu kuchakee Kalilaaya kuyēētyēēchinootē. ⁵⁶ Alak ām chooto ku Maaryaa nyēbo Maktaala, Maaryaa kaametiitaab Yāākōbō āk Yōōsēēf ākoo kaametiitaab wērichoo kibo Sebetaayo.

Wōlēē /kikeemyta Yēesu

(Māarkō 15:42-47; Luuka 23:50-56; Yoowaana 19:38-42)

⁵⁷ Nto yu kēēmēn :kōōrēt, kuchō :chiito ake nyēē ki rubiintēetaab Yēesu ānkiboonto bāyīt nyēē wōō. Kibo *kiriinkēēt ake nyēē /kikēēkuurēē Ari-mataaya nto kaayeenyii ku Yōōsēēf. ⁵⁸ Kiwo :chiicho wōlēē kimii :Bilaato ānkusoom /kiikoochi bōōrtaab Yēesu. Kuchāmchi :Bilaato /kikiioochi. ⁵⁹ Kimwaayta :Yōōsēēf /kiirēekunēē bōōrtaab Yēesu murtooywoontēt /ankeeratee ankeet nyēē tilii. ⁶⁰ Nto tēē yoo, wokōōkoochi kochonkeenyii nyēē kitākōōwōrē /ānkimānāākēēmuchi chii. Yotoo kuwunukyi rwaanteet nyēē wōō kuker kurkeetaab kochonkaanaa ānkuwēēchi keey.

⁶¹ Kikiibuurēē :Maaryaa nyēbo Maktaala ākoo Maaryaa nyiin ake yotoo kukas kochonkaanaa.

/Kikēēriib wōloo /kikēēmuchinē Yēesu

⁶² Nto yu kāyyēēkunēē, yēē ki bēsyēētaab *Sabaato, kubēēchi :mbo kibkōrōs ākoo *Farisaayek *Bilaato ānkumwoochi kule, ⁶³ “Mokoryoontēt, kimwooyē :ng'wiintoonoo bo chii yotoo kitākusoboot kule, ‘+Maang'eetee meet yoo kaakukueyta :bēsyōōsyēk sōmōku,’ ⁶⁴ kunyi mwaayte /kēēriib kochonkaanaa ākoy bēsyoonoo bo sōmōk. Nto buch, imuuchē :rubiiyki bokuchoor muusto

27:43 Tyēēn. 22:8; Māarkō 15:39 27:45 Āmōōs 8:9 † 27:46 Tyēēn. 22:1 27:48 Tyēēn. 69:21

27:51 Chuy. 26:31-33; Ibu. 10:19-20 27:54 Mat. 14:33; 26:63 27:56 Luuka 8:2-3 27:58

Kiruu. 21:22-23 27:63 Mat. 12:40

nto tēe yoo kumwoochi biiko kule / kookiing'eetee meet. Makumiyatiit yooto :ng'wiiynaneet nyiitēnyi bo lēt kusiir nyoo kibo taay.”⁶⁵ Kuwālchi :Bilaato kule, “Obeete riibiik alak bōōriib kochonkaanaa kuriibākoy kuu wōloo ōmuuktooy.”

⁶⁶ Kuba :bichoo ānkubokōōtiiny kurkeetaab kochonkaanaa kāroomin kumoolchi rwaantaanaa yooto ānkōōkoochi riibiichoo kuriib.

28

King'eetee :Yēesu meet

(Māārko 16:1-8; Luuka 24:1-12; Yoowaana 20:1)

¹ Yu kēerir :kōōrēēt kukookukeeyta :bēsyēētaab *Sabaato, kuwo :Maaryaa nyēbo Maktaala ākoo Maaryaa nyiin ake bokooraam kochonkaanaa.

² Yooto, kōōring'riing' :kōōrēēt miisin kuuyu kikiikurēkunēē *malayikeetaab Yēyiin barak, kiwo ākoy kochonkaanaa ānkuwunukto rwaanteet ānkōōbuurēē barak. ³ Kiilēkēchēēchē :malayikaanaa kuu yoo keewech :kōōrēēt anki leelach :sirookyii kuu kweyaanteet. ⁴ Yooto kumuuyo :riibiichoo kimii yooto ānkubōōtoon kut wuu nyēē mākubēk.

⁵ Kumwoochi :malayikeet chēēbyōōsōōchoo kule, “-Mōōmuuyē, ānkētē :anii kule ōchēēng'ē :akweek Yēesu nyoo / kōkēēkwērtoochinē murtooywoontēēt.

⁶ Māmiitē yu nteenee kaakung'eetee meet kuu yoo kimwooyē. Okwaa bookas wōloo kōmiitē ⁷ ankoobe areet akeenke bōōmwoochi rubiikyii kule, 'Kaakung'eetee :Yēesu meet ankumakoonto Kalilaaya wōlēē bōōnyōōrchinē.' Kookas oob'?”

⁸ Yooto kung'ēetyo :chēēbyōōsōōchoo areet akeenke ankulabat bokumwoochi rubiikaab Yēesu ng'aleechaa. Kitinyē bōōtoonik chēē katasta keyy ng'erekweek chēē chaang'. ⁹ Kumii tākulābātē, kutuuyēē Yēesu. Kootaakwees icheek :Yēesu nto yityo kukutuny kukōōb kērēēnkōōkaab Yēesu nyēē kākutunyki. ¹⁰ Nto tēe yoo, kumwoochi :Yēesu kule, “-Mōōmuuyē. Bōōmwoochi mbo ng'ēetaabiya kuba Kalilaaya bokēēnyōōryē wōlooto.”

Kiyēē kimwooy :riibiik

¹¹ Kumiiitē :chēēbyōōsōōchoo kubēētii, kikiikung'ēetyo :riibiik alake ankuba kikiing' bokumwoochi mbo kibkōrōs chēē wōōyēch kiy ake tukul nyēē kaakuyeyakay. ¹² Nto yu kāākutuuoy :mbo kibkōrōs chēē wōōyēch ākoo booyik kuchōb ng'aleek. Kiikoochi riibiichoo beesaanik chēē chaang' ¹³ ānkumwoochi kule, “Omwaay kule, 'Kokwa :rubiikaab Yēesu kwēēmooy ankuchoor muustaab Yēesu kukākēēruuyē!’ ¹⁴ Nto yoo kāyityi :ng'aleechu bāytooyiintēēt, +mākēēmwoochi :acheek kāroomin āmēēbērē makunamaak akweek :ng'ala.” ¹⁵ Kunam :riibiichoo beesaanichaa ankuyey kuu / kākēēmwoochinē. / Kikyaaamtaatee ng'aleechaa kimwooyē :riibiichoo wōlēē miitē :Yuutayeyek ākoy kura.

Ng'aleekaab lētuut chēē kiikiimchi :Yēesu rubiikyii

(Māārko 16:15-18)

¹⁶ Kiba :rubiichoo ki taman āk akeenke lekem ām Kalilaaya wōloo kimwoochinē :Yēesu kule kuba. ¹⁷ Nto yu kakas :rubiichoo Yēesu, kukutunyki. Nteenee manaacham :alake kule ki Yēesu :nyooto. ¹⁸ Yooto kumwoochi :Yēesu rubiichoo kule, “/Kōōkēēkōōno anii kāāmuukēywēēk tukul chēē miitē

kibkōnkōy āk chēē miitē ng'wēny. ¹⁹ Konyoo obeetaate bōrōryōōsyēk tukul ankooyey biiko kuyēk rubiikyuu. Ōbātisānē ām kaayneetaab Baaba, nyēbo Leekweet ākoo nyēbo Tāmirmiryēētaab Yēyiin. ²⁰ Ōnēētē bichooto kooywey kiy ake tukul nyēē kāāmwoowook. Nto kuboyiit man, āboontē keyy akweek ākoy tabantaab kōōrēēt.”

Māarkō

Taayta

Siriintēēt, yēē /kikēēsirē ak wōlēē /kikēēsirēē: /Kiisōōtyinē kule kisirē :Māarkō lōkōōywēchu bo soboontaab Yēesu ak yiisyēenyii. Ku āybēeryoo :Māarkō, kinyōōr bārooyinto nyēē kikas Yēesu ānkuyēbchi yii ng'aleekyii ām Yēerusālēm ānkōōyēnchi. Nto lētuunoo, chokunoomnyo :Māarkō ak Bāwulō akoo Barnaaba ām baanta nyēē kyoomtootē ng'ālyoontēetaab Yēyiin. Kiyēētyēēchinoot :inee Bētērō ām bēsyōōsyēk chēē chaang' nyēē /kiisōōtyinē kule ng'aleek chēē chaang' chēē kisir kurubta keey ak Yēesu ku chēē kirārchinē :Bētērō.

/ Kikēēsirchinē kitaabuuni biikaab Kiriistō choo kimā YuutayeeK. Mēēnkētāktōōs :kēnyii nyēē /kikēēsirēē nteenee /kiisōōtyinē kule imuuchē ku kwēēnuutaab kēnyii taab 45 akoy 55 KK. -/Mākiinkētē mbo kubooyiit man yoo /kikēēsirē kitaabuuni bo Māarkō /kumanaakeesir nyēbo Mataayo nto /kikiikeesir. /Kēēbērē kitinyē man :booyik choo kisimkunam ng'ālyoontēētaab Yēyiin yoo kimwoowēech kule kitaabuutaab Mataayo :nyēbo taay /keesir. Yoo /kākiiikuykuuchiin kitaabuunechu tukwaay, tookunoot kule kiinkētē :Māarkō kiyēē mii kitaabuutaab Mataayo ānkīyēyiisyēē ng'aleek alak chēbo kitaabuunaata. Manaatwech :Māarkō komoswookik choo māmāmē keey ak biiko choo mā YuutayeeK. Ibānyboonyē komoswookik choo nāmē keey ak ātēbuutēkaab YuutayeeK choo kitōsōsyinē bichoo kōōnkēt.

Kiyēē mii āriit ak nyēē āmu: Ng'ālōolēē :Māarkō miisin *kiyēē kiyey* :Yēesu kusiir *kiyēē kimwa*. Ikiimē kurubta keey ak kāāmuukēywēēkaab Yēesu kooraraach, kootyaakta ānkōōsoob biich. Ikwēnyē miisin kule Yēesu ku Motwooriintēētaab Yēyiin ānku Lakwanyii. Ibooru :tukuukaab kwōng'uuut, kāāsoobsēt, kaatyaaktaayēetaab biiko ām wōlēē mii :tāmirmirook chēē miyootēch, kāāmuukēywēēkyii kunyōōchi biiko kaat choolwookātēng'waa, kule inee ku lakwataab Yēyiin.

Toowunēē :kitaabuuni lōkōōywēkaab yiisyēētaab Yēesu ām wōlēē mii :biiko yoo kyoomu kule kāākuchō :bāytooyiisyēētaab Yēyiin kōōrēēt. Twēchē :Māarkō kunyil chēē chaang' kule /kikēēkwērtoochi Yēesu *murtooywoontēēt kuyēk kēēlto nyēē kēēchoomnyo Yēyiin ak biiko. / Kikiiing'woonchi Yēesu kubo ng'ōōkiswookiyoo (kas kur. 8:31; 9:31; 10:33-34, 45). /Kikiibanybaany miisin ng'aleekaab wiikiit nyēbo lētuut nyoo /kikēēkwērtoochinē Yēesu murtooywoontēēt /ankiiteryeechee ng'eeteenyii bo meet ak yoo /kikēēyibē kuwo barak.

Kāroomēch :lōkōōywēchu ām wōlēē mii :biiko tukul ām kōōrēēt āmēēbērē YuutayeeK baatey. Ibooru :ng'ālyoontēēt 'Kiriistōōs' ām kuutiitaab Kirikiik ak ng'ālyoontēēt 'Maasyaak' (Meesaaya) ām kuutiitaab Iburaneek kule 'nyēē ng'aabaat', ānkwoorōōru chiito nyēē kiikuchōb :Yēyiintēēt ānkōōkoochi yiisyēēt nyēē kiikutōōlchi. /Kēēyēyiisyēē kaaynaani kurubta keey ak nyoo ityooktooy biich ak bāytooyiintēēt nyoo kiikukanyaana :YuutayeeK ām kēnyii chēē chaang' ānku nyoo twekaat miisin ām kiyēē kimwoowu :wōōrkooyikaab Yēyiin ām Kiirootyēt nyoo bo Kēny. Ibooru :komoswookik chēē chaang' choo twēchē :Kiirootyēt nyoo Lēēl nyoo bo Kēny kule mēēbērē kimuru buch :chōōnēētaab Kiriistō, nteenee kimiitē chōbuutēkaab Yēyiintēēt kung'etee kēnyii ak kēnyii. /Kēēyēyiisyēē ng'ālyoontēēt 'wēritaab' ām kuutiitaab Iburaneek ām kēēlto nyēē baraay āmā baatey lakwataab anum ām yyootēēt.

I-ārōoru kērkēyinto ām ātēbuutēk ām kwēnuutaab ‘wēēriit’ āk ‘kwaan’. Mii mbo :kērkēyinto nyēē wuu nyooto yoo /kākēēlē ‘leekweet’ kuuyu kēēyēku :tukul lōkōkaab Yēyiin kubo kule inee :nyēē kiyēyēēch ankeekerkeye āk inee ām kēēlto ake. Yēku :biiko tukul lōkōkaab Yēyiin ām tāmirmiryēēt yoo kēēyēnchi Yēēsu, ng’ālyoo nyēē ibooru kule /kiikēēnyōōchi kaat choolwookātēēng’waa ānkōōkōōwut bāytooyiisyēētaab Yēyiin.

*Kiyeyta :Yoowaana kēēltaab Yēēsu
(Mataayo 3:1-12; Luuka 3:1-18; Yoowaana 1:19-28)*

¹ Lōkōōywēk :chu chēē kāroomēch chēbo Lakwataab Yēyiin, Yēēsu *Kiriistō.

² Kikiikumwooy :Yēyiin kēny kubununēē wōōrkooyoontēēt Isaaya* kule,

“+Māāyooktē kiyookiintēēnyuu

koonto wokuyēytoowuung’ kēēlto.”†

³ /Kikeesir subak kule,

“Miitē :kuut nyēē kuuru ām suurkwēēn kule,

‘Ōchōb keyy,

ānkōōchuulchi Mokoryoontēēt kēēlto.’ †

⁴ Kiiyookiintonoo ku Bātisāniintēēt Yoowaana. Kyoomtooy ām kōōr nyēē suurkwēēn kule māchāktōōs :biiko kuweek ām miyootyēt /ankeebatisan, sukunyōōchi :Yēyiin kaat. ⁵ King’ēētyēē :biiko chēē chaang’ Yēērusālēēm ākoo komoswookik tukul chēbo Yēēmēētaab Yuuteeya bokukas lōkōōywēchoo bo Yoowaana. Nto yu kābokumwooy choolwookātēēng’waa /keebatisanee āynēētaab Yoortaan.

⁶ Kikiilaach :Yoowaana sireet nyēē /kikiikwoorunēē sabureekaab *tembes, ankumootee keyy anweetaab suwe. Kyoomē taalamik ākoo kimnyeteet.

⁷ Kimwoochinootē biiko kule, “Yoo kaawaany kāānēētiisyēēnyuu, mākuchō :chiito ake nyēē boonto kāāmuukēywēēk kubiira nyēē -maayemaat ārēēkyi kwēyōōnik. ⁸ Kaabatisaneenaak :anii bēēko, nteenee makubatisaneenaak :inee Tāmirmiryēētaab Yēyiin.”

*/Kikeebatisan Yēēsu
(Mataayo 3:13-17; Luuka 3:21-22)*

⁹ Nto mii bēsēyēt ake, kuchōōnēē :Yēēsu Nāāsārēēt ām Yēēmēētaab Kalilaaya ankubatisanee :Yoowaana āynēētaab Yoortaan. ¹⁰ Yu kāloong’unēē bēēko, kukas barak kuyootāktōōs ānkurēkyi :Tāmirmiryēētaab Yēyiin nyēē wuu chēēbtuukē. ¹¹ Yooto, kumwooy :Yēyiin ām barak kule, “Inyiing’ lakwanyuu nyēē āchāmē, ānkāāng’ērēkyinē.”

*/Kikeetyem Yēēsu ām suurkwēēn
(Mataayo 4:1-11; Luuka 4:1-13)*

¹²⁻¹³ Kukwēryoot bakeenke :Tāmirmiryēētaab Yēyiin Yēēsu ākoy suurkwēēn, wōlēē kimii :nkicheek tyoong’iikaab wuuyēēt. Kiibuur :Yēēsu wōlooto bēsyoōsyēk artam āmāmii :kiy nyēē kyoomē. Kuttyem *:Kēniintēēt, kumii wōlooto. Yu kāwēēchi keyy :Kēniintēēt, kukwa :malayikaanikaab Yēyiin ānkuyēētyēēchi.

1:1 Määrkö 3:11; 14:61; 15:39; Yēyut. 10:37-40; Ibu. 2:3 * **1:2** Mwooyē :sirutēk alake kule ‘wōōrkooyik’. † **1:2** Mal. 3:1 **1:2** Luuka 1:76 † **1:3** Isa. 40:3 **1:6** 2Bāy. 1:8 **1:8** Tyēēn. 51:7, 10-12 **1:11** Toowu. 22:2; Tyēēn. 2:7; Isa. 42:1; Määrkö 9:7; 12:6; 2Bēt. 1:17 **1:12-13** Chuy. 24:18; Tyēēn. 91:11-13; Ibu. 4:15

*Kitoow :Yēesu kwaamtaat lōkōōyiwēkaab Yēyiin
(Mataayo 4:12-17; Luuka 4:14-15)*

¹⁴ Nto mii bēsyēēt ake yu / kabokeerat Yoowaana, kooyeey :Yēesu Yēmēētaab Kalilaaya kwaamtaat lōkōōyiwēk chēē kāroomēch chēē kikwoonēē wōlēē mii :Yēyiin. ¹⁵ Kimwooyē kule, “Kaakuyit :bēsyēēt! Kāakuyityook :bāytooyiisyēētaab Yēyiin! Oweeksee choolwookātēēng’woong’ ānkōōyēnchi Lōkōōyiwēchu Kāroomēch.”

*Rubiikaab Yēesu chēbo taay
(Mataayo 4:18-22; Luuka 5:1-11)*

¹⁶ Nto mii bēsyēēt ake, kumii :Yēesu kuwēēsyētōotēē sakaramteetaab Tōōliilēetaab Kalilaaya, kukas biiko āyēēng’ chēē kimii kuwiirchinē nēētiinēk bēēko kunāmē *burburiinēk. Bichooto ku Simōōni ākoo ng’eetaabkaamet Antereeya. ¹⁷ Kukuur :Yēesu icheek kule, “Orubwaa! +Maaneetaak wōlēē ōyisuntooy biiko.” ¹⁸ Kubākooktooy bakeenke nēētiinēkwaa bo burburiinēk ānkurubē Yēesu.

¹⁹ Yu keenaata :Yēesu taay kisich, kukas biiko alak āyēēng’ kumii mwēēnkēēng’waa kuyēytooy nēētiinēkwaa. Bichooto ku Yāākōbō ākoo ng’eetaabkaamet, Yoowaana wērichoo bo Sebetaayo. ²⁰ Kukuur :Yēesu nkicheek. Kukāsē kuu nyooto, kubākookyinē kwaan mwēēng’ āk biiko chēē kimii kuyēchinē yiisyēt ānkurub Yēesu.

*Kāamuukēyiwēkaab Yēesu
(Luuka 4:31-37)*

²¹ Kiwo :Yēesu ākoo rubiikyii Kaabernaam. Nto mii bēsyēētaab *Sabaato, kōōwut :tukul *kōōtaab saayeet ankooneet :Yēesu biiko ng’ālyoontēētaab Yēyiin.

²² Kiilat :biiko wōlēē kiinēētitooy :Yēesu. Kimēēnēētē kuu wōloo kiinēētitooy :kānēētikaab kiruutēk, nteenee kiinēētē ām kāamuukēyiwēk.

²³ Kimii kōyooto bo saayeet :chiito ake nyēē kiyyimē *:tāmirmiryēēt nyēē miyaat. ²⁴ Kubōlchi :tāmirmiryoonoo Yēesu kule, “Imāchēēnēēch nee ōō, Yēesu nyēbo Nāāsārēēt? Imāchēē ibakacheech? Ntēē ānkētiing’! Inyiyiing’ :nyoo ichurtaat ānkiiboontēē kāamuukēyiwēkaab Yēyiin.” ²⁵ Kōōburyoong’to :Yēesu kule, “Siis, ankiichuwunee chiichi!” ²⁶ Yu kāmwooy kuu nyooto, kōōsimsiim :tāmirmiryoonoo miyaat chiichoo. Kōōnchō ankuchuwunee chiichoo. ²⁷ Kiilat :biiko tukul / ankeeteabee keey kule, “Ng’al nee :chu? Boonto :Yēesu kāamuukēyiwēk chēē imuuchēē kōōnēētiisyēē ām kēēlto nyēē lēēl, āk chēē ibēbēētēē tāmirmirook chēē miyootēch ānkukāsyyi!”

²⁸ /Kikyaaamtaatee ng’aleechaa Yēmēētaab Kalilaaya kumukuul.

*Kiisoob :Yēesu biiko chēē chaang’
(Mataayo 8:14-17; Luuka 4:38-41)*

²⁹ Yu kang’eetee :Yēesu ākoo rubiikyii *kōōtaab saayeet, kuba kaab Simōōni. ³⁰ Kimnyoonē :cheebyoosyeetaab biikooy bo Simōōni. Yu /kākēēmwoochi Yēesu kule mnyoonē :cheebyoosyaanaa, ³¹ kuwo ankunam āwut kōōyyo. Kusob :cheebyoosyeet ānkubāyis.

³² Yu kararakta :asiista, kukāākubēk :āsiiswēkaab *Sabaato, kōōmutyi :biiko Yēesu biiko tukul chēē kimnyoontōōs āk chēē kiyyimē :tāmirmirook chēē miyootēch. ³³ Kibokōōruruukyi keey :biiko chēē chaang’ kurkat saang’ ām kōyooto kimii :Yēesu. ³⁴ Kiisoob :Yēesu biiko chēē chaang’ chēē kiboonto

bōōrwoonik chēē kimakerkeey ānkōōbēbēēto tāmirmirook chēē chaang' chēē miyootēch. Kiker koong' :Yēesu tāmirmiroochoo kuuyu kiinkētē :icheek wōlēē wuu :inee.

*Kyaamtaatee :Yēesu lōkōōywēk Kalilaaya tukul
(Mataayo 4:23-25; Luuka 4:42-44)*

³⁵ Yu kāng'ēēyēn :kōōrēēt, kung'eet :Yēesu ānkuwo wōlēē kimālēēkitēē :chii wokusaay Yēyiin. ³⁶ Nto bērē kusēw mbo :Simōōni kule mēēkumii :Yēesu, kucheeng'aat. ³⁷ Yu kunyōōr, kumwoochi kule, “Mii kuchēēng'iing' :biiko.”

³⁸ Kulē :Yēesu, “Māchaktōōs keebe yomosta ake waa-amte lōkōōywēkaab Yēyiin, kuuyu chooto :chēē kyāāchōōnchinē.”

³⁹ Kyaamtaatee :Yēesu lōkōōywēk kooriikaab saayeet ām Kalilaaya tukul, ānkōōbēbēētootē tāmirmirook chēē miyootēch kung'ēētyēē biiko.

*Kiisob :Yēesu chii nyēē kiboonto makereen
(Mataayo 8:1-4; Luuka 5:12-16)*

⁴⁰ Kichōōnchi :chiito ake Yēesu bēsyēēt ake :nyēē kiboonto *makereenik. Kukutunyēē taayeetaab Yēesu ānkumwoochi kule, “Mokoryoontētē, yoo ichāmē, isooboo sāātilliliitu kuuyu ānkētē kule imuuchē.” ⁴¹ Kuriiree :Yēesu. Yooto, kōōyokooyto āwut kutiiny chiichoo ānkulēēnchi, “Āchāmē. Kunyi, itilili-itu!” ⁴² Kusob :chiichoo bakeenke. ⁴³ Yu kāsob, kōōkālōonchi :Yēesu kule, ⁴⁴ “-Mēēmwoochi chii ake tukul ng'aleechu. Nteenee iwē ānkuwēēboorchi keey *kibkōrōs kukasing', siitooku kule 'kēētililiitu. Iyib tukuuk chēē ibirchinēē Yēyiin kōōnkōy /sikēēyēwuung' kōrōsēēk kuu wōlōo kimwooytooy *:Muusa ām kirutēk.”

⁴⁵ Ānkoō kuwuu nyooto, kiwo :chiichoo ankwaamtaat lōkōōywēchoo. Ki yoo kēēwut :Yēesu kiriing' ake tukul, kōōruruukyiniē keey :biiko, kumāchē /kiisob. Kiyey :ng'aleechaa kut mēēkōōwutē :Yēesu kiriinkōōsyēchoo kukāsē :biiko. Ānkoō kiibuurchinē keey :Yēesu taban wōlēē mālēēkitēē :chii, kitākukwoonchinē :biiko ām komoswookik tukul.

2

*Tinyē :Yēesu kāāmuukēy kunyōōchi biiko kaat
(Mataayo 9:1-8; Luuka 5:17-26)*

¹ Nto mii bēsyēēt ake, kooyeey :Yēesu Kaabernaam. Nyēē mā tyaa, kukas :biiko kule kāākuchō. ² Kukwa :biiko chēē chaang' ānkōōruruukyi keey kō ākoy saang' kut kimāmii wōlēē kiisiirē :chii kereeng'. Kwoomchi :Yēesu biiko ng'ālyoontēetaab Yēyiin.

³ Kutākwoomtooy :Yēesu lōkōōywēchoo, koomut :biiko alake ang'wanu chiito ake nyēē kichunkutoot. ⁴ Nto kuuyu kimāmii :bārooyinto nyēē kiimuuchē :bichoo kukasee Yēesu, kubeeta chiichoo ākoy kōōto barak ānkubut kēsyēkuut kutook yēē kiimuuchē kōōyokooytēē chiichooto. Kōōyokooyto chiichoo kumii tiirbeet ākoy yēē kimii :Yēesu. ⁵ Yu kakas :Yēesu kule kiikoosēē keey :bichoo inee, kumwoochi chiichoo kichunkutoot kule, “Wēnyoo, /kāākēēnyōōwuung' kaat ām choolwookātēēng'uung'.”

⁶ Kimii yooto :kāānēētikaab kiruutēk alake chēē kiing'unyng'uung'tōōs kumwooyē kule, ⁷ “Ām nee yu ng'ālōolē :chiichi kuu nyi? Kāyib keey kule

inee ku Yēyiin sōō? Ng'oo :nyēē imuuchē kunyōōchi biiko kaat ām choolwookātēēng'waa, yoo mā Yēyiin nkit?"

⁸ Nteenee kōōnkēt :Yēēsu ām tāmirmiryēēnyii kiyēē kimii kōōsōōtē :kāānēētichoo. Kumwoochi kule, "Ām nee soosot :akweek kuu nyooto? ⁹ Kuskus nkōōnō? Āmwoochi chiichi chunkutoot kule, /Kākēēnyōōwuung' kaat,' nto kule, 'Ng'eet, ankiinam tiirbeeng'uung', ānkiiwēēsyt'?" ¹⁰ +Mookas raat kule āboontē :anii, *Wēritaab Chii, kāāmuukēyweēk ām kōōrooni chēē āmuuchēē ānyōōchi biiko kaat ām choolwookātēēt." ¹¹ Yooto bakeenke kumwoochi :Yēēsu chiichoo kule, "Yyoony, ankiinam tiirbeeng'uung', ānkiiwēēchi keey kaa."

¹² / Kēēmwoochinē chiichooto kichunkutoot kuu nyooto, kung'ēētē ānkunāmē tiirbeenyii ānkuwēēchinē keey, kukasē :biiko tukul. Kiilat :biiko ankookaasta Yēyiin, kuuyu ki ng'al :choo chēē kimānāyēyākiis bēsyēēt ake.

*Chāmē :Yēēsu mbo biiko chēē -/mākiiriiku
(Mataayo 9:9-13; Luuka 5:27-32)*

¹³ Nto mii bēsyēēt ake, kuwo :Yēēsu subak sakaramteetaab Tōōliilēētaab Kalilaaya. Kirub :biiko chēē chaang' ankoonet :inee ng'ālyoontēētaab Yēyiin.

¹⁴ Kutākumii kuwēēsytōotē, kukas chiito ake nyēē kimii kēēbuur kēryō kōōruuchē *syuuruut. /Kikēēkuurēē chiichoo Laawi araab Alfaayo. Kumwoochi :Yēēsu kule, "Rubwaa!" Kung'eet :Laawi ankurub.

¹⁵ Kuwēētō keey :Yēēsu lētuunoo rubiikyii, kāāruruukikaab syuuruut chēē chaang' ākoo mbo biiko chēē /kikeetay choo kibootōtē keey tukul ānkubokwoomiis kaab Laawi. ¹⁶ Yu kakas *:Farisaayeeek alake chēē ki kāānēētikaab kiruutēk kuu nyooto, kumwoochi rubiikaab Yēēsu kule, "Ām nee yu āmiisyē :chiichi ākoo kāāruruukichu bo syuuruut ākoo mbo alak chēē -/mākiiriiku?"

¹⁷ Kumwoochi :Yēēsu kāānēētichoo bo kiruutēk kule, "Chēēng'ootē :biko choo imnyoontōōs kāānyooyiintēēt. Nteenee māchēēng'ootē :choo sobchootiin. Kyāāchōōnii :anii chāākuurē biiko choo choolwookēnootiin, mēēbērē choo isōōtē kule churtootiin."

*Kāānēētiisyēētaab Yēēsu nyēē lēēl
(Mataayo 9:14-17; Luuka 5:33-39)*

¹⁸ Kikirē ām bēsyōōsyēchooto :rubiikaab Bātisāniintēēt Yoowaana ākoo Farisaayeeek āmiisyēēt. Nto mii yoo, kukwoonchi :biiko Yēēsu ankuteebē kule, "Ām nee yu kirē :rubiikaab Yoowaana ākoo choo bo Farisaayeeek āmiisyēēt, āmēēbērē kirē :cheekuuk?"

¹⁹ Kukeytinēē :Yēēsu bichoo tyoonkōōchēēt kule, "-Mēērukuutē keey :chōōrōōnuutēkaab saanteetaab leekwa ām saakweetaab kooyēēy yoo mii :saanteetaab leekwa. ²⁰ Makuyit :bēsyēēt nyēē +/ mākiinēmunēē saantaanaa wōlēē mii chōōrōōnuutēkyii. Ku yooto :yēē makoorkuut keey :chōōrōōnuutēkyii." ²¹ Kumwoochi subak tyoonkōōchēēt ake kule, "-/ Mākēētīlē ankeet nyēē tākulēēl / ānkēēkinēē sireet nyēē yoos. Yoo /kakeeyey kuu nyooto, kusirinyāktōōs :ankaanaa ānkung'ēti yooto kubaryiit :kaong'ta miisin. ²² Nto subak -/mākēēroonkyinē kibkeetiis chēē /kātākēyēyē wōōnkīt nyēē yoos, kuuyu yoo kakuut :kibkeetiisyechaa, kung'ētyēē wōōnkoo kuwasta keey *:tifaayiiik. Nteenee māchāktōōs /kēēroonkyinē tifaayiiik choo /kātākēyēyē wōōnkīt nyēē lēēl."

*Bāwu :Yēesu bēsyēētaab Sabaato
(Mataayo 12:1-8; Luuka 6:1-5)*

²³ Nto mii bēsyēēt nyēē ki *Sabaato, kumur :Yēesu ākoo rubiikyii mba-reetaab nkoonuuk. Kumii kumurē yooto, kuswech :rubiikyii metēwookaab nkoonuuk, kubiiriir ankwaam. ²⁴ Yu kakas *:Farisaayeeek alake chēē kimiitē yooto kiyēē kayey :rubiichoo, kumwoochi Yēesu kule, “Kas! Ām nee yu mii :rubiikuuk kwiiryēē kiruutyēēt nyoo yēētē /kēēkēsiis am bēsyēētaab Sabaato.”

²⁵ Kukētyi :Yēesu Farisaayeechaa kule, “Manoosuman :akweek, yoo ki-iryēē :Bāytooyiintēēt *Tāwuti kiruutēk, yoo kyoomē :kēmēwuut ākoo biiko choo kiboonto keey? ²⁶ Yoo ki *kibkōrōs nyēē wōō :Abyataar, kuwo :Tāwuti *Kōōtaab Yēyiin /ānkiikoochi mukaatiinek choo /kikēēchāmchinē mbo *kibkōrōs nkit. Kyaam :Tāwuti mukaatiinechaa ānkōōkoochi nkicheek biiko choo kiboonto keey.

²⁷ Kunyoo, bāwu :chiito Sabaato āmēēbērē bāwu :Sabaato chiito. ²⁸ Kunyi, bāwu *:Wēritaab Chii bēsyēētaab Sabaato.”

3

*Kiisooibiis :Yēesu ām bēsyēētaab Sabaato
(Mataayo 12:9-14; Luuka 6:6-11)*

¹ Nto mii bēsyēēt ake, kōōwut subak :Yēesu *kōōtaab saayeeet. Kimii :chiito ake kōyooto nyēē kisōnkōchoot :āwut. ² Kimii yooto :nkicheek *Farisaay-eeek chēē kimāchē kukas yoo kēēsoobiis :Yēesu ām bēsyēētaab *Sabaato sub-okōōyooong'tēē kōōk. ³ Yu kakas :Yēesu chiichoo kisōnkōchoot :āwut, kukuur kuchō taay. Nto yityo, ⁴ kuteebee bichoo kule, “Chāmweēch :kiruutēkyoo /keeyey kiy nyēē karaam ām bēsyēētaab Sabaato, nto nyēē miyaat? /Kiisooibiis, nto /kēēbākākiis?” Kisiisyo :bichoo. ⁵ Kōōrōōtoot :Yēesu bichoo nyēē kāng'woonchi, kuuyu kimātinyē :icheek kiisayta. Kumwoochi chiichoo kisōnkōchoot :āwut kule, “Chuul āwut.” Kuchuulē kuu nyooto, kukārāmiitu :āwut. ⁶ Kukāsē :Farisaayeechaa kuu nyooto, kung'ēētōōs, bokutuuytōōs ākoo biikaab *Erōōtē kusat koowaang'ta Yēesu.

Kikwoonchi :biiko chēē chaang' Yēesu

⁷ Nto mii yoo, kuwo :Yēesu ākoo rubiikyii ākoy Tōōliilēētaab Kalilaaya. Kirub :biiko chēē chaang' chēē kikwoonēē komoswookik alak chēbo yēēmēētaab Kalilaaya. ⁸ Kibo :alake chēē chaang' *kiriinkēētaab Yēerusālēm am yēēmēētaab Yuuteeya ākoo komoswookik alak chēbo yēēmooonooto. Kik-woonēē :alake yēēmēētaab Itumeeya, kukwoonēē :alake yēēmōōsyēk chēē kimii biitēētaab āynēētaab Yoortaan. Nto alak kibo yēēmēētaab Tiirō ākoo Sitōōn. Kikwoonii :bichoo bokukāsē kiyēē kimii :Yēesu kuyēyē.

⁹ Nto kuuyu kikiikuchaang'it :biiko ānkimii kāwunuk keey kut kāākuriikyii :Yēesu sakaramteetaab tōōliilēēt, kōōyookto :Yēesu rubiikyii bokuyib mwēēnkēēt sukung'et kōōnēētiis kumii kēēbuur mwēēng' am tōōliil.

¹⁰ Kiwunuk keey :biiko chēē kimnyoontōōs sukutiiny Yēesu, kuuyu kikiikōōsoob :inee biiko chēē chaang'. ¹¹ Kimii :biiko chēē kiyyimē :tāmirmirook chēē miyootēch. Ki yoo kakas :tāmirmiroochoo Yēesu, kuyēyē bichoo kukutuny am taayeetaab Yēesu ānkōōnchōōyiis kule, “Inyiing'

Lakwataab Yēyiin!” ¹² Kiker koong' :Yēesu tāmirmiroochoo miyootēch -mēēboor wōlēē kiwuu :inee.

Kikwey :Yēesu lēbkēēyik taman āk āyēēng'
(Mataayo 10:1-4; Luuka 6:12-16)

¹³ Nto mii bēsyēēt ake, kukwey :Yēesu biikyii ānkuwēeto lekem. ¹⁴ Bichooto ku taman āk āyēēng' ānkukuurēē chooto *lēbkēēyik. Kimāchē kule kōōbuurtooy keey sukōōyooktooy bokwoomtootē lōkōōywēk chēē kāroomēch ¹⁵ ānkōōkoochi mbo kāāmuukēywēēk chēē ibēbēētēē tāmirmirook chēē miyootēch kung'ēētyēē biiko.

¹⁶ Lēbkēēyichoo taman āk āyēēng' choo kikwēyē :Yēesu ku: Simōōni nyēē kitoochi :Yēesu kaayneet ake kule Bētērō, ¹⁷ Yāākōbō araab Sebетаayo ākoo ng'eetaabkaamet Yoowaana. Kikuur :Yēesu bichoo tukwaay kule 'Bōnēērē'. (Kaayna nyēē ibooru kule murēnēētaab iileet.) ¹⁸ Chuut alak ku Antereaya, Filibō, Baatolomaayo, Mataayo, Toomaas, Yāākōbō araab Alfaayo, Taataayo, Simōōni Kananaayo, (kiibooru kaaynaani bo Kananaayo kule ki murēn nyēbo booryēt) ¹⁹ ākoo Yuuta Iskaryoot nyoo kichokuchoomtooy Yēesu lētuunoo.

/Kikiisōōtē kule kiikubun :mēt Yēesu
(Mataayo 12:24-32; Luuka 11:15-23; 12:10)

²⁰ Yu kang'etee :Yēesu lekem, kooyey Kaabernaam. Kirub :biiko chēē chaang' subak kut kimēēmuuchē :inee ākoo rubiikyii kwoomiis. ²¹ Yu kāyityi kaamet ākoo mbo ng'eetaabkaamet :ng'aleechaa, kuba kumāchē bokukwēryoon kuchō kaa, kuuyu /kikēēmwooyē kule kiikubun :mēt.

²² Kimii :kāānēētikaab kiruutēk alake chēē kikwoonēē Yēerusālēm bokukāsē kiyēē kiinētēē :Yēesu. Kimwooyē :kāānētichoo kule, “Kookunam chiichi :Bēēlsēbuul nyoo kāāyooong'iintēētaab tāmirmirook chēē miyootēch. Nyooto :nyēē miitē kōōkoochinē nkuruuk chēē kwētēē tāmirmirook chēē miyootēch.” ²³ Yu kakas :Yēesu kuu nyooto, kukuur kāānētichoo ānkōōboorchinēē ng'al tyoonkōōchoy. Kiteebēē kule, “Imuuchē :Kibrōkōsyoontētēē tukwet tāmirmirookyyii? ²⁴ Yoo kaakubchey keey :lukēētaab booryētēē nyēbo kōōrētēē ake, ankubar keey nkit, iibuurtooy ānō :kōōroonoo? Māburyētē? ²⁵ Nto kubo kwaak yoo kāākutooytoochiin :kayta ake, mābotē :kayaa? ²⁶ Kunyoo, yoo kāākukōōno :Kibrōkōsyoontētēē kāāmuukēywēēk chēē ākwētēē lukēēnyii, mābotē :bāytooyiisyēēnyii? ²⁷ Mii :ng'oo nyēē imuuchē kōōwut kaytaab chii nyēbo nkur ānkōōnēmunnēē tukuukyii? Yoo kamarat chiichoo, mākooy kōōnēmunnēē tukuukyii. ²⁸ Kāāmwoowok, imuuchāktōōs kunyōōchi :Yēyiin kaat chii ām choolwookātēēnyii tukul āk mbo kōchōōng'nāt ake tukul. ²⁹ Nteeneē -/ mākēēnyōōchinēē kaat chii nyoo kōchōōng'nyinē Tāmirmiryēētaab Yēyiin. Kunyoo, kiikurat chiichoo :choolwookātēēt ākookoy.” ³⁰ Kimwooyē :Yēesu ng'aleechu, kuuyu kiintosuur :bichoo Tāmirmiryēētaab Yēyiin kumwooyē kule boonto :Yēesu *tāmirmiryēēt nyēē miyaat.

Ng'oo man :nyēē tuubchēē Yēesu?
(Mataayo 12:46-50; Luuka 8:19-21)

³¹⁻³² Kimii :biiko chēē chaang' kēēruukyiy keey Yēesu. Yooto, kuyit :kaamet ākoo mbo ng'eetaabkaamet ānkōōyookto /kēēkuurchi Yēesu kuchō saang', kuuyu kimāmii :bārooyinto wōlēē kiimuuchē kukasee inee. /

Kēemwoochi Yēesu kule, “Mii kukuuring’ :koomēt ākoo mbo ng’eetaabkoomēt ām saang’.” ³³ Kuketyi :Yēesu kule, “Moomo anii :ng’oo ānku mbo ng’eetaabiya anii :ng’oo?” ³⁴ Kukasaakasta ānkulē, “Bichu kēēboontē keye :chēē mbo ng’eetaabiya ānku moomo. ³⁵ Chii ake tukul nyoo yēyē ng’aleek choo mächē :Yēyiin, ku nyooto :nyēē ng’eetaabiya anii, cheebiya anii ānku moomo anii.”

4

Makerkey :teng’eeek (Mataayo 13:1-9; Luuka 8:4-8)

¹ Nto mii bēsyēēt ake, kuwo :Yēesu subak sakaramteetaab Tōōliilēetaab Kalilaaya. Kiiruruukyi keye :biiko chēē chaang’. Kunyoo, kōōwut mwēenkēt ake ānkōobuur ng’wēny nto yityo, kooneet bichoo kikiyyoong’iis ām sakaramteetaab tōōliilēt. ² Kiineet biiko ng’aleek chēē chaang’ kubuntēē tyoonkōōchoy.

³ Kimwooy kule, “King’et :kāābātiintēēt ake kuyis nkoonuuk. ⁴ Yu kāyis, kōōsuuchi :alake kēēltaab too. Yooto kukwa :tāriitēk ānkukwēchi keye. ⁵ Kōōsuuchi :alake kitawēet wōlēē kitewerer :teng’nyaanteet. Kubiityo :choo areet akenke, ⁶ nteenee yu kalay :asiista kubeel kusisyo kuuyu kimāmii wōlēē kinērchinē :tiikiitēk. ⁷ Kōōsuuchi :alake wōlēē miitē :kātook. Kubiityiin :choo āk kātōochoo kookiich keye kut kumayey :nkoonuuk āmit. ⁸ Nteenee kōōsuuchi :alake teng’eeek chēē kāroomēch. Kibiityo :choo ankuyey āmiik. Kiyeyaatee āmiik chēē ng’eri, chēē kāykāyēch, āk chēē choong’ēch.” ⁹ Yu keewaany :Yēesu tyoonkōōchoonoo, kumwooy kule, “Nyoo yēbē yiit, kukas.”

Kiiboorchinē :Yēesu rubiikyii ng’aleek choo iyēēlootiin (Mataayo 13:10-17; Luuka 8:9-10)

¹⁰ Kuboonto keye :Yēesu rubiikyii taman āk āyēēng’ ākoo rubiik chuut alak, kuteebee :rubiichoo Yēesu kōōboorchi tyoonkōōchoonoo. ¹¹ Kumwoochi :Yēesu kule, “/Kookeekweyaak akweek ōnkēt kiyēē iyeelaat kurubta keye āk wōlēē wuu :bāytooyiisyēētaab Yēyiin. Nteenee mākukāsēē :alake ng’aleek tukul tyoonkōōchoy. ¹² Kuu yoo siraat kule, ‘Nto yoo kakasee koong’,

mākāsē kiy.

Nto yoo kāyēbchi yiit,

-mēēnkētē kiy.

Nto kikas :icheek ānkōōnkēt,

nto kiikuweek ām miyootyēēng’waa,

sukung’et :Yēyiin,

kunyōōchi kaat.’†”

Kirāchi :Yēesu rubiikyii kiyēē ibooru :tyoonkōōchoonoo bo teng’eeek (Mataayo 13:18-23; Luuka 8:11-15)

¹³ Nto kurubta keye āk tyoonkōōchēētaab nkoonuuchoo, kumwoochi :Yēesu rubiichoo kule, “Ākoo mānōōnkēt kiyēē mwooyē :tyoonkōōchooni? Yoo mānōōnkēt mbo nyiitēnyi ii, +mōōnkētēē nee, naas, chuut tukul?”

¹⁴ Okany āboorwook. /Kikiikerkeyee ng’ālyoontēetaab Yēyiin kēbuswēēchoo /kikēyisē. ¹⁵ Kerkeye :biiko alake kēēltaab too. Kāsē ng’ālyoontēēt, nteenee

chōōnii :Syeetaani areet akeenke ankusaree ng'ālyoontoonoo. ¹⁶ Kukerkeye :alake kitawee. Tooche ng'ālyoontēēt ām ng'erekweek, ¹⁷ nteenee chutitēē :ng'ālyoontoonoo kisich. Nto yoo /kākēēwēch /ānkēēwus, kubo ng'ālyoontēētaab Yēyiin, koochuchuy key. ¹⁸ Kerkeye :alake teng'eeek chēē kibiityēē :kātook. Kāsē ng'ālyoontēēt, ¹⁹ nteenee bēng'tēē tukuukaab kōōrooni āk muchas-taab bāytit. Irēewoonē :tukuuchoo ng'ālyoontēētaab Yēyiin kumayey kiy. ²⁰ Kukerkeye :biiko alake teng'eeek chēē kāroomēch. Kāsē ng'ālyoontēēt ānkukiilchi. Yēyiisyēē :alake ng'ālyoontēētaab Yēyiin kuyi keye kisich, kuyi keye ām alak kukaykay, nto ām alak kuyi keye miisin.”

Okany kutook :lēbkēēyyēēng'woong'

(Luuka 8:16-18)

²¹ Kutas taay :Yēesu kumwoochi rubiikyii kule, “Māmii :chii nyēē tābē taariit ānkōōkubuuyēē kērēbēēt, nto kōōkoochi kurērē, nteenee /kiikoochinē taariit yēē itōrōōroot sukoolebkeye kōōto. ²² Kunyoo, kiyēē wunyaat, mākutook. Nto kiyēē iyēēnoot, +/makeeng'aany. ²³ Yoo yēbē yiiit :chii, kukas.”

²⁴ Kumwoochi :Yēesu subak kule, “Māchē ōyēbē yiiit, ānkōōrōōtootēē kiyēē /kēēmwoowook. Yoo kōōkoochi biiko alak lēbkēēyyēētaab ng'ālyoontēētaab Yēyiin, māukūōōnook :Yēyiin lēbkēēyyēēt nyēē wuu nyooto, ānkumākūtāswook ake. ²⁵ Nyoo yēyiisyēē kiyēē boonto, +/mākēētāsyi ake, nto nyoo māyēyiisyēē, +/mākiinēmuneē mbo kiyēē boonto.”

Wōlēē nērtooy :bāytooyiisyēētaab Yēyiin

(Mataayo 13:31-32; Luuka 13:18-21)

²⁶ Kitas taay :Yēesu kumwoochi biiko tyoonkōōchēēt ake subak nyēē ki-ikerkeyee bāytooyiisyēētaab Yēyiin. Kimwoochi kule, “Yisē :kābātiintēēt nkoonuuk mbareen. ²⁷ Rwēē kwēēmooy ānkukāsū bēēt. Nteenee kumii :kēbuswēēk kubiitōōs kutēē yooto tukul āmēēnkētēē :inee wōlēē biititooy. ²⁸ Bārbāru :kēbuswēēchoo ankuyey kiriintōōk nto mii yoo kuyey mētēwook chēē ām lētunoo kuyēchi āmiik. Teng'eeek nkit :chēē inēērē kēbuswēēk kut kuyey āmiik. ²⁹ Nto yoo kāākururyo :nkoonuuchoo, wokukēsiiis :chiitaab mbareet.”

³⁰ Kumwoochi :Yēesu bichoo subak kule, “+Maakerkeyee nee bāytooyiisyēētaab Yēyiin? Nto tyoonkōōch nee :nyēē sāāboorunēē?

³¹ Ōyēbchi yiiit, baa. Miitē :kēbuswoontēēt ake nyēē /kēēkuurēē *aritaaliit. Mining' :kēbuswoontooni ām kēbus alak tukul choo /kēēchoonēē. ³² Nteenee yoo kabiiit, kukēyētēē keet alak tukul choo /kēēchoonēē mbareen. Yēyē sokonaak chēē wōōyēch chēē tēēkyinē :tāriitēk kiyōōnchōōkwaa kuuyu iyēēlēē :sokonaachaa ānkuyēchinē wuurwēēt.”

Kiinēētēē :Yēesu biiko chuut alak tyoonkōōchoy

(Mataayo 13:34)

³³ Kyoomchi Yēesu biiko ng'ālyoontēētaab Yēyiin kubuntēē tyoonkōōchook chēē wuu chuutēchu kurubta keye āk wōlēē kitēēnto :ng'oomnātēēng'waa. ³⁴ Kimwoochinēē choo kimā rubiikyii ng'aleek tyoonkōōchēēt. Nto yoo kiboonto keye :inee rubiikyii nkit, kōōboorchinē choo ng'aleek tukul.

Kiyey :Yēesu kuteeman :wusōōnēēt āk bēēko

(Mataayo 8:23-27; Luuka 8:22-25)

³⁵ Nto mii bēsyoonooto kosolēny, yu kaakoowaany :Yēesu kōōnēētis, kumwoochi rubiikyii kule, “Okany kyaay tōōliilēēt kebe biitooniin.” ³⁶ Kiwēētēē :Yēesu mwēenkēēt āk rubiikyii ankurub :nkicheek mwēenkōōsyēk alake chēē kimii yooto. ³⁷ Kumiitē tōōliil kwēēn, kuchō :wusōōnēēt nyēē wōō ānkōōsooyēn mwēenkēēt kusyōōlchi :bēeko mwēēng' kut kitanyiy. ³⁸ Yooto tukul, kimii :Yēesu rwoo ām mwēēng' lēt. Bokong'eet :rubiikyii kule, “Kāānēētiintēēt! -Mēēkāsē :inyiing' kule kākēēbēku?” ³⁹ Kung'eet :Yēesu ānkōōburyong'to wusōōnēēt āk bēeko. Yu kayey kuu nyooto, kusiis :wusōōnēēt ānkutēēmoon :bēeko.

⁴⁰ Yooto, kumwoochi :Yēesu rubiikyii kule, “Ntēē kōōmuuyē nyēē tēē nyi? Ākoo -mōōkoosēēnoo keey?” ⁴¹ Kiiywey :icheek Yēesu niisin, ānkulē, “Chii nee :chiito nyi kāsinyē mbo :wusōōnēēt āk bēeko?”

5

Kiisooob :Yēesu chii nyēbo tāmirmiroy chēē miyootēch (Mataayo 8:28-34; Luuka 8:26-39)

¹ Nto mii yoo, kuyit :Yēesu ākoo rubiikyii saang'taab Keraasa ām biitēēt ake nyēbo tōōliilēēt. ²⁻³ Yu kālōong'unēē :Yēesu mwēēng', kuchuwunee :chiito ake nyēē kiboonoto *tāmirmirook chēē miyootēch kochonkoosyēk wōlēē / kikēēmuchinēē biiko. Kimāmii :chii nyēē kitākōōmuuchēē chiichoo ānkoo / kakeeratee nyōrōōrōōnik. ⁴ Ki yoo /kakeeratee biinkōōnik āwunnyēk /ankeeratee nyōrōōrōōnik kērēēnkōōk kung'ētyēē choo. ⁵ Kiinchōōyootēē wōloo bo kochonkoosyēk ākoo wōloo bo lekemoosyēk kwiimēn āk kuyyeech ānkuboochēē keey rwoontōōk.

⁶ Yu kākāsyi :chiichoo Yēesu yēē lōō, kulābātyi ānkukutunky. ⁷⁻⁸ Kumwoochi :Yēesu tāmirmiryoonoo miyaat nyi kiiyiimē chiichoo kule, “Chuwu!” Kubōloobōl :chiichoo kumwooyē kule, “Imāchēēnoo nee oō, Yēesu Lakwataab Yēyiin, nyoo Iyweyaat. Āsooyiing' ām kaayneetaab Yēyiin kule -'meenyalililaa.” ⁹ Kuteebēē :Yēesu kule, “/Kēēkuurēēniing' ng'oo?” Kulē, “/Kēēkuurēēnoo 'Lukēēt,' kuuyu kēēchoong'ēch.” ¹⁰ Kisaaysaay :tāmirmiroochoo Yēesu kut kукētinyinē keey kumakeekwetee icheek saang'aata.

¹¹ Kimiitē :ākwootitaab tōōrōōk kwōokēētēē yēbo lekemeet nyēē kilēēkitēē yooto. ¹² Kusoom :tāmirmiroochoo Yēesu kule, “Ichām wēēch kiiwut tōōrōōchuut.” ¹³ Kuchāmchi :Yēesu. Kuchuwu bakeenke ānkōōwutē tōōrōōchoo. Kiitiroomiis :tōōrōōchoo kiyitē kisyēērōōk āyēēng' bokōōtuultēē keey lekem ānkōōsuuchi tōōliil kubēk.

¹⁴ Kimii :biiko alake chēē kiribē tōōrōōchoo. Yu kakas kiyēē kiyeyakay, kulabat bokwoomchi biikaab saang'aa tukul. Kukwa :biiko bokukas kiyēē kayeyakay. ¹⁵⁻¹⁶ Bērē kuyit yēē kimii :Yēesu, / kēēmwoochi kiyēē kiyeyakay ām wōlēē mii :chiichoo kiboonoto tāmirmirook chēē miyootēch ākoo kiyēē kyaam tōōrōōk. Yooto, kukas chiichoo kukaakukaramiit ānkēēbuur ng'wēny koolaakaat. Kiiywey :bichoo Yēesu, ¹⁷ ānkumwoochi kule, “Ng'eetee kōōrēēnyoo.”

¹⁸ Kumii :Yēesu kuloonyē mwēēng', kusoom :chiichoo /kikiisooobē kule, “Kany keebeete keey tukwaay.” ¹⁹ Kumwoochi :Yēesu kule, “Iwē kaa ānkūwēēmwoochi biikwook kiyēē kākūyēwuung' :Yēyiin kubo kiisaynyii.” ²⁰ Kunyoo, kyaamtaatee :chiichoo yēēmoonoo bo Teekabooli kiyēē kiyēchi :Yēesu. Kiilat :biiko tukul ng'aleechaa.

*Sobē :chii nyoo ikoosēē keey Yēesu
(Mataayo 9:18-26; Luuka 8:40-56)*

²¹ Kiyyeeyee :Yēesu mwēenkēēt ākoo rubiikyii ākoy biitooonoo kikwoonēē. Yu kayit, kukwa :biiko chēē chaang' ānkōōruruukyi keey. Kutākumii sakaram-teetaab tōōliilēēt, ²² kuchō :kāāntōōyiintēēt ake nyēbo *kōōtaab saayeet nyēē / kikeēkuurēē Chāyirō. Yu kayit yēē kimii :Yēesu, kukutunyal. ²³ Yooto, kuriirchi Yēesu kule, “Ātinyē chēēbnyuu nyēē imnyoonē ankaakulalakay miisin. Chōō, baa, chēētiinyēē āwung'uung' nto anyuun kusob :lakwanyuu.” ²⁴ Kucham :Yēesu ānkuwēeto keey.

Kirub :biiko chēē chaang' miisin kut kōōkiichootē keey. ²⁵ Kimii yooto :koorkēēt ake nyēē kikiikumnyaan kēnyiisyēk taman āk āyēēng' kusāyē :korotiik. ²⁶ Kikiikōōbootyi tukuuu tukul chēē kiboonto cheebasaakitiis chēē chaang' amāsobē. Kitāsē taay :bōōrto kumiyātiitu miisin. ²⁷⁻²⁸ Kikiikukas / kyoomtooy Yēesu. Yooto kumwoochi keey kule, “Yoo kāātiiny mbo sireenyii baateey, kāāsob.” Yu keesoot kuu nyooto, kuchō am lēt ānkutiiny sireetaab Yēesu. ²⁹ Kōōyooong' iis :korotiik. Kukas am bōōrnyii kule kāākusob.

³⁰ Yu kēenkēt :Yēesu am tāmirmiryēēt kule kāākōōsoobii :kāāmukēywēēkyii, kuweech keey ankuteeb kule, “Ng'oo :nyēē kāākutiiny sireenyuu?” ³¹ Kumwoochi :rubiikyii kule, “-Mēēkāsē kule chaang' :biiko yoo imiitē ānkiitēēbē kule ng'oo :nyi kātiinying'?” ³² Kukasta :Yēesu kumāchē kōōnkēt chiichooto kātiinyē sireenyii. ³³ Kuuyu kiinkēt :koorkoonoo kiyēē kaakuyeyakay am bōōrnyii, kuchō nyēē kaakubootan ānkukutunyēē taayeetaab Yēesu ānkumwoochi kiyēē kaakuyeyakay am soboonnyii. ³⁴ Kumwoochi :Yēesu kule, “Chēē, 'kēēsob kuuyu 'kēēkoosēēnoo keey! Mākoy tawokooyiimiing' :bōōroo subak. Iwēētē bāybooyyēt.”

³⁵ Kutākumii :Yēesu kung'āloolē, kukwaanee :biiko alake kaab kāāntōōyiintooonoo bo *kōōtaab saayeet ānkumwoochi kule, “Kaakume :lakwang'uung'. -Mateemakee kiy kāānēētiintēēt.” ³⁶ Kisiil yiit Yēesu :ng'aleechaa. Yooto kulēnchi kāāntōōyiintooonoo, “-Mēēmuy, ikaaseenaa keey.” ³⁷ Mānāāwēeto :Yēesu biiko tukul nteenee kichāmchi baateey Bētērō, Yāākōbō āk Yoowaana nyoo ki ng'etaabkaametiitaab Yāākōbō.

³⁸ Yu kayit kukas kāānchōōytaa biiko chēē kibirtooy keey, kuriirtōōs ānkwoomē mbuy. ³⁹ Kuwo kō ānkulē, “Kiy nee nyēē ōbirtoochinē keey? Ōnchōōchinē nee? So, ōbērē kaakume :leekweet? Ntēē mii kāruchi keey baateey.” ⁴⁰ Yu kamwa :Yēesu kuu nyooto, kuroorchi :biiko. Kukwet :Yēesu biiko tukul kuba saang' ānkukuur sikiikaab leekweet ākoo rubiichoo ki sōmōk ankuba :tukul yēē kimii :leekweet. ⁴¹ Kunam :Yēesu lakwanaa āwut ānkulē, “Ng'et, baa ōō, chēē!” ⁴² Kung'et bakeenke :chēēboo ānkuwēēsytē. Kiboonto lakwanaa kēnyiisyēk taman āk āyēēng'. Kinam biich kuu. ⁴³ Kiikiimchi :Yēesu bichoo mabokwaamtaat ng'aleechaa ānkumwoochi sikiik kubay leekweet.

6

*Kitay Yēesu :biikaab saang'nyii
(Mataayo 13:53-58)*

¹ Nto lētuunoo, kung'etee :Yēesu yooto ākoo rubiikyii ankooyeey Nāāsārēēt wōloo kinērēē. ² Yu ki bēsyēētaab *Sabaato, kuwo *kōōtaab saayeet

änkōōnēētīs. Kiilat :biiko tukul chēē kiyēbchi yit ng'aleechaa ānkulē, “Kinyoorta ānō :chiichi ng'aleechu? Ng'oomnān nee :nyēē /kikiikoochi chiichi? Kāāmuukēy nee :chēē boonto :inee sukuyēyē ng'al chēbo kwōng'ut?”³ Ntēē kiinkētē chiichi! Mā kāātoong'liintēēt wēeroo bo Maaryaa? Mbo ng'eetaabkaamet oob :Yāākōbō, Yōōsē, Yuuta ākoo Simōōni? Mā mbo cheebkaamet chu kēēboontē keyy ām yu?” Kunyoo, kitay :bichoo ng'aleekaab Yēesu. ⁴ Kumwoochi :Yēesu kule, “/Kēēkoonyitē *wōōrkooyoontēētaab Yēyiin, nteenee -/mākēēkoonyitēē saang'nyii āmākoonyitē :ilyōōnuutēkyii ākoo mbo biikaab kōōng'waa.”

⁵⁻⁶ Kiilat :Yēesu, kuuyu kitay :bichoo kōōyēnchi ng'aleekyii. Manaayey ng'al chēē tyaa chēbo kwōng'ut. Kitiinyēē biiko chēē ng'eri chēē kimnyoontōōs āwunnyēk ānkōōsoob. Yooto, kuwo soong'wēk alak wokōōnēētīs.

Kiyyookto :Yēesu rubiikyii taman āk āyēēng'
(*Mataayo 10:5-15; Luuka 9:1-6*)

⁷ Nto mii bēsuyēt ake, kukuur :Yēesu rubiichoo ki taman āk āyēēng' kumāchē kōōyookto kubeetaatee āyēēng' āyēēng', bokwaamtaat ng'ālyoontēētaab Yēyiin. Kumanaaba, kumwoochi :Yēesu kule, “Kāākōōnook kāāmuukēywēēk obēbēētē tāmirmirook chēē miyootēch kung'ēētyēē biiko.”⁸⁻⁹ Kumwoochi subak kule, “Kunam :chii kirōknyii. -Moonam āmnyoo, lool, beesyaa, sira nto mbo kwēyōōn. ¹⁰ Yoo kataachaak :chiito ake ām kanyii, ōbuur kayaata ākoy ōng'ēētyēē saang'aata. ¹¹ Nto yoo koobe saang'ta ake amataachaak :biiko ankatay kukas kiyēē ōmwooyē, olelekte tēertit ām kwēyōōnikwook kōōboorchi kule tākōōbuurto ng'ōōkising'waa, nto yityo, obēēchi keyy.”

¹² Kibokwoomchinoot :rubiichoo biiko kuweeksee miyootyēēt.
¹³ Kiibēbēeto tāmirmirook chēē miyootēch chēē chaang', ankooyiilee mwaayta biiko chēē chaang' choo kimnyoontōōs ānkōōsoob.

Kyaam mēt :Ērōōtē kule ki ng'oo :Yēesu
(*Mataayo 14:1-12; Luuka 9:7-9*)

¹⁴ King'alaalee :biiko chēē chaang' Yēesu kut kuyityi Bāytooyiintēēt *Ērōōtē ng'aleechaa. Kimwooyē :biiko alake kule, “Kaakung'eetee :Bātīsāniintēēt Yoowaana meet, suku inee :nyi mii kuyēyē ng'aleechu /kiilātē tukul.”¹⁵ Kulē :alake, “Acha! Wōōrkooyoontēēt *Eliiya :nyi nyēē kāākōōyēēw.” Nto alak kumwooyē kule, “Wōōrkooyoontēētaab Yēyiin :nyi nyēē kerkeyy āk *wōōrkooyik choo kibo kēny.”

¹⁶ Yu kakas :Ērōōtē kuu nyooto, kumwooy kule, “Ākoo kookung'eetee :Yoowaana meet, chiichoo kyāāchwēntooy mēt!”¹⁷⁻¹⁸ Kimwooy :Ērōōtē kuu nyooto, kuuyu ki inee :nyi kibākāchē Yoowaana. Nto wōlēē kichōōnto :meetaab Yoowaana kimii kule: Kiboonto :Ērōōtē ng'eetaabkaamet nyēē /kikēēkuurēē Filibō. Kitiinyē :Filibō koorkeēt nyēē /kikēēkuurēē Erootyaa. Kung'eet :Ērōōtē koomut kooroonoo kutākusobē :Filibō. Yu kakas :Yoowaana kiyēē kiyey :Ērōōtē, kutuukyi kule, “Makaraam kōōnti :chii koorkeētaab ng'eetaabkaamet, yoo tākusobē :nyiiin.” Yu kāmwooy :Yoowaana kuu nyooto, kunam :Ērōōtē ankukerta kō. ¹⁹ Kiwēch :Erootyaa Yoowaana kut kumach mbo kule /keebakach nteenee kimēēmuuchāktōōs. ²⁰ Kiyywēyē :Ērōōtē Yoowaana, kuuyu ki chii :Yoowaana nyēbo man, ānki churtaat.

Änkoo kiiyimiē mēt Ērōōtē :ng'aleekaab Yoowaana, kitākuyēbchinē yiit kiyēē kimwooyē.

²¹ Nto mii bēsyēēt ake, kunyākyi Erootyaa :bārooyinto. Kiyey :Ērōōtē saakweet nyēē king'ērēkyinēē bēsyēēt nyēē /kikeēsichēē. Kikuur :Ērōōtē biikyii chēē wōōyēch. Kikuur mbo kāāntōōyikaab lukēētaab booryēēt ākoo biiko alak chēē kitookunootiin ām Kalilaaya.

²²⁻²³ Kichō :chēēbtaab Erootyaa ānkutumēē yooto koong'ereech Ērōōtē āk tāyēēkyii. Kōōwoolchi keey :Ērōōtē kule, “Ātuwēnēēning' kiy ake tukul nyēē imāchē kubo ng'erekweekyuu ām wōlēē kēētuumtē! Änkoo yoo imāchē kereeryaanteetaab tukuuk tukul chēē āboontē, ākōōning'!”

²⁴ Yu kakas :chēēboo kuu nyoo, kuwo wōlēē mii :kaamet ankuteebē kule, “Moomo, waamwaayte /kēētuwēnēēnoo nee?” Kukētyi :kaamet kule, “/Kēēkōōning' mētitaab Bātisāniintēēt Yoowaana.” ²⁵ Kooyey :chēēbi areet akeenke wōlēē mii :Ērōōtē ānkumwooy kule, “Āmāchē ikōōnoo mētitaab Yoowaana /kēēyibunēē kibseesweet areet akeenke!” ²⁶ Kuteryekta :mukulēytaab Ērōōtē. Nteenee kuuyu kikiikoowaal keey ām taayeetaab tāyēēkyii, kuchāmchiin. ²⁷ Kōōyookto :Ērōōtē riibiintēēnyii kuwo wōloo /kikeekerta Yoowaana wokuchwen kaatit ānkuyib mētīt. ²⁸ Kuyibunēē :nyoo mētoo kibseesweet ānkōōkoochi chēēbi. Kunam :chēēboo ānkuyibchi kaamet.

²⁹ Yu kakas :rubiikaab Yoowaana kule kaakume, bokumuy.

Kibay :Yēesu biiko chēē kikēēytēē kisyēērōōk muut

(Mataayo 14:13-21; Luuka 9:10-17; Yoowaana 6:1-13)

³⁰ Yu kēēyēēw :lēbkēēyichoo ki taman āk āyēēng' choo kiiyooktooy :Yēesu, kumwoochi inee kiyēē kibokuyey āk nyēē kiineet.

³¹ Yooto tukul kiiliichinē keey biiko chēē chaang' Yēesu kut kimāmii :bārooyinto nyēē kyoomiisyēē āk rubiikyii. Kumwoochi rubiikyii kule, “Keebe wōlēē mālēēkitēē :chii, subōōmuuny kisich.” ³² Kung'ēetyo ankubee-tee mwēēnkēēng'waa kutākyinē keey wōlēē kimālēēkitēē :chii.

³³ Nto yu kakas :biiko kuwēētii :Yēesu, kulabat koosaab sakaramteetaab tōōliilēēt kwoolāk taay. Kumii :bichoo kubēētii, kutuuytōōs ākoo biiko alak chēē kiminyē kiriinkōōsyēk choo kimurē :icheek. Kulumchinē :nkicheek baanaa.

³⁴ Nto yu kāwokuyit :Yēesu ākoo rubiikyii komosta nyi kimāchē bokōōmuunyēē, kurēkunēē mwēēng'. Bērē kukas :Yēesu bichoo kēēruruuch keey kumii kukānyisyē, kuriiree, kuuyu kikerkeey kēēchiir chēē māboonto ākiin. Kooneet bichooto ng'aleek chēē chaang'.

³⁵ Kumii kwiimēnē :kōōrēēt, kubēēchi Yēesu :rubiikyii, ānkumwoochi kule, “Nto yu kāākwiimēn, ānkēēmiitē suurkwēēn. ³⁶ Mwoochi bichu kuroot bokucheeng'aat kiyēē kaal sukwaam.” ³⁷ Kukētyi :Yēesu kule, “Ōkoochi :akweek kiyēē kaam.” Kuwēēkyi :rubiikyii kule, “Imwooyē kule bokyaal mukaatiinek chēē yēmē bichu tukul? Chaang' :beesaanik choo miis'in!” ³⁸ Kuteebē :Yēesu kule, “Āta mukaatiinek chēē ōboontē? Ōbe bookas.” Bērē bokukas :rubiichoo, kunyōōr mukaatiinek muut āk *burburiinēk āyēēng' baateey. ³⁹ Kumwoochi :Yēesu rubiikyii kumwoochi biiko kutetaatee keey lukōōsyēk ānkutēbēē ng'wēny yēbo saatyēet. ⁴⁰ Kutetaatee keey konom konom ām tētūtēk bokol. ⁴¹ Kunam :Yēesu mukaatiinechaa ki muut ākoo burburiinēk āyēēng', kukas barak, ānkubirchi Yēyiin kōōnkōy. Nto yityo,

kubcheyaabchey mukaatiinechaa ānkōōkoochi rubiikyii kōōkoochinoot bi-iko. Kubcheyaabchey nkicheek burburiinēchoo āyēēng' ānkōōkoochi biiko. ⁴² Kyoomiis :biiko tukul kut kubiyooŋ' iis. ⁴³ Nto mii yoo, kōōruruuch :rubiik kaatuukanik koonyiit kērēboonik taman āk āyēēng'. ⁴⁴ Biiko chēē kyaam āmiichu ku :murēnik kisyēērōōk muut.

*Kiwēēsyētēē :Yēēsu bēēko barak
(Mataayo 14:22-33; Yoowaana 6:15-21)*

⁴⁵ Yu keewaany :rubiik kōōruruuch kaatuukanik, kumwoochi :Yēēsu kulaany mwēēnkēēt koonto Beetsaayta, kutākōō-āmiisē :inee biiko. ⁴⁶ Yu kaakuba :biiko, kuwo :Yēēsu lekem ankuwokusaay Yēyiin.

⁴⁷ Kutuuyiitu :kōōrēēt, kitākumii :mwēēnkēēt baan, nteenee kimii :Yēēsu nkit lekem. ⁴⁸ Kiwusē :yoomeet nyēē nyikiis kuchōōnēē taay. Kiinkētē :Yēēsu kule kimii kāwuuyiityi rubiikyii kukwaany bēēko. Nto yu kāng' ēyēēn :kōōrēēt, kuwēēsyētēē bēēko barak kutākyi keey rubiik. ⁴⁹ Kukaakuriik :Yēēsu, kukas :rubiik. Yooto kulē, “Chii ēē, nto āyiin?” ⁵⁰ Kumuuoyo :tukul. Yooto, bakeenke kumwoochi :Yēēsu rubiichoo kule, “-Mōōmuuyē! Ōkāng' u! Nto yu anii nyoo.” ⁵¹ Kulaany :nkinee mwēēnkēēt. Yu kalaany, kuteeman :yoomeet. Kiilat :rubiik miisin, ⁵² kōōboor kule ānkoo kikiikukas :icheek bāyiisyoonoo bo biiko kisyēērōōk muut, manaakoomuuch kubēēr Yēēsu, ng'ālyoo nyēē tookunoot kule kiwuuyēch :mētēwookwaa.

*Kiisooob :Yēēsu biiko ām Keneesareet
(Mataayo 14:34-36)*

⁵³ Kumii :Yēēsu ākoo rubiikyii mwēēnkēēt, kutākyi keey Keneesareet. Yu kayit wōlooto, /kiyyooŋ'to mwēēnkēēt /ankeerat simeenaata. ⁵⁴ Yu kārēkunēē mwēēnkoonoo, kōōnkēt :biikaab kōōroonooto Yēēsu areet akeenke. ⁵⁵ Kulabataatee kōōroonooto tukul kumwaaytaat kule kāākuchō :Yēēsu. Yu kakas :biiko ng'aleechu, /keekalabaan biiko choo kimnyoontōōs ām tiir-boosyek kukwa wōlēē kimii :Yēēsu. ⁵⁶ /Kikiimut choo kimnyoontōōs kukwa sōkōōniinēk ām soong'wēchoo āk kiriinkōōsyēchoo kiwēēsyētēē :Yēēsu. Kisaay :biiko Yēēsu kutiiny :bichoo kimnyoontōōs *maaseek chēbo kotootookaab sireenyii sukuosobcho. Kīsob :chii ake tukul nyēē kitiiny maaseechaa.

7

*Tooytoochiintōōs :Mākuutēkaab Yēyiin ākoo kiruutēkaab Farisaayeeek
(Mataayo 15:1-9)*

¹ Nto mii bēsyētēē ake, kōōruruukyi keey Yēēsu *:Farisaayeeek alake ākoo kāānēētik alak chēbo kiruutēk. Kikwoonēē :bichu Yēērusālēēm bokukāsē kiyēē kiyēyē :Yēēsu. ² Nyēē mā tyaa, kukas :bichoo rubiik alak chēbo Yēēsu kwoomiisyēē āwunnyēk chēē /kimanaakiintasiim kuu yoo mwooyē :kiruutēkwaa. ³ Ām Farisaayeeek āk Yuutayeeek alak, kimāāmiisyē :chii ake tukul yoo mānāākōōtiliil āwunnyēk kuu yoo kimwooyē :booyikaab kēny. ⁴ Ki yoo kakwaanee :bichu kōōkwēēt ake, kimāāmiisyē yoo mānāākōōtiliil keey. Kirubē kiruutēk alak chēē chaang' chēbo booyikaab kēny chēē /kiintāsiimē tērēkōōkwaa.

⁵ Kubōlchi :Farisaayeechaa ākoo kāānēētichoo bo kiruutēk Yēesu kule, “Nto yu āmiisyē :rubiikuuk, āmēēbērē itiliilē āwunnyēk kuu yoo mwooyē :kiruutēk?” ⁶ Kumwoochi :Yēesu kule, “Kibēer *:Isaaya yoo king'āloolē kurubta keey akweek choo ōyēyē keey kule ōchurtootiin ām yoo siraat kule:

‘Kooniyitēnoo :bichoo kuutuwa,
āmbaontēēnoo moo.

⁷ Ānkoo kasaaya, -māākāsyinē,

kuuyu chōōnēē :kāānēētiisyēēng'waa wōlēē mii :biich buch.’†”

⁸ Kutas taay :Yēesu kumwoochi kule, “Ākoo karaam akweek sōō, yu kyoobakaakte mākuutēkaab Yēyiin ānkōōriib kiruutēkaab biiko? ⁹ Ōboontē ng'oomnātēēt ake nyēē ōsātyinē Mākuutēkaab Yēyiin komos soorub kiruutēkwook. ¹⁰ Kimwooy :siruutēkaab Muusa kule, ‘Iywey kōōn āk koomēt.’† Kumwooy subak kule, ‘Chii nyoo chubē kwaan nto kaamet, kunyoolchinē :meet.’† ¹¹ Nto akweek ōmwooyē kule, ‘Karaam yoo kēēkoochi :chii Yēyiin kiinyii kubo kōrōsēēk ām *Kōōtaab Yēyiin, kusiir yoo kātāyēētyēēchinēē kiyooto kwaan nto kaamet.’ ¹² Kiy :nyoo nyēē kyooyeeteē chiichoo kuyēētyēēchi kwaan nto kaamet. ¹³ Kēēlto ake :nyi nyēē kyōōtub kiyēē kimwooyē :Yēyiin ankookeereē kiruutēkwook ānkōōtāsē ōyēyē ng'aleek alak chēē chaang' chēē wuu chooto.”

Tukun nee chēē yēyē chiito kumātililiit ām taayeetaab Yēyiin?

(Mataayo 15:10-20)

¹⁴ Nto mii yoo, kukuur :Yēesu biiko chēē chaang' ānkumwoochi kule, “Ōyēbchi yiit ānkōōsōōtyēēchi kiyēē āmwooyē: ¹⁵ Māyēyē chii :tukuuk choo iwutē moo kumātililiit, nteenee yēyē :choo kwoonēē moo.”*

¹⁷ Yooto kubakaakta :Yēesu bichoo ankubeeta keey rubiikyii kayta nyēē kitēbunēē. Yu kayit wōlooto, kuteebēē :rubiikyii Yēesu kōōboorchi kiyēē kāmwoochinē biiko. ¹⁸ Kuwālchi :Yēesu kule, “Ākoo manookas :nkakweek kiyēē kāāmwooyē! -Mōōnkētē :akweek kule kiyēē kēēwut mooyēētaab chiito kuchōōnēē saang', āmāyēyē chii kumātililiit? ¹⁹ Āmiik choo āmē :chiito mēēbērē iwutē mētinyii, nteenee iwutē mooyēēnyii nyēē makuwasta tukuuchooto kuba saang'.” (Kumwooyē :Yēesu kuu nyooto, kiibooru kule tiliilēch :āmiik tukul.)

²⁰ Kumwooy subak kule, “Tukuuk chēē kwoonēē āriinyii :chēē yēyē kumātililiit. ²¹ Kwoonēē :kāāsōōtēyewēēk chēē miyootēch mētitaab chiito. Yēyē chiito kumarta, kuchōōrso, kurumiis, ²² kumooroong'nan, kusikorakay, kōōbērbēēriis, kuyēk kimuchasyaa, kuyey tuuyintaab moo, kuyeyaat seemseemnyeet, kukāsē keey āk ng'al alak tukul chēbo bēērbēēryo. ²³ Kunyoo, yēyūutēchu miyootēch tukul chēē yēyē chiito kumātililiit ām taayeetaab Yēyiin.”

Kiyēētyēēchi :Yēesu cheebyoosya nyēē kimā Cheebyuutayaa

(Mataayo 15:21-28)

²⁴ Nto mii yoo, kung'eeteē :Yēesu Kalilaaya ānkuwo ākoy saang'taab Tiirō ām kōōrēetaab Fōyinikē ānkōōwut kōōto ake. Kimāchē kule nto -mēēnkēt :chii ake tukul kule kāākuchō :inee. Nteenee kimēēmuuchē kut kuwuny keey. ²⁵⁻²⁶ Kimii :cheebyoosyeet ake nyēē kibo kōōroonooto bo Fōyinikē

† 7:7 Isa. 29:13 † 7:10 Chuy. 20:12; Kiruu. 5:16 † 7:10 Chuy. 21:17; Laawi. 20:9 * 7:15 Tāsyinē :siruutēk alake kērēywoontooni 16: Yoo yēbē yiit :chii, kukas. 7:15 Yēyūut. 10:15; 1Tēm. 4:4; Tiitō 1:15 7:22 Kala. 5:19-21

nyēē kimā Cheebyuutayaa. Kiboonto :cheebyoosyaani chēēbnii nyēē ki-iyiimē *:tāmirmiryēēt nyēē miyaat. Yu kēēnkēt :cheebyoosyaanaa kule kākāuchō :Yēesu, kuwo ānkukutunyēē taayeenyii ānkusoom wokōōbēbēeto tāmirmiryēēt nyēē miyaat kung'eetee chēēbnii. ²⁷ Kukētyi :Yēesu kule, “Kany kwoomiis :lōkōkyuu kurook. Makaraam /kiinēm āmnyoontēētaab lēēkōōk /ānkēēmētyi ng'ōōkin.” ²⁸ Kulē :cheebyoosyeet, “Wuu nyooto oō, Mokoryoontēēt. Ntēē imuuchē mbo :ng'ōōkiik kukwey āmiik choo isuuytooy, yoo mii kwoomiisyē :lēēkōōk.” ²⁹ Kumwoochi :Yēesu kule, “Kuuyu 'kēēkoosēēnoo keey, kāāyēwuung' kuu wōloo 'kēēmāktooy. Kunyi, wēēchi keey, wēēnyōōru chēēng'uung' kukaakung'eetee :tāmirmiryoonoo miyaat.” ³⁰ Kuwo :cheebyoosyaanaa kaa. Kiwokunyōōr lakwanyii kukaakukaramiit ānkimii kāru ām kiitiirtiiit.

Kiisoob :Yēesu chiito ake nyēē kimiing'aat ankubalyaat

³¹ Yu kang'eetee :Yēesu saang'taab Tiirō, kumur *kiriinkēētaab Sitōōn ānkuwo ākoy Yēēmēētaab Teekabooli koong'asiis yēbo Tōōliilēētaab Kalilaaya. ³² Yu kāwokuyit wōlooto, kōōmutyi :biiko cheemiinyaanteet ake nyēē kibalyaat. Kisoom :bichoo Yēesu kutiiny chiichoo sukusob. ³³ Kunam :Yēesu cheemiinyaantaanaa ankootabaanee wōlēē kimii :biiko. Nto yityo, kōōwutēē mooriik yiitiikaab chiichoo ānkung'utyi moorineenyii ānkutiinyēē ng'elyebtaab chiichoo. ³⁴ Kukas barak ānkulēēnchi chiichoo, “Iyaatakse ankiityaakse!” ³⁵ Yu kāmwooy kuu nyooto, kuyootākiis :yiitiik, kootyaak :ng'elyebta koochuurta ng'aleek.

³⁶⁻³⁷ Ānkoo kiikiimchi :Yēesu biiko kule mamwaaytaat ng'aleechaa, kiilat :bichoo miisin ankwaamtaat kiyēē kikas. Kimwooyē kule, “Nto yu kaakuyey :Yēesu kiy ake tukul kukaramiit. Yēyē biiko choo miinkyootiin kukas ng'aleek ākoo choo bālyootēch kung'alaal nyēē karaam.”

8

Kibay :Yēesu biiko chēē kikēyētēē kisyēērōōk ang'wan (Mataayo 15:32-39)

¹ Kimii :bēsyēēt ake subak yēē kiiruruukyi keey :biiko chēē chang' Yēesu. Yu kaakoowaany :Yēesu kwoomchi bichoo lōkōōywēk, kukuur rubiikiyii ānkulēēnchi, ² “Ntēē kaariiree bichu. Kōōkiibuurtēē keey bēsyōōsyēk sōmōk, āmāmii :kiyēē āmē. ³ Kwoonēē :bichu alake lōōyin. Yoo kāāmwoochi kuba āmēēbērē kāāchēēnkyi kiyēē kaam, ākoy kōōmiistoot alak :kēmēwuut ām kēēltaab too.” ⁴ Kumwooy :rubiikiyii kule, “Ara nyōōrchinē ānō :chii mukaatiin ām suurkwēēnooni chēē /kakeebayee bichu tēē chu?” ⁵ Kuteebēē :Yēesu rubiichoo kule, “Oboontēē mukaatiinek ata?” Kulē :rubiik, “Tisab.”

⁶ Kumwoochi :Yēesu biiko kōōbuur ng'wēny. Kunam mukaatiinechaa tisab, kubirchi Yēyiin kōōnkōy ankubcheyaabchey ānkōōkoochi rubiikiyii kōōkoochinoot biiko. ⁷ Kiboonto *burburiinēk chēē ng'eri. Kunam :Yēesu burburiinēchoo, kubirchi Yēyiin kōōnkōy ānkōōkoochi rubiikiyii kubcheytaat.

⁸⁻⁹ Kyoomiis :biiko chēē kiyitē wōloo bo kisyēērōōk ang'wan kut kubyoong'iis. Yu /kāākyoomiis kubēk, kōōruruuch :rubiik kaatuukanik koonyiit kērēboonik tisab. Lētuunoo, kumwoochi :Yēesu biiko kubēēchi keey ¹⁰ ankulaany :inee mwēēng' ākoo rubiikiyii kutākyi keey saang'taab Talmanu-uta.

*Kitay :Farisaayeeek kōōyēnchi Yēēsu
(Mataayo 16:1-4; Luuka 12:54-56; 11:29)*

¹¹ Nto miitē bēsyēt ake, kukwoonchi Yēēsu *Farisaayeeek alake chēē kimāchē kukwiil ānkumwoochi kuyēchi kiy nyēbo kwōng'ut nyē kēēboorchinēē kule boonto :inee kāāmukēyewēēk chēē kwoonēē kibkōōnkōy. Kimiitē yoto kutyēmē. ¹² King'woonchi Yēēsu, ānkulē, “Lēyyē! Ām nee yu mächē :biiko alake kiy nyēbo kwōng'ut? ! Kāāmwoowook, māmii :kiy nyēē +/mākiiboorchi biiko chēē wuu chooto.” ¹³ Kubakaakta :Yēēsu bichoo ankooyeey wōlēē kimii :mwēēnkēt kumāchē kuba ākoo rubiikyii komosta ake.

*Ōriibēē keye kiyēē bāyēēnook :Farisaayeeek āk Ērōōtē
(Mataayo 16:5-12)*

¹⁴ Kikiwuutyēē :rubiik kunam mukaatiinek ām wōloo kikwoonēē nteenee ki mukaatiit akeenke baateey nyēē kimii mwēēng'. ¹⁵ Yoto kōōkālōonchi :Yēēsu rubiikyii kule, “Ōriibēē keye kiyēē bāyēēnook *Farisaayeeek āk *Ērōōtē.” ¹⁶ Kiisōōtē :rubiichoo kule king'ālōolēē :Yēēsu mukaatiinek. Kuteebee keye kule, “Kamwaaytee nee :Yēēsu ng'alechaa? Kuuyu -mākēēboontē mukaatiinek?” ¹⁷ Kiinkēt :Yēēsu kiyēē kimwooyē :rubiik. Yoto kuteebee kule, “Ām nee yu ōmwooyē kule -mōōboontē mukaatiinek? So, mānōōsēwu kura? Ākoo tākuwuuyēch :mētēwookwook. ¹⁸ Bo nee :koonyek chu ōboontē? Anku bo nee :yiitiik? ¹⁹ Kyōōwuutyēē mbo yoo kyāābāyēē mukaatiinechaa muut biiko kisyēērōōk muut? Kiinyiit :kaatuukanik kērēboonik ata?” Kulē :rubiik, “Taman āk āyēēng'.” ²⁰ Kuteebee :Yēēsu subak kule, “Nto yoo kwāābāyēē mukaatiinechaa tisab biiko kisyēērōōk ang'wan, konyiy :kaatuukanik kērēboonik ata?” Kulē :rubiik, “Tisab.” ²¹ Kumwoochi :Yēēsu rubiikyii kule, “-Mōōkāsēē mbo chooto?”

Kiyey :Yēēsu kukasta :chii nyēē kikoraat

²² Nto mii yoo, kuyit :Yēēsu ākoo rubiikyii Beetsaayta. Yoto, kōōmutyi :biiko alake cheebkoraatyanteet ake. Kisoom :bichoo Yēēsu kutiiny chiichoo sukusob. ²³ Kunam :Yēēsu āwutaab cheebkoraatyantaanaa ānkukweryoot ākoy wōlēē kimālēēkitēē :chii. King'utyi koonyekaab chiichoo ankutabtab. Yu kēēnēm āwunnyēk, kuteebee kule, “Ikāsē kiy?” ²⁴ Kukasta :chiichoo ānkulē, “Ākāsē biiko, nteenee wuu keet chēē bēesyētē.” ²⁵ Kutabtab subak koonyekaab chiichoo. Yoto, kukās :koonyekaab chiichoo nyēē karaam. ²⁶ Kumwoochi :Yēēsu kule, “Iwē kaa, nteenee -maweemwaaytaate kiyēē kāāyēwuung'.”

*King'oonkyi :Yēyiin Bētērō kōōnkēt wōlēē kiwuu :Yēēsu
(Mataayo 16:13-20; Luuka 9:18-21)*

²⁷ Nto mii yoo, kuwēeto keye :Yēēsu rubiikyii soong'wēk chēē kilēēkitēē *kiriinkēētaab Kayisareeya Filibi. Kumii kēēltaab too, kuteebee rubiikyii kule, “Mwooyē :biiko kule anii ng'oo?” ²⁸ Kuketyi :rubiik kule, “Mwooyē :biiko alake kule inyiing' Bātisāniintēēt Yoowaana, kubērē :alake *Eliiya, nto alak kumwooyē kule akeenke ām *wōōrkooyikaab Yēyiin.” ²⁹ Yoto kuteebee :Yēēsu icheck kule, “Nto akweek ōbērē anii ng'oo?” Kulē :Bētērō, “Inyiing' *Kāārārookiintēēt nyoo kikēēkānyē kuchōōnēē Kaab Yēyiin.” ³⁰ Kulē :Yēēsu,

“Wuu nyooto! Nteenee masimomwaaytaate.”

*King'alaalee :Yēesu meenyii ākoo bēsyēt nyē makung'eetee meet
(Mataayo 16:21-23; Luuka 9:22)*

³¹ Nto mii yoo, kutoow :Yēesu kumwoochi rubiikyii kule, “Ākoy kubuntēē *Wēritaab Chii nyāliluitēk chēē chaang'. Makutay :booyik, mbo *kibkōrōs chēē wōōyēch ākoo kāānēētikaab kiruutēk. +/ Makeebakach nto miitē bēsyēetaab sōmōk /kiing'eetee meet.” ³² Kimwooy :Yēesu ng'aleechara kutook. Yu kakas :Bētērō kuu nyoo, kuwēeto Yēesu komos ankootaayee ng'aleechara kāmwooyē. ³³ Nteenee kōōtuukyi :Yēesu Bētērō batay ānkōōburyoong'to Bētērō kule, “Sateenaa keey, Syeetaani! Bo :kāāsōōtēywēēkuuk biich buch nyēē -mēēnkētē wōlēē māktooy :Yēyiin.”

*Wuuyinto nyēē buntēē :rubiintēētaab Yēesu
(Mataayo 16:24-28; Luuka 9:23-27)*

³⁴ Kukuur :Yēesu biiko choo kiboontotē keey rubiikyii ānkumwoochi kule, “Chii ake tukul nyoo mächē kurub ng'aleekyuu, manyokoriit meet* ankusaa-nee keey kiyēē mächē :mooyēenyii. Yoo kaakucham kuyey kuu nyooto, kuruba. ³⁵ Nyoo kāyēētyi keey soboontaab kōōrooni, mākōōboot soboonyii bo kibchuulyo. Nto nyoo kēēkooyto soboonyii ām kōōrooni kubo anii ākoo kāānēētēywēēkyuu, mākunyoōr *soboontaab kibchuulyo. ³⁶ Kāroomnyo nee :nyēē nyōōru :chii yoo kēētukuulchi keey tukuukaab kōōrooni ānkōōboot soboonyii bo kibchuulyo? ³⁷ Nto kiy nee :nyēē imuuchē :chii kuwalee soboonooto? ³⁸ Chii ake tukul nyoo kataya āk ng'aleekyuu ām kōōroonēēb kibng'ōōkisiisyēchu, +maatay :nkanii, *Wēritaab Chii, bēsyoonoo āchōōntooy keey malayikaanik ām lēbkēēyēetaab Baaba.”

9

¹ Kimwoochi :Yēesu subak kule, “! Kāāmwoowook, kumānāābēk :biiko alake chēē mii yu, makukas bāytooyiisyēetaab Yēyiin nyēē chōōntooy kāāmuukēywēēk.”

*Kiweek :eertaab Yēesu
(Mataayo 17:1-8; Luuka 9:28-36)*

² Yu kakeeyta :bēsyōōsyēk lo, kuwēeto keey :Yēesu Bētērō, Yāākōbō ākoo Yoowaana tulwēt ake nyēē ki suurkwēēnyoo. Kumii wōlooto kukas :rubiik kukaakuweek :eertaab Yēesu. ³ Kiweek :nkicheek sirookyii kulelakaiitu kut kōōlēkēchēēchtōōs. Ki leelach lēlinto ake nyēē -mēēmuuchē :chii bēsyēt ake kōōlēliit sira nyēē lēl kuu nyooto! ⁴ Kukas :rubiik *Eliiya ākoo *Muusa kung'aloolē ākoo Yēesu. ⁵ Yooto, kumwoochi :Bētērō Yēesu kule, “Kāānēētiintētē, karaam kule nee kēēmiitē yu. Kany keeyeyte kēryōōsyēk sōmōk, nyeeng'uung', nyēbo Muusa ākoo nyēbo Eliiya.” ⁶ Kimēēnkēt :Bētērō kiyēē kimwooyē. Kiywēyis :rubiichoo miisin ām kiyēē kiyeyakay.

⁷ Nyēē mā tyaa, kōōyung' :boolteet, ankoolaambuuch icheek tukul choo kimii yooto. Kumwooy :Yēyiin ām booltaanaa āriit kule, “Lakwanyuu :nyi nyēē āchāmē. Kunyoo, ōkāsyi kiyēē mwooyē.” ⁸ Kukasta :rubiichoo nto bērē kulē, kumākāsē chii, nteenee ki Yēesu nkit.

8:30 Määrkö 9:9 **8:31** Mat. 12:40; Määrkö 9:30-32; 10:32-34 * **8:34** Yoo /kākēwēēkyiin ng'ālyoo āk ng'ālyoo kumwooyē kule 'ankunam murtooywoontēnyii'. Ām bēsyōōsyēchooto, ki yoo kanamaat :chito murtooywoontētē kōōbooru kule miitē /bokēēbākāché. **8:34** Mat. 10:38; 1Bēt. 2:21 **8:35** Mat. 10:39; Yoowa. 12:25 **8:38** Mat. 10:33 **9:7** Kiruu. 18:15; Määrkö 1:11

⁹ Yu kimii kurēkunē lekem, kōōkiimchi :Yēesu rubiichoo kule, “-Mōomwoochi chii ake tukul kiyēē kookas ākoy bēsyeēt nyēē kaakung’etee * :Wēritaab Chii meet.” ¹⁰ Kisiista :rubiichoo ng’aleechaa ankuteebēe key kule, “Ibooru nee :ng’alyoontooni bo ng’eteetaab meet?”

*Kiineet :Yēesu wōlēē kiwuu :chōnēētaab Eliiya
(Mataayo 17:10-13)*

¹¹ Nto mii yoo, kuteebēe :rubiichoo Yēesu kule, “Ntēē mwooyē :kānēētikaab kiruutēk kule māchāktōōs kōōntōōw :Eliiya ām Kāārārōokiintēēt?” ¹²⁻¹³ Kukētyi :Yēesu kule, “Man, sinee intōōwu :Eliiya sukukaramiit :kiy ake tukul. Kāāmwoowook, kisimkuchō :Eliiya / ānkiikēēyēchi kiy ake tukul nyēē kimāchē :biich kuu wōloo mwooytooy :siruutēk. Yoo ākoo kiikukaramiit :kiy ake tukul, ām nee /sikeesir ām kitaabuutaab Yēyiin kule makunyalilee :Wēritaab Chii tukuuk chēē chaang’ ānku +/mākiintosuur?”

*Imuuchāktōōs :kiy ake tukul ām chii nyoo ikoosēē key Yēyiin
(Mataayo 17:14-21; Luuka 9:37-43a)*

¹⁴ Yu kārēkunē :Yēesu lekem ākoo rubiichoo ki sōmōk, kunyōōr rubiik choo kibākooktooy kukēeruruuki key :biiko chēē chaang’. Kimii :nkicheek kānēētikaab kiruutēk alake kukwiilē key ākoo rubiichoo. ¹⁵ Yu kakas :biiko Yēesu, kung’ērēkyi ankutorooch bokoosubaay. ¹⁶ Kuteeb :Yēesu kule, “Ōmiitē ōkwiilē key nee?” ¹⁷ Kumwooy :chiito ake ām kwēēnuutaab bichoo kule, “Kānēētiintēēt, kātāāmutu lakwanyuu nyēē boonto *tāmirmiryēēt nyēē miyaat nyēē kiikuyey kuratakay :ng’elyebta. ¹⁸ Yoo kātēryēkyi :tāmirmiryoonoo leekweet, kōōryookyinē ng’wēny kukabus, nyiyē keelek, ankukwiilakay :bōōrto tukul. Kāāmwoochi rubiikuuk kōōbēbēeto tāmirmiryooni miyaat, nteenee maneemuuch.” ¹⁹ Kumwooy :Yēesu kule, “Wuu nee :mētewookwok ēē! Manookaaseena key! Sāābuurtōok ākoy āyu? Nto +māāmuytoochook ākoy āyu? Omutwaa wēeroo.” ²⁰ /Kiimutyi. Yu kakas :tāmirmiryoonoo Yēesu, kōōsimsiim wēeroo ānkōōryookyi ng’wēny. Koomilmiiil kut kukabus. ²¹ Kuteebēe :Yēesu kwaaniitaab wēeroo kule, “Kung’etee āyu :yēē kiwuu nyiitēny :wēeri?” Kulē :kwaan, “Kung’etee leekwaanti. ²² Kiikusyeem :tāmirmiryoonoo ām bēsyoōsyēk chēē chaang’ kule kubakach wēeri. Kiwunukyinē mā, nto kutōōrchinē bēeko. Wuusyō! Iriireeneech, ānkiisār wēech ēē, wē, yoo ‘imuuchē!’” ²³ Kumwoochi :Yēesu kule, “Keemwaayte ānō kule yoo āmuuchē? Imuuchāktōōs :kiy ake tukul ām chii nyoo ikoosēē key Yēyiin.” ²⁴ Kuriiree key :kwaaniitaab wēeroo kule, “Ākoosēē key sinee :anii Yēyiin, nteenee akuskus ām kaakaaseet. Ititiroo saakaasee key Yēyiin miisin.”

²⁵ Yu kakas :Yēesu biiko kālābāt ānkōōruruuki key yooto, kōōbēbēeto tāmirmiryoonoo miyaat nyēē kiyey wēeri kumiiny ankuratakay :ng’elyeb kule, “Chuwunee wēeri āmāwēkētyi key subak.” ²⁶ Kōōnchō :tāmirmiryoonoo ānkōōsimsiim wēeroo ankuchuyta! Kulyelta :wēeroo wuu nyēē kame. Kulē :biiko, “Kaakume!” ²⁷ Kunam :Yēesu āwutaab wēerooto ankoong’et kōōyyo. Kukaramiit :wēeroo.

²⁸ Yu kiboonto key :Yēesu rubiikyii ām kō, kuteebēe :rubiik Yēesu kule, “Ām nee yu kāmākiimuuchē :acheek kiibēbēētē tāmirmiryoonoo?” ²⁹ Kumwoochi

:Yēesu kule, “Mēēmuuchāktōōs :tāmirmiryēēt nyēē wuu nyoo yoo manoosaay āmānōōkir āmiisyēēt.”*

*King'alaalee :Yēesu subak meenyii āk ng'eteetaab meet
(Mataayo 17:22-23; Luuka 9:43b-45)*

³⁰⁻³¹ King'eteetee :Yēesu yooto ākoo rubiikyii ānkubēēchi keey. Kibeesyetaatee Yēemēētaab Kalilaaya nto kuuyu kimii kōōnēētootē rubiikyii, manaamach kule kōōnkēt :chii ake tukul wōlēē kimii :icheek. Kimwoochi rubiichoo kule, “+/Mākiiyokoochi *Wēritaab Chii biiko. +/Makeebakach, nto mii besyēētaab sōmōk, +/makiing'eteetee meet.” ³² Kimēēnkēt :rubiik kiyēē kimwooyē :Yēesu nteenee kiiywey kuteebēe.

*Ng'oo :nyēē wōō?
(Mataayo 18:1-5; Luuka 9:46-48)*

³³ Nto mii yoo, kuyit :Yēesu ākoo rubiikyii Kaabernaam. Kumii kō, kuteebēe :Yēesu rubiikyii kule, “Kiy nee nyi kōōkwii loonunēē keey ām kēēlaab too?” ³⁴ Mānāwāl kiy :rubiik, kuuyu kimii kukwiilēē keey kule ng'oo :nyēē wōō. ³⁵ Kōōbuurto :Yēesu rubiikyii ānkumwoochi kule, “Nyoo mächē kōōntōōchi alak, kuyib keey ng'wēny, ānkuchāmē kuyētyēēchinē chuut.” ³⁶ Yooto, kukuur :Yēesu leekweet ake ānkōōyooong'tēē taayeetaab rubiik ānkōōmuuryēē lak-wanaa āwunyii ānkulē, ³⁷ “Chii ake tukul nyēē toochē chii nyēē wuu lakwani ām kaayneenyuu, kaakutaacha, nto nyoo kataacha, kaakutaach Yēiyin nyoo kiiyookwoo.”

*Nyoo mākwilēēch ku nyēēnyoo
(Luuka 9:49-50)*

³⁸ Yu keewaany :Yēesu kumwooy kuu nyooto, kumwoochi :Yoowaana kule, “Kāānēētiintēēt, kikeekas chiito ake nyēē kiibēbēētooy tāmirmirook chēē miyootchē kuyēyiyisēē kaayneeng'uung'. Kikeeyeetee, kuuyu kimā rubiintēēng'uung' ake.” ³⁹ Kumwooy :Yēesu kule, “-Mooyeetee. Yoo mii :chiito nyēē yēyē ng'aleek chēē /kiilātē ām kaayneenyuu, mēēberē makung'alaaleena nyēē miyaat. ⁴⁰ Nyoo mākwilēēch ku nyēēnyoo.

⁴¹ ! Kāāmwoowook kule, chii nyoo kāyētyēēchook bēēko chēē kooyyee, kuuyu ōyēku cheechuu, ku ākoy /kēētuwēn.

*Ōriibēē keey kentaayee
(Mataayo 18:6-9; Luuka 17:1-2)*

⁴² Chiito nyoo kaken chii nyēē takung'arng'ar ām choo iyēnwoo kutaya, kumisyinē nyoo /kēērātyi kaat rwaa nyēē /kēēng'ooyēē /ānkēētōōrchi araaray kuling'ta.

⁴³ Yoo kēēsākyiing' :āwung'uung' itayaa, itilte, kuuyu kaykay inyōōru *so-boontaab kibchuulyo iboontē āwut akeenke kusiir iboontē āwunnyēk tuk-waay /ānkēētōōrchiing' wōlēē bo maataab kibchuulyo.†

⁴⁵ Yoo kēēsākyiing' :kereenkeeng'uung' itayaa, itilte, kuuyu kaykay ing'waalee kereenkeet akeenke ānkiinyōōru soboontaab kibchuulyo kusiir iboontē kēēēnkōōk tukwaay /ānkēētōōrchiing' wōlēē bo maataab kibchuulyo.‡

* **9:29** Māmiitē :ng'aleek 'āmānōōkir āmiisyēēt' ām siruutēk alak. **9:32** Määrkö 8:31 **9:34** Luuka 22:24 **9:35** Määrkö 10:43-44 **9:37** Mat. 10:40; Luuka 10:16; Yoowa. 13:20 **9:40** Mat. 12:30; Luuka 11:23 † **9:43** Tāsinyē :siruutēk alake kērywoontēētaab 44: Mābēku :mōkiik, āmāmisē :ma kēnyii. **9:43** Mat. 5:30 ‡ **9:45** Tāsinyē :siruutēk alake kērywoontooni 46: Mābēku :mōkiik, āmāmisē :ma kēnyii.

⁴⁷ Nto yoo kēēsākyyiing' :koong'uung' itayaa, ilōōtu. Kaykay iwē Kaab Yēyiin iyēku kimekoong'nyaa, kusiir iboontē koonyek tukwaay ānku / bokēētōōrchiing' ⁴⁸ wōlēē 'Mābēku :mōkiik, āmāmisē :ma kēnyiiis.'†

⁴⁹ Chii nyoo rubiintēenyuu mākubuntēē ng'wooninto sukutililiit.

⁵⁰ Karaam yoo 'kēnēmchi keey yiisyēētaab Yēyiin. Nto yoo 'keechuchuyee keey yiisyoono, '+meeyey kule nee sitēyēchi Yēyiin yiisyēēt. Kunyoo, onēmchinē keey yiisyēētaab Yēyiin ānkōōchoomtōōsii."

10

*Kiineet :Yēesu kule miyaat :bareetaab kooyēyē
(Mataayo 19:1-12; Luuka 16:18)*

¹ Nto mii yoo, kung'eetee :Yēesu yooto, kwaay āynēētaab Yoortaan ānkutākyyi keey Yēēmēētaab Yuuteeya. Kiiruruukyinootē keey :biiko chēē chaang' kutēē yooto tukul. Koonet :Yēesu biiko ng'ālyoontēētaab Yēyiin kuu yoo kwēēnēētē kwaak.

² Yooto, kukwoonchi *:Farisaayek alake chēē kimāchē kutyem, ankutee-bee kule, "/Kēēchāmē ām kiruutēkyoo kukwet :chii koorkeēnyii?" ³ Kukētyi :Yēesu ām tēēbuutyēēt kule, "Kimwoochi nee *:Muusa mbo kuukoong'?"

⁴ Kumwooy :bichoo kule, "Kichāmchi :Muusa saanteet kusirchi barweet nyēē bārēē kooyēētyo." ⁵ Kumwoochi :Yēesu Farisaayeechaa kule, "Kichām :Muusa barwaanaa, kuuyu wuuyēch :mukuulēywēkaab biiko. ⁶ Yu kitoowu :Yēyiin kuyēyē kōōrēt, 'Kiyey murēn āk koorko.'† ⁷ 'Kunyoo, kiyooto nyēē yēyē murēn kung'eetee kōōtaab kwaan āk kaamet ankoomut koorkeēnyii ⁸ ānkunoomnyo :tukwaay kuyēk kiy akeenke.'† Mēēbērē tāku biich āyēēng', nteenee kāākuyēk kiy akeenke. ⁹ Kunyi, mēēbēēsyo :chii kiyēē kiikōōnoomcho :Yēyiin."

¹⁰ Kumii kō, kuteebee :rubiik Yēesu kōōboorchi ng'ālyoontoono. ¹¹ Kumwoochi kule, "Chii nyoo kakwet koorkeēnyii ankoomut ake, kāākuchoolwookēnchi koorcoonoo kākwtē. ¹² Nto nkinee koorkeēt nyoo katay saanteenyii ankoomut keey ākoo chiito ake, kāākuchoolwookēnchi saantaanaa kātāyē."

*Biiko chēē iwutē bāytooyiisyēētaab Yēyiin
(Mataayo 19:13-15; Luuka 18:15-17)*

¹³ Kimii :biiko alake chēē kiimutyi Yēesu lēēkōōk sukutiinyēē āwunnyēk kōōbēruur, nteenee kiiburyoong'to :rubiik bichoo.

¹⁴ Yu kakas :Yēesu kiyēē kiyey :rubiik kukōōrmchi kule, "Ōbāroochi lōkōchoo minkēēch kukwa wōlēē āmiitē! -Mooraany kuuyu biiko chēē wuu chutēchu :chēē iwutē bāytooyiisyēētaab Yēyiin. ¹⁵ !Kāāmwoowook, chii nyoo -mēēkoosēē keey Yēyiin kuu wōloo yētyooy :lōkōchoo, -mēēwutē :nyoo Kaab Yēyiin." ¹⁶ Kutorooch :Yēesu lōkōchoo ānkutiiny āwunnyēk ankusaay Yēyiin kōōbēruur.

*Wuuy kōōwut Kaab Yēyiin :chii nyēē boonto bāyit
(Mataayo 19:16-26; Luuka 18:18-27)*

¹⁷ Yu katas taay :Yēesu ākoo baannyii, kulābāt :chiito ake ānkukutunyēē taay-eenyii ānkulē, “Kāānēētiintēēt! Ikaraam :inyiing’. +Maayey nee sāānyōōru *soboontaab kibchuulyo?” ¹⁸ Kukētyi :Yēesu kule, “Ām nee siikuuroo kule āwuu karaam? Yēyiin nkit :nyēē karaam. ¹⁹ Ābērē ’inkētē kiru-utēkaab Yēyiin choo kimwooyē *:Muusa kuu: ‘-Meebakach chii, -meemarte, -mēēchōōrsē, -mēērātyi chii ng’wiinyan, -mēēlātu chii, iywey kōōn āk koomēt.’†” ²⁰ Kumwooy :chiichoo kule, “Kāānēētiintēēt, kyāākir ng’aleechaa kung’eetee āmining’.” ²¹ Kōōrōōtoot :Yēesu chiichoo. Kung’ērēkyi ānkumwoochi kule, “Botuung’ :kiito akeenke. Wee-alte kiy ake tukul nyēē iboontē, ’ānkīsārūnēē bānoonik. Yoo ’keeyey kuu nyooto, irubwaa. +Mēēnyōōru bāytit nyēbo man ām Kaab Yēyiin.” ²² Kuteryekta :mukuulēynyii ankusimikta nyēē kāng’woonchi, kuuyu kiboonto bāytit nyēē wōō.

²³ Kōōrōōtoot :Yēesu rubiikyii ānkumwooy kule, “Wuuy sōō nyēē tyaa kucham :biich chēē mokorēēn bāytooyiisyēētaab Yēyiin.” ²⁴ Kiilat :rubiik ng’aleechaa. Kiikiimchi :Yēesu subak kule, “Biikyuu, wuuy sōō kule nee kōōwut :chii nyēē wuu nyoo Kaab Yēyiin. ²⁵ Nyumnyum mbo kōōwut :tembes koong’taab sintaanit kusiir kōōwut :chii nyēē boonto bāytit Kaab Yēyiin.” ²⁶ Kiilat :rubiik subak miisin ankuteebēe keye kule, “Ara ng’oo, naas, nyēē imuuchē /kiiraraach?” ²⁷ Kōōrōōtoot :Yēesu rubiichoo, ānkulē, “Mēēmuuchāktōōs sinee ām wōlēē mii :chiito, nteenee, imuuchāktōōs ām wōlēē mii :Yēyiin, kuuyu māmii :kiy nyēē biirē Yēyiin.”

*Kiyēē nyōōru :biiko choo karub Yēesu
(Mataayo 19:27-30; Luuka 18:28-30)*

²⁸ Nto mii yoo, kuteebēe :Bētērō Yēesu kule, “Kas kookeebakaakte :acheek kiy ake tukul ankeerubiing?” ²⁹⁻³⁰ Kukētyi :Yēesu kule, “! Kāāmwoowook, chii ake tukul nyēē kaakubakaakta tukuukyii tukul sukuruba kwoomtootē ng’aleekaab Yēyiin, +/mākēēkētyi tukuuchoo ām bēsyoōsyēchu kusiir choo kiboonto. Yoo ki mbareet nto kooriik chēē kibakaakta, mākunyōōr. Nto yoo ki tuubchōōsyēk chēē kibakaakta, mākunyōōr. Yoo ki kwaan nto kaamet nto lēēkōōk chēē kibakaakta, mākunyōōr nkicheek. Nto subak, +/mākēēwus ām kōōrooni nteenee mākunyōōr *soboontaab kibchuulyo ām kōōrēt nyoo chōōonii. ³¹ Biiko chēē chaang’ choo tookunootiin ām soboontaab kōōrooni, mākubooiyit lēt ām Kaab Yēyiin. Nto biiko chēē chaang’ choo mātookunootiin ām soboontaab kōōrooni, mākubooiyit taay ām Kaab Yēyiin.”

*King’alaalee :Yēesu areet nyēbo sōmōk meenyii ākoo ng’eeteenyii
(Mataayo 20:17-19; Luuka 18:31-34)*

³² Kutāsē taay Yēesu āk rubiikyii ām baanaa bo Yēērusālēm, kimii :Yēesu kukeentooy ānkurubu :rubiik ām lēt muut kwoomoonu mēt :kiyēē kimwooy :Yēesu. Kikumuyyo mbo :biiko alake choo kimii :nkicheek kurubē Yēesu. Yooto, kukuur :Yēesu rubiichoo taman āk āyēēng’, ānkumwoochi kule, ³³ “! Kookas, kēēmiitē kēēbēētii ākoy Yēērusālēm. +/Mābokiyyokoochi *Wēritaab Chii mbo *kibkōrōs chēē wōōyēch ākoo kāānēētikaab kiruutēk. Makooru-usta :bichoo Wēritaab Chii /keebakach ānkōōyokoochi biikaab Rooma. ³⁴ Mākōōntosuur :choo, kung’utyi, kubirsēt kulālchi ankubakach. Nto mii bēsyeētaab sōmōk, makung’eetee meet.”

† **10:19** Chuytaayeet 20:12-16; Kiruutēk 5:16-20 **10:21** Mat. 6:20; Luuka 12:33 **10:22** Tyēen.
62:10 **10:27** Āyub 42:2 **10:29-30** Mat. 10:37 **10:31** Mat. 20:16; Luuka 13:30 **10:34** Määrkö
8:31 **10:34** Määrkö 15:15-20

*Wōō :ng'oo ām biikaab Kiriistō
(Mataayo 20:20-28; Luuka 22:24-27)*

³⁵ Nto mii yoo, kuwēēchi :Yoowaana ākoo Yāākōbō, choo ki :wērikaab Sebetaayo, Yēēsu ankuteebee kule, “Kāānēētiintēēt, mii :kiito ake nyēē kēēmāchē iyēwēēch.” ³⁶ Kuteebee :Yēēsu kule, “Nee :nyooto?” ³⁷ Kukētyi :rubiichoo kule, “Kākēēmāchē :acheek ichām wēēch kōōbuurunēēniing' :ake āwutaab taay, kōōbuurunēēniing' :ake nyēbo kaataam bēsyoonoo ibāytooyiisyē ām lēbkēēyyēētaab Yēyiin.” ³⁸ Kumwoochi :Yēēsu kule, “-Mōōnkētē kiyēē ōsoomē. Ōmuuchē :akweek okalab nyāliluutēk chēē +maakalab :anii nto ōmuuchē ōbuntēē nyāliluutēk chēē +māābuntēē :anii?” ³⁹ Kumwooy :rubiichoo kule, “Kiimuuchē.” Kumwoochi :Yēēsu kule, “+Mōōnyōōru nyāliluutēk chēē +māānyōōru :anii, ānku +mōōbuntēē nyāliluutēk chēē +māābuntēē :anii.” ⁴⁰ Ānkoo kuwuu nyooto, -māāboontē kāmūukēy wēēk chēē āmuuchē ākoochi chii kōōbuurunēēnoo āwunyuu nyēbo taay nto nyēbo kaataam. Yēyiin nkit :nyēē kiikukwey chēē mākōōkoochi bārooyinooto.”

⁴¹ Yu kēēnkēt :rubiik chuut tamanu kiyēē kimāchē :Yāākōbō ākoo Yoowaana, kunyēērchi murēchooto. ⁴² Kukuur :Yēēsu rubiik tukul, ānkumwoochi kule, “Tookunoot kule māchē :bāytooyik chēē mii kōōrooni kōōboorchi biiko alak kule icheck :chēē bāytooyiisyē ānkuboono kāmūukēy wēēk kubiir chuut. ⁴³ Nteenee -māmāchaktōōs kuwuyiit nyoo ām wōlēē ōmiitē :akweek. Yoo māchē :chii ām akweek kuyēk nyēē wōō, kumisiyinē kuyibē key ng'wēny. ⁴⁴ Nto nyoo māchē kubāytooyiis, kumāchāktōōs kuyēētyēēchinē chuut. ⁴⁵ Kyāāchōō :anii *Wēritaab Chii, sichāāyēētyēēchi biiko, amēēbēre kyāāchōōnii /subokēēyētyēēchoo. Chāākooytooy soboonnyuu sukusobcho :biiko chēē chaang'.”

*Kiisoob :Yēēsu Bartimaayo nyēē kikoraat
(Mataayo 20:29-34; Luuka 18:35-43)*

⁴⁶ Nto mii yoo, kuyit :Yēēsu ākoo rubiikyii *kiriinkēētaab Yēērīkō. Nto kumii kung'ēētōōs, kurub :biiko chēē chaang'. Kimii :cheebkoraatyaanteet ake nyēē kikiibuur kēēlto komos kusoomsē. /Kikēēkuurēē chiichoo Bartimaayo (Araab Timaayo). ⁴⁷ Yu kakas :chiichoo kule Yēēsu nyēbo Nāāsārēēt :nyēē kimii kukēēytooy, kukuurso kule, “Yēēsu, inyiing' *Mōchōkōrēētaab Tāwuti, iriireenaa!” ⁴⁸ Kōōburyoong'to :biiko chēē chaang' kule, “Siis!” Nteenee kikuurchi :chiichoo barak kule, “Mōchōkōrēētaab Tāwuti, ankiiriireenaa!” ⁴⁹ Kōōyoo :Yēēsu, ānkumwoochi biiko kule, “Ōmwoochi kuchō.” /Kēēmwoochi kule, “Ing'erech, ānkiiyoony, kuuriing' :Yēēsu.” ⁵⁰ Kukāsē kuu nyooto, kung'ēētē bakeenke ānkumētooy sireet nyēē kikiiliiktēē key, /ānkiiirēētoot ākoy yēē kimii :Yēēsu. ⁵¹ Kuteebee :Yēēsu kule, “Imāchē āyēwuung' nee?” Kukētyi :chiichoo kule, “Mokoryoontēēt, amāchē akaste.” ⁵² Kumwoochi :Yēēsu kule, “/Kāākēēyēwuung' kiyēē 'kēēmāchē, kuuyu 'kēēkoosēēnoo key.” Yu kāmwooy :Yēēsu kuu nyooto, kukasta :chiichoo ānkuwēēto key Yēēsu.

11

*/Kikeetorooch Yēēsu ām Yēērusālēēm kuu Bāytooyiin
(Mataayo 21:1-11; Luuka 19:28-38; Yoowaana 12:12-19)*

¹ Yu kikiikuriik :Yēesu ākoo rubiikyii Yēerusālēem, kumur *kiriinkēetaab Beetannyya yē kilēekitē Lekemeetaab *Musēytuuniinēk. Nto mii kēeltaab too, kukē-āyēechēē keey saang'taab Beetfaaka, ² kumwoochi rubiikyii āyēeng' kule, "Obe ākoy saang'iin. Yoo kooyit wōlooto, +mōōnyōōru sikiryoo nyē siirwaak kurataat amanaakesen chii bēsyēt ake. Otyaach ānkōōkwēru. ³ Nto yoo katebeenaak :chii kule omāchēē nee, olēenchi mächē :Mokoryoon-tēt ānkumākukēt areet akeenke."

⁴ Kuba :rubiichoo ānkubokunyōōr sikiryoonoo /kākēērātyi kurkat saang' ankootyaach. ⁵ Nto bēre kukas :biiko alake chēē kimii yooto, kuteebee rubiichoo kule, "Ōtyooyinē nee sikiryēt?" ⁶ Kukētyi :rubiichoo kuu wōloo kimwooytoochinē :Yēesu. /Kēechāmchi kubeeta sikiryēt. ⁷ Kukwēr :rubiichoo sikiryoonoo ākoy yēē kimii :Yēesu.

Yu kayit yooto, kōōrēēk kālīikoonikwaa ankwaalyaktee bataytaab sikiryoonooto sukōōbuurēē :Yēesu. Kōōbuurēē :Yēesu bataytaab sikiryoonoo ankutas taay āk baanta. ⁸ Kiirēek :biiko chēē chaang' chēē kimii yooto kālīikoonikwaa ānkōōyiito kēeltaab too. Kubut :alake sokēēk ānkōōyiito nkicheek. ⁹ Kityēenchinootē barak :biiko chēbo taay ākoo chēbo lēt kumwooyē kule, "Kutōōriit :Yēyiin!

Ibēruuroot :nyi chōōnii ām kaayneetaab Yēyiin!†

¹⁰ Ibēruuroot * :Mōchōkōrēetaab Tawuti!

Kutōōriit :Yēyiin ām kibkōōnkoy!"

¹¹ Nto mii yoo, kuyit :Yēesu Yēerusālēem ānkōōwut biiwuutaab *Kōōtaab Yēyiin. Kumar wōlēē kiwuu :kiy ake tukul. Nto mii yoo, kooyey ākoo rubiikyii tukul choo ki taman āk āyēeng' ākoy Beetannyya, kuuyu kimii kwiimēnē :kōōrēt.

*Tiliil, amāmii :kiy āriit
(Mataayo 21:18-19)*

¹² Nto yu kāyyēekunēē, kung'etee :Yēesu ākoo rubiikyii Beetannyya ankooyey Yēerusālēem. Kwaam Yēesu :kēmēwuut. ¹³ Nto yu kimii kubētii, kutoobēnchi kēēt ake nyēē /kēēkuurēē *mutiiniit wōlēē lōō. Kiboonto :kēetoo sokēēk chēē nyālīilēch nyēē kibērē :chii tōōs kiikuyey lokoy. Nto bēre kuyit yooto, koosyaach kēetoo kubērē nto nyōōr lokoyeek. Nteenee kuuyu kimā bēsyōōsyēk :chooto chēē kiyēyē :kēetoo lokoyeek, mānāānyōōr :inee lokoyaa ake tukul. ¹⁴ Yooto, kuchub :Yēesu kēetoo kukāsē :rubiik kule, "Mēerook /kyaameeniing' kiy bēsyēt ake."

*Nyēbo āyēeng' kukwētēē :Yēesu biiko biiwuutaab Kōōtaab Yēyiin
(Mataayo 21:12-17; Luuka 19:45-46)*

¹⁵ Yu kayit :Yēesu ākoo rubiikyii Yēerusālēem, kōōwut biiwuutaab *Kōōtaab Yēyiin. Kimii yooto :biiko chēē kiwālāng'tooy beesaanik āk alak chēē kyooltooy chēēbtuukēēnik chēē /sikeēbēlēē kōōrōsēēk. Kimiitē :nkicheek cheemung'aariisyeek alake yooto. Yooto, kootyeelaat :Yēesu meesoosyekaab bichoo kiwālāng'tooy beesaanik āk ng'ēchērōōkaab choo kyooltooy chēēbtuukēēnik ankukwet bichoo tukul kuba saang'. ¹⁶ Mānāāchāmchi mbo chii nyēē kiboontotē kiy ake tukul nyēē kyooltooy kubuntēē biiwuutaab *Kōōtaab Yēyiin. ¹⁷ Kimwooy kule, "Mwooyē :Yēyiin ām siruutēk kule, 'Bo

:Kōōnyuu saayeet wōlēē mākusooyēē :biikaab kōōrōōsyēk tukul.† Nteenee kyooweech :akweek kuyēk kēbēnnyoo nyēē wunyēē keey :sāsiik!†

¹⁸ Yu kakas :mbo kibkōrōs chēē wōōyēch ākoo kāānēētikaab kiruutēk kiyēē kiyey :Yēesu, kung'woonchi. Yooto, bokusat wōlēē sukubakakta inee kuuyu kiilātē :biiko kubo kāāmuukēywēēk chēē kiboonto.

¹⁹ Yu kākwiimēn :kōōrēt, kung'eetee :Yēesu ākoo rubiikyii kiriinkoonoo ānkubēechi keey wōlto ake.

Māchē ikoosēē keey Yēyiin yoo isooyē
(Mataayo 21:20-22)

²⁰ Yu kāyyēēkunēē, kooyeey :Yēesu ākoo rubiikyii Yēerusālēm. Kumii kubēētii, kukas :icheek kēētoo kōchubē :Yēesu. ²¹ Kumwoochi :Bētērō Yēesu kule, “Mokoryoontēēt, kas, ntēē kookuyaam :kēētikoonye kwēēchubē!”

²² Kumwoochi :Yēesu kule, “Māchē ōkoosēē keey Yēyiin. ²³ Kāāmwoowook yoo ikoosēē keey :chiī Yēyiin ām mooyēēt akeenke, kōōmuuchē kumwoochi lekemeet wokōōsuuchi araaray ankuyeyakay. ²⁴ Kunyi, yoo ōtēēbē kiito ake ām saayeet ānkōōchāmtooy kule kaakukas :Yēyiin, ōnyōōru. ²⁵ Nto yoo isooyē Yēyiin ānkumii :kiyēē miyaat nyēē kiikuyēwuung' :chiito ake, inyōōchi chiichoo kaat kurook sukung'eet kunyōōwuung' nkinyiing' :Yēyiin kaat ām choolwookātēng'uung'.

²⁶ Nto yoo -mōōyēyē kuu nyooto kumānyōōwook :Yēyiin kaat.”*

Kāāntōōyikaab Yuutayeek chēē ki kāwōōt
(Mataayo 21:23-27; Luuka 20:1-8)

²⁷ Yu kayit :Yēesu ākoo rubiikyii subak Yēerusālēm, kōōwut biiwuutaab *Kōōtaab Yēyiin. Kumii kuwēēsytēē wōlooto, kung'woonchi :mbo *kibkōrōs chēē wōōyēch āk kāānēētikaab kiruutēk āk booyik ²⁸ ankuteebee kule, “Ng'oo :nyēē kikōōniing' kāāmuukēywēēk iyey ng'aleechu?” ²⁹ Kuwālchi :Yēesu bichoo kule, “Kany ateebeenaak :nkanii tēēbuutyēēt nto yoo kōōkētwoo, +māāmwoowook chiichēē kikōōnoo kāāmuukēywēēk ayey ng'aleechu. ³⁰ Ātēēbēenook kule ii, yoo kiibātisāniisyē :Yoowaana, kikwoonēē :kāāmuukēywēēkyii wōlēē mii :Yēyiin, nto wōlēē mii :biiko?”

³¹ Kwaam mēt bichoo ānkumwoochi keey kule, “Yoo kakeemwaay kule kikwoonēē :kāāmuukēywēēkyii wōlēē mii :Yēyiin, makuteebeeneech kule ām nee simākiiyēnchi. ³² Nto yoo kākēēlē, ‘Wōlēē mii :biiko.’ Achicha!” Kiywey kumwooy, kuuyu kiinkētē kule kichāmchiintōōs :biiko tukul kule ki *wōōrkooyoontēētaab Yēyiin :Yoowaana.

³³ Yooto kuwālchi Yēesu kule, “-Mākiinkētē.” Kumwoochi nkinee :Yēesu kule, “Yoo wuu nyooto, -māāmwoowook :nkanii chiichēē kikōōnoo kāāmuukēywēēk ayey ng'aleechu.”

12

Kiisyoor :Yēesu miyootyēētaab kāāntōōyikaab Yuutayeek
(Mataayo 21:33-46; Luuka 20:9-19)

¹ Kumwoochinēē :Yēesu kāāntōōyichoo bo Yuutayeek tyoonkōōch kule, “King'eet :chiito ake kēny kuchaan *musābiibuunēk mbareenyii ankuker.

† 11:17 Isa. 56:7 † 11:17 Cherem. 7:11 11:18 Määrkö 12:12; 14:1-2 11:23 Luuka 17:6

11:24 Mat. 7:7 11:25 Mat. 7:1 * 11:26 Mätinyē -siruutēk alake kērēywoontooni. 11:32 Mat. 14:5

Kibal ng'wēnēēt nyēē sukurōōtyinē :bēēkaab lokoyeeakaab kēētoo yoo /kaki-iruruuny ankuteech kēryēēt nyēē /sikēēriibēē mbaraanaa. Nto yityo, kumwoochi biiko alak bokuriibchi mbaraanaa sukubchēchiin lokoyeek. Yooto, kuwo ruutooy. ² Yu kāruryo :lokoyeechaa, kōōyookto :chiichoo motwooriintēēnyii wokuyibchi kereeryaanteet nyeenyii. ³ Yu kayit :motwooriintoonoo wōlooto, kunam :bichoo ānkubir ankuwet āmēēkoochi kiy. ⁴ Kōōyookto subak :chiichoo motwooriintēēnyii ake. /Kēēbir nkinee nyoo /keelal /kiitaatee /ānkiintosuur. ⁵ Kōōyookto subak motwooriintēēt nyēbo sōmōk. Yu kayit :nyoo, /keebakach. Kōōyookto subak alak kurub keyy. Kuyitē :nkicheek choo wōlooto, /kēēbirē alak /kiinyaliilē, nto alak /kēēbākāchē. ⁶ Nteenee kiboonto :chiichoo kibo mbareet wērynyii akeenke nyēē kichāmē miisin. Kōōyookto wēērootonyii kubērē tōōs makooywey :bichoo. ⁷ Kuyitē :nyoo, kukuurē keyy :bichoo kule, 'Murēchu, ong'nyi lakwataab murooniito! Okany keebakach sukuyēk :mbaraani nyēēnyoo.' ⁸ Kunam :bichoo wēēroo ankuwakach nto yityo bokumētyi tuuyta saang'.

⁹ Yoo koosoot ii, kiy nee :nyēē kichokuyēchi :chiitaab mbareet bichoo? Okany āmwoowook, machokubakach bichoo tukul ānkōōkoochi biiko alak kuriib mbaraanaa." ¹⁰ Kumwoochi :Yēesu subak kule, "Ābērē kyoosuman siruutēkaab Yēyiin yoo mwuoyan kule, 'Rwaanteet nyoo kitāyē :biiko kuteekta :nyēē kōōkuyēk tiyēywoontēētaab kōōto.

¹¹ Kōkōōnu :Yēyiin tiyēywoontooni

ānkubo kwōng' uut sōō nyēē tyaa yoo kēēkāsē!†"

¹² Yooto, kumach :kāāntōōyichoo bo Yuutayeeek kule kunam Yēesu ankuurta kō, kuuyu kiinkētē kule kimii kung'ālōolēē icheek ām tyoonkōōchoonoo. Nteenee kibakaakta :bichoo Yēesu ānkubēēchi keyy kuuyu ki chaang' :biiko yooto.

*Kibokutech :kāāntōōyik alake Yēesu sukunam
(Mataayo 22:15-22; Luuka 20:20-26)*

¹³ Kibokōōyook :kāāntōōyichoo bo Yuutayeeek lētuunoo *Farisaayeeek alak āk biikaab *Erōōtē bokutech Yēesu /sikeenam.

¹⁴ Yu kayit :bichoo wōlēē mii :Yēesu, kumwoochi kule, "Kāānēētiintēēt! Kiinkētē kule ibooyē manta āmāwēēchiing' :chii kuuyu ām inying', mātiny kule ng'oo :ng'oo. Inēētē biiko ām kēēlto nyēbo man kōōnkēt kiyēē māchē :Yēyiin. Kunyoo ii, ara karaam kēēkwēchinē *syuuruut bāytooyiintēētaab Rooma ¹⁵ nto mēērook kēēkwēyē?"

Yooto kōōnkēt :Yēesu miyootyēt nyēē kiisōōtē :bichoo ānkumwoochi kule, "Kōōkwoonii bōōtēchoo? Kōōbooru baa :chii beesyaanteet nyēē boonto."

¹⁶ Yu /kāiiboorchii, kuteebee bichoo kule, "Bo ng'oo :mēti āk kaaynaani mii beesyaantaani?" Kukētyi :bichoo kule, "Bo bāytooyiintēēt nyēē wōō nyēbo Rooma."

¹⁷ Kumwoochi :Yēesu kule, "Ōkoochi bāytooyiintoonoo kiinyii, nto Yēyiin, ōkoochi nyeenyii." Killat :bichoo ām kiyēē kimwooy :Yēesu.

*Ng'ēeteetaab meet
(Mataayo 22:23-33; Luuka 20:27-40)*

¹⁸ Nto mii yoo, kukwoonchi subak Yēesu :biiko alake chēē /kikēēkuurēē *Satukaayeeek. Kiyyēchinē :bichoo kule yoo kaakume :chiito, kaakume

kutukul nyēē māwokung'ēētēē meet bēsyyēēt ake. Kuteebēē :bichooto Yēēsu kule, ¹⁹ “Kāānēētiintēēt, kisirweech *:Muusa kiruutyēēt nyēē mwooyē kule yoo keemut :chii koorkēēnyii ankume :chiichoo āmānāāsikiyi :koorkoonoo leekwa, kōōntiiyē :ng'ēetaabkaametiitaab chiichoo koorkoonoo sukusikiyi nyiin lēēkōōk chēē / sikēēkuurtēē. ²⁰ Kimii :biiko alake chēē tisabu chēē kituubcho mooyēēt akeenke. Kiimutiis :nyēē ki wōō ankusimkume kumānāāsikiyi :koorkoonoo leekwa. ²¹ Kōōntiiyiis :nyēē kirubē chiichoo. Kume :nkīnee nyoo, āmānāāsikiyi :koorkoonoo leekwa. Kōōntiiyiis subak :nyēē kibo sōmōk ankume :nkīnee āmānāāsikiyiin āk koorkoonoo leekwa. ²² Kiyeyakay kuu nyooto ākoy chiito nyēē kibo tisab. Kibēk :bichoo tukul āmā leekwa. Nto mii yoo, kume nkīnee :koorkoonoo. ²³ Kunyoo, kēēmāchē imwoowēech, mākubooyiit ng'oo :koorkoonoo kōōyyiin kāng'ēētyēē :bichoo tukul meet āk koorkoonoo?”

²⁴ Kukētyi :Yēēsu kule, “Ōsōōtyēēchinē nyēē miyaat, kuuyu -mōōnkētē :akweek kiyēē ibooru :siruutēkaab Yēyiin āk wōlēē wuu :kāāmuukēyewēēkyii. ²⁵ Yoo kāākung'ēētyēē :biiko meet, mēēbērē tākōōmutē keey subak. Ibuurē kuu :malayikaanik ām barak. ²⁶ Nto kurubta keey ng'ēeteetaab meet, ābērē kyoosuman siruutēkaab *Muusa yoo kimwoochinē :Yēyiin ām sōntiinoō kilāyē kule, 'Anii Yēyiintēētaab *Abraam āk Isaka ākoo Yāākōbō.'† ²⁷ Yoo /kakeemwa kule bo :Yēyiin anum, kōōbooru :yooto kule tākusoboot :chiichooto ānkoo kiikume kēny. Ōsōōtē bebe!”

*Kiruutyēēt :nkōnō nyēē wōō?
(Mataayo 22:34-40)*

²⁸ Kimii yooto :kāānēētiintēēt ake nyēbo kiruutēk nyēē kimii kuyēbchinē yiiit kiyēē king'āloolēē :Yēēsu ākoo Satukaayeechaa. Kikas :kāānēētiintoonoo bo kiruutēk kule kikētyi :Yēēsu bichoo kiyēē kiteebēē ām kēēlto nyēē karaam.

Yooto, kuteebēē Yēēsu kule, “Ām kiruutēk tukul choo kikōōnu :Yēyiin, nkōnō :nyēē wōō?” ²⁹ Kukētyi :Yēēsu kule, “Siraat kule, 'Oyeb yiiit ōō, biikaab Isrāyēēl:

Yēyiin nkit :nyēē /kēēkutunkyninē ānku Yēyiin ku akeenke.

³⁰ Icham Yēyiintēēng'uung'
ām mooyēēng'uung' tukul
soboonng'uung' tukul,
kāāsōōtēyewēēkuuk tukul,
āk nkuruukuuk tukul.†

Kiruutyēēt :nyooto nyēē wōō. ³¹ Nto ake kumwooyē kule:
'Icham laatyēēng'uung'

kuu wōloo ichāmtooy keey.†

Māmii subak :kiruutēk alake chēē siirē chu.”

³² Yu keewaany :Yēēsu kumwooy kuu nyooto, kulēēnchi :chiichoo, “Kōōnkōy, Kāānēētiintēēt, 'keemwaay man kulē Yēyiin ku akeenke, māmiiitē :ake. ³³ Kunyi, karaam yoo kacham :chii Yēyiin ām mooyēēnyii tukul ānkumāchē mbo kōōsōōtē Yēyiin kwaak ānkuyēyē yīisyēētaab Yēyiin ām nkuruukyii tukul ankucham laatyēēnyii kuu wōloo chāmtooy keey. Karaam /keerub ng'aleechu kusiir yoo /kātākēyēyootē kōrōs choo /kēēbēēlē kutukul āk alak tukul.”

³⁴ Yu kakas :Yēesu kule kākēt :chiichoo nyēē karaam, kumwoochi kule, “Kāmēēlōō ām bāytooyiisyēētaab Yēyiin.”

Kung'eetee yooto, māmii :chii nyēē kitākukāng' kuteebēe Yēesu ng'ālyoo kumāchē kutech.

Ng'oo :Kāārārōokiintēēt?

(Mataayo 22:41-46; Luuka 20:41-44)

³⁵ Nto tēē yoo, kumii :Yēesu kōōnēētēē biiko ām biiwuutaab *Kōōtaab Yēyiin, kumwooyi kule, “Imuuchē kule nee kumwooyi :kāānēētikaab kiruutēk kule chōōnēē *Kāārārōokiintēēt kōōtaab Tāwuti? ³⁶ Nto yu kiyey :Tāmirmiryēētaab Yēyiin Tāwuti kumwooyi kule,

'Kimwoochi :Yēyiin Mokoryoontēēnyuu kule:

Ibuurunēē āwunyyuu nyēbo taay

ākoy yoo kaayeyiing' itēbēē buunikuuk.†

³⁷ Kuniy, yoo kuurē :Tāwuti Kāārārōokiintēēt kule 'Mokoryoontēēnyuu' ii, kōōmuuchāktōōs kule nee kuchōōnēē :Kāārārōokiintēēt kōōtaab Tāwuti?'"

Kiyēbchi yīit :biiko ng'aleechaa bo Yēesu ām ng'erekweek.

Kichuur :Yēesu kiblembechiisyek

(Mataayo 23:1-12; Luuka 20:45-47)

³⁸ Kutas taay :Yēesu kumwoochi bichoo kule, “Ōriibēē keey :kāānēētichoo bo kiruutēk, āmōōrubēē ātēbuutēkwaa. Kicham :bichu kōōloochē sirook chēē yoo /kakeekas /simkiinkētē kule icheek kiirwookik. Beēsyētootēē wōlēē chaang' :biiko /sikiisuboooyootē nyēē /kākēēkoonyit. ³⁹ Lēkwēlootē ng'ēchērōōk chēē mii taay yoo /kēēmii kooriikaab saayeet. Mbo yoo /kēēmii saakwa ake tukul, kōōmoymooyē :bichu ng'ēchērōōk chēbo taay. ⁴⁰ Lātunootē koor chēē musuuk kuyibēē tukuukwaa ānkusooyē miisin kuyēyē keey kule churtootiin. +/Mākiing' woonchi miisin biich chēē wuu chuutēchu kusiir chii ake tukul nyēē kiikukusta.”

Ng'oo :nyēē kiinēm chēē chaang'?

(Luuka 21:1-4)

⁴¹ Kumii :Yēesu kēēbuur ng'wēny ām *Kōōtaab Yēyiin yēē kilēēkitēē :looloonik chēē /kikiiruruukyine beesaanik chēbo yiisyēētaab Yēyiin, kukas wōlēē ki-ikoochintooy :biiko beesaanik looloonichoo. Kiikoochinē :biiko chēē ki mokorēēnik beesaanik chēē chaang' looloonichoo. ⁴² Nto mii yoo, kuchō :cheebyoosyeet ake nyēē ki musuk ankubanan. Kiinēm :nyoo beesaanikyii chēē ng'eri anku tukul chēē kiboono.

⁴³ Kukuur :Yēesu rubiikyii ānkumwoochi kule, “! Kāāmwoowook, cheebyoosyaani musuk :nyēē kēēnēm beesaanik laatit nyēē wōō kusiir chuut tukul.

⁴⁴ Kāng'ōmōrunēē :mokorēēnik laatit nyoo kēēkooytooy wōlēē bo chēē boonto, nteenee kābār :cheebyoosyaanaa loolēnyii tukul.”

13

+/Mākiiturbuub Kōōtaab Yēyiin

(Mataayo 24:1-2; Luuka 21:5-6)

¹ Kumii :Yēesu ākoo rubiikyii kung'ēētyēē yooto kibo biiwuutaab *Kōōtaab Yēyiin, kumwoochi :rubiintēēnyii ake kule, “Kāānēētiintēēt, wōōyēch :rwoon-tōochu /kikeetechee Kōyi bo Yēyiin ānku kāroorānēch nyēē tyaa!” ² Kukētyi

:Yēesu kule, “Kookas, kāroorānēch :kooriichu, nteenee +/mākiiturbuub tuku-
 uchu tukul nyēē māmii :rwaa mbo akeenke nyēē ng'ētu kookemeeraat key
 ake.”

Nyālihuutēk āk wusiisyēēt
 (Mataayo 24:3-14; Luuka 21:7-19)

³ Nto mii yoo, kuyit :Yēesu ākoo rubiikyii biitēēt nyēē kibo Lekemeetaab
 *Musēytuuniinēk yēē kitoobēnē keyy ākoo Kōōtaab Yēyiin ānkōōbuur ng'wēny.

⁴ Kuteebēe :Bētērō, Yāākōbō, Yoowaana āk Antereeya Yēesu kule, “Āyu yēē
 yēyāktōōs :ng'aleechaa kātēēmwooyē ānku kiy nee :nyēē +makeekasee yoo
 yityiintōōs :ng'aleechaa?”

⁵ Kumwoochi :Yēesu kule, “Ōriib keyy! -Mookany / kiiberbeeraak.
⁶ Choong'ēch :biiko chēē makukwaanaat ankuyey keyy :ake tukul kule inee
 ku kāārōokiintēt. Mākōōbōntbootoot :bichoo biiko chēē chaang'.

⁷ +Mookas kubārē keyy :biiko ām kōōrēēt / ānkyoomu booryoot, nteenee
 -mōōmuuyē. Ākoy kuyēyākiis :tukuuchoo, nto yitu :tabanta. ⁸ Mākubooro
 :bōrōryēēt ake āk ake, kubooro :kōōrēēt ake āk ake. Mākōōring'riing'oot
 :komoswookik chēē chaang' ām kōōrēēt ānkuchō :kēmēwuut. Ng'wooninto
 nyēē kāāmunēē moroontoon :nyoo nto yitu :kōōrēēt nyēē lēēl.”

⁹ Kumwoochi :Yēesu kule, “Ōriib keyy. +/Makeenamaak /ānkiiyyoong'tēēnook
 kōōk ām kooriikaab saayee /ānkēēbirook ām wōlooto. +/Makiimutaak taayee-
 taab bāytooyik kubo anii. Bārooyinto :nyooto nyēē +mōōmwoochinēē bichooto
 kiyēē ōyēnchinē. ¹⁰ /Kyoomtooy kurook lōkōōywēk chēē kāroomēch kukas
 :biiko tukul ām kōōrēēt kumukuul nto yitu :tabantaab kōōrēēt.

¹¹ Yoo /kaakeenamaak /ānkiiyyoong'tēēnook kōōk, -mookany kooyiimaak
 mēt :kiyēē +moomwaay. +/ Mākiiboorwook yooto kiyēē ōmwooyē ku-
 yu mēēbērē akweek chēē +mōōng'āloolē nteenee :Tāmirmiryēētaab Yēyiin
 nyēē mākung'āloolē. ¹² Mākung'ōmto :chii ng'eetaabkaamet / keebakach
 ānkung'ōmto :kwaan lakwanyii /keebakach. Makutay :lēēkōōk mbo kwaan āk
 mbo kaamet ānkung'ōmto /keebakach.

¹³ Kunyi, mākuwēchook :biiko, kuuyu ōyēnwoo. Nteenee chiito nyēē ka-
 muyta ākoy tabanta :nyēē makooraarach :Yēyiin.”

Wōlēē +/makiiserweetita Yēērusālēm
 (Mataayo 24:15-25; Luuka 21:20-24)

¹⁴ Kumwoochi :Yēesu rubiikyii kule, “Yoo kookas 'kiyoo -mēēriiku :Yēyiin'†
 kukēēyyoonyēē yēē -/mākēēmākyinē, ōmwēy :biikaab Yuuteeya ākoy lekem
 barak. (Kuyēbchi yit :chii nyoo sumānē ng'aleechu.) ¹⁵ Yoo kanyoorta
 :ng'aleechu chii kumii kōōnyii barak, -mēēwut kō kule kōōnēm kiy ake
 tukul nyēē sukumwēyto, ¹⁶ ameeyey :chii nyoo miitē mbareen kaa kule
 wokunam sireet nyēē iliiktēē keyy. ¹⁷ Lēyyē, mākuwuuyiityi sōō kule nee ām
 bēsyoōsyēchooto kooruuk choo kōōyootiin āk choo irēēriisyē! ¹⁸ Osaay Yēyiin
 kule māyēyākiis :ng'aleechu yoo yiiwoot. ¹⁹ Mākuwōōyit :ng'woonintaab
 bēsyoōsyēchooto kusir ng'woonin ake tukul nyēē kiikutook kuchwakee kayey
 :Yēyiin kōōrēēt, āmēēbērē mākutook :ng'wooninto ake nyēē tēē nyoo bēsyoōēt
 ake. ²⁰ Nteenee kiikoonwaakiit :Yēyiin bēsyoōsyēchooto kuuyu mii :bi-
 ikyii chēē kiikukwey nyēē nto kimanaakoonwaakiit, nto māmii :chii nyēē
 kātāwokusobē.

Käärārōokik chēē mābo man
(*Mataayo 24:23-28; Luuka 17:23-24*)

²¹ Yoo kāmwoowook :chii ake tukul kule ong'nyi *Käärārōokiintēēt nto ong'nyiin, -mōōyēnchi, ²² kuuyu makukwa :biiko chēē makuyey keey kuyēk käärārōokik āk *wōōrkooyikaab Yēyiin. Makuyey :bichu ng'al chēbo kwōng' uut sukung'eet, yoo imuuchāktōōs, kutēwēch biikaab Kiriistō choo kwēyootiin.

²³ Kunyoo, ōriib keey. !Kāāsim āmwoowook tukul kumanaayit :bēsyēēt.”

Kiyēē ibooru chōōnēētaab Yēesu
(*Mataayo 24:29-31; Luuka 21:25-28*)

²⁴ Kutas taay :Yēesu kumwoochi rubiikyii kule, “Yoo bēku :nyāliiluutēchoo bo bēsyōōsyēchooto

!Mākumis :asiista āmēētākōōluuwu :araaweet.

²⁵ Mākōōtimtiimākoy :wōliin bo barak kōōsuuw :kookeelik. †

²⁶ +/Makeekasa anii, *Wēritaab Chii, āchōōnēē boolik ām kāāmuukēywēēk āk lebkēyyēētaab Yēyiin. ²⁷ +Māāyooktē malayikaanikyuu kōōruukoot biiko choo kwēyootiin kung'eetee kōōrēēt komosta ake ākoy ake.”

Bēsyēēt nyoo iyēēwu :Yēesu
(*Mataayo 24:32-36; Luuka 21:29-33*)

²⁸ Kumwoochi subak kule, “Yoo kēēnkāt :kēētoo / kēēkuurēē *mutiiniit, kōōbooru kule kaakuriik kumusēs. ²⁹ Ām kēēlto nyēē wuu nyooto, yoo ōkāsē kuyēyāktōōs :tukuuchoo, ōnkēt kule kaakuriik :bēsyēēt nyoo āyēēwunēē.

³⁰ ! Kāāmwoowook, mābootōōs :biikyuu choo kyaakwey ānkoo kāyēyākiis :tukuuchoo tukul. ³¹ Mākubot :barak āk ng'wēny, nteenee mābotē :ng'ālyoontēēnyuu.

³² Māmii :chii nyēē inkētē bēsyēēt nyēē āyēēwunēē. -Mēēnkētē :malayikaanik āmāānkētē mbo nkani, nteenee inkētē :Baaba.

Ōchōb keey
(*Mataayo 24:42-44; Luuka 12:35-40*)

³³ Ōriib keey ankooyeyte keey, kuuyu -mōōnkētē yēē yitu :bēsyoonoto.

³⁴ Kerkeey yoo mächē :chii nyēbo kanyii kuwo ruutooy. Bākookyinē motwoorikyii yiisyēēt nyēē makuyey ankutool ake kuriib kayta. ³⁵ Ōriib keey, kuuyu -mōōnkētē yēē rōōtunēē :chiitaab kayta. Imuuchē kuyit kukararakta :asiista, kwēēmooy kwēēn, kumānēērir :kōōrēēt nto kumānāāmwook :asiista.

³⁶ Yoo kächō, mächāktōōs kunyōōrwook ōkāsū.

³⁷ Okas ng'aleechu! Mā akweek nkīt chēē āmiitē āmwoowook ng'aleechu, nteenee mächāktōōs kuyeyta keey :biiko tukul.”

14

Kicheeng' :buunikaab Yēesu wōlēē makunamta inee
(*Mataayo 26:1-5; Luuka 22:1-2*)

¹ Kikiikung'ēt :bēsyōōsyēk āyēēnku kuyit :bēsyēēt nyēē kyoomeē :Yuutayek *Saakweetaab Keeeytaayēt ākoo Saakweetaab mukaatiin chēē mākuutunootiin. Kimii kuchēēng' ē :mbo *kibkōrōs ākoo kāānēētikaab kiruutēk wōlēē makunamta Yēesu kumākāsē :chii sukubakach. ² Kimwooy kule,

“-Mookany keeyey ng'aleechu yoo bo *Saakweetaab Keeytaayeet, kuuyu imuuchē :biiko kuyey wōōrōryēt.”

*Kiraang'tee :koorkēēt ake Yēesu mwaayta mēt
(Mataayo 26:6-13)*

³ Kimii :yēē kyoomiisyē :Yēesu ām Beetannya kumiitē kaab Simōōni, chiichoo kikiikunāmē *makereenik. Yooto, kuchō :koorkēēt ake kō nyēē kiboonto mwaay nyēē kiboong'u nyēē anyiny /ānkikyooltēē beesaan chēē chaang' miisin. Yooto, kuraang'tee :koorkoonoo Yēesu mwaayaa mēt.

⁴⁻⁵ Yu kakas :biiko alake chēē kimii yooto kiyēē kayey :koorkoonoo, kumwooy nyēē kāng'woonchi kule, “Nto yu sukunyarta :koorkooni mwaay nyēē ālē beesaan chēē chaang' miisin kuu nyi! Nto yu /kātākyooltooy /ānkiikoochi bānoonik beesaanik.” Kinyēērchi :bichoo koorkoonoo miisin.

⁶ Kumwoochi :Yēesu bichoo kule, “-Moomakee kiy koorkoonoo. Ntēē kāākuyēwoo anii ng'ālyoo nyēē karaam. ⁷ Ōboontē keey :akweek bānoonik ākookoy ānku +mōōyētyēēchinē kuu wōlēē ōchāmtooy. Nteenee -mōōboontē keey anii ākookoy. ⁸ Kaakuyey :koorkooni kuu wōlēē kēēmuyēēnoo. ⁹ !Kāāmwoowook, -/mākēēwuutyēē koorkooni ām kiyēē kaakuyey yoo /kyoomtooy lōkōōywēk chēē kāroomēch ām kōōrēt tukul.”

*Kiinēm keey :Yuuta kuchaamta Yēesu
(Mataayo 26:14-16; Luuka 22:3-6)*

¹⁰ Nto mii yoo, kuwo :Yuuta Iskaryoot nyoo ki akeenke ām rubiikaab Yēesu choo ki taman āk āyēēng', wōlēē kimii :mbo *kibkōrōs chēē wōōyēch wokuchaamta Yēesu. ¹¹ Yu kayit wōlooto /kēēng'ērēkyi. /Kikēēmwoochi kule, “Yoo kēēyēwēēch kēēlto wōlēē +makeenamte Yēesu, kēēkōōniing' beesaanik.” Kuwo :Yuuta wokucheeng' wōlēē /sikeenamta Yēesu.

*/Kikeeyeyta wōlēē /kyoomēē Saakweetaab Keeytaayeet
(Mataayo 26:17-19; Luuka 22:7-13)*

¹² Ām bēsyēētaab taayta nyēbo Saakweetaab mukaatiin chēē mākuutunootiin, kiyēēnyē :Yuutayeek mēēnkit nyēē sukwaam bēsyoonoto.

Yu kayit :bēsyooni, kuteebēē :rubiik Yēesu kule, “Ānō wōlēē +mawee-amee *Saakweetaab Keeytaayeet bokēēyēytoowuung'?” ¹³ Kumwoochi :Yēesu rubiikiyī āyēēng' kule, “Obe ākoy Yēērusālēm. +Mōōtuuyēē murēn nyēē boon-tonu tērēētaab bēēko. Orub chiichoo lēt ākoy kōoto nyēē kēēwut. ¹⁴ Yoo kooyit kōyooto, ōmwoochi chiitaab kōoto kule mächē :Kāānēētiintēt wōlēē sukwoomiisyēē ākoo rubiikiyī ām Saakweetaab Keeytaayeet. ¹⁵ Mākōōboorwook :chiichoo kisēēnkēt nyēē wōō nyēbo koroofa nyēē mii :tukuuk tukul chēbo ātēbto. Oyēytoowēēch āmiik.”

¹⁶ Yu keewaany :Yēesu kumwoochi rubiichoo kuu nyooto, kuba ākoy Yēērusālēm ānkubokunyōōr ng'aleek tukul kuu wōloo kāmwooytooy :Yēesu. Kuyeyta āmiikaab saakwaanaa.

*Kiiboor :Yēesu chiito nyēē kimii wokuchoomtooy
(Mataayo 26:20-25; Luuka 22:21-23; Yoowaana 13:21-30)*

¹⁷ Kumii kurātoorātē :kōōrēt, kuwo :Yēesu ākoo rubiikiyī taman āk āyēēng' ākoy kōyotoo ānkutoow kwaam saakweet.

¹⁸ Kumii kwoomiisyē, kumwooy :Yēesu kule, “!Kāmwwoowok, mii :akeenke ām akweek nyēē kēēmiitē kyoomiisyē :tukul nyēē makuchaamtaa.”
¹⁹ Kung'woonchi rubiik ankuteebēe :ake tukul Yēesu kule, “Ara anii?”
²⁰ Kukētyi :Yēesu kule, “Nyoo kiilābloobtooy :tukwaay mukaatiit terekyeet akeenke nyēē makuchaamtaa. ²¹ Makume *:Wēritaab Chii kuu yoo /kikeesir kurubta key ak inee. Nteenee mākung'woonchi sōō kule nee :chiito nyoo makuchaamtaa. Kaykay nto /kimākēēsich chiichoo.”

Kitoow :Yēesu saakweet nyēē lēēl
(Mataayo 26:26-30; Luuka 22:19-20; 1 Kōōriintēēk 11:23-25)

²² Yu kimii kwoomiisyē, kunam :Yēesu mukaatiit ānkubirchi Yēyiin kōōnkōy. Nto tēē yoo kubetes mukaatiinaa ānkōōkoochi rubiikyii kōōnēmunoot. Kimwoochi kule, “Bōōrnyuu :nyi. Kunyi, o-am.” ²³ Kunam subak terekyeet nyēē kimii *:tifaayii ānkubirchi Yēyiin kōōnkōy ānkōōkoochi rubiichoo kumōōsoot.
²⁴ Kimwoochi kule, “Korotiikyuu :chu chēbo *kiirootyeeet nyēē lēēl.* +/ Makiitaata suksesobcho :biiko chēē chaang’. ²⁵ !Kāmwwoowok, -māwāyyēē subak tifaayii ākoy bēsyoonoo wāāyyēē chēē leelach ām Kaab Yēyiin.”

²⁶ Nto tēē yoo, kutyēēn :bichoo kōōkoostoo Yēyiin ānkung'ēētyo kutākyi keyy Lekemeetaab *Musēytuuniinēk.

Kiiboor :Yēesu kule makutuuch keyy :Bētērō
(Mataayo 26:31-35; Luuka 22:31-34; Yoowaana 13:36-38)

²⁷ Kumii kēēltaab too, kumwoochi :Yēesu rubiikyii kule, “+Mōōmwēyēēnoo :akweek tukul kuu yoo mwooyē :sirutēk kule, “+Maabakach ākiintēēt kusērēēt :kēēchiirēk.† ²⁸ Nteenee yoo kaang'eeteet meet, +maantoo Kalilaaya.” ²⁹ Kumwoochi :Bētērō Yēesu kule, “Ānkoo kāmwyēēning' :chuut tukul, -māābākooktiing' :anii.” ³⁰ Kumwoochi :Yēesu kule, “Bētērō! Kāmwwoowuung', kumānēēturkuuchē :kirkōōnkiit nyēbo āyēēng' kwēēmowuuni, +meetuuch keyy :inyiing' areet sōmōk kule -mēēnkēto.” ³¹ Kumwoochi :Bētērō Yēesu subak kule, “Mākoy atuuch keyy! Yoo kābo meet kēēbēku :tukwaay.” Kōōrumchi :nkicheek rubiik chuut kuu nyooto.

Kiwokusaayee :Yēesu Ketesemaane
(Mataayo 26:36-46; Luuka 22:39-46)

³² Yu kayit :Yēesu ākoo rubiikyii yēē / kēēkuurēē Ketesemaane, kumwoochi kule, “Ōbuurēē yu, waasaay :anii.” ³³ Koonata kisich ākoo Bētērō, Yāākōbō ākoo Yoowaana. Kwaam :ng'uusng'uus Yēesu kut kulōōlkōōkēn.
³⁴ Kumwoochi rubiichooto sōmōk kule, “Kāamuy :anii kut wuu nyēē +maameey. Ōng'ētunēē yuutēyū ānkōōkāsu!”

³⁵⁻³⁶ Yooto koonata :inee kisich kukutuny ānkuyim kutiiny :tokochta ng'wēny ankusaay kule, “Baaba! Imuuchaktōōs :tukuuk tukul ām wōlēē imiitē. Inēmtoowoo nyalili. Nteenee kuyeyakay kuu wōloo imāktooy :inyiing' mēēbērē kuu wōloo āmāktooy :anii.”

³⁷ Yu kēyēēwunēē :Yēesu wōloo kāwokusooyēē, kunyōōr rubiik choo sōmōk kuruytōōs. Kumwoochi Bētērō kule, “Simōōni, ākoo kēēru? 'Kāmēemuuchē mbo ikāsu ām asiista akeenke? ³⁸ Ōkāsu ankoosaay simōō-āsyi keyy

14:18 Tyēēn. 41:9 **14:21** Yoowa. 13:2, 21-30 * **14:24** Māmwōyēē :sirutēk alake kule 'nyēē lēēl'. **14:24** 1Kōōr. 10:16; 11:23-25 **14:24** Chuy. 24:8; Cherem. 31:31; Ibu. 7:22; 9:15-20 **14:26** Luuka 22:39 † **14:27** Sekaryaa 13:7 **14:27** Määrkö 14:50-52; Yoowa. 16:32 **14:28** Määrkö 16:7 **14:31** Luuka 22:33-34; Yoowa. 13:36-38 **14:35-36** Yoowa. 12:27; Mat. 6:10; Määrkö 10:38; Room. 8:15; Ibu. 10:9

tyēmiisiyēēt. Ōbērē nto oyey, āmāmii :nkuruuk.”³⁹ Kooyeey :Yēesu subak ankuwokusaay kuu yoo kābo taay.⁴⁰ Nto iyēewu nyēbo āyēēng', kunyōōr mbo Bētērō kuruuytōōs subak, kuuyu kichosyootiin miisin. Kuchusyo :rubiichoo.⁴¹ Kiieyey :Yēesu subak ankuwokusaay nyēbo sōmōk, nto yu kaweech keey, kumwoochi rubiichoo kule, “Ākoo tōōbēng'tēē rwoonik? Kaakuyem. Okas kaakuyit :āsiiswēk / kiyyokoochi *Wēritaab Chii āwunnyēkaab kibng'ōōkisiis.⁴² Ong'nyiin choomtooyiintēēt kāākuchō! Ōng'ēētyē bokēētuyyēē.”

/Kikeenam Yēesu nteenee kitay /kēēsār

(Mataayo 26:47-56; Luuka 22:47-53; Yoowaana 18:3-11)

⁴³ Kutākumii :Yēesu kung'āloolē, kuyitu :Yuuta nyoo ki akeenke ām rubiichoo ki taman āk āyēēng'. Kiboontoonu keey biiko chēē chaang' chēē kitinyē chōōkiinēk ākoo syaariinek chēē kiyyooku :mbo kibkōrōs chēē wōōyēch ākoo booyik.⁴⁴ Kikiisimkumwoochinē :Yuuta bichoo kule, “Nyoo okāsē ātōrōōchē, ōnāmē nyooto ānkōōriibooteē simāmwēy.”⁴⁵ Kuyitu :Yuuta, kutōrōōchē Yēesu kule, “Aase, Mokoryootēēt!”⁴⁶ Kutēryēkyinē :bichoo Yēesu bakeenke.

⁴⁷ Kukāsē :rubiintēēt ake kuu nyooto, kung'usu chōōkiit, nto bērē kuyeb motwooriintēētaab kibkōrōs nyēē wōō, kuchwenta yīitit kōōsuuyo.

⁴⁸ Yooto, kumwoochi :Yēesu bichoo kināmē inee kule, “Ōbērē āntōōchinē :anii lukēēt nyēē mächē kuweech kōōrēēt sookwaante chōōkiinēk āk syaariinek boonamaa? ⁴⁹ Ntēē kwāāboontē keey :anii akweek kwaak ām biwuutaab *Kōōtaab Yēyiin ānēētiisyē. Kwaamaak :nee simoonamaa yooto? Nteenee ityiichē :ng'aleechu tukul siruutēkaab Yēyiin.”

⁵⁰ Yu kāmwooy :Yēesu kuu nyooto, kumwēchi keey :rubiikyii.⁵¹ Kimii :murēno nyēē kiinoomotē Yēesu nyēē kikyaaalyaktee keey ankeet baateey. Nto yu kibērē /keenam,⁵² kuchiwit kuchururchi ankaanaa yooto ānkumwēchi keey kibchuraat.

Kumii :Yēesu taayeetaab kōōkwēēt nyēē wōō nyēbo Yuutayeek

(Mataayo 26:57-68; Luuka 22:54-55, 63-71; Yoowaana 18:13-14, 19-24)

⁵³ /Kikēekwēryoot Yēesu ākoy kaytaab *kibkōrōs nyēē wōō. Kikiiruruukyi keey wōlooto :mbo kibkōrōs chēē wōōyēch, booyik ākoo kāānēētikaab kiruutēk.

⁵⁴ Kiinaamaat :Bētērō Yēesu ākoy kuyit kiyēnkuutaab kaytaab bichoo bo kōrōs. Kumii wōlooto kōōbuur :nkinee ng'wēny kuyu maata nyēē kimii kuywēē :biiko chēē kiribē kayaa.

⁵⁵ Kimach *:kōōkwēētaab Yuutayeek tukul kōōyyoonkyinē :mbo kibkōrōs chēē wōōyēch, kule kunyōōr ng'ālyoo nyēē miyaat nyēē nāmē Yēesu /sikiitiilchi meet. Nteenee mānāānyōōr ng'ālyoo.⁵⁶ Ānkoo kimōlōlchi :biiko chēē chaang' Yēesu ng'al, kichuunchuun :ng'aleekwaa.⁵⁷ Kimwooy :alake subak kule,⁵⁸ “Kikeekas :acheek kumwooyē :chiichi kule mākōōturbuub *Kōōtaab Yēyiin nyoo kitēēchē :biiko ankuteech ake nyēē mēēbērē tēēchē :biiko. Kālē makuteechee nyooto bēsyoōs sōmōk.”⁵⁹ Kichuunchuun :nkicheek ng'aleekaaab bichoo.⁶⁰ Yooto kōōyyo :chiichoo wōō bo kōrōs ankuteebe Yēesu kule, “Itinyē wōlēē ituuktooy keey ām ng'aleechu mwooyē :bichu?”⁶¹ Kusiisiyē keey :Yēesu. Kumwoochi subak :chiichooto wōō bo kōrōsēēk Yēesu kule, “Inyiing' man *Kāārārookiintēēt, Lakwataab Nyoo Tōrōōr?”

62 Kumwoochi :Yēesu kule: “Anii :nyooto anku +mookas *Wēritaab Chii kōōbuurunēē āwutaab taay nyēbo Nyoo bo Kāāmuukēy ankookas kuchōōnēē boolik.” 63 Kikwaany keye :moo chiichoo wōō bo kōrōs kut kubaach sirookyii ānkumwooy kule, “Nee ake :nyēē /tākēēmwoowēēch kurubta keye āk chiichi?” 64 Kookas oob wōlēē kākōōntosuuro Yēyiin? Kunyi, obērē nee akweek?” Kōōruumchi :kiirwookik tukul kule, “Misyinē kume.” 65 Kung’utyi :kiirwookik alake Yēesu ankurat koonyek. Kurātootiin :koonyek, /kiituluuksēt /ankeetee-bee kule, “Mwoowu, baa, ng’oo :nyi kēētuluuchiing!” Yooto, koorabaakset :bichoo kiriibē kayaata.

Kituuch keye :Bētērō

(Mataayo 26:69-75; Luuka 22:56-62; Yoowaana 18:15-18, 25-27)

66 Kumii :Bētērō kēēbuur biyy, chokumur yooto :chēēbto ake nyēē kiyēchinē kibkōrōs nyēē wōō yiisyēēt. 67 Kōōrōotoot :chēēbooto Bētērō ānkulē, “Kwēēboontootē keye :nkinyiing’ oob chiichi bo Nāāsārēēt!” 68 Kutuuch keye :Bētērō. Kimwooy kule, “-Māānkētē kiyēē imwooyē.” Kōōnookyi :Bētērō yēbo oreet nyēē wēētii kayaata. Yooto, kooturkuuch kirkōōnkiit. 69 Kutākumiitē :Bētērō yooto bo oreet, kukas :chēēbkēy subak, ānkumwoochi biiko chēē kimii yooto kule, “Lēyyē! Rubiintēētaab Yēesu :chiichi!” 70 Kutuuch keye :Bētērō subak. Nyēē mā tyaa, kumwoochi :biiko chēē kimii yooto kule, “Kubooyiit man! Inyiing’ rubiintēētaab Yēesu kuuyu isālu Kalilaaya.” 71 Kuchubchi keye :Bētērō kule, “-Māānkētē chiichi ōmiitē ōng’aloolēē.” 72 Yooto, kooturkuuch :kirkōōnkiit nyēbo āyēēng’. Koosoot :Bētērō yoo kāmwoochinē :Yēesu kule, “Kumaneeturkuuch :kirkōōnkiit nyēbo āyēēng’, +meetuuch keye :inyiing’ areet sōmōk kule -’mēēnkētōo.”

Kuriir :Bētērō nyēē ng’waa.

15

Kumii :Yēesu taayeetaab Bilaato

(Mataayo 27:1-2, 11-14; Luuka 23:1-5; Yoowaana 18:28-38)

1 Nto yu kāmwook :asiista, kootiil *:kōōkwēētaab Yuutayeeek tukul kunam wōlēē mii :mbo *kibkōrōs chēē wōōyēch, booyik āk kāānēētikaab kiruutēk kurat Yēesu ānkukwēryoot ākoy kaab *Bilaato.

2 Yu / kakiiyiitita kaab Bilaato, kuteebēe :nyoo Yēesu kule, “Inyiing’ :bāytooyiintēētaab Yuutayeeek?” Kumwoochi :Yēesu kule: “Wuu nyooto, si-nee.” 3 Kiiteeyee keye :mbo kibkōrōs chēē wōōyēch kule kiikuyey :Yēesu ng’al chēē chaang’. 4 Kuteebēe :Bilaato Yēesu kule, “Māmii :kiyēē ’ikētū kurubta keye ng’aleechu mwooyē :bichu kule !kiiyey?” 5 Mānāākēt :Yēesu ng’ālyoo. Kuboty :tonkoy Bilaato.

Kiisimchi :kāāntōōyikaab Yuutayeeek Bilaato kubakach Yēesu

(Mataayo 27:15-26; Luuka 23:13-25; Yoowaana 18:39—19:16)

6 Kiityooktooy :bāytooyiintēēt ām kēnyiit ake tukul kibratyaanteet akeenke nyoo kaakutool :biiko. /Kikēēyēyē kuu nyooto yoo /kyoomē *Saakweetaab Keeytaayēet. 7 Kimii ām bēsyoōsyēchooto :biiko alake chēē kikwiilē bāytooyiisyēētaab Bilaato ānkikiikubākākiis kut /kikiikeerat. Akeenke ām bichooto ku nyēē /kikēēkuurēē Baraaba. 8 Yooto kōōruruukyey keye :biiko chēē chaang’ kaytaab Bilaato. Kusoom :bichoo Bilaato kōōtyooktoochi chiito akeenke nyēē rataat kuu yoo kwēētyooktoochinē kwaak yoo mii :saakwaanaa.

⁹ Kuteeb :Bilaato kule, “Ōmächē ātyooktoowook bāytooyiintēētaab Yuutayeeq?”
¹⁰ Kiteēbēē :Bilaato bichoo kuu nyooto kōōnkētē kule kēētuuyiitiy :mbo kibkōrōs Yēēsu moo. ¹¹ Nteenee kōōwuruur :mbo kibkōrōs biiko tukul kumwoochi Bilaato kootyaakta Baraaba yoo kātēētyooktooy Yēēsu. ¹² Kuteeb :Bilaato kule, “Kunyi, ōmächē ayeyee nee naas chiichi ōbērē bāytooyiintēētaab Yuutayeeq?” ¹³ Kōōruumchi :biiko tukul kule, “Ibakachi!” ¹⁴ Kumwoochi :Bilaato biiko kule, “Ara koleel nee :chiichi?” Kubōloobōl :biiko kule, “Obakachi! Obakachi!” ¹⁵ Nto kuuyu kimāmächē :Bilaato kunyēēr :biiko, kōōtyooktoochi Baraaba. / Kikiityōōlsēt Yēēsu, nto tēē yoo kōōyokooyto / bokēēkwērtoochi *murtooywoontēēt.

*Kiintosuur :biikaab lukēēt Yēēsu
 (Mataayo 27:27-31; Yoowaana 19:2-3)*

¹⁶ Kubeeta :biikaab lukēēt Yēēsu ākoy kaytaab *Bilaato āriit ānkukuur lukēētaab booryēēt tukul.

¹⁷ Kōōlookyi sireet nyēē arraa ankutaay kuutwēētaab kātook ankookemeer mētinyi wuu nyēē kāyēk bāytooyiintēēt. ¹⁸ Yu / kāākiilookyi tukuuchoo, / kēētoow / keeyey keey kule / kākēēsילו Yēēsu / kēēmwooyē kule, “Kimkim! Bāytooyiintēētaab Yuutayeeq!” ¹⁹ Kiikōryōōnyēē :bichoo Yēēsu kirōkto mēt ānkung'utyinē kibtaman ānkukutunyēē taayeenyii kuyēyē keey kule kākoonyit.

²⁰ Yu /kāākiintosuur, /kiirēēkunēē siraanaa arraa /ānkiilookyi sirookyii choo bo kwaak nto tēē yoo, /kēēkwērtoochi /bokēēkwērtoochi murtooywoontēēt.

*/Kikēēkwērtoochi Yēēsu murtooywoontēēt /ānkiinchuruur
 (Mataayo 27:32-44; Luuka 23:26-43; Yoowaana 19:17-27)*

²¹ /Kēēmii /kēēbēētooy /kēētuuyēē chiito ake nyēē kibo kōōrēētaab Kurēēn. / Kikēēkuurēē chiichoo Simōōni nyēē ki kwaaniitaab Alekisaanta ākoo Ruufō. /Kēētuuyēē kuu nyooto, /kēēkērchinē koong' kukalab murtooywoontēētaab Yēēsu.

²² Kikwērtoochi :bichoo Yēēsu ākoy yēē /kēēkuurēē Kolkoota, (kaayneet nyēē ibooru kule 'Rōkyēētaab Mēt'). ²³ Nto bērē kōōkoochi :bichoo Yēēsu *tifaayiiik chēē /kikeetasee saakityeeq* alak, kutay kuyye.

²⁴ Kukwērtoochi :bichoo Yēēsu murtooywoontēēt. Nto yu mākubchēchi keey sirookyii, kubar *sēkēēryēēt sukōōnkētēē kule ng'oo :nyēē mākuyib sireet nkōōnō.

²⁵ Ki asiistaab sōmōk nyēbo kōōrōōn, yu /kikēēkwērtoochinē Yēēsu murtooywoontēēt. ²⁶ /Kikiikēēsirchi kiito ake ng'aleek chēē kiyey /sikiitiilchi Yēēsu meet chēē kimwooyē kule: BĀYTOOYIINTĒĒTAAB YUUTAYEEK.

²⁷ /Kikēēkwērtoochi nkicheek kibng'ōōkisiis āyēēng' murtooywōōsyēkwaa. / Kikiyyoong'tēē ake āwutaab taay nyēbo Yēēsu / ānkiyyoong'to ake nyēbo kaataam.†

²⁹ Kiinchuruurēē :biiko chēē kimurēē yooto Yēēsu ānkukwērtooy mētēwook kumwoochinē kule, “Ntēē kwēēbērē :inyiing' +mēēturbuub *Kōōtaab Yēyiin ankiiteechee subak bēsyoōsyēk sōmōk? ³⁰ Iraraach keey naas. Irēkunēē murtooywoontoonoo!”

15:17 Luuka 23:11 **15:19** Määrkō 14:65 **15:21** Room. 16:13 * **15:23** /Kikēēyēyiisiyē saakityeechaa kōōboot ng'wooninto. **15:24** Tyēēn. 22:18 **15:26** Mat. 27:11 † **15:27** Tāsyinē :siruutēk alake kērēywoontooni 28: Kiityiich :yuutēyū siruutēkaab Yēyiin choo mwooyē kule, /Kikeetasta kibng'ōōkisiis.' **15:27** Isa. 53:12 **15:29** Yoowa. 2:19; Määrkō 14:58; Yoowa. 2:19

³¹ Kiinchuruur :nkicheek mbo kibkōrōs chēē wōōyēch ākoo kāānēētiikaab kiruutēk Yēesu kumwoochinē keye kule, “Kiisoobē :chiichi biiko alak, ntēē -mēēsoob keye naas. ³² Kēēmāchē keekas ra kāārārōokiintooni kuurē keye kule bāytooyiintēētaab *Isrāyēēliik. Yoo keemuuch kurēkunēē murtooywoontooni, +mākiiyēnchi.” Kiinchuruur :nkicheek kibng’ōōkisiisyēchoo kimii murtooy-wōōsyēkwaa.

Meetaab Yēesu

(Mataayo 27:45-56; Luuka 23:44-49; Yoowaana 19:28-30)

³³ Kichō :mēēnānēēt bēēt nyēē kiker kōōrēēt tukul, kung’etee āsiiswēk lo ākoy āsiiswēk sokool. ³⁴ Yu kayit āsiiswēk sokool kōōnchō :Yēesu kule, “Yēyiintēēnyuu, Yēyiintēēnyuu, ntēē ‘keebakaaktaa!’”† (Kimwooyē yooto ām kuutiinyii kule, “Ēlōōy, Ēlōōy, lema sabaktani?”)

³⁵ Yu kakas :biikaab lukēēt chēē kimii yooto, kulē, “Okas, miitē kukuurē *Eliiya.” ³⁶ Kulabatee :chiito ake kiroonkuryēēt ankoolumta *tifaayiiik chēē tāytāy. Kurutyi kiroonkuryoonoo kēēt it ānkōōyokoochi kuutiitaab Yēesu ānkulē, “Okany keekas yoo mākuchō :Eliiya chokōōrēēkunēē murtooywoontooni!”

³⁷ Kiinchō :Yēesu ankung’et.

³⁸ Yooto bakeenke, kukērēerunēē keye āyēēng’ kuchakee barak ākoy ng’wēny :ankeet nyēē ki rikimim nyoo /kikiiyēlēē Kitōōkiitaab *Kōōtaab Yēyiin.

³⁹ Yu kakas :chiito nyēē wōō nyēbo lukēētaab booryēēt† wōlēē kameeta :Yēesu, kumwooy kule, “Kubooyiit man, ākoo Lakwataab Yēyiin :chiichi.”

⁴⁰ Kikiyyoong’iis :chēēbyōōsōōk alake yēē lōō kutoobēnē kiyēē kiyēyāktōōs. Chēēbyōōsōōchoo alak ku Maaryaa nyēbo Maktaala, Sālōōmē ākoo Maaryaa kaametiitaab Yōōsē āk Yāākōbō nyoo mining’. ⁴¹ Kirubotēē ānkiiyētyēechinootē :chēēbyōōsōōchoo Yēesu, yoo kimii Kalilaaya. Kimii :nkicheek chēēbyōōsōōk alake yooto chēē chaang’ chēē kiinaam Yēesu ākoy Yēerusālēm.

Wōlēē /kikeemuyta Yēesu

(Mataayo 27:57-61; Luuka 23:50-56; Yoowaana 19:38-42)

⁴²⁻⁴³ Ki bēsyēēt :nyooto nyēē kichōbēē keye :Yuutayeeek kukānyoonu bēsyēētaab *Sabaato. Kimii :boontēēt ake nyēē /kikēēkuurēē Yōōsēēf nyēbo *kiriinkēētaab Arimataaya nyēē ki kiirwookiin nyēē kitookunoot ām *kōōkwēētaab Yuutayeeek. Kikiikōōyēnchi :boontoonoo kule kichōōnēē :Yēesu Kaab Yēyiin chokuyēk Bāytooyiintēēt nyoo /kikēēmii /kēēkānyē. Yu kakas :boontoonoo kule kaakuriik :āsiiswēk chēē toowu :bēsyēētaab *Sabaato ānkutākumii :Yēesu murtooywoontēēt, kukāng’ ānuwo kaab *Bilaato woku-soom /kēēchāmchi kōōnēm muustaab Yēesu sukumuy, kumanaaraarat :kōōrēēt. ⁴⁴ Kiilat :Bilaato yu kakas kule kaakume :Yēesu. Kikuru chiito nyēē wōō nyēbo lukēēt ankuteebē kule, “Kaakume :Yēesu, man?” ⁴⁵ Kumwoochi :nyoo kule, “Kaakume.” Kuchāmchi Yōōsēēf wokuyib muustaab Yēesu. ⁴⁶ Kiwokwaal :Yōōsēēf ankeet ānuwokōōrēēk muustaab Yēesu ām murtooywoontēēt ankaratee ankaanaata. Kunam muusto ānuwokōōtōōr kochonkeet ake nyēē /kikiikiiwōr. Nto yityo, kuwunukyi rwaanteet nyēē wōō kuker kochonkaanaa.

15:32 Tyēēn. 22:7; 109:25 15:33 Āmōōs 8:9 † 15:34 Tyēēn. 22:1 15:36 Tyēēn. 69:21 15:38

Chuy. 26:31-33; 2Tet. 3:14; Ibu. 10:19-20 † 15:39 Tāsyinē :siruutēk alake kule ‘wōlēē kiinchōōyto ak’.

15:39 Mat. 27:11; Määrkö 1:1, 11 15:41 Luuka 8:2-3

⁴⁷ Kikāsē :Maaryaa nyēbo Maktaala ākoo Maaryaa, kaametiitaab Yōōsē, yēē /kikeekonoree Yēesu.

16

King'eetee :Yēesu meet

(Mataayo 28:1-8; Luuka 24:1-12; Yoowaana 20:1)

¹ Yu kāākubēk :bēsyeētaab *Sabaato kukararakta :asiista, kuwo :Maaryaa nyēbo Maktaala, Sālōōmē, ākoo Maaryaa kaametiitaab Yāākōbō, wokwaal mwaanik chēē boong'u nyēē anyiny subokooyiilee muustaab Yēesu.

² Yu kēērir :kōōrēt, kubeeta mwaanichaa ākoy wōloo /kikēēmuchinē Yēesu.
³⁻⁴ Kumii kēēlto, kutēēbootēē keey kule, "Ng'oo :nyēē wokuwunuktoowēch rwaantaanaa tēē nyoo ēē?" Yu kayit, kukasta, nto bērē kulē, /kiikēēwunuko rwaanteet kuyaatakay :kochonkeet. ⁵ Kōōwut kochong'. Yooto, kukas murēn nyēē kikiibuur āwutaab taay ām kochong'. Kikiilaach sireet nyēē lēēl anku kooy nyēē kiilēkēchēchē miisin. Kumuuoy :chēēbyōōsōōchoo miisin yu kakas chiichoo. ⁶ Kumwoochi :chiichoo kule, "-Mōōmuuyē! Ānkētē kule kōōmāchē Yēesu nyēbo Nāāsārēt nyoo /kōkēēkwertoochinē murtooywoon-tēt. Kaakung'eetee meet, neennyi māmii yu. -Mōōkāsē yu /kikiitōōrē!
⁷ Bōōmwoochi Bētērō ākoo rubiik chuut kule, 'Makoonto :Yēesu Kalilaaya wōlēē +mābōōnyōōrchi kuu wōloo kimwooytoowook.' " ⁸ Kichuwunee :chēēbyōōsōōchoo kochonkaanaa nyēē kābōōtoon. Kilabat āmānāng'āloolchi chii ake tukul ām kēēltaab too.

Kiiboorchii keey :Yēesu Maaryaa nyēbo Maktaala

(Mataayo 28:9-10; Yoowaana 20:11-18)

[⁹ King'eētēē :Yēesu meet kukāng'ēēyēn :kōōrēt ām bēsyeēt nyēē kirubē bēsyeētaab *Sabaato. Nto chiito nyēbo taay kōōboorchii keey :inee ku Maaryaa nyēbo Maktaala, nyoo kiibēbētoochinē tāmirmirook chēē miyootēch tisab. ¹⁰⁻¹¹ Kuwo :Maaryaa nyi bo Maktaala ākoy wōlēē kimii kuriiryēē :rubiikaab Yēesu ānkumwoochi kule, "!'Kaakas Yēesu! Soboot!" Kuchweesta :rubiichoo ng'aleekyii.

Kiiboorchii keey :Yēesu rubiikyii āyēēng'

(Luuka 24:13-35)

¹² Kikiikuwalak :eertaab Yēesu kōōboorchinē keey rubiikyii āyēēng' chēē kimii kēēltaab too kukwoonēē Yēerusālēēm. ¹³ Yooto, kooyey :rubiichoo Yēerusālēēm bokumwoochi chuut kule, "!'Kaakeekas Yēesu." Kuchweesta :chuut ng'aleekkaa subak.

Kiiboorchii keey :Yēesu rubiik choo ki taman āk akeenke

¹⁴ Ām lētuunoo, kōōboorchii keey :Yēesu rubiik choo ki taman āk akeenke kumii kwoomiisyē. Kibōlchi :Yēesu rubiichoo, kuuyu kitay kōōyēnchi kule kiimuuchē :inee kung'eetee meet ākoo mbo subak kule kichwees ng'aleekaab biiko choo kimwooy kule kiikukas inee ānkusoboot.

Kimwoochi :Yēesu rubiikyii bokwaamta lōkōōywēk chēē kāroomēch

¹⁵ Nto mii yoo, kumwoochi rubiikyii kule, "Obe kōōrōōsyēk tukul bōō-āmchinootē biiko tukul lōkōōywēk chēē kāroomēch. ¹⁶ Chii ake tukul nyēē kēēyēnwoo /ankeebatisan, makooraraach :Yēyiin. Nto nyoo kāmēyēnwoo, +/makiiruusta. ¹⁷ +/Māikiioochi biiko choo kēēyēnwoo kāamuukēywēēk chēē

imuuchē kuyey kiy nyēē -mēēmuuchē :chii ām nkuruukyii. Imuuchē ām kaayneenyuu, kōōbēbēētooy tāmirmirook chēē miyootēch kung'eētyēē biiko. Makung'alaal ng'elyēēbik chēē -mēēnkētē. ¹⁸ Yoo kanam eereen māyēyēē kiy, nto yoo kayye mbo ng'woonēēt mābākāchē. Yoo kātiinyēē chii nyēē imnyoonē āwunnyēk ankusaay Yēyiin, kusobē :chiichoo.”

/Kikēēyib Yēēsu kuwo kibkōōnkōy

(Luuka 24:50-51; Yēyuuṭēk 1:9)

¹⁹ Yu kaakoowaany :Mokoryoontēēt Yēēsu kung'āloolchi rubiikyii, /kēēyib kuwo Kaab Yēyiin wokōōbuurēē āwutaab taay nyēbo Yēyiin.

Kyaamtaat :rubiik lōkōōywēk chēē kāroomēch

²⁰ Kiba :rubiik kōōrēēt tukul bokwaamta ng'aleekaab Yēēsu. Yu kyoomtōoy ng'aleechaa, kiyēyē ām kāāmuukēywēēkaab Yēēsu tukuuk chēē -mēēmuuchē :chii kuyey. Tukuuchoto chēē kiyey biiko chēē chaang' kucham kule bo man :lōkōōywēchooto.]

Luuka

Taayta

Siriintēēt, yēē /kikēēsirē āk wōlēē kiwuunto :ng'aleek ām taay: Kisirē :Kirikiintēēt Luuka lōkōōywēchu kāroomēch. Ki musookiin nyēbo kiirnan ānki toorētiintēetaab Bāwulō nyēē /kiikoosēē keey ām booninēkyii alak. Mātookunoot nyēē tyaa kule /kikēēsirē āyu kitaabuuni nteenee /kiisōōtyinē kule imuuchē ku kēnyiitaab 50 KK nto ku 63 KK ām kōōrēetaab Rooma, Ēfēēsō nto ku Kayisareeya.

Kiyēē mii āriit: Kisabsab :Luuka siruutēk tukul ām keel nyēbo kiirnan āk ng'aleek tukul choo /kiikēērār kurubta keey āk soboontaab Yēēsu, meenyii āk ng'eteetaab meet kumanaasir kitaabuuninyii. Kuuyu ki Kirikiin, kitet siruutēkyii kurōōb keey, ng'alyoo nyēē tēerchiintōōs āk biiko choo kisālu Iburaneek choo mākāsē yēēt kiy yoo /kāmākēētēt siruut ām kēēlooto. I-ārōōru :Luuka kule Yēēsu ku *Wēritaab Chii nyēē kiyibchi biiko tukul lōkōōywēk chēē kāroomēch. Ibooru :inee mbo lōkōōywēk alak chēē maneemuuch :siriik chuut alake kutwech ām siruutēkwaa.

Kiyēē āmu: Yoo ikiimē :Mataayo kule Kāārārookiintēetaab Yuutayeeek :Yēēsu ānkwoorōōru :Māarkō kule yēchinē :Yēēsu Yēyiin yiisyēēt, kumāchē :Luuka kōōboor kule Yēēsu ku Yēyiintēēt nto subak, ku chii nyēē chōōnēē siintaaryee-taab Aatam (kur. 3:23-38). Ibooru :Luuka ām yuutēyu kule Yēēsu :nyēē bāwu kiy ake tukul ām kōōrēēt.

Ārōōrunēēt

¹ Boontēēt nyēē koonyitoot Tēyōfiilō, kiikusir :biiko chēē chaang' ng'aleek chēē kiikuyēyākiis ām wōlēē kēēmiitē. ² Kisir kuu wōloo kimwooytoowēech :biiko choo kikāsē ng'aleechaata rubtooy keey āk Yēēsu. Bichooto mbo :chēē kibokwaamtaat ng'aleechaa. ³ Boontēēt nyēē koonyitoot, kuuyu kwāārōōtootē tukuuchoo tukul kung'etee wōlēē kitoowunēē, kaasoot kule karaam asiruung' ām kēēlto nyēē chōboot ⁴ sinkēt kule man :kiy ake tukul nyoo /kiikiineetiing'.

Kiiboor :malayikeet kule +/mākēēsich Bātisāniintēēt Yoowaana

⁵ Yu kibāytooy * :Ērōōtē kōōrēetaab Yuutayeeek kumukuul, kimii * :kibkōrōs ake nyēē /kikēēkuurēē Sekaryaa nyēē kichōōnēē sokonnyeet nyēbo mbo *kibkōrōs nyēbo Abiia. Nto cheebyoosyeenyii ku Ēliisābēēt nyēē kibo kōōtaab *Āārōn nyoo kiyootu mbo kibkōrōs. ⁶ Kiiywēyē :Sekaryaa āk cheebyoosyeenyii Yēyiin ānkirubē kiruutēk tukul kuu wōlēē māktooy :Yēyiin. ⁷ Kikiikōōbuurchiin :tukwaay nyēē lōō āmānānyōōr lēēkōōy, kuuyu ki sōōn :Ēliisābēēt.

⁸ Kimii :yēē kiyēyisye :Sekaryaa ām *Kōōtaab Yēyiin, kuuyu kibo kōōng'waa :bārooyinto kuyēyiis. ⁹ /Keekwey inee ām bareetaab *sēkēēryēēt, kuu wōloo /kikēēyēytooy kwaak, kōōwut Kōōtaab Yēyiin wōloo kiiwutē :mbo kibkōrōs nkīt wokōōtuskēēn kiito ake nyēē boong'u nyēē anyiny. ¹⁰ Kisooyē :biiko chuut tukul ām saang' ku tēē yooto tukul.

11 Kutākumii kō, kuchōōnchi *:malayikeet ake ānkōōyyoonyēē āwunyii nyēbo taay ām yoo kiituskēēnēē kiyoo. 12 Kuteryekta keey :mukuulēy Sekaryaa ānkumuy miisin. 13 Nteenee kumwoochi :malayikaanaa kule, “Sekaryaa, -mēemuy! Kaakukas :Yēyiin saayeeng’uung’. Kunyoo, mākusikuung’ :cheebyoosyeeng’uung’ leekweet nyēē wēēriit ānku +mēēkuurēē lakwanaata Yoowaana. 14 +Meeng’erech ānku mākung’ērēkiis :nkicheek biko chēē chaang’ kubo ng’ālyoontooni. 15 Mākuyēk :Yoowaana chii nyēē wōō ām taayeetaab Yēyiin. Mēēbērē makuyye *tifaayiiik nto tukuuk alak tukul chēē ibōōkiitē biich. Mākōōnyiiityi :Yēyiin Tāmirmiryēēnyii ānko kutākumiitē mooyēetaab kaamet. 16 Makuweech biikaab *Isrāyēēl chēē chaang’ kucham Yēyiintēēng’waa. 17 Makoonto :inee taayeetaab Mokoryoontētēt ām tāmirmiryētēt āk kāmūukēy chēē wuu choo kibo *Eliiya. Mākōōchoomnyo lēēkōō ākoo sikiikwaa, makuweech biiko choo kāwōōt kukas ng’aleekaab choo churtootiin ankuyeyta biiko kutorooch Mokoryoontētēt.”

18 Kumwoochi :Sekaryaa malayikaanaa kule, “Ntēē kōōkēēwōōyēkiitu :tukwaa. +Māānkētēē nee kule man :ng’aleechu?”

19 Kuketēyi :malayikaanaa kule, “Ntēē :anii Kāāburyēēl, nyoo ālēēkiityiintōōsii āk Yēyiin! / Kāākiyyookwoo āyibuung’ lōkōōyōwēchu kāroomēch. 20 Kas! Mākuyēyākiis :ng’aleechu ām bēsyeēt nyēē kiikukwey :Yēyiin. Nteenee kuuyu maneecham kiyēē kāmwoowuung’, makunaming’ keey :kuut ākoy kuyityiin :bēsyoonooto.”

21 Kikānyiiis :biiko choo kimii saang’ kut kulē, “So! Nto yu keekaay keey ra :Sekaryaa ām kō kuu nyi ēē?” 22 Yu kāwokuchuw saang’, kikiikunamakay :kuutiit nyēē kimēēmuuchē kut kung’alaal. King’āloolchinēē biiko āwunnyēk baateey. Kōōnkēt yooto :biiko kule kikiikutooky! Sekaryaa :ng’ālyoo kuchōōnēē wōlēē mii :Yēyiin.

23 Kitas taay :Sekaryaa kuyēyiisyē ām *Kōōtaab Yēyiin ākoy kubēk :bēsyoōsyēkyii. Nto mii yoo, kuwēēchi keey kaa.

24 Nyēē mā tyaa, kunam :mooyētēē Ēliisābēēt. Kuwunyee keey kō ārook muut. Kumwoochi keey yooto kule, 25 “Kaakuriireenaa :Yēyiin kōōnēmtoowoo kāānchuruurēētaab biiko kuuyu mātāāsich.”

Kiiboor :malayikeet wōlēē +/mākēēsikto Yēēsu

26 Ām araaeweetaab lo kung’eetee kukānyikisiit :Ēliisābēēt, kōōyookto :Yēyiin malayikeet Kāāburyēēl kuwo ākoy Nāāsārēēt ām yēēmēetaab Kalilaaya.

27 Kimii *:ārung’oonyoontētēt ake wōlooto nyēē /kikēēkuurēē Maaryaa. / Kikiikēēmākuyi chiito ake nyēē /kikēēkuurēē Yōōsēēf nyēē kichōōnēē kōōtaab Bāytooyiintētēt *Tāwuti.

28 Kiwo :malayikaanaata ākoy yēē kimii :Maaryaa ānkumwoochi kule, “Ichāmu nee oō, Maaryaa? Sērē, ichamaat ām taayeetaab Yēyiin.” 29 Kibotyī :Maaryaa kiyēē mākumwooy, yu kakas ng’aleechaa. Kiteebēē keey kityō kule, “Ng’al nee :chu ēē?”

30 Kumwoochi *:malayikeet kule, “-Mēēmuy! Kāākōōbēruuring’ :Yēyiin!
31 Kunyi, imiitē wēēnyikisiitu ānku +mēēsich leekweet nyēē wēēro ānku

+mēēkuurēē lakwanaa Yēesu. ³² Mākuyēk chii nyēē iyweyaat ānku Lakwataab Yēyiin. Mākōokoochi :Yēyiin kāāmuukēywēēk kubāytooyiis kuu Tāwuti. ³³ Makubayta biikaab *Isrāyēēl ām kēnyiisyēk chēē mābēku.”

³⁴ Kuteebēe :Maaryaa malayikaanaa kule, “Āmuuchē :anii ānyōōru leekweet kule nee? Ntēē atiimaat.”

³⁵ Kukētyi :malayikaanaa kule, “Mākuchōōnchiing' :Tāmirmiryēētaab Yēyiin ankoolaambuuchiing' :kāāmuukēywēēkyii. Churtaat :leekweet nyēē +mēēsich / ānkumākēēkuurēē lakwataab Yēyiin. ³⁶ Nto subak, ānkoō kimwooyē :biiko kule ki sōōn :tilyeeng'uung' Ēliisābēēt ānkimii kukēēytēē kēnyiisyēkaab yyootētēē, boonto ra mooyēēt nyēbo ārook lo. ³⁷ Māmiitē :kii nyēē mēēmuuchāksē ām wōlēē mii :Yēyiin.”

³⁸ Kumwooy :Maaryaa kule, “Āchāmē kiy ake tukul nyēē mākwoō :Yēyiin. Kunyoo, kany kuyeyakay kuu wōloo 'keemwaayte.”

Yooto, kuwēēchi keey * :malayikeet.

Kiruutoochi :Maaryaa Ēliisābēēt

³⁹⁻⁴⁰ Yooto bakeenke, kuruutoochi :Maaryaa Ēliisābēēt āk boontēenyii Sekaryaa chēē kiminyē *kiriinkēēt ake ām mosoobēytaaab yēēmēētaab Yuu-teeya.

Kuyitē kayaata ⁴¹ ānkōotookwēēsē Ēliisābēēt, kwoorēērēnē :lakwataab Ēliisābēēt ām moo. Kōōnyiiyti :Yēyiin Ēliisābēēt tāmirmiryēēt ⁴² kukuurchi barak kumwoochinē Maaryaa kule, “Ibēruuroot kusiir kooruuk alak tukul! Ibēruuroot mbo :leekweet nyēē +mēēsich. ⁴³ Ng'ālyoo nyēbo koonyt sōō, kule nee kuchō :kaametiitaab Mokoryoontēenyuu kut chokukasa. ⁴⁴ Yooto 'kēēchōōnii kō ānkiitookwēēsoo, kwoorēērēnē :leekweet ām moo kubo ng'erekweek. ⁴⁵ Ibēruuroot :inyiing' nyoo 'kiiyēnchi kule makuyeyakay :kiyēē kikumwooy :Yēyiin!”

Tyēēntaab Maaryaa

⁴⁶ Nto mii yoo, kutyēēn :Maaryaa kule, “Āsiltooy Yēyiin ām mooyēēnyuu tukul.

⁴⁷ Baybay :tāmirmiryēēnyuu kubo Kāārārookiintēenyuu Yēyiin.

⁴⁸ Kaakoosoot kōōbēruuroo, motwooriintēenyii nyēē mining'.

Kung'eetee raat kuwo taay, +/mākēēkuuro kule 'nyēē kiikōōbēruur :Yēyiin'.

⁴⁹ Kāākuyēwoo :Yēyiin ng'ālyoo nyēē wōō miisin. Lēyyē, kusilākoy :inee.

⁵⁰ Riirēē :Yēyiin biiko tukul choo iywēyē inee kung'eetee binuut āk binuut.

⁵¹ Kāākōōboor kāāmuukēywēēkyii ānkōōsērweētēē choo ng'āsē keey.

⁵² Ichuchuukunēē bāytooyik ng'ēchērōōkwaa ānkōōloong'tēē choo yibē keey ng'wēny.

⁵³ Ibiyoonyēē biiko choo āmē :kēmēwuut

tukuuk tukul chēē kāroomēch
 ānkukwētē choo mokorēen
 āmēēkoochi kiy.

54-55 Kiikuyēētyēēchēēch acheek

biikaab *Isrāyēēl choo motwoorikiyi.

Lēyyē! Kaakoosoot ra :Yēyiin kiyēē kimwooyē

kule makuriiree kōyoo bo *Abraam kēnyiis āk kēnyiis.

Ng'aleechuutēchu :choo kimwoochinē biikyoo
 choo kibo taay.”

56 Kiibuurto keey :Maaryaa Ēliisābēēt ārook chēē mächē kuyitē sōmōk nto
 iyēyē kaa.

Wōlēē /kikēēsikto Bātisāniintēt Yoowaana

57 Nto mii yoo, kusich Ēliisābēēt leekweet nyēē wēēriit. 58 Yu kakas :laa-
 toosyek āk tilyōōnuutēk kiisayta nyēē kiiboorchī :Yēyiin Ēliisābēēt, kung'ērēkiis
 :tukul.

59 Kutinyē :lakwanaa bēsyoōsyēk sisiit kuba :laatoosyek āk tilyōōnuutēk
 saakweet nyēē */kikiimurootānēē lakwanaa. Kimāchē :bichoo kule nto /
 kēēkuurtēē leekweet kaayneetaab kwaan kule Sekaryaa. 60 Nteenee kutāyiis
 :kaamet. Kimwooy kule, “+/Mākēēkuurēē Yoowaana.” 61 Kumwooy :biiko
 kule, “O, ntēē māmii :chii ām kōōng'woong' nyēē /kēēkuurēē kuu nyoo!” 62 /Kee-
 teebee Sekaryaa /kēēng'āloolchinēē āwunnyēk kōōboor wōlēē +/mākēēkuurto
 leekweet. 63 Kumwaayta /kiikoochi kiyēē kasir. Yu kasir kule, “+/
 Mākēēkuurēē lakwani Yoowaana,” koolat :biiko.

64 Kootyaak :ng'elyebtaab Sekaryaa bakeenke ānkusilto Yēyiin.

65 Kimuuyo :laatoosyek miisin. /Kikyaamtaat ng'aleechaa kuyit ko-
 moswookik tukul chēbo mosoobēytaa Yuuteeya. 66 Kiteebēē keey :chii ake
 tukul kule, “Ara mächokuyēk nee :lakwani?” Kitookunoot :lakwanaa kule
 tinyinē kāamuukēywēēkaab Yēyiin.

Tyēēntaab Sekaryaa

67 Nto mii yoo, kōōnyitiyi :Yēyiin Sekaryaa tāmirmiryēēt kutyēēn kule,

68 “Kutōōriit :Yēyiintēētaab *Isrāyēēl,
 kuuyu kachokooraraach biikyii.

69 Mii kōōyookwēēch Kāārārookiintēt
 kuchōōnēē kōōtaab *Tāwuti,
 nyēē boonto kāamuukēywēēk miisin,

70 kuu wōloo kimwooytooy :Yēyiin kēny
 kubununēē wōōrkooyikiyi.

71 Makoōraraachech ām wōlēē mii :buunikyoo
 ākoo mbo ām wōlēē mii :biiko chēē wēchēēch.

72-73 Kaakuriiree :Yēyiin man mbo kuuko
 kootyiich *kiirootyēt nyoo kimwoochinē *Abraam.

74 Mākukōōnēēch mbo bārooyinto
 nyēē kēyēchinē yiisyēēnyii nyēē -mākēēmuuytōōsii.
 Mākūsārūnēēch wōlēē mii :buunikyoo

1:53 Tyēēn. 107:9; 34:10; Luuka 6:21 1:54-55 1Sām. 2:1-10 1:54-55 Toowu. 17:7; Tyēēn.
 98:3; Miika 7:20 1:59 Toowu. 17:12-13 1:63 Luuka 1:13 1:64 Luuka 1:20 1:68 Tyēēn.
 41:13; 72:18; 111:9; Luuka 4:18-21; 7:16; 19:44 1:69 Tyēēn. 132:17; Mat. 20:30-31 1:70 Isa.
 9:2-7; Miika 5:2-4; Room. 1:2 1:71 Tyēēn. 106:10 1:72-73 Laawi. 26:42; Tyēēn. 105:8-9; 106:45;
 Toowu. 22:16-18; Miika 7:20

- 75 ankuyeyeech kēētililiitu
 ankeechurte ākookoy ām taayeetaab Yēyiin.
- 76 Nto inying' ii, lakwanyuu,
 +mēēyēku *wōōrkooyoontēētaab Yēyiin.
 +'Meentoo ywēyēytoochi Mokoryoontēēt kēēlto.
- 77 +Māwēēboorchi biiko kōōnkēt wōlēē /kiirārooktooy
 yoo kāsoom /kēēnyōōchi kaat.
- 78 Riirēēnēēch :Yēyiin
 ām mooyēenyii nyēē lēēl.
 Mākōōyook lēbkēēyyēēt kuchōōnēē kibkōōnkōy
- 79 chokōōluuchi biiko choo kiikoolaambuuch
 :mēēnānēētaab mēēyinto.
 Mākōōrēētootēēch :lēbkēēyyooni
 kēēnyōōru tāloosyēēt.”
- 80 Kinerta :Yoowaana ng'ālyoontēētaab Yēyiin ām nkuruukyii tukul. Kiminy-
 ootē suurkwēēn ākoy bēsyēēt nyēē kichokōōboorchi keey biikaab *Isrāyēēl.

2

Wōlēē /kikēēsikto Yēēsu (Mataayo 1:18-25)

1 Kimii :bāytooyiintēēt ake ām bēsyōōsyēchooto nyēē kibāytooy Rooma
 ākoo kōōrōōsyēk alak chēē chaang'. /Kikēēkuurēē bāytooyiintonoo *Kay-
 isaar Ākuustō. Kimwaayta :kāāntōōyiintonoo /kiiyiit biiko tukul ām
 kōōrōōsyēchooto. 2 Kibo taay :kāāyiitiisyoonoo ām nyoo kichokuyeyāktōōs
 kubāytooy *Kireēnyōō kōōrēētaab Siirya. 3 /Kikēēmwooy kule /bokiiyiitēē :chii
 wōlēē /kikēēsikyinē.

4 Nto kuuyu kibo :Yōōsēēf kōōtaab Tāwuti, king'eetee Nāāsārēēt ām
 yēēmēētaab Kalilaaya ānkuwo kiriinkēēng'waa Bēētēlēyēēm ām yēēmēētaab
 Yuuteeya wōloo /kikēēsikyinē Bāytooyiintēēt *Tāwuti. 5 Kiwēēto keey Maaryaa
 nyi kimāchē kule sukoomat ānkoo kikiikuriik kucham keey.

6 Kumii wōlooto, kwaan Maaryaa :mooyēt. 7 Nyēē mā tyaa kutwaat
 wēēriit. Kōōyēēn leekweet ānkōōmukoonchi mwēēnkēēt nyēē /kiing'ēēng'sēē
 ām mchoor, kuuyu kimāmii :bārooyinto kōōtaab tāyēēk.

Malayikaanik ākoo ākiik

8 Kimii :ākiik alake kwēēmowuunooto chēē kyookooy kēēchiirēk ām
 yeecheyta nyēē kilēēkitēē Bēētēlēyēēm.

9 Kuchōōnchi *malayikeet ākiichoo ām lēbkēēyyēētaab Yēyiin ankookweny
 icheek. Kinam bichoo :muyātēēt kut kubōōtoon. 10 Nteenee kumwoochi
 :malayikaanaa kule, “-Mōōmuuyē! Āyibwook :anii lōkōōywēk chēē makuyey
 biiko tukul ām kōōrēēt kung'ērēkiis miisin. 11 / Kāākēēsikwook raat ām
 Bēētēlēyēēm *Kāārārookiintēēt nyoo kwōōkānyoonu. Nyooto ku Mokoryoon-
 tēēng'woong'. 12 Yoo sōōnyōōru lakwanaa, +mookas /kāākiiyēēnēē sirook /
 ānkiimukoonchi mwēēnkēēt nyēē /kiing'ēēng'sēē.”

¹³ Nyēē mā tyaa, kurēkunēē :lukēētaab malayikaanik kibkōōnkōy, kuyēmo āk nyiin ānkutyēēn :tukul kōōkoostoo Yēyiin kule,

¹⁴ “Wōō :Yēyiin ām kibkōōnkōy!

Mii kuchōōnchinē :tāloosyēēt biiko,
choo makuchamta :Yēyiin,
kule churtootiin.”

¹⁵ Yu keeyey :malayikaanichaa kibkōōnkōy, kumwooy :ākiik kule, “Murēchu, okany keebe Bēētēlēyēēm bokeekas ng'ālyoontooni kākōōboorwēēch :Yēyiin.” ¹⁶ Yu kāmwooy kuu nyooto, kulabat ākoy wōlooto ānkubokunyōōr Maaryaa, Yōōsēēf āk leekweet nyēē /kākāimukoonchi mwēēnkēēt. ¹⁷ Yooto, kumwoochi :ākiichoo biiko ng'aleekaab malayikaanaa chēē kirubtooy keey lakwanaa. ¹⁸ Kiilat :biiko tukul ng'aleechaa kyoomu :ākiik ntenee ¹⁹ kinamtaat :Maaryaa mēt.

²⁰ Kiikoostootē :ākiichoo Yēyiin kumii kōōyēyē wōloo kimii :kēēchiirēk kubo lōkōōywēk chēē kinyōōr. Kikas leekweet kuu wōloo /kikēēmwooytoochinē.

/Kikiimuraatan Yēesu /ānkēētoochi kaayneet

²¹ Nto mii bēsyēētaab sisiit kung'etee /kākēēsich lakwanaa, /keeyey saak-weet nyēē */kikiimurootānēē /ānkēētoochinēē kaayneet. Yu /kaakiimuraatan /kēētoochi kaayneet kule Yēesu, kaaynaanaa kisimkutoochinē *:malayikeet /kumanaakeemanach.

/Kibokiitāboonchi Yēesu Yēyiin

²²⁻²⁴ /Kikeesir ām kiruutēkaab Yēyiin choo kikōōnu *:Muusa kule ibuurē :koorko nyēē kāsich wēero bēsyōōsyēk artam nto /kēēlābchinē. Nto yoo /sikēēlābchi, kimāchāktōōs kuwēētooy chēēbtuukēēnik āyēēng' chēē wōōyēch nto āyēēng' chēē minkēēch /bokēēyēchinēē ntāsimumtēk. /Kikeesir mbo subak kule, leekwa ake tukul nyēē /kākēēsich nyēē kibooreetyeet ānku wēero, /kiitāboonē nyoo kubo yiisyēētaab Yēyiin.

Kunyoo, yu kikiikukeeyta :bēsyōōsyēchoo bo tōmōnoontiit, kuwēēto keey :Maaryaa Yōōsēēf kuboontootē leekweet Yēesu. Kiba ākoy *Kōōtaab Yēyiin nyēē kimii Yēerusālēēm. Kimāchē /bokēēyēchi ntāsimumtēk ām wōlooto kuu wōloo mwooytooy :kiruutēk ānkubokōōkooyto Yēesu kubo yiisyēētaab Yēyiin.

²⁵ Kimii :chiito ake Yēerusālēēm nyēē /kikēēkuurēē Simiyōōn nyēē ki lēel :moo ankichamaat ng'ālyoontēētaab Yēyiin miisin. /Kikiikiinyiityi Tāmirmiryēētaab Yēyiin ānkikānyoonu *Kāārārookiintēēt kuchō.

²⁶ Kikiikōōboorchi :Tāmirmiryēētaab Yēyiin kule kumanaame :inee, makukas Kāārārookiintēēt nyoo mākōōyook :Yēyiin.

²⁷ Kikiikōōrēetoot :Tāmirmiryēētaab Yēyiin bēsyoonooto Simiyōōn kuwo *Kōōtaab Yēyiin. Kuyitē :Yōōsēēf āk Maaryaa wōlooto, ²⁸ kunāmē :Simiyōōn leekweet ankookaasta Yēyiin kule, ²⁹⁻³¹ “Bāytooyiintēēnyuu Yēyiin, yoo kaameey ra, māmii ng'ālyoo, kuuyu kaakas leekweet kuu yoo 'kwēēmwoowu. Kaakas *Kāārārookiintēētaab kōōrēēt nyoo 'kiikuurtoowēēch kukāsē :biiko tukul. ³² Mākuyēk lēbkēēyēētaab bōrōryōōsyēk tukul ankuyey /kēēkoonyit biikaab *Isrāyēēl tukul.” ³³ Kiiyyo :Yōōsēēf ākoo Maaryaa yooto kōōlātē kiyēē kimii :Simiyōōn kumwooyē kurubta keey Yēesu.

³⁴ Kōōbēruur :Simiyōōn icheek tukwaay ānkumwoochi Maaryaa kule, “Makuyey :lakwani /kiiraraach biikaab Isrāyēēl alak nto alak mākubootyo. Mākōōboor kāamuukēywēēkaab Yeyiin ām Isrāyēēl, nteenee makukwiil :bi-iko chēē chaang’.

³⁵ Yooto, mākōōboor keyy :miyootyēēt nyēē kiwung’ta keyy :bichoo. Mākung’woonchiing’ :ng’aleechaa miisin kukerkeyiit nyēē /kākērutēēniing’ chōōkiit kubun.”

³⁶ Kimii :nkinee cheebyoosyeet ake *Kōōtaab Yēyiin bēsyoonoto nyēē /kikēēkuurēē Ana. Kikiikuyoosiit miisin ānki *wōōrkooyoo nyēbo Yēyiin. Ki lakwataab boontēēt ake nyēē /kikēēkuurēē Fānwēēl nyēē kibo kōōtaab Asy-eer. Kiming’to keyy saanteenyii kēnyiiisyeēk tisab nto yityo kume :saanteet.

³⁷ Kōōbuur ku musuk ākoy yēē kiboonto kēnyiiisyeēk tāmānwookik sisiit āk ang’waan. Kiwēētii :cheebyoosyaanaa Kōōtaab Yēyiin ku tēē yooto tukul wokukutunkyniē Yēyiin bēēt nto kwēēmooy ānkukirē āmiik kibtaman.

³⁸ Kiwo :cheebyoosyaanaa yoo king’āloolchinēē :Simiyōōn Maaryaa ākoo Yōōsēēf. Kubirchi :nkinee Yēyiin kōōnkōy ānkumwoochi chii ake tukul nyēē kimii kukānyoonu kooraraach :Yēyiin Yēērusālēēm kule, “Kaakuyit *:Kāārārookiintēēt!”

³⁹ Yu /kāākēyēchi ntāsimuutēchoo kuu wōloo māktooy :kuruutēkaab Yēyiin, kooyeey :Yōōsēēf āk Maaryaa *kiriinkēēng’waa Nāāsārēēt ām yēēmēētaab Kalilaaya.

⁴⁰ Kineree :Yēēsu wōlooto kut kukich. /Kikiibēruur /ānkiikoochi kiirnatēēt nyēē wōō.

Nyēbo taayta kōōwut :Yēēsu Kōōtaab Yēyiin

⁴¹ Ām kēnyiiit ake tukul, kibēētii sikiikaab Yēēsu Yēērusālēēm bokwoomē *Saakweetaab Keeytaayeet.

⁴² Yu kiboonto :Yēēsu kēnyiiisyeēk taman āk āyēēng’, /keebeeta saakwaanaa.

⁴³ Yu kābēk :saakweet, kung’ēētyo :sikiikiyii kooyeey kaa. Nteenee king’ētunēē :Yēēsu Yēērusālēēm kumēēnkētē :sikiik.

⁴⁴ Kibērē :sikiik tōōs tākuboonoonu keyy :inee chōōrōōnuutēkyii nto tilyōōnuutēk. Nto mii kosolēny, wokucheeng’aatee :kwaan āk kaamet wōlēē mii :chōōrōōnuutēk āk tilyōōnuutēk,

⁴⁵ nteenee mānāānyōōr. Kooyeey yu kāyyēēkunēē ākoy Yēērusālēēm bokucheeng’aat.

⁴⁶ Nto mii bēsyēētaab sōmōk bokunyōōr kumii kiirwookēētaab kāānēētikaab kiruutēk ām *Kōōtaab Yēyiin kukāsē kiyēē /kikēēmwooyē ānkukirē ng’al.

⁴⁷ Kiilat :chii ake tukul nyēē kikāsē kiirnatēēt nyēē kiboonto :Yēēsu āk wōlēē kiwāluntooy kiyēē /kikēētēēbēē.

⁴⁸ Kinam kuut kwaan āk kaamet. Kulēēnchi :kaamet, “Baaba, ng’ālyoo nee :nyi ‘kēyēwēēch! Ntēē sikiōōnēēch keeluyaatee wōli tukul?”

⁴⁹ Kukētyi :Yēēsu kule, “Ām :nee soocheeng’aateanaa wōloo tukul? -Mōōnkētē :akweek kule māchāktōōs āmiitē :anii kōyi bo Baaba āyēyē ng’aleek chēē mākwoo :Baaba?”

⁵⁰⁻⁵¹ Mānēēnkētē :sikiik kiyēē kiibooru :ng’aleechaa kimwooyē :Yēēsu, nteenee kinamtaat :Maaryaa mēt. Kicham :Yēēsu kuwēēto keyy kwaan āk kaamet. Kiwokukoonyit sikiikiyii.

⁵² Yooto tukul kumii kunērē :Yēēsu, kutāsyinē keyy :ng’oomnānēēnyii ānkuchāmē :Yēyiin āk biiko.

3

*Yoowaana, yēytooyiintēētaab kēēltaab Yēesu
(Mataayo 3:1-12; Māār-kō 1:1-8; Yoowaana 1:19-28)*

¹ Ki kēnyiitaab taman āk muut kubāytooy :Tibēēryō kōōrēētaab Rooma kumukuul. Ām bēsyōōsyēchooto, kibāytooy :Bōōntyō *Bilaato yēēmēētaab Yuuteeya, kubāytooy *:Erōōtē Antibaas* yēēmēētaab Kalilaaya, nto ng'ēetaabkaamet Filibō, kubāytooy :nyoo yēēmōōsyēk āyēēng': nyēbo Itureeya ākoo nyēbo Traakoniit. Kibāytooy :Lusaannya yēēmēētaab Abileen. ² Nto mbo *kibkōrōs chēē wōōyēch ām bēsyōōsyēchooto ku *Anaas ākoo *Kayaafa. Ki yooto mbo yēē kiyyookyinē :Yēyiin Yoowaana Araab Sekaryaa lōkōōywēk kumii suurkwēēn. ³ Kunyoo, kyaamtaatee :Yoowaana lōkōōywēk biitōōsyēk tukwaay chēbo āynēētaab Yoortaan kumwoochinootē biiko kuweeksee miyootyēēt nyoo kiikuyey /ankeebatisan sukunyōōchi :Yēyiin kaat. ⁴ Kiityiich kuu yoo siraat ām kitaabuutaab *wōōrkooyoontēētaab Yēyiin *Isaaya kule, "Miitē :chiito ake kukuuru ām kōōr nyēē suurkwēēn kule, "Oyeyte keye,

ānkōōbārōochi Mokoryoontēēt kēēlto.

⁵ /Keeyeb tulōōntōōk
/ānkēēsisinēē tuybēyōōsyēk.

/Keechuul kēēlwookik choo moosootiin
/ānkiirōōr choo sing'iirēch.

⁶ Māchāktōōs :biiko tukul kōōnkētē kule
māchē :Yēyiin kooraraach icheek.' "†

⁷ Kimwoochi :Yoowaana biiko chēē kimāchē / keebatisan kule, "Ng'oomng'ookichu! Ng'oo :nyēē kāmwoowook ōmwēyēē ng'woonintaab Yēyiin nyoo mākwēēchōōchok?" ⁸ Ōboorunēē yēyuutēkwok kule kooweeksee miyootyēēt, āmōōkwērtē keye ōmwooyē kule, "Ntēē kēēbooyē Abraam.' Āmwoowook man kule imuuchē :Yēyiin kuyey rwoontōōchu kuyēk lōkōkaab *Abraam.† ⁹ Itōrōōroot :āywēēt. Kunyi, keet ake tukul nyoo kamayey lokoyeek chēē kāroomēch, /kiiluultooy /ānkēētōōrchi ma."

¹⁰ Kuteebee :biiko Yoowaana kule, "Kiy nee :nyēē +mākiiboorunēē kule kookeebakaakte miyootyēēt?" ¹¹ Kumwoochi :Yoowaana kule, "Yoo boonto :chii sirooy āyēēng', kubchēchi nyoo mātinēē sira. Nyoo boonto āmiik, kubchēchi nkinee nyoo mātinēē."

¹² Kikwa :nkicheek kāāruruukikaab *syuuruut kumāchē kule /keebatisan ānkumwoochi Yoowaana kule, "Kāānēētiintēēt! Nto nkacheek, mākwēēch kule kēēyēyē nee?" ¹³ Kukētyi :Yoowaana kule, "Boosaan ōtāsyninē laatit ake barak ām syuuruut nyoo /kikiitiilwook kule ōruruuchēē biiko."

¹⁴ Kukwa :nkicheek chēē riibē tāloosyēēt ankuteebee kule, "Nto nkacheek, mākwēēch keyey nee?" Kukētyi :Yoowaana kule, "Mōō-āmchi chii ng'ōōki ām kiyēē manaayey, āmōōsāsunēē chii tukuukyii. Oteeree beesaanik choo /kēēkwēwook ām yiisyēēng'woong'."

¹⁵ Kikānyoonu :chii ake tukul kuyit *:Kāārārōokiintēēt ām lēēkitō. Kyoomē mēt kumwooyē kule, "Ara nyuun Kāārārōokiintēēt ku Yoowaana?"

* **3:1** Erōōtē nyiitēnyi ku wēritaab Erōōtē nyoo kimwooytooy /keebakach wēēriik. **3:2** Luuka 1:80
3:3 Luuka 24:47; Yēyuut. 13:24; 19:4 † **3:6** Isaaya 40:3-5 **3:7** Mat. 3:7; Luuka 21:5-36 † **3:8**
Ibooru 'lōkōkaab Abraam' biiko chēē kāsyninē Yēyiin kuu Abraam. **3:8** Mat. 3:9; Luuka 13:16; 19:9;
Yoowa. 8:33-47; Room. 4:12, 16-17; Kala. 3:7, 29 **3:9** Mat. 7:19

¹⁶ Kumwooy :Yoowaana kule, “Ābātisānēēnook :anii bēēko baateey, nteenee mākuchō :chiito nyēē boonto kāamuukēywēēk kubiira, nyēē -māāyēmē mbo arēēkyi kwēyōōnik. +Machokubatisaneenaak :inee Tāmirmiryēetaab Yēyiin āk maata. ¹⁷ Machokuseesta mōōrōryēēk kung'ēt :nkoonuuk ankubeelee mōōrōryēēchoo maataab kibchuulyo. Nto nkoonuuk, kukonoree choo chooke.”

¹⁸ Kitas taay :Yoowaana kwoomchinē biiko lōkōōywēk chēē kāroomēch ānkōōkālōonchinē kutayee keey ng'ōōki.

¹⁹ Kiiburyoong'to :Yoowaana Bāytooyiintēēt *Ērōōtē kuuyu kyoobuch ng'eetaabkaamet kōōnēmuneē koorkēēnyii Erootyaa. Kiiburyoong'to mbo subak kubo ng'al alak chēē chaang' chēē miyootēch. ²⁰ Yooto, kunam :Ērōōtē ankukerta kō. Kiinyikiis :ng'ālyoontooni miyootyēetaab Ērōōtē miisin.

*/Kikeebatisanee Yēesu bēēko āk Tāmirmiryēēt
(Mataayo 3:13-17; Māarkō 1:9-11)*

²¹ Yu kitākubātisāniisyootē :Yoowaana, kuchō :nkinee Yēesu / ankeebatisan. Nto kumii :Yēesu kusooyē Yēyiin, kuyaatakay :kibkōōnkōy ²² ānkurēkyi :Tāmirmiryēetaab Yēyiin nyēē wuu chēēbtuukē. Kukuur :Yēyiin ām barak kule, “Inyiing' lakwanyuu nyēē āchāmē ānkāng'ērēkyinē.”

*Siintaaryeet wōlēē kichōōnēē :Yēesu
(Mataayo 1:1-17)*

²³ Kitinyē :Yēesu kēnyisiyēk chēē kimāchē kukēēytēē sosom kutoowu yiisyēnyii. Kikuurē :biiko Yēesu kule araab Yōōsēēf ānkoo kimābo Yōōsēēf. Kichōōnēē kōōtaab Ēēli. ²⁴ Ēēli nyoo ki araab Maatat. Maatat araab Laawi, Laawi nyoo ki araab Mēlki, Mēlki nyoo kibo Yanaay, Yanaay nyoo ki araab Yōōsēēf. ²⁵ Yōōsēēf araab Matatyaa nyoo ki araab Āmōōs. Kibo :Āmōōs Nāwuum nyoo ki araab Ēsli, Ēsli araab Nakaay. ²⁶ Nakaay araab Mayaat nyoo ki araab Matatyaa araab Sēmēyiin nyoo kibo Yōōsēk. Kibo :Yōōsēk Yoota ²⁷ nyoo ki araab Yowanaan nyoo ki araab Reesa, nyoo kibo Sērūbābēēl, araab Syeeltyeel nyoo kibo Nēēri. ²⁸ Kibo :Nēēri Mēlki, nyoo ki araab Aati, nyoo kibo Koosam araab ²⁹ Eer nyoo kibo Chooswa araab Elyeeseer, nyoo kibo Yōōriim, nyoo ki araab Maatat. Kibo :Maatat Laawi, ³⁰ nyoo ki araab Simiyōōn nyoo kibo Yuuta, Yuuta araab Yōōsēēf nyoo kibo Yoonam araab Elyaakim. ³¹ Elyaakim araab Meleeya nyoo kibo Meena, Meena nyoo ki araab Mataata. Kibo :Mataata Naasan, nyoo ki araab Tāwuti. ³² Tāwuti nyoo kibo Yēēsē araab Ōbēēt nyoo ki kwaan ku Boowaas, Boowaas araab Sālmōōn nyoo kibo Nāāsyoōn, ³³ nyoo ki araab Aminataab, nyoo ki araab Raam nyoo ki araab Ēsrōōn nyoo ki kwaan ku Bērēēs, nyoo kibo Yuuta. ³⁴ Kibo :Yuuta Yaākōbō nyoo ki araab Isaka nyoo kibo *Abraam araab Teera. Kibo :Teera Nayoor, ³⁵ nyoo ki araab Sērūk, Sērūk araab Rēēwu nyoo kibo Belek nyoo ki kwaan ku Eber araab Syeela. ³⁶ Kibo :Syeela Kaynaan nyoo ki araab Arfaksaat, araab Syēēm, nyoo kibo Noowa. Kwaaniitaab Noowa ku Lameek, ³⁷ nyoo ki araab Metuseela araab Enok nyoo kibo Chāārēēt araab Maalaleel nyoo kibo Kaynaan. ³⁸ Kibo :Kaynaan Ēnōs nyoo ki araab Sēēt. Kibo :Sēēt Aatam, nyoo kiyēyē :Yēyiin.

3:16 Yoowa. 1:26-27, 33; Luuka 4:18; Yēyuu. 1:5; 2:3; 11:16; 13:25; 19:2-4 **3:20** Māarkō 6:17-18

3:21 Mat. 3:16; Luuka 5:16 **3:22** Mat. 3:17; Luuka 4:18 **3:23** Toowu. 41:46; Kāāyit. 4:3; 2Sām. 5:4 **3:31** 2Sām. 5:14 **3:33** Ruut 4:18-22; 1Tēt. 2:1-14 **3:38** Toowu. 5:1-32; 11:10-20; 25:19-26; 29:35

4

*/Kikeetyem Yēesu ām suurkwēn
(Mataayo 4:1-11; Māārko 1:12-13)*

¹ Yu /kābokiinyiityi Yēesu Tāmirmiryēetaab Yēyiin, kung'eetee komosaa kibo āynēetaab Yoortaan ānkōōrēetoot :Tāmirmiryoonoo ākoy suurkwēn. ² Kii buur wōlooto bēsyōōsyēk artam kukirē āmiisyēēt. Yu kābēk :bēsyōōsyēchoo artamu, kwaam :kēmēwuut miisiin. Kutākumii :Yēesu wōlooto, kuchōōnchi *:Kēniintēēt kumāchē kutyem. ³ Kimwoochi kule, “Yoo inying' man ku Lakwataab Yēyiin ii, imwoochi rwaantaani kuyēk āmnyoontēēt.” ⁴ Kukētyi :Yēesu kule, “Ntēē mwooyē :siruutēkaab Yēyiin kule, ‘Māsobēē :chiito āmit baateey.’†”

⁵ Kuwēeto :Kēniintēēt Yēesu ākoy lekemeet ake barak ākung'oonkyi kukas kiriinkōōsyēk tukul ām kōōrēt. ⁶⁻⁷ Kumwoochi Yēesu kule, “Yoo 'kēēkutung'woo, +māākōōniing' kāāmuukēywēēk ibayte kiriinkōōsyēchuut tukul kārōōrānēch kut kōōtēnyēēnyē, kuuyu anii :nyēē āboontē kāāmuukēywēēk ākoochi chii ake tukul nyoo kaacham.” ⁸ Kukētyi :Yēesu kule, “Ntēē mwooyē :siruutēkaab Yēyiin kule māchāktōōs /kēēkutunkyinē Yēyiin /ānkiywēyē inee nkit.”†

⁹ Nto mii yoo, kuwēeto subak :Kēniintonoo Yēesu ākoy Yēērusālēēm ānkōōkoochi kōōyyoonyēē yēē kotootyēēt ām barakuutaab tōōtēetaab *Kōōtaab Yēyiin.* Yooto, kumwoochi :Kēniintēēt kule, “Yoo inying' man Lakwataab Yēyiin ii, irantee baa, yuutēyū ¹⁰ kuuyu mwooyē :siruutēkaab Yēyiin kule, ‘Mākōōyook :Yēyiin malayikaanikyii bokuriibing’.” ¹¹ Makutaaching' malayikaanichaa ānkōōrēetootiing' simeenachiing' :rwaa.'†” ¹² Kukētyi :Yēesu kule, “Mwooyē :siruutēkaab Yēyiin kule, ‘-Meetyem Yēyiintēēng'uung’.”†”

¹³ Yu kaakutyem :Kibrōkōsyoontēēt Yēesu, kubakaakta ānkuwēēchi keyey ākoy bēsyēēt ake.

*Kitoowunēē :Yēesu yiisyēēnyii yēēmēetaab Kalilaaya
(Mataayo 4:12-17; Māārko 1:14-15)*

¹⁴ Yu kāwokunyōōr :Yēesu kāāmuukēywēēkaab Tāmirmiryēēt, kooyeey yēēmēetaab Kalilaaya ankuyey tukuuk chēē chaang' chēē / kiilātē. Kitookunēē :kaayeenyii yēēmoonooto tukul. ¹⁵ Kiikoostoooy :chii ake tukul wōlēē kiinētitooy ām *kooiriikaab saayet.

/Kikeetay Yēesu ām saang'nyii

¹⁶ Nto mii yoo, kooyeey :Yēesu Nāāsārēēt wōloo kinērēē. Nto mii bēsyēetaab *Sabaato, kōōwut *kōōtaab saayet kuu kwaak. Kumii kō, kung'eet kumāchē kusuman ng'ālyoontēetaab Yēyiin. ¹⁷ / Kiiyokoochi lōkōōywēk chēē kisir :wōōrkooyoontēetaab Yēyiin *Isaaya. Kung'aany yēē kimāchē ankusuman kule,

¹⁸ “Āboontē Tāmirmiryēetaab Yēyiin,

kuuyu kikweya :Yēyiin

ā-āmchinootē bānoonik

lōkōōywēk chēē kāroomēch.

Kiiyookwoo :Yēyiin chāāmwoochi biiko

4:2 Luuka 4:18; Ibu. 4:15 † 4:4 Kiruu. 8:3 4:6-7 Mat. 28:18 † 4:8 Kiruu. 6:13 4:8 Kiruu. 5:9 * 4:9 Yuutēyū yēē kiitōōrōoot ām tōōtēetaab Kōōtaab Yēyiin yēē kicham kukuutēē :mbo kibkōōs aryeembuut kumāchē kōōbāroostoochi biikaab Yēērusālēēm ng'aleek. † 4:11 Tyēēnwokik 91:11-12 † 4:12 Kiruu. 6:16 4:14 Luuka 4:18; Yēyuut. 1:8

kule +/makiityaakta choo rātootiin
ām choolwookātēēt.

Nto choo kōryootiin,

+/mākēēng'oonkyi koonyek kukasta.

Nto choo kiikōōtiinyi :biiko alake ām bāytooyiisyēēt,
mākubāw keey.

19 Kiiyookwoo :Yēyiin chāāmwoochi biiko kule

bēsyoōsyēk :chu chēē makuchamee :Yēyiin icheek.”†

20 Yu keewaany :Yēesu kusuman siruutēchoo, kukētyi chiito nyēē kiiyy-
oonkyinē saayēt ānkōōbuur ng'wēny sukoobanybaany ng'aleechaa. Ki-
irōōtoot :biiko tukul Yēesu miisin. 21 Kimwoochi bichoo kule, “Kāākuyityiin
:bēsyooni āk kiyēē mwooyē :siruutēchu.” 22 King'ērēkyi :biiko tukul chēē kimii
yooto Yēesu ankoolat miisin ām wōlēē king'ālooltooy, kuuyu ki kārōōmēch
:ng'aleekyiyi.

Nteenee kimwooy :biiko alake kule, “Māchē :chiichi kumwooy kule inee
ku *Kāārārōokiintēēt? Acha eē, wē, ntēē araab Yōōsēēf.” 23 Kukētyi :Yēesu
kule, “Ānkēt kule ōmuuchē ōmwoowoo ng'ālyoontoonoo kimwooy :booyoo nyēbo
kēny kule, 'Isoob keey kurook :kāānyooyiintēēt.' Ōmiitē ōmwooyē kule ntēē
-māāyēyē :anii ng'al chēbo kwōng'uuut ām saang'nyuu kuu yoo kyāāyēyē ām
Kaabernaam. 24 !Kāāmwoowook, -/mākēēchāmē *wōōrkooyoontēētaab Yēyiin
ām saang'nyii.”

25-26 Kumwoochi :Yēesu subak kule, “Osoot yoo kiyēyē :Yēyiin kuwo
:roobta kēnyisyēk sōmōk āk ārook lo. Kichō :kēmēwuut kōōrēēt /ānkiyookto
wōōrkooyoontēētaab Yēyiin *Eliiya kuwo ākoy *kiriinkēēt ake nyēē /
kikēēkuurēē Sarefaat ām kōōrēētaab Sitōōn wōlēē kimii :koorko nyēē ki
musuk nyēē mēēberē ki Cheebyuutayaa. Ntēē kimii naas, :kooruuik alake
chēē chaang' chēē ki Cheebyuutayyiis āmēēbērē /kikiyookto Eliiya kuwēēchi
icheek? 27 Okas, baa, mbo yoo kiisoobē :wōōrkooyoontēētaab Yēyiin Eliisya
Naaman nyoo kikinam *:makereenik ānkibo kōōrēētaab Siirya. Ntēē kimii
:biiko chēē chaang' chēē ki Yuutayēek chēē kiboonto makereenik āmēēbērē
/kikiisoob?”

28 King'woonchi :ng'aleechaa bichoo ām kōyooto bo saayēt. 29 Kung'ēētyo
ānkukwēryoot Yēesu kumāchē kule wokuwunuktēē kēēbēeryēēt ake nyēē
kilēēkitēē yooto. 30 Nteenee kibotēē :Yēesu yooto ānkuwēēchi keey.

*Kāāmuukēyēwēēkaab Yēesu
(Māārko 1:21-28)*

31 Kiwēēchi keey ākoy Kaabernaam. Kyoomchi biiko ng'ālyoontēētaab Yēyiin
ām *kōōtaab saayēt yēē ki bēsyoēētaab *Sabaato. 32 Kiilat :biiko ām wōlēē
kiinēētitooy :Yēesu, kuuyu king'āloolē ām kāāmuukēyēwēēk.

33 Kimii :chiito ake kōyooto nyēē kiiyiimē *:tāmirmiryēēt nyēē miyaat.
Kubōlchi Yēesu :tāmirmiryoonoo kule, 34 “Ō! Yēesu nyēbo Nāāsārēēt,
imāchēēnēēch nee? Imāchē iwaang'teech? Ntēē ānkētiing' :anii. Inyiing' nyoo
ichurtaat ānkiichōōnēē Kaab Yēyiin.” 35 Kōōburyoong'to :Yēesu tāmirmiryoonoo
kule, “Siis ankiichuwunee chiichi.” Kōōryookyinē :tāmirmiryoonoo miyaat
chiichoo ng'wēny kukāsē :biiko tukul ānkuchuwu nyēē manaayeyee chiichoo

4:18 Luuka 1:35; 3:16, 22; 4:1, 14; 10:21; 24:49; Yēyuut. 1:2, 5, 8; 2:4, 17, 18, 33, 38 † 4:19 Isaaya
61:1-2 4:19 Luuka 7:22 4:22 Yoowa. 6:42 4:24 Yoowa. 4:44 4:25-26 1Bāy. 17:1, 8-16
4:27 2Bāy. 5:1-14 4:30 Yoowa. 7:30; 10:39 4:31 Mat. 4:13 4:32 Mat. 7:28-29 4:34
Māārko 3:11

kiy. ³⁶ Kiilat :biiko tukul ankuteebee keey kule, “Ng'al nee :chu! Ntēē boonto :chiichi kāamuukēyweēk chēē ibēbēētēē tāmirmirook chēē miyootēch ānkukāsyi?”

³⁷ Kiisambaakta :ng'aleechaa kut kuyit yēēmoonooto tukul.

*Kiisoob :Yēesu biiko chēē chaang'
(Mataayo 8:14-17; Māārō 1:29-34)*

³⁸ Yu kang'etee :Yēesu *kōōtaab saayeet bēsyoonooto, kuwo ākoy kaab Simōōni. Kiimnyoonē cheebyoosyeetaab biikooy bo Simōōni miisin. / Keesaaysaay Yēesu kule, “Isoob cheebyoosyaani.” ³⁹ Wokōōyooonyēē :Yēesu yēē kimii :cheebyoosyeet ānkōōbēbēēto bōōrto. Kusob :cheebyoosyaanaa areet akeenke ānkubāyiis.

⁴⁰ Yu karakata :asiista bēsyoonooto kukāākubēk :āsiiswēkaab *Sabaato, kōōmutyi :biiko Yēesu biiko chēē chaang' chēē kitinyē bōōrwoonik chēē makerkeey. Yu kātiinyēē :Yēesu bichoo āwunnyēk, kusobcho. ⁴¹ Kiibēbēētooy mbo tāmirmirook chēē miyootēch chēē chaang' chēē kiyyimē biiko. Yu chuwu :tāmirmiroochoo, kuwookyinē barak kumwoochinē Yēesu kule, “Inyiing' ku Lakwataab Yēyiin!” Nteenee kuuyu kiinkētē :tāmirmiroochoo miyootēch kule *Kāāraroikiintēēt :Yēesu, kibōlchinē :Yēesu kusiisyo.

*Kyaamtaat :Yēesu lōkōōywek chēē kāroomēch ām kooriikaab saayeet
(Mataayo 4:23-25; Māārō 1:35-39)*

⁴² Yu kāyyēekunēē, kuwēēchi keey :Yēesu wōlēē kimālēēkitēē :chii. Kicheeng'aat :biiko ām wōlto ake tukul. Nto yu /kābōkēēnyōōr, /keesaaysaay kule tākōōbuur kiriinkoonooto bo Kaabernaam. ⁴³ Nteenee kumwoochi :Yēesu kule, “Māchāktōōs āwē kiriinkōōsyēk alak waa-amtaate lōkōōywek chēē kāroomēch chēbo Bāytooyiisyēētaab Yēyiin, kuuyu chooto :chēē kiyey / kiyyookwoō āchōō kōōrooni.”

⁴⁴ Kutas taay :Yēesu kwoomchinoot biiko ng'ālyoontēētaab Yēyiin ām kooriikaab saayeet ām kōōrēētaab Yuutayee.

5

Tēkiisyēētaab burburiinēk nyēē /kiilāē

¹ Nto mii bēsyēēt ake, kumii :Yēesu kwoomchinē biiko ng'ālyoontēētaab Yēyiin ām sakaramteetaab Tōōliilēētaab Keneesareet, * kōōrruukyey keey :biiko chēē chaang'. Kiwunuk keey :bichoo kut kuriich Yēesu miisin. ² Yooto, kukas :Yēesu mwēēnkōōsyēk alak āyēēng' chēē /kikiyyoong'tēē tōōliil taban. Kimii :biikaab mwēēnkōōsyēchōo kōōwuunē ānkuyēytooy nēētiinēk ām mwēēnkōōsyēchooto taban. ³ Yu kakas :Yēesu bichooto, kukuur nyēē /kikēēkuurēē Simōōni nyi ki nyeenyii :mwēēnkēēt ake. Kulaany :Yēesu mwēēnkoonoo ānkumwoochi Simōōni kuwunukto takoonata kisich kuwo bēēko sukunyōōr :inee bārooyinto nyēē koomchinēē biiko ng'ālyoontēētaab Yēyiin. Kiwunukto mbo :Simōōni mwēēnkoonooto ankulaany :nkicheek āriit. Kōōbuur :Yēesu ng'wēny ām mwēēnkoonoo ānkwoomchi biiko ng'ālyoontēētaab Yēyiin.

⁴ Yu keewaany kumwoochi Simōōni kule, “Obe, baa, yuun chaang' bēēko bōōwiirchi nēētiinēk bēēko onam *burburiinēk.” ⁵ Kukētyi :Simōōni kule, “Mokoryoontēēt, kokyaam booryēēt kuyyeech āmākēēnāmē kiy mbo kisich. Nteenee kuuyu 'keemwaay, +makeesyee.”

⁶ Nto bēre kusyeem, kunam burburiinēk chēē chaang' miisin kut wuu nyēē mākung'ētyo :nēētiinēk. ⁷ Yu kakas :Simōōni kuu nyooto, kukuurēē āwut chōōrōōnuutēkwaa chēē kināmiisyootē tukul bokuyēētyēēchi kukālāb burburiinēchoo. Kubeeta :choo mwēēnkēēng'waa. /Kikiinēm burburiinēk chēē kiinyiit mwēēnkōōsyēk tukwaay kut wuu nyēē makuling'ta. ⁸ Yu kēēnkēt :Simōōni kiyēē kaakuyeyakay, kukutunyēē taayeetaab Yēēsu ānkumwoochi kule, "Ibakaaktaa oō, mokoryoontēēt, ntēē ākoo āchoolwookēnoot nyēē mēērooko mbo ālēēkitēēniing'." ⁹ Kimwooy :Simōōni kuu nyooto, kuuyu kiilat :inee miisin āk biiko choo kiboonto keey ām burburiinēk chēē kinam. ¹⁰ Kiilat :nkicheek Yāākōbō ākoo Yoowaana wērichoo kibo Sebeetaayo, choo kiyēēyisootē āk Simōōni. Kumwoochi :Yēēsu Simōōni kule, "Mēēmuy! Kāmēētēēnāmootē burburiinēk kung'ēeteē raat ānkuwo taay, nteenee +mēēyisunootē biiko." ¹¹ Yu /kākēēmwoochi kuu nyooto, kukwaa-nee mwēēnkōōsyēkwaa ākoy sakaramteet ānkubākookyi tukuuk tukul yooto sukuyēk rubiikaab Yēēsu.

Kiisoob :Yēēsu chii nyēē kiboonto makereenik

(Mataayo 8:1-4; Māārko 1:40-45)

¹² Nto mii bēsyēēt ake, kuruutoochi :Yēēsu *kiriinkēēt ake. Kichō :chiito ake nyēē kiboonto *makereenik.

Yu kakas :chiichoo Yēēsu, kōōryookyi keey ng'wēny ānkumwoochi kule, "Mokoryoontēēt! Ānkētē kule 'imuuchē isooboo. Kunyoo, yoo ichāmē, itililiilo ām bōōri." ¹³ Kuchuul :Yēēsu āwunyii kutiiny chiiichoo ānkumwoochi kule, "Āchāmē! Kunyi, itililiitu." Yu kāmwooy :Yēēsu kuu nyooto, kusob :chiichoo areet akeenke. ¹⁴ Yu kākusob, kōōkiimchi :Yēēsu kule, "Mēēmwoochi chii ng'aleechu, nteenee wēēboorchi keey kibkōrōs sukuyēwuung' kōrōsēēk kuu yoo kimwooyē *Muusa ām kiruutēk, siitooku ām taayeetaab biiko kule 'kēētiliiliitu."

¹⁵ Nteenee /kikiibaraastaat ng'aleechaa miisin kuyit komoswookik tukul chēbo kōōroonooto. Yu kakas :biiko ng'aleechaa, kuwoolchi Yēēsu bokuyēbchi yiit /ānkiisoob. ¹⁶ Kichāmē :Yēēsu kuwēētii wōlēē mālēēkitēē :chii wokusooyē.

Kāamuukēyewēēkaab Yēēsu kunyōōchi biiko kaat

(Mataayo 9:1-8; Māārko 2:1-12)

¹⁷ Nto mii bēsyēēt ake, kumii :Yēēsu kōōnēētiisyē, kimii *Farisaayeeek alake ākoo kāānēētikaab kiruutēk yooto. Kikwoonēē :bichoo Yēērusālēēm ākoo saang'ta ake tukul ām yēēmēētaab Kalilaaya ākoo yēēmēētaab Yuuteeya. Kiyēēyisyyēē :Yēēsu kāāmuukēyewēēk kukwaaanee wōlēē mii Yēyiin kōōsoobēē biiko.

¹⁸ Yooto, kuyit :biiko alake chēē kiimutu chiito ake nyēē kisōnkōchoot kukālāboonunēē tiirbeet. Kisyeeem :bichoo kule kubilbil biiko choo kiki-iruruukyi keey yooto sukunyōōr Yēēsu, ¹⁹ nteenee maneemuuch. Kunyoo, kulaany kōoto barak ānkubut tukuuk chēē /kikeesyeebe kutook :koong'ta nyēē kēēyokooytēē chiichoo kumii tiirbeet ākoy yēē kimii :Yēēsu.

²⁰ Yu kēēnkēt :Yēēsu kule kēēkoosēē keey inee :bichoo, kumwoochi chiiichoo kisōnkōchoot kule, "Wēnyoo, /kākēēnyōōwuung' kaat ām choolwookātēēng'uung'." ²¹ Kukāsē :Farisaayeechaa ākoo :kāānēētichoo bo kiruutēk kuu nyooto, kumwaayee moo kule, "Yībē keey :chiichi kule inee ku ng'oo ēē?

Bērē tōōs inee ku Yēyiin? Ng'oo :ake nyēē imuuchē kunyōōchi biiko kaat ām choolwookātētēet yoo mā Yēyiin nkit?" ²² Kiinkētē :Yēesu kiyēē kimii :bichoo kōōsōōtē. Yooto, kuteebee kule, "Ām nee soosoot :akweek kuu nyooto?" ²³ Nkōnō :nyēē kuskus, āmwoochi chiichi kule, ' /Kākēenyōōwuung' kaat,' nto āmwoochi kule, 'Ng'et, ānkiiwēēsyt?' ²⁴ Ōkāsē ra kule āboontē anii, *Wērītaab Chii, kāāmukēy ām kōōrooni ānyōōchi biiko kaat ām choolwookātētē." Yooto, kumwoochi chiichoo kisōnkōchoot kule, "Yyoony ankiinam tiirbeeng'uang' ānkiiwēēchi keey kaa." ²⁵ Kung'et :chiichoo areet akeenke kukāsē :biiko tukul ankunam tiirbeenyii ānkuwēēchi keey kaa. Kiikaastaat :chiichoo Yēyiin miisin.

²⁶ Kiilat :chii ake tukul nyēē kimii yooto ānkumuy miisin. Nto tēē yoo, kookaastaat Yēyiin kut kōōyēēchinē kumwooyē kule, "Kaakeekas ra ng'alyoo nyēē -/mākyoomu."

*Chāmē :Yēesu mbo biiko chēē -/mākiiriiku
(Mataayo 9:9-13; Māārko 2:13-17)*

²⁷ Kumii :Yēesu ākoo rubiikyii kung'ētyēē kiriinkoonooto, kukas chiito ake nyēē /kikēēkuurē Laawi† kumii kēryō kōōruruuchē *syuuruut. Kumwoochi :Yēesu chiichoo kule, "Irubwaa!" ²⁸ Kubākooktooy :nyoo kāāruruukiisyoonoo bo syuuruut ānkurubē Yēesu. ²⁹ Nto yityo kumwoochi :Laawi Yēesu kule kuruutoochi ām kanyii. Kucham :Yēesu.

Yu kayit :Yēesu ākoo rubiikyii kaab Laawi, kuyēchi :Laawi saakweet. Kimii nkicheek :kāāruruukikaab *syuuruut alake yooto ākoo tāyēēk alak chēē kyoomiis ākoo Yēesu.

³⁰ Nteenee kiing'unyng'uunyki * :Farisaayek āk kāānētikaab kiruutēk rubiikaab Yēesu kule, "Ntēē ō-āmchiintōōsii āk kāāruruukichu bo syuuruut ākoo mbo alak chēē -/mākiiriiku!" ³¹ Kukētyi :Yēesu kule, "Chēēng'ootē :biiko choo imnyoontōōs kāānyooyiintēt āmēēbērē chēēng'ootē :choo sobchootiin.

³² Kichāākuurē :anii biiko choo choolwookēnootiin āmā choo isōōtē kule churtootiin."

*Kāānētīisyēētaab Yēesu nyēē lēēl
(Mataayo 9:14-17; Māārko 2:18-22)*

³³ Nto mii yoo, kōōng'unyng'uunyiiis :biiko alake kumwoochinē Yēesu kule, "Ntēē *kirē :rubiikaab Bātisāniintētēet Yoowaana ākoo chēbo Farisaayek āmiisyēēt ānkusooyē āmākirē :cheekuuk?" ³⁴ Kukētyi :Yēesu kule, "Mēērukuutē keey :chōōrōōnuutēkaab saanteetaab leekwa ām saakweetaab kooyēy yoo boonto keey saanteet. ³⁵ Nteenee yitu :bēsēyēt nyēē +/mākiinēmunēē saantaanaa wōlēē mii :chōōrōōnuutēkyii. Yooto nanyuun :yēē makoorkuut keey :chōōrōōnuutēkyii."

³⁶ Kōōboorchinēē :Yēesu bichoo tyoonkōōchētēet kule, " /Mākēētilē ankeet nyēē tākulēēl / ānkēēkinēē sireet nyēē yoos. Yoo / kakeeyey kuu nyooto kusirinyaktōōs :ankaanaa ānkung'ēti yooto kubarayii :koong'ta miisin.

³⁷ -/Mākēēroonkyinē mbo kibkeetiis choo /kātākēēyēyē wōōnkit nyēē yoos. Yoo /kakeeyey kuu nyooto, kōōtōlē :wōōnkit kuwasta keey :kibkeetiisyeek.

³⁸ Māchāktōōs /kēēroonkyinē kibkeetiisyeek choo /kātākēēyēyē wōōnkit nyēē lēēl. ³⁹ Yoo kiikunooyēē :chii ātēbuutēkyii choo bo kēny, mēēbērē chāmē

kurub kǎānēētiisyēēt nyēē lēēl, kuuyu isōōtyēēchinē kule tōōs kārōōmēch :ātēbuutēchoochii.”

6

Bāwu :Yēesu Sabaato

(Mataayo 12:1-8; Māārō 2:23-28)

¹ Nto mii yēē ki *Sabaato, kumur :Yēesu ākoo rubiikyii mbareet ake nyēbo nkoonuuk. Yooto, kuswech :rubiikyii mētēwookaab nkoonuuk ankubiiiriir ānkulākyi kuut.

² Nto bēre kukas *:Farisaayeeek alake chēē kimii yooto, kumwooy kule, “Ntēē ōmiitē ō-iryēē kiruutyēēt nyoo yēētē /kēēkēsiiis ām bēsyeētaab Sabaato.”

³ Kumwoochi :Yēesu kule, “Manoosuman :akweek, yoo ki-iryēē :Bāytooyiintēēt *Tāwuti kiruutēk, yoo kyoomē kēmēwuut ākoo biiko choo kiboono keye? ⁴ Kiwo :Tāwuti *Kōōtaab Yēyiin /ānkiikoochi mukaatiinek choo /kikēēchāmchinē mbo *kibkōrōs nkit kwaam. Kyaam :Tāwuti mukaatiinechaa ānkōōkoochi nkicheek biiko choo kiboono keye kwaam.” ⁵ Yu keewaany :Yēesu kumwoochi Farisaayeechaa kuu nyooto, kumwooy kule, “Bāwu *:Wēritaab Chii bēsyeētaab *Sabaato.”

Kiisooibiis :Yēesu yēē ki Sabaato

(Mataayo 12:9-14; Māārō 3:1-6)

⁶ Kiwo :Yēesu subak ām bēsyeēēt ake nyēbo *Sabaato kōōto ake nyēbo saayeet ānkōōnēētiis. Kimii kōyooto :chiito ake nyēē kisōnkōchoot :āwutaab taay ⁷ ānkimii :nkicheek *Farisaayeeek alake yooto ākoo kǎānēētik alak chēbo kiruutēk. Kimāchē :bichoo kukas yoo kēēsoobso ām bēsyeētaab Sabaato, subokōōyyoong'tēē kōōk.

⁸ Kiinkētē :Yēesu kiyēē kimii kōōsōōtē :bichoo. Yooto, kumwoochi chiichoo kisōnkōchoot :āwut kule, “Chōō, baa, chēēyyoonyēē yu bo taay.” Kuwo :chiichoo. ⁹ Kukēēyyo :chiichoo yooto, kuteebēē :Yēesu Farisaayeechaa āk kǎānēētichoo bo kiruutēk kule, “Chāmweēch :kiruutēkyoo /keeyey kiy nyēē karaam ām bēsyeētaab Sabaato, nto nyēē miyaat? /Kiisooibiis nto /kēēbākākiis?” ¹⁰ Kiirōōtoot :Yēesu chii ake tukul. Nto mii yoo, kumwoochi chiichoo kisōnkōchoot :āwut kule, “Chuul āwut.” Kuchuulē āwunoo, kukārāmiitu.

¹¹ Yu kakas :Farisaayeechaa āk kǎānēētichoo bo kiruutēk kuu nyooto, kunyēer miisin ānkutoow kusat kiyēē makuyeyee Yēesu.

Kwēyiisyēētaab lēbkēēyikaab Yēesu taman āk āyēēng'

(Mataayo 10:1-4; Māārō 3:13-19)

¹² Nto mii bēsyeēēt ake, kuwo :Yēesu ākoy lekemeet ake wokusaay Yēyiin kuyyeech.

¹³ Yu kayyeech :kōōrēēt, kukuur rubiikyii, kukwey chēē kiyitē taman āk āyēēng' ānkukuur chooto kule *lēbkēēyik.

¹⁴ Kikwey Simōōni nyēē kitoochi kaayneet ake kule Bētērō, Antereeya nyēē ki ng'ēetaabkaametiitaab Bētērō, Yāākōbō, Yoowaana, Filibō, Baatolomaayo,

¹⁵ Mataayo, Toomaas, Yāākōbō araab Alfaayo, Simōōni nyēē kāng'unoot,

¹⁶ Yuuta* araab Yāākōbō ākoo Yuuta Iskaryoot nyoo kichokuchoomtooy Yēesu lētunoo.

6:1 Kiruu. 23:24-25 **6:2** Chuy. 20:8-10 **6:4** Laawi. 24:5-9; 1Sām. 21:1-6 **6:11** Yoowa. 7:1

6:12 Luuka 5:16 **6:13** Luuka 9:10; 11:49; 17:5; 22:14; 24:10; Yēyuut. 1:2, 21-22, 26; 2:42 * **6:16** /Kikēēkuurē Yuuta araab Yāākōbō ām kaayneet ake kule Taataayo. **6:16** Yoowa. 1:40-44; Yēyuut. 1:13

Kiisooob :Yēesu biiko chēē chaang'

¹⁷ Yu kārēkunēē lekem, kōōruruukyi keey :rubiik āk biiko alak chēē chaang' chēē kikwoonēē Yēerusālēm, yēmēētaab Yuuteeya tukul, yēmēētaab Tiirō ākoo nyēbo Sitōōn chēē kimii sakaramteetaab araarayta. ¹⁸ Kikwoonii :bi-choo bokuyēbchinē yiit kiyēē kiinēētē :Yēesu ānkimāchē mbo kule /kiisooob. Kiisooob :Yēesu mbo alak chēē kiboonto tāmirmirook chēē miyootēch. ¹⁹ Kimāchē :bichoo tukul kule kutiiny Yēesu, kuuyu kiboonto :Yēesu kāāmukēyiwēēk chēē kyāankutiiny :chiito, kusobē.

*Ng'erekweek āk nyalilta
(Mataayo 5:1-12)*

²⁰ Nto mii yoo, kuweech keey :Yēesu ānkōōrōōtoot rubiikiyii ānkumwoochi kule,

“Ōmiitē sōō, nyēē karaam kule nee
:akweek choo ōmoong'tēē keey Yēyiin,

kuuyu nyēēng'woong'

:Bāytooyiisyēētaab Yēyiin.

²¹ Ōmiitē sōō, nyēē karaam kule nee

:akweek choo -mōōboontē kiy,

kuuyu +/mākēēkōōnook ām lētuunoo.

Ōmiitē sōō, nyēē karaam kule nee

:akweek choo ōbuntēē wuuyin,

kuuyu +moong'erech lētuunoo.

²² Ōbēruurootiin :akweek sōō kule nee yoo keenkwelaak :biiko alake anku-tayaak ānkuchubook ānkung'ōōmook, kuuyu ōyēnchinē *Wēritaab Chii. ²³ Yoo kāyēwook kuu nyooto, ōtyēēn ankooraan kubo ng'erekweek, kuuyu mii :kiito nyēē wōō nyēē mākutuwēnēēnook :Yēyiin ām kibkōōnkōy. Ōmuytoochi kuuyu /kikiikēyēchinoon nkicheek *wōōrkooyikaab Yēyiin choo kibo taay kuu nyooto.

²⁴ Mii sōō, nyēē miyaat kule nee

:biiko choo mēēntōōs,

kuuyu makung'etee :ng'erekweekwaa
kōōrooni.

²⁵ Mii sōō, nyēē miyaat kule nee

:biiko choo isōōtē kule boonto kiy ake tukul,

kuuyu mākuboty :tukuuchooto
ām lētuunoo.

Mii sōō, nyēē miyaat kule nee

:biiko choo mii kung'erēktōōs,

kuuyu mākuriiryō

ānkubuntēē ng'woonin lētuunoo.

²⁶ Mii sōō, nyēē miyaat kule nee

:biiko choo /kēēng'āloolēē nyēē karaam kibtaman.

Kuuyu, /kiikeeng'alaalaanunee *wōōrkooyikaab lembech
choo kibo kēny kuu nyooto.”

*Icham chii ake tukul ānkoo mbo nyēē buunyoo
(Mataayo 5:38-48)*

²⁷ Kitaa taay :Yēesu kumwooy kule, “Kāāmwoowook akweek choo ōkāswoo kule ōchāmē buunikwook. Ōyēchi chii nyoo wēchook tukuuk chēē kāroomēch.

28 Ōsooyē Yēyiin kōōbēruur choo kāchubook ānkōōsoochinē choo yēwook ng'aleek chēē miyootēch. 29 Yoo kasyeeching' :chiito kwermetuut komosta ake, iwēēkyi ake. Yoo kamach :chiito kābutiing'uung', imuytoochi mbo kaansuut. 30 Yoo kāsooming' :chii kiy, ikoochi. Nto, yoo kāyib :chii kiing'uung', -mēēmwoochi kukētuing'. 31 Ōyēchinē biiko alak wuu wōloo ōmāktooy akweek /kēēyēytooy kule.

32 Kiy nee :nyēē +mōōnyōōru yoo koocham baatey biiko choo chāmook? Ntēē yēyē mbo :biiko choo -mēēnkētē Yēyiin kuu nyooto.

33 Kiy nee :nyēē +mōōnyōōru, yoo kōōyēchi nyēē karaam biiko choo yēwook nyēē karaam? Yēyē nkicheek mbo :biiko choo -mēēnkētē Yēyiin kuu nyooto.

34 Kiy nee :nyēē +mōōnyōōru, yoo kōōbēsēēnchi biiko choo ōnkētē kule yookwook? Ntēē ibēsēēnchinē keey mbo :biiko choo -mēēnkētē Yēyiin ānkumāchē :nkicheek kule /kēēyookyi tukul.

35 Nteenee kāāmwoowook, ōchāmē buunikwook ānkōōyēchinē ng'al chēē kāroomēch. Ōyētyēēchinē mbo biiko choo māchāmē kuyētyēēchook. Yoo kooyey kuu nyooto, mākutuwēnook :Yēyiin miisin ānku +mōōyēyē tukuuk kuu wōloo yēytooy :Yēyiin, kuuyu yēchinē :Yēyiin biiko tukuuk chēē kāroomēch ānko mbo choo māng'ērēkyinē kiyēē / kākēyēchi āk mbo choo sooy.

36 Māchāktōōs ōriirēē biiko kuu wōloo yēytooy :Baaba.

Masiming'alaalee chii nyēē miyaat (Mataayo 7:1-2)

37 -Mēēmwoochi chii kule miyaat :kiyēē kayey kumānēērōōtootē, / simākēēyēwuung' nkinyiing' kuu nyooto. -Meeruuste chii /simakiiruustiing' nkinyiing'. Yoo kāyēwuung' :chii kiy nyēē miyaat, māchāktōōs inyōōchi kaat / sikeēnyōōwuung' nkinyiing' kaat. 38 Yoo 'kēēkooytē kiyēē iboontē ām mooyēēt nyēē lēēl, mākukōōning' nkinyiing' :Yēyiin alak ānkurusuung'. Chēē 'kēēkooytē, /kēēketuing' chēē tēē chooto."

Ng'oo :nyēē yēmē kōōntōōchi chuut?

39 Kimwooy :Yēēsu chēbo tyoonkōōchēēt kule, "Imuuchē man :cheebko-raatyaaanteet ake kōōrēētoot ake? Yoo kātēbi kut kuyey kuu nyooto, kōōsuuchinē :tukwaay ng'wēēn. 40 Mābiirē :ng'oomnānēētaab mang'an nyēbo boonwookēēt, nteenee yoo kātitir nyoo ka mang'an kooneet keey mākunyōōr ng'oomnātēēt kukerkeyiit boonwookēēt."

41 Kitas taay :Yēēsu kumwooy kule, "Ām nee siikāsē :inyiing' sikitivityaa nyēē miitē koong'taab ng'eetaabkoomēt ameekas musukyēēt nyēē miitē koong'ta nyeeng'uung'? 42 Imuuchē kule nee imwoochi ng'eetaabkoomēt kule, 'Kany ānēmuung' sikitivityaa ām koong'ta,' nto kutēē yooto tukul kumiitē :musukyēēt koong'uung' nkityō? Kiblembechaantaani! Māchāktōōs inēmu kurook musukyēēt nyoo mii koong'uung' nkityō siikaste kāroomin siinēmchi ng'eetaabkoomēt sikitivityaaanteet ām koong'nyii."

/Kiinkētēē chiito ātēbuutēkyii

43 Kimwoochi subak :Yēēsu kule, "-Mēēmuuchē :kēētīit nyēē karaam kuyey lokoyeek chēē miyootēch, nto kuyey :kēētīit nyēē miyaat lokoyeek chēē kāroomēch. 44 /Kiinkētēē kēētīit lokoyeek chēē yēyē. Māyēyē :kateet mbuuniik āmāyēyē :siikoowēēt lamayeek. 45 Yēyē :chiito nyēē karaam tukuuk chēē

kāroomēch, nto nyoo miyaat kuyēyē :nyoo tukuuk chēē miyootēch. Kuuyu ng'aleek alak tukul choo isōōtē :chiito, kukwoonēē kuutiinyii.”

*Rubiintēētaab Yēēsu nyēbo man
(Mataayo 7:24-27)*

⁴⁶ Kitas taay :Yēēsu kumwooy kule, “Ām nee sukukuuroo :biiko alake kule, ‘Mokoryoontēēt,’ āmāyēyē kuu wōlēē āmāktooy. ⁴⁷ Rubiintēēt nyēbo man ku nyoo kāsē kiyēē āmwooyē ānkuyēyē kuu wōlēē āmāktooy. ⁴⁸ Kerkeey :rubiintonooto āk chii nyēē bālē yēē māchē kutēēkyi kōōto kut wokunyōōr kitaweet nyēē kāsinsinchi kōōto. Yoo keyyiin :āynōōsyēk ānkutwoor keyy :bēēko, -mēēmuuchē kōōsimsiimākoy :kōyooto mbo kisich, kuuyu /kikēētēkyi yēē kiimoot. ⁴⁹ Nteenee rubiintēēt nyēē mābo man ku nyoo kāsē kiyēē āmwooyē, āmāyēyē kuu wōlēē āmāktooy. Kerkeey :nyooto chii nyēē tēēkyinē kōōto yēē ng'āsng'āsēch :teng'eeek. Yoo keyyiin :āynōōsyēk ānkutwoor keyy :bēēko, kōōturbuubē kōyooto kule syō!”

7

*Kiikoosēē keyy Yēēsu :chii nyēē kimā Yuutāyiin
(Mataayo 8:5-13)*

¹ Yu keewaany :Yēēsu kwoomchi biiko ng'aleechaa, kuwo ākoo rubiikyii ākoy Kaabernaam. ² Kimii ām bēsyoōsyēchooto :kāāntōōyiintēēt ake nyēbo lukēētaab booryēt nyēē mēēbērē ki Yuutāyiin. Kiboonto :chiichoo motwooriintēenyii nyēē kichāmē miisin.

Nto mii yoo, kumnyaan :motwooriintonoo miisin. ³ Yu kakas :kāāntōōyiintonoo /kyoomtooy Yēēsu, kōōyookto booyik alak chēbo Yuutayeeek bokung'āloolchi Yēēsu chokōōsoobchi motwooriintēenyii.

⁴ Yu kayit :booyichoo yēē kimii :Yēēsu, kusaaysaay kule, “Yoo mii :chii nyēē māchē /kēyēyētyēēchi, ku chiichoo, lēyyē, ⁵ kuuyu kichameech acheek Yuutayeeek miisin kut kiikutēēkwēēch *kōōtaab saayeeet.” ⁶ Kucham :Yēēsu kuwēeto keyy booyichoo.

Kumānāāyitē kaab chiichoo, kōōyooku :kāāntōōyiintonoo biiko alak kutōrōok mbo Yēēsu. Kutuuyēē Yēēsu kēēltaab too, kumwoochinē kule kālē :kāāntōōyiintonoo, “Mokoryoontēēt, -‘mēeyiim keyy ichōō kanyuu kuuyu mayemaat. ⁷ Nto subak, manaamuuch :anii nkit ātōrōokuung', kuuyu māāyēmē ayey kuu nyooto. Nteenee ing'alaal baateey ām yoo imiitē, mākusob :motwooriintēenyuu. ⁸ /Kēēbāytoō ānkumii :biiko chēē ābāytooy :nkanii. Yoo kāmwoochi biikyuu kuyey kiyēē bērē nto nyēē bērē, kuyēyē. Nto mbo yoo kāmwoochi motwooriintēenyuu kuyey kiyēē bērē, kuyēyē. Kuyoo, yoo 'keemwaay buch kule kusob :motwooriintēenyuu, kusobē.” ⁹ Kiilat :Yēēsu miisin yu kakas ng'aleechaa! Kōōrōōtoot biiko chēē kimii yooto ānkulē, “Manaakas bēsyeēt ake ām Yuutayeeek tukul chii nyēē ikoosēēnoo keyy kuu chiichi.”

¹⁰ Yu keeyeey :bichoo /kikiiyooktooy, bokunyōōr motwooriintonoo kimnyoonē kukāākusob.

Kiing'eetee :Yēēsu meet lakwataab cheebyoosya nyēē ki musuk

¹¹ Yu kāyyēekunēē kutākyi keyy :Yēēsu āk rubiikyii *kiriinkēētaab Nayiin ānkirubootē :biiko chēē chaang'.

¹² Yu makuyit oreetaab biwuutaab kiriinkoonoo, kutuuyēē biiko alak kukālāboonu muustaab wēero, kuboontoonu keey biiko chēē chaang' chēē kimēēysē. Ki leekwa akeenke baateey nyēbo cheebyoosya nyēē musuk. ¹³ Kikāsyi :Yēesu cheebyoosyaanaa kiisayta ānkumwoochi kule, “Cheebyoos, -mateeriir!” ¹⁴ Kuwo :Yēesu ankunam tiirbeet nyoo kimii :muusyoontēēt. Yu kanam, kōōyyoong'iis :bichoo. Yooto, kung'āloolchi :inee muusyoontoonoo kule, “Wēnyoo, ng'et baa!” ¹⁵ Kumwooyē kuu nyooto, kung'ēētē :wēritkēy areet akeenke ānkōōbuurē ng'wēny ānkōōkoor. Nto mii yoo, kōōmutyi :Yēesu lakwanaa kaamet.

¹⁶ Kimuuyo :biiko tukul miisin choo kimii yooto ānkumwooy kule, “Wōō :Yēyiin, lēyyē! Kāākutook ra * :wōōrkooyoontēēt nyēē wōō ām kwēēnuunyoo. Kāākōōboorwēēch ra :Yēyiin kāāmukēywēēkyii.”

¹⁷ /Kikyaamtaatee ng'aleechaa kōōrēētaab Yuutayeeek kumukuul ākoy mbo kōōrōōsyēk choo ki laatoosyeyyii.

*Kiititiir :Yēesu Yoowaana
(Mataayo 11:2-6)*

¹⁸ Nto mii yoo, kuba :rubiikaab Bātisāniintēēt Yoowaana wōlēē /kikēērātyi Yoowaana ānkubokumwoochi ng'aleek tukul chēē kiikuyeyaan :Yēesu.

¹⁹ Kumwoochi :Yoowaana rubiikyii āyēēng' kule, “Booteebēe Yēesu yoo inee man ku *Kāārārookiintēēt nyoo /kōkēēbērē mākuchō, nto mii :ake nyēē tākēēkānyoону.”

²⁰⁻²¹ Kuyitē :rubiichooto wōlooto, kimii :Yēesu kōōsoobē biiko chēē kiboonto bōōrwoonik chēē kimakerkey ānkōōbēbēētooy tāmirmirook chēē miyootēch kung'ēētyēē biiko ānkōōsoobē cheebkoraatiisyeek. Yooto, kumwoochi Yēesu kule, “Kēēyookwēēch :Bātisāniintēēt Yoowaana bokeetebeeniing' yoo inying' man ku Kāārārookiintēēt nyoo /kōkēēbērē mākuchō, nto mii :ake nyēē tākēēkānyoону.”

²² Kumwoochi :Yēesu kule, “Oyeey ānkubōōmwoochi Yoowaana kiyēē kookas: Kāstooy ra :cheebkoraatiisyeek, bēēsytē :choo kichunkutootiin, kōōkusobcho :choo kikiikwaam * :makereenik, kāsē ra mbo ng'aleek :choo kikiikumiinkyo, kōōkung'ēētyēē meet mbo :choo kikiikubēk /ānkōōkyoomchi lōkōōywēk chēē kāroomēch choo imoong'tēē keey Yēyiin. ²³ Kunyi, bōōmwoochi kule ibēruuroot :chii ake tukul nyoo tākōōkoosēēnoo keey.”

*Kiyēē kimwooy :Yēesu kurubta keey Yoowaana
(Mataayo 11:7-11)*

²⁴ Yu kāākubēēchi keey :rubiichoo kiiyooktooy :Yoowaana, kumwoochi :Yēesu biiko kule, “Kyōōbēētii bōōkāsē nee ām kōōr nyēē suurkwēēn? Ara ki tōōywoo nyēē kiimuuchē kōōsooyēn :yoomat yoo kāwus? ²⁵ Ara ki chii nyēē kikiilaach sirooy chēē kāroorānēch? Acha, chēē chāmē leles ānkōōloochē sirooy chēē alē beesaan chēē chaang' kuminyē kaab bāytooyik. ²⁶ Ara kyōōbēētii bōōkāsē ng'oo nanyuun? Ara ki *wōōrkooyoontēētaab Yēyiin :nyi kibōōnyōōru? Kubooyiit man, kyōōnyōōru wōōrkooyoontēēt nyēē wōō kusiir wōōrkooyoo ake tukul. ²⁷ Inee :nyoo ng'āloolēē :Yēyiin ām yoo /kikeesir kule, ‘+Māāyooktē kiiyookiintēēnyuu koonto wokuyēytoowuung' kēēlto.† ²⁸ ! Kāāmwoowook, māmii :chii kōōrooni nyēē wōō kusiir Yoowaana, nteenee wōō :nyoo mātookunoot nyēbo laat ām bāytooyiisyeētaab Yēyiin kusiir inee.”

*Kitay :biiko chēē chaang' Yoowaana āk Yēesu
(Mataayo 11:12-19)*

²⁹ Kitas taay :Yēesu kumwooy kule, “Biiko chēē chaang' choo kikas kānēētiisyēētaab Yoowaana ānkōōyēnchi Yēyiin, kubatisan :Yoowaana ākoy mbo choo ki kāāruruukikaab syuuruut. ³⁰ Nteenee kitay *:Farisaayeeek ākoo kānēētikaab kiruutēk mākuutēkaab Yēyiin āk bātisāniisyēēt.

³¹ Kunyoo, +maakerkeeyee nee biich chēē wuu chu oō, lēyyē? ³² Kerkeey lēēkōōy chēē mii wōlēē chaang' :biich āmāchāmē ng'aleekaab chuut yoo / kēekuurchinē kule,
'Kakeekuutwaak kurēēruut
āmōōtuum,
kēēlē kēēriiryē,
otay ōmēēysē.'

³³ Wuu nyooto wōlēē kiyibto :biiko Yoowaana āk anii. Kimoomē :Yoowaana āmit chēbo leles nto kuyyē tifaayiin. Yooto /kēēmwooy kule, 'Boonto *tāmirmiryēēt nyēē miyaat.' ³⁴ Kuchō *:Wēritaab Chii kwoomi-isyē ānkuyyēē tifaayiik, yooto omwaay kule, 'Kimooroong'nyaa, kibōōkityoo ānku choorweetaab kāāruruukikaab *syuuruut āk biich choo -/mākiiriiku.' ³⁵ Nteenee biiko choo rubē ng'aleekyuu :chēē inkētē kule ng'oomnān :nyooto."

Baybay :chii miisin yoo /kākēēnyōōchi kaat ng'ōōki nyēē wōō

³⁶ Nto mii yoo, kumwoochi :akeenke ām *Farisaayeeek Yēesu kule bokwoomiis ām kanyii. Kucham :Yēesu.

³⁷ Yu kēēnkēt :koorkēt ake nyēbo kiriinkoonooto nyēē ki chēēmurēnyoo kule kimii :Yēesu kwoomiisyē ām kaab *Fārisooyiintoonoo, kuchōōnto mwaayta nyēē kiboong'u nyēē anyiny. ³⁸ Kuyitē kōyooto, kōōyyoonyēē Yēesu komos kuriikyī kērēēnkōōkyii ankuriir. Kitēchi :lōōkik kērēēnkōōkaab Yēesu kut koonuun. Nto mii yoo, kumasee buutēēk lōōkik choo kitēchinē kērēēnkōōkaab Yēesu. Kuuyu kimāchē :koorkoonoo kōōboor kule kākoonyit Yēesu, kuchuuchun kērēēnkōōk ankooyiilee mwaayaa.

³⁹ Yu kakas :Fārisooyiintoonoo kibo :kayta kuu nyooto, kumwaayee moo kule, “Nto kātinyyē :chiichi kāāmuukēywēēk kukwaanee wōlēē mii :Yēyiin, nto kāākōōnkēt ng'ōōkistaab koorkooni.” ⁴⁰ Kumwoochi :Yēesu chiichoo kule, “Simōōni! Mii :kiyyē āmāchē āmwoowuung'.” Kumwooy :Simōōni kule, “Kānēētiintēēt, imāchē imwoowoo nee?” ⁴¹ Kumwoochinēē :Yēesu tyoonkōōchēt kule, “King'eeet :chiito ake, kōōbēsēēnchi biiko alak āyēēng' beesaanik. Kiibēsēēnchi ake chēē chaang' miisin, nto ake kōōbēsēēnchi chēē ng'ēri. ⁴² Nto yu kabiir kibēsēēniisyēchoo tukwaay kuyook beesaanichaa, kunyōōchi kaat :chiichoo kutēērchi bēsēnoo. Kunyi ātēēbē kule ii, ng'oo ām bichooto tukwaay :nyēē kibaybayiit miisin?” ⁴³ Kukētyi :Simōōni kule, “Ām kāāsōōtēywēēkyuu, nyēē king'erech miisin ku :nyoo kitinyē bēsēnto nyēē wōō.” Kulēēnchi :Yēesu, “Keemwaay man!” ⁴⁴ Kuweech keey :Yēesu ankukas koorkoonoo, ānkumwoochi Simōōni kule, “Keekas koorkooni miitē yu? Kāākōōwuunēē lōōkikyii kērēēnkōōkyuu ankumasee buutēēkyii. Āyitu kang'uung', maneemuuch :inyiing' mbo ikōōnoo bēēko chēē /kākiiwuuntoowunēēnoo tēertit ām kērēēnkōōkyuu. ⁴⁵⁻⁴⁶ Maneemuuch :inyiing'

itoroochaa kuu wōloo /kēētōrōōktooy tāyēēk, nto iyil mētinyuu. Nteenee kāākukoonyitoo :koorkooni kut koomuuch kooyil kērēēnkōokyuu.

⁴⁷ Kunyoo, chamateet nyēē wōō nyi kāākōōboorwoo :koorkooni, kōōbooru kule /kōōkēēnyōōchi kaat ng'ōōkisto nyēē wōō. Nto chii nyoo kōtīnyē ng'ōōkisto nyēē mining' /ānkēēnyōōchi kaat, mā tyaa :chamateet nyēē ibooru.”

⁴⁸ Kumwoochi :Yēesu koorkoonoo kule, “Kāānyōōwuung' kaat ām choolwookātēng'uung'.”

⁴⁹ Yu kakas :biiko chēē kimii kwoomiisyē ākoo Yēesu ng'aleechaa, kuteebēe keyy kule, “Ng'oo :chiichi ēē, nyi imuuchē kunyōōchi biiko kaat ām choolwookātēt?”

⁵⁰ Yooto, kumwoochi :Yēesu koorkoonoo kule, “Iwēētē kaalyeet. /Kaakiiraraachiing', kuuyu 'kēēkoosēēnoo keyy.”

8

Chēēbyōōsōōk chēē kiyēētyēēchinootē Yēesu

¹ Nto mii yoo, kuwēesyētōotēē :Yēesu kiriinkōōsyēk āk soong'wēk chēē chaang' āk rubiikyii. Kyoomtootē lōkōōywēk chēē kāroomēch chēbo Bāytooyiisyēētaab Yēyiin. ² Kiboontootē keyy chēēbyōōsōōk alak ām baanaa. Kimii ām chēēbyōōsōōchoo :chēē kikiikoōbēbēētoochi :Yēesu *tāmirmirook chēē miyootēch ākoo alak chēē kikiikōōsoobchi bōōrwoonik chēē kiboonto. Alak ām chēēbyōōsōōchooto ku Maaryaa nyēbo *kiriinkēētaab Maktaala, nyoo kikiikōōbēbēētoochi :Yēesu tāmirmirook chēē miyootēch tisab. ³ Nto ake ku Choowaan, cheebyoosyeetaab Kuusa nyoo kiiyyoonkyinē kaab Ērōōtē. Kikēēkuurē ake Susaana āk alak chēē chaang' chēē kiyēētyēēchinootēē Yēesu ākoo rubiikyii tukuukwaa chēē kiboonto.

Makerkeyy :teng'eeek

(Mataayo 13:1-9; Māārko 4:1-9)

⁴ Kikwaanaatee :biiko kiriinkōōsyēk ku chaang' ānkōōruruukyi keyy Yēesu. Kumwoochi :Yēesu bichoo tyoonkōōchēēt ake kule, ⁵ “King'eeet :kāābātīntēēt ake kuyis nkoonuuk. Kōōsuuchi :alake kēēltaab too. Kootartaar choo :biiko chēē kibēētēē kēēlooto ankukwey alak :tāriitēk. ⁶ Kōōsuuchi :alake kitaweet. Kubiityo :choo. Nto mii yoo, kuisisyo ānkubēk, kuuyu kitēwērēr :teng'eeek. ⁷ Kōōsuuchi :alake wōlēē miitē :kātook. Yooto kubiityo :kātoochoo ānkōōrēēwoon nkoonuuk kut kumanaayey āmit. ⁸ Kōōsuuchi :alake teng'eeek chēē kāroomēch. Kubiityo :choo nyēē karaam ankuyey āmiik chēē chaang'.” Yu keewaany :Yēesu kurār tyoonkōōchoonoo, kumwooy kule, “Nyoo yēbē yit, kukas.”

/Kiibāng'boonkyinē rubiik nkit ng'aleek

(Mataayo 13:10-17; Māārko 4:10-12)

⁹ Nto mii yoo, kuteebēe :rubiik Yēesu kumwoochi kiyēē ibooru :tyoonkōōchoonoo. ¹⁰ Kumwoochi :Yēesu rubiichoo kule, “/Kookeekweyaak akweek ōnkēt kiyēē iyeelaat kurubta keyy :Bāytooyiisyēētaab Yēyiin. Nteenee māukāsēē :biiko chuut alake ng'aleek tukul tyoonkōōchoy. Kuu yoo siraat kule,

+Mōōyēbchinē yit,

āmōōnkētē kiy.

+Mōōkāsēē koong',

āmōōkāsē kiy.†

*Kirārchi :Yēesu rubiikyii kiyēē ibooru :tyoonkōōchoonoo bo teng'eeek
(Mataayo 13:18-23; Māārkō 4:13-20)*

11 Okany āboorwook tyoonkōōchooni. / Kikiikerkeeyee ng'ālyoontēetaab Yēyiin kēbuswēechoo. 12 Kerkeey :biiko alake kēeltaab too. Kāsē ng'ālyoontēetaab Yēyiin, nteenee chōōnii *:Kēniintēēt areet akeenke ankusaree ng'ālyoontoonoo simēyēnchi / ankiiraraach. 13 Kukerkeey :biiko alake yēbo kitaweet. Kāsē ng'ālyoontēēt ankutorooch ām ng'erekweek, nteenee, māchutitooy :ng'ālyoontoonoo mētēwookwaa. Nto yoo kakwa :tyēmuutēk koochuchuyy keey. 14 Kerkeey :biiko alake teng'eeek chēē kibiityēē :kātōok. Kāsē ng'ālyoontēēt, nteenee, bēng'tēē tukuukaab kōōrooni, bāyitit āk muchastaab tukuuk chēbo leles. Irēēwoonē :tukuuchoo tukul ng'ālyoontēetaab Yēyiin kumayey kiy. 15 Kerkeey :alake teng'eeek chēē kāroomech. Kāsē ng'ālyoontēēt ānkukiilchi ām manta āk mooyēēt nyēē lēēl. Yēyiisyēē ng'ālyoontoonoo ām muytaayeeet sukuyi keey.”

*Kōōnu :Yēesu lēbkekēyyēēt
(Māārkō 4:21-25)*

16 Kitas taay :Yēesu kumwoochi rubiikyii subak kule, “Māmii :chii bēsyēēt ake nyēē tābē taariit ankuwunyeet tēr, nto kurērē. Nteenee /kēētābē taariit /ānkiikoochi yēē tōrōōr sukulēbkekēchi biiko choo kwoonii kō, 17 kuuyu, kiyēē wunyaat, mākutook, nto nyoo iyēēnoot, +/makeeng'aany. 18 Kunyi, māchē ōyēbchinē yit ng'aleek ām kēēlto nyēē karaam, kuuyu nyoo yēyiisyēē kiyēē boonto, +/mākēētāsyi ake, nto nyoo māyēyiisyēē, +/mākiinēmuneē mbo kiyēē isōōtē kule boonto.”

*Ng'oo :nyēē tuubchēē Yēesu nyēbo man?
(Mataayo 12:46-50; Māārkō 3:31-35)*

19 Nto mii bēsyēēt ake, kumii :Yēesu kwoomchinē biiko lōkōōywēk, kuyit :kaamet ākoo mbo ng'eetaabkaamet. Nteenee kimēēmuuchē kut kuba kō wōloo kimii :Yēesu kuuyu kikiikiich keey :biiko miisin. 20 Yooto, /kēēmwoochi Yēesu kule, “Mii :koomēt āk mbo ng'eetaabkoomēt kukuuriing' ām saang' kumāchē kukasing'.” 21 Kukētyi :Yēesu bichoo kule, “Chii ake tukul nyoo kāsē ng'ālyoontēetaab Yēyiin ankuyey kuu wōloo māktooy :Yēyiin nyēē moomo nto ku ng'eetaabiya.”

*Kiyey :Yēesu kuteeman :wusōōnēēt āk bēēko
(Mataayo 8:23-27; Māārkō 4:35-41)*

22 Nto mii bēsyēēt ake, kulaany :Yēesu ākoo rubiikyii mwēēnkēēt ānkumwoochi rubiik kutākyyi mwēēnkēēt biitēēt nyiin ake. 23 Kumii kwooytōōs, kunam Yēesu :rwoonik. Kutākumii rwoo, kuchō :wusōōnēēt nyēē nyikiis ānkuwus bēēko kusyōōlchi mwēēng' kut kimii :mwēēnkēēt wokuling'tooy. 24 Yu kakas :rubiik kuu nyooto, kuba yēē kimii :Yēesu ankoong'eeet kule, “Mokoryoontēēt, Mokoryoontēēt, ing'eeet! Ntēē kākēēbēku!” Kung'eeet :Yēesu ānkōōburyoong'to wusōōnēēt āk bēēko. Kuteeman :wusōōnēēt āk bēēko areet akeenke.

25 Yooto, kumwoochi :Yēesu rubiikyii kule, “-Mōōkoosēēnoo keey?” Kinam kuut rubiik ānkumuuyo miisin ankuteebee keey kule, “Chii nee :chiito nyi iburyoong'tooy mbo wusōōnēēt āk bēēko ānkukāsinyēē?”

† 8:10 Isaaya 6:9 8:10 Māārkō 4:12 8:14 1Tēm. 6:9-10 8:16 Mat. 5:15; Luuka 11:33 8:17 Mat. 10:26; Luuka 12:2 8:18 Mat. 25:29; Luuka 19:26 8:21 Luuka 11:28 8:24 Tyēēn. 89:9 8:25 Mat. 14:31

*Kiisooob :Yēesu chii nyēbo tāmirmirooy chēē miyootēch
(Mataayo 8:28-34; Māarkō 5:1-20)*

²⁶ Kuyit :Yēesu biitēēt nyiin ake nyēbo yēmēētaab Kataara,* ²⁷ Yu káloong'unēē :Yēesu mwēng', kuchō :chiito ake nyēē kimii kibchuraat nyēē kikiikooyiimaan *tāmirmirook chēē miyootēch am bēsyōōs chēē chaang'. Kiminyootē :chiichoo kochonkoos chēē /kikēēmuchinē biiko. ²⁸ Yu kayit yēē kimii :Yēesu, kōōnchō ānkōōryookyi keey ng'wēny, ānkubōloobōl kule, "Imāchēēnoo nee oō, Yēesu Lakwataab Yēyiin nyoo Iyweyaat? Āsooyiing' kule -'meenyalilaa." ²⁹ Kimwooyē :chiichoo kuu nyooto, kuuyu kimii :Yēesu kōōbēbēetooy tāmirmirook chēē miyootēch choo kikiikooyiimset. /Kikiikeera-tee chiichoo nyōrōōrōōnik ākoo tiinkēēnik kule simāmwey, nteenee king'ētyēē tukul ankusoor suurkwēen.

³⁰ Kuteebee :Yēesu chiichooto kule, "/Kēēkuurēēniing' ng'oo?" Kumwooy kule, "/Kēēkuurēēnoo 'Lukēēt.' " Kimwooy kuu nyooto, kuuyu kiboonto lukēētaab tāmirmirook chēē miyootēch. ³¹ Kisaaysaay :tāmirmiroochoo Yēesu kumakwet icheek kuba wōlēē +mābokunyāliil kibchuulyo.

³² Kimii :ākwootiit nyēbo tōōrōōk yēbo lekemeet ake nyēē kilēēkitēē yooto. Kusoom :tāmirmiroochoo Yēesu kuchāmchi icheek bokōōwut tōōrōōchoo. Kuchāmchi :Yēesu. ³³ Kuchuwunee :tāmirmiroochoo chiichoo ānkōōwut tōōrōōchoo. Yooto, kōōtiiriis :tōōrōōchoo kōōtuultēē keey lekem ānkubokutōōrchi keey tōōliil kuliny :bēēko ānkubēk! ³⁴ Kukāsē :biiko chēē kiriibē tōōrōōchoo kuu nyooto, kumwēy ankubokwaamtaat kiyēē kiyeyakay am rōōrōōkiisyēk tukul āk kiriing'.

³⁵ Kuba :biiko yooto bokukas kiyēē kaakuyeyakay. Kuyitē, kunyōōru chiichoo kikiikooyiimset :tāmirmirook chēē miyootēch kukaakukaramiit ankoolaakaat ānkumii kēēbuurto keey Yēesu. Kimuuyo :bichoo miisin yu kakas kiyēē kiyeyakay.

³⁶ /Kēērāchi bichoo wōlēē /kākiisooobto chiichoo. ³⁷ Yu kakas :bichoo kuu nyooto, kumwoochi Yēesu kung'eetee saang'aata, kuuyu kikiikumuuuyo miisin. Kung'eet :Yēesu ākoo rubiikyii kumāchē kooyeey biitēēt nyoo kākwoonēē. ³⁸ Nto baanta nyoo kāng'ēētyo, kusaaysaay :chiichoo /kākiisooobē kule kubeeta keey tukul. Nteenee kimwoochi :Yēesu kule, ³⁹ "Iwē kang'uung' ankuweemwaayte kiyēē kāākuyēwuung' :Yēyiin." Nto mii yoo, kung'ēētyo ankuba. Kiwo :chiichoo ankuwokwaamtaat ng'aleechaa am wōlooto tukul.

*Sobē :chii nyoo ikoosēē keey Yēesu
(Mataayo 9:18-26; Māarkō 5:21-43)*

⁴⁰ Yu kayit :Yēesu ākoo rubiikyii biitoonooto kibēētii, kutorooch :biiko chēē kimii kukānyisiyē. ⁴¹⁻⁴² Kimii :chiito ake yooto nyēē /kikēēkuurēē Chāyirō nyēē ki kāāntōōyiintēētaab *kōōtaab saayēt. Kiboonto :boontoonoo chēēbnii nyēbo kēnyisiyēk taman āk āyēng'. Ki lakwanyii :nyooto baateey. Kimnyaanaat :lakwanaa nyēē kikiikukasakay miisin. Kikutunyēē :boontoonoo taayeetaab Yēesu ānkuriirchi kuwēēto keey kanyii. Kucham :Yēesu.

Kikiikiichaat :biiko Yēesu miisin yooto kubēētii. ⁴³ Kimii :nkinee koorkēēt ake baanaa nyēē kikiikumnyaan am kēnyisiyēk taman āk āyēng' kusāyē :korotiik. Kikiikōōbootyi tukuukyii tukul cheebsaakitiisyek amāsobē. ⁴⁴ Kuchōōnēē :koorkoonoo lēt ānkutiiny *maaseekaab kotootyēētaab sireetaab Yēesu. Yu kātiiny maaseechaa, kōōyoyong'is :korotiik!

* **8:26** Mwooyē :sirurutēk alake kule, 'Kerkeesa' nto 'Keraasa'. **8:28** Māarkō 3:11

⁴⁵ Yooto kumwooy :Yēesu kule, “Ng’oo nyi kāākutiinyo?” Kutuuch keey :chii ake tukul. Kumwoochi :Bētērō Yēesu kule, “Mokoryoontēet, ikāsē oob kule keekiich keey :biiko am yēē imiitē?” ⁴⁶ Kukētyi :Yēesu kule, “Ānkētē man kule kāākutiinyo :chii, kuuyu kāākuyēyiis :kāamuukēywēkyuu.”

⁴⁷ Yu kakas :koorkoonoo kule kāākōōnkēt :Yēesu kiyēē kaakuyeyakay, kumyut kut kubōōtānē. Kuwo ānkukutunyēē taayēetaab Yēesu ānkumwoochi kiyēē keesach sukutiiny siraanaa ak wōlēē kāsobto areet akeenke. ⁴⁸ Kumwoochi :Yēesu kule, “Kuuyu ‘kēēkoosēēnoo keey ii, chēē, ‘kēēsob. Kunyoo, iwētēē bāybooyyēt.”

⁴⁹ Kutākumii :Yēesu kung’āloolē, kuyitu :chiito ake nyēē kichōōnēē kaab Chāyirō ānkumwoochi Chāyirō kule, “Boontēet, -mateeyiim kāānēētiintēet, ntēē kaakung’et :lakwang’uung’!” ⁵⁰ Kisiil yiit Yēesu :ng’aleehaa. Yooto, kumwoochi kwaaniitaab lakwanaa kule, “-Mēēmuy, nteenee ikaaseenaa keey baateey. Mākusob :leekweet.”

⁵¹ Yu kabokuyit :icheek tukul kaab Chāyirō, kumwooy :Yēesu kule, “-Mēēwut :chii ake tukul kōyi mii :lakwani. Āmāchē baateey Bētērō, Yoowaana, Yāākōbō āk sikiikaab leekweet.” ⁵² Ki chaang’ :biiko kayaata chēē kiririitōōs ānkōōnchōōytōōs. Kumwoochi :Yēesu bichooto kule, “-Mātōōriiryē! Manaame :lakwani nteenee mii kāruchi keey.” ⁵³ Kiroorchi :bichoo Yēesu kuyyu kiinkētē :icheek kule kaakume man :leekweet. ⁵⁴ Kuwo :Yēesu yēē kimii :lakwanaa ankunam āwut ānkukuur kule, “Chēēmining’, ing’et!” ⁵⁵ Yooto bakeenke kusob :chēēboo. Kung’et kōōyyo. Kumwaayta :Yēesu /keebay lakwanaa. ⁵⁶ Kiilat :kwaan āk kaamet. Nteenee kiichiich :Yēesu icheek kumāmwoochi chii ake tukul kiyēē kaakuyeyakay.

9

Kiiyookto :Yēesu rubiikyii taman āk āyēēng’

(Mataayo 10:5-15; Māārko 6:7-13)

¹ Nto mii bēsyētēet ake, kukuur :Yēesu rubiikyii taman āk āyēēng’ ānkumwoochi kule, “Kāākōōnook kāamuukēywēek chēē obēbēētēē *tāmirmirook tukul chēē miyootēch ānkōōsoob biiko chēē mnyoontōōs. ² Kunyoo, boo-amaatae lōkōōywēkaab Bāytooyiisēētaab Yēyiin ānkōōsoobootē biiko.”

³ Kumanaaba :rubiichoo, kōō-āmiisēē :Yēesu ng’aleechu kule, “-Moona-maate kiy ake tukul am baani. Manam :chii kirōk, lool, amnyoo, beesaan nto ku sira. ⁴ Yoo kōōruutoochi kayta ake, oōbuur yooto kut ōng’ēētyēē saang’aa. ⁵ Nto yoo kōoyit saang’ta ake, amatoroochaak :biikaab saang’aa, olelekte tēertit am kwēyōōnikwook ānkōōbēēchi keey kōōboor kule tākōōbuurto ng’ōōkisng’waa.”

⁶ Yu keewaany :Yēesu kōō-āmiisēē rubiikyii ng’aleehaa, kubeesyetaate soong’wēkaab kōōroonooto kwoomtootē lōkōōywēk chēē kāroomēch ānkōōsoobootē biiko chēē mnyoontōōs.

Kyaam mēt :Ērōōtē kule ki ng’oo Yēesu?

(Mataayo 14:1-2; Māārko 6:14-16)

⁷ Kiyityi Bāytooyiintēet *Ērōōtē :ng’aleek chēē kimii :Yēesu kuyēyē. Kimwooyē :biiko alake kule ki Bātisāniintēet Yoowaana :Yēesu nyēē kaakung’ēetee meet. ⁸ Kimwooyē :alake kule *Eliiya :nyoo, nto alak,

kumwooyē kule, “Wōōrkooyoontēēt ake :nyoo nyēē wuu *wōōrkooyik choo kibo kēny nyēē kāākōōyēēw.”

⁹ Kumwooy :Ērōōtē kule, “Ntēē kyāābērē kyaachwente mētitaab Yoowaana. So, ng’oo :ake subak nyi mii kuyeyē ng’aleechu tukul?” Kibotyī :tonkoy. Yooto, kumach kule kōōnkēt chiichooto.

*Kibay :Yēesu biiko chēē kikēēytēē kisyēērōōk muut
(Mataayo 14:13-21; Māārō 6:30-44; Yoowaana 6:1-13)*

¹⁰ Yu kēēyēēw :lēbkēēyichoo /kikiyooktooy, kumwoochi Yēesu kiyēē ki-bokuyey.

Kung’et :Yēesu ākoo rubiikyīi kumāchē kuba yēē kimālēēkitēē :chii ake tukul. Kibeetee mwēēnkēēt kutākīy keey *kiriinkēētaab Beetsaayta.

¹¹ Yu kēēnkēt :biiko kule kāākuwo :Yēesu, kurub inee koosaab sakaramtee-taab tōōliilēt. Yu kayit :Yēesu sakaramteet, kooneet bichooto kiyēē rubtooy keey āk Bāytooyiisyēētaab Yēyiin ānkōōsoob choo kimāchē /kiisoob.

¹² Kumii :kōōrēēt wokwiimēnē, kubēēchi :rubiik ānkumwoochi kule, “Mwoochi bichu bokucheeng’aat kiyēē kaam āk wōlēē mākuruyoo kwēēmowuuni ām soong’wēchu lēēkitēē yuutēyu. Kuuyu, māmii kiyēē imuuchē kwaam ām suurkwēēnooni.” ¹³ Kukētyi :Yēesu rubiichoo kule,

“Ōkoochi :akweek kiyēē kaam.” Kumwooy :rubiik kule, “Imiitē imwooyē nee? Ntēē kēēboontē mukaatiinek muut āk *burburiinēk āyēēng’ baateey. Māyēmē :choo /keebayee bichu. Kyoolēē nee āmit chēē sukuyem biich chēē tēē chu?”

¹⁴ Ki chaang’ :bichooto miisin nyēē kikēēytēē kisyēērōōk muut. Kumwoochi :Yēesu kule, “Ōtet kōōbuurootēē konom.” ¹⁵ Kutet :rubiik biiko kōōbuuroot kuu nyooto. ¹⁶ Kunam :Yēesu mukaatiinechaa āk burburiinēchoo, kukas barak ānkubirchi Yēyiin kōōnkōy. Nto yityo, kubcheyaabchey mukaatiinek ākoo burburiinēk ānkōōkoochi rubiik kubchēchinoot bichoo. ¹⁷ Kyoomiis :biiko kut kubiyooong’iis. /Kikiiruruuch āmiik chēē king’et koonyiit kērebōōsyēk taman āk āyēēng’.

*King’oonkyi :Yēyiin Bētērō kule ki ng’oo :Yēesu
(Mataayo 16:13-20; Māārō 8:27-31)*

¹⁸ Kimii :yēē kisaay :Yēesu kuboonto keey ākoo rubiikyīi nkit. Nto mii yoo, kuteebēe rubiik kule, “Mwooyē :biiko kule anii ku ng’oo?” ¹⁹ Kukētyi :rubiik kule, “Mwooyē :biiko alake kule inyiing’ Bātisāniintēēt Yoowaana nto *Eliiya. Nto alak kumwooyē kule inyiing’ akeenke ām *wōōrkooyik choo kikiikubēk nyēē kaakung’eeete meet.”

²⁰ Kulēēnchi :Yēesu rubiik, “Nto akweek ōbērē anii ku ng’oo?” Kulēēnchi :Bētērō, “Inyiing’ ku *Kāārārōokiintēēt nyēē kāākōōyookwēēch :Yēyiin.” ²¹ Yu kāmwooy :Bētērō kuu nyooto, kōōkiimchi :Yēesu icheck masimkumwaaytaat ng’aleechaa. ²² Kumwoochi subak kule, “Ākoy kubuntēē *Wēritaab Chii nyāliluutēk chēē chaang’. Makutay :booyik, mbo *kibkōrōs chēē wōōyēch ākoo kāānēētikaab kiruutēk. Nto subak +/makeebakach nto miitē bēsyēētaab sōmōk /kiing’eeete meet.”

*Wuuyinto nyēē buntēē :rubiintēētaab Yēesu
(Mataayo 16:24-28; Māārō 8:34—9:1)*

²³ Kutas taay :Yēesu kumwoochi rubiichoo āk biiko chēē kimii yooto kule, “Chii ake tukul nyoo mächē kurub ng’aleekyuu, kutay kiyēē mächē :mooyēenyii āmānyōkōriitu meet* ākookoy. Yoo kaakucham kuyey kuu nyooto, kuruba. ²⁴ Nyoo kāyēētyi keey soboontaab kōōroni, mākōōboot soboonnyii bo kibchuulyo. Nto nyoo kēēkooyto soboonnyii ām kōōroni kubo anii, mākunyōōr *soboontaab kibchuulyo. ²⁵ Kāroomnyo nee nyēē nyōōru :chii yoo kēētukuulchi keey tukuuk tukul ām kōōrēt ānkōōboot soboonnyii bo kibchuulyo?”

²⁶ Kimwoochi subak :Yēesu biiko kule, “Chii ake tukul nyoo kataya āk ng’aleekyuu, +maatay :nkanii, *Wēritaab Chii, bēsyoonoo āchōōnii ām lēbkēēyyēenyuu āk nyēbo Baaba ākoo nyēbo malayikaanikyii. ²⁷ ! Kāamwoowok, mii :biiko alake yu chēē mābēku kumanaakas Bāytooyiisyēētaab Yēyiin.”

*Kiweek :eertaab Yēesu
(Mataayo 17:1-8; Māārko 9:2-8)*

²⁸ Nto yu kābēk :bēsyōōsyēk chēē mächē kuyitē sisiit kukāmwooy :Yēesu ng’aleechaa, kukuur rubiikyii sōmōk: Bētērō, Yoowaana ākoo Yāākōbō. Kuwēēto keey rubiichoo ākoy tulwēēt ake barak wokusaay. ²⁹ Kumii :Yēesu kusooyē, kuweek :eernyii koolekechech miisin. Kuwēēkiis :nkicheek sirook chēē kiiloochē kulelakiitu kule mang’!

³⁰⁻³¹ Kutook *Muusa ākoo *Eliiya ām lēbkēēyyēētaab Yēyiin ankung’alaal :tukwaay āk Yēesu. King’aloolēē ruutooynyii nyēē kimii wokuyityiintōōs ām Yēērusālēm.

³² Yu king’aloolē :Yēesu ākoo mbo Muusa, kikiikunam :rwoonik Bētērō āk rubiik chuut āyēēng’. Nto bērē kukās, kukas Yēesu kukeelaambuuch :lēbkēēyyēēt ānkiboonto keey mbo Muusa. ³³ Yu keeteryeech :Muusa ākoo Eliiya ng’aleekwaa kumächē kuba, kumwoochi :Bētērō Yēesu kule, “Mokoryoontēt, karaam yu kēēmiitē yu. Kany keeyte kēryōōsyēk sōmōk, ny-eeng’uung’, nyēbo Muusa ākoo nyēbo Eliiya.” Kimēenkēt :Bētērō kiyēē kimwooyē.

³⁴ Kutākumii :Bētērō kung’aloolē, koolaambuuch nkicheek :boolteet. Kimuuyo :icheek miisin. ³⁵ Yooto, kuchōōnēē :kuutiit booltaanaa nyēē mwooyē kule, “Lakwanyuu :nyi nyēē āchāmē.† Kunyoo, ōkāsyi kiyēē mwooyē.”

³⁶ Yu bēku :ng’aleechaa, ki Yēesu nkit āk rubiichoo chēē kimii yooto. Kisiista :rubiichoo ng’aleechaa kiyēyaktōōs nyēē mānāāt wēkyi chii ake tukul ākoy bēsyēēt ake.

*Imuuchāktōōs :kiy ake tukul ām chii nyoo ikoosēē keey Yēyiin
(Mataayo 17:14-18; Māārko 9:14-27)*

³⁷ Yu kāyyēekunēē, kukāākurekunēē :Yēesu ākoo rubiichoo ki sōmōk lekem, kutōōrōok :biiko chēē chaang’.

³⁸ Kooteeyee keey :chiito ake ām kwēēnuutaab bichooto kule, “Kāānēētiintēēt, mii yu :wēriinyuu anku lakwanyuu nyooto baateey.

* **9:23** Yoo /kākēwēēkyiin yuutēyū ng’ālyoo āk ng’ālyoo kumwooyē kule ‘ankunam murtooywoontēenyii’. Ām bēsyōōsyēchooto, ki yoo kanamaat :chiito murtooywoontēēt kōōbooru kule miitē /bokēēbākāchē. **9:23** 1Bēt. 2:21 **9:24** Mat. 10:38-39; Luuka 14:27 **9:26** Luuka 12:9; 2Tēm. 1:8; 2:12 **9:29** Luuka 5:16 **9:30-31** Luuka 24:25-27, 44-46; Yēyuut. 26:22-23 **9:32** Yoowa. 1:14 **† 9:35** Mwwooyē :siruutēk alake kule ‘nyēē kyaakwey’. **9:35** Kiruu. 18:15; Isa. 42:1; Mat. 3:17; 12:18; Māārko 1:11; Luuka 3:22 **9:36** 2Bēt. 1:16-18 **9:36** Luuka 9:21

³⁹ Tēryēkyinē * :tāmirmiryēēt nyēē miyaat kwaak. Yoo kātēryēkyi, kōōnchōōyē, kōōsōrsēētē ānkukābusē. Ryooksetē nyēē miyaat āmāwuntooy areet akeenke. ⁴⁰ !Kwāātēēchi rubiikuuk kōōbēbēētoochi tāmirmiryoonoo, nteenee maneemuuch.”

⁴¹ Yooto, kumwooy :Yēesu kule, “Kunuurēch sōō, :biiko alake nyēē tyaa. Nto yu manookaaseenaa keey! +Māābuurtok ānkāamuytoochok ākoy āyu?” Yooto, kumwoochi kwaaniitaab wēērooto kule, “Imutu baa wēērooto.”

⁴² Kumii / kiimutu wēēriit, kutēryēkyi :tāmirmiryoonoo ānkōōsōrsēēt. Kōōbēbēēto :Yēesu tāmirmiryoonoo miyaat kung'etee wēēroo. Yooto, kusob :wēēroo bakeenke /ānkēēkētyi kwaan.

⁴³ Kilat :biiko tukul choo kimii yooto, yu kakas wōlēē kiwuu :kāāmuukēy wēēkaab Yēyiin.

*King'alaale :Yēesu subak meenyii āk ng'eteetaab meet
(Mataayo 17:22-23; Māārko 9:30-32)*

Kumii :biiko tākōōlātē tukuuk chēē kiikuyeyaan :Yēesu, kumwoochi :Yēesu rubiikyii kule, ⁴⁴ “Āmāchē ōyēbchi yiit kiyēē āmiitē wāāmwoowok ānkōōnāmtooy mēt. Mii /bokiiyokochinē *Wēritaab Chii āwunnyēkaab biikaab kōōrooni.” ⁴⁵ Mānēēnkēt :rubiik kiyēē kimii kumwooyē :Yēesu. Kiiyeelaat, nteenee kinyōkōriitu kuteebēē Yēesu.

*Ng'oo :nyēē wōō?
(Mataayo 18:1-5; Māārko 9:33-37)*

⁴⁶ Kutoow :rubiik kumooyo wōōyinto. ⁴⁷ Nteenee kōōnkēt :Yēesu kiyēē kimii kumooytōōs :icheek. Yooto, kōōyyoong'tēē leekweet ake yēē kimii :inee ānkumwoochi rubiikyii kule, ⁴⁸ “Chii ake tukul nyoo kataach leekwa kuuyu nyeenyuu :lakwanaa, kaakutaacha anii. Nto yoo kataacha, kaakutaach Yēyiin nyoo kiiyookwoo. Wuu nyooto, nyoo yibē keey ng'wēny ām akweek, ku nyooto :nyēē wōō.”

*Nyoo mākwilook ku nyēēng'woong'
(Māārko 9:38-40)*

⁴⁹ Kimwoochi :Yoowaana Yēesu kule, “Mokoryoontēēt, kimii :chiito ake nyēē kikeekas kōōbēbēētooy *tāmirmirook chēē miyootēch kuyēyisyeē kaayneeng'uung'. Yooto, keeyeetee chiichoo kuyey kuu nyooto, kuuyu kimā rubiintēēng'uung' ake.” ⁵⁰ Kukētyi :Yēesu kule, “-Mooyeetee, kuuyu chii nyoo mākwilook ku nyēēng'woong'.”

Mēērook /kēēyookunēē miyootyēēt ake, ake

⁵¹ Yu kikiikuriikyii Yēesu :bēsyoōsyēkyii chēē +/ mākēēyibēē kuwo kibkōōnkōy, kuwo ākoo rubiikyii nyēē kaakurat moo kutākyinē keey Yēērusālēēm.

⁵² Kumii kwiimēnē :kōōrēēt kikiikuriich :Yēesu ākoo rubiichoo saang'ta ake ām kōōrēētaab *Samaaryaa. Kōōyookto biiko alak kuba ākoy saang'aa bokukāsyi bārooyinto wōlēē sukōōmuunyēē. ⁵³ Nto yu kayit :bichoo wōlooto, kutay :biikaab saang'aata kutorooch, kuuyu kimii kuwēētii *Kōōtaab Yēyiin ām Yēērusālēēm.

⁵⁴ Yu kāmwooy :bichoo /kākiyooktooy kule kātāyis :biikaab saang'aa, kumwoochi :Yāākōbō ākoo Yoowaana Yēesu kule, “Mokoryoontēēt, +makeeyeyee nee bichoo ēē? Ara kēēmwoochi Yēyiin kutōōrchi iileet kōōmukuus ēē, nto nee?”

⁵⁵ Kuweech keey :Yēesu ānkōoburyoong'to rubiichoo āyēēng'. ⁵⁶ Nto mii yoo, kutākyi keey saang'ta ake.

*Wuuy :kēēltaab Yēesu
(Mataayo 8:19-22)*

⁵⁷ Nto mii bēsyēet ake, kumii kēēltaab too kubēēti, kumwoochi :chiito ake Yēesu kule, “Ārubiing' :anii ānkoo 'kēēwē ānō!” ⁵⁸ Kukētyi :Yēesu chiichoo kule, “Boonto kimōkōyiniēk wōlēē minyē ānkuboonto nkicheek :tāriitēk wōlēē minyē, nteenee māboonto *:Wēritaab Chiī wōlēē imuunyēē.”

⁵⁹ Kukuur :Yēesu chiito ake chokuyēk rubiintēnyii ake, nteenee kumwoochi :chiichoo Yēesu kule, “Mokoryoontēēt, kany kut amuy baaba, nto ārubiing'.” ⁶⁰ Kukētyi :Yēesu chiichoo kule, “Ikany kumuy keey :muuswēk ankiirubwaa, nteenee ichōō :inyiing' chee-amtaate lōkōōyēwēkaab Bāytooyiisyēētaab Yēyiin.”

⁶¹ Kumwoochi :nkinee chiito ake subak Yēesu kule, “Āwēy, Mokoryoontēēt, āmiitē :nkaniī āchōōni, nteenee kany kurook wāā-āmiis biiko ām kaa.”

⁶² Kukētyi :Yēesu nyoo kule, “Chiī nyoo tēbēnē mōkōōnkē ānkukusē lēt, kumānyoolchinē Bāytooyiisyēētaab Yēyiin.”

10

Kiīyookto :Yēesu rubiikyii alak tāmānwookik tisab

¹ Nto mii yoo, kukwey :Mokoryoontēēt Yēesu rubiik alak chēē kiyitē tāmānwookik tisab* kumāchē kōōyookto simkoonto. Kimāchē kule kubeetaate āyēēng' āyēēng' akoy kiriinkōōsyēk āk soong'wēk tukul chēē kikiikuchōb :inee kuruutoochi lētuunoo.

² Kumānāang'ēētyo :rubiik, kōō-āmiisēē :Yēesu ng'aleechu, “Wōō :kēsiisyēēt, nteenee ng'ēri :kēsiik. Kunyoo, osoom kutās :chiitaab yiisyēēt biiko alak.

³ Ōnkēt kule okerkeeye kēēchiir chēē iwēērē suuyiik kwēēn. ⁴ Manam :chiī beesyaa nto lool nto mbo kwēyōōnik alak, amookaayaate keey ām kēēltaab too.

⁵ Yoo kōōwut kayta ake tukul, ōmwoochi biikaab kayaata kule, “Ōnyōōru bēurto!” ⁶ Yoo yēmāktōōs kunyōōr :bichoo bēruuro, mākunyōōr. Nto yoo māyēmāktōōs, mākōōyēēchook :bēruuro.

⁷⁻⁸ Nto yoo kōōwut saang'ta ake / ankeetoroochaak ām kayta ake, -mōōlumootēē koorin chēē chaang'. Ō-āmē ānkōōyēē kiyēē kākōōnook :biikaab kayaata kuuyu yēmē :chiī nyoo kākākubirto nkuruukyii /kiikoochi kiy. ⁹ Ōsoob chēē mnyoontōōs ānkōōmwoochinē biiko kule, ‘Kākākuyityook :Bāytooyiisyēētaab Yēyiin.’

¹⁰ Nteenee yoo katay :biikaab *kiriinkēēt ake kutoroochaak, ōng'ēētyē ānkōōbēēchi keey. Ōmwoochi biikaab kiriinkoonoo kule, ¹¹ ‘Kiibuukwook tēertitaab kiriinkēēng'woong' nyi mii kērēēnkōōkyoo sōōsōōtēē keey, nteenee mākāktōōs ōnkētē kule kaakuriik :Bāytooyiisyēētaab Yēyiin.’ ¹² !Kāāmwoowook, +/mākiing'woonchi biikaab kiriinkoonooto miisin kusiir mbo ng'wooninto nyēē mākunyōōr :biikaab *kiriinkēētaab Sōtōm ām bēsyoonoo itilchinē :Yēyiin ng'aleek biiko ām kōōrēt.”

9:60 Mat. 8:21-22 **9:62** Filib. 3:13 * **10:1** Tāsyinē :siruutēk alake ng'aleechu 'āk āyēēng'. **10:2** Mat. 9:37-38 **10:3** Mat. 10:16 **10:4** 2Bāy. 4:29; Luuka 22:35 **10:6** Luuka 2:14 **10:7-8** 1Kōōr. 9:6-14; 1Tēm. 5:18 **10:11** Yēyuut. 13:51 **10:12** Luuka 9:1-6 **10:12** Toowu. 19:24-28; Mat. 10:15

*Ng'wooninto nyēē mākunyōōr :kiriinkōōsyēk choo kitay Yēēsu
(Mataayo 11:20-24)*

13 Kutas taay :Yēēsu kumwooy kule, “Kiriinkōōsyēkaab Koorasiin ākoo Beetsaayta, wuusyō! Tyaa sōō, :ng'wooninto nyēē mii kukānyoonwook akweek choo kyāāyēwook ng'al chēbo kwōng'ut. Nto ki biikaab Tiirō nto ku chēbo Sitōon :chēē /kikēēyēchinē ng'aleechaa bo kwōng'ut, nto kiikōōbuurēē aryaaenteet ankoōlaach sirook chēē ibooru kule kookuweek ām miyootyēt nyēē kōboonto. 14 Lēyyē, mākunyōōr :biikwook ng'wooninto nyēē siirē nyoo mākunyōōr :biikaab Tiirō ākoo Sitōon bēsyoonoo ituilchinē :Yēyiin biiko ng'al ām kōōrēt. 15 Nto akweek biikaab Kaabernaam ii, ōbērē +moobe :nkakweek kibkōōnkōy ēē? Acha, +moobe ng'wēny!

16 Chii ake tukul nyoo kākāswook kukāākūśwoō. Nto nyoo katayaak, kukaakutaya. Nto nyoo kaakutaya, kukaakutay Yēyiin nyoo kiūyookwoō.”

Kiyēē māchāktōōs koong'ereech rubiik

17 Nto yu kābokōōyēw :rubiichoo ki tāmānwookik tisab, kumwoochi Yēēsu ām ng'erekweek kule, “Mokoryoontēt! Kās wēēch ra :tāmirmirook chēē miyootēch, yoo kāākēēyēyiisyēē kaayneeng'uung'.” 18 Kukētyi :Yēēsu kule, “Man sinee kāswook. Kwaakas /kēēwunuku Syeetaani kōōsuuwunēē barak kuu iilat nyēē kārārāk.

19 Kāākōōnook kāāmuukēywēēk chēē ōtoortoorēē ēērēēnōōk āk kēnyēyiisyēk ānkōōsyēētēē kāāmuukēywēēk tukul chēbo Syeetaani. 20 ! Kāāmwoowook, -mōōng'ērēēkiisyē kule kāswook :tāmirmirook chēē miyootēch, nteenee ōng'ērēēkiisyē, kuuyu sirootiin :kooyndōōkwook ām Kaab Yēyiin.”

*Ibēruurootiin :choo kōōkōōnkēt wōlēē wuu :Yēyiin
(Mataayo 11:25-27; 13:16-17)*

21 Yooto kōōnyiiyti :Tāmirmiryēētaab Yēyiin Yēēsu ng'erekweek. Kusilto Yēyiin kumwooyē kule, “Āchāmting' inyiiing' Baaba Yēyiin, nyoo ibāwu barak āk ng'wēny, kuuyu 'kwēēboorchi biiko choo yibē keey ng'wēny kiyēē iwunyēē biiko choo isōōtē kule inkētē chēē chaang' ānkung'oomēch. Kōōnkōy, Baaba, kuuyu wuu nyooto :wōlēē imāktooy :inyiing'.” 22 Kikōōnoo :Baaba kiy ake tukul nyēē āboontē. Baaba nkit :nyēē inkētē wōlēē wuu :lakwanyii, āmēēbērē mii subak :chii nyēē inkētē wōlēē wuu :Baaba, nteenee anii nkit ākoo biiko choo kyaakwey āboorchi :chēē inkētē.”

23 Nto mii yoo, kuwēēkyi keey :Yēēsu rubiikyii ānkulēēnchi, “Ōbēruurootiin ām wōlēē mii :Yēyiin ām kiyēē kookas! 24 ! Kāāmwoowook, kiikukanyaan * :wōōrkooyikaab Yēyiin chēē chaang' āk bāytooyik kule nto kas ānkuyēbchi yiiit kiyēē ōmiitē :akweek ōkāsē ānkōōyēbchinē yiiit amanaakas.”

Chiitaab Samaaryaa nyēē kilēē :moo

25 Nto mii yoo, chokutyem Yēēsu :kāānēētiintētēē ake nyēbo kiruutēk. Kiteebhe kule, “Kāānēētiintētēē, māchāktōōs ayey nee sāānyōōru *soboonaaab kibchuulyo?” 26 Kukētyi :Yēēsu kule, “Mwooyē nee :kiruutēkaab Yēyiin choo kikōōnu * :Muusa?” 27 Kukētyi :chiichoo kule, “Mwooyē kule icham Mokoryoontētēē Yēyiintēēng'uung' ām mooyēt akeenke, soboonng'uung' tukul,

nkuruukuuk tukul āk kāāsōōtēywēekuuk tukul.† Māchāktōōs mbo icham laatyeng'uung' kuu wōloo ichāmtooy keey.”† 28 Kukētyi :Yēesu chiichoo kule, “Wuu nyooto! Kunyi, yoo 'keeyey kuu nyooto, +mēēnyōōru soboonto.”

29 Kimāchē :chiichoo kōōboorchī biiko alak kule kichurtaat :inee. Kunyoo, kuteebē Yēesu kule, “Ng'oo :laatyeenyuu ēē?”

30 Kōōboorchinēē :Yēesu chiichoo tyoonkōōchēēt kule, “Kimii bēsyēēt ake :chiito ake nyēē ki Yuutāyiin nyēē kiwēētēē Yēerusālēm kurēktooy Yēerikō. Kumii kēēltaab too kutuchi :sāsiik alake. Kibuutēē :sāsiichoo sirookyii ānkubirsēēt nyēē kitabakach ānkubākookyi kēēlto komos kukalyelta.

31 Kuchō *:kibkōrōs ake. Nto bērē kukas chiichoo kimii kāru kēēlto komos, kumur taban ankukeeyta.

32 Kuchō subak :chiito ake nyēē kiyēētyēēchinē yiisyēēt ām *Kōōtaab Yēyiin. Yu kakas :nkinee nyoo chiitkēy, kumur taban.

33 Nto yitoy, kuchō :chii nyēbo kōōrēētaab *Samaaryaa, nyēē kichōōnēē sikiryēt. Nto bērē kukas chiichoo kuriiree. 34 Kuwo yēē kimii ānkumāsyy ng'woowōōk, koonyaay ānkurātyi. Yu keewaany, kukālābchi sikiryēt. Kikwēryoot ākoy kayta nyēē /kikiimuuchē /kyaalee kiyēē /kyoomē āk rwoonto ānkōōbuurto keey.

35 Yu kāyyēēkunēē, kōōnēm :chiichoo to beesaanik ānkōōkoochi chiitaab kayta. Kimwoochi kule, 'Iriibwoo, baa, chiichi ākoy āyēēwu. Nto yoo kakeeytee :beesaanik chēē 'kēēriibēē chu kāākōōning', +māchāātāsuung' laait nyēē imāchē yoo kāāchōō.' ”

36 Yu keewaany :Yēesu kurār tyoonkōōchoonoo, kuteebē kāānēētiintonoo bo kiruutēk kule, “Yoo 'keekas ii, ng'oo ām bichuutēchu sōmōk :nyēē ki laatyetaab chiichoo kibirē :sāsiik?” 37 Kukēt :chiichoo kule, “Nyoo kiriiree.” Kulēēnchi :Yēesu chiichoo, “Man! Kunyoo, wēēbooru :nkinyiing' kiisayta nyēē wuu nyooto.”

Yēesu, Maariita āk Maaryaa

38 Kitas taay :Yēesu ākoo rubiikyii ām baanng'waa ākoy saang'ta nyēē kiminyē :cheebyoosyeet ake nyēē /kikēēkuurēē Maariita. Yu kayit, kutoroch :cheebyoosyaanaa kuba kōōnyii. 39 Kiboonto keey :Maariita cheebkaamet nyēē /kikēēkuurēē Maaryaa. Kwoomu :Yēesu lōkōōywēk, kimii :Maaryaa yēbo kēēēnkōōkyii kuyēbchinē yiit kiyēē kiinēēt.

40 Nteenee kimii :Maariita kusuusuyyēē ng'aleekaab āmiik. Nto tēē yoo, kuwo yēē kimii :Yēesu ānkulēēnchi, “Mokoryoontēt! Nto yoo kānyikisyoo :yiisyēētaab āmiik, kany chokuyēētyēēchōo :Maaryaa.” 41 Kukētyi :Yēesu kule, “Maariita, ntēē imiitē iyimēē keey tukuuk chēē chaang', 42 nteenee, mii-kiito akenke nyēē māchāktōōs /keeyey. Kaakukwey :Maaryaa kiy nyēē karaam nyēē mēēbērē /tākiinēmunēē.”

11

*Kiineet :Yēesu rubiikyii wōlēē /kēēsooytooy
(Mataayo 6:9-13; 7:7-11)*

† 10:27 Kiruu. 6:5 † 10:27 Laawi. 19:18 10:28 Laawi. 18:5; Mat. 19:17; Yoowa. 13:17; Room. 10:5 10:33 Mat. 10:5; Luuka 9:52; 17:11, 16; Yoowa. 4:9, 39-40; Yēyuut. 1:8; 8:1, 5, 14-17, 28; 9:31 10:38 Yoowa. 11:1-2; 12:1-3 10:39 Luuka 11:28; Yēyuut. 16:14 10:40 Luuka 12:22, 29-31 10:42 Tyēēn. 27:4

¹ Kimii bēsyēēt ake yēē kisooyē :Yēesu. Yu keewaany, kuwēēchi :rubiin-tēenyii ake ānkumwoochi kule, “Mokoryoontēt, kēēmāchē 'ineetech wōlēē / kēēsooytooy kuu wōloo kiinētitooy :Bātisāniintēt Yoowaana rubiik cheechii.”

² Kumwoochi :Yēesu rubiikyii kule, “Ōsooyē kule,
‘Baaba Yēyiin,

kutōrōriit :kaayneeng’uung’,
kuyit :bāytooyiisyēēng’uung’.

³ Ikōōnēēch kiyēē kyoomē ām bēsyēēt ake tukul.

⁴ Inyōōwēēch kaat ām choolwookātēenyoo,

kuu yoo kēenyōochinē kaat :nkacheek chii ake tukul nyoo chool-wookēnchēēch.

Itiyyēēch/simakeekenteech.’ ”

⁵⁻⁶ Kutas taay :Yēesu takoonēt rubiikyii kurubta keyy ākoo saayēt kule, “Yoo kāchōōnchiing’ :toontēt kwēemooy, imuuchē wēēng’ēētiisyē kule, ‘Laatya, kāānyōōru toontēt ēē, wē, āmāmii āmnyoo nyēē kaam. Kōōnoo, baa, mukaatiinek sōmōk.’ ⁷ Imuuchē :laatyaanaang’uung’ kukuuruung’ ām kō kule, ‘Kāākēeruyē ākoo lēēkōōk kunyoo, -mēēmuuchē :chii takuyaat kurkeet kwēemooy ku tēē nyi. Kunyi, māmii :wōlēē āyēētyēēchintiing’.”

⁸ Yu keewaany :Yēesu tyoonkōōchoonoo, kumwoochi rubiikyii kule, “! Kāāmwoowook, ānkoo ku choorweeng’uung’ :chiichoo, mēēberē makung’ēet areet akeenke ānkukōōning’ kiyēē kēēmāchē. Nteenee yoo ‘keetas taay ing’ēētiisyē, mākyootuung’ kurkeet ām lētunoo ānkukōōning’ kiyēē kēēmāchē kuuyu !kēemuytoochi.

⁹ Kunyoo, soomsē, / kēēkōōning’, cheeng’, inyōōru, ānkiing’ēētiisyē / kēēyootuung’. ¹⁰ Chii nyoo soomsē, /kiikoochinē, nyoo chēēng’sē, kunyōōru, nto nyoo ing’ēētiisyē, /kēēyootyinē.”

¹¹ Yu keewaany :Yēesu, kumwoochi rubiikyii kule, “Ātēēbēē chii ake tukul nyoo boonto leekwa kule ii, yoo kateeb :lakwanaa *burburyoontēt, ikoochi eeren? ¹² Nto yoo kateeb mēkēyoo, ikoochi kēnēyoo? ¹³ Kunyi, yoo ōchāmē :akweek choo -mōochurtootiin ōkoochi lōkōkwook tukuuk chēē kāroomēch ii, / keemwa nee nanyuun Kōōn nyoo mii kibkōōnkōy? Inēmu keyy :nyoo miisin kukōōnook Tāmirmiryēenyii, yoo kōōsoom.”

Yēesu āk Syeetaani

(Mataayo 12:22-30; Māārko 3:22-27)

¹⁴ Nto mii bēsyēēt ake, kōōbēbēeto :Yēesu *tāmirmiryēēt nyēē miyaat nyēē kikiikuyey chiito ake kunamakay :kuut. Yu kēēbēbēeto tāmirmiryoonoo, kukaramiit :chiichoo ankung’alal nyēē karaam. Kiilat :biiko ¹⁵ nteenee kumwooy :alake kule, “Ānkoo sinee imuuchē kōōbēbēeto tāmirmirook chēē miyootēch, kwoonēē :kāāmuukēywēēkyii wōlēē mii :Bēēlsēbuul nyoo kāāyyoong’iintēetaab tāmirmirook chēē miyootēch.”

¹⁶ Yooto kuteebēē :alake Yēesu kumāchē kutyem kule, “Kiy nee :nyēbo kwōng’uut nyēē +meeyey siiboorunēēnēch kule iboontē kāāmuukēywēēk chēē kwoonēē kibkōōnkōy?” ¹⁷ Kuuyu kiinkētē :Yēesu kiyēē kimii :bichoo kōōsōōtē, kumwooy kule, “Yoo kaakubar keyy :lukēetaab booryēēt nyēbo kōōrēēt ake, kuburyētē :kōōroonoo. Nto yoo kaakukwiil keyy :kayta ake tukul, kuburyētē. ¹⁸ Ōmwooyē kule kikōōno anii :Bēēlsēbuul kāāmuukēywēēk chēē ākwētēē lukēenyii. Nto kikiikukōōno, nto mii kubooryēē keyy nkit. Nto

yēē kāākuboorūyēē key nkit, kuburyētē :bāytooyiisyēēnyii. ¹⁹ Nto yoo ākoo kāākukōōno anii :Bēēlsēbuul kāāmuukēywēēk, kukiikoochinē :ng'oo nkicheek rubiikwook kāāmuukēywēēk choo ibēbētēē tāmirmirook chēē miyootēch? Oteebee, baa, akweek kumwooy. ²⁰ Nteenee yēē ākoo ābēbētooy :anii tāmirmirook chēē miyootēch ānku Yēyiin nyēē kōōnoo kāāmuukēywēēk chēē āyēyiisyēē, kōōbooru :yooto kule kāākuyityook :bāytooyiisyēētaab Yēyiin. ²¹ Yoo mii :chii kanyii ānkukiimoot ānkutinyē kariikaab booryētēē chēē yēmootiin, kumāmii :chii nyēē imuuchē kuboorūyēē kut kōōnēmūnēē tukuukyii. ²² Nto yoo kāchō :ake nyēē kiimoot miisin ānkuboonto kariikaab booryētēē chēē kōlkōlēch, kōōsyēēntooy chiichoo ānkōōnēmūnēē kariikaab booryētēē tukul choo kāyēētēē key ankubcheyta tukuuchoo kābāru.

²³ Chiito nyēē bāloo ku nyoo māmii komosnyuu. Nto chii ake tukul nyoo māyētyēēchoo kiiruruuch tukuuk, ku inee :nyēē isērētēē.”

*Iyēēchinē chiito :tāmirmiryētēē nyēē miyaat
(Mataayo 12:43-45)*

²⁴ Kimwooy Yēesu subak kule, “Yoo /kāākiibēbēto *tāmirmiryētēē nyēē miyaat kuchuwunee chiito, makoombakaatee suurkwēēnētēē nyēē kilay :asiis kuchēēng'ē wōlēē kēēmūnyēē. Nto yoo kāmānyōōr, kumwooyē kule, 'Kaykay ayeey wōloo kyāāminyē.' ²⁵ Nto yoo kēēyēw, kunyōōru wōlooto kumasaat ankuyeytaat nyēē karaam. ²⁶ Kuwētēti ānkuwokuchōōntooy key tāmirmirook alak tisab chēē miyootēch kusiir inee ānkubokōōwut :tukul chiichoito. Kunyi, miyātiitu :chiichoo kusiir yoo kibo taay.”

Ibēruurootiin :biiko choo Yēyē kiyēē mächē :Yēyiin

²⁷ Kutākumii :Yēesu kung'āloolē, kukuurchi :cheebyoosyētēē ake nyēē kimii yooto kikiiruruukyi key :biiko kule, “Ibēruuroot :koomēt nyoo kisiching' ānkōōrēryiing'.” ²⁸ Kukētyi :Yēesu cheebyoosyaanaa kule, “Man, nteenee chēē ibēruurootiin miisin ku biiko tukul choo kāsē ng'ālyoontēētaab Yēyiin ankuyey kuu wōlēē /kēēmāktooy.”

*Mākunyōōr ng'wooninto :biiko chēē tāyē Yēesu
(Mataayo 12:38-42)*

²⁹ Yu kachaang'it :biiko miisin ām yēē kimii :Yēesu, kumwoochi :Yēesu kule, “Miyootēch sōō, kule nee :biiko alake chēē mii yuutēyu. Mächē kule /kiiboorchii kiy nyēbo kwōng'uat. Ng'aleek baateey chēbo kwōng'uat chēē +/mākiiboorchii ku choo kibo Yoona. ³⁰ Kuu yoo kyoomchinē :Yoona biiko chēbo *kiriinkeētaab Ninaawi kule kuweek ām miyootyētēē nyēē kiboonto, mii :nkinee * :Wēritaab Chii kwoomchinē biiko kuu nyooto.”

³¹ Kutas taay :Yēesu kumwooy kule, “Mākōōyoo :cheebyoosya nyēē kibāytooy kōōrēētaab Sōōy bēsyoonoo /kiitiilchinē biiko ng'aleek. Makooru-usta biiko chēē wuu chuutēchu, kuuyu kichōōnēē :cheebyoosyaanaa lōōyin chokuyēbchinē yit ng'aleekaab ng'oomnātēētēē chēē kimwoowu :Sōlōmōōn. Nteenee miitē yu raat :nyēē wōō kubiir Sōlōmōōn. ³² Mākōōyoo ng'is :nkicheek biikaab Ninaawi bēsyoonoo /kiitiilchinē biiko ng'aleek. Makooru-usta biiko chēē wuu chuutēchu, kuuyu kiikuwēēkiis :icheek kurubta key ākoo āntooyiisyēētaab Yoona ānkumii yu ra :nyēē wōō kusiir Yoona.”

*Kōōnu :kāānēētēyiwēēkaab Yēēsu lēbkēyyēēt
(Mataayo 5:15; Māārko 4:21)*

³³ Kutas taay :Yēēsu kumwooy kule, “Māmii :chii nyēē tābē taariit ankuwuny, nto kōokubuuyēē kērēbēēt. Nteenee /kiikoochinē yēē itōrōōroot sukulēbkēchi chii ake tukul nyoo chōōnii kō.”

*Ing'oonkyinē keey lēbkēyyēētaab Yēēsu
(Mataayo 6:22-23)*

³⁴ Kutas taay :Yēēsu kumwooy kule, “Koong'uung' :nyēē ikoochinē bōōrng'uung' lēbkēyyēēt. Yoo kāstooy :koong'uung' nyēē karaam, iboontē lēbkēyyēēt. Nto yoo mākāstooy nyēē karaam, imiitē mēēnān nyēē mā mining'.” ³⁵ Kunyoo, ōriib keey -mookany ōbērē tōōs ōboontē lēbkēyyēēt ākoo mēēnānēēt. ³⁶ Yoo kēēng'oonkyi bōōrng'uung' tukul lēbkēyyēēt nyēē māmii wōlēē kāng'ēt, kōōloombuuchiing' :lēbkēyyoonoo. Kerkeey ākoo yoo keekwenyiing' :taariit nyēē māmii :kiyēē kakereкта, lēbkēyiitu :bōōrng'uung' tukul.”

*Kichuur :Yēēsu Farisaayek
(Mataayo 23:23-27)*

³⁷ Kutākumii :Yēēsu kung'āloolē, kumwoochi *Fārisooyiintēēt ake kubeeta keey inee kanyii bokwoomiis. Kucham :Yēēsu.

³⁸ Yu kayit, /kiikoochi āmiik. Kwoomiis :Yēēsu amaneentasiim āwunnyēk kuu wōlēē kiwuu ātēbuutēkaab Yuutayek. Kiilat :chiitaab kayta miisin.

³⁹ Yu kakas :Yēēsu kule kinam kuut Fārisooyiintonoo :kiyēē kiyeyakay, kulēēnchi, “Ōchāmē :akweek *Farisaayek ōtiliilē bōōrwoonikwook saang', nteenee ōbākooktooy āriit kutuur. Ōsāsunootēē biich tukuuk ānkōōyēyē ng'al chēē miyootēch. ⁴⁰ Ōbērbērēch sōō nyēē tyaa! -Mōōnkētē :akweek kule Yēyiin :nyēē kiyēyē bōōrtaab chiito saang' ākoy āriit? ⁴¹ Okoochinē biiko choo bānoon kiyēē ōboontē kusiir yoo kātōōsāsunēē. Yoo !kooyey kuu nyooto, mākutiliit :kiy ake tukul ām wōlēē ōmiitē.

⁴² Ōmiitē sōō nyēē miyaat kule nee *Farisaayek! -Mōōkustooy ōnēmchi Yēyiin akenke ām taman nyēbo kiy ake tukul nyēē ōnyōōru ānkoo ku mining' nyēē tyaa. Nteenee -mōōkāsē tukuuk chēē wōōyēch. Tukuuchooto ku ōyēchi chii ng'ālyoo nyēbo man āk kule ocham Yēyiin. Māchāktōōs nto kyōōyēyē tukuuchootēchu wōōyēch -āmōōwuutyēē nkicheek choo minkēēch.

⁴³ Ōmiitē sōō nyēē miyaat kule nee, :Farisaayek! Kyoocham ōkwēyē ng'ēchērōōk choo bo taay ām *kooiriikaab saayēt. Ōchāmē mbo /kiisubooyootook nyēbo koonyit ām wōlēē chaang' :biich.

⁴⁴ Ōmiitē sōō mbo subak nyēē miyaat kule nee! Okerkeeye kiy nyēē tilii ām saang' ankununaat :wōliin bo āriit nyēē yoo kāsiir :chii yēē ōmiitē, -mēēnkētē kule ōnuunnyootiin.”

*Kichuur :Yēēsu nkicheek kāānēētikaab kiruutēk
(Mataayo 23:4, 13, 29-36)*

⁴⁵ Kumwoochi :kāānēētiintēēt ake nyēbo kiruutēk Yēēsu kule, “Kāānēētiintēēt, yoo 'keeng'alaal kuu nyooto, imiitē intosuūrēēch nkacheek.”

⁴⁶ Kumwoochi :Yēesu nyoo kule, “Ōmiitē sōo :nkakweek kāānēētikaab kiruutēk nyēē miyaat kule nee! Kyoocham ōng'irēē biiko alak tukuuk chēē nyikiisēch āmōōmāchē :akweek kut ōtiiny.

⁴⁷ Ōmiitē nyēē miyaat kule nee! Kibākāchē mbo :kuukoong' *wōōrkooyik choo kibo kēny ānkōōmiitē :akweek ōtēēkyinē tukuuk chēē /sikiisōōtēē /kēēkoonyitē. ⁴⁸ Yoo ōmiitē ōtēēchē tukuuchoo, ōchāmchiintōōsii kule karaam :kiyēē kiyey mbo :kuukoong'. Kibakach :icheek wōōrkooyik ānkōōmiitē :akweek ōtāsē taay ōnoomēē yooto kibākōokyinē :icheek. ⁴⁹ Ākoo man yoo kimwooyē :Yēyiin kule, '+Māāyooktē wōōrkooyikyuu āk *lēbkēēyikyuu. +/Makeebakach alak nto alak +/mākēēwus.' ⁵⁰ Kunyoo, +/mākiing'woonchook akweek kāānēētikaab kiruutēk āk biiko alak choo kiikuyey kuu nyooto kuuyu kyooakachaanu biikaab Yēyiin kung'eetee yēē /kikeeyeyee kōōrēt. ⁵¹ /Kikiinaamee yoo /kikēēbākāchē Ābēl ākoy yoo /kikēēbākākyinē Sekaryaa yoo kibo kwēēnuutaab *kāābkōōs āk *Kōōtaab Yēyiin. Man, +/mākiing'woonchi bichoo tukul :choo yēyē ng'aleechaa miyootēch.

⁵² Ōmiitē :akweek kāānēētikaab kiruutēk nyēē miyaat kule nee! Ōbērē ōboontē ng'oomnānēt nyēē wōō kurubta keyy ākoo Yēyiin. Nteenee kyootay orub kiyēē mākwook :Yēyiin kule oyey. Ōkērēktooy mbo biiko alak kuyey kiyēē mākyinē icheck :Yēyiin.”

⁵³ Yu kang'eetee :Yēesu yooto ākoo rubiikyii, kwoowēsyi :kāānēētichoo bo kiruutēk āk *Fariisaayeeek ānkutoow kuteebaatee tēēbuutēk chēē chaang'. ⁵⁴ Kimāchē :bichoo kule kutech Yēēsu ām kiyēē mākumwooy /sikeenam.

12

-Mookerkeyiitu :nkakweek Fariisaayeeek (Mataayo 10:26-27)

¹ Kikwa :biiko ānkōōruruuki keyy yēē kimii :Yēesu kut kukuunykuuny :mētēwook. Yooto, kung'āloolchi :Yēesu rubiikyii kule, “Ōriibēē keyy ng'aleekaab Fariisaayeeek, kuuyu yēyē keyy :bichu kule kāroomēch, nteenee māwuu nyoo. ² Kiy nyēē iyēēnoot +/mākiiboor, nto kiy nyēē wunyaat ākoy kutook bēsēyēt ake. ³ Kiy nto ng'ālyoo ake tukul nyēē mwooyē :chiito kōōsōōtē kule tōōs mēēbērē /makeekas, kusyooru keyy :ng'ālyoontoonoo bēsēyēt ake. Nto yoo kāchoomchi :chii ake ng'al kumiitē kōoto nyēē maalaat, ākoy /kēēkāsūnēē ng'aleechaa saang'.”

Ōkēnēē keyy Yēyiin (Mataayo 10:28-31)

⁴ Kutas taay :Yēesu kumwoochi rubiikyii kule, “Biikyuu, -mōōmuyēē biiko choo boonto kāāmuukēyweēk kubakach bōōrwoonikwook, nteenee māboonto kāāmuukēyweēk kusiir yooto. ⁵ Mii :nyēē mākāktōōs ōmuyēē! Boonto :nyooto kāāmuukēyweēk kutōōrchook wōlēē bo maataab kibchuulyo, yoo kōōbēku.

⁶ /Kyooltēē oob kootiitiyēēnik muut beesaan chēē mābo laa? Ānkoo kuwuu nyooto, mēēbērē mākuwuutyēē :Yēyiin ake tukul. ⁷ Ntēē inkētē mbo :Yēyiin wōlēē tēē :buutēk ām mētitaab chiito. Kunyoo, -mōōmuuyē, kuuyu isōōtook akweek :Yēyiin miisin kusiir kootiitiyēēn chēē chaang'.”

*Ōkiilchi Yēēsu**(Mataayo 10:32-33; 12:32; 10:19-20)*

⁸ Kutas taay :Yēēsu kumwoochi rubiichoo kule, “Yoo kächāmchiin :chii ām taayeetaab biiko kule chāmoo, +maacham :nkanii, *Wēritaab Chii, chiichoo ām taayeetaab *malayikaanikaab Yēyiin kule chiinyuu. ⁹ Nteenee nyoo kataya ām taayeetaab biiko, +maatay :nkanii ām taayeetaab malayikaanichaa.

¹⁰ +/Mākēēnyōōchi kaat biiko choo ng'āloolēēnoo nyēē miyaat, nteenee -/mākēēnyōōchinē kaat biiko choo chubē Tāmirmiryēētaab Yēyiin.

¹¹ Yoo /kākiiyyoong'tēēnook kōōk ām kōōkwōōsyēkaab Yuutayeek āk chēbo bāytooyik alak, -mookany kooyiimaak mēt :kiyēē +moomwaay nyēē ōtuuchēē keey. ¹² Mākukōōnook yooto :Tāmirmiryēētaab Yēyiin ng'aleek chēē +moomwaay.”

Berber :nyēē tiyēē mēt bāyitaab kōōroni

¹³ Yu keewaany :Yēēsu ng'aleechaa, kumwooy :chiito ake ām biiko kwēēn kule, “Mokoryoontēt, mwoochinoowoo baa ng'eetaabiya kubchēwoo tukuukaab baaba.” ¹⁴ Kukētyi :Yēēsu chiichoo kule, “Mānāmoo :ng'ala chēē wuu choo.”

¹⁵ Kumwoochi :Yēēsu biiko kule, “Ōriib keey! Māmāchāktōōs ōtukuulchinē keey tukuuk ām kōōroni, kuuyu mārubtooy keey :soboonto nyēbo man āk bāyit nyēē boonto :chii.”

¹⁶ Kutas taay :Yēēsu kurār tyoonkōōchēēt ake kule, “Kimii :chiito ake nyēē kiboonto mbareenyii nyēē wōō. Kiyey :āmiik ām mbaraanaa miisin. ¹⁷ Yooto, kumwaayee moo kule, +Maayey kule nee? Ākōnōrēē ānō āmiichu tēē chu tukul?” ¹⁸ Kumwooy kule, “Kiito nyēē miitē, +maaburyeet chookēēnik choo kōbo kwaak ankaateech chēē wōōyēch. Mākukōōno :chooto bārooyinto wōlēē +maakonoree āmiikyuu tukul āk tukuukyuu tukul. ¹⁹ Yoo kaakonor, āmwoochi keey kule: Kany atankas ankaabaybayiitu kuuyu kaakonor āmiik chēē yēmoo ām kēnyisyēk chēē chaang' choo kwoonii.’ ²⁰ Nteenee kumwoochi :Yēyiin chichoo kule, ‘Iberber sōō kule nee! Mii /bokiinēmunēēning' soboongng'uung' kwēēmowuuni. Kunyi ii, mākubooyiit ng'oo :tukuuchoo 'keekonor?’

²¹ Kunyoo, berber :chii nyoo itukuulchinē keey bāyit ām kōōroni āmātinyē bāyit ām wōlēē mii :Yēyiin.”

*Ikoosēē keey Yēyiin**(Mataayo 6:25-34, 19-21)*

²² Yooto, kumwoochi :Yēēsu rubiikyii kule, “Kunyoo, āmwoowook kule -mooyiimee keey kule ō-āmē nee, nto kule ōloochē nee. ²³ Wōō :soboona kusiir āmit nto sirooy. ²⁴ Māchē ōkāsēē tāriitēk. Māchoonsē, mākēēsiisyē āmātinyē mbo chookēēn, nteenee tākubāyē :Yēyiin. Ntēē ōbooyē :akweek koomānuut ām wōlēē mii :Yēyiin kusiir tāriit! ²⁵ Mātāsyinē keey :bēsyēēt mbo akeenke yoo keeyiimee keey :chii soboontaab kōōroni. ²⁶ Nto yēē ākoo -mēēmuuchē :yooto kuyēētyēchook kiy moo kisch ii, nyēbo nee kooyiimaak :tukun mētēwoy?”

²⁷ Kutas taay :Yēēsu tākumwooy kule, “Okas baa, wōlēē wuu :taabta ake tukul ām wuuyēēt. Māchiiryootē āmāyēchinē keey sirooy. !Kāāmwoowook, ānkoo kiboonto :Solōmōōn bāyit nyēē tyaa, kimāboonto sirooy chēē kāroorānēch kuu

:toobtōōchoo. ²⁸ Nto akweek chu -mōōkoosēēnoo keey kuyem ii, yoo imuuchē :Yēiini kookaraaran toobtōōy choo lēēltōōs raat nto nyēē mā tyaa kurarach, kucham nee wōlēē makoolaaktaak akweek?

²⁹ -Mooyiimee keey ng'aleekaab āmiik nto ng'al alak tukul. ³⁰ Biiko choo -mēenkētē Yēiini :chēē wuulyootēē tukuuchoo tukul, nteenee inkētē :Kōōn kule ōmāchē :akweek tukuuchoo. ³¹ Kuchamta :chii kurook bāytooyiisyēētaab Yēiini. Yooto, mākurōōrōōt :tukuuk chuut alake.

³² -Mōōmuuyē :akweek, biikyu choo ōng'ērīnēch, kuuyu kōōkuchāmwook :Yēiini kule ōwut Bāytooyiisyēēnyii. ³³ -Mōōtukuulchi keey tukuuk chēē ōboontē, nteenee ōyētyēēchinēē choo boonto nyalilta. Yoo kooyey kuu nyooto, +mōōnyōōru bāyiti nyēē mābēku ām Kaab Yēiini. Māmii wōlooto :chōōriin āmāmii :kuutya nyēē makunyere. ³⁴ Tiyyēē :chii mēt wōloo miitē :bāyinyii.”

Ōchōb keey

(Mataayo 24:42-44; Māārō 13:33-37)

³⁵ Kutas taay :Yēesu subak kumwooy kule, “Oyeyte keey nyēē karaam obakaakte taariinek kulāyitōōs. ³⁶ Okerkeyiitu motwoorik chēē mii kukānyē mokoryoontēng'waa kōōyēēwunēē saakweetaab kooyēēy. Yoo ōchōbootiini, +mōōyootyi mokoryoontēēt kurkeet areet akeenke, yoo kēēng'ēētiis. ³⁷ +/ Mākiibēruur motwoorik choo / kākēēnyōōr kukāsu. ! Kāāmwoowook, mākyūytoochi :mokoryoontēēt motwoorichoo āmiik ankubay :inee nkityō.

³⁸ Imuuchē :mokoryoontēēt kuyit ām āsiiswēk alak tukul. Imuuchē ku kwēēmooy kwēēn nto kumānēēriri :kōōrēēt. Nteenee ām āsiista ake tukul nyēē kayit, +/mākiibēruur motwoorik choo kānyōōr kuchōbootiini.

³⁹ Māchāktōōs ōrōōtootē ng'ālyoontooni: Nto inkētē :chii āsiiswēk chēē isābunēē :chōōriin, nto riibē kayta -/ mākēēbut. ⁴⁰ Kunyoo, ōchōbē keey :nkakweek, kuuyu makucheeraak *:Wēritaab Chii.”

Motwooriini nyēē /kiikoosēē keey

(Mataayo 24:45-51)

⁴¹ Yooto, kuteebēē :Bētērō Yēesu kule, “Mokoryoontēēt, acheek nkit :chēē imiitē imwoowēch ng'aleechu, nto chii ake tukul?”

⁴² Kukētyi :Yēesu kule, “Motwooriini :nyēē ikoochinē :mokoryoontēēnyii kōōyyoonkyi chuut ku nyēē /kiikoosēē keey ānku ng'oom. ⁴³⁻⁴⁴ !Kāāmwoowook, yoo karub :motwooriintonoo kuu wōlēē māktōoy :mokoryoontēēnyii, kōōbēruuroot. +/Makiilaang'tee kōōyyoonkyi tukuuk tukul chēbo kayta.

⁴⁵ Imuuchē koosoot :motwooriintonoo kule lōō yēē wokōōyēēwunēē :mokoryoontēēt. Yooto mākubirsēēt motwoorik chuut kusiiir yēē kātāyibē nyēē karaam ānkōōbootyi āsiiswēkyii āmiisyēēt āk yyēēsyēēt. ⁴⁶ Nto yoo kayit :mokoryoontēēt kumēēnkētē :motwooriintonoo /ānkēēnyōōr kumiitē kuyēyē kuu nyooto, +/mākēēlālchi /ānkēēwēkyi komosta nyoo bo choo -/ mākiikoosēē keey. ⁴⁷ +/Mākiing'woonchi chiichoo miisin, kuuyu kēēnkētē kiyēē /kākēēmākyinē kule kuyey āmēēbērē kayey kuu nyooto. ⁴⁸ Nteenee chii ake tukul nyēē -mēēnkētē kiyēē /kēēmākyinē kule kuyey āmēēbērē kayey, mēēbērē nyōōru :nyoo ng'wooninto nyēē wōō kuu nyoo inkētē. Chii nyoo /kākikiioochi bārooyinto nyēē wōō kuyeyee kiito ake, +/makemakee kiy

nyēē wōō. Nto yoo /kāikiioochi ake kāāmuukēywēēk kusiir chēbo ake, +/ makeemakee kiy nyēē wōō kusiir nyēbo nyiin.”

*Kicham :biiko alake Yēesu, nteenee kitay :alake
(Mataayo 10:34-36)*

⁴⁹ Kumwooy :Yēesu subak kule, “Kichāātoowu maata nyēē mākōōtiliil biiko ām kōōrēēt. Lēyyē, ābērē nto /kaakiinaam mayi kuwōōyit. ⁵⁰ Nteenee +/ mākiibuuntēēnoo nyālilulutēk ām bēsyoōsyēk choo kwoonii ankaakukinyaataa :ng’aleechu ākoy bēsyoēēt nyoo mākubēkunēē.

⁵¹ Ōsōōtē akweek kule āchōōntooy tāloosyēēt kōōrooni? Acha! Āyibu nyalilta ākoo bcheyateet. ⁵² Makubchey keey :biikaab kayta ake. Yoo kā muut :bichoo, makuchama :sōmōku ankutaya :chuut āyēēnku, nto mā nyoo, kuchama :āyēēnku ankutaya :sōmōku. ⁵³ Makuchama :wēēriit kutaya :kwaan, nto kutaya :wēēriit kuchama :kwaan. Mākuchunchuun :chēēbto āk kaamet. Mākuyil :kooniyit nyēē kōboontēē keey :korkkēētaab wēēriit āk cheebyoosyee-taab biikooy.”

*Mākuyōōt :choo katay Yēesu
(Mataayo 16:2-3; 5:25-26)*

⁵⁴ Yooto, kuwēēkyi keey :Yēesu biiko ānkumwoochi kule, “Yoo kookas bootteet kuloong’unēē tinkeey, ōmwooyē kule, ‘Mākūrōōbēn ra,’ kuyeyakay kuu nyooto. ⁵⁵ Nto yoo kāwusunēē :yoomeet komostaab sōōy, ōmwooyē kule, ‘Makulay ra :asiista,’ kuyeyakay kuu nyooto. ⁵⁶ Ōbērbērēch! Ōbērē tōōs ōnkētē chēē chaang’. Ōnkēt ōmwoowu kiyēē ibooru :wōliin bo barak āk ng’wēny -āmōōnkētē kiyēē mii kuyēyāktōōs bēsyoōsyēchu.

⁵⁷ Ām nee yu simōōnkētē :akweek kiyēē bo man? ⁵⁸ Yoo mii :chiito ake wokōōyyoong’tēēniing’ kōōk, kumāchāktōōs isyeem simōkāsyyiinē āk chiichoo kutoombo kōōyititiing’ kōōk. Yoo kameeyey kuu nyooto, kōōmuuchē :chiichoo wokurating’. ⁵⁹ Nto yoo /kaakeerating’, mēēbērē /makiityaaktiing’ ākoy yoo ‘keeyaakte bēsēntaab biich.”

13

Oweeksee miyootyēēt

¹ Yooto, kukwoonchi :biiko alake Yēesu ānkumwoochi kule, “Kibakach *:Bilaato Yuutayeek alak chēbo Kalilaaya yoo kiyibu tukuuk /kēēbēēlchinēē kōrōsēēk ām *Kōōtaab Yēyiin.” ² Kuteebēē :Yēesu bichooto kule, “Ōbērē :akweek kiboonto :bichoo ng’ōōkisto nyēē wōō kusiir Yuutayeek alak? Ara :kiyooto sōō nyēē kiyey /sikeebakach? ³ Acha! Māwuu nyoo. Nteenee yoo kamooweekse ām miyootyēēt nyēē ōboontēē +mōōbēku :nkakweek kutukul. ⁴ Nto yoo kīturbubchinē :kiyoo ki kooy miisin ām Siloowaam biiko taman āk sisiit kubēk ii, ōbērē :akweek kiboonto :bichoo ng’ōōki nyēē wōō kusiir biiko tukul ām Yēērusālēēm? ⁵ Māwuu nyoo, nteenee yoo kamoobakaakte ng’ōōkiswookikwook +mōōbēku :nkakweek kutukul.”

⁶ Nto mii yoo, kōōboorunēē :Yēesu tyoonkōōchēēt kule, “Kiboonto :chiito ake mbareetaab *musābiibunēk. Kimii :kēētīt ake mbaraanaa nyēē /kikēēkuurēē *mutiiniit. Kiirwoomē :chiichoo kēētoto kwaak ānkōōsyochēē āmānyōōru lokoyaa.

⁷ Kinyit :kēētoo chiichooto yooto, kumwoochi nyēē kiyēytooy mbareet kule, ‘Kēnyiitaab sōmōk :nyi ārwoomē kēēti amāānyōōru kiy! Ntēē kaker mbareet buch. Kunyi, iluultē!’ ⁸ Kukētyi :chiichoo kule, ‘Mokoryoontēēt, kany tākēēriibēē kēnyiiniitēny baateey! Amāchē ayeyte am kēelto nyēē karaam kusiir kwaak āroonkyinē buurēēsik. ⁹ Yoo kātēbi kut kuyey lokoyeek, ku karaam, nto yoo kamayey, iluultē!’ ”

Kiiburyoong'to :Yēesu kāāyyoong'iintēētaab kōōtaab saayeeet

¹⁰ Yu ki bēsyēētaab *Sabaato kōōnēētisi :Yēesu am kōōto ake nyēbo saay-eet. ¹¹ Kimii :cheebyoosyeet ake kōyooto nyēē kikuuykuuyoot :suweet am kēnyiisyēk taman ak sisiit.

¹² Yu kakas :Yēesu cheebyoosyaanaa, kukuur kuchō taay ānkumwoochi kule, “Cheebyoos, kaatyaaktiing!” ¹³ Kutiinyēē :Yēesu cheebyoosyeet āwunnyēk. Yooto, kuchuulakay :suweetaab cheebyoosyaanaa bakeenke ānkusilto Yēyiin kubirchinē kōōnkōy. ¹⁴ Nteenee kinyēēr :kāāyyoong'iintēētaab kōōtaab saayeeet kuuyu kiisooibiis :Yēesu yēē ki *Sabaato.

Kimwoochi biiko kule, “Mii :bēsyōōsyēk lo chēē /kēēyēyēē yiisyēēt. Chooto :chēē māchāktōōs ōkwoonii /bokiisooobook amēēbērē bēsyēētaab *Sabaato.” ¹⁵ Yooto kulē :Yēesu, “Kiblembechiisyechu! Ntēē ōyēyiisyē :nkakweek yēē Sabaato! Ōmāchē ōmwoowoo kule -mōōtyoochē tany nto ku sikiryō ānkōōkwēr wokuyye bēēko yēē bēsyēētaab Sabaato? ¹⁶ Kikiikurat :Kibrōkōsyoontēēt cheebyoosyaani kēnyiisyēk taman ak sisiit. Nteenee kēēkoosēē keey Yēyiin kuu *Abraam. Ara kaayey :anii ng'alyoo nyēē miyaat atyaaktee nyalili am bēsyēētaab Sabaato?”

¹⁷ Kichusyo :buunikaab Yēesu, nteenee king'ērēkiis :biiko alake kubo tukuuk chēē /kilātē chēē kiyey :Yēesu.

*Wōlēē nērtooy :Bāytooyiisyēētaab Yēyiin
(Mataayo 13:31-33; Māarkō 4:30-32)*

¹⁸ Kiineet :Yēesu ng'alyoo kurubta keey ak Bāytooyiisyēētaab Yēyiin. Kitee-bee biiko kule, “Wuu nee :Bāytooyiisyēētaab Yēyiin? Nto +/mākiiboorunēē nee? ¹⁹ Okany amwoowok, kerkeey kēbuswoontēēt ake nyēē mining' nyēē /kēēkuurēē *aritaaliit. Yoo kabiit :kēbuswoontooni, kuwōōyiitu ankusabach kut koomuuch kuminy :tariitēk.”

²⁰ Kimwoochi subak :Yēesu biiko kule, “Kerkeey :Bāytooyiisyēētaab Yēyiin ²¹ yoo kanam :cheebyoosya tukun choo ikuutu bus ankutankwarta busyeek chēē chaang' kut kukuut miisin.”

*Kurkeet nyēē mariich
(Mataayo 7:13-14, 21-23)*

²² Nto mii yoo, kumur :Yēesu kiriinkōōsyēk ak soong'wēk kōōnēētisiyootē yooto tukul kutākyinē keey Yēerusālēm.

²³ Yooto, kuteebee :chiito ake kule, “Mokoryoontēēt, makooraach :Yēyiin biiko chēē ng'eri sōō baateey?” Kukētyi :Yēesu kule, ²⁴⁻²⁵ “Mariich :kurkeetaab Kaab Yēyiin. Kunyoo, kōōkiil keey :chii sukōōwut kutakuyaataat :kurkeet, kuuyu yoo kāākutēmēl :chiitaab kōōto makusyem :biiko chēē chaang' kule kōōwut, nteenee mēēmuukāksē. Nto choo /kaakeekerta saang' ānkōōkōnykōōny kurkeet /kēēyootyi, kumwoochinē choo :Mokoryoontēēt

kule, ‘Māānkētook.’ ²⁶ Makuriiree keey :bichoo kule, ‘Ntēē kikyoomiisyootē tukul ‘ānkiinēētiisyootēē soong’wēkyool’ ²⁷ Mākumwooy :Mokoryoontēēt kule, ‘Māānkētook, āmēēbērē +mōōwut kōyi kubo miyootyēēt nyoo ōboontē. Kunyoo, ōbēēchi keey!’ ²⁸ +Mabokuriirunee :biiko chēē chaang’ ng’wēny kule nto kisimkusyeem kōōwut /kumanaakeeker kurkeet. Kumii kēēyyoong’iis saang’, mākukāsē *Abraam, Isaka, Yāākōbō ākoo *wōōrkooyikaab Yēyiin tukul choo mii kibkōōnkōy. ²⁹ Makukwaanee :biiko komoswookik tukul ām kōōrēēt kumukuul ānkunyōōr ātēbng’waa ām Kaab Yēyiin. ³⁰ Nteenee ōrōōtootē ng’ālyoontooni: Mākuboyiit lēt :choo yibē keey barak, nto choo yibē keey ng’wēny, makoonto.”

*Kāwōōtyoontiitaab Yēērusālēēm
(Mataayo 23:37-39)*

³¹ Kikwoonchi yooto *:Farisaayeeek alake Yēēsu ānkumwoochi kule, “Yoo imāchē isob, ing’etee yu, kuuyu mii *:Ērōōtē kuchēēng’iing’ kumāchē kubakachiing’.”

³² Kukētyi :Yēēsu Farisaayeechaa kule, “Obe bōōmwoochi kimōkōyiniino kule tāātāsē :anii taay ābēbēētootē tāmirmirook chēē miyootēch ānkāāmiitē āsoobootē biiko raat āk tuun, nteenee +māāyityi tabanta ām bēsyēētaab sōmōk. ³³ Man sinee kule +māāwēēsyētē raat, tuun āk kōōyyiin. Māyēmāktōōs kumēēchi *:wōōrkooyoontēētaab Yēyiin wōlto ake tukul yoo mā Yēērusālēēm.

³⁴ Wōōy, wēē, Yēērusālēēm, wē, Yēērusālēēm! Irumē wōōrkooyik ānkiwiirēē rwoontōok biiko choo iyooku :Yēyiin kule kuyisuung’! Kyaasyeem kunyil areet chēē chaang’ kule āyisu biikuuk kuu wōloo yisuntooy :nkokya kinyiinyiyēēnik kōōwut kebebaakyii, nteenee mānēēkōōnoo kut ayey kuu nyooto.

³⁵ Kunyi kuyoochiin :kāng’woong’. !Kāāmwoowook, kuchakee raat kuwo taay mātābōōkāsoo, ākoy omwaay kule, ‘Ibēruuroot :nyoo chōōnii ām kaayneetaab Yēyiin.’†”

14

Kinyikisiit :kwiilateet

¹ Nto mii bēsyēēt ake, yēē ki bēsyēētaab *Sabaato, kuwo :Yēēsu kaytaab chiito ake nyēē ki akeenke ām *Farisaayeeek chēē ki wōōyēch. Kimii nkicheek :Farisaayeeek alake kayaata. Kimii kuchēēng’ē kukas yoo makuchwees :Yēēsu bēsyēētaab *Sabaato. ² Kimii :nkinee chiito ake yooto nyēē kiikwaanaat :bōōrto. ³ Kuteebēē :Yēēsu Farisaayeechaa āk kāānēētikaab kiruutēk kule, “Chām wēēch :kiruutēch /kiisoob chii yēē bēsyēētaab *Sabaato, nto acha?” ⁴ Mānāāwāl kiy :bichoo. Yooto, kunam :Yēēsu chiichoo āwut ānkōōsoob nto yityo, kumwoochi kuwēēchi keey.

⁵ Nto mii yoo, kuwēēkyi keey :Yēēsu Farisaayeechaa ānkumwoochi kule, “Yoo kēēsuuchi :lakwang’uung’ nto ku teeng’uung’ ng’wēēn yēē *Sabaato, ichuutunēē ng’wēēn oob areet akeenke?” ⁶ Mānāāwāl kiy :bichoo.

Ōyibē keey ng’wēny

⁷ Yu kakas :Yēēsu wōlēē kimii :tāyēēk kulekwēltooy ātēbto / kēēmāchē / kyoomiis, kumwoochi kule, ⁸ “Yoo / kākēēkuurook obe saakwa ake

tukul, -mōōmoymooyē ng'ēchērōōk chēbo koonyit. Āmwooyē kuu nyooto, kuuyu imuuchē kuyit :toontēetaab kayaata nyēē koonyitoot kusiiring'.⁹ Mākukweryoon :chiitaab kayta toontoonoo ankuchokoong'eeteeniing' yoo 'kēēbuurēē ankookeering' :toontoonoo. Yooto, +mēēchus ankiicheeng' ng'echer ake tukul nyēē kākēluung'.¹⁰ Nto kiyēē mächāktōōs ōyēyē ku nyi: Ōtēbēē ng'ēchērōōk choo bo lēt. Inkētē :ng'oo yoo kächō :chiitaab kayta ankukasing' imiitē 'kēēbuurēē yooto, makoong'eetiing' wēētēbēē ng'echereet nyēbo taay. Yooto, +/mākēēkoonyitiing' ām taayeetaab tāyēēk chuut.

¹¹ Kunyoo, chii ake tukul nyoo yibē keey barak +/makiichuchuuk. Nto nyoo yibē keey ng'wēny, +/mākiitōrōōr."

-Mēēyēyē kiy imāchē kule /kēēyookuung'

¹² Nto mii yoo, kukētyi keey :Yēesu chiitaab kayta ānkumwoochi kule, "Yoo 'keeyey saakweet, māmāchāktōōs ikuurē baatey chōōrōōnuutēkuuk, mbo ng'eetaabkoomēt, tilyōōnuutēkuuk nto laatoosyekuuk choo mokorēēn, choo inkētē kule mākukuuring' nkinyiing' bēsyēēt ake. ¹³ Nteenee mächāktōōs ikuurē bānoonik, choo ing'wooltōōs, choo sōnkōchootiin āk cheebkoraatiisyeek ¹⁴ choo -mēēmuuchē kukuuring' bēsyēēt ake. Yooto, mākōōbēruuriing' :Yēyiin ānkutuwēniing' ām bēsyoonoo ing'ēētēē meet biiko choo churtootiin."

Saakweet nyēē wōō

(Mataayo 22:1-10)

¹⁵ Yu kakas :chiito ake nyēē kyoomiisyē ākoo Yēesu ng'aleechaa, kumwooy kule, "Ibēruurootiin sōō, kule nee :biiko choo +mābokwoomiis ām saakweet nyoo bo Kaab Yēyiin."

¹⁶ Kukētyi :Yēesu chiichoo kule, "King'eet :chiito ake kuyey saakweet nyēē wōō ānkukuur biiko chēē chaang' kukwa saakwaanaa. ¹⁷ Yu kayit :bēsyēēt nyēē /kikyoomēē saakweet, kōōyookto motwooriintēenyii wokumwoochi-noot bichoo kukwa. ¹⁸ Nteenee kitoow :ake tukul ām bichooto kusoom nyooeetaab kaat kuuyu kimēēmuuchē kuchō. Kimwooy :ake kule tākumiitē kumārārē mbareet nyēē kitākwoolē. ¹⁹ Kulē :ake kitākwoolē yeeyiikyii taman kunyoo, kimii wokusyēēmtooy. ²⁰ Nto ake kumwooy :nyoo kule kitākōōmutiisyē kunyoo, kimēēmuuchē kut kuchō.

²¹ Yu keeyey :motwooriintoonoo kaa, wokumwaayta riirikaab bichoo. Yu kakas :chiitaab kayta kuu nyooto, kunyēēr. Kōōyookto motwooriintēētēkēy kubuntootēē kēēlwookik choo wōōyēch āk choo minkēēch ām *kiriinkēēng'waa wokukuuroot chii ake tukul nyēē banan nto nyēē sōnkōchoot nto nyēē ing'woolē ākoo nyēē koraat. ²² Ānkoo kiyey :chiichooto kuu nyooto, kitakubaraay :kōōto. ²³ Kumwoochi :chiichoo motwooriintēētēkyenyii subak kule, 'Āmāchē tāwēēkuurootē biiko alak kukwaanaateē rōōrōōkiisyeek tukul chēbo yēēmoonii. Kany kuchō :chii ake tukul nyēē 'kēētuyēē nto anyuun koonyit kōyi.' ²⁴ Māmii :chii mbo akeenē ām bichoo /kōsimkēēkuur nyēē makucharee kiy mbo kisich nyoo /kōōkēēyēytoochi."

Yoo sukuyēk :chii rubiintēētaab Yēesu

(Mataayo 10:37-39; 5:13; Māārōō 9:50)

²⁵ Yooto tukul, kimii kurubootē :biiko chēē chaang' Yēesu. Kuweech keey :Yēesu kukas bichoo ānkumwoochi kule, ²⁶ "Chii ake tukul nyoo mächē kuruba, kumächāktōōs kuchama kusiir wōlēē chāmtooy kwaan, kaamet, koorkeēnyii,

lōkōkyii, mbo ng'eetaabkaamet nto mbo cheebkaamet ankuchamta mbo soboonnyii kubo anii. Yoo māwuu nyoo, māyēku rubiintēnyuu. ²⁷ Māmii :chii nyēē imuuchē kuyēk rubiintēnyuu yoo kamamuyta ng'wooninto nyēē mākunyōōr kubo anii.

²⁸ Ng'oo ām akweek :nyēē imuuchē kuteech kōōto yoo māmēēbuur ng'wēny ānkōōyit tukuuk chēē boonto yoo yēmē kutēēksēē? ²⁹ Yoo -kāmēēyit, kōōmuuchē kutoow tēēksēēt nto mii kwēēn āk kwēēn, kurār :tukuuk. Yooto, mākuroorchi :biiko kule, ³⁰ 'Kookas murooniin, kosyeem kutēēkso, nteenee kōsimkurārchi :tukuuk kumanaayit :kōōto teket.'

³¹ Nto, māmii :bāytooyiintō nyēē imuuchē kurat keey kule kuwo booryēt, yoo māmēēbuur ng'wēny āk biikaab kōōkwēēnyii. Mākyiintōōs kukas yoo imuuchē :lukēēnyii nyēbo murēnik kisyēērōōk taman, kōōbēl buunik kisyēērōōk tihtēm. ³² Yoo kāsē kule mēēmuuchāktōōs, kumāchāktōōs kōōyookto alamaalyeet wokung'āloolchi buunik kutākumii wōlēē lōō sukung'eet kōōchoomnyo keey.

³³ Kunyoo, chii nyoo mächē kuyēk rubiintēnyuu, māmāchāktōōs kuyēētyi keey soboontaab kōōrooni. ³⁴ Karaam :muunyeet.* Nteenee yoo kaakumiyyatiit, mēēbērē tākumii wōlēē /kēēyēytooy sitakukaramiit. ³⁵ Muunyeet nyoo -meekukaraam, mēēbērē /tākēēyēyēē kiy. -/Mākiisēērēē mbo mbareen kule sukooner āmii. Yoo kaakumiyyatiit :muunyaanaa kumāchāktōōs /kēēlulukto. Nyoo yēbē yit, kukas.”

15

Kēēchiiryō nyēē kibot (Mataayo 18:12-14)

¹ Kimii :yēē kikwoonchinē Yēesu :kāāruruukikaab *syuuruut chēē chaang' āk biiko alak chēē kiyēyootē ng'al chēē miyootēch. Kibokuyēbchinē yit :bichoo kiyēē kiinēētē :Yēesu. ² Yooto kōōng'unyng'uunyis *:Farisaayēek āk kāānēētikaab kiruutēk kumwooyē kule, “Ntēē toochē :chiichi biich chēē kibng'ōōkisiis ānkwoomiisyē :tukul?”

³ Kumwoochi :Yēesu bichoo kule, ⁴ “Yoo iboontē kēēchiirēkuuk bokol ānkubot :akeenke, ibākookyinē oob chuut tāmānwookik sokool āk sokool yeechey ankuweecheeng'aate nyoo kābotē? ⁵ Nto yoo 'kēēnyōōru, ikālābchinē oob buuy ānkiichōōntē kaa ām ng'erekweek? ⁶ Yoo 'keeyit kaa ii, ikuurē oob chōōrōōnuutēkuuk āk laatoosyekuuk ānkubōōng'erēkiisyē :tukul kuuyu 'kēēnyōōru kēēchiiryoonoo?

⁷ Ām kēēlto nyēē wuu nyiitēnyi, makung'erech :nkinee Yēyiin kubo choolwookiintētēē akeenke nyoo kākēt keey kusiir biiko tāmānwookik sokool āk sokool choo kuurē keey kule churtootiin āmāmāchē kule kuweek.

Beesyaa nyēē kiisuuyto

⁸ Nto yoo boonto :cheebyoosya beesaanikyii chēbo koomānuut ānkōōsuuyto :akeenke, tābē oob taariit ānkōōbuuch kōōto tukul kuchēēng'so kut kunyōōr beesyaantaanaa? ⁹ Ara yoo kāākunyōōr ii, kuurē oob chōōrōōnuutēkyii āk laatoosyekyii ānkubokung'erēkiis tukul?

10 Ām kēēlto nyēē wuu nyiitēnyi, mākung'ērēkiis *:malayikaanik, yoo kaweeek :choolwookiintēt akeenke.”

Wēero nyēē kibot

11 Kitas taay :Yēesu kumwooy kule, “Kimii :chiito ake nyēē kiboonto wērikyii āyēēng’.” 12 Kimii :yēē kimwoochi :wēeriit nyēē mining’ kwaan kule, ‘Abayya, āmāchē irōōbwoo tukuuk chēē cheechuu.’ Kucham kwaan. Kunyoo, kirōōbchi wēeriit nyēē wōō cheechii ānkurōōbchi nkinee nyēē mining’ cheechii.

13 Yu kakeeyta :bēsyoōsyēk chēē ng’eri, kunam :wēeriit nyi ki mining’ cheechii ānkuwēechi keey kōōr nyēē lōō. Kiwokwaamee tukuuchoo tukul keelat.

14 Kichō :kēmēwuut kōōroonoto nyēē /kikēēbālē keey keelat. Kyaam wēeroo :kēmēwuut. 15 Kunyoo, kuwo kaytaab chiito ake ām kōōroonoto ankuwokusaaysaay kule kōōbuurto keey sukuyēchinē yiisyō ake tukul. Kōōkoochi :chiichoo kuriibē tōōrōōk. 16 Māmii :chii nyēē kiikoochi kiyēē kaam kunyoo, kilal :kēmēwuut kut kuriik kwaan āmiikaab tōōrōōk. 17 Koosootee keey āngulē, ‘Ntēē nyōōru :motwoorikaab baabaanii āmiik chēē yēmē kwaan kut kung’ēt :alake. Ām nee sukubakachaa :kēmēy ām wōli?’ 18 Kaykay ayeey kaa ānkuwāāmwoochi baaba kule: Kyāāchoolwookēnchi Yēyiin ākoo inyiing’. 19 Māyēmāktōōs tāāyēku lakwang’uung’, nteenee iyiboo kuu motwooriintēng’uung’ ake tukul.’

20 Yu keewaany :wēeroo koosoot kuu nyooto, kunam baanta kooyeey kang’waa. Yu makuyit kaa, kutoobēn :kwaan. Kōōnkēt kule ākoo ki wēeroonyii. Kukāsyi kiisayta ankulabat wokutorooch. 21 Nteenee kumwoochi :wēeroo kwaan kule, ‘Baaba, kyāāchoolwookēnchi Yēyiin ānkāāchoolwookēnchiing’. Māyēmāktōōs tāāyēku lakwang’uung’.

22 Kumwoochi :kwaan motwoorikyii kule, ‘Ōyibu areet akeenke sireet nyoo karaam ām tukul, kimoorineet āk kwēyōōnik ānkōōlookyi wēēri. 23 Ōkwēru wuunweet nyoo neraat kēyēēnkyi. Māchāktōōs kēēng’ērēkyi 24 kuuyu ākoo tākusoboot :wēriinyu nyi kyāābērē kiikume. Kikiikubot, neennyi kākōōyēēw.’ Nto yityo, /kēētoow /kyaam saakweet.

25 Yooto tukul kimiitē :wēeriit nyēē wōō mbareen kuyēyiisyē. Nto yu rōōtu kaa, kukas kutyēēntōōs :biiko. 26 Kukuur motwooriintēt ake ankuteebee kule, ‘Nee :nyi mii kutyēēnchinē :biiko?’ 27 Kukētyi :motwooriintonoo kule, ‘Kākōōyēēw :ng’etaabkoomēt kuchāmē keey, kunyoo kayeeny :kōōn wuunwaanāa koneraat kwaan :biiko kung’ērēkiis.’ 28 King’woonchi wēeroo ki wōō kut kutay kōōwut kō. Kuchō :kwaan saang’ ankuchokusaaysaay kule kuwo kō. 29 Nteenee kumwoochi kwaan kule, ‘So, abayya! Kwāāyēwuung’ :anii yiisyēt ām kēnyiisyēk chēē chaang’ nyēē mānāākēwēnyoon āmēēbērē :kiikōōnoo mbo kwesta abaybaayee keey :nkaniī āk chōōrōōnuutēkyuu. 30 Nto yu kēyēēw :wēering’uung’ :nyi kiwokwaamee tukuukuuk keelat kōōbootyi chēēmūrēniis, neennyi kāchēyēēnkyi wuunwa nyēē kōnāmē :koong’ta ām biiy ing’ērēkyi.’

31 Kukētyi :kwaan kule, ‘Wēnyoo, kēēboontē keey :acheek āk inyiing’ kwaak, anku nyeeng’uung’ :kiy ake tukul nyēē āboontē :anii. 32 Āboontē man ayey saakwaani, kuuyu kikēēbērē kiikume :ng’etaabkoomēt, neennyi ākoo tākusoboot. Kikiikubot, neennyi kākōōyēēw.’”

16

Kāāyooong'iin nyēē ki ng'oomng'ook

¹ Nto mii yoo, kumwoochi :Yēesu rubiikyii subak kule, “Kimii :chiito ake nyēē ki mokoryoo nyēē kiboonto chiinyii nyēē kiyyoonkyinē komosta nyēbo beesaanik. Kiyityi chiitaab kayta :ng'aleek kule kimii :chiichoo kwoomēē tukuuk keelat. ² Kukuur :chiitaab kayta chiichooto kuwo kō ānkumwoochi kule, ‘Kwaakas ng'al chēē mā kāroomēch ām wōlēē imiitē. Kunyoo, āmāchē ichōb kiy ake tukul nyēē karaam, kuuyu āmiitē wāāyooong'tiing' ām yiisyēēt.’

³ Koosotee keye :chiichoo yu /kābokēēmwoochi kuu nyooto ānkulē, ‘Kāāboot yiisyēēnyuu! +Maayey nee? Ntēē -māāboontē nkur chēē sitaayeyaatee yiisyōonuut chēē nyikiisēch -āmāāriiku soomsēēt. ⁴ Aay, kāānkēt wōlēē āyēytooy yoo sāānyōōru chōōrōōnuutēk chēē sukuriibo yoo kāāboot yiisyooni.’ ⁵ Kikuur biiko choo kiboonto bēsēntaab mokoryoontoonoo. Yooto, kuteebee nyēē kibo taay kule, /‘Kēēyoochiing' ata?’ ⁶ Kulē :nyoo, ‘Mwaaytaab *musēytuuniit wōōnkīichēk bokol.’ Kulē :kāāyooong'iintonoo, ‘Man, kunyoo, isir kule konom.’ ⁷ Kuteebee nyēē kiikēērē kule, ‘Ntēē inyiing' /kēēyoochiing' ata?’ Kulē :nyoo, ‘Nkoonuuk kuniyaanik bokol.’ Kumwoochi nyoo nkinee kule, ‘Isir kule tāmānwookik sisiit.’

⁸ Kumwooy :mokoryoontoonoo kule, ‘Ntēē ākoo ng'oomng'ook man :chiichi.’”

Kunyoo, kumwooy :Yēesu kule, “Inkētē keye :biikaab kōōrooni ām wōlēē yēytooy tukuukwaa kusiiir wōlēē inkētitooy icheek :biiko choo kiikunyōōr lēbkēēyyēētaab Yēyiin.”

Māchāktōōs/kēēyēyiisyēē beesaanik ām kēēlto nyēē karaam

⁹ Yooto, kumwooy :Yēesu kule, “Ōyisunēē beesaanik chōōrōōnuutēk chēē ām lētunoo, yoo kāākuyēk buch :beesaanik, +mabokutaachaak ōminy kooriikaab kibchuulyo ām Kaab Yēyiin. ¹⁰ Chii nyoo /kiikoosēē keye ānkuriibē tukuuk chēē ng'eri, kuriibē nkicheek chēē chaang'. Nto nyoo -/mākiikoosēē keye āmāriibē tukuuk chēē ng'eri, kumāriibē mbo tukuuk chēē chaang'. ¹¹ Nto yoo -mōōriibē tukuuk chēbo mokornoontiitaab kōōrooni, ku ng'oo :nyēē mākuhāmwook ōriib mokornoontiitaab soboontaab Tāmirmiryēēt. ¹² Nto yoo -mōōmuuchē ōriibchi biiko alak beesaanikwaa kubo nee /kēēkōōnook chēēkwook?

¹³ Māmii :chii nyēē imuuchē kōōmēlchiin kirōkōōn āyēēng' kuuyu ākoy kulay :ake. Kunyoo, mēēmuuchāktōōs /kiinoomnyo yiisyēētaab Yēyiin āk muchastaab beesaan.”

*Ng'aleek alak subak chēē kimwooy :Yēesu**(Mataayo 11:12-13; 5:31-32; Māār-kō 10:11-12)*

¹⁴ Yu kakas *:Farisaayeeek alake kiyēē kimwooy :Yēesu, kuroorchi, kuuyu kicham :icheek beesaan miisin. ¹⁵ Nteenee kumwoochi :Yēesu kule, “Ōyēyē keye :akweek kule ōchurtootiin ām taayeetaab biiko, nteenee inkētē :Yēyiin tuyintaab moo nyēē kyoowung'te keye. Kiyēē yibē :biiko kule bo koomānuut, ku buch ām wōlēē mii :Yēyiin.”

¹⁶ Kumanaachokwaamtaat :Bātisāniintēēt Yoowaana lōkōōywēk, ki siru-utēk choo kikōōnu *:Muusa āk lōkōōywēk choo kiyibu *wōōrkooyik :chēē /kikyoomu. Kung'eeteē kāchō :Yoowaana ākoy ra, lōkōōywēk chēē /kyoomtootē ku chēbo Bāytooyiisyēētaab Yēyiin. Nteenee mii :biiko chēē chaang'

kukwiilē. ¹⁷ Imuuchē kubot :barak āk ng'wēny nteenee mābotē :ng'ālyoontēēt mbo akeenke ām siruutēchoo. ¹⁸ Chii ake tukul nyoo kakwet koorkeēnyii ankoomut ake, kaakubar kooyēēyto. Nto nyoo keemut koorko nyēē kaakukwet :saanteenyii kākōōntosuur :nyoo kooyēēyoo.”

Lasaaro āk chii nyēē kiboonto bāyit

¹⁹ Kutas taay :Yēesu kumwooy kule, “Kimii :chiito ake nyēē kiiloochē sirooy chēē kāroorānēch chēbo āliisyō nyēbo barak. Kikicham :chiichi kuyēyē sookwoonuut āk tukuuk chēbo leles. ²⁰ Nteenee kimii :ake nyēē /kikēēkuurēē Lasaaro nyēē kisyēnunoot ām ng'woowōōk miisin. /Kikikiimukoonchi kaytaab mokoryoontoonoo kurkat. ²¹ Kumii yooto bo kurkat kubērē nto nyōōr mbo seeserik, kukwoonii :ng'ōōkiik bokumēēlē ng'woowōōk.

²² Nto mii lētunoo chokume :Lasaaro. Kuyib *:malayikaanik wokōōbuurto keey *Abraam. Nyēē mā tyaa, chokume :nkinee chiichoo kiboonto bāyit. /Keemuy, ²³ nteenee /kibokēētōōrchi tāmirmiryēēnyii wōlēē mii :maata nyēē māmīsē. Kumii wōlooto, kutoobēn Lasaaro kuboonto keey Abraam.

²⁴ Kukuurso :chiichoo kule, ‘Baaba Abraam! Ntēē keewaang'taa :maata! Iriirenaa ānkiiyooku Lasaaro chokōōwutēē moorineet bēēko kutiswoo ng'elyebta.’ ²⁵ Nteenee kumwoochi :Abraam kule, ‘Wēnyoo, mächāktōōs inkēt kule yoo kitēēsoboot, kiinyōōru tukuukuuk chēē kāroomēch chēē 'kiimāchē, nteenee kimii :Lasaaro ng'woonin. Kunyi, miitoochi keey ra :Lasaaro wōlēē nusaat, ānkiimiitē :inyiing' ng'woonin. ²⁶ Nto subak, mii :nkōriit nyēē wōō misin kwēēnuunyoo nyēē yoo kālē :chii ake tukul nyēē mii wōli kuchō komosaa, mēēmuuchāktōōs. Māmii mbo subak :chii nyēē imuuchē kuchōōnēē komosta nyoo imiitē kuchō komosi.’ ²⁷ Kumwooy :chiichoo kule, ‘Baaba Abraam, mwoochiniwoow naas Lasaaro kuwo kanyoo acheek ²⁸ wokumwoochi mbo ng'eetaabiya muut kule kuriib keey /simākēētōōrchi nkicheek wōli tēē nyi :ng'woonin kōōyyiin kābēk.’ ²⁹ Nteenee kukētyi :Abraam kule, ‘Kany kuyēbchi yiit siruutēkaab Yēyiin choo kikōōnu *:Muusa āk *wōōrkooyik.’ ³⁰ Kukētyi :nkinee chiichoo Abraam kule, ‘Baaba, māyēmē kuu nyoo baateey, nteenee kaykay yoo /kāākiyookto chiito ake nyēē kiikume. Imuuchē kuwēēkiis ām miyootyēēt nyēē kiikuyey.’ ³¹ /Kēēkētyi chiichoo subak kule, ‘Yoo māmāchē raat mbo :ng'eetaabkoomēt kukas kiyēē kimwooyē :Muusa ākoo wōōrkooyik, ku mākyo kukāsyi chii ake tukul nyēē kang'etee meet.’ ”

17

Kentaayēet āk nyooyeetaab kaat (Mataayo 18:6-7, 15, 21-22; Māārko 9:42)

¹ Nto mii yoo, kumwoochi :Yēesu rubiikyii kule, “Mii :biiko chēē makuken biiko alak kutaya, nteenee mākung'woonchi sōō kule nee chii nyoo kak-enta ake. ² Misyinē /kēērātyi chiichoo rwaa nyēē wōō kaat /ānkēētōōrchi araaray kuling'ta, kusiiir yoo kātākēnē biikyuu choo tākukuskus ām kāāyēnēēt. ³ Kunyoo, ōriib keey!

Yoo kāyēwuung' :ng'eetaabkoomēt ng'ālyoo nyēē miyaat, iburyoong'tē. Nto yoo kāchokusooming' nyooyeetaab kaat, inyōōchi kaat. ⁴ Ānkoo kāyēwuung' nyēē miyaat kunyil areet tisab ām bēsyeēt ānkuchōōnii yooto tukul chokusoomē nyooyeetaab kaat, inyōōchinē.”

/Kiikoosēē keey Yēyiin /ānkēēkāsyinē

⁵ Nto mii yoo, kumwoochi *:lēbkēēyik Yēesu kule, “Mokoryoontēēt, teeyey-eech kiikaasee keey Yēyiin miisin.” ⁶ Kukētyi :Yēesu kule, “Nto ōtinyē mbo kaakaaseet nyēē kisich nyēē tēē kēbuswoontēētaab *aritaaliit, nto imuuche kukāswook mbo :mōkōywooni, yoo kōōmwoochi kung’ēēwunēē keey tiikiit ankuwokuchaan keey araray.

⁷ Imuuchē :chiito kuboonto motwooriintēenyii nyēē ākiisyē nto nyēē ibātiisyē. Nto yoo kārōōt kaa, māchāmchinē :mokoryoontēēnyii simkwoomiis, ⁸ nteenee māchāktōōs kubay mokoryoontoonoo kurook. Yoo kaakoowaany :mokoryoontēēt āmiisyēēt, mākwoomiis :motwooriintēēt. ⁹ -/Mākēēbirchinē kōōnkōy kuuyu kayey kiyēē /kākēēmākyinē. ¹⁰ Kunyoo, yoo kooyey :akweek kiy ake tukul kuu wōloo /kēēmāktooy, ōmwooyē kule, ‘Yiisyēenyoo :nyooto.’ ”

/Kiirāroochē chii nyoo ikoosēē keey Yēyiin

¹¹ Yu katas taay :Yēesu ākoo rubiikyii kumii kutākyinē keey Yēerusālēēm, kuyit yēē kibo kiyōōtēētaab yēēmēētaab Kalilaaya ākoo kōōrēētaab *Samaaryaa.

¹² Yu kayit saang’ta ake nyēē kimii yooto, kukas biiko alak taman chēē kiboonto *makereenik. Kimāmāchē :bichoo kulēēkityi Yēesu. ¹³ Kukuur Yēesu kule, “Mokoryoontēēt Yēesu, ankiiriireeneech.” ¹⁴ Kumwoochi :Yēesu bichooto kule, “Bōōboorchi keey kibkōrōs.” Kuba :bichoo. Nto kumii kēēltaab too, kukas keey kule kaa kōōsocho!

¹⁵ Kooyeey :akeenke wōloo kimii :Yēesu ānkusilto Yēyiin kukuurchinē barak. ¹⁶ Kukutuny ānkuyim kutiiny :tokochta ng’wēny ānkubirchi Yēesu kōōnkōy ānkoo kibo kōōrēētaab *Samaaryaa :chiichi. ¹⁷ Kumwooy :Yēesu kule, “Kāmā taman :bichoo kāāsoobē? Mii ānō :chuut sokoolu? ¹⁸ Ntēē sukōōyēēw naas nyi :soboyiintō akeenke chokubirchi Yēyiin kōōnkōy?”

¹⁹ Kumwoochi :Yēesu chiichoo kule, “Ing’eet ānkiwēēchi keey. ‘Kēēsob kuchurta kuuyu ‘kēēkoosēēnoo keey.”

Wōlēē chōōntooy :bāytooyiisyēētaab Yēyiin

²⁰ Nto mii yoo, kuteebee *:Farisaayeeek alake Yēesu kule, “Chōōnii āyu :bāytooyiisyēētaab Yēyiin?” Kukētyi :Yēesu kule, “Māmii :kiyēē ibooru yēē chōōnii :bāytooyiisyoonoo kuu wōloo ōsōōtitooy :akweek. ²¹ Māmii mbo :chii nyēē mākwwooy kule, ‘Ong’nyiin’ nto ‘Ong’nyi.’ Ntēē ōboontē keey kēny Bāytooyiisyēētaab Yēyiin.”

*Kurubta keey āk yoo iyēēwu :Yēesu
(Mataayo 24:26-27, 37-41)*

²² Kutas taay :Yēesu kumwoochi rubiikyii kule, “Makukwa :bēsyoōsyēk chēē +moomwaay kule nto āyēēwu :anii, *Wēritaab Chii. Nteenee -mōōkāsoo. ²³ +Mōōkāsē /kēēmwooyē kule, ‘Kāākōōyēēw! Ong’nyiin mii yuun!’ nto ‘Ong’nyi mii yu!’ -Moobe kule boocheeng’aataa, ²⁴ kuuyu mābotwook yoo kāāchōō. Makukerkeyiit yoo keewech kulebkeyiit :kōōrētukul. ²⁵ Nteenee +maanyalil kurook nyēē -/mākyyoomu ankutaya :biiko choo -mēēyēnwoo.

²⁶ Makukerkeyiit mbo :yoo kariik kōōyēēwunēē :Wēritaab Chii āk bēsyoōsyēchoo kibo Noowa. ²⁷ Kyoomiisyē yooto :biich ānkuyyēēsye

ānkōomutiisyē ākoy bēsyoonoo kiiwutē :Noowa āk biikyii mwēēnkēēt. Nto mii yoo, kuchō :taambiliilyeet kōōrēēt tukul nyēē kiimukuus biich.

²⁸ Makukerkeyiit mbo subak ākoo bēsyōōsyēchoo kibo Lōōt. Kiwuulyootēē :biiko yiisyōōnuutēkwaa kuu kwaak kwoomiisyē ānkuyyēēsyē, kiyēyē mung'aareeng'waa, kichoosē ānkutēēchē kooriikwaa ²⁹ ākoy bēsyēēt nyoo kibākooktooy :Lōōt Sōtōm. Yooto, kuroong' :Yēyiin aryaanteet ake nyēē layaat ām barak nyēē wuu roob. Kiimukuus biiko tukul. ³⁰ Makunyach biich nkinee * :Wēritaab Chii ām kēēlto nyēē wuu nyooto.

³¹ Yoo kanyoorta :ng'aleechu chii saang', -meeyey kō wokōōruruuch tukuukyii ameyeyey kaa mbo :choo mii mbareen. ³² Okasee kiyēē kiyeyakay ām wōlēē mii :cheebyoosyeetaab Lōōt. ³³ Nyoo kāyēētyi keey soboontaab kōōrooni, mākōōboot soboonnyii bo kibchuulyo. Nto nyoo kēēkooyto soboonnyii ām kōōrooni, mākunyōōr *soboontaab kibchuulyo.

³⁴ Yoo mii :biiko āyēēnku kuruuytōōs yēēt akeenke, +/mākēēyib akeenke / keebakaakta ake. ³⁵ Nto yoo mii :kooru āyēēnku kung'oosyē ām yēēt akeenke, +/mākēēyib akeenke /keebakaakta ake.*"

³⁷ Kuteabee :rubiik Yēesu kule, "Mokoryoontēēt, +makeenyooritiing' ānō?" Kukētyi :Yēesu kule, "Yoo mii :mōtōōng' wēk, kumii yooto :muuswēk."

18

Muytaayeet:kirkit

¹ Nyēē mā lōō, kumwoochi :Yēesu rubiikyii wōlēē kimāchāktōōs kusooytooy ākookoy ānkumuytooy.

² Kimwoochi kule, "Kimii :chiito ake kiriinkēēt ake nyēē kiitiilē ng'al ām kōōk. Kimēēywēyē :chiichoo Yēyiin āmākoonyitē biiko. ³ Kimii :nkinee cheebyoosyeet ake kiriinkoonoto nyēē ki musuk. Kiwēētii :cheebyoosyaanaa wōlēē mii :chiichoo kibtaman kumāchē kule /kēēyēytoochi ng'aleekyii.

⁴ Kikwētyi ng'aleekaab cheebyoosyaanaa nyēē lōō. Nto mii lētuunoo kumwaayee moo kule, 'Ānkoo -māāywēyē :anii Yēyiin nto chii ake tukul, ⁵ +māāyēchi cheebyoosyaani manta, kuuyu kaakootaaraa kōōyiimsēto mēt.'"

⁶ Kumwoochi :Yēesu rubiikyii kule, "Yoo imuuchē :choolwookiintō nyēē wuu nyoo kuyēchi cheebyoosyaanaa manta ii, ⁷ /bokeemwa nee Yēyiin? Muytoochinē kut kukas kule kāyēchi manta biikyii choo sooyē inee kibtaman. ⁸ !Kāāmwoowok, yoo kāākuyityiin, mākuyēchi biikyii manta areet akeenke. Nteenee kany ateebeenaak: Ata :biiko chēē makumuyta kut ayitu :anii *Wēritaab Chii, ānkāānyōōru kōōkoosēēnoo keey?"

Māyib keey :chii barak

⁹ Nto mii yoo, kurārchi Yēesu ng'ālyoo biiko alak chēē kikuurē keey kule churtootiin ānkimōōntooy biich. Kimwoochi kule, ¹⁰ "Kimii :biiko alake āyēēnku chēē kibokusaay ām *Kōōtaab Yēyiin. Ki *Fārisooyiin :ake, nto ake ku kāāruruukiin bo *syuuru. ¹¹ Kichō :Fārisooyiintonoo taay ankusaay kule, 'Yēyiin, ābiruung' kōōnkōy, kuuyu -māāyēku choolwookiin kuu wōloo wuunto :sāsiik, kibrōkōsiis, choo mārtootē āk mbo kāāruruukiintoniini bo syuuruut.

17:29 Toowu. 19:24-25 **17:31** Määrkō 13:15-16 **17:32** Toowu. 19:26 **17:33** Mat. 10:38-39

* **17:35** Täsyinē :siruuētēk alake kēryewoontooni 36: Nto yoo mii :murēn āyēēnku kuyēyisiyē ām mbareen, +/mākēēyib ake /ankeebakaakta ake. **18:1** Room. 12:12; Ēfēs. 6:18; Filib. 4:6; Kolos. 4:2; 1Tēs. 5:17 **18:5** Luuka 11:7-8

12 *Ākirē āmiisyēēt areet āyēēng' ām wiikiit ānkāakooytooy akeenke ām taman nyēbo kiy ake tukul nyēē ānyōōru.'

13 Nteenee kikiyyo :kāaruruukiintoonoo bo syuuruut wōliin bo lēt. Ma-neemuuch kukas barak, kusooyē, nteenee kinam keyy kwernet ankuriiree keyy ām wōlēē mii :Yēyiin kumwoochinē kule, 'Baaba Yēyiin, iriireenaa anii nyi kyāāchoolwookēn.'

14 ! Kāāmwoowook, chiito nyēē kiiyeey kaa / kukāākēenyōōchi kaat ku kāaruruukiintoonoo bo syuuruut nyoo kiyibē keyy ng'wēny āmēēbērē Fārisooyiintoonoo. Kunyoo, chii nyoo yibē keyy barak +/makiichuchuuk, nto nyoo yibē keyy ng'wēny, +/mākiitōrōōr."

Ng'oo :nyēē nyoolchinē bāytooyiisyēētaab Yēyiin?

(Mataayo 19:13-15; Māārko 10:13-16)

15 Nto mii bēsyēēt ake, kōōmutyi :biiko alake Yēesu lēēkōōk chēē minkēēch kumāchē kule kutiinyēē āwunnyēk ānkōōbēruur. Yu kakas :rubiik bi-choo, kōōburyoong'to. 16 Nteenee kimwooy :Yēesu kule, "Ōbāroochi lēēkōōy kukwa wōlēē āmiitē, kuuyu biiko chēē wuu chuutēchu :chēē nyoolchinē Bāytooyiisyēētaab Yēyiin. 17 ! Kāāmwoowook, mākyo kōōwut Bāytooyiisyēētaab Yēyiin :chii nyoo māchāmtōoy Bāytooyiisoonoo kuu lōkōchoo."

Wuuy kōōwut :chii nyēē boonto bāytit Kaab Yēyiin

(Mataayo 19:16-26; Māārko 10:17-27)

18 Yooto, kuchōōnchi :kāāntōōyiintēēt ake nyēbo Yuutayeek Yēesu ānkumwoochi kule, "Kāānēētiin iyēku chii nyēē karaam! +Maayey kule nee sāānyōōru *soboontaab kibchuulyo?" 19 Kukētyi :Yēesu kule, "Kēēsōōtyēēchoo nee siimwaay kule akaraam :anii? Ntēē Yēyiin nkit :nyēē karaam! 20 Ābērē kiisuman kiruutēkaab Yēyiin choo kikōōnu :Muusa choo mwooyē kule, '-Meemarte, -mēērumiisyē, -mēēchōōrsē, -mēēmōlōlchi chii ng'ālyoo. Koonyit kōōn āk koomēt.'†" 21 Kumwooy :chiichoo kule, "Ānkētē tukul choo 'keemwaay. Kyāākir kung'eetee āmining'." 22 Kumwoochi :Yēesu chiichoo kule, "Botuung' :kiito akeenke. Wee-alte kiy ake tukul nyēē iboontē ānkiiyēētyēēchinēē bānoonik. Yoo 'keyey kuu nyooto, irubwaa. +Mēēnyōōru bāytit nyēbo man ām Kaab Yēyiin." 23 King'woonchi :ng'aleechaa chiichoo, kuuyu kiboonto bāytit nyēē wōō. 24 Yu kakas :Yēesu wōlēē kāwēeto :chiichoo, kumwooy kule, "Wuuy sōō kule nee kucham :biiko choo boonto bāytit Bāytooyiisyēētaab Yēyiin. 25 Nyumnyum mbo kubuntēē *:tembes koong'taab sintaaniit kusiir kōōwut :chiito nyēē boonto bāytit Kaab Yēyiin."

26 Kumwooy :biiko chēē kikas ng'aleechaa kule, "Ara ng'oo, naas, :nyēē imuuchē/kiiraraach?" 27 Kukētyi :Yēesu bichoo kule, "Kiyēē mēēmuuchāktōōs ām wōlēē mii :biiko, kōōmuuchāktōōs ām wōlēē mii :Yēyiin."

Kiyēē nyōōru :biiko choo kaakurub Yēesu

(Mataayo 19:27-30; Māārko 10:28-31)

28 Kuteebee :Bētērō Yēesu kule, "Kas kookeebakaakte :acheek tukuukyoo tukul ankeerubiing'?" 29 Kumwoochi :Yēesu kule, "Kāāmwoowook, chii ake tukul nyēē kaakubakaakta kooriikyii, koorkeēnyii, mbo ng'eetaabkaamet, kwaan āk kaamet nto lōkōkyii kubo yiisyēētaab Yēyiin, 30 mākōōkoochi :Yēyiin

chēē chaang' raat kusiir choo kōboonto. Mākunyōōr mbo *soboontaab kibchuulyo am kōōrēēt nyoo chōōnii."

*Nyēbo sōmōk kung'āloolēē :Yēēsu meenyii ak ng'eeteenyii
(Mataayo 20:17-19; Māārko 10:32-34)*

³¹ Kuwēēto :Yēēsu rubiikyii choo ki taman ak āyēēng' komos ānkumwoochi kule, "Kookas, kēēmiitē kēēbēētii Yēērusālēm. Yoo kakeeyit wōlooto, mākuyityiin man kuu wōloo kikiikung'oorta :wōōrkooyikaab Yēyiin kēny kurubta keey ākoo *Wēritaab Chii. ³²+/Makeenam /ānkiiyokoochi biikaab Rooma chēē mākōōntosuur, kung'utyi, ³³ kubirsēēt kulālchi ankubakach. Nto mii bēsyeētaab sōmōk, kung'eetee meet."

³⁴ Maneemuuch :rubiik kōōnkēt kiyēē kimii :Yēēsu kung'āloolēē. Kiiyeelaat :ng'ālyoontēēt.

*Kiisoob :Yēēsu cheebkoraatyaa
(Mataayo 20:29-34; Māārko 10:46-52)*

³⁵ Yu kikiikuriik kuyit :icheek *kiriinkēētaab Yēērikō, kunyōōr cheebkoraatyaanteet ake nyēē kisoomsē am kēēlto komos. ³⁶ Yu kakas :cheebkoraatyaantaanaa bōlātēētaab biiko chēē chaang' chēē kikēēytooy, kumwooy kule, "Ng'oo :bichu mii kung'āloolootē ēē?" ³⁷ /Kēēmwoochi kule Yēēsu nyēbo Nāāsārēēt nyēē kimii kumurē yooto. ³⁸ Kukuurchinē :chiichoo barak ba-keenke kule, "Yēēsu, *Mōchōkōrēētaab Tāwuti, iriireenaa!" ³⁹ Kōōburyoong'to :biiko chēē kimii taay kule kusiis. Nteenee kikuurchi barak miisin kule, "Mōchōkōrēētaab Tāwuti, ankiiriireenaa!" ⁴⁰ Kōōyyo :Yēēsu ānkumwoochi biiko kule, "Ōrēētoonu baa chiichoo kuchō yu." Yu /kakiyyit, kuteebēē :Yēēsu kule, ⁴¹ "Imāchē āyēwuung' nee?" Kulē :chiichoo, "Mokoryoontēēt, amāchē akaste." ⁴² Kulēēnchi :Yēēsu, "/Kāākiisoo biing', kuuyu 'kēētinyē kaakaaseet. Kunyoo, ikaste." ⁴³ Kumwooyē :Yēēsu kuu nyooto, kukāstooy :chiichooto bakeenke ānkuwēēto keey Yēēsu kusiltootē Yēyiin. Kisiilto nkicheek :biiko tukul Yēyiin choo kikāsē ng'aleechaa.

19

Yēēsu ākoo Sakaayo

¹ Kitas taay :Yēēsu ak rubiikyii ankuyit Yēērikō. ² Kimii :chiito ake wōlooto nyēē /kikēēkuurēē Sakaayo. Ki kāruruukiintēētaab *syuuruut nyēē wōō ānkiboonto bāytit nyēē wōō miisin. ³ Kisyem :Sakaayo kule kukas Yēēsu, nteenee kimēēmuuchē, kuuyu ki chaang' :biiko, nto subak kibar :nwookinto. ⁴ Yu kakas kuu nyooto, kulabat taay ankuwokulaany mōkōyiwēēt ake sukakas Yēēsu nyēē karaam. ⁵ Yu kayit :Yēēsu yooto, kukas barak ānkumwooy kule, "Sakaayo, rēku baa areet akeenke, kuuyu āyēku ra toontēēng'uung'." ⁶ Kukāsē :Sakaayo kuu nyooto, kurēku areet akeenke ānkuwēēto keey Yēēsu ākoy kanyii nyēē kabaybayiit miisin. ⁷ Nteenee mānāāng'erēkyi :biiko alake ng'aleechaa. Kiing'unyng'uunyyiis kule, "Nto yu kārūutoochi :Yēēsu chii nyēē tinyē ng'ōōki kuu nyi?"

⁸ /Kēēmii /kyoomiisyē, kōōyyo :Sakaayo ānkumwooy kule, "Mokoryoontēēt, +māānēmu kisiincheetaab beesaanikyuu ānkāākoochi bānoonik. Nto yēē ākoo mii :chii nyēē kyāānēmuneē cheechii chēē chaang' kusiir chēē /kikēēmāchēē āruruchootē syuuruut, +māāyookyi kunyil ang'wan am choo kyaa-am."

⁹ Kumwooy :Yēesu kule, “/Kaakiiraraach ra kayi, kuuyu kēēkoosēē keey :chi-ichi Yēyiin kuu Abraam. ¹⁰ Kyāächōōnii :anii, *Wēritaab Chii, chāächēēng’ootē ānku chāārāroochootē biiko chēē kiikubootoy.”

*Iyēyiisyēē nyēē karaam kiyēē /kākēēkōōning’
(Mataayo 25:14-30)*

¹¹ Kibērē :biiko chēē chaang’ tōōs mākubāytooyiis :Yēesu yoo kayit Yēerusālēēm. Nteenee mēēbērē kimii wokuyēyāktōōs kuu wōloo kiisōōtitooy :icheek. Nto kumii :Yēesu tākōōmuunyē, kumwoochi biiko kule, ¹² “Kimii :mokoryoontēēt ake nyēē kimāchē kuwo kōōrēēt ake nyēē kilōō, /bokēēng’oobchi kāāmuukēywēēkaab bāytooyiisyēēt sichokubayta kōōrēēnyii. ¹³ Kumānāāwo, kukuur motwoorikyii taman ānkōōkoochinoot chii ake tukul beesaanik chēē tēē chēbo ake. Kimwoochi chii kuyēyiisyēē laatit nyeenyii kubās keey ākoy bēsyēēt nyēē kēēyēēwunēē :inee. ¹⁴ Nteenee kitay :biikyii. /Kikiiyookto biiko alak wokumwaayta kule māmāchē :icheek bāytooyiintoonoo.

¹⁵ Yu kēēyēēw :chiichoo ām ruutooy /kukaakeeng’ aab kuyēk bāytooyiintēēt, kukuur motwoorikyii taman choo kiikoochinootē beesaanik chokōōboor :chii ake tukul laatit nyeenyii nyēē kiikunyōōr. ¹⁶ Kumwooy :nyēbo taay kule kibās keey :cheechii kunyil taman. ¹⁷ Kulēēnchi nyoo :bāytooyiintēēt, ‘Kuu yoo kwēēriib tukuuchoo kō ng’eri nyēē karaam, +maayeyiing’ ibayte kiriinkōōsyēk taman.’

¹⁸ Kumwooy :nyēbo āyēēng’ kule, ‘Mokoryoontēēt, kookunyil :cheechuu muut.’ ¹⁹ /Kēēmwoochi nyoo kule, ‘+Meebayte :inyiing’ kiriinkōōsyēk muut.’

²⁰ Kookeer :ake kumwoochi bāytooyiintoonoo kule, ‘Beesaanikuuk :chu. Kyaaratee ankeet ankaakonor nyēē māmii :kiy nyēē kitwa. ²¹ Kyaakas kule iwuuy ‘ankiicham ibirtooy biich ikēsē kiyēē kimēēchoonē ānkiiruruuchēē wōlēē mānēēyis.’ ²² Yooto, kulē :bāytooyiintēēt, ‘Imiyaat. Kubaring’ :ng’aleekuuk nkityō. Yoo ākoo inkētē :inyiing’ kule āwuuy :anii ankyaacham ābirtooy biich ākēsē kiyēē kimāāchoonē ānkāāruruuchēē wōlēē mānāāyis ii, ²³ kwaaming’ :nee simeekonoree beesaanikyuu lēnkuut sukubāsu keey? Nto ‘kiiyey kuu nyooto, nto kāchāānyōōru beesaanichaa kukāākutāsyi keey :kiy barak.’

²⁴ Kuweech keey :bāytooyiintoonoo ānkumwoochi motwoorik alak kule, ‘Ōnēmunēē nyi beesaanichaa ānkōōkoochi chiito nyoo kōtāsyi keey :cheechii miisin kusiir chēbo chuut tukul.’ ²⁵ Nteenee kimwooy :choo kule, ‘Mokoryoontēēt, ntēē chaang’ :chēē boonto :nyoo, bo nee /kēētāsyi alak?’

²⁶ Kumwoochi :bāytooyiintoonoo kule, ‘Kātāwuu nyooto sinee, nteenee chiito nyoo kāyēyiisyēē kiyēē /kākikiikoochi, /kēētāsyinē ake, nto nyoo māyēyiisyēē, /kiinēmunēē mbo nyooto kāboonto. ²⁷ Nteenee kurubta keey ākoo buunichoo kāākuwēēkyoo keey, ōkwēru choo ankuboobakach ākāsē.’ ”

*/Kikeetorooch Yēesu ām Yēērusālēēm kuu Bāytooyiin
(Mataayo 21:1-11; Māārko 11:1-11; Yoowaana 12:12-19)*

²⁸ Yu kāyēēkunēē, kutas taay :Yēesu āk baanaa. Kimiitē :Yēesu taay kutēē yooto tukul kutākyinē keey Yēērusālēēm. Nto yityo bokurwoowunēē Beetannyyaa.

²⁹ Yu kāng'ēētyēē Beetannya, kuba nto yu kēē-āyēēchēē keey Beetfaaka ām yēē kibo Lekemeetaab *Musēytuuniinēk, kumwoochi :Yēesu rubiikyii āyēēng' kule, ³⁰ “Obe ākoy saang'iin. Yoo kooyit yooto, +mōōnyōōru sikiryō nyēē tāku siirwaak kurataat amanaakesen chii bēsyēēt ake. Otyaach ānkōōkwēwoo. ³¹ Nto yoo katebeenaak :chii kule ōtyooyinē nee sikiryēēt, ōlēēnchi 'Māchē :Mokoryoontēēt.”

³² Kiba :rubiichoo ānkubokunyōōr sikiryoonoo kuu wōloo kimwooy-toochinē :Yēesu. ³³ Kumii kōōtyoochē, kuteebēē :biikaab sikiryēēt kule, “Ōtyooyinē nee sikiryoonoo?” ³⁴ Kukētyi :rubiichoo bichoo kule, “Māchē :Mokoryoontēēt.” ³⁵ Kukwaanta sikiryoonoo ākoy yoo kimii :Yēesu. Kuyitu, kōōrēeku sirookwaa chēē kikiiliiktēē keey ānkwoolyāktēē bataytaab sikiryēēt sutureētēē :Yēesu.

³⁶ Kumii :Yēesu kuwēētii, kōōrēēkunoot :biiko alake sirookwaa chēē kiki-iliiktēē keey ānkōōyiitoot kēēltaab too. ³⁷ Yu kayit :icheek yēē kyooobuksēē :kēēlto ām Lekemeetaab *Musēytuuniinēk, kutoow :biiko kusilto Yēyiin ām ng'erekweek. Kityēēnootē yooto :tukul kubo tukuuk chēbo kwōng'ut chēē kiikuyeyaan :Yēesu. ³⁸ Kikuurchinootē :bichoo barak kumwooyē kule, “Ibēruuroot :Bāytooyiintēēt nyi chōōnii

ām kaayneetaab Yēyiin.

Chōōnēē :tāloosyēēt kibkōōnkōy.

Wōō :Yēyiin, lēyyē.”

³⁹ Nteenee kimwoochi *:Farisaayeeek alake chēē kimii yooto Yēesu kule, “Kāānēētiintēēt, ānkiiburyoong'tē bichukuuk kumātākumwooy ng'aleechu.” ⁴⁰ Kukētyi :Yēesu Farisaayeechaa kule, “Kāāmwoowook, yoo kāsiisyo :bichu, kung'āloolē :rwoontōōk.”

Kiriiree :Yēesu biikaab Yēērusālēm

⁴¹ Yu katoobēn Yēērusālēm, kuriiree biikaab kiriinkoonooto kut kutēy :lōōkik. ⁴² Kimwooyē kule, “Ābērē nto ōnkētē kiyēē māchāktōōs ovey sōōnyōōru tāloosyēēt. Nteenee ōmiitē mēēnān. ⁴³ Mii :bēsyēēt nyēē mākusēētyooy :buunik ānkōōkwēnkwēēnook nyēē māmii wōlēē ōchiirtēē. ⁴⁴ +/ Mākiimukuus kiriinkooni āk biikyii tukul nyēē māng'ētū mbo :rwaā kukeeke-meer keey ake, kuuyu kyoomoonte bārooyinto nyēē kikiikukōōnook :Yēyiin.”

Nyēbo āyēēng' kukwētēē :Yēesu biiko biiwuutaab Kōōtaab Yēyiin (Mataayo 21:12-17; Māārko 11:15-19)

⁴⁵ Yu kayit :Yēesu Yēērusālēm, kōōwut biiwuutaab *Kōōtaab Yēyiin ānkutoow kukwet biiko chēē kimii kwooltooy tukuukwaa ām yooto, ⁴⁶ kumwoochinē kule, “Mwooyē :Yēyiin ām siruutēk kule, 'Bo :kanyuu saayēēt,' nteenee kyooeweek :akweek kuyēk kēbēnyoo wōlēē wunyyēē keey :sāsiiik.”

Kiyēbchi yiit :biiko chēē chaang' Yēesu

⁴⁷ Kiinēētisyē :Yēesu kwaak ām *Kōōtaab Yēyiin ām bēsyōōsyēk chēē ng'eri chēē kimii kukwoonii. Kimii :mbo kibkōōrōs chēē wōōyēch āk kāānēētikaab kiruutēk ākoo kāāntōōyik alak kuchēēng'ē kule kubakach Yēesu. ⁴⁸ Nteenee

kimēēmuuchē kuuyu kiwoolchinē Yēesu :biiko chēē chaang' kwaak chēē kibokuyēbchinē yīit ng'aleekyīi.

20

Kāāntōōyikaab Yuutayeeek chēē ki kāwōōt
(*Mataayo 21:23-27; Māārko 11:27-33*)

¹ Nto mii bēsyeēt ake, kumii :Yēesu kōōnēētiisyē ānkwoomchinē biiko lōkōōywēk chēē kāroomēch ām biiwuutaab *Kōōtaab Yēyiin, kukwoonchi :mbo *kibkōrōs chēē wōōyēch, kāānēētikaab kiruutēk ākoo booyik. ² Kuteebee :bichooto Yēesu kule, “Mwoowēēch, baa, ng'oo :nyēē kikōōning' kāāmuukēywēēk iyey ng'aleechu?” ³ Kuwālchi :Yēesu kule, “Kany ateebeenaak :nkanii tēēbuutyēēt. Ōmwoowoo, baa, ⁴ yoo kiibātisāniisyē :Yoowaana, kikwoonēē :kāāmuukēywēēkyii wōlēē mii :Yēyiin, nto wōlēē mii :biiko?”

⁵ Yooto kuteebee keyy :bichoo kule, “Yoo kakeemwaay kule kikwoonēē :kāāmuukēywēēkyii wōlēē mii :Yēyiin, makuteebeeneech kule ām nee simākiiyēnchi. ⁶ Nto yoo kakeemwaay kule kikwoonēē wōlēē mii :biiko, makuwiireeneech :bichu tēē chu rwoontōōk kēēbēku, kuuyu kiikōōyēnchi :icheek kule ki *wōōrkooyootēētaab Yēyiin :Yoowaana.”

⁷ Yooto kulēnchi Yēesu, “-Mākiinkētē.” ⁸ Kumwoochi :Yēesu bichoo kule, “-Māāmwoowook :nkanii chiichēē kikōōnoo kāāmuukēywēēk ayey ng'aleechu.”

Kiisyoor :Yēesu miyootyēētaab kāāntōōyikaab Yuutayeeek
(*Mataayo 21:33-46; Māārko 12:1-12*)

⁹⁻¹⁰ Kutas taay :Yēesu kumwoochi biiko kule, “King'eet :chiito ake kuchaan *musābiibunēk mbareenyii. Yu kaakuchaan, kukāsyyiin āk biiko alak kule kuyēyootochi inee mbaraanaa sukubchēchiin āmiik kōōyoyiin yoo kāruryo. Nto mii yoo, kuruuto kuyēk kēny. Yu kāwokururyo :āmiik, kōōyookto :chiichoo kibo mbareet motwooriintēēnyii akeenke wokuyibchi kereeryaanteet nyēē ki nyeenyii. Yu kayit :motwooriintonoo wōlooto kibo mbareen, kubir :bichoo /kikiikoochinē kuyeyta mbaraanaa ankukwet āmā kiy. ¹¹ Kōōyookto subak :chiichoo motwooriintēēt ake. /Kēēbir nkinee nyoo /kiintosuur /ankeekwet āmā kiy. ¹² Kōōyookto subak ake nyēbo sōmōk. /Kēēbir nyoo, /kiikōōtēn /ānkiichuutoot ākoy tuuyta saang'. ¹³ Koosoot :chiitaab mbareet ānkulē, ‘Saayey nee?’ Nto mii yoo, kulē, ‘Mii :kiyēē +maayey. +Māāyooktē wērinyuu nyi āchāmē. Tōōs imuuchē kooywey ra nyiitēny.’ Kōōyookto. ¹⁴ Kuyitē :lakwanaa wōlooto, kukuur keyy :bichooto kule, ‘Murēchu, ong'nyi :lakwataab murooniito! Okany keebakach sukuyēk :mbaraani nyēēnyoo.’ ¹⁵ Yooto, kumam :bichoo wēeroo ānkukweryoot kuwo tuuyta saang' ankubakach.

Kunyoo ii, yoo koosoot :akweek chokuyēchinē nee :chiitaab mbareet bichoo? ¹⁶ Okany āmwoowook, machokubakach bichooto tukul ānkōōkoochi biiko alak kuriibchi mbaraanaata.” Yu kāmwooy :Yēesu kuu nyooto, kumwoochi :bichoo kule, “Bērē nto māyēyākiis :ng'ala chēē wuu choo.”

¹⁷ Kōōrōōtoot :Yēesu ānkumwoochi kule, “Ibooru nee :siruutēkaab Yēyiin ām yoo /kikeesir kule,

‘Tolochta nyoo kitāyē :biiko

nyēē kōōkuyēk tiyēywoontēētaab kōōto.†

18 Chii ake tukul nyēē karyaach rwaantaanaa, +/makeetirtir. Nto nyoo káluulchi :rwaantaanaata, kuruurumē.”

19 Yu kakas :kānēētikaab kiruutēk ākoo mbo *kibkōrōs chēē wōōyēch ng'aleechaa kimwooyē :Yēesu, kōōnkēt kule kimii buch :Yēesu kukwērē ng'aleechaa liimō, nteenee king'āloolēē icheek. Kukwaany keey :moo bi-chooto ankumach kule kunam Yēesu, nteenee kinyōkōriitu, kuuyu ki chaang' :biiko yooto.

*Kibokutech :kāntōōyik alake Yēesu sukunam
(Mataayo 22:15-22; Māārō 12:13-17)*

20 Kiiyookto :bichoo yōōtiik kuba wōloo kimii :Yēesu, wokuyey keey kule churtootiin. Kimāchē kunyōōr ng'ālyoo nyēē keechiwiit :inee sukunam ānkōōyokoochi bāytooyiisyēētaab Rooma.

21 Kikwēēskwēēsānchi :yōōtiichoo Yēesu kule, “Kānēētiintēt, kiinkētē kule imwooyē manta, iyibē biiko tukul kwooyēch ānkiinētē biiko kōōnkēt kiyēē māchē :Yēyiin ām kēēlto nyēbo man. 22 Mwoowēēch baa ng'ālyoontooni: Karaam kēēkwēchinē bāytooyiintētētaab Rooma *syuuruut nto miyaat?”

23 Yooto kōōnkēt :Yēesu kule kimii :bichoo kutēchē inee. Kumwoochi kule, 24 “Oboorwooo baa beesyaanteet.” Kuteebē yōōtiichoo kule, “Bo ng'oo :mēti āk kaaynaani mii beesyaantaani?” 25 Kulē :bichoo, “Bo bāytooyiintēt nyēē wōō nyēbo Rooma.” Kumwoochi :Yēesu kule, “Okoochi bāytooyiintoonoo kiinyii, nto Yēyiin, ōkoochi nyeenyii.”

26 Kinam kuut bichoo :kiyēē kimwooy :Yēesu. Kunyoo, kuboty :wōlēē makunamta Yēesu kukāsē :biiko.

*Ng'eteetaab meet
(Mataayo 22:23-33; Māārō 12:18-27)*

27 Nto mii yoo, kukwoonchi subak Yēesu :biiko alake chēē /kikēēkuurēē *Satukaayeeek. Kiiyēnchinē :bichoo kule yoo kaakume :chiito, kaakume kutukul nyēē mēēbērē wokung'ētēē meet bēsyeēt ake.

Kimwoochi :bichoo Yēesu 28 kule, “Kānēētiintēt, kisirweech *:Muusa kiruutyēt nyēē mwooyē kule yoo kame :chiito āmānāāsikiyiin leekwa ākoo koorkēenyii, kōōntiyē :ng'eetaabkaamet koorkoonoo, sukuusikiyi nyiin lēēkōōk chēē sukuroobta kōōnyii. 29 Kimii :chiito ake kēny nyēē kiboonto wērikyii tisab. Yu kāwokuwōōyit :kibooreetyeet, kukēēsyoo. Nto mii yoo, kumēēchi keey nyēē mānāāsikiyi :koorkoonoo leekwa. 30 Kōōntiyiis :wēēriit nyēē kirubu nyoo kimēē. Kōōbuurchiin :nkinee ākoo koorkoonoo ankume āmānāāsikiyiin āk koorkoonoo leekwa. 31 Kookeer :wēēriit nyēbo sōmōk. Kōōbuurt keey :nyoo nkinee koorkoonoo ankume :nkinee āmā leekwa. Kiyeyakay kuu nyooto kut kubēk :wērichoo tukul āmā lēēkōōy. 32 Nto mii lētunoo, kume :nkinee koorkoonoo. 33 Kunyoo, imwoowēēch: Booyiitu ng'oo :koorkoonoo kōōyyiin kāng'ēētyēē :bichooto tukul meet.”

34 Kukētyi :Yēesu bichoo kule, “Ng'ētēē :kāmutiisyēēt kōōrooni. 35 Yoo /kaakiing'eete chii meet ānkuwo Kaab Yēyiin, mēēbērē tākōōmutiisyē nto /tābokiimutē subak, 36 kuuyu māmēē subak. Makukerkeyiitu malayikaanik ānku lōkōkaab Yēyiin kuuyu kookoong'eete :Yēyiin meet.

37 Nto kurubta keey ākoo ng'eteetaab meet, kiichuurta *:Muusa ām sōntiinoo kilāyē yoo kimwooyē kule, 'Yēyiintētaab *Abraam, Isaka ākoo

Yāākōbō.’ ³⁸ Yoo /kakeemwa kule bo :Yēyiin anum, kōōbooru :yooto kule tākusoboot :chiichooto ānkoo kikiikume kēny. Kunyoo, kurubta keey ākoo Yēyiin, sobchootiin :biiko tukul ānkoo mbo choo kiikubēk.”

³⁹ Kulē :kāānēētikaab kiruutēk alake, “Kēēkētu nyēē karaam, kāānēētiintēēt.” ⁴⁰ Manaatakukany :biiko kuteebaatee Yēesu subak ng'al alak kutēchē.

Ng'oo :Kāārārookiintēēt?

(Mataayo 22:41-46; Māārko 12:35-37)

⁴¹ Nto mii yoo, kuteebēe :Yēesu bichooto kikwiilē inee kule, “Ām nee yu /kēemwooyē kule chōōnēē *:Kāārārookiintēēt kōōtaab *Tāwuti? ⁴² Yoo wuu nyooto ii, kwaam :nee sukusir :Tāwuti ām kitaabuutaab Tyēenwookik kule, ‘Kimwoochi :Yēyiin Mokoryoontēenyuu kule:

'Itēbunēē āwunyuu nyēbo taay

⁴³ kēēbāytooyiisyē tukwaay

ānku +maawaang'te buunikuuk.’

⁴⁴ Kunyi, yoo kuurē :Tāwuti Kāārārookiintēēt kule ‘Mokoryoontēenyuu’ ii, kōōmuuchāktōōs kule nee kuyēk muchōkōrēenyii?”

Kiiburyoong'to :Yēesu kiblembechiis

(Mataayo 23:1-12; Māārko 12:38-40)

⁴⁵ Kumii tākuyēbchinē yiit :biiko kiyēē kimii :Yēesu kumwooyē, kuwēēkyi keey :Yēesu rubiikyii ānkumwoochi kule, ⁴⁶ “Ōriibēē keey kāānēētichoo bo kiruutēk, -amoorub ātēbuutēkwaa. Kicham :bichu kōōloochē sirooy chēē yoo /kakeekas, /simkiinkētē kule icheek kiirwookik. Kicham mbo subak kubēēsyētootēē wōlēē chaang' :biich /sikiisuboooyootē nyēē /kākēēkoonyit. Kicham subak kulēkwēlē ng'ēchērōōk choo bo taay ām kooriikaab saayēt ānkōōmoyooyē mbo ng'ēchērōōk chēbo taay ām kaab saakwa ake tukul.

⁴⁷ Lātunootē mbo koor chēē musuuk sukuyibēē tukuukwaa. Sooyē miisin kuyēyē keey kule churtootiin. Biich chēē wuu chuutēchu chēē mākuyēchi :Yēyiin ng'al chēē bichiyyēch kusiir choolwookiin ake tukul.”

21

Ng'oo nyēē kiinēm chēē chaang'?

(Māārko 12:41-44)

¹ Kutākumii :Yēesu *Kōōtaab Yēyiin, kukas wōlēē kiikoochintooy :biiko chēē ki mokorēēn beesaanik loolēēt nyēē /kikiiruruukyiné beesaanik kubo yi-isyēetaab Yēyiin. ² Yooto, kuchō :cheebyoosya nyēē ki musuk anki banan. Kibār :nyoo beesaanikyii chēē ki ng'ēri.

³ Kumwoochi :Yēesu rubiikyii kule, “! Kāāmwoowook, cheebyoosyaani musuk :nyēē kēēnēm beesaanik laatit nyēē wōō kusiir chuut tukul.

⁴ Kāng'ōmōrunēē :bichoo mokorēēn laatit nyoo kēēkooytooy wōlēē bo chēē boonto, nteenee kābār :cheebyoosyaanaa loolēēnyii tukul.”

+/Mākiiturbuub Kōōtaab Yēyiin

(Mataayo 24:1-2; Māārko 13:1-2)

⁵ Yooto, kutoow :rubiik kung'alaalee *Kōōtaab Yēyiin. Kimwooyē kule, “Kāroorānēch nyēē tyaa :rwoontōōchu /kikeetechee Kōyi bo Yēyiin! Kāroorānēch mbo nkicheek nyēē tyaa :tukuuk chu /kikēēkōōnu /

kiikaraaraneē kōyi!” Nteeneē kumwoochi :Yēesu rubiichoo kule, ⁶ “Mii :bēsyēēt nyēē +/mākiiturbuub tukuuchu ōchōrōkyinē. +/Mākiiturbuub nyēē māmii :rwaa mbo akeenke nyēē ng'ētu kukeekemeer keey ake.”

*Nyāliluutēk āk wusiisyēt
(Mataayo 24:3-14; Māārko 13:3-13)*

⁷ Yooto, kuteebē :rubiik Yēesu kule, “Mokoryoontēēt, yēyāktōōs āyu :ng'ālyoontoonoo ānkumākōōboor :nee?”

⁸ Kukētyi :Yēesu kule, “Ōriib keey -/makiiberbeeraak. Choong'ēch :biiko chēē makukwaanaat ankuyey keey :ake tukul kule inee ku kāārārookiintēēt. Mākumwoowok :alake kule, ‘Kaakuriik :Mokoryoontēēt.’ Yoo kāmwooy, -mōōyēnchi. ⁹ +Mookas kubārē keey :biiko ām kōōrēēt ānkukwiilē :alake bāytooyiisyēētaab kōōrēēng'waa, nteeneē -mōōmuuyē. Māsimkuyitu :tabantaab kōōrēēt ānkoo kāyēyākiis :tukuuchoo.

¹⁰ Mākubooryo :bōrōryēēt ake āk ake, kubooryo :kōōrēēt ake āk ake. ¹¹ Mākutookunootēē :kibring'ring'nyēēt kōōrēēt. Mākutookunootēē :kēmēwuut nyēē wōō komoswookik chēē chaang' ām kōōrēēt ankukwaanaat :bōōrwoonik chēē miyootēch. Mākutook :tukun ām wōliin bo barak chēē -/mākyyoomu. ¹² Nto kumānāyēyāktōōs :ng'aleechaa tukul, +/mākēēwusook /ānkiyyoong'tēēnook kōōk ām kooriikaab saayeet /ankeerataak kubo anii. Nto subak, +/mākiiyyoong'tēēnook taayeetaab bāytooyik kubo anii. ¹³ Bārooyinto :nyooto nyēē +mōōmwoochinēē bichooto kiyēē ōyēnchinēē. ¹⁴ Kunyoo, -mookany kwaa-maak mēt kule bōōmwooyē nee ām kōōk nyēē ōyēētēē keey. ¹⁵ +Māāboorwook :anii kiyēē bōōmwooyē nyēē mākyo kukētwook :chii ng'ālyoo.

¹⁶ Makuchaamtaak :sikiikwook, tuubchōōsyēkwook, tilyōōnuutēkwook ākoo chōōrōōnuutēkwook /keenam alak ām akweek /ankeerat, nto alak /keebakach. ¹⁷ Mākuwēchook :biiko kuuyu ōyēnwoo ¹⁸ nteeneē -mā-āstook :Yēyiin mbo kisich! ¹⁹ Yoo kōōmuytoochi ng'aleechaa, +mōōnyōōru soboonto nyēbo man ām lētuunoo.”

*Wōlēē +/makiiserweetita Yēērusālēm
(Mataayo 24:15-24; Māārko 13:14-20)*

²⁰ Kimwoochi :Yēesu subak kule, “Yoo ōkāšē kōōkwēnkwēēnē :buunik Yēērusālēm, ōnkēt kule kaakuriik :bēsyēēt nyēē sērwtētēē :Yēērusālēm. ²¹ Māchāktōōs :biikaab Yuuteeya kumwēchi lekem ānkumwēy :nkicheek choo mii Yēērusālēm. Nto choo kanyoorta :ng'aleechu saang', kumeey-ey kiriing'. ²² Kuu wōloo mwooytooy :siruutēk, ku bēsyōōsyēchuutēchu :chēē mākōōng'woonchinēē :Yēyiin biiko choo kiikuchoolwookēn. ²³ Lēyyē, mākuwuuyiityi bēsyōōsyēchooto sōō kule nee kooruuk choo kōōyootiin āk choo irēēriisyē! Mākuchō :wuuyinto nyēē wōō kōōrēēt ānku mākōōng'woonchi :Yēyiin biiko choo mārūbē ng'aleekyii. ²⁴ +/Makeebakach alak /ankeenam alak bokuyēkunoot motwoor ām kōōrōōsyēk tukul. Mākuminy :bōrōryōōsyēk alake Yēērusālēm ākyo yēē bēkunēē :bēsyōōsyēkwaa.”

*Kiyēē ibooru chōōnēētaab Yēēsu
(Mataayo 24:29-31; Māārko 13:24-27)*

21:6 Luuka 19:44 **21:12** Yēyuut. 12:1-4; 18:12-17 **21:15** Luuka 12:11-12; Yēyuut. 6:10 **21:16** Mat. 10:35 **21:18** 1Sām. 14:45; Luuka 12:7 **21:19** Mat. 10:17-22 **21:19** Mat. 10:22; Luuka 17:33 **21:22** Kiruu. 32:35; Cherem. 5:29; Èsēk. 9:1; Tān. 9:26; Osee. 9:7; Miika 3:12; Luuka 11:49-51 **21:24** Luuka 17:22-24 **21:24** Luuka 19:41-44 **21:24** Isa. 5:5; Isa. 63:18

²⁵ Kimwoochi subak :Yēesu rubiikyii kule, “+/ Makeekasee mēēyintaab kōōrēet wōlēē mākōōbuurto :asiista, araaweet āk kookeelik. Mākumuuyo :biiko ām kōōrēet ānkuboty :tonkoy kule tākyinē keey ānō, kumwēyēē kaaruumeetaab bēēkaab araarayta. ²⁶ Mākōōtintiimākoy :wōliin bo barak ānkumuuyo :biiko chēē chaang' kubo kiyēē mii wokuyēyāktōōs ām kōōrēet, kut wuu nyēē mākubēk.

²⁷ Yooto, makukas :biiko āyēēwu :anii, *Wēritaab Chii, ām boolteet ām kāāmuukēyēwēk āk lēbkēēyyēetaab Yēyiin. ²⁸ Yoo okāsē kutoowu keey :tukuuchoo tukul, ōng'ērēkiisyē, kuuyu, ōmiitē bōōbēēti kōōrēet nyēē lēēl.”

Bēsyēēt nyoo iyēēwu :Yēesu

(Mataayo 24:32-36; Māārko 13:28-32)

²⁹ Yooto subak, kumwoochi :Yēesu rubiikyii kule, “Māchē okāsēē *mutiniit āk keetiik alak. ³⁰ Yoo inkātu :sokēēkaab keetiichoo, ōnkēt kule kaakuriik kumusēs. ³¹ Ām kēēlto nyēē wuu nyooto, yoo okāsē kuyēyāktōōs :tukuuchoo, ōnkēt kule kaakuriik :Bāytooyiisyēētaab Yēyiin.

³² ! Kāāmwoowook, mābootōōs :biikyuu choo kyaakwey ānkoo kāyēyākiis :tukuuchoo tukul. ³³ Mākubot :barak āk ng'wēny, nteenee mābotē :ng'alyoontēnyuu.”

Ōriib keey

³⁴ Kitas taay :Yēesu kumwoochi rubiikyii kule, “Ōriib keey! -Mookany ānyōōrwook ōbēng'tēē sookwoonuutēk ōyyēēsyē. -Mookany mbo kōōbootook :kāāsōōtēyēwēk chēbo wōlēē +moonyoorte mokornoontiit. Yoo kooyey kuu nyooto, makucheeraak :bēsyoonoo āyēēwunēē. ³⁵ Makucheer :ng'aleech biiko ām wōlto ake tukul. ³⁶ Māchē ōriibē keey kwaak. Ōsooyē sōōtitir ōbununēē ng'aleechaa soomuuch bōōyyoonyēē taayeetaab *Wēritaab Chii.”

Kiyēbchiyiit :biiko chēē chaang' Yēesu ām Kōōtaab Yēyiin

³⁷ Kiinēētiisyē :Yēesu ām *Kōōtaab Yēyiin yoo bo bēēt, nto mii kwēēmooy wokuruchinē keey wōliin bo Lekemeetaab *Musēytuuniinēk. ³⁸ Kuyyēēchē :kōōrēet, kōōyēyē Kōōtaab Yēyiin wokōōnēētiisyē. Kimustoooy :nkicheek biiko chēē chaang' bokukāsē kiyēē kiinēētē :Yēesu.

22

Kicheeng' :buunikaab Yēesu wōlēē makunamta

(Mataayo 26:1-5; Māārko 14:1-2)

¹ Kikiikuriik :Saakweetaab mukaatiin chēē mākuutunootiin. Saakwaani ku *Saakweetaab Keeytaayeet. ² Kimii :mbo kibkōōrōs chēē wōōyēch āk kāānēētikaab kiruutēk kuchēēng'ē wōlēē makunamta Yēesu /subokeebakach. Nteenee kinyōkōriitu kuuyu ki chaang' :biiko yooto.

Kiinēm keey :Yuuta kuchaamta Yēesu

(Mataayo 26:14-16; Māārko 14:10-11)

³ Yooto, kutamar :Kibrōkōsyoontēēt Yuuta Iskaryoot nyoo ki akenke ām rubiichoo ki taman āk āyēēng'. ⁴ Kiwo :Yuuta wōlēē kimii :mbo kibkōōrōs chēē wōōyēch ākoo biiko alak chēē ki wōōyēch chēē kirriibē Kōōtaab Yēyiin. Kiwokusat wōlēē +/makeenamta Yēesu. ⁵ King'ērēkyi :bichoo Yuuta

ānkuchāmchiin kule mākōōkoochi :icheek beesaanik, yoo kayey kuu nyooto.
 6 Kucham :Yuuta ng'aleechaa ankucheeng' bārooyinto nyēē /kiimuuchē /
 keenamee Yēēsu kumākāsē :biiko.

*/Kikeyeyta kiyēē /kyoomē ām Saakweetaab Keeytaayeeet
 (Mataayo 26:17-19; Māārko 14:12-16)*

7 Nyēē mā tyaa, kuyit :bēsyeēt nyēē /kēyēēnyēē mēēnkitaab kōrōsēēkaab
 Saakweetaab mukaatiin chēē mākuutunootiin.

8 Kumwoochi :Yēēsu Bētērō ākoo Yoowaana kule, “Bōōyēytoowēēch saak-
 weet kyaam.” 9 Kuteebēē :icheek Yēēsu kule, “Imāchē bokeyeytee ānō?”

10 Kukētyi :Yēēsu kule, “Obe, nto yoo kōōwut Yēērusālēēm, +mōōtuuyēē
 chiito ake nyēē boontoonu tērēetaab bēēko. Orub chiichoo ākoy kōōto
 nyēē kēēwut. 11 Ōmwoochi chiitaab kayta kule, ‘Māchē :Mokoryoontēēt
 kisēēnkēētaab tāyēēk nyēē sukwaamee *Saakweetaab Keeytaayeeet āk rubi-
 ikyii.’ 12 Mākōōboorwook kisēēnkēēt nyēē wōō nyēē mii nyiin barak nyēē
 boonto tukuuk tukul. Yooto, oyeyte āmiik.”

13 Kiba :rubiichoo āyēēnku ānkubokunyōōr kiy ake tukul kuu wōloo kim-
 wooytoochinē :Yēēsu. Nto mii yoo, kuyeyta āmiik.

Āmiikaab lētuut

14 Yu kāākuchōbākoy kiy ake tukul, kuchōōnto keey :Yēēsu *lēbkēēyik
 ānkwoomiis. 15 Kumwoochi :Yēēsu lēbkēēyichoo kule, “Kyaamachaanu kule
 kyaam tukul āmiichu bo Keeytaayeeet kumanaanyalil. 16 !Kāāmwoowook,
 -mēētāwāā-āmē saakweet ake subak nyēē wuu nyi ākoy bēsyeēt nyēē /
 kakiikeeree nyēē lēēl biirē nyi ām Kaab Yēyiin.” 17 Kunam terekyeeet
 nyēē kimii *:tifaayyik. Kubirchi Yēyiin kōōnkōy ānkumwoochi lēbkēēyik kule,
 “Ōmōōsootē tifaayyichu. 18 !Kāāmwoowook, -māwāyyēē subak tifaayyini ākoy
 bēsyeēt nyoo +mawaayyee ām Kaab Yēyiin.”

*Kitoow :Yēēsu saakweet nyēē lēēl
 (Mataayo 26:26-39; Māārko 14:22-25; 1 Kōōriintēēk 11:23-25)*

19 Kunam nkinee mukaatiit ānkubirchi Yēyiin kōōnkōy. Kubetes
 ānkōōkoochinoot *lēbkēēyik kumwoochinē kule, “Bōōrnyuu :nyi nyēē /
 kāākēēkōōn kubo akweek. O-am sōōsōōtēēnoo.” 20 Yu kāākwoomiis kubēk,
 kunam terekyeeet nyēē kimii :tifaayyik ānkumwooy kule, “*Kiirootyeeet :nyi
 nyēē lēēl kubununēē :korotiikyuu chēē +/makiitaata kubo akweek.”

*Kiboor :Yēēsu chiito nyēē kimii wokuchoomtooy
 (Mataayo 26:20-24; Māārko 14:18-21; Yoowaana 13:21-30)*

21 Kumwooy :Yēēsu kule, “Ānkoo kēēmiitē kyoomiisyē :tukul, miitē :akeenke
 ām akweek wokuchoomtooy. 22 Makume *:Wēritaab Chii kuu wōloo kiikusatita
 :Yēyiin, nteenee +/mākiing'woonchi chii nyoo kachaamta.” 23 Kuteebēē keey
 :rubiik yooto kule, “Ara ng'oo ām acheek :nyēē mii wokuchoomtooy Yēēsu?”

*Ng'oo :nyēē wōō?
 (Mataayo 20:25-28; Māārko 10:41-45)*

24 Kutoow :rubiik kumooyo wōōyinto. 25 Kumwoochi :Yēēsu kule,
 “Bāytooyik chēē mii kōōrooni kumāchē kōōboorchi biiko alak kule icheek :chēē
 bāytooyiisyē ānku icheek :chēē inkētē kuyēētyēēchi biiko alak kusiir chuut.

26 Māmāchāktōōs oyey :akweek kuu nyooto. Nteenee nyoo kāāntōōyīin ām akweek kuyīb keey ng'wēny, nto nyoo māchē kuyēk kāāntōōyīin kumāchāktōōs kuyētyēēchinē chuut. 27 Ng'oo :nyēē wōō ām chiito nyoo āmiisyē āk nyoo bāyīisyē? Chiito nyēē wōō ku nyoo āmiisyē, nteenee āboontē keey akweek āyētyēēchook.

28 Kwōōmuytoochi :akweek tyēmuutēk chēē kōōkēenyōōru. 29 Kuu yoo kiikukōōno :Baaba kāāmuukēywēēk ābāytooyīisyē, +māākōōnook :nkanii kāāmuukēywēēchoo. 30 +Mākiibuurtē keey :tukul āk akweek ām Kaab Yēyiin kyoomīisyē ānkōōtilchinē ng'aleek biiko tukul chēbo mooyēētaab *Isrāyēēl."

*Kiiboor :Yēesu kule makutuuch keey :Bētērō
(Mataayo 26:31-35; Māārko 14:27-31; Yoowaana 13:36-38)*

31 Kumwoochi :Yēesu Bētērō kule, "Simōōni wē, Simōōni! /Kāākiikoochi Syyeetaani kāāmuukēywēēk kutyemaak. 32 Nteenee kāāsoowuung' anii kumēēboot kaakaaseet. Yoo 'keeweeke ichōō wōlēē āmiitē, +mēētitiir rubiik chuut." 33 Kumwoochi :Bētērō Yēesu kule, "Mokoryoontēēt, kaachamte keey :anii. Yoo kābo rātiisyō, /keerateech tukwaay, nto yoo kābo meet, kēēbēku :tukwaay." 34 Kukētyi :Yēesu kule, "Bētērō, kāāmwoowuung', kutoombo kōōturkuuchē :kirkōōnkiit kwēēmowuuni +meetuuch keey areet sōmōk."

Ōchōb keey, mii :wuuyinto kuchōōnii

35 Kumwoochi :Yēesu rubiikyii kule, "Yoo kyāāyooktook obeetaate āmā beesyaa nto ku lool nto kwēyōōn, ara kibotwook :kiy ake tukul?" Kumwooy :rubiik kule, "Māmii :kiy nyēē kibotwēēch." 36 Kumwoochi :Yēesu kule, "Nteenee raat, yoo boonto :chii beesaanikyii nto loolēenyii, kunamaat. Nto nyoo mātinyē chōōkiit, kwaalta kābuutiinyii ankwaal nyeenyii. 37 Mākuyityiin :siruuētēchu bo Yēyiin kurubta keey āk anii ām yoo mwooyē kule, /Kikeetasta kibng'ōōkisiisi.'† Kuu wōloo /kikeesirta kurubta keey āk anii, makuyeyakay kuu nyooto." 38 Kumwooy :rubiik kule, "Mokoryoontēēt, nto chu chōōkiinēk āyēēng'." Kumwoochi :Yēesu kule, "Kutēēniit choo!"

*Kiwokusaayee :Yēesu Ketesemaane
(Mataayo 26:36-46; Māārko 14:32-42)*

39 Nto mii yoo, kuchuwunee :Yēesu kōyooto kimii kwoomīisyēē āk rubiikyii ānkutākyi keey Lekemeetaab *Musēytuuniinēk kuu kwaak. 40 Kumii wōlooto, kumwoochi rubiikyii kule, "Māchāktōōs ōsooyē simōō-āsyi keey tyēmuutēk."

41 Kung'etee :Yēesu yēē kimii :rubiikyii ankoonaata yēē lōō kisich. Kuku-tuny ankusaay kule, 42 "Baaba, yoo ichāmē, inēmtoowoo nyalili. Nteenee kuyeyakay kuu wōloo imāktooy, āmēēbērē kuu wōloo āmāktooy anii." 43 Yu keewaany :Yēesu kusaay kuu nyooto, kuchō * :malayikeet ānkōōtitiir. 44 Kisaay subak nyēē ng'waa miisin kut kooyot. Kikerkeyiitu :kiyootichaa korotiik chēē /kakiitaata.*

45 Kung'etee :Yēesu yooto kāsooyēē, ānkuu yoo kimii :rubiik. Nteenee kinyōōr rubiichoo kuruuytōōs kubo chaasikaab ng'uusng'uusyēēt.

22:26 Luuka 9:46-48 22:26 Mat. 23:11 22:27 Yoowa. 13:4-5, 12-17 22:29 Luuka 12:32
22:30 Mat. 19:28 22:31 Ayub 1:6-12; 2:1-6; Luuka 22:3 22:32 Mat. 16:18; Luuka 22:62;
24:34 22:34 Māārko 14:30-31 22:34 Luuka 22:61 22:35 Luuka 9:3; 10:4 22:36 Mat.
10:34 † 22:37 Isa. 53:12 22:39 Mat. 26:30; Luuka 21:37; Yoowa. 18:1-2 22:42 Mat. 6:10;
Māārko 10:38; Yoowa. 12:27-28 * 22:44 Kimāmiitē :kērēywēēchu tukwaay siruutēk alak nteenee
/kibokēētāsyinē lētuunoo.

46 Kumwoochi :Yēesu rubiichooto kule, “Tōōruuytōōsii? Ōng’ēētyē ankoosaay simōō-āsyi keey tyēmuutēk.”

/Kikeenam Yēesu nteenee kitay /kēēsār

(Mataayo 26:47-56; Māārko 14:43-50; Yoowaana 18:3-11)

47 Kutākumii :Yēesu kung’āloolē, kuyit :Yuuta nyoo ki akeenke ām rubiikaab Yēesu taman āk āyēēng’, kuboontoonu keey biiko chēē chaang’. Kuwo yēē kimii :Yēesu kumāchē kutorooch. 48 Kumwoochi :Yēesu kule, “Yuuta! Imāchē man ing’ōmtē *Wēritaab Chii ām toroocheet?”

49 Yu kakas :rubiik chuut kiyēē kimii wokuyēyāktōōs, kumwooy kule, “Mokoryoontēēt! Keeyebaayeb?” 50 /Kēēmwooyē kuu nyooto, kuchwēntooy :akeenke yīititaab taay nyēbo motwooriintēetaab kibkōrōs nyēē wōō.

51 Nteenee kumwoochi :Yēesu rubiikyii kule, “Ōbāroochi kuyey!” Yooto, kunam yīititaab chiichoo ānkukētyi yooto.

52 Bichoo kikwoontookey Yuuta ku mbo kibkōrōs chēē wōōyēch, booyik ākoo biiko alak chēē wōōyēch ām chēē kiriiibē *Kōōtaab Yēyiin. Kumwoochi :Yēesu bichooto kule, “Ntēē sookwaante chōōkiinēk āk syaariinek? Ōbērē āntōōchinē :anii lukēēt nyēē māchē kuweech kōōrēēt? 53 Ntēē kwāāmiitē :anii kwaak biiwuutaab Kōōtaab Yēyiin amoonamaa? Nteenee bēsyeēng’woong’ :nyi ra āk kāāmuukēyewēēkaab mēēnānēēt.”

Kituuch keey :Bētērō

(Mataayo 26:57-58, 69-75; Māārko 14:53-54, 66-72; Yoowaana 18:12-18, 25-27)

54 /Keenam Yēesu yooto /ānkēēkweryoot ākoy kaytaab *kibkōrōs nyēē wōō. Koonamaat :Bētērō Yēesu ākoy biiwuutaab kayaa.

55 Kikiikoolaay :riibiik maat kiyēng’ ānkimii :biiko kuywēē maata. Kiwokuyi :nkinee Bētērō mayaata. 56 Nto bērē kukas :chēēbto ake nyēē kiyēyiisyē kayaata Bētērō kukताल :maata, kōōrōotoot ānkulē, “Ntēē kiboon-tootē keey :chiichi Yēesu!” 57 Kutuuch keey :Bētērō kule, “Chēē, -māānkētē chiichoo!”

58 Kukas :chiito ake subak Bētērō ānkumwooy kule, “Inyiing’ :ake ām bichu.” Kumwooy :Bētērō kule, “Lēyyē, ābēērē keey!”

59 Yu kakeeyta :asiista akeenke, kumwooy subak :chiito ake ām yooto kule, “Kubooyiit man, kiboon-tootē keey :chiichi Yēesu, kuuyu sālu Kalilaaya.”

60 Kutuuch keey :Bētērō kule, “Kubooyiit man, -māānkētē kiyēē imi-itē imwooyē.” Kōōturkuuchē :kirkōōnkiit bakeenke. 61 Kuweech keey :Yēesu ānkōōrōotoot Bētērō. Koosoot :Bētērō yoo kāmwoochinē :Yēesu kule, “Kutoombo kōōturkuuchē :kirkōōnkiit kwēēmowuuni +meetuuch keey areet sōmōk.” 62 Kuchuyta :Bētērō saang’ ānkuwokuriir nyēē kāng’woonchi miisin.

/Kikiintosuur Yēesu /ānkēēbir

(Mataayo 26:67-68; Māārko 14:65)

63 Kiintosuuroot Yēesu :biiko choo kimii kuriibootē ankoonyaliilaat.

64 Kiyyēēnē koonyek, ānkubirsēētē, sukutēēbootēē kule, “Mwoowu baa, ng’oo :nyi kābiring’?” 65 Kiinchōchēē mbo subak :bichooto Yēesu ng’aleek alak chēē chaang’.

Kumii :Yēesu taayeetaab kōōkwēēt nyēē wōō nyēbo Yuutayeeek

(Mataayo 26:59-66; Māārko 14:55-64; Yoowaana 18:19-24)

⁶⁶ Yu yēēchē :kōōrēēt, kikiikōōruruuch keey :kōōkwēēt nyēē wōō nyēbo Yuutayeek: Booyik, mbo kibkōōrōs chēē wōōyēch āk kāānēētikaab kiruutēk. / Kikēēkwēryoot Yēēsu ākoy kōōk.

⁶⁷ Kumii kōōk, /keeteabee kule, “Inyiing’ man *:Kāārārōokiintēēt?” Nteenee kukētyi :Yēēsu kule, “Ānkoo kāāmwoowook, mēēbērē +moochamte, ⁶⁸ nto subak, yoo kaatebeenaak :nkaniī ng’ālyoo, mēēbērē +mōōkētu. ⁶⁹ Nteenee kung’eetee raat kuwo taay, +māwāabuurunēē :aniī, *Wērītaab Chii, āwutaab taay nyēbo Yēyiin kēēbāytooyiisyē :tukwaay.” ⁷⁰ Kuteebee :bichoo tukul kule, “Imāchē imwaay kule inyiing’ Lakwataab Yēyiin?” Kukētyi kule, “Wuu nyooto.”

⁷¹ Yu kāmwooy :Yēēsu kuu nyooto, kōōruumchi :bichoo kule, “Nee ake :nyēē /tākēēmwoowēēch kurubta keey āk chiichi, ntēē kaakeekas kuchāmchiintōōs nkit.”

23

Kumii :Yēēsu taayeetaab Bilaato

(Mataayo 27:1-2, 11-14; Māārko 15:1-5; Yoowaana 18:28-38)

¹ Yooto, kung’eet :kōōkwoonooto tukul bo Yuutayeek ānkukwēryoot Yēēsu ākoy Kaab *Bilaato. ² Kumwoochi :bichooto Bilaato kule, “Kikēēnyōōru chiichi kutēwēchootē kāāsōtēywēēkaab biikyoo kule kumākwēchi bāytooyiintēēt nyēbo Rooma *syuuruut. Kimwooytootē mbo subak kule inee ku kāārārōokiintēēt nyēē māchē kubayta biikyoo.”

³ Kuteebee :Bilaato Yēēsu kule, “Inyiing’ :bāytooyiintēētaab Yuutayeek?” Kukētyi :Yēēsu kule, “Wuu nyooto, sinee.” ⁴ Yu /kābokiikum Yēēsu, kumwoochi :Bilaato mbo kibkōōrōs chēē wōōyēch āk biiko chēē kimii yooto kule, “Ntēē -māākāsē lēēlis nyēē boonto :chiichi.” ⁵ Kōōwuruur :mbo kibkōōrōs choo wōōyēch Bilaato kumwoochinē kule, “Inee :nyēē mii kutēwēchootē biiko ām kōōrēēnyoo kumukuul kubuntēē kāānēētiisyēēnyii. Kitoowunēē ng’aleechaa Kalilaaya, neennyi kookuyit wōli.”

/Kikiirēkēērchi Yēēsu Ērōōtē

⁶ Yu kakas :Bilaato ng’aleechaa, kumach kōōnkēt yoo kibo :Yēēsu yēēmēētaab Kalilaaya. ⁷ Yu kāwokōōnkēt, kōōrēkēērchi Yēēsu Ērōōtē nyoo kikiikuruutoon Yēērusālēēm bēsyoōsyēchooto, kuuyu ki bāytooyiintēētaab Kalilaaya.

⁸ Bērē kukas :Ērōōtē Yēēsu, kung’erech miisin, kuuyu kikiikumachaan nyi kooy kule nto kas inee kuuyu /kikiikyaaamta Yēēsu miisin. Kimāchē kule nto yey :Yēēsu kiy nyēē /kiilātē. ⁹ Kuteebee :Ērōōtē Yēēsu ng’al chēē chaang’, nteenee mānāākētyi :Yēēsu ng’ālyoo.

¹⁰ Yooto, kung’eētyo :mbo kibkōōrōs chēē wōōyēch āk kāānēētikaab kiruutēk ānkumwoochi Ērōōtē kule, “So, ntēē kiikuyey :chiichi ng’aleek chēē miyootēch miisin!” ¹¹ Nto mii yoo, kuyēchi :Ērōōtē āk riibiikyii Yēēsu ng’al chēbo kāāntosuurāt ankoonyaliil. Kiilookyi sireet nyēē kibo bāytooyiisyēēt / ankeeketita kuwo wōlēē kimii :Bilaato.

¹² Kiyey :yooto kuchoomnyo :Ērōōtē āk Bilaato bēsyoonoo kusiir yu kibo taay yoo ki buunyoo :chii ām wōlēē mii :ake.

*Kiisimchi :kääntōōyikaab Yuutayeeek Bilaato kubakach Yēesu
(Mataayo 27:15-26; Māārō 15:6-15; Yoowaana 18:39—19:16)*

¹³ Kōōruruuch :Bilaato mbo *kibkōrōs chēē wōōyēch āk kääntōōyik āk biikaab yēēmēēt ¹⁴ ānkumwoochi kule, “Kōōkwērwoo chiichi ānkōōmwoowoo kule kōtēwēchootē biiko. Kāābērē ākuumu ām taayeeṅ’woong’ ku -māākāsē lēēlis nyēē boonto, ¹⁵ āmānyōōr :nkinee Erōōtē lēēlis ake tukul. Kayey :yooto kukētēwēch. Nto subak, māmii :kiy nyēē kiikuyey sukōōsākyi /keebakach.

¹⁶ Kunyi, +/makeebas /ankeebakaakta kuwēēchi keey.*

¹⁸ Kōōrummchi :biiko kule, “Iwaang’tē chiichi ankiityaakte Baraaba.”

¹⁹ Baraaba ku chiī nyēē /kikiikeerat nyēē kimāchē kuweech kōōrēēt ānkikiikubākākiis.

²⁰ Kumwoochi :Bilaato subak bichoo kule, “Ntēē irooko /kiityaakta Yēesu.”

²¹ Nteenee kubōloobōl :biiko kule, “Obakach! Obakach!”

²² Kumwoochi :Bilaato bichoo nyēbo sōmōk kule, “Ara, koleel nee :chiichi? Māmisyinē /keebakach. Kunyi, +/makeebas /ankiityaakta.” ²³ Nteenee kiwuruur :biiko Bilaato kukuurchinē barak kule, “Māchāktōōs /keebakach chiichi!” Kōōbēliis :kwiilateetaab bichoo ²⁴ ānkuyēchi kuu wōloo kāmāktōoy.

²⁵ Kiityaakta Baraaba anuchamta /bokeebakach Yēesu.

*/Kikēēkwērtoochi Yēesu murtooywoontēēt/ānkiinchuruur
(Mataayo 27:32-44; Māārō 15:21-32; Yoowaana 19:17-27)*

²⁶ Yu /kikēēmii /kēēkwērtoochi Yēesu, /kēētuyēē chiito ake nyēē kimii kuwēētii Yēerusālēm. /Kikēēkuurēē chiichoo Simōōni nyēē kibo kōōrēetaab Kurēen. /Kēēnāmē nyoo /ānkēēkērchinē koong’ kukalabaat murtooywoontoonoo kurubē Yēesu lēt. ²⁷ Kiinaamaat :biiko chēē chaang’ kuboontootē keey chēēbyōōsōōk chēē kyoomoonte mbuy kuriirēē Yēesu. ²⁸ Kuweech keey :Yēesu kukas chēēbyōōsōōchoo ānkulēēnchi, “Tibikaab Yēerusālēm, -mooriireenaa, nteenee oriiree keey āk lōkōkwook. ²⁹ Mii kukwoonii :bēsyoōsyēk chēē māikumwooy :biiko kule, ‘Mii nyēē karaam :koorko nyoo mānāāsich leekwa.’ ³⁰ Māikumwooyē :biiko yooto kule, ‘Kaykay kuturbubchēēch :tulōōntōōk ānkutubēēch :lekemoosyek.’ ” ³¹ Kitas taay kumwooy kule, “Yoo imuuchē raat /kēēyēchi kēēti ataa ng’al chēē wuu chu ii, /bokeemwa nee nyēē yaamaat?”

³² /Kikeebeeta nkicheek biiko alak āyēēng’ chēē kirātootiin kubo ng’al chēē kiikuyey kule /bokeebakach ākoo Yēesu. ³³ Yu kayit yēēt ake yēē /kikēēkuurēē ‘Rōkyēetaab Mēt,’ /kēēkwērtoochi Yēesu murtooywoontēēnyii. /Kikēēkwērtoochi ake tukul ām bichoo murtooywoontēēnyii /ānkiiyyoong’tēē ake āwutaab taay /kiyyoong’tēē ake āwutaab kaataam, kōōkwēēnchi Yēesu kwēēn. ³⁴ Kimwooy :Yēesu ām yooto kule, “Baaba, inyōōchi kaat bichu kuuyu -mēēnkētē kiyēē mii kuyēyē.”

Kibar :riibiichoo *sēkēeryēēt yu kimāchē kubchēchiin sirookaab Yēesu sukōōnkēt kule ng’oo :nyēē mākuyib sireet nkōnō.

³⁵ Kiyyoong’iis yooto :biiko kukāsē kiyēē kimii kuyēyāktōōs. Kiinchuruursēt :kääntōōyikaab Yuutayeeek Yēesu kule, “Kiisoobootē :chiichi biiko alak. Kany kōōsoob keey naas yoo inee man *Kāārārookiintēēt nyēē chōōnēē Kaab Yēyiin.” ³⁶ Kiinchuruur :nkicheek riibiik Yēesu. Kikwaanta *tifaayik

* **23:16** Kitāsyi :siruutēk alake kēērywoontēētaab 17: /Kikiityooktooy chiito akeenke yēē /kikyoomē Saakweetaab Keeytaayēēt ām kēnyiiit ake tukul. **23:25** Yēyuut. 3:13-14 **23:28** Luuka 19:41-44 **23:29** Cherem. 16:1-4; Luuka 21:23 **23:30** Ng’oong’. 6:16 **23:31** 1Bēt. 4:17 **23:33** Isa. 53:12 **23:34** Tyēēn. 22:18; Yēyuut. 7:60

chēē tāytāyēch ānkōōyokoochi Yēēsu ³⁷ ānkumwoochi kule, “Yoo inying', man, :bāytooyiintēētaab Yuutayeeek, isoob keey, naas.”

³⁸ /Kikiikēēsirchi kiito ake ng'aleek chēē kiyey /sikiitiilchi Yēēsu meet chēē kimwooyē kule: BĀYTOOYIINTĒĒTAAB YUUTAYEEK :NYI.

³⁹ Kimwoochi Yēēsu :chiito akeenke ām bichoo āyēēng' choo kimii murtooy-wōōsyēkwaa kule, “Ikuurē keey inying' oob kule Kāārārōokiintēēt? Iraraach keey ankiiraraacheech nkacheek!” ⁴⁰ Nteenee kōōburyoong'to :nyiin ake kule, “Yyōōch! -Mēēywēyē :inyiing' Yēyiin siimwooyē ng'al chēē wuu chu ānkēēmīitē kēēnyōōru āk chiichi ng'wooninto nyēē kerkeey? ⁴¹ Misyēēch acheek kubo lēēlisto nyēē kēēboontē. Nteenee /kakaama chiichi buch.” ⁴² Yooto, kumwoochi :chiichoo Yēēsu kule, “Isootaa, yoo 'kēēwut Kaab Yēyiin.” ⁴³ Kumwoochi :Yēēsu kule, “! Kāāmwoowuung', bokiibuurē ra āk inying' kibkōōnkōy.”†

Kime :Yēēsu

(Mataayo 27:45-56; Māārō 15:33-41; Yoowaana 19:28-30)

⁴⁴⁻⁴⁵ Ku āsiiswēk lo, kuker :kiito ake asiista kutuuyiit :kōōrēēt. Kiichuulyo :mēēnānoonoo ākoy āsiiswēk sokool. Kukērēērunēē keey :ankeet āyēēng' nyēē kirikimim nyēē /kikiiyēēlēē Kitōōkiitaab *Kōōtaab Yēyiin. ⁴⁶ Yooto kōōnchō :Yēēsu kule, “Baaba Yēyiin! Kāāyokoowuung' tāmirmiryēēnyuu!” Kōōtēryēēchē ng'aleechaa, kung'ētē bakeenke!

⁴⁷ Kisilto kāāyooong'iintēēt ake nyēbo lukēēt nyēē kimii yooto Yēyiin. Kimwooy kule, “Kubooyiit man, ākoo kochurtaat :chiichi ām taayeetaab Yēyiin.”

⁴⁸ King'woonchi biiko chēē kimii yooto yu kakas kiyēē kayeyakay. Yooto nanyuun kooyeey kaa nyēē kanamaat keey kwērmētōōk.

⁴⁹ Kiiyyoong'iis :chōōrōōnuutēkaab Yēēsu āk chēēbyōōsōōk alak chēē kikiikuruuban Yēēsu kung'eetee Kalilaaya, kutoobēnē kiyēē kimii kuyēyāktōōs.

Wōlēē /kikeemuuya Yēēsu

(Mataayo 27:57-61; Māārō 15:42-47; Yoowaana 19:38-42)

⁵⁰⁻⁵¹ Kimii :chiito ake nyēē /kikēēkuurēē Yōōsēēf nyēē kiminyē *kiriinkēētaab Arimataaya ām yēēmēētaab Yuuteeya. Kikiikunam ng'ālyoontēētaab Yēyiin miisin ānkimii kukānyoonu Bāytooyiisyēētaab Yēyiin. Ki inee :akeenke ām kōōkwēēt nyēē wōō nyēbo Yuutayeeek nteenee kimachamaat ng'aleekaab chuut ām kōōkwoonoo. ⁵² Kiwo :chiichoo Kaab *Bilaato wokusoom /kēēchāmchi wokōōnēm muustaab Yēēsu. Kuchāmchi :Bilaato. ⁵³ Wokōōrēēk miuwooyoonoo ankuratee ankeet ānkuwokōōkoochi kochonkeet ake. Kiiwōōroot :kochonkaanaa /āmānāākiikoochi muusyoo bēsēyēt ake.

⁵⁴ Ki bēsēyēt :nyooto nyēē kimii :Yuutayeeek kuyēyētēē keey kukātoow keey :bēsēyēētaab *Sabaato. ⁵⁵ Kiinaam :chēēbyōōsōōchoo kikwoontooy keey Yēēsu ām Kalilaaya Yōōsēēf ākoy kochonkaanaa bokukas wōlēē /kikeekonorta. ⁵⁶ Nto mii yoo, kooyeey ankubokuyeyta mwaanik chēē boong'u nyēē anyiny. Nteenee kiimuuny ām bēsēyēētaab *Sabaato kuu wōlēē mwooytooy :mākuutēk.

23:36 Tyēēn. 22:7; 109:3-5 **23:36** Tyēēn. 69:21 **23:38** Mat. 27:11 **23:39** Luuka 2:11

† **23:43** Nto “!Kāāmwoowuung' ra, bokiibuurē āk inying' kibkōōnkōy.” **23:44-45** Mat. 24:29; 27:51

23:46 Tyēēn. 31:5; Yēyuut. 7:59 **23:47** Yēyuut. 3:14 **23:49** Luuka 8:2-3 **23:50-51** Luuka 2:25

23:53 Luuka 19:30 **23:56** Chuy. 20:8-10

24

*King'eetee :Yēesu meet
(Mataayo 28:1-8; Māārko 16:1-8; Yoowaana 20:1)*

¹ Ām bēsyēetaab taayta, nyēē kirubē bēsyēetaab *Sabaato, kumusta :chēēbyōōsōōchoo kukēērir :kōōrēēt ākoy kochonkaanaa /kikēēkōnōrēē Yēesu. Kibeeta mwaanichaa kiboong'u nyēē anyiny choo kikiikuyeyta.

² Kuyitē, kunyōōru /kākēēwunukto rwaantaanaa /kikikeekeree kochon-keet. ³ Yu kēēwut kochong', kukas kule kimāmii :muustaab Mokoryoontēēt Yēesu.

⁴ Kutākōōlātē ām kiyēē kayeyakay, kutook :biiko alake āyēēnku chēē kēēyyoong'is taayeeng'waa. Kikiilaach sirooy chēē kileelach kut kōōwirwiirtōōs. ⁵ Kimuuyo :chēēbyōōsōōchoo ankukas ng'wēny. Yooto, kumwoochi :bichoo kule, "Ām nee yu ōchēēng'ēē chii nyēē soboot *kāābkwoombiich? ⁶ Māmii wōli! Nteenee kaakung'eetee meet. Māchāktōōs ōsōōtē wōlēē kimwooytoowook yoo kitākumiitē Kalilaaya. ⁷ Kimwooy kule, '+/Mākiyokoochi *Wēritaab Chii bīich chēē kibng'ōōkisiis chēē mākukwērtōochi *murtooywoontēēt. Nto mii bēsyēetaab sōmōk kung'eetee meet.' " ⁸ Kisēw :chēēbyōōsōōchoo.

⁹ Kooyeey :chēēbyōōsōōchoo wōloo kikwoonēē ānkubokwoomchi ng'aleechaa rubiik choo ki taman āk akeenke āk chuut alak. ¹⁰ Chēēbyōōsōōchoo ku Maaryaa nyēbo Maktaala, Choowaan, Maaryaa kaametiitaab Yāākōbō āk chēēbyōōsōōk alak chēē kiboontootē key tukul.

¹¹ Kichweesta :rubiichoo chēēbyōōsōōchoo. ¹² Ānkoō kuwuu nyooto, king'eet :Bētērō ankulabat wōlooto kibo kochonkaanaa /kikēēmuchinē Yēesu. Kōōkōōyto āriit, nto bērē kulē, kukas sirookaab Yēesu baateey āmāmii :bōōrto. Kooyeey :Bētērō kaa kōōlātōotē ām kiyēē kiyeyakay.

*Kiiboorchii key :Yēesu rubiik āyēēng' chēē kibēētii Emaawu
(Māārko 16:12-13)*

¹³ Kimii :rubiik alake āyēēnku chēbo Yēesu bēsyoonooto kubēētii saang'taab Emaawu. Kiyibē :lōōyinnyii āsiiswēk āyēēng' kuwēētēē :chiito Yēērusālēēm.

¹⁴ Kubēētii, kung'āloolootēē tukuuk tukul chēē kikiikuyeyākiis.

¹⁵ Kutākumii kwoomootē lōkōōy, kulumchi :Yēesu baanng'waa anku-tas taay :tukul ¹⁶ kumānēēnkēt :rubiik kule ki inee. ¹⁷ Kumwoochi :Yēesu kule, "Nee nyi ōng'āloolootēē ēē?" Kōōyyoong'is ānkukas nyēē kāsāng'utiitu. ¹⁸ Kumwoochi :rubiintēēt nyēē /kikēēkuurēē Kileeyoba Yēesu kule, "Imāchē imwoowēēch kule inyiing' baateey ām Yēērusālēēm nyēē -mēēnkētē kiyēē kookuyeyakay?" ¹⁹ Kuteebēē :Yēesu chiichoo kule, "Nee :nyēē kookuyeyakay?" Kulē, "Ng'alyoo kurubta key āk Yēesu nyēbo Nāāsārēēt. Kī *wōōrkooyōontēētaab Yēyiin nyēē kiboonto kāmūukēywēēk ām wōlēē king'ālooltooy ānkuyēē ng'al chēbo kwōng'uut ām taayeetaab Yēyiin āk biiko. ²⁰ Kiyiyokooyto :mbo kibkōrōs chēē wōōyēch āk kāmōōyikoo /bokeebakach. /Kikēēkwērtōochi murtooywoontēēt. ²¹ Kōkiimoong'tēē key :acheek kule inee :nyēē +machokootyaakta biikaab *Isrāyēēl. Bēsyēetaab sōmōk :nyi ra kung'eetee kōyēyākiis :ng'aleechu. ²² Nto subak, kākōōnēēch :chēēbyōōsōōk alake kunameech :tonkoy. Kamusta ākoy kochong' wōloo /kikiitōōrē, ²³ nteenee, mānāānyōōr bōōrnyii. Kāmwoowēēch kule kakas

malayikaan alak chēē kāmwoochi icheck kule soboot :Yēesu. ²⁴ Kaakuba :alake am acheek wōlooto ānkubokunyōōr kuwuu nyooto.”

²⁵ Kumwoochi :Yēesu bichooto kule, “Kyōōbuuswookēn sōō nyēē tyaa, ānku wuuyēch mētēwookwook kule nee! Ākoo mānōōyēnchi tukuuk tukul choo kiikumwooy * :wōōrkooyikaab Yēyiin. ²⁶ -Mōōnkētē :akweek kule kimisyinē kunyalil * :Kāārārōokiintēēt am tukuuchoo nto /kiitōōrōrē?” ²⁷ Yooto, kōōbāng’boonkyi :Yēesu bichoo am siruutēkaab Yēyiin kutoowunēē choo bo *Muusa ākoy chēbo wōōrkooyik tukul kurubta keyy āk inee.

²⁸ Yu makuyit saang’aa kibēēti, kuyey keyy :Yēesu wuu nyēē kimāchē takutas taay āk baanaa. ²⁹ Nteenee kiket :bichoo kule kōōbuurto keyy :icheek, kuuyu, kikiikwiimēn :kōōrēēt. Kucham :Yēesu kōōbuurto keyy tukul. ³⁰ Kumāchē kwoomiis, kunam :Yēesu mukaatiit ānkubirchi Yēyiin kōōnkōy. Kubetes ānkōōkoochi bichooto. ³¹ Kusēw :bichoo kule ākoo ki Yēesu :nyooto. Kusēwu kuu nyooto, kubotē :Yēesu kule bil!

³² Kumwooy :bichooto kule, “Kākāākēēng’ērēkiisyē sōō nyēē tyaa, yoo kāmii :Yēesu kumwoowunoonwēēch ng’aleek kurubta keyy āk kiyēē mwooyē :siruutēkaab Yēyiin.” ³³ Kung’ēētyo :bichooto areet akeenke ankooyeey Yēērusālēm. Kibokunyōōr rubiichoo ki taman āk akeenke āk rubiik alak kumii yēēt akeenke. ³⁴ / Kēēmwoochi bichooto tukwaay kule, “Kookung’etee man :Mokoryoontēēt meet ānku kākōōboorchi keyy Simōōni.” ³⁵ Kumwoochinē :bichooto kikwoonēē Emaawu chuut kiyēē kiyeyakay am kēēltaab too āk subak wōlēē kiinkētito :icheek Yēesu, yu kāwokubetes mukaatiit.

*Kichōōnchi :Yēesu rubiikyii am bēsyooni kaakung’etee meet
(Māārō 16:14; Yoowaana 20:19-23)*

³⁶ Kutākumii :bichoo kwoomchinē chuut lōkōōyiwēchoo, kutookunēē :Yēesu kōyooto ānkumwoochi kule, “Ōnyōōru tāloosyēēt.” ³⁷ Kimuuyo :bichoo, ānkubōotoon kubērē tōōs āyiintēēt :nyooto. ³⁸ Nteenee kumwoochi :Yēesu kule, “Ām nee yu kōōmuuyē ankooyiimaak mēt -moochamte kule anii :nyiitēnyi? ³⁹ Okas baa mbo āwunnyēkyuu āk kērēēnkōōk. Otatabtab sookas, kuuyu, ōmiitē ōbērē tōōs anii ku āyiintēēt. Mātinyē :āyiintō bōōr.” ⁴⁰ Kōōboorchi āwunnyēk āk kērēēnkōōk. ⁴¹ Kiilat :rubiik ānkung’ērēkiis, nteenee wuu nyēē kimā manta. Kuteebēē :Yēesu kule, “Ōboontē āmnyoo?” ⁴² / Kiikoochi *burburyoontēēt nyēē kiwaatanaat ⁴³ ankwaam kukāsē :rubiik. ⁴⁴ Kumwoochi rubiikyii kule, “Ōsōōtyēēchi kiyooyāāmwoowook yoo kitākēēboontōotē keyy. Kyāāmwoowook kule misyinyē kuyeyākiis :tukuuk tukul kuu wōloo mwooytooy :kitaabu-unekaab *Muusa āk chēbo *wōōrkooyikaab Yēyiin āk choo bo kitaabuutaab Tyēēnwookik kurubta keyy anii.”

⁴⁵ Nto mii yoo, kung’oonkyi :Yēesu rubiikyii kōōnkēt kiyēē kimwooyē :siruutēkaab Yēyiin. ⁴⁶ Kimwoochi kule, “Siraat kule makunyaliil :Kāārārōokiintēēt anku makung’etee meet am bēsyēētaab sōmōk. ⁴⁷⁻⁴⁸ +/ Makyaamtaat am kōōrootunwēēk tukul kubuntēē kaayneenyii kule kuweek :biiko am miyootyēēt nyoo kiikuyey /sikēēnyōōchi kaat. Kookas :akweek

kuyēyāktōōs ng'aleechu. Kunyoo, o-amtaate lōkōōywēchu ōtoowunēē Yēērusālēēm. ⁴⁹ Kookas, āmiitē wāāyookwook kiyēē kikuurtoowook :Baaba. Nteenee ōkāng'iisye yuutēyu bo kiriinkooni kut / kiilumeenaak kāāmuukēywēēk kukwaanee kibkōōnkōy.”

/Kikēyib Yēēsu kuwo kibkōōnkōy

(Māārkō 16:19; Yēyuutēk 1:9)

⁵⁰ Nto mii bēsyēēt ake, kuwēēto keey :Yēēsu rubiichoo kung'eetee Yēērusālēēm kutākyinē keey Beetannyyaa. Yu kariikta, kōōtōrōōr :Yēēsu āwunnyēk ankusaay Yēyiin kōōberuur rubiichoo. ⁵¹ Kutākumii kusooyē, /kēyib kuwo kibkōōnkōy. ⁵² Kukatunkyi :rubiichoo Yēēsu ankooyeey Yēērusālēēm kung'ērēkootiin miisin. ⁵³ Kibēētii :rubiichoo *Kōōtaab Yēyiin kibtaman kōōkoostooy Yēyiin.

Yoowaana

Taayta

Siriintēēt, yēē / kikeēsirē ak wōlēē / kikeēsirēē: Kisirē :lēbkēēyiintēēt Yoowaana kitaabuuni. Kisir kiyēē kikāsēē koonyekyii nkit. /Kiisōōtyinē kule kisirēē Ēfēēsō am kēnyiitaab 90-96 KK.

Kiyēē mii ariit: Kurubta keyy ak kiyēē kimwooy :Yoowaana nkit, kisirē kitaabuuni sukung'et kōōyēnchi :biiko kule Kāārārōokiintēēt :Yēēsu ānku lakwataab Yēyiin, sukunyōōr :icheek soboontaab kibchuulyo yoo keekaasee keyy inee (kur. 20:31). Toowu :kitaabuuni wuu nyēē tyēen kung'ālōolēē Yēēsu kule Ng'ālyoontēēt, nyēē kirōōrōōtunēē :soboonto am kibkōōnkōy / kumanaakeeyey kiy ake tukul. Ibooru mbo :Yoowaana kwōng'uutēk tukul chēē kiyey :Yēēsu ak wōlēē kikwiilta keyy ak Yuutayeek alak choo kimātinyē kāāyēnēēt. Ng'ālōolēē :kurkeetaab 13-17 tilyaanateet nyēē kiboontēē keyy :Yēēsu ak rubiikyii ak kiyēē kimwoochi kwēēmowuunoo /kumānāākēēnāmē.

Kiyēē āmu: Kōōkiimē :Mataayo kule Kāārārōokiintēētaab Yuutayeek :Yēēsu, ānkwoorōōru :Māārō ak Luuka kule yēchinē :Yēēsu Yēyiin yiisyēēt ānku chii, ikiimē :Yoowaana kule Yēēsu ku Yēyiin ānkwoorōōr yiisyēēnyii ak soboonyii tukul kōōyoyong'unēē yooto. Ng'ālōolēē :Yoowaana Yēēsu kōōboorunēē kitōōntōyēēn. Kuurē kule lēbkēēyyēēt, amnyoontēēt, bēeko, kurkeet, ākiintēēt, musābiibuut, chamateet ak alak chēē chaang'. Māchē :Yoowaana kule nto ris kiyēē āmu :kitaabuunek chuut alake choo bo taay am Kiirootyaaani Lēēl. Kunyoo, wēchē tukuuk chēē manaang'alaalee :chuut. Nto subak, -mēyēēchinē ng'aleek chēē kiikutwech :siriik chuut alake bo lōkōōywēk chēē kārōomēch. /Kēēmwooyē kule imukuulē Yoowaana 3:16 Biibilyaa tukul kuuyu ibooru :kērēywoontooni ng'aleekaab Kiriistō kule, “Kicham :Yēyiin kōōrooni miisin kut kukōōn lakwanyii nyooto akeenke baateey sukung'et :chii ake tukul nyoo ikoosēē keyy lakwanaa mēēbērē mākubot, nteenee mākunyōōr soboontaab kibchuulyo.”

Kichokōōboor :Yēēsu wōlēē wuu :Yēyiin

¹ Am taayta, kimiitē :Ng'ālyoontēēt. Kiboonto keyy :Ng'ālyoontoonoo ak Yēyiin. Ki Yēyiin :Ng'ālyoontoonoo, ² ānkiboonto keyy ak Yēyiin.

³ /Kikeeyey kiy ake tukul kubununēē inee. Nto kimā inee, nto mānāatook :kiy ake tukul nyoo kiikutook. ⁴ Chōōnēē :soboonto wōlēē mii :inee. Kiy-ibchi :sobooniitēnyii biiko lēbkēēyyēēt. ⁵ Ikwēnyē :lēbkēēyoonoo mēēnānēēt, amālukuyē :mēēnānēēt lēbkēēyyēēt.

⁶ Kichō :chiito ake nyēē kiiyook :Yēyiin. /Kikēēkuurēē chiichoo Yoowaana. ⁷ Kichokōōboorchinē :Yoowaana biiko lēbkēēyoonoo, sukung'et kōōyēnchi.

⁸ Kichokōōboorchinē :Yoowaana biiko kurubta keyy ak lēbkēēyoonooto amēēbērē ki inee :lēbkēēyoonoo. ⁹ Kichōōnii :lēbkēēyoonoo kōōrēēt sukulēbkēēchi chii ake tukul.

¹⁰ Kichō :Ng'ālyoontoonoo kōōrēēt nyoo /kikēēyēyē kubununēē inee, nteenee kimēēnkētē :kōōrēēt kule ki ng'oo :inee. ¹¹ Kichō kōōrēēnyii nteenee kitay :biiko kutaach ¹² nteenee mii :biiko alake chēē kitaach inee ankookaasee

key. Kichāmchi bichooto kuyēk lōkōkaab Yēyiin. ¹³ Mānāāyēk :bichoo lōkōkaab Yēyiin kuu wōloo māktooy :chii leekwa nto kuu yoo sichē :chii leekwa, nteenee Yēyiin nkit :nyēē yēyē bichoo kuyēk lōkōkyii.

¹⁴ Kichokuyēk :Ng'alyoontoonoo chii, kēēming'tē keye ankeekas wōōyinnyii, wōōyin nyoo nyōōrtooy :wēēro nyēē akeenke baateey wōlēē mii kwaan. Kichāmē biich kuchurta ānkiyib manta.

¹⁵ Inee :nyoo kyoontooy :Yoowaana kukuurchinē barak kule, “Inee nyoo kyāāmwooyē kule mākučō ām lētuunyuu nyēē boonto kāāmuukēywēēk ku-biira, kuuyu kimii /kumānāākēēsichoo.” ¹⁶ /Kikiibēruurēēch acheek tukul kōōliikto kubo chamateet tukul nyēē boontēēnēēch :chiichoo. ¹⁷ Kikōōnēēch *:Muusa kiruutēk, kuyibwēēch :Kāārārōokiintētēē Yēesu chamateet āk manta.

¹⁸ Māmii :chii nyēē kiikukas Yēyiin, nteenee lakwaniitēnyī sālu Yēyiin :nyēē kiikukas. Kiboonto keye Kwaan ānkiikōōboorwēēch wōlēē wuu :Yēyiin.

Yēytooyiintēētaab kēēltaab Yēēsu

(Mataayo 3:1-12; Māārō 1:1-8; Luuka 3:1-18)

¹⁹ Nto mii bēsyēēt ake kōōyookto :kāāntōōyikaab Yuutayee k mbo kibkōrōs āk biiko alak choo kibo kōōtaab Laawi kuba wōlēē kimii :Yoowaana bokuteebēe kule inee ku ng'oo. ²⁰ Kiichuurta kule, “Mā anii *Kāārārōokiintēēt.” ²¹ Yooto kuteebēe :bichoo kule, “Ara, inyiing' ku *Eliiya?” Kumwooy kule, “Acha.” /Keeteebēe subak kule, “Ara inyiing' ku *wōōrkooyoontoonoo bo Yēyiin nyoo king'āloolēē :Muusa.”* Kulē, “Anii mbonō.” ²² Nto mii yoo nanyuun, kumwooy :bichoo kule, “Ānkiimwoowēēch, inyiing' ku ng'oo? Imwoowēēch subokiiboorchii biiko choo kēēyookwēēch. Imāchē bokiibaartiing' kule inyiing' ku ng'oo naas?” ²³ Kuwālchi :Yoowaana bichoo kule: Anii nyoo king'āloolēēnoo *:Isaaya kumwooyē kule, “Miitē :kuut nyēē kuuru ām suurkwēēn kule,

‘Ōchuulchi Mokoryoontētēē kēēlto.’ ”

²⁴ Ki Farisaayee :bichoo kiiyooktooyiisyē. ²⁵ Kiteebēe :bichoo /kikiiy-ooktooy Yoowaana kule, “Yoo mā inyiing' Kāārārōokiintēēt āmēēbērē inyiing' ku Eliiya, nto ku wōōrkooyoontoonoo bo Yēyiin, ām nee yu ibātisāniisyē?”

²⁶ Kuwālchi :Yoowaana bichoo kule, “Ābātisāniisyēē :anii bēēko, nteenee miitē :chii nyēē ōboontē keye āmōōnkētē. ²⁷ Inee :nyēē āmiitē āyēytoochinē kēēlto ānku wōō nyēē -māāyēmē mbo kut ārēēkyi kwēyōōnik.” ²⁸ Kiyēyāksēē :ng'aleechu tukul Beetannyyā ām biitēēt ake nyēbo āynēētaab Yoortaan, wōlēē kimii :Yoowaana kōōbātisāniisyēē.

Mēēnkit :Yēēsu nyēbo Yēyiin

²⁹ Yu kāyēyēkunēē, kukas :Yoowaana Yēēsu kuchōōnii. Yooto kumwooy kule, “Ong'nyiin *Mēēnkit nyēbo Yēyiin nyēē inēmtooy ng'ōōkiswookikaab kōōrēēt. ³⁰ Inee :nyoo kyāāmwooyē kule, ‘Miitē kuchōōnii :chii nyēē boonto kāāmuukēywēēk kubiira, kuuyu kimii :inee /kumānāākēēsichoo.’

³¹ Kōmāānkētē :anii chiichoo, nteenee kichāābātisānēē biiko bēēko sukōōnkētē :biikaab *Isrāyēēl.” ³² Nto mii yoo, kumwooy :Yoowaana kule: “Kaakas kurēku :Tāmirmiryēētaab Yēyiin nyēē wuu chēēbtuukē ānkōōbutyi Yēēsu.

1:12 Kala. 3:26; 4:5; Ēfēs. 1:5; 1Yoowa. 3:1 **1:13** Yoowa. 3:5-6; 1Bēt. 1:23 **1:14** Chuy. 34:6; Kala. 4:4; Filib. 2:7; 1Tēm. 3:16; Ibu. 2:14; 1Yoowa. 4:2; 1:1-3 **1:15** Yoowa. 1:30 **1:17** Chuy. 31:18; Yoowa. 7:19 **1:18** Chuy. 33:20; Mat. 11:27; Yoowa. 6:46; 14:8-9; 1Tēm. 6:16; 1Yoowa. 4:12

* **1:21** Kikānyoou :Yuutayee kuchō :wōōrkooyoontēēt nyēē wuu Muusa. Kas Kiruutēk 18:15 āk nyēbo Malaki 4:5. **1:21** Mat. 11:14; Yoowa. 6:14 **1:28** Yoowa. 10:40 **1:29** Isa. 53:6-7; Yoowa. 1:36; 1Bēt. 1:19; 1Yoowa. 2:2; Ng'oong'. 5:6 **1:30** Yoowa. 1:15 **1:32** Māārō 1:10

³³ Nto kōmēēboorwoo :Yēyiin, nto kōmāānkētē inee. Kōōyookwoo :Yēyiin chāābātisāniisyēē bēēko, kimwoowoo kule, ‘Yoo keekas chii nyēē kēēbutyi :Tāmirmiryēēnyuu, ku nyooto :nyēē mā kubātisāniisyēē Tāmirmiryēēt.’ ³⁴ Manta kyaakas ng’aleechu ānkāāmwowook kule Lakwataab Yēyiin :chiichooto.”

Rubiikaab Yēesu chēbo taayta

³⁵ Yu kāyyēēkunēē, kimii :Yoowaana kukēēyyo subak ākoo rubiik āyēēng’.
³⁶ Kumii :Yēesu kumurē yooto, kumwooy :Yoowaana kule, “Ong’nyiin *Mēēnkīt nyēbo Yēyiin!” ³⁷ Yu kakas :rubiichoo bo Yoowaana kuu nyooto kubakaakta inee ankurub Yēesu. ³⁸ Kuweech keey :Yēesu ankuteebēē kule, “Ōchēēng’ē nee ēē?” Kulēēnchi :bichoo Yēesu, “Iminyē ānō :inyiing’ ōō, Kāānēētīintēēt?” ³⁹ Kumwoochi :Yēesu kule, “Okwaa bookas.” Kimii :asiista ang’wan nyēbo kōrrōōn.† Kibeeta keey wōlēē kiminyē nto yityo, kōōbuurt keey bēsyoonooto.

⁴⁰ Akeenke ām bichoo āyēēng’ ku Antereeya nyoo ki ng’etaabkaametiitaab Simōōni. ⁴¹ Kiwokucheeng’aat :Antereeya ng’etaabkaamet Simōōni nto yu nyōōru kumwoochi kule, “Kookeekas Meesaaya.” (Kerkeey :kaaynaani bo ‘Meesaaya’ yoo /kakeemwa ām kuutiitaab Kirikiik kule *Kiriistō, (nyēē ng’aabaat) kōōbooru kule Kāārārōokiintēēt.) ⁴² Yooto kuwēēto :Antereeya ng’etaabkaam Simōōni wōlēē mii :Yēesu. Kōōrōōtoot :Yēesu Simōōni ānkumwooy kule, “Inyiing’ ku Simōōni araab Yoowaana nteene +/mākēēkuurēēniing’ Keefa.” (Ibooru kaaynaani bo ‘Keefa’ ām kuutiitaab Kirikiik kule Bētērō, nyēē ibooru kule Rwa.)

Kikuur :Yēesu Filibō ākoo Nāātānnyēēl

⁴³ Yooto kāyyēēkunēē, kumach :Yēesu kuwo Kalilaaya. Yu kātuuyēē Filibō kumwoochi kule, “Irubwaa.” ⁴⁴ Kibo :nkinee Filibō *kiriinkēētaab Beetsaayta wōlo kiminyē :Antereeya ākoo Bētērō. ⁴⁵ Kicheeng’ :Filibō Nāātānnyēēl nto nyōōru kumwoochinē kule, “Kookeekas Kāārārōokiintoonoo king’aloolēē *Muusa ankung’alaalee nkicheek *wōōrkooyikaab Yēyiin. Chiichooto ku Yēesu araab Yōōsēēf nyēbo *kiriinkēētaab Nāāsārēēt.” ⁴⁶ Yooto kuteeb :Nāātānnyēēl kule, “Kēēlē nee ōō! Mii nkinee :kiy nyēē karaam Nāāsārēēt?” Kumwoochi :Filibō Nāātānnyēēl kule, “Chōō cheekas.” ⁴⁷ Yu kakas :Yēesu Nāātānnyēēl kuchōōni, kung’alaalee kule, “*Isrāyēēliintēēt nyi nanyuun :nyēē sikēn āmātinyē lembech.” ⁴⁸ Kuteebēē :Nāātānnyēēl Yēesu kule, “Kēēnkētēēnoo nee?” Yooto kuwālchi :Yēesu kule, “Kāākāsiyīng’ *mutiiniit keel kutoombo kukuuring’ :Filibō.” ⁴⁹ Yooto kumwooy :Nāātānnyēēl kule, “Kāānēētīintēēt, inyīng’ Lakwataab Yēyiin, Bāytooyiintēētaab *Isrāyēēliik.” ⁵⁰ Kumwoochi :Yēesu kule, “!Keechamtaa kuuy kāmwoowuung’ kule kāākāsiyīng’ mutiiniit keel. +Meeas chēē chaang’ chēē wōōyēch kusiir chuutechu. ⁵¹ !Kāāmwowook, +mookas barak kuyootāktōōs. +Mookas kurēkyoo anii *Wēritaab Chii, :malayikaanikaab Yēyiin ānkuloong’tooy.”

1:34 Mat. 3:17; 27:54; Yoowa. 1:49; 5:19-23; 10:36; 11:27; 20:31; 5:18; Yēyuut. 9:20 **1:36** Yoowa. 1:29 † **1:39** Kiyēyiisyēē :Yoowaana kāāyitiisyēētaab āsiiswēk kurubē nyēbo Rooma. Asiistaab taman ām icheck ku nyēbo ang’wan ām acheek. **1:41** Yoowa. 4:25 **1:42** Māārō 1:16-18 **1:42** Mat. 10:2; 16:18 **1:45** Kiruu. 18:15, 18; Isa. 9:6; 42:1-4; Ēsēk. 34:23; Miiika 5:2-4 **1:49** Yoowa. 1:34; 12:13 **1:51** Mat. 3:16

2

Kiitaab kwōng'uut nyēbo taay nyēē kiyey :Yēesu

¹⁻² Ām bēsýēētaab sōmōk kuchakee yooto, kimii :saakweetaab kooyēy nyēē /kikeeyeyee saang'taab Kaana ām Kalilaaya. Kimii :Yēesu saakwaanaata āk kaamet kuboono keye rubiikyii. ³ Kikyaam saakweet nto mii kwēēn āk kwēēn, kurār *:tifaayiik. Kumwoochi :kaamet Yēesu kule, “Kāmēēkuboono naas :bichu tifaayiik.” ⁴ Kumwoochi :Yēesu kaamet kule, “Imāchēēnoo nee? Ntēē mānāyiyiin asiisnyuu.” ⁵ Kuwēēkyi keye :kaamet motwoorik ānkumwoochi kule, “Oyey kiyēē mākumwoowook.”

⁶ Ām ātēbuutēkaab Yuutayeeek, kimii :ntasimnyeet nyēē /kikiitililēē keye. Kurubta keye āk yooto, kimii :tērēēnik lo chēbo bēēko. Kiyibē :tērēēt akeenke bēēko chēē kiimuuchē kuyit liitaanik 80. ⁷ Yooto kumwoochi :Yēesu motwoorik kule, “Onyiit bēēko tērēēnichoo.” Koonyiit :motwoorichoo bēēko tērēēnichoo kule bak. ⁸ Nto yityo kumwoochi kule, “Oram bēēchooto alak ānkōōyibchi chiito nyoo iyoonkyinē saakweet.” Kurub :motwoorichoo kuu nyooto. ⁹ Nto bērē :boontoonoo kuchamcham, koolat miisin kuuyu kikiikuweek kuyēk tifaayiin. Kimēēnkētē :boontoonoo wōlēē kikwoonēē :tifaayiichaa nteenee kiinkēt :motwoorichoo wōlēē kirāmēē bēēko. Kukuur :chiichoo saanteet kuwo komos ¹⁰ ānkumwoochi kule, “Ikooytooy :biiko kwaak tifaayiik choo kāroomēch yoo toowu :saakweet, nto yoo wuu nyēē kābiyoong'iis :biiko /kēēyib choo tāytāy. Ntēē siikonor :inyiing' tifaayiik chēē ānyinyēch miisin ānkuchēēkoochi biiko kumii :saakweet wokubēku?”

¹¹ Ng'alyoontētaab kwōng'uut :nyitēnyi nyēbo taay kuyey :Yēesu ānkiyeyāksēē saang'taab Kaana ām Kalilaaya. Yooto nanyuun, kōōboorunēē :Yēesu wōōyinyii ng'aleechaata ankookaasee keye :rubiikyii.

¹² Yu kāākubēk nanyuun, kuwo :Yēesu Kaabernaam, kuboonootē keye kaamet, mbo ng'eetaabkaamet ākoo rubiikyii. Kibēēni wōlooto bēsýōōs chēē ng'eri.

Nyēbo taayta kukweteē :Yēesu biiko biiwuutaab Kōōtaab Yēyiin

¹³ Yu kaakuriik *:Saakweetaab Keeytaayeet nyēbo Yuutayeeek, kuwo :Yēesu Yēerusālēm. ¹⁴ Yu kayit wōlooto, kukas biiko ām biiwuutaab *Kōōtaab Yēyiin kwooltooy tuuka, kēēchirēk āk chēēbtuukēēnik. Kimii :nkicheek chēē kiwālāng'tooy beesaanik. ¹⁵ Yooto, kōōkwoor :Yēesu bōrōōk kuyey musyāritiit kukweteē kēēchirēk āk tuuka tukul chēē kimii yooto. Nto yityo, kululukto beesaanikaab bichoo ankootyeel meesoosyekwaa. ¹⁶ Kimwoochi biiko choo kyooltooy chēēbtuukēēnik kule, “Ōnēmuneē yu tukuuchu! Ām nee yu kyooweech Kōōtaab Baaba kuyēk wōlēē /kyooltooyiisýē?” ¹⁷ Yu kakas :rubiikyii ng'aleechaa, koosoot yoo mwooyē ām siruutēkaab Yēyiin kule, “Iwoong'too :chamateet nyēē āboontēē Kōōng'uung'.”†

¹⁸ Kuwāl :kāāntōōyikaab Yuutayeeek kule, “Ng'oo :nyēē kākōōning' kāāmuukēyewēēk ikweteē biiko kōyi bo Yēyiin? Nto subak, ng'alyoo nee nyēbo kwōng'uut nyēē imuuchē iyey iboorunēē kule iboontē kāāmuukēy?”

¹⁹ Kuwālchi :Yēesu kule, “Ōturbuub kōyi bo Yēyiin ānku +maateechēe :anii bēsýōōsyēk sōmōk.” ²⁰ Kukētyi :bichoo Yēesu kule, “Kiyib :kōyi bo Yēyiin kēnyiisýēk artam āk lo sukuteechakay. Imwooyē :inyiing' kule +meetechee

bēsyoōsyēk sōmōk?” ²¹ Nteenee king'āloolēē :Yēesu bōōrnyii nkit mēēbērē *Kōōtaab Yēyiin. ²² Nto yu /kabokiing'eetee Yēesu meet lētuunoo, kusēw :rubiikyii kule kikiikumwooy :Yēesu ng'aleechaa. Yooto nanyuun, kōōyēnchi :rubiichoo siruutēkaab Yēyiin āk kiyēē kimwooyē :Yēesu.

²³ Kuyey :Yēesu ng'al chēē chaang' chēbo kwōng'ut kumii saakwaanaa bo Keeytaayeeet ām Yēerusālēm. Yooto kōōyēnchi inee :biiko chēē chaang'. ²⁴ Ānkoo kiwuu nyooto, manaachamta :Yēesu bichoo kuuyu kiinkētē wōlēē wuu :chiito ake tukul ²⁵ āmēēbērē kimāchē /kēēmwoochi wōlēē wuu :chiito.

3

Yēesu ākoo Nikōtēēmō

¹ Kimii :kāāntōōyiintēt ake nyēē ki *Fārisooyiin nyēē kibo *kōōkwēētaab Yuutayeeek nyēē /kikēēkuurēē Nikōtēēmō. ² Kiwo :chiichoo bēsyoēt ake kwēemoooy wōlēē kimii :Yēesu ānkumwoochi kule, “Boontēēt, kiinkētē kule inyiiing' kāānēētiintēt nyēē kiyooykuung' :Yēyiin. Māmii :chii nyēē imuuchē kuyey ng'al chēbo kwōng'ut kuu yoo iyēyē :inyiiing', yoo mēēbērē boonto kāāmuyēwēēkaab :Yēyiin.” ³ Kuwālchi :Yēesu kule, “! Kāāmwoowuung', māmii :chii nyēē makulas bāytooyiisyēētaab Yēyiin yoo /mānāākēēsich subak.” ⁴ Yooto kumwooy :Nikōtēēmō kule, “So, /kēēsichē kule nee subak chii nyēē kiikuwōōyit? Mākooy kōōwut mooyēētaab kaamet /ānkēēsich subak.” ⁵ Kulēēnchi :Yēesu, “!Kāāmwoowuung', māmii :chii nyēē iwutē Kaab Yēyiin yoo /mānāākēēsich ām bēēko* āk Tāmirmiryēētaab Yēyiin. ⁶ Sichē chiito :kwaan āk kaamet, nteenee yoo sukuyēk lakwataab Yēyiin kusichē :Tāmirmiryēēt. ⁷ -Meekany kunaming' kuut yoo kāāmwoowuung' kule, 'Māchāktōōs /kēēsich chii subak.' ⁸ Wusē :yoomeet āmēēnkētē :chii wōlēē chōōnēē nto wōlēē wēētii. Wuu nyooto wōlēē siktooy :Tāmirmiryēētaab Yēyiin chiito. ⁹ Kuteeb :Nikōtēēmō kule, “Yēyāktōōs :yooto kule nee?” ¹⁰ Kuwālchi :Yēesu kule, “Iyēku oob kāānēētin ām kōōrēētaab *Isrāyēēl, so, -mēēnkētē ng'aleechu? ¹¹ Ānkētē kiyēē āmiitē āmwoowuung', ānkāāraru kiyēē kyaakas. Ānkoo kuwuu nyooto, -mōōchāmē ng'aleekyuu. ¹² Kwāāmwoowook ng'aleekaab kōōrooni, āmōōyēnwoo. Kunyi ii, oomuuchē raat kule nee ōyēnchi ng'al chēē rubtooy keey āk Kaab Yēyiin? ¹³ Māmii :chii ām kōōrooni nyēē kiikuwo Kaab Yēyiin, nteenee *Wēritaab Chii nkit :nyēē kichōōnēē wōlooto. ¹⁴ Kuu yoo kiitōōrōchinē *Muusa barak eereenaanaa† ām suurkwēēn, ām kēēlto nyēē wuu nyooto, +/ mākiitōōrō Wēritaab Chii, ¹⁵ si yoo keekaaseena key :chii kunyōōru *soboontaab kibchuulyo.”

Soboontaab kibchuulyo

¹⁶ Kicham :Yēyiin kōōrooni miisin kut kukōōn lakwanyii nyooto akeenke baateey sukung'eet :chii ake tukul nyoo ikoosēē keey lakwanaa mēēbērē mākuobot, nteenee mākunyoōr *soboontaab kibchuulyo. ¹⁷ Kimēēyooku :Yēyiin lakwanyii chokooruusta biiko nteenee chokooraach. ¹⁸ -/Mākiiruustooy

2:22 Luuka 24:6-8, 27; Yoowa. 12:16; 14:26; 20:9 **2:23** Yoowa. 2:11; 4:41, 53; 7:31; 8:30; 10:42; 11:45; 12:11, 42 **3:1** Yoowa. 7:50; 19:39 **3:2** Māarkō 12:14; Yoowa. 2:11 **3:3** Yoowa.

1:13 * **3:5** Imuuchāktōōs kōōbooru :ng'ālyoontooni bo 'bēēko' 'sichēētaab leekwa' kuuyu intōōwu :kwootēēk nto ikēērē :leekweet. Kōōsōōtyēēchinē :biiko alake kule ibooru :ng'ālyoontooni 'bataisneet'.

3:6 Yoowa. 6:63 **3:11** Yoowa. 3:32; 8:26 **3:12** Yoowa. 14:1-5 **3:13** Tān. 7:13-14 † **3:14** /Kikēēyēwunēē eereenaanaa karneet. Yu kēērōōtoot :biiko kiyoo, kusobcho. **3:14** Kāāyit. 21:9; Yoowa. 12:32-34 **3:15** Yoowa. 20:31 **3:16** Yoowa. 3:36; 5:24; Room. 8:32; 1Yoowa. 4:9-10 **3:17** Yoowa. 12:47

chii nyoo keekaasee keey lakwanaa. Nteenee iruustaayaat :nyoo -mēēkoosēē keey, kuuyu kitay kookaasee keey lakwani akeenke baateey bo Yēyiin. ¹⁹ Nto yoo / sikiruusta chii kumii kule: Kiikuchō :lēbkēyyēēt kōōrēēt, nteenee kucham :biiko mēēnānēēt kubo ng'ōōkisto nyēē yēyē. ²⁰ Chii ake tukul nyoo yēyē ng'ōōkisto kuwēchē lēbkēyyēēt kuuyu imuuchē kutook :ng'ōōkisnyii. ²¹ Nteenee chiito nyoyē ng'aleekaab manta, kuchōōnii wōlēē mii :lēbkēyyēēt sukutook kule kiyēē yēyē, kuwuu wōlēē māktōoy :Yēyiin.

Māchāktōōs kutōōriit :Kāārārookiintēēt

²² Yu kang'eetee :Yēēsu ākoo rubiikyii Yēērusālēēm bokubēēnnyoot yēēmēētaab Yuuteeya ānkubātisāniis. ²³ Kimii :nkinee Yoowaana kubātisāniisyē ām yēē / kikeēkuurēē Aynoon yēē kilēēkitēē Salim wōloo ki chaang' :bēēko. Kibēētii :biiko kwaak wōlooto /bokēēbātisānē. ²⁴ (Kiyēyāktōōs :ng'aleechu kutoombo /keekerta Yoowaana kāābrātiisyō.)

²⁵ Kikwilē keey :rubiki alake chēbo Yoowaana ākoo Yuutāyiintēēt ake kubo ntāsimuutēkaab kāātīlīlēēt kurubta keey ākoo ātēbuutēkaab Yuutayēek. ²⁶ Kunyoo, kubēēchi :rubiichooto Yoowaana ānkumwoochi kule, “Kāānēētiintēēt, tēēsōōtē chiichoo kyōōboontē keey ām biitēēt ake nyēbo āynēētaab Yoortaan, chiichoo 'kiing'āloolē? Mii :chiichooto kōōbātisāniisyē kuu nyiitēnyi, ānkāākōōwuuyēēnēēch biiko tukul.” ²⁷ Kuwālchi :Yoowaana kule, “Māmii :chii nyēē nyōōru kiy yoo mānāākōōkoochi :Yēyiin. ²⁸ Kyōōkāsē āmwooyē nkityō kule, 'Anii mbonō *Kāārārookiintēēt, nteenee kisimāntōōwu ām inee.’ ²⁹ Ām saakweetaab kooyēēyto, bo :murereet saanteet. Nteenee kāng'iisyē :choorweetaab saantaanaa ām kaab kooyēy nto yoo kāsē kung'ālooloonu :choorweenyii kung'ērēchē. Kunyi kaakuchurta :ng'erekweekyuu. ³⁰ Māchāktōōs kutōōriit :Kāārārookiintēēt ānkāārēku :anii.”

Chiitaab kibkōōnkōy

³¹ Boonto :chii nyoo chōōnēē kibkōōnkōy kāāmuukēyweēk kubiir chii ake tukul. Nto nyoo bo ng'wēny kubo kōōrooni ānkung'āloolē ng'aleek chēē rubtooy keey āk ng'wēnyuuni. Wōō :nyoo bo kibkōōnkōy kubiir chii ake tukul. ³² Mwoowu :chiichoo bo kibkōōnkōy kiyēē kiikukasee koonyekyii āk yīitiikyii, -/āmākēēkāsinyē ng'aleechaa. ³³ Nto nyoo kāsinyē ng'aleekyii kōōkiimē kule bo man :Yēyiin. ³⁴ Mwoowu :chiichoo / kikiiyookunēē kibkōōnkōy ng'aleekaab Yēyiin, kuuyu ikoochinē :Yēyiin Tāmirmiryēēnyii kuyem. ³⁵ Chāmē :Yēyiin lakwanyii ānkiikuroōbchi kiy ake tukul. ³⁶ Chii nyoo ikooosēē keey lakwanaa kunyōōru *soboontaab kibchulyo. Nto nyoo māchāmē, mākōōng'woonchi :Yēyiin nyēē mānyōōru soboonoo.

4

*Kiiboorchii keey :Kāārārookiintēēt *Samaaryayēek*

¹ Nto mii yoo, kukas *Farisaayēek kule kimii :Yēēsu kōōyumē ānkōōbātisānē biiko chēē chaang' kubiir Yoowaana. ² Kubooyiit man manebatisan :Yēēsu chii, nteenee ki rubiikyii :chēē kibātisāniisyē. ³ Yu kakas :Yēēsu kule kāākōōnkēt :Farisaayēek ng'aleechaa, kung'eetee Yuuteeya ānkutākyyi keey Kalilaaya. ⁴ Nteenee ki ākoy kumur kōōrēētaab *Samaaryaa.

3:18 Yoowa. 5:22 **3:19** Yoowa. 8:12 **3:20** Ēfēēs. 5:11-13 **3:24** Māārō 1:14; 6:17 **3:26** Yoowa. 1:29-34 **3:28** Yoowa. 1:20 **3:29** Mat. 9:15; Māārō 2:19 **3:31** Yoowa. 8:23; 1Yoowa. 4:5 **3:32** Yoowa. 3:11 **3:35** Mat. 11:27; 28:18; Yoowa. 5:20; 10:17; 13:3; 14:10; 17:2 **3:36** Yoowa. 3:16 **4:2** Yoowa. 3:22

⁵ Kumii Samaaryaa, kuba akoy *kiriinkēēt ake nyēē /kikēekuureē Sikaar yēē kilēekitēē mbaraanaa kiikoochinē :Yāākōbō wērinyii Yōōsēēf. ⁶ Kimii :riibkēetaab Yāākōbō yooto. Kuyitē :Yēesu riibkoonoo, kikiikuriikta :asiista taman ak ayēēng',* kōōbuur ng'wēny, kuuyu kikiikuchaas.

⁷ Yooto kuchō :koorkēēt ake nyēbo *Samaaryaa. Kumwoochi :Yēesu koorkoonoo kule, "Ikōōnoo bēēko ayye." ⁸ Kikiikuba :rubiikyii bokwaal āmiik am kiriinkoonoo. ⁹ Kumwoochi :koorkoonoo Yēesu kule, "Ayēku anii chēēbsāmooryāyini, iyēku :inyiing' Yuutāyini. So, imuuchāktōōs kule nee arāmuung' bēy?" Kimwooy :koorkoonoo kuu nyooto kuuyu kimākāsyiintōōs :Yuutayeeek ak *Samaaryayeeek. ¹⁰ Kuwālchi :Yēesu kule, "Nto 'kēēnkētē kiyēē kōōnu :Yēyini, ānkiinkētē chiichi sooming' bēy, nto 'kēēmwoochinē kukōōning' bēēkaab soboon." ¹¹ Kumwoochi :koorkoonoo Yēesu kule, "Mokoryoontēēt, irāmēē nee bēēchoo -āmēēboontē terekyeet. Nto subak, kooy :riibkēēt. Kuniy ii, inyōōrchinē ānō :inyiing' bēēchooto bo soboon?" ¹² Kikōōnēēch :kuuko acheek Yāākōbō riibkooni. Kiyēē :inee bēēkaab riibkooni ak lōkōkyii kubonto keey boroobikyii. Imāchē iyib keey :inyiing' kule ibiirē Yāākōbō?" ¹³ Yooto kuwālchi :Yēesu kule, "Āmē :melelta subak chii ake tukul nyēē yyēē bēēkaab riibkooni, ¹⁴ nto nyoo kayye bēēko chēē ākoochinē :anii, mākyo kwaam nyoo :melelta subak. Mākukoosunēē chiichoo :bēēkaab soboon ākookoy." ¹⁵ Kumwoochi :koorkoonoo Yēesu kule, "Mokoryoontēēt, ānkiikōōnoo bēēchooto oō, lēyyē, simaama :melelta subak, amatachaaram bēy."

¹⁶ Kumwoochi :Yēesu kule, "Wēēkuur saanteeng'uung' ankookwaante keey akoy yu." ¹⁷ Kuwālchi :koorkoonoo Yēesu kule, "Māāboontē :anii saannyyaa." Kumwoochi :Yēesu kule, "Man. -Mēēboontē saannyyaa. ¹⁸ Kiikoomutiing' :murēnik muutu, amā saanteeng'uung' mbo :chiichoo oboontē keey kuu nyi. Man :kiyēē 'keemwaay."

¹⁹ Yooto, kumwoochi :koorkoonoo Yēesu kule, "Ntēē iyēku wōōrkooyoo!
²⁰ Kikutunkyniēē mbo :kuuko Yēyini lekemaani. Ām nee sōōmwooyē :akweek Yuutayeeek kule wōlēē yemaat /kēēkutunkyniēē Yēyini ku Yēērusālēēm?"
²¹ Kimwoochi :Yēesu kule, "Kas kiyēē āmwooyē, makuyit :bēsyēēt nyēē mākyo kukutunkyniēē :biiko Baaba Yēyini lekemaani nto ku Yēērusālēēm.
²² Ōkutunkyniēē :akweek Samaaryayeeek kiyēē -mōōnkētē, nto acheek kiinkētē kiyēē kēēkutunkyniēē kuuyu bununēē :kaararaacheet Yuutayeeek. ²³ Nteenee makuyit :bēsyēēt, ankookuyit mbo kēny, yēē mākukutunkyniēē :biiko Baaba am Tāmirmiryēēt ak manta. Biiko chēē sooyē kuu nyooto chēē māchē :Baaba. ²⁴ Yēyini ku tāmirmiryo. Kunyoo māchāktōōs /kēēkutunkyniēē am Tāmirmiryēēt ak manta." ²⁵ Kumwooy :koorkoonoo kule, "Ānkētē kule mākuchō *:Kāārārookintēēt, nto yoo kachō, mākōōborwēēch kiy ake tukul."
²⁶ Kuwālchi :Yēesu kule, "Ntēē nyiitēny ng'āloolung!"

²⁷ Ām āsiiswēchooto kōōyēēw :rubiikaab Yēesu. Kiilat miisin kukas kumii kung'āloolē :Yēesu ak koorko. Nteenee māmii :nyēē kikany kuteebēē koorkoonoo kule, "Imāchē nee?" nto kulēēnchi Yēesu, "Ōmwooyē nee ak

4:5 Toowu. 33:14; 48:22 * **4:6** Kiyēyisyēē :Yoowaana kāāyitiisyēētaab āsiiswēk kurubē nyēbo Rooma. Asiistaab lo am icheek ku asiistaab taman ak ayēēng' am acheek. **4:9** Luuka 10:33 **4:10** Yoowa. 7:37 **4:12** Yoowa. 8:53 **4:14** Yoowa. 7:37; 6:35 **4:15** Yoowa. 6:34 **4:19** Kiruu. 18:18; Mat. 21:11, 46; Yoowa. 9:17 **4:20** Kiruu. 12:5-14 **4:22** Room. 9:4 **4:24** Yoowa. 3:3-8; Yēyuu. 2:11; 10:44-46; 2Kōōr. 3:17; Filib. 3:3 **4:25** Luuka 22:67; Yoowa. 1:41; 7:26, 31; 10:24; 11:27 **4:26** Yoowa. 9:37

koorkooni?” ²⁸ Kubakaakta :koorkoonoo tērēetaab bēēko ankooyeey areet akeenke ākoy kiriing' ānkumwoochi biiko ām wōlooto kule, ²⁹ “Biikyoo, ankookwaa bookas chii nyēē kāmwoowoo kiy ake tukul nyēē kyaayey! Kut ku mā inee *Kāārārookiintēēt?” ³⁰ Kung'ēetyo :biikaab kiriinkoonoto ānkutākyi keyy wōlēē kimii :Yēesu.

³¹ Kuwētēti koorkoonoo, kusaaysaay :rubiik Yēesu kule kwoomiis. ³² Nteenee kumwoochi :Yēesu kule, “Āboontē āmnyoo nyēē -mōōnkētē :akweek.” ³³ Kwaam rubiik mēt ankuteebē keyy kule, “Ara mii :chii nyēē kāākuyibchi āmnyoo?” ³⁴ Kumwoochi :Yēesu rubiichooto kule, “Āmnyoontēenyuu ku ayey mākuutēkaab Baaba nyoo kiyyookwoō ānkāawoong'u yiisyēt nyēē kimākwoō chaayey. ³⁵ Ōmwooyē sōō nee kule, ‘Kāākung'ēt :arook ang'wanu / kēēkēsiis?’ Kāāmwoowook kule, ōrōōtootē mbarenichuut. Kaakuleelakiitu nyēē kaakuyem / keekes. ³⁶ Kāākutoow :kēsiisyēt kēny / ānkāākiiberuur kēsiintēt. Mii kukēsē āmnyoontēetaab *soboontaab kibchuulyo sukung'erech :nyoo choonsē āk nyoo kēsiisyē. ³⁷ Man ng'ālyoontoonoo / kēēmwooyē kule, ‘Choonē :ake, kukes :ake.’ ³⁸ Kāāyooktook bōōkēsiisyē ām mbar nyēē manooey yiisyō. Kitoowu :alake yiisyēt nteenee boowaang'te :akweek.”

³⁹ Kicham :biikaab Samaaryaa chēē chaang' ām kiriinkoonoo *Kāārārookiintēēt, yu kāwokumwoochi :koorkoonoo kiy ake tukul nyēē kimwoochi :Yēesu. ⁴⁰ Nto yu kabokukwa :bichoo bo Samaaryaa yooto kimii :Yēesu, kusaaysaay Yēesu kōōbuurto keyy icheek. Kucham :Yēesu kōōbuur wōlooto bēsyōōsyēk āyēēng'. ⁴¹ Kiikaasee keyy :biiko alake subak chēē chaang' inee kubo kiyēē kimwooy. ⁴² Kimwoochi :bichoo koorkoonoo kule, “Mēēbērē kakiikaasee keyy Yēesu kuuyu 'kēēmwoowēēch, nteenee kuuyu kaakeekes :acheek nkit kiyēē mwooyē. Kāākiinkēt kule inee ku Kāārārookiintēēt man nyēbo biiko tukul.”

Kiisoob :Yēesu wēritaab kāāntōōyiin

⁴³ Nto yu kāākubēēni :Yēesu wōlooto bēsyōōs āyēēng', kutas taay āk baannyii ākoy Kalilaaya. ⁴⁴ Mānāāwokuminy :Yēesu kiriinkēēng'waa Nāāsārēēt kuuyu kikiikumwooy :inee nkit kule, -/mākēēkoonyitē *wōōrkooyoontēetaab Yēyiin ām kōōrēenyii. ⁴⁵ Nto yu kayit Kalilaaya, kutorooch :biiko kuuyu kikiikukas :icheek kiyēē kiyey :Yēesu ām Yēerusālēm yoo kibēēti bokwoomē saakwaana bo Keeytaayēet.

⁴⁶ Nto mii yoo kuwo kiriinkēetaab Kaana wōloo kiwēēchēē bēēko kuyēk tifaayiki. Kimii :kāāntōōyiintēēt ake kaab bātyooyiintēēt ām kiriinkēetaab Kaabernaam nyēē kiboonto wēriinyii nyēē kimnyoonē. ⁴⁷ Yu kawokukas :kāāntōōyiintonoo kule kāākuchōōnēē :Yēesu Yuuteeya, wokusaaysaay kuchō Kaabernaam chokōōsoobchi wēriinyii nyēē ki lalaat miisin. ⁴⁸ Yu kayit, kumwooy :Yēesu kule, “Ām nee yu mächē :biiko alake ayey kiy nyēbo kwōng' uut nto iyēnchinē ng'alekyuu?” ⁴⁹ Kumwoochi :kāāntōōyiintonoo Yēesu kule, “Keebe oō, mokoryoontēēt, kumanaang'et :leekweet.” ⁵⁰ Yooto kuwālchi :Yēesu kule, “Wēēchi keyy kaa, kāākusob :lakwang'uung'.” Kiyyēnchi :chiichoo kiyēē kimwoochi :Yēesu.

⁵¹ Nto lētuunoo kumii :kāāntōōyiintonoo kōōyēyē, kutuuyēē motwoorikyii kēēlto. Kumwoochi :choo kule, “Kāākusob :wēring'uung'!” ⁵² Kuteebēē

4:34 Yoowa. 6:38; 8:28; 10:18; 12:49-50; 14:31; 15:10; 17:4 **4:35** Mat. 9:37 **4:41** Yoowa. 2:23

4:42 Luuka 2:11 **4:44** Määrkö 6:4 **4:46** Yoowa. 2:1-11 **4:48** Mat. 12:38-39; Määrkö 8:11-12;

Luuka 11:29; Yoowa. 6:30

:kāāntōōyīintoonoo bichooto kule, “Ko tyaa :asiista kukāykāyīitu :wēēriit?” / Kēēlēēnchi, “Kō asiista akeenke lang’at kosolēny.”† ⁵³ Kusēw :kwaan kule kō tēē yooto :asiista kumwoochinē :Yēēsu kule, kāākusob :leekweet. Kunyoo, kiikaasee keye :chiichoo ak kanyii tukul Yēēsu. ⁵⁴ Ki kwōng’uutyēētaab āyēēng’ :nyiitēnyī kuyēyē :Yēēsu kuchakee kēēyēēwunēē Yuuteeya kuchō Kalilaaya.

5

Kiisob :Yēēsu chii ām Kibōōyitaab Beteesta

¹ Kuwo :Yēēsu lētuunoo Yēērusālēēm wōlēē kimii kuyēyēē :Yuutayeeek saak-weet. ² Kimii :kibōōyto ake nyēē kilēēkitēē yēbo Oreetaab Kēēchiirēk nyēē kikiimuut :kēēlwookik muutu chēē kitinyē wuurwēēt. / Kēēkuurē yooto ām kuutiitaab Yuutayeeek kule Beteesta. ³ Kimii :biiko chēē kimnyoon-tōōs chēē kimurēē keye ng’wēny ām kēryōōsyēchhooto. Kikōryootiin :alake, kusōnkōchootiin alake ak chēē kichunkutootiin.* ⁵ Kikiikusyēn :akeenke ām bichoo kēnyīisyēk sosome ak sisiit. ⁶ Yu kakas :Yēēsu chiichooto kukārintit ām yooto kōōnkēt kule kikiikusyēn kēnyīisyēk chēē chaang’. Kuteabee chiichooto kule, “Imāchē isob?” ⁷ Kuwālchi :chiichoo kule, “Mokoryoontēēt, māmii :chii nyēē kawīira kibōōyoo yoo wērwerē keye :bēēko. Yoo kātāāsyēēmē, kāsīmkōōwut :ake kēny.” ⁸ Kumwoochi :Yēēsu kule, “Ng’eet ankiinam kisy-eereeng’uung’ ānkiiwēēsyēt.” ⁹ Kusob :chiichooto bakeenke. Kinam kisy-eereenyii ānkuwēēchi keye!

Kikwiil :kāāntōōyikaab Yuutayeeek Yēēsu

Kuyēyāktōōs :ng’aleechu, ki bēsyēētaab Sabaato. ¹⁰ Kunyoo, kumwoochi :kāāntōōyikaab Yuutayeeek chiichoo /kakiisobē kule, “Inkēt kule bēsyēētaab *Sabaato ra? Māchāmuung’ :kiruutēkyoo inamaate kisyereet.” ¹¹ Kuwālchi :chiichoo kule, “Chiichoo kēēsooboo :nyēē kāmwoowoo anam kisyereenyuu ānkāāwēēsyēt.” ¹² Kuteabee :bichoo kule, “Chii ng’oo :nyooto kāmwoowuung’ inam kisyereeng’uung’ ānkiiwēēsyēt?” ¹³ Kimēēnkēt :chiichoo /kikiisobē kule ki ng’oo :nyooto, kuuyu kikiikubotyī :Yēēsu wōlēē kimii :biiko chēē chaang’. ¹⁴ Nto yityo, chokunyōōrchi :Yēēsu chiichooto biwuutaab *Kōōtaab Yēyiin. Kimwoochi kule, “Kēēsob oob? ‘Keekas, -mataweyey ng’ōōki kuuyu imuuchē kuchōōnchiing’ :mnyaat.”

¹⁵ Kiwokumwoochi :chiichoo kāāntōōyichoo bo Yuutayeeek kule Yēēsu nyi kiisobē inee. ¹⁶ Yooto, kutoow kāāntōōyichoo bo Yuutayeeek kuwus Yēēsu kuuyu kiisobēiis ām bēsyēētaab *Sabaato. ¹⁷ Kumwoochi :Yēēsu kāāntōōyichoo kule, “Tākuyēyiisyē :Baaba anii, kunyoo āyēyiisyē :nkanii.” ¹⁸ Kiyey :ng’aleechaata kusyeem :kāāntōōyichoo kubakach Yēēsu. Kimāmāchē baateey kubakach kuuyu kiisobēiis ām bēsyēētaab Sabaato, nteenee kuuyu kimwooy kule kwaan :Yēyiin, ng’ālyoo nyēē ibooru kule kii-āyēēchēē keye :inee Yēyiin.

† **4:52** Kiyēyiisyēē :Yoowaana kāāyīitiisyēētaab āsiiswēk kurubē nyēbo Rooma. Asiistaab tisaab ām icheck ku asiistaab akeenke ām acheek. **4:53** Mat. 8:5-13 **4:53** Yoowa. 2:23 **4:54** Yoowa. 2:11 * **5:3** /Kikēētāsyi ām siruutēk alak ng’aleechu: ānkikānyē kuwērwerē keye :bēēko. /Kikēētāsyi ām siruutēk alak subak kēryēwoontēētaab 4: Kicham kurēku :malayikeetaab Yēyiin kibtaman ānkuwērwerē bēēko. Nto chiito nyoo kāsīmkōōwut kibōōyoo yoo kāwērwerākiiis :bēēchoo, kusobēē bōōr ake tukul nyēē kōboonto. **5:9** Māārko 2:10-11 **5:9** Māārko 2:27-28; Yoowa. 5:16, 18; 7:21-22; 9:14 **5:10** Chuy. 20:8-10; Cherm. 17:21-22 **5:13** Mat. 8:18; 13:36; Yoowa. 6:15; 11:54; 12:36 **5:14** Mat. 12:45; Yoowa. 8:11; Yāā. 5:16 **5:18** Yoowa. 1:34; 3:35; 7:1; 8:16, 19; 10:17-18, 29-38; 14:8-11, 20, 28; 15:9-10; 16:27-28; 17:1-26

Nyōōrtooy :Leekweet kāamuukēywēēk wōlēē mii :Kwaan

¹⁹ Kunyi, kimwoochi :Yēesu bichoo kule, “! Kāamwoowook, māyēyēē keey :Leekweet ng'al nkit, nteenee kāsēē Kwaan. Kunyoo, kiyēē yēyē :Kwaan, kuyēyē :nkinee Leekweet kiyooto. ²⁰ Chāmē :Kwaan Lakwanyii ānkōōboorchinē kiy ake tukul nyēē yēyē :inee. Mākōōboorchi mbo tukuuk chēē biirē chēbo ra ankumoolat :akweek tukul ng'aleechaata. ²¹ Kuu yoo ing'ēētē :Kwaan chii nyoo kaakume ānkōōkoochi soboonto, kōōkoochinē :nkinee Lakwanyii biiko soboonto choo kaakucham kōōkoochi. ²² -Mēētiilchinē :Kwaan chii ng'al. Nteenee kiikōōkoochi Lakwanyii kāamuukēywēēk tukul kōōtiilchi biiko ng'al, ²³ sukung'et kukoonyit :biiko tukul Leekweet kuu wōloo koonyititooy Kwaan. Nto chii nyoo mākoonyitē Leekweet kumākoonyitē nkinee Kwaan nyoo kiiyooku.

²⁴!Kāamwoowook, chii nyoo kāsē ng'aleekyuu ānkōōkoosēē keey Baaba nyoo kiiyookwoo, kunyōōru :chiichoo *soboontaab kibchuulyo. Kiikusiirtēē meet ānkunyōōr soboonto nyēē -/mēēkiitiilchinē ng'al. ²⁵!Kāamwoowook, mii kuyitu :bēsēyēt, ankookuyit :bēsyoonooto yēē makukas :biiko choo kiikubootyo kiyēē mwooyē :Lakwataab Yēyiin. Nyōōru soboonto :biiko choo kēyēnchi ng'aleechea. ²⁶ Kuu yoo chōōnēē :soboonto wōlēē mii :Kwaan, kiikuyey :Kwaan kuchōōnēē :soboonto wōlēē mii :Leekweet. ²⁷ Kiikōōkoochi :Kwaan kāamuukēywēēk kōōtiilchi chii ng'al, kuuyu *Wēritaab Chii :inee. ²⁸ -Moolat ng'aleechu. Makuyit :bēsēyēt nyēē makukas :biiko tukul choo kiikubēk kuutiinyuu, ²⁹ nto yooto makukwaanee mbēērōōsyēkwaa. Choo kiikuyey ng'aleek chēē kāroomēch mākunyōōr soboonto nyēē lēēl. Nteenee makubootyo :choo kiikuyey ng'aleek chēē miyootēch. ³⁰ -Māāyēyēē keey kiy, nteenee ātiilē baateey kiyēē mwoowoo :Baaba ānkubo man, kuuyu -māāyēyē kiyēē āmāchē, nteenee āyēyē kiyēē māchē :nyoo kiiyookwoo.

Tukuuk chēē ibooru kule Lakwataab Yēyiin :Yēesu

³¹ Nto kaang'alaalee keey, nto kaayey kiy nyēē māchāmē :biiko. ³² Nteenee mii :ake nyēē ng'āloolēēnoo anii ānkāānkētē kule kiyēē mwoowu kurubta keey anii kubo man. ³³! Kyōōyootē :akweek biiko kuba wōlēē mii :Yoowaana ānkiikumwoowook ng'aleek chēbo man kurubta keey āk anii. ³⁴ -Māāmoong'tēē keey kiyēē mwooyē :biiko kurubta keey āk anii, nteenee āmwooyē kuu nyooto / sikiiraraachaak. ³⁵ Ki nōmōryoo :Yoowaana nyēē kiikoochinē biiko lēbkēyēyēt ānkyōōng'erēkyi :akweek lēbkēyēyoonoto kibo bēsyoōs chēē ng'eri. ³⁶ Nteenee mii :tukuuk chēē nyukiisēch kusiir ng'aleek choo kimwoowu :Yoowaana. Chooto ku tukuukaab kwōng'uut choo kiikōōtōōrwoo :Baaba kule ayey. Ibooru :chooto kule Baaba :nyēē kiiyookwoo. ³⁷ Kiikumwooy :nkinee Baaba wōlēē āwuuyē :anii. Manookas kuutiinyii amanookas eernyii, ³⁸ āmēēbērē kyoanam ng'ālyoontēēnyii kuuyu -mōōyēnchinē nyi kiiyooku :inee. ³⁹ Kyoocham ōrōōtootē siruutēk miisin ōbērē tōōs yoo kooyey kuu nyooto +mōōnyōōru *soboontaab kibchuulyo. Ntēē mwoowu :siruutēchuutēchu wōlēē āwuuyē :anii, ⁴⁰ ānkoo kuwuu nyooto, -mōōchāmē okwaa wōlēē āmiitē sōōnyōōru soboontaab kibchuulyo.

5:19 Yoowa. 1:34 **5:20** Yoowa. 3:35 **5:21** Yoowa. 11:25 **5:22** Yoowa. 3:18; 5:27, 30; 9:29; 12:47-48; Yēyuut. 10:42; 1Yoowa. 2:28; Yuuta 14-15 **5:23** Filib. 2:10-11 **5:24** Yoowa. 3:16; 5:22; 8:51; 10:28; 11:25-26; 14:6; 17:2; 20:31; 1Yoowa. 2:25; 3:14; 5:11 **5:26** Yoowa. 1:4 **5:30** Yoowa. 4:34 **5:34** Yoowa. 1:15, 19, 34 **5:36** Yoowa. 4:34; 10:25, 38; 14:10-11; 15:24 **5:37** Chuy. 20:19; Kiruu. 4:12 **5:38** Mat. 22:29; Yoowa. 16:9 **5:39** Luuka 24:27, 44; 2Tēm. 3:15-16; 1Bēt. 1:10-11

41 -Māamoong'tēē keey kule kusilo :biiko, 42 nteenee ānkētook wōlēē ōwuuyē. Ānkētē kule -mōōboontē chamateetaab Yēyiin ām moonikwook. 43 Kyāāchōō wōlēē ōmiitē ām kaayneetaab Baaba, nteenee otay otaachaa. Nto yoo kāchō :chiito ake ām kaayneenyii nkit, ōchāmē :akweek nyooto. 44 Ōmuuchē raat ōyēnwoo kule nee yoo bēre :chii ām akweek nto / kēēsil kusiir yēē kātōochēēng'ē kusilok :Yēyiin? 45 -Moosoot naas kule +maamwaaytaak :anii ām wōlēē mii :Baaba. Nteenee chiito nyēē mwooytook ku *Muusa nyoo ōyēēlchinē ām kāāsōōtēyiwēekwook. 46 Nto kyōōyēnchi Muusa, nto kōōyēnwoo kuuyu kisir :Muusa ng'aleek kurubta keey āk anii. 47 Nteenee yoo -mōōyēnchinē kiyēē kisirē :Muusa ii, ōyēnchi kule nee kiyēē āmwooyē :anii?"

6

*Kibay :Yēesu biiko chēē kikēēytēē kisyēērōōk muut
(Mataayo 14:13-21; Māārko 6:30-44; Luuka 9:10-17)*

1 Nto mii bēsyēt ake, kwoochi :Yēesu komosta nyiin ake bo Tōōliilēetaab Kalilaaya. /Kēēkuurē tōōliiloonoo kaayneet ake kule Tibeerya. 2 Yooto koosaab :biiko chēē chaang' sakaramteet kurub inee kuuyu kikiikukas ng'aleek chēbo kwōng'ut chēē kiyēchi :inee biiko choo kimnyoontōōs. 3 Yu kayit biitonoooto, kootooch āk rubiikyii ākoy lekem ānuwokōōburto ng'wēny. 4 Kikiikuriik yooto :bēsyōōsyēk chēē āmēē :Yuutayek *Saakweetaab Keytaayeet.

5 Yu kakas :Yēesu kukwoonchinē :biiko chēē chaang', kuteebēē Filibō kule, "Kēēnyōōrchinē ānō āmiik chēē kēēbāyēē bichu tukul?" 6 Kitēēbēē :Yēesu Filibō ng'aleechaa buch kutyēmē. Kiinkētē :inee kiyēē kimakuyey. 7 Kuwālchi :Filibō Yēesu kule, "Ānkoo nto / kakyaalta kiy ake tukul nyēē / kēēboonto, -/mākēēnyōōru beesaan chēē yēmē kyoolchinēē bichu āmnyoo kisich nyēē kaam." 8 Kumwooy :Antereeya nyoo ki rubiintēetaab Yēesu ānkutuubcho āk Simōōni Bētērō kule, 9 "Mii yu :wēero nyēē boonto mukaatiin muut āk *burburiinēk āyēēng' chēē minkēēch, ara yēmē :chooto keebayee bichu tēē chu tukul?" 10 Kumwoochi :Yēesu rubiikyii kuyey biiko kōōbuur ng'wēny ām yēbo keeweet. Kimāchē kuyitē :bichu murēnik kisyēērōōk muut.

11 Kunam :Yēesu mukaatiinechaa ānkubirchi Yēyiin kōōnkōy, nto yityo, / kēēbchēchinoot bichoo. Kiyey nkicheek burburiinēchooto kuu nyooto. Kiyem :biiko tukul. 12 Nto mii yoo, kumwoochi :Yēesu rubiikyii kule, "Ōuruuch choo kāng'et." 13 Kōōruuuch :rubiik koonyiit kērēboonik taman āk āyēēng'. 14 Yu kabokukas :biiko ng'alyoontooni bo kwōng'ut kiyey :Yēesu, kumwooy kule, "Kubooyiit man, *wōōrkooyoontēetaab Yēyiin :chiichi nyoo /kikēēmwooyē kule mākucho kōōrēt." 15 Kiinkētē :Yēesu kule kimāchē :bichoo bokunam inee kukērchi koong' kuyēk bāytooyiintēēt. Yooto koosikta kuwo lekem.

*Kiwēēsyētēē :Yēesu bēēko barak
(Mataayo 14:22-33; Māārko 6:45-52)*

16 Yu kākwiimēn, kurēkto :rubiikaab Yēesu ākoy tōōliil. 17 Kulaany mwēēnkētēē ānkutākyi keey *kiriinkēētaab Kaabernaam. Kināmchi:mēēnānēēt bichoo wōlooto kumāboonto keey Yēesu. 18 Kichō :wusōōnēēt ankusyool bēēko. 19 Yu kikiikuba :rubiichoo ām lōōyinto nyēē kiyitē kiilomiitaanik

muut nto ku lo, kukas Yēesu kumii kuwēesyētoonunēē bēeko barak kutākyinē keey mwēenoonoto. Kimuuyo :rubiichoo miisin. ²⁰ Yooto, kumwoochi :Yēesu kule, “-Mōomuyē, nto yu anii :nyoo!” ²¹ Kutaach :rubiik Yēesu kuchō mwēng'. Yooto, kuchaakta :mwēenkēt ākoy sakaramteet wōlēē / kikēemākyinē wokōoyoonyēē.

Āmnyoo :Yēesu nyēbo soboonto

²² Yu kāwokuyeech :kōōrēt, kōōnkēt :biiko choo king'ētunēē komosta nyiin ake bo tōōliilonoo kule ki mwēenkēt akeenke baateey nyēē kimii yooto. Kiinkētē :bichoo kule kimanaabeeta keey :rubiik Yēesu. ²³ Yooto, kukwaanee :mwēenkōōsyēk alake *kiriinkēetaab Tibeerya ānkubokōōyoonyēē yēē kilēekitēē :yoo kyoomiisyēē :biiko. ²⁴ Bērē kukas :biiko kule kāmēētākumii :Yēesu āk rubiikiyi, kulaany mwēenkōōsyēchoo kuba *kiriinkēetaab Kaabernaam bokucheeng'aat Yēesu.

²⁵ Yu kābokunyōōrchi Yēesu wōlooto, kuteebē kule, “Kāānēētiintēt, 'kēēyitu wōli kutyaa?” ²⁶ Kuwālchi :Yēesu kule, “!Kāāmwoowok, ōchēng'ootoo kuuyu kwōōbiyong'iisyē āmēēbērē kuuyu kwookas kāāmuukēywēēkaab Yēyiin.

²⁷ -Mōōbēng'tēē chēēng'sēetaab āmit chēē bēku, nteenee ōnēmchi keey ōchēēng'ē āmnyoontēetaab kibchuulyo. Āmnyoontoonoo ku nyoo kōōnok *:Wēritaab Chii, kuuyu inee :nyēē kiikōōkoochi :Baaba Yēyiin kāāmuukēywēēk kuyey kuu nyooto.” ²⁸ Kuteebē :biiko Yēesu kule, “Ara, kēēyēē kule nee sikiinēmchi keey yiisyēetaab Yēyiin?” ²⁹ Kuwālchi :Yēesu kule, “/Kiinēmchi keey yiisyēetaab Yēyiin /kukiikaasee keey chiito nyoo kiiyooku :inee.” ³⁰ Kuteebē :bichooto Yēesu kule, “Kiy nee nyēbo kwōng'uat nyēē +meeyey sikiikaaseening' keey? ³¹ Kyaam :biikyoo choo kibo kēny maana ām kōōr nyēē suurkwēēn, kuu yoo mwōoyē :sirutēkaab Yēyiin kule, 'Kiikoochi kwaam āmnyoontēt nyēē chōōnēē barak.'†” ³² Kumwoochi :Yēesu nanyuun bichoo kule, “!Kāāmwoowok, -moosoot sōō baateey kule kikōōnok *:Muusa āmnyoontoonoo kichōōnēē barak, nteenee osōōtē kule kōōnok :Baaba āmnyoontēetaab man kuchōōnēē kibkōōnkōy. ³³ Āmnyoontēetaab Yēyiin ku nyoo chōōnēē kibkōōnkōy ānkuyibchinē biich soboonto.” ³⁴ Yooto, kumwoochi :bichoo Yēesu kule, “!kōōnēēch kwaak āmnyoontoonoto.” ³⁵ Kumwooy :Yēesu kule, “Anii :āmnyoontoonoto bo soboon. Moomē :kēmēy chiito nyoo kachō wōlēē āmiitē. Nto nyoo keekaaseenaa keey kumoomē :melel. ³⁶ Kuu yoo kātāāmwoowok, kookasaa -āmōōkoosēēnoo keey. ³⁷ Chii ake tukul nyoo kākōōno :Baaba, kuyēky nyeenyuu nyēē māky akwet bēsyētē ake. ³⁸ Kyaāchōōnēē kibkōōnkōy sichaayey kiyēē mächē :Baaba nyoo kiiyookwoo mēēbērē kyāāchōōnii chaayey kiyēē āmächē. ³⁹ Mākwoo :Baaba kule -māāboot chii mbo akeenke ām choo kiikukōōno, nteenee +maang'et ake tukul bēsyēetaab tabanta. ⁴⁰ Man, mākyinē :Baaba *soboontaab kibchuulyo biiko tukul choo ikoosēēnoo keey.”

⁴¹ Yooto kutoowo :kāāntōōyikaab Yuutayeeek koong'unyng'uuny kuuyu kimwooy :Yēesu kule, inee ku āmnyoontēt nyēē chōōnēē kibkōōnkōy. ⁴² Kimwooy :bichoo kule, “So, mā wēritaab Yōōsēēf :chiichi? Ntēē kiinkēt kwaan āk kaamet. Ām nee sukumwooy raat kule chōōnēē :inee kibkōōnkōy?”

6:23 Yoowa. 6:11 **6:26** Yoowa. 2:11 **6:30** Mat. 12:38; Määrkō 8:11; 13:22; Yoowa. 4:48; 1Kōōr.

1:22 † **6:31** Tyēēnwookik 78:24 **6:31** Chuy. 16:4, 15; Kāāyiti. 11:7-9; Neem. 9:15; Tyēēn. 78:24

6:34 Yoowa. 4:15 **6:35** Yoowa. 4:13-14; 6:48-58; 7:37 **6:36** Yoowa. 20:29; 16:9 **6:37** Yoowa.

17:2, 24 **6:38** Määrkō 14:36; Yoowa. 4:34 **6:39** Yoowa. 10:28; 17:12; 18:9 **6:40** Yoowa. 5:24

6:42 Määrkō 6:3

⁴³ Kumwoochi :Yēesu bichoo kule, “-Moong'unyng'uuny. ⁴⁴ Māmii :chii nyēē imuuchē kuchō wōlēē āmiitē yoo kāmāyis :Baaba nyoo kiiyookwo. Yoo kākuchō, +maang'eetee meet bēsyoonoo bo tabanta. ⁴⁵ /Kikeesir ām siru-utēkaab *wōōrkooyikaab Yēyiin kule, 'Makooneet :Yēyiin biiko tukul.'† Chii nyoo kaakukas kāānēētiisyoonoo ānkusēw, kuchōōnii wōlēē āmiitē. ⁴⁶ Mēēbērē kaamwaay yooto kule kiikukas :chii Baaba nteenee anii nkit nyoo āchōōnēē wōlēē mii :inee nyēē kyaakas. ⁴⁷ ! Kāāmwoowook, chii ake tukul nyoo ikoosēēnoo keyy kuboonto :nyoo kēny *soboontaab kibchuulyo. ⁴⁸ Anii :āmnyoontēētaab soboonto. ⁴⁹ Kyaam :biikyoo choo kibo kēny maana ām kōōr nyēē suurkwēēn nteenee kiikubēk :bichoo tukul. ⁵⁰ Nteenee mābotē :chii nyoo kaam āmnyoontooni chōōnēē kibkōōnkōy. ⁵¹ Anii :āmnyoontoonooto chōōnēē kibkōōnkōy. Yoo kaam :chii mākunyōōr soboontaab kibchuulyo. +Māākōōnu bōōrnyuu kuyē āmnyoontēēt nyēē sukōōsoob kōōrēēt.”

⁵² Kiyey :ng'aleechu kukōōromiitu :kāāntōōyichoo bo Yuutayeeek miisin. Kimwooy kule, “So, imuuchē kule nee :chiichi kukōōnēēch bōōrnyii kyaam?” ⁵³ Kumwoochi :Yēesu kule, “! Kāāmwoowook, yoo kamoo-am bōōrtaab *Wēritaab Chii ankooyyee korotiikyii, mākoy ōnyōōru soboon. ⁵⁴ Chii nyoo kaam bōōrnyuu ankuyye korotiikyuu, kunyōōru :chiichoo *soboontaab kibchuulyo. +Maang'eetee chiichoo meet ām bēsyēētaab tabanta. ⁵⁵ Āmnyoo nyēbo man :bōōrnyuu ānkubo koomānuut :korotiikyuu. ⁵⁶ Chii nyoo kaam bōōrnyuu ankuyye korotiikyuu, mākunoomnyo āk anii ānkāānoomnyē āk inee. ⁵⁷ Kuu yoo āminyēē kāāmuukēywēēkaab Baaba nyoo kiiyookwo, mākuminyēē :nkinee chiito nyoo kaam bōōrnyuu kāāmuukēywēēkyuu. ⁵⁸ Anii :āmnyoontoonooto kichōōnēē kibkōōnkōy. Makerkeyy :āmnyoontoonoo āk nyoo kyoomē :biikyoo choo kibo kēny, ānkoo kyaam, kibēk. Chiito nyoo kaam āmnyoontooni kunyōōru soboontaab kibchuulyo.” ⁵⁹ Kimwooyē :Yēesu ng'aleechaa kumii kōōnēētiisyē ām *kōōtaab saayeet ām Kaabernaam.

Kiichuchuyee keyy :rubiik chēē chaang' wōlēē mii :Yēesu

⁶⁰ Yooto kakas :rubiikaab Yēesu ng'aleechu, kumwooy :wōlēē wōō kule, “Māku nkoalat :ng'aleechu! Ng'oo :nyēē sukoomuuch!” ⁶¹ Kiinkēt :Yēesu kiyēē kimii kōōyiyimē rubiik. Yooto, kumwoochi kule, “So, kāyēk kāānākuut :ng'aleekyuu? ⁶² /Keemwa baa, kule nto kookas *Wēritaab Chii kōōyēyē kibkōōnkōy, nto kāwuuyiitu nee? ⁶³ Kōōnu :Tāmirmiryēētaab Yēyiin soboonto nyēē mākōōnu :kāāmuukēywēēkaab chii. Kōōnu :ng'aleek choo kāāmwoowook soboonto kuuyu kwoonēē wōlēē mii :Tāmirmiryēētaab Yēyiin. ⁶⁴ Ānkoo kuwuu nyooto, mii :alake ām akweek chēē -mēēkoosēēnoo keyy.” Kiinkēt :Yēesu kung'eetee kēny kule ki mbo ng'oo :chēē kimēēkoosēē keyy inee ānku ng'oo :nyēē kimakuchaamta inee. ⁶⁵ Kitas taay :Yēesu kumwooy kule, “Ki ng'alyoontoonooto :nyoo kyāāmwooytēē kule, māmii :chii nyēē chōōnii wōlēē āmiitē yoo kāmāyis :Baaba.”

⁶⁶ Kiichuchuyee keyy Yēesu :biiko chēē chaang' kung'eetee yooto. ⁶⁷ Yooto kutebeee :Yēesu rubiichoo ki taman āk āyēēng' kule, “Ōmāchē :nkakweek obakaaktaa?” ⁶⁸ Kuwālchi :Simōōni Bētērō kule, “Keebe ānō ōō, Moko-ryoontēēt? Ntēē iboontē :inyiing' lōkōōy chēbo soboontaab kibchuulyo. ⁶⁹ Kiikoosēēning' keyy ānkēēchāmē kule inyiing' *Kāārārookiintēēt nyēē

† **6:45** Isa. 54:13 **6:46** Yoowa. 1:18 **6:48** Yoowa. 6:35 **6:56** Yoowa. 15:4-5 **6:58** Māārko 14:22-24; 1Kōōr. 10:16 **6:63** Yoowa. 3:5-8; 1Kōōr. 15:45; 2Kōōr. 3:6 **6:64** Yoowa. 13:11; 16:9
6:65 Yoowa. 6:44

chōōnēē wōlēē mii :Yēyiin.” ⁷⁰ Yooto kumwoochi :Yēesu kule, “Akweek oob rubiik taman āk āyēēng' chēē kyāākwēyook anii? Nteenee mii :nyēē kibrōkōsyoo ām akweek.” ⁷¹ Kumwooyē :Yēesu kuu nyooto, king'āloolēē Yuuta Iskaryoot nyēē kimii wokuchoomtooy inee.

7

Kitāchiin :Yēesu āk ng'aleekaab mbo ng'eetaabkaamet

¹ Yu kākuyityo, kōōnēētiisyootēē :Yēesu Kalilaaya. Kimāmāchē kuwēesyētootēē Yuuteeya kuuyu kimāchē :kāāntōōyikaab Yuutayeek kubakach. ² Yooto, kikiikuriik :Yuutayeek kwaam *Saakweetaab Kēryōōsyēk. ³ Kumwoochi mbo :ng'eetaabkaamet Yēesu kule, “Ing'eetee yu ānkiiwē Yuuteeya sukukas rubiikuuk chēbo wōlooto tukuuchu bo kwōng'uut chu iyēyē. ⁴ Māchāktōōs ibooru keey nyēē karaam siitooku. Kunyoo, kany kutookunēē kōōrēt :ng'aleechu bo kwōng'uut.” ⁵ Kimēēkoosēē keey mbo :ng'eetaabkaamet Yēesu. ⁶ Yooto kumwoochi :Yēesu icheek kule, “Manayit :bārooyinnyuu nyēē yemaat nteenee oyeyaate :akweek kiyēē ōmāchē. ⁷ Mā akweek chēē wēchook :biikaab kōōrooni, nteenee wēchoo anii kuuyu āburyoong'tooy icheek kubo rōkōs nyēē yēyē. ⁸ Obe :akweek saakwaanaa kuuyu manayit :bārooyinnyuu.” ⁹ Yooto kung'ētunēē :Yēesu Kalilaaya.

Kichuunchuun :Yēesu āk kāāntōōyikaab Yuutayeek

¹⁰ Nto yu kaakuba mbo :ng'eetaabkaamet, kuwaayta keey Yēesu ākoy Yēerusālēm. ¹¹ Kimii :kāāntōōyikaab Yuutayeek kuchēēng'ēē Yēesu wōlooto. Kitēēbootē kule, “Mii ānō :chiichoo ōō?” ¹²⁻¹³ Kichoomootē :biiko wōlēē wōō kung'āloolēē Yēesu kuuyu kiiywēyē kāāntōōyikaab Yuutayeek. Kimwooyē :bichoo alake kule, “Karaam :chiichoo.” Kumwooyē :alake kule, “Buryo, ibērbēerootē biich.”

¹⁴ /Kikyaam saakwaanaa nto miitē kwēēn āk kwēēn, kuwo :Yēesu *Kōōtaab Yēyiin ānkutoow kōōnēētiis. ¹⁵ King'woonchi kāāntōōyikaab Yuutayeek :wōlēē kiinēētiitooy :Yēesu kut kumwooy kule, “Kēēnkētēē nee :nkinee nyi siruutēkaab Yēyiin amēēbērē kiikusumānchi?” ¹⁶ Kumwoochi :Yēesu bichoo kule, “Ng'aleek chēē ānēētook mēēbērē cheechuu, nteenee kwoonēē wōlēē mii :Yēyiin nyoo kiiyookwoo. ¹⁷ Chii nyoo kakwey kuyey kiyēē māchē :Yēyiin, mākōōnkēt yoo kwoonēē :ng'aleekyuu wōlēē mii :Yēyiin, nto cheechuu nkit. ¹⁸ Chiito nyoo ng'āloolēē ām kāāmuukēywēēyii, kumāchē :nyoo kule / kēēkoonyit. Nteenee amāchē anii kunyōōr koonyit :nyoo kiiyookwoo. Achurtaat ānkāāyoyong'unēē manta. ¹⁹ Kikōōnook *:Muusa kiruutēk amāmii :chii mbo akeenke ām akweek nyēē riibē kiruutēchoo. So, ōmāchē ōbākākyoo nee?” ²⁰ Kumwoochi :biiko kule, “Kiikubunuung' :mēt ēē? So, ng'oo :nyēē māchē kubakachiing'?” ²¹ Koomiiny :Yēesu mēt anktas taay kule, “Kyaayey kiy akeenke baateey nyēbo kwōng'uut ām Sabaato. King'woonchook akweek tukul :kiyooto. ²² Mwooyē :siruutēkaab Muusa kule ōmurootānē wēēriit ām bēsyēētaab sisiit. (Kuboyiit man mēēbērē Muusa nyēē kimwooyē, nteenee mbo kuukoong' chuut kibo taay.) Kōōnook :yooto ōmurootānē wēēriit ām

6:69 Määrkō 8:27-30 **6:69** Määrkō 1:24 **6:71** Yoowa. 12:4 **7:1** Määrkō 3:6; 6:19; Yoowa. 5:18; 7:19-20, 25; 8:37, 40; 11:53 **7:2** Chuy. 23:16; Laawi. 23:33-43; Kiruu. 16:13-15 **7:5** Yoowa. 16:9 **7:6** Yoowa. 2:4 **7:7** Yoowa. 15:18-19 **7:11** Yoowa. 11:56 **7:12-13** Yoowa. 9:22
7:15 Määrkō 6:2; Luuka 2:47 **7:16** Yoowa. 12:49; 14:10 **7:18** Yoowa. 5:41; 8:50; 12:43 **7:19** Yoowa. 1:17; Room. 2:17-24 **7:20** Yoowa. 8:48

bēsyeētaab Sabaato yoo /kikēēsichē yēē Sabaato. ²³ Kunyoo, yoo ākoo /kiimurootānē wēero bēsyeētaab Sabaato otiltooy kiy kisich buch, /simākyiiri kiruutyoonoo bo Muusa ii, kubo nee ōnyēērchoo anii yoo kāāsoob chiito kumukuul ām bēsyeētaab Sabaato? ²⁴ -Mōōtuchinē ng'al buch kukōōkāsunēē saang', nteenee māchāktōōs ōlyēbē ōyyoong'unēē manta."

Kicham :biiko chuut alake kule Kāārārookiintēēt :Yēēsu

²⁵ Kimwooyē :biikaab Yēērusālēēm alake kule, "Mā chiichi nyoo /kēēmāchē /keebakach? ²⁶ Nto yu inee :nyi mii kung'āloolēē taayeetaab biiko āmēēbērē mwoochinē :kāāntōōyikyoo kiy." Kulē :alake "Ara kāākōōnkēt kule *Kāārārookiintēēt :chiichi?" ²⁷ Kumwooyē :chuut alake kule, "Ntēē kiinkētē yēē chōōnēē :chiichi. Nteenee māmii :chii nyēē inkētē bēsyeēt nyoo chōōnēē :Kāārārookiintēēt."

²⁸ Yooto kumwooy :Yēēsu kukas :biiko tukul kule, "Man, kōōlē ōnkētōō ānkōōnkētē subak wōlēē āchōōnēē? Mēēbērē kyāāchōōnēē keyy. Bo man :nyoo kiiyookwoo, āmōōnkētē :akweek inee. ²⁹ Nteenee anii :nyēē ānkētē, kuuyu kyāāchōōnēē wōlooto ānku inee :nyēē kiiyookwoo." ³⁰ Yu kāmwooy :Yēēsu kuu nyooto, kumach :kāāntōōyikaab Yuutayeek kule kunam nteenee māmii :chii nyēē kitiiny kuuyu kitoombo kuyityiin :wōlēē kiikuchōōbto :Yēyiin. ³¹ Ānkoo kiwuu nyooto, kiikaasee keyy :biiko chēē chaang' inee. Kimwooy :bichooto kule, "Ara, yoo kāchō :Kāārārookiintēēt, makuyey ng'aleek chēbo kwōng'uut kubiir chēē yēyē :chiichi?"

Kimach :Farisaayeek kunam Yēēsu

³² Yu kukas *:Farisaayeek ākoo mbo kibkōrōs chēē wōōyēch kuchoomootē :biiko kung'āloolēē Yēēsu nyēē karaam, kōōyookto riibiikaab Kōōtaab Yēyiin kule bokunam Yēēsu. ³³ Kutas taay :Yēēsu kumwooy kule, "+Mākēēboontē keyy akweek ām bēsyoōsyēk chēē ng'ēri baateey, nto yoo kāakyuityo, ayeey wōloo mii :nyoo kiiyookwoo. ³⁴ Yooto +moocheeng'aa, nteenee -mōōnyōōrwoo, āmōōmuuchē okwaa wōloo ! kāāwē." ³⁵ Kuteebee keyy :kāāntōōyikaab Yuutayeek nkit kule, "So, māchē :chiichi kuwo ānō wōlēē -mābokēenyōōrchinē :acheek? Ara, mākuwo kōōrōōsyēchoo kiisērēētyi keyy :biikyoo wokoonet bichooto? ³⁶ Ibooru nee :ng'aleechaa kāmwooyē kule, '+Moocheeng'aa nteenee -mōōnyōōrwoo āmōōmuuchē okwaa wōloo !kāāwē?"

Mākurōōtunēē chii :bēēkaab soboonto

³⁷ Ām bēsyeētaab lētūut nyēbo saakweet, kuchō :Yēēsu ānkukuurchi barak kule, "Chii nyoo āmē :melelta, kuchō wōlēē āmiitē. ³⁸ Kuu yoo mwooyē :sirūutēkaab Yēyiin kule, chii nyoo keekaaseenaa keyy, mākurōōtunēē chīchōo :bēēkaab soboonto." ³⁹ Kumwooyē :Yēēsu kuu nyooto kiibooru Tāmirmiryēētaab Yēyiin nyēē nyōōru :chii ake tukul nyoo keekaasee keyy inee. /Kimānāākiiyook Tāmirmiryēētaab Yēyiin kuuyu /kimānāākiitōōrōōr Yēēsu.

Kikwaanykwaany biiko :soboontaab Yēēsu

⁴⁰ Yu kakas :biiko ng'aleechaa kimwooyē :Yēēsu, kumwooy :bichooto alake kule, "Man wōōrkooyoonoonoo bo Yēyiin :chiichi." ⁴¹ Nto alak kumwooy :choo kule, "Kāārārookiintēēt :chiichi." Kulē :alake, "Buryo!

Mēemuuchāksē kuchōōnēē :Kāārārōokiintētēēt Kalilaaya. ⁴² Mwooyē :siru-utēkaab Yēyiin kule mā kuchōōnēē :Kāārārōokiintētēēt kōōtaab *Tāwuti ām *kiri-inkēetaab Bēētēlēyēem wōloo kiminyē :Tāwuti.” ⁴³ Kuchuunchuun :biiko kurubta keey āk Yēesu. ⁴⁴ Kimāchē :biiko alake kule kunam Yēesu, nteenee māmii :chii mbo nyēē kisyēem kunam.

Kiyeet :Nikōtēēmō Yēesu -/makiiruusta

⁴⁵ Yu kāakuyityo nanyuun, kooyeey :riibiichoo kibo Kōōtaab Yēyiin wōlēē kimii :mbo kibkōrōs chēē wōōyēch āk *Farisaayēek. Yooto kutēēbee :choo ri-ibiichoo kule, “So, ntēē kookwaa buch, kā mōōnāmē?” ⁴⁶ Kuwālchi :riibiichoo kule, “Māmii :chii nyēē kiikung’alaal bēsyēēt ake kuu :chiichoo.” ⁴⁷ Kutēēbee :Farisaayēek riibiichooto kule, “So, omāchē omwaay kule /kaakiiberbeeraak nkakweek? ⁴⁸ Ara ōnkēt mbo kāāntōōyiyin ake tukul nyēē kaakookaasee keey chiichoo, nto kumii mbo *Fārisooyiin nyēē kaakucham ng’aleechaata mwooyē :chiichooto? ⁴⁹ Ng’bootiitiin :bichu -mēenkēt kiruutēkaab :Muusa.” ⁵⁰ Ām kāāntōōyichoo, kimii :Nikōtēēmō nyoo kikiiwokukas Yēesu. Kumwoochi :nyoo kāāntōōyichoo kule, ⁵¹ “Kurubta keey āk kiruutēkyoo, māmii :chii nyēē /kiiruustooy yoo /manaakeekas kiyēē mwooyē :chiichooto nto /kiinkēt kiyēē kaakuyey.” ⁵² /Kēemwoochi kule, “So, ichōōnēē :nkinyiing’ Kalilaaya? Weesuman siruutēkaab Yēyiin, +meekas ām yooto kule māmii *wōōrkooyōntō nyēē imuuchē kuchōōnēē Kalilaaya.” ⁵³ Nto mii yoo, kooyeey :chii ake tukul kaa,

8

¹ nteenee kuwo :Yēesu ākoy Lekemeetaab *Musēytuuniinēk.

Koorko nyēē kikōchōng’iit

² Yu kāwokuyeyech, kumusta :Yēesu kooyeey biiwuutaab *Kōōtaab Yēyiin. Kukwa :biiko ānkōōruruukyi keey inee. Kōōbuur :Yēesu ng’wēny ankooneet bichoo. ³ Yooto koomut :kāānēētikaab kiruutēk āk *Farisaayēek koorko nyēē /kikeenyoota chiito ake ānkōōyōong’tēē yooto bo taayeetaab Yēesu. ⁴ Kumwoochi :bichoo Yēesu kule, “Kāānēētiintētēēt, /kokeenyoota koorkooni chiito ake. ⁵ Kimwooy *Muusa ām kiruutēkyoo kule, irooko :chii nyēē wuu nyooto /kēēwiirēē rwoontōōk kume. Kunyoo ii, inwooyē nee :inyi-ing’?” ⁶ Kimwooyē :bichoo ng’aleechaa kutēchēē Yēesu sukōōyōong’tēē kōōk. Kuyim :Yēesu ankusir yēbo teng’ēek ām moorineenyii. ⁷ Kiteēbēē :bichooto Yēesu ng’aleek kutēē yooto tukul. Kōōtōrōōr keey :Yēesu ānkumwoochi bichoo kule, “Yoo mii ām akweek :nyēē mānāāchoolwookēn, kutoow :nyooto kuwiiree koorkooni rwoontōōk.” ⁸ Yu kāmwooy :Yēesu kuu nyooto, kuyim subak ānkusiriis. ⁹ Yu kabokukas :bichoo ng’aleechaata kimwooyē :Yēesu kubeetaa-tee akeenke akeenke. Kiba kurook :choo ki yōōsēch kut wokung’ēt :Yēesu nkit āk koorkoonoo kuboonto keey biiko alak. ¹⁰ Yooto kōōtōrōōr keey :Yēesu ankutēēbee koorkoonoo kule, “Kaba ānō :biikēy ōō, cheebyoos? Māmii mbo :akeenke nyēē kāng’ēt kooruustiing’?” ¹¹ Kuwāl kule, “Māmii mbo :akeenke ōō, Mokoryoontētēēt.” Yooto kumwoochi koorkoonoo kule, “-Māaruustiing’ :anii nteenee -mātāwēēchoolwookēn subak.”*

Lēbkēēyyēetaab kōōrēēt :Yēesu

7:42 Isa. 11:1; Miika 5:2; Mat. 20:30-31 **7:44** Yoowa. 7:30 **7:50** Yoowa. 3:1 **7:51** Kiruu. 1:16-17; 17:6 **8:5** Laawi. 20:10; Kiruu. 22:22-24 **8:6** Māārko 12:13 **8:7** Kiruu. 13:9; 17:7

* **8:11** Mātinyē :siruutēk alake kērēywēēchu (7:53—8:11). **8:11** Yoowa. 5:14

¹² Kitas taay :Yēesu kumwoochi bichoo kule, “Anii lēbkēyyēetaab kōōrēēt. Chiito nyoo karub ng’aleekyuu kunyōōru lēbkēyyēetaab soboonto nyēē māko y kuwēesyētēē mēēnān.”

¹³ Kumwoochi *:Farisaayee kule, “Nto yu imiitē ing’aloolēē keyy :inyiing’ nkit, mābo man :ng’aleekuuk.” ¹⁴ Kuwālchi :Yēesu bichoo kule, “Ānkoo āng’aloolēē keyy :anii nkit, kiyēē āmwooyē kubo man kuuyu ānkētē wōlēē kyāāchōōnēē ākoo wōlēē āwēētii. Nteenee -mōōnkētē :akweek. ¹⁵ Ōtiilē :akweek ng’al baateey orub kuu wōloo isōōtitooy :biiko, nteenee -māātiilchinē :anii chii ng’al. ¹⁶ Nto yoo kāālē ātiilchi chii ng’al, āyyoong’unēē manta kuuyu mēēbērē anii nkit nteenee āboontē keyy Baaba nyoo kiiyookwoo. ¹⁷ /Kikeesir ām kiruutēkwook kule yoo kaakuroob :biich āyēēnku ng’alyoo, ku man :kiy-ooto. ¹⁸ Āng’aloolēē keyy :anii, nto ake nyēē rōōboo ku Baaba nyoo kiiyook-woo.” ¹⁹ Kuteebee :Farisaayeechaa Yēesu kule, “Mii ānō :kōōn?” Kuwālchi :Yēesu kule, “-Mōōnkētōo anii, āmōōnkētē nkinee Baaba. Nto kyōōnkētōo, nto ōnkētē Baaba.” ²⁰ Kimwooyē :Yēesu ng’aleechu tukul yooto kimii kōōnēētē biiko ām yēē kimii :looloonik choo /kikiiruruukyine beesaanik ām *Kōōtaab Yēyiin. Yooto kimii mbo :chii nyēē kinam Yēesu kuuyu kimānāāyityiin :chōbuutēkaab Yēyiin.

²¹ Yooto kumwoochi :Yēesu kāāntōōyichoo subak kule, “+Māāwēēchi keyy anku +moocheeng’aataa, nteenee +moomeeyte ng’ōōkiswookikwook -āmōōmuuchē obe wōlēē āwēētii :anii.” ²² Kuteebee keyy :kāāntōōyichoo kule, “Ibooru nee :chiichi yoo mwooyē kule -mākēēbēētii wōlēē mākuwo :inee? Ara, makubar keyy :chiichi nkit ēē?” ²³ Nteenee kitas taay :Yēesu kumwooy kule, “Ōbooyē :akweek ng’wēnyuuni, nteenee āchōōnēē :anii kibkōōnkōy. Nyēēng’woong’ :kōōrooni nteenee mā nyenyuu anii :kōōrooni. ²⁴ Kiyooto nyēē āmwoowook kule +moomeeyte ng’ōōkiswookikwook. Maku-rataak :ng’ōōkiswookichoo ākoy yoo kookaasee keyy kule anii :nyooto.”

²⁵ Kuteebee :bichoo Yēesu kule, “Inyiing’ ng’oo naas?” Kuwālchi kule, “Nyooto kyāāmwoowunoonwook.† ²⁶ Chaang’ :ng’ala chēē kātāāmwoowook ānkāātiilchook ng’al, nteenee bo man :Baaba nyoo kiiyookwoo. Kiyēē āmwoochinē biiko ku nyēē kyāākāsēē inee.” ²⁷ Kimēēnkēt :bichoo kule kimii :Yēesu kung’aloolēē Kwaan ām kibkōōnkōy. ²⁸ Yooto nanyuun kumwooy :Yēesu kule, “Bēsyoonoo ōtōrōōrē *Wēritaab Chii, ku yooto yēē +mōōnkēt kule anii :nyooto āmāāyēyēē keyy kiy. Yooto nanyuun yēē +mōōnkēt kule kiyēē āmwooyē ku nyēē kiinēētōo :Baaba. ²⁹ Kēēboontē keyy :nyoo kiiyook-woo. Manaabakaaktaa āng’ētū nkit bēsyyēt ake kuuyu āyēyē ākookoy kiyēē ing’ērēēchē inee.”

Kiiyēnchi :biiko kereeryaanto Yēesu

³⁰ Yu kāmwooy :Yēesu kuu nyooto, kōōyēnchi :biiko chēē chaang’. ³¹ Kumwoochi :Yēesu chooto kiiyēnchinē inee kule, “Yoo kōōkiilchi kiyēē ānēētē, ōyēku man rubiikyuu. ³² +Mōōnkēt yooto nanyuun manta anku +/makiityaaktaa.”

8:12 Isa. 49:6; Yoowa. 1:5, 9-10; 3:19; 9:4-5; 11:9-10; 12:35-36, 46; Ēfēēs. 5:8-14; 1Yoowa. 1:5-7; 2:8

8:13 Yoowa. 5:31-32 **8:14** Yoowa. 7:28-29 **8:17** Kiruu. 17:6; 19:15; Mat. 18:16 **8:18** Yoowa. 5:36-37; 1Yoowa. 5:9 **8:19** Yoowa. 5:18 **8:20** Yoowa. 2:4 **8:21** Yoowa. 7:33-34 **8:23**

Yoowa. 3:31 **8:24** Yoowa. 13:19 † **8:25** Imuuchē /keeweēch mbo kule, “So, manookas kiyēē kāāmwoowook?” **8:26** Yoowa. 3:17; 8:15; 12:47 **8:28** Yoowa. 12:32-34; 4:34 **8:30** Yoowa. 2:23

8:31 Yoowa. 15:8; 14:15

Kinyikisiit :kwiilateetaab kääntōōyikaab Yuutayeeek

³³ Kumwoochi :kääntōōyichoo Yēesu kule, “So, nto yu kēēbooyē :acheek *Abraam, amānāākēēyēku motwoor bēsyēēt ake! Kuniy, /kiityaakteech am nee?” ³⁴ Kuwālchi :Yēesu kule, “!Kāamwoowook, motwooriintēetaab ng’ōōkisto :chii nyoo kiikōōtiiny :ng’ōōkisto. ³⁵ Minyē :leekwa kang’waa ākookoy nteenee imōkōnyōōnyoot :motwooriintō. ³⁶ Nto yoo kālē kootyaaktaak :Leekweet ōtyooktooyāktōōsii kuchurta. ³⁷ Ānkētē sinee kule ōbooyē :akweek Abraam. Nteenee ōmāchē obara kuuyu kiyoomcho :mētēwookwook nyēē -mēēwutē :ng’ālyoontēēnyuu. ³⁸ Āng’āloolēē :anii kiyēē kimii kaab Baaba, nto akweek ōyēyē kiyēē mwoowook :kōōn.” ³⁹ Kukētyi :bichooto Yēesu kule, “Abraam ku baaba acheek.” Yooto kuwālchi :Yēesu kule, “Nto ki kōōn :Abraam, nto kyōōyēyē kiyēē kiyey. ⁴⁰ Ōmāchē :akweek obara ānkoo kāāmwoowook kiyēē bo man nyēē chōōnēē wōlēē mii :Yēyiin, ng’ālyoo nyēē kimēēmuuchē kuyey :Abraam. ⁴¹ Ōyēyē :akweek yiisyēētaab :kōōn.” Kuwālchi :bichooto Yēesu kule, “Kēēboontē Baaba akeenke, nyooto ku Yēyiin, ānkēēyēku lōkōkyii chēbo man.”

⁴² Yooto kumwoochi :Yēesu bichooto kule, “Nto ki kōōn akweek :Yēyiin nto ōchāmoo kuuyu kyāāchōōnēē wōlēē mii :Yēyiin ānkāāmiitē raat yu. Mānāāchōōnēē keey. Nteenee inee :nyēē kiyoowoo. ⁴³ -Mōōkāsē kiyēē amwoowook kuuyu wuu nyēē kyoomaalee tēmēnik yiitiikwook. ⁴⁴ Kōōn akweek :Kibrōkōsyoontēēt ānkōōrubē kiyēē māchē :inee. Rumiin :inee kung’etee kēny amāmii :bēsyēēt nyēē kiikōōyooong’unēē wōlēē mii :manta kuuyu mātinyē manta. Yoo ibērbēēriisyē, ku cheechii :choo nkit kuuyu, ng’wiin :inee ānku :mētitaab ng’wiinyaneet tukul. ⁴⁵ Amwoowu :anii manta ng’ālyoo :nyēē yēyē simōōyēnwoo. ⁴⁶ Ara, mii am akweek :nyēē imuuchē kōōboor kule āboontē :anii ng’ōōkisto? Nto yoo bo man :ng’aleek chēē amwooyē ii, kwaamaak :nee simōōyēnwoo? ⁴⁷ Chii nyoo bo :Yēyiin kukāsē ng’aleekyii. Nteenee -mōōkāswoo kuuyu -mōōbooyē Yēyiin.”

⁴⁸ Yooto kumwoochi :kääntōōyichoo bo Yuutayeeek Yēesu kule, “Ābērē +mākēēkustooyootiin yoo kakeemwaay kule inyiing’ Sāmooryāyiin ānkiiboontē *tāmirmiryēēt nyēē miyaat.” ⁴⁹ Kuwālchi :Yēesu kule, “-Māāboontē tāmirmiryēēt nyēē miyaat. Āywēyē Baaba amōōkoonyitoo anii :akweek. ⁵⁰ -Māāchēenkyinē keey :anii kooniyit, nteenee mii :nyēē chēēng’woo anku inee :nyēē itilē kiy ake tukul. ⁵¹ Amwoowook manta kule, mākoy kume :chiito nyoo rubē ng’aleekyuu.”

⁵² Kumwoochi :bichoo Yēesu kule, “Kāākiinkēt nanyuun man kule iboontē tāmirmiryēēt nyēē miyaat! Kiikume *Abraam ānkiikubēk *wōōrkooyikaab Yēyiin ānkiimwooyē kule, nyoo rubē ng’ālyoontēēng’uung’ mēēbērē makume? ⁵³ Imwooyē :inyiing’ kule iwōō kusiir Abraam? Kiikume :inee ānkiikubēk mbo :nkicheek wōōrkooyikaab Yeyiin. Isōōtē kule inyiing’ ku ng’oo ēē?” ⁵⁴ Yooto kuwālchi :Yēesu kule, “Yoo āmiitē ātōrōrē keey ku buch. Nteenee nyēē itōrōoro ku :Baaba nyoo ōbērē :akweek Yēyiintēēng’woong’. ⁵⁵ -Mōōnkētē :akweek Yēyiin, nteenee anii :nyēē ānkētē. Nto kālē amwaya kule -māānkētē, nto kāāyēku ng’wiin kuu akweek. Nteenee ānkētē inee ānkāāriibē ng’ālyoontēēnyii. ⁵⁶ Kikiikumachaan :kōōn Abraam kule nto kas bēsyēēnyuu,

kunyoo yu kachokukas, kung'erech.” ⁵⁷ Yooto, kumwoochi :bichoo Yēesu kule, “Nto yu maneeyit mbo kēnyiisyēk konom ānkiimwooyē kule 'kiikas Abraam!” ⁵⁸ Kuwālchi :Yēesu kule, “!Kāamwoowook, kyāamiitē kutoombo / kēēsich Abraam.” ⁵⁹ Yooto kukwey :bichooto rwoontōōk kule kuwiiree Yēesu, nteenee kuchuut :Yēesu biiko ankung'eetee yooto kibo *Kōōtaab Yēyiin.

9

Kiisoob :Yēesu chii nyēē /kikēēsich kukoraat

¹ Kimii yēē kiwēēsytōotē :Yēesu ākoo rubiikyii, yooto kukas chiito ake nyēē /kikēēsich kukoraat. ² Kuteebēē :rubiikyii Yēesu kule, “Kāānēētiintēēt, nee :nyēē kiyey chiichiin kukor? Ara ng'ōōkisnyii nto nyēbo sikiikyii?” ³ Kuwālchi :Yēesu kule, “Mā ng'ōōkistaab chiichoo nto nyēbo sikiikyii :nyēē kiyey kukor, nteenee mākutook :kāamuukēyēwēēkaab Yēyiin kubo inee. ⁴ Māchāktōōs /kēēyēyē yiisyēētaab Baaba nyoo kiyyookwoo yoo tāku lebkeey nteenee mii wokutuuyiitu :kōōrēēt nyēē -mēēmuuchē :chii tākuyēyiis. ⁵ Yoo tāāmiitē kōōrēēt, ayēku lēbkēēyēētaab kōōrēēt.” ⁶ Yu keewaany :Yēesu kumwooy ng'alechaa kung'utyi ng'wēny. Koomitmiit mēnēēt ankoonyi-inyee koonyekaab chiichooto, ⁷ ānkumwoochi kule, “Wēēwuunēē koonyekuuk kibōōytaab Siloowaam.” (Kerkeey kaaynaani bo 'Siloowaam' ākoo yoo /kakeemwa kule /kikiyyookto.) Kuwo :chiichoo ānkōōwuun koonyekyii ānkōōyēēw kukaakukasta.

⁸ Yooto, kutoow :laatoosyekaab chiichoo āk choo kikiikukas kusoomsē kumwooy kule, “So, mā :chiichi nee nyoo kwēēbuurē sukusoomsē kityō?” ⁹ Kumwooy :alake kule, “Inee :nyooto” nto alak kule, “Buryo! Mā :inee, nteenee kerkeey inee.” Kumwooy :inee nkit kule, “Lēyyē, ntēē anii :nyooto.” ¹⁰ Yooto nanyuun kuteeb :bichooto kule, “Nee :nyēē kiyeying' ikaste?” ¹¹ Kuwālchi :chiichoo kule, “Kiimitmiit :chiichoo /kēēkuurēē Yēesu mēnēēt ankoonyiinyeenaa koonyek ānkumwoowoo wāāwuunēē kibōōytaab Siloowaam. Kunyoo yu kāwāāwuun akaste bakeenke!” ¹² Kuteebēē :bichooto kule, “Miitē ānō raat :chiichooto?” Kuwālchi kule, “-Māānkētē.”

Kikiirso :Farisaayeeek

¹³ Yooto, /keenam chiichoo /kikēēng'oonkyinē koonyek /ānkiimutyi *Farisaayeeek. ¹⁴ King'oonkyinē :Yēesu chiichoo koonyek yēē ki bēsyēētaab *Sabaato. ¹⁵ Kiteebēē :nkicheek Farisaayeechaa chiichoo wōlēē kiyeyta kut kukasta. Kumwoochi kule, “Kinam :chiito ake mēnēēt ankoonyiinyeenaa koonyek, nto yu kāwāāwuun, akaste.” ¹⁶ Kumwooy :Farisaayeeek alake kule, “Māchōōnēē :chiichi wōlēē mii :Yēyiin kuuyu -mēēyēyē kiruutyēētaab Sabaato.” Kumwooy :alake kule, “So, imuuchē kule nee kuyey :chii nyēē choolwookiin tukuuk chēbo kwōng'uut chēē wuu choo?” Kuchuunchuun :Farisaayeechaa ām kāāsōōtēyēwēēkwaa. ¹⁷ Yooto nanyuun kuwēēkyi keey :Farisaayeechaa chiichoo kikoraat ankuteebēē kule, “Imwooyē nee :nyiing' kurubta keey āk chiichooto kāyēyiing' ikaste?” Kuwāl kule, “Wōōrkooyoontēētaab Yēyiin :chiichooto.”

¹⁸ Kimāchāmchiintōōs :kāāntōōyikaab Yuutayeeek kule kikoraat :chiichoo man ankaakukasta. Yooto kukuur sikiikaab chiichoo ¹⁹ ankuteebēē kule, “Nyēēng'woong' :lakwani ōmwooyē kule /kikēēsichē kukoraat? Ntēē kāstooy

raat?” ²⁰ Kumwooy :sikiik kule, “Kiinkētē kule lakwanyoo ānkiinkētē kule kīkēēsichē kukoraat. ²¹ Nteenee -mākiinkētē kule kayeyakay kule nee sukukasta. -Mākiinkētē mbo chiichēē kāng'oonyi koonyek. Nto yu chii :inee nyēē wōō nyēē imuuchē kuwāl, oteebee baa, :akweek kumwoowook nkit.” ²² Kimwooy :sikiikaab wēēroo kuu nyooto kuuyu kinyōkōōrēch kāāntōōyichoo bo Yuutayeeek. Kikiikumwooy :kāāntōōyichoo kule chii ake tukul nyoo kang'alaalee kule Kāārārōokiiintēēt :Yēēsu, +/makeekwetee chiichoo *kōōtaab saayet. ²³ Kiyooto :nyēē kiyey sikiikaab lakwanaa kumwooy kule, “Nto yu chii :inee nyēē wōō, oteebee baa, :akweek.”

²⁴ Yooto kukuur :bichoo subak chiichoo kikoraat ānkumwoochi kule, “Itōrōōr Yēyiin ankiimwaay chēbo man! Kiinkētē :acheek kule choolwookiin :chiichi kāng'oong'uung' koonyek.” ²⁵ Kuwālchi :chiichoo bichoo kule, “-Māānkētē :anii kule choolwookiin :chiichoo nto kumā choolwookiin. Nteenee kiy akeenke kityō nyēē ānkētē. Nyooto ku kule kyaakoraat neennyi, ākāstooy raat!” ²⁶ Kuteebēe :bichoo kule, “King'aang'ta ānō koonyekuuk?” ²⁷ Kuwālchi :chiichoo kule, “Nto yu kāāmwoowook āmēēbērē ōkāsē. Ōmāchē okas subak nyēbo nee? Ara, ōmāchē :nkakweek ōyēku rubiikyii?” ²⁸ Kōōburyoong'to :bichoo kule, “Yyōōch! Inyīing' :nyēē rubiintēētaab chiichooto nteenee kēēbooyē :acheek *Muusa. ²⁹ Kiinkētē kule king'aloolchi :Yēyiin Muusa, nto chiichi ku ng'oo?” ³⁰ Kulēēnchi :chiichoo, “So, māku nkoolat ōō! Kōōlē -mōōnkētē wōlēē kichōōnēē :chiichoo ānkāākung'oong'woo koonyekyuu?” ³¹ Kiinkētē kule mākāsynīē :Yēyiin chii nyēē yēyē rōkōs, nteenee kāsynīē biiko choo iywēyē inee ānkuyēyē kiyēē mākyinē :inee. ³² /Manaaakeekas chii bēsyēēt ake nyēē kiikung'aany koonyay chēbo chii nyēē /kīkēēsichē kukoraat! ³³ Ākoy kuchōōnēē :chiichoo wōlēē mii :Yēyiin nto buch, nto kāmēēmuuchē kuyey kiy nyēē wuu nyi.” ³⁴ Kuwālchi :kāāntōōyichoo chiichoo kule, “Kēēlē, 'kēēyēku :nkinyiing' nyi /kīkēēsikiing' ng'ōōkiswookik, kāānēētiintēēt ām wōlēē kēēmiitē :acheek?” Kukwetee :bichoo chiichoo *kōōtaab saayet.

Kōryootiin :choo bērē kāstooy

³⁵ Yooto kukas :Yēēsu kule /kikiikeekwetee chiichoo *kōōtaab saayet. Kunyōōr :Yēēsu chiichooto ankuteebēe kule, “Ikoosēē keey :inyiing' *Wēritaab Chii?” ³⁶ Kuteebēe :chiichoo Yēēsu kule, “Ng'oo :nyooto ōō, mokoryoontēēt, saakaasee keey?” ³⁷ Kumwoochi :Yēēsu kule, “'Keekas ra, nto yu inee :nyi ōmiitē ōng'aloolē tukwaay.” ³⁸ Yu kakas :chiichoo ng'ālyoontoonoo, kuku-tuny ām taayeetaab Yēēsu ānkumwooy kule, “Mokoryoontēēt, kaakaaseeniing' keey.”

³⁹ Kumwooy :Yēēsu kule, “Kyāāchōōnii kōōrooni sukubchēyākiis :ng'ala. Makukasta :cheebkoraatiisyeek ānkukōryo :biiko choo kāstooy.” ⁴⁰ Kimii kēēyyoong'iis *:Farisaayeeek alake yooto. Yu kakas ng'aleechaa kimwooyē :Yēēsu, kumwooy kule, “Ibooru ām wōlēē 'keemwaayte sōō, kule, kēēkōryootiin :acheek?” ⁴¹ Kuwālchi :Yēēsu bichoo kule, “Nto kōōkōryootiin nto mēēbērē ōchoolwookēnootiin, nteenee kuuyu ōmwooyē kule ōkāstooy, +mōōng'ētū ōchoolwookēnootiin.”

10

Ākiintēēt nyēē karaam

¹ Yooto, kumwoochi :Yēesu kāāntōōyichoo bo Yuutayeeek kule, “Āmwoowook manta kule chii nyoo māwēētēē kurkeet nyoo bēētēē :kēechiirēk kō ankuwaaytee keey wōlto ake buch, ku chōōriin. ² Nteenee nyoo buntēē kurkeet ku ākiintēētaab kēechiirēchooto ³ ānkumākuyooty :riibiintēēt kurkeet. Makukas :kēechiirēchoo kuutiinyii yoo kākuur ake tukul ām kaayneenyii. Nto yooto nanyuun mākuwēryoot kēechiirēchoo kuba saang’. ⁴ Makoonto :inee ankurub :kēechiirēchoo, kuuyu inkētē kuutiinyii. ⁵ Mārubē :kēechiirēchoo soboyiin nteenee mwēyēē kuuyu -mēēnkēt kuutiitaab chiichoo.” ⁶ Kimii :Yēesu kōō-ārōōru ng’ālyoo, nteenee māmii :chii ām bichoo nyēē kiinkēt kiyēē kiibooru :ng’aleechaata.

⁷ Yooto kumwooy :Yēesu subak kule, “! Kāāmwoowook, anii :kurkeetaab kēechiirēchoo. ⁸ Ki chōōr :biiko tukul choo kisimkukwa. Kikuur kēechiirēchoo, nteenee mānāākāsīy :kēechiirēchooto. ⁹ Anii :kurkeet. Chiito nyoo kābuntēēnoo anii +/makiiraraach. Mākuwēētīy yeechey ānkurōōtu. ¹⁰ Yoo chōōnii :sāsiintēēt, kumāchē kuchōōrso, kubākākiis ānkōōmukuusiis. Nteenee kyāāchōō :anii sukung’et kunyōōr :biiko soboonto nyēbo man. ¹¹ Anii :ākiintēēt nyēē karaam. Mēēchinē :ākiintō kēechiirēkyii taay. ¹²⁻¹³ Nteenee nyoomēēchinē :chiito nyoo /kikeesir kēechiirēchoo kuuyu ma cheechi. Yoo kāchō :su-uyootētēēt kumwēyē. Yooto, makusankatan :suuyootoonoo kēechiirēk alak ankoosereet chuut. ¹⁴⁻¹⁵ Anii :ākiintēēt nyēē karaam ānyāānēmu keey amēēchi kēechiirēkyuu. Inkētōo :Baaba ānkāānkētē nkinee. Ānkētē kēechiirēkyuu ānkōōnkētōo :nkicheek. ¹⁶ Māchāktōōs wāakuur kēechiirēkyuu alak chēē māmii ākwootiini. Makukas kuutiinyuu ankurubwaa bokuyēk ākwootiit akeenke āk chuut, sukwookooy :ākiintēēt akeenke. ¹⁷⁻¹⁸ Māmii :chii nyēē mākōōnēmūnēnoo soboonnyuu, nteenee āchāmtooy nkit amey. Chāmoo :Baaba kuuyu kyāānēmu keey amey, nto yityo ānyōōru subak soboonnyuu. Āboontē kāāmuukēywēēk ākooytē soboonnyuu ānkāāboontē kāāmuukēywēēk ākētū. Kiyiitēnyi :nyēē kimwoowoo :Baaba kule māchāktōōs ayey.”

¹⁹ Kiyey :ng’aleechuutēchu kuchuunchuun subak :kāāntōōyikaab Yuutayeeek. ²⁰ Kimwooy :chēē chaang’ kule, “Boonto :chiichi *tāmirmiryēēt nyēē miyaat! Kōōkubun :mēt chiichi! Nyēbo nee ōkāsyinē chiichi ng’aleekyīy ēē?” ²¹ Nteenee kulē :alake, “O, -mēēmuuchē :chii nyēē boonto tāmirmiryō kung’alaal kuu chiichi. Imuuchē man :tāmirmiryēēt nyēē miyaat kuyey kukasta chii nyēē koraat?”

Kitay :kāāntōōyikaab Yuutayeeek kule Lakwataab Yēyiin :Yēesu

²² Kiyit :bēsyyēt nyēē kibo Saakweetaab Kāātiliilēētaab *Kōōtaab Yēyiin* ām Yēerusālēēm. ²³ Kī yīiwoot :kōōrēēt ānkimii :Yēesu kuwēēsyyētēē Kōōtaab Yēyiin yēē /kikēēkuurēē Kēēltaab Sōlōmōōn nyēē tinyē wuurwēēt. ²⁴ Kukwoonchī :kāāntōōyikaab Yuutayeeek Yēesu ankuteebēe kule, “Yoo

10:4 Yoowa. 10:27 **10:6** Yoowa. 16:25 **10:8** Cherem. 23:1-2 **10:9** Tyēēn. 23:2; Ešēk. 34:14; Yoowa. 14:6 **10:11** Tyēēn. 23:1; Mat. 18:12-14; Yoowa. 15:13; Ibu. 13:20; Ng’oong’. 7:17 **10:14-15** Yoowa. 10:27; 2Tēm. 2:19; Mat. 11:27; Luuka 10:22 **10:16** Isa. 56:8; 66:18-19; Ešēk. 34:23-24; Yoowa. 11:52; 1Bēt. 2:25 **10:17-18** Yoowa. 3:35; 4:34; 5:18 **10:19** Yoowa. 9:16 **10:20** Yoowa.

8:48 * **10:22** Wiikiit :nyi nyēē kiitabaanaat kubo saakweet nyēē isōōtēē :Yuutayeeek bēsyyēt nyēē /kikiitiliilēē Kōōtaab Yēyiin nyoo kinyēērēē :biiko chēē kimā Yuutayeeek. **10:23** Yēyūut. 3:11

inyiing' *Käärārōokiintēēt, ichuurtoowēēch bakeenke." ²⁵ Kumwoochi :Yēesu kule, "Kyāāmwoowok āmōōyēchinē. Kiyēē āyēyē ām kāāmukēywēēkaab Baaba kōōbooru wōlēē āwuyē. ²⁶ Nteenee -mōōchāmoo :akweek kuuyu -mōōyēku kēēchiirēkyuu. ²⁷ Ānkētē kēēchiirēkyuu ānkukāsē kuutiinyuu. Yoo kāākuur kuruboo. ²⁸⁻²⁹ Ākoochinē *soboontaab kibchuulyo āmābootōōs. Māmii :chii nyēē mākōōnēmūnēēnoo āmāmii :chii nyēē imuuchē kōōnēmūnēē Baaba kēēchiirēchu. Wōō :Baaba nyoo kikōōnoo kēēchiirēchoo kusiir chii ake tukul. ³⁰ Āyēku :anii akeenke āk Baaba."

³¹ Yooto, kukwey :kāāntōōyichoo subak rwoontōōk kule kuwiiree Yēesu. ³² Nteenee kumwoochi :Yēesu bichoo kule, "Kyookas :akweek tukuuk chēē chaang' chēē kāroomēch chēē kyaayey :anii ām kāāmukēywēēkaab Baaba. Kiito nkōnō ām chooto kyaayey :nyēē kayeyaak omach owiireenaa rwoontōōk?" ³³ Kuwālchi :bichoo kule, "Mākēēmāchē keewiiring' ām tukuuchoo kāroomēch choo 'kiiyēyē, nteenee kēēwiiriing' kubo ng'aleek choo ichubē Yēyiin. Iyēku chii buch, nteenee imiitē iyibē keyy wuu nyēē iyēku Yēyiin." ³⁴ Yooto kuwālchi :Yēesu bichoo kule, "Mwooyē :Yēyiin ām siruutēchoo osumānē kule, 'Kyaamwaay kule āyibook :anii kule keekerkeye.'† ³⁵ Kiinkētē kule bo man :siruutēkaab Yēyiin ākookoy. Kikuur :Yēyiin bichoo kikiikutool kule icheck ku inee. ³⁶ Kitoola :Baaba ānkōōyookwoo āchōō kōōrooni. Kwaamaak :nee soomwaay kule kāā-ābuch Yēyiin, yoo kaamwaay kule anii :Lakwataab Yēyiin? ³⁷ Yoo ākoo -māāmiitē āyēyē yiisyēētaab Baaba -moochamte ng'aleekyuu. ³⁸ Nto yoo āyēyē yiisyēēnyii, ānkoo -mōōmuuchē ōyēnwoo, ocham naas tukuuk chēbo kwōng'ut choo kyaayey soomuuch ōnkēt kuchurta kule āsōōchiintōōsii āk :Baaba." ³⁹ Kusyeem :kāāntōōyichoo subak kule kunam Yēesu, nteenee kubotēē taayeeng'waa.

Kiikaasee key :biiko chēē chaang' Yēesu

⁴⁰ Kinam :Yēesu baanta kut wokwaay āynēētaab Yoortaan. Kitas taay ākoy wōloo kiibātisāniisyēē :Yoowaana. Kumiitē wōlooto, ⁴¹ kukwoonchi :biiko chēē chaang'. Kimwooyē :bichoo kule, "Manaayey :Yoowaana ng'aleek chēbo kwōng'ut, nteenee ng'aleek tukul chēē kimwooyē kurubta keyy āk chiichi, kubo manta." ⁴² Kiikaasee key :biiko chēē chaang' Yēesu ām wōlooto.

11

Meetaab Lasaaro

¹⁻² Kimii :chiito nyēē /kikēēkuurēē Lasaaro nyēē kiminyē *kiriinkēētaab Beetannyyaa āk mbo cheebkaamet āyēēng', Maaryaa āk Maariita. Ki Maaryaa nyiitēnyii :nyoo kiroonkyinē kērēēnkōōkaab Yēesu mwaayta nyēē kiboong'u nyēē anyiny ankumasee buutēkyii. Kimii :yēē kichokumnyaan :Lasaaro. ³ Yooto kōōyookyi :koo ruuchoo Yēesu ng'alyoo /kēēmwooyē kule lalaat misin :choorweenyii nyoo choomtōōs. ⁴ Yu kakas :Yēesu, kumwooyē kule, "Ānkoo kame, māng'ētunēē *kāābkwōombiich. Kāyēyākiis buch :ng'aleechu sukutōōriit :Yēyiin āk Lakwanyii." ⁵ Kichāmē :Yēesu Maariita, Maaryaa āk Lasaaro.

10:24 Yoowa. 4:25 **10:25** Yoowa. 5:36 **10:26** Yoowa. 16:9 **10:27** Yoowa. 10:3, 14; 8:47
10:28-29 Yoowa. 5:24; 6:39 **10:30** Yoowa. 5:18; 17:21 **10:31** Yoowa. 8:59 **10:33** Laawi.
 24:16; Mat. 26:63-66; Māārkō 14:64; Yoowa. 5:18 † **10:34** Tyēēn. 82:6 **10:36** Yoowa. 1:34 **10:39**
 Yoowa. 7:30; 8:20, 59 **10:40** Yoowa. 1:28 **10:41** Yoowa. 1:29-34; 3:27-28 **10:42** Yoowa. 2:23
11:1-2 Luuka 10:38-39; Yoowa. 12:1-3 **11:4** Yoowa. 9:3; 17:1

⁶ Kibēēni :Yēesu bēsyōōsyēk āyēēng' kung'eetee kānyōōr lōkōōywēchoo. ⁷ Nto mii yoo, kumwoochi rubiikyii kule, “Okany kiyeey Yuuteeya.” ⁸ Nteenee kulēēnchi :rubiikyii, “So, Kānēētiintēt, imāchē kiyeey wōlooto, ānkōmāchē :kāntōōyichoo bo Yuutayeek kuwiireeniing' rwoontōōk?” ⁹ Kuwālchi :Yēesu rubiikyii kule, “Boonto sōo nee :bēētuet āsiiswēk taman āk āyēēng' chēē / kēēyēiisyēē? Yoo kāwēēsytē :chiī bēēt, -/ mākināchē kuuyu irēētootē :lēbkēēyyēētaab kōōrēt. ¹⁰ Nteenee yoo kāwēēsytēē mēēnānēēt, +/makiinach kuuyu mātin'yē lēbkēēyyēēt.” ¹¹ Yu keewaany :Yēesu kumwooy kuu nyotoo, kumwoochi bichoo kule, “Kāruchi keey :choorweenyoo Lasaaro nteenee mawaang'et.” ¹² Kumwoochi :rubiik Yēesu kule, “Mokoryoontētē, yoo ākoo kāruchi keey :Lasaaro naas ii, mākusob.” ¹³ King'ālōlōē :Yēesu meetaab Lasaaro, kubērē :rubiik tōōs kāru. ¹⁴ Yooto nanyuun, kōōchuurtoochi :Yēesu rubiichoo bakeenke kule, “Kookume :Lasaaro. ¹⁵ Nteenee ang'erekaat, kuuyu kāmākēēboontē keey chiichoo. Kaamwaay kuu nyotoo kubo akweek, sookaaseenaa keey, kunyi keebe.” ¹⁶ Kumwoochi :Toomaas nyoo ki sārāmiin rubiik chuut kule, “Okany bokēēbēkyi :tukul wōlooto.”

Kimwooy :Maariita kule ikoosēē keey Yēesu

¹⁷ Kuyitu :Yēesu, kōōnkēt kule ki bēsyōōsyēk ang'wan kuchakee / ko-keekonor Lasaaro. ¹⁸ Kilēēkityiin :Beetannyaa āk Yēērusālēēm nyēē kimāchē kuyitē kiilomiitaanik sōmōk. ¹⁹ Kunyoo, kikiikukwa :biiko chēē chaang' bokuriiree Lasaaro ankusaaysaay Maaryaa āk Maariita. ²⁰ Yu kakas :Maariita kule kākūchō :Yēesu, kutorookta nteenee kung'ētunēē :Maaryaa kō. ²¹ Yooto kumwoochi :Maariita Yēesu kule, “Lēyyē Mokoryoontētē, nto 'kwēēmiitē nto kōmāmēē :ng'eetaabiya. ²² Ānkoo kuwuu nyotoo, ānkētē kule imuuchē :Yēyiin kuu nyiitēnyi, kuyēwuung' kiy ake tukul nyēē 'keeteeb.” ²³ Kumwoochi :Yēesu Maariita kule, “Makung'et :ng'eetaabkoomēt.” ²⁴ Kuwālchi :Maariita kule, “Ānkētē sinee kule makung'et bēsyoonoo bo lētuet.” ²⁵ Kumwoochi :Yēesu kule, “Anii :nyēē āng'ētēēē biiko meet ānkākōōnu soboonto. Chiito nyoo keekaaseenaa keey, mākunyōōr *soboontaab kibchuulyo ānkoo kame. ²⁶ Nto chiito nyoo ikoosēēnoo keey mābotē bēsyēēt ake. Ara, ichāmchiintōōsii āk ng'aleechu?” ²⁷ Kulēēnchi :Maariita, “Āyēnchinē oō, Mokoryoontētē kule inyiing' ku *Kāārārookiintētē, Lakwataab Yēyiin nyoo kimākūchō kōōrooni.”

Kiriir :Yēesu

²⁸ Yu keewaany :Maariita kumwooy ng'aleechaa, kooyeey kaa ānkukuur chebkaamet kuwo komos ānkumwoochi kule, “Mii :kānēētiintētē kutēēbiing'.” ²⁹⁻³⁰ Kutākumii :Yēesu wōloo kinyōōrtooy :Maariita, kung'ētēē :Maaryaa areet akeenke wokutuuyēē. ³¹ Yu kakas :biiko chu kimii kusooysooyē Maaryaa ām kō kule kātuyto :Maaryaa saang', kurub lēt. Kiisōōtē :bichoo kule tōōs kimāchē wokuriiree wōloo / kikikeekonoree ng'eetaabkaamet. ³² Yu kayit :Maaryaa yēē kimii :Yēesu kōōbutyi kērēenkōōkyii kumwoochinē kule, “Mokoryoontētē, nto 'kwēēmiitē nto kōmāmēē :ng'eetaabiya.” ³³ Yu kakas :Yēesu kuriirē :Maaryaa āk bichoo kārūb lēt, kung'woonchi. ³⁴ Kuteeb kule, “Kwookonoree ānō?” /Kēēwālchi kule, “Chōō cheekas oō, Mokoryoontētē!” ³⁵ Kuriir :Yēesu. ³⁶ Kimwooy :biiko

kule, “Lēyyē, ākoo kōchāmē chiichi miisin!” ³⁷ Nteenee kumwooy :alake kule, “So, kōmākērēktooy naas :chiichi meetaab Lasaaro yoo ākoo inee :nyoo kiyēyē kukasta :kibkoraatyaantaanaa?”

Kiing'eetee :Yēesu Lasaaro meet

³⁸ Kiinyaliil Yēesu :ng'aleekaab bichoo. Nteenee kiwo ākoy kochong' wōloo /kikikeekonoree chiito /ankikikeekeree rwaanteet nyēē wōō kurkat. ³⁹ Kumwoochi :Yēesu biiko ām yooto kule, “Ōnēmu rwaantaani.” Kuwālchi :Maariita kule, “Mokoryoontēēt, boong'u miisin kuuyu bēsyēetaab ang'wan :nyi kuchakee kame.” ⁴⁰ Kulēenchi :Yēesu, “Kyāāmwoowuung' oob kule yoo 'keekaaseena keey +meekas wōōyintaab Yēyiin?” ⁴¹ Kōōnēm :bichoo rwaanteet. Kukas :Yēesu barak ānkulē, “Baaba, ābiruung' kōōnkōy kuuyu, 'kēēkāswo. ⁴² Ānkētē kule ikāswo kwaak. Āmwooyē kuu nyooto sukung'eet kukas :bichu kēēboontē keey ānkōōyēnwo kule inyiing' :nyēē 'kiiyookwo.” ⁴³ Yu keewaano :Yēesu kumwooy kuu nyooto, kukuurso kule, “Ichuwu saang', wē, Lasaaro.” ⁴⁴ Kuchuw! Kirātootiin :āwunnyēk āk kērēēnkōōk siroochoo /kikēemuytooy. Kiiyēēnootiin mbo :nkicheek koonyek. Yooto, kumwoochi :Yēesu bichoo kule, “Otyaachee siroochoo sukuwēēsyēt.”

Kicheeng' :buunikaab Yēesu wōlēē makunamta (Mataayo 26:1-5; Māārko 14:1-2; Luuka 22:1-2)

⁴⁵ Kiikaasee keey Yēesu :biiko chēē chaang' ām choo kirubē Maaryaa lēt yu kakas kiyēē kiyey :Yēesu. ⁴⁶ Nteenee kiba :alake ānkubokumwoochi *Farisaay- eek kiyēē kiyekay. ⁴⁷ Yooto kukuur :Farisaayek āk mbo kibkōrōs chēē wōōyēch *kōōkwēetaab Yuutayek. Kimwoochi kōōkwēēt kule, “+Makēeyee nee? Nto yu mii :chiichi kuyēyē ng'aleechu chaang' chēbo kwōng'uut!” ⁴⁸ Yoo kākēēbākookyi kutas taay :chiichi ām kēēli, makookaasee keey :chii ake tukul. Yooto makukwa :biikaab Rooma ānkuyibēēnēēch kōōrēt ankookarbuus biikyool!”

⁴⁹ Kimii yooto :chiito ake nyēē /kikēēkuurēē Kayaafa ānki *kibkōrōs nyēē wōō kēnyiinooto. Kimwooy :chiichoo kule, “Kaamaak :nee ēē? ⁵⁰ -Mōōnkētē :akweek kule kaykay kume :chii akeenke kusiir kumis :kōōrētē tukul.” ⁵¹ Kubooyiit man, kimii mbonō :chiichoo bo kōrōs kumwooyē kuu nyooto kubo kāsōōtēyēwēkyii nkit, nteenee kuuyu ki inee :nyēē ki kibkōrōs nyēē wōō ām kēnyiinooto ānkiimutyoonu :ng'aleekyii kule makume :Yēesu sukusobcho :Yuutayek. ⁵² Kimābo Yuutayek nkit nteenee kibo kule /sikiiruruuch :lōkōkaab Yēyiin choo kisērēyinoot kōōrōōsyēk kuyēk kiito akeenke. ⁵³ Kitoo :kāāntōōyikaab Yuutayek kuchakee bēsyoonoto kuwo taay, kucheeng' wōlēē makunamta Yēesu. ⁵⁴ Kunyoo manaatakutaaltaat keey :Yēesu ām yēēmoonoo bo Yuuteeya. Kiwo āk rubiikyii *kiriinkēēt ake nyēē /kikēēkuurēē Efrayim yēē kilēekitēē suurkwēēnēēt ānkubokōōbuur wōlooto.

⁵⁵ Ām bēsyōōsyēchooto kikiikulēēkitiit kwaam :Yuutayek *Saakweetaab Keeytaayēet. Kunyoo kikiikuba :biiko chēē chaang' Yēerusālēēm bokōōtiliil keey, kutoombo kuyitu :saakwaana. ⁵⁶ Yooto tukul kimii :bichoo kuchēēng'ē Yēesu. Kitēēbēē keey ām *Kōōtaab Yēyiin kule, “Ara chōōnii man :chiichoo saakwaani?” ⁵⁷ Kikiisimkumwoochi :mbo kibkōrōs chēē wōōyēch

ākoo *Farisaayeeek biiko kule yoo kakas :chii wōlēē mii :Yēesu kumwooy / sikeenam.

12

Kiyyiil :Maaryaa kērēenkōōkaab Yēesu

1 Ām bēsyoōsyēk lo kumanaayit *:Saakweetaab Keeytaayeet, kuwo :Yēesu Beetannyyaa wōloo kiminyē :Lasaaro, chiichoo kiing'ēētēē :Yēesu meet. 2 Kibay :Maariita Yēesu āk rubiikyii ām wōlooto kuboonto keey Lasaaro. 3 Nto mii yoo kunam :Maaryaa mwaayta laaleet akeenke nyēē kiboong'u nyēē anyiny / ānkyyoolēē beesaan chēē chaang'. Kiroonkyi :Maaryaa mwaayaa kērēenkōōkaab Yēesu, nto yityo, kumasee buutēēkyii. Kiboong' :mwaayaa kuker kōōt tukul. 4 Nteenee kimwooy :Yuuta Iskaryoot nyoo ki akeenke ām rubiichoo bo Yēesu (nyoo kimii wokuchoomtooy inee) kule, 5 “So, ntēē / kāmākyooltēē mwaayi beesaan chēē chaang'* / ānkiikoochi beesaanichaa bānoonik?” 6 Kimāmwooyē :chiichoo ng'aleechaa kuriirēē bānoonik, nteenee kuuyu ki kōnōriintēēt ānkisobēē beesaanichaa kubētēchēē kisich, kisich. 7 Nteenee kimwooy :Yēesu kule, “-Meemakee kiy. Kany kukonor mwaayaa kubo bēsyoonoo +/makeemuya. 8 +Mōōboontē keey :akweek bānoonik kwaak nteenee mēēbērē oboontē keey anii kwaak.”

9 Yu kakas :biiko chēē chaang' kule kimii :Yēesu Beetannyyaa bokukas. Kimā Yēesu nkit nyēē kibokukāsē nteenee kimāchē kukas nkīnee Lasaaro nyoo kiing'ēētēē :Yēesu meet. 10 Kichōb :mbo kibkōrōs chēē wōyōyēch kubakach nkīnee Lasaaro 11 kuuyu, kiyey :ng'eeteenyii bo meet kumwēyēē :biiko chēē chaang' kāāntōyichoo bo Yuutayeeek ānkuyēēlchi Yēesu ankookaasee keey inee.

/Kikeetorooch Yēesu ām Yēerusālēm kuu bāytooyiin (Mataayo 21:1-11; Māārko 11:1-11; Luuka 19:28-40)

12 Yu kayyeech, kukas :biiko chēē chaang' choo kikiikukwa *Saakwaanaa bo Keeytaayeet kule kimii :Yēesu kuchōōnii Yēerusālēm. 13 Yooto kunam sokēēkaab sōōsik ankutorookta Yēesu. Kityēēnchinootē :bichoo barak kule, “Kutōrōriit :Yēyiin!

Ibēruuroot :nyi chōōnii ām kaayneetaab Yēyiin.

Ibēruuroot :bāytooyiintēetaab *Isrāyēēl.”†

14 Kikalabaan Yēesu :sikiryēēt nyēē ki siirwaak, kootyich yoo mwooyē :siruutēkaab Yēyiin kule,

15 “-Mōōmuuyē, wē, :biikaab Sāāyōōn.†

Ong'nyi chōōnii :bāytooyiintēēng'woong'.

Kālāboonu :sikiryō nyēē siirwaak.”†

16 Mānāāsimmkōōnkēt :rubiik kule kiyēē / kikeēmiitē / kēēyēchinē Yēesu kimii kōōtyiichē siruutēkaab Yēyiin. Nteenee yu kiyēyēē :Yēesu kibkōōnkōy, kōōsōōtyi kiyoo kikiikumwooy :siruutēk kurubta keey āk Yēesu.

12:2 Luuka 10:40 12:3 Yoowa. 11:1-2 12:4 Yoowa. 6:71; 13:2, 27; 18:2 * 12:5 Mwooyē :yuutēyu kule *feetaanik betekik 300. Kiyēmē keey :feeteet akeenke āk yiisyēētaab bēsyyēt akeenke.

12:7 Yoowa. 19:40 12:8 Kiruu. 15:11 12:11 Yoowa. 11:43, 45; 2:23 † 12:13 Tyēenwookik 118:25-26 12:13 Mat. 27:11; Yoowa. 1:49; 6:15 † 12:15 /Kikēēkuurē biikaab Yēerusālēm kule biikaab Sāāyōōn kuuyu /kikēētēkyi Kōōtaab Yēyiin lekemeetaab Sāāyōōn. † 12:15 Seka. 9:9 12:16 Yoowa. 2:22; 7:39; 17:1

17 Kikiikwaamtaat :biiko choo kikāsē kōōng'ēētēē :Yēesu Lasaaro meet ng'aleechaata. 18 Kunyoo, kiyey :yooto kutorookta :bichoo chaang' Yēesu ku-yuyu ki ng'alyoo :nyoo nyēē manaayeyakay bēsyyēt ake! 19 Yooto kukōrōmchi keey *:Fariisaayek kule, “Kookas oob kule buch :kiyēē ōmiitē ōyēyē! Okas, ntēē kāākuwuuchi :kōōrēt tukul chiichiito!”

Lēbkēchinē :Yēesu biiko tukul

20 Kimii :nkicheek Kirikiik alake chēē kikikwa Yēerusālēm bokwaam saakwaanaa. 21 Kiba :Kirikiichoo ākoy wōlēē kimii :Filibō nyoo kibo Beet-saayta ām Kalilaaya ānkumwoochi Filibō kule, “Boontēēt, kēēmāchē keekas Yēesu.” 22 Kumwoochi :Filibō Antereeya, nto yityo kuyibchi :tukwaay Yēesu lōkōōywēchoo. 23 Yooto kumwoochi :Yēesu icheck kule, “Kāākuyityi nanyuun yēē +/mākiitōrōōr *Wēritaab Chii. 24!Kāāmwoowook, yoo kāmēesuuchi :kēbuswoontēēt ng'wēny ankume, kung'etu ku inee keey. Nteenee yoo kame, makuyey āmiik chēē chaang'.” 25 Chiito nyoo kāyētyi keey soboonnyii, mākōōboot. Nto nyoo kēēkooyto soboonnyii ām kōōrooni, mākunyōōr *so-boontaab kibchuulyo. 26 Chiito nyoo māchē kuyēwoo yiisyēēt kumāchāktōōs kuruba ānkēēboontōtē keey āk inee. Mākukoonyit :Baaba chiichooto yēwoo yiisyēēt.

27 Kaakwaama :ng'uusng'uus. Lēyyē, +maamwaay nee? Ara +māāmwoochi Baaba kōōnēmwoō nyalili mii kuchōōnchoo? Acha, nto yu ki ākoy kuyityiin kuu nyooto. 28 Baaba, itōrōōr kaayneeng'uung'.” Yooto, kuchōōnēē :bōlātēēt barak nyēē kimwooyē kule, “Kyāātōrōōr, ānku +māātōrōōr subak.” 29 Yu kakas :biiko choo kikiyyoong'iis yooto bōlātōonoo, kumwooy :bichoo alake kule, “Kātul :kōōrēt.” Kulē :alake, “Kāng'āloolchi *:malayikeet chiichi.” 30 Kumwoochi :Yēesu bichoo kule, “Kātook :bōlātōonoo kubo akweek mēēbērē anii. 31 Kāākuyityiin yēē +/mākiitilchi biikaab kōōrēt ng'aleek. +/Makeekwet Bāytooyiintōonoo bo kōōrooni. 32 Nteenee yoo /kiitōrōōroo, +māāyisu biiko tukul kukwa wōlēē āmiitē.” 33 Yooto kimwooyē :Yēesu kuu nyooto, kiibooru meet nyēē kimii kuchōōnchinē. 34 Kulēnchi :biiko Yēesu, “Mwoowēch :kirutēkyoo kule ming'iisyē *:Kāārārookiintēēt ākooy. So ku ānō wōli imwooyē kule /kiitōrōōrē *Wēritaab Chii? Ng'ōo :chiichi /kēēbērē Wēritaab Chii?” 35 Kumwoochi :Yēesu bichoo kule, “+Mōōboontē keey lēbkēyyēēt bēsyoōs chēē ng'eri. Nto yoo tōōboontē lēbkēyyēēt, ōbēesyētootēē simalukuyaak :mēēnānēēt. -Mēēnkētē :chii nyoo mii mēēnān wōlēē wēētii. 36 Yoo tōōboontē keey lēbkēyyōoni kumāchāktōōs okaasee keey sōōbooyiitu lēbkēyyēēt.” Yu keewaany :Yēesu kumwooy ng'aleechaata kubotēē yooto.

Kiikaasee keey :biiko alake Yēesu kutay :alake

37 Ānkoo kikiikuyey :Yēesu ng'aleek chēē chaang' chēbo kwōng'uut ām taayetaab bichoo, manaakookaasee keey :bichoo inee. 38 Kiyeyakay :yooto kooyiichi yoo kimwooyē :wōōrkooyōontēētaab Yēyiin *Isaaya kule, “Ara mii :chii nyēē kiyyēnchi lōkōōywēkyoo ōō, Yēyiin,

nto nyēē kiikōōnkēt kāāmuukēywēēkuuk?”†

12:19 Yoowa. 11:48 12:21 Yoowa. 1:44 12:23 Yoowa. 2:4 12:25 Mat. 10:38-39; 16:25; Māārkō 8:35; Luuka 9:24; 17:33 12:26 Mat. 10:24-25; Māārkō 10:44-45; Yoowa. 13:13-17 12:27 Māārkō 14:34-36; Yoowa. 12:23 12:28 Māārkō 1:11; 9:7; Yoowa. 17:1 12:30 Yoowa. 11:42 12:31 Yoowa. 14:30; 16:11 12:34 Yoowa. 3:14; 8:28; 18:32 12:34 Tyēēn. 89:36; 110:4; Isa. 9:7; Ēsēk. 37:25; Tān. 7:14 12:36 Yoowa. 7:33; 8:12 12:36 Yoowa. 5:13 12:37 Mat. 12:39-42; 16:4; 17:17; Māārkō 9:19; Yoowa. 16:9; Ibu. 3:7-11 † 12:38 Isa. 53:1 12:38 Room. 10:16

³⁹ Manaakookaasee keey :bichoo Yēesu, kurub kuu yoo kisirē * :Isaaya kumwooyē kule,

⁴⁰ “Kiker :Yēyiin koonyekwaa
ankuyey kuyoomcho :mētēwook simakas kiy.
Kunyoo, -mēēmuuchē kukas kiy
āmēēmuuchē kusēw :mētēwookwaa,
nto yooto, kumāwēēktōos kukwa wōlēē āmiitē
sukung'eet āsoob icheek.”†

⁴¹ Kimwooy * :Isaaya ng'aleechu kuuyu kikiikukas wōyintaab Yēesu ankikiikung'alaalee. ⁴² Ānkoo kiwuu nyooto, kiikaasee keey :biiko chēē chaang' Yēesu ākoo mbo kāāntōoyik alak chēbo Yuutayeek. Nteenee kuuyu kinyōkōōrēch * :Farisaayeek, kimāng'ālōolēē :icheek ng'aleechaa kutook / simakeekwetee *kōōtaab saayeet. ⁴³ Kiyey :kāāntōoyichoo kuu nyooto kuuyu kichāmē yoo kāsil icheek :biiko mēēbērē yoo kāsil :Yēyiin.

Chiito nyoo kameekaasee keey Yēesu +/mākiitilchi ng'al

⁴⁴ Kikuurchi :Yēesu biiko kule, “Chii nyoo keekaaseena keey, kumii kōōkoosē keey Baaba anii nyoo kiyyookwoo. ⁴⁵ Chiito nyoo kaakukasa, kaakukasa nkinee Baaba nyoo kiyyookwoo. ⁴⁶ Kyāāchōō kōōrooni chāākōōnu lēbkēēyyēet sukung'eet :chii ake tukul nyoo ikoosēeno keey mēēbērē ng'ētunēē mēēnān. ⁴⁷ -Māātilchinē chii ng'al nyoo kāsē ng'aleekyuu āmākoonyitē kuuyu kimāāchōōnii chāātilchinē biikaab kōōrētē ng'al nteenee kichāārāroochē. ⁴⁸ Nto chii nyoo kataya ankutay ng'aleekyuu, makooruusta :ng'aleechaa nkit bēsyoonoo bo tabanta kuuyu kichuunnyē. ⁴⁹ Ng'aleek chēē āmwooyē mākwonēē wōlēē āmiitē, nteenee Baaba nyoo kiyyookwoo :nyēē kimwoowoo kule āmwoowu. ⁵⁰ Ānkētē kule kiyēē mwooyē :Baaba kuyibu *soboontoab kibchuulyo. Kunyoo, kiy ake tukul nyoo āmwooyē ku nyēē kimwoowoo :Baaba.”

13

Kiwwuunchi :Yēesu rubiikyii kērēēnkōōk

¹ Yooto kikiikuriik / kyaam *Saakweetaab Keeytaayeet. Kiinkēt :Yēesu kule kikiikuyityi :bārooyinyii kung'eetee kōōrooni ānkuwo wōlēē mii :Kwaan. Kichāmē kutukul biikyii choo kiboonto keey. ² Yu kimii :Yēesu wokwoomiisyē āk rubiikyii, kikiikuyey :Kibrōkōsyoonētēt Yuuta Iskaryoot kuchaamta Yēesu. ³ Kiinkēt :Yēesu kule kikiikōōtōōrchi inee :Kwaan kāāmuukēywēēk tukul. Kiinkētē subak kule kichōōnēē :inee wōlēē mii :Yēyiin ankimakooyey wōlooto.

⁴ Kiyyo :Yēesu ānkōōrēēk kābuutiinyii nto yityo kumootee keey ankeet nyēē abuus. ⁵ Kiroonkyi bēēko karaayit ānkutoow kōōwuunoot kērēēnkōōkaab rubiikyii. Kimāsēē kērēēnkōōchoo ankaanaa. ⁶ Nto yu kayit yēē kimii :Simōōni Bētērō, kulēēnchi :nyoo, “So, Mokoryoonētēt! Imāchē iwuunwoo kērēēnkōōk?” ⁷ Kuwālchi :Yēesu kule, “-Mēēnkētē kiyēē āmiitē āyēyē kuu nyi, nteenee +mēēnkēt lētuunoo.” ⁸ Kutāyis :Bētērō ānkumwooy kule, “Acha! Mākoy iwuunwoo kērēēnkōōk.” Kumwoochi :Yēesu Bētērō kule, “Yoo kāmāāwuunung', māyēmāktōōs tākiibuurtē keey.” ⁹ Kumwoochi :Bētērō

† **12:40** Isa. 6:10 **12:40** Māārko 4:12 **12:41** Isa. 6:1-3 **12:42** Yoowa. 2:23; 9:22 **12:43** Yoowa. 7:18; Room. 2:29; Kala. 1:10 **12:45** Yoowa. 14:9 **12:46** Yoowa. 1:4; 8:12 **12:47** Yoowa. 3:17; 5:22 **12:49** Yoowa. 7:16-17 **12:50** Yoowa. 4:34 **13:1** Yoowa. 2:4 **13:2** Luuka 22:3; Yoowa. 12:4 **13:3** Yoowa. 3:35 **13:5** Luuka 12:37

kule, “Yoo wuu nyooto nanyuun ii, Mokoryoontēēt, iwuunwoo mbo nkinee mētīt āk āwunnyēk.” ¹⁰ Kuwālchi :Yēesu kule, “Chii nyoo kāākōōwuun keey kumāchāktōōs baateey kuchururta kērēenkōōk. Ōtiliilēch :akweek tukul nteenee mii :akeenke ām akweek nyēē mā tiliil.” ¹¹ Kimwooy :Yēesu kuu nyooto kuuyu kikiikōōnkēt chiichēē kimii wokuchoomtooy inee.

¹² Yu keewaany :Yēesu kōōwuun kērēenkōōkaab rubiichoo, koolaach kābuutiinoo ānkuwokōōbuur ng'wēny wokwoomiis. Yooto kumwoochi :Yēesu rubiikyii kule, “Ibooru nee :kiyoo kātāāyēyē? ¹³ Ōkuuroo kule, ‘Kāānēētiintēēt’ nto kule ‘Mokoryoontēēt.’ Man āwuuyē nyooto. ¹⁴ Ānkoō āyēku :anii Mokoryoontēēng'woong' āk kāānēētiintēēng'woong', kāāwuunwook kērēenkōōk. Kunyoo māchāktōōs :nkakweek ōwuunchinē keey kērēenkōōk ¹⁵ kuu yoo kātāāboorwook :anii. ¹⁶ !Kāāmwoowook, mā wōō :motwooriintō kusiir mokoryoontēenyii āmā wōō :kiiyookiintō kusiir kāāyookooyiintēēt. ¹⁷ Yoo koorub ng'aleechu kātāāmwoowook, mākōōbēruurook :Yēyiin!

¹⁸ -Māāng'āloolēenook akweek tukul kuuyu ānkētē soboonwēkaab choo kyaakwey. Nteenee māchāktōōs kuyityiin :siruutēkaab Yēyiin :yēē mwooyē kule, ‘Kiwēēkyoo keey :chiito nyoo kikyoomiisyē :tukwaay.’[†] ¹⁹ Kāsimāmwoowook ng'aleechu kumānāāyēyākiis, si yoo yēyāktōōs, +mookaasee keey kule anii nyooto. ²⁰ !Kāāmwoowook, nyoo toochē chiichēē kiiyooktē, kaakutaacha. Nto nyoo kaakutaacha, kaakutaach nkinee nyoo kiiyookwoo.”

*Kiiboor :Yēesu chiito nyēē kimii wokuchoomtooy
(Mataayo 26:20-25; Māārkō 14:17-21; Luuka 22:21-23)*

²¹ Kiiyiimset :yooto Yēesu mēt kut kulē, “! Kāāmwoowook, mii :akeenke ām akweek nyēē makuchaamtaa.” ²² Kukas keey :rubiik nyēē kanam kuut kule ng'oo :nyooto / kēēmwooyē. ²³ Kikitiing'to Yēesu :rubiintonooo kichāmē. ²⁴ Yooto kubutēē :Bētērō rubiintonoo koong'ta kuteebee Yēesu kule ki ng'oo :nyooto kimii :inee kung'āloolēē. ²⁵ Kōōtōōrōōr :rubiintonooo mētinyii ankuteebee Yēesu kule, “Ng'oo :nyooto ōō, Mokoryoontēēt?” ²⁶ Kumwoochi :Yēesu kule, “Nyoo kāākoochi mukaatiit nyēē kaalablaabte, ku chiito :nyooto.” Kunam :Yēesu mukaatiit ankoolablaabta suutēek nto yityo kōōyokoochi Yuuta Iskaryoot. ²⁷ Kunāmē :Yuuta mukaatiinaa kōōloombuuchē :Kibrōkōsyoontēēt bakeenke. Kumwoochi :Yēesu kule, “Ānkiisārchī kiyēē imāchē iyey.” ²⁸ Kimēenkētē :rubiik chuut alake kiyēē kiibooru ng'aleechaa bo Yēesu. ²⁹ Kiisōōtē :rubiik alake kule tōōs kāmwoochi :Yēesu inee wokwaal tukuukaab saakweet nto kule kōōkoochi biiko choo bānoon kiy kuuyu ki kōōriintēētaab beesaanik. ³⁰ Yu kaakunam :Yuuta mukaatiinaa, kuchuyta. Kikiikutuuyiit yooto :kōōrēt.

Mākuutyēēt nyēē lēēl

³¹ Yu kaakuchuyta :Yuuta, kumwooy :Yēesu kule, “Mākōōtōōrōōrākoy ra *:Wēritaab Chii ānkōōtōōrōōrākoy :Yēyiin kubununēē inee. ³² Kuu yoo itōōrōōrē :Yēyiin Wēritaab Chii, mākōōtōōrōōr :nkinee Yēyiin ānkuyēyāktōōs areet akeenke. ³³ Kunyoo ii, lōkōkyuu, -mēētākiiiburtooy keey akweek nyēē lōō. +Moocheeng'aa nteenee, āmwoowook kule, ‘-Mōōbēētii wōloo +māāwē’, kuu

13:10 Yoowa. 15:3 **13:11** Yoowa. 6:64, 70-71 **13:14** Mat. 23:8-12; Māārkō 10:41-45; Luuka 22:27; 1Tēm. 5:10 **13:15** Filib. 2:5 **13:16** Mat. 10:24-25; Luuka 6:40; Yoowa. 15:20 † **13:18** Tyēēn. 41:9 **13:18** Yoowa. 17:12 **13:19** Yoowa. 14:29; 16:4; 8:24 **13:20** Māārkō 9:37 **13:23** Yoowa. 19:26; 20:2; 21:7, 20 **13:27** Yoowa. 12:4 **13:29** Yoowa. 12:6 **13:32** Yoowa. 17:1

yoo kyāāmwoochinē kāāntōōyichoo bo Yuutayeeek. ³⁴ Āmiitē wāākōōnook mākuutyēēt nyēē lēēl, nto nyooto ku nyi: Ōchoomtōōsii kuu yoo kyāāchāmook :anii. ³⁵ Yoo ōchoomtōōsii, mākōōnkēt :biiko tukul kule ōyēku rubiikyuu.”

*Kiiboor :Yēesu kule makutuuch keyy :Bētērō
(Mataayo 26:31-35; Māārko 14:27-31; Luuka 22:31-34)*

³⁶ Nto tēē yoo, kuteebēē :Bētērō Yēesu kule, “Imāchē iwē ānō ōō, Moko-ryoontēēt?” Kuwālchi :Yēesu kule, “-Mākēēbēētooy keyy kuu nyi, nteenee +meerubwaa lētuunoo.” ³⁷ Kuteebēē :Bētērō Yēesu kule, “Ām nee sima-keebeete keyy raat ōō, Mokoryoontēēt? Yoo kābo nee, kēēbēku :tukwaay!” ³⁸ Kuwālchi :Yēesu kule, “Kule kēēbēku :tukwaay? !Kāāmwoowuung’, kutoombo kooturkuuch :kirkōōnkiit, +meetuuch keyy areet sōmōk.”

14

Kēēlto :Yēesu nyēbo Kaab Baaba

¹ Kumwoochi :Yēesu rubiikyii subak kule, “-Matookany kubēk :moonik. Okaasee keyy Yēyiin ankookaaseenaa keyy. ² Mii :kooiriik chēē chaang’ Kaab Baaba wōlēē +māwāyēytoowook ming’ātēēt. Nto kāmāwuu nyoo, nto kāmāāmwoowook kuu nyooto. ³ Yoo kāwāyēytoowook ming’ātoonoo, +māyēēwu chaamutaak subokiibuurtē keyy. ⁴ Ōnkētē :akweek kēēlto nyēē wēētii wōlēē +māwē anii.” ⁵ Yooto kumwoochi :Toomaas Yēesu kule, “Yoo -mākiinkētē raat mbo wōlēē iwēētii ii, Mokoryoontēēt, bokiinkētē nee kēēlto nyi imwooyē?” ⁶ Kuwālchi :Yēesu kule, “Anii :kēēlto. Anii :manta ānku anii :soboonto. Māmii :chii nyēē wēētii Kaab Baaba yoo kāmābuntēēnoo. ⁷ Nto kōōnkētōo, nto kōōnkētē nkinee Baaba. Nteenee ōmiitē bōōnkētē ām lēēkitō kule ng’oo :Baaba ankukookasee koonyekwook mbo kēny.” ⁸ Kumwoochi :Filibō Yēesu kule, “Mokoryoontēēt, ng’oo :Kōōn. Kiyooto :nyēē kēēmāchē kityō.” ⁹ Kuwālchi :Yēesu kule, “So, Filibō, kōōkiibuurtē keyy nyi kooy āmānēēnkētōo. Chiiito nyoo kaakukasa kaakukasa Baaba. Imuuchē kule nee iteebeenaa kule ng’oo :Baaba anii? ¹⁰ So, -mēēchāmtooy :inyiing’ kule, anii āk Baaba ku kiy akeenke? Ng’aleek choo āmwoowook kumā cheechuu nteenee bo Baaba nyoo inee ku anii ānkuyēyiisyēēnoo. ¹¹ Ochamtaa yoo āmwooyē kule anii āk Baaba ku kiy akeenke. Nto yoo māwuu nyoo, ochamtaa naas kubo ng’aleechaa bo kwōng’uut choo kyaayey. ¹² !Kāāmwoowook, chii nyoo ikoosēnoo keyy makuyey tukuukaab kwōng’uut chēē wuu choo kyaayey :anii ankumakuyey mbo chēē chaang’ kusiir chu, kuuyu -māāmiitē. ¹³⁻¹⁴ Kiy ake tukul nyēē kooteeb ām kaayneenyuu, +maayey, sukutōrōriit :Baaba kubununēē Lakwanyii.”

Kii-āmiis :Yēesu rubiikyii kule mākunyōōr Tāmirmiryēētaab Yēyiin

¹⁵ Kitas taay :Yēesu kumwoochi rubiikyii kule, “Yoo ōchāmoo, ōriib mākuutēkyuu. ¹⁶ +Maateebēē Baaba kukōōnook Tāmirmiryēēnyii nyēē mākuuyētyēēchook kuu wōloo kwāyēytooy :anii. ¹⁷ Bo manta :Tāmirmiryoonoo ānku +mōōbuurtē keyy ākookoy. Mānyōōru :chii nyēbo kōōrooni kuuyu

13:33 Yoowa. 7:33-36 **13:34** Yoowa. 15:12, 17; 1Yoowa. 2:7-8; 3:11, 23; 4:11, 21; 2Yoowa. 5-6

13:35 1Yoowa. 3:14 **13:36** Yoowa. 8:14; 21:19 **13:38** Yoowa. 18:27 **14:3** Yoowa. 12:26

14:5 Yoowa. 11:16 **14:6** Yoowa. 1:4, 14; 10:9; Ibu. 10:20 **14:9** Yoowa. 12:45; 1:18; Kolos. 1:15;

Ibu. 1:3 **14:10** Yoowa. 3:35; 10:38; 17:21 **14:11** Yoowa. 5:18, 36 **14:13-14** Yoowa. 15:16;

17:1 **14:15** Yoowa. 14:21, 23; 15:10; 1Yoowa. 5:3; 2Yoowa. 6 **14:16** Yoowa. 7:39; 14:26; 15:26;

16:7, 13; 20:22; Yēyuu. 1:4; 2:4; 1Yoowa. 3:24; 4:13

mēēbērē makukas Tāmirmiryoonoo nto kōōnkēt. Nteenee +mōōnkētē :akweek Tāmirmiryoonooto kuuyu mii wōlēē ōmiitē ānku +mōōbuurtē keey. ¹⁸ +Māāwē, nteenee -mōōng'etu kuu bānoon. +Māāyēēwu wōlēē ōmiitē. ¹⁹ Lēēkit ang'eetee kōōrēt nyēē mākoy kukasa :biikaab kōōroni subak, nteenee +mookasaa :akweek. Nto kuuyu āboontē :anii soboonto, +mōōnyōōru soboonto. ²⁰ Yoo kookasaa yooto, +mōōnkētē kule āyēku :anii akeenke āk Baaba ānkāāyēku akeenke āk akweek. ²¹ Chiito nyoo kāsē mākuutēkyuu ānkuriibē, kuchāmo. Makucham :Baaba chii nyoo chāmoō ankaacham :nkanii ānkāāboorchi keey.”

²² Yooto kumwoochi :Yuuta nyiin ake Yēēsu kule, “Mokoryoontēēt, ām nee yu imāchē iboorwēēch keey āmēēmāchē iboorchi keey biikaab kōōroni?”

²³ Kuwālchi :Yēēsu kule, “Chii nyoo chāmoō, kukoonyitē ng'aleek choo ānēētē. Makucham :Baaba chiichoō ānku +māāchōōntē keey Baaba ānkubokēēming'tē keey. ²⁴ Chii nyoo māchāmoō, mākoonyitē kiyēē ānēētē. Mākwoonēē :ng'aleechu kookas wōlēē āmiitē, nteenee bo Baaba nyoo kiiyookwoo.

²⁵ Āmwoowook ng'aleechu kuuyu tākēēboontē keey. ²⁶ Nteenee mākuuyēētyēēchook :Tāmirmiryēētaab Yēyiin nyoo mākōōyook :Baaba. Mākōōnēētōok ānkōōsōōtwood ng'aleek tukul choo kyāāmwoowook. ²⁷ Lēyyē, ōbuurtē kaalyeenyuu. Makerkeey :kaalyaani ākōōnook nyoo kōōnook :biikaab kōōroni. -Mookany kubēk :moonikwook, āmōōmuuyē. ²⁸ Kookas oob yoo kāāmwoowook kule, '+Māāwē ānku +māāyēēwu wōlēē ōmiitē.' Yoo ōchāmoō, ong'erech kubo kule āmiitē āwēētii Kaab Baaba nyoo wōō kubiira. ²⁹ Kāsīmāmwoowook ng'aleechu kumānāāyēyākiiis, si yoo kāyēyākiiis +mōōyēnchi. ³⁰ Kāmāāng'ālōolē āk akweek nyēē lōō kuuyu mii kuchōōnii :bāytooyiintēētaab kōōroni. Māboonto :bāytooyiintoonoo kāāmuukēy kubāwoo, ³¹ nteenee kāyēyākiiis :ng'aleechu sukōōnkētē :biiko tukul kule āchāmē Baaba kuuyu āyēyē kiyēē mwoowoo kule ayeey. Lēyyē, kēēng'ēētyēyē yu.”

15

Musābiibuut ākoo sokonaakyii

¹ Kitas taay :Yēēsu kumwoochi rubiikyii kule, “Anii *musābiibuut nyēbo man nto Baaba ku chiitaab mbareet. ² Tiltooy :Baaba sokonnyeenyuu ake tukul nyoo māyēyē āmnyoo, ānkubulē sokonnyeeet nyoo kiyey lokoyeek sukuyey lokoyeek chēē chaang'. ³ Kōōtililitu mbo :akweek kēny ām lōkōōyewēk choo kwāāmwoowook. ⁴ Yoo kōōkiilchoo, ākiilchook. Māyēyē :sokonnyeetaab musābiibuut lokoy yoo mēēbērē kānoomchi musābiibuut. Wuu nyooto ām wōlēē ōmiitē :nkakweek. -Mōōyēyē kiy nyēē karaam yoo kāmōōkiilchoo. ⁵ Anii :musābiibuut, akweek :sokonaak. Yoo kākiiilchoo :chii ānkāākiilchi :nkanii, kuyēyē tukuuk chēē chaang' chēē kāroomēch. Kunyoo, -mōōyēyē kiy yoo kāmōōkiilchoo. ⁶ /Kiinēntooy biiko choo kāmākiilchoo kuu sokonaachaa /kēētiltooy. Kuu yoo mākuuyoomcho :sokonaachaa, nto mii yoo /kiiruruuch /ānkēēwiirchi ma kulāyo, +/mākiinēnto nkicheek biiko choo kāmākiilchoo /ānkēētōōrchi maataab kibchuulyo. ⁷ Yoo kōōkiilchoo ānkōōbuurtē ng'ālyoontēenyuu, ankooteeb kiy ake tukul nyēē ōmāchē, /

14:17 1Kōōr. 2:10-16 14:19 Yoowa. 16:16 14:23 Ng'oong'. 3:20 14:24 Yoowa. 7:16
14:26 Yoowa. 14:16; 16:13; 1Yoowa. 2:20, 27 14:27 Luuka 2:14; Yoowa. 16:33; Filib. 4:7; Kolos. 3:15 14:29 Yoowa. 13:19 14:30 Yoowa. 12:31 14:31 Yoowa. 4:34; 10:18; 12:49 15:1 Tyēēn. 80:8-16; Isa. 5:1-7; Cherem. 2:21 15:2 Mat. 3:10 15:3 Yoowa. 13:10; Ēfēēs. 5:26 15:5 Yoowa. 15:7, 10; 6:56; 1Yoowa. 2:6, 28; 3:6, 24 15:5 2Kōōr. 3:5; 4:7 15:6 Mat. 3:10; 7:19

kēēkōōnook. ⁸ Yoo kooyey lokoyeek chēē chaang' ānkōōyēku man rubiikyuu, +mōōtōrōōr Baaba.

Kiikiim :Yēesu chamateet

⁹ Achāmook :anii kuu wōloo chāmtoo :Baaba. Kunyoo, ōbuurtē :nkakweek chamateenyuu. ¹⁰ Yoo kōōriib mākuutēkyuu, +mōōbuurtē chamateenyuu, kuu yoo kyāāriib :nkanii mākuutēkaab Baaba ānkāābuurtē chamateenyii. ¹¹ Amwoowook ng'aleechu sōōbuurtē ng'erekweekyuu, si nto yityo, kuchurta :ng'erekweekwook.

¹² Mākuutyēenyuu nyi: Ōchoomnyē kuu yoo āchāmook :anii. ¹³ Māmii :chamateet nyēē wōō kusiir yoo kēēnēm keyy :chiito kume kubo chōōrōōnuutēkyii. ¹⁴ Yoo kooyey kiyēē kāāmwoowook, ōyēku chōōrōōnuutēkyuu. ¹⁵ -Mātaākuurook subak kule motwoorik kuuyu -mēēnkēt :motwooriintēēt kiyēē yēyē :mokoryoontēenyii. Nteenee ākuurēēnook ra chōōrōōnuutēkyuu kuuyu kāāmwoowook :anii kiy ake tukul nyēē kyāākāsēē Baaba. ¹⁶ Kimōōkwēyoo anii :akweek kule āyēku mokoryoontēng'woong'. Anii :nyēē kyāākwēyook ōyēku rubiikyuu. Kyaatoolak kukiil :soboong'woong' bo tāmirmiryēēt sukung'et kukōōnook :Baaba kiy ake tukul nyoo kooteeb ām kaayneenyuu. ¹⁷ Kunyoo, mākuutyēenyuu nyi: Ōchoomnyē.”

Mākuwēch :biikaab kōōrooni rubiikaab Yēesu

¹⁸ Kumwoochi :Yēesu rubiikyii subak kule, “Yoo kāwēchook :biikaab kōōrooni ōnkēt kule kisimkuwēcho anii. ¹⁹ Nto kyōōbooyē kōōrooni nto kichāmook :biikaab kōōrooni. Nteenee kyaakweyaak :anii ōyēku cheechuu, kunyi -mōōbooyē kōōrēt. Kiyooto :nyēē wēchēēnook :biikaab kōōrooni. ²⁰ Osoot yoo kāāmwoowook kule, ‘Mā wōō :motwooriintō kusiiir mokoryoontēenyii.’ Kuu yoo /kiinyāliiloo, +/makiinyaliilaak nkakweek. Nto yoo /kēēkoonyitē kiyēē kwaaneet :anii, +/mākēēkoonyit kiyēē +mooneet :nkakweek. ²¹ Mākuyēwook :biikaab kōōrooni ng'aleechu tukul kuuyu ōyēku cheechuu āk subak kuuyu -mēēnkētē :bichoo nyoo kiyyookwoō. ²² Nto kimānāāchōō ānkāāng'āloolchi bichoo, nto /kimākiitiilchinē kule kiikuchoolwookēn. Nteenee kuuyu kyāāchōō, māmii :wōlēē makutuukta keyy :chii ām choolwookātēēt nyēē kiikuyey. ²³ Chiito nyoo wēchoo, kuwēchē nkinee Baaba. ²⁴ Nto kimanaayey tukuuk chēbo kwōng'ut ām wōlēē mii :bichoo, nto /kāmākiitiilchinē bichoo ng'al. Ānkoo kookukas :bichoo tukuuchoo bo kwōng'ut choo kwāāyēyē, tākuwēchoo ānkuwēchē nkinee Baaba. ²⁵ Nteenee ityiichē :yuutēyu siruutyēētaab Yēyiin :yoo mwooyē kule, /Kikēēwēcho buch.’†

²⁶ Lēyyē, ōnkētē kule yoo kāāwē :anii Kaab Baaba, +māwāāyooku Tāmirmiryēētaab Yēyiin nyēē mākuyēētyēēchook. Mākōōboorchi biiko manta āk wōlēē āwuuyē :anii. ²⁷ Mēēbērē Tāmirmiryēētaab Yēyiin nkit nyēē mākōōboortoo nteenee ōboortoo :nkakweek kuuyu kikēēboontootē keyy tukul kuchakee kēny.

15:7 Yoowa. 15:16 **15:8** Yoowa. 17:1 **15:9** Yoowa. 5:18 **15:10** Yoowa. 14:15; 4:34 **15:11** Yoowa. 16:22, 24; 17:13; 20:20; 1Yoowa. 1:4 **15:12** Yoowa. 13:34 **15:13** Yoowa. 10:11; Room. 5:8; 1Yoowa. 3:16 **15:16** Mat. 7:7; Yoowa. 14:13; 15:7; 16:23-24; 1Yoowa. 3:22; 5:14-15 **15:17** Yoowa. 13:34 **15:19** Yoowa. 7:7; 16:32-33; 17:14; 1Yoowa. 3:13 **15:20** Yoowa. 13:16 **15:21** Yoowa. 16:3 **15:22** Yoowa. 9:41 **15:23** Luuka 10:16; Yoowa. 5:23 **15:24** Yoowa. 5:36 † **15:25** Tyēēn. 35:19 **15:25** Tyēēn. 69:4; 35:19 **15:26** Yoowa. 14:16 **15:27** Yoowa. 1:14; Yēyuut. 1:8; 1Yoowa. 1:2; 4:14

16

¹ Āmwoowook ng'aleechu simōochuunnyēē kiyēē kyōōyēnchi.
² Makukweteenaak :bichoo kooriikaab saayēt. Makuyit :bēsēēt nyēē yoo kabakachaak :chii kōōsōōtē kule kayey kiyēē māchē :Yēyiin. ³ Yēyē kuu nyooto kubērē tōōs kayey chēē kāroomēch, nteenee yēyē kuuyu -mēēnkētē Baaba āmēēnkētōō. ⁴ Kāsīmāmwoowook ng'aleechu si yoo kayit :yooto kōōsōōtwook ng'aleechaa kyāāmwoowook.

Yiisyēētaab Tāmirmiryēētaab Yēyiin

Kimānāsimāmwoowook ng'aleechu kuuyu kitākēēboontē key. ⁵ Nteenee āmiitē wāāyēyē Kaab Baaba nyoo kiiyookwoo āchōō kōōrooni, amatee-beenaa :chii ām akweek wōlēē āwēētii. ⁶ Ānkētē kule kāākung'woonchook :ng'aleechu. ⁷ Nteenee āmwoowook manta kule karaam ām wōlēē ōmiitē yoo kāāwē suwāyooku Tāmirmiryēēt kuchō wōlēē ōmiitē, kuuyu yoo kāmāāwē, māchōōnii :Tāmirmiryēēt chokuyēētyēēchook. ⁸ Yoo kāchō :Tāmirmiryēēt, mākōōboorchi biiko kule kustooyootiin ām wōlēē kāstooy :icheek ng'ōōkisto, churtaayēt āk kiyēē itiiilē :Yēyiin. ⁹ Kurubta keyy āk ng'ōōkisto, ku kule -mēēkoosēēnoo keyy, ¹⁰ churtaayēt ku kule, āmiitē āyēyē :anii Kaab Baaba āmātōōkāsoo ¹¹ nto kiyēē itiiilē :Yēyiin ku kule, /kāākiitiilchi ng'aleek bāytooyiintēētaab kōōrooni.

¹² Āboontē ng'aleek chēē chaang' chēē ābērē nto tāāmwoowook nteenee nyikisyyok miisin. ¹³ Nteenee yoo kāchō :Tāmirmiryoonoo bo manta, mākwoorōorwook ōnkēt manta kutukul. -Māmwoowu kiyēē chōōnēē kāāsōōtēyēwēkyii nteenee mākumwoowu nyēē / kēēmwoochinē āk tukuuk chēē makukwa. ¹⁴ Mākōōtōrōōroo :Tāmirmiryoonoo kuuyu mākunyōōru ng'aleekyuu ānkumwoowook. ¹⁵ Kiy ake tukul nyēbo Baaba ku nyeenyuu. Kiyooto :nyēē āmwooytēē kule mākunyōōru :Tāmirmiryoonoo ng'aleekyuu ānkumwoowook.

Makuweek :ng'wooninto kuyēk ng'erekweek

¹⁶ Kāmēētābōōkāsoo ām lēēkitō, nto nyēē mā tyaa ātooku subak."
¹⁷ Kimwooy :rubiichoo alake kule, "So, ibooru nee :ng'aleechu? Kālē, 'Kāmēētābōōkāsoo ām lēēkitō nto nyēē mā tyaa ātooku subak.' Ānkulē subak, 'Āmiitē āyēyē :anii Kaab Baaba.' ¹⁸ Ibooru nee :ng'aleechu bo 'Ām lēēkitō?' -Mākiinkētē kiyēē mii kung'ālōolē!"

¹⁹ Yooto kōōnkēt :Yēesu kule kimāchē :rubiichoo sukuteebēe inee ng'aleechaata. Kunyoo kuteebēe rubiichoto kule, "So, ōmiitē ōtēēbēē keyy kiyēē ibooru :yoo kāāmwooyē kule, 'Ām lēēkitō, -mātōōkāsoo, nto nyēē mā tyaa ātooku subak.?' ²⁰ ! Kāāmwoowook, +mōōriiryē ānkōōmēēysē nto yooto kumii :biikaab kōōrooni kung'ērēktōōs. Mākung'woonchook nteenee makuweek :ng'woonning'woong' kuyēk ng'erekweek. ²¹ Yoo sichē :koorko kung'woonchinē, nto yoo kāākusich lakwanyii kuwuutyēē ng'wooninoo kubo ng'erekweekaab leekweet. ²² Kunyoo, wuu nyooto ām wōlēē ōmiitē akweek. Mākung'woonchook sinee kuu nyiitēnyi, nteenee yoo kakeekas keyy subak +moong'erech ng'erekweek chēē mākoy kōōnēmūnēēnook :chii. ²³ Māmii :kiy nyēē +mooteebēenaa kuuyu mākukōōnook :Baaba kiy

16:2 Yoowa. 9:22; Yēyuut. 26:9-11 16:3 Yoowa. 15:21 16:4 Yoowa. 13:19 16:7 Yoowa. 14:16 16:8 Yēyuut. 24:25 16:9 Yoowa. 5:38; 6:36, 64; 7:5; 10:26; 12:37 16:11 Yoowa. 12:31
 16:13 Yoowa. 14:16; 1Yoowa. 2:27 16:14 Yoowa. 17:1 16:15 Yoowa. 17:10 16:16 Yoowa. 14:19 16:22 Yoowa. 15:11

ake tukul nyēē kooteeb ām kaayneenyuu. ²⁴ Māmii :kiy nyēē kyooteeb ām kaayneenyuu. Kunyi, oteebee Baaba kiyēē ōmāchē sukuyitita :ng'erekweekwook.

Kiikōōbēl:Yēesu kōōrēt

²⁵ Kāāmwoowunēēnook ng'aleechu keel nyēē iyeelaat, nteenee makuyit :bēsyoōsyēk chēē +māāng'ooong'wook wōlēē wuu :ng'aleekaab Baaba. ²⁶ +Mooteeb bēsyoonooto kiy ām kaayneenyuu nyēē mā anii nyēē ātēēbwook. ²⁷ Chāmook :Baaba, kuuyu kyoochamaa ānkōōchāmchiintōōsii kule kyāāchōōnēē :anii wōlēē mii :inee. ²⁸ Achōōnii kōōroni, kyāāchōōnēē wōlēē mii :Baaba, nteenee āmiitē āng'eētēē kōōroni āyēyē Kaab Baaba."

²⁹ Yooto kumwoochi :rubiik Yēesu kule, "Kēēmwoowu ra ng'aleek kutook nyēē -mēyēēlē. ³⁰ Kāākiinkēt nanyuun ra kule inkētē kiy ake tukul nyēē mēerook /tākēēkiiring'. Yēyēch :yooto kiyēnchi kule ichōōnēē Kaab Yēyiin."

³¹ Kiwālchi :Yēesu rubiichoo ām yooto kule, "Kōōyēnchi sōō? ³² Kaakuyit mbo :bēsyeēt nyēē +mōōsērēētyē :akweek tukul kut wāāng'ētu :anii nkit. Ānkoo kuwuu nyooto, kēēboontē keyy Baaba. ³³ Kāāmwoowook ng'aleechu si yoo kōōnoomnyē āk anii ōnyōōru kaalyeet. +Mootang'any ām kōōroni. Nteenee ōkimikiitu kuuyu kwāābēl kōōrēt."

17

Kisaay:Yēesu Yēyiin

¹ Yu kaakoowaany :Yēesu kumwooy ng'aleechaa, kukas barak ānkumwooy kule, "Baaba, kaakuyit :dārooyinto. Itōrōōroo sikēētōrōriitu :tukwaay.

² Inyiing' :nyēē 'kiikōōnōo kāāmuukēywēēk ām wōlēē mii :biiko tukul sāākoochi biiko choo 'kiikōōnōo *soboontaab kibchuulyo. ³ Soboontaab kibchuulyo nanyuun ku yoo inkētiing' :biiko Yēyiin nyoo bo man ānkōōnkētōo nkaniī Kāārārookiintoonoo kiiyooku. ⁴ Kwāātōrōōriing' awaang'te yiisyoonoo kiiyookwoo chaayey. ⁵ Kunyoo ii, Baaba, kany āchōō bokiibuurtē keyy :tukwaay kēēyēmtōoy wōōyinto kuu kēny, kutoombo /keyey kōōrēt.

⁶ Kyāāboorchi bichoo kiikōōnōo kāāmuukēywēēkuuk. Ki cheekuuk :bichoo nteenee ikōōnōo. Kookunam :bichooto ng'ālyoontēēng'uung' kuchō āwut.

⁷ Kāākōōnkēt :bichoo kule kiy ake tukul nyoo kyaayey kuchōōnēē wōlēē imiitē. ⁸ Kyāā-āmchi bichoo lōkōōywēchōo 'kiimwoowoo ankiikutaach. Inkēt nanyuun :bichoo kule āchōōnēē man wōlēē imiitē ānkōōyēnchinē kule inyiing' nyēē kiiyookwoo.

⁹ -Māāsoochinē biikaab kōōroni, nteenee āsoochinē choo 'kiikōōnōo, kuuyu cheekuuk :chooto. ¹⁰ Chēē āboontē ku cheekuuk nto choo cheekuuk ku cheechuu. Ātōrōōroot kubo bichoo. ¹¹ Āmiitē āchōōnii wōloō imiitē nyēē -mēētāābuurē :anii kōōrēt, nteenee tākumii :bichooto. Wōōy, wēē, Baaba nyēē tiliil! Iriib bichoo ām kāāmuukēywēēk chēē wuu choo 'kiikōōnōo, sukung'eet kunoomnyo :bichooto kuyēk akeenke kuu yoo āyēku akeenke āk inyiing'. ¹² Yoo kyāāboontē keyy bichoo, kyāāriib ām kāāmuukēywēēkuuk nyēē mānāābootyo, nteenee kibot :akeenke baateey, nto nyooto ku kāāmukuusiintēēt. Kiyityiin :sirutēk ām kēēlooto. ¹³ Baaba,

16:23 Yoowa. 15:16 **16:25** Mat. 13:34 **16:27** Yoowa. 14:21 **16:32** Seka. 13:7; Māārkō 14:27, 50 **16:33** Yoowa. 14:27; 1Yoowa. 5:4 **17:1** Yoowa. 2:4; 11:4; 12:16, 23, 41; 13:31-32; 14:13; 15:8; 16:14; 17:10, 22, 24 **17:2** Mat. 28:18; Yoowa. 3:35; 5:24 **17:3** 1Yoowa. 5:20 **17:4** Yoowa. 4:34; 19:30 **17:5** Yoowa. 1:1-2; 8:58; 17:24 **17:10** Yoowa. 16:15 **17:11** Yoowa. 10:30; 17:21-23; Kala. 3:28 **17:12** Yoowa. 6:39; 13:18

āmiitē āchōōnii wōlēē imiitē. Nteenee āmwooyē ng'aleechu yoo tāāmiitē kōōrēēt sukunyōōr :bichooto ng'erekweekyuu kuchurta. ¹⁴ Kyāā-āmchi bichoo ng'ālyoontēēng'uung'. Kōōkuwēch :biikaab kōōrooni kuuyu mēēbērē bo :icheek kōōrooni, kuu yoo -māābooyē :anii kōōrooni. ¹⁵ -Māāsooyiing' kule inēmu bichoo ām kōōrēēt nteenee āsooyiing' kule iriib bichoo kumaaraanta :Kibrōkōsyoontēēt. ¹⁶ Kubooyiit man, mābo :bichoo kōōrēēt kuu yoo -māābooyē :nkanii. ¹⁷ Itiliil bichoo kōōbuurto manta. Ng'ālyoontēēng'uung' ku manta. ¹⁸ Kuu yoo kiiyookwoo :inyiing' āchōō kōōrēēt, +māāyooktē :nkanii bichooto bokuyey yiisyēēng'uung' ām kōōrēēt. ¹⁹ Kāānēmu keey kubo icheek sukung'eet kōōnēmchi keey :nkicheek ng'aleekaab manta.

²⁰ -Māāsoochinē rubiik baatey, nteenee āsoochinē biiko choo mākōōyēnwoo kubununēē lōkōōywēkaab rubiichoo. ²¹ Baaba āsooyē kule kuyēk :icheek tukul akeenke ku yoo kēēyēku :acheek tukwaay akeenke. Āsooyē mbo subak kule kuyēk :nkicheek akeenke āk acheek, sukung'eet kōōyēnchi :biiko tukul kule kiiyookwoo. ²² Kyāākoochi bichoo lēbkēēyooonoo 'kiikōōnoo sukuyēk :icheek akeenke, kuu yoo āyēku akeenke āk inyiing'. ²³ Yoo āyēku :anii akeenke āk icheek ānku inyiing' ku anii kuchurtooy :kibakeenkeenyo, sukōōnkēt :biiko tukul kule 'kiiyookwoo :inyiing' ānkiichāmē icheek kuu yoo kiichamaa anii.

²⁴ Baaba! Ābērē nto kākwoonii :bichoo wōloo āchōōnii anii sukung'eet kukas kule ātōrōōroot tōrōōrinto nyoo 'kiikōōnoo, kuuyu kisimichamaa kutoombo /keeyey kōōrēēt. ²⁵ Baaba nyēē churtaat! Kimēēnkētiing' :kōōrēēt, nteenee kyāānkētiing' :anii. Kunyi kāākōōnkēt :bichu kule 'kiiyookwoo. ²⁶ Kyaayey bichu kōōnkētiing', anku +maatā āyēyē kuu nyooto sukung'eet kunam :nkicheek chamateet nyoo iboontēēnoo ānkāābuurtē keey :nkanii icheek.”

18

*/Kikeenam Yēesu nteenee kitay /kēēsār
(Mataayo 26:47-56; Māārko 14:43-50; Luuka 22:47-53)*

¹ Yu keewaany :Yēesu kusaay, kwooyyo āk rubiikyii tuybēyēt ake nyēē /kikēēkuurēē Kiitroōn ankuba ākoy mbareetaab *musēytuuniinēk nyēē kimii wōlooto. ² Kiinkēt :nkinee Yuuta nyoo kichoomtooy Yēesu mbaraanaa, kuuyu kikicham :Yēesu kōōmuunyēē wōlooto āk rubiikyii. ³ Yooto, kuwēeto keey :Yuuta biikaab lukētē nyēē mining' nyēbo Rooma kutāyīnē keey mbaraanaa. Kiboontootē keey mbo riibiikaab kaab *kibkōrōs nyēē wōō ākoo *Farisaayēek. Kikirat keey :bichoo kuyem. Kinamaat kariikwaa, taariinek āk nōmōryēēk. ⁴ Kiinkētē :Yēesu kiy ake tukul nyēē kimii wokuyēyāktōōs. Kuchō taay ankuteebē bichooto kule, “So, ōchēēng'ē ng'oo?” ⁵ Kulē :bichoo, “Yēesu nyēbo Nāāsārēēt.” Kumwoochi :Yēesu kule, “Ntēē anii :nyi.” Kimii :Yuuta nyoo kichoomtooy Yēesu kukēyūyō āk bichooto. ⁶ Kumwoochinē :Yēesu bichoo kule, “Anii :nyooto” kōōtuytuuy :bichoo ānkōōryookyi keey ng'wēny. ⁷ Kuteebē :Yēesu subak bichoo kule, “So, ōchēēng'ē ng'oo?” Kuwāl :bichoo kule, “Yēesu nyēbo Nāāsārēēt.” ⁸ Kumwoochi :Yēesu kule, “Nto yu kāāmwoowook kule anii :nyooto. Yoo ākoo anii :nyēē ōchēēng'ē, kany kubēēchi keey :murēchu āboontē

keyy.” ⁹ Kumwooyē :Yēesu kuu nyooto kuyityiin :yoo kimwooyē kule māmii :rubiintēenyii mbo akeenke nyēē mā kubot.

¹⁰ Yooto, kung'us :Bētērō chōōkiit nyēē kiboonto ankuchwen yititaab taay nyēbo motwooriintēetaab kibkōrōs nyēē wōō. (/Kikēēkuurēē motwooriintoonoo Māālkō.) ¹¹ Nteenee kumwoochi :Yēesu Bētērō kule, “Ibērē :inyiing' tōōs -māāchāmē :anii nyalilta nyēē kaakuyeyta :Baaba kule ānyōōru? Ikētyi chōōkiing' uung' kiraaru!” ¹² Kumwoochi :nyēē wōō nyēbo lukeēt biikyii bo lukeēt āk riiibiichoo kibo *Kōōtaab Yēyiin kule kunam Yēesu ankurat.

¹³ Yu kaakunam :bichoo Yēesu kōōmutyi kurook *Anaas nyoo ki boontēētaab biikooy bo Kayaafa. Kayaafa :nyēē ki kibkōrōs nyēē wōō ām kēnyiinooto. ¹⁴ Ki inee :nyēē kiirwookiyinē kāāntōōyikaab Yuutayeeek kule kaykay kume :chiito akeenke suksesobcho :biiko.

Kituuch keyy :Bētērō nyēbo taayta

(Mataayo 26:69-70; Māārko 14:66-68; Luuka 22:55-57)

¹⁵ Yooto koonamaat :Simōōni Bētērō ākoo rubiintēēt ake, Yēesu. /Kiinkētoot rubiintoonoo ake ām wōlēē kimii :chiichoo wōō bo kōrōs. Kunyoo, kiuwut :inee kayaata. ¹⁶ Nteenee king'ētunēē :Bētērō saang' yēbo oreetaab tuuytaab kayaata. Kiiyey lēt :rubiintoonoo ānkumwoochi chēēbo nyēē kiriibē oreet kule koomut Bētērō kuchō āriit. ¹⁷ Kumwoochi :chēēbo Bētērō ām yooto bo oraanaa kule, “Inyiing' oob :rubiintēēt ake nyēbo chiichi?” Kulē :Bētērō, “Ābēērē keyy!” ¹⁸ Kikayit :kwēēmowuunooto ānkimii :riibiik alakē ākoo motwoorik alak chēbo kayaata kuywēē āng'oong'tiit kukēēyooong'iiis. Kiwokōōyooonyēē :nkinee Bētērō yooto ānkuyu āng'oong'tiinoos.

Kiteebēē :Anaas Yēesu ng'aleek

¹⁹ Yooto kulēēnchi *kibkōrōs nyēē wōō* Yēesu, “Mwoowoo baa kurubta keyy rubiikuuk āk kāānēētiisyēng' uung'.” ²⁰ Kumwoochi :Yēesu kule, “Kyāāmwoowu ng'aleechu kukas :chiī ake tukul. Māmii :kiy nyēē kyaawuny ām kāānēētiisyēenyuu. Kyaaneet biiko ām kooriikaab saayeet āk *Kōōtaab Yēyiin wōlēē kiiruruukyiniē keyy :Yuutayeeek tukul. ²¹ Itēēbēēnoo nyēbo nee? Iteebēē biiko choo kikāsē kiyēē kyāāmwooyē. Kubooyiit man, inkēt :bichoo kiyēē kyaamwaay.”

²² Koorabaach :riibiintēēt kumwoochiniē kule, “Ing'āloolē kuu nyooto ām taayeetaab *kibkōrōs nyēē wōō?” ²³ Kulēēnchi :Yēesu, “Yoo ākoo mii :kiyēē kaamwaay nyēē miyaat imwoowu. Nto yoo ākoo bo man ii, irābookyoo nee?” ²⁴ Kumwooy :Anaas kule /kiimut Yēesu kurataat ākoy kaab Kayaafa, kibkōrōs nyoo wōō.

Kituuch keyy :Bētērō nyēbo āyēēng' āk sōmōk

(Mataayo 26:71-75; Māārko 14:69-72; Luuka 22:58-62)

²⁵ Kumii :Bētērō kuywēē mayaa, /keeteebēē kule, “Inyiing' oob rubiintēēt ake nyēbo chiichiin?” Kutuuch keyy :Bētērō kule, “Ābēērē keyy.” ²⁶ Kimii :chiito ake nyēē ki motwooriintēetaab kibkōrōs nyēē wōō. Kibo :chiichooto areetaab muroonoo kichwēnē :Bētērō yitit. Kuteebēē :motwooriintoonoo Bētērō kule, “So, mā inyiing' :nyoo kēēboontē keyy Yēesu ām mbaraanaa?”

18:9 Yoowa. 6:39 **18:10** Luuka 22:36, 38 **18:11** Māārko 10:38; 14:36; Yoowa. 12:27 **18:13** Luuka 3:2; Yoowa. 18:24 **18:14** Yoowa. 11:49-50 **18:16** Māārko 14:54 * **18:19** Kasee Luuka 3:2. /Kitākeēkuurē Anaas kule kibkōrōs nyēē wōō ānkoo ki Kayaafa :nyēē kimii yiisyēēt yooto. **18:20** Mat. 4:23; Māārko 14:49; Yoowa. 7:14, 26; 6:59; Yēyuu. 26:26 **18:22** Yoowa. 19:3; Yēyuu. 23:2 **18:26** Yoowa. 18:10

²⁷ Kulē :Bētērō subak, “Ābēērē keey.” Kooturkuuch :kirkōōnkiit yooto ba-keenke.

Kiisimchi :kāāntōōyikaab Yuutayeeek Bilaato kule kubakach Yēesu (Mataayo 27:1-2, 11-31; Māārko 15:1-20; Luuka 23:1-5, 13-25)

²⁸ Yu kāyyēekunēē / kiimuustee Yēesu kaab *Kayaafa, / ānkiirēkēērchi bāytooyiintēēt nyēbo kōōrēetaab Rooma. / Kikēēkuurēē bāytooyiintonoo *Bilaato. Manaacham :kāāntōōyichoo bo Yuutayeeek kōōwut kaytaab bāytooyiintonoo bo Rooma, kuriib tiliiling'waa sukutas taay āk *Saakweetaab Keytaayeet. ²⁹ Kunyoo, kuchuyta :Bilaato saang' sukung'āloolchi kāāntōōyichoo. Kuteeb kule, “Nee :nyēē koleel :chiichi?” ³⁰ Kuwāl :bichoo kule, “Nto kamaleelaat nto kāmākiimutuung'.” ³¹ Kumwoochi :Bilaato bichoo kule, “Bōōkuumu :akweek nkityō kurubta keey kiruutēkwook.” Kulē, “Ntēē -/mākēēchāmweēch kēētilchi chii meet.” ³² Kiyityiin ām kēēliitēnyi, :kiyoo kimwooyē :Yēesu kurubta keey āk wōlēē kimakumeeta.

³³ Yooto, kooyeey :Bilaato kō. Kukuur Yēesu ankuteeb kule, “Inyiing' :bāytooyiintēetaab Yuutayeeek?” ³⁴ Kuwālchi :Yēesu kule, “Wōlēē isōōtitooy :inyiing' nkit nto wōlēē mwooytoowuung' :biiko?” ³⁵ Kuwālchi :Bilaato Yēesu kule, “Yoo 'keekas, āyēku :anii Yuutāyiin sōō? Māku biikwook āk mo kibkōrōs :chēē kākweruung' ichōō wōli āmiite. Kiy nee nyēē 'kweeyey :inyiing'?” ³⁶ Yooto, kumwooy :Yēesu kule, “Mābo :bāytooyiisyēēnyuu kōōrooni. Nto kābo kōōrooni, nto kookwaam :rubiikyuu booryēēt kuy-eeta simanama :kāāntōōyichoo bo Yuutayeeek. Māchōōnēē :bāytooyiisyēēnyuu kōōrooni!” ³⁷ Kuteeb kule :Bilaato Yēesu kule, “Kunyi ākoo iyēku sōō, bāytooyiin?” Kōlēēnchi :Yēesu, “Inyiing' :nyēē 'keemwaay. /Kikēēsicho kule chaaneet biiko ng'ālyoontēetaab man nyēbo Yēyiin. Kiyooto :nyēē kiyeya sāachōō kōōrooni. Chii nyēbo man kukāswo.” ³⁸ Kuteeb :Bilaato kule, “Manta :nee?”

Yooto, kung'eet :Bilaato ānkuwo saang' subak wōlēē kimii :Yuutayeechaa ānkumwoochi kule, “Lēyyē, ntēē -māākāsē lēlīs nyēē boonto :chiichi! ³⁹ Nteenee kurubta keey ākoo ātēbutēkwook, kwāātyooktoowook kwaak kibratyaa akenke ām kēēyitit yoo ōmiitē saakweeng'woong' bo Keytaayeet. Ara ōmāchē ātyooktoowook bāytooyiintonoo bo Yuutayeeek?” ⁴⁰ Kubōloobōlchi :bichoo barak kule, “Ityaakte Baraaba.” /Kikikeenam Baraaba /ankeerat kuuy ki :chii nyēē ki kāwōōtyoo.

19

¹ Yooto nanyuun kōōkooyto * :Bilaato Yēesu / kēēbirsēēt. ² Kitaay :bikaab lukēēt nkwaatyeetaab kātōok kookerkeeyee nyoo bo bāytooyiisyēēt ānkōōlookyi mētitaab Yēesu. Kōōlookyi subak sireet nyēē arraa kookerkeeyee nyoo bo bāytooyiisyēēt. ³ Yu kāākuyityo, kōōliichi keey :bichoo bo lukēēt Yēesu sukumwoochinē kule, “Kimkim, bāytooyiintēetaab Yuutayeeek!” Kimwoochinē kuu nyooto ānkōōrāboochē.

⁴ Kiwo :Bilaato saang' subak wōloo kimii :Yuutayeechaa ānkumwoochi kule, “+Māākwēryoonu chiichi kuchō saang', sōōnkēt kule māmii :kiy nyēē miyaat nyēē ākāsē kule koyey.” ⁵ /Kēēkwēryoon Yēesu kuchō saang' wōlēē kimii :bichoo. /Kikiilookyi nkwaatyaanaa bo kātōok mēt āk siraanaa ki arraa. Kumwoochi :Bilaato bichoo kule, “Ong'nyi chiing'woong'.” ⁶ Yu kakas :mbo

kibkōrōs chēē wōōyēch āk riibiikaab *Kōōtaab Yēyiin Yēesu, kubōloobōl kule, “Obakach! Ōkwērtōochi *murtooywoontēēt. Obakach.” Kutay :Bilaato. Kimwoochi kule, “Obeete :akweek nkit bōōkwērtōochi murtooywoontēēt. -Māākāsē :anii kiy nyēē miyaat nyēē kookuyey :chiichi.” ⁷ Kōōkiimchi :Yuu-tayeechaa kumwooyē kule, “Kikuur keey :chiichi kule inee ku Lakwataab Yēyiin, ng’ālyoo nyēē mwooyē :kiruutēkyoo kule nyoolchinē chii nyēē kayey kuu nyoo kume.”

⁸ Kiinyokoorta :yooto Bilaato miisin. ⁹ Kuketita Yēesu kuwo kō ankuteebē kule, “Ibooyē ānō :inyiing’?” Kusiisiyē keey :Yēesu. ¹⁰ Kumwoochi :Bilaato Yēesu kule, “-Mēēmāchē ing’āloolwoo? -Mēēnkētē kule āboontē kāāmuukēyweēk atyaaktiing’ nto āmwoochi biikyuu bo lukēēt kubākākyiing’ murtooywoontēēt?” ¹¹ Kuwālchi :Yēesu kule, “Kāmēēboontē kāāmuukēy ibakachaa nto kāmānāākōōning’ :Yēyiin. Kunyoo, chiito nyēē kēēyokoowoo āchōō wōlēē imiitē :nyēē leelaat kusiring’.” ¹² Yooto, kusyeem :Bilaato kēelto nyēē keetyaaktee Yēesu nteenee kubōloobōl :biiko kule, “Yoo ‘keetyaakte chiichoo, kōōbooru kule -mēēkāsyiintōōsii āk bāytooyiintēēt nyēē wōō. Chii nyēē yēyē keey kule inee bāytooyiintēēt kukwiilē bāytooyiintōonoo.”

¹³ Yu kakas :Bilaato ng’aleechaa, kumwoochi biikyii bo lukēēt kukwēryoot Yēesu saang’ subak ānkōōbuurēē ng’echereenyii nyēē irwoochēē ām yēē / kikēēkuurēē Rwaanteet Komos. (Ām kuutiitaab Yuutayee / kēēkuurē kule ‘Kabaata.’) ¹⁴ Kimii :taman āk āyēēng’ nyēbo kōrrōōn.* Ki bēsyēētaab chōbātēētaab Sabaato :nyooto kutāsē taay *:Saakweetaab Keeytaayee. Yooto kumwoochi :Bilaato bichoo kule, “Ong’nyoo bāytooyiintēēng’woong’.” ¹⁵ Nteenee kubōloobōl :bichoo subak kumwooyē kule, “Owaang’te, obakach, obakach.” Kuteebē :Bilaato bichooto kule, “Ākwērtōochi bāytooyiintēēng’woong’ murtooywoontēēt?” Kulē :mbo kibkōrōs chēē wōōyēch, “Bāytooyiintēēnyoo acheek ku nyoo bo Rooma nkit āmāmiitē :ake!” ¹⁶ Yooto kōōyokoochi :Bilaato bichoo Yēesu, / subokēēbākākyi murtooywoontēēt.

/Kikēēkwērtōochi Yēesu murtooywoontēēt

(Mataayo 27:32-44; Māārō 15:21-32; Luuka 23:26-43)

¹⁷ Yooto nanyuun, /kēēriiboot Yēesu. /Kikēēkērchi koong’ Yēesu kukalab murtooywoontēēt, /ankeebeeta ākoy yēēt ake yēē /kikēēkuurēē ‘Rōkyēētaab mēt’. (Ām kuutiitaab Yuutayee /kikēēkuurē kule ‘Kolkoota.’) ¹⁸ /Kibokēēkwērtōochi Yēesu murtooywoontēēt. /Kikēēkwērtōochi nkicheek sāsiik alak āyēēng’ murtooywōōsyēkwaa ānkiiyyoong’tēē ake āwutaab taay nyēbo Yēesu nto nyiin ake kiyyoong’tēē nyēbo kaataam. ¹⁹ Kimwooy :Bilaato kule /kēēsirchi ng’aleek baawuut /ānkēēkwērtōochi baawuunaa murtooywoontēētaab Yēesu yoo bo barak. Kimwooyē kule: YĒĒSU :NYĒBO NĀĀSĀRĒĒT BĀYTOOYIINTĒĒTĀAB YUUTAYEEK. ²⁰ /Kikeesiree ng’aleechaa kuutuweek sōmōk. Kuutiit nyēbo Yuutayee, nyēbo biikaab Rooma āk nyēbo Kirikiik. Kisuman :biiko chēē chaang’ ng’aleechaa kuuyu kilēekitēē Yēerusālēm :yooto /kikēēkwērtōochinē Yēesu. ²¹ Kimwoochi :mbo kibkōrōs chēē wōōyēch Bilaato kule, “-/Makesir

19:6 Yoowa. 18:31 **19:7** Laawi. 24:16; Māārō 14:61-64; Yoowa. 5:18 **19:9** Māārō 14:60-61; 15:5 **19:12** Luuka 23:2; Yoowa. 18:37; Yēyuut. 17:7 * **19:14** Kimēēmuuchāktōōs :yuutēyū kuyēk asiistaab lo nyēbo bēēt kuuyu /kikēēkwērtōochinē Yēesu murtooywoontēēt kumii :asiista sōmōk ām wōlēē mwooytooy :sirikiik alak chēbo kitaabuunekaab lōkōōyēch chēē kārōmēch. Kiyēyisiyēē :Yoowaana kāāyiitiisiyēētaab āsiiswēk kurubē nyēbo Rooma. Asiistaab taman āk āyēēng’ ām acheek ku nyēbo lo ām ichēek. **19:14** Māārō 15:42; Luuka 23:54; Yoowa. 19:31, 42

kule 'Bāytooyiintēetaab Yuutayeeek' nteenee /keesir kule 'Chiichi nkit :nyēē kikuur keey kule inee bāytooyiintēetaab Yuutayeeek.'²² Kulē :Bilaato, "Kiyēē kaasir, kukaasir!"

²³ Yu kāākukwētoochi :biikaab lukēēt Yēesu murtooywoontēēt, kubchēchi keey sirookaab Yēesu chuut ang'wan. Nteenee kibakaakta sireet nyoo kibo ariit nyēē ki ankeet akeenke. ²⁴ Nto yityo, kumwoochi keey kule, "-Mookany keekereer siraani. Kaykay /keebar *sēkēeryēēt sukutook kule ng'oo :nyēē mākuchurtoochi." Kiyityiin :yooto ak yoo /kikeesir am siruutēk kule, "Kibchēchiin sirookyuu ānkubārchi kābuutiinyuu sēkēeryēēt sukōnkēt chiito nyēē mākuyib."†

Kumii :bichoo bo lukēēt kumooytōos siroochoo bo Yēesu,²⁵ kimii :kaameti-itaab Yēesu keeyoonyēē yēē kilēekitēē murtooywoontēēt ānkiboonto keey cheebkaamet. Kimii :nkinee Maaryaa cheebyoosyeetaab Kilooba ākoo Maaryaa nyēbo *kiriinkēetaab Maktaala. ²⁶ Kuweech keey :Yēesu kukas kaamet ankukas subak rubiintēenyii nyoo kichāmē ānkumwoochi kaamet kule, "Moomo, wēring'uung' :nyoo." ²⁷ Kumwoochi nkinee rubiintonoo kule, "Murooni, koomēt :nyoo." Kung'etee yooto kiwokōōbuurto keey :rubiintonoo cheebyoosyaanaa.

Kime :Yēesu

(Mataayo 27:45-56; Māārko 15:33-41; Luuka 23:44-49)

²⁸ Kōōnkēt :Yēesu kule kikiikoowaany kiy ake tukul nyoo kimākyinē :Yēyiin kule chokuyey. Yooto, kumwooy kule, "Kaakwaama :melelta." Kiityiich :yooto subak siruutyēēt ake. ²⁹ Kimii yooto :kiy nyēē kimii *tifaayiik chēē tāytāy. Kunyoo /keenam kiroonkuryēēt /ankiiluumta tifaayiichaa, nto yityo /kēēnoonkuchi kēētīt ake /ānkiiyokooyto kutiiny kuutiinyii. ³⁰ Yu kachuuchun :Yēesu tifaayiichaa, kumwooy kule, "Kaawaany." Yooto nanyuun, kurankach :kaatit ankung'et.

³¹ Ki bēsyēēt nyooto nyēē /kikēēyēytēē keey kubo bēsyēēt nyēē wōō bo *Sabaato. Kunyoo, kimāmāchē :kāāntōyikaab Yuutayeeek kule kōōkārtootākiis :bichoo am murtooywōōsyēchoo akoy bēsyēetaab Sabaato. Yooto kusoom :kāāntōyichoo Bilaato kumwaayta /kyiiri kērēēnkōōkaab bichoo sukubēk areet akeenke /ānkiiirēēk am murtooywōōsyēchoo. ³² Yooto kuba :biikaab lukēēt ānkwiiri kērēēnkōōkaab chiitaab taayta ak chēbo nyiin ake, choo /kikēēkwētoochinē murtooywōōsyēk ak Yēesu. ³³ Nteenee yu kāyityi :bichoo Yēesu ankukas kule kaakume, mānāā-iri kērēēnkōōk. ³⁴ Kunam :chiito ake nyēbo lukēēt ng'otinyii ānkubusuyēē Yēesu mooyēēt komos. Kikwaanee yooto :korotiik ak bēeko.

³⁵ Chiito nyēē rāru ng'aleechu, ku :nyēē kikāsē kuyēyāktōōs ānkōōnkētē kule bo man. Rāru ng'aleechu sukung'et ochamte :nkakweek. ³⁶ Kiyey :yooto kuyityiin :siruutyēēt nyoo mwooyē kule, "Māmii :koowēnyii mbo akeenke nyēē +/mākēē-iri."† ³⁷ Kiyityiin subak am siruutēkaab Yēyiin :yēē mwooyē kule, "Makukas :biiko chiichi /kākēēbusuy."†

Wōlēē /kikeemuyta Yēesu

(Mataayo 27:57-61; Māārko 15:42-47; Luuka 23:50-56)

† 19:24 Tyēēn. 22:18 19:25 Māārko 15:40-41; Luuka 8:2-3 19:26 Yoowa. 13:23 19:29 Tyēēn. 22:15; 69:21 19:31 Kiruu. 21:22-23 19:34 1Yoowa. 5:6 19:35 Yoowa. 21:24 † 19:36 Chuy. 12:46 19:36 Kāāyit. 9:12 † 19:37 Sekaryaa 12:10 19:37 Tyēēn. 22:16; Ng'ong' 1:7

³⁸ Kimii :chiito ake nyēē /kikēēkuurēē :Yōōsēēf nyēbo Arimataaya. Ānkoo ki rubiintēetaab Yēesu :chiichoo, kiyyēēlē keey kōōywyēē kāāntōōyikaab Yuutayee. Kiwokusoom :chiichoo Bilaato kuchāmchi kuyib muustaab Yēesu. Kuchāmchi :Bilaato wokōōnēm muustaab Yēesu. ³⁹ Kiwēeto keey Nikōtēēmō nyoo kichokukāsē Yēesu kwēēmowuut ake. Kikinamaat :Nikōtēēmō tukuuk chēē boong'u nyēē anyiny chēē kiyitē kiilōōnik sosom. ⁴⁰ Kibeeta :bi-choo āyēēnku ankeet ankuratee muustaab Yēesu kumii :tukuuchoo boong'u nyēē anyiny, kurub kuu wōlooo kiyeytooy :Yuutayee koo /kēēmuyē chiito. ⁴¹ Kimii :kochonkeet nyēē /kikēēmuchinēē biiko yooto /kikēēbākākyinēē Yēesu nyēē /kimānāākēēmuchi chii. ⁴² /Kikēēmuchi Yēesu kochonkaanaata kuuyu kilēekitēē yooto /kēēsārchinēē simānyōōryo āk bēsyeētaab *Sabaato nyēē kimii kuyitu.

20

King'eetee :Yēesu meet

(Mataayo 28:1-10; Māārko 16:1-11; Luuka 24:1-12)

¹ Ām bēsyeētaab taayta, nyēē kirubē bēsyeētaab *Sabaato, kumusta :Maaryaa nyēbo Maktaala kukeērir :kōōrēēt ānkuroo ākoy kochonkaanaa. Bērē kulē, /kikiikēēwunukto rwaantaanaa /kikikeekeree kurkeetaab kochonkaanaa. ² Yu kakas kule kimāmii :muustaab Yēesu yooto, kooyey areet akeenke. Kiwokunyōōr Simōōni Bētērō ākoo rubiintonoo kichāmē :Yēesu ānkumwoochi kule, “Tōōbērē :akweek, /kōōkēyib muustaab Moko-ryoontēēt ām kochong' amākiinkētē wōlēē /kōkēyib.” ³ Yooto kulabat :Bētērō āk rubiintonoo ake kutākyi keey kochonkaanaa. ⁴ Koong'weentee :rubiintēēt nyiin ake Bētērō ānkuyēk nyēbo taay kuyit kochong'. ⁵ Yu kayit yooto kuyim, nto bēre kulē, kukāsyi kochong' ankaanaa /kikikeeratee Yēesu, nteenee mānāākōōwut kochong'. ⁶ Kuyitu :Bētērō ānkuchokukēyitooy ākoy kochong'. Yooto, kukas :nkinee ankaanaa amāmii :bōōrto. ⁷ Kikas mbo ankeet nyoo /kikikeeratee mētitāab Yēesu kukakyaaruny ānkiikoochi komos yēē kimālēekitēē :nyiin ake. ⁸ Kuwo kochong' :nkinee rubiintonoo kisimkuyitu yooto. Kukas ankoosyechaa ānkōōyēnchi kule ākoo man kaakung'eetee :Yēesu meet. ⁹ (Ākoy yooto kitoombo kōōnkēt :bichoo kiy ām yoo kimwooyē :sirutēk kule makung'eetee :Yēesu meet.) ¹⁰ Yu kāākuyityo, kooyey :rubiichoo kaa.

¹¹ Nteenee kikiikooyey :Maaryaa ākoy kochong' ānkimii kēēyoo saang' kirirē ānkuyimē kōōkōōyitooy kochong'. ¹² Nto bēre kulē, kukāsyi malayikaanik āyēēng' kochong' chēē kikiilaach sirook chēē kileelach kule mang'. Kiki-ibuurēē :ake mētēw ām yoo kimii :muustaab Yēesu kōōbuurēē :nyiin ake kāābkēēlyē. ¹³ Yooto, kuteebēē :malayikaanichaa cheebyoosyaanaa kule, “Iriirchinēē nee oō, cheebyoos?” Kulē, “Kaakubeeta :biiko alake Mokoryoontēēnyuu amāānkētē wōlēē kābokōōkoochi!” ¹⁴ Nto bēre kuweech keey, kukas Yēesu nyēē kēēyooonyēē yooto, nteenee kimēēnkētē kule ki inee :nyooto. ¹⁵ Kuteebēē :Yēesu kule, “Iriirchinēē nee oō, cheebyoos? Anku ng'oo :nyēē imiitē ichēēng'ē?” Kibērē :cheebyoosyaanaa tōōs ki :chiitaab mbareet :nyooto. Yooto, kumwoochi kule, “Boontēēt, yoo ākoo inyiyiing' nyēē 'kēēnēmu, imwoowu wōlēē kāwēēkoochi siwāāyib.” ¹⁶ Kulēēnchi :Yēesu, “Maaryaa.” Kiirōōtoot :cheebyoosyaanaa Yēesu ānkumwooy ām kuutiitaab Yuutayee kule, “Rābōōni!” (Kerkeey :yooto ākoo yoo /kakeemwa kule 'Kāānēētintēēt'.)

17 Kimwoochi :Yēesu cheebyoosyaanaa kule, “Keekas ii, chēē, -mēēyēētyoo keey, kuuyu tāku toombo āwē Kaab Baaba. Kiyēē +meeyey ku iwē wōlēē mii :rubiikyuu ānkiimwoochi kule, āmiitē āyēēyē wōlēē mii :Baaba nyoo Kwaan nkicheek. Yēyiintēēnyuu ānku Yēyiintēēng'waa nkicheek.” 18 Kuwo :Maaryaa kuu yoo /kākēēmwoochinē ānkumwoochi rubiik kule, “!Kaakas :anii Mokoryoontēēt!” Yooto kumwoochi icheek kiy ake tukul nyoo kāmwoochinē inee :Mokoryoontēēt.

Kiiboorchi keey :Yēesu rubiikyii nyēbo taay

19 Nto bēsyoonoto kosolēny, kōōruruuch keey :rubiikaab Yēesu ankukerta keey kō, kuuyu kitākunyōkōōrēch kāāntōōyikaab Yuutayeek. Kutookunēē :Yēesu areet akeenke yooto kimii :icheek ānkulēēnchi, “Ōbuurtē kaalyeet.” 20 Nto yityo, kōōboorchi bichoo āwunnyēk wōloo kichutē :musumaariit ākoo mooyēēt komos wōloo /kikēēbusuyē. King'ērēkiis :rubiik miisin yu kēēnkēt kule ākoo ki Yēesu. 21 Yooto kumwoochi subak kule, “Ōbuurtē kaalyeet. Kuu yoo kiiyookwoo :Baaba, āyooktook :nkanii.” 22 Kōōbuusyi rubiichoo muuyēēt kumwoochi kule, “Ōnyōōru Tāmirmiryēētaab Yēyiin. 23 Yoo kōōnyōōchi biiko kaat ām ng'ōōki nyēē kiikuyey, kunyōōchinē :Yēyiin bichoo kaat, nto yoo kāmōōnyōōchi kaat, -/mākēēnyōōchinē kaat.”

Kiiboorchi keey :Yēesu Toomaas (Māārō 16:14; Luuka 24:36-49)

24 Kunyōōru :Yēesu rubiik chuut alak, kimāmii :Toomaas, (nyēē /kikēēkuurē ām kaayneet ake kule Kibsārāmiin). 25 Yu kāwokuchō :Toomaas, kumwoochi :rubiik chuut kule, “!Kaakeekas :acheek Mokoryoontēēt.” Nteenee kimwoochi icheek kule, “Ākoy akas yoo /kikiilōōtunēē musumaariinechaa nto āchāmē. Nto subak, ākoy ātiinyēē āwut yoo bo mooyēēnyii komos saacham.”

26 Yu kakeeyta :bēsyōōsyēk sisiitu, kōōruruukyi keey :rubiichoo kōyoo kikaayi kuboonto keey Toomaas. Ānko kikērootiin :kurkootik /kibokiiyiinēē kākōōyooonyēē :Yēesu yooto. Kimwoochi kule, “Ōbuurtē kaalyeet.” 27 Nto mii yoo kuwēēkyi keey Toomaas ānkumwoochi kule, “Toomaas, chēētiinyēē moorineeng'uung' āwunnyēk ānkiitiinyēē mooyēēnyuu komos āwung'uung'. -Mātēēwiiwiiy nteenee iyēnchi.” 28 Kumwoochi :Toomaas kule, “Lēyyē, inyiing' :Mokoryoontēēnyuu ānku inyiing' :Yēyiintēēnyuu.” 29 Kumwoochi :Yēesu kule, “So, Toomaas, ākoy ikasaa siikaaseenaa keey? Ibēruurootiin kule nee sōō :biich choo ikoosēēnoo keey ānko manaakasa!”

Yibu :kāāyēnchinooyēēt soboon

30 Kiyey :Yēesu ng'al alak chēē chaang' chēbo kwōng'uut kuboonto keey rubiikyii. Māsirootiin :ng'aleechaata ām kitaabuuni. 31 Nteenee /kikeesir ng'aleechu, soochamte kule *Kāārārookiintēēt :Yēesu anku Lakwataab Yēyiin, nyēē yoo kookaasee keey, +mōōnyōōru soboontaab kibchuulyo.

21

Tēkiisyēētaab burburiinēk nyēbo āyēēng' nyēbo kwōng'uut

20:17 Ibu. 2:11 20:19 Yoowa. 9:22; 14:27 20:20 Yoowa. 15:11 20:21 Yoowa. 17:18 20:22 Yoowa. 14:16 20:23 Mat. 16:19 20:24 Yoowa. 11:16; 14:5; 20:26-28; 21:2 20:29 1Bēt. 1:8 20:30 Yoowa. 2:11; 1:14 20:31 Yoowa. 1:34; 3:15; 1Yoowa. 5:13

1 Nto mii yoo, kōōboorchii keey :Yēesu subak rubiikyii alak chēē kimii yoo bo Tōōliilēetaab Tibeerya.* 2 Rubiichooto ku: Simōōni nyoo /kikēēkuurēē Bētērō, Toomaas Kibsārāmīin, Nāātānyēēl nyoo bo Kaana ām Kalilaaya, wērikaab Sebetaayo āk rubiik alak āyēēng'. 3 Kumwoochi :Bētērō chuut kule, “Murēchu, +mawaatechaate :anii burburiinēk.” Kulē :chuut, “Keebeete keey tukul.” Yooto kulaany :bichoo mwēēnkēt ānkubokutēkiis. Nteenee manaanam kiy kwēēmowuunooto.

4 Nto yu māikumwook :asiista, kimii :Yēesu kēēyooonyēē sakaramteet, nteenee kimēēnkētē :rubiik kule ki inee :nyooto. 5 Yooto kukuurchi :Yēesu bichoo kule, “Wērikēy, manoonam burburyoo?” Kuwāl :chuut kule, “Woonet!” 6 Kumwoochi :Yēesu kule, “Owiirchi nēētiit kusyeb āwutaab taay nyēbo mwēēnkēt. +Moonamee yooto burburiinēk.” Yooto kuwiirchi :bichoo nēētiit tōōliil. Nto bērē kōōchuut, kimēētākōōmuuchē kuuyu kikiikunam burburiinēk chēē chaang' miisin. 7-8 Yooto, kumwoochi :rubiintonoo kichāmē :Yēesu Bētērō kule, “Mokoryoontētē :nyooto!” Kusirinyē :Bētērō sireenyii ba-keenke ankumootee keey kābuutiit ānkōōroonchinē tōōliil sukuriiboot nēētiit. Kimā lōō :yooto ām sakaramteet nteenee kimāchē kuyitē miitaanik bokol akeenke.† /Kikiirēetoot mwēēnkēt ākoy sakaramteet kōōchuutootē nēētiit nyēē kikinyyi :burburiinēk. 9 Yu kāng'ēētyēē :bichoo tōōliil, kukas āng'oong'tiit nyēē king'āsyānē. Kimii :mukaatiinek yooto ākoo burburyoontētē nyēē kiwaatanaat. 10 Kumwoochi :Yēesu bichoo kule, “Ōyibu baa, burburiinēchoo alak choo kātōōnāmē.” 11 Kōōchuutoon :Bētērō nēētiinoo kikiikunyyi :burburiinēk chēē wōōyēch ākoy sakaramteet. Kiyitē :burburiinēchoo bokol akeenke āk konom āk sōmōk. Ānkoo ki chaang' :burburiinēchoo nyēē tyaa, mānāāng'ēti nēētiit. 12 Kumwoochi :Yēesu rubiichocho kule, “Boochur kuut.” Kisēw :rubiik kule ki Mokoryoontētē. Kinyōkōriitu kuteebee kule inee ku ng'oo. 13 Yu kāākōōbuur, kōōnēm :Yēesu mukaatiinek āk burburyoontoonoo ānkubchēchinooto rubiichooto.

14 Nyēbo sōmōk :nyūitēnyī kōōboorchinē keey :Yēesu rubiikyii kuchakee yoo king'ēētēē meet.

Kikuur :Yēesu Bētērō subak kurub inee

15 Yu kāākwoomiis, kuwēēto :Yēesu Bētērō komos† ankuteebē kule, “Simōōni араab Yoowaana, ichāmoo :inyiing' man kusiiir wōlēē chāntoo :chuut?” Kuwālchi :Simōōni Yēesu kule, “Inkēt :inyiing' oō, Mokoryoontētē kule āchāmiing' :anii.” Kumwoochi :Yēesu kule, “Ikēēmē kuuchiikyuu.” 16 Kumwoochi :Yēesu Bētērō nyēbo āyēēng' kule, “Simōōni араab Yoowaana, ichāmoo :inyiing' man?” Kuwālchi :Bētērō kule, “Inkēt :inyiing' oō, Mokoryoontētē kule āchāmiing' :anii.” Kumwoochi :Yēesu kule, “Iriib kēēchiirekyuu.” 17 Kumwoochi :Yēesu subak Bētērō nyēbo sōmōk kule, “Simōōni араab Yoowaana, ichāmoo :inyiing'?” Yooto kung'woonchi :Bētērō kuuyu kateeb :Yēesu areet sōmōk kule, “Ichāmoo :inyiing'?” Kiwālchi :Bētērō Yēesu kule, “Mokoryoontētē, nto yu inkētē :inyiing' kiy ake tukul. Inkētē kule āchāmiing' :anii.” Kuwālchi :Yēesu kule, “I-ake kēēchiirekyuu. 18 !Kāāmwoowuung', yoo kiimining', 'kiisirinyē sireeng'uung' ankiimoot keey ānkiiwē wōlēē 'keecham.

* **21:1** /Kikēēkuurēē subak Tōōliilēetaab Tibeerya kule Tōōliilēetaab Kalilaaya. **21:2** Māārko 1:19-20; Yoowa. 1:41-42; 20:24; 1:45-46 **21:4** Luuka 24:16; Yoowa. 20:14 **21:6** Luuka 5:4-7 † **21:7-8** Imuuchāktōōs kōōbooru :yuutēyū kule kimā chaang' bēēko. **21:7-8** Mat. 14:29; Yoowa. 13:23

21:13 Māārko 6:41; 8:6; Yoowa. 6:11 † **21:15** I-ārōōru :kērēywoontēetaab tibtēm yuutēyū nyēē karaam. **21:17** Mat. 26:33-35; Yoowa. 13:37-38; Yēyuut. 20:28; 1Bēt. 5:2

Nteenee yoo 'keeyoosiitu, +/mākēēkērchiing' koong' itōrōōr āwunnyēk, kusir-ing'uung' :chiito ake sireeng'uung' ānkumōōtuung', nto yityo kuyibing' wōlēē -mēēmāchē.” ¹⁹ Kimwooy :Yēesu kuu nyooto kōōbooru meet nyēē kimākunyōōr :Bētērō sukōōtōrōōrākoy :Yēyiin. Nto mii yoo, kumwoochi :Yēesu Bētērō kule, “Irubwaa.”

Yēesu ākoo rubiintēēt nyiin ake

²⁰ Nto bēre kulē :Bētērō, kumii :rubiintonoo kichāmē :Yēesu kuwētii wōlēē miitē :icheek. Rubiintonoo nyoo kitiing'tooy keey Yēesu ām bēsyoonoo /kikyoomiisyē sukutēēbēē Yēesu kule, “Mokoryoontēēt, ng'oo :nyēē makuchaamtiing'?” ²¹ Yooto kuteebēe :Bētērō Yēesu kule, “Mokoryoontēēt, nto murooni?” ²² Kuwālchi :Yēesu kule, “Yēetyēēchiing' nee nto kāālē :anii kuminy :murooniitēnyi ākoy bēsyēēt nyēē āchōōnēē :anii? Irubwaa :inyiing' kityō.” ²³ Lētunoo kuyityi :ng'aleek wōlēē kimii :biikaab Kiriistō, kule ng'aleechaa kimwooyē :Yēesu kiūbooru kule mēēbērē makume :rubiintonoo kichāmē :Yēesu. Nteenee mēēbērē kikumwooy :Yēesu kule māmēē :chiichoo. Kimwooy buch kule, “Yēetyēēchiing' nee nto kāālē :anii kuminy :murooni-itēnyi ākoy bēsyēēt nyēē āchōōnēē :anii?”

Ng'alyoo nyēē /kikēētāsyi

²⁴ Rubiintoniitēnyi nyoo kimwoowu ng'aleechu, ānku inee :nyi kisirē ng'aleechu. Kiinkētē :acheek kule bo man :kiyēē kimwooy. ²⁵ Lēyyē, chaang' :ng'aleek miisin chēē kiyey :Yēesu. Nto /kikikeesir ng'aleechaa tukul, nto kiinyiitē :kitaabuun kōōr kumukuul!

Yëyuutëkaab lëbkëeyik

Taayta

Siriintëet, yëe /kikëesirë ak wölëe /kikëesirëe: Kisirë :Luuka kitaabuuni kooröoberëe kitaabuunii nyoo kibo taay. Mätookunoot kule /kikëesirëe äno, nteenee /kikëesirchinë chii nyëe kitookunoot, nyooto ku boontëet Tëyöfiilö, kuu kitaabuunii nyoo kibo taay. Isöötë :biiko alake kule /kikëesirë kënyiitaab 63 KK kubërë :alake kukääkubëk :kënyiitaab 70 KK.

Kiyëe mii äriit: Inoomëe :kitaabuuni yoo king'etyinë :nyoo bo lökööywëk chëe käroomëch yoo /kikëeyibë Yëesu kuwo kibköönköy. Nto yityo, kwooröör wölëe kiibuurto :rubiik Yëerusälëem kukänyë kuyityiin :kiyoo kikuurtoochinë :Yëesu icheek. Nto yëe ki bësyëetaab Bëentëkooost ku bësyöösyëk taman kung'eetee /käkëeyib Yëesu kuwo kibköönköy, kuchöönchi icheek :Tämirmiryëetaab Yëyiin änköönnyityi käämuukëywëk. Kung'eetee yooto kuwo taay, kiitichakay :lukëetaab biikaab Kiriistö areet akeenke kung'eetee Yëerusälëem, Samaaryaa äkoy komoswookik tukul chëbo koorëet (kur. 1:8).

Ikwënyë :komosta nyoo bo taay nyëbo kitaabuuni soboontaab Bëtëro ak kaniseetaab Yëerusälëem. Kung'eetee kurkeetaab sokool kutas taay, köörächinë soboontaab Bäwulö ak ruutooywëkyii sömök äm chooto ki ang'wan choo kiwëesyëtootëe köörëetaab Rooma kumukuul ak yoo /kibokiyyoong'tëe köök äm kiriinkëetaab Rooma.

Kiyëe ämu: I-äröoru :kitaabuuni bo Yëyuutëk wölëe kiikomkoomunto keey :biikaab Kiriistö ak wölëe kiwuunto :wölëe kinërëe, wölëe kiititka keey ak kiyëe kiyey :käämuukëywëekaab Tämirmiryëetaab Yëyiin äm wölëe mii :biikaab Kiriistö kumukuul ak wölëe mii :chii ake tukul nyoo kiiköoyënchi Kiriistö.

Äröörünëet

¹ Boontëet Tëyöfiilö, äm kitaabuunyyoo nyoo kibo taay, kyaasir ng'aleek tukul chëe rubtooy keey äkoo kiyëe kitoow :Yëesu kuyey ankooneet ² äkoy bësyëet nyoo /kikëeyibëe kuwo kibköönköy. Kiirwookyinë *lëbkëeyikyii choo kikiikukwey äm käämuukëywëekaab Tämirmiryëetaab Yëyiin, yooto kumänääwëetii kibköönköy. ³ Yu käwokung'eetee meet, choköoöboorchi keey lëbkëeyikyii änköobuur äm bësyöösyëk artam. Kiiboorchi tukuuk chëe chaang' chëe sukuyey lëbkëeyichoo kuchamta kule kisoboot :inee. King'alaalee tukuuk chëe rubtooy keey äkoo bäytooyiisyëetaab Kaab Yëyiin.

Chöönëetaab Tämirmiryëet ak bäytooyiisyëetaab Yëyiin

⁴ Nto mii bësyëet ake, kumii :Yëesu kwoomë lökööy äkoo lëbkëeyichoo, köökäloonchi icheek kule, “-Moong'eetee Yëerusälëem, nteenee okany äkoy /këeröobwook Tämirmiryëetaab Yëyiin kuu yoo kikiikukuurto :Baaba. Kikyää-ämwook ng'älyoontoonoo. ⁵ Kiibätisäniisyëe :Yoowaana bëeko, nteenee äm bësyöösyëk chëe ng'ëri +/- makeebatisaneenaak akweek Tämirmiryëetaab Yëyiin.” ⁶ Kuboonto keey :Yëesu lëbkëeyichoo, kuteebee :lëbkëeyik kule, “Mokoryoontëet, ara imiitë söö, ra wëetyooktëech acheek biikaab *Isräyëel ankiibayteech?” ⁷ Kukëtyi :Yëesu kule, “Yëyiin nkit :nyëe bäwu ng'aleechaa. Mämäkyook önkët kule mäku'yëk äyu. ⁸ Nteenee, +möönyöoru käämuukëywëek

yoo kächōōnchook :Tāmirmiryēētaab Yëyiin. +Mōōmwoowu ng'aleek chēē rubtooy keey āk anii ām Yēērusālēēm, Yuuteeya, Samaaryaa ākoy koswookik tukul chēbo kōōrēt.”

/Kikēyib Yēesu kuwo kibkōōnkōy

⁹ Yu keewaany :Yēesu kumwooy ng'aleechu, /kēyib kuwo kibkōōnkōy kukāsē :lēbkēyik. Kiker :boolteet Yēesu kōōtōōchootē kut wokoong'irta. ¹⁰ Kimii :lēbkēyichoo kōōnyālē barak kubērē nto kas Yēesu, nto bēērē kuweech keey kukas biiko alak āyēēng'. Kikiilaach :bichoo sirook chēē leelach ānkēyioonyēē komos ām yoo kimii :icheek. ¹¹ Kumwoochi :bichoo lēbkēyichoo kule, “Murēchu bo Kalilaaya, ntēē kōōyooong'iisyē yu okāsē barak? Mākōōyēw :Yēesu ām kēēlto nyēē wuu nyooto /kākēyibēē.”

Noomnyēt ām saayeet

¹² Nto mii yoo, kung'eetee *lēbkēyichoo yēē kibo Lekemeetaab *Musēytuuniinēk ankooyeey ākoy Yēērusālēēm. Kitēē :baani nyēē /kēēchāmu /keebeesyēt ām bēsyeētaab *Sabaato.*

¹³ Yu kayit wōlooto, kuba koroofa wōloo kiibuurunēē. Lēbkēyichoo ku: Bētērō, Yoowaana, Yāākōbō, Antereeya, Filibō, Toomaas, Baatolomaayo, Mataayo, Yāākōbō araab Alfaayo, Simōōni nyēē kāng'unoot ākoo Yuuta araab Yāākōbō. ¹⁴ Kituuytōōs kibtaman ām wōlooto kusooyē :tukul ku kiito akeenke. Kiboonto keey āk chēēbyōōsōōk alak āk Maaryaa kaametiitaab Yēesu āk mbo ng'etaabkaamet.

/Kikeekwey nyēē kiikeer Yuuta Iskaryoot

¹⁵ Nto mii bēsyeēt ake kung'eet :Bētērō ām kwēēnuutaab rubiik bokol akeenke āk tibtēm ¹⁶ ānkumwoochi kule, “Mbo ng'etaabiya, ki ākoy kuyityiin :siruutēchu bo Yëyiin kuu yoo kimwooyē :Tāmirmiryēētaab Yëyiin kubununēē *Tāwuti, kurubta keey Yuuta nyoo kikweryoonu biiko bokunam Yēesu. ¹⁷ Ki Yuuta akeenke ām acheek ānkikēyēyisyoote tukul. ¹⁸⁻²⁰ /Kikeesir ām Kitaabuutaab Tyēēnwookik kule, ‘Kumuskēn :kanyii ānkuyēk kiraatyaal!’†” (Boontēt Tēyōfiilō, kinyōōr :Yuuta beesaanik ām rōkōsoo kiyēyē. /Kikyaalee beesaanichaa mbareet. Wōlooto bo mbaraanaata :wōlēē kiryooktoochinē keey kuwēētēē mēt ānkōōtōl :mooyēt kuruuyo :kosurēkyii saang'. Kikas :chiī ake tukul ām Yēērusālēēm ng'aleechu. Kunyoo, /kikēēkuurēē mbaraanaa ‘Ākēl Taama’ nyēē ibooru kule ‘Mbaraab koroti’.) Kitas taay :Bētērō kumwooy kule, “/Kikeesir mbo subak kule, ‘Kookeer :chiito ake bārooyintaab chiichoo.’† ²¹ Kunyoo, mächāktōōs /keekwey nyēē keekeer inee. Nto nyooto ku nyoo kikeēboontotē keey tukul kēēmitē āk Mokoryoontēt Yēesu, ²² kutoowunēē yoo kibātisanē :Yoowaana Yēesu ākoy yoo /kibokēyibēē kuwo kibkōōnkōy. Mākuchutēch :chiichoo sikiiboornootē :tukul kule kookung'eetee :Yēesu meet.”

²³ Yooto, /keetwech biiko āyēēng': Yōōsēf Barsaaba, nto kaayneenyii ake ku Yuustō. Nto nyiin ake ku Matyaa. ²⁴ Yooto /keesaay Yëyiin kule, “Mokoryoontēt, 'inkētē inyiiing' wōlēē wuu :kāāsōōtēyweēkaab biiko. Kunyoo,

1:8 Luuka 24:48; Yoowa. 15:27; Yëyut. 1:1-21-22; 2:32; 3:15; 4:33; 5:32; 8:14-19; 10:39-47 **1:9** Määrkō 16:19; Luuka 24:51; 1Bēt. 3:22 **1:11** Mat. 24:30; 26:54; Luuka 21:27; Ng'oong'. 1:7 * **1:12** Ki löōyinto :nyiiitēnyii nyēē kimāchē kuyitē kiilomiiteet akeenke. **1:12** Luuka 6:13; 24:52 **1:13** Luuka 6:14-16 **1:14** Luuka 8:2-3 **1:16** Tyēēn. 41:9 † **1:18-20** Tyēēnwookik 69:25 † **1:18-20** Tyēēnwookik 109:8 **1:18-20** 2Tēt. 21:15; Mat. 27:3-8 **1:22** Luuka 1:2; 3:21; 24:51; Yoowa. 15:27

iboorwëech am bichu ayëeng' kule nkōnō :nyēē lkeekwey ²⁵ kuyey yiisyooni bo *lëbkëeyik nyi kibākooktooy :Yuuta sukuwëetii wōloo kiyemāktōos kuwo kubo rōkōsnyii." ²⁶ /Keebar *sëkëeryëet. Yooto kunam Matyaa. Kung'etee yooto kuwo taay, kutas keey ak lëbkëeyik chuut ki taman ak akeenke.

2

Kichōonchi:Tāmirmiryëet biikaab Kiriistō

¹ Yu kayit bësyëet nyëbo *Bëentëkōost kōōruruukyi keey :rubiichoo tukul yëet akeenke. ² Nyëē mā tyaa, kuchōonēē :bōlātëēt barak nyëē kāmooiyēn wuu kibuybuy. Kiker :bōlātoonoo kōōto tukul. ³ Kiisuuchi rubiichoo tukuuk chëē wuu ālōolātëetaab maat ānkutëbootëē mëtëwoy. ⁴ /Kikiinyiityi chii ake tukul am yooto Tāmirmiryëet ānkutoow :ake tukul kung'alaal am kuutiit nyëē -mëenkëtë. Kibo :kāamuukëywëechoo Tāmirmiryëetaab Yëyiin.

⁵ Kimii :Yuutayek Yëerusālëem chëē kiikōonëmchi keey Yëyiin. Kik-woonotëē yëemōosyëk chëē tēerchiin am kōōrëet. ⁶ Yu kakas bōlātoonoo, kōōruruuch keey. Nto yu kakas :chii ake tukul am icheek /këeng'ālōolë kuutiinyii kunam kuut. ⁷ Yooto kulë :bichoo, "Māku nkoolat oō! So, mā Kalilaayëk :bichu tukul?" ⁸ Ntëē kāsë :ake tukul am acheek kung'ālōolë :bichu kuutiinyii! ⁹ Këēbooyë :alake Baarti, Meetya ak Eelam. Nto alak kubo Meesobotaamna, kōōrëetaab Yuutayëk, Kabatookya, Bōōntō akoo Eesya. ¹⁰ Bo :alake Fruukya, Bamfulyaa, Miisir, rōōrōōkiisyëkaab Liibya chëē lëëkitëē Kurëēn nto alak kubo Rooma ¹¹ chëē Yuutayëk ak chëē /kiikeeweek kurub atëbutëkaab Yuutayëk. Kwoonëē :alake Kërëetë akoo Areebya. Ng'ālōolë :bichu kuutuweekyoo kōōbooru tukuuk chëbo kwōng'ut chëē rubtooy keey ak Yëyiin!" ¹² Kutākōōlātë :bichoo, kuteebëe keey kule, "Ng'al nee :chu ëē?" ¹³ Nteenee kiichaasee keey :alake kumwooyë kule, "Bōōkityootiin :chu!"

Kiyëē kimwoochi :Bëtërō biiko

¹⁴ Nto mii yoo, kōōyoo :Bëtërō taay ānkung'ālōolchi biiko choo kikiiru-ruukyi keey yooto. Kimii yooto :nkicheek *lëbkëeyik chuut tamanu ak akeenke. Kikuurchi :Bëtërō barak kule, "Āmwoowook ii, kāābkōōnyoo ak akweek tukul choo ōminyë Yëerusālëem, ōyëbchi yiit kāroomin kiyëē āmiitë wāāmwoowook. ¹⁵ Kookas, tāku :āsiiswëk sōmōk chëbo kōōrrōōn. Mābōōkityootiin :bichu kuu wōloo ōsōōtitooy :akweek. ¹⁶ Ityiichë :yuutëyu kiyëē kikiikumwooy * :wōōrkooyoontëetaab Yëyiin Chōōwëel kule:

Mwooyë :Yëyiin kule,

¹⁷ 'Ām bësyōōsyëkaab lëtutut

+māāng'oobchi Tāmirmiryëenyuu biiko tukul.

Mākung'ōōrso yooto :tibikwook ak wërikwook.

Mākukāsë :āybëerikwook kitōōntōyëēn am ng'oong'utëk

ānkumākunyōōru :booyikwook kiirwootik.

¹⁸ +Māāng'oobchi mbo Tāmirmiryëenyuu am bësyōōsyëchooto

motwoorikyuu ānku murën nto koor.

Mākung'ālōoltoowoo am kāāmuukëywëēkyuu.

¹⁹ +Maayey kutook tukuuk chëē -/mākyyoomu

am wōliin bo barak ak wōlëeb ng'wëny.

+/Makiitaata koroti,

kuchō :maata ānkutuskēn :kōōrēēt.

20 Mākumis :asiista ankusalakay :araaweeṭ
nto yītu :bēsýēēt nyoo wōō bo Yēyiin ānkubo kwōng'uuṭ.

21 +/Makiiraraach chii ake tukul nyoo riirchinē Yēyiin.†

22 Mooyēetaab *Isrāyēēl, ōyēbchi yīi ng'aleechu: Yēesu nyēbo Nāāsārēēt ku chii nyēē kiiboornēē :Yēyiin ng'al chēbo kwōng'uuṭ kuu wōloo ōnkētitooy :akweek. 23/Kikiiyokoowook chiichi sooyeyee kiyēē ōmāchē ām kēelto nyēē kiki-ikusat :Yēyiin ām ng'oomnānēēnyii. Kyoong'eet :akweek āk biikaab Rooma, obakach ōkwērtoochi murtooywoontēēt. 24 Nteenee kiing'eetee :Yēyiin meet kootyaakta ām nyalil ake tukul, kuuyu mēēbērē kiimuuchē :meet kukiilchi inee. 25 Kimwooy :Tāwuti ng'al chēē wuu nyēē kiing'wēlyēēlē Mokoryoontēēt kule,

'Intōōwoo :Yēyiin kibtaman.

Miitē :Yēyiin āwunyuu nyēbo taay,
kunyoo, māmii :kiy nyēē makutwaaya.

26 Ng'erechaat :mooyēēnyuu
ankaabaybay.

Mākōōbuur :bōōrnyuu kuboonto kāākēnēēt,

27 kuuyu mēēbērē +mēēbākookyi bōōrnyuu *kāābkwōombiich,
nto ibakaakte kunun :chiing'uung' nyoo churtaat.

28 *Kwēēboorwoo kēēlwookik chēbo soboonto,
anku +meeng'erechaa kuyitita ām taayeeng'uung'.†

29 Mbo ng'eetaabiya, okany āchuurtoowook: Kime *:Tāwuti / ankeemuy. Tākiinkētē mbo raat wōloo /kikēēmuchinē. 30 Ki *wōōrkooyoontēetaab Yēyiin :Tāwuti ānkiinkētē :inee kiyēē kikiikukuurtoochi :Yēyiin. Kiiwoolchi keey :Yēyiin kule makutool chii nyēbo mooyēēnyii kuyēk bāytooyiintēēt. 31 Kukāsē kiyēē kimii taay, king'āloolēē ng'eeteetaab meet nyēbo *Kāārārookiintēēt. Kimwooy kule mēēbērē +/mākēēbākookyi kāābkwōombiich, nto mbo kunun :bōōrnyii.

32 Kookoong'eetee :Yēyiin Yēesu meet ankookeekas :acheek kule man. 33 / Kōōkiikoochi kōōbuurnēē āwutaab taay nyēbo Yēyiin. Kōōkunyōōr Tāmirmiryēēt kuu yoo kikiikukuurto :Yēyiin, ānku kāākūrōōbwēēch Tāmirmiryoonoo. Kunyi, kookas :akweek kuyēyāktōōs :tukuuchoo bēsyooniitēnyii.

34 Mānāāwo *:Tāwuti barak, nteenee kimwooy kule,
'Kimwoochi :Yēyiin Mokoryoontēēnyuu kule:
Ibuurnēē āwunyuu nyēbo taay

35 akoy yoo kaayeyiing' itēbēē buunikuuk.†

36 Kunyoo, kukas :biikaab *Isrāyēēl tukul ng'ālyoontooni: Kiyey :Yēyiin Yēesu nyiitēnyii kyōōkwērtoochi :akweek murtooywoontēēt kuyēk Mokoryoontēēnyoo ānkuyēk mbo subak Kāārārookiintēēnyoo."

37 Yu kakas :bichoo ng'aleechaa kimwooyē :Bētērō, kung'woonchi miisin ām kiyēē kikiikuyeyakay. Kimwoochi :bichoo Bētērō āk *lēbkeēyik chuut alak kule, "Mbo ng'eetaabiya, ara keeyee ne?"

2:20 Luuka 21:10-11, 25-26 † 2:21 Chōōwēēl 2:28-32 2:21 Yëyuuṭ. 2:36; 9:14, 21; 22:16; Room. 10:13; Filib. 2:11 2:22 Luuka 24:19; Yoowa. 2:11 2:23 Yëyuuṭ. 4:28 2:24 Luuka 24:5-6; Yëyuuṭ. 4:2 † 2:28 Tyēenwookik 16:8-11 2:29 1Bāy. 2:10; Yëyuuṭ. 13:36 2:30 2Sām. 7:12-13, 16 2:31 Tyēen. 16:10; Luuka 22:67 2:32 Yëyuuṭ. 1:8 2:33 Māārko 12:36; 14:62; 16:19; Yëyuuṭ. 2:17-18; 5:31-32; 7:55-56; 10:45; Room. 5:5; 8:34; Ēfēēs. 1:20; Kolos. 3:1; Tiitō 3:6 † 2:35 Tyēen. 110:1 2:37 Luuka 3:10, 12, 14; Yëyuuṭ. 16:30

³⁸ Kukëtyi :Bëtërō bichoo kule, “Oweekse ām miyootyēēt / ankeebatisan chii ake tukul ām akweek ām kaayneetaab Yēesu *Kiriistō sukung’et / kēenyōōwook kaat. Nto mii yoo, +/mākēērōōbwook Tāmirmiryēētaab Yēyiin.
³⁹ Kiyooto :nyēē kōōkukuurtoowook :Yēyiin āk lōkōkwook ākoo mbo nkicheek alak choo lōōyēch chēē mākukuur :Yēyiin.”

⁴⁰ Ām ng’aleechuutēchu āk alak chēē chaang’, kiikāloonchi :Bëtērō biiko kumwoochinē kule, “Osatee keey wōlēē mii :biich chēē moosootiin. Yoo kooyey kuu nyooto, kōōsāru soboonwēkwook.” ⁴¹ /Kikeebatisan biiko choo kicham ng’aleekaab Bëtērō. Kitāsyi keey bēsyoonoto :biiko alake chēē kiyite kisyēērōōk sōmōk.

Wōlēē kiibuurtooy :biikaab Kiriistō chēbo taay

⁴² Kiinēmu keey :bichoo /kikēebātisanē kuriib kāānēētiisyēētaab *lēbkēeyik. Kiibuurchiintōōs ānkuyētyēēchinē keey. Kyoomchiintōōs āmiik ānkusooyē :tukul Yēyiin. ⁴³ Kiyey :lēbkēeyik ng’aleek chēē chaang’ chēē /kiilātē, ng’ālyoo nyēē kiyyey icheek :biiko tukul. ⁴⁴ Kiibuurē :biikaab Kiriistō tukul yēēt akeenke ānkuyētyēēchinē keey ām keel ake tukul. ⁴⁵ Kyooltooy tukuukwaa ānkuyētyēēchinēē chii ake tukul nyoo kābotyi :kiy. ⁴⁶ Kibēētii :bichoo kwaak bokutuuytōōs yēbo biiwuutaab *Kōōtaab Yēyiin. Kyoomchiintōōs ām bāybooyyēēt āmiik ām kooriikwaa. ⁴⁷ Kiikoostoy Yēyiin ānkung’ērēkyinē icheek :biikaab kiriinkoonoo. Kitāsu :Mokoryoontēēt biiko alak chēē kimii /kiirāroochē ām bēsyō ake tukul.

3

Kiisoob :Bëtērō chii nyēē kichunkutoot

¹ Nto mii bēsyēēt ake, kuwo :Bëtērō ākoo Yoowaana *Kōōtaab Yēyiin yēē ki āsiiswēkaab saayeeet. Kubēētii, kimii :asiista sokool bēēt. ² Yu makuyit, kukas /kiimutu chiito ake nyēē kichunkutootiin :kērēēnkōōk kung’eeete /kākēēsich, kuwo yēbo oreet nyēē /kikēēkuurē kule ‘Oreet nyēē karaaran’. /Kikiikoochinē chiichoo yooto bo oreet kwaak sukusoomē kōōkoochi kiy :biiko choo iwute biiwuutaab *Kōōtaab Yēyiin. ³ Yu kakas :chiichoo kichunkutoot kule kiki-ikuriik :Bëtērō āk Yoowaana kōōwut biyy, kusoom beesaanik. ⁴ Kōōrōōtoot :Bëtērō āk Yoowaana chiichoo nto yityo kumwoochi :Bëtērō kule, “Ikaseech!” ⁵ Koonyal :chiichoo icheek kukānyē kule /kēēmtyi kiy. ⁶ Kumwoochi :Bëtērō chiichooto kule, “-Māāboontē beesyaa nteenee mii :kiyēē āboontē ānku +māākōōniing’ nyooto. Āmwoowuung’ ām kaayneetaab Yēesu *Kiriistō nyēbo Nāāsārēēt, kule ing’et ānkiiwēesyēt!” ⁷ Kunam :Bëtērō āwutaab chiichoo nyēbo taay ānkuyētyēēchi kōōyyo. Kunyōōr :kērēēnkōōkaab chiichoo nkuruuk areet akeenke. ⁸ Kōōyyo ānkuwēesyētoot! Kuwēeto keey :chiichooto mbo Bëtērō kōōronchinootē :inee barak kōōkoostoy Yēyiin ākoy biyy. ⁹ Yu kakas :biiko kuwēesyētootē :chiichoo ānkōōkoostootē Yēyiin, ¹⁰ kōōnkēt kule ki nyoo kiibuurē oraanaa komos. Kiilat :bichoo ankunam kuut :kiyēē kiyeyakay ām wōlēē mii :chiichoo.

Kiirwooyi :Bëtērō biiko

2:38 Mat. 28:19; Luuka 3:3; Yëyuut. 3:19 **2:39** Isa. 44:3; Yëyuut. 10:45; Éfēēs. 2:17 **2:40** Kiruu. 32:5; Yëyuut. 2:21 **2:41** Yëyuut. 2:47; 4:4; 5:14; 6:7; 11:21, 24; 12:24; 14:1; 16:5; 21:20 **2:45** Luuka 12:33 **2:46** Luuka 24:53 **3:1** Luuka 22:8; Yëyuut. 4:1-23; 8:14; 10:3, 30 **3:2** Yëyuut. 14:8 **3:6** Yëyuut. 3:16; 4:7, 10; 8:12; 16:18; 19:13 **3:8** Yoowa. 5:9; Yëyuut. 14:10

¹¹ Kumii :chiichoo kāyēētyi keey wōlēē kimii :Bētērō ākoo Yoowaana ām yēē /kikēēkuurēē Kēēltaab Sōlōmōōn nyēē kitinyē wuurwēēt. Koolat :biiko ankulabat ākoy yooto. ¹² Yu kakas :Bētērō kuu nyooto, kumwoochi biiko kule, “Biikaab *Isrāyēē! Ām nee yu soolat ām kiyēē kayeyakay? Ōbērē akweek kakeeyey chiichi kuwēēsytē ām kāāmuukēywēēkyoo nto kule kuuyu kēēchurtootiin? ¹³ Acha! Yēyiintēētaab *Abraam, Isaka āk Yāākōbō, Yēyiintēētaab mbo kuuko :nyēē kayey ng’aleechaa. Kāākōōtōrōōr :Yēyiin motwooriintēēnyii Yēēsu nyoo kyōōtāyē :akweek ām taayeetaab *Bilaato ānkōōrēkēērtē /bokeebakach, ānkoo kikiikumach kule kootyaakta. ¹⁴ Kyootay chii nyēē kichōōnēē wōlēē mii :Yēyiin nyēē churtaat ankoomach kule /kiityoooktoowook chii nyēē sikoran. ¹⁵ Kyobakach chii nyēē kichokuyaat kēēltaab soboonto, nteenee kiing’etee :Yēyiin meet. Kikeekas :acheek kuyēyāktōōs :kiyi.

¹⁶ Kānyōōr :chiichi ōnkētē :akweek nkuruuk kuwēēsytē kubo kaakaaset. Kāsob :inee ām kāāmuukēywēēkaab Yēēsu.

¹⁷ Kunyoo ii, biikyoo, ōyēyē :akweek ng’aleechu, kimōōnkētē ānkimēēnkētē :nkicheek kāāntōōyikwook. ¹⁸ Nteenee kēēliitēnyii :nyēē kaakuyey :Yēyiin sukuyityiin kuu yoo kimwoowu kubununēē wōlēē mii * :wōōrkooyikaab Yēyiin. Kimwooy :Yēyiin kule makunyaliil * :Kāārārookiintēēt. ¹⁹ Kunyi, oweeksee choolwookātēēt ānkōōyisyi keey Yēyiin / sikēēmētoowook ng’ōōkiswaokikwook. ²⁰ Oyey kuu nyooto, sukung’etee ōnyōōru tāloosyēt kuchōōnēē wōlēē mii :Yēyiin ānkumākōōyook subak Yēēsu nyoo kisimkutool kuyēk Kāārārookiintēēng’woong’. ²¹ Yēmāktōōs kung’ētunēē :Yēēsu kibkōōnkōy ākoy kut kuyit :bēsytēē nyēē kētyinēē :Yēyiin kiy ake tukul kukaramiit kuu yoo kibo toowunēēt. Kikiikumwooy :Yēyiin ng’aleechu kubununēē wōōrkooyikyii choo kibo kēny. ²² Kimwooyē * :Muusa kule, ‘Mākukōōnook :Yēyiintēēng’woong’ wōōrkooyoontēēt ake kuchōōnēē wōlēē mii :biikwook nyēē wuu anii. Māchāktōōs ōkāsyi kiy ake tukul nyēē mwoowook. ²³ Chii ake tukul nyēē kāmākāsyi, mākung’ētītēē wōlēē mii :biikaab Yēyiin.’†

²⁴ Kubooyiit man, kiikung’ooraan * :wōōrkooyikaab Yēyiin tukul bēsytōōsyēchu, kung’etee Sām wēēl ākoy alak choo kibo lētunoo. ²⁵ Mii kuyityiintōōs ām wōlēē ōmiitē :ng’aleekaab wōōrkooyichoo āk kiyoo kikuurtoochinē :Yēyiin mbo kuukoong’. Kimwoochi Abraam kule, ‘Mākunyōōr :biikaab kōōrōōsyēk tukul kāābēruurēētaab Yēyiin kubununēē chii nyēē mākuchōōnēē mooyēēng’uung’.’† ²⁶ Yoo kikōōnu :Yēyiin motwooriintēēnyii Yēēsu, kiyoook kurook simkuchō wōlēē ōmiitē :akweek chokōōbēruurook, kuwēēchēē ake tukul ām akweek wōlēē mii :miyootyēēng’woong’.”

4

Kumii :Bētērō āk Yoowaana taayeetaab kōōkwēētaab Yuutayek

3:11 Yoowa. 10:23; Yëyuut. 5:12 **3:13** Chuy. 3:15; Luuka 23:1-5, 13-25; Yoowa. 17:1; Yëyuut. 7:32
3:14 Isa. 53:11; Mat. 27:19; Luuka 1:35; 23:47; Yëyuut. 7:52; 22:14; 1Bët. 3:18; 1Yoowa. 2:1 **3:15**
 Yëyuut. 1:8 **3:16** Luuka 7:50 **3:17** Luuka 23:34; 1Tēm. 1:13 **3:18** Isa. 53:7-8; Tyēēn. 2:1-2;
 Tyēēn. 22:1; Luuka 22:67; 24:44 **3:19** Yëyuut. 2:38 **3:21** 1Kōōr. 15:25 † **3:23** Kiruutëk 18:15,
 18-19 **3:23** Yëyuut. 7:37; 13:32 † **3:25** Toowu. 22:18; 26:4

¹ Kutākumii :Bētērō āk Yoowaana tākung'āloolchinē biiko, kukwoonchi :mbo kibkōrōs āk nyēē kiyyoonkyinē riibiikaab *Kōōtaab Yēyiin āk *Satukaay-eek. ² Manaakas :bichu nyēē karaam, yu kimii *lëbkeēyik kōōnēētiisyē ānkwoomchinē biiko kule imuuchē :chii kung'eetee meet kubununēē Yēēsu. ³ Kinam :bichoo Bētērō āk Yoowaana, nteenee kuuyu kikiikwiimēn :kōōrēēt, /keekerta kō ākoy kuyyeech. ⁴ Ānkoō kuwuu nyooto, kichamta :biiko chēē chaang' Yēēsu choo kikas ng'aleechaa kyoomu :mbo Bētērō. Kitas taay :biiko chēē kikiikōōyēnchi ng'ālyoontēētaab Yēyiin kubās keey kut kimāchē kuriichē kisyēērōōk muut.

⁵ Yu kāyyēēkunēē, kutuuyo :kāāntōōyik, booyik āk kāānēētikaab kiru-utëk Yēērusālēēm. ⁶ Kāāntōōyichoo ku: *Anaas nyoo ki kibkōrōs nyēē wōō, *Kayaafa, Yoowaana, Alekisaanta āk biiko alak chēē kibo kōōtaab mbo kibkōrōs chēē wōōyēch. ⁷ / Kikēēkwēryoot Bētērō āk Yoowaana kōōkwoonoo. Yooto, kutoow :kāāntōōyichoo kuteebēe mbo Bētērō kule, “Kākōōnook :ng'oo kāāmuukēywēēk oyey ng'aleechu?” ⁸ Kumwoochi :Bētērō ām kāāmuukēywēēkaab Tāmirmiryēētaab Yēyiin kule, “Kāāntōōyik āk booyikaab yēēmēēt, ⁹ yēē ākoo /kēēmiitē bēsyooni /kēētēēbēēnēēch ng'al chēē rubtooy keey ākoo ng'ālyoo nyēē karaam nyēē /kōōkēēyēchi chiichi kōchunkutoot ākoo wōlēē /kōkiisoobto, ¹⁰ kumāchāktōōs kōōnkēt :biikaab *Isrāyēēl tukul kule kōsob :chiichi ām kāāmuukēywēēkaab *Kāārārookiintēēt Yēēsu nyēbo Nāāsārēēt. Inee :nyoo kyōōkwērtōochinē murtooywoontēēt, nteenee koong'eetee :Yēyiin meet. ¹¹ Yēēsu :nyiiṭenyi ku rwaanteet nyoo kyōōṭāyē oteekte, :nyēē tiyēywoontēētaab kōōto. ¹² Māmii :kēēlto ake nyēbo kaararaacheet :nyēē kikiikōōkoochi :Yēyiin biiko nteenee Yēēsu nkit.”

¹³ Kiilat :kōōkwoonoo bo Yuutayeeek ām kāng'unātēēt nyēē kiboonto :Bētērō āk Yoowaana ānkoō kut ki biich chēē kimāsumānootiin. Nteenee kisēw kule ki rubiikaab Yēēsu :icheek. ¹⁴ Nto kuuyu kitākubooontōōtē keey :chiichoo /kikiisoobē mbo Bētērō, kiboty :wōlēē kikwiilta icheek. ¹⁵ Kunyoo, kumwoochi :bichoo mbo Bētērō kule, “Obe saang”. Nto mii yoo, kōōrwooch. ¹⁶ Kiteebēe keey :bichooto kule, “+Makeeyeyee nee bichu ēē? Ntēē kāākōōnkēt :chii ake tukul ām Yēērusālēēm kule kaakuyey :bichu ng'ālyoontooni -/mākyoomu. Kunyi, māmii :wōlēē kēētuooy. ¹⁷ Nteenee yēē simātākutistēē :ng'ālyoontooni biiko, +makeeker koong' bichu kumātākwoomchinē biiko lōkōōyēwēk kuyēyiisyēē kaaynaani.”

¹⁸ Yooto, /kēēkuur mbo Bētērō kooyey kō / ānkēēmwoochi kusaan tākōōnēētiisyoot kurubta keey āk Yēēsu. ¹⁹ Nteenee kimwoochi :Bētērō ākoo Yoowaana bichooto kule, “Karaam /kiyyweyaak nto /kiyywey Yēyiin? ²⁰ -Mākiimuuchē :acheek keesiiste kiyēē kiikeekasee koonyek āk yiitiik.”

²¹⁻²² Kimāmii :kiyēē kiimuuchē :bichoo kuyeyee mbo Bētērō kuuyu kiikoos-tooy :biiko tukul Yēyiin kubo chiichoo kiboonto kēnyiiisyēk chēē kikēēytēē artam, nyoo /kikiisoobē ām kēēloo bo kwōng'luut. Nto subak, kiimuuchē :bichooto koong'eet wōōrōoryēēt. Kunyoo, kibōlchi subak ankubakaakta kubēēchi keey.

Kisaay :biikaab Kiriistō kunyōōr nyikanateet

4:2 Luuka 20:27 **4:2** Yëyuut. 2:24; 3:15, 26; 4:33; 13:30-31; 17:18; 23:6-9; 26:8, 23 **4:4** Luuka 9:14; Yëyuut. 2:41 **4:7** Luuka 20:2 **4:8** Luuka 1:67; Yëyuut. 4:31; 13:9 **4:10** Yëyuut. 3:6 **4:11** Tyēēn. 118:22; Luuka 20:17; 1Bēt. 2:4-7 **4:12** Mat. 1:21; Yoowa. 14:6; 1Kōōr. 3:11; 1Tēm. 2:5 **4:13** Luuka 21:15 **4:15** Yëyuut. 5:34-35 **4:16** Yoowa. 11:47

²³ Yu /kabokiityaakta Bētērō ākoo Yoowaana, kooyeey wōloo kimii :biikwaa ānkubokumwoochi ng'aleek chēē kimwooy :mbo kibkōrōs chēē wōōyēch āk booyik.

²⁴ Yu kakas :bichoo ng'aleechaa kusaay kukuurchinē barak kule, “Mokoryoontēt Yēyiin nyoo 'kiiyēyē barak āk ng'wēny, bēēkaab araaray āk tukuuk tukul chēē mii kōōrēt. ²⁵ King'āloolchinē :Tāmirmiryēng'uung' kuuko *Tāwuti, kule,

‘Ām nee sukunyēkēriitu :bōrōryōōsyēk alake,
ānkōōbootyinē :Isrāyēēl āsiiswēk ng'al chēē māyitē wuy?

²⁶ Chōbē keey :bāytooyikwaa kuyey booryēt
ānkukāākōōruruuch keey :nkicheek kāāntōōyik

sukubooryēē Yēyiin āk chiinyii nyoo ng'abaat.†

²⁷ Kubooyit man, kituuyo yu bo kiriinkooni *:Erōōtē āk Bōōntyō *Bilaato ākoo biiko choo mābo kōōrēētaab Isrāyēēl āk choo bo Isrāyēēl. Kiyēchi ruurumuut motwooriintēng'uung' Yēēsu, nyoo 'kiing'aab kuyēk Kāārārōokiintēt.

²⁸ Kiyey kiyēē kikiisimitiil kēny ām kāāmuukēywēēkuuk kule makuyeyakay.

²⁹ Kunyi ii, Mokoryoontēt, ikas wōlēē kāākōōmuuytēēch ānkiikōōnēēch acheek motwoorikuuk nyikanateet kyaamte ng'ālyoontēng'uung' nyēē māmii :muyāt. ³⁰ Ikōōnu kāāmuukēywēēkuuk kōōsoobiis ankiiyey tukuuk chēē /kiilātē āk chēē -/mākyoomu nto kaayneetaab motwooriintēng'uung' Yēēsu nyoo itabaanaat kubo yiisyēng'uung'.”

³¹ Yu keewaany :bichoo kusaay, kōōtintiimākooy :kōyooto kāmiitē :icheek kusooyēē /ānkiinyiityi icheek tukul Tāmirmiryēētaab Yēyiin. Yooto, kwaamtaat ng'ālyoontēētaab Yēyiin ām nyikanateet nyēē māmii :muyātēt.

Kiibuurchiintōōs :biikaab Kiriistō kuu kiy akeenke

³² Kikinoomnyo :biiko choo kikiikuchamta ng'ālyoontēētaab Yēyiin kuyēk kiito akeenke. Māmii :chii nyēē kiitukuulchinē keey tukuuk nteenee kibchēchiintōōs āk chuut. ³³ Kiiboor *:lēbkēyik ām kāāmuukēywēēk kule king'eetee :Mokoryoontēt Yēēsu meet. Kiibēruur :Yēyiin lēbkēyichoo tukul ām yiisyēng'waa. ³⁴ Kimāmii :chii ām icheek nyēē kibotyinē :kiy, kuuyu kyooltooy :alake mbareenik nto kooriik ³⁵ / ānkubokiikoochi beesaanichaa kōōyyoong'unēē āwunnyēkaab lēbkēyik sukung'eet / kēyēētyēēchinēē choo boonto nyalilta.

³⁶ Kimii :chiito ake nyēē /kikēēkuurēē Yōōsēēf nyēbo kōōtaab Laawi ānkibo kōōrēētaab Kubrō, nyēē kitoochi :lēbkēyik kaayneet ake kule 'Barnaaba'. (Ibooru :kaaynaani kule murēn nyēē ikiimē chuut.) ³⁷ Ki inee :akeenke ām choo kyaalata mbareenikwaa ānkōōkooyto beesaanik kōōyyoong'unēē āwunnyēkaab lēbkēyik.

5

Anannyaa āk cheebyoosyeenyii Safira

¹ King'eet :chiito ake nyēē /kikēēkuurēē Anannyaa āk cheebyoosyeenyii Safira kwaalta mbareeng'waa. ² Yu kaakwaalta, kukāsyiin āk cheebyoosyeenyii kung'aal beesaanik kereeryaa ankukonor. Nto yityo, kuyib :Anannyaa beesaanik chuut bokōōyyoong'unēē āwunnyēkaab *lēbkēyik.

³ Yu kāyib, kumwoochi :Bētērō Anannyya kule, “Ntēē siicham kutōōrchiing’ :Kibrōkōsyoontēēt ng’ōōki kut neennyi ‘keeberbeer Tāmirmiryēētaab Yēyiin kule beesaanik tukul :chuutēchu? Am nee sii-am chuut alak? ⁴ So, ki nyeeng’uung’ oob :mbareet kumanee-alte? Nto subak kāmātāku cheekuuk :beesaanichu kwēē-āltēē mbareet? Kunyi, mā chii :nyēē ‘keeberbeer, ntee-nee Yēyiin!” ⁵ Kukāsē :Anannyya ng’aleechaa, kōōryookyinē keey ng’wēny ānkumēē! Kimuuyo miisin :biiko tukul chēē kikas kiyēē kiyeyakay. ⁶ Yooto, kukwoonii :āybēēriik bakeenke ānkubokurātēē ankeet ānkubokumuyē.

⁷ Yu kakeeyta :āsiiswēk sōmōku, kuyitu :cheebyoosyeetaab Anannyya āmēēbērē kiinkētē kiyēē kikiikuyeyakay. ⁸ Kuteebēē :Bētērō kule, “Cheebyoos, beesaanik tukul :chuutēchu choo kōbo mbareet?” Kulē :cheebyoosyeet, “Eē, chooto.” ⁹ Kumwoochi :Bētērō kule, “Ntēē sōōkāsiyinē osy-eem Tāmirmiryēētaab Yēyiin? ‘Keekas, mii kuyitu :biiko chēē kātākumuyē boontēēng’uung’ ānkumii bokumuyiing’ nkinyiing’.” ¹⁰ Kōōryookyinē keey bakeenke :cheebyoosyeet kērēēnkōōkaab Bētērō ānkumēē. Kuyitu :bichoo kātākumuyē Anannyya ankukalab cheebyoosyaanaa ānkubokumuchi kochon-keet nyoo kimii :boontēēnyii.

¹¹ Kinam kuut kaniseet tukul āk mbo biiko chēē kiyityi :ng’aleechaa lētunoo.

Kiisoob :lēbkēēyik biiko chēē chaang’

¹² Kiituyeyēchinē keey *lēbkēēyik tukul yoo bo Kēēloo bo Sōlōmōōn sukōōnēētē biiko lōkōōywēk kurubta keey Yēēsu. Kiyēyē mbo subak ng’al chēē chaang’ chēē /kiilātē. ¹³ Kinyōkōriitu :rubiik chuut alake kulum-chi lēbkēēyichoo kubo kāāntōōyikaab Yuutayeeek. Ānko kuwuu nyooto, kitākōōkoostooy :biiko lēbkēēyichoo. ¹⁴ Kitas taay :murēnik āk chēēbyōōsōōk kuchamta Mokoryoontēēt miisin kusiir yoo kibo taay. ¹⁵ Kiyey :ng’aleechaa /kiilātē /kiimut biiko chēē kimnyoontōōs ām tiirboosyek āk kisyēērōōk si yoo kātiiny :kitōōntōyēētaab Bētērō, kusobtōōs. ¹⁶ Kiiruruukoonunēē keey :biiko kiriinkōōsyēk alak chēē kilēēkitēē Yēērusālēēm, kōōmutu biikwaa chēē kimnyoontōōs āk chēē kiyyimē :tāmirmirook chēē miyootēch. /Kikiisoob bichoo tukul.

/Kikēēwus lēbkēēyik

¹⁷ Kimēēchi :moo *kibkōrōs nyēē wōō āk biikyii chēē ki *Satukaayeeek ām kiyēē kiyeyakay. ¹⁸ Yooto kunam :icheek *lēbkēēyichoo ankukerta kō.

¹⁹ Nto mii kwēēmooy, kuchō *malayikeet ānkuchokuyoot. Kimwoochi :malayikaanaa bichooto kule, ²⁰ “Obe ākoy biiwuutaab *Kōōtaab Yēyiin ānkubōōmwoochi biiko ng’aleek tukul kurubta keey soboani lēēl.”

²¹ Yu kayyeech, kuba :lēbkēēyichoo ākoy biiwuutaab Kōōtaab Yēyiin kuu wōloo /kikēēmwooytoochinē ānkutoow kōōnēētiiis.

Kikuur :kibkōrōs nyēē wōō āk biikyii *kōōkwēētaab Yuutayeeek kumukuul. Yooto, kōōyookto /bokēēkwērūnēē lēbkēēyichoo wōloo /kikēēkērtooy. ²² Nto bēē kuyit :riibiikaab *Kōōtaab Yēyiin wōlooto /kikēēkērtooy lēbkēēyichoo, mānāānyōōr chii. Kōōyēyēē bakeenke ²³ ānkubokumwooyē kule, “Ntēē kābokēēnyōōru tēmēloot :kōōto ānkumii :riibiik kuriibsē kurkat. Nto bēē

keeyaar kurkootik, mii ânō :chii kō!” ²⁴ Yu kakas :kāāyooŋ'iiintēētaab riibi-ikaab Kōōtaab Yëyiin āk nkicheek mbo kibkōrōs chēē wōōyēch ng'aleechaa, kunam kuut miisin kule mii kuwēētiî ânō :kōōrēt.

²⁵ Nto mii yoo, kuchō :chiito ake ānkuchokumwooy kule, “Kookas, miitē kōōnēētiisyēē :bichoo kwōōkērtooy kō biuwuutaab Kōōtaab Yëyiin.”

²⁶ Kukāsē :kāāyooŋ'iiintonoo bo riibiik kuu nyooto, kuwēētooy biikyii ānkubokuwōōtooy lēbkēēyik nyēē mānāākērchi koong', kuuyu kinyōkōriitu kule imuuchē kuwiriēē :biiko rwoontōōk.

²⁷ Yu / kābokēēkweryoon lēbkēēyichoo, / kiimutyi kōōkwēētaab Yuutayeeek ānkukōrōmchi *kibkōrōs nyēē wōō, ²⁸ kumwoochinē kule, “Kikiikālōonwook kule -mātōōnēētiisyootēē kaaynaani bo chiichi! Nteenee kookoolaambu-uch :kāānēētiisyēēng'woong' Yēērusālēm kumukuul, ōmwooyē kule acheek :chēē kikeēbākachē chiichi.” ²⁹ Kukētyi :Bētērō āk lēbkēēyik alak kule, “Māchāktōōs kiyywēyē Yëyiin kusiir yēē kātākiiywēyē biiko. ³⁰ Kiing'etee :Yëyiintēētaab mbo kuuko Yēesu meet nyoo kyōōbākachē ōkwērtoochinē keet barak. ³¹ Kōōkukweryoot :Yëyiin kuwo kibkōōnkōy ānkumii āwunyii nyēbo taay kubāytooyiisye anku *Kāārārookiintēt, sukung'et kuwēēkiis :bi-ikaab Isrāyēēl / ānkēēnyōōchi kaat ām choolwookātēēng'waa. ³² Kyoomtooy :acheek ng'aleechu ānkwoomtooy mbo :nkinee Tāmirmiryēētaab Yëyiin nyoo kiikōōkoochi :Yëyiin biiko choo kāsyinē inee.”

³³ Yu kakas :kōōkwoonoo kuu nyooto, kung'woonchi miisin. Yooto, kumach kule kubakach lēbkēēyichoo. ³⁴ Nteenee kimii *Fārisooyiintēēt ake ām kōōkwoonoo nyēē /kikēēkuurēē Kāmālyēēl. Ki kāānēētiintēētaab kiruutēk nyēē kikoonyitē :biiko tukul. Kimwooy kule, “Ōkweryootē, baa, bichu kuba saang' kisch.”

³⁵ Nto mii yoo, kōōrwooyi kōōkwoonoo kumwoochinē kule, “Kāābkōōnyoo, māchāktōōs ōrōōtootē kiyēē ōmāchē ōyēchi bichu. ³⁶ Ām kēnyisiyēk chēē ng'ēri choo kookukeeyta, kōchō :ake nyēē /kikēēkuurēē Teewuuta nyēē kiyey keey kule inee ku chiito ake nyēē wōō. Kuroob inee :biiko chēē kimāchē kuyitē bokolwookik ang'wan. Nteenee /keebakach / ankiisereet biikyii tukul ankung'etee yoo :ng'aleekyii. ³⁷ Yooto subak, kookeer :Yuuta nyēbo Kalilaaya ām bēsyōōsyēkaab kāāyitiisyēēt nyēē wōō nyoo kibo biiko. Kiroob :nkinee biiko chēē chaang', nteenee /kiiwaang'ta inee /ankiisereet biikyii. ³⁸ Kunyoo, ām ng'ālyoontooni, āmwoowook kule obakaakte rubiichu bo Yēesu kubēēchi keey kuuyu yēē ākoo chōōnēē :kiyēē mwooyē :bichu wōlēē mii :biiko, kumāyēyē kiy. ³⁹ Nto yēē ākoo chōōnēē wōlēē miitē :Yëyiin, -mōōmuuchē kut okerekte bichu, nteenee, imuuchē bōōyiinēē ōmiitē ōbooryēē Yëyiin.”

Kiyis :ng'aleechaa kāāsōōtēyēwēēkaab bichooto. ⁴⁰ Yooto, / kēēkuur lēbkēēyichoo kuba kō / ankeebas. Nto mii yoo, / kēēmwoochi bokusaanee keey kung'ālōolootēē kaayneetaab Yēesu. Yooto, /keebakaakta kubēēchi keey.

⁴¹ King'ēetyēē :lēbkēēyichoo yooto kibo kōōkwoonooto nyēē ng'ērēkootiin, kuuyu ki ng'ālyoo :nyoo nyēbo koonyit miisin kuchamta icheck :Yëyiin kule kunyāliil ām kaayneetaab Yēesu. ⁴² Kitas taay :lēbkēēyichoo kutēē yēē tēē

:bësyōōsyëk kōōnēētiisyē ānkwoomtootē lōkōōywëk chēē kāroomëch ām biuwu-
utaab *Kōōtaab Yëyiin āk mbo kung'eeetee kōōto ake ākoy ake, kumwooyootē
kule *Kāārrookiintēet :Yëesu nyoo kimākōōyook :Yëyiin.

6

/Kikeekwey toorëtik tisab

¹ Ām bësyōōsyëchooto yu kimii kuwōōyiyiit :laatitaab biikaab Kiriistō,
kooteeyee keye :Yuutayeeek chēē king'āloolē kuutiitaab Kirikiik kule /
kikēēbulbulē chēēbyōōsōōk choo ki Iburaneek / ānkēēsāsē chēēbyōōsōōkwaa
chēē ki musuk ām wōlēē / kikēēbchēwuntooy āmiik. ² Yooto, kōōruruuch
*:lēbkēēyichoo ki taman āk āyēēng' bichooto tukul ānkumwooy kule, “Mēēberē
ng'ālyoo nyēbo man, yoo kakeebakaakte kyaamte ng'ālyoontēētaab Yëyiin
ānkēēsweē ng'aleekaab āmit kityō. ³ Kunyoo ii, mbo ng'eetaabiya, ok-
wey biiko tisab chēē tookunootiin kule / kiikiinyiyiiti Tāmirmiryēētaab
Yëyiin ānkung'oomëch. Mākuwuulyēē :bichooto ng'aleechuutēchu. ⁴ Nteenee
+mākēēwuulyēē :acheek saayeet āk ng'ālyoontēētaab Yëyiin.”

⁵ King'erēkyi :biiko tukul ng'aleechaa. Yooto, /keekwey Steefaan (kiikoosēē
keye :inee Yëyiin miisin anku /kiikiinyiyiiti Tāmirmiryēēt), Filibō, Burokooro,
Nikanoor, Timoon, Barmeena ākoo Nikolaawo (nyēē kibo *kiriinkēētaab
Antyookya nyēē kikiikuweech keye kusaay Yëyiintēētaab Yuutayeeek). ⁶ Yooto,
/kēēkwërchi bichoo lēbkēēyik kusoochi ānkutiinyēē āwunnyëk.

⁷ /Kikyaamtaat ng'ālyoontēētaab Yëyiin kuyēstoochi kōōrēēt. Kitas taay :laati-
taab biikaab Kiriistō kuwōōyiyiit ām Yēerusālēm ankuchamta :mbo *kibkōrōs
wōlēē wōō Yëesu.

/Kikeenam Steefaan

⁸ Kiibēruuroot :Steeffaan ānkiboonto kāāmuukēywēēk miisin. Kiyey :chiichoo
ng'al chēbo kwōng' uut ānkōōboor tukuuk chēē /kiilātē ām wōlēē mii :biiko.
⁹ Kimii :Yuutayeeek alake chēē kikuurē keye kule *Biikaab *kōōtaab saayeet
chēē /kiikiityaakta' ānkibo kōōrēētaab Kurēen āk Aleksaantria āk mbo
yēēmōōsyēkaab Kiliikya āk Eesya. Kikwiil :bichoo Steefaan. ¹⁰ Nteenee
kimēēmuuchē kuyiyiiti ng'oomnānēētaab Steefaan āk mbo Tāmirmiryēēt nyēē
kiikoochinē kāāmuukēywēēk ām wōlēē king'ālooltooy. ¹¹ Yooto, kumwoochi
:bichoo biiko chuut alak kumwaayaat kule kiikukas Steefaan kung'āloolēē
*Muusa āk Yëyiin nyēē miyaat. ¹² Kiiwuruur :bichooto biiko chuut kunam
wōlēē mii :booyik āk kāānēētikaab kiruutëk. Yooto, /keenam Steefaan
/ ānkēēkweryoot ākoy kōōk, ¹³ / ānkubokēēmōlōlchi ng'al chēē manaayey.
Kimwooy :bichooto kule, “-Mākustēē :chiichi kung'āloolēē *Kōōtaab Yëyiin
nyēē miyaat āk mbo nkicheek kiruutëk. ¹⁴ Kookeekas kumwooyē kule
makooburyeet :chiichi / kēēberē Yëesu nyēbo Nāāsārēēt kōyi bo Yëyiin
ankuwēech atēbuutëk choo kirōōbwēēch *:Muusa.” ¹⁵ Kiirōōtoot :kōōkwoonoo
tukul Steefaan. Yooto, kukas kule kerkeye :eernyii āk nyēbo *malayikeet.

7

Kiyēē kimwooy :Steeffaan kuyēētēē keye

5:42 Luuka 22:67; Yëyuut. 2:31; 3:18; 8:5; 9:22; 17:3; 18:5, 28; 26:23 **6:1** Yëyuut. 2:45; 4:35 **6:3**
1Tēm. 3:8-13 **6:6** Yëyuut. 9:17; 13:2-3; 14:23; 1Tēm. 4:14; 5:22; 2Tēm. 1:6 **6:7** Yëyuut. 2:41 **6:10**
Luuka 21:15; Yëyuut. 6:3 **6:13** Māārko 14:55-59; Yëyuut. 21:28 **6:14** Yoowa. 2:19; Yëyuut. 15:1-2;
21:21

1 Nto mii yoo, kuteebee *kibkōrōs nyēē wōō Steefaan kule, “Man :ng’aleechu /kēēmwooyē kurubta keey āk inyīing?” 2 Yooto, kukēt :Steeffaan kule, “Mbo araaba āk mbo baaba. Ōyēbchi yīit baa kiyēē āmitē wāāmwoowook. Kichōōnchi :Yēyiin nyoo tōrōōr baaba Abraam, yoo kitākumiitē Meesobotaamnya kutākutoombo wokuminyē Araan. 3 Kimwoochi :Yēyiin Abraam kule, ‘Ibakaakte biikwook āk kōōrēēng’uung’ ‘ānkiiwē ākoy kōōrēēt nyēē +māābooruung’.”† 4 Kunyoo, kung’etee :Abraam kōōrēētaab Kaltaayeeek ānkuwuuchi *kiriinkēētaab Araan. Yu kāwokume :kwaan, kung’etee :Abraam kiriinkoonoo bo Araan ānkōōwuuw :Yēyiin kuchō kōōrooniitēnyi ōminyē :akweek. 5 Mēēberē kirōōbchi :Yēyiin Abraam kiy mbo akeenke ām kōōrooniitēnyi kule kuyēk nyeenyii ānkoo mbo kētiin nyēbo mbar. Nteenee kikuurotoochi :Yēyiin Abraam āk biikyii chēē makookeer inee kule mākuyēk nyeeeng’waa :kōōroonooto ānkoo kimānāānyōōr :Abraam leekwa yooto. 6 Kimwoochi :Yēyiin Abraam kule, ‘Makuba :biikaab mooyēēng’uung’ bokuminyoot kōōrēētaab biiko alak ānkuyēkunoot motwoor. Mākunyāliil kēnyīisyēk bokolwookik ang’wan. 7 Nteenee +māāng’woonchi biiko chēē kayey icheek kuyēk motwoor. Nto yityo, mākuwuuwunēē kōōroonooto ānkubokukutung’woo ām yuutēyu.”†

8 Nto mii yoo, kōōkoochi :Yēyiin Abraam kirootyeetaab *kāāmurootānīisyēēt. Yooto kunyōōr Abraam wēriinyi Isaka. /Kiimuraatan wēēroo kutinyē bēsyoōsyēk sisiit kuchakee /kākēēsich. Nto mii yoo, chokunyōōr :Isaka Yāākōbō. Kichokusich :nkinee Yāākōbō mbo kuuko taman āk āyēēng’. 9 Kiituyiityi mbo :kuuko chuut Yōōsēēf moo. Yooto, kwooltoochi kōōrēētaab Miisir wokuyēk motwooriin. Nteenee kiyēētyēēchi :Yēyiin Yōōsēēf kumii wōlooto 10 ām wuuyin ake tukul nyēē kinyōōr. Kiikoochi mbo subak ng’oomnānēt ankuyey bāytooyiintēētaab Miisir kung’ērēkyi Yōōsēēf kut kuyey inee kubayta kōōroonooto ānkōōyyoonkyi kiy ake tukul ām kanyii.

11 Nto mii yoo nanyuun, kuchō :kēmēwuut Miisir kumukuul nyēē wōō miisin ākoy mbo kwoochi kōōrēētaab Kanaan. Kilal :kēmēwuunoo biiko nyēē -/mākyyoomu. Kimāmii wōlēē kiimuuchē kunyoorta mbo kuuko kiyēē kaam. 12 Yu kawokukas :Yāākōbō kule kimiitē :āmiik Miisir kōōyookto kāābkōōnyoo chuut kuba wōlooto nyēbo taay. 13 Ām baanta nyēbo āyēēng’, kōōboorchi keey :Yōōsēēf murcheutēchu. Yooto, kōōnkēt *Faraawo biikaab mbo Yōōsēēf. 14 Yu kāakuyēyākiis :ng’aleechu, kōōyookto :Yōōsēēf /bokēēkuurchi kwaan āk biikaab kōōng’waa tukul. Kiyitē :kayaa tukul biiko tāmānwookik tisab āk muut. 15 Yooto, kuwēeto :Yāākōbō kāābkōōnyoo tukul Miisir. Kiminy :icheek wōlooto ākoy kubēk :biiko tukul choo kibo taay. 16 Ānkoo kuwuu nyooto, /kikeeketita bōōrwēkwaa ām lētuunoo /ānkubokiitōōr wōlēē bo kochonkeet nyēē kikiikusimkwaalee :Abraam wērikaab Amoor ām Syēkēm ām laatitaab beesaanik.

17 Yu kimii kuriiku :bēsyoōsyēk, kootyīich :Yēyiin kuu yoo kikiikukuurtoochi Abraam, kuyēk :biikyoo sērē ām Miisir. 18 Yooto, kubāytooyiis :chiito ake nyēē kimēēnkētē kiy ake tukul kurubta keey ākoo Yōōsēēf. 19 Kwoowēsyi :bāytooyiintoonoo biikyoo ankoonyaliil. Kimāchē kule kumētooy :biiko lēēkōōk chēē /kātākiibuutu sukubēk.

† 7:3 Toowunēēt 12:1 7:3 Ibu. 11:8-10 7:4 Toowu. 11:31; 12:4 7:5 Toowu. 12:7 † 7:7 Toowunēēt 15:13-14 7:7 Chuy. 3:12 7:8 Toowu. 17:9-14; 21:2-3; 25:26; 29:31—30:24; 35:16-17 7:9 Toowu. 37:11, 28; 39:2, 21 7:10 Toowu. 41:37-44 7:12 Toowu. 41:54; 42:1-2, 5 7:13 Toowu. 45:1, 3, 16 7:15 Toowu. 45:9-10, 18; 46:6-7, 27 7:16 Toowu. 23:3-16; 33:19; 49:29-30; 50:13; Choos. 24:32; Ibu. 11:22 7:18 Chuy. 1:7-8 7:19 Chuy. 1:15-19, 22

20 /Kikëēsichē *Muusa ām bësyōōsyëchooto ānkiibëruuroot ām wōlëē mii :Yëyiin. /Kikeebayee kang'waa kō ām ārook sōmōk. 21 Yu /kabokiichuuw kuchō saang' /këēmächē /këēmëto, kunam :chëēbtaab Faraawo Muusa ankuyey kuyëk lakwanyii. 22 /Kikiineet Muusa ng'oomnān ake tukul ām Miisir kuyem. Kikōrōom :Muusa ām wōlëē king'ālooltooy āk wōlëē kiyëytooy yiisyëenyii.

23 Yu kiboonto :Muusa kënyiisyëk artam koosoot kuruutoochi biikyii bo Isrāyēel. 24 Yooto, kukas chiinyii ake nyëē kimii kōōnyāliilē :chiitaab Miisir. Kuwo :Muusa bakeenke ankubakach chiichoo kibo Miisir kusār chiinyii. 25 Kiisōōtē :Muusa kule tōōs kiimuuchē kōōnkēt :biikwaa kule kimii :Yëyiin kuyëyiisyëē inee kootyaakta icheek, nteenee kimëenkētē :biikyii. 26 Yu kāyyëēkunëē, kukas :Muusa biikaab Isrāyēel alak āyëēng' chëē kimii ku-boortōōs. Kusyeem kumwoochi kule, 'Murëchu, nto yu koo-am keey nkosyur ānkōōbooyē mooyëēt akeenke!' 27 Nteenee kuwunukto Muusa :chiito nyëē kikiikulālchi nyiin ānkumwoochi kule, 'Ng'oo :nyëē katooling' ibaytech? In-yiing' :këtiintëēt? 28 Imächē ibara kuu wōloo 'kwëebākäktōoy Miisiriintëēt?'† 29 Yu kakas :Muusa ng'aleechaa, kumwëy. Kimwëchi kōōrëetaab Miityaan. Kiibuur wōlooto kut kunyōōr wërikyii āyëēng'.

30 Yu kāwokukeyta :kënyiisyëk artamu, kuchōōnchi * :Malayikeetaab Yëyiin Muusa ām suurkwëēnëēt yëē kōōrikitiitëē :maata ām sōntiit ake. Kilëekitëē :yooto Tulwëetaab Sinaay. 31 Nto bërë kukas :Muusa kiyooto, kwaan mët. Kōōnookyi kule kukas nyëē karaam. Yooto, kukas kuutiitaab Yëyiin nyëē kimii kukuuru 32 kule, 'Anii :Yëyiintëetaab mbo kuukoong', Yëyiintëetaab Abraam, Isaka ākoo Yāākōbō.† Kibootan :Muusa ām muyātëēt kut manaamach takukas yooto subak. 33 Yooto, kumwoochi :Yëyiin Muusa kule, 'Irëeku kwëyōōnik, kuuyu imiitë iyyoonyëē yëē tiliil. 34 Kaakas kubooyiit man wōlëē /këēmii /kiitiing'tooy biikyuu ām Miisir āk wōlëē mii kōōtëeytooy. Kāārëku :anii chaatyaakte kunyi, āmiitë wāāyooktiing' ākoy Miisir.'

35 Ki Muusa nyiitënyi :nyooto /kikëētāyē /këēmwoochinē kule, 'Ng'oo nyëē kākōōning' kāmūukëywëēkaab bāytooyiisyëēt āk chëbo këtiisyëēt?' Inee mbo subak :nyooto kiiyooktooy :Yëyiin wokubayta ānkusār biikaab Isrāyēel. Kikwëryootē Muusa :Malayikeetaab Yëyiin nyoo kichōōnchinē ām yoo kibo sōntiino. 36 Kikwëryoon :Muusa bichoo kung'ëetyëē Miisir kukaakuyey ng'al chëbo kwōng'uut ām wōlooto āk yoo kibo Araaraya nyëē Arraa āk mbo ām kënyiisyëk artam choo kimii :biikyoo suurkwëen. 37 Ki Muusa :nyiitënyi nyoo kimwoochinē biikaab Isrāyēel kule, 'Mākukōōnook :Yëyiin *wōōrkoooyōontëēt nyëē wuu anii kuchōōnëē wōlëē miitë :biikwook.†

38 Kiboonto keey :Muusa āk biikyoo ām wōlooto bo kōōr nyëē suurkwëen. Kiboonto keey mbo kuuko ākoo mbo Malayikeetaab Yëyiin nyoo king'āloolchinē inee ām yoo kibo Tulwëetaab Sinaay. Kinyōōr yooto :Muusa ng'al chëbo soboon chëē kirōōbwëech. 39 Nteenee kichuunnyëē mbo :kuuko ng'aleekaab Muusa ankookaykaay kooyee Miisir. Kitay :icheek Muusa 40 ānkumwoochi *Āārōn kule, 'So, kāwokwaam :nee Muusa nyi kiirëetonunëenëch Miisir? Kunyoo, chëyëwëech āynātëēt nyëē

7:21 Chuy. 2:2-10; Ibu. 11:23 † 7:28 Chuy. 2:14 7:29 Chuy. 2:11-15; Ibu. 11:24-27 7:29 Chuy. 2:15, 21-22; 18:4 † 7:32 Chuy. 3:6 7:34 Chuy. 3:1-10 7:35 Chuy. 3:2; 2:14 7:36 Chuy. 7:3; 14:21-29; 15:25; 16:1—17:13; Kāāyit. 20:2-11; 14:33 † 7:37 Kiruutëk 18:15 7:37 Kiruu. 18:15, 18; Yëyuut. 3:22-26; 13:32 7:38 Chuy. 19:1—20:17; Yëyuut. 7:53 7:39 Kāāyit. 14:3-4; Neem. 9:17

sukōōrēētōotēēch.’† 41 Yooto yēē sukuyey :bichooto kiito nyēē kerkeey mooyta. Kiyibu tukuuk chēē / kibokēēsooytooy ānkuyēyē sookwoonuutëk ānkung’ērēkyinē kiyēē kiyēyēē āwunnyëkwa. 42 Yooto, kōōtuuky: :Yēyiin batay kukutunkyinē icheek asiista, araaweet ākoo kookeelik. Tooku :yuutēyu ām yoo /kikeesir ām kitaabuutaab *wōōrkooyik kule,

‘Kaalē ii, kōōtaab Isrāyēēl,

ara kyōōkwērwoo tyoony bo kōrōs āk tuwēnuutëk

ām kēnyiisyëk artam choo kyōōmiitē suurkwēēn?

43 Acha! Kyoong’eet, okalab kēryēētaab *Moolek

āk kookeelyeetaab āynātēēt Reefaan

tukuuchoo kyōōyēyē kule sōōkutunkyinē.

Kunyoo, +maakwetaak bookeeytee kiriinkēētaab Bābulōōn

kut booyit kōōr nyēē mā nyēēng’woong’.’†

44 Kiboonto mbo :kuuko *Kēryēētaab Yēyiin ām wōlooto bo suurkwēēn.

Kikiyey :Muusa kēryoonoo kuu wōlēē kimwooytoochi :Yēyiin āk wōlēē kiki-

ikōōboorchinto. 45 Yu kābokunyōōr mbo :kuuko kēryoonoo, kukwaanta

kōōntōōchinē :Chooswa. Kikwaanta kēryoonooto yu kibokunāmē kōōrēētaab

biiko choo kikwētē :Yēyiin kukāsē mbo :kuuko. Kiibuur :kēryoonoo kuu

nyooto ākoy bēsyōōsyëk choo kichokubāytooyiisyē * :Tāwuti 46 nyoo king’ērēkyi

:Yēyiin. Kimwooy :Tāwuti kule mākuyēytoochi :inee Yēyiintēētaab Yāākōbō

wōlēē mākuminy. 47 Nteenee ki Sōlōmōōn nyēē kichokutēēkyi Yēyiin Kōōto.

48 Ānkoo kuwuu nyooto, mēēbērē minyē :Yēyiin koorin chēē tēēchē :biiko. Kuu

yoo mwooyē * :wōōrkooyoontēētaab Yēyiin kule,

49 ‘Mwooyē :Yēyiin kule:

Ābāytooyiisyoowunēē barak

ānkuyitu :kērēēnkōōkyuu ng’wēny.

Kunyoo, kō nyēē wuu nee :nyēē ōmāchē ōtēēkwoo?

Nto ānō :wōlēē ōmwooyē kule āmuunyēē?

50 Mā anii :nyēē kyāāyēyē tukuuchu tukul?’†

51 Kunyoo ii, wuuyēch sōō mētēwookwook nyēē tyaa nyēē -mōōkāsē

ng’al! Okerkeeye mbo kuukoong’ :akweek chu ōkwilē Tāmirmiryēētaab Yēyiin

kwaak. 52 Mii * :wōōrkooyoontēētaab Yēyiin nyēē mānāāwus mbo :kuukoong’?

Kibakach mbo choo king’ōōrē kule mākuchō :Chii nyēē Churtaat. Ānkoo

mbo raat kuu nyiitēnyi koochaamte ankoobakach :akweek Nyooto Churtaat.

53 Kyōōnyōōru kiruutēkaab Yēyiin kubununēē malayikaanikyii, āmēēbērē

ōrubēl!”

/Kikeebakach Steefaan

54 Yu kabokukas :bichoo ng’aleechara kimwoochinē :Steefaan, kunyēerchi

ankunyiy mooriik nyēē kāng’woonchi. 55 /Kiinyiityi Steefaan Tāmirmiryēētaab

Yēyiin ankukas barak. Kukas lēbkēēyyēētaab Yēyiin ankukas Yēēsu nyēē kimii

kēēyyoonyēē āwutaab taay nyēbo Yēyiin. 56 Kumwooy :Steefaan kule, “Okas

baa, kaakuyaatakay :wōliin bo barak. Miitē * :Wēritaab Chii kēēyyoonyēē

āwutaab taay nyēbo Yēyiin.” 57 Yooto, kuker :bichoo yiitiikwaa kukatay

ng’aleekaab Steefaan ānkubōlchi barak miisin. Kutuchinē :bichooto tukul

† 7:40 Chuy. 32:1 7:41 Chuy. 32:1-8 † 7:43 Āmōōs 5:25-27 7:44 Chuy. 25:9 7:45 Choos. 3:14-17; 18:1; 2Tēt. 1:3; 5:5 7:46 2Sām. 7:1-2; Tyēēn. 132:1-5 7:47 2Sām. 7:5-7; 1Bāy. 6:1-38

7:48 Yëyuut. 17:24 † 7:50 Isaaya 66:1-2 7:51 Chuy. 32:9; 33:5; Cherem. 4:4; Ēsëk. 2:2-5; Room. 2:28-29 7:52 Mat. 5:12; Yëyuut. 3:14 7:53 Yëyuut. 7:38; Kala. 3:19; Ibu. 2:2 7:56 Mat. 3:16; Luuka 12:8-9

Steefaan ⁵⁸/ānkiichuutootē ākoy kiriing' saang'. Kiirēek :bichoo kāāliikonikwaa ānkōōtōōrchi āybeeryoontēet ake nyēē /kikēēkuurēē Sāwulō kuriib. Nto yityo, kutoow kuwiiree Steefaan rwoontōōk.

⁵⁹ Kitas taay :bichoo kuwiir Steefaan nto yityo, kusaay :Steefaan kule, “Mokoryoontēet Yēēsu, itaach tāmirmiryēēnyuu.” ⁶⁰ Kikutuny ānkukuurchi barak kule, “Mokoryoontēet, -meenaamte bichu ng'ōōki!” Kubēkunēē :ng'aleechaa kuutiinyii kung'ētē.

8

¹ Kichamta :Sāwulō meetaab Steefaan.

/Kikēēwus biikaab Kiriistō kusērēt

Ām bēsyoonoto, / kēēwus kaniseetaab Yēērusālēm nyēē -/ mākyoomu. Kisērētyi :biiko chēē chaang' yēmēmēetaab Yuuteeya āk nyēbo Samaaryaa. Nteenee king'ētunēē *lēbkēēyik Yēērusālēm. ² Kimii :biiko alake chēē kikoonyitē Yēyiin. Kiriiree :bichoo Steefaan miisin nto yityo bokumuy. ³ Yooto, kutoow :Sāwulō kwaaraantaat biikaab Kiriistō nyēē -/ mākyoomu. Kiwēētootēē kō ake tukul kunāmootē murēnik āk chēēbyōōsōōk wokukērtooy kō.

Kumii :Filibō kōōrēetaab Samaaryaa

⁴ Kyaamtaatee :bichoo kisērētōōs ng'ālyoontēetaab Yēyiin wōlto ake tukul wōloo kiba. ⁵ Kiwo :nkinee Filibō ākoy *Samaaryaa ankuwokwaamtee wōlooto lōkōōywēk chēē rubtooy keyy āk *Kāārārookiintēet. ⁶ Yu kawokukas :biiko ng'aleek chēē kyoom :Filibō āk tukuuk chēē /kiilātē chēē kiyey, kuyēbchi yit ām kēēlto nyēē karaam. ⁷ /Kikiibēbēeto tāmirmirook chēē miy-ootēch kung'ēetyēē biiko wōlēē wōō. Kiwookyinē barak yu ng'ēetyēē bichoo. / Kikiisoob mbo chēē kisōnkōchootiin āk chēē kiing'wooltōōs. ⁸ Kunyoo, king'ērēkiis :biiko ām kiriinkoonoto kumukuul.

Kiweek :chēēbsookēyoontēet /ankeebatisan

⁹ Kimii :chēēbsookēyoontēet ake kiriinkoonoto nyēē /kikēēkuurēē Simōōni nyēē kiyēyē mosoonkoyeenikyii. Kiyey :chiichoo kuu nyooto kut kikiikoolat :biiko miisin ām *Samaaryaa. King'āsē keyy kule inee ku chii nyēē wōō miisin. ¹⁰ Kunyoo, kiyywēyē :biiko tukul chiichi kunam wōlēē mii :chēē wōōyēch ām komostaab bāytooyiisyēēt āk mbo chēē minkēēch. Kiyēbchi yit kārōomin ānkumwooy kule, “Boonto :chiichi kāāmuukēywēk kukwaanee wōlēē mii :Yēyiin.” ¹¹ /Kikēērubootē chiichoto, kuuyu kikiikuyey ng'al chēbo kwōng'ut kunyil chēē chaang' ām mosoonkoyeenikyii.

¹² Nto yu koom :Filibō lōkōōywēk chēē kārōomēch chēē rubtooy keyy āk bāytooyiisyēetaab Yēyiin āk chēbo Yēēsu *Kiriistō, kōōyēnchi :bichoo lōkōōywēchoo /ankeebatisan. /Kikeebatisan bichoo tukul kunam wōlēē miitē :booyik āk chēēbyōōsōōk. ¹³ Kiiyēnchi :nkinee Simōōni Yēēsu /ankeebatisan. Yooto, kurubaat :Simōōni Filibō ām wōlto ake tukul. Kiimuuy miisin :tukuuk chēē kikas kuyēyāktōōs.

Kinyōōr :biikaab Samaaryaa Tāmirmiryēēt

¹⁴ Yu kabokukas *lēbkēēyik ām Yēērusālēm kule kaakuchamta :biikaab *Samaaryaa ng'ālyoontēetaab Yēyiin, kōōyookto Bētērō ākoo Yoowaana

kuba wōlooto. ¹⁵ Yu kabokuyit :icheek, kusoochi kule kunyōōr bichoo Tāmirmiryēetaab Yēyiin. Kisaay kuu nyooto, ¹⁶ kuuyu kitākutoombo kut kurārākyi bichooto :Tāmirmiryēetaab Yēyiin. / Kikiikeebatisan baateey ām kaaynetaab Mokoryoontēēt Yēesu. ¹⁷ Kitiinyēē :Bētērō āk Yoowaana bichoo āwunnyëk. Yooto, kuchōōnchi bichooto :Tāmirmiryēēt.

¹⁸ Nto yu kawokukas :Simōōni kule kinyōōru :biiko Tāmirmiryēēt yoo kātiinyēē :lēbkēyichoo āwunnyëk, kumwoochi kule, ¹⁹ “+Māākūwōok beesaanik, yoo kōōkōōnoo kāāmuukēywēechu sukung’et yoo kāātiinyēē :nkanii chii ake tukul āwunnyëkyuu, kunyōōr Tāmirmiryēetaab Yēyiin.”

²⁰ Kukētyi :Bētērō :chiichooto kule, “Iwē kut wee-aran āk beesaanichaakuuk! Isōōtē kule / kiimuuchē / kyaalee rōōbtooywoontēetaab Yēyiin beesaan? ²¹ -Meeyemaat iyey yiisyooni, kuuyu -meechuulaat ām wōlēē mii :Yēyiin.

²² Kunyi, iweekse ām miyootyooni ankiisaay Yēyiin. Imuuchē kunyōōwuung’ :Yēyiin kaat ām kāāsōōtēywēekuuk choo miyootēch. ²³ Ākāsē tuuyintaab moo nyēē iboontē anku kiikoolaambuuchiing’ :choolwookātēēt.” ²⁴ Kumwooy :Simōōni kule, “Lēyyē, ānkōōsoowoo sukung’et māyēyākiiis :ng’aleechaa kōōmwooyē ām wōlēē āmiitē.”

²⁵ Yu kāākōōrwookyii :Bētērō āk Yoowaana biiko ām *kiriinkēetaab Samaaryaa, kwoomchinē ng’ālyoontēetaab Yēyiin, kooyey Yēerusālēm. Kyaamtaatee lōkōōywēchu kāroomēch soong’wëk chēē chaang’ ām yēēmēetaab Samaaryaa.

Filibō āk chiito ake nyēbo Etyoobyā

²⁶ Nto mii yoo, kumwoochi *:malayikeet Filibō kule, “Iwē komostaab cheeronko kut inyōōru kēelto nyēē baraay ām suurkwēēnēt, nyēē rēktēē Yēerusālēm ākoy *kiriinkēetaab Kaasa.” ²⁷ Kunam :Filibō baanta nto kēchinē kēeloo baraay, kukas chiito ake nyēbo kōōrēetaab Etyoobyā kumii kōrōkōchēenyii kuchōōnēē kusooyē Yēyiin ām Yēerusālēm. Ki chii nyēē wōō ām kōōrēēng’waa / ānkikiikoosēē keey. Kiyyoonkyinē lēnkuutaab beesaanik chēbo cheebyoosyeet ake nyēē / kikēēkuurēē Kantaake nyēē ki bāytooyiintēetaab kōōroonooto. ²⁸ Kimii :chiichoo kusumāchinē barak kitaabuutaab *wōōrkooyoontēetaab Yēyiin *Isaaya.

²⁹ Yooto, kumwoochi :Tāmirmiryēetaab Yēyiin Filibō kule, “Iwē baa, yuun mii :kōrōkōchooniin bo chiichiin.” ³⁰ Kulabat :Filibō ākoy yooto ankukas chiichoo kusumānē lōkōōywëk chēbo kitaabuutaab Isaaya. Kuteebēē :Filibō kule, “Ikāsē man kiyēē āmu :lōkōōywēchoo?” ³¹ Kukēt :chiichoo kule, “Ānkētēē nee yēē māmii :chii nyēē kēēbāng’boong’woo? Ānkiichōō naas oō, murooni chēēbuurēē yu.”

³² Kimiitē :chiichooto kusumānē yēē mwooyē kule, “/Kikēēkweryoot kuu kēēchiir ākoy yēē /bokēētīlēē,

kuu kuuchoo nyēē -mēēyitē yoo /kēētīchinē sabureekyii, mēēbērē king’aany kuutiinyii.

³³ /Kikeemoonta /ānkētēachi manta. Mātinyē biich chēbo siintaaryeenyii,

kuuyu /kikiinēm soboonnyii ām kōōrooni.”†

³⁴ Yooto, kumwoochi :chiichooto kibo Etyoobyā Filibō kule, “Murooni, mwoowoo baa, :inyiing’, mii kung’āloolēē keey *:wōōrkooyoontoonni nto

ng'äloolëe chiito ake?" ³⁵ Koonamee :Filibō yooto bakeenke ānkwoomchi chiichooto lōkōōywëk chëe kārōomëch chëe rubtooy keey āk Yëesu.

³⁶ Kumii :tukwaay kubëetii ām këltaab too, kuyit yëe kimii :bëeko. Yooto, kumwoochi :chiichooto Filibō kule, "Kas, nto yu bëeko :chu. Nee ake :nyëe tākumächäktōōs /sikeebatisanaa?"* ³⁸ Yooto bakeenke, kōōyyoong'to :chiichooto kōrōkōchoonoo. Kurëk :tukwaay ānkurëkto āyno ankubatisan :Filibō. ³⁹ Yu kābokuloong'unëe āyno, kusar :Tāmirmiryëetaab Yëyiin Filibō areet akeenke ānkuwëeto. Manaawokukas :chiichoo Filibō subak, nteenee kitas taay āk baannyii ām ng'erëkweek. ⁴⁰ /Kibokëekāsya Filibō *kiriinkëet ake nyëe /kikëekuuree Asooto. Kiwëesyëtootëe kiriinkōōsyëk tukul ām yëemoonoo kwoomtootë lōkōōywëk chëe kārōomëch ākoy wokuyit *kiriinkëetaab Kayisareeya.

9

Kiweek :Sāwulō

¹ Kitākumii :Sāwulō kwoorëetānë kumächë koonyokoorta ankubakach rubiikaab Yëesu. Kuwo ākoy kaab kibkōrōs nyëe wōō ² ānkuwokusoom kōōkoochi bārōōnōōk chëe /kikëesirchi kāāyyoong'ikaab kooriikaab saayet ām Tamaasko. Kimächë bārōōnōōchoo sukuchāmchi kunam chii ake tukul nyëe kiikurub këltaab Yëesu, anku murën nto koorko sukukwëryoot Yëerusälëem.

³ Yu kariikta Tamaasko, koowech :lëbkëyyëet ake nyëe kichōōnëe barak ankoolaambuuch Sāwulō. ⁴ Kōōryookyi keey ng'wëny nto yityo kukuur :kuutiit ake kule, "Sāwulō, wë, Sāwulō, 'këe-āmchoo nee?" ⁵ Kulë :Sāwulō, "Inyiing' ku ng'oo oō, mokoryoontëet?" /Këemwoochi kule, "Anii ku Yëesu nyooto imiitë ibarë. ⁶ Kunyi, ng'ëet ānkiiwë ākoy wōliin bo kiriinkëet ankuweeyey kiyëe +/mābokiibooruung'."

⁷ Kiboontootë keey :Sāwulō biiko alak ām baanaa. Kinam kuut baateey bichoo :kiyëe kiyeyakay. Kikāsë :bichoo baateey /këekuuru ng'aleechaa, āmëebërë kiinkëtë kule kikwoonëe wōlëe mii :ng'oo ānkimwooyë nee. ⁸ Yooto, kung'ëet :Sāwulō. Nto bërë kung'aany koonyek, kumākāstoo. /Keenamaat āwut /ānkiirëetoot ākoy Tamaasko. ⁹ Kiibuur wōlooto bësyōōsyëk sōmōk nyëe mākāstoo āmëebërë kyoomë nto kuyyey kiy ake tukul.

¹⁰ Kimii :rubiintëet ake nyëbo Yëesu wōlooto bo Tamaasko nyëe /kikëekuuree Anannyaa. Kukuurchi :Mokoryoontëet ām ng'oong'uutyëet kule, "Anannyaa!" Kōōyën kule, "Wōōy, Mokoryoontëet!" ¹¹ Kumwoochi :Mokoryoontëet kule, "Iwë ākoy kaytaab chiito ake nyëe /këekuuree Yuuta ām yëbo këlloo /këekuuree kule 'Nyëe Rootaat'. Yoo keeyit kayaata, itëeb chiito ake nyëe /këekuuree Sāwulō nyoo bo Taarso. Miitë :chiichi kusooyë ām wōlooto. ¹² Kāāboorchi ām ng'oong'uutyëet kule mii kuchōōnii :chiito ake nyëe /këekuuree Anannyaa nyëe mii wokutiinyëe inee āwunnyëk sukukasta subak." ¹³ Kukët :Anannyaa kule, "Mokoryoontëet! Nto yu kyaakas ng'aleek chëe chaang' chëe rubtooy keey āk chiichi. Kyaakas mbo tāng'ang'uutëk chëe kiikuyibchi :chiichi biikuuk ām Yëerusälëem. ¹⁴ Kwëekoochi :mbo *kibkōrōs chëe wōōyëch kāāmuukëywëek kuchō wōli chokunam chii ake tukul nyëe kiikōōyënuung' ām wōliitëny bo Tamaasko."

8:35 Luuka 24:27 * **8:36** Kitāsya :siruutëk alake kërëywoontëetaab 37: Yooto, kumwoochi :Filibō chiichoo kule, "Yoo /këechamte ām mooyëeng'uung' tukul, kōōmuuchäktōōs." Kumwooy :chiichooto kule, "Ächāmtooy kule Lakwataab Yëyiin :Yëesu." **8:36** Mat. 28:19 **8:39** 1Bāy. 18:12 **8:40** Yëyuut. 21:8 **9:1** Yëyuut. 8:3 **9:3** 1Kōōr. 15:8-9; Kala. 1:16 **9:4** Esek. 1:28

¹⁵ Nteenee kimwoochi :Mokoryoontëēt Anannyaa kule, “Iwē ankuweeyey kuu wōloo āmwooytoouung’. Kāākuyëk :chiichi kēēnyuu nyēē /kaakeekwey sukuyityinēē :lōkōōywëk biiko chëbo kōōrōōsyëk alak āk mbo nkicheek bāytooyikwaa āk biikaab Isrāyēēl. ¹⁶ +Māāboorchi :anii kule makutang’any miisin, kuuyu makwaamtaat lōkōōywëk kurubta keyy ākoo anii.”

¹⁷ Nto mii yoo, kuwo :Anannyaa ānkuwokōōwut kōyooto. Kitiinyēē Sāwulō āwunnyëk kumwoochinē kule, “Araaba Sāwulō, kāākōōyookwoo :Mokoryoontëēt Yēesu nyoo kichōōnchiing’ imiitē ichōōnii wōliitēnyi. Kēēyookwoo sukung’et ikaste kuu kwaak /ānkiinyiituung’ Tāmirmiryēētaab Yēyiin.” ¹⁸ Ām areet akeenke, kōōsuuwunēē :tukuuk alake koonyekaab Sāwulō chēē wuu kebeemberik ankukasta. /Kikeebatisan, ¹⁹ nto mii yoo, /keebay. Yooto, kukët keyy :nkuruukyii.

Kyaamtaate :Sāwulō lōkōōywëk Tamaasko

Kiibuur :Sāwulō Tamaasko āk rubiik chuut ām bēsyoōsyëk chēē ng’eri. ²⁰ Nyēē mā tyaa, kutoow kwaamtaat lōkōōywëk ām kooriikaab saayet kumwoochinootē biiko kule, “Lakwataab Yēyiin :Yēēsu.” ²¹ Kiilat :biiko tukul chēē kikas ng’aleechaa /ankeeteabee keyy kule, “So! Mā chiichi :nyoo kimāchē koowaang’ta biiko choo kikiikōōyēnchi Yēesu ām Yēērusālēēm? Mēēbērē kāmii kuchōōnii wōli chokunāmē bichooto sukukweryoot kurātootiin ākoy wōlēē mii :mbo kibkōōrōs chēē wōōyēch?”

²² Kyaamta :Sāwulō ng’alyoontētaab Yēyiin ām kiirnātēēt miisin nyēē māmii :kiyēē kiimuuchē :icheek kuwāl. Kimwoochinē Yuutayeeek chēē kiminyē Tamaasko ām kēēlto nyēē yemaat kule *Kāārārookiintēēt :Yēēsu nyēē chōōnēē wōlēē mii :Yēyiin.

²³ Yu kabokukeeyta :bēsyoōsyëk chēē chaang’, kōōruruuch keyy :Yuutayeeek ankubokusat wōlēē makubakakta Sāwulō. ²⁴ Nteenee kiinkët :Sāwulō kiyēē kimii :bichooto kuchōōbē. Kikēēyanootē :bichoo Sāwulō bēēt āk kwēēmooy kukāsē ōrootunwēēk tukul chëbo kiriinkoonooto, kumāchē kule nto kas wōlēē kachuwunee sukunam ankubakach. ²⁵ Nto mii bēsyeēt ake kwēēmooy, kunam :biikyii kumii mōōnti ānkōōyokooytēē tiriisyeet nyēē kimii tōtēētaab kiriinkoonoo.

Kiruutoochi :Sāwulō Yēērusālēēm

²⁶ Yu kāwokuyit :Sāwulō Yēērusālēēm, kusyeem kule kōōyoomo keyy ākoo rubiikaab Yēēsu. Nteenee kiing’ōōyēnēē keyy :rubiik inee kuuyu kimanaachamta kule kikiikuyëk :Sāwulō rubiintēēt. ²⁷ Kinam :Barnaaba Sāwulō ānkukweryoot ākoy wōlēē kimiitē *lēbkēēyik. Kirārchi :Barnaaba lēbkēēyichoo wōlēē kikasta :Sāwulō Mokoryoontēēt kumii kēēltaab too kuwēētii Tamaasko. Kimwooy mbo subak kule king’āloolchi :Mokoryoontēēt Sāwulō. Kiiboorchī wōlēē kyoomtoochintooy :Sāwulō biiko lōkōōywëk ām Tamaasko kuyēyiisyēē kaayneetaab Yēēsu nyēē kimā nyokoor.

²⁸ Kunyoo, kōōbuurto keyy :Sāwulō lēbkēēyichoo kubēēsyeētootē :tukul nyēē kimēng’ōōyēnē keyy. Kiwēēsyeētootēē Yēērusālēēm kwoomtootē lōkōōywëk ām nkuruuk tukul kuyēyiisyēē kaayneetaab Mokoryoontēēt.

9:15 Yëyuut. 22:21; 23:11; 26:1; 27:24; Room. 1:5 **9:16** Luuka 21:12; Yëyuut. 20:23; 2Kōōr. 11:23-28
9:17 Māārko 6:5; 16:18; Yëyuut. 8:15-17; 19:6 **9:20** Luuka 22:70; Yëyuut. 17:2 **9:21** Yëyuut. 8:1;
 9:13-14 **9:22** Yëyuut. 22:5-16; 26:12-28; Kala. 1:15-16 **9:22** Yëyuut. 5:42 **9:25** 2Kōōr. 11:32-33
9:27 Kala. 1:18 **9:27** Yëyuut. 4:36-37; 11:22-26, 30; 12:25; 13:1-4, 7, 43-51; 14:12, 20; 15:2-12, 22,
 35-39; 1Kōōr. 9:6

²⁹ Yooto, kukwiil keey :Sāwulō āk Yuutayeek chēē king'āloolē kuutiitaab Kirikiik. Kimii :bichoo kuchōbē kule kubakach Sāwulō. ³⁰ Yu kēenkēt :rubiik chuut kuu nyooto, kuwaayta Sāwulō kurekto Kayisareeya ānkumwoochi kuwo kang'waa Taarso.

³¹ Kunyoo, kikoolyoon kisich :kanisoosyek tukul chēbo Yuuteeya, Kalilaaya āk Samaaryaa. Kumii :icheek kōōywēyē Yēyiin, kuyēētyēēchinē :Tāmirmiryēētaab Yēyiin kukiiltōōs ānkutāsynē keey kuchoong'ēkiitu.

KiisooB :Bētērō Ayineeya ankoong'eete Tabiita meet

³² Kiwēēsyētootēē :Bētērō wōlooto tukul. Kiimuuch chokunyōōryo āk biikaab Kiriistō chēē kiminyē *kiriinkēētaab Luuta. ³³ Kimii wōlooto :chiito ake nyēē /kikēēkuurēē Ayineeya nyēē kichunkutoot ānkikiikuru kitiintiri kēnyiisyēk sisiit. ³⁴ Yooto, kukuur :Bētērō chiichoo kule, “Ayineeya, kāākōōsoobiing' :Yēesu *Kiriistō. Kunyoo, ing'eet ankiiriiny tukuukuuk.” Kung'eet :Ayineeya areet akeenke. ³⁵ Yu kakas :biikaab Luuta āk chēbo Syāārōōn Ayineeya, kōōyēnchi :tukul Mokoryoontēt.

³⁶ Kimii :rubiintēt ake nyēē ki cheebyoosya nyēē kibo *kiriinkēētaab Yooba. /Kikēēkuurēē cheebyoosyaanaa Tabiita* (Nto ām kuutiitaab Kirikiik ku Toorkaas.) Kilēēl :moo cheebyoosyaani ānkiyēētyēēchinē mbo biich chēē bānoon. ³⁷ Nto mii yoo, kumnyaan :cheebyoosyaanaa ankume. /Kikiiwuun bōōmnyii /ānkubokiitōōr koroofa.

³⁸ Kilēēkityiin :kiriinkoonoo bo Luuta āk nyoo kibo Yooba. Kunyoo, yu kabokukas :rubiik chuut kule mii :Bētērō Luuta, /kiyyookto biiko alak āyēēng' bokumwoochi Bētērō kule, “Boontēt, /kēēmākyiing' wōliin areet akeenke.” ³⁹ Kuwēeto keey :Bētērō bichooto. Yu kabokuyit, /kēēkweryoot koroofa. Kiiruruukyi keey Bētērō, :chēēbyōōsōōk chēē chaang' chēē ki musuuk chēē kimii kuriirēē Tabiita. Kiiboorchii :chēēbyōōsōōchoo Bētērō sirook chēē chaang' chēē kinābē :Tabiita yoo kitākusobē. ⁴⁰ Kumwoochi :Bētērō chēēbyōōsōōchoo kuba saang'. Nto mii yoo, kukutuny ankusaay. Yu keewaany saayeet, kuwo yoo kimii :muusyoontēt ānkulēēnchi, “Tabiita, ng'eet baa oō, chēē!” Yooto, kung'aany :Tabiita koonyek. Nto bēērē kukasta, kukas Bētērō. Kōōbuur ng'wēny. ⁴¹ Kunam :Bētērō āwut ānkuyēētyēēchi kōōyyo. Nto mii yoo, kukuur biikaab Kiriistō āk chēēbyōōsōōchoo ki musuuk ānkōōboorchii cheebyoosyaanaa kukāākusob.

⁴² /Kikeekasee ng'ālyoontooni kiriinkoonooto bo Yooba kumukuul. Kunyoo, kiyyēnchi :biiko chēē chaang' Mokoryoontēt. ⁴³ Kiibuurto keey :Bētērō ām Yooba chiito ake nyēē /kikēēkuurēē Simōōni nyēē ki kuutiin nyēbo mwēēnik.

10

Kinyōōr :Kōrnēēlyō ng'oong'uutyēēt

¹ Kimii :chiito ake *kiriinkēētaab Kayisareeya nyēē /kikēēkuurēē Kōrnēēlyō. Ki kāāntōōyiyintēētaab lukēētaab booryēēt :chiichi nyēbo lukēēt nyēē /kikēēkuurē kule Itaalaa. ² Kikiikōōnēmchi keey :Kōrnēēlyō āk biikaab kanyii tukul Yēyiin kuchurta. Kiikooytooy tukuuk ām mooyēēt nyēē lēēl, kōōkoochinē Yuutayeek choo kiyēmē /kēēyētyēēchi. Kisooyē Yēyiin kibtaman.

³ Nto mii bēsyēēt ake, yēē ki asiistaab sokool nyēbo bēēt, kuchōōnchi :ng'oong'uutyēēt Kōrnēēlyō. Kikas *malayikeet ake nyēē kikuurchi inee kule,

“Körnēēlyō!” ⁴ Kiirōōtoot :Körnēēlyō malayikaanaa nyēē kāmuy, nto mii yoo, kōōyēn kule, “Wōōy.” Kumwoochi :malayikaanaa kule, “Kookuchamta :Yëyiin wōlēē isooytooy āk wōlēē imiitē iyētyēechintooy bānoonik ām tukuuk choo ikoochinē. ⁵ Kunyi, iyooktē biiko kuba ākoy Yooba bokukwēryoon chiito ake nyēē /kēēkuurēē Simōōni nto kaayneet ake ku Bētērō. ⁶ Mii kaab chiito ake nyēē /kēēkuurēē Simōōni nyēē yēytooy mwēēnik ānkuminyē yēbo tabantaab araarayta.”

⁷ Yu kāakuwēēchi keey :malayikaanaa, kukuur :Körnēēlyō motwoorikyii alak āyēēng' āk chiinyii ake nyēbo komostaab lukēēt nyēē kikiikōōnēmchi keey ng'ālyoontēētaab Yëyiin. ⁸ Kimwoochi bichooto kiy ake tukul nyēē kiyeyakay ānkōōyookto kuba Yooba.

Kinyōōr :Bētērō ng'oong'uutyēēt

⁹ Yu kāyyēēkunēē, kumakuyit asiistaab lo nyēbo bēēt, kikiikuriik kuyit :bichooto Yooba. Kimii yooto :Bētērō kuloong'tēē nkaasiit kuwēētii kōōto barak wokusooyē. ¹⁰ Kyaam :kēmēwuut kut kumach kwaam kiy. Nto /tākēēmii /kēēyēyē āmiik, kuchōōnchi :ng'oong'uutyēēt ānkubootyo :kāāsōōtyēwēēk. ¹¹ Kikas wōliin bo barak kuyootāktōōs /ānkiirēēk ankeet ake nyēē tebees /kukakeenamaan kotootook tukul ang'wan. ¹² Kimii ankaanaa :tyoong'iik tukul choo bēēsytēē kērēēnkōōk ang'wan āk tukul choo ichuutootēē keey ng'wēny āk mbo nkicheek tāriitēk. ¹³ /Kēēkuurchi kule, “Bētērō, ibakach tyoong'iichoo ankii-am.” ¹⁴ Kukētyi :Bētērō kule, “Mokoryoontēēt, ku-booyiit man, acha. Ntēē manaa-am bēsyēt ake kiy nto tukuuk chēē mā *lubkoobēch.” ¹⁵ /Kēēmwoochi kule, “Mēēkuur kiy ake tukul nyēē kiyēyē :Yëyiin kutililiit kule mā lubkoob.” ¹⁶ Kiyeyakay kuu nyooto areet sōmōk, nto mii yoo, /keesar ankaanaa areet akeenke kooyeey barak.

¹⁷ Kumii :Bētērō tākōōlātē kiyēē kiibooru :ng'oong'uutyoonoo, kunyōōr :bichoo /kikiiyooku kaytaab chiichoo /kikēēkuurēē Simōōni. Kiiyyoong'iis yēbo oreetaab tuuyta ¹⁸ ānkukurso nto yityo kuteeb chiito ake nyēē /kikēēkuurēē Bētērō. ¹⁹ Kutākumiitē :Bētērō kōōsōōtyēēchinē kiyēē kichōōnchi, kumwoochi :Tāmirmiryēētaab Yëyiin kule, “Simōōni, mii :biiko alake sōmōku kuchēēng'ing'”. ²⁰ Kunyoo, ing'eetee yuutēyu bo kōōto barak ānkiirēktē ng'wēny. -Mēētōmōch, nteenee iwēētē keey bichoo kuuyu anii :nyēē kāāyooku icheek.”

²¹ Yooto, kurēkto :Bētērō ānkuwokumwoochi bichooto kule, “Anii :nyooto ōmiitē ōchēēng'ē. Kunyi, ōmāchē nee?” ²² Kukētyi :bichooto kule, “Kwēyōokwēēch :Körnēēlyō nyoo kāāntōōyiintēētaab lukēētaab booryēēt. Churtaat :chiichoo ānkōōyewēyē Yëyiin. Koonyitē :Yuutayek tukul chichi. Kōchōōnchi * :malayikeet ake ānkumwoochi kule iwē :inyiing' kanyii sukung'eet kukas kiyēē +meemwaay.” ²³ Yooto, kutaach :Bētērō bichoo kuyēk tāyēēkyii.

Kiirwooch :Bētērō ām kaab Kōrnēēlyō

Yu kāyyēēkunēē, kuwēēto keey :Bētērō bichooto. Kitas :biikaab Kiriistō alake ām Yooba ankubeeta keey.

²⁴ Nto mii bēsyēt nyēē kiikēērē, kuyit :inee āk bichoo Kayisareeya. Kimii :Körnēēlyō kukānyiiyē kaa ānkikiikukuur tilyōōnuutēk āk chōōrōōnuutēk choo kyoomchiintōōs :tukul.

²⁵ Yu kayit :Bëtërō, kutorooch :Körnēlyō kukutunyēē yēbo kērēenkōōkyii kukākoonyit. ²⁶ Nteenee kumwoochi :Bëtērō kule, “Ng'eet, nto yu akerkeeye :anii āk chii ake tukul.” ²⁷ Kyaamaat :Bëtērō āk Kōrnēlyō lōkōōy kumii kubēētii tukwaay kō. Yu kayit kō, kunyōōr biiko chēē chaang'. ²⁸ Yooto, kumwoochi :Bëtērō bichooto kule, “Ābērē ōnkētē :akweek kule -/mākēēchāmu ām kiruutēkyoo kule kuyēmo :Yuutāyiintō āk biiko chēē mā Yuutayee. Nteenee kākōōboorwoo :Yëyiin kule māyēmāktōōs ākuur chii ake tukul kule mā tiliil. ²⁹ Kunyoo, yoo /kibokēēkuuroo, āchōō nyēē mānāātōmōch. Kunyi ii, nee :nyēē kēēkuurchoo?”

³⁰ Kukētyi :Kōrnēlyō Bëtērō kule, “Ām bēsyoōsyēk ang'wan choo kooku-keeyta, āmiitē āsooyē ām kanyuu ām āsiiswēk chēē wuu chuutēchu, ku asiistaab sokool nyēbo bēēt, chokōōyooonyēē :chiito ake taayeenyuu nyēē boonto sirooy chēē ilēkēchēēchtōōs. ³¹ Kikuuro :chiichoo kule, 'Kōrnēlyō, kaakukas :Yëyiin wōlēē isooytooy ankaakukas wōlēē iyēētyēēchintoo choo bānoon. ³² Kunyoo, iyooktē biiko alak kuba Yooba bokukuur chiito ake nyēē /kēēkuurēē Simōōni, nto Bëtērō ām kaayneet ake. Kōruutoochi :inee chiito ake nyēē /kēēkuurē kule Simōōni nyēē yēytooy mwēēnik. Mīnyē :chiichoo tabantaab araarayta.' ³³ Kwāāyooku /kēēkuuriing' areet akeanke. Kunyi, karaam yu kēēchōō. Kēēmiitē :tukul yu ām taayeetaab Yëyiin kēēmāchē kēēyēbchi yiit kiy ake tukul nyēē kōōkumwoowuung' :Yëyiin kule i-ām wēēch.”

³⁴ Yooto, kutoow :Bëtērō kumwooy kule, “Kāānkēt ra kule ākoo -mēēnk wēlē :Yëyiin chii ake tukul. Māchāmē alak kusiir alak. ³⁵ Nteenee chāmē :Yëyiin biikaab yēēmēēt ake tukul choo iywēyē inee ānkuyēyē kiy nyēbo man. ³⁶ Kiiookyī :Yëyiin biikaab Isrāyēēl lōkōōywēk chēē kāroomēch kurubta keey āk kaalyeet kubununēē Yēēsu *Kiriistō nyoo bāwu kiy ake tukul.

³⁷ Ābērē ōnkētē kiyēē kiikuyeyakay ām kōōrēētaab Yuutayee kutoowunēē Kalilaaya, yu katoow :Yoowaana kwaamta ng'aleekaab batisaneet. ³⁸ Ankāābērē kyookas kule king'oochi :Yëyiin Yēēsu nyēbo Nāāsārēēt Tāmirmiryēēnyii āk kāmūukēywēēk. Kyōōnkēt oob kule kiwēēsyētōotēē yēēmōōsyēk kuyēyootē tukuuk chēē kāroomēch? Kiityooktooy mbo chēē kikiikōōtiinyi :Kibrōkōsyoontēēt. Kiyēyē chooto tukul, kuuyu kiboonto kāmūukēy kukwaanee wōlēē mii :Yëyiin.

³⁹ Kikeekasee :acheek koonyekyoo kiy ake tukul nyēē kiyēyē :Yēēsu ām kōōrēētaab Yuutayee āk mbo ām Yēērusālēm. /Kikēēwuuytoochi Yēēsu kēētīt /anchebakach. ⁴⁰ Nteenee kiing'eetee :Yëyiin meet ām bēsyoēētaab sōmōk kuckhaye /kakeebakachee ankuyey kukas :biiko. ⁴¹ Mēēbērē kikas :biiko tukul, nteenee kikeekas :acheek choo kikiisimkukweyeech :Yëyiin choo kiky-oomiisyoote āk inee yooto kikiikung'eetee meet. ⁴² Kiikāloonwēēch kule kyoomchinootē biiko ānkiiboorchinootē kule inee :nyooto kiikukwey :Yëyiin nyēē mākōōtilchi choo sobtōōs āk choo kiikubēk ng'aleek. ⁴³ Yēēsu nyiitēnyi :nyooto ng'ālōolēē *:wōōrkooyikaab Yëyiin tukul, yoo mwooyē kule chii ake tukul nyoo kēēyēnchi +/mākēēyānōōchi kaat ām choolwookātēenyii.”

10:26 Yëyüüt. 14:13-15; Ng'oong'. 19:10 **10:28** Yëyüüt. 10:15; Kala. 2:12 **10:30** Luuka 24:4; Yëyüüt. 3:1; 1:10 **10:34** Room. 2:11; Kala. 2:6; Ēfēēs. 6:9; Kolos. 3:25; Yaäk. 2:1; 1Bët. 1:17 **10:36** Luuka 2:14; Room. 3:25-26; 5:1; 2Kōōr. 5:18-20; Ēfēēs. 2:14-17; Kolos. 1:20 **10:37** Luuka 4:44 **10:38** Luuka 4:18; 13:16; Yoowa. 3:2 **10:39** Yëyüüt. 1:8 **10:41** Luuka 24:41-43 **10:42** Yoowa. 5:22; Yëyüüt. 17:31; Room. 14:9; 2Kōōr. 5:10; 2Tēm. 4:1; 1Bët. 4:5 **10:43** Isa. 53:11; Cherem. 31:31-34; Luuka 1:77; 24:44; Yëyüüt. 13:38; 26:18

⁴⁴ Kutākumii :Bētērō kōōrwoochē, kōōsuuchi :Tāmirmiryēētaab Yēyiin chii ake tukul nyēē kiyēbchi yīit ng'aleechaa. ⁴⁵⁻⁴⁶ Kutoow :bichoo kung'alaal kutuweek chēē kimēēnkētē kōōkoostoo Yēyiin. Yu kakas :Yuutayeeek choo kikwoontoo keyy Bētērō chēē kikiikōōyēnchi Yēyiin kule /kikēēng'oobchi Tāmirmiryēētaab Yēyiin mbo biiko chēē mā Yuutayeeek, koolat.

Yooto, kumwoochi :Bētērō kule, ⁴⁷ “Nee :nyēē tākukērēktooy bichu /keebatisanee bēēko? Ntēē kāākunyōōr :nkicheek Tāmirmiryēētaab Yēyiin kuu yoo kikēēnyōōru :acheek!” ⁴⁸ Yooto, kumwooyi :Bētērō kule /keebatisan bichoo ām kaayneetaab Yēēsu *Kiriistō. Kisaaysaay :bichoo Bētērō kule tākōōbuurto keyy icheek ām bēsyoōsyēk chēē ng'ēri.

11

Kiyēē kimwoochi :Bētērō kaniseetaab Yēērusālēēm kuyēētē keyy

¹ Nto mii yoo, kukas *lēbkkēyik āk biikaab Kiriistō ām yēmēētaab Yuuteeya kumukuul kule kookutorooch mbo :biiko choo mā Yuutayeeek ng'alyoontēētaab Yēyiin. ² Kunyoo, yu keetooch :Bētērō Yēērusālēēm, kuwookutyēē :Yuutayeeek chēē kikiikōōyēnchi Yēyiin. ³ Kimwoochi kule, “So, Bētērō, ntēē siwēē-āmiisyē āk biich chēē mā Yuutayeeek?”

⁴ Kurārchi :Bētērō bichooto kiy ake tukul ām kēēlō nyēē rootaat ⁵ kule, “Kimii yēē kyāāsooyē ām Yooba nto tāābērē, kuchōōnchoo :ng'oong'uutyēēt. Kyaakas ankeet nyēē tebees nyēē /kikiirēēk kuchōōnēē barak /kukakeena-maan kotootook tukul ang'wan, ākoy yēē kyāāmiitē. ⁶ Nto bērē ārōotootē, akas tyoong'in choo /kēēbāyē, tyoong'iikaab wuuyēēt, choo ichuutēē keyy ng'wēny āk tāriitē. ⁷ Yooto, /kēēkuurwoo kule, ‘Bētērō, ibakach tyoong'iichoo ankii-am.’ ⁸ Yooto, āwālu kule, ‘Kubooyiit man ii, Mokoryoontēēt, acha! Manaa-am bēsyyēt ake kiy nyēē mā *lubkoob.’ ⁹ /Kēēketwo kule, ‘Mēēkuur kiy ake tukul nyēē kiyēyē :Yēyiin kutililiit kule mā lubkoob.’ ¹⁰ Kiyeyakay kuu nyiitēnyi areet sōmōk, nto mii yoo, /keesar ankaanaa kooyeey barak.

¹¹ Yooto bakeenke, kukwa :biiko alake sōmōku chēē /kikiiyookunēē Kayisareeya ānkubokōōyoyong'iis saang' ām kayaata kyāāmiitē. ¹² Kumwoowoo :Tāmirmiryēētaab Yēyiin kule -māātōmōch āwēētē keyy bichooto. Kikeebeete keyy mbo ng'eetaabiya lo chu kēēboontē keyy ām yu ākoy kaytaab chiichoo. ¹³ Kimwoowēch :chiichooto wōlēē kichōōnchinto :malayikeet ām kanyii ānkumwoochi kule, ‘Yooktē biiko kuba ākoy Yooba bokukuur chiito ake nyēē /kēēkuurēē Simōōni, ¹⁴ nto kule Bētērō ām kaayneet ake. Mākuyibuung' :chiichoo lōkōōywēk chēē makooraraachiing' ankooraraach mbo nkicheek biiko tukul ām kang'uung'.

¹⁵ Nto baanta nyooto kāatowu ang'alaal, kōōsuuchi :Tāmirmiryēētaab Yēyiin bichooto kuu wōloo kiisuuchintēēch nkacheek ām taay. ¹⁶ Yooto, asoot kiyēē kikiikumwoowēch :Mokoryoontēēt kule, ‘Kiibātisāniisyēē :Yoowaana bēēko, nteenee +/makeebatisaneenaak akweek Tāmirmiryēētaab Yēyiin.’ ¹⁷ Kunyoo ii, yēē ākoo kiimuuchē :Yēyiin kung'oobchi bichooto Tāmirmiryēēt kuu wōloo king'oobtēēch acheek yoo kikiiyēnchinē Mokoryoontēēt Yēēsu Kiriistō ii, ku anii ng'oo saasot akwiil Yēyiin?”

¹⁸ Yu kabokukas :bichoo ām Yēērusālēēm ng'aleechaa, manaatakukwiil ng'alyoo ake tukul. Kunyoo, kisilto Yēēsu kumwooyē kule, “Ākoo kāākōōkoochi

:Yëyiin nkicheek biiko choo mā Yuutayeek bārooyinto nyēē imuuchē kuweek-see choolwookātēēng'waa sukunyōōr soboonto.”

Kaniseetaab Antyookya

¹⁹ Kiba :biiko choo kiisereet :wusiisyēēt kubo ng'aleekaab Steefaan ākoy Fōyinikē, Kubrō ākoo Antyookya. Kyoomchinootē lōkōōywēk Yuutayeek nkit. ²⁰ Kikwa Antyookya :Yuutayeek chēē kibo Kubrō āk Kurēēn ānking'ālōolē kuu-tiitaab Kirikiik. Kitoow :bichu woomchi Kirikiik lōkōōywēk chēē kāroomēch kurubta keey Mokoryoontēēt Yēēsu. ²¹ Kiboonto :bichoo kāāmuukēywēk kukwaanee wōlēē mii :Yëyiin. Yooto, kuweek :biiko chēē chaang' kōōyēnchi Yēēsu.

²² Kiyityi :ng'aleechaa kaniseetaab Yēērusālēēm. Yooto, /kiiyookto Barnaaba kuwo Antyookya. ²³ Yu kāwokyit wōlooto, ankukas kiyēē kikiikuyey :Yëyiin ām kāāmuukēywēkyii, kung'ērēkyi. Yooto kōōkiim bichooto tukul kōōbuurto Mokoryoontēēt ām mooyēēt akeenke. ²⁴ Kilēēl :moo chiichi. Kiboonto :chiichoo Tāmirmiryēēt kuyem ānkōōkoosēē keey Yëyiin miisin. Kiyis keey yooto :biiko chēē chaang' kukwa komostaab Mokoryoontēēt.

²⁵ Nto mii yoo, kuwo Barnaaba ākoy Taarso wokucheeng'aat Sāwulō. ²⁶ Yu kāwokunyōōr kuwēeto keey ākoy Antyookya. Kunyoo, ām kēnyit akeenke, kiinēētē :Barnaaba āk Sāwulō biikaab Kiriistō chēē chaang'. Antyookya :wōlēē /kikēēkuurē rubiik nyēbo taay kule 'Biikaab Kiriistō'.

²⁷ Kimii ām bēsyoōsyēchooto yēē king'ētyēē *:wōōrkooyikaab Yëyiin alake Yēērusālēēm kurēkto Antyookya. ²⁸ Ake ām wōōrkooyichoo ku nyēē /kikēēkuurēē Akaabo. King'oor ām Tāmirmiryēētaab Yëyiin kule mākuchō :kēmēwuut nyēē ng'waa miisin kōōrēētaab Rooma kumukuul. (Kichōōnii :kēmēwuuni yu kibāytooyiisyēē :Kilaawutiyo.) ²⁹ Kunyoo, kisyeem :rubiin-tēēt ake tukul wōlēē kimuuktooy kōōroruuch beesanik kuyēētyēēchi mbo ng'eetaabkaamet ām Yuuteeya. ³⁰ /Kikiyookto Barnaaba āk Sāwulō kuyib tukuuchoo bokutēbunēē āwunnyēkaab booyik chēbo kaniseetaab Yēērusālēēm.

12

Kiwaaytee keey :Bētērō wōloo /kikēērātyinē ām kēēlto nyēē -/mākyoomu

¹ Nto mii yoo, kunam :bāytooyiintēēt *Ērōōtē nyoo /kikēēkuurē kule Akiri-iba, biikaab Kiriistō alak ankoonyaliil. ² Kibakachee :Ērōōtē Yāākōbō nyoo ki ng'eetaabkaametiitaab Yoowaana chōōkiit.

³ Yu kawokukas :Ērōōtē kule kiing'ereech :ng'ālyoontoonoo Yuutayeek, kutas taay ankunam nkinee Bētērō. Kiyēyāksē :ng'ālyoontoonoo /kyoomē Saakweetaab mukaatiin chēē mākuutunootiin. ⁴ Yu /kabokeenam Bētērō, /keekerta kāābēērit. /Kikiikoochi bokuriib :lukēēt nyēbo biiko taman āk lo chēē kibēētootēē ang'wan ang'wan kubārchinē keey bēsyo. Kimāchē :Ērōōtē kule yoo kāākubēk :āsiiswēkaab *Saakweetaab Keeytaayēet, /kēēkweryoot Bētērō /bokiikum kukāsē :biiko tukul.

⁵ Kii buur :Bëtērō kāābēērit, nteenee kisoochinē :kaniseet miisin. ⁶ Nto ām kwēēmowuut nyi kimāchē :Ērōōtē kule /sikēēkweryoot Bëtērō yoo kayyeech / bokiikum, kimii :Bëtērō kāru kwēēnuutaab riibiik āyēēng' anki-rataat nyōrōōrōōnik āyēēng'. Kimiitē :riibiik alake āyēēnku kuriibsē kurkat saang'. ⁷ Yooto, kutook :malayikeet ake areet akeenke kulebkeyiit :kōyooto kimiitē :Bëtērō. Kooluchluuch :malayikaanaa Bëtērō kumwoochinē kule, “Ng'eet areet akeenke.” Kōōtyookiis :nyōrōōrōōnik ām āwunnyēkaab Bëtērō. ⁸ Kōōtyooktōōs, kumwoochinē :malayikeet Bëtērō kule, “Siriny kaansung'uung' ankiimoot nto yityo ilaach kwēyōōnik.” Kuyey :Bëtērō kuu nyooto. Nto mii yoo kumwoochi kule, “Ilaach kābuttiing'uung' ankiirubwaa.” ⁹ Kirub :Bëtērō malayikaanaa kut kuchuyta saang' ām wōloo /kikēērātyinē. Yooto tukul, kibērē :Bëtērō ki kiirwoot :kiyēē kimii :malayikeet kuyeyē. ¹⁰ Kikeeytee :tukwaay riibiik chēbo taayta āk chēbo āyēēng'. Nto kuyitē oreet nyēbo karneet nyēē /kēēchuchinēē kiriinkēēt, kuyootāktōōs :nyoo nkityō. Kuchuyta :icheek ankutas taay āk baang'waa. Nto kumānāyitē wuy, kubot :malayikeet.

¹¹ Kusēw :Bëtērō ankumwaayee mooyēenyii kule, “Kāānkēt man kule ākoo kā Yēyiin :nyēē kēeyooku malayikaani kule chokootyaakteenaa āwunnyēkaab Ērōōtē āk kiyēē kimāchē :Yuutayee kuyeyeenaa.” ¹² Yooto, kuwo :Bëtērō kōōtaab chebyoosyeet ake nyēē /kikēēkuurēē Maaryaa, kaametiitaab Yoowaana nyēē /kikēēkuurēē ām kaayneet ake kule Māārko. Kikiikōōruuruukyi keey :biiko chēē chaang' kōyooto chēē kimii kusooyē. ¹³ Kikuurso :Bëtērō ām oreetaab tuuyta. Kiwokukas :chēēbto ake nyēē ki motwooriin nyēē /kikēēkuurēē Roota kule ki ng'oo :nyoo kikuursē. ¹⁴ Yu kēēnkēt kule bo :kuutiit Bëtērō, kung'erech nyēē -/mākyoomu. Kumānāāyootyinē oreet, kuweech keey kulabat ānkuwokumwoochi chuut kule, “Kookas, ntēē kāākuchō :Bëtērō!” ¹⁵ Kēēlēēnchi, “Karaam :mēting'uung' man ēē?” Kulē :chēēboo, “Biikyoo, ankookas ng'aleekyuu!” Kiyey kuu nyooto kut /kēēmwooy kule, “Ākoy ku malayikeetaab Bëtērō :nyooto.” ¹⁶ Yooto tukul, kimii :Bëtērō kutāsē taay kukuursē ām yooto bo oreet. Yu /kakeeyaata oreet, /kēēlē, “Māku Bëtērō :nyi!” Kinam kuut biiko miisin. ¹⁷ Yooto, kumwechee :Bëtērō biiko āwut kule kusiisyo ānkurāchi wōlēē kiityaakta inee :Yēyiin. Kimwooy mbo subak kule, “Bōōmwoochi Yāākōbō ākoo mbo ng'eetaabiya alak ng'ālyoontooni.” Yu kāmwooy kuu nyooto, kuwo yēēt ake.

¹⁸ Yu kayyeech :kōōrēēt, kwoorookēniis :riibiik yu kakas kule māmi :Bëtērō kuuyu kimēēnkētē kiyēē koyeyakay. ¹⁹ Yu kamach *:Ērōōtē Bëtērō āmēēbērē kimii wōloo /kikēēkērtooy, kukuur riibiichoo / bokiikum. Nto kuuyu kimēēmuuchē :riibiichoo kurār wōlēē kibeeta :ng'aleek, /keebakach. Nto mii yoo, kung'eetee :Ērōōtē Yuuteeya ānkuwo ākoy Kayisareeya ānkōōbuur wōlooto.

Meetaab Ērōōtē

²⁰ Kikiikuchuunchuun *:Ērōōtē āk biikaab Tiirō āk chēbo Sitōōn. Kuuyu kiikoosēē keey :kōōrōōsyēchooto kōōrēetaab Ērōōtē kubo āmiik, /keekwey alamaalyeet nyēē kiruutoochi Ērōōtē. Kisimbokung'āloolchi chiito ake nyēē /kikēēkuurēē Blaasto nyēē kiyyoonkyinē kaytaab bāytooyiintonoo. Kibokusoomē :bichoo bāytooyiintēēt Ērōōtē kule kuchō :kaalyeet.

²¹ Nto yu kayit :bësyëēt nyēē /kikiikeekwey kubooyiit tuuyëēt, koolaach :Ērōōtē sirookyii chēbo bāytooyiisyëēt. Kiibuurēē ng'echereenyii bo bāytooyiisyëēt ānkung'āloolchi biiko chēē kikiiruruukyi keey yooto. ²² Yooto kulē :biiko, “Ntēē ng'āloolē kut wuu nyēē kākuyek Yëyiin oō, lëyyē!” ²³ Kuuyu king'ērēkyi :Ērōōtē kiyēē kimwooy :biiko āmēēbērē kiiywey Yëyiin, kuchō *:malayikeetaab Yëyiin areet akeenke ānkukwēr Ērōōtē kumilta! Kyaam :kuutyek kut chokume lētuunoo.

Kiiyeey :Barnaaba āk Sāwulō Antyookya

²⁴ Yooto tukul kuyesta :ng'ālyoontēetaab Yëyiin kuyityi biiko chēē chaang'.

²⁵ Yu kaakoowaany :Barnaaba āk Sāwulō yiisyoono kibēēchinē Yēerusālēm, kooyeey Antyookya. Kibeeta Yoowaana nyoo /kikēēkuurē ām kaayneet ake kule Māarkō.

13

/Kikiiyookto Barnaaba āk Sāwulō

¹ Kimii ām kaniseetaab Antyookya :biiko chēē *wōörkooyik āk kānēētik. Bichooto ku: Barnaaba, Simiyōōn nyēē /kikēēkuurē ām kaayneet ake kule Kibtuuy, Lukiiyō nyēbo kōōrēetaab Kurēēn, Māānyēēn nyoo kinērē ākoo *Ērōōtē Antibaas, nto ake ku Sāwulō.

² Nto mii bësyëēt ake, kumii :bichooto tukul kusiltooy Yëyiin ānkukirē kwoomiis, kumwooy :Tāmiriryēetaab Yëyiin kubununēē wōörkooyoontēēt ake kule, “Ōtābonwo Barnaaba āk Sāwulō kubo yiisyyēēt nyēē !kākkwēchi icheek.” ³ Kunyoo, kumii :bichoo kukirē kwoomiis ānkusooyē, kutiinyē Barnaaba āk Sāwulō āwunnyēk ānkōōyookto.

Kumii :Barnaaba āk Sāwulō Kubrō

⁴ Yu kākōōyookto :Tāmiriryēetaab Yëyiin mbo Barnaaba, kuba ākoy Seluwukyaa. Kibeetee mwēēnkēēt ām wōlooto ākoy kuyit Kubrō. ⁵ Yu kayit *kiri-inkēēt ake nyēē /kikēēkuurēē Salaami ām Kubrō, kwaamtaat ng'ālyoontēetaab Yëyiin ām kooriikaab saayet bo Yuutayek. Kiboontootē keey Yoowaana nyoo kiyētyēchinootē icheek.

⁶ Kibeesyetaatee :icheek komosaata bo Kubrō tukul ākoy yēēt ake yēē /kikēēkuurēē Bāāfō. Kinyoorta wōlooto chēēbsookēyoontēēt ake nyēē ki Yuutāyiin nyēē /kikēēkuurēē Araab Yēesu. Kiyibē keey :chiichoo kule *wōörkooyoo. ⁷ Kiyētyēchinē :chiichi bāytooyiintēetaab yēemoonooto nyēē /kikēēkuurēē Sērkiyō Bāwulō. Ki ng'oom :bāytooyiintonoo miisin. Kimwaayta /bokēēkuurchi Barnaaba āk Sāwulō kuuyu kimāchē kule kuyēbchi yiit ng'ālyoontēetaab Yëyiin. ⁸ Kaayneetaab chēēbsookēyoontoonoo nyēbo Kirikiik ku Elimaas. Kikwiil :Elimaas Barnaaba āk Sāwulō ankusyem kumaas kāsōōtēywēēkaab bāytooyiintonoo simēyēnchi ng'aleekwaa. ⁹ /Kikiinyiityi Sāwulō (nyoo /kibokēēkuur lētuunoo kule Bāwulō) Tāmiriryēetaab Yëyiin, ānkōōrōōtoot Elimaas. ¹⁰ Yooto, kumwoochi kule, “Ibooyē :inyiing' Ki-brōkōsyoontēēt! Iyēku buunyo ām wōlēē mii :kiy ake tukul nyēbo manta! Ibērbēeriisyē 'ankiicham imoosē biiko. Ām nee yu 'kiicham i-ābuche ng'ālyoontēetaab Yëyiin? ¹¹ Makooraabaachiing' :kāamuukēywēēkaab Yëyiin

ikor.” Ām areet akeenke, kuker chiichoo :chēēbkēēruut āk mēēnānēēt. Kutorobēnoot kule nto nyōōr chii nyēē kanam āwut sukōōrēētoot. ¹² Yooto, kōōyēnchi :bāytooyiintoonoo Yēyiin, yu kawokukas kiyēē kiyeyakay ām wōlēē mii :chēēbsookēyoontēēt. Kiilat miisin ām kāamuukēywēēk kurubta keey āk Mokoryoontēēt.

Kumii :icheek Antyookya ām yēēmēētaab Bisiitya

¹³ Nto mii yoo, kuwētēē :Bāwulō mweēnkēēt kung'eete Bāāfō kuboon-tootēē keey chōōrōōnuutēkyii ankuba ākoy Beerka ām yēēmēētaab Bamfulyaa. Kibakaaktee icheek :Yoowaana yooto ankooyey Yēerusālēm. ¹⁴ Yu kāng'ēetyēē :icheek Beerka, kuba ākoy Antyookya ām yēēmēētaab Bisiitya. Nto mii yēē ki bēsyeētaab *Sabaato, kōōwut :icheek *kōōtaab saayeeet nyēbo Yuutayeeek ānkōōbuur ng'wēny. ¹⁵ Yooto, /keesuman ng'aleek kukwaanee :kitaabuunekaab Muusa āk chēbo *wōōrkooyikaab Yēyiin. Nto mii yoo, kumwoochi :biiko chēē kiyyoonkyinē kōyooto bo saayeeet chiito ake wokuteebēe Bāwulō āk Barnaaba, yoo mii :ng'ālyoo nyēē mächē :icheek kōōkiimēē biiko.

¹⁶ Yooto, kung'eet :Bāwulō ānkōōtōrōōr āwut. Nto yityo, kumwoochi kule, “Biikyoo bo *Isrāyēēl āk akweek Kirikiik choo ōyēnchinē Yēyiin, oyeb yiit. ¹⁷ Kikwey :Yēyiintēētaab Isrāyēēl mbo kuuko ankuyey kuyēk sērē yoo kitākumii Miisir ankoong'eete wōloto ām kāamuukēywēēkyii. ¹⁸ Kimuytoochi ng'aleekaab bichoo kumii suurkwēēnēēt ām kēnyisyēk chēē kimächē kuyitē artam. ¹⁹ Kiikarbus :Yēyiin bōrōryōōsyēk tisab chēē kiminyē Kanaan ānkūrōōbchi biikyii kōōroonooto. ²⁰ Kiyib :ng'aleechaa tukul kēnyisyēk chēē yitē bokolwookik ng'wan āk konom. Yu kāwokukeeyta :yoo, kukōōn :Yēyiin kubāytooyiis :kiirwookik. Kibāytooyiis :ake kōōkēērē :ake ākoy bēsyeēt nyēē kichokubāytooyiisyē *wōōrkooyoontēēt Sāmweēl. ²¹ Kimākyi keey :biiko bāytooyiintēēt nyēē nyeeng'waa. Yooto, /kiikoochi bichooto Sāwulō araab Kiis nyoo kichōōnēē kōōtaab Beenchamiin. Kibāytooyiis :Sāwulō kēnyisyēk artam. ²² Yu /kābokiinēm Sāwulō ām bāytooyiisyēēt, kookeeree :Yēyiin *Tāwuti. King'alaalee :Yēyiin Tāwuti nyēē karaam kumwooyē kule, 'Kaakwey Tāwuti araab Yēēsē, kuuyu chii nyēē chāmē :mooyēēnyuu. Makuyey kiy ake tukul kuu wōlēē āmāktooy.' ²³ Kiyey :Yēyiin kurutunēē *Kāārrookiintēēt kōōtaab Tāwuti sukooraraach Isrāyēēl kuu yoo kikiikukuruutoowēēch. Nyooto ku Yēēsū. ²⁴ Kisimkwoomchi :Yoowaana biikaab Isrāyēēl kutēē yēē tēē, kumānāāchō :Yēēsū, kule kuweek :tukul ām miyootyēēt /ankeebatan. ²⁵ Nto kumiitē :Yoowaana kōōwoong'tooy yiisyēnyii, kumwoochi biiko kule, 'Ōsōōtē :akweek kule anii ku ng'oo? Mā :anii Kāārrookiintoonoo, nteenee, mii kuchōōnii :nyēē -māāyēmē mbo ārēēkyi kwēyōōnik.'

²⁶ Mbo ng'eetaabiya, kēēyibwook :acheek lōkōōywēchu bo kaararaacheet akweek keseniisyekaab Abraam āk choo mā Yuutayeeek choo ōywēyē Yēyiin. ²⁷ Manaachamta :biikaab Yēerusālēm āk bāytooyikwaa kule *Kāārrookiintēēt :Yēēsū, yooto kōōtiilchi meet. Nteenee kiityiich :yuutēyū ng'aleekaab *wōōrkooyikaab Yēyiin choo /kikēēsūmānē *Sabaato ake tukul. ²⁸ Ānkoo

13:13 Yëyuut. 12:12, 25; 13:5; 15:37, 39 **13:15** Yëyuut. 15:21 **13:17** Chuy. 1:7; 6:6-7; Kiruu. 15:13; 7:6-8 **13:18** Chuy. 16:35; Kāāyitiit. 14:26-35; Kiruu. 1:24-40; Tyēēn. 95:10; Ibu. 3:3-19 **13:19** Kiruu. 7:1; Choos. 14:1; Tyēēn. 78:55 **13:20** Kiir. 2:16; 15ām. 3:20 **13:21** 1Sām. 8:5, 19; 10:21-24; 11:15 **13:22** 1Sām. 16:1, 12; 13:14 **13:23** Isa. 11:1; Cherem. 23:5; Mat. 1:1; Luuka 2:11 **13:24** Luuka 3:3 **13:25** Luuka 3:15-16, 19-20 **13:27** Yëyuut. 3:17-18

kimāmii :lëelis nyēē kiimuuchē kuyey /kiitiilchi Yēēsu meet, kiikiimchi :bi-
choo *Bilaato kule kubakach Yēēsu. ²⁹ Yu keewaany :icheek kuyeyee Yēēsu
kiy ake tukul kuu wōloo kimwooytooy :siruutëk, /bokiriirëekunëē kēetoo /
kikëēwuuytoochinē /ānkubokiitōōr kochong'. ³⁰ Nteenee koong'eetee :Yēyiin
Yēēsu meet. ³¹ Kikas :biiko ām bēsyoōsyëk chēē chaang' :choo kibēēsyoōtootē
tukul kung'eetee Kalilaaya ākoy Yēērusālëēm. Bichooto :chēē mii kum-
woochinē biiko kurubta keyy āk inee.

³²⁻³³ Kiyēē kēēmiitē kyoomwook ku lōkōōywëk chēē kāroomëch kule
kaakootyiih :Yēyiin ām wōlëē kēēmiitē :acheek keseniisyek, kiyēē kikiikuku-
urtoochi mbo kuuko kule mākōōyook wōōrkooyontēēt nyēē wuu Muusa. Nto
nyooto ku Yēēsu. /Kēēng'āloolëē mbo yuutëyu ām kitaabuutaab Tyēēnwookik
kurkeetaab āyēēng' yoo mwooyë kule,
'Inyiing' lakwanyuu.

Kāāyëku :anii kōōn ra.'†

³⁴ Nto kurubta keyy āk ng'eeteetaab meet bo Yēēsu nyēē mākooy kunun
:bōōrnyii, mwooyë :Yēyiin kule,

'+Maayey kuyityiin :ng'aleechaa /kiikoosëē keyy

choo kyāākuurtoochinē *Tāwuti.'†

³⁵ Mwooyë mbo :siruutëk ām yēēt ake subak kule,

'-Mēē-āsyyinē chiing'uung' nyoo churtaat kunun.'†

³⁶ Kunyoo, yu keewaany :Tāwuti kuyey kiyēē kimākyinē :Yēyiin ām
bēsyoōsyëkyii, kume. Yooto /kēēmuchi wōloo /kikëēmuchi mbo kuukaanyii.
Kinunchi :bōōrnyii wōlooto. ³⁷ Nteenee manaanun :bōōrtaab nyoo kiing'eetee
:Yēyiin meet. ³⁸⁻³⁹ Kunyoo ii, mbo ng'eetaabiya, āmāchē āboorwook kule
/ kēēnyōōwook kaat ām choolwookātēēng'woong' kubununëē Yēēsu. Yoo
kēēyēnchi :chii ake tukul Yēēsu, kuchurtooy ām taayeetaab Yēyiin, ng'ālyoo
nyēē mēēmuuchāktōōs /keeyey kubununëē kiruutëkaab Muusa.

⁴⁰ Oriib keyy ām kiyēē kiikung'oor *:wōōrkooyikaab Yēyiin sukung'eet
māyëyākiis :ng'aleechaa ām wōlëē ōmiitē. /Kikëēmwooy kule,

⁴¹ 'Okaste baa, :akweek choo ōmōōntooyiisyë.

Kookas ng'aleechu ankoolat, ānku +mōōbootyë,
kuuyu -mōōchāmtooy kiyēē āyëyë kutōōmiitē kōōrëēt

ānkoo /kākëērārwook.'†"

⁴² Yu kimii :Bāwulō ākoo Barnaaba kung'ēētyēē *kōōtaab saayee, /
kēēmwoochi kule, "Tookwaa *Sabaato nyi chōōnii, bōō-āmwēēch ng'aleechu."

⁴³ Kiiyēnchi :Yuutayek chēē chaang' āk Kirikiik Yēēsu ankurub mbo
Bāwulō. Kiirwookyinoot :Bāwulō āk Barnaaba bichoo kōōkiimchinē kōōkēnēē
keyy chamateetaab Yēyiin.

⁴⁴ Nto yitu :Sabaato nyoo kiikēērē, kōōruruuch keyy :biikaab *kiriinkēēt
tukul bokuyëbchi yit ng'ālyoontēētaab Yēyiin. ⁴⁵ Yu kakas :kāāntōōyikaab Yuu-
tayek kuu nyooto, kōōtuuyiityi moo. Kikwiil kiyēē kimii :Bāwulō kumwooyë.

⁴⁶ Yooto, kumwoochi :Bāwulō ākoo Barnaaba bichooto ām nyikanateet kule,
"Ki nyēēng'woong' akweek ng'ālyoontēētaab Yēyiin. Nteenee kuuyu kootay

13:28 Luuka 23:4, 14-15, 21-23, 47 **13:29** Luuka 23:50-56; 24:44 **13:30** Yëyuut. 4:2 **13:31**
Yëyuut. 1:8 † **13:32-33** Tyēēnwookik 2:7 **13:32-33** Kiruu. 18:15-18; Yëyuut. 3:22-26; 7:37 † **13:34**
Isa. 53:3 † **13:35** Tyēēn. 16:10 **13:36** Yëyuut. 2:29 **13:38-39** Luuka 24:47; Yëyuut. 2:38; 10:43;
Room. 3:28; 5:1; 7:5-6; 10:1-13 † **13:41** Aabak. 1:5 **13:43** Yëyuut. 11:23; 14:22; Room. 3:24; Kala.
1:6; 5:1 **13:44** Yëyuut. 17:2

:akweek ra ānkōōyibē keey kule mānyoolchook *:soboontaab kibchuulyo, kēewēēkyi kāsōōtēyweēkyoo wōlēē mii :bichu mā Yuutayeeek. ⁴⁷ Kimwooy :Yëyiin kule,

‘Kaayeyiing’ iyibchi biiko choo mā Yuutayeeek lēbkēēyyēēt
sukung’eet /kiimuuch /kiiraraach biiko ām komoswookik tukul chēbo
kōōrēēt.’†”

⁴⁸ Nto bēre kukas :biiko choo kimā Yuutayeeek ng’aleechaa kibo Bāwulō, kung’ērēkiis miisin. Kikoonyit ng’ālyoontēētaab Yëyiin ankookaasee keey Yēesu :tukul choo /kikiikeetool kunyōōr soboontaab kibchuulyo.

⁴⁹ Kiyestee :ng’ālyoontēētaab Yëyiin yēēmoonooto kumukuul. ⁵⁰ Nteenee kiiwuruur :Yuutayeeek chēēbyōōsōōkaab Kirikiik chēē kitookunootiin chēē kikiikurub ng’aleekaab Yuutayeeek āk booyik chēē kitookunootiin ām kiriinkoonoo. Kiyey :bichoo wōōrōōryēēt kut /keekwetee Bāwulō ākoo Barnaaba yēēmoonooto. ⁵¹ Kiitaarta :icheek tēertit ām kērēēnkōōkwaa sukōōsōōtēē keey :bichoo ānkutākyi keey *kiriinkēēt ake nyēē /kikēēkuurēē Ikonnyaa. ⁵² Nteenee king’ērēkiis :choo kiiyēnchi Kiriistō /ānkiniyiiti Tāmirmiryēētaab Yëyiin.

14

Kumii :Bāwulō ākoo Barnaaba Ikonnyaa

¹ Yu kimii :Bāwulō āk Barnaaba Ikonnyaa, kuba *kōōtaab saayeeet nyēbo Yuutayeeek kuu kwaak. Kyaamta ng’ālyoontēētaab Yëyiin nyēē kōrōōm miisin kut kōōyēnchi :Yuutayeeek āk Kirikiik chēē chaang’ Yēesu. ² Nteenee kōōwuruur :Yuutayeeek choo kitay kuchamta Yēesu Kirikiik kukwil mbo ng’etaabiya. ³ Kiiwoonkyi :Bāwulō āk Barnaaba bēsyōōs chēē chaang’ wōlooto kung’āloolē nyēē kimānyōkōōrēch mbo kisich, kurubta keey chamateetaab Yēesu. Kii-boor :Mokoryoontēēt kule kibo man :lōkōōywēchoo yoo kiikoochinē icheek kāmūukēywēēk kuyeyee ng’al chēbo kwōng’uut. ⁴ Kichuunchuunootiin :biikaab kiriinkoonoo. Kichoomtōōs :alake āk kāāntōōyikaab Yuutayeeek kuchoomtōōs :alake ākoo lēbkēēyik. ⁵ Nteenee kinoomnyo :Yuutayeeek āk Kirikiik kuboonto keey kāāntōōyikwaa ānkuchōb koonyaliil lēbkēēyik ankuwiiree rwoontōōk kubakach. ⁶ Kisimkōōnkēt mbo :Bāwulō ng’aleechaa. Kumwēy kutākyi keey yēēmēēt ake nyēē /kikēēkuurēē Lukawoonnya wōlēē kimii :kiriinkēēt nyēē /kikēēkuurēē Luustra āk Tēērbē āk mbo song’wēk alak chēē kilēēkitēē yooto. ⁷ Kitas taay :icheek kwaamtaat lōkōōywēk chēē kārōōmēch ām wōlooto.

Kumiitē :Bāwulō āk Barnaaba Luustra āk Tēērbē

⁸ Kumiitē :chiito ake kiriinkoonoo bo Luustra nyēē kikiikuchunkuut :kērēēnkōōk kung’eetee leekwaanti amānāawēēsyēt bēsyēēt ake. Kimii :chiichoo kukēēbuur ng’wēny ⁹ kuyēbchinē yiit wōlēē kimii kung’ālooltooy :Bāwulō. Yooto, kōōrōōtoot :Bāwulō chiichooto ānkōōnkēt kule kiikoosēē keey :chiichoo Yëyiin nyēē yēmāktōōs /kiisoo. ¹⁰ Kukuurchi :Bāwulō chiichoo kule, “Ing’eet ānkiiyoonyo.” Kung’eet :chiichoo areet akeenke ānkuwēēsyētoot.

¹¹ Yu kakas :biiko ng’aleechaa, kumwooy ām kuutiing’waa kule, “Nto yu kākūrārākyēēch ra āynātōōs chēē wuu biich.” ¹² Kikuurēē :bichooto Barnaaba *Sēēwus, kukuurēē Bāwulō *Eērmē, kuuyu ki inee nyēē ki

ng'älöoliintëet nyëe wōō. ¹³ Kimii :kōōto ake nyëe / kikëesooyëe Sëewus nyëe kilëekitëe yëe kibo oreet nyëe iwutë kiriing'. Yooto kukwëryoon :kibkōrōs nyëe kiyyoonkyinë kōyooto wuunōōk āk toobtōōk ākoy oreetaab kiriinkoonoo. Kimāchē :inee āk biiko chuut kule kuyëchi mbo Bāwulō kōrōsëek. ¹⁴ Nteenee yu kakas :Barnaaba āk Bāwulō ng'aleechaa, kukereer sirookwaa kōōboor kule katay ng'aleechaa. Kulabat wōlëe kikiiruruukyi keey :biiko ānkubōlchi kule, ¹⁵ “Murëchu! Ām nee yu sooyey ng'al chëe tēe chu? Ntëe keekerkeeye acheek āk akweek. Këemiitë këeyibwook lōkōōywëk chëe kâroomëch. Oweeksee mosoonkoyeenichu mäsāru kiy ānkōōyënchi Yëyiintëetaab manta, nyoo kiyëyë barak āk ng'wëny, araarayta āk tukuuk tukul choo mii wōlto.

¹⁶ Ām bësyōōsyëk chëe kibo taay kyoosyi :Yëyiin kōōrootunwëek kurub atëbuutëkwaa. ¹⁷ Nteenee tukuuk chëe kâroomëch choo kikōōnook :Yëyiin kōōbooru :yooto wōlëe wuu :inee. Kikōōnook roobta ānkuyëyë kubiityo :āmiik ām bësyōōsyëk chëe kiikuchōbchi. Kōōnook āmiik chëe chaang' ānkuyëyook ong'erech.” ¹⁸ Kimā kuskus kukerekta :mbo Bāwulō bichoo kumayey kōrōsëechoo ānkoo sinee kiimuukta.

¹⁹ Nto mii yoo, kukwaanee :Yuutayeeek alake Antyookya ākoo Ikonnyaa ānkubokutëwëch biiko kutayee keey mbo Bāwulō ānkōōyënchi ng'aleekwaa icheek. Kuwiiree :bichooto Bāwulō rwoontōōk ānkōōng'irtiitoot kuwo kiriinkoonooto saang' kubërë tōos kaakume. ²⁰ Nteenee kukwa :biikaab Kiriistō ānkōōruruukyi keey Bāwulō. Kung'eet :Bāwulō ankooyeyey ākoy kiriinkoonoo. Nto yu kāyëekunëe, kung'eetee Luustra ākoo Barnaaba ānkutākyi keey Tëerbë.

Kiyyey :Bāwulō āk Barnaaba Antyookya nyëbo Siirya

²¹ Yu kabokuyit :icheek Tëerbë, kwaamta lōkōōywëk chëe kâroomëch ām wōlooto ānkōōyënchi :biiko chëe chaang'. Nto mii lëtuunoo, kooyey kaa. Kibuntëe Luustra, Ikonnyaa ākoo Antyookya nyëbo Bisiitya. ²² Kiititirootë biikaab Kiriistō kutëe yooto tukul kutas taay kukiilchi ng'ālyoontëetaab manta. Kimwoochinootë biiko kule, “Ākoy këebuntëe nyāliluutëk chëe chaang' ām baani bo Kaab Yëyiin.” ²³ Kiyëetyëechi :Bāwulō ākoo Barnaaba kanisoosyëk ām wōlto ake tukul kukwey booyik. Kikir :icheek kwoomiis ānkusoochi booyi-choo. Nto mii yoo, kōōyokoochi bichooto Mokoryoontëet nyoo kikiikookaasee keey.

²⁴ Yu kāwokumur :Bāwulō ākoo Barnaaba yëemëetaab Bisiitya, kuyit nyëbo Bamfulyaa ²⁵ ankwaamta ng'ālyoontëetaab Yëyiin ām kiriinkëetaab Beerka. Nto yityo, kurëkto ākoy kiriinkëet nyëbo Atalyaa.

²⁶ Nto mii yoo, kubeteet mwëenkëet kung'eetee Atalyaa kooyey Antyookya wōloo /kikiikiyyiilchi icheek ām chamateetaab Yëyiin kubo yiisyëet nyooto kikiikoowaany. ²⁷ Yu kabokuyit Antyookya, kukuur biikaab Kiriistō. Kīrārchī bichooto kiy ake tukul nyëe kikiikuyey :Yëyiin kubuntëe icheek āk wōlëe /kikeeyaatita këelto kookaasee keey :biiko choo mā Yuutayeeek Yëyiin. ²⁸ Kiibuurto keey :Bāwulō āk Barnaaba bichoo bo Kiriistō ām bësyōōsyëk chëe chaang'.

15

Tuuyëet nyëe kimii Yëerusälëem

¹ Nto yëe kitākumiitë :Bāwulō ākoo Barnaaba Antyoorkya, kukwaanee :biiko alake Yuuteeya ankuba wōlooto. Kibokoonet :bichoo mbo ng'etaabiya. Kimwooyē kule, “-/Mākiirāroochook, yoo /kamakiimuraatanaak kuu wōloo mwooytooy :siruutēkaab *Muusa.” ² Kiyey :ng'ālyoontoonoo Bāwulō ākoo Barnaaba kukwiil keey āk bichooto kut kuchuunchuun. Nto mii yoo, /kēemwooy kule kuwo :Bāwulō ākoo Barnaaba kuboonto keey āk mbo ng'etaabiya alak Yëerusälëem. /Kikēemākyinē bokunyōryo ākoo *lēbkēeyik chuut āk booyik kurubta keey āk ng'ālyoontooni. ³ Yooto, kōō-āmiisoot icheek :kaniseet. Nto yu kimii kumurē Fōyinikē āk Samaaryaa kumwoochi :icheek mbo ng'etaabiya ām wōlooto kule kiikōōyēnchi :biiko choo mā Yuutayeek Yēesu. Kiing'ereech :lōkōōywēchoo mbo ng'etaabiya miisin.

⁴ Yu kabokuyit mbo :Bāwulō Yëerusälëem, kutorooch icheek :lēbkēeyik, booyik āk biikaab Kiriistō chuut alak. Kiiboorchii bichooto kiyēē kiikuyey :Yëyiin kubuntēē icheek. ⁵ Nteenee king'ēēto *:/Farisaayek alak chēē kikiikuchamta Yēesu ānkumwooy kule, “Māchāktōōs */kiimuraatan biiko choo mā Yuutayeek ānkumākyinē mbo kooywey kiruutēkaab *Muusa.”

⁶ Yooto, kukuur keey *:/lēbkēeyik ākoo booyik bokooleyeb ng'ālyoontoonoo. ⁷ Yu kabokung'alaalee ām kōōyinto, kung'et :Bētērō ānkumwooy kule, “Mbo ng'etaabiya, ābērē ōnkēt kule kisimkutoola :Yëyiin kēny ām wōlēē ōmiitē :akweek, ā-āmchi biiko choo mā Yuutayeek lōkōōyēwēk chēē kāroomēch kukas ānkōōyēnchi. ⁸ Kiiboorunēē :Yëyiin nyoo inkētē wōlēē wuu :kāāsōōtēywēēkaab biiko kule kichāmē biiko choo mā Yuutayeek yoo kiikōochinē icheek Tāmirmiryēēt kuu yoo kikōōnēēch acheek. ⁹ Kuuyu kiikoosēē keey :bichoo Yëyiin, /kiitiliil. Kunyi, -mākēyēku teer ām wōlēē mii :bichoo. ¹⁰ Kunyoo ii, ām nee yu ōmāchē okwiil Yëyiin ōkoochinē mbo ng'etaabiya kukalab muchōōkiit nyēē -mākiimuuchē :acheek keekalab, āmēēbērē kiimuuch :mbo kuuko? ¹¹ Mēerook oyey kuu nyooto. /Kikiiraraacheech acheek, yu kāwokunyōōwēēch :Mokoryoontēt Yēesu kaat, ānkuwuu nyooto ām wōlēē miitē :nkicheek.”

¹² Kisiisyo :biiko tukul kule much! Kiyēbchi yit nkinee Barnaaba ākoo Bāwulō kumii kōōbooru tukuuk chēē /kiilātē chēē kikiikuyey :Yëyiin ām wōlēē mii :Kirikiik kubuntēē icheek.

¹³ Yu keewaany, kumwooy :Yāākōbō kule, “Mbo ng'etaabiya, oyeb yit baa. ¹⁴ Kāākūrārēwēch :Simōni wōlēē kichāmtooy :Yëyiin choo mā Yuutayeek ām taay, kuyēk cheechii. ¹⁵ Mii :ng'aleekaab *wōōrkooyik chēē ityiichē yuutēyu ām yoo /kikeesir kule,

¹⁶ *Yoo kāākubēk :ng'aleechu, +māāyēēwu
ānkuchāāyooong'tē subak kōōtaab *Tāwuti nyoo kikiikuluul.
+Maateech subak wōloo kikiikuburyet
kut ākētyi kōōbuur kuu yoo kiwuu,

¹⁷ sukung'et kucheeng'at :biiko choo kiikung'ēt Mokoryoontēt
āk choo mā Yuutayeek choo kyaakwey kule kuyēk cheechuu.

Yëyiin :nyēē kiiboor ng'aleechu ānku inee :nyēē makuyey.†

15:2 Kala. 2:1-10; 5:2-12 15:8 Yëyuut. 10:44-45 15:9 Yëyuut. 10:34-35 15:10 Mat. 11:28-30;

Luuka 11:46; Yëyuut. 15:19; Kala. 5:1 15:11 Yëyuut. 13:38; Kala. 2:16; 3:10-12; Êfēes. 2:5-8 † 15:17
Āmōs 9:11-12

18 Tookunoot kuu nyooto kung'eetee këny kule mākulumchi :choo mā Yuutayeek biikaab Yëyiin. 19 Kunyoo, kaatiil :anii kule -mookany keeyey kunyikisi choo mā Yuutayeek yoo mii kuyisu keey kukwoonii wōlëe mii :Yëyiin. 20 Yoo kātāwuu nyoo, okany këēsirchi barweet këēmwoochinē kule kutayee keey kwoomē āmit choo /kākēesooytoochi āynātōos ankusaan martaayee. Kutayee keey mbo subak kwoomē bany chēbo tyoong'in chēe /kakeekul ankutayee keey kwoomē kiisēenik.* 21 Nteenee yoo mächē :chii kuyëk Yuutāyiin, kōōnkētē kiyēē /kēēmākyinē kule kuyey, kuuyu /kiikeesumanaan kiruutēkaab *Muusa ām kiriing' ake tukul ām bēsyoōsyëk choo kibo taay /ānkutākēesumānē mbo lōkōōywēchoo ām kooriikaab saayee ām bēsyeēt ake tukul nyēbo *Sabaato.”

Kisirchi :booyik barwa biikaab Kiriistō choo kimā Yuutayeek

22 Nto mii yoo, kootiil *lëbkēeyik āk booyik kuboonto keey āk biikaab Kiriistō chuut alak kukwey biiko alak ām biikwaa /sikiiyookto kubeeta keey Bāwulō āk Barnaaba Antyoorkya. /Kikeekwey Yuuta nyoo /kikēekuure ām kaayneet ake kule Barsaaba ākoo Siila. Kitookunootiin :bichoo ām wōlëe mii mbo ng'eetaabiya. 23 Kibeeta :bichuutēchu barweet nyēe mwooye kule:

Kiisuboooyok :acheek lëbkēeyik ākoo booyik.

Kēēmächē kuyityi :lōkōōywēchu biiko choo mā Yuutayeek choo mii Antyoorkya, Siirya ākoo Kiliikya choo kiikuchamta Yēesu.

24 Kookeekas kule kookukwa wōloo ōmiitē :biiko alake chēe mánāākēechāmchi :acheek ankubokooyiimaak mētēwoy ām ng'al chēe kyoomwook :acheek. 25 Kunyoo, kookiisoot :acheek tukul kule keekwey biiko ānkiiyooku kukwa wōloo ōmiitē. Makukwaanta keey Barnaaba ākoo Bāwulō, choo chamanikyoo, 26 choo kookuchamta soboonwëkwaa kubo kaayneetaab Mokoryoontēnyoo, Yēesu Kiriistō. 27 Kunyi, kākiiyooku Yuuta ākoo Siila kutāsyi nyikiisinto :ng'aleechu sirootiin. 28 Kookootiil :Tāmirmiryētaab Yëyiin ankiitiil :nkacheek kule -/makiing'ireenaak kiruut chēe chaang'. Nteenee 29 osaanee keey āmit choo /kākēesooytoochi āynātōos ankootayee keey bany bo tyoong'in chēe /kēekulē, kiisēen āk martaayee. Karaam yoo kooyey kuu nyooto. Chameetaab keey.

30 Kunam :bichoo baanta kurēkto ākoy Antyoorkya. Kikuur kaniseet tukul ānkōōkoochi barwaanaa. 31 Yu /kakeesuman lōkōōywēchoo, /kēēng'ērēkyi kuuyu kiikiimē biich. 32 Kiititiirēe :Yuuta ākoo Siila choo ki *wōōrkooyikaab Yëyiin biiko ng'al chēe chaang'. 33 Yu kākubēeni :bichoo /kikiiyooktooy wōlooto bēsyoōsyëk chēe ng'eri, kung'ēetyo kumächē kooyeey wōloo /kikiiyookunēe. Kii-āmiis :mbo ng'eetaabiya kule kubeeta tāloosyēet.† 35 Kunyoo, kiibuur :Bāwulō ākoo Barnaaba Antyoorkya, kōōnēētē ānkwoomtooy ng'ālyoontēetaab Yëyiin kuboonto keey āk biiko alak chēe chaang'.

Kikwey :Bāwulō Siila, kuwēeto :Barnaaba Māarkō

36 Yu kaakukeenta :bēsyoōs, kumwoochi :Bāwulō Barnaaba kule, “Murooni, ikany baa, kēeruytoochinootē mbo ng'eetaabiya ām kiriinkōōsyëk tukul choo

15:19 Kala. 5:3 * 15:20 /Kikēēmākyinē biiko choo mā Yuutayeek ānkuming'tooy keey Yuutayeek kule kukir tukuk ang'wan choo /kēēng'āloolēē ām Laawiik 17:8-14 ākoo 18:6-18. 15:20 Laawi. 18:6-18; 17:10-15; Yëyut. 15:29; 21:25; 1Kōōr. 8:1-13; 10:23-33 15:21 Yëyut. 13:15; 2Kōōr. 3:14-18

15:22 Yëyut. 15:40; 16:19; 17:4, 10, 14-15; 18:5; 1Tēs. 1:1 15:24 Kala. 1:7; 5:10 15:29 Yëyut. 15:20 15:32 Yëyut. 11:23, 27 † 15:33 Tinyē :siruutëk alake kērëywoontēetaab 34: Nteenee kiitiil

:Siila kule kung'ëtunēe wōlooto.

kiikyaamtaatee ng'alyoontëetaab Yëyiin. Mächäktöös kiinkët wölëe wuu :so-boonwëkwaa.” ³⁷ Kimächë :Barnaaba kule / keebeeta Yoowaana nyoo / kikeëkuurë äm kaayneet ake kule Määrkö. ³⁸ Nteenee kiisoot :Bäwulö kule kimayemaat kubeeta Yoowaana, kuuyu kibetyenyee Bamfulyaa koochuchuyee keyy yiisyoono. ³⁹ Kichuunchuun :Bäwulö äk Barnaaba nyëe körööm kut kubchey keey. Kiwëeto :Barnaaba Määrkö äm mwëenkëet kutäkyi keyy Kubrö. ⁴⁰ Nteenee kikwey :Bäwulö Siila kule kuwëeto keyy. Kisaaya :mbo ng'etaabiya kööbëruur icheek :Yëyiin, nto mii yoo, kuba. ⁴¹ Kiwëesyëtootëe :Bäwulö yëemëetaab Siirya äkoo nyëbo Kiliikya köökiimootë kanisoosyek.

16

Kiiyum :Bäwulö Tëmëtëewö

¹ Nto mii yoo, kuyit :Bäwulö äkoo Siila Tëerbë ankukeeyta äkoy Luustra wölëe kiminyë :chiitaab Kiriistö nyëe / kikeëkuurëe Tëmëtëewö. Ki lakwataab cheebyoosya nyëe ki Cheebyuutayaa nyëe kikiiköoyenchi Yëesu. Nto kwaan ku Kirikiin. ² King'äloolëe :mbo ng'etaabiya Tëmëtëewö äm Luustra äkoo Ikonnayaa nyëe karaam. ³ Yooto, kumach :Bäwulö kule kuwëeto keyy Tëmëtëewö. Kunyoo, /kikiimuraatan kubo Yuutayeeek chëe kiminyë wölooto, kuuyu kiinkëtë :biiko tukul kule ki Kirikiin :kwaan. ⁴ Kibuntootëe kiriinköösyëk kwoomtootë ng'aleek kutëe yooto tukul. Kikiikootiil *lëbkëeyik äk booyik äm Yëerusälëem kule kooywey :biiko ng'aleechaata. ⁵ Kunyoo, kikumimiitu :kanisoosyek äm kiriinköösyëchooto ankookaasee keyy Yëesu miisin. Kitäsyinë keyy :laating'waa bësyö ake tukul.

⁶ Kiwëeto keyy :Bäwulö bichoo äyëeng' kuwëesyëtootëe yëemëetaab Fruukya äk nyëbo Kalatayaa, kuuyu kimänäächämchi :Tämirmiryëetaab Yëyiin kwaamta ng'alyoontëet äm yëemëetaab Eesya. ⁷ Yu kabokuyit kiyöötëetaab Misi-iyaa, kusyeem kule kuba yëemëetaab Biituunnya, nteenee mänäächämchi :Tämirmiryëetaab Yëesu. ⁸ Yooto, kukeeytee Misiyaa änkutäkyi keyy *kiriinkëetaab Turoowa.

Kinyöör :Bäwulö ng'oong'uutyëet äm Turoowa

⁹ Yu kayit kwëemooy, kuchöönchi :ng'oong'uutyëet Bäwulö. Kikas chiito ake nyëbo Maketoonnya kukëyyo änkumii kusoomëe inee kule, “Bäwulö, änkiihö Maketoonnya chëeyëtyëechëech.” ¹⁰ Yu këenkët :Bäwulö ng'oong'uutyoonoo, keeyeyte keyy areet akeenke keebe Maketoonnya, küwoonkyinë kule kääkukuurëch :Yëyiin bokyoomchi bichoo lökööywëk chëe käroomëch.

Kiweek :cheebyoosyeet ake äm Filiibi nyëe /kikeëkuurëe Liitya

¹¹ Yooto, këeng'ëetyëe Turoowa ankebeetee mwëenkëet äkoy Samooturake. Nto mii bësyëet nyëe kirubë keyyit Neeyabooli. ¹² Nto yityo këeng'ëetyëe yooto ankebeetee kërëenköök äkoy Filiibi. Ki wöw *kiriinkooni äm yëemëetaab Maketoonnya ankikiikunam :köörëetaab Rooma änkubaw. Kikeëbëenii wölooto.

¹³ Nto mii yëe ki bësyëetaab *Sabaato, keechuyte kiriing' saang' ankeebe äkoy yëe kibo äynëet wölëe kikeenyoorte yëe kisooyëe :Yuutayeeek. Ki-ibuur ng'wëny änkëetoowu këeng'äloolchi chëebyöösöök chëe kikiiruruukyi keyy yooto. ¹⁴ Kimii :cheebyoosyeet ake yooto nyëe /kikeëkuurëe Liitya nyëe kyooltootë sirooy chëe ki ärroonëch chëbo äliisyyëet nyëbo barak miisin.

Kichōōnēē :cheebyoosyaanaa kiriinkēēt ake nyēē / kikēēkuurēē Tyaatiira ānkikutunkyninē Yēyiin. Kiyey :Yēyiin cheebyoosyaanaa kōōyēnchi ng'aleekaab Bāwulō. ¹⁵ Yu /kabokeebatisan āk biikyii, kumwoowēēch kule, “Yoo ochāmē kule āyēnchinē :anii Mokoryoontēēt, okwaa bōōbēēnii kōōnyuu.” Yooto, keecham keebe.

Kiiburyoong'to :Bāwulō tāmirmiryēēt kung'eetee chēēbto ake

¹⁶ Nto mii bēsyeēt ake, yēē kikēēmiitē kēēbēētii yēē /kikēēsooyēē, kutu-uyēēnēēch :chēēbto ake nyēē ki motwooriin ānkiboonto *tāmirmiryēēt nyēē miyaat nyēē kiyēyē chēēbooto kuyey sookēyēēk. Kiyibchinē :chēēbi bi-ikyii choo kiyēchinē yiisyēēt beesaanik chēē chaang' chēē kinyōōrtooy sookēyēēchoo. ¹⁷ Kiinooootēēch :chēēboo kukuurchinootē barak kule, “Yēchinē :bichu yiisyēēt Yēyiin nyoo mii kibkōōnkōy ānkumii bokōōboorwook wōlēē +/makiiraraaktaak.” ¹⁸ Kimwaayaat kuu nyooto ām bēsyoōsyēk chēē chaang' kut kooyiim Bāwulō :ng'aleekyii. Yooto, kuweech keey :Bāwulō ānkōōburoong'to tāmirmiryoonoo kule, “Amwoowuung' ām kaayneetaab Yēesu *Kiriistō kule ichuwunee chēēbi.” Kuchuwunee :tāmirmiryoonoo chēēboo areet akeenke.

/Kikiiraraach riibiintēēt āk biikaab kanyii

¹⁹ Yu kakas :biiko choo kiyēchinē :chēēboo yiisyēēt kule kākakubot :kēēng'waa nyēē kōnyōōrunēē beesaanik, kunam Bāwulō āk Siila ānkukwēryoot ākoy kōōk wōlēē /kibokiiikum. ²⁰ /Kikēēmwoochi kōōkwēēt kule, “Yuutayeech :bichu! Mii kuyibu wōōrōōryēēt kiriinkēēnyoo. ²¹ Inēētē biikyoo kurub ātēbuutēk chēē mānyoolchēēch acheek biikaab Rooma.” ²² Yu kākēēmwooy kuu nyooto, kōōrōōbēr :biiko chēē kikiiruruukyii keey yooto. Kumwooy :kiirwookichoo kule, “Ōbuutēē sirook ānkōōbir!” ²³ Yu /kākēēbir, /bo-keekerta kō. /Kikiikāloonchi riibiintēētaab kōyooto kuriibso nyēē karaam. ²⁴ Kiwēeto :riibiintoonoo Bāwulō āk Siila ankuwokukerta kisēēnkēēt nyēē kibo āriit /ankiikiichee kērēēnkōōkwaa musukook /ankeekwiiliilee musukoo-choo nyōōrōōōnik.

²⁵ Nto yu makuyit kwēēmooy kwēēn, kumii :Bāwulō ākoo Siila kusooyē ānkutyēēnchinē Yēyiin kōōkoostoo, kimii :kibratiisyeek chuut alake kuyēbchinē yiit.

²⁶ Nto nyēē mā tyaa, kuchō :kibring'ring'nyēēt ankooluchluuch kōōto ng'wēny kut kuyootākiis :kurkootik tukul kule bōt! Kōōtyookiis :nyōōrōōōnik choo /kikikeeratee chii ake tukul. ²⁷ Yooto, kukās :chiito nyoo kiriibse. Nto bērē kukas kuyootootiin :kurkootik, kung'us chōōkiinyii kumāchē kule kubusuy keey kubērē tōōs kākākumwēy :kibratiisyeek. ²⁸ Nteenee kubōlchi :Bāwulō kule, “So! Imāchē i-āmchi keey nee? Ntēē acheek :chu kēēmiitē :tukul yu.” ²⁹ Kumwooy :riibiintoonyoo kule, “Ōkwēng'woo, baa, maata!” Kuryaakta ām bōōtoonik ānkuwokōōbutyii kērēēnkōōkaab Bāwulō ākoo Siila. ³⁰ Yooto, koomut :chiichooto mbo Bāwulō kukwa saang' ānkumwoochi kule, “Murēchu, +maayey :anii kule nee /sikiiraraachaa?” ³¹ /Kēēkētyi kule, “Māchaktōōs iyēnchi Mokoryoontēēt Yēesu. Yoo !keeyey kuu nyooto, +/makiiraraachiing' āk kang'uung' kumukuul.” ³² Yooto, /kyoomchi chiichooto ng'ālyoontēētaab Yēyiin āk biikaab kanyii. ³³ Kiwēeto :chiichooto icheck kwēēmowuunooto ākoy

kanyii ānkōōnyoochi ng'woowōōk. Yooto /keebatisan chiichoo āk biikaab kanyii tukul. ³⁴ Kikwēryoot Bāwulō āk Siila kō ankubay. King'ērēkiis :biikiyii kutēē yēē tēē, kuuyu kikiikōōyēnchi :icheek Yēyiin.

³⁵ Yu kayyeech, kōōyookto :kiirwookichoo biiko kuba kaab riibiintonoo. Nto yitē, kumwoochinē kule, “/Kākēēmwooy kule ityaakte bichoo.” ³⁶ Yooto, kumwoochi :riibiintonoo Bāwulō kule, “Kāākumwooy :kiirwookichoo kule /kiityaaktaak. Kunyoo, obeete kaalyeet.” ³⁷ Nteenee kumwoochi :Bāwulō bichoo /kikiiyooku kule, “Kōbirēēnēēch :kiirwookichoo wōlēē chaang' :biich āmānyōōr kiy nyēē kikeeleel ānkēēyēku sinee :nkacheek biikaab Rooma. Kokerteesh mbo subak kāābēērit. Kunyoo ii, ām nee yu māchē :icheek kootyaaktech kibchamumu? -Māwuu nyoo mbo kisich! Bōōmwoochi kukwa :icheek nkit bokōō-āmiisootēēch keechuyte.”

³⁸ Kibokumwaayta :bichoo ng'aleechaa. Nto yu kēēnkēt :kiirwookichoo kule kibo :Bāwulō ākoo Siila kōōrēētaab Rooma, kunam kuut. ³⁹ Kukwa ānkusoom mbo Bāwulō nyooyetaab kaat. Nto mii yoo, kuyoot ānkōō-āmiisoot kung'ēetyēē kōyooto ankusaaysay kule kung'ēetyēē :icheek kiriinkoonooto.

⁴⁰ Yu /kābokēēyoot Bāwulō ākoo Siila, kuba ākoy kōōtaab Liitya. Kinyoorta mbo ng'eetaabiya wōlooto. Kiititiir icheek, nto mii yoo, kubēēchi keey.

17

Kumiitē :Bāwulō āk Siila Tēēsālōōnikē

¹ Nto mii yoo kumur :mbo Bāwulō *kiriinkēētaab Āmfibōōli āk nyēbo Aboloonnya nto yityo, kuyit *kiriinkēētaab Tēēsālōōnikē. Kimii wōlooto *kōōtaab saayet nyēbo Yuutayeech. ² Kwoomchi :icheek Yuutayeech chēē kimii wōlooto ng'ālyoontēētaab Yēyiin kuu wōloo kwōōyēytooy kwaak. Kiriwookyinēē biiko *kōōtaab saayet ām bēsyōōsyēkaab *Sabaato sōmōk, kurubta keye āk siruutēkaab Yēyiin. ³ Kirārchi :Bāwulō biiko ng'aleek kōōboorchinē kule kiyēmāktōōs kunyalil *Kāārarookiintēēt ankung'eetee meet. Kimwooy kule, “Yēesu nyiitēnyī āmiitē ā-āmwook :nyēē Kāārarookiintēēt nyoo kikēēkānyoonu.” ⁴ Kichāmchiin :Yuutayeech kereeryaanto ng'aleekaab Bāwulō ānkuris icheek. Kiiyēnchi nkicheek :Kirikiik wōlēē wōō Yēyiin ākoo chēēyōōsōōy chēē chaang' chēē kitookunootiin.

⁵ Nteenee kimēēchi :moo Yuutayeech alak. Kibokōōroruukootēē biich chēē kāwōōt wōlēē chaang' :biiko ānkutoow wōōrōōryēēt ām kiriinkoonooto. Kiba :bichoo areet akeenke ākoy kaab chiito ake nyēē /kikēēkuurēē Chāāsōōn bokucheeng'ee Bāwulō ākoo Siila wōlooto, sukukwēryoot ākoy kōōk. ⁶ Nto yu kimānāānyōōr, kunam Chāāsōōn āk mbo ng'eetaabiya alak ankoobarbaartaat ākoy taayeetaab kāāntōōyikaab kiriinkoonooto. Kibōloobōl :bichoo kule, “Kookutankwar :bichu kōōrēēt kumukuul neennyi kookukwa ākoy wōli. ⁷ Yu kabokukwa wōli, kutaach :Chāāsōōn ām kanyii. Chwēēsē :bichu mākuutēk tukul chēbo *Kayisaar kumwooyē kule mii :bāytooyiintēēt nkinee ake nyēē kālē /kēēkuurē kule Yēesu.” ⁸ Yu kabokukas :biiko ākoo kāāntōōyikaab kiriinkoonoo kuu nyoo, kuchēy :taariiryet. ⁹ Nto mii yoo, /kēēmwoochi Chāāsōōn āk alak kule kukwey beesaanik chēē keetyaaktee keey /ankeebakaakta kuba.

Kumiitē :mbo Bāwulō Bereeya

16:33 Yēyūut. 16:15 **16:37** Yēyūut. 22:25-29; 23:27 **16:40** Yēyūut. 11:23 **17:2** Yēyūut. 9:20; 13:5, 14, 44; 14:1; 16:13; 17:10, 17; 18:5, 26; 19:8-9; 28:17 **17:3** Luuka 24:44; Yēyūut. 5:42 **17:4** Yēyūut. 13:50; 16:14; 17:17 **17:5** Room. 16:21 **17:6** Yēyūut. 16:19-20 **17:7** Luuka 23:2; Yoowa. 19:12 **17:9** 1Tēēs. 2:1-2

¹⁰ Yu katuuyiit :kōōrēēt, kumwoochi :mbo ng'eetaabiya Bāwulō ākoo Siila kule kuba ākoy Bereeya. Kumii :icheek wōlooto, kōōwut *kōōtaab saayeet nyēbo Yuutayeek.

¹¹ Ki kāroomēch :ātēbuutēkaab Yuutayeekaab Bereeya kusiir chēbo choo bo Tēesālōōnikē. Kiityookootiin :moonikwaa kumāchē kule kuyēbchi yiit ng'ālyoontēēt. Kiirōōtootē siruutēk ām bēsyo ake tukul kukas kule ki man :kiyēē kimwooyē :Bāwulō. ¹² Kiiyēnchi :Yuutayeek ku chaang'. Ki-iyēnchi :nkicheek Kirikiik chēē kitookunootiin chēē chaang', booyik āk chēēbyōōsōōk.

¹³ Nto yu kēenkēt :Yuutayeek choo kimiitē Tēesālōōnikē kule kimii :Bāwulō kwoomtēē ng'ālyoontēēt Bereeya, kuba wōlooto bokōōwuruur biiko. ¹⁴ Yooto, kukwēryoot :mbo ng'eetaabiya alake Bāwulō kuwo komosta nyēē kibo tabantaab araarayta. Nteenee kung'ētunēē :Siila ākoo Tēmētēwō Bereeya. ¹⁵ Kii-āmisoot Bāwulō ākoy *kiriinkēetaab Aaten. Nto mii yoo, kooyey āk ng'ālyoo nyēē kiyibchi Siila āk Tēmētēwō kule kimāchāktōōs :icheek kusarta key areet akeenke bokutuuyo āk Bāwulō.

Kumiitē Aaten

¹⁶ Nto kutākumiitē :Bāwulō kukānyiiyē ām Aaten, kung'woonchi yu kawokukas kule kibooontōtē :biikaab kiriinkoonooto āynātōōs chēē chaang' chēē / kēēkutunkyninē. ¹⁷ Yooto, kōōrwooky :inee Yuutayeek ām *kōōtaab saayeet yēē ki Sabaato kunam wōlēē miitē :Kirikiik chēē kiiywēyē Yēyiin. Kiirwoochē mbo subak bēsyo ake tukul ām wōloo chaang' :biiko āk Kirikiik chēē kanyoorta wōlooto. ¹⁸ Kikwiil :biiko alake Bāwulō chēē kimwooyē kule ibēliisyē :ng'erekweek ām kōōrēēt tukul, ankukwiil mbo :alake chēē kiikoosēē key kiirnātēēng'waa /ānkimākēēwēchē. Kiteebēē key :alake kule, “Chokwooltumoonchinē ng'oo :nyi ēē?” Kimwooy :nkicheek alake ām yooto kule, “Nto yu wuu nyēē māchē kule kōōrērēechēch kule kēēkutunkyni āynāt nyēē mā nyēēnyoo.” Kimwooy :bichooto kuu nyooto, kuuyu kimii :Bāwulō kwoomchinē biiko kurubta key āk Yēesu āk ng'eeteetaab meet. ¹⁹ Nto mii yoo, /kēēkwēryoot Bāwulō ākoy yēē kibo lekemeet ake nyēē /kikeēkuurēē Areyyobaako yēē kibo kāābkiirwook. Nto yityo /keeteebēē kule, “Mwoowēēch, baa, inēētē nee :ng'aleechu imwooyē?” ²⁰ Imiitē iyibwēēch ng'al chēē leelach kule keekas. Kunyoo, kēēmāchē kiinkēt kule ibooru nee.” ²¹ Kikicham :biikaab Aaten ākoo biiko alak kōōwoonkyninē āsiiswēkwaa kuyēbchinē yiit ng'al chēē leelach.

²² Yooto, kōōyyo :Bāwulō ām kōōkwoonoo bo Areyyobaako ānkumwooy kule, “Lēyyē, biikaab Aaten! Ānkētē sinee kule ām kēēlto ake tukul kyoocham ōsooyē. ²³ Kāānkāābērē āwēesyētootēē wōlto ake tukul, ānyōōru tukuukwook chēē ōkutunkyninē. !Kaakas mbo yēēt ake yēē /kikeesir kule: YĒYIIN NYĒĒ -/ MĀKIINKĒTĒ. Kunyi, nee :kiyoo kyōōkutunkyninē āmēēbērē kyōōnkētē? Kiyooto nanyuun nyi āmiitē wāā-āmwook.

²⁴ Yēyiin nyoo kiyēyē kōōrēēt āk kiy ake tukul nyoo mii āriit, ku Mokoryoontēetaab barak āk ng'wēny nyēē mēēbērē minyootē koorin chēē tēēkynootē :biich. ²⁵ Māmāchē kiy ake tukul nyēē imuuchē :biiko kōōkoochi, kuuyu inee :nyēē ikoochinē chii ake tukul soboonto ākoo kiy ake tukul. ²⁶ Kiyey :Yēyiin chiito akeenke kurook. Nto mii yoo, chokurōōbunēē key :biiko mooyēetaab chiichoo sukung'et kuminy kōōrēēt. Kikat mbo subak :Yēyiin

bësyōōsyëk chëē mākuminyēē :bōrōryōōsyëk kōōrēēt āk wōlēē mābokuminyoot.
²⁷ Kiyey kuu nyooto sukung'eet kutorobēnoot :biiko nto anyuun kunyōōr
 inee, ānkoo sinee mēēbērē kiilōōyiiti keye chii ake tukul ām acheek. ²⁸ Nto
 kimāmiitē :inee, nto -mākēētinyē soboonto. Kuu yoo kisirē :siriikwook alake
 kule, 'Kēēyēku :nkacheek cheechii.' ²⁹ Kunyoo, kuuyu kēēbooyē Yēyiin,
 keekerkeeye āk inee. Māmāchāktōōs kiisōōtē kule kerkeey :Yēyiin āk tukuuk
 chēē kiyēyiisyēē :biiko ng'oomnānēēt ankung'ulunee *ta-aabuut, *feeteet
 nto rwaanteet. ³⁰ Ām taay, kikiimiiny :Yēyiin mēt ām bēērbeēryo nyēē wuu
 nyoo, nteenee mwoochinē ra chii ake tukul kule māchāktōōs :chii kureny
 keey. ³¹ Kiikuchōb :Yēyiin bēsyēēt nyēē ikuumunēē biich ām kēēlto nyēē
 rootaat kubununēē chii nyēē kiikutool. Kiikōōboorchinēē :Yēyiin biiko tukul
 ng'alyoontoonoo, yoo kiing'ēētēē chiichooto meet.”

³² Yu kabokukas :bichoo ng'aleek chēbo ng'eteetaab meet, kuroorchi
 :alake Bāwulō, nto alak kumwooy :choo kule, “Tēechōō subak tāchēē-ām wēēch
 ng'aleechaa ēē, wē.” ³³ Yooto, kubakaakta :Bāwulō bichoo. ³⁴ Nteenee
 kikiilchi :alake Bāwulō ānkōōyēnchi ng'alyoontēēt. Ām bichooto kiiyēnchinē,
 kimii :akeenke nyēē /kikēēkuurēē Tyoonisyō nyēē ki akeenke nyēē kibo
 kōōkwēētaab Areeyobaako ākoo mbo nkinee cheebyoosya nyēē /kikēēkuurēē
 Tamaari āk nkicheek biiko alak.

18

Kumiitē :Bāwulō Kōōriintō

¹ Yu kāwokubēk :ng'aleechaa, kung'eetee :Bāwulō Aaten ānkuwo ākoy
 Kōōriintō. ² Kinyoorta wōlooto Yuutāyiintēēt ake nyēē /kikēēkuurēē Aki-
 ila. Kibo :chiichi kōōrēēt ake nyēē /kikēēkuurēē Bōōntō. Kitākuchōōnēē
 :chiichooto kōōrēētaab Itaalya kuboontoonu keye cheebyoosyeenyii nyēē /
 kikeēkuurēē Brisila. King'ēētyēē :bichoo Itaalya, kuuyu kimwooy :Kilaawu-
 tiyo nyēē ki bāytooyiintēētaab wōlooto kule kung'ēētyēē :Yuutayek tukul
 Rooma. ³ Nto kuuyu kiyēytooy :Bāwulō keryōōsyēk kuyēwunēē mwēēnki,
 yiisyēēt nyēē kiyēyē :nkicheek chuut, kuwo wokutēbto keye sukuyēyiisyē
 :tukul. ⁴ Kiwēētii :Bāwulō wokōōrwoochē āk biiko ām *kōōtaab saayeet bēsyō
 ake tukul nyēbo *Sabaato. Kisyēēmē :Bāwulō kule nto yis Yuutayek āk
 Kirikiik.

⁵ Yooto, kuchōōnēē :Siila ākoo Tēmētēwō Maketoonnya, kunyōōru Bāwulō
 kōōkiilchinē keye amtaayeetaab ng'alyoontēēt kumwoochinē Yuutayek kule
 Yēēsu ku *Kāārārookiintēēt nyoo /kikēēkānyoonu. ⁶ Nteenee kikwiil :Yuu-
 tayeek Bāwulō ānkuchubsēēt. Nto mii yoo, kōōrēēk :Bāwulō kābuutiinyii
 ānkubirto kulēlēkyi keye :tēertit bichooto kukatay ng'aleekwaa, ānkumwoochi
 kule, “Kwaamaak :korotiikwook nkityō. Ābēērē keye :anii. Kunyi, kung'eetee
 raat ānkuwo taay, +māawēētii wōlēē mii :biiko choo mā Yuutayek.”

⁷ Yooto, kung'eetee :Bāwulō kōyoo bo saayeet ānkuwo kayta ake nyēē
 kilēēkitēē yooto nyēbo chiito ake nyēē /kikēēkuurēē Tiitō Yuustō nyēē kiku-
 tunkynē Yēyiin. ⁸ Kimii :chiito ake nyēē kiiyyoonkynē kōyooto bo saayeet
 nyēē /kikēēkuurēē Kiriisbō. Yooto kuchamta :chiichoo āk biikaab kanyii
 Yēēsu. Kiiyēnchi mbo nkicheek :biiko alake chēē kibo Kōōriintō Mokoryoon-
 tēt /ankeebatisan.

⁹ Nto mii kwëēmowuut ake, kukuurchi :Yëyiin Bāwulō ām ng'oong'uutyëēt kule, “Bāwulō, -mëemuy. Itas taay i-amte lōkōōywëk, ¹⁰ kuuyu kēēboontē keey :tukwaay nyēē māköy kuyeyeeniing' :chii kiy. Āboontē biikyuu chēē chaang' ām kiriinkooni.” ¹¹ Kunyoo, kiibuur :Bāwulō wōlooto ām kēnyiiit akeenke āk ārook lo kōōnēētē biiko ng'ālyoontēētaab Yëyiin.

¹² Yu kitākōōyoonkyinē :chiito ake nyēē /kikēēkuurēē Kāliiyō yēēmēētaab Akaaya, kōōyoomo keey :Yuutayeeek ānkubooryēē Bāwulō ānkukweryoot āköy kōök. ¹³ Yu /kakiyyiitita, kumwooy :bichooto kule, “Mii :chiichi kuwēēche biiko kule kukutunkyi Yëyiin ām kēēlto nyēē mānāmē keey āk wōlēē mwooy-tooy :kiruutēkyoo.” ¹⁴ Nto baanta nyooto mächē kutwëk :Bāwulō, kumwoochi :Kāliiyō Yuutayeeek kule, “Nto kōōng'unyng'uunkyinē :akweek ng'ālyoo nyēē miyaat nto nyēbo ng'ōōki nyēē /kakeeyey, nto kāāyēbchinē yiit. ¹⁵ Kukwaaneenaak wōlēē +moosatite, kuuyu rubtooy keey :riirikwook āk ng'al, kooynoōk āk kiruutēkwook. Māmii :kiyēē ātiilē :anii kurubta keey āk ng'al chēē wuu choo.” ¹⁶ Kunyoo, kukwet bichooto kuba saang'. ¹⁷ Yooto, kuwēēkyi keey :bichooto Sōōstēen chiichoo kiyyoonkyinē *kōōtaab saayeeet. /Kēēbir kukāsē :biiko ām kōök, nteenee manaakas :Kāliiyō yēēt kiy.

Kiyyeey :Bāwulō Antyookya

¹⁸ Kibēēni :Bāwulō Kōōriintō bēsyōōs chēē mā tyaa. Nto mii yoo, kubakaakta mbo ng'eetaabiya kumächē kule kuwēētēē mwēēnkēēt kutākyi keey Siirya. Kiboonto keey Brisiila ākoo Akiila. Nto kumii yēēt ake yēē /kikēēkuurēē Keenkereeya kutākukānyē kuwo, /kēērwookyi buutēēk kuuyu kikiikooawaal keey kōōtāboonchi keey Yëyiin. ¹⁹ Yu /kaakeerwaach, kunam baanta. Nto yu kabokuyit wōlēē /kikēēkuurēē Ēfēēsō, kubakaakta :Bāwulō Brisiila ākoo Akiila. Kiwo ku inee keey ānkōōwut *kōōtaab saayeeet ānkutoow kōōrwooch āk Yuutayeeek. ²⁰ Kisaaysaay :bichooto Bāwulō kule tākōōbuurto keey tukul, nteenee kitāyis. ²¹ Nto yu kimii kung'ēētēē yooto kumächē kuwēēchi keey, kukuurtoochi kule, “Yoo kacham :Yëyiin, +māāyēēwu.” Yooto, kung'ēeteē Ēfēēsō.

²² Yu kāwokuyit :Bāwulō Kayisareeya, kutas taay āk baannyii wokoosub-aay kaniseetaab Yēērusālēm. Yu kābēk :bēsyōōs chēē ng'eri, kurēkto Antyookya. ²³ Kibēēni nkinee wōlooto bēsyōōsyēk chēē mā tyaa. Nto yityo, kuwēēsyētootēē komoswookik chēē chaang' chēbo yēēmēētaab Kalatyaā āk nyēbo Fruukya kōōtitiirōotēē biikaab Kiriistō kutēē yooto tukul.

Kitoow :Ābōōlō yiisyēēnyii

²⁴ Kimii :Yuutāyiintēēt ake nyēē /kikēēkuurēē Ābōōlō nyēē kibo *kiriinkēētaab Aleksaantrya. Ki chii nyēē ki kibsumannyaa ānkiboonto kiirnatēēt nyēē wōō miisin ām komostaab siruutēkaab Yëyiin. Kiwo :chiichoo Ēfēēsō. ²⁵ /Kikiikiineet kunam kēēltaab Mokoryoontēēt ānking'ālōolēē Yēēsu ām mooyēēt akeenke, kōōnēētē ām kēēlto nyēē karaam kurubta keey āk Yēēsu, nteenee, kiinkētē baateey kurubta keey āk bātisāniisyēētaab Yoowaana. ²⁶ Kitoow :chichooto kung'alala nyēbo nyikanat ām *kōōtaab saayeeet. Yu kāwokuyēbchi yiit :Brisiila āk Akiila ng'aleekaab Ābōōlō, kukuur kuwo kōōng'waa ānkubokurārchi ām kēēlto nyēē yemaat kurubta keey āk kēēltaab Yëyiin.

²⁷ Yu kimächë :Äbōōlō kuwo Akaaya, kōōkimkiim inee :mbo ng'etaabiya /änkëēsirchi biikaab Kiriistō chëe kimii yëemëetaab Akaaya kule kutaach inee. Nto kuyitë, kuyëetyëechi :Yëyiin kōōtitiir biiko choo kikiikōōyënchi Yëesu kubununëe chamateetaab Yëyiin. ²⁸ Wuu nyotoo, kuuyu kiibël :inee kwiilateetaab Yuutayeek äm nkuruuk tukul kukāsë :biiko. Kōōboorunëe siruutëk kule *Kāārārookiintëēt :Yëesu.

19

Kumiitë :Bāwulō Ēfëēsō

¹ Nto yu kitākumiitë :Äbōōlō Kōōriintō, kunam :Bāwulō baanta kumur kēēltaab rōōrōōk ākoy Ēfëēsō. Kiwokunyoorta wōlooto rubiik alak. ² Yooto, kuteebëe :inee bichooto kule, “Ara kyōōnyōōru Tāmirmiryëētaab Yëyiin, yu kābōōyënchi, nto nee?” /Këekëtyi Bāwulō kule, “Acha, ntëe manaakeekas mbo kule ākoo mii :Tāmirmiryëētaab Yëyiin.” ³ Kuteebëe subak :Bāwulō icheek kule, “Nto ii, bātisāniisyëēt nyëe wuu nee nyëe kyōōnyōōru akweek?” /Këekëtyi kule, “Kikëēnyōōru nyoo kibo Yoowaana.” ⁴ Yooto, kumwoochi :Bāwulō kule, “Kibo :bātisāniisyëētaab Yoowaana kule kuweek :biiko. Kimwoochinë :Yoowaana biiko kule kōōyënchi chiito nyëe kimākuchō äm lëtuunyii. Nto chiichooto ku Yëesu.” ⁵ Yu kakas :bichoo kuu nyotoo, /keebatisan ba-keenke äm kaayneetaab Mokoryoontëēt Yëesu. ⁶ Yu kātiinyëe :Bāwulō bichooto āwunnyëk, kōōsuuchi :Tāmirmiryëētaab Yëyiin. Yooto, kung'alaal :alake kuutuweek chëe kimëenkëtë ankwaamta :alake kiyëe kiiboorchii :Tāmirmiryëētaab Yëyiin äm kuutiit nyëe kiinkëtë. ⁷ Kimächë kuyitë :laatitaab bichooto tukul taman äk äyëēng'.

⁸ Kiiwutë :Bāwulō *kōōtaab saayëet änkwoomtooy lökōōyëwëk äm nyikanateet. Kyaamta lökōōyëwëchoo ārook sōmōk kōōrwoochë äk biiko kumächë kule nto yis kurubta keey äk wōlëe wuu :bāytooyiisyëētaab Yëyiin. ⁹ Nteenee kiyaam :biiko alake mëtëwoy. Kimwooy mbo äm taayeetaab biiko ng'al chëbo rōkōs kurubta keey äk 'këēltaab Yëesu.' Kunyoo, kubakaakta :Bāwulō bichoo änküwëeto keey biiko choo kikiikuchamta Yëesu. Kiirwookyinëe kaniseetaab bësyō ake tukul kōōtaab kāänëētisyëēt nyëe kiyyoonkyinë :chiito ake nyëe /kikëekuurëe Turaano. ¹⁰ Kitas taay :inee kuu nyotoo kënyiisyëk äyëēng' kut koomuuch kukas :biiko tukul chëe kiminyë yëemëetaab Eesya ng'älyoontëētaab Yëyiin, kunam wōlëe mii :Yuutayeek ākoo Kirikiik.

¹¹ Kiyey :Yëyiin tukuuk chëe /kiilätë kubuntëe Bāwulō. ¹² /Kyāānkëēyib mbo ankoosyëk äk sirook chëe kikiikutiiny :Bāwulō kuba wōlëe mii :biiko chëe kimnyoontōs kusobtōōs änkuchuwunëe :tāmirmirook chëe miyootëch.

¹³ Kimii :Yuutayeek alake chëe kibërë nto ibëbëeto tāmirmirook chëe miyootëch kung'ëetyëe biiko. Kisyëemë kule nto yëyiisyëe kaayneetaab Mokoryoontëēt Yëesu äm choo kikiikunam :tāmirmirook chëe miyootëch. Kiimuuchë kumwooy kule, “Ämwoowok äm kaayneetaab Yëesu nyoo ämtootë :Bāwulō kule ochuwu!” ¹⁴ Biiko alak äm chooto ku wëerin tisab chëbo boontëet ake nyëe /kikëekuurëe Sikeefa nyëe ki kibkōrōs nyëe wōō. Yu kāmwoochi :bichooto *tāmirmiryëēt nyëe miyaat kuu nyotoo, ¹⁵ kukëtyi :tāmirmiryoonoo kule, “Änkët :anii Yëesu änkāānkëtë ng'älyoo kurubta keey äk Bāwulō, nto akweek ku ng'oo?” ¹⁶ Kutëryëkyi :chiichoo kiboonto tāmirmiryoonoo miyaat

bichoo ankoooluukset nyëe -/mäkyoomu kut kunyulee ng'wëny. Kiryaakta :bichooto kuba saang' kōōbēenootē /ankaakeesaksakanee sirook kule tōng'!

¹⁷ Yu kābokuyityi :ng'aleechaa Yuutayeeek ākoo Kirikiik chēē kiminyē Ēfēēsō, kumuuyo :tukul. /Kikiikaasta kaayneetaab Mokoryontētēt Yēesu miisin.

¹⁸ Kikwa :biiko chēē chaang' choo kikiikuchamta Yēesu ānkumwooy choolwookātēng'waa. ¹⁹ Kukwa mbo :nkicheek alake chēē kiyēyootē mosoonkoyeenik ankubokubele kitaabuunekwaa kukasē :biiko. Nto bēre kōōyit :bichooto tukuuk chēē kyooroon, kiyitē beesaan chēē mātēe chu. ²⁰ Ām kēēliitēnyī kuchamta :biiko chēē chaang' Yēesu. Kiyesta :ng'alyoontēētaab Yēyiin ānkunyōōr nkuruuk.

²¹ Yu kāākuyēyākiis :ng'aleechu tukul, koosoot :Bāwulō kule kuwo Yēerusālēem kumāchē kule kubuntēē Maketoonnya āk Akaaya. Kimwooy kule, “Yoo kāābuur wōlooto, +māāruutoochi Rooma nkinee.” ²² Yooto, kōōyookto Tēmētēewō ākoo Eraasto chēē kiyētyēechinootē kuba Maketoonnya, nteenee king'ētunēē :inee yēēmēētaab Eesya bēsyoōsyēk chēē ng'eri.

²³ Kitoow keey :wōōrōōryēt ām Eesya nyēē mā mining' kurubta keey āk kēēltaab Yēesu. ²⁴ Kimii :kiitoong'iintētēt ake nyēbo karin nyēē /kikēēkuurēē Tēmētēeryō. Kiitoonyē :chiichi kiy nyēē kiikerkeeyee kōōtaab *Ārtēmiis nyēē āynāt koorko kung'ulunēē *feeteet. Kiboor :biiko miisin chēē kiyēyē yiisyoonoo. ²⁵ Yooto, kukuur :Tēmētēeryō bichooto āk alak chēē kiyēyē yiisyoon nyēē wuu nyooto ānkumwoochi tukul kule, “Murēchu, ōnkētē kule kēēboorē :acheek miisin ām yiisyooni. ²⁶ Kookasee mbo koonyekwook āk yiitiik kule kookuweech :chiichi /kēēbērē Bāwulō biiko ku chaang' ām wōli bo Ēfēēsō āk yēēmēētaab Eesya kumukuul. Mwooyē :chiichi kule ng'al chēbo bēerbēeryo /kēēkutunkyinootē tukuuk chēē yēyootē :biich ām āwunnyēkwaa. ²⁷ Mii :miyootyēt nyēē mākutook āmēēbērē baateey kule +/makeenyiil yiisyoonyoo, nteenee makuchwees :biiko kōōtaab Ārtēmiis. Inee :nyoo /kēēkutunkyinēē ām yēēmēētaab Eesya tukul āk kōōrētēt kumukuul. Yoo karubta yuutēyū, mākutob :wōōyinto nyoo boonto.”

²⁸ Yu kakas :bichooto ng'aleechaa, kunyēēr ānkubōloobōl kule, “Wōō *Ārtēmiis nyoo bo biikaab Ēfēēsō!” ²⁹ Kuchēy :taariiryet ām *kiriinkētēt kumukuul. Kunam :biiko chiito ake nyēē /kikēēkuurēē Kāyō ākoo ake nyēē /kikēēkuurēē Aristaarko chēē kibo :tukwaay Maketoonnya ānkiboontōtē keey Bāwulō ām baannyii. /Kikeesar bichooto ākoy yētē ake yēē /kikēēkāsēē ārēērōōsyēk. ³⁰ Kimach :Bāwulō kule kuwo wōlooto kimii :bichoo, nteenee kuket :rubiik. ³¹ Kiisōōw Bāwulō :chōōrōōnuutēkyii alake chēē ki biich chēē ki wōōyēch ām yēēmētēt kule māwo wōlooto.

³² Kichuunchuun :biiko tukul ām yooto. Kimwooyē :alake chu, kumwooyē :alake choo. Kimēēnkētē mbo :biiko chēē chaang' kiyēē kibēēchinē wōlooto. ³³ Yooto, kununukto :Yuutayeeek Alekisaanta kuwo taay /ānkēēbōloobōlchi kung'alaal. Kumwehee biiko āwunnyēk kule kusiisyo sukung'et kumwooy ām taayeetaab biiko ng'alyoo nyēē tuuchēē ng'aleechaa. ³⁴ Nto yu kābokōōnkēt :biiko kule ākoo ki Yuutāyiin :Alekisaanta, kōōchuulyo ām āsiiswēk āyēēng' kukuurchinē barak kumwooyē kule, “Wōō :Ārtēmiis nyoo bo biikaab Ēfēēsō.”

³⁵ Yooto, koosiis icheek :chiito nyēē wōō nyēbo kiriinkoonoto, nto mii yoo, kumwoochi kule, “Murēchu bo Ēfēēsō! -/Mākiinkētē ām kōōrēēt kumukuul kule *kiriinkēetaab Ēfēēsō nyēē riibē kōōtaab Artēmiis nyoo wōō āk mbo kitōōntōyēēnyii nyoo / kikiirārōoku kuchōōnēē barak?” ³⁶ Kunyoo, kuuyu -/mākēētuuchē ng’aleechu bo man, kumāchāktōōs ōsiisyē āmōōtēēlētēēlēnē. ³⁷ Kōōkwēru bichu kukwa yu, āmēēbērē kang’alaalee Artēmiis nyēē miyaat, nto mēēbērē mbo kābut kōōnyii kuchoor kiy. ³⁸ Yoo ākoo boonto :Tēmētēyōō āk biikyii choo yēchinē inee yiisyēēt ng’ālyoo nyēē ng’woonchinē ām wōlēē mii :chii, kuyootootiin :kōōkwōōsyēk ānkumii :booyikaab yēēmēēt chēē wōōyēch. Imuuchē :icheek kuyib riirikwaa wōlooto. ³⁹ Nto yēē kātākumii :ng’ālyoo nyēē kātōōmāchē tōōmwōowu, kumāchāktōōs / kiilyeb ām kōōk. ⁴⁰ Kuu wōloo wuu kuu nyiitēny, kēēmiitē :acheek yēē mii :chii, kuuyu /ki-imuuchē /kēēmwooy kule acheek :chēē kākēēyibu wōōrōōryooni ām ng’aleechu kāyēyākiiis. Māmii :wōlēē kēētuoqtooy keey ām ng’aleechu.” ⁴¹ Yooto, koochecheey bichoo kubēēchi keey.

20

Kiruutoochi :Bāwulō kanisoosyekaab Maketoonnya āk Akaaya

¹ Yu kikiikubēk :taariiryaanaa, kōōyookto :Bāwulō / bokēēkuurchi rubiik. Nto yu kikiikōōkimkiim, kubirchi chameetaab keey ānkuwēēchi keey :inee Maketoonnya. ² Kiwēēsyyētootēē komosaata kōōkiimootēē biiko ng’aleek chēē chaang’. Nto mii yoo, kuyit yēēmēetaab Kiriki. * ³ Kibēēni wōlooto ārook sōmōk. Kumii kuyēytooy keey kumāchē kuwēētēē mwēēnkēēt ākoy Siirya, kusēw kule kikiikuyey :Yuutayee kumur Maketoonnya. ⁴ Kiwēeto keey chiito ake nyēē / kikēēkuurēē Sobaatiro araab Biirō nyēbo *kiriinkēetaab Bereeya, Aristaarko āk Sēkuuntō chēē kibo :tukwaay Tēēsālōōnikē, Kāyō nyēē kibo Tēērbē, Tēmētēwō, Tukiikō ākoo Turōfiimō chēē kibo :tukwaay yēēmēetaab Eesya. ⁵ Kisimkoonto :bichooto ankubokukanyeech Turoowa. ⁶ Yu kākubēk :Saakweetaab mukaatiin chēē mākuutunootiin, kēēng’ēetyēē :acheek Filiibi keebeeteē mwēēnkēēt. Yu kakeeyta :bēsyoōsyēk muutu, kiiyoomē keey āk biiko chuut ām Turoowa ānkēēbēēni wōlooto bēsyoōsyēk tisab.

Kiineet :Bāwulō kaniseetaab Turoowa

⁷ Ām bēsyyēetaab taayta nyēbo wiikiit, keekwaa :tukul yēēt akeenke sikyoomchiinē āmiik. Kyoomchi :Bāwulō biiko ng’ālyoontēēt ākoy kwēēmooy kwēēn kuuyu kimāchē sukuwo yu kāyyēēkunēē. ⁸ Ki chaang’ :taariinek chēē kilāytōōs ām koroofa wōli kikēētuytōōsii nyēē king’ētu :maat. ⁹ Kimii :āybēeryoontēēt ake nyēē /kikēēkuurēē Ēwutukō nyēē kimii kukēēbuur yēē kibo tiriisya. Kinam āybēeryoontoonoo :rwoonik chēē nyikiisēch kumii :Bāwulō kutasē taay kwoomu lōkōōywēk. Yu kikiikōōnuuch kutukul, kōōsuuwunēē koroofet nyēē kibo sōmōk ānkukwēr ng’wēny kule mbum. Nto bērē / bokeenam, kukaakume. ¹⁰ Yooto kurēkto :Bāwulō ankuwokwaamut chichooto ānkumwoochi biiko kule, “-Mōōmuuyē, nto yu tākusboot.” ¹¹ Kooyey :tukul koroofa. Kubetes :Bāwulō mukaatiit kwoomiis :tukul ankutas taay

20:1 Yëyuut. 11:23 * **20:2** Ki kaayneet ake nyēbo yēēmēetaab Akaaya. Kitēbunēē :Bāwulō *kiriinkēetaab Kōōriintō ām Akaaya. **20:4** Yëyuut. 16:1; 19:29; 21:29; Ēfēēs. 6:21 **20:7** Yëyuut. 2:42, 46; 1Kōōr. 16:2; Ng’oong’. 1:10 **20:10** 1Bāy. 17:21

kung'alaal kuyyeech. Nto yu kayyeech, kuwēechi keey. ¹² Yooto, /kiimut äybēeryoontoonoo kuwo kaa kukāākusob. Kibāybāyīitu :bichooto miisin.

Kibirchi :Bāwulō kāāntōōyikaab kaniseetaab Ēfēēsō chameetaab keey

¹³ King'artam :Bāwulō kēēlto kutākyi keey kiriinkēetaab Aaso nteenee kikeebeetee acheck mwēēnkēēt ākoy wōlooto. ¹⁴ Yu kāwokunyōōrchēech :Bāwulō Aaso, kēētākyi keey Mituleen nyoo kiikwēēn :bēeko. ¹⁵ Nto mii yu kāyyēēkunēē, kēēng'ēētyēē yooto ām mwēēnkēēt ankeebe ākoy Kiiyoos. Nto bēsyēēt nyēē kiikēērē, kyaay ākoy yēēt ake yēē /kikēēkuurēē Sāāmō. Nto yu kāyyēēkunēē, keeyit kiriinkēetaab Milēētō. ¹⁶ Kikiikootiil :Bāwulō kule kukeeyta kumur Ēfēēsō simēēboot āsiiswēk ām yēēmēetaab Eesya. Kimii kusārtooy keey kumāchē kule yoo keemuuk, kuyit Yēerusālēm yēē bēsyēetaab *Bēentēkōöst.

¹⁷ Kumii :Bāwulō Milēētō, kōōyookto /bokēēkuurchi booyik chēbo kaniseetaab Ēfēēsō. ¹⁸ Yu kayit :booyichooto, kumwoochi kule, “Ōnkētē wōlēē kyāābuurtooy āk akweek kuchakee kēēboontē keey bēsyēetaab taayta nyoo kyāāyitunēē yēēmēetaab Eesya. ¹⁹ Kyāāyibē keey ng'wēny ānkāāmuytooy āyēchinē Mokoryoontēt yiisyēt ānkāāmāsē lōōkik kutēē yooto tukul ānkumii :Yuutayeek kuyēwoo ruurumuunēk. ²⁰ Ōnkētē mbo subak kule mēēbērē kyāāyēyē lēt ā-āmwook kiy nyēē mākuyēētyēēchook, ntēē kyāānēētē biiko tukul ām yēt akeenke nto subak aneetaate ām koorin. ²¹ Kyāāboorchi Yuutayeek āk Kirikiik kule māchāktōōs :icheek kuweek ām choolwookātēng'waa ānkuyēēlchi komostaab Yēyiin ankookaasee keey Mokoryoontēt Yēesu. ²² Ām yu raat, kāākukērchoo koong' :Tāmirmiryēetaab Yēyiin kule āwē Yēerusālēm āmānkētē kiyēē mawokuyeyakay ām wōlēē āmiitē yoo kaayit. ²³ Ānkētē kityō kule ām kiriing' ake tukul, mwoowoo :Tāmirmiryēetaab Yēyiin kule kānyoonwoo :rātiisyēt āk nyāliluutēk. ²⁴ Nteenee buch :sobonyu yoo kamaawaany labateetaab yiisyēt nyoo kōōkukōōno :Mokoryoontēt Yēesu. Yiisyoani, ku ābooru lōkōōywēk chēē kāroomēch chēbo chamateetaab Yēyiin.

²⁵ Ānkētē mbo raat kule māmii :chii ām akweek choo kookebeetaate :tukul kyoomtōotē lōkōōywēk kurubta keey āk bāytooyiisyēetaab Yēyiin, :nyēē mawokukasa subak. ²⁶ Kunyoo, āboorwook raat kule mariirenaa :chii ake tukul yoo kēēboot sobonnyii. ²⁷ Mēēbērē kyāāmuuny mbo bēsyēt akeenke ā-āmwook tukuuk tukul chēē māchē :Yēyiin kule oyey. ²⁸ Ōriib keey ānkōōriib mbo nkicheek biiko choo kiikukwēchook :Tāmirmiryēetaab Yēyiin kule ōriibē. Akweek chēē ō-ākooy biikaab Kiriistō choo kiwālāng'unēē korotiikyii. ²⁹ Ānkētē kule yoo kāāwēechi keey :anii, makukwa :suuyiik chēē kōrōōmēch miisin chēē makusankatan kēēchiirēk nyēē māsooyēē. ³⁰ Makoobetyeenyee keey :alake wōlēē ōmiitē ānkōōbotboot ng'aleekaab man sukung'et kōōsōrto biiko kurub icheek. ³¹ Kunyoo, ōriib keey, wē, murēchu. Māchē mbo ōsōōtē kule ām kēnyisyēk sōmōk choo kookukeeyta, kyāātāsē taay ānēētē chii ake tukul ām akweek bēēt āk kwēēmooy kut kutēwu :lōōkik.

³² Kunyoo, kāātōōrook āwunnyēkaab Yēyiin āk mbo wōlēē mii :ng'ālyoontēt nyēbo chamateenyii. Mākōōtitiirook :ng'ālyoontoonoo ānkōōbēruurook tukul choo kiikootabaanaak ōyēku cheechii. ³³ Manaamach mbo beesyaa

20:17 Yëyuut. 18:21 **20:18** Yëyuut. 18:19-20; 19:10 **20:21** Yëyuut. 11:18; 16:31; 26:18; 1Tëēs. 1:9-10 **20:23** Yëyuut. 21:4, 11; 9:16 **20:24** Yëyuut. 21:13; Filib. 1:21; 2Tëm. 4:7 **20:25** Yëyuut. 28:23 **20:26** Yëyuut. 18:6 **20:28** 1Bët. 2:25; 5:2 **20:29** Mat. 7:15; Yoowa. 10:12 **20:30** Kala. 4:17; 1Yoowa. 2:19 **20:31** Yëyuut. 11:23 **20:31** Yëyuut. 19:8, 10; 2Kōör. 11:28; 1Tëēs. 2:11-12 **20:32** Yëyuut. 26:18; 1Tëēs. 5:23-24; 2Tëēs. 1:11-12

nto sira nyëbo chii ake tukul. ³⁴ Ònkētë :akweek kubooyiit man kule kyäâyeyëé áwunnyëkyuu kiy ake tukul nyëé kyäämachë ak mbo chëé kimächë :chööröonutëkyuu. ³⁵ Ám kiy ake tukul nyëé kyääyeyë, kyääboorwook kule ám yiisyö nyëé kyäätitirchinë ám kēēliitēnyi, mākweēch kēēyētyēēchinë choo kuskusëch kiisöötë ng'aleekaab Mokoryoontëet Yēesu choo kimwooyë kule, 'Iberuuroot :nyoo ikooytooy kusiir nyoo /kiikochinë.' ”

³⁶ Yu keewaany :Bāwulō kumwooy ng'aleechu, kukutuny āk bichoo tukul ankusaay. ³⁷ Yooto kumoot :icheek Bāwulō ānkuriirtōos kutëé yooto tukul kubirchinë chameetaab keyy. ³⁸ Kiyëé king'woonchi bichooto miisin ku yu kimwooyë :Bāwulō kule mēēbērë tábokukāsë :icheek inee subak. Yooto, kōō-amiis ákoy yëé kimii :mwēenkēēt.

21

Kiwo :Bāwulō Yēerusālēēm

¹ Yu kikiikeebchey keyy āk bichoo, keebe ankubokeelaany mwēenkēēt ankeechuul ákoy Kōos. Nto mii yu kāyyēekunēē, keenam baanta ákoy Rōōtō. Yu kākēng'ēētyēé yooto keeyit Bataara. ² Kibokeenyoorthe mwēenkēēt wōlooto nyëé kimii kwooytōos ákoy Fōyinikë. Keelaany ankeebe. ³ Kikeebe, nto yu kābokēētoobēn Kubrō, kēēmur komostaab cheeronko kēētākyyi keyy Siirya. Yooto, wokōoyyoonyëé :mwēenkēēt Tiirō, kuuyu kimächaktōos /ki-inēm tērëkōök chëé kimii mwēenkoonoto. ⁴ Kikēēnyōōru biikaab Kiriistō ám wōlooto ānkiiburtë keyy bēsyōōsyëk tisab. Kimwoochi :bichoo Bāwulō kubununēē Tāmirmiryēētaab Yēyiin kule māwo Yēerusālēēm. ⁵ Yu kikiikubëk :bēsyōōsyëkoy ám wōlooto, kēēng'ēētyë ankeetas taay āk baannyoo. Kitaseech :mbo ng'eetaabiya tukul kuboonto keyy kooruukwaa āk lēēkōök. Kikeebe ānkubokēēkutunyëé yëbo sakaramteetaab araarayta ankeesaay. ⁶ Yu kākēēburchi keyy chameetaab keyy, kēēsērētyë ankubokeelaany :acheek mwēenkēētkēnyoo ankooyeyy :chuut tukul kēēstoonikwaa.

⁷ Kikeetas taay :acheek āk baannyoo, kung'etee Tiirō kut bokeeyit Tolemay. Kikiisubaay mbo ng'eetaabiya ám wōlooto ānkēēbēēni bēsyēēt akeenke.

⁸ Nto yu kāyyēekunēē, keenam baanta ákoy Kayisareeya. Kitaacheech :ámtooyiintēēt Filibō nyoo ki akeenke ám choo ki tisab choo /kikēēkwëyë ám Yēerusālēēm. ⁹ Kiboonto :chiichoo tibikiyi ang'wan chëé kimanaaba koorin. King'āloolë ng'al chëé kiiboorchinë :Tāmirmiryēētaab Yēyiin.

¹⁰ Yu kābokēēbēēni wōlooto bēsyōōsyëk chëé mā tyaa, kuchōōnēē *:wōorkooyoontēēt ake Yuuteeya nyëé /kikēēkuurëé Akaabo. ¹¹ Kinam anweetaab suwe nyëbo Bāwulō ankuratee keyy bakeenke áwunnyëk āk kērēenkōök ānkumwooy kule, “Mwooyë :Tāmirmiryēētaab Yēyiin kule, ‘Makurat :Yuutayeekaab Yēerusālēēm chiitaab :anwaani ám kēēliitēnyi, nto mii yoo kiiyokoochi biiko choo mā Yuutayeek.’ ” ¹² Kēēkāsë ng'aleechaa kibo chiichoo, keesaaysaay :acheek Bāwulō kēēboontë keyy āk biiko chëé kimii yooto, kule māwo Yēerusālēēm. ¹³ Yooto, kukētweēch :Bāwulō kule, “Ám nee yu ōriirēēnoo ānkōōyëyë mooyēnyuu kunwaakan? Mēēbērë ayeytaat / keerata baateey, nteenee achamaat mbo kule amēēchi Yēerusālēēm kubo kaayneetaab Mokoryoontëet Yēesu.” ¹⁴ Kuuyu kimēētākimuuchë takesaaysaay, keemwaa y kule, “Kubāw :Yēyiin.”

15 Keerat keey ankeebe Yēerusālēēm. 16 Kitaseech :rubiik alake ām Kayisareeya ānkukwērēech ākoy kaytaab chiito nyēē /kikēēkuurēē Munāāsōōn wōlēē kikēēruuyē kwēēmowuunooto. Kibo :chiichi Kubrō ānku inee akeenke ām choo kisimkōōyēnchi Yēēsu.

Kiruutoochi :Bāwulō kāāntōōyikaab kaniseetaab Yēerusālēēm

17 Nto yu kabokeeyit Yēerusālēēm, kutaacheech :mbo ng'etaabiya ām ng'erekweek chēē chaang'. 18 Kikēēruuyē wōlooto, nto yu kāyyēēkunēē, bokeekas Yāākōbō. Kimii :booyik tukul wōlooto. 19 Yooto koosubaay :Bāwulō booyichoo ānkurārchi ng'ālyoo ake tukul nyēē kiikuyēchi :Yēēsu biiko choo mā Yuutayeeek kubuntēē inee.

20 Yu kakas :bichooto ng'aleechaa, kookaasta Yēyiin. Nto mii yoo, kumwoochi Bāwulō kule, "Ng'etaabiya, miitē :Yuutayeeek Yēerusālēēm chēē yitē kisyēērōōk chēē chaang' chēē kiikuchamta Yēēsu nteenee tākuriibē kiruutēkwaa nyēē kōrōōm miisiin. 21 /Kōōkēēmwoochi kule 'kwēēnēētē Yuutayeeek tukul choo kiikuburuch keey āk choo mā Yuutayeeek kule kuweeksee ng'aleekaab *Muusa ameemuraatan lēēkōōk amarub atēbbuutēkaab Yuutayeeek. 22 Ntēē ākoy kukas :bichoo areet akeenke kule 'kēēchōō. Kunyi keeyee nee? 23 Kiito nyēē miitē, ku iyey kuu wōlēē +mākēēmwooytoowuung' :acheek. Kēēboontē biiko alak ang'wan chēē kiikōōtāboonchi keey Yēyiin āmarwoochē buutēēk. 24 Iwēētē keey bichu ānkūtiliil keey :nkinyiing' nto iwutē *Kōōtaab Yēyiin. Nto yityo, ikweyte kiy ake tukul nyēē rubtooy keey āk ntasimnyanaana sukung'eet /kiirēr mētēwookaab bichooto. Mākōōnkētēē :chiī ake tukul yooto kule māmii :manta ām tukuk chēē /kōōkēēmwoochi kurubta keey āk kiyēē iyēyē, nteenee kule miitē irubē atēbbuutēkyoo. 25 Nto kurubta keey āk choo mā Yuutayeeek choo kiikuchamta Yēēsu, kōōkēēsirchi choo barweet kurubta keey āk kiyēē /kookiitiil kule kutayee keey :icheek kwoomē āmit choo /kākēēsooytoochi āynātōōs. Kutayee keey martaayeeet, bany chēbo tyoong'in chēē /kakeekul āk kiisēēn."

/Kikeenanam Bāwulō

26 Yu kāyyēēkunēē, kuwēeto keey :Bāwulō bichoo, nto yu kābokōōtiliil keey, kuba *Kōōtaab Yēyiin. Kiilboor bēsyēēt nyēē bēkunēē :bēsyōōsyēk tisabu choo /kiitiliilēē keey āk yēē /kēēbēēlchinēē chiī ake tukul kōrōsēēk.

27 Yu kikiikuriik kubēk :bēsyōōsyēchoo tisabu, kukas :Yuutayeeek alake chēē kibo yēēmēetaab Eesya kumii :Bāwulō Kōōtaab Yēyiin. Kiwuruur :Yuutayeechaa biiko kunam Bāwulō 28 ānkubōloobōl kule, "Biikyoo bo Isrāyēēl, ānkōōyēētyēēchēēch! Inēētōtē :chiīchiitēnyī biiko tukul ām wōlto ake tukul kung'ālootōtē biikyoo nyēē miyaat, atēbbuutēkyoo āk mbo Kōōyitēnyī. Mā chooto baateey, kāākukwēr mbo subak Kirikiik kukwa biiwuutaab Kōōtaab Yēyiin, kōōntosuur mbo yuutēyū churtaat." 29 (Kikisimkukas :icheek chiichoo kibo kōōrēetaab Ēfēēsō nyoo /kikēēkuurēē Turōōfiimō kuboontōtē keey Bāwulō ām kiriing'. Kibērē :icheek tōōs kikiikukwēryoot :Bāwulō chiichoo kuwo Kōōtaab Yēyiin.)

30 Kuchēyē :taariyeeet ām *kiriinkēēt kumukuul, kulābatunēē :biiko komoswoykik tukul chēbo kiriinkoonoo /ānkēēnāmē Bāwulō /ānkīichuutōtē kung'eetee Kōyooto bo Yēyiin /ānkēēkērē orootunwēkaab biiwuut areet akeenke. 31 Kumii :bichoo kusyēēmē kule kubakach Bāwulō, kuyityinē

:ng'aleechaa nyēē wōō nyēbo lukēētaab Rooma kule kimā mining' :wōōrōōryēēt *kiriinkēētaab Yēerusālēēm tukul. ³² Yooto kuwēētooy :kāāntōōyiintonoo bo lukēēt areet akeenke biiko alak chēbo lukēēt chēē wōōyēch āk chēē minkēēch ākoy wōlooto kimii :wōōrōōryēēt. Nto kukāsē :bichoo kiyēyē wōōrōōryēēt chiichoo bo lukēēt āk biikyii, mānāātākubirsēēt Bāwulō.

³³ Kinam :kāāntōōyiintonoo kibo lukēēt Bāwulō ankumwaaayta /keeratee nyōrōōrōōnik āyēēng'. Nto mii yoo, kuteebee biiko kule, “Ng'oo :chiichi nto subak kayey nee?” ³⁴ Kiwiirunaat :bichoo ng'al. Kimwooyē :chuut chu, kumwooyē :alake alak. Kunyi, maneemuuch :kāāyoyong'iintonoo kunyōōr ng'ālyoontēētaab manta. Kuuyu kibōltōōs :bichoo miisin, kumwooyē :chiichoo bo lukēēt kule /kēēkweryoot Bāwulō kuwo kiyēnkuutaab lukēētaab booryēēt. ³⁵ Yu makuyit :Bāwulō yēē /kikēēloong'tēē, kukōrōmiit :wōōrōōryēēt miisin kut kukalabaat :biikaab lukēēt. ³⁶ Kibōlootē :biiko choo kirubootē Bāwulō kumwooyootē kule, “Owaang'te chiichi!”

King'āloolchi :Bāwulō biiko

³⁷ Yu kikiikuriik kooyiitita :bichoo kibo lukēēt Bāwulō kiyēnkuung'waa, kumwoochi :Bāwulō kāāntōōyiintonoo bo lukēēt kule, “Ara imuuchāktōōs āmwoowuung' ng'ālyoo?” Kuteebee :chiichooto kule, “Ing'āloolē kuutiitaab Kirikiik? ³⁸ Ibooyē :inyiing' oob Miisir ānku inyiing' :nyoo kiwēēkyēēch keey intōōchi kāwōōtik kisyēērōōk ang'wan kuba suurkwēēn ām bēsyoōsyēk chēē ng'eri choo kookukeeyta?” ³⁹ Kukētyi :Bāwulō kule, “Āyēku anii Yu-utāyiin nyēbo Taarso ām Kiliikya, chiitaab :kōōrēēt nyēē mābo kiriing' nyēē mātookunoot. Lēyyē, kany baa, āng'āloolchi biiko.”

⁴⁰ Yu /kākēēchāmchi, kōōyoyonyēē barak yēē /kikēēloong'tēē ankumwechee biiko āwunnyēk kusiiiso. Yu kāākusiiiso :bichoo, kumwoochi :Bāwulō Yuutay-eeek ām kuutiing'waa kule,

22

¹ “Mbo ng'eetaabiya, okas kiyēē āmwooyē nyēē āyēētē keey.” ² Yu kakas :bichoo kung'āloolchinē icheek :Bāwulō ām kuutiitaab Iburaneek, kusiiiso. Yooto kumwooy :Bāwulō kule, ³ “Anii Yuutāyiin. /Kikēēsikyoo Taarso ām Kiliikya, nteenee kyāānrēēē kiriinkooni bo Yēerusālēēm. Kiineetaa :Kāmālyēēl ātebuutēkaab mbo kuuko, ānkyāākiilchi ng'ālyoontēētaab Yēyiin kuu wōloo owooyē :akweek bēsyoōsyēchu. ⁴ Kyāāwusē biiko chēē kirubē kēēltaab Yēēsu kut āmāchē ābākāchē. Kyāānāmootē murēnik āk kooruuk ānkāārātē ākērtooy kō. ⁵ Imuuchē mbo kōōboorwook *:kibkōrōs nyēē wōō āk booyikaab kōōk tukul kule man :ng'aleechu āmwoowook. Kikōōno mbo :kāāntōōyichoo bārōōnōōk āyibchi mbo ng'eetaabkaamet ām Tamaasko. Kun-yoo, kyāāwē wōlooto āmāchē anam biiko sāākweryoonu kukwa Yēerusālēēm /bokiing'woonchi.

⁶ Yu kikiikuriik kuyit :asiista lo nyēbo bēēt, kukariik ayit Tamaasko, kuchō :lēbkēēyēētaab Yēyiin ām barak ankoolaambuuchaa. ⁷ Āryookyi keey ng'wēny. Nto mii yoo, akas kuutiit nyēē kikuurwo kule, ‘Sāwulō, wē, Sāwulō, 'kēē-āmchoo nee?’ ⁸ Ākētyi kule, ‘Inyiing' ng'oo oō, mokoryoontēēt?’ Kukētwoo kule, ‘Anii Yēēsu nyēbo Nāāsārēēt, nyooto imiitē ibārē.’ ⁹ Kikas

:chōrōōnuutēkyuu chēē kīkēēboontootē keey lēbkēēyyēēt, āmēēbērē kiinkētē kiyēē /kīkēēmii /kēēmwoowoo.

¹⁰ Yooto, ateeb kule, 'Ara ayey nee oō, mokoryoontēēt?' Kuwālwoo kule, 'Ng'eet ānkīiwē ākoy Tamaasko. +/Mākiibooruung' ām wōlooto kiyēē +meeyey.'

¹¹ Kinama :chōrōōnuutēchooto āwut ānkōrēētootoo ākoy Tamaasko, kuuyu kikiikutoora :lēbkēēyyoonoo koonyek akor.

¹² Yooto, kuchō :chiito ake ām wōlooto nyēē / kēēkuurēē Anannyaa chokukasa. Kirubē :chiichooto mākuutēkaab Yēyiin miisin ānkikoonyitē inee :Yuutayeeb tukul chēē kimiitē wōlooto. ¹³ Kuchō :chiichoo ānkuchokōyyoonyēēnoo komos ānkumwoowoo kule, 'Ng'eetaabiya Sāwulō, ikaste!' Akaste yooto bakeenke ankaakas inee.

¹⁴ Nto mii yoo, kumwoowoo :chiichooto kule, 'Kookukweying' :Yēyiintēetaab mbo kuuko kule 'inkēt kiyēē mächē :Yēyiin kuyey 'ankiikas Nyoo Karaam Kuchurta 'ankiikas mbo ng'aleek chēē kwoonēē kuutiinyii.

¹⁵ Inyiing' :nyēē +māwēēmwoochi biiko tukul kiyēē !keekasee koonyekuuk āk yitiikuuk. ¹⁶ Kunyoo ii, tēēkānyē nee? Ng'eet /keebatisaniing' ibuuktē ng'ōōkiswookikuuk ām kaayneenyii.'

¹⁷ Yu kawaayey Yēerusālēēm, nto āmiitē āsooyē ām *Kōōtaab Yēyiin, kuchō :ng'oong'uutyēēt mētinyuu. ¹⁸ Kyaakas Mokoryoontēēt kung'āloolwoo. Kimwoowoo kule, 'Ng'eetee Yēerusālēēm areet akeenke, kuuyu mēēbērē makucham :bichu kiyēē imwooyē kurubta keey āk anii.'

¹⁹ Yooto, akētyi kule, 'Mokoryoontēēt, ntēē inkētē :bichuutēchu kule kyāawētootē :anii kung'eetee *kōōtaab saayeeb ake ākoy ake ābirootē bicho choo kiyēnuung' ānkāārātē alak ākertooy kō. ²⁰ Nto mbo bēyoonoo / kīkēēbākāchē Steefaan sāāyyoonyēē :anii yooto āriibē sirookaab biiko choo kimii kurumiisyē ārōōbē icheck kule kikaraam :kiyēē kimii kuyēyē.' ²¹ Yooto, kumwoowoo :Mokoryoontēēt kule, '+Māāyooktiing' lōōyin wōlēē mii :biiko choo mā Yuutayeeb.'

Kiiboor :Bāwulō kule kibo kōōrēetaab Rooma

²² Kiyēbchi yitē :biiko Bāwulō, nto yu kāmwooy ng'aleechu, kubōloobōl :biikēy kumwooyē kule, "Obakach chiichi, māyēmāktōōs /tākēēkāsē." ²³ Kumiitē :bichoo tākubōltōōs ānkumētooy sirookwaa chēē kiiliiktēē keey ānkuwūrē tēērtit, ²⁴ kumwooy :kāāntōōyiintonoo kibo lukēēt /kēēkwēryoot Bāwulō kuwo kiyēnkuutaab bichoo bo lukēēt. Kimwooy mbo subak kule /bokeebas / ānkiikum sukung'eet /kiinkēt kule kiy nee nyēē kibōlchinē :biiko kurubta keey āk inee.

²⁵ Yu kimiitē kiimukuunkēnē kule / sikeebas, kumwoochi :Bāwulō kāāyyoong'iintēēt ake nyēbo lukēēt nyēē kimii kēēyyo yooto kule, "So, bo man ām wōlēē ōmiitē :akweek /keebas chii nyēbo kōōrēetaab Rooma ānku nyēē /mānāākiinkēt mbo kule boonto lēelis nto buryo?" ²⁶ Kukāsē :chiichoo kibo lukēēt kuu nyooto, wokumwoochinē nyēē wōō nyēbo lukēēt kule, "Imiitē wēyēyē nee? Nto yu ākoo bo :chiichi kōōrēetaab Rooma!"

²⁷ Yooto, kuwo :kāāntōōyiintonoo bo lukēēt wōloo kimii :Bāwulō. Nto yitē, kuteebē kule, "Mwoowu, baa, kālē ibooyē kōōrēetaab Rooma?" Kulē :Bāwulō, "Eē, ābooyē wōlooto." ²⁸ Kumwooy :kāāntōōyiintonoo kibo lukēēt kule, "Ntēē kyaakweyte :anii beesaan chēē chaang' sāāyēku chiitaab Rooma." Kumwooy :Bāwulō kule, "/Kikēēsichoo āyēku chiitaab Rooma." ²⁹ Kiichuchuy

key areet akeenke :chêê kimächê kule kōōkuum Bāwulō. Yooto, kunam kuut kāāntōōyiintonoo, yu kēēnkēt kule ākoo kikiikuratee chii nyēbo kōōrēetaab Rooma nyōrōōrōōnik.

Kumii :Bāwulō taayeetaab kōōkwēetaab Yuutayeek

³⁰ Nto yu kāyyēekunēē, kimächê :kāāntōōyiintonoo bo lukēēt kōōnkēt kiyēē kiitēēchinē :Yuutayeek kurubta keyy āk Bāwulō. Yooto, kootyaakta Bāwulō ānkumwoochi kōōkwēetaab Yuutayeek kōōruruuch keyy kumiitē :mbo kibkōrōs chēē wōōyēch. Nto tēē yoo, /kēēkwēryoon Bāwulō kuchō taayeetaab kōōkwoonoo.

23

¹ Yooto, kōōrōōtoot :Bāwulō booyichooto ānkumwoochi kule, “Mbo ng'eetaabiya, ānkētē kule kyaayey :anii ākoy kura yiisyēenyuu kuyitita kuu wōlēē māktooy :Yēyiin.” ² Yu kāmwooy :Bāwulō kuu nyooto, kumwoochi :Anannyya nyoo *kibkōrōs nyēē wōō, biiko chēē kilēēkitēē Bāwulō kule, “Orabaach kuutiit.”

³ Yooto, kumwoochi :nkinee Bāwulō kule, “Makoorabaachiing' :Yēyiin inyiring' nyoo iyibē keyy kule itiliil ām wōlēēb saang'. Itiilchoo ng'al kurubta keyy āk wōlēē wuu :kiruutēkaab Yēyiin ānkiimiitē i-iryēē kiruutēchoo yoo imwooyē kule /kiirabaachaa.” ⁴ Kumwoochi :biiko chēē kimii yooto Bāwulō kule, “-Mēētinyē kooniyit? Kaaming' :nee yu kēēntosuur kibkōrōs nyēē wōō bo Yēyiin?” ⁵ Kukētyi :Bāwulō kule, “Mbo ng'eetaabiya, -māānkētē mbo kule ākoo kā kibkōrōs nyēē wōō kuu yoo mwooyē :siruutēkaab Yēyiin kule, ‘-Meeng'alaal ng'ālyoo nyēē miyaat ām wōlēē mii :bāytooyikaab biikwook.’†”

⁶ Kiinkētē :Bāwulō kule kiilinyootiin :bichoo. Ki *Satukaayeeek :alake, nto alak ku *Farisaayeeek. Yooto, kukuur ām kōōk kule, “Mbo ng'eetaabiya, anii Fārisooyiin ānkāāsālu Farisaayeeek. Āmiitē raat yu /kiikumwoow, kuuyu ātinyinē mooyētē kule ng'ēētyēē :biiko meet choo kiikubēk.” ⁷ Yu kāmwooy :Bāwulō kuu nyooto, kuchuunchuun :Farisaayeechaa āk *Satukaayeeek. Yooto mbo subak kubuntēē keyy :kōōkwēēt. ⁸ Mwooyē * :Satukaayeeek kule māng'ēētēē :chii meet, māmii :malayikaan āk tāmirmiroy. Nteenee iyēchinē :Farisaayeeek ng'aleechaa tukul.

⁹ Kichēy :taariiryeet nyēē wōō kut kung'ēētyo :kāānēētikaab kiruutēk alake chēē ki Farisaayeeek ānkumwooy kule, “Nto yu ākoo māboonto :chiichi lēēlis. Inkētē :ng'oo, nto nyuun kāng'āloolchi inee :tāmirmiryēēt nto ku *malayikeet.”

¹⁰ Kikōrōmiit :wōōrōōryēēt kut koosoot :nyēē wōō nyēbo lukēēt kule imuuchē :bichoo kusankatan Bāwulō kule tōng'! Yooto kōōyookto biikiyi alak chēbo lukēēt kurēkto bokōōsōrunēē Bāwulō kwēēnuutaab bichoo ānkukwēryoot kuwo kiyēnkuung'waa.

¹¹ Nto mii kwēēmooy, kōōnookyi :Mokoryoontēēt Bāwulō ānkulēēnchi, “Bāwulō, -mēēmuy, ikiil. Kuu yoo 'kwēē-āmchi biiko ām Yēērusālēēm kurubta keyy āk anii, +mawweyey kuu nyooto ām Rooma.”

/Kikeeyey ruurumuut kule /keebakach Bāwulō

¹² Nto mii bēsyēēt nyēē kiikēērē, kōōruruuch keyy :Yuutayeek ankuyey ruurumuut. Kyaam muumeek kule mākoy kwaam nto kuyyē kiy kut kukas kurook kule kaakume :Bāwulō. ¹³ Kikēētyēē :bichoo kiyēyē ruurumuunoo

artam. ¹⁴ Kiba ākoy wōlēē kimii :mbo kibkōrōs chēē wōōyēch āk booyikaab kōōk ānkubokumwooy kule, “Kaakyaam :acheek muumeek nyēē -mākiiyēyē lēt kule -mākyyomē āmnyoo ake tukul nto keeyyee kiy ake tukul ākoy kut keekas kule kaakeebakach Bāwulō. ¹⁵ Koong'eet :akweek āk booyikaab kōōk ōyookyi nyēē wōō nyēbo lukēēt kuutiit kule /kēēkweryoon chiichi kuchō taay-eeng'woong' ōmāchē kule tōōnyōōru ng'aleek chēē yēmootiin kurubta keyy āk chiichi. Kēēchōbootiin :acheek keebakach chiichi kumanaayit yuutēyu!”

¹⁶ Nteenee yu kawokukas :wēritaab chēēbto nyēbo Bāwulō ruurumuunoo, kuwo ākoy kiyēnkuutaab lukēetaab booryēt ānkuwokuchiilchi Bāwulō ng'aleechaa. ¹⁷ Kukuur :Bāwulō kāāyyoong'iintētēēt ake nyēbo lukēēt ānkumwoochi kule, “Kweryootē, baa, wēeri kuwo wōlēē mii :nyēē wōō nyēbo lukēēt. Akāsē kule boonto ng'alyoo nyēē mächē kumwoochi.”

¹⁸ Yooto, /kēēkweryoot wēritkēy ākoy wōlēē mii :nyēē wōō nyēbo lukēēt. Yu kayit, kumwoochi :chiichoo kibo lukēēt nyiin ki wōō kule, “Kēēyookwoo :kibratyaantaanaa /kēēbērē Bāwulō kuut. Nto āyitē yēē kāmii, kusoomo kule amutu wēeri kuchō wōlēē imiitē, kuuyu boonto ng'alyoo nyēē mächē kumwoowuung'.” ¹⁹ Kunam :nyēē wōō nyēbo lukēēt wēēroo āwut ānkuwēēto komos sukwaamee lōkōōy. Kiteebēe kule, “Kēēbērē nee?” ²⁰ Kumwoochi :wēritkēy kule, “Kāākuchāmchiin :Yuutayee kule ikweryootē Bāwulō tuun / bokiiyyoong'tēē taayetaab kōōkwēēt /sitākēēbēer ng'aleek chēē yēmootiin kurubta keyy āk inee. ²¹ Kunyi ii, boontētē, -mēē-āsyi keyy bichoo, kuuyu mii :alake chēē kēēyētē artam chēē mächē kule kuriibchi Bāwulō kēelto sukubakach. Kaakwaam :bichoo muumeek kule mākoy kwaam āmnyoo nto kuuye kiy mbo kisich, nteenee ākoy kukas kurook kule kaakubakach Bāwulō. Chōbootiin mbo kuu nyiitēnyi kumächē kukas kuutiing'uung' ām ng'alyoontoonoo mächē kusoomiing'.”

²² Yu keewaany :wēēroo ng'aleechaa, kumwoochi :nyēē wōō nyēbo lukēēt kule kuwēēchi keyy, nteenee kiikāloonchi kule -māwokumwoochi chii ake tukul kule kāākumwoochi inee ng'aleechaa.

/Kikiiwuuy Bāwulō kuwo Kayisareeya

²³ Nto mii yoo, kukuur :nyēē wōō nyēbo lukēēt kāāyyoong'ikyii āyēēng' chēbo lukēēt ānkumwoochi kule, “Obchey lukēēt nyēbo biiko chēē yitē bokolwookik āyēēng' kuyeyta keyy kuba Kayisareeya. Nto yityo, oyeyte lukēēt nyēē bēētēē faraasiinek nyēbo biiko chēē yitē tāmānwookik tisab āk lukēēt nyēbo ng'otwēēk nyēbo biiko chēē yitē bokolwookik āyēēng' kuba :tukul Kayisareeya kwēēmowuuni ku asiistaab sōmōk. ²⁴ Ōyēytoochi nkīnee Bāwulō faraasiinek cheechii sukuyitita nyēē karaam wōlēē mii :kāāntōōyintētēēt Fēēliikis nyoo iyyoonkyinē yēēmoonooto.”

²⁵ Kisirta :nyēē wōō nyēbo lukēēt barweet kubeeta :bichooto nyēē kimwooyē kule:

²⁶ Kuyityiing' :barwaani inyiing' boontētēēt nyēē koonyitoot, Fēēliikis. Āsubooyiing'.

²⁷ Āmāchē āboorung' kule kinam :Yuutayee kiiichoo, nto yu kikiikuriik kubakach, waararaach :anii āk biikyuu kuuyu kyaakas kule ki chii nyēbo kōōrēētaab Rooma. ²⁸ Nto kuuyu kyāāmāchē ānkēt kule ām nee sukōōtēēyis :bichoo miisin kurubta keyy āk chiichoo, ākweryootē ākoy kōōkwēētaab booyikwaa. ²⁹ Yooto ānkēt kule ākoo kirubtooy keyy :riirikwaa āk ng'alyoo

nyēē nāmē keey āk kiruutëkwa, nteenee kimāmii mbo :lēēlis nyēē kiyemaat /kiitiilchi kume nto mbo /keerat. ³⁰ Yu /kābokēemwoowoo kule /kēēmiitē /kēēyēchinē ruurumuut kule /keebakach, atil kule āyokoowu kuchō wōlooto imiitē. +Māāmwoochi biiko choo ing'unyng'uung'tōōs kubo inee kule kuyibung'riirikwaa.

Anii nyoo Kilaawutiyo Lusiiya.

³¹ Kikoonyit :lukoonoo bo booryēēt ng'aleekaab nyēē wōō. Kibeeta Bāwulō kwēemowuunooto ākoy wōlēē /kikēēkuurēē Antibaatri. ³² Yu kāyyēēkunēē, /kēēmwoochi lukēēt nyoo kibo faraasiinek kule kutas taay āk Bāwulō ankooyeey :chuut kiyēnkuung'waa. ³³ Nto yu kabokuyit :choo Kayisareeya, kōōkoochi kāāntōōyiintoonoo kibo wōlooto barwaanaa ānkōōyokoochi nkinee Bāwulō. ³⁴ Kisuman :bāytooyiintoonoo barwaanaa ankuteeb kule, “Bo :Bāwulō yēēmēt nkōnō?” Yu kakas kule ākoo kibo Kiliikya, ³⁵ kumwoochi kule, “+Maakas ng'aleekuuk, yoo kaakuyit :biiko choo ing'unyng'uung'tōōs kubo inyīing'.” Nto mii yoo, kumwaayta :bāytooyiintoonoo /kēēkwēryoot Bāwulō /bokiimiiny kaab *Ērōōtē /ānkēēriib.

24

Kumii :Bāwulō taayeetaab Fēēliikis

¹ Nto mii yoo, yu kaakukeeyta :bēsyoōsyēk muutu kuchakee /kākēēkwēryoot Bāwulō, kuwo :kibkōrōs nyoo wōō ākoy Kayisareeya. Kiwēēto keey booyik alak āk chiito ake nyēē /kikēēkuurēē Tērtuulō nyēē kikōrōōm ng'alaaleet. Kiyib riirikwaa kuba wōlēē mii :bāytooyiintēetaab yēēmoonooto. ² Yu /kābokēēkuur Bāwulō kuwo kō, kōōyoo :Tērtuulō ānkumwoochi Fēēliikis kule, “Boontēēt nyēbo koonyit, kōōkēēng'ērēkyi :acheek bāytooyiisyēēng'uung' nyēbo tāloosyēēt ām bēsyoōsyēk chēē chaang'.” !Kweeyey nyēē karaam simikas taay ankiuwechweech ng'aleek alak sukung'et kutas taay :kōōrēēnyoo. ³ Boontēēt nyēē koonyitoot, Fēēliikis, karaam :bāytooyiisyēēng'uung' ām wōlto ake tukul ānkēēng'ērēkyinē ām kēēlto ake tukul kuyitita. ⁴ Nteenee ii, nyēē wōō, āsoomiing' kule -meechaas iyēbchi yiit kiyēē kēēmāchē kēēmwoowuung' ām nwookinto.

⁵ Boontēēt, mii :chiichi kuyibu nyalilta kōōroni. Iwuruurootē Yuutayeek ām kōōrēēt kumukuul kuyey wōōrōōryēēt. Inee mbo :nyēē intōōchinē biiko choo kiikoobetyeeny keey ankurub nyoo bo Nāāsārēēt. ⁶ Kookusyeeem mbo subak kunyeeree *Kōōtaab Yēyiin. Kiyeyeech :ng'ālyoontoonooto keenam.*

⁸ Kunyi, yoo 'kēēkuumu nkit, +meekas kule ākoo man :kiyēē kēēmwooyē :acheek kurubta keey ākoo chiichi.”

⁹ Kiirōōbēr :nkicheek Yuutayeek kule ki man :ng'aleechaa.

¹⁰ Yu kānyōōr :Bāwulō bārooyinto kung'alaal, kulē, “Ānkētē kule ām kēnyisyēk chēē chaang' choo kookukeeyta, inyīing' :nyēē kwēētiilchinē biiko ng'aleek ām yēēmooniiitēny. Kunyoo, ang'rechaat ayeet keey ām taayeeng'uung'.” ¹¹ Imuuchē chēēbēēru kule manaakeeyta :bēsyoōsyēk tamanu āk āyēēng' kuchakee kyāāwē :anii Yēērusālēēm wāākutunkyi Yēyiin. ¹² Mānāānyōōrwoo mbo :murēchu iyyoong'tēēnoo kōōk ākwiilē keey āk chiī ake

*

tukul ām *Kōōtaab Yēyiin nto, mbo āwuruurootē biiko ām kooriikaab saayee ntō, mbo ām wōlto ake tukul ām Yēērusālēēm. ¹³ Māmii mbo :kiyēē iboorunēē :murēchu kule man :ng'aleechu mwooyē :icheek kurubta keey āk anii.

¹⁴ Ānkoo kuwuu nyooto, āchāmchiintōōsii kule ākutunkyniē Yēyiintēētaab mbo kuuko kuu chii nyēē rubē kēēlooto /kēēmwooyē kule machurtaat. Āyēnchinē kiy ake tukul nyoo chāmchiintōōs āk wōlēē wuu :kitaabuutaab kiruutēk ānku nyoo /kikeesir ām kitaabuutaab *wōōrkooyik. ¹⁵ Āboontēē Yēyiin mooyēēt kuu wōloo wuu :murēchuutēchu kule mākung'ēētyēē meet :biiko choo churtootiin ākoo choo bo ng'ōōki. ¹⁶ Kunyi, ātitirē kwaak āriibē keey ku -maayey ng'ālyoo nyēē -mēēng'erēēchē Yēyiin āk biiko.

¹⁷ Kikyaang'eetee Yēērusālēēm ānkāaminy saang' ām kēnyiisyēk chēē chaang'. Nto yitō, āchōō Yēērusālēēm āyibchi biikiyuu chēē bānoon tukuuk chēē kachāāyēētyēēchinēē ankuchaabeel kōōsēēk. ¹⁸ Kyāātīlii yu kinyōōrwoo :murēchooto ām biwuutaab *Kōōtaab Yēyiin. Kimāāboontē keey biich chēē chaang' ām wōlooto, āmēēbērē mbo kyāāmiitē āyēyē wōōrōōr ake tukul. ¹⁹ Nteenee kimii :Yuutayeeek alake chēbo yēēmēētaab Eesya wōlooto. Yoo icheek chēē kimwooyē, kumāchāktōōs kumii taayeeng'uung' raat bokumwooy kiy nyēē boonto kurubta keey āk anii. ²⁰ Nto yoo māwuu nyoo, kumwooy :murēchuutēchu mii yuutēyū lēēlisto nyēē kinama, yoo kyāāmiitē taayeetaab booyikaab kōōk. ²¹ Tōōs kiito akeenke baateey nyēē miyaat nyēē kyaayey ku yoo kyāāmwooyē kule, 'Kōōyooong'tēēnoo sōō, kōōk, kuuyu āboontēē mooyēēt kule ng'ēētyēē meet :biiko choo kiikubēk.' "

²² Nto mii yoo, kumwooy :Fēēliikis nyoo inkētē kēēliitēnyēēb Yēēsu nyēē karaam kule, "Kāāyooong'tē ng'aleechu ākoy kut kuchō :Lusiya nyoo :inee nyēē wōō nyēbo lukēētaab booryēēt." ²³ Yooto, kumwoochi :Fēēliikis kāāyooong'liintēēt ake nyēbo lukēēt nyēē kimii yooto kule, "Riib Bāwulō āmēēbērē miisin. Ibākookyniē bārooyinto kisich nyēē kakasee keey āk chōōrōōnuutēkyii /sikēēyibchinē mbo kiyēē mächē."

Kyoomchi :Bāwulō Fēēliikis āk Turusiila kurubta keey āk Yēēsu

²⁴ Yu kakeeyta :bēsyoōsyēk chēē ng'eri, kuchōōnto keey :Fēēliikis cheebyoosyeenyii Turusiila nyēē ki Cheebyuutayaa. Yooto, kōōyoooko /bokēēkuurchi Bāwulō kuchō yēē kimiiitē :inee kumāchē kuyēbchi yit ng'aleekyii. Nto yitō :Bāwulō, kung'alaalee kule mächē kōōkoosēē keey :biiko *Kāārarookiintēēt Yēēsu. ²⁵ Nto yu kāwokumwooy :Bāwulō kule mächāktōōs kuchurtootiin :biiko, kuriibē keey, anku +/- mākiitiilchi ng'al ām bēsyeēt nyēē mākuchō, kumuy :Fēēliikis. Yooto, kumwoochi Bāwulō kule, "Kutēēniit chooto ra ēē, wē. Imuuchē iwēēchi keey ākoy ākuuring' subak." ²⁶ Kiyoooktooy /kibokēēkuurchinē Bāwulō kibtaman chokwoomēē lōkōōy ānkumāchē kule kuyibchi inee :Bāwulō chēēbkiisyoong'.

²⁷ Yu kakeeyta :kēnyiisyēk āyēēnku, kookeer :ake nyēē /kikēēkuurēē Bōrkiiyō Fēēstō bāytooyiisyeētaab yēēmoonoo. Nto kuuyu kimāchē :Fēēliikis kule koong'ereech Yuutayeeek kubakaakta Bāwulō kurataat.

25

/Kikēēkwēryoot Bāwulō taayeetaab Fēēstō

24:14 Yëyut. 9:2 **24:15** Tān. 12:2; Yëyut. 4:2; 23:6 **24:16** Yëyut. 23:1; 1Kōōr. 4:4; 2Kōōr. 1:12; 2Tēm. 1:3 **24:17** Yëyut. 11:29-30 **24:19** Yëyut. 24:27-28 **24:21** Yëyut. 24:15 **24:22** Yëyut. 23:26 **24:23** Yëyut. 27:3; 28:16, 30 **24:24** Yëyut. 9:15 **24:25** Yëyut. 17:32 **24:27** Yëyut. 25:9

¹ Yu kakeeyta :bësyōōsyëk sōmōku kuchakee /kakeetool Fēēstō kōōntōōchi yēēmoonotoo bo Yuuteeya, kuwo Yēērusālēēm. ²⁻³ Nto yu kayit, kukwoonchi :mbo kibkōrōs chēē wōōyēch āk kääntōōyikaab Yuutayeeek ānkumwoochi ri-riirikwaa kurubta keey āk Bāwulō. Kisoom mbo kule kōōwu Bāwulō kuwo Yēērusālēēm sukuriibchi kēēlto ankubakach. ⁴ Yooto, kukētyi :Fēēstō kule, “Rataat :Bāwulō ām Kayisareeya ānkāāmītē :anii āwēētii wōlooto ām lēēkitō. ⁵ Yoo ākoo mii :ng’ālyoo nyēē miyaat nyēē kiikuyey, ōmwoochi biikwook alak kukwa wōlooto bokumwooy riirikwaa kurubta keey āk inee.”

⁶ Yu kākōōbuur :Fēēstō Yēērusālēēm bësyōōsyëk sisiit nto taman, kurēkto Kayisareeya. Nto yu kāyyēēkunēē, kukuur kōōkwēēt ankumwaayta /kēēkwēryoon Bāwulō kuchō kōōk. ⁷ Yu /kakiyiitita Bāwulō, kōōmuutmuut :Yuutayeeek chēē kikiikukwaanee Yēērusālēēm ānkumwooy ng’al chēē chaang’ chēē kimāyētyēēchinē kiy.

⁸ Yooto, kutuuch keey :Bāwulō kule, “Manaayey kiy ake tukul nyēē mächāmē :kiruutēkaab Yuutayeeek, nto anyeeree *Kōōtaab Yēyiin, nto mbo āntosuur *Kayisaar.”

⁹ Kuuyu kimāchē :Fēēstō kule koong’ereech Yuutayeeek, kuteebee Bāwulō kule, “Āra iyeytaat keey iwē Yēērusālēēm suwāāyooong’tēēniing’ kōōk ām wōlooto kurubta keey āk ng’aleechu?” ¹⁰ Kukētyi :Bāwulō kule, “Āmiitē :anii raat taayeetaab kōōkwēētaab biikaab Rooma yēē yēmāktōōs kule /kiiku-umunēēnoo. Mānāyēchi Yuutayeeek kiy ake tukul nyēē miyaat kuu wōloo inkētitooy :nkinyiing’. ¹¹ Nto yoo ākoo kāmii :kiyēē miyaat nyēē kyaayey nyēē nyoolchoo /keebakachaa, ku -maanyokoor meet. Nto yoo ākoo mwooyē :Yu-utayeechu ng’aleek chēē mātinyē manta kurubta keey āk anii, kumāmii :chii nyēē boonto kāāmuukēywēēk kōōyokoochoo icheek. Āmāchē /kiiyokoochoo *Kayisaar.”

¹² Yooto kōōrwooch :Fēēstō āk kiirwookikyii, nto mii yoo, kumwoochi Bāwulō kule, “Keemwaay kule imāchē /kiiyokoochiing’ Kayisaar, +mēēwē wōlooto.”

Kyaam :Fēēstō lōkōōy āk bāytooyiintēēt Akiriiba

¹³ Yu kabokukeeyta :bësyōōsyëk chēē ng’eri, kuwo :bāytooyiintēēt Akiriiba āk cheebyoosyeet ake nyēē /kikēēkuurēē Bēērnikē* bokoosubaay Fēēstō. ¹⁴ Nto kuuyu kibēēnyyēē wōlooto bësyōōsyëk ku chaang’, kwaam :Fēēstō lōkōōy āk bāytooyiintonoo kurubta keey āk ng’aleekaab Bāwulō. Kimwoochi nyiin kule, “Miitē, naas, :chiito ake nyēē kibakaakta :Fēēliikis kurataat. ¹⁵ Yu kāwāāwē Yēērusālēēm, kukwoonchoo :mbo kibkōrōs chēē wōōyēch āk booyik chēbo Yuutayeeek ānkubokumwoowoo ng’al chēē itēyēē keey kurubta keey āk chiichi kumāchē kule /kiitiilchi ng’al. ¹⁶ Yooto, āmwoochi bichoo kule mā ātēbuutēkaab biikaab Rooma /kiiruusta chii kumātuuyo āk nyoo riirēē keey kubo inee ānkunyōōr bārooyinto nyēē kayeeteē keey. ¹⁷ Nto yu kabokeekwaante keey ākoy wōli, manaakaay keey mbo kisich, ntee-nee kyāākuur kōōkwēēt kutuuyo ām bësyēēt nyēē kiikēērē ankaamwaayte /kēēkwēryoon chiichoo kuchō kōōk. ¹⁸ Nto yu kāwokung’alaal :biiko choo kiyibu riirik, kumāmii mbo :ng’ālyoo nyēē kimwooy kule kiyey :chiichoo kuu wōlēē kyāāsōōtitooy. ¹⁹ Nteenee kimwoowoo ng’al chēē kichuunchu-unoottiin kurubta keey āk wōlēē kisooytooy :icheek āk subak kurubta

keyy ak chii nyēē kiikume nyēē / kēēbērē Yēesu nyēē kimwooy :Bāwulō kule soboot. ²⁰ Kimāatinyē wōlēē +maakuuyte ng'aleechaa. Kunyoo, ateebee inee yoo chāmē /kēēkwēryoot kuwo Yēerusālēēm /bokiikumunēē wōlooto kurubta keyy ak ng'aleechaa. ²¹ Yu kāwokumwooy :Bāwulō kule / takeekanyee ng'aleechaa *Kayisaar, amwaayte /tākēēriib akoy /kēēkwēryoot kuwo wōlooto.”

²² Yooto, kukētyi :Akiriiba Fēestō kule, “Āmāchē :anii āyēbchi yiit chiichi.” Kumwoochi :Fēestō kule, “+Mēēyēbchi yiit tuun.”

Kumiitē :Bāwulō taayeetaab Akiriiba

²³ Nto yu kāyyēekunēē, kuwo :Akiriiba ak Bēērnikē kuboonto keyy biiko alak chēē ki wōōyēch ak chēē kitookunootiin am kiriinkoonooto ankootentēen :tukul akoy kōōk. Kōōyookto :Fēestō kuut kule /kēēkwēryoon Bāwulō. ²⁴ Yooto, kumwooy :Fēestō kule, “Bāytooyiintēēt Akiriiba ak biiko tukul choo oboontē keyy, okas chiichi. Kōōkukwoonchoo :Yuutayeeek kutēē yēē tēē am Yēerusālēēm ak mbo am wōli bo Kayisareeya kubōlē kule māyēmāktōōs /tākēēkāsē kuso-boot. ²⁵ Nto ābērē ārōōtootē, kumāmii :kiy mbo nyēē kiikuyey :chiichi nyēē misiyinē /keebakach. Nteenee kuuyu kimāchē :chiichi /kiyyoong'tēē taayeetaab bāytooyiintēēt nyēē wōō, amwaayte /kēēkwēryoot kuwo Rooma. ²⁶⁻²⁷ Nto ābērē ālē, kumāmii mbo :kiy nyēē āmuuchē asir kurubta keyy ak chiichi nyēē +/mākēēyibchi nyēē wōō. Ākāsē kule mā karaam /kēēkwēryoot chii nyēē rataat /āmākiiboor lēēluutyēēt nyēē boonto. Kunyoo ii, boontēēt, kāākwēru kuchō taayeeng'woong' akweek tukul nto miisin kuchō taayeeng'uung' inyiing' Akiriiba, sukung'et yoo kātōok :kiy am wōlēē +/makeekuuyta, +māānyōōru kiyēē +maasir.”

26

¹ Yooto, kumwoochi :Akiriiba Bāwulō kule, “/Kāākēēyootuung' iyeet keyy.”

Kiyēet keyy :Bāwulō am taayeetaab Akiriiba

Kōōtōrōōr Bāwulō āwut, ānkumwooy kule, ² “Bāytooyiintēēt Akiriiba, ang'erechaat ra āyooonyēē taayeeng'uung' amwooyē ng'aleek chēē āyēētēē keyy kurubta keyy ak ng'aleek tukul choo mwōoyē :Yuutayeeek kurubta keyy ak anii. ³ Ang'erechaat kuuyu inkētē :inyiing' nyēē karaam ātēbuutēkaab Yuutayeeek ak mbo kiyēē kēēchuunchuunnyēē. Kunyoo ii, boontēēt, āsooyiing' kule imuyte ānkiiyēbchi yiit kiyēē āmiitē wāāmwooyē.

⁴ Inkēt :Yuutayeeek tukul am Yēerusālēēm wōlēē kiwuu :soboonyuu kung'eetee āmining'. ⁵ Kiikōōnkētoo bēsyōōsyēk chēē chaang' ānkōōmuuchē mbo kōōboor, yoo chāmē, kule kyāābooyē *Farisaayeeek choo kikōōmēch miisin am riibseētaab kiruutēk. ⁶ Neennyi /kākiyyoong'tēēnoo kōōk /kiikumwoow, kuuyu ākēnēē keyy kiyēē kikuurtoochi :Yēyiin mbo kuuko. ⁷ Kumii :Yuutayeeek tukul kuyēyē yiisyēētaab Yēyiin bēēt ak kwēēmooy, kōōkēnēē keyy kukas kule makuyeyakay kuu yoo /kikēēkuurtoochinē. Boontēēt nyēē wōō, ng'ālyoontooni /kiikēnēē keyy :nyēē kayey :Yuutayeeek kōōyooong'tēēnoo kōōk. ⁸ Kunyoo, ātēēbē kule am nee yu simōōyēnchinē :akweek kule ing'ēētēē :Yēyiin meet chii nyēē kaakame?

⁹ Kyaachamte :nkanii kule asyeem kēēlto ake tukul nyēē kiimuuchāktōōs akwiil Yēesu nyēbo Nāāsārēt. ¹⁰ Kyaayey kuu nyooto am Yēerusālēēm. Am kāāmukēyewēēk chēē kikōōno :mbo kibkōōros chēē wōōyēch, kyāānāmootē

biikaab Yëesu wōlēē wōō ānkāākërtooy kō. Nto yoo /kābokiitiilchi kule / keebakach, ku anii akeenke nyēē kyāāyibē āwut barak āchāmchiintōōsii. ¹¹ Kyāāwēēsyētōōtēē kooriikaab saayeet chēē chaang' āng'woonchinōōtēē biiko ānkāāsyēēmē ākērchi koong' kutayee keye ng'aleekaab Yëesu. Kyāākōrōmiitu miisin kut ā-āchinē mbo kiriinkōōsyēk chēbo saang' wāāwusē alak chēē kimii wōlooto.

¹² Nto mii bēsyēēt ake ām booniinēk chēē wuu chooto, kyāāmiitē āwēēti Tamaasko kukāākukōōno :mbo kibkōrōs chēē wōōyēch kāāmuukēyēwēēk kule anam bichu. ¹³ Nto makuriik kuyit āsiiswēkaab bēēt, kutāāmiitē kēēltaab too āwēēti ii, mokoryoontēēt, kuchōōnēē :lēbkēēyyēēt barak nyēē kil- ilēkēchēchē kusiir asiista. Kiikweny yooto kyāāmiitē āk chōōrōōnuutēkyuu. ¹⁴ Kikiiryaaakte keye :tukul, nto mii yoo akas :anii /kēēkuuru ām kuutiinyuu kule, 'Sāwulō, wē, Sāwulō, 'kēē-āmchoo nee? Nto yu 'kēēlityi keye ng'ot, yoo imiitē iwēēkyoo keye kuu nyooto.'

¹⁵ Yooto, ateeb kule, 'Inyiing' ng'oo oō, mokoryoontēēt?' /Kēēkētwoo kule, 'Anii Yëesu, nyooto imiitē ibārē. ¹⁶ Kunyi, ng'eet. Kāābooruung' keye saakweying' iyēku motwooriintēnyuu ankiimwaaytaate kiyēē 'keekas kurubta keye āk anii āk mbo kiyēē +māābooruung'. ¹⁷ +Māāriibiing' yoo keenyaliiiling' :biikuuk āk choo mā Yuutayee. Āmiitē wāāyooktiing' ¹⁸ isōōwunōōtē ichēk kuweeksee wōlēē mii :mēēnānēēt kukwa wōlēē mii :lēbkēēyyēēt ankung'etee :rātiisyēētaab Kibrōkōsyoontēēt kukwa wōlēē mii :Yēyiin. Yoo keekaaseenaa keye :bichoo, +māānyōōchi kaat /ānkiiyiiti wōlēē mii :choo kyaātiiilil.'

¹⁹ Kunyoo ii, bāytooyiintēēt Akiriiba, manaatay :anii āyēnchi ng'oong'uutyoonoo kichōōnēē barak. ²⁰ Kyāā-āmchi kurook biiko chēē kimii Tamaasko kule kuweeksee choolwookātēēng'waa ankucham Yēyiin ānkōōboorunēē yēyuutëk kule kiikuwek. Nto yityo, chāā-āmchi nkicheek chēbo Yēerusālēm āk chēbo Yuuteeya kumukuul āk mbo bōrōryōōsyēk tukul choo kimā Yuutayee. ²¹ Ng'ālyoontoonooto :nyēē kiyey Yuutayeechu kunama āmiitē biiwuutaab *Kōōtaab Yēyiin ankusyeeem kule kubakachaa. ²² Nteenee kiyēētyēēchinonwoo :Yēyiin ākoy kura. Kunyoo, āmiitē ra kāāyooony yuutēyu ā-āmchinē lōkōōywēchu biiko chēē minkēēch āk chēē wōōyēch. Mēēbērē āmiitē āmwooyē chēē kaatasee kusiir choo kimwooyē *:wōōrkooyikaab Yēyiin āk *Muusa kule makuyeyakay. ²³ Kimwooy kule makunyalil *:Kāārārookiintēēt anku inee :nyēē makuyēk nyēbo taayta / kiing'etee meet kwoorōōrchi Yuutayee āk mbo choo mā Yuutayee lēbkēēyyēēt."

²⁴ Yu kāmwooy :Bāwulō ng'aleechaa, kunam kuut :Fēēstō ānkulēēnchi, "Kāākubunuung' mēt, wē, Bāwulō! Kaakuyeying' :sumanaanaang'uung' kooraan :mēt." ²⁵ Kukētyi :Bāwulō kule, "Fēēstō, boontēēt nyēē wōō, mānāābunwoo :mēt mbo kisich. Kiyēē āmiitē āmwooyē ku kiy nyēē yemaat anku bo manta. ²⁶ Inkētē mbo :nkinee bāytooyiintēēt kubooyiit man ng'aleechaa kuuyu mēēbērē kiyēyāksēē wōlēē kimābo laat. Kunyoo, āmuuchē mbo āmwoochi nkinee nyēē māmii :muyātēēt.

²⁷ Boontēēt, bāytooyiintēēt Akiriiba, iyēnchiintōōsii :inyiing' āk ng'aleekaab *wōōrkooyik? Ābērē iyēnchiintōōsii." ²⁸ Kukētyi :Akiriiba kule, "Lēēkit

iweechaa āyëku chiitaab Kiriistō.” ²⁹ Kuwālchi :Bāwulō kule, “Yoo kā lēëkit, nto ku lōō, āsooyë Yëyiin kule māyëk inyiing' baateey :nyëë kaweeek, nteenee chii ake tukul nyëë mii kuyëbchinë yiit kiyëë āmwooyë sookerkeyiitu anii, nteenee baateey kēētēerchiinë kubo nyōrōōrōōnichu.”

³⁰ Kōōyyo :Fēestō, Akiriiba āk Bēērnikē ākoo mbo nkicheek choo kiboonto keey tukul ankuba saang'. ³¹ Kibokumwoochiin kule, “Ntēē māmii :chiichi kuyëyë ng'al chēē yēmāktōōs / keebakach, nto mbo kule / keekerta kō.” ³² Yooto, kumwoochi :Akiriiba Fēestō kule, “Nto kāmānāāmwwooy :chiichi kule / bokiiyyoong'tēē taayeetaab *Kayisaar, nto /kaakiityaakta.”

27

Kiwēētēē Bāwulō mwēēnkēēt ākoy Rooma

¹ Nto mii yu /kikiikiitiil kule keebe kōōrēētaab Itaalya, /kiiyokoochi Bāwulō āk kibratiiysek alak chiito ake nyëë /kikēēkuurēē Yuulyō nyëë ki nyëë wōō nyēbo lukēētaab kaab *Kayisaar.

² Yooto, keelaany mwēēnkēēt nyëë kitākyinē keey Atiramiito nyëë kimii wokumurē kiriinkōōsyëk chēē kimii sakaramteet nyēbo yēmēētaab Eesya. Kikēēboontootē keey Aristaarko, chiitaab Maketoonnya nyëë kichōōnēē Tēēsālōōnikē.

³ Yu kāyyēekunēē, keeyit Sitōōn kosolēny. Yooto, kuyëchi :Yuulyō Bāwulō nyëë karaam kuchāmchi kuwo wōlēē mii :chōōrōōnuutēkyii /sikiikoochi kiy nyëë kāyētyēēchinēē keey. ⁴ Nto mii bēsyēēt nyëë kiikēērē, kēēng'ēētyēē yooto subak ankeenam baanta ām mwēēng', nto kuuyu kitākyēēch keey :wusōōnēt nyëë nyikiis, keesyeb komosta nyëë kiiyēelaat nyēbo Kubrō ānkēētākyi keey tō. ⁵ Nto yu kikiikeebeetee mwēēnkēēt keekeeytee sakaramteetaab yēmēētaab Kiliikya āk nyēbo Bamfulyaa, keeyit Muura, *kiriinkēēt nyëë kimii yēmēētaab Lukiya. ⁶ Kinyoorta yooto :chiichoo ki wōō nyēbo lukēēt mwēēnkēēt ake nyēbo *kiriinkēētaab Aleksaantrya nyëë kimii kuwētēyi Itaalya. Yooto, kumwoowēch kule keelaany mwēēnkoono.

⁷ Kiwuuyiityēch :baanta miisin nto bokeeyit Niitō. Nto kuuyu kiitaay-eeneech :wusōōnēt keetas taay āk kēēloo, keeweek keey kēētākyi keey cheeronko ankeerub wōlēē kimāwusunēē :yoomēēt ām Kērēētē. Kikēēmur yēēt ake yēē /kikēēkuurēē Salmoone. ⁸ Kinyikisyēēch :wusōōnēt miisin yu /kākēētākyi keey tinkey. Kikeebe ām wuuyinto kut bokeeyit yēēt ake yēē /kikēēkuurēē 'Sakaramteet nyëë Yimu' nyëë kilēēkitēē *kiriinkēētaab Laseeya.

⁹ Kikiikiiboot āsiiswēk chēē chaang' kubo wusōōnoonoo ānkimii wokumiyātiitu :baanta kuuyu kimii kuriiku :bēsyōōsyëk chēē kōrōōm :wusōōnēt.* Yooto, kumwooy :Bāwulō kule, ¹⁰ “Murēchu, nto yu ākāsē kule mii wokumiyātiitu :baani. Yoo katakeetas taay makunyeerakay :mwēēnkēēt ānkubootyo :tukuuchu mii mwēēng' ānkiiboot mbo soboonwēkyoo.” ¹¹ Kitay :Yuulyō kiyēē kimwooy :Bāwulō ankucham ng'aleekaab chiitaab :mwēēnkēēt āk chēbo nyëë kiiyyoonkyinē mwēēnkēēt. ¹² Nto kuuyu kimāyemāksē kōōbuur yooto bo sakaramtaanaa kut kukeeyta :bēsyōōsyēkaab wusōōnēt, kookaykaay :biiko wōlēē wōō kule keetas taay ākoy Fōyinikē. Ki sakaramteet :nyiitēnyī ām Kērēētē nyëë kikaaram bokiiimuunyēē ānkiiimuuchē :chii kuyiityi kubununēē tinkēēyōōsyēkaab cheeronko nto nyēbo tō.

¹³ Nto yu kãwus :yoomeet muut nyëbo komostaab cheeronko, koosoot :icheek kule kãakuyityiin :kiyëë kiisootë. Kunyoo, kootyaach mwëenkëet ankutas ak baanng'waa kung'oosng'oosyootëë sakaramteetaab Kërëëtë. ¹⁴ Nyëë mā tyaa, kuchō :wusōōnëēt nyëë nyikiis nyoo /kikëëkuurëë 'Tō-koong'asiis' nyëë kiwusunëë Kërëëtë. ¹⁵ Kunyoo, kikikir mwëenkëet kut keechamte keey /keetwaareech. ¹⁶ Yu kãbokëemur sakaramteetaab kōor kisich nyëë kiikwëen :bëy nyëë /kikëëkuurëë Kawuuta, kyaam booryëet kut kiichuutu mwëenkëet nyëë mining' nyoo kiichuutootë :nyoo wōō kuchō nyiin āriit. ¹⁷ Yu /kikiikiichuut kuchō āriit, /keekwiiliil mwëenkoonoo ki wōō kuyaam kule tetete. Kuuyu kinyōkōriitu :bichoo kule imuuchë koonach :mwëenkëet ng'aayneet nyëbo sakaramteetaab Liibya, kuwiirchi araaray kiito ake nyëë kiichuchuyë baantaab mwëenkëet ānkubākookyiyi yoomeet kōōrëetoot mwëenkëet. ¹⁸ Kitas taay :wusōōnoonoo nyikiis kuwus. Nto yu kãyyëëkunëë, /këēmëto tukuuk ām mwëeng' kule sukukuskusiit :mwëenkëet. ¹⁹ Nto bësyyëet nyëë kiikëerë, /keewiirta mbo tukuuk choo /kikëëkwoonyëë mwëenkëet ak tukuuk chuut alak tukul. ²⁰ Kituuluunkënoot :wōliin bo barak ām bësyoōsyëk chëë chaang' nyëë /kimākëëkāsë asiista nto mbo kookeelik. Kitas taay yooto tukul :wusōōnëēt kwaawesiit, nto yityo, kubëk :moonikyoo kule ākoo -mëetākōomuuchaktōōs /kiiraraacheech.

²¹ Yu kikiikumisyo :moonik nyëë kimëëmāchë :chii kwoomiis, kōōyyo :Bāwulō ānkulë, "Murëchu, nto kōōkāswo yoo kãamwoowook kule -mōōng'lëetyëë Kërëëtë, nto kāmāāmook :kiy nto kāmōōbootë kiy. ²² Nteenee āmwoowook kule ōkich, kuuyu māmii :chii nyëë makume, nteenee makuburyet :mwëenkooni. ²³ Kōchōōnchoo *:malayikeetaab Yëyiintëenyuu nyoo āyëchinë yiisyëet kwëemooy ānkumwoowoo kule, ²⁴ 'Bāwulō, -mëëmu, +/ mākiiyyoong'tëëning' taayeetaab *Kayisaar ankaakuriiree :Yëyiin biiko choo ōbootootë keey ām mwëeng' nyëë mākoy kubëk.' ²⁵ Kunyoo ii, murëkyoo, ōkiilyë, kuuyu ākooosë keey Yëyiin kule makuyeyakay kuu yoo kãākumwooytoowoo. ²⁶ Nteenee +/makeetwaareech ākoy kōōrëet ake nyëë kiikwëen :bëëko."

²⁷ Kitas taay :wusōōnëēt kutwaareech ām Araaraytaab Metitereennya.† Nto mii yu makuriich kwëemooy kwëen ām kwëemowuutaab taman ak ang'wan kulekeeyimeech :wusōōnëēt, kumach kōōnkët :biiko choo kimii mwëeng' kule kikiikuriik keeyit kōōrëet. ²⁸ Yooto, kuwiirta kiito ake nyëë nyikiis nyëë /kikiikëerātyi bōrōōwëet sukukasee wōlëë tëë :bëëko. Nto bërë kulë, kiyitë fuutiinëk bokol ak tibtëm kuwo ng'wëny. Nyëë mā tyaa /kiiyokooyto subak bōrōōwoonoo. Nto bërë /këelë, ku fuutiinëk sokool. ²⁹ Kikëëmuuyë kule imuuchë :mwëenkëet kuryaach rwoontōok choo lëëkitëë sakaramteet. Yooto, kiyyokooytë karnaak ang'wan /kiyyoong'tëë mwëenkëet ankeesaay kule kuyyëëkyëëch. ³⁰ Kisyenge :biiko choo kimii kōōrëetootë mwëenkëet kule kumwëy. Kinam mwëenkoonoo ki mining' nyoo kimii nyiin āriit ankuyey keey kule kimii kōōyokooytooy karnaak alak choo /kiyyoong'tëë mwëenkëet, nteenee ākoo kimāchë kule kumwëyëë kiyooto. ³¹ Nto mii yoo, kumwoochi :Bāwulō Yuulyō ak biikyii bo lukëet kule, "Yoo kāmëëbuur :bichu wōlëëb mwëenkooni, ku -mōōsobtōōsii." ³² Yooto, kutil :bichoo bo lukëet bōrōōk chëë /kikiikëerātiisyëë kōōsuuyto :mwëenkoonoo ki mining'.

³³ Nto yu mākōōrir :kōōrēēt, kumwoochi :Bāwulō biiko kule, “Ām bēsyōōsyēk chēē yitē taman āk ang'wan choo kookukeeyta, kwoobeete kuut ānkōōruuyē kuut. ³⁴ Kunyi, āmwoowook kule ō-āmiisyē sōōnyōōru nkuruuk sōōsobchē kuuyu māmii :chiī mbo akeenke ām akweek nyēē makume.” ³⁵ Yu kēēwoong' :Bāwulō ng'aleechu, kunam mukaatiit ānkubirchi Yēyiin kōōnkōy ām taayee-taab bichoo. Nto mii yoo, kubetes ānkutoow kwaam. ³⁶ Kikimkiimiitu :bichoo ānkwoomiis :nkicheek. ³⁷ Kikēēyitē :tukul chēē kikeēmiitē mwēēng' biiko bokolwookik āyēēng' tāmānwookik tisab āk lo. ³⁸ Yu kikiikwoomiis :bichooto tukul kut kubiyooong'iis, kumētyi nkoonuuk araray sukukuskusiit :mwēēnkēēt.

³⁹ Kuyyēēchē :kōōrēēt, maneemuuch :icheek kōōnkēt kōōrēēt nyēē kikas, nteeneē kikas yētē ake yēē kiiwulta keyy :bēēko yēē kitinyē ng'aayneet yēē /kikiitiil kule bokōōyyoong'tēē mwēēnkēēt yoo keemuuchakay. ⁴⁰ Yooto, kootichtiich karnaak choo /kiyyoong'tēē mwēēnkēēt ankootyaach tukuuk chēē /kēēwēēchwēēchēē mwēēnkēēt. Nto mii yoo, kōōtōrōōr tukuuk chēē toochē yoomeet sukung'et kuwusto :yoomeet mwēēnkēēt wokōōyyoonyēē sakaramteetaab ararayta. ⁴¹ Kitākyi mwēēnkēēt koonach ng'aayneet nyēē kikiituulākoy kukiilchi :sēruutaab mwēēnkēēt yooto ānkutōōr :wusōōnēēt bēēko kwiiri komostaab saaruuryeet.

⁴² Kichōb :biiko choo kibo lukēēt kule kubakach kibратиisyek sukung'et mābir bēēko kumwēy. ⁴³ Nto kuuyu kimāchē :Yūulyō kule kōōsoob Bāwulō, kuyeete bichoo kuyey kuu wōloo kākāākuchōbto. Yooto, kumwoochi chēē kiimuuchē kubir bēēko kule koonto kubiroot bēēko ākoy taban. ⁴⁴ Nto choo king'ēt, kimāchāktōōs :choo kubeeteē keetiik choo kibētēkunēē keyy mwēēnkēēt. Kiyit :biiko tukul taban ām kēēlwookichooto tukwaay nyēē manaam :kiy ake tukul.

28

Kikeeyit kōōrēētaab Maalta

¹ Nto mii yu kabokeeyit ararayta taban, kēēbēēru kule ākoo ki Maalta :kōōroonoo kikiikwēēn :bēēko. ² Kitoroocheech :biikaab kōōroonoo nyēē karaam. Nto kuuyu kimii :roobta ānku kaytit :kōōrēēt, kōōloowēēch maata. ³ Kiwokukweyaat :Bāwulō kweenik alak, nto yu kēēkoochi ma, kusiikunee :eereeneet kweenichaa yu kasyool :maata ānkunooynoochi keyy āwutaab Bāwulō. ⁴ Yu kakas :biikaab kōōroonoo kuu nyooto, koosoot kule, “Ākoy ku rumiin :chiichi. Ānkoō kaakoomuuch kuchililee meet nyoo kātānyōōru ām araray, tākurubē :mnyaat.” ⁵ Nteeneē kileleka :Bāwulō eereeneet kōōsuuchi mā nyēē manaam inee :kiy. ⁶ Kiisōōtē :biiko kule makookwa :awut nto kule makooryaakta keyy ankume. Kikānyiiis :bichooto kulōōyit kumāchē kukas kiyēē makuyeyakay. Yu kukas kule māmii :kiyēē kaam Bāwulō kulē, “Tōōs āynāt :chiichi.”

⁷ Kimiitē yooto :mbareetaab chiitaab kōōroonooto. Kitookunoot :chiichoo /ānkikēēkuurēē Bubliiyō. Kitaacheech :chiichoo ām mooyēēt nyēē lēēl kebe kanyii ānkuriibēēch nyēē karaam bēsyōōsyēk sōmōk. ⁸ Kimnyoonē :kwaani-itaab chiichooto ām kō ānkimii kāru kitintiri. Kilāyēē :maat ānkōōbuuntooy :mooyēēt. Wokoorwaam :Bāwulō ānkutiinyēē āwunnyēk ānkusoochi. Yooto, kusob :boontoonoo. ⁹ Yu kakas :biikaab kōōroonoo chēē kimnyoontōōs,

kukwa wōlēē mii :Bāwulō ānkōōsoob. ¹⁰/Kikēēkoonyitēēch ām kēēlwookik chēē chaang'. Nto yu kikēēmiitē kēēchōbē keey sikeebe, kukōōnootēēch :bichoo tukun chēē chaang'.

Kikeebe Rooma

¹¹ Yu kābēk :arook sōmōku, kēētoowu baanta subak. Kikeelaany mwēēnkēēt ake nyēbo *kiriinkēētaab Aleksaantrya nyēē kikiimuunyēē kōōroonooto kule kukeeyta :wusōōnēēt. /Kikēēkuurēē mwēēnkoonoo “Āynātōōs saram Kas-toor āk Bolukis.” ¹² Kikeebe ākoy yēēt ake yēē /kikēēkuurēē Sirakuusa ānkēēbēēni yooto bēsyōōsyēk sōmōk. ¹³ Nto bēsyēēt nyēē kiikēērē, keebe ākoy Rēkiyō. Nto yu kāyyēēkunēē, kuwusunēē :yoomeet komostaab sōōy kuchaakteeneech ākoy *kiriinkēētaab Bōtyōōli. ¹⁴ Kikeenyoorthe wōlooto bo kiriinkoonoo mbo ng'eetaabiya alak chēē kitaacheech kiibuurtē keey ām bēsyōōsyēk tisab. Nto mii yoo nanyuun, keebeete kērēēnkōōk kēētākyyi keey Rooma. ¹⁵ Yu kāwokukas mbo :ng'eetaabiya ām wōlooto bo Rooma kule kikēēmiitē kēēkwoonni, kutōōkwēēch. Kikānyiiis :alake yēē /kēēkuurē kule “Kooriik sōmōk chēē /kiimuunyēē,” nteenee kikēēw :chuut ākoy yēē /kēēkuurē kule “Sōkōōniitaab Ābiyyō.” Yu kāwokōōbuurto keey :Bāwulō bichoo, kubirchi Yēyiin kōōnkōy. Kiyey :yooto inee kukich. ¹⁶ Nto yu kabokeyyit Rooma, /kēēchāmchi Bāwulō kōōbuur nkit āk riibiintēēt akenke.

Kyaamtaat :Bāwulō ng'ālyoontēētaab Yēyiin kuriiboot

¹⁷ Yu kakeeyta :bēsyōōsyēk sōmōku kukakeeyit Rooma, kukuur :Bāwulō kāāntōōyikaab Yuutayeek. Nto yu kikiikōōrruuch keey, kumwoochi :Bāwulō icheek kule, “Mbo ng'eetaabiya, mānāākōchōnkyyi biikyoo nto mbo ātēbuutēkaab mbo kuuko. Nteenee /kikeenama ām Yēērusālēm /ānkiiyokoochoo biikaab Rooma. ¹⁸ Kōōkuumwoo :bichoo anukam kule kootyaaktaa kuuyu kimāmii :lēēlis ake tukul nyēē kinyoolchoo /keebakachaa. ¹⁹ Nto yu kabokukwiil :Yuutayeek /kiityaaktaa, akas kule kaykay /kiyyoong'tēēnoo taayeetaab *Kayisaar, ānkoo kimāmii :kiy nyēē miyaat nyēē chāāmwooyē kule kiyēwoo :biikyyuu. ²⁰ Ng'ālyoontooniitēny :nyēē kayeya amach kule akasaak oō, booyichu. /Kakeerateenaa nyōrōōrōōnichu kubo nyoo ikēnēē keey :mooyēētaab Isrāyēēl kumukuul.”

²¹ Yooto, kukētyi :bichoo Bāwulō kule, “Nto yu mānāākēēnyōōru :acheek ng'ālyoo ake tukul nyēē chōōnēē Yuuteeya nyēē rubtooy keey āk inyiing'. Mānāāmwoowēēch :mbo ng'eetaabiya chēē wloonēē wōlooto kiy ake tukul nyēē miyaat nyēē rubtooy keey āk inyiing'. ²² Nteenee kēēmāchē keekas kule imwooyē nee :inyiing', kuuyu mii :biiko wōlēē wōō kung'āloolē nyēē miyaat kurubta keey āk bichēēb Kiriistō.” ²³ Kunyoo, kichōb :bichooto āk Bāwulō bēsyēēt nyēē mākutuuoy.

Yu kayit :bēsyoonoo, kukwa :biiko chēē chaang' wōlēē kitēbunēē :Bāwulō. Kiirwookyyi :Bāwulō kwiimēn. Kiiboorchii ng'ālyoo kurubta keey āk bāytooyiisyēētaab Yēyiin ānkuyēyiisyēē siruutēkaab *Muusa āk chēbo *wōōrkooyikaab Yēyiin kōōboorchinēē biiko kule ki *Kāārārōokiiintēēt :Yēēs. ²⁴ Kichāmchiin :alake āk ng'aleekaab Bāwulō, nto alak kutāchiin. ²⁵ Kibēētii :bichoo kukwiilootē keey kubo ng'aleechaa kikiikukas āk yu kāwokumwoochi :Bāwulō kule, “Kimwoochi :Tāmirmiryēētaab Yēyiin mbo kuukoong' manta, yoo kimwooyē kubununēē wōōrkooyoontēēt *Isaaya kule,

26 'Twē wōlēē mii :bichu ānkuwēēmwoochi kule:

Yoo kōōyēbchi yiit,

-mōōkāsē kiy.

Nto yoo kookasee koonyek,

-mōōkāsē kiy kubooyiit man.

27 Kuuyu wuuyēch bichu :mētēwoy,

ānkumoolootiin :yiitin,

ānkināmākiis koonyay.

Nto kiimuuchē :koonyek kukasta,

ānkuyootootiin :yitilik,

ānkōōnkēt :icheek,

nto kiikuweek kuchama,

saang'eet :anii,

āsoob icheek.†

28 Kunyi, āmāchē āboorwook kule kookucham :Yëyiin kooraraach biiko choo mā Yuutayeeek ānkumākuyēbchi yiit :icheek ng'aleechaa."*

30 Kiibuur :Bāwulō wōlooto kēnyiisyēk āyēng' kutēbunēē kōōnyii nyēē kikwēytooy kiy. Kitoochē biiko tukul choo kāruutoon 31 ānkwoomchinē ng'ālyoontēēt nyēē māmuyē kurubta keey āk bāytooyiisyēētaab Yëyiin, ankooneet mbo kurubta keey āk Mokoryoontēēt Yēesu Kiriistō.

† 28:27 Isaaya 6:9-10 28:27 Mat. 13:15; Māarkō 4:12 * 28:28 Tinyē :siruutëk alake kërëyoontēētaab 29: Yu keewaany :Bāwulō kumwooy ng'aleechaa, kung'ēetyo :Yuutayeeek ankuba. Kikwiilaat keey nyēē kōrōōm miisin. 28:28 Luuka 3:6; Yëyuut. 13:46 28:31 Yëyuut. 28:23

Barweet nyēē kisirchi :Bāwulō Roomeek

Taayta

Siriintēēt, yēē / kikkēēsirē āk wōlēē / kikkēēsirēē: Kisirē :lēbkēēyiintēēt Bāwulō kitaabuuni bo Rooma ām kēnyiit nyēē /kiisōotyinē kule ki 57 KK yēē kimiitē Kōōriintō nto ku kiriinkēētaab Keenkereeya chēē kitoobēnē keey tukwaay ām sakaramteetaab araarayta. Kimiitē :Bāwulō yooto kōōtēyēēkōotē baannyii nyoo kibo sōmōk kutākyinē keey Yēērusālēēm kuyibē beesaanik choo kikiikōōruuuch ām wōlēē mii :biikaab Kiriistō chēbo Kiriki. Kimiitē mbo yooto subak kuyēytoochinē keey baannyii nyoo kibo ang'wan kuwo Sibaannya kumur Rooma. Iboorchinē keey :Bāwulō ām barwaani biikaab Kiriistō chēbo Rooma chēē ki Yuutayeeek āk Kirikiik. Kiiwurur yooto :ātēbuutēkaab bichoo kāāliing'ēn wōlēē mākuchōbto kāāsōōtēyewēēkyii āk ng'alaaleet. Tākyinē keey :ng'aleek alake chēbo barwaani biikaab Kiriistō chēē Kirikiik nto alak kutākyinē keey choo ki Yuutayeeek.

Kiyēē mii āriit āk nyēē āmu: Rōōbu :barwaani ām bārōōnōōk tukul chēbo :Bāwulō ām kēelto nyēē kāsaktōōs, kurubta keey āk wōlēē wuu :kāāyēnēētaab Kiriistō. Ki lōkōōy :chu chēē kiiyēēlootiin ām wōōrkooyoontiit nyēē mii Kiirootyeeet nyoo bo Kēny nyoo kichokōōboorunēē keey Yēēsu, Kāārārōōkiintēēt nyoo / kikkēēkānyoonu nyoo Ng'aabaneet. Kikikiilchi :Yuutayeeek chēē kikiikōōyēnchi Kiriistō ām Rooma, ātēbuutēkwaab bo kēny kuu wōlēē kiwuunto :lukōōsyēk alake. Kirub miisin ntāsimuutēkwaab bo saayeet kuu wōloo kiyēytooy kumanēyēnchi Kiriistō. Ikiimē :Bāwulō kule māchāksē kuminyē :chiitaab Kiriistō nyēē kooniyitē Yēyiin ānkwoosyi keey kōōntōōchi :Tāmirmiryēētaab Yēyiin. Māyēētyēēchinē chiī :kiruutēk koong'ereech Yēyiin nteenee sāru biich :soboono nyoo intōōchinē :Tāmirmiryēētaab Yēyiin sukungeet keerub tukuuk choo nāmē keey āk mākuutēkaab Yēyiin. I-ārōōru :Bāwulō ām kurkeetaab 7 kaatyaaktaayeet nyēbo biikaab Kiriistō choo Yuutayeeek ām wōlēē mii :kiruutēkaab kiurootyetaab kēny. Kisir ām kurkeetaab 8 kāābēliisyēēt nyēē nyōōru :chiitaab Kiriistō yoo kāminy kubo Tāmirmiryēēt. Yoo tēēbē :Bāwulō tēēbuutēk ām āsiiswēk alak, kumāchē kuchut :nkinee chiito nyoo sumānē siruutēchu ameetaab lōkōōy. Yēyē keey :Bāwulō wuu nyēē chiito ake nyēē tēēbsē. Nto ām āsiiswēk alak kutēēbē :inee ānkuwālu nkityō.

Kyoorōōrchi keey :Bāwulō biikaab Rooma ānkumākyi bērrur

¹ Anii ku Bāwulō nyoo āyēchinē *Kāārārōōkiintēēt Yēēsu yiisyēēt. Ki-toola :Yēyiin ankootabaanaa āyēku lēbkēēyiintēēt saa-ante lōkōōywēk chēē kāroomēch. ² Kisimkukuurtoowēēch :Yēyiin ām siruutēkyii lōkōōywēchoo kubununēē *wōōrkooyikyii. ³⁻⁴ Rubtooy keey :lōkōōywēchu āk lakwanyii Yēēsu Kiriistō Mokoryoontēēnyoo nyoo / kikkēēsich kuu chiī kuchōōnēē kōōtaab bāytooyiintēēt *Tāwuti. Nteenee /kikiilboor ām kāāmukēywēēkaab Tāmirmiryēētaab Yēyiin kule Lakwataab Yēyiin :inee yoo /kiikiing'ēētēē meet. ⁵ Chāmēēch :Yēyiin kubununēē Kiriistō. Kikukōōnēēch keeyey yiisyēētaab *lēbkēēyik kyoomchinootē biiko choo mā Yuutayeeek wōlēē wuu :inee āk kule

kōōyēnchinē :icheek Yēyiin ānkōōywēyē. ⁶ Kunyoo akweek :alake ām bichooto chēē /kiikeekweyaak ōbooyiitu Yēesu Kiriistō.

⁷ Āsubooyook akweek tukul ām Rooma choo chāmook :Yēyiin ankiikootabaanaak ōyēku biikyii chēē tiliilēch. Kōōbēruurook :Baaba āk Mokoryoontēēt Yēesu Kiriistō ānkukōōnook kaalyeet.

Kibērē :Bāwulō nto ruutoochi Rooma

⁸ Ābirchinē kurook Yēyiintēēnyuu kōōnkōy kubununēē Yēesu Kiriistō kubo akweek tukul kuuyu /kyoomunēē kōōrōōsyēk chēē chaang' kule ōkoosēē keey Yēyiin miisin. ⁹ Inkētē :Yēyiin kule ātāsē taay bēsyyēt ake tukul āsoowook ākookoy. Āyēchinē inee yiisyyēt ām mooyēt akeenke ā-āmtooy lōkōōywēk kurubta keey āk lakwanyii. ¹⁰ Āsooyē kule mākuyootwoo :Yēyiin kēēlto ām lēēkitō āchōō wōloo ōmiitē. ¹¹ Ābērē nto akasaak sāang'oobwook rōōbēywoo nyēbo Tāmirmiryētēēt kōōkimkiimook. ¹² Nto subak, +mākititiirē keey :tukul ām wōlēē kiyyēnchintoo Yēyiin.

¹³ Mbo ng'etaabiya, māchāktōōs ōnkēt kule kwāāchōboonu keey nyi kooy kule āruutoochook nteenee kookukerektanwaa :ng'ala. Āmāchē kule nto chāāttiirook kuu yoo kyāāttiirōonu biikaab Kiriistō ām bōōryōōsyēk alak. ¹⁴ Mākwoo ā-āmchi biiko tukul lōkōōywēchu kāroomēch nyēē mātyny kule Kirikiik nto mā Kirikiik, sumānootiin nto māsūmānootiin. ¹⁵ Kiyooto :nyēē yēyoo amach miisin kule ā-āmwook nkakweek choo ōmiitē Rooma lōkōōywēchu.

¹⁶ -Māāmuyoot a-amte lōkōōywēk chēē kāroomēch kuuyu mii āriit :kāāmukēywēēkaab Yēyiin chēē yēyē kooraraachakay :chii ake tukul nyoo kēēyēnchi. Māchāktōōs /kyoomchi Yuutayee kurook nto yityo, kookeer :choo mā Yuutayee. ¹⁷ Iboorunēē :Yēyiin lōkōōywēchoo kule churtooy :chiito yoo keekaasee keey inee baateey. Kuu yoo /kikeesir kule, “Nyōōru soboonto :chiito nyoo churtooy kubo kaakaaseenyii.”†

Mākōōng'woonchi :Yēyiin biiko choo -mēēywēyē inee

¹⁸ Kōōkutākyi :Yēyiin ng'wooninto biiko choo -mēēywēyē inee āk ki-brōkōōsiis choo kiikutubēē rōkōōng'waa ng'ālyoontēētaab manta. ¹⁹ Inkēt :bi-iko wōlēē wuu :Yēyiin, kuuyu kisimkōōboorchi keey :inee icheek ām kēēli: ²⁰ Kiiboorunēē kāāmukēywēkyii bo kibchuulyo tukuuk choo kiikuyey ānkōōboorunēē tukuuchooto wōlēē wuu :inee, ānkoo -/ mākēēkāsēē inee koonyay āk nkicheek kāāmukēywēkyii. Kunyoo, māmii :wōlēē tuuktooy keey :chii.

²¹ Ānkoo kiinkēt :icheek Yēyiin, mānēētōrōōr nto kubirchi mbo kōōnkōy, nteenee kiyēk buch :ng'oomnātēēng'waa ānkutubākiiis :kāāsōōtēywēēkwaa kukabar :bēērbēēryēēng'waa. ²² Yoo kibērē ng'oomēch, kubērbēēch. ²³ Kikutunkyinē :bichoo āynātōōs chēē /kikeekus /kiuwuuytēē biiko nto tāriitēk, tyoong'iik choo bēēsytēē āk choo ichuutēē keey ng'wēny kusiir yoo kātākutunkyinē Yēyiin nyoo bo lēbkēēyyēt ākookoy.

1:5 Yēyuut. 9:15; Room. 11:13; 15:15-19; Kala. 2:7, 9; Ēfēēs. 3:2; 1Tēm. 2:7 **1:8** Room. 16:19; 1Tēēs. 2:8 **1:10** Yēyuut. 19:21; Room. 15:23, 32 **1:13** Room. 15:22 **1:16** Yēyuut. 13:46; 1Kōōr. 1:18, 1:4; 2Tēm. 1:8 † **1:17** Aabakuuk 2:4 **1:17** Room. 3:21-30; 4:1-25; 10:4-13; Kala. 3:9-12; Filib. 3:9; Ibu. 10:38 **1:18** Room. 2:5, 8; Ēfēēs. 5:6 **1:20** Ayub 12:7-10; Tyēēn. 19:1-4; Yēyuut. 17:27-28; 1Kōōr. 1:21 **1:21** Ēfēēs. 4:17-19 **1:22** 1Kōōr. 1:19-20 **1:23** Kiruu. 4:16-18; Tyēēn. 106:20; Cherem. 2:11

24 Kiyooto :nyēē kiyey Yēyiin kwoosyi bichoo kutwaar :muchastaab bōōrwoonikwaa sukuyēyē sikornateet ankunyeeree bōōrwoonikwaa. 25 Kōōkuchuumnyēē :bichoo manta nyēbo Yēyiin ānkuwēēkyi keey ng'wiinyaneet kukutunkynē tukuuk chēē kiyēyē :Yēyiin yoo kātākutunkynē Yēyiin nkit nyoo itōrōōroot ākookoy. 26 Kookwaasta :Yēyiin bichoo kubo ng'aleechu tukul kurub muchas nyēē samis nyēē kookubakaakta mbo :kooruuk saanikwaa ankoomut keey nkit. 27 Kookutay :nkicheek murēnik kooruukwaa ānkwoobukyi keey murēnik alak kusikoraat keey kut neennyi / kōōkiitilchi kule +/ mākiing'woonchi kurubta keey āk rōkōsooto. 28 Kuu yoo manaacham :biiko kōōnkēt Yēyiin, kōōtuukyi :inee icheek batay kutas taay āk rōkōsng'waa kuyēyootē ng'al chēē māyēmāksē / kēyēyē. 29 Kiikoolaambuuch bichu :choolwookātēēt, muchas āk rōkōs, tuuyintaab moo, rumiisyēēt, wōōrōōryēēt, ng'wiinyaneet, kāwōōtyoontii, seemseemnyēet. 30 Ng'āloolootēē alak nyēē miyaat, tāyē Yēyiin, āwēēsēch, āng'loonyēch ānkung'āsē keey. Sākāyootē kēēlwookik chēē kayeyee rōkōs, kōchōnkynē sikiikwaa, 31 bērbērēch, -/ mākiikoosēē keey, māchāmē chii, āmāriirēē chii. 32 Ānkoo kōōnkētē :icheek kule kiikōōtilchi :Yēyiin meet chii nyoo yēyē ng'al chēē wuu choo, tākutāsē taay kuyēyē ng'aleechu ānkōōkoostoo mbo alak choo yēyē kuu nyooto.

2

Ing'woonchinē :Yēyiin mbo nkicheek Yuutayek

1 Yoo itilchinē :chii alak ng'al, kumiitē kōōruustoo keey nkit nyēē māmii :wōlēē tuuktooy keey kuuyu yēyē :nkinee rōkōs. 2 Kiinkētē kule yoo itilchinē :Yēyiin chii ng'al kubo rōkōs, kōōyyoong'unēē manta. 3 Ibērē tōōs +meechililee kiyēē itilchinē :Yēyiin biiko alak yoo 'kēētilchi chiito ake ng'al ānkiyēyē :inyiing' ng'aleechaata? 4-Mēēru rwoonik ibērbērēē keey kule lēēl:moo Yēyiin ānkumuytochinē ng'al. Māchāktōōs inkēt kule māchāksē :ātēboo bo Yēyiin kukōōniing' bārooyinto nyēē keereeny keey iweeksee choolwookātēēng'uung'.

5 Yoo iwuyiitē mēting'uung' itāyē iweeksee choolwookātēēng'uung', imi-itē ituulchinē keey ng'al nyēē ākoy kōōng'woonchiing' :Yēyiin bēsyoonoo ing'woonchinē biiko. 6 Mākōōtilchi :Yēyiin chii ake tukul ng'al kurubta keey āk kiyēē kiikuyey. 7 Mākōōkoochi *soboontaab kibchuulyo biiko choo yēyē tukuuk chēē kāroomēch, choo chēēng'ē lēbkeēyyēētaab Yēyiin ākoo koonyit ānkumāchē kunyōōr soboonooto bo kibchuulyo. 8 Nto choo isōōtē keey nkit ānkurubē kēēlwookikaab rōkōs ānkutāyē ng'ālyoontēētaab manta, mākōōng'woonchi :Yēyiin. 9 Makunyalil :chii ake tukul nyoo yēyē rōkōs kutoowunēē Yuutayek nto yityo kukēchi choo mā Yuutayek. 10 Nteene +/mākiitōrōōr chii ake tukul nyoo yēyē tukuuk chēē kāroomēch, mākukoonyitākoy ānkunyoōr kaalyēet. Inoomēē kurook Yuutayek nto yityo kookeer choo mā Yuutayek. 11 Mākwēyē :Yēyiin biiko kule anum :nyi ku anum :nyoo.

12 Yoo kāchoolwookēn :chii nyoo mānēēnkēt kiruutēkaab Yēyiin, +/makiirusta nyēē -/mākiyyoong'unēē kiruutēchoo. Nto yoo kāchoolwookēn :chii nyoo inkētē kiruutēk, +/makiirusta /kiyyoong'unēē kiruutēchooto. 13 Mēēbērē biiko choo kāsē kiyēē mwooyē :kiruutēk chēē /kiitilchinē kule churtootiin

ām taayeetaab Yēyiin, nteenee chēē /kiitiilchinē kule churtootiin ku choo rubē kiyēē mwooyē :kiruutēk. ¹⁴⁻¹⁵ -Mēēnkētē biiko choo mā Yuutayeek kiruutēkaab Yēyiin. Ānkoo wuu nyooto, yoo yēyē tukuuk chēē miitē kiruutēchoo, kōōbooru kule inkētēē mētēwookwaa kiyēē mākyinē :Yēyiin kule kuyey. Inkētē kule karaam :nyi ku miyaat :nyoo. ¹⁶ Yoo itiiilchinē :Yēyiin biiko ng'al bēsyoonoo bo tabanta kubununēē Yēesu Kiriistō kuu wōloo mwooytooy :lōkōōywēchu ā-āmtooy, mākōōboor keyy :tukuuk chēē wunyootiin.

¹⁷ Iyibē keyy :inyiing' Yuutāyiintō kule ikēnēē keyy kiruutēk ānkiing'āsē keyy kule inkētē Yēyiin. ¹⁸ Inkētē kiyēē mākyiing' :Yēyiin kule iyēyē ānkiikāsēē kiruutēk kiyēē bo man nyēē mächaktōōs iyēyē. ¹⁹ 'Isōōtē kule itinyē man kule inyiing' nyēē i-ārōorchinē kēelto biiko choo kōryootiin ānkiikoochinē mbo subak lēbkēēyyēēt biiko choo mii mēēnān. ²⁰ Inētē :inyiing' mbo subak choo -mēēnkētē kiy nto maanayisyek 'isōōtē kule 'inkētē ng'aleek tukul āk manta nyēbo kiruutēk. ²¹ Kunyoo ii, yoo 'inētē :inyiing' alak -mēēnētē keyy nkinyiing'? Nto yoo imwoochinē biiko alak kule kutayee keyy chōōrsēēt, kwaaming' :nee -mēēmētē chōōrsēēt? ²² Imwooyē kule mächaktōōs kutayee keyy :chii martaayeet, kwaaming' :nee siimārtooy? -Mēēmächē kule nto iriikiy tukuuchoo /kēēkusē choo /kēēkutunkyninē, nteenee kubērē :mooyēēt nto ichoor kuuyu bo ta-aabuu nto ku syaabeet. ²³ Ing'āsē keyy kule irubē kiruutēk, nteenee intosuurē Yēyiin yoo i-iryēē kiruutēchoo. ²⁴ Ōyēyē kuyityiin :yoo /kikeesir kule, "Kyōōsākyy Yēyiin kōōntosuurākoy ām wōlēē mii :biiko choo mā Yuutayeek."†

²⁵ Yoo iyēku Yuutāyiin ānkiinkētē kiruutēk, kukaraam yoo irubē kiruutēchooto. Nto yoo i-iryēē kiruutēchoo, ikerkeeye choo -mēēnkētē kiruutēchooto. ²⁶ Nto yoo karub :choo mā Yuutayeek kiyēē irābchinē :kiruutēk, kukāsē oob :Yēyiin bichoo kule churtootiin? ²⁷ Chii nyoo mā Yuutāyiin ānkuyēyē kiyēē mächē :Yēyiin, mākōōtiilchiing' ng'al yoo 'kēē-irii kiruutēk.

²⁸ Māyēku :chii Yuutāyiin baateye kubuntēē ntāsimuut, nto kuuyu /kikeeyaateetee *kāāmurootāniisyēētaab Yuutayeek, kusyēēmē kurub kiyēē mwooyē :kiruutēk choo sirootiin. ²⁹ Nteenee Yuutāyiin nyēbo man ku nyoo boonto Yēyiin ām soboonnyii. Nyōōru :chiito kāāmurootāniisyēētaab man kubuntēē Tāmirmiryēētaab Yēyiin. Chēēng'ē :chii nyēē wuu nyoo kusilto :Yēyiin āmēēbērē kusilto :biiko.

3

¹ Mii :karaamat nee yoo Yuutāyiin :chii ānkuyēētyēēchinē nee :kāāmurootāniisyēētaab Yuutayeek? ² Man, miitē :karaamateet ām kēēlwookik chēē chaang'. Nyēbo taayta, /kiikiitōōrchi Yuutayeek ng'alyoontēētaab Yēyiin. ³ Ānkoo kuwuu nyooto, kichuunnyēē :biiko wōlēē wōō. Ara, ibooru :yooto sōō kule wēēchwēēchē keyy :Yēyiin? ⁴ Achicha! Māwuu nyoo. Iyyoong'unēē :Yēyiin manta ākookoy ānkoo kicham :biiko ng'wiiynan, kuu yoo mwooyē :siruutēk kule, "Ichurtaat nyēē yoo itiiilchinē chii ng'al itinyē manta."†

⁵ Imuuchē :chii kumwooy kule, "Yēyē :miyootyēēnyoo kutook kule churtaat :Yēyiin miisin. Yēē ākoo wuu yooto ii, kōōng'woonchēēch nyēbo nee?" Wuu

2:13 Mat. 7:21 **2:16** 1Kōōr. 4:5 **2:17** Isa. 48:1; Cherem. 8:8; Room. 9:4 **2:19** Mat. 15:14

2:21 Mat. 23:3-4; Yoowa. 7:19 † **2:24** Isa. 52:5; Ēsēk. 36:22 **2:25** 1Kōōr. 7:19; Kala. 5:3

2:29 Cherem. 4:4; Room. 9:6; Filib. 3:2-3; Kolos. 2:11 **3:2** Tyēēn. 147:19-20; Room. 9:4 † **3:4** Tyēēnwookik 51:4 **3:4** Kāāyit. 23:19; Room. 9:6; 11:29; 2Tēm. 2:13

nyooto :wōlēē ng'ālooltooy :biiko. ⁶ Nto kimēēng'woonchinē biich :Yēyiin, nto kiimuuchē kule nee kōōtiilchi biiko ng'aleek? ⁷ Imuuchē :chiito ake kumwooy kule, “Yoo ākoo itōrōōrē :ng'wiiynaneenyuu Yēyiin ānkōōboor kule tinyē manta ii, kubo nee /kēēmwooy kule āyēku anii kibng'ōōkisyoo?” ⁸ Imuuchē /kēēlē, “Keeyey rōkōs sukutook :kārōomnyēt.” Mii mbo :biiko alake chēē kōōkōōyinkyoo kule āmwooyē ng'aleechaa. Nteenee nyoolchinē /kiiruusta bichoo.

Choolwookēnoot :chii ake tukul

⁹ Ara keemwaay nee? Kēēkārōomēch :acheek Yuutayee kusiir biiko alak? Achicha! Kasimkeemwaay kule kiikuchoolwookēn :chii ake tukul, ānkā Yuutāyiin ee, nto nyēē mā Yuutāyiin. ¹⁰ Mwooyē :siruutēk kule, “Māmii :chii mbo akeenke nyēē churtaat. ¹¹ Māmii :chii nyēē inkētē Yēyiin āmāmii mbo :akeenke nyēē chēēng'ē inee. ¹² Kookutay :tukul Yēyiin ānkuyēk sōor. Māmii :chii mbo akeenke nyēē yēyē ng'al chēē kārōomēch.”† ¹³ Mwooyē :siruutēk subak kule, “Kiyootākiis :kuutuweekwaa kuu mbēērōōs ānkōōbērbēēriisyē :ng'elyēebikwaa.”† Tāsē taay :siruutēk kumwooyē kule, “Ng'woonēch :kutuway kuu ng'woonooob eereen.”† ¹⁴ Mwooyē mbo subak :siruutēk kule, “Chubiisyē :kuutuweekwaa kōōruutooy biich.”† ¹⁵ “Kicham booryoot, ¹⁶ ānkunyēērootēē tukun ¹⁷ āmāng'ērēkyinē kaalyet.”† ¹⁸ “-Mēēywēyē Yēyiin mbo kisich.”†

¹⁹ Kāākiinkēt kule kiy ake tukul nyoo siraat, kutiinyē chiito nyoo bāwu :kiruutēchu simāmii :wōlēē chililtooy :chii yoo itiiilchinē :Yēyiin biiko ng'aleek. ²⁰ Kunyoo, -/mākiitiilchinē chii kule churtaat kuuyu syēēmē wōlēē imuuktooy kurub kiruutēk. I-ārōōrwēēch baateey :kiruutēk kule kākāēchoolwookēn.

Yēyē nee :chiito sukuchurta ām taayeetaab Yēyiin?

²¹ / Kākiiboorwēēch raat kēēlot nyēē teer āk kiruutēkaab *Muusa, nyēē churtēē :chii. / Kisimkyoorōōrunēē kēēli siruutēkaab Muusa āk chēbo *wōōrkooyikaab Yēyiin. ²² Chāmtooy :Yēyiin kule churtaat :chii ake tukul yoo ikoosēē keey Yēēsu Kiriistō nyēē māmii kule ng'oo :ng'oo, ²³ kuuyu choolwookēnoot :chii ake tukul nyēē -mēēmuuchē kuyityi churtaayeet nyēē mächē :Yēyiin. ²⁴ Churtooy :biiko kubo chamateetaab :Yēyiin kubununēē *Kāārārōokiintētēt Yēēsu nyoo kiwālāng'unēēnēēch soboonyii kootyaaakteech. ²⁵⁻²⁶ Kikōōn :Yēyiin Yēēsu /keeyeyee kōrōsēēk sunkung'et kōōchoomnyoo inee āk biiko yoo kēēyēnchi :chii kule kiwasta :Yēēsu korotiikyii kubo inee. Kumaname :Yēēsu, mānēēng'woonchi :Yēyiin kōōrētēt kubo ng'ōōkiswookik choo /kikiikeeyey kuuyu kitinyē kiisayta. Nto raat, /kiitiilchinē chiito kule churtaat yoo kēēyēnchi Yēēsu. Kunyoo, tinyē :Yēyiin manta kuyey kuu nyooto kuuyu kiikooyto :Yēēsu soboonyii kubo biiko tukul.

²⁷⁻²⁸ Ara, kēēng'āsyinē keey nee naas? Māmii :kiy mbo kisich kuuyu chāmtēēch :Yēyiin kule kēēchurtootiin kubo kule kiyyēnchinē inee ānkiikoosēē keey Yēēsu āmēēbērē kuuyu kēērubē kiruutēk. ²⁹ Ara bo :Yēyiin Yuutayeeek nkiityō? Achicha, bo nkicheek choo mā Yuutayeeek, ³⁰ kuuyu akeenke :Yēyiin ānku inee :nyēē mākōōtiilchi Yuutayeeek āk choo mā Yuutayeeek kule churtootiin

† 3:12 Tyēēnwookik 14:1-3; 53:1-3 † 3:13 Tyēēn. 5:9 † 3:13 Tyēēn. 140:3 † 3:14 Tyēēn. 10:7

† 3:17 Isaaaya 59:7-8 † 3:18 Tyēēn. 36:1 3:20 Ayub 4:17; Tyēēn. 130:3; Room. 4:15; Kala. 2:16; 3:22 3:22 Room. 1:17 3:24 Ēfēēs. 2:8; Tiitō 3:4-7 3:25-26 Māārōō 14:24; Ēfēēs. 1:7; Ibu. 9:12; 1Yoowa. 1:7 3:27-28 1Kōōr. 1:29-31; Ēfēēs. 2:8-9; Kala. 2:16

yoo keekaasee keey Yēesu. ³¹ Ara yoo kakeeyey kuu nyooto kukākēēmētē siruutēkaab Muusa, kuuyu kiikoosēē keey Kiriistō? Achicha! Māwuu nyoo, nteenee kēēmiitē kēēyēyē kuyityiin :siruuṭēchoo.

4

/Kēēkāsēē kaakaaseet wōlēē kiwuunto :soboontaab Abraam

¹ Kichamta :Yēyiin kuuko Abraam kule churtaat ām keel nyēē wuu nee?
² Nto /kikeechamta kule churtaat kubo ng'aleek chēē kiyey, nto kimii :kiyēē king'āsēē keey inee nkit, āmēēbērē ām taayeetaab Yēyiin. ³ Mwooyē :siruuṭēk kule, “Kiyyēnchi :Abraam kiyēē kimwooyē :Yēyiin. Yooto nanyuun kuchamta :Yēyiin kule churtaat.”†

⁴ Yoo kābirto :chii nkuruukyii kuyemaat /kiikoochi kiyēē kāākuchoosyi, nto yooto, mēēbērē kule /kākēērōōbchi. ⁵ Māyēchinē :chii Yēyiin yiisyo /sikiitūilchi kule churtaat nteenee mākyinē baateey kule /kiyyēnchi inee kuuyu kēēchoolwookēnootiin :tukul ānkēēmāchē nyoooyeetaab kaat. ⁶ Kiilboor mbo *:Tāwuti kule ibēruuroot :chiito nyoo chāmtooy :Yēyiin kule churtaat kubo kāāyēnchinooyēēt āmēēbērē kubo kiyēē kayey :chiichooto. ⁷ Mwooyē kule, “Ibēruurootiin :biiko choo /kōōkēēnyōōchi kaat ām miyootyēēt nyoo kōboonto /ānkēēmētioochi ng'ōōkisto nyoo kikiikuyey.

⁸ Ibēruuroot :chii nyoo kōōkōōbuuktoochi :Yēyiin ng'ōōkiswookikyii.”†

⁹ Ara mākōōbēruur :Yēyiin Yuutayeek nkityō choo imurootānootiin āmēēbēruur choo mā Yuutayeek? Kātākēēmwooyē oob kule /kikeechamta Abraam kule churtaat kuuyu kiikoosēē keey Yēyiin? ¹⁰ /Kikēēchāmtooy āyu Abraam kule churtaat? Ara yoo kitākutoombo */kimuraatan nto yoo /kikiikiimuraatan? Kubooyiit man ki yoo kitoombo /kiimuraatan. ¹¹ /Kikiimuraatan baateey kuyēk kiy nyēē /kākikiimēē churtaayeet nyoo kikiikusimkunyōōr. Kunyoo, Abraam :nyēē kiyootu biiko tukul choo ikoosēē keey Yēyiin ānkoo choo /manaakiimuraatan sukung'eet /keechamta nkicheek kule churtootiin. ¹² Inee mbo subak :nyēē kwaaniitaab choo /kiimurootānē kātikoo baateey kutinyē :icheek kaakaaseet nyēē wuu nyoo kibo kuuko Abraam /kumanaakiimuraatan.

¹³ Kikuurtoochi :Yēyiin Abraam āk muchōkōrōōnikyii kule mākurōōbchi kōōrēēt. Mēēbērē kikuurtoochinē ng'aleechaa kuuyu kirubē kiruutēk nteenee kikuurtoochi kuuyu kiikoosēē keey inee ankuchurtaat. ¹⁴ Nto /kikiikoochinē chii kiy kuuyu rubē kiruutēk, nto ki buch kookaasee keey Yēyiin ānku nto kimāmii :kiy nyēē kikuurtooy :Yēyiin. ¹⁵ Yēyē :kiruutēk kōōng'woonchi :Yēyiin biiko. Nto kimāmii :kiruutēk nto māmii kiyēē /kēēmwooyē kule kā-iri :chii kiruutyoo.

¹⁶ Kuurtoochinē :Yēyiin chii nyoo ikoosēē keey inee kule mākōōbēruur kuuyu chāmēē chiichoo, āmēēbērē kuuyu rubē kiruutēk. Kunyoo, nyōōru :biiko tukul choo rōōbunēē keey kaakaaseetaab Abraam bēruuro, āmēēbērē choo bāwu :kiruutēk baateey, nteenee āk nkicheek choo ikoosēē keey Yēyiin kuu Abraam nyoo baaba :acheek tukul. ¹⁷ Yoo kimwoochinē :Yēyiin Abraam kule, “Kaayeyiing' iyēku kwaaniitaab bōrōryōōsyēk chēē chaang',”† kiyyēnchi :Abraam ng'aleechaa ām taayeetaab Yēyiin nyoo kōōnu soboonto

3:30 Kala. 3:20 **3:31** Mat. 5:17 **4:2** Yāāk. 2:21 † **4:3** Toowu. 15:6 **4:3** Kala. 3:6; Yāāk. 2:23 † **4:8** Tyēēnwookik 32:1-2 **4:11** Toowu. 17:9-14; Room. 2:28-29; Kala. 3:7, 29 **4:12** Mat. 3:9; Luuka 3:8; 19:9; Yoowa. 8:33, 39 **4:13** Toowu. 12:7; 17:4-6; 22:17 **4:14** Kala. 3:18 **4:15** Room. 3:20; 5:13, 20; 7:7-24; 1Kōōr. 15:56; 2Kōōr. 3:7; Kala. 3:10 † **4:17** Toowu. 17:5

nyēē kimāmii ānkung'āloolēē tukuuk chēē māmii wuu nyēē miitē. ¹⁸ Kiikēnēē keey :Abraam Yēyiin ānkoo kiwuu nyēē kimēētākōōmuuchāktōōs :kiyēē / kikēēkuurtoochinē. Kunyoo, kichokuyek :inee kwaaniitaab bōrōryōōsyek chēē chaang' kuu yoo kimwoochinē :Yēyiin kule, “Tēē chooto :lēēkōōk chēē +mēēnyōōru.” ¹⁹ Ānkoo kut kikiikuyoosiit nyēē / kimēētākiisōōtyinē kule imuuchē kunyōōr leekwa kuuyu, kimāchē kuriichē kēnyiisyek bokol ānki sōōn :Saara, manaame :moo Abraam, nteenee kitas taay kookaasee keey Yēyiin. ²⁰ Mānēēwiywiiy :Abraam yooto tukul ām kiyēē kikiikukuurtoochi :Yēyiin nteenee kititir kookaasee keey Yēyiin ānkōōtōrōōrē. ²¹ Kichāmchiintōōs kule tinyē man :Yēyiin kāāmukēywēēk kuyey kiyēē kiikukuurtoochi inee. ²² Ng'ālyoontooniitēnyi :nyēē kiyey kuchamta :Yēyiin Abraam kule chii nyēē churtaat. ²³ Mēēbērē Abraam baateey :nyēē kichamta :Yēyiin kule churtaat kubo kaakaaseenyii, ²⁴ nteenee chāmtēēch nkacheek :Yēyiin kule kēechurtootiiin yoo kakiikaasee keey inee nyoo kiing'ēētēē Mokoryoontēenyoo Yēēsu meet. ²⁵ Inee :nyoo / kikiikooytooy kume kubo ng'ōōkiswaokikyoo / ankiing'ēetee meet sikeechurte ām taayeetaab Yēyiin.

5

/Kōōkiichoomnyēēch āk Yēyiin

¹ Kunyoo, kuu yoo / kookeechamteech kule kēechurtootiiin kubuntēē kaakaaseet, /kōōkiichoomnyēēch nanyuun āk Yēyiin ām Mokoryoontēenyoo Yēēsu Kiriistō. ² Yēēsu :nyēē yēyēēch kuchameech :Yēyiin ām chamaatenyii nkit kuuyu kiikoosēē keey inee. Kēēng'erēkootiiin kuuyu kiikēnēē keey kule mākōōtōrōōrēēch :Yēyiin ānkiibuurtē keey inee ākookoy. ³ Kēēng'erēkootiiin mbo subak kubo nyālilulutēchu kēebuntēē, kuuyu kiinkētē kule kōōnēēch :nyālilulutēchoo muytaayeet. ⁴ Yeyēēch :muytaayeet kēētitir. Yoo kēētitirootiiin, kēēboontēē kaamaang'taayeet ⁵ nyēē mākoy kēēchusyē kuuyu / kikēēng'ooobwēēch Tāmirmiryēētaab Yēyiin nyēē yēyēēch kiinkēt wōlēē chāmtēēch :Yēyiin.

⁶ Yoo kimākiimuuchē keey, kume *:Kāārārōokiintēēt ām bārooyinto nyēē kikiikuchōb :Yēyiin kubo acheek choo kimākēēchurtootiiin. ⁷ Matyaa kuchāmtooy keey :chii kume kubo chiito ake nto sinee imuuchē :chii kuchamta keey kume kubo chii nyēē lēēl :moo. ⁸ Nteenee kiiboorwēēch :Yēyiin kule chāmēēch, yoo kimēēwēēch :Kāārārōokiintēēt ānkoo kikēēchoolwookēnootiiin.

⁹ Kunyoo, kuu yoo /kookeechamteech kule kēechurtootiiin kuuyu kiwasta keey :korotiikaab Yēēsu, sārēwēēch sōō :Yēyiin nyēē tyaa kubununēē lakwanyii kōōyyiin yoo /kiing'woonchinē biiko! ¹⁰ Ānkoo kikēēyēku buunikaab Yēyiin, /kikiichoomnyēēch āk inee kubuntēē meetaab lakwanyii. Kunyi, kuu yoo /kōōkiichoomnyēēch āk inee kēētinyē man kule kēēnyōōru soboontaab kibchulyo kuuyu kōōnu :inee soboon! ¹¹ Kunyoo, kēēng'erēkootiiin miisin kuuyu /kikiichoomnyēēch āk Yēyiin kubununēē Mokoryoontēenyoo Yēēsu Kiriistō.

Aatam āk Yēēsu

4:17 2Kōōr. 1:9 **4:18** Toowu. 15:5 **4:20** Toowu. 17:1-6; Ibu. 11:11 **4:21** Toowu. 18:14; Luuka 1:37 **4:22** Room. 4:3 **4:25** Isa. 53:4-5, 10; Room. 8:32-34; 1Kōōr. 15:17 **5:1** Yēyuut. 10:36 **5:2** Room. 6:14; 8:17-18; 1Kōōr. 2:7; 2Kōōr. 3:18; 4:17; 6:1; 12:9; Kala. 2:21; 3:18; Ēfēēs. 2:5-8; Kolos. 1:27; 3:4; 1Tēēs. 2:12; 2Tēm. 2:10; 1Bēt. 1:7; 4:13-14; 5:10 **5:5** Yaāk. 1:2-3, 12; 1Bēt. 1:5-7 **5:5** Yēyuut. 2:33; Room. 8:39; Ibu. 6:18-19 **5:6** 1Kōōr. 15:3 **5:7** 1Bēt. 3:18 **5:8** Yoowa. 3:16 **5:11** Room. 5:1

¹² Kiyib :chiito akeenke ng'ōokisto kōōrēēt nyēē kiisach kuchō :meet. Kunyoo, kirub :meet biiko kuuyu chooolwookēnootiin :tukul. ¹³ Kimii :ng'ōokisto kōōrēēt /kumānāākēēkōōn kiruutēkaab *Muusa. Nto kimāmii :kiruutēk nto kimāmii :wōlēē /kēēmwooytooy kule kā-iri :chii kiruut. ¹⁴ Kiinaam :meet chiito kuchakee Aatam ākoy Muusa ānkoo kimāwuu :choolwookātēēng'waa nyoo kibo Aatam.

Kerkeey :kiyēē kiyey :Aatam āk nyēē kiyey :Yēesu. ¹⁵ Āmwooyē kuu nyooto kubo ng'al chēē kiyey :bichu tukwaay. Kitōōrchi :kēwēynātēētaab ake /kiitiilchi biiko meet, nteenee kiyibchi :koonyitēētaab ake biiko chamateetaab Yēyiin! ¹⁶ Kiyey :ng'ōokistaab akeenke /kiitiilchi biiko ng'aleek /ankiiruusta. Nteenee kikōōn :Yēyiin lakwanyii ānkoo kikiikuchoolwookēn :biiko chēē chaang' /sikiitiilwēēch kule kēēchurtootiin. ¹⁷ Yoo kiimuuchē :ng'ōokistaab chito akeenke kuyibchi biiko tukul meet, kumākunyōōr :biiko tukul soboonto nyoo rōōbchinē :Yēyiin kubununēē chiito akeenke!

¹⁸ Kunyoo, kuu yoo kiyēyē :ng'ōokistaab chiito akeenke /kiiruusta biiko tukul, kuyēyē :kāroomnyēētaab chiito akeenke nyēē churtaat /keechamta biiko tukul kule churtootiin ānkunyōōr soboonto. ¹⁹ Yoo kitāyē :chiito akeenke kukāsya Yēyiin, kōōsākyi biiko chēē chaang' kuchoolwookēn. Ām kēēlto nyēē wuu nyooto, kikāsya :chiito akeenke Yēyiin ankuyey biiko chēē chaang' kukāsya Yēyiin.

²⁰ Yoo /kikēēkōōnu kiruutēk, kuwōōyit :choolwookātēēt. Kuwōōyitu :choolwookātēēt, kutāsya inēē keyy :chamateetaab Yēyiin. ²¹ Kuu yoo kikiikutēbēē bich :ng'ōokisto ānkuyibu meet, kubāwu biich ra :chamateetaab Yēyiin ānkuyibu churtaayēet sikhēyōōru *soboontaab kibchuulyo kubununēē Yēesu Kiriistō Mokoryoontēēnyoo.

6

/Kikiiwaang'ta bāwunātēētaab ng'ōokisto

¹ Kunyoo, ara keeey nee? +Makeetas taay sōō kēēchoolwookēn sukutāsya keyy :chamateetaab Yēyiin? ² Achicha, māwuu nyoo mbo kisich. Kuu yoo kōmēekutēbēēnēēch :ng'ōokisto, kubo nee keetas taay kēēchoolwookēnē? ³ -Mōōnkētē :akweek sōō nee kule wuu nyēē kikēēbēku āk Yēesu Kiriistō yoo /kikēēbātisanēēch kēēyēku akeenke āk inee? ⁴ Kunyi, kerkeey nyēē kikēēbēku /ankeemuy soboonnyoo nyoo kibo taay yoo /kikēēbātisanēēch sukung'eet yoo /kikiing'ēetēē Yēesu meet ām kāāmuukēywēēkaab Yēyiin, kēēnyōōru :nkacheek soboonto nyēē lēēl. ⁵ Kuu yoo kikēēyēku akeenke āk Yēesu ām meenyii, ku man kule kēēyēku akeenke āk inee ām ng'ēeteenyii bo meet. ⁶ Kiinkētē kule /kikēēkwērtoochi soboonwēchoo kibo taay murtooywoontēēt āk *Kāārārookiintēēt simēēkubāwēēch :ng'ōokisto. ⁷ Kunyoo, mēētākubāwu :ng'ōōki biiko choo kāākubuntēē meet.

⁸ Kikēēbēku āk Kāārārookiintēēt, kunyi kēēchāmchiintōōsii kule kēēsobchootiin kuu yoo soboot :inee. ⁹ Kiinkētē kule /kikiing'ēetee Kāārārookiintēēt meet nyēē mākoy takume, kunyi mēēkubāwu inee :meet. ¹⁰ Yoo kimēē *:Kāārārookiintēēt, kiiwaang'ta kāāmuukēywēēkaab ng'ōokisto kutukul ānkuminyē raat kōōng'erēēchē Yēyiin. ¹¹ Ām kēēlto

5:12 Toowu. 2:17; 3:1-7, 19; Room. 6:23 **5:13** Room. 4:15 **5:14** 1Kōōr. 15:21-22, 45-49 **5:17** Yowu. 10:10 **5:20** Room. 3:20; 7:7-8; Kala. 3:19 **6:1** Room. 3:5-8, 31 **6:2** Room. 6:6; 7:4
6:3 Mat. 28:19; Yēyuut. 8:16; 19:5; Kala. 3:27; Kolos. 2:12 **6:4** 2Kōōr. 5:14-15, 17; Kala. 6:15; Kolos. 3:1-5, 10 **6:5** Filib. 3:10-11 **6:6** Kala. 5:24 **6:10** Ibu. 9:27

nyē wuu nyooto, māchāktōōs ōyib keey :nkakweek kule / kiikiisyēēnto kāamuukēywēēkaab ng'ōōkiswookikwook ānkōōminyē ōng'erēēchē Yēyiin kubununēē Kāārārōokiintēēt Yēesu. ¹² Kunyoo, -mookany kubayta :ng'ōōki bōōrwoonikwook choo bēku sukutoortaak :muchas ōyēyē rōkōs. ¹³ -Mookany kuyey :komosta ake tukul nyēbo bōōrng'woong' ng'ōōki, nteenee okany kubāwook :Yēyiin kuuyu, / kikeewecheenaak wōlēē mii :meet ōnyōōru soboonto. Ōyēyiisyēē komosta ake tukul nyēbo bōōrng'woong' kubo tukuuk chēē churtootiin. ¹⁴ Māmāchāktōōs kubaytaak :ng'ōōki, kuuyu -mēētākōōtiinyook :kiruutēk, nteenee bāwook :chamateetaab Yēyiin.

/Kiikiityaakteenaak ng'ōōki ankookubaytaak :churtaayeet

¹⁵ Ara nee nanyuun? Keetas taay sōō kēēyēyē ng'ōōki, kuuyu -mēēkubāwēēch :kiruutēk nto kule bāwēēch :chamateetaab Yēyiin? Achicha! ¹⁶ Tookunoot oob kule yoo ! keecham iyēku motwooriintēētaab chii, kumāchāktōōs irubē kiyēē mwōoyē? Yoo keecham kubāwuung' :ng'ōōkisto inyōōru meet. Nteenee yoo 'keeywey Yēyiin, +/ makeechamtiing' kule ichurtaat. ¹⁷ /Kēēbirchinē raat Yēyiin kōōnkōy, kuuyu ānkoo kikiikuyeyaak :ng'ōōki ōyēku motwoor, kyoocham ām mooyēēt akeenke kiyēē /kikiineetaak. ¹⁸ /Kiikiityaakteenaak ng'ōōki ānkōōkubāwook :churtaayeet.

¹⁹ Kāāyēyiisyēē kitōōntōyooni nāmē keey āk soboontaab biiko, kuuyu mānōōkich ām soboontaab Kiriistō. Kikyōō-āsyi taay komosta ake tukul nyēbo bōōrng'woong' kutwaar :ng'ala chēē mātīlīlīēch kutōōrchook ng'ōōki. Nteenee mākyook raat kubāwook :ng'aleekaab churtaayeet āk tilīlīnto.

²⁰ Yoo kibāwook :ng'ōōkisto, kimōōnkētē kiyēē rubtooy keey āk churtaayeet. ²¹ Ara soboon nyēē kiyibwook :ng'aleechaa? Kitōōrchook tukun chēē yibwook raat muyāt chēē lētūunoo kuyib meet. ²² Nteenee kuuyu /kookiityaaktaak ra ōng'eētyēē bāwunātēētaab ng'ōōki ankookubaytaak :Yēyiin, kōōtilīliitu ānkōōnyōōru *soboontaab kibchuulyo. ²³ Kunyoo, kiyēē yibu :ng'ōōki ku meet nto kiyēē rōōbu :Yēyiin ku soboontaab kibchuulyo kubununēē Kāārārōokiintēēt Yēesu Mokoryoontēēnyoo.

7

/Kiikiityaakteeneech kiruutēkaab Muusa

¹ Mbo ng'eetaabiya, ōnkētē oob kule bāwu :kiruutēk chii baateey yoo tākusobē? (Āmiitē āng'āloolchinē choo inkētē kiruutēkaab *Muusa.) ² Mwōoyē :kiruutēk kule māchāktōōs :koorko nyoo imutaat kunoomnyo āk saanteenyii kātīkoo tākusoboot saanteet. Nteenee yoo kame :saanteet, kootyaakaat / kiimut subak. ³ Nto yoo tākusoboot :saanteet ankubeeran :koorkoonoo āk chiito ake, kukāākōōntosuur saanteenyii.

⁴ Mbo ng'eetaabiya, ām kēēlto nyēē wuu nyooto, yoo kimēē :Yēesu /kiityaaktaak ām kiruutēkaab Muusa, sōōbooyiitu nyoo /kikiing'ēetēē meet ānkōōminyē ām soboonto nyēē ing'erēēchē Yēyiin. ⁵ Yoo kitākubāwēēch :ātēēbutēkyoo choo bo kēny, kiiwuruurēēch :kiruutēk kiisuuchi ng'al chēē yibu meet. ⁶ Nto kuuyu /kookiityaakteeneech raat wōlēē mii :kiruutēchoo, kiimuuchē kēēyēchi Yēyiin yiisyēēt ām kēēlto nyēē lēēl nyēbo Tāmirmiryēēt, kusiir wōloo kikēēwuuntē kēny yoo kitākēerubē kiruutēk choo sirootiin.

6:11 Kala. 2:19; 1Bēt. 2:24 **6:13** Room. 12:1 **6:14** Room. 5:2; Kala. 5:18; 1Yoowa. 3:6 **6:16** Yoowa. 8:34 **6:17** Yoowa. 8:32 **6:18** 1Bēt. 2:24 **6:21** Room. 7:5; 8:6, 13; Kala. 6:8; Yāāk. 1:14-15 **6:23** Room. 5:21 **7:2** 1Kōōr. 7:39 **7:4** Room. 6:4; Kala. 2:19 **7:5** Room. 6:21
7:6 Room. 8:2-4; 2Kōōr. 3:6

-*Mēemuuchē :kiruutēk kōōsyēēnto ng'ōōkisto*

⁷ Ara nee nanyuun, miyootēch :kiruutēk? Achicha, māwuu nyoo mbo kisich. Nto kimā kiruutēk, nto mānāānkēt kule choolwook ku kiy nee. Nto kimāmwooyē :kiruutēchoo kule, “-Mēechōrōkyi tukuukaab chii”, nto kimānāānkēt kule chōrōkyinooyēēt :nee. ⁸ Kinyākyi ng'ōōki :kiruutēk sukoolaambuuchaa kutōōrchoo ng'aleekaab muchas. Nto kimāmii :kiruutēk, nto kimāboonto :ng'ōōki kāmūukēy. ⁹ Kyaakaraam kēny kumānāānkēt kiruutēk, nto yu kāwāānkēt kiruutēk, koong'etng'eet ng'ōōkisto, ¹⁰ kutōōrchoo kāwōōtyoonti. Kunyoo, yēē kitāyibu :kiruutēchooto soboonto, kuyib nyalil. ¹¹ Kinyākyi ng'ōōki :kiruutēchoo sukutēwēchoo kwaaraantaa :rōkōs. ¹² Kunyi, tilililēch :kiruutēk, bo manta ānku kāroomēch.

¹³ Nto yēē ākoo ki kāroomēch :kiruutēchooto ii, kwaam :nee sukuyibchoo nyalil nyēē tēē nyi? Bēērē keey :kiruutēk nteenee ng'ōōki :nyēē kiyibchoo nyalil. Nto kuu yoo kiimuuch :ng'ōōkisto kuyēyiisyēē kiyēē karaam kuyib ng'ālyoo nyēē miyaat, kutook kule miyaat :ng'ōōkisto nyēē -/mākyoomu.

¹⁴ Kwoonēē :kiruutēk wōlēē mii :Yēyiin nteenee yoo taarataat* ām ātēbuutēkyuu choo kibo kēny arataat ām ng'ōōkisto. ¹⁵ Kunyi, kaakunama :tonkoy, kuuyu kiyēē ābērē nto ayey, -māmūuchē kut ayey, nto kiyoo -māmāchē, āyēyē nyooto. ¹⁶ Nto yoo kaayey kiyēē -māmāchē, āchāmchiintōōsii kule kāroomēch :kiruutēk. ¹⁷ Kuu wōloo wuunto, kimēētaku :anii nyēē āmiitē āyēyē kiy nyēē miyaat, nteenee ng'ōōkisto nyoo bāwōo :nyēē miitē kuyēyē. ¹⁸ Ānkētē kule yoo taarataat ām ātēbuutēkyuu choo kibo kēny, -māmūuchē ayey kiy nyēē karaam, kuuyu ābērē nto ayey kiyēē karaam, nteenee -māmūuchē ayey. ¹⁹ Kiyēē āyēyē kumā nyoo karaam nyoo āmāchē ayey, nto mbo tukuuk chēbo rōkōs choo -māmāchē ayey, ātāsē taay āyēyē. ²⁰ Nto yoo āyēyē kiyēē -māmāchē ayey, mēētaku :anii nyēē āyēyē, nteenee ng'ōōkisto nyoo bāwōo :nyēē yēyē ng'aleechu.

²¹ Kunyi, manta :nyi: Yoo āmāchē ayey kiyēē karaam, kuchōōnchoo :rōkōs bakeenke. ²² Ām kāāsōōtēywēēkyuu, āng'erēkyinē kiruutēkaab Yēyiin, ²³ nteenee ākāsē kuyēyiisyēē :kāmūukēywēēk alake ām bōōrnyuu kubooryēē kāāsōōtēywēēkyuu. Yēyoo :yooto aratake ām choolwookātēēt nyoo mii kuyēyiisyēē bōōrnyuu. ²⁴⁻²⁵ Kunyoo, yoo kaarub kāāsōōtēywēēkyuu, kubāwōo :kiruutēkaab Yēyiin, nto yoo kaarub ātēbuutēchu miyootēch chu āyēyē, kubāwōo :ng'ōōkisto. Ābotoot sōō nyēē tyaa! Ng'oo :nyēē sukusārūnēēnoo taankooyi? Nteenee, ābirchinē Yēyiin kōōnkōy kubo Yēēsu Kiriistō Mokoryoontēnyoo.

8

Soboonto nyēē lēēl ām Tāmirmiryēētaab Yēyiin

¹ -/ Mākiiruustooy chii nyoo bo Kāārārōokiintēēt Yēēsu. ² Kookootyaakteeneech :Tāmirmiryēētaab Yēyiin wōlēē mii :ng'ōōkisto nyoo kibāytēēch ānkuyibu meet. Kunyoo, kōōkēnyōōru soboonto nyēē lēēl kubunūnēē Kāārārōokiintēēt Yēēsu. ³ Kimēēmuuchē :kiruutēkaab *Muusa kukōōn soboonto, kuuyu kiikukuus :ng'ōōkisto nyoo kibāwēēch. Nteenee kikōōn :Yēyiin soboonoto, yu kiiyooku lakwanyii kuu chii kuchō kōōroonēēb

7:7 Chuy. 20:17; Kiruu. 5:21 7:8 1Kōōr. 15:56 7:10 Laawi. 18:5 7:12 1Tēm. 1:8-10

* 7:14 Mwooyē :Bāwulō ng'aleek kwoorōōrūnēē keey inee nkit, nto yooto, kung'āloolēē Yuutayeech choo tākubāwu :kiruutēk kuu wōloo kiwuunto :inee taay. 7:15 Room. 7:24 7:24-25 Room. 6:6; 1Kōōr. 15:57; 2Kōōr. 2:14 8:1 Room. 5:1, 9 8:2 Room. 7:4-6

ng'ōōki / keeyeyee kōrōsēek sukōōbuukto ng'ōōkisto kutukul. ⁴ Kiyey kuu nyooto sikiimuuch keeyey man kuu wōlēē māktooy :kuruutēkaab Muusa, kātikoo kakeerub Tāmirmiryēetaab Yēyiin amakeerub atēbutēkaab choolwook. ⁵ Nto biiko choo tākurubē atēbutēk chēbo choolwook, kubāwu :atēbutēchooto kāāsōōtēywēekwaa. Nto choo rubē Tāmirmiryēt, kubāwu :Tāmirmiryēt kāāsōōtēywēekwaa. ⁶ Chiito nyoo bāwu :choolwookātēt, kuchōōnchinē :meet, nto nyoo bāwu :Tāmirmiryēt, kunyōōru soboonto āk kaalyeet. ⁷ Kunyi yoo bāwu :ng'ōōkisto chiito, ku buunyoontēetaab Yēyiin :chiichoo. Māchāmchiintōōs :chii nyēē wuu nyoo āk kiyēē māchē :Yēyiin. ⁸ Kunyoo, -mēēng'ērēchē :biiko choo bāwu :ng'ōōki Yēyiin.

⁹ Nteenee yoo oboontē Tāmirmiryēt, kubāwook :Tāmirmiryoonoo mēēbērē ng'ōōki. Nto yoo mātinyē :chii ām akweek Tāmirmiryēetaab Kiriistō, mābo :chiichoo Kiriistō. ¹⁰ Yoo boonto :chii Kiriistō ām soboonnyii ankume :bōorto kubo ng'ōōkisto, kuwēētii :tāmirmiryēenyii ākookoy kuuyu kiikuchamta :Yēyiin kule churtaat. ¹¹ Nto yoo tinyē :chii Tāmirmiryēetaab Yēyiin nyoo inee :nyēē kiing'ēetēē Yēesu meet, makoong'etee chii choo meet ānkōōkoochi soboonto nyēē lēēl.

¹² Kunyi ii, mbo ng'ēetaabiya, kuu yoo mēēkubāwook ng'ōōki, osatee keey atēbutēkaab choolwook. ¹³ Yoo keeruub keey :chii atēbutēchoo, kuchōōnchinē :meet. Nto yoo kāyēētyēēchook :Tāmirmiryēt obakaakte atēbutēk chēē miyootēch, ōnyōōru soboon.

Kēyēku lōkōkaab Baaba Yēyiin

¹⁴ Lōkōkaab Yēyiin :biiko choo intōōchinē :Tāmirmiryēetaab Yēyiin. ¹⁵ Mēēbērē kyōōnyōōru Tāmirmiryēt nyēē kiketitaak ōyēku motwoor ānkōōmuuyē, nteenee kyōōnyōōru nyēē kiyeyaak ōyēku lōkōkaab Yēyiin. Tāmirmiryoonoo :nyēē yēyēch kēēkuur Yēyiin kule 'Baaba'. ¹⁶ Chāmchiintōōs :Tāmirmiryēetaab Yēyiin āk nyēēnyoo kule kēyēku man lōkōkaab Yēyiin.

Wōōyinto nyoo +/mābokiiboowēēch

¹⁷ Kuu yoo kēyēku lōkōkaab Yēyiin, kēyēmtooy āk Kiriistō tukuuk choo boonto :Baaba. Yoo kākēēnyāliilchē kuu Kiriistō, +mākēēnyōōru wōōyinto kuu inee. ¹⁸ Ākāsē kule mining' :nyalili kēēmiitē kēēnyōōru bēsyōōsyēchu ām wōōyinto nyoo +mābokēēnyōōru. ¹⁹ Mii kukānyē :kiy ake tukul nyēē kiikuyey :Yēyiin ām kōōrēt, kunyōōr rōōbēywoontēenyii ām bēsyēt nyoo itōōrōē :Yēyiin lōkōkyii. ²⁰ Minyē :kiy ake tukul ām kōōrēt nyēē māmii :kiyēē ikēnēē keey āmēēbērē kule kicham kōōbuur kuu nyooto, nteenee kubo chiichēē kikōōchōng'iit sukōōng'woonchi biich :Yēyiin. Nteenee /tākiikēnēē keey kule ²¹ +/makiityaaktee kiy ake tukul kāāmuukēywēēkaab meet ānkumākunyōōr wōōyintaab lōkōkaab Yēyiin.

²² Kiinkētē kule kiikung'woonchinion kiy ake tukul nyoo miitē kōōrēt kuchakee kēny ākoy kura kuu yoo ng'woonchinē :cheeyoosya yoo sikhē leekwa. ²³ Māwuu nyoo baateey, nteenee mii kung'woonchēēch nkacheek ām āriit, choo /kōōkēēkōōnēēch Tāmirmiryēt kuu rōōbēywoontēetaab taayta. Yooto tukul kēēmiitē kēēkānyoonu miisin /kēēkōōnēēch bōōrwoonik chēē

8:3 2Kōōr. 5:21; Kala. 4:4; Filib. 2:7-8 **8:4** Room. 6:22; Kala. 5:16, 25 **8:6** Room. 6:21 **8:9** 1Kōōr. 3:16; 2:16 **8:10** Kala. 2:20; 1Yoowa. 3:24 **8:12** Room. 6:18; Kala. 5:24 **8:13** Kala. 6:8; Ēfēs. 4:22-24 **8:14** 1Yoowa. 3:1 **8:15** Māārko 14:36; Kala. 4:5-7 **8:17** Room. 5:2; Kala. 4:7
8:18 2Kōōr. 4:17 **8:19** Kolos. 3:4; 1Yoowa. 3:2 **8:20** Toowu. 3:17-19

leelach / ankeeyeyeach kēēyēku lōkōkaab Yēyiin kuchurta. ²⁴ Yoo / kiiki-iraraacheech, kikiikēnēē keey ng'ālyoontoonoo. Nto yoo ikēnēē keey :chii kiyēē boonto ku buch. -Mēēkēnēē keey :chii kiyēē kāākunyōōr. ²⁵ Nteenee yoo kiikēnēē keey kiyēē mānāākēenyōōru, kēēkānyoonu ām muytaayeet.

²⁶ Yēētyēēchēēch :Tāmirmiryēēt yoo kēētinyē kusuusyēēt. Kuu yoo -māikiikētē wōlēē makeesaaye Yēyiin, kung'ālooltoowēēch :Tāmirmiryēēt kōōtēyēē keey miisin nyēē māmii :wōlēē / kēēmwooytooy. ²⁷ Nteenee inkētē :Yēyiin nyoo isyoochē soboonwēkyoo kiyēē isōōtē :Tāmirmiryēēt, ku-yuu ng'ālooltoochinē :Tāmirmiryēēt biikaab Kiriistō kōōrābchinē kiyēē mächē :Yēyiin.

²⁸ Kiinkētē kule ām kiy ake tukul, yēyē :Yēyiin ng'aleek chēē kāroomēch ām wōlēē mii :choo chāmē inee ānku choo kiikukwey. ²⁹ Nto choo kisimkōōnkēt :Yēyiin, kukiikootabaan sukukerkeyiitu lakwanyii. Yooto, mākuyēk :lak-wanaanyii kaabooreet nyēbo chuut chaang'. ³⁰ Chooto kisimkootabaan, kukuur. Nto chooto kikuurē, kuyey kuchurta, nto chooto kichurtooy, kōōtōrōōr.

Chamateetaab Yēyiin kubununēē Yēēsu Kiriistō

³¹ Ara, keemwaay nee nanyuun? Yoo nyēenyoo Yēyiin, ku ng'oo :nyēē imuuchē kukwiileech? ³² Yoo kirātēē moo lakwanyii ānkukōōn kubo acheek ii, kōōmuuchē kule nee kumākōōnēēch kiy ake tukul ām chamateenyii?

³³ Ng'oo :nyēē imuuchē kumwooy kule miyootēch :biiko choo kiikukwey :Yēyiin? Yēyiin nkityōōniin :nyēē itilē kule churtaat :chiito. ³⁴ Kunyoo ii, ng'oo :nyēē imuuchē kooruusteech? Māmii :chii, kuuyu kimēēwēēch :Kāārārookiintēēt Yēēsu, nto subak / kikiing'eeetee meet ānkutēbunēē raat āwutaab taay nyēbo Yēyiin kung'ālooltoowēēch. ³⁵ Ara, mii :chii nyēē imuuchē kōōbēesyēēnēēch chamateet nyēē boontēēnēēch :Kiriistō? Ara nyalilta, ara wuuyinwēēk, ara wusiisyēēt, ara kēmēy, ara yoo kakeebe kibchuraat ara kēwēēlyo, ara mnyaat?

³⁶ Mwooyē :siruutēkaab Yēyiin kule, “Kēēmiitē yēē mii :chii kwiimēn kubo inyiating' keekerkeeye kēēchiir chēē mächē /bokeetil.”†

³⁷ Ānko kākwoonchēēch :tukuuchoo tukul, kēēbiirtooyiisyē kutukul kubununēē inee nyoo chāmēēch. ³⁸ Ānkētē kubooyiit man kule yoo ka meet nto kā soboon, nto ku malayikaan nto tāmirmiroy chēē miyootēch, nto tukuuk chēbo ra nto chēbo kōōyiyiin nto ku kāāmuukēy alak tukul, ³⁹ yoo kā kiy nyēē mii barak nto nyēē mii ng'wēny nto kā kiy ake tukul ām choo kiyēyē :Yēyiin, kumēēmuuchē :tukul kōōbēesyēēnēēch chamateetaab Yēyiin kubununēē Kāārārookiintēēt Yēēsu nyoo Mokoryoontēenyoo.

9

Ng'ētē :moo Bāwulō kubo Yuutayeech chēē kitay Yēēsu

¹⁻³ Ng'ētē :mooyēenyuu ānkōōyimoō mēt nyēē wuu nyēē mābēku :ng'wooninoo, akas kule / manaakiiraraach mbo ng'etaabiya, biikyuu bo Isrāyēēl. Ābērē nto kiimuuchāktōōs, nto / kabokiiruustaa āng'ētītēē

8:23 2Kōōr. 1:22 **8:24** 2Kōōr. 5:7; Ibu. 11:1 **8:25** 2Kōōr. 4:18 **8:29** Kolos. 1:18 **8:30** 2Tēēs. 2:13-14 **8:32** Yoowa. 3:16; Room. 5:8 **8:34** Isa. 50:8-9 **8:34** Yēyuut. 2:32-33; Room. 4:25; Ibu. 7:25 † **8:36** Tyēēnwookik 44:22 **8:36** 1Kōōr. 15:30-31; 2Kōōr. 4:11 **8:37** 1Yoowa. 5:4-5 **8:38** 1Kōōr. 3:22; 15:24; Ēfēēs. 1:21; 1Bēt. 3:22 **8:39** Yoowa. 3:16; Room. 5:5; Ēfēēs. 1:4; 2:4; 2Tēēs. 2:16

wōlēē mii :Kiriistō sukuyētyēēchi icheek. Man ām kāāmuukēywēēkaab Kiriistō kule -māāng'wiynānē ānkōōnkētē mbo :Tāmirmiryēētaab Yēyiin. ⁴ Kiyey :Yēyiin biikaab Isrāyēēl kuyēk biikyii anku icheek :chēē kikas kāāmuukēywēēkaab Yēyiin. Kiyēchiin *kiirootyēet āk icheek kunyil, kōōkoochi kiruutēk āk mākuutēk kurubta keey *Kōōtaab Yēyiin ānkukuurtoochi icheek kule mākōōbēruur. ⁵ Inkētē :icheek kiyēē kiyēchi :Yēyiin mbo kuukaanyii, ānku kōyitēny :nyēē chōōnēē *Kāārarookiintēēt nyoo bo kāāmuukēy. Kusilākoy :Yēyiin ākookoy, kuwuuyiit nyooto.

/Kiibēruurē choo iyēnchinē kiyēē /kiikēēkuurtoochi

⁶ Mānāānyōōr :Yuutayēek wōlēē wōō bēruur nyoo kikiikukuurtoochi :Yēyiin kōōtaab Abraam. Ara ibooru :yooto kule mānāāyityiin :kiyoo kikuurtooy :Yēyiin? Acha, māwuu nyoo kuuyu mānāāyēēlchi :Yuutayēek tukul komostaab Yēyiin. ⁷ Ānkoo kukwoonēē :Yuutayēek kōōtaab Abraam, man-aarub inee kubooyiit man. Mwooyē :siruutēk kule, “Isaka nyēē makuroobta siintaaryēeng'uung.”† ⁸ Ibooru :yooto kule mēēbērē biiko choo kwoonēē siintaaryēetaab Abraam :chēē lōkōkaab Yēyiin, nteenee choo iyēnchinē kiyēē kiikukuurtoochi :Yēyiin :chēē /kiiyiitē kuu lōkōkaab Abraam chēbo man. ⁹ Kikuurto :Yēyiin kule, “+Māāyēēwu ām bēsytēt nyēē wuu nyi kēnyiino, nto yooto kuboonto :Saara wēēriit.”†

-/Mākēēkwiilē Yēyiin

¹⁰ Mā yooto baatey, nteenee king'alaalee mbo Yēyiin lōkōkaab Rebeeka choo ki kwaan ku Isaka. ¹¹⁻¹² Kimwoochi :Yēyiin Rebeeka kutoombo kusich lōkōkyii ānkitoombo kuyey kiy nyēē karaam nto ku nyēē miyaat kule, “Makubayta :nyēē mining' nyēē wōō.”† Kunyi, kiyyoong'unēē :kwēyiyiēētaab Yēyiin wōlēē kimāktooy :inee, mēēbērē kiyēē kiyey :lōkōchoo. ¹³ Kuu yoo siraat kule, “Kyaacham Yāākōbō ankaatay Esaawu.”†

¹⁴ Ibooru :yooto kule -mēēyyoong'unēē :Yēyiin manta? Māwuu nyoo. ¹⁵ Kimwoochi :Yēyiin *Muusa kule: “+Maariiree choo āmāchē ariiree.” ¹⁶ Kunyi, riirēē :Yēyiin biiko choo chāmē ām mooyēēnyii mēēbērē kaakwaam :bichoo booryo ake tukul. ¹⁷ Kimwoochi :Yēyiin bāytooyiintēētaab Miisir kule, “Kyāāmutuung' ākoy yu sāāboorunēē kāāmuukēywēēkyuu wōlēē imiitē sukung'et /kyaamtaat kaayneenyuu ām kōōrēt kumukuul.”† ¹⁸ Kunyoo riirēē :Yēyiin chii nyoo mākē kule kuriiree ānkōōyomē mēt chiito nyoo mākē kooyaa.

¹⁹ Imuuchē kuteebeena :akeenke ām akweek kule, “Ām nee naas sukubērē :Yēyiin kakusta :chii? Ara, ng'oo :nyēē imuuchē kukwiil Yēyiin ām kiyēē mākē?” ²⁰ Inyiang' ku ng'oo siikētyi Yēyiin ng'ālyoo? -Mēēmuuchē :kiy nyēē /kikēēyēyē kuteebee chiito nyoo kiyēyē kule, “Ntēē siiyeyaa kuu nyi?” ²¹ Ara mākwoonēē nyoo yēyē tērēēnik yoo mākē kookaas tērēēnik alak miisin nto alak kumeekaas? ²² Ānkoo kiimuuchē :Yēyiin kōōboor kāāmuukēywēēkyii

9:1-3 Chuy. 32:32 9:4 Toowu. 17:9-10; Chuy. 4:22; 20:1—24:18; 24:8; Laawi. 1:1—9:24; Kiruu. 29:1; Isa. 9:6-7; Cherem. 31:34; Room. 16:7 9:5 Mat. 1:1 9:6 Room. 3:3-4; 2:28-29 † 9:7 Toowu. 21:12 9:7 Mat. 3:9 9:8 Kala. 4:23; 3:7 † 9:9 Toowu. 18:10, 14 † 9:11-12 Toowu. 25:23 † 9:13 Mal. 1:2, 3 9:16 Ēfēēs. 2:8 † 9:17 Chuy. 9:16 9:18 Chuy. 4:21; 7:3; 14:4, 17; 1Bēt. 2:8 9:20 Isa. 29:16; 45:9 9:21 Cherem. 18:4-6; 2Tēm. 2:20

kōōng'woonchi biiko choo kiikuchoolwookēn choo misiyinē /kiikarbuus, ki-iruruuny mooyēenyii kubo bichooto. ²³ Kiyey kuu nyooto sukoomuuch kōōboorchii wōōyinyii choo kiikukwey kule kuriiree.

Biikaab Yēyiin chēbo ra

²⁴ Kookootiil Yēyiin kuriireeneech kēēyēku cheechii ānkēēyēku Yuutayeeek, nto mā Yuutayeeek. ²⁵ Mwooyē :Yēyiin ām siruutēkaab Oseeya kule, “+Maariiree ‘-/Mākēēriirēē’ ānkāakuur ‘Mā biikyuu’ kule ‘Biikyuu.’†” ²⁶ Mwooyē :siruutēchoo bo Oseeya mbo subak kule, “Wōloo /kikēēmwoochinēē kule, ‘-Mōōyēku biikyuu’ +/mākēēkuur ām wōlooto kule, ‘Akweek lōkōkaab Yēyiin.’”†

²⁷ Mwooyē :siruutēkaab *Isaaya kurubta keey āk Isrāyēēl kule, “Ānkoo makuchaang’iit :Isrāyēēliik kuu ng’aayna ām araarayta, +/makiiraraach chēē ng’eri, kuuyu ²⁸ makooruusta :Yēyiin biiko ām kōōrēēt.”† ²⁹ Kerkeey yoo kisimkumwooyē :Isaaya kule, “Nto kimānāābakootoowēēch :Yēyiintēētaab kāāmuukēy kaabkuutek, nto kikērkēyiitu biikaab Sōtōm āk chēbo Komoora chēē /kikiikarbuus.”†

Kitay :Yuutayeeek Kāārārookiintēēt

³⁰ Ara, keemwaay nee naas? /Kookeechamta kule churtootiin :biiko choo mā Yuutayeeek kuuyu kiikoosēē keey Mokoryoontēēt, ānkoo kimanaacheeng’ churtaayeet. ³¹ Nteenee māchurtootiin :Yuutayeeek choo kichēēng’ē /keechamta kule churtootiin kurubē kiruutek. ³² Kiy nee :nyēē kibur? Kibur nyi manaakookaasee keey Kāārārookiintēēt nteenee kimooong’tēē keey kiyēē yēyē :icheek. Kiinach ‘irwaantaanaa ināchē biich’ ³³ kuu yoo /kikeesir kule, “Okas baa, kyāākoochi rwaanteet nyēē kāānākuut wōliin bo *Sāāyōōn ānku rwaā nyēē ināchē biich, nteenee chiito nyoo keekaasee keey, mēēbērē mākuchus.”†

10

¹ Mbo ng’eetaabiya, kiyēē mächē :mooyēenyuu āk nyēē āsooyē Yēyiin ku kule /kiiraraach Yuutayeeek. ² Ānkētē kule boontēē :icheek Yēyiin mooyēēt miisin nteenee -mēēnkētē kiyēē mächē :Yēyiin. ³ Kuu yoo -mēēnkētē wōlēē yēytooy :Yēyiin chiito kuchurta ānkusyēēmē kuchēēnkyi keey churtaayeet ām kēēlwookikwaa nkit, manaacham kurub kēēltaab Yēyiin. ⁴ Kibēk :kāāmuukēy wēēkaab kiruutēkaab *Muusa ām chōōnēētaab *Kāārārookiintēēt sukuchurta :chii ake tukul nyoo iyēnchinē inee.

⁵ Kimwooy :Muusa kurubta keey churtaayeet nyēē chōōnēē wōlēē miitē :kiruutēk kule, “Chiito nyēē rubē kiruutēk, mākuminyēē kiruutēchoo.”†

⁶ Keemwaay nee kurubta keey churtaayeet nyoo nyōōru :chiito nyoo ikoosēē keey Kāārārookiintēēt? Mēērook /kēēmwooy kule, “Mākuwo :ng’oo kibkōōnkōy?” (sukoomut Kāārārookiintēēt kuchō ng’wēny), ⁷ nto /kēēmwooy kule, “Mākuwo :ng’oo *kāābkwoombiich?” (sukoong’etee Kāārārookiintēēt meet). ⁸ Ara, mächāktōōs /kēēmwooy nee? /Kēēmwooyē kule, “Iboontēē keey ng’ālyoontēēt, miitē mēting’uung’ ānkumēēng’ālōolēē kibtaman.”

9:24 Room. 10:12 † 9:25 Osee. 2:23 9:25 1Bēt. 2:10 † 9:26 Osee. 1:10 † 9:28 Isa. 10:22-23 † 9:29 Isa. 1:9 † 9:33 Isa. 8:14; 28:16 9:33 Luuka 2:34; 1Bēt. 2:6-8 10:1 Room. 9:1-3 10:3 Room. 1:17 10:4 Room. 7:1-6; Kala. 3:24-25 † 10:5 Laawi. 18:5 10:5 Luuka 10:28; Kala. 3:12

Ng'alyoontoonoto ku nyoo kyoomtooy kule mächäksē / kiikaasee keyy Käärārookiintēēt.

⁹ Yoo imwoowunē kuutiing'uung' kule, “Mokoryoontēenyuu :Yēesu” ānkiiyēnchinēē mooyēng'uung' kule kiing'eetee :Yēyiin meet, +/makiiraraachiing'. ¹⁰ +/Makeechamtiing' kule ichurtaat yoo 'kēyēnchinēē mooyēng'uung', /ankiiraraachiing' yoo imwoowunēē kuutiing'uung' kiyēē 'iyēnchinē. ¹¹ Mwooyē :siruutēk kule, “-Mēēntosuurāktōōs :chii nyoo ikoosēē keyy Käärārookiintēēt.”†

¹² Mätiny kule ng'oo :ng'oo. Yēē kā Yuutāyiin nto nyoo mā Yuutāyiin, kuuyu bo biiko tukul :Mokoryoontēēt. Ibēruurē kuyem, biiko tukul choo riirchinē inee, ¹³ kuu yoo mwooyē :siruutēk kule, “+/Makiiraraach chii ake tukul nyoo riirchinē Mokoryoontēēt.”†

¹⁴ Ara ii, imuuchäksē kule nee / kēēiriirchi inee yoo / mānāākiiyēnchi? Imuuchē kule nee /kiiyēnchi yoo /manaakeekas ng'aleek kurubta keyy ākoo inee? Nto /kēēkāsēē nee ng'aleek yoo māmii :chiichēē koomchi biich? ¹⁵ / Ānkiimuuchē /bokyaamtaat kule nee yoo mēēbērē /kākiiyookto chii? Mwooyē :siruutēk kule, “Kāroomēch sōō nyēē tyaa :kērēēnkōōy choo yibu lōkōōy chēē kāroomēch!”†

¹⁶ Nteenee mātēyēnchi :biiko tukul lōkōōywēchooto kāroomēch. Mwooyē *Isaaya kule, “Mokoryoontēēt, ng'oo :nyēē kiiyēnchi lōkōōywēkyoo?”† ¹⁷ Mächäksē /kyaamta lōkōōywēkaab *Käärārookiintēēt sukukas :biiko, kunyi mächäktōōs :biiko kuyēbchi yiit ng'aleechaata sukōōyēnchi.

¹⁸ Nteenee ātēēbē kule ii, ara manaakas :biikaab Isrāyēēl lōkōōywēchu? Kubooyiit man, mwooyē :siruutēk kule, “Kiikukas /kyoomtootēē ng'aleechaa komoswookik tukul chēbo kōōrēēt.”† ¹⁹ Ātēēbē subak kule, “Kiinkēt oob :bichēēb Isrāyēēl kiyēē mwooyē lōkōōywēchu?” Kimwooy *Muusa kule, “+Maayey kumēechook :moo kubo biiko choo mā Yuutayeeek. +Maayeyaak ōnyēēru kubo choo -mēēnkētē ng'al.”† ²⁰ Mwooyē mbo subak *Isaaya kukāng'unoot kule, “Kinyōōrwoo :choo mēēbērē kicheeng'aataa ānkāāboorchi keyy choo mēēbērē kiteebaataa.”† ²¹ Nto kurubta keyy āk Isrāyēēliik kumwooy kule, “Ākuurē icheek kwaak ānkoo ku biich chēē -mēēywēyoo ānku cheemakwiiliis.”†

11

Kiibutiis :Isrāyēēliik wōlēē wōō wokung'ēt :kaabkuutek

¹ Kunyoo ātēēbē kule ii, ara kitay :Yēyiin biikyii nkit? Achicha! Āyēku :anii Isrāyēēliintēēt nyēbo kōōtaab Abraam ānkāābooyē areetaab Beenchamiin. ² Mātāyē :Yēyiin biikyii chēē kisimkukwey. Osootee keyy baa siruutēk choo iibooru kiyoo kimwooy *:Eliiya yoo kiriirchinē Yēyiin kung'aloolēē biikaab Isrāyēēl nyēē miyaat. ³ Kimwooy kule, “Mokoryoontēēt, kiikubakach :bichu *wōōrkooyikuuk ankooburyeet kāābkōōrōs. Kwāāng'ētū :anii nkit ānkumii kusyēēmē kule kubakachaa nkanii.” ⁴ Yooto kukētyi :Yēyiin Eliiya kule,

10:8 Kiruu. 30:12-14 **10:9** 1Kōōr. 12:3 † **10:11** Isa. 28:16 **10:11** Room. 9:33 **10:12** Room. 3:22, 29-30 † **10:13** Chōōw. 2:32 † **10:15** Isa. 52:7 † **10:16** Isa. 53:1 **10:16** Yoowa. 12:38 **10:17** Yoowa. 17:20; Kala. 3:2, 5 † **10:18** Tyēēn. 19:4 † **10:19** Kiruu. 32:21 **10:19** Room. 11:11, 14 † **10:20** Isa. 65:1 **10:20** Room. 9:30 † **10:21** Isa. 65:2 **11:1** Yēyuut. 22:3; 2Kōōr. 11:22; Kala. 1:13-14; Filib. 3:5 **11:2** Tyēēn. 94:14; Cherem. 31:37; Room. 11:29

“Kwaatuuch kaabkuutekyuu chēē yitē kisyēērōōk tisab choo mānāākutunkyi *Baal.” ⁵ Ānkoo ra kuu nyi, mii :kaabkuutekaab Isrāyēēl chēē kiikukwey :Yēyiin ām chamateenyi. ⁶ Yu kikwēyē :Yēyiin bichoo ām chamateenyi, ku kiy :nyoo nyēē kirōōbchinē :Yēyiin icheck buch, mēēbērē kituwēnēē kubo kiyēē kiyey. Nto /kikēētuwēnēē, nto mēēbērē ki rōōbēywoō.

⁷ Kunyi, mānāānyōōr :biikaab Isrāyēēl kiyēē kichēēng'ē. Chēē kinyōōr churtaayeeet ku choo kikwēyōōtiin, nto chuut alak / keeyey kukōryō ⁸ kuu yoo mwooyē :siruutēk kule, “Kiyey :Yēyiin kuyoomcho :mētēwoy. Tinyē koonyek āmākāstēē, kutinyē yiitiik āmākāsē ng'al ākoy kura.”† ⁹ Mwooyē :nkinee *Tāwuti kule, “Irooko /keetechee sookwoonuutēchookwaa kōōbutiis / ānkiing'woonchi. ¹⁰ Irook kutubākiis :koonyekwaa simakas kiy ānkukuuykuuyoot ākookoy.”†

Kiyēē kichōbchi :Yēyiin YuutayeeK

¹¹ Ātēēbēēnook subak kule ii, ara kinyōōr :Isrāyēēliik kānākuut nyēē mākoY tābokusyooŋg'? Achicha! Nteenee kuuyu kiikuyey :icheek lēēluut, +/- makiiraraach choo mā YuutayeeK sukuchōlyo :YuutayeeK. ¹² Yoo kiyēyē :YuutayeeK lēēlisto, /kiibēruur choo mā YuutayeeK. Kunyi, tyaa nanyuun :bēruur nyēē mākunyōōr :biiko yoo kēyēnchi :YuutayeeK Yēesu kuyēk Kāārārookiintēēng'waa! ¹³ Āmiitē āng'āloolwook akweek choo mā YuutayeeK. /Kiikeeyeya āyēku *lēbkēēyiintēētaab choo mā YuutayeeK. Kunyi, ābirchinē Yēyiin kōōnkōy kubo yiisyoonootonyuu, ¹⁴ kuuyu ātinyēē mooyēēt kule ayey biikyuū choo YuutayeeK kuchusyo, nto anyuun /kiiraraach kereeryaa. ¹⁵ Yoo kitāyiyisē :icheek, /kiichoomnyo kōōrēēt āk Yēyiin. Nto yoo kāchāmiis :icheek, kukērēyīitu yoo /kakiing'eeet meet biiko.

¹⁶ Yoo /kiikiitāboonchi mbo kuuko Yēyiin, kōōtāboonootiin :nkicheek keseniisyek. Yoo /kakiitabaan tiikiitēk, kōōtāboonootiin :nkicheek sokonaak. ¹⁷ Man, /kikeebetech sokonaak alak chēbo *musēytuuniit /ankeeroobtaak akweek kēētoto ānkoo kyōō-ābu kēētitaab wōōk. Neennyi ōmiitē ōchuutē ānyiyēēt nyēē chōōnēē tiikiitēkaab kēētoto. ¹⁸ Ānkoo /kikeebetekta sokonaachaa, mēērook ōmōōntooy. Māchē ōnkētē kule mābiitēēnook akweek :tiikiitēk, nteenee akweek chēē ōbiitēē tiikiitēk. ¹⁹ Ōmuuchē omwaay kule, “/Kikēēbētēktooy sokonaak chuut /sikiikeereeneech.” ²⁰ Man, /kikeechwenta kuuyu kimēēkoosēē keey *Kāārārookiintēēt. Nteenee /kikeechamaak kuuyu kyōōkoosēē keey inee. Kunyoo, -mōōyib keey barak nteenee māchāktōōs ōriibē keey, ²¹ kuuyu yoo -kimēēmuuchē :Yēyiin kootuuch sokonaak choo kibiititooy :kēētii ii, /bokeemwa nee akweek choo /kikēērōōbtook, māchwēntook nkakweek? ²² Kunyi, ōrōōtootē wōlēē kirurto Yēyiin :moo āk kōrōōmātēēt nyēē boonto. Kōrōōm ām wōlēē miitē :choo kiikuchunnyēē ng'aleekyii nteenee ruroot :moo ām wōlēē ōmiitē :akweek kātikoo baateey ōtāsē taay ōkoosēē keey inee, nto buch, +/makeechwentaak nkakweek. ²³ Nto nkicheek YuutayeeK, yoo kātēbi kut kumēto ng'aleekwaa ānkōōyēnchi Yēyiin, +/mākēēkētyi yoo /kākēēchwēntēē kuuyu tinyē :Yēyiin kāamuukēyēwēk kukētyi yooto. ²⁴ Ara yoo kichāmē :Yēyiin kutaachaak :akweek choo mā YuutayeeK ii, kutoochē oob areet akenke YuutayeeK kuuyu /kisimkiitāboonchi inee?

11:4 1Bāy. 19:10, 14, 18 **11:5** Room. 9:27 **11:6** Room. 4:4-5; Kala. 3:18 **11:7** Room. 9:31

† **11:8** Kiruu. 29:4 **11:8** Isa. 29:10; Māārkō 4:12 † **11:10** Isa. 29:10 **11:11** Yēyuut. 13:46; Room. 9:32; 10:19 **11:13** Room. 1:5 **11:16** Kāāyiti. 15:18-21 **11:17** Ēfēēs. 2:11-13 **11:18** Yoowa. 4:22 **11:20** 1Kōōr. 10:12

²⁵ Mbo ng'eetaabiya, māmāchē ōsōōtē kule ōkāroomēch kusiir Yuutayeek. Kunyi āmwoowok ng'ālyoontooni / kikiiboowoo. / Kikeeyey kuyoomcho :mētēwookaab Yuutayeek alak kut / kokiiraraach biiko choo mā Yuutayeek kuyem chēē māchē :Yēyiin. ²⁶ Yooto +/makiiraraach biikaab Isrāyēēl kutēē yēē tēē, kuu yoo /kikeesir kule, “Mākuchōōnēē *Kāārārookiintēēt *Sāāyōōn, ankuyey matakatuy :kōōtaab Yāākōbō Yēyiin. ²⁷ +Maayey kiirootyaaniitēnyi āk icheck yoo ābuuktoochinē ng'ōōkiswookikwaa.”†

²⁸ Kurubta keyy āk lōkōōywēk chēē kāroomēch, buun :Yuutayeek ām wōlēē mii :Yēyiin. Yooto, /kēēkōōnook akweek lōkōōywēchoo. Nto kurubta keyy āk kwēyisīyēt, tākuchāmē :Yēyiin bichoo, kuuyu kisimkukwey :inee mbo kuukaanyii. ²⁹ Māwēēchwēēchē :Yēyiin kāāsōōtēywēkyii kurubta keyy kiyēē rōōbchinē biiko āk kiyēē kuurchinē. ³⁰ Kikyōōchuunnyēē :akweek Yēyiin yu kibo taay nteenee yoo kitāyē :Yuutayeek Yēēsu, ōnyōōru :akweek kiisayaab Yēyiin. ³¹ Ām kēēlto nyēē wuu nyooto kōōkuchuunnyēē :nkicheek Yēēsu kunyoo, mākunyōōr :icheek kiisayaata. ³² Chāmchinē :Yēyiin biiko tukul kutēwēchākiiis sukoomuuch kuriiree chii ake tukul.

³³ Wōō :Yēyiin lēyyē! Tyaa sōō :bēurnyii anku baraay :mēt nyēē tyaa! Mākoy kusabsab :chii kāātiilēywēkyii! Māmii :chii nyēē imuuchē kut kōōnkēt kēēlwookikyii! ³⁴ Mwooyē :siruutēk kule, “Ng'oo :nyēē kiikōōnkēt kiyēē isōōtē :Yēyiin? Nto kule ng'oo :nyēē kiikōōrwookyii Yēyiin?”† ³⁵ Mwooyē mbo subak :siruutēk kule, “Ng'oo :nyēē kiikōōkoochi Yēyiin kiy sukumāchē kuyookyii :Yēyiin?”† ³⁶ Kwoonēē :tukuuk tukul wōlēē miitē :Yēyiin, kiyēyē kiy ake tukul nyoo miitē kōōrēēt ānku cheechii :tukuuchoto tukul. Kunyoo, kutōōriit :Yēyiin ākookoy. Kuwuuyiit nyooto!

12

Ōyēchinē Yēyiin yiisīyēt ām mooyēēt akeenke

¹ Kunyi ii, mbo ng'eetaabiya, kuuyu kiriireenaak :Yēyiin, āsooyok kule ōkooytē keyy / keeyeyenaak kōōsēēk ōsobchootiin. Māchāktōōs ōtiliilēch ānkōōng'ērēēchē Yēyiin. Yooto, ōmiitē ōyēchinē Yēyiin yiisīyēt ām kēēlto nyēbo manta. ² Matoorub tukuuk chēbo soboontaab kōōrooni, nteenee oweech keyy ankoosoot tukuuk chēē leelach. Yoo kooyey kuu nyooto, +mōōbēēru kiyēē māchē :Yēyiin: kiyēē karaam, kiyēē chamtaat āk nyēē churtaat.

³ Kuu yoo ōnkētē :akweek kule kikōōno :Yēyiin ām chamateenyii āyēchi yiisīyēnyii, āmwoochinē ake tukul ām akweek kule -mēēyib keyy barak nteenee iyemakse ām wōloo iwuuyē. Kikōōkoochi :Yēyiin chii ake tukul yiisīyēt nyēē yēchinē kōōkoosēē keyy inee. ⁴ Kuu yoo boonto :bōōrtaab chiito komoswookik chēē chaang' ānkuyēyē :komosta ake tukul yiisīyēnyii, ⁵ kuwuu nyooto ām wōlēē kēēmiitē :acheek biikaab Kiriistō. Ānkoo kēēchoong'ēch, kēēyēku :tukul akeenke ām Kiriistō kēēyēētyēēchinē keyy.

⁶ Boonto :chii rōōbēywoontēēt nyēē teer ām wōlēē miitē :ake kurubta keyy āk bēru nyēē kiikurōōbwēēch :Yēyiin. Yoo /kikēērōōbchi ake kuyēk *wōōrkooyōōntēētaab Yēyiin, kumāchāktōōs kuyēyiisīyēē kurubta keyy āk wōlēē

11:25 Mat. 13:11; Room. 16:25; 1Kōōr. 4:1; Ēfēēs. 3:3-9; Yoowa. 10:16 † **11:27** Isaaya 59:20-21; 27:9 **11:27** Cherem. 31:33-35 **11:29** Room. 11:2; 3:3-4 **11:32** Room. 3:22-24; Kala. 3:22

11:33 Āyub 11:7; Tyēn. 139:6, 17 † **11:34** Isa. 40:13 **11:34** Āyub 15:8 † **11:35** Kas Āyub 35:7 āk 41:11 **11:36** 1Kōōr. 8:6 **12:1** Room. 6:13; 1Bēt. 2:5 **12:2** 1Kōōr. 1:20; Ēfēēs. 4:22-24; 5:17; 1Tēēs. 5:21; 1Bēt. 1:14; 1Yoowa. 2:15 **12:3** Māārko 10:43; 1Kōōr. 12:11, 28; Ēfēēs. 4:7 **12:5** 1Kōōr. 12:27

tēento :kāyēnchinooyēenyii. ⁷ Nto yoo /kikēerōōbchi kule kuyēētyēēchinē biiko, kuyēētyēēchi, nto yoo /kikēerōōbchi kooneet biiko, kōōnēētis. ⁸ Nto yoo /kikēerōōbchi kōōtitirootē biiko, kōōtitiiriis. Nto yoo /kikēerōōbchi mooyēēt nyēē lēēl, kuyēētyēēchinē chuut. Nto yoo /kikēerōōbchi kōōntōōchi biiko, kuyey ām mooyēēt akeenke. Nto yoo /kikēerōōbchi kiisayta, kōōboor ām ng'erekweek.

⁹ Māchāktōōs ōchāmē keey ām mooyēēt akeenke, otayee keey rōkōs ānkōōkiilchi karaamateet. ¹⁰ Ōchoomtōōsii kuu biich chēē tuubcho ānkōōkoonyitē biiko alak kusiir wōloo ōkoonyititooy keey nkityō. ¹¹ Ōyēchinē Mokoryoontēēt yiisyēēt ām mooyēēt akeenke nyēē -mōōchoostōōsii ānkōōnēmchinē keey Yēyiin kutukul. ¹² Ōng'erēchē, kuuyu ōkēnēē keey Mokoryoontēēt. Ōmuytoochinē yoo kākwoonchook :nyālliluutē ankootas taay ōsooyē Yēyiin. ¹³ Ōyēētyēēchinē biikaab Kiriistō chuut ām kiy nyēē māche ānkōōtoochē tāyēēk.

¹⁴ Yoo kāwusook :chii, -mōōchub nteenee osaay Yēyiin kōōbēruur chiichooto.

¹⁵ Ōng'erēkiisyē āk choo ng'erēchē, ānkōōriiryē āk choo riirtōōs. ¹⁶ Ōminyē ām kaalyeet āmōōng'āsē keey, nteenee ōchāmē ōtēbchēē āk mbo biiko choo bo ng'wēny -āmōōyibē keey kule ōng'oomēch.

¹⁷ Yoo kāyēwook :chiito ake ng'al chēē miyootēch, -mōōyēchi nkinee chēē miyootēch. Ōriibē keey okas kule kooyey ng'al chēē chāmē :biiko tukul. ¹⁸ Nto yoo imuuchāksē, ōminy ām kaalyeet āk chii ake tukul. ¹⁹ Chōōrōōnuutēkyuu, yoo kāyēwook :chii ng'al chēē miyootēch, -mōōyookyinēē miyootyō, nteenee ōbākookyi Yēyiin kuyook, kuuyu mwooyē :Yēyiin ām siruutēk kule, "Anii :nyēē āyooku."† ²⁰ Nteenee "Yoo amaāt :kēmēy chii nyoo wēchiing', ibay, nto yoo amaāt :melel, irāmchi bēēko. Yoo 'keeyey kuu nyooto, mākwoomunēē chiichoo :ng'aleekyii."† ²¹ Kunyoo, -meekany kubiiring' :miyootyēēt, nteenee ibiirtee miyootyēēt karaamateet.

13

Ōkoonyitē bāytooyik

¹ Māchāksē :chii ake tukul kōōywēyē kāāmuukēywēēk kuuyu māmii :kāāmuukēywoō nyēē kimākōōnu :Yēyiin. Kāāmuukēywēēk alak tukul choo miitē kōōrēēt kukwoonēē wōlēē mii :Yēyiin. ² Nto chii ake tukul nyoo kwiilē kāāmuukēywēēk kumiitē kukwiilē kiyēē kiikōōtōōrto :Yēyiin +/ānkumākiitiilchi ng'al. ³ -Mēēng'woonchinē :bāytooyik chii nyoo yēyē kiyēē karaam, nteenee ing'woonchinē nyoo yēyē kiyēē miyaat. Yoo imāchē simēēmuyēē biiko choo boonto kāāmuukēywēēk, kumāchāksē iyēyē ng'al chēbo man sukuchaming'. ⁴ Yēchinē :bichoo Yēyiin yiisyēēt kubo kiyēē karaam ām wōlēē imiitē inying'. Nto yoo 'keeyey ng'al chēē miyootēch kumāchāktōōs imuy, kuuyu boonto :icheek kāāmuukēywēēk kōōng'woonchiing'. Yēchinē Yēyiin yiisyēēt nyēbo man sukōōng'woonchinē chii nyoo yēyē ng'al chēē miyootēch. ⁵ Kunyoo, māchāktōōs kēērubē kiyēē mākōōwēch :kāāmuukēywēēk āmēēberē sōō baateey

12:8 1Kōōr. 12:4-11; 14:12; 1Bēt. 4:10 **12:9** 1Kōōr. 13:4-7; 2Kōōr. 6:6; 8:24; 1Tēm. 1:5; 1Bēt. 1:22
12:10 Yoowa. 13:14-15; Kala. 5:13; 6:3; Ēfēēs. 4:2; Filib. 2:3 **12:12** Luuka 18:1; 1Kōōr. 15:58;
 Ibu. 10:36 **12:13** Ibu. 13:2 **12:14** Mat. 5:44 **12:15** Ayub 30:25; 1Kōōr. 12:26; 2Kōōr. 11:29
12:16 1Kōōr. 1:10-11; 8:1 **12:17** Kāālēw. 20:22; 1Kōōr. 6:7; 1Tēēs. 5:15; 1Bēt. 3:9 **12:18** Māārko
 9:50; Room. 14:19; 1Kōōr. 7:15; Kolos. 3:15 † **12:19** Kiruu. 32:35 **12:19** Mat. 5:39 † **12:20**
 Kāālēwēnik 25:21-22 **12:20** Mat. 5:44 **13:1** Tiitō 3:1; Yoowa. 19:11 **13:3** 1Bēt. 2:13-15; 3:13

kuuyu imuuchē /kiing'woonchēech nteenee kuuyu kiinkētē kule karaam kēyēyē kuu nyooto.

⁶ Kiyooto mbo subak :nyēē yēyook ōkwēchinē *syuuruut choo bo kāmamuukēywēēk, kuuyu yēchinē Yēyiin yiisyēēt kuwuulyēē yiisyēetaab bāytooyiisyēēt. ⁷ Yoo boonto :chii ām akweek bēsēntaab ake, kuyookyi. Yoo syuuruut, kukweyta, nto yoo syuuruut nyēbo tukuuk chēē boonto chii, kukweyta nkinee. Ōkoonyitē chii ake tukul nyoo māchāktōōs /kēēkoonyit, ānkōōywēyē nyoo māchāktōōs /kiyywēyē.

Iyumē :kiruutyēētaab chamateet kiruutēk tukul

⁸ -Mōōyēku kibēsēniis chēbo tukul, nteenee mākyook ōtinyē chamateet ānkōōchoomtōōsii, kuuyu chii ake tukul nyoo chāmē chiito ake kuyēyē kiyēē mwooyē :kiruutēk. ⁹ Okas baa kiruutēk: “-Meemarte,” “-Mēērumiisyē,” “-Mēēchōōrsē,” “-Mēēchōōrkyi kaab chii” āk kiruutēk alak tukul chēē miitē. Iyumē :kiruutyēēt akeenke chuutēchu tukul, nto kiruutyoonoo ku nyoo mwooyē kule, “Icham laatyēeng'uung' kuu wōloo ichāmtooy keey.” ¹⁰ Yoo ichāmē laatyēeng'uung', -mēē-āroontooy. Kunyoo, ityiichē :chamateet kiyēē mächē :kiruutēk.

Oluumee key lēbkēyyēēt

¹¹ Ōyēyē ng'aleechaa ōnkētē wōlēē wuu :bēsyoōsyēchu, kuuyu kaakuyit :bēsyeēt nyēē ōsēwunēē. Kaakuriik kuyityiin /kiiraraacheech. ¹² Mii wokubēku :kwēēmowuut ānkumii wokuyitu :bēētuut. Kunyi keesatee key tukuuk choo bo mēēnānēēt ankiiluumee key lēbkēyyēēt. ¹³ Okany kēēminyē ām soboonto nyēē lēbkeye kuu wōloo wuunto :bēētuut. Otayee keye sookwoonuut choo ō-āmē kut ōbēēnichi, bōōkitētē, martaayeet āk sikornateet. -Mōōwookuutōōsii nto ōtuuyiityinē keye moon. ¹⁴ -Mōōyēnchi muchastaab ātēbuutēkwook bo ng'ōōki, nteenee oluumee keye Mokoryoontēēt Yēesu Kiristō.

14

'-Mēētiilchi ng'etaabkoomēt ng'al

¹ Yoo mii :chii nyēē ōkāsē kule kuskus ām kāāyēnchinooyēēt, -mōōburyoong'tē. ² Mii :choo mākāsē yēēt kiy yoo kaam āmnyoo ake tukul, ānku mii :choo kuskusēch ām kāāyēnchinooyēēt chēē āmē nkwēēk baateey. ³ Māmāchāktōōs :chii nyoo āmē āmnyoo ake tukul kumōōntooy nyoo moomē āmiichoo tukul, āmāmāchāktōōs mbo kōōtiilchi :nkinee nyoo moomē āmiichoo tukul nyiin ake ng'al kuuyu kookucham :Yēyiin chiichoo. ⁴ Inyiing' ku ng'oo siitiilchi chiito ake ng'al. Yēyiin :nyēē itiilē kule ng'oo :nyēē tinyē manta ku ng'oo :nyēē kustaayaat. Yēētyēchinē :Yēyiin nyoo kuskus kunyōōr biirtooyiisyēēt.

⁵ Kāsē :chiito ake bēsyeēt ake kule wōō kusiir ake, nto ām chiito ake, kukerkeye :bēsyoōs tukul. Kunyi, māchāktōōs :chii kurubē wōlēē wuu :kāāsōōtēywēēkyii. ⁶ Chiito nyoo kālē wōō :bēsyeēt ake kusiir ake, kuyēyē kuu nyooto kubo Mokoryoontēēt. Nto nkinee nyoo āmē āmnyoo ake tukul kwoomē kubo Mokoryoontēēt kuuyu yoo yēyē kuu nyooto kubirchinē

13:7 Yēyuut. 5:29; Tiitō 3:1; 1Bēt. 2:13-17 **13:7** Mat. 22:17; Māārko 12:17 **13:9** Chuy. 20:13-15, 17; Laawi. 19:18; Kiruu. 5:17-21; Māārko 12:31 **13:10** 1Kōōr. 13:1-13; 16:14 **13:10** Mat. 7:12; Room. 8:4; 13:8; Kala. 6:2 **13:12** 1Kōōr. 15:34; Ēfēēs. 5:14-16; 6:11, 13; 1Tēēs. 5:5-8; 1Yoowa. 2:8 **13:13** Luuka 21:34; Kala. 5:20-21; Ēfēēs. 5:18; 1Bēt. 4:3 **14:5** Kala. 4:10; Kolos. 2:16

Yēyiin kōōnkōy. Nto nyoo moomē āmiichoo tukul kukayey kuu nyooto kubo Mokoryoontēēt kubirchinē Yēyiin kōōnkōy. ⁷ Yoo kāsob :chii nto kame, mēēbērē kubo inee keyy nteenee ⁸ kubo Mokoryoontēēt. Kunyoo, yoo kākēēsobchē nto yoo kākēēbēku, tākēēbooyē Mokoryoontēēt. ⁹ Kime *:Kāārārōokiintēēt ankung'eetee meet sukuyēk Mokoryoontēētaab choo k-ikubēk āk choo sobtōōs.

¹⁰ Ām nee yu iruustoooy ng'eetaabiya ake nto imōōntoochinē nee? -'Mēēnkētē kule +/- mābokiiyoong'tēēnēēch tukul taayeetaab Yēyiin / ānkiitiilwēēch ng'al? ¹¹ Kimwooy :Yēyiin kule, "Kubooyiit man,

mākukutung'woo :chii ake tukul ānkumwooy :chii ake tukul kule anii ku Yēyiin."†
¹² Kunyoo, māwokutuuchee keyy :chii ake tukul ām acheek taayeetaab Yēyiin.

¹³ -Mookany kiiruustoooy alak nteenee okany keekas kule -makeeyey kiy nyēē imuuchē koonach tuubchēēnyoo kōōsuuchi choolwook. ¹⁴ Kuu yoo kiikōōboorwoo anii :Mokoryoontēēt Yēēsu, ānkētē kubooyiit man kule māmii :āmnyoo ake tukul nyēē mātiliil. Nteenee yoo kāsē :chii kule mātiliil :kiy, kumātiliil :kiyoo ām wōlēē mii :chiichooto nkit. ¹⁵ Nto yoo itāsē taay i-āmē āmiik chēē māng'ērēkyinē :ng'eetaabkoomēt, -mēēmiitē iboorchinē chatateet. -Mee-araante ng'eetaabkoomēt nyoo kimēēchinē *:Kāārārōokiintēēt, kubo āmit. ¹⁶ -Mookany / kiimiyaat kiy nyēē katakaraam. ¹⁷ Mārubtooy keyy :Bāytooyiisyēētaab Yēyiin āk āmit nto tukun chēē / kēēyyēē nteenee rubtooy keyy churtaayeet, kaalyeet āk ng'erekweek ām Tāmirmiryēētaab Yēyiin. ¹⁸ Chii ake tukul nyoo yēchinē Kiriistō yiisyēēt ām kēēli, kōōng'ērēēchē Yēyiin ānkuchāmtōoy nkicheek :biiko. ¹⁹ Kunyoo, lēyyē, okany kiikiimchi keyy keyyey kiyēē yibu kaalyeet ānkuyēyēēch kiititiir keyy. ²⁰ -'Mēēboot yiisyēētaab Yēyiin kubo āmit. Tiliilēch :āmiik tukul, nteenee yoo kaam :chii āmnyoo nyēē imuuchē kuyey kunyōōr kāānākuut, kumā karaam. ²¹ Mā karaam i-am bēēny nto iyee tukun nto iyey kiy ake tukul nyēē imuuchē kuyey ng'eetaabkoomēt kunyōōr kāānākuut.

²² Kunyi, yoo -'mēēkāsē yēēt kiy kubo tukuuchu, kany kuyēk inyiiing' āk Yēyiin. Ibēruuroot :chiito nyoo inkētē kule karaam :kiyēē miitē kuyēyē. ²³ Nto chiito nyoo āmē āmnyoo kōōsōōtē kule mēērook kwaam, kukaakooruusta keyy nkit. Kiy ake tukul nyoo /kēēyēyē /kiisōōtē kule makaraam, ku ng'ōōki :kiyoo.

15

Okany kiikiimē keyy

¹ Māchāktōōs acheek choo kēēkichootiin kēēmuytoochinē biiko choo kuskusēch, māmāchāktōōs kiisōōtē keyy nkit. ² Māchāktōōs kiikiilē nkicheek biiko alak sukukich. ³ Kimēēsōōtē keyy :Kiriistō nkit kuu yoo mwooyē :siruutēk kule, "Ānchuruuroot :nkanii kuu yoo /kiinchuruuriing' nkinyiiing'."†
⁴ / Kikēēsirē siruutēk tukul chēbo kēny kooneteech ānkuyēētyēēchēēch kēēmuytoochi ānkōōtitiirēēch, yoo kiikēnēē keyy Yēyiin.

14:6 1Tēm. 4:3-5 **14:9** 2Kōōr. 5:14-15; Kala. 2:19-20 **14:10** Room. 2:6; 2Kōōr. 5:10 † **14:11** Isaaya 49:18; 45:23 **14:11** Filib. 2:10-11 **14:12** Mat. 12:36-37; 1Bēt. 5:5 **14:13** 1Kōōr. 10:32; 2Kōōr. 6:3 **14:14** Māārko 7:15; Yēyuut. 10:15; 1Kōōr. 8:7-9 **14:15** 1Kōōr. 8:11-13 **14:17** Kala. 5:22-24 **14:21** 1Kōōr. 8:13 **15:1** Room. 14:1-2; 1Kōōr. 10:23-24; Kala. 6:2 **15:2** 1Kōōr. 8:1
† **15:3** Tyēēn. 69:9 **15:4** 1Kōōr. 10:11; 2Tēm. 3:16

⁵ Yēyiin :nyēē yēyē biich / kēēmuytoochi ng'al / ānkēēkimkimiitu. Kunyi, āsoomē inee kule kukōōnok mooyēēt nyēē kōōnoomnyē, yoo ōrubē Yēesu Kiriistō, ⁶ sōōtōrōōr ām mooyēēt akeenke Yēyiin nyoo inee ku kwaaniitaab Mokoryoontēēt Yēesu Kiriistō.

Ōchoomtōōsii ām Kiriistō

⁷ Ōchoomtōōsii sukutōrōriit :Yēyiin kuu yoo kichamaak :Kiriistō. ⁸ Āmwoowook kule kichō :Kiriistō kuu Yuutāyiin kōōboor kule man :kiyēē kikuurtoochinē :Yēyiin mbo kuuko, ⁹ ānkusilto :biiko choo mā Yuutayeeek Yēyiin kubo kiisaynyii. Kuu yoo /kikeesir kule, “Kunyi, +māāsiltiing' kēēboontē keey biiko choo mā Yuutayeeek. +Māātyēēn tyēenwookik āsilēēniing'.”[†] ¹⁰ Mwooyē mbo subak kule, “Ong'erech :akweek choo mā Yuutayeeek āk biikyii.”[†] ¹¹ Tāsē taay kumwooyē kule, “Ōtōrōōr Yēyiin :akweek tukul choo mā Yuutayeeek, ānkōōsil Yēyiin :biiko tukul.”[†] ¹² Mwooyē subak *:Isaaya kule, “Mākutook :chii nyēē chōōnēē kōōtaab Yēēsē. Nyooto :nyēē machokubayta kōōrōōsyēk ānku inee :nyēē mākōōkēnēē keey :biiko tukul.”[†]

¹³ Lēyyē, kukōōnok :Yēyiin nyoo kiikēnēē keey ng'erekweek kuyem āk kaalyeet yoo ōtāsē taay ōkoosēē keey inee, sukung'eet ōkēnēē keey inee miisin kubununēē kāāmuukēywēēkaab Tāmirmiryēēnyii.

Lēbkēēyiintēēt :Bāwulō nyēbo biiko choo mā Yuutayeeek

¹⁴ Mbo ng'eetaabiya, ānkētē kule ōkāroomēch :akweek. Ōnkētē ng'aleekaab Yēyiin ānkōōmuuchē :ake kuyis ake. ¹⁵ Mii sinee :wōlēē kaaryaachaak ām barwaani āsōōtweek ng'aleek alak, kuuyu kitoola :Yēyiin ¹⁶ āyēchinē inee yiisyēēt saayey biiko choo mā Yuutayeeek kōōnkēt *Kāārārookiintēēt Yēesu. Māchāktōōs a-amte lōkōōywēkaab Yēyiin / sikiitabaan biiko choo mā Yuutayeeek kuyēk kōrōsēēk chēē chāmē :Yēyiin chēē kikōōtiliil :Tāmirmiryēēnyii. ¹⁷ Kunyi angerechaat ām Kāārārookiintēēt Yēesu kubo yiisyooni kikōōnoo :Yēyiin. ¹⁸ Māmii :kiyēē +maang'asee keey nteenee baateey kiyēē kikoowaang'ta :Kiriistō kubununēēnoo, yoo kiyēyē biiko choo mā Yuutayeeek kooywey Yēyiin ām kiyēē kyāāmwoochi ānkāāyēchi. ¹⁹ Kyaayey kuu nyooto kubununēē kāāmuukēywēēkaab tukuuk chēbo kwōng'uut āk chēbo Tāmirmiryēētaab Yēyiin saa-amtaate lōkōōywēk chēē kāroomēch chēbo Kiriistō kuchurta, kuchakee Yēērusālēēm ākoy Iluriko. ²⁰ Kyāāwuulyoonunēē ā-āminē lōkōōywēk chēē kāroomēch biiko choo kimānāāyityi :ng'ālyoontoonoo, kuuyu kimāāmāchē ātēēkyi kōōto yēē kiikusisin :chiito ake, ²¹ kuu yoo / kikeesir kule, “Makukas :choo / kimānāākēēmwoochi ānkumākōōnkēt :choo kimanaakasee yiitiikwaa.” ²² Kiyiitēnyii :nyēē kōkērēktooo kwaak āchōō wōlēē ōmiitē.

Kichōb :Bāwulō kuruutoochi Rooma

²³ Nteenee kuuyu -mēekumiitē :wōlēē tāāmuuchē āyēyisyyēē ām yēēmōōsyēchu ak subak kuu yoo kwaamach nyi kooy kule akasaak, kāāchōb kule chaakasaak ²⁴ yoo āmiitē chāāwēētii Sibaannya. +Machaakasaak kisich yoo ākēēytooy sōōyēētyēēchoo ām baannyuu. ²⁵ Nteenee āmiitē raat āwēētii Yēērusālēēm wāāsārūnēē biikaab Kiriistō tukun chēē āboontootē.

15:5 Filib. 2:2-5 15:8 Mat. 15:24; Yēyuut. 3:25-26 † 15:9 Tyēēn. 18:49 15:9 Room. 11:30
 † 15:10 Kiruu. 32:43 † 15:11 Tyēēn. 117:1 † 15:12 Isa. 11:10 15:16 Room. 1:5 15:18
 2Kōōr. 3:5 15:19 Māārko 16:17-18; Yēyuut. 19:11; 2Kōōr. 12:12 15:20 1Kōōr. 3:10-12; 2Kōōr.
 10:15-16 15:24 Room. 1:9-13 15:25 Yēyuut. 19:21; 20:22; 24:17

²⁶ King'ērēkootiin :biikaab Maketoonnya āk chēbo Akaaya kōōruruuch beesaanik / kēēyibchi biikaab Kiriistō choo kabar :kukuusyēēt ām Yēerusālēm. ²⁷ Kiyey kuu nyooto kuuyu kikiikunyōōr :biiko choo mā Yuutayeeek bērrurtaab Yēyiin kubununēē Yuutayeeek. ²⁸ Kunyoo, yoo kākakunyōōr :bichoo beesaanichu, +māchāāmur wōloo ōmiitē yoo chāāwēētii Sibaannya. ²⁹ Ānkētē kule yoo kaayitu, +māāyibwook bērrurtaab Kiriistō kuyem.

³⁰ Nteenee ii, mbo ng'eetaabiya, āsoomook ōsoowoo Yēyiin sikyaam booryēēt :tukul ām Mokoryoontēenyoo Yēesu Kiriistō āk chamateetaab Tāmirmiryēētaab Yēyiin. ³¹ Ōsoowoo kule /kēēsārūnēēnoo Yuutayeeek choo mānēyēnchi Yēyiin ām Yuuteeya. Ōsoowoo subak kule makucham :biikaab Kiriistō ām Yēerusālēm kiyēē +māāyibchi. ³² Yoo kāyēyākiiis :ng'aleechaa, āmuuchē āchōō wōloo ōmiitē ām ng'erekweek, nto yoo kacham :Yēyiin /ankiibaybaayaa, kēēboontē keyy akweek. ³³ Ōnyōōru :akweek tukul kaalyeet nyēē chōōnēē wōlēē miitē :Yēyiin. Kuwuuyiit nyooto.

16

Ng'aleek chēē kii-āmiisēē :Bāwulō biiko

¹ Āboorwook cheebiya Fiibi nyēē toorētiintēēt ām kaniseetaab Keenkereeya. ² Yoo kayit, otaach ām chamateetaab Mokoryoontēēt ānkōōyēētyēēchi ām keel ake tukul nyēē māchē. Kōōkuyēētyēēchi :inee miisin biiko wōlēē wōō ānkōōkuyēētyēēchoo nkanii.

³ Ōtookwēēswoow Brisiila ānkōōsuboowoo Akiila choo kēēyēyē :tukul yiisyēētaab Kāārārōokiintēēt Yēesu. ⁴ Kyaasanta :bichoo soboonwēkwaa kubo anii. Ābirchinē Yēyiin kōōnkōy kubo bichoo. Mā anii nkit nteenee birchinē kōōnkōy :nkicheek biikaab Kiriistō tukul choo mā Yuutayeeek. ⁵ Osubaay nkinee kaniseet nyoo sooyēē kōōng'waa ānkōōsuboowoo nkinee Bāyniitō, choorweenyuu nyoo āchāmē. Inee :nyēbo taayta kōōyēnchi Kiriistō ām yēmēētaab Eesya. ⁶ Ōtookwēēswoow Maaryaa nyoo kyaam booryēēt nyēē wōō miisin kubo akweek ⁷ ānkōōsuboowoo tilyeenyuu Āntirōniikō ākoo Yuunnya choo /kiikēērātēech tukul. Icheek :chēē tookunootiin ām wōlēē mii *:lēbkeeyik ānkisimkōōyēnchi :icheek Kiriistō kutāāmiitē :anii mēēnān. ⁸ Ōsuboowoo Ambilyaato nyoo āchāmē ām Mokoryoontēēt, ⁹ Urbaano nyoo kēēyēētyēēchinē keyy :tukul ām yiisyēētaab Kiriistō āk nkinee choorweenyuu Sutaaku nyoo āchāmē. ¹⁰ Osubaay nkinee Ābēlēē nyoo /kikeetyem miisin /ankeechamta ām Kiriistō ankoosubaay nkicheek biikaab kaab Āriistōbuulō. ¹¹ Ōsuboowoo tilyeenyuu Ērōōtyōōn āk nkicheek biikaab kaab Naarkiis choo kiikuchamta Mokoryoontēēt.

¹² Otaakwees Turufeena āk Turufoosa choo yēyē yiisyēētaab Mokoryoontēēt miisin āk Bēersi, choorwaanaa kiikuyēchinoo Mokoryoontēēt yiisyēēt miisin. ¹³ Osubaay Ruufō, muroonoo tookunoot ām biikaab Mokoryoontēēt ānkōōtookwēēsē nkinee kaamet nyoo kicham kuyibo nkanii kuu wērinyii. ¹⁴ Osubaay mbo Āsuunkiriitō, Flēkōōn, Ēermē, Baatrooba, Eerma āk tubchōōsyēk tukul choo boonto keyy. ¹⁵ Osubaay Filolooko, Yuulya, Nereeya

kuboonto keyy cheebkaamet ākoo Oluumba āk biikaab Kiriistō tukul choo boonto keyy.

¹⁶ Otorooch keyy nyēē ōng'ērēkyinē keyy. Isubooyook ānkōōtookwēēsook :kanisoosyek ām yēēmōōsyēk tukul.

¹⁷ ! Kāāmwoowook, lēyyē akweek mbo ng'eetaabiya, ōrōōtootē bichoo bcheyootē biich ānkukērēktooy kēēltaab kaakaaseeng'woong', bichoo kwilootē kāānēētēywēēk choo kyōōnyōōru. Osatee keyy bichoo. ¹⁸ Biiko choo yēyē kuu nyooto mēēbērē yēchinē yiisyēēt Mokoryoontēnyoo Kiriistō, nteenee tōōrtootē bichoo :moonik. Ng'āloolē ng'al chēē kāroomēch ānku ānyinyēch kōōbērēbēērē kāāsōōtēywēēkaab biiko choo -mēēnkētē ng'al chēē chaang'. ¹⁹ Ang'erechaat, kuuyu kiikukas :biiko tukul wōlēē kyōōrubtooy lōkōōywēchoo kāroomēch. Kunyi, āmāchē ōboontē kiirnan kurubta keyy kiyēē karaam amonaamte keyy rōkōs. ²⁰ Mākōōturbuub :Yēyiintēētaab kaalyeet Kibrōkōsyoontēēt ankootartaar :akweek. Kōōbēruurook :Mokoryoontēēt Yēesu Kiriistō.

²¹ Isubooyook :Tēmētēēwō muroonoo kēēyēyiisyēē tukwaay ānkōōsubooyook :nkicheek tilyōōnuutēkyuu mbo Lukiiyō, Chāāsōōn ākoo Sosibaatiro. ²² (Nto anii Tērtiiyō nyi kāāsirē barwaani bo Bāwulō āsubooyook :nkaniī ām Mokoryoontēēt.) ²³ Isubooyook :nkinee Kāyō nyoo ātēbunēē kanyii wōloo sooyēē :kaniseet. Isubooyook :nkinee Eraasto nyoo kōnōriintēētaab lēnkuutaab *kiriinkēēt ānkōōsubooyook :nkinee ng'eetaabiya Kwaarto.* ²⁵ Okany kiikaaste Yēyiin nyoo inee :nyēē yēyook ōkiilchē ām lōkōōywēk chēē kāroomēch chēbo Yēesu Kiriistō choo ā-āmtooy. Kiwunyootiin :lōkōōywēchooto ām kēnyiiisyēk chēē chaang' choo kiikukeeyta ²⁶ ānkoo kikiikung'alaalee :sirurutēkaab *wōōrkooyik. Nteenee / kōōkēēng'oong' ra. Kimwooy :Yēyiin nyoo bo ākookoy kule /kōōkiiboorchii lōkōōywēchu biiko tukul sukookaasee keyy inee ānkukoonyit. ²⁷ Kutōōriit :Yēyiin ākookoy kubununēē Yēesu Kiriistō. Yēyiin nkit :nyēē ng'oom kuchurta! Kuwuuyiit nyooto.

16:16 1Kōōr. 16:20; 2Kōōr. 13:12; 1Tēēs. 5:26; 1Bēt. 5:14 **16:17** Mat. 7:15; 2Tēēs. 3:6; Tiitō 3:9-10;

2Yoowa. 10 **16:18** Filib. 3:19; Kolos. 2:4 **16:19** Room. 1:8 **16:21** 1Kōōr. 4:17 * **16:23** Tinyē :sirurutēk alake kērēywoontēētaab 24: Kōōbēruurook :Kiriistō akweek tukul. Kuwuuyiit nyooto. **16:23** 2Tēm. 4:20 **16:25** Efēēs. 1:9; 3:4-5; Kolos. 1:26

Barweetaab Taayta nyēē kisirchi :Bāwulō Kōōriintēēk

Taayta

Siriintēē, yēē /kikēēsirē āk wōlēē /kikēēsirēē: Kisirē :Bāwulō barwaani ām kēnyiit nyēē /kiisōōtyinē kule ki nyēbo 55 KK kumiitē Ēfēēsō ām Eesya nyoo Mining' nyoo /kēēkuurē ra kule Uturuki. Kitoow :Bāwulō kaniseet ām Kōōriintō kumiitē baannyii nyēbo āyēēng'. Ki kiriiing' :Kōōriintō nyēē wōō ām kōōrēetaab Kirikiik wōlēē /kikēēbāwunēē ng'aleekaab bāytit, ātēbuutēkaab bōrōryēt āk ntāsimuutēkaab saayēet. / Kiisōōtyinē kule kisirchi :Bāwulō kaniseetaab Kōōriintō bārōōnōōk ang'wan, nteenee kiikubot nyēbo taayta āk nyēbo sōmōk. Bārōōnōōk choo /kēēkuurē ra kule nyēbo taay āk nyēbo āyēēng' kubooyiit man ku nyēbo āyēēng' āk nyēbo ang'wan.

Kiyēē mii āriit āk nyēē āmu: Yu kang'eetee :Bāwulō Kōōriintō, kutoow keyy :wuuyinwēkaab kāānēētutēk chēē mābo man āk ātēbuut chēē miyootēch ām wōlēē mii :biikaab Kiriiistō. Yooto, /kiyookyi Bāwulō barweet nyēē kitinyē tēēbuutēk chēē tēērchiin. Nto yu wālu :Bāwulō, mātookunoot miisin yoo mii kuwālu tēēbuutēchoo nto mii kumwoowu ng'al chēē yisunēē biich kurubta keyy āk ng'aleek chēē kikiikukas. Kōōkiibooru :acheek ām wēēksēēt wōlēē kēēkāsē kule mii yēē iyēēchinē :Bāwulō kurook tēēbuutēkaab bichoo āk kāāsōōtyiwēēkwaa kutoombo kuwālchinē tēēbuutēchooto.

Wuuyinwēchoo alak ku kule, kiryaach keyy :ātēbuutēkaab Yuutayēek āk chēbo Kirikiik. Ām Yuutayēek, kimāchāktōōs kutēbēē :chēēbyōōsōōk ng'ēchērōōk choo bo wōliin bo lēt. Nto yoo mii kooriikaab saayēet āk wōlēē chaang' :biich, kimāchāktōōs kōōyēēnēē mētēwookwaa ankoosyek. Kunyoo, kimākyinē :Yuutayēek āk Kirikiik choo kikiikuyēk biikaab Kiriiistō kuyēyē kuu nyooto. Nteenee kimānāanooyēē :chēēbyōōsōōkaab Kirikiik ng'aleechaa kuu yoo kimā cheekwaa :ātēbuutēchooto. Kiityookootiin kuyey kiyēē kiyēyē ānkiityookootiin kuyēyē yiisyo ake tukul nyēē tookunoot ām bōrōryēt.

Kimā miyaat ām ātēbuutēkaab Kirikiik yoo kāyēk :koorko chēēmurēnnyoo ānkichāmtōoy :kiruutēkwaa. Kitākuwuu nyooto mbo nkinee ām wōlēē mii :Kirikiik alake choo kiikōōyēnchi Kiriiistō. Tookunoot ām wōlēē mii :Kirikiik kule teer :soboontaab tāmirmiryēt āk bōōrto yooto kōōtēēb :icheek ng'aleekaab ng'ōōkisto komostaab soboontaab tāmirmiryēt. Ibooru :yuutēyuu kule /kimākēēkāsēē wōlēē wuu :soboonga'waa nyēbo bēsyō ake tukul wōlēē wuu :nyēbo tāmirmiryēt.

Ng'āloolē :Bāwulō ām kurkeetaab 1-4 kurubta keyy ng'aseetaab keyy āk bcheyeetaab keyy. Ng'āloolēē ām kurkeetaab 5-6 ātēbuut chēē kimāyēmootiin. Irwookyinē biich ām kurkeetaab 7 kurubta keyy kāmutiisyyēt āk ng'aleekaab bareetaab kooyēyē ām biiko chēē kiikoomut keyy. Irābchinē ām kurkeetaab 8-10 kutunkynooyēetaab āynātōōs āk bany chēē /kēēsōoytochinē tukuuchoo. Ng'āloolēē ām kurkeetaab 11 kurubta keyy wōlēē yibtooy :murēn koorko nto wōlēē yibtooy :koorko murēn āk noomnyēt nyēē tiliil nyēbo biikaab Kiriiistō. Inētēē ām kurkeetaab 12-14 kule kuyēyisyyēē :chii ām chamateet kiyēē kiikōōkoochi :Yēyiin. Ng'āloolē ām kurkeetaab 15 kule /kiikēnēē keyy ng'aleekaab ng'ēeteetaab meet ānktwēchē ām kurkeetaab 16 kurubta keyy āk kāāruruukisyyēetaab beesaanik chēē /kēēsārūnēē biikaab Kiriiistō chēē kuskusēch ānkwoorōōru chōbuutēkaab ruutoonyii. Kurkeetaab

13 nyoo ng'alooleē ng'aleekaab *chamateet* ku kurkeet nyēē inkētoot miisin am Biibilyaa.

Kyoorōrchi keye :Bāwulō Kōōriintēek ānkumākyi bēru

1 Anii ku Bāwulō nyoo kitōōloo :Yēyiin am chamateenyii ayēku *lēbkēeyiintēēt ayēchi Kāārārookiintēēt Yēesu yiisyēēt. Aboontē keye ak ng'eetaabiya Sōōstēēn. 2 Kiisuboooyook akweek biikaab Kiriistō am *kiriinkēētaab Kōōriintō choo /kikiitabaanaak kubununēē Kāārārookiintēēt Yēesu obooyiitu Yēyiin. /Kēemākwook otilliiitu ak nkicheek biiko tukul choo miitē wōlto ake tukul choo ikēnēē keye Mokoryoontēenyoo Yēesu Kiriistō, nyoo Mokoryoontēeng'waa nkicheek. 3 Lēyyē, kōōbēruurook :Baaba Yēyiin ak Mokoryoontēēt Yēesu Kiriistō ānkukōōnook kaalyeet.

Birchinē :Bāwulō Yēyiin kōōnkōy ānkubāybāchi Kōōriintēek

4 Ābirchinē Yēyiin kōōnkōy kibtaman, kuuyu kichamaak ānkukōōnook tukuuk chēē chaang' kubununēē Kāārārookiintēēt Yēesu. 5 Kyōōboor am inee kuyem am keel ake tukul kuu wōlēē ōng'ālooltooy, ak mbo am ng'oornānēēt tukul. 6 Kyoonam ng'aleek choo kikiiboorwook kurubta keye ak *Kāārārookiintēēt ānkiikukuilchook :ng'aleecha kutukul. 7 Kunyoo, manookuste rōōbēywoontēēt ake tukul nyoo kōōnu :Tāmirmiryēēt yoo ōmiitē ōkānyoonu miisin bēsyēēt nyoo iyēēwunēē :Mokoryoontēenyoo Yēesu Kiriistō. 8 Mākōōtitiurook akoy tabanta nyēē -mōōtinyē miyootyo ake tukul bēsyoonoo mākōōtilchi :Mokoryoontēenyoo Yēesu Kiriistō biiko ng'aleek. 9 Yēyiin :nyēē /kiinyālē. Kiikukuurook ō-āmchiinē ak lakwanyii Yēesu Kiriistō nyoo Mokoryoontēenyoo.

Bcheyeetaab keye

10 Nto ii, mbo ng'eetaabiya, akāloonwook am kaayneetaab Mokoryoontēenyoo Yēesu Kiriistō kule ōkāsyiintōōsii :tukul. -Mōōchuunchuunnyē nteenee, māchaktōōs ōbuurē am kēēlto nyēē churtaat nyēē kyōōkāsyiinē am kāāsōōtēyewēkwook. 11 Mbo ng'eetaabiya, kurubta keye ak ng'aleek chēē kwaakasee biiko alak kukwaanee kōōtaab Kilōōwē, tookunoot kule !kyoobchey keye. 12 Mwooyē :ake kule, “Ārubē :anii ng'aleekaab Bāwulō,” kumwooyē :ake kule, “Ārubē :anii chēbo Ābōōlō” nto ake kulē :nyoo, “Ārubē chēbo Bētērō.” Nto ake kumwooyē nyoo :nkinee kule, “Ārubē chēbo Kiriistō.” 13 So! Ara bcheyaat :Kiriistō? Ara Bāwulō nyoo /kikēkwērtoochinē murtooywoontēēt kubo akweek? Nto /kikeebatisanaak am kaayneetaab Bāwulō ōō? 14 Ang'erechaat, kuuyu manaabatisanaak akweek, nteenee chēē kyaabatisan baateey ku Kiriisbō ak Kāyō. 15 Kunyoo, māmwooy :chii am akweek kule /kikeebatisanaak ōyēku rubiikyuu. 16 Man sinee, kyaabatisan nkicheek biikaab kaab Steefaan, nteenee yoo ābērē akas kumāmii subak :chii nyēē kyaabatisan. 17 Mēēbērē kiiyookwoo *:Kāārārookiintēēt chaabatisan biiko. Nteenee chaa-amte lōkōōyewēk chēē kāroomēch, amēēbērē am ng'oornānēētaab chii simāyēk buch :meetaab Kāārārookiintēēt am murtooywoontēēt.

Wōō :kiirnātēētaab Yēyiin kusiir nyēbo biiko

1:1 Yēyuut. 18:17 1:2 Yēyuut. 18:1-18 1:5 2Kōōr. 8:7 1:7 1Tēēs. 1:10; Tiitō 2:13 1:8 Filib. 1:6; 10; 1Tēēs. 3:13; 5:23 1:9 1Tēēs. 5:24 1:10 Yoowa. 17:21-23; Ēfēēs. 4:2-6; Filib. 2:2 1:11 1Kōōr. 3:3; 11:18; 2Kōōr. 12:20 1:12 Yēyuut. 18:24; 1Kōōr. 3:4 1:13 Mat. 28:19; Yēyuut. 8:16; 19:5; Room. 6:3; Kala. 3:27 1:14 Yēyuut. 18:8; Room. 16:23 1:16 1Kōōr. 16:15, 17

18 Yoo /kākyoomchi biiko choo mii kuboōtōs ng'aleekaab murtooywoon-tēet, kukāsē yēet ku bēerbēeryo. Nteenee yoo /kākyoomwēech acheek choo /kēemiitē /kiirāroochēech, kōōbooru kāamuukēywēekaab Yēyiin. 19 Mwooyē :siruuṭēkaab Yēyiin kule, “+Māāboot ng'oomnātēetaab choo yibē keyy kule ng'oomēch ānkāātub kiirnatēetaab choo bēre tinyē kiirnatēet.”† 20 Mii ānō :ng'oomōōtik? Mii ānō :kibsumaniis? Ānkumiitē ānō :choo tinyē kiirnatēetaab kiirwookēt? Okany āmwoowook, mwooyē :Yēyiin kule bēerbēeryo :ng'oomnān nyoo bo kōōrēt. 21 Kiyey :Yēyiin ām kiirnatēenyii simēenkēt inee :biiko kubo kule ng'oomēch :icheek. Nteenee kiitiil :Yēyiin kooraraach biiko choo iyēchinē inee. Kiiraraach kubununēē lōkōōywēk choo yibē :biiko alake kule bēerbēeryo. Lōkōōywēchooto ku choo kyoomtooy :acheek. 22 Bērē :Yuutayeeek nto /kiiboorchinē ng'al chēē /kiilātē, nto choo mā Yuutayeeek kubērē :choo nto /kiiboorchinēē keel nyēbo ng'oomnān sukuchāmchiin. 23 Nteenee, kyoomtooy :acheek kule kimēēchi :Yēesu murtooywoontēet, ng'alyoo nyēē iyiiimē Yuutayeeek mētēwoy ānkuwuu nyēē bēerbēeryo ām wōlēē miitē :choo mā Yuutayeeek. 24 Nteenee, inkētē :choo kiikooraraach :Yēyiin kule Kiriistō :nyēē ibooru kāamuukēywēek āk kiirnatēetaab Yēyiin, ānku Yuutayeeek nto choo mā Yuutayeeek. 25 Ānkoo kōōsōōtē :biiko alake kule bēerbēeryo :ng'aleekaab Yēyiin, nteenee miitē barak :ng'oomnānēetaab Yēyiin kusiir nyoo bo biiko. Nto yoo /kēebērē kuskusēch :ng'aleekaab Yēyiin, ku nyikiisēch kusiir nkuruukaab biiko.

26 Mbo ng'eetaabiya, ōsōōtyēēchi yoo /kimanaakiiraraachaak. Mēēbērē kyoochaang' :chēē kyōōng'oomēch ām wōlēē kāstooy :biiko amēēbērē kyōōtookunootiin mbo :wōlēē wōō. Kimākwoonēē :chēē chaang' ām akweek kooriik choo bo bāytooyiisyēt. 27 Nteenee kiiraraach :Yēyiin biiko choo /kiisōōtē kule bērbērēch ām kōōrooni, sukōōntosuur choo kuurē keyy kule ng'oomēch. Kiiraraach choo kuskusēch sukōōntosuur nkicheek choo kuurē keyy kule bo nkuruuk. 28 Kiiraraach choo mōōntooy :biiko alake ām kōōrooni kule mābo laat, sukuyēk buch :kāāsōōtēywēekaab biiko choo yibē keyy ām kōōrēt kule bo barak miisin. 29 Ibooru :yuutēyu kule māmii :chii nyēē imuuchē kung'as keyy ām taayeetaab Yēyiin. 30 Nteenee, kiikuyeyaak akweek :Yēyiin ōbooyiitu Kāārārookiintēet Yēesu, nyoo kiikuyootwēech kiirnatēetaab Yēyiin. Kiikootyaaktech ankuyeyeech keechurte ām taayeetaab Yēyiin ānkēētililiitu. 31 Kunyoo, kookootyiich yoo mwooyē :siruuṭēkaab Yēyiin kule, “Nyoo mächē kung'as keyy, kung'as keyy kubo Yēyiin.”†

2

1 Mbo ng'eetaabiya, yoo kyāāchōōonii wōloo ōmiitē sichāā-āmwook lōkōōywēk chēē rubtooy keyy āk manta nyēbo Yēyiin, kimāāyibē keyy kule ākōrōōm ang'alaal, nto kule āng'oom. 2 Kyaakwey āwuulyēē baateey ng'aleekaab Yēesu Kiriistō choo bo murtooywoontēet. 3 Kyāānkāāchōōonii wōlēē ōmiitē kimātinyē nkur. Kyāāmuyoot ānkāābōōtānē. 4 Kyāānkāā-āmu lōkōōywēk, mēēbērē kyāāyēyiisyēē ng'oomnātēēnyuu kule āchuutwook mētēwoy nteenee, kyāāboorunēē yēyutēt wōlēē wuu :kāamuukēywēekaab Tāmirmiryēetaab

1:18 Room. 1:16; 2Kōōr. 4:3 † 1:19 Isa. 29:14 1:20 Mat. 11:25; Room. 1:22; 1Kōōr. 3:18-20
 1:21 Room. 1:19-20 1:22 Mat. 12:38; Yoowa. 2:11; 4:48; 6:30; Yēyuut. 17:18, 32 1:23 Kala. 3:1;
 5:11 1:25 2Kōōr. 13:4 1:28 Luuka 1:51-53; Room. 12:16; Yāak. 2:5 1:29 Efēēs. 2:9 † 1:31
 Cherem. 9:24 1:31 1Kōōr. 1:29; 4:7; 2Kōōr. 1:12; 10:17; 11:30; 12:5; Efēēs. 2:9 2:2 Kala. 6:14
 2:3 2Kōōr. 10:1, 10

Yēyiin. ⁵ Kyaayey kuu nyooto simātiyyēē keey :kaakaaseeng'woong' wōlēē mii :kiirnatēētaab biiko nteenee, kōōyyoong'unēē kāāmuukēywēēkaab Yēyiin.

Kiirnatēēt nyēē kōōnu :Tāmirmiryēēt

⁶ Kēēng'āloolē :acheek lōkōōy chēbo kiirnan ām wōlēē mii :choo ki-chootiin. Mēēbērē kiirnatēēt nyēbo biikaab kōōrooni nto nyēbo bāytooyikaab bēsyoōsyēchu choo mii bokubootōōs, ⁷ nteenee kēēng'āloolēē chōbuutēkaab Yēyiin choo kiyyēlootiin. Kiyyēlootiin :chōbuutēchoo / kumānāākēetoow kōōrēēt, nteenee /kōōkēēng'ooong'wēēch raat chōbuutēchooto sukōōtōrōōrēēch.

⁸ Māmii :chii ām kāāntōoyikaab kōōrooni nyēē kiinkētē kiirnatōonēb Yēyiin. Nto kiinkētē, nto kimākwērtoochinē Mokoryoontēēt nyoo bo lēbkēēyyēēt murtooywoontēēt. ⁹ Nteenee kiyēyākiis :ng'aleechu kurubta keey āk kiyēē mwooyē :siruuētēkaab Yēyiin kule,

“Māmii :koong' nyēē kiikukas,
māmii :yiit nyēē kiikukas,
māmii :mēt nyēē kiinkēt

kiyēē kiikuchōbchi :Yēyiin bichoo chāmē inee.”

¹⁰ Nteenee, kōōkōōboorwēēch acheek :Yēyiin ām Tāmirmiryēēnyii ng'aleechaata kiyyēlootiin. Inkētē :Tāmirmiryēēt kiy ake tukul ānkoo ku tukuuk chēbo Yēyiin chēē iyēlootiin nyēē tyaa. ¹¹ Māmii :chii ake tukul nyēē inkētē wōlēē wuu :kāāsōōtēywēēkaab ake nteenee nyēē inkētē ku tāmirmiryēētaab chiichooto nkit. Ām kēēlto nyēē wuu nyooto, māmii :chii ake tukul nyēē inkētē wōlēē wuu :Yēyiin nteenee Tāmirmiryēēnyii nkīt nyēē inkētē.

¹² Mēēbērē tāmirmiryēētaab kōōrooni :nyēē kōkēēnyōōru, nteenee nyēē kōōkēēnyōōru, ku nyēē chōōnēē wōlēē miitē :Yēyiin sukung'ēt kiinkēt kiyēē kiikukōōnēēch :inee ām chamateenyii. ¹³ Ng'aleechuutēchu kēēmwooyē mēēbērē chēē inēētēēch :biiko alake ām ng'oomnatēēng'waa. Nteenee ng'al chēē rubtooy keey āk soboontaab tāmirmiryēēt, chēē inēētēēch :Tāmirmiryēēt kiiboorchī choo boonto Tāmirmiryēēt. ¹⁴ Chiito nyoo mātinyē Tāmirmiryēēt kumāchāmchiintōōs āk tukuuk choo kwoonēē wōlēē mii :Tāmirmiryēētaab Yēyiin. Kāsē ng'aleechaa wuu nyēē beērbēeryo āmēēnkētē kiyēē mwooyē, kuuyu Tāmirmiryēēt :nyēē yēyē / sikiinkēt. ¹⁵ Imuuchē :chiito nyoo boonto Tāmirmiryēētaab Yēyiin kōōrōōtoot ānkōōnkēt wōlēē wuu :kiy ake tukul.

Nteenee, -mēēmuuchē :chii nyēē mātinyē Tāmirmiryēēt kōōrōōtoot ānkōōnkēt wōlēē wuu :chiichooto, ¹⁶ kuu yoo mwooyē :siruuētēkaab Yēyiin kule,

“Ng'oo :nyēē inkētē wōlēē wuu :kāāsōōtēywēēkaab Yēyiin?

Ng'oo :nyēē imuuchē kōōrwookyī inee?”†

Nteenee, kēēsōōchiintōōsīi :acheek āk Kiriistō.

3

Mang'asee keey :biiko biiko

¹ Mbo ng'eetaabiya, mēēbērē kyāāng'āloolwook kuu biich chēē kyoona soboontaab Tāmirmiryēēt, nteenee, kyāāng'āloolwook kuu biich chēē tākōōyīimē :ātēbuutēk choo kibo taay āmānāākich ām Kāārārōokiintēēt.

² Kiyēē kyaabayeenaak ku chēēko āmēēbērē āmit chēē wuuyēch, kuuyu kimanooyem o-am āmiichu. Nto kubooyiit man, manooyem, ³ kuuyu, tōōrubē ātēbuutēkaab kōōrooni. Yoo tōōtuuyiityinē keey moon ānkōōwookuutōōsīi,

tōōrubē ātēbuutēkaab kōōrooni kuu biich chēē -mēēnkētē kiy kurubta keey āk Yēyiin. ⁴ Yoo kāmwooy :chii kule, “Ārubē ng’aleekaab Bāwulō” ānkumwooy :ake kule, “Ārubē chēbo Ābōōlō,” ōyēku biich chēē -mōōnkētē kiy kurubta keey āk Yēyiin.

⁵ Kāālē ii, ng’oo :Ābōōlō ku ng’oo :Bāwulō? Yēchinē :bichu Yēyiin yiisyēēt. Icheek :chēē kiyeyaak sōōyēnchi *Kāārārookiintēēt kuu yoo kikiikuchōbchi :Mokoryoontēēt chii yiisyēenyii. ⁶ Kyaachaana :anii kēbuswoontēēt, kōōbisēē :Ābōōlō bēēko nto :nyēē kiyey kubiit ku Yēyiin. ⁷ Kunyoo, mā kiy :chii nyoo choonsē nto ku nyoo ibisiisyē nteenee nyēbo :ng’aleek tukul ku Yēyiin nyoo yēyē kubiit. ⁸ Yēchiintōōs :chiito nyoo choonsē āk nyoo ibisiisyē yiisyēēt /ānkumākēētuwēn chii kurubta keey āk wōlēē kayeyta yiisyēenyii. ⁹ Kēēyēchiintōōsii yiisyēēt āk Yēyiin, nto akweek ku mbareetaab Yēyiin.

Ōyēku mbo subak kō nyēē tēēchē :Yēyiin. ¹⁰ Kiyēētyēēchoo :Yēyiin āyēku tēēkiin nyēbo kiirnatēetaab barak ānkāāsisis yēē +/makeeteech kōōto. Kunyi, miitē raat :biiko alake kutēēkyinē yooto kōōto. Nteenee, māchāktōōs :chii ake tukul kuriib keey ām wōlēē tēēktooy kōyoo. ¹¹ Yēesu Kiriiistō :yēē sisinoot yēē yēmāksē /kēētēēkyi kōōto. Kunyoo, māmii :chii nyēē imuuchē kusisin yēēt ake nto kookeeree nyeenyii. ¹² Makuteechee :alake kōyoo tuukuuk chēē wuuyēch chēbo āliisyēēt nyēbo barak miisin nto alak kuteechee tukuuk chēē ng’āsng’āsēch chēbo āliisyēēt nyēbo ng’wēny. ¹³ Nteenee ām bēsyoonooto itiiilchinēē Yēyiin biiko ng’aleek, mākutook :wōlēē kiteekta :chii nyeenyii. Mākuchō :maat nyēē mākōōboor wōlēē wuunto :yiisyēetaab chii ake tukul. ¹⁴ Yoo keetuuch :mayaa kiyēē kiikuteech :chii, +/mākēētuwēn chiicho. ¹⁵ Nto yoo kāmukus :kiyoo, -/mākēētuwēn nteenee, +/makiiraraach kuu chii nyēē /kāiisōrunēē kō nyēē lāyē.

¹⁶ -Mōōnkētē :akweek kule akweek ku Kōōtaab Yēyiin wōlēē minyē :Tāmirmiryēenyii? ¹⁷ Yoo kābut :chii kōyoo, makwaaraanta :Yēyiin chiichooto, kuuyu tiliil :kōyoo ānku akweek :kōōnyii.

¹⁸ -Moerberbeer keey! Yoo isōōtē :chii kule boonto kiirnan ām kōōrooni, kumāchāktōōs kusatee keey kiirnatōonoo sukunyōōr kiirnatēetaab Yēyiin. ¹⁹ Buch :kiirnatēetaab kōōrooni ām wōlēē miitē :Yēyiin. Kuu yoo mwooyē :siruatēkaab Yēyiin kule, “Tēchēē :Yēyiin ng’oomng’ookik mastiinekwa.”† ²⁰ /Kikeesir mbo subak kule, “Inkētē :Yēyiin kule buch :kāāsōōtēywēēkaab choo yibē keey kule ng’oomēch.”† ²¹ Kunyoo, mang’asee keey :chii chii, kuuyu kiikuyētyēēchook :ake tukul, ²² yēē kā Bāwulō nto ku Ābōōlō nto ku Bētērō. Ōnkētē kurubta keey wōlēē wuu :kōōrēēt, soboonto, meet, bēsyōōsyēchu āk choo kwoonii. ²³ Ōbooyē :akweek *Kāārārookiintēēt ānkubo :nkinee Kāārārookiintēēt Yēyiin.

4

Yēyiin nkit :nyēē inkētē soboontaab chii

¹ Kunyoo, māchāktōōs :biiko kuyibēēch kule kēēyēchinē Kāārārookiintēēt yiisyēēt /ānkikiitōōrwēēch ng’aleekaab Yēyiin choo kiyyēelootiin. ² Māchāktōōs

3:4 1Kōōr. 1:10-11; Kala. 5:19-20 **3:6** Yēyuut. 18:4, 11, 24-28 **3:8** 1Kōōr. 4:5 **3:9** Māarkō 4:2-9; Efēēs. 2:20-21; 1Bēt. 2:4-6 **3:11** Isa. 28:16; Yēyuut. 4:11-12 **3:15** 2Kōōr. 5:10 **3:15** Yuuta
23 **3:16** 1Kōōr. 6:19; 2Kōōr. 6:16; 1Bēt. 2:5 **3:18** 1Kōōr. 4:10 † **3:19** Ayub 5:13 **3:19** 1Kōōr. 1:20 † **3:20** Tyēēn. 94:11 **3:22** Room. 8:38 **3:23** Room. 14:7-9; 1Kōōr. 15:28 **4:1** 1Kōōr. 2:7

:biiko choo /kōōkiitōrchi ng'aleek, ku biich chēē /kiikoosēē keey. ³ -Māāsōōtē :anii kule kiy nyēē wōō yoo akweek nto biiko chēē kāmwooy wōlēē kookaste yiisyēenyuu nto mbo kule, amwaay :anii ng'alyoo. ⁴ Anko -māānkētē kule kaaleel kiy, mēēbērē ibooru :yotoo kule -maaleelaat, nteene Mokoryoontēt nkityōōniin :nyēē inkētē yoo aleelaat nto -maaleelaat. ⁵ Kunyi, -mēētiilchi :chii chiito ake ng'al akoy :bēsyeēt nyoo iyēēwunēē :Mokoryoontēt. Inee :nyēē +māchokung'ooong' kiyēē kikiker :mēēnānēēt ānkusyoor wōlēē wuu :kāāsōōtēywēēkaab biiko. Yotoo, mākusilto :Yēyiin chii kurubta keey āk yēyuutēkyii.

Wōōyēch :kāāmuukēywēēkaab Yēyiin kusiir ng'aseetaab keey

⁶ Kwaarub :anii āk Ābōōlō ng'aleechu kātāamwoowook sunkung'eet okaseenech acheek kule yoo /kēērubē siruutēk ku kiy nee. Kunyi, ōnkēt kule mēērook kōōtōrōōr :chii chiito ake kusiir ake. ⁷ Ng'oo :nyēē mwooyē kule karaam :chiito ake kusiir ake? Mēēbērē kikoōniing' :Yēyiin rōōbēywoontooni iboontē? Nto yoo ākoo /kikēēkōōniing' ii, kwaaming' :nee siing'as keey wuu nyēē ki nyeng'uung'?

⁸ Ōbērē tōōs kyōōnyōōru kiyēē kyōōmāchē. Nto, ōbērē kyōōmokoroon ānkōōbērē kyōōyēku bāytooyik kumāmii :toorētēt ake tukul. Nto kikyōōyēku man bāytooyik, nto kēēbāytooyiisyē :tukul. ⁹ Ākāsē kule wuu nyēē kookochuchukweech :Yēyiin acheek lēbkēyik keekerkeyiitu kibratiiis chēē /kiikiitiilchi meet. /Kikiibarbaartaateenech taayeetaab malayikaanik āk biiko. ¹⁰ Kēēbērbērēch :acheek kubo *Kāārārōokiintēt nto akweek ōng'oomēch. Kēēkuskusēch sinee :acheek nto akweek ōtinyē nkuruuk. /Kēēkoonyitook akweek nteenee -/mākēēkoonyitēēch acheek. ¹¹ Kookeebeteē kuu ankwaamaatech :melel āmākēētinyinē sirooy chēē yēmēēch. /Kēēmii /kiinyāliilēch ām kēēlto nyēē miyaat āmēkēētinyinē kēēstoon. ¹² Kyōōmē booryēt miisin kēēyēyiisyēē āwunnyēkyoo, nto yoo /kākēēchubēēch, kēēsōoyē Yēyiin kōōbēruur nyoo kākhubēēch, nto yoo /kākēēwusēēch, kēēmuytoochinē. ¹³ Nto yoo kēēnchuruurēēch :chii, kēēng'ālōolchinē nyēē karaam. Kōōkēēyēku :acheek kāābsikoonwēētaab biikaab kōōrooni.

¹⁴ -Māāmiitē āsirwook ng'aleechu āntosuurēēnook, nteenee āmiitē āsōōwook kuu lōkōkyuu choo āchāmē. ¹⁵ Ōmuuchē sinee ōnyōōru kāānēētik chēē chang' miisin chēē inēetook kurubta keey āk *Kāārārōokiintēt, nteenee -mēēmuuchē :tukul kuriilbook kuu kōōn. Kyāā-āmwook lōkōōywēk chēē kāroomēch kurubta keey āk Kāārārōokiintēt Yēēsu, yotoo akerkeyiitu kōōn. ¹⁶ Kunyi, ākiimook kule oyey kuu wōlēē ayēytooy :anii. ¹⁷ Kayeya :ng'alyoontooni āyooku Tēmētēwō kuchō wōloo ōmiitē. Kiikuyēk :inee lakwanyuu nyēē āchāmē ānkuyēchinē :inee Mokoryoontēt yiisyēt ām mooyēt akeenke. Māchokōōsōōtwork wōlēē wuu :soboonyuu ām Kāārārōokiintēt Yēēsu nyēē rubē keey āk kiyēē ānēētē kanisoosyek tukul ām wōlto ake tukul.

¹⁸ Kookung'as keey :alake ām akweek nyēē wuu nyēē kyōōbērē tōōs kimāāmuuchē :anii āchōō wōloo ōmiitē. ¹⁹ Nteenee, yoo kacham :Mokoryoontēt āmiitē wāāchōōniin wōlooto ām lēēkitō, si nto yityo, mēēbērē +māābēru baateey wōlēē miī :icheek kung'āstooy keey, nteenee, +maakas wōlēē tēu

:kāamuukēyewēekwaa. ²⁰ Mēēbērē bo :Bāytooyiisyēētaab Yēyiin ng'al baateey, nteenee bo kāamuukēy. ²¹ Kunyoo ii, ōchāmē nkōnō, āyibwook ng'wooninto, nto āchōōntē chamateet āk tāmirmiryēet nyēē intusoot?

5

Okwet ng'eetaabiya nyoo machurtaat

¹ Ākāsē kule wōō :martaayeet ām wōlēē ōmiitē ānku miyaat :martaayaanaa miisin kusiir mbo nyoo yēyē :choo -mēēnkētē Yēyiin. Ākāsē mbo kule miitē :chiito nyēē kiikoomut koorkeētaab kwaan. ² Ōkwēestoy ng'alyoo nyēē wuu nyoo yēē kātāng'woonchook ankookwet chiichoo kiyēyē ng'alyoontoonoo? ³ Ānkoo sinee -mākēēboontē keyy ām yēēt akeenke, nteenee, kēēboontē keyy ām Tāmirmiryēēt. Kaamwaay kēny kule leelaat :chiichoo ānkoo -mākēēboontē keyy. ⁴ Ōruukuyi keyy yēēt akeenke ām kāamuukēyewēēkaab Mokoryoontēenyoo Yēesu ānku +māātinyē keyy āk akweek ām Tāmirmiryēēt. ⁵ Māchāktōōs yooto nanyuun, ōtēērchi chiichoo Kibrōkōsyoontēēt /sikiing'woonchi bōōrnyii /ankiiraraach tāmirmiryēēnyii bēsyēēt nyoo ituilē :Mokoryoontēēt ng'aleek.

⁶ Ōng'āsyinē keyy nee ām ng'alyoo nyēē tēē nyi? -Mōōnkētē :akweek kule tistooy mbo :miyootyo nyēē mining' kut koolaambuuch biiko tukul? ⁷ Otayee keyy atēbutēchookwook bo kēny, sōōminy ām soboonto nyēē lēēl nyoo kyōōnyōōru kuuyu kime *Kāārārookiintēēt kubo acheck. Inee ku mēēnkitaab kōrōsēēk nyēbo *Saakweetaab Keeytaayeet. ⁸ Kunyoo, okany kyaam saakwaani ām kēēlto nyēē tililil āk manta kusiir yoo /kātākēēburuchē āk kēēlwookichoo bo kēny choo bo miyootyo āk rōkōs.

⁹ Ām barweenyuu nyoo kisimasirwaak, kyāāmwoowook kule osatee keyy bichoo kicham martaayeet. ¹⁰ Kimāāmiitē āng'ālōolēē biiko choo mānēēnkēt Yēyiin choo mārtootē, chēēmooyēētiis, chōōriik nto choo kutunkyinē āynātōōs. Nto kyāāmwoowook kuu nyooto nto kimākwook kule ong'eeteē kōōrēēt kutukul. ¹¹ Nteenee kiyēē āmiitē āmwooyē ku kule, osatee keyy wōlēē mui :alake choo kuurē keyy kule icheek ku mbo ng'eetaabiya, nteenee mārtooy nto ku chēēmooyēētiis nto kukutunkyinē āynātōōs nto choo chubiisyootē nto ku kibōōkitiis nto ku chōōr. -Mōō-āmchiinē mbo āmit āk biich chēē wuu choo. ¹²⁻¹³ Mābootoo āburoong'tē biiko choo mēēbērē kookunam ng'alyoontēētaab Yēyiin. Yēyiin nkit :nyēē ituilchinē choo ng'al. Nteenee māchāktōōs akweek ōburoong'tē biiko choo mwooyē kule bo kanisa, kuu yoo mwooyē :sirutēk kule, "Ōnēmtē chiito nyoo tinyē rōkōsto."†

6

-Mōōyyoong'tēē keyy kōōk

¹ Yoo kāchuunchuun :chiil āk ake ām akweek, kumāmāchāktōōs kuyibchi ng'aleechaa biiko choo -mēēnkētē Yēyiin kōōwōoyo. Nteenee, māchāktōōs kuyibchinē kāāntōōyikaab biikaab Kiriistō kuchuul ng'aleechaa. ² -Mōōnkētē kule biikaab Kiriistō :chēē mākōōtiilchi bēsyēēt ake biikaab kōōrooni ng'aleek? Yoo akweek :chēē +mōōtiilchi biikaab kōōrooni ng'aleek ii, kubiirōok osat ng'al chēē mābo laa? ³ -Mōōnkētē kule +mākiitiilchi :acheek

4:19 Yaāk. 4:15 **4:21** 2Kōōr. 13:2 **5:1** Laawi. 18:8 **5:2** 1Kōōr. 6:12; 10:23 **5:3** Kolos. 2:5 **5:5** 1Kōōr. 3:15; 1Tēm. 1:20 **5:6** Kala. 5:9 **5:7** Chuy. 12:15; 13:7; Mat. 16:6-12; Kala. 5:9; Yoowa. 1:29 **5:11** 1Kōōr. 6:9-10; 2Tēēs. 3:6; Tiitō 3:10; 2Yoowa. 10 † **5:12-13** Kiruutēk 17:7; 19:19; 21:21; 22:21, 24; 24:7 **5:12-13** Kiruu. 13:5 **6:2** Room. 5:17

malayikaanik ng'aleek? Kubooyiit man kiimuuchē keechuul ng'al choo mābo laat yoo kāchuunchuun :biich. ⁴ Kunyoo, yoo kātook :ng'ala chēē wuu chooto ii, ara ōyibchinē biiko choo kāsē :biikaab Kiriistō kule māchuulootiin suksesātweek ng'aleechaa? ⁵ Āmiitē āchuurook. Ōmāchē ōmwoowu kule māmii :chii mbo akeenke am akweek nyēē boonto kiirnātēēt kōōwōoyo biikaab Kiriistō chēē kāmākāsiin? ⁶ Ām nee suwokōōyooong'tēē :ng'eetaabiya ake nyiin kōōk, kōōkoochi biiko choo mābo Kiriistō kōōwōoyo? ⁷ Yoo kākweryoot :chii am akweek choo ōbooyē Kiriistō ake kuwo kōōk, kukāākōōboor keey kēny kule -mōōmuuchē kiy. Kaykay ōmuytoochinē keey ku akweek keey kusiir bōōyooong'tēē keey kōōk. ⁸ Nteenee, māmāchāktōōs :chii am akweek kuyēyē kiy nyēē miyaat nto miisin -'mēēkustoochi ng'eetaabkoomēt.

-Mēēwutē :kibrōkōsiis Kaab Yēyiin

⁹ Ōnkētē oob kule -mēēwutē :kibrōkōsiis Kaab Yēyiin? -Mookany /kiiber-beeraak. -Mēēwutē Kaab Yēyiin :murēn ak koor choo kicham kurwootootē keey, biiko choo kutunkyinē āynātōōs, choo mārtōoy nto choo sikōrē murēnik chuut, ¹⁰ choo sāsunooteē alak tukuukwaa, chēēmooyēētiisyēk, kibōōkitiisyēk, choo chubiisyooteē nto chōōriik. ¹¹ Kyōōwuuyē :nkakweek chooto. Nteenee /kiikiwuunook ōtililiitu /ankeecharnta kule ōchurtootiin am kaayneetaab Mokoryoontēēt Yēesu Kiriistō ak Tāmirmiryēētaab Yēyiintēenyoo.

Ōkoonyitē Yēyiin am bōōrwoonikwook

¹² Mwooyē :alake am akweek kule, “/Kēēchāmwōo kiy ake tukul.” Nteenee amwoowok kule mā karaam :kiy ake tukul. Ānkoo /kēēchāmwōo ayey kiy ake tukul, mēērook ā-āsiy keey kubaytaa :tukuuchoo. ¹³ Nto imuuchē :chii kumwooy kule, “Bo :āmiik mooyēēt ānku bo :mooyēēt āmiik.” Ānkoo ōmwooyē kuu nyooto, miitē :soboontaab āriit nyēē siirē muchastaab bōōrto. Kāāmwoowok, mēēbērē /kikeeyey bōōrtaab chii kubooyiit ng'ōōkistaab martaayeet. Nteenee, /kikeeyey bōōrto kubo Mokoryoontēēt ānkubāwu :Mokoryoontēēt bōōrto. ¹⁴ Kiing'eetee :Yēyiin bōōrtaab Mokoryoontēēt meet, ankumakoong'eetee bōōrwoonikyoo nkacheek meet am kāāmuukēywēkyii. ¹⁵ -Mōōnkētē kule bo :bōōrwoonikwook Kiriistō? Kōōmuuchē kule nee /kiinoomnyo :kiyēē bo Kiriistō ak chēēmurēniis? ¹⁶ -Mōōnkētē kule chiito nyoo kātuuyo ak chēēmurēnyoo, kukāākuyēk kiito akeenke ak koorkoonoo? Mwooyē :siruutēkaab Yēyiin kule, “Mākuyēk :bichoo tukwaay kiy akeenke.”† ¹⁷ Nteenee chiito nyoo kānoomnyo ak Mokoryoontēēt mākuyēk :tukwaay kiito akeenke am Tāmirmiryēēt.

¹⁸ Lēyyē, osatee keey ng'aleekaab martaayeet. Ōmwooyē kule kiy ake tukul nyoo yēyē :chiito am bōōrnyii mā ng'ōōki, nteenee amwooyē :anii kule chiito nyoo kamarta ku ng'ōōki ankaakunyeernyeeree bōōrnyii. ¹⁹ Nto -mōōnkētē kule bōōrtaab chiitaab Kiriistō ku kōōtaab Tāmirmiryēētaab Yēyiin? Yēyiin nyēē kikōōnook Tāmirmiryoonoo miitē bōōrwoonikwook kunyoo -mēēbāwu keey. ²⁰ /Kikēēwālāng'unēēnook kiy nyēbo koomānuut kunyoo, ōkoonyitē Yēyiin am bōōrwoonikwook.

7

Ng'alyoo kurubta keyy āk kāmutiisiyēēt

¹ Nto kurubta keyy āk ng'aleek choo kyōōsirwoo, kaykay nto -mēemutiis :chii. ² Nteenee kuuyu wōō :martaayeet kōōrēēt, kumāchāktōōs kuboonto :murēno koorkeēnyii ānkuboonto :koorko saanteenyii. ³ Māchāktōōs :saanteet kuchāmchiintōōs āk wōlēē māktooy :koorkēnyii ānkumāchāktōōs kuchāmchiin :nkinee koorkeēt āk wōlēē māktooy :saanteenyii. ⁴ Mābāwu :koorkēēt bōōrnyii nteenee saanteet :nyēē bāwu, āmābāwu :nkinee :saanteet bōōrnyii nteenee koorkeēt :nyēē bāwu. ⁵ Kunyoo, māsooyneē :chii ām wōlēē mii :ake tōōs baateey yoo kōōkāsiyineē :tukwaay ām bārooyinto nyēē mächē osaay. Nto mii yoo, otas taay ōbuur kuu wōlēē wuu :biich chēē kiikoomut keyy sukung'et -mōō-āsyi keyy kukentaak :Kibrōkōsyoontēēt, yoo -mōōmuuchē ōriib keyy. ⁶ -Māamiitē āmwooyē kule mēemutiis :chii, nteenee kāāsōōtēywoo :nyoo nyēē kāākōōnook. ⁷ Ābērē nto kiwuu :biiko tukul anii. Nteenee, tinyē :chii ake tukul rōōbēywoontēenyii kuchōōnēē wōlēē miitē :Yēyiin nyēē teer ām wōlēē mii nyēbo ake.

⁸ Nto kurubta keyy āk murēnik choo kiikubēkunēē :kooruuk nto koor choo musuuk, āmwooyē kule kaykay kōōbuur :chii kuu anii, kumacheeng' koorko nto saannyya. ⁹ Nteenee yoo -mēēmuuchē :chii kuriib keyy, kukaykay kōōmutiis nto /kiimut kusiir yoo kātēyiyimē :bōōrto.

¹⁰⁻¹¹ Nto kurubta keyy āk biikaab Kiriistō choo kēēsyoottiin, āmwoowook (āmēēbērē sōō, kule anii -nyēē āmwooyē, nteenee Mokoryoontēēt) kule māmāchāktōōs :koorko kubakaakta keyy āk saanteenyii nto kukwet :saanteet koorkeēnyii. Nto yoo kabakaakta keyy, kumāmākyiintōōs /bokiimut koorkoonoo subak. Nto yoo māwuu nyoo, /kiichoomnyo āk saanteenyii kōōyēchiin kuu kēny.

¹² Nto ām kēēlto ake, āmwooyē (anii nyooto āmwooyē, mēēbērē Mokoryoontēēt) kule yoo boonto :chiitaab Kiriistō koorkeēnyii nyēē mānēyēnchi Kiriistō, ānkuchāmē :koorkoonoo kuming'to keyy saanteenyii, kumāmāchāktōōs kukwet. ¹³ Nto yoo boonto :cheebiya ake tukul saanteet nyēē mānēyēnchi Kiriistō ānkuchāmē :saanteenyii, kumāmāchāktōōs kubakaakta saantaanaa. ¹⁴ / Kiikiitiliil saantaanaa kubununēē soboontaab koorkeēnyii nyoo kiikōōyēnchi Kiriistō / ānkiikiitiliil nkinee koorkeēt kubununēē soboontaab saanteenyii nyoo kiikōōyēnchi Kiriistō. Nto kimāwuu nyooto, nto kimātiliilēch :lōkōkwook, nteenee tiliilēch. ¹⁵ Nteenee yoo mächē :chii nyoo mānēyēnchi Kiriistō kukwet koorkeēnyii, kootyaakaat :koorkoonoo kuwēēchi keyy. Nto yoo mächē :koorko nyoo mānēyēnchi Kiriistō kule kubakaakta saanteenyii, kuchāmchi :saanteet kuwēēchi keyy. Mārātē koorko nto murēn nyoo kiikōōyēnchi Kiriistō :ng'ala chēē wuu chooto, kuuyu kiikukuurēch :Yēyiin kēēminy ām kaalyeet. ¹⁶ Inkētēē nee :inyiing' koorko nyoo 'kiyēnchi Kiriistō yoo 'imuuchē iyey saanteeng'uung' /kiiraraach, nto acha? Nto, inkētēē nee :inyiing' saannyya nyoo 'kiyēnchi Kiriistō yoo 'imuuchē iyey /kiiraraach koorkeēng'uung', nto acha?

¹⁷ Māchāktōōs kurubē :chii kāāburnyii kuu wōloo kikiikuchōbtoochi :Mokoryoontēēt yoo kikuurē :Yēyiin. Mākuutyēēt :nyiitēnyi nyēē ātōōrchinē

kanisoosyek tukul. ¹⁸ Yoo kikuurë :Yëyiin chii koomuraatanaat, ku Yuutäyiin, kumāmāchāktōōs kusyeem kuyëk chii nyëe / manaakiimuraatan. Nto yoo kimeemuraatanaat :chii yu kikuurë :Yëyiin, kuuyu kimā Yuutäyiin, kumāmākyinē / kiimuraatan. ¹⁹ Yoo imuraatanaat :chii nto kumeemuraatanaat, kumāmii yëēt :kiy. Nteenee ng'ālyoo nyëbo koomānuut, ku kule / kēēriib mākuutëkaab Yëyiin. ²⁰ Māchāktōōs :chii kōōbuur kuu wōloo kiwuunto kukuurë :Yëyiin. ²¹ Yoo kiiyëku motwoorin, -meekany kooyiimiing' mēt, nteenee yoo 'kēēnyōōru bārooyinto /kiityaaktiing', icham. ²² Yoo /kikēēkuuriing' iyëku motwooriintëēt ing'erech kule -mēēmiitē motwoornātēētaab ng'ōōki, nteenee kwēēbooyiitu Mokoryoontëēt. Nto yoo kiibāwu keey kukuuriing' :Yëyiin, inkēt kule iyëku motwooriintëētaab Kiriistō. ²³ / Kikyaaleenaak ky nyëbo koomānuut kunyoo, -mookany kubāwōok :kōōrëēt. ²⁴ Mbo ng'eetaabiya, öyëyë yiisyëētaab Yëyiin nyëe mätiny kule iyëku ng'oo.

²⁵ Nto kurubta keyy äk choo mākēēsyoottiin, -mätinyë mākuutyëētaab Mokoryoontëēt nyëe nāmē keyy äk icheck. Nteenee ārwookwook kuu chii nyëe /kiikoosëe keyy kubo kiyëe kiikōōbëruurëēnoo :Mokoryoontëēt. ²⁶ Kubo wuuyinto nyëe miitë kuu nyiitënyi, äsōötë kule kaykay -/mākiimutiis. ²⁷ Yoo boonto :chii koorkëēt, kōōbuurto, nto yoo māboonto, macheeng'. ²⁸ Yoo kēēmutiis :chii, mēēbërë kächoolwookën, ämēēbërë kächoolwookën :nkinee nyoo /kakiimut. Nteenee, mākunyōōr :nyoo kēēmutiis nyäliluutëk chëe chaang' äm ming'ätëenyii, -ämāmākyook :anii nyäliluutëchooto. ²⁹ Mbo ng'eetaabiya, kiyëe ämiitë äbooru äm yuutëyu ku nyi: lëekit :mēēyintaab kōōrëēt. Kunyi, māchāktōōs :murënik choo kiikōōmutiis kumāswee ng'aleekaab kēēstoonikwaa. ³⁰ Nto choo mii kuriirtōōs kumāchāktōōs kōōbuurë wuu nyëe mätinyë ng'woonin. Nto choo mii kung'erëchë kumāchāktōōs kōōbuurë wuu nyëe māng'erëkootiin. Nto choo äliisyë, kōōbuur wuu nyëe mā cheekwaa :tukuuchoo koolë. ³¹ Nto choo yëyiisyëe tukuukaab kōōrooni kumāchāktōōs kōōbuur wuu nyëe māng'erëkyinë tukuuchoo. Mii wokubotë :kōōrooni äm lëekitō.

³² Ämāchë öbuur nyëe māmii :kiyëe iyiimook mētëwoy. Ämë mēt chiito nyoo mănëēmutiis :wōlëe makoong'ereekta Mokoryoontëēt. ³³ Nto chito nyoo kiikōōmutiis, kōōsōötë :nyoo wōlëe makoong'ereekta koorkëenyii. ³⁴ Yooto mākusäch :kääsōötëyweëkyii. Isōötë *:ärung'oonyoontëēt nto ku koorko nyëe musik ng'aleekaab Mokoryoontëēt änkōōnëmchinë keyy kutukul. Nteenee isōötë :koorko nyoo imutaat wōlëe makoong'ereekta saanteenyii. ³⁵ Ämwooyë ng'ālyoontooni sukuyëetyëechook ämēēbërë kule kaakichaak. Ämāchë öbuur äm kēelto nyëe rootaat nyëe kyōōnëmchi keyy Yëyiin kutukul.

³⁶ Yoo isōötë :booyoo kule keekaay chëebnyii nyëe kōōkōōnnyoo kut kumii wokukëetyëe :bësyōōsyëk chëe yëmë /kiimut änkōōsōötë :chiichoo kule nyoolchinë kuwo kōoto, kōōrook kooyiilta kuu wōloo māktooy. Māmii :kiy nyëe miyaat yoo kamakta chëebnyii /kiimut. ³⁷ Nteenee yoo keesootee mooyëenyii ankootiil kule kōōbuur :kōōkoonoo nyëe mēēbërë /kiimutë, kumii :boontoonoo kuyëyë nyëe karaam. ³⁸ Kunyoo, boontëēt nyoo kamakta chëebnyii /kiimut, kukayey nyëe karaam, nto nyoo kamamakta chëebnyii /kiimut, kukayey :nyoo nyëe karaam miisin.

³⁹ Māchāktōōs :koorko kutāsē taay kōōbuurtooy keyy saanteenyii yoo tākusoboot :saanteet. Nteenee yoo kame :saanteet, /kēēchāmchinē koomut keyy āk chiito ake tukul nyoo kacham :inee, kātikoo kiikōōyēnchi :chiichooto Mokoryoontēēt. ⁴⁰ Nteenee ām wōlēē ākāstooy :anii, ibēruuroot :koorkoonoo yoo /kamakiimut subak. Āsōōtē kule mii kōōntōōwoo :Tāmirmiryēētaab Yēyiin yoo āmwooyē ng'aleechu.

8

Kurubta keyy āk bany choo /kakeesaayta

¹ Kany, baa, āmwoowook ng'ālyoo kurubta keyy banyeechaa /kēēsooytoochinē āynātōōs. Kubooyiit man, kiinkētē sinee kule kēētinyē :tukul kiirnān. Ng'āsēē keyy :ake kiirnān, kuchāmē :ake biiko alak ānkōōtitiirē. ² Nto chiito nyoo yibē keyy kule inkētē kiito ake, kumēēnkētē kiyoo kuu wōloo kātāmāchāktōōs kōōnkētito. ³ Nteenee, chiito nyoo chāmē Yēyiin, kuchāmtooy :Yēyiin kule nyeenyii.

⁴ Kunyi, kurubta keyy āk banyeechaa /kēēsooytoochinē āynātōōs, āmwooyē kule buch :āynātōōsyēchoo. Māmii :Yēyiin ake, nteenee akeenke :Yēyiin nkit! ⁵ Ānkoo ku chaang' :tukuuk barak nto wōlēēb ng'wēny chēē kutunkyninē :biiko alake kuu āynātōōsyēkwaa nto mokorēēnikwaa, ⁶ kiinkētē :acheek kule akeenke :Nyēē /kēēkutunkyninē. Nyooto ku Yēyiin nyoo Baaba ānkitoowu kiy ake tukul ānkēēminyē kēēkoonyitē inee. Akeenke :Mokoryoontēēt. Nyooto ku Yēesu Kiriistō nyoo yēchiintōōs kiy ake tukul āk Yēyiin ānkukōōnēēch soboonto.

⁷ Mēēbērē inkētē :biiko tukul ng'aleechēēb manta. Tākōōyīimē biikaab Kiriistō alak yoo kaam bany chēē /kākēēsooytoochi āynātōōs. Nto kuuyu tākukuskusēch :bichooto, kōōsōōtē kule tōōs ng'ōōki yoo kaam banyeechaata.

⁸ Yoo kakyaam āmit, nto kamakyaam, mēēbērē yēyēēch kēēlēēkityi Yēyiin.

⁹ Ōriib keyy! Ānkoo ōtyookootiin o-am banyeechaa, -mookany kōōsākyyi biiko choo mānāākich :kaakaaseeng'waa kunyōōr kāānakuut / ānkiiboot. ¹⁰ Yoo kāsook akweek choo ōng'oomēch :chiito nyoo kuskus :kaakaaseenyii ō-āmē banyeechaa /kākēēsooytooy ii, ōmiitē oob ō-āsānchinē nkinee kwaam banyeechaata? ¹¹ Kunyoo, mākōōsākyyi :kiirnātēēng'woong' kubot :ng'etaabiya nyiitēnyi kimēēchinē *Kāārārōokiintēēt. ¹² Yoo kōōchoolwookēnchi mbo ng'etaabkoomēt ām kēēli ōsusyoonē kāāyēnchinooyēēng'waa nyoo kuskus, kōōchoolwookēnchi Kiriistō. ¹³ Kunyi, yoo ākoo yēyē :kiyoo ā-āmē mbo ng'etaabiya kubootyo, kāmēētāwāā-āmē banyeechaa subak.

9

Mānāātēēbchi keyy :Bāwulō kiyēē kimisyinē kunyōōr

¹ Maatyaaktaat :anii? Mā anii *lēbkēēyiin? Kyaakas Yēesu Mokoryoontēēnyoo ānkyōōtooku :akweek kubo yiisyēēt nyēē ayēchinē Mokoryoontēēt. ² Mānāākoochi biiko tukul lēbkēēyyēēt, nteenee, kubooyiit man, kyāākōōnook akweek. Wōlēē ōrubtooy :akweek Mokoryoontēēt, kōōbooru man kule anii :lēbkēēyiintēēng'woong'.

³ +Māyēētēē keey ng'aleechu āmwoowook yoo kakwiilaataa :biiko alake. ⁴ Kēetinyē man / kēekōōnēēch āmiik nto kiyēē kēēyyēē kubo yiisyēt nyēē kēēyēyē ⁵ ānkāatinyē man amut koorko nyēē kiikōōyēnchi Yēyiin sikēēbēetooy keey tukwaay kuu wōlēē yēytooy *lebkēēyik alake, mbo :ng'eetaabkaametiitaab Mokoryoontēēt āk Bētērō. ⁶ Ara anii āk Barnaaba baateey chēē kēēyēmāktōōsii kēēyēyiisyē sikēēnyōōru kiyēē kyoomē? ⁷ Mii :chii nyēbo lukētē nyēē imuuchē kukwēchi keey nkit beesaanikaab yiisyēt? Nto mii mbo :chii nyēē choonē āmit, amaam āmiichoo? Nto mii :chii nyēē imuuchē kuriib tany āmāluusyo oō?

⁸ Mēēbērē āmiitē āmwooyē ng'aleechu āyooong'unēē komostaab biich buch, nteenee siruutēkaab Yēyiin :chēē mwooyē kuu nyooto. ⁹ Mwooyē :siruutēkaab *Muusa kule, “-/ Mākēērātē yēeyto kuutiit yoo / kēēbookš.”† Māmiitē :Yēyiin kung'āloolēē yēeyto baateey ¹⁰ nteenee mii kung'āloolēēnēch nkacheek si yoo miitē :chiito kutēbēnē mōkōōnkēētaab yeeyiik nto kumii kuwōōrsē, kutinyēē mooyētē kule +/mākiikoochi kiy. ¹¹ Kookeechaan :acheek ng'aleekaab Tāmirmiryēt soboonwēkwook, ara nyikisyook yoo kōōkōōnēēch kiy nyēē kākēyēyēyēchinēē keey? ¹² Nto yoo ākoo tinyē :alake manta oōtorēt :akweek ii, kwaam :nee +mōōtoorētēēch nkacheek? Manaakeeyaach :acheek /kēēyēwēēch kuu nyooto. Nteenee, kikeecham keemuyte kiy ake tukul kusiir yoo kātākēkērēktooy biiko kukas lōkōōywēk chēē kāroomēch chēbo Kiriistō. ¹³ Ōnkētē oob kule nyōōrtooy :biiko choo yēyiisyē *Kōōtaab Yēyiin āmiik wōlooto? Nto -mōōnkētē kule āmē :choo bēlēē kōrōsēēk ām *kāābkōrōs kereeryaanteetaab āmiichoo bēlēē? ¹⁴ Ām kēēlto nyēē wuu nyooto, kimwooy :nkinee Mokoryoontēēt kule mākāktōōs :biiko choo āmtootē lōkōōywēk chēē kāroomēch /kēēbāyē kubo yiisyoono.

¹⁵ Manaayaach :anii /kēēyēwōo kuu nyooto āmāāmiitē āsirwook ng'aleechu kule sōōkōōnoo kiy. Ākāykooyē ameeey kusiir kubuutēēnoo :chii kiyi āntumēērēē. ¹⁶ -Māāng'āsē keey yoo ā-āmtooy lōkōōywēk chēē kāroomēch, kuuyu mākyoo kule a-amte. Āmiitē nyēē miyaat nyēē tyaa yoo kamaa-amte lōkōōywēchu. ¹⁷ Nto kyāāchēēnkyi keey kule a-amte, nto yēmāksē /kēētūwēnoo. Nteenee kuuyu /kiikiitōōrwo, kumākāktōōs a-amte. ¹⁸ Kiyēē āng'erēchēē ku a-amte lōkōōywēk buch nyēē -māāyoochē kiy.

¹⁹ Ābāwu keey āmābāwōo :chii ake tukul, nteenee āchāmē āyēētyēēchi chii ake tukul saaweech biiko chēē chaang' kucham Kiriistō. ²⁰ Kyāānkāā-āmchinē Yuutayeeek, kyāābuurē kuu wōlēē wuu :icheek sāāyisu. Kyāābuurē āk Yuutayeechaa bāwu :kuruutēk wuu nyēē bāwōo nkanii :kuruutēk, ānkoo sinee -mābāwōo anii :kuruutēkaab *Muusa, sāāyisu icheck. ²¹ Kyāābuurē wuu nyēē -māāwuyē Yuutāyiin yoo āboontē keey choo mā Yuutayeeek, sāāyisu icheck. Ānkoo wuu nyooto, āboontē mākuutēkaab Yēyiin, kuuyu bāwōo :Kiriistō. ²² Nto ām wōlēē miitē :choo kuskusēch, āyibē keey :nkanii kule akuskus sukung'et āyisu. Kunyoo, kwaayey keey akerkeyiitu bichoo alak tukul si nto anyuun āsāru mbo biiko kereeryaa. ²³ Āyēyē ng'aleechu tukul kubo lōkōōywēk chēē kāroomēch sāānyōōru :nkanii bērurooto nyoo /kiikēēkuurtoochi biiko.

/Kēētūwēnē chii nyoo kēēkil keey

9:4 Mat. 10:10; 2Tēs. 3:9 9:6 Yēyuut. 9:27; 18:3; Kala. 2:1, 9 † 9:9 Kiruu. 25:4 9:9 1Tēm. 5:18 9:11 Room. 15:27 9:12 Yēyuut. 20:33-34; 2Kōōr. 11:9 9:13 Laawi. 6:16, 26; Kāāyiit. 18:8-10; Kiruu. 18:1 9:15 Yēyuut. 18:3 9:16 Room. 1:14; Yēyuut. 9:15; 26:16-18 9:20 Yēyuut. 16:3; 21:20-26 9:22 1Kōōr. 10:32-33; 2Kōōr. 5:11

²⁴ Ōnkēt kule yoo ing'wēēnē keey :biiko am labateet kōōbēliisyē :akeenke ānku nyooto baateey nyēē /kēētuwēnē. Kunyoo, māchaktōōs olābātē otinyēē mooyēēt kule +/mākēētuwēnook. ²⁵ Chii ake tukul nyoo māchē kōōbēliis am labateet, /kēēmākyinē kusatee keey ng'al chēē chaang' ānkōōnēmchi keey labateet. Nteenee yoo kēēbēliis, /kēētuwēnēē kiy nyēē -mēēbuurē kulōōyit. Nteenee kēēyēyē yīisyēetaab Yēyiin sikēēnyōōru tuwēnto nyēē wēētii kibchuulyo. ²⁶ Kunyi, -māāmiitē :anii alābātē kuu chii nyēē -mēēnkētē kiyēē lābātyinē. -Māāmāchē anii akwet yoomat. ²⁷ Nteenee, kyaaneet bōōrnnyu muyaayēet si yoo ā-āmchinē alak lōkōōywēk, mēēbērē +maakuste kiyoo +/mākēētuwēnēēnoo.

10

-Mōōwuruur Mokoryoontēēt

¹ Mbo ng'eetaabiya, amāchē āsōōtwood kiyēē kiyeyakay am wōlēē mii :mbo kuuko. Kiriib icheck :boolteet ankwaay :tukul tōōliilēēt. ² Yooto kwooyē :icheek tōōliiloonoo ānkuriibootē :booltaanaa, kuyēk :icheek tukul rubiikaab *Muusa. ³ Kyaam :tukul amnyoontēēt nyoo kikōōnu :Yēyiin ⁴ ānkuyyēē bēēko kibtaman chēē kikwoonēē rwaanteet am keel nyēbo kwōng' uut. Kiyyoonkyinē :rwaantaanaa Kiriistō. ⁵ Mānāāng'ērēkyi :Yēyiin kāāburtaab bichoo wōlēē wōō sōōkāsē kule kibēkyinoot :bichoo suurkwēēnēēt.

⁶ Kunyoo, kēēkāsēē ng'aleechaa kule mēērook kēēkōchōnkyi Yēyiin kuu wōloo kiyētyooy :bichoo. ⁷ -Mōōyēku biich chēē okutunkynēē āynātōōs kuu wōloo kiwuunto :bichooto alake, kuuyu mwooyē :siruuētēkaab Yēyiin kule, "Kiswēē :biich saakwaanaa kuyyēsyō bokōōsuuchi ng'al chēē mākāroomēch."† ⁸ -Makaraam /kēēmārtooy kuu yoo kiyēyē :alake am bichoo sukubēku bēsyēēt akeenke :chēē kiyitē kisyēērōōk tibtēm āk sōmōk. ⁹ Māmāchaktōōs /kēētyēmē Mokoryoontēēt kuu wōloo kityēmtooy :alake am bichoo sukubākāchē icheck :ēēērēnōōk. ¹⁰ -Mōōng'unyng'uunyē kuu yoo kiyēyē :alake sukubākāchē icheck *:malayikeet nyoo āroontooy biich.

¹¹ Kēēkāsēē yooto ng'aleechu kuyēk kāānēētētywo. /Kikēēsirwēēch sukung'eet kēēriibēē keey :acheek choo kēēminyē kōōrēēt am bēsyōōsyēchu kaakuriik :tabanta. ¹² Kunyoo, yoo ōbērē ōtitiirōōtiin kumāchaktōōs ōriibē keey -/makeekentaak. ¹³ Tyēmutyēēt ake tukul nyēē chōōnchook ku nyoo nāmē chii ake tukul. Ōmuuchē omaang'tee keey Yēyiin kuuyu mēēbērē makwaastaak /keetyemaak kweeytee tyēmiisyēēt nyēē ōmūchē. Nto yoo /ka-keetyemaak, mākōōboorwood kēēlto nyēē soochuntee ānkubōōkich. ¹⁴ Kunyoo ii, chōōrōōnuutēkyuu chēē āchāmē, osatee keey okutunkynēē āynātōōs.

¹⁵ Āmiitē āng'āloolwood akweek biich chēē ōsēwunootiin, kunyoo, ōrōōtootē :akweek kiyēē amwooyē. ¹⁶ Yoo kēēyyēēwunēē terekyyet nyoo kēēbirchinēē Yēyiin kōōnkōy, kēēmiitē yooto kēēyēmtooy korotiikaab *Kāārārookiintēēt. Nto yoo kēēbētēsē mukaatiit, kēēyēmtooy bōōrtaab Kāārārookiintēēt. ¹⁷ Kuu yoo akeenke :mukaatiinaa, kēēwuuyē akeenke, ānkoo kēēchoong'ēch, kuuyu kyoomē mukaatiinaata akeenke.

9:25 Filib. 3:12-14; 2Tēm. 2:5; 4:7-8; Ibu. 12:1; Yāāk. 1:12; 1Bēt. 5:4; Ng'oong'. 2:10; 3:11 **10:1** Chuy. 13:21; 14:19-22, 29 **10:3** Chuy. 16:13-21, 31 **10:4** Chuy. 17:6 **10:5** Kāāyit. 14:29-30; Ibu. 3:17
† **10:7** Chuy. 32:2, 6, 19 **10:8** Kāāyit. 25:1-9 **10:9** Kāāyit. 21:5-6 **10:10** Chuy. 14:11-12; Kāāyit. 16:41-50 **10:11** 2Tēm. 3:16 **10:12** Kala. 6:1 **10:13** 1Tēēs. 5:24; Yāāk. 1:13-14 **10:14** 1Yoowa. 5:21 **10:16** 1Kōōr. 11:24-25 **10:17** 1Kōōr. 12:27

18 Okas baa, akweek biikaab *Isrāyēēl. Yēmtooy oob :biiko choo bēēlē kōrōsēek kiyēē / kēēbēēlē ām *kāābkōrōs, yoo āmiisyē? 19 Yoo āmwooyē kuu nyooto, āmiitē ābooru kule kōrōsēēchoo / kēēyēchinē āynāt ku kiy, nto kule kiy :āynātoonoo? 20 Achicha! Māwuu nyoo. Kōrōsēek tukul choo yōyē :biiko choo mănēyēnchi Yēyiin, kuyēchinē :choo tāmirmirook chēē miyootēch āmēēbērē yēchinē Yēyiin. -Māāmākyyook akweek ōyēmtooy kiy āk tāmirmirooy. 21 Mēēmuuchāktōōs ōyēēwunēē terekyeetaab Mokoryoontētēē āk nyēbo tāmirmirook chēē miyootēch. Mēēmuuchāktōōs ō-āmē Saakweetaab Mokoryoontētēē āk āmit choo /kākēēsooytoochinē tāmirmirook chēē miyootēch. 22 Ara, yoo ōmiitē ōyēyē kuu nyooto, ōmiitē ōwuruurē oob Mokoryoontētēē kung'woonchi :moo? Ōsōōtē kule ōmuuchē wōlēē tēēnto :kāāmuukēywēēkaab Mokoryoontētēē?

Ōkoonyitē Yēyiin ām kiyēē ōyēyē

23 Mwooyē :alake ām akweek kule, “/Kēēchāmwo kiy ake tukul.” Nteenee āmwoowook kule mā karaam :kiy ake tukul. Mātēēchē biich :kiy ake tukul. 24 -Mēēchēēnkyinootē keey nkit karaamat, nteenee ichēēnkyinootē alak.

25 Ō-āmē bēēny ake tukul nyoo koo-alee wōlēē /kyoolēē banyeeek amookany kwaamaak mēt kule ara /kākēēsooytoochi āynātōōs nto acha. 26 Mwooyē :sirūutēk kule, “Bo Yēyiin :kōōrēt āk tukuuk chēē mii kōōrēt.”†

27 Yoo kakuurook :chii nyēē mănēyēnchi *Kāārārookintētēē kule bōō-āmiisyē ām kanyii ānkōōmāchē kule obe, obe. O-am bēēny ake tukul nyoo kākōōnook amookany kwaamaak mēt kule ara /kēēchāmwook o-am. 28 Nteenee, yoo kāmwooyē :chii kule /kākēēsooytoochi āmiichu āynātōōs, mēērook o-am kubo chiichooto kāmwoowook, kuuyu yoo koo-am āmiichoo kōōsōōtē :chiichoo kule miyaat. 29 Mā akweek :chēē ōsōōtē kule miyaat, nteenee chiichooto :nyēē imuuchē koosoot kuu nyooto.

Imuuchē kumwooyē :chii kule, “Kērēktoo anii nyi atyaakaat kule nee :wōlēē isōōtitooy :chiiito? 30 Yoo ākoo āmiitē ā-āmiisyē ābirchinē Yēyiin kōōnkōy ii, kwaam :nee sukung'alaaleenaa :chii kule kaayey nyēē miyaat?” 31 Kookas, yoo ō-āmē nto yoo ōyēēē kiy, nto yoo ōyēyē kiy ake tukul, kumāchāktōōs ōyēyē ōkoonyitē Yēyiin. 32 -Mooyey kiy nyēē miyaat ām wōlēē mii :biiko ānku Yuutayeeek, choo mā Yuutayeeek nto ku biikaab Kiriistō. 33 Āsyēēmē ang'ereech chii ake tukul ām kēēlto ake tukul. -Māāmiitē āchēēnkyinootē keey :anii nkit karaamat nteenee āchēēnkyinootē biiko chēē chaang' /sikiiraraach.

11

1 Māchāktōōs ōyēyē kuu wōloo āyēytooy :anii, kuu wōloo ārubtooy wōlēē yēytooy :Kiriistō.

Kāāburtaab kooruuk yoo /kēēmiitē saayēt

2 Āsiltook, kuuyu ōsōōtōo ām kiy ake tukul ānkōōriibē kāānēētēywēēk kuu yoo kyāānēētook.

3 Āmāchē ōnkēt kule bāwu :murēnēēt koorkēēt, kubāwu :Kiriistō murēnēēt. Nto nyēē bāwu Kiriistō ku Yēyiin. 4 Yoo kēēyēēn :murēno ake tukul ām acheek mētinyii yoo sooyē nto yoo ng'ālooltoochinē Yēyiin, kōōbooru kule mākoonyitē

Kiriistō. ⁵ Nto nkinee kooroko ake tukul nyoo mēēbērē kēēyēēn mētinyii yoo sooyē nto yoo ng'ālooltoochinē Yēyiin, mākoonyitē saanteenyii. Kerkey :yooto wuu nyēē kēēr mētinyii kōōntosuur saanteet. ⁶ Yoo mēēbērē kēēyēēn :koorko mētinyii kōōboor koonyit ām wōlēē miitē :saanteenyii kukaykay kōōrēr. Nto subak, kuuyu ng'ālyoo nyēē mābo koonyit ām wōlēē mii :saanteet yoo kēēr :koorko mētinyii, kumāchāktōōs kōōyēēnē. ⁷ -Mēēyēēn :murēno mētinyii kuuyu /kikeeyey /kiikerkeeyey Yēyiin ānkukoonyitē Yēyiin. Nto koorkeēt, kukoonyitē :nyoo saanteenyii. ⁸ Mēēbērē kiyēwunēē :Yēyiin murēnēēt koorkeēt, nteenee kiyēwunēē koorkeēt murēnēēt, ⁹ amēēbērē /kikēēyēyē murēnēēt kubo koorkeēt, nteenee /kikēēyēyē koorkeēt kubo murēnēēt. ¹⁰ Nto kubo malayikaanik, kumāchāktōōs :koorko kōōyēēnē mētinyii sukōōboor kule bāwu inee :saanteenyii. ¹¹ Ānko wuu nyoo, buch :koorko yoo mātinyē saannyya anku buch :nkinee saannyya yoo mātinyē :koorko, yoo kiikōōyēnchi Mokoryoontēēt. ¹² Kichōōnēē :koorkēēt bōōrtaab murēnēēt ānkusichē :koorko murēn. Kunyoo, kwoonēē :tukwaay wōlēē mii :Yēyiin. ¹³ Kunyi, okas :akweek nkīt. Ara karaam ām akweek yoo sooyē :koorko amēēyēēnoot :mētinyii? ¹⁴ Ara, inēetook :wōlēē wuu atēbutēkaab biiko kule ng'ālyoo nyēbo kāāntosuurrāt kutinyē :murēno buut chēē kōōyēch? ¹⁵ Nteenee yoo boonto :koorko buut chēē kōōyēch kuyibchinē koonyit, kuuyu /kikiikoochi buutēchooto sukōōyēēnē mētinyii. ¹⁶ Yoo mächē :chii ake tukul kule kukwiil ng'aleechu, kumābootēēch :ng'ala chēē wuu choo amābooto nkicheek kanisoosyek ām wōlto ake tukul.

Ōrōōtootē kiyēē ibooru :bōōrto āk korotiikaab Mokoryoontēēt

¹⁷ Mākoy āsilook ām kiyēē āmiitē wāāmwoowook kuuyu kiyēē ōmiitē ōyēyē ām tuuyōōsyēkwook kumā karaam. ¹⁸ Ng'ālyoo nyēbo taay ku kule kosila yiit kule -mōōkāsyiintōōsii yoo ōtuuytōōsii ōkutunkyinē Yēyiin ankataacham kule wuu nyooto. ¹⁹ Āchāmē kule imuuchē kukaraam yoo kōōchuunchuunnyē, sukutooko kule mbo ng'oo ām akweek :chēē churtootiin ām wōlēē miitē :Yēyiin. ²⁰ Yoo kyōōtuuytōōsii, kyōōbērē tōōs ōmiitē ō-āmē amnyoontēētaab Mokoryoontēēt nteenee mēēbērē bo Mokoryoontēēt :amnyoontoonoo, ²¹ kuuyu simkwoomē :chii āmiikyii ānkuyyēēsyo amakanyee chuut sukuyemta tukul. Yooto makubeetee :alake kuut nto alak kubiyooong'iis ānkubōōkiit. ²² Yoo kā saakwa nyēbo āmiisyō, kwoomiis :chii ām kanyii. Ōmōōntoochinē nee akweek :choo ōyēku mokorēēn biikaab Kiriistō choo kuskusēch? Ara +māāsilook? Achicha! ²³ Kyāā-āmwook kiyēē kiyey :Mokoryoontēēt. Ām kwēēmowuunoo /kikēēchoomtooy Mokoryoontēēt Yēēsu, kinam mukaatiit, ²⁴ nto yu kikiikubirchi Yēyiin kōōnkōy, kubetes ānkumwooy kule, “Bōōrnyoo :nyi nyēē /kākēēkōōn kubo akweek. O-am sōōsōōtēēnoo.” ²⁵ Yu kābokwoomiis kubēk, kunam terekyyet nyēē kimii *:tifaayyik ānkumwooy kule, “Kiurootyēt :nyi nyēē lēēl kubununēē korotiikyuu. Ōyyēē sōōsōōtēēnoo.” ²⁶ Ō-āmē amnyoontooni ānkōōyēē tifaayyichu ākoy bēsyēēt nyēē iyēēwunēē :Mokoryoontēēt sōōsōōtēē meenyii. ²⁷ Kunyi, chii ake tukul nyoo amē amnyoontooni nto nyoo yyēē tifaayyichu ām kēēlto nyēē mā karaam, kukāakuchoolwookēn kuuyu -mēērābchinē kiyēē ibooru :bōōrto āk korotiikaab Mokoryoontēēt. ²⁸ Māchāktōōs kōōrōōtootēē keyy :chii kurook nto amē mukaatiit nto kuyyēē tifaayyik. ²⁹ Chii ake tukul nyoo amē mukaatiit nto kuyyēē tifaayyik.

kumānēnēkēt kiyēē ibooru :bōōrtaab Mokoryoontēēt, kumii kōōtiilchinē keey ng'al. ³⁰ Kiyooto :nyēē yēyē chēē chaang' am akweek kutānkusiitu kut kōōkubēk :alake. ³¹ Nteenee, yoo kēērōotoot keey :chii, mākooy /kiitiilchēēch ng'al. ³² Chuulēēch :Yēyiin /simakiiruusteech ak choo mānēēyēnchi Yēyiin.

³³ Kunyoo ii, mbo ng'etaabiya, yoo omāchē o-am amnyoontēētaab Mokoryoontēēt kumāchāktōōs okānyē keey. ³⁴ Yoo amē chii :kēmēy, kumāchāktōōs simkwoomiisyē am kanyii, simēēsākai keey :inee /kiitiilchi ng'al yoo o-āmiisyē. Kunyi, kurubta keey ak ng'aleek alak chēē tāāboontē, +machaasat yoo kāāchōō.

12

Kāāmuukēywēēk chēē rōōbchinē biich :Tāmirmiryēētaab Yēyiin

¹ Mbo ng'etaabiya, kurubta keey ak kiyēē rōōbchinē biich :Tāmirmiryēētaab Yēyiin, -māmāchē obuur nyēē -mōōnkētē nyēē karaam. ² Onkētē kule yoo kitākutoombo ōyēnchi Yēyiin, /kikiikēētēwechook ōyēlchi āynātōōsyēchoo māng'aloolē. ³ Kunyi, amwoowook kule māmwōoyē :chii nyēē intōōchinē :Tāmirmiryēētaab Yēyiin kule, “Kuchubākoy :Yēēsu.” Amāmii :chii nyēē imuuchē kumwooy kule, “Mokoryoontēēt :Yēēsu” yoo kāmēēboorchi :Tāmirmiryēēt.

⁴ Rōōbchinē biich :Tāmirmiryēētaab Yēyiin kāāmuukēy chēē tēērchiin, nteenee akeenke :Tāmirmiryoonoo. ⁵ Mii :yiisyōōnuutēk chēē makerkeey chēbo Mokoryoontēēt, nteenee akeenke :Mokoryoontoonoo. ⁶ Mii :ng'ala chēē /kiilātē chēē makerkeey, nteenee akeenke :Yēyiin nyoo yēyiisyēē chiito ake tukul.

⁷ Iboorunēē keey :Tāmirmiryēēt wōlēē mii :chii sukuyēētyēēchi biiko tukul. ⁸ Ikoochinē :Tāmirmiryēēt chiito ake kiirnātēēt ānkuyēyē ake kōōnkēt wōlēē wuu :ng'aleek chēē wunyootiin. ⁹ Ikoochinē ake kookaasee keey am mooyēt akeenke kule akoy kuyeyakay :kiyēē bēre. Nto ake, kurōōbchi kāāmuukēywēēk chēē isoobsēē. ¹⁰ Ikoochinē ake kāāmuukēy kuyey ng'al chēē /kiilātē, nto ake, kuyey kung'alooltoochinē Yēyiin. Ikoochinē ake kāāmuukēywēēk chēē inkētēē kule tāmirmiryēēt nkōnō :nkōnō nto ake kōōkoochi kung'alaal am ng'elyēēbik chēē tēērchiintōōs. Nto ake, kōōkoochi nyoo kumwooy kiyēē ibooru :ng'aleechaata kāmwooyē :nyiin. ¹¹ Akeenke :Tāmirmiryooni kōōnu kāāmuukēy /keeyey ng'aleechu tukul ānkōōkoochinē :inee chii ake tukul kāāmuukēywēēchoo kuu wōlēē mātkooy.

Akeenke :bōōrtaab chiito ānkutinyē komoswookik chēē chaang'

¹² Akeenke :bōōrtaab chiito ānkoo chaang' :komoswookik chēē yēyē bōōriitēnyi. Wuu nyooto mbo am wōlēē miitē :Kiriistō. ¹³ /Kikeebatisaneech am Tāmirmiryēēt akeenke kēyēyēku bōōrto akeenke ānkiiyēku Yuutāyiin nto nyēē mā Yuutāyiin, nyēē motwooriin nto nyēē bāwu keey. /Kikeēkōōnēēch tukul Tāmirmiryēēt akeenke keeyee.

¹⁴ /Kimākēyēyēē bōōrto kiito akeenke, nteenee /kikeeyeyee komoswookik chēē chaang'. ¹⁵ Ānkoo kāmwooy :kereenkeet kule, “-Māābooyē bōōrto, kuuyu -māāmuuchē ayey kiyēē yēyē :āwut” kutākubo bōōrto. ¹⁶ Ānkoo kāmwooy :yiitit kulē, “-Māābooyē bōōrto, kuuyu -māāmuuchē ayey kiyēē yēyē :koong'ta” kutākubo bōōrto. ¹⁷ Nto ki koong'ta :bōōrto tukul ii, nto /kēyēbchinēē nee yiit

ng'aleek? Nto, ki yiitit :bōorto tukul ii, nto /kiing'uutēē nee? ¹⁸ Kubooyiit man, kiikuchōb :Yēyiin komoswookik tukul ām bōorto kuu wōlēē kimāktooy kōōbuurto :ake tukul. ¹⁹ Nto ki komoswookichoo tukul ku kiy akeenke ii, nto kiyēku nee :bōorto? ²⁰ Kuu wōloo wuu, chaang' :komoswookik, nto bōorto ku akeenke.

²¹ -Mēēmuuchē :koong'ta kumwoochi āwunnyēk kule, “-Māmāchook,” āmēēmuuchē :mētīt kumwoochi kērēēnkōōk kule, “-Māmāchook.” ²² Nteene komoswookikaab bōorto choo wuu nyēē kuskusēch, ku chooto :chēē māchāktōōs miisin. ²³ Nto komoswookik choo /kēēkāsē kule mābo laat kumāchāktōōs /kēēyibē chooto kubooyiit barak miisin. Nto choo bēē :biiko mātooku ku chooto :chēē māchāktōōs /kiiyēēnē miisin, ²⁴ nteenee māmāchāktōōs /kiiyēēnē komoswookik chuut alak. Yēyiin nkit :nyēē kiyēyē bōorto sukung'et /kēēkoonyit komoswookik choo kuskusēch. ²⁵ Kunyoo, māmāchāktōōs kubchēyē keye :komoswookikaab bōorto nteenee māchāktōōs kuyēyēēchinē keye. ²⁶ Yoo nyālilē :komosta akeenke, kunyālilootiin :nkicheek komoswookik chuut alak. Nto yoo koonyitoot :komosta akeenke, kukoonyitootiin :nkicheek komoswookik chuut alak.

²⁷ Kunyoo, akweek :bōortaab Kiriistō ānkōōbooyē :tukul inee. ²⁸ Nto ām biikaab Kiriistō, kiikutool :Yēyiin kurook *lēbkēyik, *wōorikooyik āk kāānēetik. Kiikōōkoochi alak kuyēyē ng'al chēē /kiilātē, kōōkoochi alak kāāmuukēy kōōsoobso, kuyey alak kuyēyēēchinē biiko alak, kōōkoochi alak kāāmuukēyweēk kōōntōōchi chuut, nto alak kōōkoochi kung'āloolē ām ng'ēlyēēbik chēē tēerchiintōōs. ²⁹ Ara kēyēku :tukul lēbkēyik? Nto kēyēku :tukul wōorikooyik? Nto kēyēku :tukul kāānēetik? Nto kēyēyē :tukul ng'al chēē /kiilātē? ³⁰ Ara kēēboontē :tukul kāāmuukēy chēē kiisoobsēē? Nto kēēng'ālooltēē :tukul ng'ēlyēēbik? Nto kiimuuchē :tukul kiibooru kiyēē ng'ālooltooy :bichooto?

³¹ Ōchēēng'ē rōōbēyēwēēkaab Tāmirmiryēēt chēē wōōyēch ānkāāmāchē āboorwook kēēlto nyēē karaam miisin.

13

Chamateet

¹ Ānkoo kaang'alaal ām ng'ēlyēēbik chēbo biich nto chēbo malayikaan, āmēēbērē ātinyē chamateet, ku bōlāt :nyoo buch. ² Nto yoo ātinyē rōōbēywoontēēt nyēē āng'ālooltoochinēē Yēyiin ānkāānkētē kiy ake tukul nyēē wunyaat nto mbo kule ātinyē kāāyēnchinooyēēt nyēē imuuchē kōōwuyy kōōrēēt āmāātinyē chamateet, ku buch. ³ Yoo kāākoochi biiko choo bānoon tukuukyuu tukul nto mbo yoo kāākooytē soboonnyuu /sikēēkoonyitoo* āmāātinyē chamateet, māmii :kiyēē ānyōōru.

⁴ Yoo iboontē chamateet, kuyēyiing' imuytoochinē ng'aleekaab biiko alak. Nto yoo tinyē :chii chamateet, ku lēēl :moo āmātinyē tuuyin bo moo, āmāng'āsē keye, ⁵ āmā awees, mātinyinē sooyinān, māsimkunyēēru, mānāmtooy ng'al mukuulēy, ⁶ māng'ērēkyinē tukuuk chēbo rōkōs nteenee ng'ērēkyinē choo bo manta, ⁷ lukuyē ng'al, ikoosēē keye ānkōōkēnēē keye Kiriistō ānkumuytooy.

12:26 Room. 12:15; 2Kōōr. 11:29

12:27 Room. 12:4-5; 1Kōōr. 6:15; 10:17; 12:12; Ēfēēs. 1:23

12:28 1Kōōr. 12:8-10; Ēfēēs. 4:11-12

12:31 1Kōōr. 14:1

13:1 2Kōōr. 12:3-4

13:2 Mat. 7:22;

17:20; 1Kōōr. 12:8

* **13:3** Mwooyē :siruutēk alakē kule /bokeēbeela.

13:3 Māārō 10:21

13:7

Room. 13:8-10; 1Kōōr. 8:1

8 Māng'ētē :chamateet. Nteenee makuyit :bēsyeēt nyēē meētākung'ālooltoochinē :biiko Yēyiin, amēētākung'ālooltēē :biiko ng'ēlyēēbik, /amēētākēeng'onkyinē chii ng'al. 9 Rartaat :ng'oornānēenyoo -āmākēenyōōru ng'oong'utēkaab Yēyiin kuchurta. 10 Nteenee yoo kayit :bēsyeēt nyēē / kēēyēyēē kiy ake tukul kuchurta, mākubootyoo :ng'aleek choo māchurtootiin.

11 Yoo kitāāmining', kyāāng'āloolē ānkāāsōōtē ng'al chēbo leekwaanti. Nto yu kāwāawōōyīitu abakaakte ng'aleechaa kibo leekwaanti. 12 Kēēmiitē kēēkāsē raat ng'al kumēēymēēyootiin, nteenee +mabokeyeekas ām bēsyoonoo kuchurta. Kiinkētē raat kereeryaa, nteenee +mābokiinkēt ām bēsyoonoo kuchurta kuu wōloo inkētītēēch :Yēyiin kuchurta. 13 Okany keetas taay kiikoosēē keyy ānkiikēnēē keyy Yēyiin ankookany kēēchāmē chii ake tukul. Kiito nyēbo koomānuut ām ng'aleechu tukul ku kule 'kēēchāmē chii ake tukul.'

14

Ōtitiirē keyy yoo ōtuuytōōsii

1 Ōnēmchi keyy chamateet ankoocheeng' rōōbēywēēkaab Tāmirmiryēēt ānku miisin nyēbo kule ōng'ālooltoochi Yēyiin. 2 Chii ake tukul nyoo ng'āloolē ām ng'ēlyēēbik, kumāmii kung'āloolchinē biiko nteenee ng'āloolchinē Yēyiin. Māmii :chii nyēē imuuchē kōōnkēt kiyēē miitē :chiichooto kumwooyē kuyuu mii kung'āloolēē ng'al chēē wunyootiin kubununēē tāmirmiryēenyii.* 3 Nteenee, chii ake tukul nyoo ng'ālooltoochinē Yēyiin, kung'āloolchinē biko kōōnēērē, kōōkomkoomu ānkusooysooyē. 4 Nto chiito nyoo ng'āloolē ām ng'ēlyēēbik, kumiitē :nyoo kōōtitiirē keyy nkit. Nto nyoo ng'ālooltoochinē Yēyiin kumiitē :nyoo kōōnēērē kaniseet. 5 Abērē nto ong'alaal :akweek tukul ām ng'ēlyēēbik, nteenee, kāāmāchē miisin kule nto ōng'ālooltoochi :tukul Yēyiin. Karaam yoo kāng'ālooltoochi :chiito Yēyiin kusiir yoo kang'alaal ām ng'ēlyēēbik. Tōōs baateey yoo kēēboor kiyēē kāng'āloolēē ām ng'ēlyēēbichooto sukoonēer :ng'aleechaa kaniseet.

6 Kunyoo ii, mbo ng'eetaabiya, yoo kāāchōō wōloo ōmiitē, ankaang'alaal ām ng'ēlyēēbik kumāmii :kāroomnyoo. Sārwook baateey yoo kāāng'oong'wook kiy nto ayeyaak ōnkēt kiyēē wunyaat, nto āng'ālooltoochinē Yēyiin nto aneetaak. 7 -Mēēmuuchē :chii kōōnkēt tyēēntaab bukantiit nto nyēbo kurēēruut yoo /kākēēbutoobut nto /kakeekuutaakuut kuu choo buch. 8 Nto subak, yoo kāmāchēy :aryeembuut nyēē karaam, sukukasakay kule kuurēē biikaab lukēēt, kumēēmuuchē :chii kuwo booryēēt. 9 Kunyoo, wuu nyooto ām wōlēē ōmiitē :akweek. Yoo koong'alaal ng'al chēē mākasāktōōs kōōmuuchē kule nee kōōnkēt :biiko kiyēē ōmiitē ōmwooyē. Mākuyibē :yoomeet ng'aleekwook.

10 Tookunoot kule mii :kuutuweek chēē chaang' kōōrēt kumukuul, ānku yoo /kakeeng'alaal, kumii :kiyēē ibooru. 11 Yoo -māāmuuchē kut ānkēt kiyēē mwooyē :chūito ake, ayēku soboyiin ām wōlēē mii :chiichooto nto yoo mākasē nyeenyuu ku soboyiin :nkinee ām wōlēē āmiitē. 12 Wuu nyooto yoo kang'alaal :chii ām ng'ēlyēēbik chēē -mōōnkētē. Kuu yoo ōchēēng'ē rōōbēywēēkaab Tāmirmiryēēt, kumāchāktōōs ōchēēng'ē miisin choo inēērē kaniseet. 13 Kunyi, kurubta keyy āk ng'ālyoontooni, māchāktōōs kusooyē :chiito nyoo ng'āloolēē ng'ēlyēēbik kule koomuuch kōōboor kiyēē mii kumwooyē.

13:12 Room. 8:24; 2Kōōr. 5:7; 1Yooowa. 3:2 13:13 1Tēēs. 1:3; 1Yooowa. 4:16 14:1 1Kōōr. 12:10

* 14:2 Nto Tāmirmiryēētaab Yēyiin. 14:4 1Kōōr. 14:26 14:5 Kāāyīit. 11:29

14 Yoo āsooyēē ng'ēlyēēbik ku tāmirmiryēēnyuu :nyēē sooyē nto yooto tukul māmii :mētinyuu kuyēyē kiy. 15 Kunyoo, ara +māāyēyē nee? +Māāsooyē āyēyiisyēē tāmirmiryēēt nto ām āsiiswēk alak āsooyēē mētīt. +Māātyēēnēē tāmirmiryēēt nto ām āsiiswēk alak ātyēēnēē mētīt. 16 Yoo siltooy :chii Yēyiin ām tāmirmiryēēt nkit, mākumwooy kule nee :chii nyēē mānāānooyēē ng'aleechaa kule, “Kuwwuyiit nyooto,” yoo -mēēnkētē kiyēē / kēēmiitē / kēēmwooyē? 17 Imuuchē kumiitē kubirchinē Yēyiin kōōnkōy ām kēelto nyēē karaam, ntee-nee -mēēmuuchē :yooto kuyēētyēēchi nyiin ake. 18 Ābirchinē Yēyiin kōōnkōy, kuuyu āng'āloolē ām ng'ēlyēēbik kusiir akweek tukul. 19 Nteenee, yoo kēētinyē keyy biikaab Kiriistō kēēkutunkyninē Yēyiin, ākāykooyē amwaay ng'aleek muut chēē kāsāktōōs, kusiir āng'alaal ām ng'ēlyēēbik ng'al chēē mā tēē chu.

20 Mbo ng'eetaabiya, obakaakte ng'al chēbo leekwaanti. Nteenee kurubta keyy āk rōkōs, ōbuur kuu lēēkōōy. Nto ām tukuuk alak ōyēku biich chēbo kuunyuut. 21 Mwooyē :Yēyiin ām siruutēk kule, “+Māāng'āloolchi bichu kubununēē biiko chēē ng'āloolē ām kuutuweek alak āk choo sobooy. Ānko kuwuu nyooto, mākyo kukāswoo.”† 22 Yoo ng'āloolē :chii ām ng'ēlyēēbik, kōōboorchinē kiito ake biiko choo mānēēyēnchi Yēyiin āmēēbērē choo kiikōōyēnchi. Nto yoo /kēēng'ālooltoochinē Yēyiin, kumii /kēēng'āloolchinē choo kiikōōyēnchi Yēyiin, āmēēbērē choo mānēēyēnchi.

23 Kunyi, yoo kōōtuuyēēchi yēēt akeenke ankoong'alaal ām ng'ēlyēēbik ankukwa :biiko chēē mānāānooyēē ng'aleechaa nto ku choo mānēēyēnchi Yēyiin, māmwooyē kule kāākubunwook :mētēwoy? 24 Nteenee yoo kāchō :chii nyoo mānēēyēnchi Yēyiin nto nyēē mānāānooyēē ng'aleechaa, yoo mii kung'ālooltoochinē :biiko Yēyiin, makukasee ng'aleechaa tukul kule boonto miyootyēēt. Nto yooto, kucham kule choolwookēnoot 25 ānkutook :tukuuk chēē kiwung'ta keyy. Kunyoo, mākōōryookyi keyy ng'wēny kukākutunkyi Yēyiin kumwooyē kule, “Lēyyē, mii :Yēyiin kwēēnuung'woong'.”

26 Kunyoo ii, mbo ng'eetaabiya, ara +maamwaay nee? Yoo kōōyēmē yēēt akeenke, kumāchāktōōs kutinyē :chii ake tukul kiyēē mākumwoochi biiko. Imuuchē kutyēēn :ake, kōōnēētīs :ake, kuboonto :ake ng'oong'uutyēēt, kung'āloolē :ake ām ng'ēlyēēbik nto ake kōōboor kiyēē ng'āloolēē :nyiin. Yoo ōtīnyē rōōbēywēēchu tukul, kumāchāktōōs ōyēyiisyēē ōnēērēē biikaab Kiriistō. 27 Yoo ākoo māchāksē /keeng'alaal ām ng'ēlyēēbik, kumāchāktōōs kuyēk biich āyēēng' kut ku sōmōk. Nto yoo ng'āloolē, kurōōbu keyy ānkumāchāktōōs kumii :chiichēē ibooru kiyēē miitē :icheek kumwoowu. 28 Nto yoo māmii :chii nyēē kēēboor, kumāmāchāktōōs kung'alaal :chiichoo ām ng'ēlyēēbik nteenee kung'āloolchinē keyy nkit āk Yēyiin.

29 Ōkānyē kung'āloolē *:wōōrkooyikaab Yēyiin āyēēnku nto ku sōmōk kōōrōōtootē :kāāntōōyik chuut kiyēē /kēēmwooyē. 30 Nto yoo kānyōōr :chii ake nyēē kēēbuurchi keyy ng'wēny ng'oong'uutyēēt, kumāchāktōōs kusiis :chiito nyoo kābo taay nyoo kāmii kung'āloolē. 31 Māchāktōōs kurōōbunēē keyy :wōōrkooyik akeenke akeenke /sikiineet chii ake tukul kukich. 32 Inkētē :wōōrkooyōontēētaab Yēyiin ām tāmirmiryēēnyii āsiiswēk chēē yēmootiin kung'alaalee, 33 kuuyu māmachē :Yēyiin taariiryēet, nteenee māchē kēētēbtē kaalyēet.

Kuu wōloo wuunto :chōbutēk ām wōlēē mii :biikaab Kiriistō tukul,
 34 māmāchāktōōs kutēēbē :kōoruuk ng'al yoo /kēēmiiitē tuuyēēt. Māchāktōōs
 kōōywēyisīyē kuu wōloo mwooytooy :kiruutēk. 35 Nto yēē mächē :ake tukul
 kōōnkēt ng'ālyoo, wokuteebē saanteenyii ām kōōnyii. 36 -Moosoot :akweek
 biikaab Kōoriintō kule kichōōnēē :ng'ālyoontēētaab Yēyiin wōlēē ōmiitē, nto
 mbo kule akweek nkit chēē kōōkuyiyook.

37 Yoo isōōtē :chii kule inee ku *wōōrkooyoontēētaab Yēyiin ānkukichoot
 ām ng'aleekaab Tāmirmiryēēt, ku ākoy kōōnkēt kule kiyēē āmiitē āsirwook
 ku mākuutyēētaab Mokoryoontēēt. 38 Nto nyoo mākoonyitē mākuutyooni,
 kumēērook /kēēkoonyit nkinee.

39 Kunyoo ii, mbo ng'eetaabiya, ōchēēng'ē ōng'ālooltoochi Yēyiin, amooyee-
 tee chii kung'alaalee ng'ēlyēēbik 40 kātikoo baateey yoo /kēēmii /kēēyēyē kiy
 ake tukul ām kēēlto nyēē rootaat ankuymaat.

15

Ng'aleek chēbo koomānuut ām lōkōōywēk chēē kāroomēch

1 Mbo ng'eetaabiya, āmāchē āsōōtwook kiy kurubta keey āk lōkōōywēk
 chēē kāroomēch choo kyāā-āmwook. Lōkōōywēchooto ku choo !kyōōyēnchi
 ānku chooto mbo raat chēē ōyooong'unēē. 2 Ōrāroochootiin kubo lōkōōywēchu
 yoo kōōkiilchi ng'ālyoontōonoo kyāā-āmu. Nteenee, yoo māwuu nyooto,
 kukyōōyēnchi nyēbo buntu.

3 Kyāā-āmwook ng'aleechu bo koomānuut chu kyāānyōōru nkanii kule:
 Kime *:Kāārārookiintēēt kubo ng'ōōkiswookikyoo kurubta keey āk wōlēē
 mwooytooy :siruutēk. 4 /Kikeemuy /ankiing'eetee meet ām bēsīyēētaab
 sōmōk kuu wōloo mwooytooy :siruutēk. 5 Kichokōōboorchi keey Bētērō, nto
 mii yoo, kōōboorchi keey rubiik tukul taman āk āyēēng'. 6 Nto mii yoo,
 chokōōboorchi keey mbo ng'eetaabiya bokolwookik muut ām yēēt akeenē.
 Tākusobchootiin :bichooto alake chēē chaang' ānkoō kiikubēk :alake. 7 Lētūunoo
 subak, chokōōboorchi keey Yāākōbō ānkōōboorchi keey *lēbkēēyik chuut alak,
 8 nto yityo, chokōōboorwoo keey nkanii āyēku leekwa nyēē -/mākiiriiku.
 9 Anii :nyēē ābooyē ng'wēny miisin ām *lēbkēēyik chuut amaayemaat /
 kēēkuuroo kule *lēbkēēyiin kuuyu kyāāwusē biikaab Kiriistō. 10 Nteenee,
 ām chamateetaab Yēyiin wuu nyi raat :soboonyuu. Mānāwēētēē keey
 :chamateenyii ām wōlēē āmiitē. Wuu nyooto kuuyu kyāā-am booryēēt nyēē
 kōrōōm miisin kusiir ake tukul ām *lēbkēēyichoo, āmēēbērē ki anii, nteenee ki
 kāāmuukēywēēkaab Yēyiin :chēē kyoomē booryoonoto kubuntēēnoo. 11 Yoo
 ki anii nyēē kyāā-āmwook lōkōōywēchu, nto ku *lēbkēēyik chuut alak, māmii
 yoo :kiy, nteenee ng'aleek chu chēē kyoomu ānku ng'aleechuutēchu :chēē
 kyōōyēnchi.

/Kiing'ēētēē chii meet

12 Nto yoo /kiikyoomwook kule king'eetee :Kiriistō meet ānkyōōyēnchi ii,
 kōōmuuchē kule nee :biiko alake ām akweek kumwooy kule -/mākiing'ēētēē
 chii meet? 13 Nto yoo ākoo -/mākiing'ēētēē chii meet ii, mā ākoo manaang'eetee

14:33 1Kōōr. 7:15 14:34 Toowu. 3:16 14:35 1Kōōr. 11:3; Ēfēs. 5:22; 1Tēm. 2:11-12 15:2
 1Kōōr. 15:17; 2Kōōr. 6:1; Kala. 2:2; 3:4; 1Tēs. 3:5 15:3 Isa. 53:5-12; 1Kōōr. 11:23 15:4 Mat.
 12:40; Yoowa. 20:9; Yēyuut. 2:24-31 15:5 Luuka 24:34, 36 15:7 Luuka 24:50 15:8 Yēyuut.
 9:3-6; 1Kōōr. 9:1; Kala. 1:15-16 15:10 Kala. 1:13-14; Ēfēs. 3:8; 1Tēm. 1:12-16 15:10 2Kōōr. 11:23
 15:11 Kala. 2:6-9

:Kiriistō meet? ¹⁴ Nto yoo manaang'eetee :Kiriistō meet, ku buch :kiyēē kēēmiitē acheek kyoomu ānku buch mbo :kiyēē kyōōyēnchi. ¹⁵ Nto kiwuu nyooto, nto kēēyēku ng'wiik ām wōlēē mii :Yēyiin kuuyu kyoomtooy kule kiing'eetee :Yēyiin Kiriistō meet. Nteenee yoo mēēbērē /kiing'ēētēē meet chēē kiikubēk, kumēēbērē kiikung'eetee :Kiriistō meet. ¹⁶ Yoo ākoo -/mākiing'ēētēē meet chii nyēē kiikume kumēēbērē /kiikiing'eetee Kiriistō meet. ¹⁷ Nto yoo ākoo wuu nyooto, ku buch :kiyēē kyōōyēnchi /āmānāākēēnyōōwook kaat ām choolwookātēēng'woong' ¹⁸ ānkiikubootyo :nkicheek choo kibēk kuki-ikōōyēnchi Kiriistō. ¹⁹ Nto yoo ākoo kiibuurē kiikēnēē keey Kiriistō kubo soboontaab kōōroni buch, kēēmiitē yēē mii :chii.

²⁰ Nteenee, kubooyiit man, /kiikiing'eetee Kiriistō meet. Inee :kaabooret /kiing'eetee meet kuyootyi kēēlto choo kiikubēk. ²¹ Kuu yoo kichōōnchi :meet kōōroni kubununēē chii, kuchōōnii :nkinee soboonto kubununēē chii. ²² Kuu yoo bēku :biiko tukul choo bo Aatam, /kiing'ēētēē meet biiko tukul choo bo Kiriistō. ²³ /Kikeenyoyee Kiriistō /kiing'eetee meet, nto yoo iyēēwu kōōyyiin, +/makiing'eetee meet biiko tukul choo cheechii. ²⁴ Nto miitē yoo nanyuun, kuyit :tabanta ām yoo kētyinēē :Kiriistō Baaba Yēyiin bāytooyiisyēt yoo kaakooserweet :inee bāytooyik alak tukul āk kāmūukēy alak tukul. ²⁵ Kunyi, tākubāytooyiisyē :Kiriistō ākoy kut koowaang'ta buunikyii tukul. ²⁶ nto buunyoontēt nyēbo lētuut kooserweet ku meet. ²⁷ Mwooyē :siruutēk kule, “+/Mākiitōōrchi kiy ake tukul.”† Tookunoot kule yoo /kēēmwooyē kule +/mākiitōōrchi “Kiy ake tukul,” kōōbooru kule mēēbērē nāmē keey :yooto āk Yēyiin kuuyu inee nyēē itōōrchinē Kiriistō kiy ake tukul. ²⁸ Yoo kaakuyey kuu nyooto, +/mākiitōōrchi Leekweet kwaan Yēyiin, sukubayta :Yēyiin kiy ake tukul kutukul.

²⁹ Ara, kēēmwooyē nee kurubta key āk choo /kēēbātisānē kubo choo kiikubēk? Yoo /kēēmwooyē kule -/mākiing'ēētēē chii meet ii, kubo :nee naas /kēēbātisānē biiko kubo choo kiikubēk?

³⁰ Nto kurubta key āk acheek, ātēēbē kule ii, ām nee sikyoosāntooy key kibtaman? ³¹ Kubooyiit man, kyaanamaanunee meet āwut. Nteenee āng'ērēchē kubo kiyēē kiikuyey :Kāārārookiintēt Yēesu Mokoryoontēnyoo ām soboonwēkwook. ³² Nto kimāākēnēē keey tuwēntaab kibkōōnkōy, nto kimāāwuulyēē bichoo ām Ēfēēsō chu wuu tyoong'in. Nto yoo ākoo -/mākiing'ēētēē chii meet, kiimuuchē keemwaay kule, “Okany kyoomchi keye āmit ānkēēyyēēsyē, kuuyu +mākēēbēku tuun.”† ³³ Lēyyē, -mookany /keemaasaak. Yoo koonam keye biiko choo miyootēch :ātēbutēkwa, mākōōbootook. ³⁴ Ōsēwu ankootayee keye choolwookātēēt kuuyu miitē :alake ām akweek chēē tākumāng'loon ām wōlēē wuu :Yēyiin. Āmwooyē ng'aleechu sōōchusyē.

+/Makeweewech bōōrwoonik chu bēku kuyēk chēē mābēku

³⁵ Imuuchē kuteeb :chii kule, “Imuuchāktōōs /kiing'eetee meet kule nee choo kiikubēk? Ng'ēētitooy bōōrto nyēē wuu nee?” ³⁶ Wuu nee :kāāsōōtēywēēkwook ēē? -Mōōnkētē kule yoo /kakeechaan kēbuswoontēt, kununē :muuyto sukubiit? ³⁷ Yoo 'keechaan kēbuswoontētētaab nkoonuuk nto

15:17 Room. 4:25; 1Kōōr. 15:2 **15:20** 1Kōōr. 6:14 **15:22** Toowu. 3:17-19; Room. 5:12-21

15:23 1Tēēs. 4:16-17 **15:24** Room. 8:38 **15:25** Tyēēn. 110:1; Māārō 12:36 **15:26** Ng'oong'.

1:18; 20:14; 21:4 † **15:27** Tyēēn. 8:6 **15:28** Room. 11:36 **15:31** Room. 8:36 † **15:32** Isaaya 22:13; 56:12 **15:32** Yēyuut. 19:29-31; 2Kōōr. 1:8 **15:34** Room. 13:11-12

ku nyēbo kiy ake tukul makerkeey āk nyoo kaakubiit. ³⁸ Yēyiin nkit :nyēē yēyē kēbuswoo ake tukul kubiit ku wōloo māktooy :inee ām kēēlto nyēē teer ām wōlēē mii :ake.

³⁹ Tēērchiintōōs :bōōrtaab chiito āk nyēbo tyoony. Ku teer nyēbo tariiteet ankuuteer mbo :nkinee nyēbo *burburyoontēēt. ⁴⁰ Miitē mbo :nkicheek tukukuch chēbo wōliin bo barak āk chēbo wōlēēb ng'wēny. Lēbkēēyēch :choo bo barak ām kēēlto nyeeng'waa, nto chēbo ng'wēny, kukāroomēch :choo ām kēēlto nyeeng'waa. ⁴¹ Lebkeey :asiista ām kēēlto nyeenyii, anku lebkeey :nkinee araawēet ām kēēlto nyeenyii, nto nkicheek kookeelik lēbkēēyēch ām kēēlto nyeeng'waa. Nteenee teer :lēbkēēyēētaab kookeelyeet ake ām wōlēē mii :ake.

⁴² Wuu nyooto nkinee ām wōlēē +/makiing'eeitita choo kiikubēk. Nunē :bōōrto nyoo /kēēmuyē, nto nyoo /kiing'ēētēē meet kōōbuurē :nyoo kibchulyo. ⁴³ Yoo /kēēmuyē bōōrto, ku kiy buch. Nto yoo /kiing'ēētēē meet ku kiy nyēbo kwōng'ut. /Kēēmuyē ku kiy nyēē mābo laat, nto yoo /kiing'ēētēē meet kutinyē kāāmuukēywēēk. ⁴⁴ /Kēēmuyē ku bōōr buch, nto yoo /kiing'ēētēē meet, ku bōōr nyēē lēēl nyēbo tāmirmiryēēt. Kuu yoo miitē :bōōrtaab kōōrooni, kumiitē :nkinee bōōrtaab tāmirmiryēēt. ⁴⁵ Mwooyē :siruatēk kurubta keye Aatam nyēē ki chiito nyēbo taay kule, kitoow :chiichoo soboontaab kōōrooni. † Nto Aatam nyēbo lētuut kukōōnu :nyoo soboontaab tāmirmiryēēt. ⁴⁶ Kitook :bōōrtaab kōōrooni kurook, nto mii yoo chokutook :bōōrtaab tāmirmiryēēt. ⁴⁷ /Kikeeyey Aatam kuchōōnēē teng'nyanteet, nto Yēesu, kuchōōnēē :nyoo kibkōōnkōy. ⁴⁸ Kuu wōlēē kiwuunto :chiichoo bo ng'wēny, kuwuu chooto :nkicheek choo bo wōlēēb ng'wēnyuuni. Nto wōlēē wuunto :chiichoo bo kibkōōnkōy, kuwuu chooto :nkicheek choo bēētii kibkōōnkōy. ⁴⁹ Nto kuu yoo kēētinyē tōōntaab chiichoo bo wōlēēb ng'wēny, +mākēēnyōōru nkinee tōōntaab chiito nyoo kichōōnēē kibkōōnkōy.

⁵⁰ Āmwoowook akweek, mbo ng'eetaabiya, kule -mēēwutē :chii Kaab Yēyiin āk bōōrnii nyoo bo ng'wēnyuuni. Bēku :bōōrwēchu kēēboontē nyēē mākoy kōōbuur ākookoy. ⁵¹ Okany baa, āmwoowook kiy nyēē /kikiiyeel ānkōōyēbchi yiit: -Mākēēbēku :acheek tukul, nteenee +/makeewecheech ⁵² areet akeenke bēsyēēt nyoo /kēēkuutē aryebuut. Yoo /kēēkuutē aryebuut kung'ēētōōs :choo kiikubēk /ankeewecheecheech acheck choo tākēēsobchootiin /kēēnyōōru bōōrwoonik chēē leelach. ⁵³ Yēmāktōōs /keewecheechee bōōrwoonikyoo chu bēku kuyēk chēē mābēku.

/Kiikiisyēēnto meet

⁵⁴ Yoo kaakuyeyakay kuu nyooto, mākuuyityiin :siruatēchu mwooyē kule, “/Kiikiisyēēnto meet kutukul.”† ⁵⁵ Mākuuyityiin subak :siruatēchu mwooyē kule, “Wōōy, wē, meet nyoo mēēkutinyē biirtooyiisyo, wōōy, wē, meet nyoo mēēkutinyē ng'woonēt!”† ⁵⁶ Ibēlēē biich :meet ng'ōōkisto ānkunyōōrtooy :ng'ōōkista nkuruuk wōlēē mii :kiruatēk. ⁵⁷ Kēēbirchinē sōō Yēyiin kōōnkōy nyēē tyaa! Inee :nyēē yēyēēch kēēbiirtooyiisye ām Yēesu Kiriistō Mokoryoontēenyoo.

⁵⁸ Kunyoo ii, mbo ng'eetaabiya choo āchāmē, ōtitir ānkōōkimkimiiitu. Ōnēmchinē keye ākookoy yiisyēētaab Mokoryoontēēt ām mooyēēt akeenke kuuyu ōnkētē kule -māwēētii buch :yiisyoonoo ōyēchinē Mokoryoontēēt.

15:37 Yoowa. 12:24 15:43 Filib. 3:21 † 15:45 Toowu. 2:7 15:45 Yoowa. 6:63; 2Kōōr. 3:6

15:49 1Kōōr. 15:21-22 15:52 1Tēēs. 4:15-17 15:53 2Kōōr. 5:4 † 15:54 Isa. 25:8 † 15:55 Osee. 13:14 15:56 Room. 4:15; 6:23; 7:7-11 15:57 Room. 7:24 15:58 2Tēt. 15:7; 1Kōōr. 16:13

16

Kāāruruukiisyēētaab beesaanik

¹ Kurubta keey āk beesaanik choo / kiiruruuchē kubo biikaab Kiriistō ām Yēerusālēēm, āmwoowok kule oyey kuu wōloo kyāāmwooytoochinē kanisoosyekaab yēmēētaab Kalatyaa. ² Ām bēsyēētaab taayta nyēbo wiikiit ake tukul, mächāktōōs :chii ake tukul ām akweek kusātyinē komos beesaanik kereeryaa ām chēē nyōōru / subokeekonor. Nto yoo kaayitu, kumāmāchāktōōs kule /kiiruruuch beesaanik alak tukul. ³ Yooto, +mookwey biiko chēē sukuyibchi beesaanik biikaab Kiriistō ām Yēerusālēēm. +Māāsirchi bichoo ng'aleek chēē iboorchinē icheek chūichēē kākōōnu beesaanichaa. ⁴ Nto yēē ākoo yēmāktōōs āwē :nkanii +makeebeete keey āk icheek.

Chōbuutēkaab Bāwulō

⁵ +Māārutoochi Maketoonna ām bārooyinto nyēē nwaach nto yityo, āwēesyētyook. ⁶⁻⁷ -Māmāchē kule akasaak baateey ankaakeeyte. Ābērē nto ābuurtē keey akweek, yoo kacham :Mokoryoontēēt. +Mākēētēbtē keey kisich nto ākoy mbo kubēk :yiwootēēt sukung'ēet ō-āmiisoo ānkōōkōōnoo toorētēēt ake tukul ām baannyuu. ⁸ Nteenee, +māwāābēēnii Ēfēēsō ākoy bēsyēētaab *Bēētēkōōst, ⁹ kuuyu kaakuyaatakay :kēēlto ayey yiisyēēnyuu kuchutito ānkoo miitē :biiko chēē chaang' chēē mii kukwiiloo.

Kiyēē kii-āmiisēē :Bāwulō biiko

¹⁰ Yoo kāchō :Tēmētēēwō wōloo, kumāchāktōōs otaach nyēē karaam, kuuyu mii kuyēyē yiisyēētaab Mokoryoontēēt kuu wōloo āmiitē :anii āyēytooy. ¹¹ Kunyoo, māmāchāktōōs kutay :chii ake tukul. Nto yoo wēētii, kumāchāktōōs ō-āmiis ām bāybooyyēt, sukōōyēēw wōlēē āmiitē. Āmiitē ākānyoonu inee kuchōōnto keey mbo ng'eetaabiya.

¹² Nto kurubta keey āk ng'eetaabiya Ābōōlō, kyāāmwoochi nyoo kuchōōnto keey mbo ng'eetaabiya wōloo ōmiitē. Kāmāmāchē :inee kule kuchō, nteenee mākuchō yoo kānyōōr bārooyinto.

¹³ Ōkāsu ānkōōtitir ām kāāyēnchinooyēēt. Ōkimkimiiu ānkōōnyōōru nkuruuk.

¹⁴ Ōyēyē kiy ake tukul ām chamateet.

¹⁵ Ōnkētē oob kule ki kaytaab Steefaan :nyēē / kisimkeeweēch kunam ng'ālyoontēētaab Yēyiin ām Akaaya ānkiikōōnēmchi keey kuyēchi biikaab Kiriistō yiisyēēt? Kunyoo, ākiimook akweek mbo ng'eetaabiya kule ¹⁶ orub ng'aleekaab biiko chēē wuu chuutēchu āk mbo chēbo biiko alak tukul chēē yēyiisyē āk bichooto. ¹⁷ Kyaang'erech kuyitu :Steefaan, Fortunaato ākoo Akayiko wōlēē āmiitē kuuyu yoo kikyoomē lōkōōy āk icheek kakerkeey nyēē kyāāmiitē ā-āmē lōkōōy āk akweek. ¹⁸ Kweebaybaayaa kuu wōloo kwēēbāybooytook. Mächāktōōs /kēēkoonyitē biiko chēē wuu chooto.

¹⁹ Isubooyook :mbo kanisoosyek chēbo yēmēētaab Eesya. Isubooyook miisin :nkīnee Akiila ākoo Brisiiila ām kaayneetaab Mokoryoontēēt. Isubooyook mbo :kaniseet nyoo sooyēē kōōng'waa. ²⁰ Isubooyook :nkicheek mbo ng'eetaabiya ām wōli. Ōtōrōōchē keey nyēē ōng'erēkyinē keey.

²¹ Āsirwook :anii Bāwulō kāāsubooyiisyooni ām āwunyuu nkit.

²² Mii yēē mii chii :chii ake tukul nyoo māchāmē Yēyiin. Ānkiichōō ōō, Mokoryoontēēt.

²³ Kōōbēruurook :Mokoryoontēēt Yēesu. ²⁴ Āchāmook sōō nyēē tyaa kuuyu kēēbooyē :tukul Kāārārōokiintēēt Yēesu.

Barweetaab Āyēēng' nyēē kisirchi :Bāwulō Kōōriintēek

Taayta

Siriintēēt, yēē / kīkēēsirē āk wōlēē / kīkēēsirēē: Kisirē :lēbkēēyiintēēt Bāwulō barwaani ām ārook chēē ng'eri kung'eetee kasir Kōōriintēek nyēbo Taayta ām kēnyiitaab 55 KK (kasee kāāboorunēetaab Kōōriintēek nyēbo Taayta). Yoo / kakeekas wōlēē wuu :ng'aleek chēē miitē, / kiisōōtyinē kule kisirē :Bāwulō barwaani kumiitē Maketoonnya ām komostaab tō nyēbo kōōrēetaab Kirikiik, kumiitē kuruutoochinē kaniseetaab Filiibi. Ki kiriinkēēt nyēē wōō :Kōōriintō ām Akaaya ām komosaata bo cheeronko nyēbo kōōroonoo. Ibooru :Bāwulō ām barweenyii kule kimiitē wokuruutoochinē Kōōriintō subak ānku nyooto ku ruutoonyyii nyēbo sōmōk (kur. 13:1). Matwekaat :ruutoonyyii nyēbo āyēēng' ām Kitaabuutaab Yēyuutēk nteenee /kiisōōtyinē kule imuuchē kiyeyakay yoo kimiitē :inee kutēbunēē Ēfēēsō (Yēyuutēk 19). Twēchē ām kurkeetaab 2 kule ki ng'waa :ruutooyooto kuuyu kiiburyoong'to kaniseet ām kēlto nyēē kōrōōm. Kimiitē :mwēēnkōōsyēk chēē kibēētii ānkukwoonii ām kwēēnuutaab kiriinkōōsyēchoo ki wōōyēch tukwaay (Ēfēēsō āk Kōōriintō). Kunyoo, kimā wuuy kuwēētēē :chii komosta ake ākoy ake. Kikiikumach :Bāwulō kule nto wo Kōōriintō kurook nto yityo kuyit Maketoonnya, nto mii yoo wokōōyēw Kōōriintō, nteenee kikwey kuwo Maketoonnya kurook nto yityo kuwo Kōōriintō. Nto yityo, kung'eetee Kōōriintō ānkumur Maketoonnya ankooyeey ākoy Yēērusālēm.

Kiyēē mii āriit āk nyēē āmu: Mānēēwoong' :barweenyii nyoo kibo taay āk ruutoonyyii ng'aleek chēē kiyyiimē biikaab Kiriistō. Kimiitē :biiko kereeryaantō chēē kitay ng'aleekyii koobeek kut koomuuch mbo kuk-wiil kāāmuukēywēekyii kuu lēbkēēyiin. Kimwooy :bichooto kule ki lēēbiin :Bāwulō nyēbo beesaan. Kunyoo, sirē :Bāwulō barwaani kuyēētē keey kule bēērē keey kōōbooru kule chuulaat :soboonnyii. Ikiimchinē ām barwaani biikaab Kiriistō koowaany kāāruruukiisyēetaab beesaanik nyoo kiki-ikutoow :icheek kēnyiiit nyoo kikiikusiiroto sibokēētoorētēē mbo ng'eetaabiya chuut ām Yēērusālēm. Nto mii yoo, kōōkomkoom kāāntōōyikaab biikaab Kiriistō kootabaan biiko choo yibu wōōrōōr ankuchuil kiy ake tukul simāchokukōōmchi icheek yoo chōōnii nto kōōbootyi kāāmuukēywēek choo kiikōōkoochi :Yēyiin, kuwuulyēē ng'al chēbo wōōrōōr. Nteenee māchaktōōs kōōkomkoomunēē kāāmuukēywēēchoo biiko choo kiikōōyēnchi Kiriistō. Ikiimē :barwaani kule māchaktōōs /kiichoomnyo biiko āk Yēyiin. Ibooru :Bāwulō ām kurkeetaab 3 kule wōō :kiirootyēet nyoo lēēl nyēbo soboontaab Tāmirmiryēēt kusiir nyoo bo kēny nyoo iyyoong'unēē kiruutēk.

Kyoorōōrchi keey :Bāwulō Kōōriintēek ānkumākyi bērrur

¹ Anii ku Bāwulō nyoo kitoola :Yēyiin āyēku *lēbkēēyiintēēetaab Kāārārōokiintēēt Yēēsu ānkāāboontē keey ng'eetaabiya Tēmētēēwō. Kiisuboooyook akweek biikaab Kiriistō ām *kiriinkēetaab Kōōriintō kunam wōlēē mii :kanisoosyek tukul chēbo yēēmēetaab Akaaya. ² Lēyyē, kōōbēruurook :Baaba Yēyiin āk Mokoryoontēēt Yēēsu Kiriistō ānkukōōnook kaalyeet.

Sooysooyēech :Yēyiin ām nyāliluutēkyoo

³ Kusilākoy :Yēyiin nyoo kwaaniitaab Mokoryoontēet Yēesu Kiriistō. Yēyiin ku Baaba nyēē riirēē biich ānkusooysooyē biich ām kēelwookik tukul.

⁴ Sooysooyēech :Yēyiin ām nyāliluutēk alak tukul sikeesaaysaay :nkacheek choo boonto nyalil ake tukul kuu wōloo kisooysooytēech :inee. ⁵ Kuu yoo kēenyāliltōsii :acheek miisin ām nyāliluutēkaab Kiriistō, /kēesooysooyēech miisin kubununēē Kiriistō. ⁶ Yoo kākēēnyāliilchē :acheek, kukākēēnyāliilchē kule /sikeesaaysaayaak ānkōōriib kiyēē kyōōyēnchi. Yoo /kakeesaaysaayeech acheek ku kubo kule +/mākēēyētyēēchook sōōmuytoochi nyāliluutēchooto kikēēnyōōru :nkacheek. ⁷ Kiimoong'tēenook keey miisin kuuyu kiinkētē kule kuu yoo ōnyāliltōsii :akweek kuu acheek, kusooysooyook :Yēyiin kuu wōloo sooysooytēech acheek.

⁸ Mbo ng'eetaabiya, ābērē karaam ōnkēt :nkakweek wusiisyēt nyēē kikiēnyōōru ām yēmēētaab Eesya. /Kikiikiicheech miisin wuu nyēē /kaakiimuukteech nyēē kikiisōōtē kule kimēētābokēēsobtōōsii. ⁹ Kubooyiit man, kikiikwaameech :ng'uusng'uus wuu nyēē /kikiikiitiilchēēch meet. Kiyēyākiis :ng'aleechu simātākēētiyēē key :acheek kāāmuukēywēēkyoo, nteenee kikiēnēē key Yēyiin nyoo ing'ētēē biich meet. ¹⁰ Nyoo kiirāroochēēnēech meet, makooraacheech subak. Kiikēnēē key inee kule tāsē taay kōōrāroochēēch, ¹¹ nto yooto tukul ōmiitē :akweek ōsoowēēch. Mākubirchi yooto :biiko wōlēē wōō Yēyiin kōōnkōy kubo acheek ām bēurto nyēē kōōkēēnyōōru /kēēwalunēē soowuutēkwaa.

Kiikiim :Bāwulō kule chii :inee nyēē /kiikoosēē key

¹² Ng'ālyoontēet :nyi nyēē kēēng'ērēchēē. Mwoowēech :kāāsōōtēywēēkyoo kule kikiibuur kāāburto nyēē tilil ānkubo man. Kimēēntōōwēech :kiriinātēētaab kōōrooni, nteenee kiintōōwēēch :chamateetaab Yēyiin, nto miisin, yoo kikiibuurtooy key akweek. ¹³⁻¹⁴ Kēēsirwook ng'aleek chēē rōotootiin ānkukāsaktōōs yoo koosuman. Kunyi, āboontēē mooyētē kule ānkoo -mōōmuuchē raat ōnkēt kiyēē kābur nteenee +mōōnkēt kuchurta ām bēsyōōsyēk choo kwoonii. +Moong'erecheeneech acheek kuu yoo +makeeng'erecheenaak :nkacheek bēsyoonoo itiiilēē :Mokoryoontēet Yēesu ng'aleek.

¹⁵⁻¹⁶ Nto kuuyu kwāātinyēē man ng'ālyoontooni, kōkwāāchōb kule āruutoochook akweek yoo āwēētii Maketoonya nto yoo āyēēwu, atyikaanwaak subak sukuyēētyēēchook :ruutoonyuu kunyil āyēēng' nto yityo, ō-āmiisoo yoo āwēētii Yuuteeya. ¹⁷ Ara, ibooru key kule āyēku chii nyēē -/mākiikoosēē key yu kyaaweēch kāāsōōtēywēēkyuu? Ara āchōbē :anii ng'aleekyuu sāāruumē kule, “Ēē, wuu nyooto,” ānkāāmiitē āmwooyē subak kule, “Acha, māwuu nyoo,” kuu wōloo yēytooy :biikaab kōōrooni? ¹⁸ Māwēēchwēēchē key :Yēyiin sukung'eeet -mākēēmwoowook kule, “Ēē, kēēyēyē kiyi,” nto kule, “Acha, -mākēēyēyē.” ¹⁹ Nto kurubta key āk Lakwataab Yēyiin Yēesu Kiriistō nyoo kyāā-āmu :anii lōkōōywēkyii kēēboontē key Siila āk Tēmētēwō, mēēbērē iruumē :inee kule, “Ēē” nto ku, “Acha” nteenee inee nyoo mwooyē kule, “Ēē” ankoochuurta kuu nyooto. ²⁰ Ānkoo ku chaang' :tukuuk chēē kākuurto :Yēyiin, kuyityiintōōs :tukul kubununēē

Kiriistō. Kunyoo, kiikoostoooy :acheek Yēyiin kubo Kiriistō kēēmwooyē kule, “Kuwuuyiit nyooto.” ²¹ Yēyiin nkit :nyēē king'oobēēch ānkuyēyēēch acheek āk akweek kēēkich ām Kiriistō. ²² Kiikung'oocheeneech :Yēyiin Tāmirmiryēēt / sikiinkētēēnēech kule kēēyēku cheechii ānkōōboorwēech :Tāmirmiryoonoo tukuuk chēē māukōōnēech.

Kiyēē kikereкта Bāwulō simāruutoochi Kōōriintō

²³ Inkētē mbo :Yēyiin kule yu simāachōō wōloo bo Kōōriintō, ku kule kimāāmāchē akubeenaak ng'aleek. ²⁴ -Mākēēmāchē kēēbāwook kutukul ām wōlēē ōyēnchintooy Kiriistō. Nteenee kēēyēyiisyē :tukul kubo ng'erekweekwook, kukyōōkiilchē ām kāāyēnchinooyēēt.

2

¹ Kunyoo kwaasoot kule māāmāchōōs tāāruutoochook sitākung'woonchook. ² Yoo kāāng'woonchook ku ng'oo subak :nyēē makoong'ereechaa yoo mā akweek? ³ Kyaasirwaak kuu nyooto si yoo kāāchōō, mayeya :biiko choo kātēēng'ērēēchoo ānyēēru. Ānkētē man kule yoo ang'erechaat :anii, ōng'ērēkootiin :nkakweek. ⁴ Kyāāsirwook āriirē kukāng'woonchoo. Mēēbērē kyāāyēyē kuu nyooto saayeyaak ōnērēēkiisyē, nteenee kyāāmāchē ōnkēt chamateenyuu nyēē nyikiisi nyēē āboontēēnook.

Nyooyeetaab kaat

⁵ Yoo kiikuyib :chii ng'woonin kumēēbērē anii :nyēē kiing'woonchoo misin, nteenee kiing'woonchook nkakweek sinee. -Māāmāchē ānyikiisyook ng'aleechu. ⁶ Kiikuyem chiichooto :ng'aleek choo kiing'woonchinēē :biiko chēē chaang'. ⁷ Kunyi, māchāktōōs ra ōnyōōchi kaat ānkōōkiim simabar :nereekiyii. ⁸ Āsoomook kule ōboorchinē chiichooto chamateet. ⁹ Kyāāsirwook āmāchē ānkēt kule ara ōmuuchē ōmuytoochi tyēmiisyēēt ānkōōrubē kiy ake tukul nyēē kyāāmwooyē nto acha. ¹⁰ Yoo kōōnyōōchi chiichoo kaat, ānyōōchinē :nkani kaat yoo ākoo mii :kiy nyēē āmāchē ānyōōchinēē kaat. Ānyōōchinē kaat kubo akweek ākooniyē Kiriistō, ¹¹ simeeberbeerech :Kibrōkōsoyontēēt kuuyu kiinkētē chōbutēkyii.

Kiūnēmchi key :Bāwulō yiisyēētaab Yēyiin ām mooyēēt akenke

¹² Nto mii yu kawaayit Turoowa kule saa-amte lōkōōywēk chēē kāroomēch kurubta key āk *Kāārārookiintēēt, akas kule kikiikuyootwoo :Mokoryoon-tēēt kēēlto. ¹³ Kimaakaalyanaat kuuyu manaanyoorte ng'etaabiya Tiitō wōlooto. Kunyi, kyāābirchi biiko chameetaab key ānkāāwē Maketoonnya.

¹⁴ Nteenee, kusilākoy :Yēyiin nyoo kiikubiirtoowēch Kibrōkōsoyontēēt kubununēē Kāārārookiintēēt. Yēyiisyēēnēēch :Yēyiin sikiibāroostoochi biiko lōkōōywēk chēē kāroomēch. ¹⁵ Kēēboonkyinē Yēyiin nyēē anyiny yoo kēēmiitē kyoomchinē biiko ng'aleekaab Kiriistō. Boonkyinē :lōkōōywēchoo biiko choo /kēēmii /kiirāroochē āk choo mii bokubootōōs ām kēēlto nyēē teer. ¹⁶ Āsu meet ām wōlēē mii :choo mii bokubootōōs, nteenee boong'u soboon ām wōlēē mii :choo /kēēmii /kiirāroochē.

Ara, ng'oo nyēē yemaat kwaamtaat lōkōōywēchu kāroomēch? ¹⁷ -Mākēēyēyēē :acheek mung'aareet ng'ālyoontēētaab Yēyiin kuu wōloo

yēytooy biiko chēē chaang'. Nteenee kuuyu Yēyiin :nyēē kiiyookwēēch, kēēmwooyē ām mooyēēt akeenke ng'aleekaab manta chēē kwoonēē wōlēē mii :Kiriistō.

3

Kiyey :yiisyēētaab Bāwulō biiko kuyēk barweetaab Kiriistō

¹ Ara kēēmiitē :acheek kēēsilē keey yoo /kēēmwooyē kuu nyooto? Ara kookeeteebeenaak barwa ake tukul nyēē ibooru wōlēē kēēwuuyē :acheek kuchōonēē wōlēē ōmiitē nto nyēē /kikēēsirwook akweek, kuu wōloo māktooy :biiko alake? ² Nteenee barweenyoo ku nyēē /kikēēsirchi soboonwēkwook* ānkusumānē :chii ake tukul ānkōōnkēt. ³ Kiyeyaak :yiisyēēnyoo ōyēku barweetaab Kiriistō, āmēēbērē nyēē /kikeesiree kalaamu, nteenee /kikeesiree Tāmirmiryēētaab Yēyiin. Mēēbērē /kikēēsirchi rwoontōoy chēē tēbēlyēl, nteenee /kikēēsirchi soboonwēkwook āriit.

Wōō :lēbkēēyyēētaab kiirootyeet nyēē lēēl

⁴ Kēētinyēē mooyēēt keeyey yiisyooni bo Yēyiin kubununēē Kiriistō. ⁵ Mā chēēchoo :kāāmuukēywēēk chēē kēēyēyēē yiisyooni nteenee Yēyiin :nyēē kōōnēēch. ⁶ Nto subak, inee :nyēē kiikuyeyeech kēēyēchinē yiisyooni bo kiirootyeet nyēē lēēl. Mārubtooy keey :kiirootyaani lēēl āk kiruutēk choo /kikēēsirchi kiy barak, nteenee rubtooy keey āk tāmirmiryēēt. Yibu :kiruutēchoo sirootiin meet, nteenee kōōnu :Tāmirmiryēēt soboonto.

⁷ Kirubtooy keey :yiisyēētaab kiirootyeet nyoo kibo kēny āk kiruutēk choo /kikēēng'ōōtyi rwaa. Kuchōōnēē :Muusa lekem, kiilēkēchēchē :tokochnyii miisin nyēē kitōōrē koonyekaab biikaab Isrāyēēl kut kimēēmuuchē kukas. Nteenee kimeeymeeyaa :lēbkēēyyoonoo muut kut wokubēk. Kunyi, yēē ākoo kiimuuchē :yiisyēētaab kiruutēk nyoo kiyibu meet kuchōōnto lēbkēēyyēēt ii, ⁸ ku tyaa :lēbkēēyyēēt nyēē chōōntooy :yiisyēētaab Tāmirmiryēēt nyoo kōōnu soboon! ⁹ Yoo ākoo boonto :yiisyēēt nyoo iruustooy biiko lēbkēēyyēēt ii, ku tyaa sōō :lēbkēēyyēēt nyēbo yiisyēēt nyoo yēyē biiko kuchurta! ¹⁰ Kiyēē /kikēēbērē kēny boonto lēbkēēyyēēt, kumēēkutinyē raat lēbkēēyyo, yoo /kakiikerkeeyee lēbkēēyyēēt nyoo lēēl. ¹¹ Nto yoo ākoo kichōōnto :kiirootyaani kimii kukēēytooy lēbkēēyyēēt ii, /bokeemwa nee nanyuun wōlēē tēē :lēbkēēyyēēt nyēbo nyoo wēētii ākookoy?

¹² Kunyi, kuuyu kiikēnēē keey lēbkēēyyooni bo kibchuulyo, māmii :kiyēē kēēwunyē. ¹³ -Makeekerkeeye Muusa nyoo kiwunyē koonyekyii simakas :Isrāyēēliik inee yu kimii kumēēymēeyootē :lēbkēēyyēēt. ¹⁴ Nteenee kiyaam :biikaab Isrāyēēl mētēwoy ākoy kura. Tākumii :kiy nyēē iyēēnē koonyekwaa yoo /kēēmiitē /kēēsumānē kiirootyeet nyoo bo kēny. -Mēēnēmtooy keey :kiyoo nteenee inēmtooy :kāāmuukēywēēkaab Kiriistō. ¹⁵ Ākoo mbo kura yoo /kēēmiitē /kēēsumānē kitaabuutaab siruutēkaab *Muusa, kutākukērootiin :koonyekaab biiko. ¹⁶ Nteenee, yoo kātēbi :chii kut kuweech kāāsōōtēywēēkyii ankucham Mokoryoontēēt, +/mākiinēm kiyooto kiker koonyekyii.

2:17 2Kōōr. 4:2; Filib. 1:15-17; 1Tēēs. 2:3, 5, 10 **3:1** Yēyuut. 18:27; 2Kōōr. 5:12; 10:12 * **3:2** Mwooyē :siruutēk alake kule 'soboonwēkyoo'. **3:2** 1Kōōr. 9:1-2 **3:3** Cherem. 31:33 **3:5** Room. 15:18 **3:6** Luuka 22:20; Yoowa. 6:63; Room. 7:6 **3:7** Chuy. 34:29-30; Room. 5:21; 6:16, 21, 23; 7:24 **3:9** Room. 8:1-2; Kala. 3:10 **3:13** Chuy. 34:33-35 **3:14** Isa. 6:10; Room. 11:25
3:15 Room. 10:4; 11:7-8; Ēfēēs. 2:15

17 Kunyi, kōōnu :Mokoryoontēēt Tāmirmiryēēt. Nto wōloo miitē :Tāmirmiryēēt kootyaaktaat :chii. 18 Kēēkāsē :acheek tukul choo mākerootiin :koonyekyoo lēbkēēyyēētaab Mokoryoontēēt, ānkoo kēēkāsē kumeeymeeyaat. / Kēēmii / kēēwēēchwēēchēēch keekerkeyiitu Mokoryoontēēt kēētāsē taay kēēnyōōru lēbkēēyyēēt kuchōōnēē wōlēē miitē :Tāmirmiryēēt.

4

Kiibooru ng'ālyoontēētaab manta kutook

1 Kikōōnēēch :Yēyiin yiisyooni kuuyu kiriireeneech. Kunyoo, māko / kēēnyēbēt. 2 Kookeesatee key ng'aleekaab kāāntosuūrāt choo iyēlēē :bi-iko. Kookeetay kāābērbēēriisyyēt āmākēēkwoonykwoonyē ng'ālyoontēētaab Yēyiin. Nteenee kiibooru ng'ālyoontēētaab manta kutook ānkēēchāmē koolyeb :chii ake tukul soboonwēkyoo ām taayeetaab Yēyiin. 3 Nto yoo iyēēnootiin :lōkōōywēchuchoo chu kāroomēch, kōōyēēnootiin ām wōlēē mii :biiko choo mii bokubootōōs. 4 Kiikookoor *:Kēniintēēt nyoo bāwu kōōrooni bichoo mānēyēnchi ng'ālyoontēēt simakas lēbkēēyyēētaab lōkōōywēchooto kāroomēch choo iibooru lēbkēēyyēētaab Kiriistō. Inee :nyooto iboorunēē key :Yēyiin.

5 -Mākēēmiitē kēēng'āloolēē key :acheek, nteenee kēēmiitē kyoomtooy kule Mokoryoontēēt :Kāārārookiintēēt ānkēēyēchinē :acheek yiisyyēt. 6 Yēyiin nyoto kimwooyē kule, "Kubot :mēēnānēt, ānkuchō :lēbkēēyyēēt"† ku nyoto :nyēē kiilebkeyyēē kāāsōōtēyēwēkyoo kēēnyōōru lēbkēēyyēēt yu kakeekas Kiriistō kōōbooru wōōyintaab Yēyiin.

Yibwēēch :nyāliilutēchuchoo bēruntaab kibchuulyo

7 Keekerkeye tērēēn chēē ng'ānsng'ās chēē kēēkoochi :Yēyiin kiyoo bo kwōng'uut sukōōboor kule kikwoonēē kāāmuukēyēwēēk wōlēē mii :Yēyiin, mēēbērē wōlēē kēēmiitē :acheek. 8 / Kokiikiicheeneech komoswookik tukul, nteenee /manaakeeruurumeech. Ānkoo kubotwēēch tonkoj, mābēku :moonikyoo. 9 /Kōōkēēwusēēch, nteenee /manaakeebakaaktech. /Kēēbirēēch /keemilteech, nteenee /manaakiwaang'teech. 10 /Kiinyāliilēēch ām wōlēē kakeebe kuu wōloo /kikiinyāliiltooy Yēēsu sukung'eet kōōboorunēē key :soboonnyii soboonwēkyoo. 11 /Kēēmii /kiirēkēērchēēch acheek chu kēēsobchootiin wōlēē mii :meet kubo Yēēsu, sukung'eet kōōboorunēē key yooto :soboonnyii bōōrwoonikyoo chu bēku. 12 Kunyoo, kānyoonwēēch acheek :meet nteenee +mōōnyōōru :akweek soboonto.

13 /Kikeesir kule, "Yu kāāyēnchi Yēyiin, ang'alaal."† Ām mooyēēt nyēē wuu nyooto, kiyyēnchinē :nkacheek Yēyiin ānkyoomtooy lōkōōywēkyii. 14 Kuu yoo kiinkētē kule nyooto kiing'ēētēē Mokoryoontēēt Yēēsu meet ku nyoto :nyēē makoong'eeteeneech nkacheek meet ankoomuteech āk akweek keebe taayenyii. 15 Bo :ng'aleechu tukul karaamateeng'woong'. Yoo tāsē taay kuchoong'iitu :biiko chēē iyēnchinē Yēyiin, +/mākēēbirchinē Yēyiin kōōnkōy miisin /ānkiitōōrōōr.

16 Kunyoo, mābēku :moonikyoo. Ānkoo sinee /kēēmii /kēēsuusurē bōōrwēk, /kēēmii /kiilēēliitēēnēēch kisich, kisich bēsyo ake tukul. 17 Miitē kuyibwēēch

3:17 Yoowa. 8:32, 36; Room. 8:2; Kala. 5:1, 13, 18 3:18 1Kōōr. 13:12; 2Kōōr. 4:6; Room. 8:29 4:1 2Kōōr. 3:4, 6 4:2 2Kōōr. 2:17; 3:1; 6:4 4:3 1Kōōr. 1:18 4:4 Yoowa. 12:31; 1Kōōr. 2:6; Ēfēēs. 2:2; Kolos. 1:15; Ibu. 1:3 4:5 2Kōōr. 1:24 † 4:6 Toowu. 1:3 4:6 2Kōōr. 3:18; 1Bēt. 2:9 4:8 2Kōōr. 1:8; 7:5; 11:23-29 4:10 Room. 6:8; 2Kōōr. 1:5; Kala. 6:17; Filib. 3:10-11; Kolos. 1:24; 1Bēt. 4:13 4:11 Room. 8:36 4:12 Kolos. 1:24 † 4:13 Tyēēn. 116:10 4:14 1Kōōr. 6:14

:nyāliluutēkyoo chu mābo laat bēruntaab kibchuulyo kukeeytee nyāliluutēchoo tukul. ¹⁸ Kunyi, mēebērē kēemiitē kiimoong'tēē keye kiyēē /kēekāsē, nteenee kiimoong'tēē keye kiyēē -/mākēekāsē. Kiyēē /kēekāsē kumābo kibchuulyo, nto nyoo -/mākēekāsē kubo :nyoo kibchuulyo.

5

Āmchēēch :yēēmootēēt bōorto nyēē lēēl

¹ Kiinkētē kule yoo / kakiiburyeet kēryōōsyēkyoo ām kōōroni, mākukōōnēēch :Yēyiin kooriik chēē leelach ānkubo kibchuulyo ām wōliin bo kibkōōnkōy, chēē kimatēēchē :chii. ² Kutākēētinyē bōōrwoonichuchoo kēēmiitē kiisiilē ānkwoomchēēch :yēēmootēēt /kiilumeeneech bōōrto nyēē lēēl nyoo bo wōliin bo kibkōōnkōy. ³ Yoo /kaakiilumeeneech, -/mākēēnyōōrwēēch kibchuraat. ⁴ Yoo tākēēminyē kēryōōsyēkyoo, kiisiilē ānkunykisyēēch :ng'ala kuuyu -mākēēmāchē / kēēbuutēēch, nteenee kēēmāchē / kiilumeeneech bōōrwoonik choo bo kibkōōnkōy sukōōyēēn *:soboonoob kibchuulyo bōōrwoonichu bēku. ⁵ Kunyoo, Yēyiin :nyēē kiyēyēēch kubo soboonoo bo kibchuulyo ānkisimkukōōnēēch Tāmirmiryēēt kuyēk kiy nyēē kēēboorunēē kiyēē +mākēēnyōōru.

⁶ Kunyi, kēētirootiin ākookoy ānkiinkētē kule kēēmiitē kēēbēēti kanyoo wōlēē miitē :Mokoryoontēēt ānkoo tākēēboontoōtē bōōrwoonichuchoo. ⁷ Kēēminyē kiimoong'tēē keye Yēyiin āmēebērē kiyēē kēekāsē. ⁸ Kēētirootiin ānkiikāykooyē keesatee keye bōōri ānkubokiibuurtē keye Mokoryoontēēt. ⁹ Kunyi, kēēsyēēmē miisin kiing'erech Mokoryoontēēt, ānku yoo tākēēboontē bōōrwoonikyoo ām kōōroni nto yoo kakeebe kibkōōnkōy. ¹⁰ Tookunoot kule ākoy /kēēkwēyootēēch tukul taayetaab Kiriistō /ānkiikumwēēch sukunyōōr :chii ake tukul kiyēē misyīnē kubo kiyēē kiyēyē ām kōōroni, anku miyaat :kiyooto nto ku karaam.

Māchāktōōs /kiichoomnyo biiko āk Yēyiin

¹¹ Kuu yoo kiinkēt kule māchāktōōs kiyywēyē :Yēyiin, kēēchēēng'ē miisin kēēyisu biiko. Inkētē :Yēyiin ānkāābērē ōnkētē :nkakweek wōlēē kēēwuuyē :acheek. ¹² -Mākēēmiitē kiikoostoochook keye, nteenee kēēmiitē kēēkōōnook bārooyinto ong'erecheeneech sōōmwoochinē biiko choo tākung'āsēē keye kiyēē mii saang' kusiir yēē kātāng'āsēē keye kiyēē miitē āriit. ¹³ Yoo isōōtē :alake kule kābunwēēch :mētēwoy, ku kubo yiisyēētaab Yēyiin. Nto yoo kēēng'āloolē ām kēēlto nyēbo kiirnān, kēēyēyē kuu nyooto kubo akweek. ¹⁴ Kērchēēch koong' :chamateetaab Kiriistō kēēyēyē yiisyēētaab Yēyiin, kuuyu kēēchāmchiintōōsii kule kime :chiito akeenke kubo biiko tukul, kunyoo kerkeye nyēē kikēēbēku :acheek tukul. ¹⁵ Kime kubo biiko tukul si nto yityo, mēēbērē mākuminyē :choo sobchootiin kubo icheck keye, nteenee māchāksē kuminyē kubo nyoo kimēē kubo icheck / ankiing'eetee meet. ¹⁶ Kunyi, kuchakee raat kuwo taay, -mēēkēēkāsunēē chii komosta nyoo bo kōōrēēt. Ānkoo kikēēkāsunēē sinee Yēēsu yoo kibo taay kēēlooto, mēētākēēkāsunēē kēēlooto subak. ¹⁷ Kunyoo, yoo bo :chii Kiriistō /kukiikiiluluut kuyēk chii nyēē lēēl. Kiikukeeyta :ng'aleek chēē yōōsēch ānkutoow :chēē leelach.

4:17 Room. 5:2 **4:18** Ibu. 11:1 **5:1** 2Bēt. 1:14 **5:2** Room. 8:22-23, 26 **5:4** 1Kōōr. 15:53-54
5:5 2Kōōr. 1:22 **5:7** 1Kōōr. 13:12 **5:8** Filib. 1:23 **5:10** Yēyuut. 10:42; Room. 2:6; 1Kōōr.
 3:13-15; 4:5; 2Kōōr. 11:15; 2Tēēs. 1:7-10 **5:11** Room. 1:13; 1Kōōr. 4:1-5; 9:22; 2Kōōr. 4:2; 6:4 **5:12**
 2Kōōr. 3:1; Filib. 2:16 **5:13** 1Kōōr. 14:18-19 **5:14** Ēfēēs. 3:19 **5:15** Room. 6:3-4; 7:4; 14:7-9
5:17 Room. 6:4; Ēfēēs. 4:24

¹⁸ Kwoonēē :ng'aleechu tukul wōlēē miitē :Yēyiin nyoo kiichoomnyēēch āk inee keey kubununēē Kiriistō. Kiikukōōnēēch yiisyēēt kiichoomtōōsii biiko āk inee ¹⁹ kyoomtooy kule, kiikuchoomnyo :Yēyiin āk kōōrēēt kubununēē Kiriistō simēēyit ng'ōōkiswookik chēē kiikuyey :biiko. Kunyoo, kōōkukōōnēēch kuut kule kiichoomtōōsii biiko āk inee. ²⁰ Kiuyooktēēch :Yēyiin bokeemwaayte ng'aleekaab Kiriistō. Kunyoo, kēēmwooyē kubo Kiriistō kule māchaktōōs /kiichoomnyo biiko āk Yēyiin. ²¹ Kiyey :Yēyiin Kiriistō nyēē kimātinyē ng'ōōki ake tukul, kōōwut wōlēē mii ng'ōōkiswookikyoo, si nto yityo keechurte kutukul kubununēē Kiriistō.

6

Ng'ērēchēē :Bawulō yiisyēēnyii

¹ Kuu yoo kēēyēyisyē āk Yēyiin, kēēmwoowook kule -mookany kuwo buch :chamateetaab Yēyiin nyoo kyōōnyōōru. ² Mwooyē :Yēyiin kule, “Kyāākāsuung' ām bēsyēētaab chamtaayeet, ānkāāsaruung' ām bēsyēētaab kaararaacheet.”† Amwoowook kule raat :bēsyoonoto chāmtooy :Yēyiin biiko ānku raat :yēē /kiirāroochē biiko.

³ -Mākēēmāchē kēēyēku kāānākuut ām wōlēē mii :biiko simēēntosuurākoy :yiisyēēnyoo. ⁴ Nteenee, kiibooru ām keel ake tukul kule kēēyēchinē Yēyiin yiisyēēt. Kēēmuytooy miisin, kēēnyāliiltōōsii, nyikisyēēch :ng'aleek / ānkiikiichēēch. ⁵ / Kēēbirēēch / ānkēērātēēch, / kēēyēchēēch wōōrōōryēēt ānkēēbirtēēch. Kēēchooyēntōōsii ānkēēbēētēē kuut. ⁶ Kēēyēyē yiisyēēt ām kēēlto nyēē tilii, kēēsēwunootiin, kēēmuytooy ng'al ānkēēboontē moon chēē leelach. Intōōwēēch :Tāmirmiryēēt ānkēētinyē chamateet nyēbo man. ⁷ Kēēyēyē yiisyoono subak ām ng'aleek chēbo man, ām kāāmuukēywēēkaab Yēyiin ānkēēchōbootiin āk kariik chēbo booryēētaab churtaayeet. ⁸ Kēēyēyē yiisyooni /ankakiikaastech nto /kamakiikaastech, yoo /kākēēmwooy ng'aleek chēē miyootēch nto chēē kāroomēch. Kēēyēyisyē ām kēēlto nyēē churtaat nteenee /kēēmwooyē kule kēēyēku kiblembechiis. ⁹ Kēētōokunootiin, nteenee / kēēmōōntēēch. Kēēmiitē meet, nteenee kēēsobchootiin. /Kiityōōlēēch, nteenee -/ mākēēbākāchēēch. ¹⁰ Kēēnērēēkootiin, nteenee kēēng'ērēkootiin ākookoy. Kēēyēku bānoon nteenee kēēyēyē /kiibēruur biiko chēē chaang'. -/Mākēētinyē kiy, nteenee kēētinyē kiy ake tukul.

¹¹ Lēyyē, biikaab Kōōriintō, kāākēēng'aloolwook ām mooyēēt akenke ānkāākēēng'oong'wook wōlēē wuu :kāāsōōtēywēēkyoo. ¹² -Mākēēmāchē keewunyeenaak :chamateenyoo, nteenee ōwunyēēnēēch :akweek wēēng'woong'. ¹³ Āng'aloolwook kuu lōkōkyuu, kunyi okany kiikoor tukul, ochameech :nakweek kuu yoo kēēchāmook :acheek.

-Mānoomtōōs :churtaayeet āk rōkōsto

¹⁴ Biikyo, -mookany / kiinoomnyook āk biiko choo mānēēyēnchi ng'ālyoontēētaab Yēyiin. Mānoomtōōs :churtaayeet āk rōkōsto āmānoomtōōs :lēbkēēyēēt āk mēēnānēēt. ¹⁵ Māchoomtōōs :Kiriistō āk Kibrōkōsyoontēēt, āmānoomtōōs :chii nyēē kiikōōyēnchi ng'ālyoontēēt āk nyoo mānēēyēnchi.

16 Mākāsyiintōōs :Kōōtaab Yēyiin āk āynātōōs. Acheek ku Kōōtaab Yēyiin kuu yoo mwooyē :Yēyiin kule,

“+Māāming'tē keey bichoo
ānkēēbēesyētōotē :tukul.

+Māāyēku Yēyiintēēng'waa
ānkuyēk :icheek biikyuu.”†

17 Kunyi, mwooyē :Yēyiin subak kule,
“Osatee keey bichoo

āmōōtiiny kiy ake tukul nyēē mā tiliil.”†

Tāsē taay :Yēyiin nyoo bāwu kiy ake tukul kumwooyē kule,

18 “+Maataachaak, māāyēku kōōn
ānku +mōōyēku :akweek lōkōkyuu.”†

7

1 Chōōrōōnuutēkyuu, kuu yoo /kōkēēkuurtoowēech tukuuchu kumāchāktōōs kiitiliil keey ām wōlēē mii :kiy ake tukul nyoo nyēērēē bōōrto āk tāmirmiryēētaab chii. Nto yooto, okany kyaam booryēt keechurte kutukul ānkiiywēyē Yēyiin.

Kibāybāchi :Bāwulō Kōōriintēek

2 Lēyyē, ochameech subak. Mānāākēēyēchi chii ake tukul ng'alyoo nyēē miyaat amanaakeenyereee ātēbuutēkaab chii ake tukul āmānāākēēsāsūnēē chii ake tukul ām akweek kiy. 3 -Māāmiitē āwēhook. Kisimāmwoowook :anii kule āchāmook miisin nyēē yoo kābo meet kēēbēku :tukul, nto yoo kābo soboon, kēēsobchē :tukul. 4 Atyaakaat yoo āng'āloolwook ānkāāng'ērēkēēnook. Kōōkōōtitiroo :wōlēē ōmiitē ōbuurtooy nyēē ānkoō āmiitē nyalil, kukōōnoo ng'erekweek. 5 Yoo kikēēyitu Maketoonnya, mānāākēēnyōōru mbo bārooyin nyēē kākiimuunyēē. /Kikiinyāliilēch kibtaman /kikēēwusēēch ānkyomōēch :ng'ala mēt. 6 Nteenee yu kāwokuchō :Tiitō, kēēnyōōru saaysaayetaab Yēyiin nyoo sooysooyē choo kiikubēk :moonik. 7 Mēēbērē /kikeesaaysaayeech sōō baateey kuuyu kichō :Tiitō, nteenee kuuyu kyooyey :akweek kusaaysaayakay :inee. Kimwoowēech :Tiitō kule kyōōchusyē ānkōōmāchē miisin kule nto okasaa. Kimwoowēech subak wōlēē ōmāktooy kule nto kēēnoomnyē āk anii. Kunyoo ang'erechaat miisin.

8 Ānkoō kiyeyaak :barweenyuu ōchusyē, ābērē manaayey kiy nyēē miyaat. Nteenee kuu yoo kyaakas kule king'woonchook :barwaanaa ām āsiiswēk chēē ng'eri, asoot kule kyaayey kiy nyēē miyaat sinee. 9 Ang'erechaat raat āmēēbērē kuuyu kyōōchusyē, nteenee kule kyooweeke. Kunyi, kyōōchusyē kuu wōloo kimāktooy :Yēyiin, āmāmii :kiyēē miyaat nyēē kikēēyēwōok. 10 Yoo kāchus :chii kukeeywey Yēyiin, kuyēyē :yooto kuweek :chiito, nto yooto +/makiiraraach chiichooto āmāmii :kiy nyēē miyaat nyēē kookuyeyakay. Nto yoo kāmuy kubo kule karub ātēbuutēkaab kōōrooni, kuyibu :yooto meet. 11 Okas baa mbo kiyēē kōōkuyibwook :chusātoonoo: Kookuyeyaak ōsēwu ānkōōtiliil keey. Kookuyeyaak ōburyoong'tē nyoo kiikuyey rōkōs ānkōōmuuyē kubo kiyēē kiikuyeyakay. Kookuyeyaak ōbuur ōmāchē kiyēē bo manta

† 6:16 Laawi. 26:12; Cherem. 32:38; Esek. 37:27 6:16 1Kōōr. 3:16 † 6:17 Isa. 52:11 † 6:18 2Sām. 7:14 7:2 2Kōōr. 6:13; 12:17 7:3 2Kōōr. 6:11; Filib. 1:7 7:5 2Kōōr. 2:13; 4:8 7:6 2Kōōr. 1:3-4; 2:13 7:8 2Kōōr. 2:4

ānkōōmāchē miisin ochuul ng'ālyoontooni ānkōōng'woonchi chiito nyoo kii-
kuyey rōkōs. Kuu yoo kwooyey ng'aleechu churtootiin tukul, kōōbooru kule
kyoochuurte. ¹² Kunyi, yoo kyāāsirwook, mēēbērē baateey kyāāsirē kubo
chiichēē kiikuyey ng'al chēē miyootēch nto mbo kubo nyoo /kiikēyēchi ng'al
chēē miyootēch, nteenee kyāāsirē sukung'et ōnkēt ām kāāmuukēywēēkaab
Yēyiin kule kyōōnēmchēēch keey kuyem. ¹³ Ititiirēēch acheek :ng'aleechaa
tukul.

Kēēng'erēkootiin subak miisin keekas kule kobaybay :Tiitō kuuyu kyooyey
mētinyii kukaalyan. ¹⁴ Kikyaakaastaak āyooku Tiitō wōloo ōmiitē :akweek,
nteenee mānōōntosuuroo. Kōōkēēmwoowunoonwook kwaak manta kuyoo
ang'erechaat kule kōyēk man :kiyēē kwāāmwoochi Tiitō kurubta keey āk
akweek. ¹⁵ Kunyi, chāmook :Tiitō miisin yoo keesoot kule kyōōkāsyi :tukul
ng'aleechaa ankootaach inee ām muyātētēt āk bōōtoonik. ¹⁶ Ang'erechaat akas
kule āmuuchē amaang'teenaak keey kuchurta.

8

Māchāktōōs kuyēētyēchinē keey :biikaab Kiriistō

¹ Kuyoo ii, mbo ng'etaabiya, āmāchē ōnkēt wōlēē tēē :bērurto nyēē
kinyōōr :biikaab Kiriistō ām yēēmēētaab Maketoonnya. ² Ānkoo kimii :bichoo
kubuntēē nyāliiulutēk, king'erēkootiin. Ānkoo ki bānoon :bichoo, kileelach
:moonikwaa nyēē kiinēmu keey kōōkooytooy beesaanik chēē chaang'.
³ Kiinēmu :bichoo beesaanik chēē chaang' kut wuu nyēē makoorkuut keey
nteenee māmii :chii nyēē kikērchinē koong'. ⁴ Kisaayeech kule kōōkoochinē
:nkicheek biikaab Kiriistō ām Yēērusālēm beesaanik. ⁵ Kiyey :bichoo kiy
nyēē wōō nyēē kimākiisōōtyinē :acheek. Kuu yoo kiinēmchi keey :bichoo
Mokoryoontēt, kutoorētēēch acheek kootyiich kiyēē māchē :Yēyiin.

⁶ Kunyi, kēēmwoochinē Tiitō chokōōtitirook owaang'te yiisyooni karaam
bo kāāruruukiisyēt nyoo kisimkutoowu :inee. ⁷ Ōmiitē nyēē karaam
kurubta keey āk kāāyēnchinooyēt, wōlēē ōng'alooltooy, kiirnātētēt, wōlēē
ōnēmchintooy keey Yēyiin āk chamateet. Kuyoo māchāksē ōnēmchinē keey
kāāruruukiisyooni.

⁸ -Māāmiitē ākērchook koong', nteenee āmāchē akas wōlēē wuu :chama-
teeng'woong' yoo /kāikiukuyuchiin āk nyēbo alak. ⁹ Ōnkētē wōlēē wuu
:chamateetaab Mokoryoontēnyoo Yēēsu Kiriistō. Ānkoo kitinyē :inee tukuuk
kuyem, kucham kuyēk banan kubo akweek sukuyeyaak ōnyōōru tukuuk
kuyem. ¹⁰ Wōlēē ākāstooy ng'ālyoontooni ām wōlēē ōmiitē :akweek kumi-
itē kule: Kaykay owaang'te yiisyeēt nyoo kwōōtoowu kēnyitkoonye, kuuyu
akweek :chēbo taay osoot kule ōkooytē tukuuchoo ankooyey man kuu ny-
ooto. ¹¹ Kunyi, otas taay ām yiisyoonoo kut owaang'te sukuyitita :wōlēē
kyōōmāktooy. ¹² Yoo chāmē :chii kōōkoochi Yēyiin tukuukyii, kukāsē :Yēyiin
kiyēē kēēkooyto kurubta keey āk kiyēē boonto :chiichooto mēēbērē kiyēē
māboonto.

¹³ Wōlēē kēēmāktooy :acheek mēēbērē kule ōsāru alak kut bōōnyāliilchē
:akweek, nteenee kēēmāchē kule kwooyēēch :biiko tukul. ¹⁴ Ōtinyē akweek
raat chēē yēmook nteenee mātinyē :icheek. Mii :yēē mākuboonto icheek ku
-mōōtinyē :akweek. Kunyi, mākwooyēēch :kiy ake tukul ¹⁵ kuu yoo /kikesir

kule, “Biiko choo kiiruruuch chēē chaang' mēēbērē kikēēyētēē chēē kimāchē, nto choo kiiruruuch chēē ng'eri mēēbērē kirārchi.”†

Tiitō āk biiko choo kibēētooy keey

¹⁶ Ābirchinē Yēyiin kōōnkōy nyoo kiikoochi Tiitō mooyēēt nyēē wuu nyenyuu ām wōlēē ōmiitē :akweek. ¹⁷ Kicham :Tiitō ām ng'erekweek yu kākēēmwoochi kuchō wōloo ōmiitē kuuyu kikiikwoomchi :yēēmootēēt misin kule nto kasaak. ¹⁸ Kēēmiitē kiiyooku kuchōōnto keey ng'eetaabiya ake nyēē siltooy :kanisoosyek tukul kubo wōlēē yēytooy yiisyēēnyii bo amtaayeetaab lōkōōywēk chēē kāroomēch. ¹⁹ Nto miisin kikwey inee :kanisoosyek kule sikeebeete keey bokēēriib tukuuk chēē / kiiruruuchē. Kēēyēyē yiisyooni sikēēkoonyitēē Mokoryoontēēt ānkiiboornēē wōlēē kinēmchintooy keey kēēyētyēēchi biiko. ²⁰ Kēēmāchē keetayee keey kēēyēyē kiyēē imuuchē kuyey biiko kōōng'unyng'uunyis ām wōlēē kēēriibtooy kiyi / kēērōōbu. ²¹ Kēēriibē keey keekas kule kakeeyey kiyēē bo man ām taayeetaab Mokoryoontēēt āk nyēbo biiko.

²² Kēēmiitē kiiyooku ng'eetaabiya ake kuchōōnto keey mbo Tiitō. Kikōōboorwēēch keey :ng'eetaabiya nyiitēnyii ām kēēlwookik chēē chaang' kule boontēē mooyēēt yiisyooni ānku raat miisin, kuuyu imoong'tēēnook keey :inee kuyem. ²³ Kēēyēchiintōōsiii yiisyēēt āk Tiitō ām wōlēē ōmiitē :akweek. Nto mbo ng'eetaabiya alak choo kiikukwey :kanisoosyek kukwa, ku biich chēē yēyē / kēēkoonyit Kiriistō. ²⁴ Kunyoo, ōng'erēkyi icheek sukukas :kanisoosyek tukul chamateeng'woong' ānkōōnkēt kule kikēētinyē :acheek man yoo kikēēsilook.

9

Ōkooytooy kiy ām moo nyēē lēēl

¹ Ābērē māmāchāktōōs mbo asirwaak kurubta keey āk kāāruruukiisyēētaab tukuuk choo bo biikaab Kiriistō ām Yēērusālēēm. ² Ānkētē sinee kule ōboontēē mooyēēt miisin ōyēētyēēchi biiko alak. Ng'alyoo :nyoo nyēē kwāākoostoo biikaab yēēmēētaab Maketoonnya āmwoochinē kule kuchakee kēnyitkoonye, ōchōbootiin :akweek ām yēēmēētaab Akaaya ōnēmu tukuuk ānkōōkooytooy. Kuuyu ōchēbchēbēch, kōōkuchēbchēbiitu :nkicheek biiko wōlēē wōō. ³ Nteenee, āmiitē āyooku mbo ng'eetaabiya simāwo buch :kiyēē ing'erēēchoo kubo akweek kurubta keey āk yiisyooni āk kule, ōchōbāksē kuu yoo kyāāmwoochinē biikaab Maketoonnya. ⁴ Yoo kāāchōōntē keey chiito ake tukul nyēbo Make-toonnya ānkēēnyōōrwook kumānōōchōbāksē, +māāchus, nteenee akweek :chēē +mōōchusyē miisin.

⁵ Kunyoo, kwaakas kule kaykay asaaysaay mbo ng'eetaabiya bokooawang'ta chōbiisyēēt kurubta keey āk tukuuk choo kikyōōkuurtē ām mooyēēt nyēē lēēl. Yoo kooyey kuu nyooto, mākyēk kiy nyēē / kēērōōbtooy ām mooyēēt nyēē lēēl āmēēbērē kiy nyēē / kākēēkēr koong'.

Bērurto nyēbo tukuuk choo /kiiikooytooy

⁶ Māchāktōōs ōrōōtootē ng'alyoontooni: Chii nyoo kachaan kēbuswēēk chēē ng'eri kunyōōru āmiik chēē ng'erinēch. Nto nyoo kachaan kēbuswēēk chēē chaang', kunyōōru āmiik chēē chaang'. ⁷ Māchāksē :chii ake tukul kōōnēmu kiy kukāākōōwoonkyi kule kōōnēm. Māmāchāktōōs kukōōnu kukāmēēchi :moo

nto /kukākēēkērchi koong' kuuyu chāmē :Yēyiin chii nyoo kōōnu kiy ām ng'erekweek. ⁸ Imuuchē :Yēyiin kōōbēruurook miisin sōōtinyē tukuuk kuyem. Mākukōōnook kiy ake tukul nyēē ōmāchē sōōtoorētiisyēē ām kāroomnyo ake tukul, ⁹ kuu yoo /kikeesir kurubta keey kiyēē bo man kule, “Kiikooytoot tukuukyii kōōkoochinoot choo kuskusēch. Mākoy /kēēwuutyēē karaama-teenyii.”†

¹⁰ Yēyiin nyoo ikoochinē biiko kēbuswēēk kuchaanta ānkōōkoochi mbo subak kiyēē āmē, ku nyooto :nyēē mākukōōnook nkakweek kēbuswēēk sōōnyōōru chēē chaang' kubununēē churtaayeeng'woong'. ¹¹ Makuyeyaak :Yēyiin ōboor ām keel ake tukul sōōnēmu chēē chaang' ām mooyēēt nyēē lēēl. Yoo kākēēyibchi :acheek biiko choo māchē /kēēyētyēēchi tukuuk choo kōōrōōbu, mākubirchi :bichoo Yēyiin kōōnkōy. ¹² Mēēbērē ōmiitē ōyēētyēēchinē biikaab Kiriistō choo māboonto kiy baateey, nteenee kōōnu mbo subak /kēēbirchi Yēyiin kōōnkōy kunyil chēē chaang'. ¹³ Makookaasta :biiko Yēyiin, kuuyu kōōkōōboor :yiisyēēng'woong' kule ōyēnchinē lōkōōyēwēk chēē kāroomēch chēbo Kiriistō. Makookaasta Yēyiin subak ām wōlēē ōnēmuntooy tukuukwook ām mooyēēt nyēē lēēl ānkōōbchēchiintōōsii āk icheek āk mbo chii ake tukul. ¹⁴ Mākusoowook kwaak ām mooyēēt akeenke kubo bēruurtaab Yēyiin nyēē wōō miisin nyēē kyōōnyōōru. ¹⁵ Kunyoo, okany kēēbirchi Yēyiin kōōnkōy kubo Kiriistō nyoo rōōbēywoontēēnyii nyēbo kwōng'uut.

10

Kiyeet keey :Bāwulō kubo yiisyēēnyii

¹ Mwooyē :biiko alake kule -mākōrōmchook yoo kēēboontē keey ak-week, nto yoo -mākēēboontē keey, ākōrōmchook. Nteenee yoo āyēyē kuu nyooto āyiswook ām ntusātēēt āk sikēnātēēt kuu wōloo kiyēytooy :Kiriistō. ² Āsoomook kule yoo kāachōō, mēēbērē bōōyēyoo ākōrōmchook kuu wōloo ākōrōmchintooy biiko choo bērē kēērubē :acheek ātēbuutēkaab kōōrooni. ³ Ānkoo kēēminyē kōōrooni, makerkeey :booryēēnyoo āk nyoo bo biikaab kōōrooni. ⁴ Makerkeey :kariikyoo bo booryēēt āk chēbo biikaab kōōrooni. Kwoonēē :kariikyoo acheek wōlēē mii :Yēyiin. Tinyē :kariichaa kāmūukēyēwēēk kooserweet tukuuk chēē imēērtooy :Buunyoontēēt. Kiserwēētē kwiilat ake tukul ⁵ āk ng'aseetaab keey ake tukul nyēē māchē kule kukwiilē kiirnātēētaab Yēyiin ānkēēbunyē kāsōōtyēwēēk tukul sukubayta :Kiriistō. ⁶ Yoo koochamte Yēyiin kuchurta, +mākēēchōb keey kiing'woonchi choolwookiin ake tukul.

⁷ Māchē ōkāsē ng'aleek kuu wōlēē wuu. Yoo inkētē :chii kubooyiit man kule bo Kiriistō, kumāchāktōōs kōōnkēt kule kēēbooyē :nkacheek Kiriistō kuu wōloo wuunto :inee. ⁸ -Mākāsē muyāt ake tukul yoo kaantu-meeree kāmūukēyēwēēkyuu kuu lēbkēēyiin nteenee mākoy ayey kuu nyooto. /Kimākēēkōōnoo kāmūukēyēwēēchu aserweeteenaak nteenee ātitiirēnook ⁹ simaanyokoortaak ām bārōōnōōkyuu. ¹⁰ Mwooyē :biiko alake kule, “Siru :chiichoo ng'al chēē nyikiisēch ānu kōrōōmēch, nteenee yoo inee nkit :nyēē ng'āloolē, ku chii nyēē mābo laat āmāyisē biich :ng'aleekyii.” ¹¹ Māchāktōōs kōōnkēt :chiito nyoo isōōtē kuu nyooto kule ng'aleek choo āmwooyē ām bārōōnōōkyuu yoo -māālēēkit, ku chooto :chēē chāāyēyē yoo kāachōō.

† 9:9 Tyēēn. 112:9 9:11 2Kōōr. 8:7 10:2 2Kōōr. 13:10 10:4 Room. 13:12; 2Kōōr. 6:7; Ēfēēs. 6:13-17; 1Tēēs. 5:8 10:5 Isa. 2:11-12 10:6 2Kōōr. 2:9 10:8 2Kōōr. 13:10 10:11 2Kōōr. 13:1-2

12 -Māāmāchē okerkeeyeenaa biiko choo ng'āsē keey. I-āyēēchēē keey :ake ām bichoo ake, nto nyoo yēyē kuu nyooto ku sōōriin. 13 -Mākēēmāchē :acheek keeng'as keey kukeeyta, nteenee kiikuchōbwēch :Yēyiin kule keeyey yiisyēēt nyēē yityook akweek. 14 Kuuyu ki acheek :chēbo taay kēēyibwook lōkōōywēk chēē kāroomēch chēbo Kiriistō, mēēbērē kēēmiitē kiwutēē keey ng'aleech buch. 15 Nto subak -mākēēng'āsē keey kukeeyta kubo yiisyēēt nyēē yēyē :biiko alake. Kiyēē kēēmāchē keekas ku kule yoo otāsē taay miisin ōkichē ōyēnchinē Kiriistō, kubārāyīitu :yiisyēēnyoo. 16 +Makyaamtaate yooto lōkōōywēk chēē kāroomēch kyoochi yēēmōōsyēk chuut alak, sima-keeng'asee keey yiisyō nyēē kiikuyey :chiito ake. 17 Nteenee ii, lēyyē, chiito nyoo ng'āsē keey, kumāchāksē kung'āsēē keey kiyēē koyey :Mokoryoontēēt. 18 -/Mākēēchāmtooy chii nyoo silē keey nkityō kule karaam. Nteenee / kēēchāmtooy nyoo silē :Mokoryoontēēt kule karaam.

11

Bāwulō āk lēbkēēyik chēē mābo man

1 Ābērē nto ōmuytoochoo ānkoo mbo yoo nyōō nyēē kaaberberiitu. Nteenee ānkētē kule ōmiitē ōyēyē kuu nyooto mbo raat. 2 Okerkeeye tyēē *ārung'oonyoo nyēē kiikēēkuurtoochi saannyyaa nto saantaanaa ku Kiriistō. Kunyoo, māāmāchē chokooberbeeraak :chiito ake kuuyu kookuyeya :Yēyiin āriibook -mōōlumootē. 3 Āmoo mēt kule kuu yoo kiimuuchē :eereeneet kukenta Aawa, kōōmuuchē / kēētēwēchook nkakweek ōchuunnyēē so-boonng'woong' nyoo kyōōnēmchi keey Kiriistō. 4 Ō-āsyinē keey kāānēētut alak tukul. Chōōnii :chiito ake ānkwoomwook kiyēē mānāmē keey āk kiyēē kikyoomwook kurubta keey Yēēsu, i-ārōōrwook kēēltaab kaararaacheet nyēē mānoomtōōs āk nyoo kikyoomwook :acheek ānkwoomwook kurubta keey āk tāmirmiryēēt ake nyēē mā nyoo bo Yēyiin ānkōōyēbchinē yīt. 5 Māmii :kiyēē biirēēnoo :alake choo ng'āsē keey kule icheek ku *lēbkēēyik chēē wōōyēch. 6 -Māāyēku sinee ng'ālooliin tēērērēēwo, nteenee ātinyē kiirnātēēt. Ābērē kwookas :akweek kiirnātōonoo kuchurta ām kiy ake tukul nyoo kookeeyey :acheek.

7 Ara, ki miyaat ā-āmwook lōkōōywēk chēē kāroomēch / āmākēēkwēwo kiy? Ki miyaat āyib keey ng'wēny sāātōrōōrook? 8 Kyaacham kōōruruukwo :kanisoosyēk alake beesaanik sichāā-āmwook lōkōōywēk. 9 Nteenee yoo kikēēboontē keey āk akweek ānkubotwo :kiy, manaanyalaak kuuyu kikōōnoo :mbo ng'ēetaabiya choo kikwoonēē Maketoonyya kiyēē kyaāmāchē. Kwāāriiboonu keey kule nto -māākoochi chii ake tukul ām akweek nyikiisinto ānkāātāsē taay āyēyē kuu nyooto. 10 Kubooyiit man, kuu yoo kyaalaach mantaab Kiriistō, māmii :chii mbo akenke ām yēēmēētaab Akaaya nyēē imuuchē kukerektaa amwaay kuu nyooto. 11 Ām nee simaacham toorētēēng'woong'? Ara, kuuyu -māāchāmook? Inkētē :Yēyiin kule chāāmook.

12 +Maatas taay ayey kiyēē āmiitē āyēyē sāāchoolchi bēy biiko choo māchē kule nto nyōōr bārooyinto nyēē kēē-āyēēchēēnēēch keey ām tukuuk choo intumēērēē :icheek. 13 Mā *lēbkēēyik :bichoo chēbo man. Tinyē ng'wiynanēēt

10:12 2Kōōr. 3:1 10:13 Room. 12:3; Kala. 2:7 10:16 Room. 15:20 10:17 1Kōōr. 1:31

10:18 1Kōōr. 4:4-5 11:1 2Kōōr. 11:19 11:2 Ēfēēs. 5:25-27 11:3 Toowu. 3:1-5, 13 11:4

Kala. 1:6-9 11:5 1Kōōr. 15:10; 2Kōōr. 12:11; Kala. 2:6, 9 11:6 1Kōōr. 2:6-16 11:7 1Kōōr.

9:12-18; 2Kōōr. 12:13 11:9 Filib. 4:15-18 11:10 1Kōōr. 9:15-18 11:12 2Kōōr. 11:5; 12:11

ānkuyēyē keey wuu nyēē icheek lēbkēēyikaab Kiriistō. ¹⁴ Māmii :tōsōōsyo ām ng'ālyoontoonoo kuuyu yēyē keey :nkinee Kibrōkōsyoontēēt wuu nyēē inee :nyēē yibu lēbkēēyēēt. ¹⁵ Kunyi, mēēbērē ng'ālyoo nyēbo kwōng' uut yoo kayey keey :biiko choo yēchinē Kibrōkōsyoontēēt yiisyēēt kuyēk chēē yēyē yiisyēēt nyēbo churtaayeet. +/Mabokiiruusta bichoo kurubta keey āk wōlēē wuu :ātēbuutēkwaa.

Nyālihuutēk chēē kibuntēē :Bāwulō

¹⁶ Āmwoowok subak kule māyibo :chii kule aberber. Nto yoo mii :chii nyēē isōōtē kule aberber :anii, kumāchāksē kutaacha kuu wōloo /kēētooktooy nyoo berber nto anyuun ang'as keey mbo kuisich. ¹⁷ Yoo āng'ālōolē āng'āsē keey, -māāng'ālōolē kuu wōloo kātāng'ālōoltooy :Mokoryoontēēt nteenee, āng'ālōolē kuu chii nyēē berber. ¹⁸ Kuu wōloo ng'āstooy keey :biiko chēē chaang' ām kōōroni, kany ang'as keey :nkani kuu nyooto. ¹⁹ Kyoocham ōkāsynē choo bērbērēch kuuyu ōng'oomēch miisin. ²⁰ Nto kubooyiit man, ōkāsynē mbo choo yēyook ōyēku motwoor, choo sāsūnēēnok tukuukwook, choo lātwook, choo yibē keey barak nto mbo choo chuurook. ²¹ Āmuyoot amwaay kule ākoo kikiēēkuskusēch kēyēwook kuu nyooto.

Nto kiyēē ng'āsēē keey :bichoo, ānkoo āng'ālōolē :anii wuu nyēē aberber, kany ang'asee keey :nkani nyooto. ²² Yuutayee k :icheek? Ntēē āyēku :nkani Yuutāyini. Isrāyēēlik :icheek? Ntēē āyēku :nkani Isrāyēēliin. Bo kōōtaab Abraam? Ntēē ābooyē :nkani kōyooto. ²³ Yēchinē :icheek Kiriistō yiisyēēt? Ntēē āyēchinē :nkani kusiir icheek. (Āng'ālōolē wuu nyēē kāākubunwoo keey :mēt.) Kwaa-am :anii booryēt kusiir icheek. /Kiikeerataanwaa kibtaman kusiir icheek, /kikēēbiroonwoo kusiir icheek ankyaanamaanuee meet āwut kibtaman. ²⁴ Kiikōōtyōōlēēnoo :Yuutayee musyāritiitaab anweet kunyil muut. /Kikiityōōloo areet sosom āk sokool ām bārooyin ake tukul. ²⁵ /Kiikēēmōōrēēnoo syaariit kunyil sōmōk /ankeewiireenaa mbo bēsyēēt ake rwoontōōk. Kyāāwēētēē mwēēnkōōsyēk sōmōk kunyēērāktōōs ām ararayta, kyāābuurēē bēsyēēt ake araray kuyyeech kut wokwiimēn. ²⁶ Kyāāwēēsyoōtēē kōōrōōsyēk chēē chaang'. Yooto tukul, kyāāmiitē yēē mii :chii kubo āynōōsyēk, sāsiik, biikaab kōōrēnyuu āk choo mā Yuutayee. Kyāāmiitē subak nyēē miyaat ām kiriinkōōsyēk, suurkwēēnēēt, ararayta āk mbo biiko choo yēyē keey kule biikaab Kiriistō. ²⁷ Kyāāyēyisye miisin ā-āmē booryēt ānkyāāchooyēnē bēsyōōsyēk alak. Kyaakas ng'woonintaab kēmēwuut āk melelta ānkyāārukuutē keey kibtaman. Kimāāboontē sirook chēē yēmoo ānkyoomoo :yoomat. ²⁸ Mā choo baateey, āsōōtē miisin wōlēē wuunto :kanisoosyēk ām kiriinkōōsyēk tukul. ²⁹ Yoo miitē :chiito nyēē kinyēbēt, kitāānyēbēt :nkani, nto yoo mii :chii nyēē kimii wokōōbootē kāāyēnchinooyēnyii, kikiikuriikyoo nkani āboot nyeenyuu. ³⁰ Nto yēē ākoo yēmāksē ang'as keey, ang'asee keey tukuuk choo ibooru kukuusyēnyuu. ³¹ Inkētē :Yēyiin nyoo kwaaniitaab Mokoryoontēēt Yēesu Kiriistō nyoo tōrōōr ākookoy kule -māāng'wiinyānē. ³² Kimii :chiito ake ng'wēnyuutaab

11:13 Filib. 3:2; Ng'oong'. 2:2 **11:15** Room. 2:6 **11:22** Room. 11:1 **11:23** Yēyuut. 16:23; 1Kōōr. 15:10; 2Kōōr. 6:5; Éfēes. 3:1 **11:24** Kiruu. 25:3; Mat. 10:17 **11:25** Yēyuut. 16:22; 14:19
11:26 Yēyuut. 9:23-25; 14:5 **11:27** 2Kōōr. 6:5 **11:29** 1Kōōr. 4:11-13; 2Kōōr. 4:8-12; 6:5-10; 2Tēm. 3:11 **11:29** 1Kōōr. 2:3 **11:30** 1Kōōr. 1:31 **11:31** 2Kōōr. 1:23

bāytooyiintēet Areeta nyēē kiyyoonkyinē *kiriinkēētaab Tamaasko. Kimwooy :chiichoo kule / kēēriib kiriinkoonoo / sikeenama, ³³ nteenee / kiki-iyokooytēēnoo tiriisyeetaab tōtēētaab kiriinkoonoo āmiitē mōontiit. Yooto achililee āwunnyēkyii.

12

Yēyiisyē :kāāmuukēywēēkaab Kiriistō ām wōlēē mii :kusuksyēēt

¹ Māchāksē atas taay ang'as keey ānkoō mākōōnu kiy. Nteenee, kany ang'alaalee ng'oong'uutēk āk tukuuk chēē kiikōōboorwoō :Mokoryoontēet. ²⁻³ Ānkētē chiitaab Kiriistō nyēē ām kēnyiiisyeēk taman āk ang'wan choo ki-ikukeeyta, /kikeesar ām bārooyinto nyēē kisich kuwo barak ānkurēk. Yoo kitākumii bōornyii nto kimāmii kumāānkētē, nteenee inkētē :Yēyiin. ⁴ Kikas ām wōlooto ng'al chēē -/mākyoomu chēē -/mākēēchāmchinē chii kutwech. ⁵ Āmāchē āng'āsēē keey kiy nyēē wuu nyoo. -Māāmāchē āng'āsēē kiyēē kyaayey nteenee, āng'ērēchēē kusuksyēēnyuu. ⁶ Ānkoō kāālē ang'as keey kubo ng'oong'uutēchoo bo kwōng'uut, -maaberber, kuuyu āmiitē yooto āmwooyē manta. Nteenee ātāyēē keey sukung'eet -meesoot :chii kule akaraam :anii kusiir wōlēē wuu :kiyēē āyēyē āk nyēē āmwooyē. ⁷ Kiikoochi :Ki-brōkōsyoontēet kateet bōornnyuu nyēē ikōrē simāātōrōor keey. ⁸ Kyaasaaysaay Mokoryoontēet kunyil sōmōk kule kōōnēmtoowoo ⁹ nteenee kumwoowoo kule, "Yēmiing' :chamateenyuu kuuyu churtooy :kāāmuukēywēēkyuu ām wōlēē mii :kusuksyēēt." Kunyoo, +maang'as keey miisin ām ng'erekweek kubo kusuksyēēnyuu sukooluuma :kāāmuukēywēēkaab Kiriistō. ¹⁰ Kiyooto :nyēē yēyoo ang'erech ām kusuksyēēt, yoo ābuntēē ng'al chēē ng'woonēch, wuyyinwēek, wusiisyeēt āk nyalil ake tukul kubo Kiriistō. Kunyi, yoo ākāsē keey kule akuskus, ākichoot.

Kyaam mēt Bāwulō :ng'aleekaab Kōoriintēek

¹¹ Aberber yoo āsilē keey, nteenee akweek :chēē kyōōtōōrchoo, kuuyu akweek :chēē kātōōsiloo. -Māābooyē :anii ng'wēny ām *lēbkēēyichu wōōyēch, ānkoō māāwōō. ¹² Kyāāyēwook ām muytaayēet nyēē nyikiis miisin tukuuk chēē ibooro kule anii :lēbkēēyiintēet nyēbo man. Kiyēyākiis :tukuuk chēbo kwōng'uut ām kāāmuukēywēēkaab Yēyiin. ¹³ Kiyēē mānāāyibwook akweek ku nyikiisinto, kuu wōloo kyāāyibchintooy kanisoosyek chuut alak. Yēē ākoo ng'alyoo kis, ōnyōōwoō kaat ām lēlulutyoonoo.

¹⁴ Nto raat kuunyi, āchōboot āruutoochook nyēbo sōmōk āmēēbērē āyibchook nyikiisinto kuuyu -māāmāchē tukuukwook nteenee āmāchook akweek nkit. Mākōnōrchinē :lēkōōy sikiikwaa kiy, nteenee sikiik :chēē kōnōrchinē lēkōōk. ¹⁵ Kunyi ang'erechaat miisin āyēyiisyēē tukuukyuu tukul chēē āboontē kubo akweek. Ām nee sōōchāmoo kisich ānkāāchāmook :anii miisin? ¹⁶ Ōmuuchē ocham kule manaayey kunyikisyook :kiy, nteenee imuuchē kumwooy :chii kule kyaaberbeeraak. ¹⁷ Ātēēbē kule ii, kilātu ng'oo :bichoo kyāāyooku kukwa wōloo ōmiitē? ¹⁸ Kyaasaaysaay Tiitō kuchō wōloo ōmiitē kuchōōnto keey ng'ēetaabiya ake. Ara kilātwook :Tiitō? Ara -mēēntōōwēēch :Tāmirmiryēēt akenke āk inee? Nto -mākiirābchinē kēēlto akenke āk inee ōō?

19 Ābērē kwōōsōōtē kutēē yooto tukul kule yoo kēēmwooyē kuu nyooto, kēēmiitē kēēyēētē keey. Lēyyē, kōkēēng'āloolē ām kāāmuukēywēēkaab Yēyiin kuu biich chēē kiikunam Kiriistō. Mbo ng'ēetaabiya, kēēyēyē kiy ake tukul kēēmāchēē kiititiirōok. ²⁰ Āmuyoot akas kule yoo āchōōni āmuuchē ānyōōrwook -mōōmiitē ōbuurē kuu wōlēē āmāktooy, āmēēbērē +mōōng'ērēkyi ng'aleek chēē +maamwaay. Iyimoo mēt kule wuu nyēē tōōwookuutōōsii, ōtuuyiitiyē keey moon, ōnyēērchinē keey, ōsooyenē, ōnchuruurē keey, ōyēyootē seemseemnyēet, ō-āwēsyinē keey ānkōōchuunchuuntōōsii. ²¹ Āmuyoot mbo kule yoo kāāchōō +mooyeyaa āchus ām taayeetaab Yēyiin nyēē ākoy ānērēēkyi biiko chēē chaang' choo kichoolwookēnootiin amanaaweek kutayee keey martaay-eet āk sikornateet sukutililiitu.

13

Ōrōōtootē soboonwēkwook ankoosatee keey miyootyēēt

¹ Ruutooynyuu :nyiiṭenyi nyēbo sōmōk āchōō wōloo ōmiitē. Kubo kwaak yoo kātōok :lēēlis, ānkumwooy :biiko āyēēnku nto ku sōmōk kule kōkāsē kuyēyāktōōs, / kiitiil kule wuu nyooto. ² Miitē :ng'ālyoo nyēē kisimataayeenaak yoo kyāāruutoochōok ām baannyuu bo āyēēng'. Kunyoo, tāākētyinē keey ng'ālyoontoonoto ālōō. Āmwoowook kule yoo kāāyēēwu, -māāsooyēē chii ake tukul ānku nyoo kichoolwookēnoot, nto nyoo kōtākuchoolwookēnē. ³ Yooto yēē +mookas kule āyēyiisyēē kāāmuukēywēēkaab Kiriistō. -Mēēkuskuusyook keey :inee, nteenee yēyiisyēē kāāmuukēywēēkyii. ⁴ Imuuchē / kiisoot kule kimātinyē kāāmuukēy yoo / kikēēkwertōochinē murtooywoontēēt, nteenee minyēē raat kāāmuukēywēēkaab Yēyiin. Ām kēēlto nyēē wuu nyooto, kēēkuskusēch :nkacheek, nteenee +mābokēyēyiisyēē kāāmuukēywēēkaab Yēyiin ām wōlēē ōmiitē.

⁵ Kunyoo, ōrōōtootē keey ankootyemte keey sookas yoo ōtinyē manta. Nto yoo kookas kule -mōōtinyē Yēēsu Kiriistō, kukōōsuuytē ām kiyēē kōōtyēmchinē keey. ⁶ Ātinyē mooyēēt kule +mookas kule mānāākiisuuytē :acheek ām tyēmiisyēēnyoo. ⁷ Kēēsooyē Yēyiin kule osatee keey kiy nyēē miyaat. Kiyēē bo koomānuut ku kule oyey :akweek kiyēē bo man āmēēbērē kule /kēēsilēēch acheek. ⁸ Mēēmuuchāksē keekwiil keey āk manta, nteenee māchāksē kēērubē manta. ⁹ Kēēng'ērēkootiin ām kuskuusyēēnyoo kātikoo baateey yoo ōkichootiin :akweek. Kēēsooyē :acheek kule ochurte. ¹⁰ Ng'ālyoontoonoto :nyēē yēyoo asir ng'aleechu yoo tāālōō ām wōlēē ōmiitē, si nto yoo āyitu mēēbērē chāākōrōmchook ām kāāmuukēywēēk choo kikōōnoo :Mokoryoontēēt. / Kiikēēkōōno kāāmuukēywēēchoo ātitiirēēnook, āmēēbērē aserweeteenaak.

Kāā-āmiisēēt

¹¹ Ng'ālyoo nyēbo lētuut ii, mbo ng'ēetaabiya, ong'erech. Okas kule kōochurte, ōkimkimiitu, okany kunoomnyo :mētēwookwook ānkōōkoolyoontōōsii. Yoo kooyey kuu nyooto, +mōōbuurtē keey Yēyiintēētaab chamateet āk kaalyeet.

¹²⁻¹⁴ Ōtōrōōchē keey nyēē ōng'ērēkyinē keey. Lēyyē, ōnyōōru :akweek tukul bērrurtaab Mokoryoontēēt Yēēsu Kiriistō, chamateetaab Yēyiin āk sinēntaab

Tāmirmiryēēnyii. Isubooyook :biikaab Kiriistō tukul ām wōli. Chameetaab keey.

Barweet nyēē kisirchi :Bāwulō Kalatyeek

Taayta

Siriintēēt, kēnyiit nyēē / kīkēēsirē āk wōlēē / kīkēēsirēē: Kisirē :lēbkēēyiintēēt Bāwulō barwaani kumii Antyoorkya ām kēnyiit nyēē / kiisōōtyinē kule ki nyēbo 49 KK, kurub bakeenke tuuyēēt nyēē ki wōō nyēbo lēbkēēyik ām Yēerusālēm. Kiriinkēētaab Antyoorkya :nyēē kibo taay kunyōōr biikaab Kiriistō chēē kimā Yuutayeek ānking'ālōolē kuutiitaab Kirikiik.

Kitoowunoot :Bāwulō āk Barnaaba kanisoosyek chēē chaang' ām yēēmēētaab Kalatyaa ām Eesya nyoo Mining' (Uturuki) (kasee Yēyuutēk 13:14; 14:23). Nto yu kābēēchi keey :icheek, kutoow :Yuutayeek kereeryaanto chēē ki biikaab Kiriistō kusaaysaay biikaab Kiriistō choo kimā Yuutayeek kule māchāktōōs / kiimuraatan icheek ankurub kiruutēkaab Yuutayeek. Kiiboorchinēē :Bāwulō Kalatyeek barwaani kutook kule kimāwuu nyoo.

Kiiboorchinēē :Bāwulō Kalatyeek kiyēē kiyeyakay ām Antyoorkya kule kiiburyoong'to :inee Bētērō āk Barnaaba kuuyu kitay :icheek kwoomchiin āk biiko choo / manaakiimuraatan choo Kirikiik. Kiyey mbo :Bētērō kuu nyooto kuuyu kimii kuruutoonu :Yuutayeek choo kiikōōyēnchi Kiriistō chēē ki chōōrōonuutēkaab Yāākōbō (kasee kur. 2:11-19). King'et :Yuutayeek alake lētuunoo chēē ki Farisaayeek chēē kikwoonēē Yēerusālēm kuruutoochi Antyoorkya ankumach kule kurub :biikaab Kiriistō choo mā Yuutayeek kiruutēkaab Yuutayeek / ankiimuraatan / sikiiyiityi icheek wōlēē mii :biikaab Yēyiin (kur. 2:4). Nyēē mā tyaa, kuwo :Bāwulō, Barnaaba āk Tiitō Yēerusālēm subokukāsyiin āk kaniseet nyoo wōō. Twēchē :Bāwulō tuuyooni bo koomānuut ām kurkeetaab 2:1-10 ankusiraat mbo ām Yēyuutēk 15.

Kiyēē mii āriit āk nyēē āmu: Kikwa Kalatyaa :Yuutayeek chēē ki kāānēētikaab biikaab Kiriistō ankooneet lōkōōywēk chēē teer ām chēē kikiikooneet :Bāwulō āk Barnaaba. Kunyoo ki ng'ālyoo nyēbo koomānuut kuy- eet keey kurubta keey āk kuursēēnyii kuyēk lēbkēēyiintēēt, kursēēt nyēē kimāchōōnēē wōlēē mii :biich nteenee wōlēē mii :Yēyiin. Kwilē :Bāwulō koobeek kāānēētiisyēētaab Yuutayeek. -Mēēyoong'unēē :kaararaacheet ng'aleekaab kāāmurootāniisyēēt nto kule / keerub kiruutēkaab Yuutayeek. Iyyoong'unēē kityō yoo kēēyēnchi :chii Kiriistō nyoo kime kubo acheek nto ām kēēlooto, kootyaakteeneech nyēērunātēētaab Yēyiin āk ng'wooninyii. Kuurē :Bāwulō Abraam kule 'tiikiityoontēētaab kāāyēnēēt' nyēē kimii ām kēnyiisyēk 400 / kumānāākiikoochi Muusa kiruutēkaab Yuutayeek. Kuu yoo kichāmē :Yēyiin Abraam kubo kāāyēnēnyii, kubo nee kōōkiimē :biikō alake kule ākoy kuriib :chiito kiruutēkaab Yuutayeek sukucham :Yēyiin? Ikiimē :Bāwulō wōlēē wuu :soboontaab chiitaab Kiriistō kule: Iyyoong'unēē wōlēē miitē :Mokoryoontēēt Yēesu Kiriistō āk / kēēkoonyit toorētēētaab Tāmirmiryēētaab Yēyiin.

Ititiirē :barwaani manta nyēbo āriit kule, / kiirāroochēēch kubo chama-teetaab Yēyiin yoo kakiikaasee keey Yēesu. Mābo man :kāānēētutēk alake tukul (kur. 1:7). Kēētinyē kaalyeet ām wōlēē mii :Yēyiin kubunynēē kāāyēnchinooyēēt (kur. 2:16) ānkēēyēku lōkōkaab Abraam (kur. 3:7) āk subak biikaab Yēyiin chēbo kāāyēnēēt nyēē lēēl, biikaab Isrāyēēl chēbo man nto chēbo soboontaab tāmirmiryēēt (kur. 6:16). Māmāchāktōōs kumēto :biikaab Kiriistō kaatyaaktaayaanaa (kur. 5:1). Nteenee māmāchāktōōs keenyeeree

kaatyaaktaayaanaa kēechuunnyēē kiyēē mächē :Yēyiin. Mākweēch kēēminyām soboonto nyēē intōōwēech :Tāmirmiryēēt (kur. 5:16), kuuyu yooto yēē sikiimuuch kiityiich mākuutyēētaab chamateet ntoām kēēlooto, kuyityiin :wōlēē māktōoy :kiruutēkaab Muusa (kur. 5:14). Kiruutyēēt nyēbo koomānuutām kiirootyēetaab chamateetaab Yēyiin, ku mākuutyēēt nyoo bo Kiriistō (kur. 6:2).

Kyoorōrchi keey :Bāwulō Kalatyeek ānkumākyi bēnur

¹ Anii nyoo *lēbkēēyiintēēt Bāwulō. Āmwoowook kule mēēbērē kitōōloo :biich buch nto ku chii ake tukul ayēku lēbkēēyiintēēt, nteenee nyēē kitōōloo ku Yēesu Kiriistō āk Baaba Yēyiin nyoo kiing'ēētēē Yēesu meet. ² Āsubooyē kaniisoosyek tukul chēbo yēēmēētaab Kalatya kēēboontē keey mbo ng'ēetaabiya tukul.

³ Lēyyē, kōōbēruurook :Baaba Yēyiin āk Mokoryoontēēt Yēesu Kiriistō ānkukōōnook kaalyeet. ⁴ Kuu yoo ōnkētē, kiikooyto :Yēesu soboonyii kubo ng'ōōkiswookiyoo sukuwēēkunēēnēēch wōlēē mii :kāāsōōtēywēēkaab rōkōs chēbo bichēēb kōōroni. / Kikeeyey kuu nyooto kurubta keey āk wōlēē māktōoy :Yēyiin nyoo Baaba. ⁵ Lēyyē, kutōōriit :Yēyiin ākookoy. Kuwuuyiit nyooto!

Kyōōyēbchi yiiit kāānēētūut chēē miyootēch

⁶ Ng'ētē :mooyēt yoo kaakas wōlēē kyootayte areet akeenke Yēyiin nyoo kikuurook ōminyām chamateetaab Kiriistō ānkōōwēēkyi keey kāānēētūutēk alak ⁷ chēē mā kāroomēch. Kāākōōboor keey man kule mii :biiko chēē mii kōōbootook mētēwoy kumāchē kutubtub lōkōōywēk chēē kāroomēch choo rubtooy keey āk Kiriistō. ⁸ Okany āmwoowook, ānkoo koomwook :chiiām a cheek lōkōōywēk chēē teer āk choo kikyoomwook, nto ku *malayikeet :nyēē koom, kunyoolu / bokēētōrchi wōlēē bo maataab kibchuulyo. ⁹ Kuu yoo kātōōkāsē, okany tāāmwoowook subak: Yoo mii kwoomwook :chii ake tukul lōkōōy chēbo kaararaacheet chēē teer āk choo kikyoomwook :a cheek, kunyoolu / bokēētōrchi wōlēē bo maataab kibchuulyo.

Wōlēē kinyōōrunto :Bāwulō kāāmuukēywēēk kuyēk lēbkēēyiintēēt

¹⁰ Yoo kaamwaay kuu nyooto āmiitē āng'ērēēchē biiko? Acha, āmiitē āng'ērēēchē Yēyiin. Nto kyāābērē taang'ereech biiko, nto mēēbērē ayēmē tāāyēchi Kiriistō yiisyēēt.

¹¹ Mbo ng'ēetaabiya, āmwoowook kule lōkōōywēchchoo kāroomēch choo kyāāāmwook mākwoonēē wōlēē mii :biich buch. ¹² Mēēbērē kyāākāsēē biich nto kule kiineetaa :chii. Nteenee, king'oong'woo :Yēesu Kiriistō.

¹³ Ābērē kyookas wōlēē kyāāwuuyē :anii yoo kitāārūbē miisin wōlēē wuu :ātēbuutēkaab Yuutayeek. Kyookas oob wōlēē kyāāwustooy biikaab Kiriistō nyēē kōrōōm miisin ānkāāsyēēmē wōlēē kyāāmuuktooy awaang'te bichooto kutukul. ¹⁴ Kikyāāriib :anii miisin kiruutēkaab mbo kuuko kusiir wōlēē kiriibtooy :Yuutayeek chuut alake chēbo bintanyuu.

¹⁵⁻¹⁶ Nteenee king'oong'woo :Yēyiinām chamateenyii ānkēt wōlēē wuu :lakwanyii. Kubooyiit man, kisimkutoolaām chamateenyii nkit / kumānāākēēsicho, āāmchinootē biiko choo mā Yuutayeek lōkōōywēk chēē

kāroomēch kurubta keey āk Yēesu Kiriistō. Mānāasoom chii kule koonetaa. ¹⁷ Mānāawē mbo Yēerusālēem kule wāātēebunēē choo kisimkuyēk *lēbkēēyik, nteenee kyaachuul kēlto bakeenke ākoy suurkwēēnēētaab Areebya nto yitoy, ayeey Tamaasko.

¹⁸ Nto yu kāwokubēk :kēnyiisyēk sōmōku kuchakee kākuuro :Yēyiin, atooch ākoy Yēerusālēem waa-amee Bētērō lōkōōy. Kikiibuurtē keey Bētērō bēsyōōsyēk taman āk muut. ¹⁹ Kyaakas nkinee Yāākōbō nyoo tuubcho āk Mokoryoontēēt ānku lēbkēēyichooto āyēēng' baateey chēē kyaakas. ²⁰ Āmwoowook ām taayeetaab Yēyiin kule man :kiyēē āmiitē āsirwook nyēē -māāng'wiinānē. ²¹ Yu kāwokubēk :bēsyōōsyēchoo ām Yēerusālēem, ayeey ākoy yēēmēētaab Siirya ākoo nyēbo Kiliikya. ²² Kimānāaruutoochi kanisoosyēk chēbo Yuuteeya. ²³ Nteenee kiyityinē baateey ku lōkōōy /kēēmwooyē kule, “Mii kwoomtootē ra :chiitkiinye kiwusootēēch ng'ālyoontēētaab Yēyiin nyoo kimāchē kule kōōboot.” ²⁴ Kisilto :bichoo Yēyiin kubo kiyēē kiyeyakay ām soboonnyuu.

2

Kicham :lēbkēēyik chuut alake kāānēētiisyēētaab Bāwulō

¹ Nto yu kakeeyta :kēnyiisyēk tamanu āk ang'wan, ayeey Yēerusālēem. Kyāāwēētē keey Barnaaba ām baani āboontootē keey Tiitō. ² Kyāāwē Yēerusālēem kuuyu king'oong'woo :Yēyiin. Āmiitē wōlooto, āboorchi biiko choo tookunootiin ām kanisa lōkōōywēk chēē kāroomēch choo ā-āmchinootē biiko choo mā Yuutayeek. Kyaayey kuu nyooto simāābirtē nkuruukyuu buch. ³ Ānkoō *kimeemuraatanaat :Kirikiintēēt Tiitō nyi kyāāwēētooy, /mānāākēēkērchi koong' kule /kiimuraatan /sikēēchāmchi kuyēk chiitaab Kiriistō kuchurta. ⁴ Kimii :biich chēē kikiikukwa Antyoorkya chēē kimwooyootē kule kimāchāktōōs /kiimuraatan /sikēēchāmchi kuyēk chiitaab Kiriistō kuchurta. Kikiikuyey keey :bichoo kule kiikōōyēnchi Yēesu ānkurisēēch. Kikiikōōsāb :bichoo bokuyooteech ām tankasta nyēē kiikēēnyōōru kubuntēē :Kāārārookiintēēt Yēesu, sukung'et kuyeyeech kēēyēku subak motwoor chēbo kiruutēkaab Yuutayeek. ⁵ Nteenee mēēbērē kikyooysi keey bichoo mbo kisich. Kikeeyey kuu nyooto sōōtēbtē :akweek ng'ālyoontēētaab manta.

⁶ Nto kurubta keey biich choo tookunootiin, mānāātāsyi :icheek kiy ām kiyēē ānēētē :anii. (Mā kiy yoo tookunoot :chiito nto mātookunoot kuuyu mākāsūnēē :Yēyiin chii wōlēēb saang'.) ⁷ Kikas :bichoo kule /kikēēkōōno anii kāāmuukēywēēk ā-āmchinootē biiko choo mā Yuutayeek lōkōōywēk chēē kāroomēch kuu yoo /kikiikoochinē Bētērō kāāmuukēywēēk kwoomchinoot Yuutayeek lōkōōywēk chēē kāroomēch. ⁸ Kiinkēt kule Yēyiin nyoo kiyēyē Bētērō kuyēk *lēbkēēyiintēēt ām wōlēē mii :Yuutayeek, ku Yēyiin nyiitēnyi :nyēē kiyēyoo nkani āyēku lēbkēēyiintēēt ām wōlēē mii :biiko choo mā Yuutayeek. ⁹ Yu kawokukas :Yāākōbō āk Bētērō kuboonto keey Yoowaana choo ki kāāntōōyikaab biikaab Kiriistō kule kiibēruur :Yēyiin yiisyēēnyuu, koosub-aayaa anii āk Barnaaba kukachamta kāānēētiisyēēnyoo. Kichāmchiin kule kyoomchi :acheek lōkōōywēk biiko choo mā Yuutayeek ānkwoomchi :icheek

choo Yuutayeek. ¹⁰ Kiyēē kimwoowēech ku kule kiisōōtē biikaab Kiriistō choo bānoon ām Yēerusālēm, ng'alyoo nyēē kyāāchōboot miisin ayeey.

Wōlēē kikwiilta :Bāwulō Bētērō ām Antyookya

¹¹ Kimii :yēē kiruutoochi :Bētērō Antyookya, nto ābērē akas, kimachuulaat. Yooto asoot kule ākoy akwiil kukāsē :biiko. ¹² Nto kiyēē kiisach ku kule: Kuyitu :Bētērō, kyoomchiintōōs āmiik āk biiko choo mā Yuutayeek. Nto yu kabokuyit :biiko alake chēē kikwoonēē wōlēē mii :Yāākōbō, kusatee keey :Bētērō wōlēē mii :biiko choo mā Yuutayeek, kuuyu kiyywēyē choo mwooyē kule mābooyiitu :chii Kiriistō kuchurta yoo /kamakiimuraatan. ¹³ Kirub :nkicheek Yuutayeek alake ātēbutēkaab Bētērō ānkulumchi :nkinee Barnaaba ng'aleechaata.

¹⁴ Nto ābērē akas :anii kule kimāyēyē :bichoo kurubta keey āk wōlēē wuu :manta nyēbo lōkōōywek chēē kāroomēch, āburyoong'tē Bētērō kukāsē :biiko tukul kule, “Murooni, ānkoo iyēku inyiing' Yuutāyiin, kōmēērubē :inyiing' kiruutēk tukul chēbo Yuutayeek. Kunyoo ii, imuuchē kule nee ikērchi koong' biiko choo mā Yuutayeek kurub kiruutēkaab Yuutayeek?”

¹⁵ Ānkoo kēyēyēku :acheek Yuutayeek ām yootēēt amakeekerkeeye biiko alak choo -mēēnkētē kiruutēkaab Yēyiin, ¹⁶ kiinkētē kule -/mākiitiilchinē chii ake tukul kule churtaat ām taayeetaab Yēyiin kuuyu rubē kiruutēk. Nteenee, /kiitiilchinē kule churtaat kuuyu iyēnchinē Yēēsu nyoo Kāārārookiintēēnyoo. Kiyooto :nyēē yēyēēch :acheek Yuutayeek kiikaasee keey Kāārārookiintēēt Yēēsu sukung'eet /kiitiilweech kule /kēechurtootiin ām taayeetaab Yēyiin āmēēbērē kubo kule kēērubē kiruutēk. -/Mākiitiilchinē chii kule churtaat kubo kule rubē kiruutēk. ¹⁷ Yibēēch:Yuutayeek alake kule kēēchoolwookēnootiin kuuyu kōōkēēmētē kiruutēkaab Yuutayeek sukung'eet kōōtiilwēēch :Yēyiin kule kēechurtootiin ām Kāārārookiintēēt, āmēēbērē kubo kiruutēk. Ara ibooru sōō :yooto kule yēyēēch :Kāārārookiintēēt kēēchoolwookēn? Achicha! Māwuu nyoo mbo kisich. ¹⁸ Nteenee yoo kaacham subak kule /kiirāroochē chii kubo kule bēng'tēē kiruutēk, āchoolwookēnoot. ¹⁹ Kikiikōōtiinyoo nkani :ng'aleekaab kiruutēk nteenee /kiikiityaakteenaa wōlēē mii kiruutēchoo, sāmīny kubo Yēyiin. ²⁰ Kuu yoo kimēē :Kiriistō wuu nyēē kyaameey :nkani ku nyooto. Mēētākūwuu :soboonyuu yoo kibo taay, nteenee āboontē ra Kiriistō ām soboonyuu. Soboono nyēē āminyē ku nyēē ākoosēē keey Lakwataab Yēyiin. Kichama :lakwani kut kōōkooyto soboonyii kubo anii. ²¹ Irāroochēēch :Yēyiin kubo chamateenyii nkit āmēēbērē kuuyu kēērubē kiruutēk. Kiy :nyoo nyēē -māābākooyto. Nto ki man kule /kiitiilchinē chii kule churtaat kuuyu rubē kiruutēk, kukime sōō :Kiriistō nyēbo buch?”

3

/Kiirāroochē chii kubo kule ikoosēē keey Yēyiin mēēbērē kuuyu rubē kiruutēk

¹ Ōbērbērēch :Kalatyeek sōō nyēē tyaa! Kiitaankoooyaa :ng'oo ēē? So! Ntēē /kikiiboowook kutook kiyēē kibur sukumēēchi :Yēēsu murtooywoontēēt. ² Lēyyē, ānkōōmwoowoo, kyōōnyōōru Tāmirmiryēētaab Yēyiin kuuyu kyoorub kiruutēkaab Yuutayeek ēē, nto, kuuyu kyōōyēnchi kiyēē /kikyoomwook? ³ Ōbērbērēch nyēē -/mākyoomu. Kyōōtoowunēē Tāmirmiryēētaab Yēyiin, neenyi ōmāchē kule boowaang'tee kāāsōōtēyweēkaab biiko buch! ⁴ Ōmāchē

ōmwoowoo kule kyōōnyāliilchē nyēbo buch? Kubooyiit man, kimābo buch.
⁵ Kikōōnook :Yēyiin Tāmirmiryēēnyii ankuyey tukuuk chēē /kiilātē ām wōlēē
 ōmiitē kuuyu kyōōyēnchi kiyēē /kikyoomwook āmēēbērē kuuyu kyoorub
 kiruutēkaab Yuutayeek.

⁶ Kiikoosēē keey :Abraam Yēyiin. Yooto, kuchamta :Yēyiin kule chur-
 taat.† ⁷ Kunyi, māchāktōōs ōnkēt kule, biiko choo ikoosēē keey Yēyiin
 kuu yoo kiyēyē :Abraam, kubo :choo Kiriistō kuchurta. ⁸ Kisimkōōboor
 :siruutēkaab Yēyiin kule mākōōtiilchi :Yēyiin biiko choo mā Yuutayeek kule
 imuuchē kuchurta yoo keekaasee keey inee. /Kikiiboorunēē yooto yoo
 kimwoochinē :Yēyiin Abraam kule, “Mākōōbēruurākiis :biiko tukul chēē mii
 kōōrēēt kubununēēniing’.”† ⁹ Kunyoo, kōōbēruurākiis :biiko tukul choo
 ikoosēē keey Yēyiin kuu yoo kiyēyē :Abraam.

¹⁰ Nteenee chubootiin :biiko tukul choo swēē kiruutēk kuuyu mwooyē
 :siruutēkaab Yēyiin kule, “Chuboot :chii ake tukul nyoo māyēyē tukuuk tukul
 choo /kikēēsirchi kītaabuutaab kiruutēk.”† ¹¹ Nteenee kubooyiit man,
 māmii :chii nyēē chāmtooy :Yēyiin kule churtaat kubo kule rubē kiruutēkaab
 Muusa. Mwooyē :siruutēk kule, “Nyōōru soboonto :chiito nyoo churtooy
 kubo kaakaaseenyii.”† ¹² Yoo rubē :chii kiruutēk kumāmāchāksē kōōkoosēē
 keey Yēyiin. Nto chiito nyoo swēē ng’aleekaab kiruutēk, kōōtiinyē nyoo
 :kiruutēchoo.†

¹³ Kiwālāng’wēēch :Kiriistō kēēng’ēētyēē chubiisyēt nyoo mwooyē :kiru-
 utēk, yoo kichubāktōōs :inee kubo acheek. Mwooyē :siruutēk kule, “Chuboot
 :chii nyoo /kākiikārtootyī keet.”† ¹⁴ Yoo kiwālāng’wēēch :Kāārārōokiintēēt Yēesu,
 /kiibēruur nkicheek biiko choo mā Yuutayeek kuu yoo /kikiibēruurē Abraam.
 /Kikeeyey kuu nyooto sikēēnyōōru Tāmirmiryēēt nyoo kikuurtoowēēch :Yēyiin
 yoo kakiikaasee keey inee.

Kiruutēk āk kiyēē kiikukuurtoowēēch :Yēyiin

¹⁵ Mbo ng’eetaabiya, okany baa, āboorunēēnook ng’aleechu wōlēē
 kēētēbtooy kwaak: Yoo kāākuyēchiin :biiko āyēēnku kiirootyēt ām kiyēē
 kāākukāsyiin ānkōōtiinkyi āwut, kumāmii :chii nyēē imuuchē kwiiri.
 Kerkeey :ng’aleechu āk yooto. ¹⁶ Kikuurtoochi :Yēyiin Abraam kiy āk
 kesennyaanteenyii. Mēēbērē mwooyē :siruutēk kule keseniisyeyii wuu
 nyēē ibooru :yooto kule biiko chēē chaang’. Acha, nteenee ng’āloolēē
 chiito akenke yoo mwooyē kule ‘kesennyaanteent’† nto nyooto ku Kiriistō.
¹⁷ Kiyēē āmiitē ābooru ku nyi: Kiyey :Yēyiin kiirootyēt āk Abraam. Kunyoo,
 -mēēmuuchē :kiruutēk choo / kibokēēyēyē ām kēnyisiyēk bokolwookik
 ang’wan āk sosom lētuunoo kuweechweech kiirootyāanaa. Kunyi,
 -mēēmuuchē kutilta :kiruutēkaab *Muusa kiyēē kiikukuurtoowēēch :Yēyiin.
¹⁸ Kikuurtoochi :Yēyiin Abraam ām chamateet kule mākōōbēruur inee. Nto
 /kikēēnyōōru bēruuroo kuuyu rubē :chii kiruutēk, nto kimēēyyoong’unēē
 :bēruuroo chamateetaab Yēyiin.

3:5 Yēyuut. 19:2, 6; Room. 8:9-16; 2Kōōr. 3:6, 17; Kala. 4:6 † **3:6** Toowu. 15:6 **3:6** Room. 4:3
3:7 Luuka 13:16; 19:9; Yoowa. 8:39; Room. 4:11-12; Kala. 3:9, 29 † **3:8** Toowu. 12:3; 18:18; 22:18
 † **3:10** Kiruu. 27:26 **3:10** Room. 4:15; Yāāk. 2:10 † **3:11** Aabak. 2:4 **3:11** Room. 1:17; 3:20
 † **3:12** Laawi. 18:5 **3:12** Room. 10:5 † **3:13** Kiruu. 21:23 **3:13** Yēyuut. 4:30; 2Kōōr. 5:21
3:14 Kala. 3:2, 5; 2Kōōr. 1:22 † **3:16** Toowu. 22:18 **3:17** Chuy. 12:40 **3:18** Room. 4:14; 11:6

¹⁹ Kibo nee naas :kiruutēk? Okany āmwoowook. /Kikēētās kiruutēk kuuyu choolwookēnē :biiko. Kimāchāktōōs kule kōōbuur :kiruutēchoo ākoy kutook :kesenyaantaanaa kibo Abraam nyoo king'alooleē :Yēyiin. Kiyey :Yēyiin kiruutēchoo ānkōōkoochi *wōōrkooyoontēēt Muusa kubununēē malayikaanik. ²⁰ Boonto :wōōrkooyoontō kubo kwaak komoswookik āyēēng' chēē iyyoonkyinē. Nteenee akeenke :Yēyiin.

²¹ Ara kimii :Yēyiin kukwiilē keey nkit ām tukuuk chēē kikuurtoochi biiko yoo kikōōnu kiruutēk? Acha, māwuu nyoo mbo kisich! Nto /kikēēkōōnu kiruutēk sukukōōn *soboontaab kibchuulyo, nto kiimuuchē :chiito kutililiit kuchurta ām wōlēē mii :Yēyiin kubo kiruutēk. ²² Nteenee, iboorwēēch :siruutēk kule rātootiin :biiko tukul ām choolwookātēēt. Kunyoo, mākōōkoochi :Yēyiin biiko choo ikoosēē keey Yēēsu Kiriistō kiyoo kiikukuurtoochi.

²³ Kikēērātootiin :tukul ām kiruutēk ānkikirkirēēch :kiruutēchoo ākoy kuchō :Yēēsu nyoo kiikoosēē keey. ²⁴ /Kikēēkōōnēēch kiruutēchoo kuriibootēēch kut kuyit :Yēēsu. Yooto /kiitiilwēēch kule kēēchurtootiin kuuyu kiikoosēē keey inee. ²⁵ Kunyoo, kuu yoo kookiikaasee keey Kiriistō kōmēētākuriibootēēch :kiruutēk.

Lōkōkaab Yēyiin

²⁶ Kyōōyēku :tukul lōkōkaab Yēyiin kuuyu ōkoosēē keey Kāārārookiintēēt Yēēsu. ²⁷ Yu /kabokeebatisanaak ōbooyiitu Kiriistō, oluume keey inee ānkōōnoomnyē āk inee. ²⁸ Mātiny kule ng'oo :ng'oo. Yoo kā Yuutayeek nto ku choo mā Yuutayeek, yoo choo motwoor nto choo mā motwoor, yoo murēn nto koorko, kumāmii :tēērchinooyēēt. Ōyēku :tukul akeenke ām Yēēsu Kiriistō. ²⁹ Kuu yoo ōbooyē Kiriistō, ōyēku lōkōkaab Abraam ānkunyooolu /kēērōōbwook bēurto nyoo kikuurtoochinē :Yēyiin Abraam.

4

¹ Okany āboorunēēnook kiyi: Yoo tāku mining' :leekwa, kukerkeey āk motwooriin. Ānkoō ku cheechii :tukuukaab kwaan, mātinyē kāāmuukēywēēk ām wōlēē mii :tukuuchoo. ² Mii :inee āwunnyēkaab tilyōōnuutēkyii āk chēē iyyoonkyinē tukuuchoo ākoy /kiikoochi kāāmuukēywēēk kubāw tukuuchoo, ānku bēsyēēt :nyooto nyēē kikiikukwey :kwaan. ³ Yoo kitākubāwēēch :kiruutēk āk ātēbutēkaab kōōrooni, kikeekerkeeye lēēkōōy choo -mēēmuuchē keey.

⁴ Nto yu kayit :bēsyēēt nyēē /kikiikēēchōb, kukōōn :Yēyiin lakwanyii nyēē kisichē :koorko kumii ng'wēnyuutaab kiruutēkaab *Muusa. ⁵ Kichokootyaaktech acheek choo kikēēmiitē ng'wēnyuutaab kiruutēk sukung'eet kēēyēku lōkōkaab Baaba Yēyiin kuchurta.

⁶ Kuu yoo kēēyēku lōkōkaab Yēyiin, kōōkōōyook :Yēyiin Tāmirmiryēētaab lakwanyii chokōōwutēēch. Tāmirmiryoonooto ku nyoo yēyēēch kēēkuur Yēyiin kule, "Baaba." ⁷ Kunyoo, -mēētākēēyēku motwoor nteenee kēēyēku lōkōkaab Yēyiin. Kunyi, kuuyu kēēbooyē Yēyiin, mākukōōnēēch kiy ake tukul nyoo bo lōkōkyii.

Kinyāilchi :Bāwulō Kalatyeek sukunam ng'ālyoontēētaab manta

⁸ Yoo kitākutoombo ōnkēt Yēyiin, kyōōbēng'tēē āynātōōs chēē māyēmāksē /kēēkutunkyinē. ⁹ Nto raat yu kōōnkēt Yēyiin, nto kuuyu kōōkōōnkētōok :inee,

3:19 Room. 5:20; Yēyuu. 7:53; Chuy. 20:19; Kiruu. 5:5 **3:21** Kala. 2:21 **3:22** Room. 3:9-30; 11:32 **3:25** Room. 10:4 **3:26** Yoowa. 1:12 **3:28** Room. 6:3; 10:12; 1Kōōr. 12:13; Kolos. 3:11
4:3 Kala. 2:4; Kolos. 2:8, 20 **4:4** Yoowa. 1:14 **4:6** Room. 8:15 **4:7** Room. 8:17 **4:8** 1Kōōr. 8:4-6; 12:2

ām nee yu ōmāchē subak ōyēēchi ātēbuut āk ntāsimuut choo māyēētyēēchook kiy? Ōmāchē subak tākōōbootook :tukuuchoo? ¹⁰ Ōmiitē baateey ōswēē ōriibē bēsyoōsyēk chēē wōōyēch, nto ārook ākoo kēnyiisyēk. ¹¹ Āmuyoot ām wōlēē ōmiitē ōbuurtooy nyēē yoo kaakas, kwāābirtoochook nkuruukyuu nyēbo buch! ¹² Mbo ng'eetaabiya, āsoomook kule ōtēbii kuu anii nyoo kyāāmētē ātēbuutēkaab Yuutayeek ankaakerkeyiitu akweek choo kimābāwook :kiruutēchoo.

Māmii :lēelis nyēē kyōōyēwoo yoo kyāāyēku too ām wōlēē ōmiitē. ¹³ Ōnkētē :akweek kule nto kimā bōōrnyuu nyi kimakaraam, nto kimānāāchōō wōloo ōmiitē yu kibo taay. ¹⁴ Kiimuuchē kuyeyaak :nyaamburuurenyuu ochweesa nto otayaa. Nteenee, kyootaachaa wuu nyēē kyāāyēku *malayikeetaab Yēyiin, nyēē wuu nyēē ki :anii Kāārārōokiintēt Yēesu bakeenke. ¹⁵ So! Kookwaamaak :nee ra? Kiba ānō :ng'erekweechaakwook kyōōboontē yu kibo taay? Āmwoowook kubooyiit man kule kyōōbāyāyēch nyēē nto kimuuchāktōōs, nto kyōōlōōtu koonyekwook ānkōōkōōnoo. ¹⁶ Kunyoo ii, ara kwōōyiboo āyēku buunyoo ām wōlēē ōmiitē kuuyu kwāāmwoowook manta?

¹⁷ Mii kusyēēmē :bichoo mākwook orub kiruutēk kule kusaaysaayaak ōchāmchi ng'aleekwaa āmēēbērē kubo ng'al chēē kāroomēch. Nteenee māchē kusateenaak wōlēē āmiitē :anii sukung'et orob icheek. ¹⁸ Karaam yoo kēēnēmchi keyy :chii ām akweek ng'alyoo kātikoo baateey kubo kāroomnyo. Ōyēyē kuu nyooto ākookoy āmēēbērē baateey yoo kēēboontē keyy. ¹⁹ Biikyuu chēē āchāmē, kuu yoo āmē cheebyoosya :moo yoo mākusich, kumii kung'woonchoo :nkani kuu nyooto ākoy kut akas kule kōōkich ām Kāārārōokiintēt. ²⁰ Ābērē nto kākēēboontē keyy, sārēēkunēē mukuulēyto yoo āng'aloolwook, kuuyu āmoo mēt :ng'aleekwook.

Lōkōkaab koorkēētaab kayta āk chēbo koorko motwooriin

²¹ Nto akweek choo ōmāchē kubāwook :kiruutēk ii, -mōōnkētē kiyēē mwooyē :siruutēkaab *Muusa? ²² Siraat kule kiboonto :Abraam wērikyii āyēēng'. Kisichē ake :koorkēētaab kayta kusich nyiin ake :koorko nyēē motwooriin. ²³ /Kikēēsich wēēroo kibo koorko nyēē motwooriin kurubta keyy āk kāāsōōtēywēēkaab biiko buch. Nteenee /kikēēsich nyēbo koorkēētaab :kayta kurubta keyy āk kiyēē kikuurto :Yēyiin.

²⁴ /Kikiiwuuytēē kooruuchoo ng'al. Kerkeyy :kooruuchoo āk kiirootiisyek āyēēng'. Kiirootyeet nyoo kibo taayta nyoo /kikēētoowunēē Tulwēētaab Sinaay* kukerkeyy :nyoo āk *Akaar. Kwoonēē nyooto :lēēkōōy chēē motwoor. ²⁵ /Kikiiwuuytēē Akaar tulwoonoo bo Sinaay ām kōōrēētaab Araabuuk nto nyooto ku Yēērusālēm nyi bo raat nyoo motwoor :biikyii ām kiruutēk. ²⁶ Nteenee kerkeyy :Yēērusālēm nyoo bo kibkōōnkōōy āk koorkēētaab :kayta nyoo mēēbērē motwoor :biikyii ānku inee ku momo nyēēnyoo acheek choo kiikiyēnchi Kiriistō. ²⁷ Mwooyē :siruutēk kule: "Ing'erech wē, koorko nyēē sōōn,

nyoo mānēēsich leekwa.

Ichirirēn miisin

:nyoo maneekeas ng'woonintaab leekwa.

Tyaa sōō :lēēkōōy chēbo :koorko nyoo lōōlēnoot!

Makuchaang'iit kusiir chēbo nyoo kānyōōr saannyya.”†

²⁸ Kunyoo ii, mbo ng'eetaabiya, okerkeeye :akweek Isaka wēeroo bo koorkeētaab :kayta, kuuyu /kikēēsichook kurubta keyy āk kiyēē kikuurto :Yēyiin. ²⁹ Kuu wōloo kiwuu :ng'aleek ām taay, kuwuu nyooto mbo raat. Ng'eētē :choo /kikēēsich kurubta keyy āk kāāsōōtēywēēkaab biiko buch kuwus choo /kikēēsich ām kāāmuukēywēēkaab Tāmirmiryēēt. ³⁰ Nteenee, mwooyē nee :siruutēkaab Yēyiin kurubta keyy yuutēyu? Mwooyē kule, “Ikwetee koorcoonoo motwooriin kayi kuboonto keyy wēeroonyii. Mākoy kuyemta :wēeroo bo koorcoonoo kiy āk wēritaab koorkeētaab kayta.”† ³¹ Kunyoo ii, mbo ng'eetaabiya, -mākēēbooyē :acheek koorko motwooriin, nteenee kēēbooyē koorkeētaab :kayta.

5

-Matookany kubāwook :kiruutēk

¹ Yoo kiityooktook :Kiriistō, kimāchē kule simātākōōtiinyook :kiruutēk. Kunyi, ōkiilchi kaatyaaktaayaanaa -amookany /kiiwutēēnook subak muchōōkiitaab motwoornātēēt. ² Ōyēbchi yiiit ng'aleekyuu. Āmwoowook :aniī Bāwulō kule yoo koocham */kiimuraatanaak kule sukuchamtaak :Yēyiin, māyēētyēēchook kiy mbo kisich :meetaab Kāārārookiintēēt. ³ Nto subak āmwoochinē chii ake tukul nyoo chāmtooy keyy /kiimuraatan kule, yoo kayey kuu nyooto, kumākyinē kuriib kiruutyēētaab Yuutayeek kumukuul. ⁴ Nto akweek choo ōbērē kuchamaak :Yēyiin kule ōchurtootiin kuuyu ōrubē kiruutēkaab Yuutayeek, kyōō-irii tilyaanateet āk Kiriistō. Kyoochuchuyee keyy chamateet nyoo kiirāroochēēnook :Yēyiin. ⁵ Kēētiiyēē keyy :acheek Tāmirmiryēētaab Yēyiin kule +mākēēnyōōru soboontaab kibchuulyo, kuuyu kiikoosēē keyy Kāārārookiintēēt. ⁶ Yoo /kakiimuraatan chii nto yoo /kamakiimuraatan, kumā kiy ām wōlēē mii :Kāārārookiintēēt Yēēsu. Nteenee kiyēē bo koomānuut kookaasee keyy :chii Kāārārookiintēēt ānkuboonto chamateet.

⁷ Kyōōmiitē ōlābātē nyēē karaam. So, ng'oo subak :nyēē king'emaak otay ng'ālyoontēētaab manta? ⁸ Māchōōnēē :ng'ēmiisyēēt nyēē wuu nyoo wōlēē mii :Yēyiin nyoo kikuurook ōyēku lōkōkyii. ⁹ Yēyē :muumaryaanto nyēē kisich mayyeeek tukul kukuut. Kunyi, imuuchē :ng'ālyoo nyēē mining' kuweechaak nkakweek tukul. ¹⁰ Ātinyinē man ām Mokoryoontēēt kule mēēbērē +moosoot ām kēēlto ake. +/Mākiing'woonchi chiito nyoo kēēbotbootook nyēē mātiny kule ng'oo :chiichoo. ¹¹ Mbo ng'eetaabiya, nto kitāāmiitē ānēetook kule ākoy /kiimuraatan chii sukuyēk chiitaab Kiriistō, nto mēēbērē /tākēēwusoo. Nto kiwuu nyooto, nto ki buch aneet meetaab Yēēsu ām murtooywoontēēt nyoo iyimē ichēek mētēwoy. ¹² Ābērē nto bokuchwenta keyy :bichoo mii kōōyiyimook mētēwoy.

Soboontaab Tāmirmiryēēt āk nyēbo kōōrēēt

¹³ Nto kurubta keyy āk akweek ii, mbo ng'eetaabiya, ōkuurootiin āmēēbērē tākubāwook :kiruutēk nteenee, mayeyaak :yooto ō-āsyyi keyy muchastaab bōōrwoonikwook. Ōyēētyēēchinē keyy ām chamateet. ¹⁴ Iyūmē kiruutēk tukul

† 4:27 Isa. 54:1 4:27 Toowu. 15:5 4:29 Toowu. 21:9 † 4:30 Toowu. 21:10 5:1 Kala. 2:4; 4:5; 9; 5:3, 13 5:3 Room. 2:25; Kala. 3:10-12; Yāāk. 2:10 5:5 Room. 8:4; Kala. 2:16 5:6 1Kōōr. 7:19; Kala. 3:28; 6:15 5:8 Kala. 1:6-7 5:9 1Kōōr. 5:6 5:10 Kala. 1:7 5:11 1Kōōr. 1:23; Kala. 6:12 5:13 1Kōōr. 6:12; 10:23-24; 1Bēt. 2:16

:kiruutyoonoo mwooyē kule, “Icham laatyeng'uung' kuu wōloo ichāmtooy keey.”† ¹⁵ Osaan ōloong'tēē keey āmōō-āmē keey nkosyur, kuuyu ōmuuchē owaang'te keey.

¹⁶ Āmwoowook nanyuun kule ōbēesyētēē Tāmirmiryēt simatwaraak :muchastaab bōorwoonikwook. ¹⁷ Kwilē keey :muchastaab bōorwoonik āk Tāmirmiryēt. Kunyi itooyēenook :muchastaab bōorwoonik orub Tāmirmiryēt. Nteenee mwoowook :Tāmirmiryēt kule -moorub tukuuchoo miyootēch, simooyey kiyēē mächē :moonikwook. ¹⁸ Kunyi, yoo intōōwook :Tāmirmiryēt, mēēbērē tākubāwook :kiruutēk.

¹⁹ Tookunootiin :yēyuutēkaab chii nyēē muchāsiin nto chooto ku: martaayēet, soboonto nyēē mā tilil, sikornateet, ²⁰ kutunkyinooyēētaab āynātōōs, sookēyēēk, wēchēētaab keey, wookuutyēt, yoo mēēchinē ake :moo kubo kiyēē boonto :ake, nyēērūnātēt, sooyānēt, bcheyētaab keey, kaankweleet, ²¹ tuuyintaab moo, bōōkitēt, sookwoonuut chēē /kyoome kut /bokiikēyētēē āk alak chēē kerkeey āk chooto. Lēyyē, āmwoowook kuu yoo kyāāmwoowunoonwook, kule ōriib keey kuuyu mānyōōru :choo rubē ng'aleechu ātēbto ām Kaab Yēyiin.

²² Nteenee, kiyēē yibu :Tāmirmiryēt ku chamateet, ng'erekweek, kaa-lyeet, muytaayēet, ntusātēt, karaamateet, kaakaaset, ²³ yibēētaab keey ng'wēny āk riibēētaab keey. Māmii :kiruutyō ake tukul nyēē kwilē ng'aleechu. ²⁴ Kiikubakaakta :biikaab Kāārārōokiintēt Yēesu muchastaab bōorwoonikwaa āk tukuuk chēē miyootēch chēē mächē :moonikwaa. ²⁵ Kuu yoo kōōkukōōnēēch :Tāmirmiryēt soboonto nyēē lēēl, okany kēēbēesyētēē Tāmirmiryoonoo. ²⁶ Kunyoo, -mōōkānyē kēēng'āsē keey āmākēēchiwēnootē biiko alak nto kiituyiitiinē keey moon.

6

Ōyēchinē chii ake tukul nyēē karaam

¹ Mbo ng'eetaabiya, yoo kayey :chii ng'ōōki, -moosyool nteenee ōyisu muut :akweek choo ōkichootiin ām Tāmirmiryēt ānkōōriibē keey simōōsuuchi :nkakweek ng'ōōki. ² Ōyēētyēēchinē keey yoo kānyikisyook :ng'ala. Yoo ! kooyey kuu nyooto, +mootyiich kiyēē mwooyē :mākuutyēētaab Kiriistō. ³ Yoo isōōtē :chii kule inee ku anum āmēēbērē wuu nyoto, kākwerto keey :nyoo. ⁴ Mächāktōōs :chii ake tukul kōōrōotootē ātēbuutēkyii. Yooto, makung'erech kubo kiyēē kiikuyey āmēēbērē kule kēēkuykuuyēē keey kiyēē kiikuyey :chiito ake. ⁵ Kālābē :chii nyalilnyii nkit.

⁶ Biich alak tukul choo / kēēmiitē / kiinētē ng'ālyoontēētaab Yēyiin, kumächāktōōs kuyēmtooy tukuuk chēē boonto āk kāānēētikwaa.

⁷ -Mookany /kiiberbeeraak. Māmii :chii nyēē imuuchē kuchiiranee Yēyiin. Kiyēē choonē :chii kukēsē kiyooto. ⁸ Nyoo choonē muchasta, kukēsē meet. Nto nyoo choonē ng'aleekaab Tāmirmiryēt, kukēsē *soboontaab kibchuulyo. ⁹ -Mookany kēēchoosyē kēēyēyē chēē kāromēch, kuuyu yoo kayit :āsiiswēk

† **5:14** Laawiik 19:18 **5:14** Mat. 22:36-40; Room. 13:9; Yāāk. 2:8 **5:17** Room. 8:2-13; Kala. 5:25
5:18 Room. 6:14; 7:4 **5:21** Määrkō 7:21-22; Room. 1:28-32; 1Kōōr. 6:9-10; Ēfēēs. 5:3-5; Kolos. 3:5-8;
 1Tēm. 1:9-10; 2Tēm. 3:2-4; 1Bēt. 4:3 **5:22** Ēfēēs. 5:9 **5:24** Room. 6:6; Kala. 2:19; 6:14; Kolos. 3:5;
 1Yoowa. 3:6 **5:25** Room. 8:4; 1Kōōr. 6:19; Kala. 5:16 **5:26** Room. 12:10; Filib. 2:3 **6:1** Mat. 18:15; 1Kōōr. 10:12; Yāāk. 5:19 **6:2** 2Kōōr. 11:29 **6:3** 1Kōōr. 4:7 **6:5** Room. 14:12 **6:6**
 Room. 15:27 **6:7** Āyub 4:8; Kālāw. 22:8-9 **6:8** Room. 8:6, 13

chēē kiikuchōb :Yēyiin, mākutuwēnēēch yoo kāmākēēnyēbēt. ¹⁰ Kunyoo, kuu yoo tākēēboontē bārooyinto, okany kēēyēyē tukuuk chēē kāroomēch ām wōlēē mii :biiko tukul ānku miisin, ām wōlēē mii :choo kiikōyēnchi Yēyiin.

Ng'aleekaab lētut

¹¹ Okasee siruutēchu wōōyēch kule anii nkit :nyēē āmiitē āsirwook.

¹² Biiko choo mächē kōōboorunēē wōlēēb saang' kule kāroomēch :choo mii kukērchook koong' kule */kiimuraatanaak. Yēyē :bichoo kuu nyooto /simākēēwus kubo murtooywoontēētaab Kiriistō. ¹³ Ānkoo kuwuu nyooto, mārīibē :bichooto /kiimurootānē kiruutēk tukul, nteenee mächē kule /kiimuraatanaak sukung'eet kung'asee keey murootāniisyēēng'woong'.

¹⁴ Lēyyē, mākooy ang'erechee kiito ake, nteenee āng'ērēchēē murtooywoontēētaab Mokoryoontēēnyoo Yēēsu Kiriistō. Kiikuyeya :meetaab Yēēsu ām murtooywoontētēē akas kule buch :soboontaab kōōrooni ānkāāyēku :nkanii buch ām wōlēē mii :soboonooto. ¹⁵ Māyētyēēchinē kiy yoo /kakiimuraatan chii nto yoo /kamakiimuraatan. Nteenee kiito nyēbo koomānuut ku kunyōōr :chiito soboonto nyēē lēēl. ¹⁶ Lēyyē, kōōkoochi :Yēyiin kaalyeet biiko tukul choo rubē ng'aleechu ānkōōbēruur. Bichooto ku biikaab Yēyiin chēbo man.

¹⁷ Kunyoo, matakukwiilaataa :chii kung'etee ra kuwo taay kuuyu āboontē bēruutook ām bōōrnyuu chēē kyāānyōōru kubo Yēēsu.

¹⁸ Mbo ng'etaabiya, kōōbēruurook :Mokoryoontēēnyoo Yēēsu Kiriistō. Kuwuyiit nyooto.

Barweet nyēē kisirchi :Bāwulō Ēfēesēk

Taayta

Siriintēēt, kēnyiit nyēē /kikēēsirē ak wōlēē /kikēēsirēē: Kisirē :Bāwulō barwaani kurataat am Rooma am kēnyiit nyēē /kiisōōtyinē kule kibo 60 KK. Ki kiriing' :Ēfēēsō nyēē wōō am yēmēētaab Eesya nyi /kēēkuurē ra kule Eesya nyēē Mining' anki mātēēbēēt nyēē wōō nyēbo mung'aareet. Kiibuur :Bāwulō Ēfēēsō nyēē lōō am ruutoonyii nyēbo sōmōk ankoomuuch kutoow kaniseet nyēē kichokukiimiit miisin am wōlooto. Nyēē mā tyaa, /bokēētoow kanisoosyek am kiriinkōōsyēk chēē ki lēēkitēch. Barwaani bo Ēfēēsō ku nyēē /kēēmāchē kuyityi kanisoosyek tukul am Eesya nyoo Mining'. Yoo /kākēēnyōōr barwaani, kumāchāktōōs /kēēsūmānchi biikaab Kiriistō.

Kiyēē mii āriit ak kiyēē āmu: Makerkey :barwaani bo Ēfēēsō ak bārōōnōōkaab Bāwulō chuut kuuyu māwuulyēē ng'aleekaab kānēētiisyō nyēbo lembech nto kāāyimuutēk alak am wōlēē mii :biikaab Kiriistō. Kisirē :Bāwulō barwaani kumāchē kooyeesta keye :soboontaab tāmirmiryēēt nyēbo biikyii chēē makusuman sukung'eet kōōnkēt am kēēlto nyēē karaam kiyēē mākyinē icheek :Yēyiin kurubta keye ak kaararaacheet. I-ārōōru :barweet am kēēli wōlēē kiwuu :chōbuutēkaab Yēyiin kurubta keye ak kaararaacheet kumānāātoow kuyey barak ak ng'wēny, kubuntēē kiyēē kiyeyakay am yoo kibo Kolkoota ānkuwo kuu nyooto akoy tabantaab kōōrēēt yoo /kiisyēēntooy rōkōs. Iboorchinē :Bāwulō biikyii choo kāsē ng'aleechu kule miitē kuboortōōs :rōkōsto ak kāroomnyēēt nto nyooto ku booryēētaab Buunyoontēēt ak Yēyiin (kur. 6:12). Kuu yoo kēēyēku bōōrto akeenke, /kiikēēkuurtoowēēch biirtooyi-isyēēt am booryoonyii.

Iboorunēē barwaani kēēlwookik chēē teer am wōlēē wuu :tilyaanateet nyēē mii kwēēnuutaab biikaab Kiriistō ak Mokoryoontēēng'waa. /Kikiiboorunēē kāāburtaab murēnēēt ak koorkēēnyii, bōōrto nyēē mētit ku Kiriistō, kōōto nyēē tolochta ku Kiriistō ak alak. Itēryēēchēē kāākiimēēt kule kēēminyē ākookoy am soboonto nyēē ing'erēēchē Kiriistō.

Kyoorōōrchi keye :Bāwulō biikaab Ēfēēsō ānkumākyi bēur

1 Anii :nyoo Bāwulō nyēē kitoola :Yēyiin āyēku *lēbkēēyiintēētaab Kāārārōokiintēēt Yēēsu. Āsirwook lōkōōywēchu akweek biikaab Kiriistō chēbo *kiriinkēētaab Ēfēēsō choo kyōōyēnchi Kāārārōokiintēēt Yēēsu. ² Lēyyē, kōōbēruurook :Baaba Yēyiin ānkōōnyōōru kaalyeet am wōlēē miitē :inee ak Mokoryoontēēt Yēēsu Kiriistō.

Kichōb :Yēyiin /kiiraraach biiko

³ Kusilākooy :Yēyiin nyoo kwaaniitaab Mokoryoontēēnyoo Yēēsu Kiriistō. Kukōōnēēch :Yēyiin bēur ake tukul nyēbo soboontaab Tāmirmiryēēt kubununēē Kiriistō. ⁴ Kisimkutooleech :Yēyiin /kumānāākēētoow kōōrēēt kubununēē :Kāārārōokiintēēt sukung'eet kēētililiitu nyēē -mākēētinyē miyootyo ake tukul am taayeenyii. ⁵ Kisimkootiil :Yēyiin am chamateenyii kule kēēyēku lōkōkyii kubununēē Kāārārōokiintēēt Yēēsu. Kiyey yooto kuu wōloo kīmāktooy nkityōōniin. ⁶ Okany kiitōrōōr Yēyiin kubo bēruuro

wōō nyoo kiikurōōbwēech kubununēē lakwanyii nyoo chāmē :inee. ⁷ Kiikuwālāng'wēech :Kāārārookiintētēēt ām korotiikyii choo kiwasta, nto yooto / kukōōkēenyōōwēech kaat ām choolwookātēenyoo. Chāmēech sōō :Yēyiin nyēē tyaa! ⁸⁻⁹ Ām chamataani wōō, kiiboorwēech chōbēēnyii nyēē kiiyeelaat. Kirōōbwēech kiirnātēēnyii ankuyeyeech kiinkēt kiyēē kimāchē kuyey kubununēē Kiriistō. Kiitiil kuyey kuu nyooto kuuyu kikas :inee nkityōōniin kule ki karaam. ¹⁰ Kiito nyēē kiikuchōb :Yēyiin ku kule Kiriistō :nyēē mākuyis ānkubāw tukuuk tukul chēē mii barak āk ng'wēny yoo kāyityiin :bēsyoōsyēk chēē yēmootiin.

¹¹ /Kisimkeekweyeech ām Kiriistō kēēbooyiitu Yēyiin nyoo ityiichē tukuuk tukul kurubta keye āk wōlēē kikiikusatita āk wōlēē kimāktooy. ¹² Kunyoo, māchāktōōs :acheek Yuutayeech choo kisimkiikēnēē keye chōōnēētaab :Kāārārookiintētēēt, kēēsiltōoy Yēyiin kubo wōōyinyii. ¹³ Kyōōyēnchi :nkakweek choo kimōōyēku Yuutayeech yoo kyōōnāmē ng'alyoontēētaab manta nyoo irāroochē biich. Yu kābōōyēnchi Kiriistō /keeng'oocheenaak Tāmirmiryēētaab Yēyiin nyoo /kikiikēēkuurtoowook /sikiinkētēēnook kule obooyē Yēyiin. ¹⁴ Yu / kikēerōōbwēech Tāmirmiryēēt, ki kereeryaanteet :nyooto nyēbo nyoo +mākeēnyōōru ām bēsyeēt nyoo /kiityooktēech acheek choo kēēbooyē Yēyiin. Kēēsiltē Yēyiin kubo wōōyinyii.

Kisoochi :Bāwulō biikaab Kiriistō chēbo Ēfēsō

¹⁵ Kyaakas kule ōkoosēē keye miisin Mokoryoontētēēt Yēesu ānkōōchāmē biikaab Kiriistō. ¹⁶ Kunyi, kimāākustooy ābirchi Yēyiin kōōnkōy yoo āsoowook. ¹⁷ Āsooyē kibtaman Baaba Yēyiin nyoo boonto lēbkēēyyēēt ānku kwaaniitaab Mokoryoontēēnyoo Yēesu Kiriistō kule kukōōnook kiirnātēēt ānkung'oong'wook ōnkēt wōlēē wuu :inee. ¹⁸ Āsooyē subak kule kusēw :mētēwookwule sōōnkēt kule ōkēnēē keye miisin kiyoo kiikukuurtoowook :Yēyiin kule sukurōōbwook āk mbo kule sookas wōlēē tēē :bēurto nyoo kyōōnyōōru :akweek āk biikaab Kiriistō tukul. ¹⁹ Āsooyē mbo subak ōnkēt wōlēē tēē :nyikiisinto nyēbo kāāmuukēywēēk chēē mii kuyēyisyēē :Yēyiin ām wōlēē kēēmiitē :acheek choo kiikiyēnchi inee nyēē māmii :kiyēē /kiiwuuytēē. ²⁰ Kiyēyisyēē :Yēyiin kāāmuukēywēēchooto, yoo kiing'ēētēē Kiriistō meet ankuyey wokutēbunēē āwunyii bo taay ām kibkōōnkōy kubāytooyiis :tukwaay. ²¹ Bāytooy :Kiriistō chii ake tukul nyēē bāytooyiin ām barak, biiko tukul choo bo kāāmuukēywēēk āk mokorēēnik tukul. Inee :nyēbo kāāmuukēywēēk chēē wōōyēch miisin kusiir alak ām kōōrooni āk mbo ām kōōrēēt nyoo mākuchō. ²² Kiikōōkoochi :Yēyiin Kiriistō kubāw kiy ake tukul ankuyey inee kuyēk kāāyooong'iintēētaab biikaab Kiriistō. ²³ Biikaab Kiriistō ku bōōrtaab Kiriistō. Inee :nyēē yēyē bōōroo kuchurta ānku inee nyēē yēyē kiy ake tukul kuchurta ām wōlto ake tukul.

2

/Kēerōōbwēech soboonto nyēē lēl ām Kiriistō

1:6 Mat. 3:17 **1:7** Room. 3:25-26; 1Kōōr. 10:16; Ēfēs. 2:13; Kolos. 1:20 **1:10** Ēfēs. 1:22; Kolos. 1:16, 20 **1:14** Yēyuut. 19:2, 6; 2Kōōr. 1:22 **1:20** Yēyuut. 2:32-33 **1:21** Room. 8:38; Kala. 4:8-9; Ēfēs. 6:12; Kolos. 1:13, 20; 2:9-10, 15, 20 **1:22** Ēfēs. 1:10; 4:15; 5:23; Kolos. 1:18; 2:19 **1:23** 1Kōōr. 12:27; Ēfēs. 2:16; 4:4-16, 25; 5:30; Kolos. 1:18; 2:19; 3:15

1 Ām taay, kikyōōbēku ōsobchootiin kubo ng'ōōkisto nyēē kyōōboontē,
 2 yoo kitōōrubē ātēbutēk chēē nāmē keyy āk soboontaab kōōrooni āk mbo
 chēbo bāytooyiintēetaab tāmirmirook chēē miyootēch ām wōliin bo barak.
 Bāytooyiintoonoo :nyi mii kuyēyisyēē choo mākāsyinē Yēyiin. ³Kikeekerkeye
 :nkacheek tukul āk bichoto. Kitōōrtēēch :muchastaab bōorwoonikyo
 ānkikēērubē miisin kāāsōōtēywēēkaab tukuuk chēē miyootēch. Kuu wōlēē
 wuu :biiko alake, kinyoolchēēch nkacheek kēēnyōōru ng'wooninto nyēē /
 kimākiing'woonchi bichoto.

4 Nteenee kuuyu chāmēēch :Yēyiin miisin ānkuriirēēnēēch kuyitita,
 5 kukōōnēēch soboonto nyēē lēēl ām Kiriistō. Ānkoo sinee kikiikēēbootyē
 kubo ng'ōōkisto nyēē kikeēboontē, kooraraacheech ām chamateenyii.
 6 Kiikoong'eteeneech :Yēyiin meet āk Kāārārōokiintēēt Yēēsu ānkōōyoomēēch
 āk inee sikēēbāytooyisyēē :tukul ām barak, ⁷sukōōboorunēē yooto ām
 bēsyōōsyēk choo kwoonii kule chāmēēch miisin nyēē māmii :kiyēē /
 kiiwuuytēē. Kiiboorwēēch chamataanaa kubununēē Kiriistō. ⁸Yēyiin nkityō
 :nyēē kiyēyook / kiiraraachaak kubununēē chamateenyii yoo kyōōkoosēē
 keyy inee. Mēēbērē kyōōbirtoochi nkur nteenee kiy :nyoo nyēē kirōōbu
 :Yēyiin. ⁹Kunyi, mang'as keyy :chii kule / kikiiraraach, kuuyu mēēbērē
 kibirtoochi kiyoo nkur. ¹⁰Yēyiin :nyēē kiyeyēech kēēyēku cheechii. Nto kuu
 yoo kēēyēku cheechii, kumākēēch kēēyēyē tukuuk chēē kāroomēch choo
 kisimkuchōbwēech kubununēē Kāārārōokiintēēt Yēēsu.

Kiichoomnyo :Yēyiin Yuutayeeek āk choo mā Yuutayeeek

11 Onkēt kule -mōōyēku Yuutayeeek :akweek ām yootēēt. Kuurook :choo /
 kiimurootānē kule 'chēē -/mākiimurootānē' (kiy nyēē /kēēyēyēē āwuun buch).
 12 Okas kule kimānōōnkēt Kiriistō yu kibo taay, /ankikiikeekertaak saang'
 nyēē ki mākyō ōnyōōru bēurtaab *Isrāyēēl nyoo kiikukuurtoochi :Yēyiin
 biikyii. Kikyōōmny kōōrooni nyēē māmii :kiyēē tōōkēnēē keyy āmōōnkētē
 Yēyiin. ¹³Kyōōlōōyēch :akweek ām wōlēē mii :Yēyiin yu kibo taay. Nteenee
 /kōōkēēkwērwook raat olēēkityi Yēyiin kubununēē korotiikaab Yēēsu.

14 Inee nkityōōniin :nyēē kiyibchi Yuutayeeek āk choo mā Yuutayeeek kaalyeet
 ānkiikōōtuuyo bōrōryōōsyēchooto tukwaay kuyēk kiito akeenke. Kiikubut
 tōōtēēt nyoo kiyibu buunyoontiit. ¹⁵Yu sukuyeyakay kuu nyooto, kiikooyto
 :Kāārārōokiintēēt soboonnyii sukoowaang'tee kiruutyēetaab Yuutayeeek āk
 mbo mākuutēkaab kiruutyoonoo. Kiyey yooto kiito akeenke kuyēwunēē
 wōlēē mii :bōrōryōōsyēchooto āyēēnku ānkunoomnyo āk inee nkit. Kiyib
 kaalyaanaa ām kēēlooto. ¹⁶Yu kāwokumēēchi :Kāārārōokiintēēt murtooy-
 wootēēt, koowaang'ta yooto buunyoontiit ānkōōchoomnyo bichoo kuyēk
 kiito akeenke. ¹⁷Kichō :Kāārārōokiintoonoo sukuyibwook kaalyeet akweek
 choo mā Yuutayeeek choo kyōōlōōyēch ām wōlēē mii :Yēyiin ānkuyibchi
 nkicheek kaalyeet Yuutayeeek choo kilēēkitēē. ¹⁸Kunyo, inee :nyēē
 yēyē :bōrōryōōsyēchuutēchu tukwaay kuyityi Baaba Yēyiin ām Tāmirmiryēēt
 akeenke.

2:1 Room. 5:12; Kolos. 2:13 **2:2** 2Kōōr. 4:4; Ēfēēs. 6:12 **2:3** Ēfēēs. 5:6; Kolos. 3:7 **2:4**
 Room. 8:39 **2:5** Room. 3:24; Kolos. 2:13 **2:6** Ēfēēs. 1:3; Kolos. 2:12; 3:3-4 **2:8** Kala. 2:16
2:9 Room. 3:28; 1Kōōr. 1:31; 2Tēm. 1:9; Tiitō 3:5 **2:11** Room. 2:28-29; Kala. 5:6 **2:12** Room.
 9:4; 1Tēs. 4:13 **2:13** Room. 11:17 **2:13** Ēfēēs. 1:7 **2:14** Yēyuut. 10:36; 1Kōōr. 12:13; Kala.
 3:28; Ēfēēs. 2:16; 4:1-6 **2:15** Room. 7:4-6; 2Kōōr. 5:17; Kolos. 2:14 **2:16** 2Kōōr. 5:18; Ēfēēs. 1:23
2:17 Isa. 57:19; Yēyuut. 2:39

¹⁹ Kunyi, -mātōōyēku sobooy :akweek choo mā Yuutayeeek. /Kikēētāsyook biikaab Kiriistō ānkēēbooyē :tukul kayta akeenke nyēbo Yēyiin. ²⁰ Okerkeeye kō nyēē / kikeeteech yēbo tiyyēwoontēetaab ng'aleekaab *lēbkēēyik āk *wōōrkooyik kuboonto keey Kāārārōokiintētēēt Yēesu nyēē tolochta. ²¹ Kiriistō :nyēē tiyyē keetiik tukul chēbo kōōto kut kuyēk Kōōtaab Yēyiin. ²² /Kēēmii / kēētēektōok nkakweek ām Kiriistō ōyēku kōōto wōlēē sukuminyē :Yēyiin ām Tāmirmiryēēt.

3

Kyoomchi :Bāwulō lōkōōywēk biiko choo mā Yuutayeeek

¹ Ām ng'aleechaata tukul, ākutunkyniē :anii Bāwulō Yēyiin. Āmiitē kāābrātīyō kuuyu kyāā-āmwook akweek choo mā Yuutayeeek lōkōōywēk chēē kāroomēch kurubta keey āk Kāārārōokiintētēēt Yēesu. ² Kyookas kule king'ooobwo :Yēyiin ā-āmwook lōkōōywēchu kāroomēch bo chamateenyii. ³⁻⁴ King'ooong'woo lōkōōywēchoo kiyyēēlootiin. Yoo koosuman ng'aleechu kāāsirwook ām nwookinto, +mōōnkēt tukuuk choo kiyyēēlootiin choo ānkētē :anii kurubta keey āk Kāārārōokiintētēēt. ⁵ Ng'alyoo :nyoo nyēē / kimānāākiiboorchii biiko bēsyēēt ake kuu yoo kāākōōboorchii :Yēyiin *lēbkēēyikyii chēē /kiitāboonchi āk *wōōrkooyikyii kubununēē Tāmirmiryēēt. ⁶ Ng'alyoontoonoo kiyyeelaat ku kule, mākurōōbchi :Yēyiin biiko choo mā Yuutayeeek kiy kuu yoo kirōōbchinē choo Yuutayeeek. Kāākunoomnyo :icheek tukul kuyēk kiito akeenke ānkumākunyōōr kiyoo kiikukuurtoochi :Yēyiin biiko kubununēē lōkōōywēk chēē kāroomēch chēbo Kāārārōokiintētēēt Yēesu.

⁷ Kikōōno :Yēyiin ayey yiisyooni bo āmtooyiisyēētaab lōkōōywēchoo kāroomēch kurubta keey āk bēurnyii nyēē kirōōbwoō ām kāāmuukēywēkyii. ⁸ Ānkoo ābooyē sinee ng'wēny miisin ām biikaab Kiriistō tukul, /kikēērōōbwoō kiyoo kule ā-āmchi biiko choo mā Yuutayeeek lōkōōywēk chēē kāroomēch kurubta keey āk bāytit nyēē mātēē nyi nyēē boonto :Kāārārōokiintētēēt. ⁹ Māchāktōōs āboorchii chii ake tukul ng'aleechaa kiyyēēlootiin kuchakee /kikeeyey kōōrēt. Kiyyeel :Yēyiin nyoo kiyēyē kiy ake tukul chōbēenyii ākoy bēsyēēt nyēē ¹⁰ kēēboorchii bāytooyik āk choo bo kāāmuukēywēēk ām kōōrētēē barak kiirnātēenyii nyēē tinyē komoswookik chēē tēerchiintōōs. Kimāchē :Yēyiin kōōboorunēē kiirnātōōnoo wōlēē mii :biikyii. ¹¹ Kikiikuchōb :Yēyiin ng'aleechaa kumanaayey kōōrēt. Nto yityo chokootyiiich kubununēē Kāārārōokiintētēēt Yēesu Mokoryoontēenyoo. ¹² Yoo kiikoosēē keey Kāārārōokiintōoni, kiityoookootiin kubo inee kēēyityi Yēyiin nyēē māmii :tōsōōsyō ake tukul. ¹³ Kunyoo, āmwoowook kule -mookany kubēk :moonikwook ām kiyyēē ānyālilēē kubo akweek, kuuyu kiyēyākiis :ng'aleechaa /sikēeyibwook lēbkēēyyēēt.

Kisoochi :Bāwulō biikaab Efēēsō

¹⁴ Ām ng'aleechaa tukul, ākutunkyniē Baaba Yēyiin. ¹⁵ Inee :nyoo ibooru wōlēē māchāktōōs kōōbuurtooy :sikiintō āk lōkōkyii ānku ām wōliin bo kibkōōnkōy nto ng'wēny. ¹⁶ Wōō :Yēyiin, lēyyē! Kōōtitiirēēnook kāāmuukēywēkyii kubununēē Tāmirmiryēēnyii nyoo mii āriing'woong'.

2:19 Efēēs. 3:6 **2:20** Mat. 16:18; Efēēs. 4:11; 1Kōōr. 3:10-11; Ng'ooong'. 21:14 **2:21** 1Kōōr. 3:16

2:22 1Kōōr. 3:17; 1Bēt. 2:5 **3:1** 2Kōōr. 11:23; Efēēs. 4:1; 6:20; Filib. 1:7, 12; Kolos. 4:18; Filēm. 1, 9

3:2 Room. 1:5 **3:3-4** Kala. 1:12 **3:6** Room. 16:25-26; Efēēs. 2:14, 18-19; Kolos. 1:26-27 **3:8**

1Kōōr. 15:9-10 **3:12** Ibu. 10:19 **3:13** Kolos. 1:24

¹⁷ Āsooyē kule ōtēbtooy Kāārārōokiintēēt ākookoy :akweek choo ōkoosēē keey inee. Kuchutitēēnook :chamateet ¹⁸ soomuuch :akweek ākoo biikaab Kiriistō tukul ōnkēt kule chāmēech :Kāārārōokiintēēt miisin ānku tēē :chamataanaa wōli āk wōliin ¹⁹ ānkōōnkēt mbo subak kule kēēytēē :chamataani wōlēē kēēkastooy. /Kiinyiwook chamataanaa bo Yēyiin kuyem.

²⁰ Kutōrōriit :Yēyiin nyoo kōōnu kukeeytee chēē kākēesoom nto mbo chēē kiisōōtyinē kurubta keey āk kāāmuukēywēēkyii choo mii kuyēyē yiisyēēt ām wōlēē kēēmiitē. ²¹ Kutōrōriit :Yēyiin kēnyiiis āk kēnyiiis ām wōlēē mii :biikyii kubo Kāārārōokiintēēt Yēesu. Kuwuuyiit nyooto.

4

Noomnyēēt ām bōōrtaab Kiriistō

¹ Āmwoowook :anii nyoo arataat kubo yiisyēetaab Mokoryoontēēt kule ōbuur ām soboonto nyēē chuulaat nyoo kikuurchook :Yēyiin. ² Ōyibē keey ng'wēny kutukul ānkōōntustōōsii. Ōmuytoochinē ng'al ānkōōchoomtōōsii. ³ Osyeem wōlēē ōmuuktooy okas kule kōōriib noomnyēēt nyoo kōōnu :Tāmirmiryēēt āk kaalyeet nyoo ituuyook. ⁴ Akeenke :bōōrnyoo anku akeenke :nki-nee Tāmirmiryēēt kuu yoo /kikēēkuurchēēch kiikēnēē keey kiito akeenke. ⁵ Akeenke :Mokoryoontēēt, akeenke :manta anku akeenke :batisaneet. ⁶ Akeenke :Yēyiin nyoo kwaaniitaab biikaab Kiriistō tukul. Bāytooy tukul, yēyiisyēē tukul ānkumiitē āriitaab tukul.

⁷ Kirōōbchi :Kāārārōokiintēēt chii ake tukul ām acheek yiisyēēt kurubta keey āk wōlēē wuu :chii. ⁸ Kiyooto :nyēē mwooyē :sirurutēkaab Yēyiin kule: “Kiwēeto kibratiiisyeek barak,

ānkurōōbchi biiko tuwēnuutēk.”†

⁹ Ibooru nee :ng'aleechu: “Kiwo barak?” Ibooru kule kirēk kurook wōlēēb ng'wēny. ¹⁰ Nyooto kirēku, ku inee mbo subak :nyoo kiwēētii barak kut wokoong'irta sukooyiichakay :kiy ake tukul ām kōōrēēt. ¹¹ Inee :nyooto kiyey biiko alak kuyēk *lēbkēēyik, kuyēk :alake *wōōrkooyik, kuyēk :alake āmtooyik, kuyēk :alake ākiikaab biikaab Kiriistō nto alak kuyēk kāānēētik. ¹² Kiyey kuu nyooto sukuchōb :bichoo biikaab Kiriistō kuyey yiisyēēt kōōtitiir bōōrtaab Kiriistō ¹³ ākoy kēēnoomnyē :tukul ām kiyēē kēēchāmtooy ānkiinkēt Lakwataab Yēyiin kuchurta. Yooto kēēkich ankeechurte kutukul ām Kiriistō.

¹⁴ Yooto, mēēbērē tākēēng'ārng'ārēch ām ng'ālyoontēēt / āmākēēwēechwēēchēēch kēēyēēlchi komosta nyi nto nyiin kubo wusōōnēētaab kāānēētiisyēēt ake tukul nyēbo biich chēē ng'oomōōt chēē ibērbēērē biich ānkukēntooy biich. ¹⁵ Nteenee, okany kēēkich ām tukuuk tukul keekerkeyiitu Kāārārōokiintēēt nyoo kāāyooong'iintēēnyoo, kēēmwooyē ng'al chēbo manta ām chamateet. ¹⁶ Inee :nyēē inoomtōōs komoswookikaab bōōrto kuyēk kiito akeenke kutoorētē keey :tukul. Yoo kayey :komosta ake tukul ām komoswookichoo yiisyēēnyii, kunērē :bōōrtaab Kāārārōokiintēēt tukul ām chamateet.

Onam ātēbuutēk chēē leelach

3:17 Ēfēes. 5:2; Kolos. 2:7 **3:19** Kolos. 2:2 **3:19** 2Kōōr. 5:14; Ēfēes. 5:2 **4:1** Ēfēes. 3:1 **4:2** Kolos. 3:12-13 **4:3** Ēfēes. 2:14-16; Kolos. 3:14-15 **4:4** Ēfēes. 1:23; 2:18 **4:5** Yoowa. 10:16; 1Kōōr. 8:6 **4:6** Yēyuut. 17:28; 1Kōōr. 12:6 **4:7** 1Kōōr. 12:11 † **4:8** Tyēn. 68:18 **4:9** Yoowa. 3:13 **4:11** 1Kōōr. 12:28 **4:12** 1Kōōr. 14:26 **4:13** Kolos. 1:28 **4:14** 1Kōōr. 14:20 **4:15** Ēfēes. 1:22 **4:16** Ēfēes. 2:21-22; 4:13; Kolos. 2:19

¹⁷ Ōrōotootē ng'alyoontooni: Āmwoowook ām kāāmuukēywēēkaab Mokoryoon-tēet kule -mōōminy kuu wōloo ming'tooy :biiko choo -mēēnkētē Yēyiin choo tinyē kāāsōōtēywēek chēē māyēetyēēchinē kiy. ¹⁸ Miitē :bichoo mēēnān ām wōlēē isōōtitooy /ankikiitabaanee wōlēē mii :soboonto nyoo kōōnu :Yēyiin. -Mēēnkētē :icheek kiy kuuyu kiyoomcho :mētēwoy. ¹⁹ Kimēētākusobchootiin :mētēwookwaa. Kiikwoosyi keey sikornateet ānkōōwutootēē keey kuyēyē ng'al alak tukul chēē mā tiliilēch.

²⁰ Māwuu nyoo :mākuutyēētaab Kiriistō nyoo /kikiineetaak. ²¹ Miitē :manta wōlēē mii :Yēesu ānkōōnkētē :akweek inee. /Kiikiineetaak ²² otayee keey ātēbuutēchchoo kibo taay choo kitōōrchook :muchas choo kimii wokwooroon-took. ²³ /Kiikiineetaak mbo subak oweeksee kāāsōōtēywēēchoo kibo taay ankoorub kēēltaab Tāmirmiryēēt ²⁴ ankoonam ātēbuutēk chēē leelach. /Ki-keeyeyaak okerkeyiitu Yēyiin ōkārāmiitu kuchurta ānkōōtiliilitu kurubta keey āk manta.

²⁵ Kunyi, ōmētē ng'wiiynaneet ānkōōmwoochinē chii ake tukul ng'al chēbo manta. Kēēbooyē :tukul bōōrto akeenke. ²⁶ -Mookany kutōōrchook :siir-mōōyto ng'ōōkisto, āmānyēēr :chii kwiimēn.† ²⁷ -Mōōkoochi Kibrōkōsyoon-tēēt bārooyinto mbo kisich. ²⁸ -Mātākuchōōrso :chii nyoo kō chōōriin, nteenee māchāktōōs kucheeng' yiisyēēt sukung'eet kunyōōr kiy nyēē kābchēchiin āk choo nyāliiloitiin.

²⁹ -Mōōng'ālōolē ng'al chēbo āwēēsyo. Ōng'ālōolē ng'al chēē ititiirē biiko alak yoo kābotyi :kiy, sukung'eet kōōbēruurākiis :choo yēbchinē yiit. ³⁰ -Mooyey kunyēēr :Tāmirmiryēēt nyoo kikōōnook :Yēyiin /sikiinkētēēnook kule ōyēku cheechii, ng'alyoo nyēē ibooru kule mii :bēsyeēt nyēē makooraraachaak :inee kutukul. ³¹ -Mookany kung'woonchook :ng'ala. Otayee keey siirmōōyoontiit. -Mōōnyēēru, āmōōyēyē wōōrōōr, āmōōng'ōōmē keey. Ōmētē ng'al alak tukul chēē miyootēch. ³² Ōtānkāsē kityō, ōriirēē alak ānkōōnyōōchinē keey kaat kuu yoo kiikunyōōwook :Yēyiin kaat kubununēē Kāārārookiintēēt.

5

¹ Āmwoowook kule ōtēbchēē kuu wōloo wuunto :Yēyiin, kuuyu ōyēku lōkōkyii chēē chāmootiin ² ānkōōminyē nyēē ōchoomtōōsii kuu yoo kichameech :Kāārārookiintēēt. Kichameech kut kōōkooyto soboonnyii kubo acheek kuu kiy nyēē boong'u nyēē anyiny nyēē /kākēēbēēlchinēē Yēyiin kōrōsēēk.

³ Māmāchāktōōs kutookunēēnook :ng'ala chēē rubtooy keey āk mar-taayēt nto orub kēēlwookik alak chēē mā tiliilēch nto mbo oyeyaate mooyēetyoontiit. Ng'al :choo chēē mā kāroomēch ām wōlēē miitē :biikaab Kiriistō choo tiliilēch. ⁴ Nto mbo subak, māmāchāktōōs /kēēng'ālōolē ng'al chēē miyootēch, ng'al chēbo bēērbēēryo nto /kēēyēyē chiiran nyēē mā karaam. Nteenee kiyēē māchāktōōs kukēēbirchinē Yēyiin kōōnkōy. ⁵ Ōrōotootē ng'aleechu: -Mēēmuuchē :mārtooyiintō, nto ku chii nyēē mā tiliil nto ku nyēē chēēmooyēetyoo kunyōōr ātēbto ām bāytooyiisyēētaab Kiriistō āk nyēbo Yēyiin. Mooyēetyoontiit ku kēēlto ake nyēē kutunkyninēē :biiko tukuuk alak yoo kātākutunkyniē Yēyiin.

4:18 Room. 1:21; 1Bēt. 1:14 **4:22** Room. 8:13; Kolos. 3:9 **4:23** Room. 12:2 **4:24** 2Kōōr. 5:17; Kolos. 3:10 **4:25** Seka. 8:16; Efēēs. 1:23 † **4:26** Tyēēn. 4:4 **4:28** 1Tēēs. 4:11 **4:29** Efēēs. 5:4; Kolos. 4:6; Yāäk. 3:10 **4:30** Isa. 63:10; 2Kōōr. 1:22; Efēēs. 1:13 **4:32** Mat. 6:14-15; 18:22-35; Kolos. 3:13 **5:1** Mat. 5:45, 48; Yoowa. 1:12 **5:2** Kala. 6:10; 1:4; Efēēs. 3:17-19; 4:15-16; Filib. 2:2; Kolos. 2:2; 3:14 **5:4** Efēēs. 4:29 **5:5** Kala. 5:19-21

⁶ -Mookany kooberbeereenaak :chii ng'al chēē māmii yēēt :kiy. Yēyē :ng'aleechaa kunyēē :Yēyiin ānkōōng'woonchi biiko choo -mēēywēyē inee. ⁷ Kunyoo, osatee keey biich chēē wuu choo.

⁸ Kyōōmiitē mēēnān yu kibo taay, nteenee ! kōōnyōōru lēbkēēyyēēt ām Mokoryoontēēt. Ōminy ōyēku lōkōkaab lēbkēēyyēēt, ⁹ kuuyu lēbkēēyyēēt :nyēē yibu boorātēēt ake tukul nyēbo karaamateet, churtaayeet āk manta. ¹⁰ Osyeem okas kiyēē ing'ērēēchē Mokoryoontēēt. ¹¹ -Mōōwutēē keey ng'al chēbo mēēnān chēē mākōōnu kiy, nteenee ōsyooru kuruuyo saang'. ¹² Bo muyāt /keetwech ng'ālyoo nyēē yēyēē wung'aan :biiko choo mākāsyinē Yēyiin. ¹³ Nteenee kiy ake tukul nyoo keekweny :lēbkēēyyēēt kutooku, ¹⁴ kuuyu lēbkēēyyēēt :nyēē yēyē kiy ake tukul kutook. Ng'ālyoontoonoo :nyoo yēyē / kēēmwooy kule,

“Ng'eet, wē, chēēbrwooniin,
ankiing'eetee meet!

Yooto, mākōōluuchiing' :Kiriistō.”

¹⁵ Ōriib keey miisin ām wōlēē ōming'tooy. -Mōōminyē ām kēēlto nyēbo bēērbēeryo, nteenee ōng'oomēkiitu. ¹⁶ Ōyēyiisyēē bārooyin ake tukul kuyem kuuyu tinyē :bēsyoōsyēchu rōkōs. ¹⁷ Kunyoo, -mōōkwērtē keey, nteenee ōnkēt kiyēē mächē :Mokoryoontēēt. ¹⁸ Otayee keey bōōkitēēt kuuyu āroontook. Yēē kātāwuu nyooto, okany /kiinyiitwook Tāmirmiryēētaab Yēyiin. ¹⁹ Yooto, +mōōtyēēnē tyēēnwook chēē tēērchiintōōs sirootoy Yēyiin. Ōtyēēnchinē Mokoryoontēēt ām mooyēēt akeenke ²⁰ ānkōōbirchinē Baaba Yēyiin kōōnkōy ākookoy kubo kiy ake tukul ām kaayneetaab Mokoryoontēēnyoo Yēēsu Kiriistō.

Wōlēē mächāktōōs kōōbuurtooy :biich chēē kiikoomut keey

²¹ Ōywēyē keey nto yooto, kukōōyibchi Kiriistō koonyit. ²² Mächāktōōs kōōywēyē :koo ruuk saanikwaa kuu wōloo iywēytooy Kiriistō, ²³ kuuyu saanteet :nyēē bāwu koorkeēt kuu yoo bāwu :Kiriistō kaniseet kumukuul nyoo bōōrnii ānku inee :Kāārārookiintēēt. ²⁴ Kuu wōloo iywēytooy :kaniseet Kiriistō, mächāktōōs kōōywēyē :koorko saanteenyii.

²⁵ Nto nkinyiing' saanteet, mächāktōōs ichāmē koorkeēng'luung' kuu yoo kicham :Kāārārookiintēēt kaniseet kut kōōkooyto soboonyii ²⁶ sukōōtiliilēē :kanisaanaa kubununēē ng'ālyoontēētaab Yēyiin.* ²⁷ Kiikooyto soboontoto sukuchōbchi keey kaniseet nyēbo lēbkēēyyo, nyēē mātinyē tisyā, mā maasaat nto kutinyē miyootooy ake tukul. ²⁸ Ām kēēlto nyēē wuu nyiitēnyii, mächāktōōs :saannyā ake tukul kuchāmē koorkeēnyii kuu wōloo chāmtooy keey. Murēn ake tukul nyoo chāmē koorkeēnyii kuchāmē keey nkit. ²⁹ Māmii :chii bēsyyēēt ake nyēē kiikutay keey, nteenee bāyē bōōrnii ānkuriibē kuu wōloo yēytoochintooy :Kiriistō biikyii, ³⁰ kuuyu acheek :chēē kēēyēyē bōōrtaab Kiriistō. ³¹ Kuu yoo /kikeesir kule, “Kunyoo kiyooto nyēē yēyē murēn kung'eetee kōōtaab kwaan āk kaamet ankoomut koorkeēnyii ānkunoomnyo

5:6 Room. 1:18; Ēfēēs. 2:3; Kolos. 3:6 **5:8** Yoowa. 8:12; Yēyuut. 26:18; Kolos. 3:7 **5:9** Kala.

5:22-23 **5:14** Room. 13:11-12 **5:16** Kolos. 4:5 **5:18** Room. 13:13 **5:20** Kolos. 3:16-17

5:21 1Bēt. 5:5 **5:23** 1Kōōr. 11:3; Ēfēēs. 1:22-23 **5:24** Kolos. 3:18; Tiitō 2:3-5; 1Bēt. 3:1-6

5:25 Kala. 1:4 * **5:26** Imuuchē :Bāwulō kung'āloolēē saakweetaab kooyēy nyēbo Yuutayeeek

nyēē kimākyinē kule /kiiwuun kōōkōōnyoontēēt /ānkilookyisirook chēē kāroorānēch /kumānākiimutyi

saanteet. **5:26** 1Kōōr. 6:11; Tiitō 3:5; Ibu. 10:22; 1Bēt. 3:21 **5:27** 2Kōōr. 11:2; Ēfēēs. 1:4; Filib.

1:10; Kolos. 1:22 **5:30** Ēfēēs. 1:23

:tukwaay kuyek kiy akeenke.”† ³² Mii :manta nyēē wōō miisin nyēē iy-eelaat nyēē ibooru :siruutēchu ānkung’aloolēē Kiriistō ak biikaab Kiriistō. ³³ Kunyoo, mächäktōōs :nkinee chii am akweek kuchamē koorkeenyii kuu wōloo chāmtooy keey ānkumäkyinē mbo :nkinee koorko kōōywyē saantenyii.

6

Kāāburtaab lēēkōōk ak sikiikwaa (Kolosaayek 3:20-22)

¹ Nto akweek lēēkōōk, mächäktōōs öywyē sikiikwook, kuuyu ng’alyoo :nyoo nyēē mäkwook :Yēyiin. ² Mwooyē :siruutēk kule, “Iywey kōōn ak koomēt.”† Kiruutyēēt :nyiiṭenyi nyēbo taay nyēē kikuurto :Yēyiin ³ kumwooyē kule, “Siiminy nyēē karaam am kōōrēēt akoy kooliloon.”† ⁴ Nto akweek sikiik, māmächäktōōs öwusē lökōkwook kut bokwoowēsiiite, nteenee öñēētē ätēbuutēk chēe ruhtooy keey ak Mokoryoontēt.

Kāāburtaab motwoorik ak mokorēēnikwaa (Kolosaayek 3:23—4:1)

⁵ Nto akweek motwoorik, mächäktōōs ökäsinyē mokorēēnikaab kōōrooni. Öywyē am mooyēēt akeenke kuu wōloo öywyētooy Kiriistō. ⁶ -Mööywyē sōō baateey kule sukuchamaak yoo kakasaak, nteenee öywyē kuu wōloo öywyētooy Kiriistō, öyēyē am moonikwook kiyēē mächē :Yēyiin. ⁷ Öyēyisyyē am mooyēēt akeenke wuu nyēē ömiitē öyēchinē Yēyiin yiisyoonoo amēēbērē kule öyēchinē biiko. ⁸ Önkēt kule mäkuutuwin :Yēyiin chii ake tukul am kāröomnyo ake tukul nyēē kayey ānku motwooriin :chiichoo nto bāwu keey.

⁹ Nto nkakweek mokorēēnik, mächäktōōs öñamē motwoorikwook am kēēlto nyēē karaam. -Möölyöölchinē kuuyu önkētē kule nyoo Mokoryoontēng’waa icheck ku Mokoryoontēng’woong’ nkakweek :nyooto ānku inee :nyoo miitē kibkōōnkōy. Mächamē :inee chiito ake kusiir ake.

Booryēt kubo soboontaab Tāmirmiryēt

¹⁰ Ng’alyoontēt nyēē āwoong’tēē ku kule, önyöörü nkuruuk kukwaanee wōlēē mii :Yēyiin nyoo boonto käämuukéywēēk. ¹¹ Onam kariikaab booryēt chēbo Yēyiin sukung’et oyeete keey am wōlēē mii kēntooyiisyyēetaab Kibrökōsyoontēt. ¹² Mābo :booryoonoo kule /kiitaata koroti. Nteenee kēēmiitē kēēbooryēē bāytooyik, kääntöoyik alak chēbo käämuukéywēēk, kääyyoong’ikaab kōōroonēēb mēēnān ak nkuruukaab tāmirmirook chēē miyootēch am kōōrēt barak. ¹³ Kunyoo, onam kariikaab booryēt chēbo Yēyiin kuyem, sōöyētu yoo yitu :bēsyoonoo bo rökōs nyoo chōōnii, si yoo ! koo-am booryēt, kumächäktōōs töötirootiin. ¹⁴ Öchōb keey öyēku biich chēē ömwooyē ng’al chēbo man, kuu yoo rätē keey :chii nyēbo lukēēt yoo mächē kuwo booryēt. Oluumee keey churtaayeeet sōōriibēē keey kuu yoo iluumēē keey :chii karneet wōlēēb teket yoo wēētii booryo. ¹⁵ Oluumee keey mbo lökōöywēk chēē kāröomēch choo yibu kaalyeet sukung’et öyyoong’unēē yooto kuu yoo iluumēē keey :chii kwēyöön kērēēnkōy. ¹⁶ Nto subak, onam kaakaaset

† 5:31 Toowu. 2:24 5:32 Ng’oong’. 19:7 5:33 Kolos. 3:19; Tiitō 2:6; 1Bēt. 3:7 6:1 Kolos. 3:20
† 6:2 Chuy. 20:12 † 6:3 Kiruutēk 5:16 6:3 Kiruu. 5:16 6:4 Kolos. 3:21 6:6 1Kōör. 7:22
6:8 Kolos. 3:22-25; 1Tēm. 6:1-2; Tiitō 2:9-10; 1Bēt. 2:18-21 6:8 2Kōör. 5:10 6:9 Kolos. 4:1; Yääk.
2:1 6:10 1Kōör. 16:13 6:11 Yääk. 4:7 6:12 Efees. 2:2; 1:21; 1Bēt. 5:8-9 6:13 Room. 13:12
6:14 Isa. 11:5 6:15 Isa. 52:7

kuyēk loong'eet nyēē ōyēētēē keey ām kootyēk tukul choo bo ng'woonēēt choo mwooku :Kibrōkōsyoontēēt kuu yoo yēētēē keey :chii loong'eet ām booryo. ¹⁷ Ōriibē mētēwookwook sōsōōtē kurubta keey wōlēē kiiraraaktaak :Kāārārookiintēēt kuu yoo iloochē :chii nyēbo lukēēt kuutwēēt sukukērēktēē mētinyii. Onam ng'ālyoontēētaab Yēyiin sōō-āmēē booryēt kuu yoo nāmē :chii chōōkiit yoo wētii booryo. ¹⁸ Ōyēyē ng'aleechu tukul ōsooyē Yēyiin kuyētyēēchook. Ōsooyē kibtaman ām Tāmirmiryēt. Ām ng'ālyoontooni, kumāchāktōōs ōchōbē keey -mookany kubēk :moonik. Ōsoochinē biikaab Kiriistō tukul ākookoy.

¹⁹ Ōsoowoo nkaniī ānyōōru ng'aleek chēē āmwooyē sāābooru nyēē māmii :muyāt, kiyēē iyeelaat kurubta keey āk lōkōōywēk chēē kāroomēch. ²⁰ Arataat :anii kuuyu āyēku kiiyookiin nyēē ā-āmtooy lōkōōywēchoo kāroomēch. Os-aay kule āmwoowu ng'aleehaa nyēē māmii :muyāt kuu wōloo māchāktōōs amwaayte.

Chameetaab keey

²¹⁻²² Āmiitē āyooku Tukiikō kuchō wōloo ōmiitē. Ng'eetaabiya :inee nyēē chamaat ānku nyēē /kiikoosēē keey kubo yiisyēētaab Mokoryoontēēt. Mākumwoowook lōkōōywēk tukul chēē rubtooy keey āk anii sōōnkēt :nkak-week wōlēē āwuuyē :anii āk kiyēē āyēyē ānkumwoowook wōlēē kēēwuuyē :acheek tukul ānkōōtitirook.

²³ Ōtēbtē :akweek mbo ng'eetaabiya kaalyeet. Kuyētyēēchook :Baaba Yēyiin āk Mokoryoontēēt Yēesu Kiriistō sōōchoomtōōsii ānkōōkoosēē keey inee.

²⁴ Kōōbēruurākiiis :biiko tukul choo chāmē Mokoryoontēēnyoo Yēesu Kiriistō ām chamateet nyēē mābēku.

Barweet nyēē kisirchi :Bāwulō Filibiik

Taayta

Siriintēēt, kēnyiit nyēē /kikēēsirē ak wōlēē /kikēēsirēē: Kisirē :Bāwulō barwaani kurataat am Rooma (kasee Yēyuutēk 28:16 ak chēē rubē.) /Kiisōōtyinē kule ki kēnyiitaab 61 KK. Kimāchē :Bāwulō kubirchi chōōrōōnuutēkyii kōōnkōy am Filiibi kubo toorētēētaab beesaanik chēē /kikiiyookyinē inee.

Kiyēē mii āriit: Toowunēē :Bāwulō am barwaani kubirchinē kaniseet kōōnkōy ānkumwooy wōlēē kiwuu :soboonnyii am Rooma. Kiyēyiisyēē bārooyinooto kōōkiimēē kaniseetaab Filiibi kukiilchi kāāyēnēng'waa ānkoo kumiitē :wusiisyēēt ak kāāyimuutēk alak. Mwoochinē kusatee keey ng'al chēbo muchas, kusyeem kuyibē keey ng'wēny ānkunoomnyo. Isōōtyinē icheek kule /kiirāroochē yoo kēēyēnchi Kiriistō amēēbērē kuuyu rubē kiruutēkaab Yuutayeeek.

Kiyēē āmu: Ibooru :Bāwulō am barwaani tiinyē soboonnyii, ng'erekweek kubo kule kiikōōyēnchi :inee Kiriistō ānkoo kurataat amēēnkētē kiyēē makuyeyakay am taay. Yoo ākoo /tākēēchāmchinē tākusob, makung'erech kubo chamateetaab Yēyiin. Nto yēē ākoo makume, mākwoomchi :yēēmootēt wokuming'to keey Yēesu am barak. Kanyoo acheek choo kiikiyēnchi Kiriistō :wōliin bo barak (kur. 3:20), kunyoo, kiimuuchē kēēmuytoochi nyāliilutēk am kōōrēēt kēētinyē bāybooyēēt ak nyikanateet.

Kyoorōōrchi keey :Bāwulō biikaab Filiibi ānkumākyi bērrur

¹ Anii :nyoo Bāwulō, āboontē keey Tēmētēēwō kēēyēchinē Kāārārōokiintēēt Yēesu yiisyēēt. Āsirwook biikaab Yēesu Kiriistō am Filiibi, kāāntōōyik ak toorētik. ² Kōōbēruurook :Baaba Yēyiin ak Mokoryoontēēt Yēesu Kiriistō ānkōōnyōōru kaalyeet.

Kisoochi :Bāwulō biikaab Filiibi

³ Yoo āsōōtook, ābirchinē ākookoy Yēyiintēēnyuu kōōnkōy. ⁴ Yoo āsoowook akweek tukul, āsooyē am ng'erekweek, ⁵ kuuyu kikēēyēētyēēchinoonu keey am yiisyooni bo lōkōōywēk chēē kāroomēch kuchakee bēsyoonoo kyōōnyōōru ng'aleechu ākoy kura. ⁶ Āchāmtooy kule makutas taay kōōtitiurook :Yēyiin nyoo kitoowu yiisyēēt nyēē karaam am wōlēē ōmiitē. Yēyē kuu nyooto ākoy yoo /kaakiiwaang'ta yiisyoonoo am bēsyoonoo iyēēwu :Yēesu Kiriistō. ⁷ Misyoo āsōōtook kuu nyooto, kuuyu ōboontēēnoo mooyēēt. Kyōōtiyoo yooto āyēchinē Yēyiin yiisyēēt ānkoo mbo yoo kyaarataat am nyōrōōrōōnik nto yoo kyāākiimē ānkāā-āmtooy lōkōōywēk chēē kāroomēch. ⁸ Inkēt :Yēyiin kule amchoo anii :yēēmootēt akweek tukul am chamateetaab Yēesu Kiriistō.

⁹ Āsoowook kule kuner :chamateeng'woong' miisin ōnyōōru kiirnatēētaab Yēyiin ānkōōrōōtootē ng'aleek kāroomin ¹⁰ soomuuch okwey kiyēē karaam ānkōōtiliilitu bēsyoonoo itililē :Kiriistō ng'aleek. ¹¹ Āsoowook ōyēyē ākookoy tukuuk chēē churtootiin kubununēē :Yēesu Kiriistō /sikiitōrōōr /ankiikaasta Yēyiin.

O-am booryēēt kubo Kiriistō

¹² Lēyyē, mbo ng'eetaabiya, āmāchē āmwoowook kule kiyēē kiyeyakay ām wōlēē āmiitē kōōkuyēētyēēchi kutas taay :lōkōōywēk chēē kāroomēch. ¹³ Inkētē mbo raat :riibiik tukul chēbo kaytaab bāytooyiintēetaab Rooma āk biiko alak tukul kule arataat :anii kuuyu āyēchinē Kiriistō yiisyēēt. ¹⁴ Nto subak, kookuyey :rātiisyēēnyuu kunyōōr mooyēēt :mbo ng'eetaabiya chēē chaang' ām Mokoryoontēēt kwaamta lōkōōywēkaab Yēyiin nyēē kōrōōm misin āmēēywēyē.

¹⁵ Man sinee mii :biiko alake chēē āmu lōkōōywēchoo bo Kiriistō ām tuuyintaab moo ānkukwiiloo, nteenee mii :alake chēē āmu lōkōōywēchoo ām mooyēēt nyēē karaam. ¹⁶ Yēyē :icheek ng'aleechu kubo chamateet kuuyu inkētē kule kirkwēwoo :Yēyiin wōli sukung'eet ayeet lōkōōywēkyii. ¹⁷ Māng'ālōolēē :bichooto kābo taay Kiriistō ām mooyēēt nyēē lēēl, nteenee ng'ālōolēē kubo tuuyintaab moo. Isōōtē kule nto /kēētāsyi /kēēwuso yoo tāāmiitē wōlēēb kāābrātiisyō. ¹⁸ Nteenee mā :kiy! Ang'erechaat kule /kyoomtooy Kiriistō ām keel ake tukul. Yoo āmtooy :alake kōōsōōtē nyēē miyaat, kwoomtootooy :alake kōōsōōtē nyēē karaam.

¹⁹ Ātāsē taay āng'ērēchē ānkētē kule +/makiityaakta /ānkēēsārwoo, kuu yoo ōsoowoo ānkuyēētyēēchoo :Tāmirmiryēētaab Yēesu Kiriistō. ²⁰ Ākēnēē keyy ānkāyoyong'unēē kiito akeenke kule mākyo āmuy āyēchi Kiriistō yiisyēēt. Nteenee +māākiil raawuut kuu kwaak sāātōrōōrē Kiriistō ām wōlēē ābuurtooy yoo tāāsoboot nto yoo kaameey. ²¹ Soboonyuu ku Kiriistō ānku kaykay mbo yoo kaameey. ²² Yoo tāāsoboot tāku kāroomēch :tukuuk chēē tookunēēnoo āyēchinē Kiriistō yiisyēēt. Kunyoo botwoo kule nee :nyēē +maakwey. ²³ Mii :ng'ala āyēēnku yu. Ākāykooyē āwēēchi keyy wōlēē mii :Kiriistō bokiibuurtē keyy tukwaay kuuyu kiy :nyoo nyēē karaam miisin, ²⁴ nteenee kaykay ām wōlēē ōmiitē :akweek yoo āsoboot :anii. ²⁵ Kunyoo kāānkēt kule māchāktōōs tākiibuurtē keyy āk akweek kōōrooni sāāyēētyēēchook ong'erech ānkōōkiilchē ām kaakaaseeng'woong'. ²⁶ Yoo kāāruutochook subak, +moong'erech kubo kiyēē yēyē :Yēesu Kiriistō kubuntēēnoo anii.

²⁷ Māchāksē kityō ōbuurē kuu yoo mwooyē :lōkōōywēkaab Kiriistō, si yoo kachaakasaak nto kamachaakasaak, +māānkēt kule ōkiilchinē kiy akeenke ānkōōwuulyēē :tukul lōkōōywēkaab Kiriistō ²⁸ āmōōmuyēē buunikwook. Yoo kakas :kwiilōōtichoo wōlēē ōyēnchintooy Yēyiin, mākōōboor :yooto kule kōōkubootyo :icheek /ankiiraraachaak akweek. Yēyiin nkit :nyēē kiikuchōb kuu nyooto. ²⁹ Mēēbērē /kiikēēchāmwook sōō kule okaasee keyy baateey Kiriistō, nteenee /kiikēēchāmwook kule /kiinyāliilook kubo inee. ³⁰ Ōmiitē :nkakweek ō-āmē booryoonoo kyōōkāsē ā-āmē :anii ānkutāā-āmē kura.

2*Ōyibē keyy ng'wēny kuu Yēesu*

¹ Ara, /kiikiimē keyy ām Kiriistō? Ara, /kiititiirē keyy ām chamateenyii? Ara, /kēēsinēnē ām Tāmirmiryēētaab Yēyiin? Ara, /kēēiriirē keyy ānkēēkāsinyinē keyy kiisayta? ² Yoo wuu nyooto, ong'ereechaa miisin ōkāsyiintōōsii, ōchoomtōōsii ānkōōyēku akeenke ām moonikwook āk kāāsōōtēywēēkwook. ³ -Mōōmākyinē keyy tukuuk nkit, nto ōkāsē keyy buch, nteenee ōyibē keyy

ng'wēny ānkōōyibē alak kule kāroomēch kusiir akweek. ⁴ -Mōōkāsē baateey kiyēē ōmāchē :akweek nkit, nteenee ōkāsē :nkinee kiyēē māchē :biiko alake.

⁵ Māchāktōōs ōkāsē kiy kuu wōloo kāstooy :Kāārārookiintēēt Yēesu. ⁶ Kiwuu :inee Yēyiin, āmēēbērē kiisoot kule kisāsū kāāmuukēywēēchoo sukukerkeyiit Yēyiin. ⁷ Ānkoo kuwuu nyooto, kibakaakta kāāmuukēywēēchooto ankucham kuyēk motwooriin. ⁸ Nto yu ki chii, kiyibē keey ng'wēny kukoonyitē Yēyiin ankucham mbo kumēēchi murtooywoontēēt. ⁹ Kunyi, kiitōrōōr :Yēyiin Yēesu ānkōōkoochi kaayneet nyēē wōō miisin kubiir kaayna ake tukul. ¹⁰ Kunyoo, mākukutuny :chii ake tukul nyoo mii barak, nyoo mii ng'wēny āk nyoo mii *kāābkwombiich kukoonyitē kaayneetaab Yēesu ¹¹ ānkumwooyē :chii ake tukul kule Yēesu Kiriistō :Mokoryoontēēt, /sikiitōrōōr Baaba Yēyiin.

Ōbooru kule ōywēyē Yēyiin

¹² Lēyyē, chōōrōōnuutēkyuu, yoo kōkēēboontē keey kwaak, kwōōkooonyitoo miisin. Kunyoo ānkoo ālōō raat ām wōlēē ōmiitē, ōywēyiisyē miisin kusiir yoo kōbo taay ānkōōyēyē tukuuk chēē ibooru kule /kookiiraraachaak. ¹³ Ōnkētē kule imuuchē :Yēyiin kuyēētyēēchook yoo ōmāchē oyey kiyēē māchē :inee ānkōōyēyē kiyooto.

¹⁴ Ōyēyē kiy ake tukul nyēē -mōōng'unyng'uunyē nto ōkwiilē keey. ¹⁵ Yooto +mōōyēku biich chēē ōbēērē keey ānkōōtililiitu kuu lōkōkaab Yēyiin chēē mātinyē lēelis ām kōōrooni bo chukurāt āk biich chēē moosootiin. Olekeheech kuu kookeel ¹⁶ ānkōōkiilchi lōkōōywēkaab soboonto. Yoo kooyey kuu nyooto, āng'ērēchē bēsyoonoo itilē :Yēesu Kiriistō ng'aleek, kuuyu mānāāwo buch :yiisyoonoo kyāāwuulyēē.

¹⁷ Ānkoo +/makeewasta korotiikyuu /kiitaata kuu kōrōs kuuyu kyaa-am booryēt sōōyēnchi Yēesu, +maang'erech ankeeng'erech :tukul āk akweek. ¹⁸ Kunyoo nanyuun, māchāktōōs :nkakweek ong'erech āk anii.

Tēmētēēwō ākoo Ēbāfurōitiitō

¹⁹ Āmoong'tēē keey Mokoryoontēēt Yēesu kule +māāyooku Tēmētēēwō ām lēekitō kuchō wōloo ōmiitē saang'erech yoo /kāchokyoowoo lōkōōywēkwōok. ²⁰ -Māāboontē chiito ake nyēē kāswōok ng'aleekwook kuu inee. ²¹ Wuulyēē :biiko alake ng'aleekwaa baateey, āmēēbērē ng'aleek chēē māchē :Yēesu Kiriistō. ²² Ōnkētē :akweek mbo wōlēē kiikōōboorunto keey :Tēmētēēwō nkityō, kuuyu āyēyiisyē :anii āk inee kuu leekwa āk kwaan kubo yiisyeētaab lōkōōywēkaab Yēyiin. ²³ Kunyoo, āsōōtē +māāyooku kuchō wōloo ōmiitē yoo kaakas wōlēē wuuntu :ng'aleek ām wōlēē āmiitē. ²⁴ Ākoosēē keey Mokoryoontēēt kule +māāchōō :nkaniū wōloo ōmiitē ām lēekitō.

²⁵ Kyōōwooyuūyē lōkōōywēk chēē kāroomēch kyoomē booryēt tukwaay. Nteenee, kwaasoot kule karaam ākētū inee kuchō wōloo ōmiitē, ²⁶ kuuyu kōōkwōomchi inee :yēēmootēēt kubērē nto kasaak akweek tukul ānkōōyiyimēt mēt kuuyu kyookas kule kikiikumnyaan :inee. ²⁷ Manta kimnyoonē ankitame. Nteenee kiriiree :Yēyiin. Mēēbērē inee baateey, nteenee kiriireena

2:3 Room. 12:10; Kala. 5:26 **2:4** 1Kōōr. 10:24 **2:5** Yoowa. 13:15; Room. 15:5; 1Bēt. 2:21 **2:6** Yoowa. 1:1-2; 17:5; Ibu. 1:3 **2:7** Yoowa. 1:14; 2Kōōr. 8:9 **2:8** Ibu. 5:8; 12:2 **2:9** Yēyuat. 2:33; Ēfēēs. 1:21; Ibu. 1:4 **2:11** Isa. 45:23; Yoowa. 5:23; Ng'oong'. 5:13 **2:13** Yoowa. 15:5; Room. 7:18; Filib. 1:6 **2:15** Kiruu. 32:5; Tān. 12:3; Mat. 5:14; Ēfēēs. 5:8 **2:16** 1Kōōr. 1:31; 15:2; 2Kōōr. 1:14; 5:12; Filib. 1:10; 1Tēēs. 2:19; 2Tēēs. 1:4 **2:17** 2Tēm. 4:6; 1Yoowa. 3:16 **2:18** Filib. 3:1; 4:4 **2:19** 1Kōōr. 4:17 **2:25** Filib. 4:18

nkanii simātāsyi :meenyii ng'wooninto nyēē āboontē. ²⁸ Anii miisin :nyēē kwāāmāchē kule kuchō wōlooto soong'erech subak yoo kookas inee, nto yooto mēebērē tāāsōōtē miisin. ²⁹ Otaach ām ng'erekweek tukul kuu ng'eetaabiya ām Mokoryoontēēt. Ōkoonyitē miisin biiko chēē wuu chutēchu, ³⁰ kuuyu kyaalta keey nyēē kitāmēē kubo yiisyēētaab Kiriistō nto yooto kuyēētyēēchoo, ng'alyoo nyēē kimōōmuuchē :akweek kut ōyēētyēēchoo.

3

Wōlēē /kēēyēytooy /sikeechurta

¹ Lēyyē mbo ng'eetaabiya, āmwooyē kule ōng'ērēchē ām Mokoryoontēēt. -Māāyīmē keey yoo ākētyinē keey ng'aleechu kikyāāsirwook, kuuyu mākuriibook :ng'aleechaata.

² Ōriibēē keey buunichoo bo Yēyiin choo yēyootē ng'al chēbo miyootyoo ānkutilootē bōōrwoonikaab biiko. ³ Acheek :chēē */kikiimuraataneech nyēbo man, kuuyu kēēkutunkyinē Yēyiin ām Tāmirmiryēēnyii ānkiimoong'tēē keey Kāārārookiintēēt Yēesu āmēebērē kubo kiyēē kiikēyēchi Yēyiin. ⁴ Ōboontē sinee :nkanii ng'alyoo ām kiyoo ng'āsēē keey :bichoo alake. Yoo mii :chii nyēē mwooyē kule imoong'tēē keey tukuuk chēē yēyē :biich buch, āboontē :anii ng'alyoo nyēē siirē chooto. ⁵ / Kikiimuraatanaa āboontē bēsyōōsyek sisiit /ānkikēēsicho kuu *Isrāyēēliin nyēbo kōōtaab Beenchamiin, *Iburāniintēēt mētit. Kyāāriibē :anii kiruutēkaab *Muusa kuu *:Fārisooyiintēēt, ⁶ ānkyāākōrōōm miisin nyēē kyāāwus biikaab Kiriistō. Kyāāriibē kiruutēchoo nyēē kimāālelē. ⁷ Nteenee tukuuchoo kyāāyitē :anii tukul kule ki kāromēch, āyitē choo raat kule buch ām kiyēē kiikuyēwo :Kāārārookiintēēt. ⁸ Ng'alyoo nyēē karaam miisin kukeeytee kiyēē isōōtē :bichoo ku ānkēt Kāārārookiintēēt Yēesu Mokoryoontēenyuu. Kyāāmētē kiy ake tukul kubo inee ānkāāyibē tukuuk tukul choo kyāāyēyē kukerkeyiit biyek saanam Kāārārookiintēēt kutukul ⁹ ānkāāyēku akeenke āk inee. -Māyēyoo :kiruutēkaab Muusa achurte ām taayeetaab Yēyiin, nteenee āchurtooy kuuyu ākoosēē keey Kāārārookiintēēt. Yēyiin nkit :nyēē yēyē chiito kuchurta yoo keekaasee keey :chiichooto inee. ¹⁰ Kiyēē āmāchē baatey ku kule ānkēt Kāārārookiintēēt āk kāmūukēywēēk choo kiing'ēētēē inee meet. Āmāchē akerkeyiitu inee nyoo /kikiinyaliil /ankeebakach ¹¹ si nto anyuun, /kiing'eeteena nkanii meet.

Ālābātyinē awaang'te kiyoo kitōōlchoo :Yēesu

¹² -Māāmwooyē kule kwāāwoong'u nto kwāābuntoochi tabantaab churtaay-eet, nteenee tāākiilē keey ayey kiyoo kitōōlchoo :Kāārārookiintēēt Yēesu. ¹³ Lēyyē, mbo ng'eetaabiya, -māāsōōtē kule kwaateryeech kiyooto. Kiyēē ārābchinē, ku āwuutyēē kiy ake tukul nyēē mii lētuunyuu ānkāākiilchi keey kiyēē mii taayeenyuu. ¹⁴ Kunyoo, ālābātē ānyōōru kiyēē tuwēnēēnoo :Yēyiin kubunonēē :Kāārārookiintēēt Yēesu.

¹⁵ Māchāktōōs :acheek tukul choo kēēkichootiin kiisōōtē kuu nyiitēnyi. Nto yoo ōboontē :akweek alake kāāsōōtēywēēk chēē teer, mākōōboorwook :Yēyiin. ¹⁶ Okany keetas taay kiibuurtē lēbkēyooonoo kikēēnyōōru.

17 Mbo ng'etaabiya, òkāsēē biiko choo yēyē kuu wōloo ayēytooy :anii ankooyey :nakweek kuu nyooto. 18 Kisimāmwoowook areet chēē chaang' ānkutāāmwoowook nyēē āriirē kule, kwilēē :biiko chēē chaang' ng'aleekaab meetaab Kāārārōokiintēēt ām murtooywoontēēt. 19 Mii :bichoo bokwoorootōōs. Intōōytēē moonikwaa, intumēērēē tukun chēē miyootēch yēē kātāmuuytōōs ānkōōsōōtēē baatey tukuuk chēbo kōōrooni. 20 Nteenee kēēbooyē :acheek kibkōōnkōy ānkēēmiiitē kēēkānyē miisin Kāārārōokiintēēt nyoo Mokoryoontēēnyoo Yēēsu Kiriistō kuchōōnēē kibkōōnkōy. 21 Makuweech bōōrwēkyoo chu bo ng'wēnyuuni kukerkeyiit bōōrnii nyoo bo lēbkēēyyēēt ānkubāw kiy ake tukul.

4

1 Lēyyē, mbo ng'etaabiya choo āchāmook, òkiilchi Mokoryoontēēt kuu nyooto. Āmchoo akweek :yēēmootēēt miisin ānkāāng'erēchēēnook sōō nyēē tyaa.

Obuurtē kaalyeet

2 Lēyyē, āsooyiing' inyiing' Ewootyā ākoo Suntiikē kule òkāsyiinē ām Moko-ryoontēēt. 3 Nto inyiing' choorweenyuu nyoo kiichuutyiintōōsii, *iyēētyēēchi chēēbyōōsōōchu kukāsyiin. Kikyaam booryēēt āk icheek kubo lōkōōywēk chēē kāroomēch kēēboontē keyē Kēlēmēēn ākoo biikyuu choo kikēēyēyiisyē tukul choo mii :kooynōōkwaa kitaabuutaab soboonto.

4 Lēyyē, ōng'erēchēē Mokoryoontēēt ākookoy. Āmwooyē subak kule ōng'erēchēē! 5 Okany kukas :biiko tukul ntusātēēng'woong'. Mii :Mokoryoon-tēēt kuchōōnii ām lēēkitō. 6 -Mōōmuyēē kiy ake tukul nteenee ōsooyē Yēyiin kukōōnook kiito ake tukul nyēē -mōōboontē. Ōbirchinē inee kōōnkōy ākookoy yoo ōsoomē. 7 Nto yooto kuriibwook :kaalyeetaab Yēyiin kāāsōōtēywēēkwook kubuntēē Kāārārōokiintēēt Yēēsu. Wōō :kaalyaanaa miisin nyēē māyityinē :kāāsōōtēywēēkaab biiko.

8 Lēyyē mbo ng'etaabiya, ōrōōtootē ng'aleechu ankoorub: ng'aleekaab manta, tukuuk chēē / kēēkoonyitē, chēē chuulootiin, chēē tililēch, chēē kāroorānēch, chēē / kēēng'erēkyinē, chēē kāroomēch āk chēē / kiikoostooy. 9 Ōyēyiisyēē tukuuk choo kyāānēētook, choo kyāāmwoowook nto ku choo kyōōkāsē āyēyē. Nto yooto +mōōboontē keyē Yēyiintēētaab kaalyeet.

Kibirchi :Bāwulō kōōnkōy biikaab Filiibi

10 Tyaa sōō, :ng'erekweek chēē āboontē ām Mokoryoontēēt kuuyu ānkoo kikiikukeeyta :bēsyōōsyēk chēē chaang', kyoomuuch ōyookwoo tukuuk subak. Ānkētē sinee kule kyōōmāchē ōyēētyēēchoo nteenee kimōōtinyē bārooyinto. 11 -Māāmwooyē sōō, ng'aleechu āmāchē kiy. Kyaaneet keyē ayemakse āk kiyēē āboontē. 12 Ānkēt wōlēē wuu :soboonto yoo -māāboontē kiy āk yoo āboontē tukuuk chēē chaang'. Kyaaneet keyē ayēmāktōōsii ām soboon ake tukul ānku yoo /kakeebaya nto ku yoo āmoo :kēmēy nto āboontē chēē chaang' nto ku ng'eri. 13 Āmuuchē kiy ake tukul ām kāāmuukēywēēk choo kōōnoo :Kāārārōokiintēēt. 14 Kikaramiit mbo sinee ōyēētyēēchoo ām nyāliluutēkyuu.

3:17 1Kōōr. 4:16 **3:18** Kala. 6:12 **3:19** Room. 16:18 **3:20** Ēfēēs. 2:6; Ibu. 13:14 **3:21**

Room. 8:29; 1Kōōr. 15:25, 28, 43-53; Kolos. 3:4 **4:1** 1Tēēs. 2:17-20 * **4:3** Mwooyē :alake kule Siisikō. **4:3** Ng'oong'. 3:5 **4:4** Filib. 2:18 **4:5** Room. 13:11-12; 1Kōōr. 16:22; Ibu. 10:25; Yāāk. 5:8; Ng'oong'. 22:20 **4:6** Tyēēn. 37:5; Mat. 6:25; 1Bēt. 5:7 **4:7** Yoowa. 14:27; Kolos. 3:15 **4:9** 1Kōōr. 4:16 **4:11** 1Tēm. 6:6-8 **4:12** 2Kōōr. 6:10 **4:13** 2Kōōr. 12:9-10

15 Õnkēt :akweek biikaab Filiibi kule yoo kyōōkāsē nyēbo taay lōkōōywēk chēē kāroomēch yoo kyāāng'ēētēē yēmēētaab Maketoonnya, mānāyēētyēēchoo :kaniseet ake tukul am yēmōōsyēk alak, nteenee akweek nkit :chēē kyōōyēētyēēchoo. 16 Kyōōyēētyēēchoo areet āyēēng' yoo kimāāboontē kiy āmiitē Tēēsālōōnikē. 17 Karaam sinee okōōnoo kiy nteenee kiito nyēbo koomānuut kukunyōōr :chii tuwēnēētaab Yēyiin. 18 Kōōnkōy kuuyu kōōkuyityoo :tukuuk tukul choo kyōōyooku Ēbāfurōōtiitō kuyibwoō. Kunyoo, ātinyē ra chēē yēmoo. Kerkey :tukuuchoo kōrōs chēē ānyiny chēē / kākēēbēēlchi Yēyiin, chēē chāmē :inee ānkōōng'ērēēchē. 19 Mākukōōnook :Yēyiintēēnyuu kiyēē -mōōboontē, kubununēē Yēesu Kiriistō kuuyu inee :nyēē boonto tukuuk tukul. 20 Kutōōriit ākookoy :Yēyiintēēnyoo nyoo Baaba. Kuwuuyiit nyooto.

Kāā-āmiisēēt

21 Ōsuboowoo chii ake tukul nyēbo Yēesu Kiriistō. Isubooyook :kāāntōōyikaab biikaab Kiriistō āk mbo tuubchōōsyēk chēē kēēboontē keye. 22 Isubooyook :biikaab Kiriistō tukul chēē mii wōli, ānku miisin choo yēyiisyē kaab bāytooyiintēētaab Rooma. 23 Kōōbēruurook :Mokoryoontēēt Yēesu Kiriistō am tāmirmiryēt.

Barweet nyēē kisirchi :Bāwulō Kolosaayek

Taayta

Siriintēēt, kēnyii nyēē /kikēēsirē āk wōlēē /kikēēsirēē: Kisirē :Bāwulō barwaani kurataat ām Rooma ām kēnyii nyēē /kiisōōtyinē ki nyēbo 60 KK (kasee Yēyuutēk 28:16 kutas taay). Wuu nyēē /kikēēsirē kēnyii akeenke āk nyēbo Ēfēēsō nteenee kisimkoonto ām nyoo bo Filibiik. Toorētiintēenyii Tukiikō :nyēē kiyibē barweetaab Ēfēēsō āk nyēbo Kolosaay. Kimānāāwo :Bāwulō Kolosaay. Kiyiyē :yiisyēetaab Bāwulō ām kiriinkēetaab Ēfēēsō, kaniseetaab Kolosaay. Aybēeryoontēēt Ebaafura nyoo kireeny keey kubuntēē yiisyēetaab Bāwulō ām kaniseetaab Ēfēēsō :nyēē kiyibē lōkōōywēkaab Yēesu Kiriistō kuba Kolosaay nyoo /kiisōōtyinē kule ki kiriinkēenyii.

Kiyēē mii āriit āk nyēē āmu: Kiyyiim mēt Ebaafura :ng'aleek chēē kimiitē Kolosaay. Yooto kuruutoochi Bāwulō ām Rooma. Kunyoo, iboorchinē :barwaani biikaab Kiriistō wōlēē mächē kōōbuurtooy. Ryoochē ntāsimuutēk, kānēētut chēbo biich chēē mātinyē kāāyēnēēt āk wōlēē sooytooy :Yuutay-eek. Ng'al :choo chēē kimii kung'ēenyootē biikaab Kiriistō kut koolēbleeb kāāyēnēng'waa ām wōlēē mii :Yēesu kule inee ku lakwataab Yēyiin. Ibooru :Kiriistō wōlēē wuu :Yēyiin. Inee :nyēē iyyoong'unēē :tukuuk tukul, inee :mokoryoontēetaab biikaab Kiriistō ānku Kāārārōokiintēēt nyoo kiichoomnyo chiito āk Yēyiin. Chōnēē :kaararaacheet wōlēē mii :inee nkit. Mātinyē keey āk kānēētut alak tukul āk mbo ātēbuut alak. Ibooru :Bāwulō wōlēē iboorruntooy keey :kāāyēnchinooyēt ām soboontaab chiito nyoo kiikutaach Kiriistō.

Kyoorōrchi keey :Bāwulō Kolosaayek ānkumākyi bēur

¹ Anii ku Bāwulō nyoo kitōōloo :Yēyiin āyēku lēbkēēyiintēetaab Kāārārōokiintēēt Yēesu. Āboontē keey ng'ēetaabiya Tēmētēwō. ² Āsubooyook akweek biikaab Kiriistō ām Kolosaay choo ōtiliilēch ānkōōkoosēē keey Kiriistō ānkēētubchē :tukul ām inee. Kōōbēruurook :Baaba Yēyiin ānkukōōnook kaalyeet.

Kisoochi :Bāwulō biikaab Kolosaay

³ Kēēbirchinē Yēyiin kōōnkōy kwaak nyoo kwaaniitaab Mokoryoontēenyoo Yēesu Kiriistō yoo kēēsoowook. ⁴ Kēēng'erēkootiin kuuyu kookeekas kule ōkoosēē keey miisin Kāārārōokiintēēt Yēesu ānkōōchāmē biikaab Kiriistō tukul, ⁵ kuu yoo mii :kiy nyēē ōkēnēē keey nyēē /kiikēēkōnōrwook ām Kaab Yēyiin. Kisimokasee ng'ālyoontooni lōkōōywēkaab manta chēē kāroomēch ⁶ choo /kikyoomwook. Kuu yoo kōōkuyēstoochi :lōkōōywēchu kāroomēch kōōrēt tukul ānkōōkuyibchi biiko bēur, kyōōbēruuraksē :nkakweek kung'eetee bēsyoonoo kyōōkāsē ānkōōnkēt kule chāmook man :Yēyiin. ⁷ Kyōōkāsēē lōkōōywēchu Ebaafura nyoo kēēyēyiisyē :tukul ānku chiinyoo nyoo kēēchāmē. Iyyoong'oot :inee kuyēyē yiisyēetaab Kiriistō kubo akweek. ⁸ Inee mbo subak :nyēē kyoomwēēch acheek choomnyēt nyēē ōboontēē keey ām Tāmirmiryēetaab Yēyiin.

⁹ Kunyi, kiikēesoowunoonwook kung'eetee kikeekas ng'aleechaa ākoy kura, kule okas kuchurta kiyēē mākwok :Yēyiin ānkōonyōōru kiirnatēēt nyēē wōō nyēē kōōnu :Tāmirmiryēēnyii. ¹⁰ Yooto nanyuun, +moong'ereech Mokoryoon-tēēt ām ātēbuutēkwok, ōyēyē ng'aleek chēē kāroomēch ānkōōtāsē taay ōnkētē Yēyiin miisin. ¹¹ Kēesooyē kule ōkiilchē ām kāamuukēywēēkyii tukul sōōmuytooy ānkōōlukuyē ng'al ām ng'erekweek ¹² ōbirchinē Baaba kōōnkōy nyoo kiyēyook ōnoomnyē āk biikaab Kiriistō alak oyemte :tukul lēbkēēyyēetaab Kaab Yēyiin.

Wōoyintaab Kāāraroikiintēēt

¹³ Kiikōōnēmuneēnēēch :Yēyiin wōlēē mii :kāamuukēywēēkaab mēēnānēēt ānkōōwuuchēēch bāytooyiisyēēetaab lakwanyii nyoo chāmē. ¹⁴ Lakwanyii nyi-itēnyi :nyoo yēyē /kiityaakteech /ānkēēnyōōwēēch kaat ām ng'ōōkiswookikyoo. ¹⁵ Inee :nyēē kiiboornēē keye :Yēyiin nyoo -/mākēēkāsē. Kisinkutook :inee /kumanaakeeyey kōōrēt, ¹⁶ kuuyu kibununēē inee :kiy ake tukul nyoo miitē barak āk nyoo miitē ng'wēny, choo /kēēkāsē āk choo /mākēēkāsē, bāytooyik āk mokorēēnik, choo bāytooyiisyē ām kōōrēt barak āk choo bo kāamuukēywēēk. /Kikēēyēyē kiy ake tukul kubo inee. ¹⁷ Kimii :inee /kumanaakeeyey kiy ake tukul ānkutāsē taay :tukuuchotoo tukul ām kāamuukēywēēkyii.

¹⁸ Kunyi, biikaab Kiriistō tukul ku bōōrnyii ānku inee :mētīt. Inee :nyēē kitoowunēē keye :kiy ake tukul ānku kaabooreet kung'eetee meet sukubāwu kiy ake tukul. ¹⁹ Kicham :Yēyiin kukerkeyiit :Kiriistō āk inee ām keel ake tukul. ²⁰ Kimāchē :Yēyiin kōōchoomnyo kiy ake tukul āk inee kubununēē Kiriistō ānku tukuuk chēē miitē ng'wēny nto chēē miitē barak. Kiyib kaalyet kubununēē korotiikaab Kiriistō choo kiwāstooy keye ām murtooywoontēēt.

²¹ Kyōōlōōyēch ām wōlēē miitē :Yēyiin ānkyōōyēku buunikyii, kuuyu kyōōyēyē ng'aleek chēē miyootēch. ²² Nteenee kwōōchoomnyē ra āk inee kubununēē meetaab Kāāraroikiintēēt sukung'eeet obe wōlēē miitē ōtiliilēch nyēē -mōōtinyē tisyā āmāmiī :chii nyēē mwōoyē kule ōtinyē ōtyōotoy. ²³ Yoo sōōyityi yooto, ōkiimiitu ōkoosēē keye Kiriistō amamaasaak :chii osatee keye kiyoo ōkēnēē keye kubununēē lōkōōywēk chēē kāroomēch choo /kikyoomwook choo /kiikyoomchinē biiko tukul ām kōōrēt ānku chooto :chēē kwāāyēkunēē :anii Bāwulō motwooriin.

Yiisyēetaab Bāwulō

²⁴ Ang'erechaat anyalil kubo akweek. Abaybay akas kule ākālābē nyālilulutēk choo kiituuchē :Kāāraroikiintēēt kubo biikaab Kiriistō choo icheek ku bōōrnyii. ²⁵ Ayēchinē :anii biikyii yiisyēēt, kuuyu kitoola :Yēyiin ā-āmwook kuyityiin :ng'ālyoontēēnyii nyoo ²⁶ /kikiyyeelaan kung'eetee kēny, nteenee /kōōkiiboorchī ra biikyii. ²⁷ Kichōb :Yēyiin kule kōōboorchī biiko tukul wōoyintaab ng'ālyoontoonoo kiyyeelaat. Ng'ālyoontoonooto ku kule: Miitē :Kiriistō āriinyoo ānkiikēnēē keye bērrurtaab Kaab Yēyiin kubununēē inee. ²⁸ Kiriistō nyooto :nyiiitēnyi kyoomtooy :acheek kiisōōwu ānkiinēētē chii ake tukul ām kiirnatēēt tukul sukikiimiit ankuchurtaat ām Kiriistō yoo yitu taayeetaab Yēyiin. ²⁹ Kiyiitēnyi :nyēē āmiitē ā-āchinē booryēēt ānkāābirtoochinē nkuruuk kuyēētyēēchoo :Yēyiin.

1:10 Filib. 1:9 **1:10** Filib. 1:27 **1:12** Efēēs. 1:18 **1:13** Yēyuut. 26:18; Efēēs. 2:2; 1:21 **1:14** Efēēs. 1:7
1:15 2Kōōr. 4:4; 1Tēm. 6:16; Ibu. 1:3 **1:16** Yoowa. 1:3 **1:18** Yēyuut. 4:2; 1Kōōr. 6:14; Efēēs. 1:22-23; Ng'oong'. 1:5 **1:19** Efēēs. 1:23; Kolos. 2:9 **1:20** 2Kōōr. 5:19; Efēēs. 1:7, 22; 2:14
1:22 Efēēs. 2:12-13 **1:22** Room. 5:10; Efēēs. 5:27 **1:23** Kala. 1:16 **1:24** 2Kōōr. 4:10-12; Efēēs. 3:13; 2Tēm. 2:10 **1:27** Efēēs. 3:6; Kolos. 2:2; 4:4 **1:28** Efēēs. 4:13 **1:29** Yēyuut. 19:11; Efēēs. 3:7

2

¹ Āmāchē ōnkēt kule āmiitē ā-āmē booryēt kubo akweek Kolosaayek, biikaab Kiriistō am Laawotikeeya ak alak choo manaakasa. ² Āmāchē ātitiir biiko kunoomnyo am chamateet sukukich miisin ānkōōnkēt kāroomin kiyē kikiyeel :Yēyiin nto nyotoo ku Kiriistō. ³ Kiriistō :nyēē ng'oong'u tukuuok tukul chēbo kiirnātēetaab Yēyiin choo kāroomēch ānkiiyēelootiin. ⁴ Āmwoowook ng'aleechu simeeberbeereenaak :chii ng'aleekaab kwiilat chēē bēre :chii kāroomēch ākoo buryo. ⁵ Ānkoo -mākēēboontē key akweek am wōloo ōmiitē, kēēboontē key am Tāmirmiryēt ankaang'erechaat akas kule ōbuurē am kēelto nyēē karaam ōyēnchinē Kiriistō nyēē māmoosook :kiy.

Kiikootyaakteeneech :Kiriistō kiruutēkaab biiko

⁶ Kuu yoo kyōōyēnchi Kāārārōokiintēt Yēesu nyoo Mokoryoontēng'woong', otas taay ōbuurtooy inee. ⁷ Ōkwērtoochi inee tiikiitēk sōōkich kāroomin am soboonwēkwook. Ōkoosē key inee nkit kuu wōloo / kiikiinētitook ānkōōbirchinē Yēyiin kōōnyō kibtaman.

⁸ -Moo-aste key kwaasantaak :alake ōrātākiisyē kubununēē kāānēētut alak chēē māyētyēēchinē kiy. Kāābērbēēriisyō :nyoo nyēē rubtooy key ak ātēbuut chēbo biiko buch nyēē iyyoong'unēē wōlēē wuu :ātēbuutēkaab kōōrooni, kusiir chēbo soboontaab Kiriistō. ⁹ Kiiboornēē key :Yēyiin Kiriistō kutukul ¹⁰ ankiikooluumaak akweek :Yēyiin kutukul am Kiriistō nyoo inee :nyēē bāwu kiy ake tukul. ¹¹ Yoo kyōōwēksēē ng'ōōkiswookikwook */ kikiimuraatanaak ōbooyiitu Kiriistō. *Kāāmurootāniisyō :nyoo nyēē makerkey ak nyoo yēyē :biiko nteene / kikiimuraatanaak am Kiriistō, ¹² yoo / kikeebātisānook. / Kikeemuyaak ak Kiriistō / ankiing'eteenaak meet ak inee, kuuyu kyookaasee key kāāmuukēywēēkaab Yēyiin nyoo kiing'ētēē inee meet. ¹³ Yoo kikiikubaraak :ng'ōōkisoo kyōōboontē, kyōōminyēē soboonoto. Nteenee kukōōnook :Yēyiin soboonto nyēē lēel kuu yoo kiikoochinē Kiriistō. Kinyōōwēēch :Yēyiin kaat acheek tukul am ng'ōōkiswookiyoo ¹⁴ yu kiibuuktoowēēch kiyēē kikiikōōtiilwēēch :kiruutēk ānkōōnēmtōowēēch ng'aleechaa ānkukwērtoochi murtooywoontoonoo. ¹⁵ Kiikubut kāāmuukēywēēkaab tāmirmirook chēē miyootēch choo bāytooyiisyē ankoobaartaat icheek kuu kibratiiis nto yityo kōōrōōktoochi murtooywoontēt.

¹⁶ Kunyi, -mēētiilchook :chii ng'al kukōōnook kiruut kubo āmit, kiyēē ōyyēē, ntāsimuut bo saayet kuu chēbo yoo kālēel :araawa nto ku bēsyēetaab *Sabaato. ¹⁷ Kiimutyoonu :kiruutēchoo ng'al chēē kimii kukwoonii. Nto ng'ālyoontēt nyēbo man ku Kiriistō.

¹⁸ Kicham :biiko alake kuyēyē key kule kāyib key ng'wēny ānkukutunkiyinē malayikaanik. -Mookany kukerekaak :bichooto -/mākēētuwēnook. Ng'āsē key :bichoo kule nyōōru ng'oong'uatēk, nteenee kubooyiit man, itoomootē ng'al. Kerkey :ng'aleekwaa ak wōlēē wuu :kāāsōōtēywēēkaab biiko choo māyētyēēchinē chii kiy. ¹⁹ Kiikoobetyeenyee key :chii nyēē wuu nyoo wōlēē miitē :Kiriistō nyoo inee ku mētīt nto acheek ku bōōryii nyēē tākēēnoomtōōsii ak inee kuu yoo inoomtōōs :yiinook ak mēliilook bōōrto, kēēnēērtōōsii ānkēēnyōōru nkuruuk kukwaanee wōlēē miitē :Yēyiin.

2:1 Kolos. 4:13, 15-16 2:2 Kolos. 1:26-27 2:3 1Kōōr. 1:24, 30 2:4 Room. 16:18 2:5 1Kōōr. 5:3 2:7 Ēfēēs. 3:17 2:9 Ēfēēs. 1:21; Kolos. 1:19 2:11 Room. 2:28-29; Ēfēēs. 2:11 2:12 Room. 6:3-4; Ēfēēs. 2:6; Kolos. 3:1 2:13 Ēfēēs. 2:1, 5 2:14 Ēfēēs. 2:15-16; 1Bēt. 2:24 2:15 Ēfēēs. 1:21 2:16 Room. 14:1-6; Kala. 4:10; 1Tēm. 4:3 2:17 Ibu. 8:5 2:18 Ēfēēs. 1:21; Kolos. 1:16 2:19 Ēfēēs. 1:22-23

²⁰ Kyōōbēku / ankiikiityaakteenaak ātēbuutēkaab kōōroni kuu yoo kimēē :Kiriistō. Ām nee yu tōōrubē kiruutēkaab kōōroni ²¹ chēē mwōoyē kule: -moonam nyi, -moo-am nyi nto -mōōtiiny nyi? ²² Kāānēētutuutēkaab biiko buch :kiruutēchoo tukul. / Kikēēyēyē āmiik kule / sikyoomē ānkuyēiyisyē :bōōrto. ²³ Tooku :kiruutēchu sinee wuu nyēē bo ng'oomnān ānkumāchāksē /kiinēchinē keey miisin /ānkēēyēyē keey wuu nyēē /kēēyibē keey ng'wēny ānkuwuyiityinē bōōrto, nteenee māyēētyēchinē :kiruutēchu chiito kuriibēē keey muchastaab bōōrto.

3

Kēēlto nyēbo soboonto nyēē tiliil

¹ Kunyi, kuuyu kyōōwut soboonto nyēē lēēl kuu yoo king'ēētē :Kiriistō, ōchēēng'ē kiyēē miitē Kaab Yēyiin wōloo miitē :inee kukēēbuurunēē āwutaab taay nyēbo Yēyiin. ² Māchāktōōs ōsōōtē tukuukaab Kaab Yēyiin -āmōōwoonkyi kāāsōōtēyewēēkwook tukuuk choo rubtooy keey āk soboontaab kōōroni. ³ Kiikubēk :soboönwēkwook choo kibo kēny ānkumii :soboönwēkwook choo leelach wōlēē mii :Kiriistō kubo kiyēē kiikuyey :Yēyiin. ⁴ Yoo kēēyēw :Kiriistō ām lēbkēēyyēētaab Yēyiin makeekerkeyiitu inee.

⁵ Kunyi, māchāktōōs ōtub kiy ake tukul nyoo rubtooy keey āk soboontaab kōōroni kuu: Martaayēet, soboonto nyēē mā tiliil, muchas nyēbo bōōrwoon, āk kāāsōōtēy chēē miyootēch. Otayee keey mooroong'nyaantiit, kuuyu tōōrchinē chiit kutiyyēē mēt tukuuk chēē boonto yoo kātēēkoosēē keey Yēyiin.

⁶ Mākōōng'woonchi :Yēyiin biiko choo yēyē ng'aleechar.

⁷ Kyookerkeeye :nakweek nyooto yoo kitōōrubē ng'aleekaab soboontaab kōōroni. ⁸ Nto raat, osatee keey tukuuchoo. -Mōōnyēērchinē keey āmōō-āwēsinyē keey. -Mōōkāwōōtēnchinē keey, āmōōng'ālōolēē keey nyēē miyaat, āmōōwiirunootē ng'al chēbo rōkōs. ⁹ -Mōōbērbēēēē keey, kuuyu kyōōmētē kāāburng'woong' nyoo kibo taay āk ātēbuutēkyii ¹⁰ ankoonam soboonto nyēē lēēl. Miitē :Yēyiin kōōlēēliitē kāāsōōtēyewēēkwook okerkeyiitu inee. ¹¹ Yoo nyēē mā Yuutāyiin nto Yuutāyiin, nyēē imuraatanaat nto nyēē meemuraatanaat, soboyiin, boontāyiin, motwooriin nto nyēē bāwu keey. Nteenee Kiriistō :nyēē kiy ake tukul ānkuminyē āriitaab chiit ake tukul nyēē mēēkutiny kule ng'oo.

¹² Kunyoo, kuuyu chāmook :Yēyiin ankookukweyaak ōyēku cheechii chēē ōtiliilēch, māchāktōōs ōriirēē alak, ōlēēliityinē keey moon, ōyibē keey ng'wēny, ōtālāyiitu, ānkōōlukuyē ng'al. ¹³ Ōmyutoochinē keey ānkōōnyōōchinē keey kaat ām ng'ālyoo ake tukul nyēē kōōkuyēchi chiito :ake ake. Ōnyōōchinē keey kaat, kuu yoo kinyōōwook kaat nakweek :Mokoryoontēēt. ¹⁴ Nto ng'ālyoontēēt nyēbo koomānuut miisin ku chamateet. Inoomtōōs :chamataani biiko kuyēk akeenke kuchurta.

¹⁵ Okany kubāw :kaalyeetaab Kiriistō kāāsōōtēyewēēkwook, kuuyu / kikēēkuurook ōyēku kiito akeenke ām kaalyaanaa ōbirchinē Yēyiin kōōnkōy ākookoy. ¹⁶ Kooluumaak :ng'ālyoontēētaab Yēyiin. Ōnēētiisyē, ānkōōyisu keey ām kiirnātēēt tukul. Ōsiltooy Yēyiin ōbirchinē kōōnkōy ām tyēēnwookik chēē

2:20 Kala. 4:3-5, 9 **2:22** Māārkō 7:7; Ibu. 13:9 **3:1** Yēyuut. 2:33; Kolos. 2:12 **3:2** Mat. 6:33
3:4 Filib. 3:21; Kolos. 1:27; 1Yoowa. 3:2 **3:5** Room. 6:6, 11; 8:13; Kala. 5:24 **3:6** Ēfēēs. 5:6
3:7 1Kōōr. 6:11; Ēfēēs. 2:3, 11-12; 4:22; 5:8; Tiitō 3:3 **3:8** Kala. 5:19-21 **3:10** Ēfēēs. 4:22-24
3:11 Kala. 3:27-28; Kolos. 2:11 **3:13** Ēfēēs. 4:32 **3:14** Ēfēēs. 5:2 **3:15** Ēfēēs. 4:2-4 **3:15**
1Kōōr. 7:15; Ēfēēs. 1:23; 4:3; Filib. 4:7, 9

makerkey ākoo tyēenwookik chēē iboorwook :Tāmirmiryēēt. ¹⁷ Nto yoo ōmwooyē ng'alyoo nto yoo ōyēyē kiy, māchāktōōs ōmwooyē ānkōōyēyē ām kaayneetaab Mokoryoontēt Yēesu ānkōōbirchinē Baaba Yēyiin kōōnkōy kubununēē inee.

Wōlēē māchāksē kōōbuurtooy :biikaab Kiriistō

(Ēfēēsēēk 5:22—6:9)

¹⁸ Māchāktōōs kōōywēyē :koorko ake tukul saanteenyii. Kēēlto :nyooto nyēē mākwook :Mokoryoontēt. ¹⁹ Nto akweek murēnik, mākwook kuchāmē :chii koorkeēnyii nyēē māwusē. ²⁰ Māchāktōōs akweek lēekōōk ōywēyē sikiikwook ām keel ake tukul. Yoo ōyēyē kuu nyooto, ōng'erēēché Mokoryoontēt. ²¹ Māmāchāksē akweek sikiik ōwusē lōkōkwook. Yoo kōōwus, kōōbānoonē keey :lōkōchoo.

²² Nto akweek motwoorik, māchāktōōs ōkāsyinē mokorēēnikwook ām kōōrono ām keel ake tukul. -Mōōyēyē kuu nyooto baateey yoo kāsook soong'ereech icheek, nteenee ōyēyē ām mooyēēt akeenke, kuu yoo ōkoonyitē Mokoryoontēt. ²³ Yoo ōyēyē kiito ake, ōyēyē ām mooyēēt akeenke, kuyuu nyēē ōmiitē ōyēchinē yiisyoonoo ku Mokoryoontēt mēēbērē biiko. ²⁴ Māchāktōōs ōnkēt kule mākutuwēnook :Mokoryoontēt Kiriistō nyiitēnyi ōmiitē ōyēchinē yiisyooni. ²⁵ Chii ake tukul nyoo yēyē kiy nyēē miyaat, +/mākēyēchi nyēē wuu nyooto. Māchāmē :Yēyiin chiito ake kusiir ake.

4

¹ Āmwoowook nkakweek mokorēēnik kule ōyēchinē motwoorikwook manta ām kēēlto nyēē yemaat ānkumāchāktōōs ōnkētē kule ōboontē :nkakweek Mokoryoontēt nyēēng'woong' ām kibkōōnkōy.

Ōsooyē ānkōō-āmtooy lōkōōywēk chēē kāroomēch

² Ōnēmchi keey soowuutēk, ōriibē keey ākookoy ānkōōbirchinē Yēyiin kōōnkōy. ³ Ōsoowēēch nkacheek kuyootwēēch :Yēyiin kēēlto sikyaamte lōkōōywēkaab Kiriistō choo /kiikēēng'oong'wēēch. Kiyooto :nyi kiyey /keerata anii. ⁴ Osaay kule a-amte lōkōōywēchu kukas :biiko nyēē karaam.

⁵ Ōkāsu yoo ōboontē keey biiko choo -mēēnkētē Yēyiin. Ōyēyiisyēē nyēē karaam bārooyin ake tukul nyoo kōōnyōōru. ⁶ Ōng'ālōolchinē bichoo ām kēēlto nyēē karaam nyēē ibāybooyē ānkōōwālchinē tēēbuutēkwaa nyēē karaam.

Kāā-āmiisēēt

⁷⁻⁸ Ng'eetaabiya :Tukiikō nyēē chamaat. Yēyē :inee yiisyēēnyii ām mooyēt akeenke ānkēyēchiintōōs :tukwaay yiisyēt ām Kiriistō. Āmiitē āyooko chokōōboorwook wōlēē wuu :ng'aleek ām wōlēē kēēmiitē :acheek ānkōōkiimook. Māchokwoomwook ng'alyoo ake tukul kurubta keey āk anii. ⁹ Mākuchōōnto keey ng'eetaabiya Ōnēēsīmō nyoo akeenke ām akweek. Ki-ikoosēē keey murooniitēnyi ānkēēchāmē. +Mābokumwoowook :murēchooto kiy ake tukul nyēē miitē kuyēyāksē ām wōli.

¹⁰ Isubooyook :Aristaarko nyoo kēērātootiin :tukwaay ānkōōsubooyook :nk-inee Māārko nyoo tilyeetaab Barnaaba. Abērē kyōōnyōōru kuut kule yoo kāchō :Māārko otorooch. ¹¹ Isubooyook mbo :nkinee muroonoo /kēēkuurēē

Yēesu nto kule Yuustō ām kaayneet ake. Icheek :Yuutayek baateey chēē kēēboontotē keey kēēyēyē yiisyēētaab Yēyiin ānkōōkōwoong'woo ng'ēēlātēēt.

¹² Isubooyook :nkinee Ebaafura nyoo nyēēng'woong' ānku motwooriintēētaab Kiriistō. Āmē booryēēt kwaak kusoowook nto anyuun ōkiilchē ām kiyēē mākwōok :Yēyiin ānkōōkich. ¹³ Āyēnchiintōōsii āk booryēēt nyēē miitē kwoomē :inee kubo akweek, biikaab *kiriinkēētaab Laawotikeeya āk nyēbo Iyer-abooli. ¹⁴ Isubooyook mbo :nkinee kāānyooyiintēēt Luuka nyoo kēēchāmē āk nkinee Teema.

¹⁵ Ōsuboowoo mbo ng'etaabiya choo bo Laawotikeeya ānkōōsuboowoo nkinee cheebiya Niimfa āk biikaab Kiriistō choo sooyēē kōōnyii. ¹⁶ Yoo / kāākēēsumānwook lōkōōywēchu, mächāktōōs okas kule / kākēēsumānchi nkicheek kaniseet ām Laawotikeeya ankoosuman :nkakweek barweet ake nyēē kyāāsirchinē bichooto.

¹⁷ Ōmwoochi Ārkiibō kule mächāktōōs kooteryeech yiisyēētaab Mokoryoon-tēt nyoo /kikiitōōrchi.

¹⁸ Ng'ālyoontēēt nyēē āmiitē wāā-āmiisēēnook, ku nyēē āsirē :anii Bāwulō nkityō ām āwunyuu. Lēyyē, -mōōwuutyēē kule arataat. Kōōbēruurook :Yēyiin.

Barweetaab Taayta nyēē kisirchi :Bāwulō Tēēsälōōnikēēk

Taayta

Siriintēēt, kēnyiiit nyēē / kikēēsirē āk wōlēē / kikēēsirēē: Kisirē :Bāwulō barwaani kumiitē Kōōriintō ām kēnyiiitaab 51 KK. Rubē :barwaani nyoo bo Kalatyeeek ānku akeenke ām bārōōnōōkyii chēbo taay ām Kiirootyeeet nyēē Lēēl. Kitooow :Bāwulō kaniseet ām ruutooynyii nyēbo āyēēng' ām Tēēsälōōnikē nyi ki kiriiinkēēt nyēē wōō miisin ām Maketoonnya. Nteenee king'eetee kiriiinkoonoo areet akeenke kubo wōōrōōryēēt nyēē kiing'etng'eetaat :Yuutay-eek (kasee Yēyūutēk 17:5-10). Yu kang'eetee Tēēsälōōnikē, kuwo ākoy Bereeya ankutas taay ākoy Aaten. Nto yityo, kōōyookto toorētiintēēnyii Tēmētēēwō kuwo Tēēsälōōnikē wokōōtitiir kaniseet ankutas taay kooneet, nteenee kiruutoochi :Bāwulō Kōōriintō (kur. 3:1-3). Kiwokuyit :nkinee Tēmētēēwō lētūunoo Kōōriintō ānkuchokurārchi Bāwulō wōlēē kiwuu :ruutooynyii bo Tēēsälōōnikē kurubta keye āk kaniseet nyēē kiyyoong'oot ām wōlēē mii :Yēyiin ānkoō ki wōō :wusiisyēēt āk kwiilateet. Kumiitē :Bāwulō Kōōriintō, kusirchi kaniseet ām Tēēsälōōnikē barweet kōōkimkiimē ānkuwālchinē kāāyimuutēk chēē ki-boonto kurubta keye āk kāāyēēwunēētaab Yēēsu.

Kiyēē miitē āriit: Kimāchē :Bāwulō kōōtitiir kāāyēnēētaab Tēēsälōōnikēēk ām kāānēētūutēk chēē nāmē keye āk soboontaab Kiriiistō āk kāroomnyēēt nyēē boonto. Mwōoyē :Bāwulō kule kukasee :biiko wōlēē wuu :soboonyii ām wōlēē iyēchintooy Kiriiistō. Nto yityo, kuwālchi tēēbuutēkwaa. Imuuchē kikiikumēyoo :biiko kereeryaanto ām wusiisyēēt nyoo kitook, kunyoo kitēēbēē keye :choo kitākusobchootin yoo imuuchē :nkicheek choo kiikubēk kutas choo māchokunyōōr :Yēēsu yoo iyēēwu chokuyibē biikyii. Ikiimchinē :Bāwulō bichoo kule yoo kime :chii kukiikōōyēnchi Kiriiistō, kutasē wōloo mii choo chokuyibē :Yēēsu ānkumākuyēk mbo chēbo taay kōōwut soboontaab kibchulyo (kur. 4:16).

Kiyēē āmu: Sooysooyē :barwaani ānkōōkomkoomu biikaab Kiriiistō choo /kikiikēēwus. Kimwoochi kule boonto keye :Yēyiin ichēek ānkumākunyōōr biirtooyiisyēēt yoo iyēēwu :Kiriiistō chokuyibē choo cheechii. Kunyoo, māchaktōōs :icheek kubāybāyiitu ānkuyēk nyikoon kumuyta nyāililuutēk ānkuminy kōōywēyē Kiriiistō.

Kyoorōōrchi keye :Bāwulō biikaab Tēēsälōōnikē ānkumākyi bēru

¹ Anii ku Bāwulō ānkāaboontē keye Siila ākoo Tēmētēēwō. Āsirwook akweek kaniseet ām Tēēsälōōnikē choo obooyē Baaba Yēyiin āk Mokoryoontēēt Yēēsu Kiriiistō. Lēyyē, kōōbēruurook :Yēyiin ānkōōnyōōru kaalyeet.

Kisoochi :Bāwulō kaniseetaab Tēēsälōōnikē ānkōōkiim

² Kēēbirchinē Yēyiin kōōnkōy ākookoy kubo akweek tukul yoo kēēsooowook. ³ Kiisōōtook ām yiisyēēt nyoo oyyēyē ōkoosēē keye inee ānkōōboontē chamateet. Kēēbirchinē Baaba Yēyiin kōōnkōy subak, kuuyu kyōōkiimchi keye ōkēnēē keye :Mokoryoontēēnyoo Yēēsu Kiriiistō. ⁴ Mbo ng'eetaabiya, kiinkētē kule kiikukweyaak :Yēyiin nyoo chāmook, ⁵ kuuyu yoo kikyoomwook lōkōōywēk chēē kāroomēch mēēbērē ki ng'al buch, nteenee kibo kāāmuukēy kuboonto

keyy Tāmirmiryēētaab Yēyiin soochamte :akweek manta. Ōnkētē :akweek mbo wōlēē kikiiburtooy :acheek yoo kikēēboontē keyy :tukul. ⁶ Kyoocham ōyēchi Yēyiin yiisyēt kuu acheek. Kyootaach lōkōōywēchoo ām ng'erekweekaab Tāmirmiryēētaab Yēyiin ānkoo kiyeyaak /kēēwusook. ⁷ Ām yooto nanyuun ōyēku kāānēētēywoo ām wōlēē mii :biiko tukul chēbo yēēmēētaab Maketoonnya ākoo Akaaya choo iyēnchinē Kāārārōokiintētē. ⁸ Mēēbērē kiyit :lōkōōywēkwook choo bo Mokoryoontētē yēēmēētaab Maketoonnya ākoo Akaaya baateey, nteenee kikas :kōōrēt tukul kule ōkoosēē keyy Yēyiin. Kunyoo, māmii :kiy nyēē tākumāchāktōōs keemwaay. ⁹ Ng'ālōolēē :bichooto tukul wōlēē kyoochamte ng'aleekyoo āk wōlēē kyootayte āynātōōs ankoorub Yēyiin nyoo bo manta. ¹⁰ Nto yooto ōkānyoonu lakwanyii kōōyēēwunēē kibkōōnkōy. Nyooto ku Yēesu nyoo kiing'ētētē :Yēyiin meet. Inee :nyēē makuyēeteech / simākiing'woonchēēch.

2

Kyoorōōr :Bāwulō wōlēē kiwuu :soboonyii ām Tēesälöönikē

¹ Mbo ng'eetaabiya, ōnkētē :akweek kule mānāāwo buch :ruutooyto nyoo kikēēkwoonii :acheek wōlooto. ² Ōnkētē wōlēē / kisimkēēwustēēch / ānkiintosuertēēch ām *kiriinkēētaab Filiibi. Ānkoo / kikeekwiileech miisin, kikiōōnēēch :Yēyiin nkuruuk kyoomwook lōkōōywēkyii chēē kārōomēch. ³ Okas kule kimākyoomtooy ng'al chēbo ng'wiiynan nto kikiisōōtē ng'al chēē mā kārōomēch nto kikēēbērē kule kēēkēnwook. ⁴ Kichamteech :Yēyiin ānkōōtōōrwēēch :lōkōōywēchu kārōomēch. Kunyi, mēēbērē kyoomtooy lōkōōywēchu kule sikiing'ereech biiko, nteenee kyoomtooy kule sikiing'ereech Yēyiin nyoo inkētē kāsōōtēyweēkyoo. ⁵ Ōnkētē :akweek kuchurta kule mēēbērē kikeekwaante :acheek ng'aleek chēē kikiilēblēēbēēnook nto kikeekwaante ng'al chēē iyēēlē mooyētyoontiit nyēē kēēboontē. Rōōbēēch mbo :Yēyiin kurubta keyy āk ng'aleechu. ⁶ Manaakeesyem kule nto okaasteech :akweek nto ku chii ake tukul, ⁷ ānkoo kiyemaat kēēnyikiisyook :acheek kēēyēku *lēbkēēyikaab Kiriistō. Nteenee yu kikēēboontē keyy akweek kikēēyibook nyēē karam kuu wōloo yibtooy :cheeyoosya nyēē ruroot :moo lōkōkyii kuriibē.

⁸ Kikēēmāchē miisin kiibuurtē keyy āk akweek nyēē mēēbērē kikēēkōōnook lōkōōywēkaab Yēyiin baateey, nteenee kikiilboorwook ng'aleek chēē rubtooy keyy āk soboonwēkyoo, kuuyu kikeechamaak miisin. ⁹ Mbo ng'eetaabiya, maanii ōnkētē wōlēē kikeeyeyte yiisyēt āk wōlēē kikyoomtooy booryēt! Yooto kikēēyēyisyē bēēt āk kwēēmooy. Kikēēyēyē kuu nyooto simākēēnyikisyook yoo kikyoomwook lōkōōywēchoo bo Yēyiin.

¹⁰ Yoo kikēēboontē keyy akweek choo ōyēnchinē Kiriistō, kyookas anki-ikukas :nkinee Yēyiin kule kēēyēku :acheek biich chēē kēēchurtootiin, chēbo man, āmākēēboontē lēēlis. ¹¹ Ōnkētē mbo kule kikēēyibook :acheek kuu wōloo yibtooy :booyoo lōkōkyii. ¹² Kikiititiirook ānkiikiimchook kule ōyēyē ng'aleek chēē ing'ērēēchē Yēyiin nyoo kuurook bōōbuur :tukul oyemte bāytooyiisyēnyii ākoo wōōyinyii.

1:5 Yēyuut. 19:11; Room. 1:16; 1Kōōr. 2:4; 4:20; 1Tēēs. 2:13 **1:6** 1Kōōr. 4:16; Yēyuut. 13:52 **1:8**
Room. 1:8 **1:9** Yoowa. 17:3; Yēyuut. 14:15 **2:2** Yēyuut. 16:19-24; 17:1-9 **2:3** 2Kōōr. 2:17
2:4 Kala. 1:10 **2:5** Yēyuut. 18:3 **2:6** Yoowa. 5:41, 44 **2:7** 1Kōōr. 9:12 **2:8** 2Kōōr. 12:15
2:9 Yēyuut. 18:3 **2:10** 2Kōōr. 1:12 **2:11** Yēyuut. 20:31; 1Kōōr. 4:14-15; Kala. 4:19; 1Tēm. 1:2;
2Tēm. 1:2; Tiitō 1:4 **2:12** Room. 5:2; Filib. 1:27

¹³ Këebirchinë Yëyiin kōōnkōy ākookoy, kuuyu yoo kikëeyibwook lōkōōyëwëkyii okas ankoocham āmëebërë kuu lōkōōy chëbo chii buch, nteenee bo Yëyiin. Man, yëyiisyë :ng'ālyoontoonooto ām āriing'woong' akweek choo öyënchinë Kiriistō. ¹⁴ Kyōōnyōōru :akweek, mbo ng'eetaabiya ng'aleek chëë kerkeey ākoo choo kinyōōru :biikaab Kiriistō choo mii Yuuteeya. Kiinyaliilaak :biikwook kuu yoo kiinyāliilë icheek :Yuutayeek ¹⁵ choo kibākāchë Mokoryoontëēt Yëesu ākoo *wōōrkooyikaab Yëyiin ankukweteach acheek. -Mëēng'ërëēchë :bichoo Yëyiin ānkukwiilë chii ake tukul. ¹⁶ Kisyeeem mbo kule nto kerekteech kyoomchi lōkōōyëwë biiko choo mā Yuutayeek, lōkōōy chëë kimakuyey /kiiraraach bichoo. Nteenee mii kutāsyinë :Yuutayeetchaa ng'ōōkiswookik alak ām chooto boonto. Kunyoo, kōōkōōng'woonchi icheek :Yëyiin.

Kyoomchi Bāwulō :yëēmootëēt kuruutoochi Tëesälöönikëek

¹⁷ Mbo ng'eetaabiya, ānkoo kookuyeyeech :biiko keebakaakte keey kisich ām bōōrwëk, kiisōōtook ākookoy ām tāmirmiryëēt. Kaakwaameech :yëēmootëēt miisin keekasaak subak. ¹⁸ Kiyooto :nyëë kiyeyeech keemach kiyyëwu wōloo ömiitë. Kyaasyeem :anii Bāwulō kunyil areet chëë chaang' kule nto äyëewu wōloo ömiitë nteenee kikerekteech :Kibrōkōsyoontëēt. ¹⁹ Mbo ng'oo :chëë kiikënëë keey :acheek ānku ng'oo :chëë kēēng'ërëchëë, nto ku ng'oo :chëë kēēng'āsëë keey yoo +/mākëētuwënëch ām taayeetaab Mokoryoontëenyoo Yëesu bësyoonoo iyëëwu? Mā akweek? ²⁰ Kubooyiit man, akweek :chëë kēēng'āsëë keey ānkēēng'ërëchëë.

3

/Kikiyookto Tëmētëewō ānkuchōōnto lōkōōy chëë kārōomëch

¹ Yu kakeekas kule kimëëkiimuuchë takeemuyte, kiisoot kēēng'ëtunëë *kiriinkëetaab Aaten ² ānkiiyooku ng'eetaabiya Tëmētëewō nyoo kēyëchinë :tukul Yëyiin yiisyëet kyooantooy lōkōōyëwëkaab Kiriistō. Kikiyooku chokōōtitirook ānkōōkiimook okaasee keey Kiriistō ³ sukung'et mëebërë +/mākiiyëbëēt chii ām akweek kubo wusiisyooni. Ōnkëtë :akweek kule mächaktōōs kēebuntëë wusiisyëēt. ⁴ Kisimkëemwoowook oob kēēboontë keey kule +/mākëëwusëëch? Kunyi, kōōkuyëyākiiis kuu nyooto, kuu yoo ōnkëtë. ⁵ Kiyooto :nyëë kiyeya äyooku Tëmētëewō. Kimāāmuuchë taamuyte subak. Kunyoo, äyooku inee chokukas yoo tōōkooosë keey Kiriistō. Kyāāmuy akas ām kēēlto ake kule kityemaak *Këniintëēt sukubooyiit buch :yiisyoonoo kikëeyëyë.

⁶ Kōōkōōyëewunëë :Tëmētëewō wōloo ömiitë, ānkōōkuyibwëëch lōkōōyëwëk chëë kārōomëch kurubta keey kaakaaseeng'woong' āk choomnyëēt nyëë öboontë. Kōōkumwoowëëch kule ösōōtyëëch ākookoy nyëë karaam ānkōōmächë kule nto okaseech kuu yoo kēēmächë :nkacheek kule nto keekasaak. ⁷ Lëyyë, mbo ng'eetaabiya, kōkëētitiir yu /kākyyoomwëëch wōlëë wuu :kaakaaseeng'woong' ām Kiriistō ānkoo /kiinyāliilëch /ānkëëwusëëch. ⁸ Yoo kōōkiilchi :akweek Mokoryoontëēt kēēng'ërëchë :acheek ⁹ nyëë māmiitë :wōlëë +mākëëbirtoochi Yëyiintëenyoo kōōnkōy. Kēēng'ërëkootiin miisin ām taayenyii kubo akweek. ¹⁰ Këësooyë inee ākookoy bëēt āk kwëemooy kule

2:13 Kala. 1:11-12; 1Tëes. 1:5 **2:14** Yëyuut. 17:5 **2:15** Mat. 5:12; Yëyuut. 2:23; 14:19; Room. 11:28; 2Kōōr. 11:23-29 **2:16** Mat. 23:31-32 **2:17** 1Tëes. 3:10 **2:20** Filib. 2:16; 4:1 **3:1** Yëyuut. 17:14 **3:2** 1Kōōr. 4:17 **3:3** Èfëes. 3:13; 2Tëes. 1:4; 2Tëm. 3:12 **3:4** Yëyuut. 14:22 **3:5** 1Kōōr. 15:2 **3:6** Yëyuut. 18:5

nto keekasaak sikiititiurook ānkēēkōōnook kiyēē -mōōboontē kurubta keey ng'ālyoontēetaab Yēyiin.

¹¹ Kēesooyē Baaba Yēyiin āk Mokoryoontēenyoo Yēesu kule kuyootwēēch kēēlto keekwaa bokeekasaak subak. ¹² Lēyyē, kuyey :Mokoryoontēēt kuwōōyiyi :choomnyēēt nyoo ōboontē āk chamateet nyoo ōboontēē chii ake tukul, kuu nyoo kēēboontēēnook :acheek. ¹³ Kōōtitiir :Yēyiin kāsōōtēywēēkwook soochurte ānkōōtililiitu ām taayeetaab Baaba Yēyiin kuboonto keey biikyii tukul, bēsyoonoo chōōnii :Mokoryoontēenyoo Yēesu.

4

Soboonto nyēē ing'erēēchē Yēyiin

¹ Kunyoo ii, mbo ng'eetaabiya, ābērē kiikiineetaak wōlēē /kiibuurtooy /sikiing'ereech Yēyiin ānkuuyu nyooto :wōlēē ōbuurtooy. Nanyuun, ki-ikālōonē kēēmwoowook ām kaayneetaab Mokoryoontēenyoo Yēesu kule, otas taay miisin oyey kuu nyooto. ² Ōnkētē ng'aleek choo kikiiboorwook :acheek kubununēē kāāmuukēywēēkaab Mokoryoontēēt Yēesu. ³ Mākyook :Yēyiin ōtililiitu -āmōōmārtootē. ⁴ Kuyibē :murēno ake tukul koorkeēnyii ām kēēlto nyēē tiliil ānkubo koonyit. ⁵ -Mookany kutwaraak :muchastaab bōōrwoonikwook kuu bichoo -mēēnkētē Yēyiin. ⁶ Ām ng'ālyoo nyēē wuu nyiitēnyi, mā-ālāk :chii ng'eetaabkaamet. Kisimkiisōōwook kule mākōōng'woonchi :Yēyiin biiko choo yēyē rōkōōsiitēnyi. ⁷ Kimākuurēēch :Yēyiin kule subokēēmārtootē, nteenee mächē kule kiibuur kāāburto nyēē tiliil. ⁸ Kunyoo, yoo ōtāyē kāānēētēywēēchu mēēbērē kootay chii, nteenee kootay Yēyiin nyoo kōōnook Tāmirmiryēēnyii.

⁹ Nto nanyuun ng'ālyoo kurubta keey āk chamateetaab mbo ng'eetaabiya, māmāchāktōōs kēēsirwook kiy, kuuyu kiikooneetaak :Yēyiin ōchoomtōōsii. ¹⁰ Kyōōbuur :nkakweek kuu nyooto ōchāmē mbo ng'eetaabiya tukul choo mii yēēmēetaab Maketoonnya. Kunyoo ii, mbo ng'eetaabiya, kēesoomook kule ōchoomtōōsii miisin. ¹¹ Okas kule ōbuurē ām kaalyeet ānkōōyēyē yiisyēng'woong' nkit ō-āmē kiyēē kōōbirtēē nkuruukwook kuu yoo kisimkēēmwoowook. ¹² Yoo kōōbuur kuu nyiitēnyi, mākukoonyitook mbo :biiko choo mēēbērē iyēnchinē Mokoryoontēenyoo āmāmii :kiy nyēē mākubotwook.

Chōōnēetaab Mokoryoontēēt

¹³ Mbo ng'eetaabiya, kēēmächē ōnkēt manta kurubta keey āk biiko choo kiikubēk simōōmēesyē kuu biiko choo maboonto kiyēē ikēnēē keey. ¹⁴ Kēēchāmtooy kule kime :Yēesu ankung'eetee meet. Kunyoo, kēēchāmchiintōōsii kule makoong'eetee :Yēyiin meet biiko choo kiikubēk kuu yoo kiing'ēētēē Yēesu.

¹⁵ Kāānēētēywēēkaab Mokoryoontēēt :chu chēē kēēmwoowook :Mākiintōōyē :acheek choo kēēsobchootiin ām choo kiikubēk bēsyoonoo chōōnii :Mokoryoontēēt. ¹⁶ Mākuwookyī * :malayikeet nyēē wōō barak /ankeekuut aryeembuutaab Yēyiin. Yooto nanyuun mākuchōōnēē :Mokoryoontēēt Kaab Yēyiin. /Makiing'eetee meet kurook :biikaab Kiriistō choo kiikubēk. ¹⁷ Nto yityo, /kiiruruuchēēch acheek choo tākēēsobchootiin kēētuyēē āk bichooto keebeete

key wōliin bo boolik bokëëyēmē barak āk Mokoryoontēēt. Kuchakee yooto nanyuun, +mākiibuurtē key Mokoryoontēēt ākookoy. ¹⁸ Kunyoo ii, lëyyē, otitiirē key ng'aleechu.

5

Ōchōb key kubo chōōnēētaab Mokoryoontēēt

¹⁻² Mbo ng'eetaabiya, māmāchāktōōs kēēsirwook kurubta key bēsyēēt nyēē chōōnēē :Mokoryoontēēt, kuuyu ōnkētē :nkakweek kule mākumuung' kuu chōōriin nyoo chōōni kwēēmooy. ³ Bēsyēēt nyoo mwooyē :biiko kule kaalya :kōōro /ānkēēriibootiin, ku yooto :yēē +/makiiserweetee bichoo. Māchililē :chii. Mākumuunki bichoo :ng'aleechaa kuu ng'woonin nyoo nyōōru :koorko nyoo mächē kōōtuusyo. ⁴ Nteenee -mōōmiitē :akweek mbo ng'eetaabiya mēēnān nyēē imuuchē kunyōōrwook :bēsyoonoo -kumōōchōbootiin. ⁵ Ōbooyē :akweek tukul lēbkēēyyēēt ānkōōbooyē bēētut. -Mākēēbooyē kwēēmowuut -āmākēēbooyē mēēnānēēt. ⁶ Kunyoo, māmāchāksē kēēruuyē kuu biiko alak, nteenee mächāksē kēēyēku biich chēē kāsunoottiin ānkēēriibē key. ⁷ Bo :rwoonik kwēēmooy ānku kwēēmooy yēē bōōkiitōōs :biiko. ⁸ Nteenee kēēbooyē :acheek bēētut, kunyi mächāksē kēēriibē key. Māchāktōōs ki- iluumeē key kaakaaseet āk chamateet kuyēk kariikaab booryēt choo /kiilookyinē teket, aniilaach nkinee kākēnēēt nyēbo kaararaacheet kuu kuutwēetaab booryēt nyoo /kiilookyinē mēt. ⁹ Manaakweyeech :Yēyiin sukōōng'woonchēēch, nteenee mächē sukooraraachech kubununēē :Mokoryoontēēt Yēesu Kiriistō. ¹⁰ Kime :Kiriistō kubo acheek kule subokēēminy āk inee ānku yoo tākēēsobtoōsii ee, nto kukiikēēbēku. ¹¹ Kunyoo, mächāktōōs otitiirē key ānkōōsooysooyē key kuu yoo ōmiitē ōyēyē kuunyiiitēni.

Kāā-āmiisēēt

¹² Mbo ng'eetaabiya, kēēsoomook ōkoonyit bichoo kiikukwey :Yēyiin choo āmē booryēt kōōntōōwook ānkōōtitiirōok ām Mokoryoontēēt. ¹³ Ōkoonyitē bichoo miisin ānkōōchāmē ām yiisyēt nyēē yēyē. Nto akweek, ōbuurtē kaalyeet.

¹⁴ Kiikāloonwook akweek mbo ng'eetaabiya kule ōchuulē biiko choo tinyē kēwēynātēēt, otitiir choo nyōkōōrēch, ōyēētyēēchinē choo kuskusēch ānkōōmuytoochinē chii ake tukul. ¹⁵ Okas kule māmii :chii nyēē kākētyi ake miyootyēēt, nteenee ōsyēēmē ākookoy ōboorchinē karaamateet biiko tukul.

¹⁶ Ōng'ērēchē ākookoy, ¹⁷ ōsooyē āsiiswēk tukul, ¹⁸ ōbirchinē Yēyiin kōōnkōy ām yētē ake tukul. Ng'ālyoo :nyi nyēē mākyook :Yēyiin ōyēyē ām Kāārarookiintēēt Yēesu.

¹⁹ -Mōōmiis Tāmirmiryēētaab Yēyiin. ²⁰ -Mōōchuur ng'aleekaab *wōōrkooyik. ²¹ Ōrōōtootē tukuuk tukul ānkōōnāmē choo kāroomēch ²² ankootayee key kiy ake tukul nyēbo rōkōs.

²³ Kuyeyaak :Yēyiin nyoo kōōnu kaalyeet ōtiliiliti ām keel ake tukul. Kuri-ibākoy :tāmirmiryēētaab chii ake tukul, soboonnyii āk bōōrnyii nyēē māmii :lēlēs ākoy yoo iyēēwu :Mokoryoontēēnyoo Yēesu Kiriistō.

4:17 Yoowa. 12:26; Room. 5:17; Filib. 1:23 5:1-2 Määrkō 13:32; Mat. 24:27, 43 5:3 Cherem. 6:14-15; Mat. 24:39 5:8 Room. 13:11-12; Ēfēs. 5:8-9 5:8 2Kōōr. 10:4 5:9 1Tēs. 1:10 5:10 Room. 14:8-9; 1Tēs. 4:14 5:12 1Kōōr. 16:15-18; 1Tēm. 5:17 5:13 Määrkō 9:50 5:14 2Tēs. 3:6; 11-12, 15 5:15 Room. 12:17 5:16 Filib. 2:18 5:17 Luuka 18:1 5:20 1Kōōr. 14:39 5:21 1Kōōr. 14:29; Ēfēs. 5:10; 1Yoowa. 4:1 5:23 2Kōōr. 13:11; Filib. 1:10

²⁴Māwēechwēēchē keey :nyoo kikkwēyook ānku makuyey kuu nyooto. ²⁵Mbo ng'eetaabiya, osoowēēch acheek. ²⁶Ōsuboowoo mbo ng'eetaabiya alak tukul nyēē ōng'ērēkyinē. ²⁷Āmwoowook ām kāāmuukēywēēkaab Mokoryontēēt kule ōsumānchi barwaani mbo ng'eetaabiya tukul. ²⁸Kōōbēruurook :Mokoryontēēt Yēesu Kiriistō.

Barweetaab Äyēēng' nyēē kisirchi :Bāwulō Tēēsälöönikēēk

Taayta

Siriintēēt, yēē / kikiēēsirē āk wōlēē / kikiēēsirēē: Inoomēē :barwaani nwaach yoo kāng'ētēē :nyiin kābo taay. Bāwulō :nyēē kisirē barwaani ām Kōōriintō ām ārook lo kung'eetee kisir nyoo bo taay (kasee kāāboorunēētaab nyoo bo taay).

Kiyēē mii āriit āk nyēē āmu: Kimanaaweek :ng'ala ām Tēēsälöönikē kung'eetee kisir :Bāwulō barweet nyoo kibo taay. Kiiyēnchinē :biiko kereeryaanto kule kikiikōōyēēw kēny :Kiriistō nto alak kōōsōōtē kule kikiikulēēkitiit miisin :chōōnēēnyii nyēē kimēērook /takeeyey yiisyō.

Kiwālchi :Bāwulō bichoo kurubta keey āk yuufēyu kule: Kutoombo kuchōōnii :Kāārārookiintēēt, mākuwōōyit :rōkōsto ām kōōrēēt. Ām bēsyōōsyēk choo kwoonii yoo iyēēwu :Kiriistō, makuyey :kwiiliintēētaab Kiriistō kuchuunnyo :biiko miisin. Imuuchē kuyēyākiiis :ng'aleechu āsiiswēk alak tukul nteenee māmāchāktōōs kuyeyeech kēenyēbēt (kas kur. 3:10). Ikiimchinē :Bāwulō biikaab Tēēsälöönikē kutitir ām kaakaaseeng'waa ānkoo kumii :wusiisylēt ankukanyaan nyēē māmii :ng'uusng'uus tukuuk chēē mākuyēyākiiis bēsyōōsyēk choo kwoonii.

Kyoorōorchi keey :Bāwulō biikaab Tēēsälöönikē ānkumākyyi bērrur

¹ Anii Bāwulō, āboontē keey Sila ākoo Tēmētēēwō yu āsirwook barwaani akweek kaniseetaab Tēēsälöönikē choo obooyē Baaba Yēyiin āk Mokoryoontēēt Yēesu Kiriistō.

² Kōōbēruurook :Baaba Yēyiin āk Mokoryoontēēt Yēesu Kiriistō ānkōōnyōōru kaalyeet.

Kāātilēy ām bēsyoonoo chōōnii :Yēesu

³ Mbo ng'eetaabiya, māchāksē kēēbirchinē :acheek Yēyiin kōōnkōy ām āsiiswēk tukul kubo akweek, kuuyu otāsē taay oōkosēē keey Kiriistō miisin ānkōōchoomtōōsii :tukul. ⁴ Kēēng'erēchēēnook :acheek yoo kyoomchinē kanisoosyek alak wōlēē wuu :soboonwēkwook kuuyu otāsē taay omuytooy ānkōōkosēē keey Kiriistō ām wusiisylēt nyoo ōmiitē ōbuntēē.

⁵ Ibooru :yooto kule man :kiyēē itililē :Yēyiin, yoo itiiwook kule ōyēmootiin ōwut bāytooyiisylēnyii nyoo ōmiitē ōnyāliilchinē. ⁶ Makuyey :Yēyiin kiyēē bo manta yoo keenyalilil choo inyāliilook, ⁷ ānkumākōōmuung'wook akweek choo ōnyāliilē āk mbo nkacheek. Mākuyēyākiiis :ng'aleechaa yoo tookunēē :Yēesu barak kuboonto keey malayikaanikyii choo boonto kāāmuukēywēēk ⁸ āk maat nyēē irikitiitē. +Māchokōōng'woonchi biiko choo -mēēnkētē Yēyiin āk choo -mēēyēnchinē lōkōōywēkaab Mokoryoontēēt Yēesu. ⁹ Mākunyōōr :bichoo ng'wooninto nyēbo kibchuulyo, /ankumakeesatee wōlēē mii :Mokoryoontēēt āk wōloo mii :wōōyintaab kāāmuukēywēēkyii. ¹⁰ Yēyāktōōs kuu nyooto yoo chōōnii :Mokoryoontēēt chokunyōōru koonyit ām wōlēē mii :biikyii kōōkoostoo :biiko tukul choo ikoosēē keey inee. +Mōōyēmē :nkakweek āk bichooto, kuuyu kyoocham lōkōōywēk choo kikiēmwoowook.

11 Kiyiitēnyi :nyēē yēyēēch kēēsoowook ākookoy, sukuyēētyēēchook :Yēyiintēenyoo ōbuur kuu wōloo māktooy :inee ānkōōyēyē kiyoo ōkāsē kule karaam. Kēēsoowook subak kule kukōōnook kāāmuukēywēēk chēē ōmuuchē ōyēchinēē yiisyēēnyii ōkoosēē keey inee. 12 Yooto, +/makiikaasta kaayneetaab Mokoryoontēenyoo Yēēsu ām kiyēē ōyēchinē / ankiikaastaak nkaakweek. Yēyāktōōs :ng'aleechaa tukul, kuuyu chāmook :Yēyiintēenyoo āk Mokoryoontēēt Yēēsu Kiriistō.

2

Choolwookiintēt nyēē -/mākyoomu

1 Mbo ng'eetaabiya, kēēmāchē kiiboorwook kiy kurubta keey āk chōōnēetaab Mokoryoontēt Yēēsu Kiriistō āk yoo /kiiruruukyēēch inee. Kēēsoomook kule 2 -mōōbootyē ām kāāsōōtēywēēkwook, nto ōmuuyē yoo /kēēmwooyē kule kaakuyit :bēsyeētaab Mokoryoontēt, ānkoo kimwooyē kuu nyooto *:wōōrkooyoontēt ake nto ku biiko alak nto /kēēmwooy kule kikeesir :acheek ng'aleechu ām barweet ake. 3 -Mookany kooberbeeraak :chiito ake ām keel ake tukul. Māyitu :bēsyoonoo ākoy yoo kaakutay Yēēsu :biikyii alake ānkutook :choolwookiintonoo +/mākiimukuusēē maataab kibchuulyo. 4 Kwiilē :choolwookiintonoo kiy ake tukul nyoo kutunkyinē :biiko āk kiy ake tukul nyoo kāsē :biiko kule bo Yēyiin. Imuuchē mbo kōōwut *Kōōtaab Yēyiin ānkuyib keey barak kule inee ku Yēyiin.

5 -Mōōsōōtē :akweek yoo kyāāmwoowook :anii ng'aleechu tukul kēēboontē keey? 6 Nto yu ōnkētē :akweek kiyoo tākōōkooyē choolwookiintonoo nto kāākuyito chokutook :inee ām bēsyoōsyēkyii. 7 Mii kuunyiitēnyi kuyēyisyyē :kāāmuukēywēēkaab choolwookiintonoo ām wung'aan, nteene makutas taay :kiyoo kookaay yiisyoonoo ākoy /bokiinēmtō. 8 Yooto nanyuun yēē mākutook :choolwookiintonoo nteene makubiirta :Mokoryoontēt Yēēsu ām muuyēt nyēē chōōnēē kuutiinyii. Makookarbuusee :Yēēsu choolwookiintonoo kāāmuukēywēēkyii. 9 Mākuchōōnto :choolwookiintonoo kāāmuukēywēēkaab Kibrōkōsyoontēt ankuchooberbeer biiko kuyēyē ng'aleek chēē chaang' chēbo kwōng'uat. 10 Yēyiisyēē ng'alyoo ake tukul nyēbo rōkōs kōōbērbēērē biiko choo mākubootyo. Mākubootyo :bichoo, kuuyu kitay :icheek kucham ng'alyoontēetaab manta /sikiiraraach. 11 Kunyi, makuyey :Yēyiin icheek kōōyēnchi ng'wiinyan /sikeētēwēch 12 / ankiirusta tukul choo king'ērēkyi ng'al chēbo rōkōs āmānāākōōyēnchi ng'aleekaab manta.

Kōōtitiirōok :Mokoryoontēenyoo Yēēsu Kiriistō

13 Nto akweek ii, mbo ng'eetaabiya choo chāmook :Mokoryoontēt, māchāktōōs kēēbirchi Yēyiin kōōnkōy ākookoy kubo akweek. Kikweyaak :Yēyiin ōyēku alak ām chēbo taayta /kiiraraach. Kiitabaanaak :kāāmuukēywēēkaab Tāmirmiryēēt ōyēku cheechii, yoo kyōōkoosēē keey ng'alyoontēetaab manta. 14 Kikuurook :Yēyiin kubununēē lōkōōywēk chēē kāroomēch choo kikyoomwook sikeeyemte :tukul lēbkēēyyēetaab Mokoryoontēenyoo Yēēsu Kiriistō. 15 Kunyoo ii, mbo ng'eetaabiya, oyeet keey ānkōōkiilchi kāānēētēywēēchoo kikyoomwook ānkēēsirwook.

16-17 Kichameech :Baaba Yëyiin ankuyeyeech kēēbāybāyiitu ākookoy kikiēnēē keey kiyēē karaam. Kōōtitirook :Mokoryoontēēnyoo Yēesu Kiriistō nkityōōniin āk Baaba Yëyiin ānkōōkiimook ōyēyē ānkōōmwooyē kiyēē karaam.

3

Kimwooy :Bāwulō kule /kēēsoochi

¹ Mbo ng'etaabiya, ōsoowēēch kutas taay :ng'ālyoontēētaab Mokoryoontēēt koosambaakta areet akeenke ānkunyōōr koonyit, kuu wōloo kiwuu ām wōloo ōmiitē :akweek. ² Ōsooyē subak kusār wēēch :Yëyiin ām wōlēē mii :biich chēē āwēēsēch ānku miyootēch, kuuyu mēēbērē :biiko tukul chēē iyēnchinē manta. ³ Nteene Mokoryoontēēt :nyēē /kiikoosēē keey. Mākōōtitirook ānkuriibook ām wōlēē mii :Kibrōkōsyoontēēt. ⁴ Kiinkētē ām Mokoryoontēēt kule ōyēyē kiyēē kēēmwoowook ānkōōtāsē taay ōyēyē kuu nyooto. ⁵ Kōōrēetooyook :Mokoryoontēēt chamateetaab Yëyiin ānkōōbuur ām muytaayeetaab Kiriistō.

Moomiis :chii nyēē māyēyiisye

⁶ Mbo ng'etaabiya, ām kaayneetaab Mokoryoontēēt Yēesu, kēēmwoowook kule osate keey ng'etaabiya ake tukul nyēē kēwēyiin, nyēē mārubbē kāānēētēy wēēchoo kōkēēmwoowook. ⁷ Ōnkētē :akweek kule māchāktōōs ōyēyē kuu wōloo kēēyēytooy :acheek choo kimākēētinyē kēwēynāt yoo kikēēboontē keey. ⁸ -Mākyoomē āmnyoo nyēbo chii yoo mānāakēēkwēchi kiy, nteenee kikēēyēyiisye bēēt āk kwēēmooy simākēēnyikisyook. ⁹ Ānkoo sinee kiyemaat kēēnyōōru kiy, kikeeyey kuu nyooto sikiineetaak orub kiyēē kēēyēyē. ¹⁰ Yooto kēēboontē keey akweek kikēēmwoowook kule, “-Mookany kwoomiis :chii nyoo māmachē kuyēyiis.” ¹¹ Kēēmwooyē kuu nyooto, kuuyu kēēkāsē kule tinyē :biiko alake ām akweek kēwēynātēēt. Māyēyē kiy, nteenee kwoonykwoonyootē biiko mētēwoy ām kiyēē yēyē. ¹² Ām kāāmuukēy wēēkaab Mokoryoontēēt Yēesu Kiriistō kēēmwoochinē bichu kule kōōbuurē nyēē karaam ānkuyēyiisye sukunyōōr kiyēē āmē. ¹³ Nto akweek, mbo ng'etaabiya, -mōōchoosyē ōyēyē ng'al chēē kāroomēch. ¹⁴ Yoo mākoonyitē :chii lōkōōy wēchū kēēsirwook, kumāchāktōōs ōnkēt chiichoo -āmōōbuurtē keey sukumuy :inee nkit. ¹⁵ -Mōōyib chiichooto kuu buunyoo, nteenee ōyisu kuu tuubchēt.

Kāā-āmiisēt

¹⁶ Kunyoo, kukōōnook :Yëyiin kaalyeet ākookoy ām keel ake tukul, kuuyu inee nkit :nyēē kōōnu kaalyeet. Kuriibook :Yëyiin. ¹⁷ Āsirwook :anii Bāwulō kāāsūbooyiisyooni ām āwunyuu nkit. Wuu nyiitēny :wōlēē ātiinkyintoooy :anii āwut barwa ake tukul. ¹⁸ Kōōbēruurook tukul :Mokoryoontēēt Yēesu Kiriistō.

Barweetaab Taayta nyēē kisirchi :Bāwulō Tēmētēwō

Taayta

Siriintēēt, yēē / kīkēēsirē āk wōlēē / kīkēēsirēē: Yu / kābokiityookunēē :Bāwulō kāābrātiisyō ām Rooma ām kwēēnuutaab kēnyiitaab 60-62 KK (kasee Yeyuutēk 28:16 kuwo taay), koonnam ruutoonyii nyēbo ang'wan. Matwekaat :ruutooyi bakeenke ām Biibilyaa. Kibākookoyi Tiitō Kērēētē ām baani sukōoyoonkyi kaniseetaab wōlooto. Kubākookoyi Tēmētēwō wōliin bo Ēfēēsō sukuyētyēēchi kaniseetaab wōlooto. Kiwo :Bāwulō nkit ākoy Filiibi ām Maketoonnya. Kisirchinēē wōlooto Tēmētēwō barweenyii nyēbo taay āk nyoo kisirchinē Tiitō. Mātookunoot :kēnyiit nyēē /kīkēēsirē barwaani nteene /kiisōotyinē kule wuu nyēē ki kēnyiitaab 66 KK.

Kiyēē mii āriit: Kiyyimē :wuuyinwēk chēē tēerchiin kaniseetaab Ēfēēsō. Wuuyinwēchoo ku kiruutēkaab Yuutayeeek ānkiyibē kirisiyēetaab tukun kubo saayeet ām kēlto nyēē kimeēnkētē. Kiisōōtē :Kirikiik kereeryaanto kule miyootēch :tukuuk tukul ām kōōrēēt āk kule kimāchāmtooy :Yēyiin chii ākoy tōōs baateey yoo kāākunyōōr :chii ng'oomnān nyēbo kwōng'uu. Nto subak yoo karub :chii kiruut kuu: /kēēkir āmit alak, tukun chēē /kēēyyēē āk mbo kule mātuuyo :biich choo kiikoomut keey. Kiinach Bāwulō :kāānētuutēchu kunyoo, kisirchi Tēmētēwō barwaani kōōkiimēē kule kuyēchinē Yēesu Kiriistō yiisyēēt ām mooyēēt akeenke. Irwookyinē mbo choorwaaniitēnyinyii tāku āybēeryoo, kurubta keey āk wōlēē /kiintōochintooy biikaab Kiriistō.

Kiyēē āmu: Iwuruurē :kāānētuutēkaab lembech wōlēē mākuwuuyiit :so-boonnyoo. Māchāktōōs kiinkētē ng'aleekaab manta sukung'eeet keeyeeet keey ankeekerekte kāānētiisyēetaab lembech āk Buunyoontēēt simāturēēch acheek biikaab Kiriistō ankwaaraanta soboonwēkyoo.

Kyoorōōr keey :Bāwulō ānkumākyi Tēmētēwō bēru

¹ Anii ku Bāwulō *lēbkēēyiintēetaab Yēesu Kiriistō kuu wōloo kitōōltoo :Yēyiin nyoo Kāārārookiintēenyoo kubununēē Yēesu Kiriistō nyoo kiikēnēē keey.

² Āsiruung', inying' Tēmētēwō nyoo āchāmiing' ānkyāāyētyēēchiing' icham Yēesu. Kōōbēruuring' :Baaba Yēyiin āk Mokoryoontēenyoo Yēesu Kiriistō, kuriireeniing' ānkukōōning' kaalyeet.

Iriibēē keey kāānēetik choo mātinyē manta

(1 Tēmētēwō 4:1-7; Tiitō 1:10-11; 3:8-11)

³ Kuu yoo kyāāmwoowuung', āmiitē āwētii Maketoonnya, māchāktōōs ibuur Ēfēēsō sukung'eeet ibōlchi biiko alak kusaanee keey kōōnēētē tukuuk chēē mābo man. ⁴ Kusaan kōōbootyinē āsiiswēk kurār tyoonkōōchoy chēē mābo laat āk kutētu koonyōōy chēbo Yuutayeeek chēbo kēny, kuuyu yibu :ng'aleechaa kwiilat āk wookuut, yoo /kātākēēyēchinē Yēyiin yiisyēēt ām manta. ⁵ Kiyēē burē siibōlchi bichu ku kule kunyōōr chamateet kubununēē mooyēēt nyēē lēl ankuuyey kiyēē inkētē kule bo man ankookaasee keey Yēyiin. ⁶ Kiikuchunnyēē :alake kookaasee keey Yēyiin ānkuyēēlchi ng'al

buch chēē mābo man. ⁷ Bērē :bichoo nto yēk kāānēētikaab kiruutēk nteenee -mēēnkētē kiyēē ng'āloolēē nto mbo kiyēē ikiilchinē keey kurāru.

⁸ Kiinkētē kule kāroomēch :kiruutēk, yoo kāyēyiisyēē :chiito ām kēēlto nyēē karaam. ⁹ Māchāksē :chii kōōnkētē kule mēēberē /kikēēyēyē kiruutēk kubo biich chēē churtootiin, nteenee /kikēēyēyē kubo biiko chēē mā churtootiin āk choo māchāmē /keebayta. Bo subak :kiruutēk biiko choo -mēēywēyē Yēyiin, choo choolwookēnootiin, choo mā tiliilēch āk choo āwēēsēch. Bo subak :kiruutēk biiko choo rumē sikiikwaa āk choo bākākiisyootē, ¹⁰ choo mārtooy, choo sikōrē keey, āk choo chōōrē biiko. Bo choo ibērbēēriisyē āk choo mōlōlchinē biich ng'al āk kiy ake tukul nyoo mārubtooy keey kāānēētutēkaab man. ¹¹ Miitē :kāānēētutēchoo wōlēē bo lōkōōywēk chēē kāroomēch choo /kikiitōōrwoo kule a-amte. Yēyiin nyoo boonto lēbkēēyyēēt ānkōōtōōrōōroot :nyēē kikoōnoo lōkōōywēchoo kāroomēch.

Wōō :chamateetaab Yēyiin ām wōlēē mii :biiko

¹²⁻¹³ Ābirchinē Mokoryoontēnyoo Yēesu Kiriistō kōōnkōy nyoo kikōōno kāāmuukēywēēk, kuuyu kikasa kule /kiikoosēēnoo keey. Kyāāyēyootē ng'al chēē kimāānkētē kumānāāyēnchinē inee nteenee kuriireenaa. Ānko kyāāng'āloolēē inee nyēē miyaat ānkāāwusootē biikiyii ānkāākwōōtēnootē, kutoola āyēchi yiisyēenyii. ¹⁴ Kinyōōwoo :Mokoryoontēnyoo kaat ām chamateet nyēē kiboontēēnoo ānkoo kimaayemaat :anii. Kiyeya acham inee ānkāākoosēē keey.

¹⁵ Ng'ālyoontēēt nyēē māchāktōōs /kiikoosēē keey amakany :chii kwaam mēt ku kule, kichōōnii :Kāārārookiintēēt Yēesu ng'wēny chokōōrāroochē biiko choo kiikuchoolwookēn, ānku anii :akeenke ām bichotoo :nyēē āchoolwookēnoot nyēē -/mākyoomu!

¹⁶ Ānko kiwuu nyooto, /kikeeriireenaa anii ām biiko tukul sukōōboorunēē :Kiriistō kule iruruunyē mooyēenyii ām wōlēē mii :choo kiikuchoolwookēn. Yoo imuuchāktōōs /kiiraraachaa anii ānkāānyōōru *soboontaab kibchuu-lyo, kōōmuuchāktōōs /kiiraraach nkicheek biiko alak. ¹⁷ Kunyoo, kusilākoy ānkukoonyitākoy :Yēyiin nyoo mākāsāksē ānkubāytooyiisyē kēnyiiis āk kēnyiiis. Kuwuuyiit nyooto.

Kimwoochi :Bāwulō Tēmētēwō kwaam booryēēt nyēē karaam

¹⁸ Wēnyoo Tēmētēwō, ārwookuung' kurubta keey ng'aleek choo kimwooyē *:wōōrkooyik kubo inying'. Yoo 'keerub ng'aleechaa, mākuyēētyēēchiing' sii-am booryēēt nyēē karaam ¹⁹ ankiitas taay ikoosēē keey Yēyiin ankiyey kiyēē inkētē kule karaam. Kiikubootyo :biiko alak chēē kitay kuyey kuu nyooto. ²⁰ Alak ām bichotoo kiikuyey kuu nyooto ku Umenaayo ākoo Alek-isaanta. Kwāātōōrchi Kibrōkōsyoontēēt sukukasee keey kule māmāchāktōōs kung'āloolēē Yēyiin nyēē miyaat.

2

Kōōnēmchinē keey :biiko saayēet

1:6 1Tēm. 6:4, 20; Tiitō 1:10 **1:7** 1Tēm. 4:1-10; 6:3-5, 20-21; 2Tēm. 2:16-18, 23-26; Tiitō 1:10-16; 3:9-11 **1:8** Room. 7:12 **1:10** Kala. 3:19; 5:19-21 **1:10** 1Tēm. 6:3; 2Tēm. 1:13; 4:2-3; Tiitō 1:9; 2:1, 7-8 **1:12-13** Yēyuut. 8:3 **1:15** Luuka 15:2; 19:10; Room. 5:8 **1:16** 1Kōōr. 15:9-10 **1:18** 1Kōōr. 9:24-25; 1Tēm. 4:14; 6:12; 2Tēm. 4:7-8 **1:19** 1Tēm. 1:5 **1:20** 1Kōōr. 5:5; 2Tēm. 2:17; 4:14

¹ Ng'alyoontēēt nyēbo koomānuut miisin ku kule isooyē Yēyiin ānkiibirchinē kōōnkōy kubo biiko tukul. ² Māchāktōōs /kēēsoochinē bāytooyik āk kāāntōōyik sikēēminy ām kaalyeet āk tāloosyēēt ānkiinēmchinē keey Yēyiin ānkiibuur nyēē /kēēkoonyitēēch. ³ Yoo kakeeyey kuu nyooto, ku karaam ānkōōng'ērēēche Yēyiin nyoo Kāārārōokiintēēnyoo.

Irārōochē biich :Yēyiin kubununēē lōkōōywēk chēē kāroomēch

⁴ Māchē :Yēyiin kule /kiiraraach biiko tukul kōōnkēt ng'alyoontēētaab manta. ⁵ Yēyiin ku akeenke nkit, ānku akeenke :chiito nyēē ichoomnyēēch āk Yēyiin. Nto nyooto ku Yēēsu Kiriistō. ⁶ Kiikooyto :Yēēsu soboonyii sukuwālāng'unēē biiko tukul. Kiyityiin :ng'alyoontooni ām āsiiswēk chēē yēmootiin. ⁷ Kunyi, /kikeekweya anii a-amte ng'aleechaa kuu *lēbkkēēyiintēēt. Man :kiyēē āmwooyē. Ānēētē biiko chēē mā Yuutayeeek ākoosēē keey Yēyiin ānkāāmwooyē ng'al chēbo manta.

Kāāburtaab murēnik āk kooruuk choo kiikōōyēnchi Kiriistō

⁸ Mākyiintōōs :murēnik ām yēē /kākiiruruukyi keey kōōtōrōōrē āwunnyēk chēē tiliilēch kusooyē Yēyiin āmānyēēru nto kuyey wookuut. ⁹ Mākyiintōōs :kooruuk kōōlochē keey nyēē karaam. Kōōlochē sirook chēbo koonyit ānkuboonto ātēbutētēk chēē kāroomēch. Māmāchāktōōs kōōlētētē buutēēk kule /sikēēchōrōkyinē, kōōlochē chobosaak, tukuukaab kaat āk sirooy chēē ālē beesaan chēē chaang'. ¹⁰ Nteenee, māchāktōōs kuboono atēbutētēk chēē kāroomēch chēē misyīnē kooruuk choo kiikōōnēmchi keey Yēyiin.

¹¹ Māchāktōōs kōōnētētē keey :koorko ake tukul ng'aleek ām kēēlto nyēē intusoot ānkōōywēyīisyē.

¹² -Māāchāmchinē koorko kuyēk kāānēētiintēētaab ng'alyoontēētaab Yēyiin nto mbo kule kubayta saanteenyii. Māchāktōōs kusiisynē keey. ¹³ Aatam :nyēē kisimkuyey :Yēyiin kurook, nto mii yoo, chokuyey Aawa. ¹⁴ Mēēbērē ki Aatam :nyēē /kikeekenta kut kuyey ng'ōōkisto, nteenee ki koorkēt. ¹⁵ Māchāktōōs :koorko ake tukul kuriibē kōōnyii āk lōkōkyii ām kēēlto nyēē karaam. Yoo kamuyta, kookaasee keey Yēyiin, kutinyē chamateet, kutiliil ānkuriibē keey, mākutēbto *soboontaab kibchuulyo ākookoy.

3

Kāāntōōyikaab biikaab Kiriistō

(Tiitō 1:5-9)

¹ Mii yu naas :ng'alyoo nyēē māchē /kiyyoong'unēē. Yoo kamach :chii kōōntōōchi biikaab Kiriistō, kāākukwēchi keey yiisyo nyēbo koonyit. ² Māchāktōōs :kāāntōōyiintonoo ku chii nyēē mātinyē lēēlis, ku chii nyēē tēērēē koorkēenyii nkit, kusēwunoot ānkuriibē keey, kukoonyitoot, kururoot :moo ānkōōmuuchē kōōnētētiis. ³ Māmāchāktōōs ku kibōōkityoo āmā chii nyēbo wōōrōōryēēt. Nteenee māchāktōōs kōōntusoot ānku tala, āmāboonto muchas-taab beesaan. ⁴ Māchāktōōs kōōnkētē kuriib kanyii nyēē karaam kukas kule iywēyē :lōkōkyii kutukul. ⁵ Yoo -mēēmuuchē :chii kuriib kanyii kumēēmuuchē kuriib kaniseet. ⁶ Māmāchāktōōs / kēēkwēyē chii nyoo mānāākich ām

2:1 Eféēs. 6:18-19 **2:2** Eesra 6:10 **2:4** Ešēk. 18:23, 32; 2Tēm. 2:25; 2Bēt. 3:9 **2:5** 1Kōōr. 8:6
2:6 Kala. 1:4; Ibu. 9:28 **2:7** Yēyuut. 9:15; Room. 1:5; 9:1; 2Tēm. 1:11 **2:8** Tyēēn. 63:4; 134:2;
 141:2 **2:9** 1Bēt. 3:3-5, 7 **2:10** 1Tēm. 5:10 **2:13** 1Kōōr. 11:3-16; 14:34-35 **2:13** Toowu.
 2:7, 21-22 **2:14** Toowu. 3:1-6, 13; 2Kōōr. 11:3 **2:15** 1Tēm. 5:10, 14; Tiitō 2:4-5 **3:2** Tiitō 2:2;
 Room. 12:13; Ibu. 13:2

ng'ālyoontēetaab Yēyiin kule kōōntōōchi chuut kuuyu imuuchē koontumeer. Nto yooto, +/mākiiitilchi ng'aleek kuu choo /kikiitilchinē Kibrōkōsyoontēt. ⁷ Māchāktōōs :kāāntōōyiintonoo ku chii nyēē tinyē kaayna nyēē karaam ām wōlēē mii :yēēmēt simānyōōr :Kibrōkōsyoontēt bārooyinto nyēē katechee.

Toorētik

⁸ Māchāktōōs :nkicheek toorētikaab biikaab Kiriistō kukoonyitootiini nyēē māwēechwēechē ng'al, āmā kibōōkitiis, nto kutōortoooy :moonik kumach beesaan. ⁹ Māchāktōōs kukiilchi ām mooyēēt akeenke ng'ālyoontēetaab manta nyoo /kiikēng'oong'wēech ānkuyēyē kiyēē inkētē kule bo man.

¹⁰ Māchāktōōs /kēētyēmtoooy bichoo kutoombo /kēēkwēyē. Nto yoo mātinyē ng'ālyoo, /kēēchāmchi kuyēk toorētik.

¹¹ Māchāktōōs :nkicheek kooruuk chēē toorētik* ku chēēbyōōsōōy chēē koonyitootiini, chēē māyēyootē seemseem. Māchāktōōs ku koor chēē riibē keey /ānkiikosēē keey ām kiy ake tukul.

¹² Māchāktōōs :chii ām torētichoo kutēērēē koorkēenyii nkit ānkuriibē lōkōkyii āk kanyii ām kēēlto nyēē karaam. ¹³ Chii ake tukul nyoo kāyēyiis nyēē karaam, kōōloong'u keey ām komostaab ng'ālyoontēetaab Yēyiin ānkukich ām manta nyēbo Kāārārookiintēt Yēesu.

Manta nyēē wōō nyēbo Yēyiin

¹⁴ Ānkoo sinee āboontēē mooyēēt kule +māāchōōnii wōloo imiitē, āsirung' ng'aleechu si ¹⁵ yoo kaakaay keey, 'kēēnkēt wōlēē māchāktōōs kōōbuurtooy :biikaab Kiriistō. Bichooto ku choo kikwey :Yēyiin kuyēk cheechii. Tolochta :bichoo āk sisinēt nyēē iyyoong'unēē :manta. ¹⁶ Ng'ālyoo nyēbo man kule wōō :kiyēē kiikung'oong'wēech Yēyiin:

/Kikēēsich inee kuu chii ake tukul,

kiiboor :Tāmirmiryēetaab Yēyiin kule churtaat.

Kikas :nkicheek malayikaanik.

/Kikyaamtaat inee ām kōōrōōsyēk.

/Kikiiyēnchi ām kōōrēt,

/ānkēēyib kuwo barak wōloo mii :lēbkēēyēēt.

4

Māchāktōōs /kēētāyē kāānēētēyēwēk chēē mābo man

¹ Ibooru :Tāmirmiryēetaab Yēyiin kutook kule ām bēsyoōsyēk choo kwoonii, mākuchuunnyēē :biiko ng'ālyoontēetaab manta ankurub ng'aleekaab biiko choo tēwēchē :tāmirmirook chēē miyootēch. ² Ibērbēēriisyē :bichoo āmēēkōōnkētē ng'ālyoontēt nyēbo man āk nyēbo ng'wiiynan. ³ Yēētēē biiko kōōmutiis āk kule kumaam āmiik alak ānkoo kiyēyē :Yēyiin āmiichoo kule kutaach :biikyii choo inkētē manta ankwaam kubirchinē inee kōōnkōy. ⁴ Karaam :kiy ake tukul nyoo kiyēyē :Yēyiin kunyoo, māmāchāktōōs /kēētāyē kiy mbo akeenke yoo /kakeetaach /kēēbirchinē Yēyiin kōōnkōy. ⁵ Yēyē :ng'ālyoontēetaab Yēyiin āk saayeet kutililiit :kiy ake tukul nyēē kiyēyē Yēyiin.

⁶ Yoo 'kēēboorchii mbo ng'ēetaabiya ng'aleechu, 'keeyey ām kēēlto nyēē karaam yiisyēetaab Kāārārookiintēt Yēesu. Nto yooto imiitē ititirēē

3:7 Tiitō 1:6-9; 1Bēt. 5:1-4 * 3:11 Nto: kooruukwaa. 3:11 Tiitō 2:3 3:15 Ēfēs. 2:19-22

3:16 Mat. 28:18-19; Māārkō 16:20; Luuka 24:50-51; Yooowa. 1:14; Yēyuut. 2:33, 36; Room. 1:3-4; Ēfēs. 1:20-21; Filib. 2:6-11; Kolos. 1:6, 23; 1Tēm. 2:7; 2Tēm. 4:17; Ibu. 1:6, 13; 2:9 4:1 Mat. 24:10; 2Tēm.

3:1 4:3 1Kōōr. 10:30; Ibu. 13:9 4:4 Toowu. 1:31; Māārkō 7:15

ng'ālyoontēetaab manta nyoo /kikiineetiing' nyoo irubē. ⁷ Itay tyoonkōochoy chēbo bēerbēeryo chēē mārubtooy keey āk Yēyiin. Ichōbāksē ākookoy inēētē keey ibuurē kuu wōlēē māktooy :Yēyiin. ⁸ Yoo 'keeneet bōōrng'uung', māku'yētyēēchiing' ām kōōroni, nto yoo 'keeneet keey ibuurē kuu wōloo māktooy :Yēyiin, māku'yētyēēchiing' ām soboontaab kōōroni ākoo nyēbo kōōrēt nyoo mākuchō.

⁹⁻¹⁰ Kiikoosē keey Yēyiin. Inee :Kāārārōokiintēt nteenee chēē irāroochē, ku biiko choo iyēnchinē inee. Māchāktōōs / kēētiyyē mēt ng'aleechaa ānkuyēmāktōōs / kēēchāmē kutukul. Kiyooto :nyēē kēēmiitē kēēng'ētiichinē keey. ¹¹ Ng'aleechaa chēē māchāktōōs 'ikiimē yoo 'inēētiisyē.

¹² -Meekany kumoontiing' :biiko kuuyu tēēmining'. Nteenee inyiing' :nyēē māchāktōōs kukāsēēniing' :biiko tukul choo kiikōōyēnchi ng'ālyoontēt, wōlēē ing'ālootoy āk wōlēē itēbtooy, wōlēē ichāmtooy biiko, wōlēē 'iyēnchintoy Yēyiin āk tiliilinto nyēē iboontē. ¹³ Iyēyiisyēē bārooyinto nyoo mii kumanaayitu, isumānchinēē biiko ng'ālyoontēt, i-āmchinēē ānkiinēētēē. ¹⁴ -Meechwees kāāmuukēywēēchoo kirōōbuung' :Yēyiin kubununēē kiyēē kimwooy *wōōrkooyoontēt ake yoo kitiinyēēniing' āwunnyek :kāāntōōyikaab biikaab Kiriistō. ¹⁵ Iyēyē tukuuchoo kibtaman ānkiinēmchinē keey kutukul sukung'et kukas :chii ake tukul wōlēē imiitē itāstoy taay. ¹⁶ Māchāktōōs irōōtootē soboong'uung' āk ng'aleek chēē 'inēētē. Imuytoochi tukuuchoo kuuyu, yoo keeyey kuu nyooto, +meeraraachakse :inyiing' āk biiko choo 'inēētē.

5

Ibooru koonyit

¹ -Mēeryōōnkyinē booyoo yoo imiitē iyisu, nteenee ing'āloolchinē kuu kōōn. Iyibē nkicheek āybēeriik wuu nyēē mbo ng'ēetaabkoomēt. ² Iyibē cheebyoosya ake tukul wuu nyēē koomēt. Nto tibiik, inam choo wuu nyēē mbo chēēbkoomēt ām kēēlto nyēbo tiliilinto.

Wōlēē māchāktōōs / kēēriibtooy musukuunēk

³ Māchāktōōs / kēēyētyēēchinē musukuunēk choo mātinyē chii nyēē kāriib. ⁴ Nteenee yoo boonto :cheebyoosya nyēē musuku lēēkōōy nto muchōkōrōōn, kumāchāktōōs :lōkōchoo kuriib sikiikwaa, kuukaanyii nto kōōkōōnyii sukōōboorunēē yooto kule iywēyē Yēyiin. Yoo kayey kuu nyooto, kumii kuyoooy kiyēē / kikēyēyēchinē icheek, ng'ālyoo nyēē chāmē :Yēyiin. ⁵ Koorko nto cheebyoosya nyēē kiikung'ēt nkit ku musuk kumāchāktōōs kōōkēnēē keey Yēyiin nkit ānkuriirchinē bēēt āk kwēēmooy kule kuyētyēēchi. ⁶ Nto koorko nyoo musuk ankicham tukun chēbo leles, kukiikume :nyoo kusobē. ⁷ Māchāktōōs imwoochi nkicheek biiko ng'aleechu, sukung'et mariirtee chii. ⁸ Chii ake tukul nyoo māyētyēēchinē tilyōōnuutēkyii ānku miisin biikyii choo bo kō, kāākutāchiin āk ng'ālyoontēetaab Yēyiin. Miyaat :chiichoos kusiir nyoo mānēyēnchi ng'ālyoontēetaab Yēyiin.

⁹ Yoo /sikiyiitiy cheebyoosya nyēē musuk komostaab choo yēmē /kēētoorēt kumāchāktōōs kukiikukeeytee kēnyisyēk tāmānwookik lo. Māchāktōōs ku cheebyoosya nyēē mānāāchoonchooyēnoot ¹⁰ ānkitookunoot ām yēyuutēk chēē kāroomēch kuu wōlēē kiriibtooy lōkōkyii, wōlēē kitooktooy tāyēēk, wōlēē

kiyēētyēēchintooy biikaab Kiriistō, wōlēē kitoorētitooy biiko choo nyāliltōōs āk mbo tukuuk alak chēē kāroomēch chēē kiikuyey.

¹¹ Māmāchāktōōs / kēēsirtooy musukuun choo tākuminkēēch kuuyu yoo kabiirta :muchastaab bōōrwoonikwaa wōlēē kiikōōnēmchintoochi keey Kiriistō, kumach / kiimut. ¹² Yooto, kōōsākūy keey / kiitiilchi ng'al, kuuyu kākūwiiri kiyēē kiikukuurtoochi Yēyiin. ¹³ Ilumootēē :kooor chēē wuu choo koorin kōōbootootē āsiiswēkwaa. Māwuu nyooto baateey, nteenee yēyoote mbo subak seemseemnyet kōōwutootēē keey ng'al chēē mā cheekwaa ānkung'āloolootē mbo ng'al chēē māyēmāksē. ¹⁴ Kunyoo, āmwoochinē musukuunēk choo tākuminkēēch kule kucheeng' saanik ānkuriib lōkōkwaa āk kooriikwaa simānyōōr :Buunyoontēēt bārooyinto nyēē kang'alaalee icheek nyēē miyaat. ¹⁵ Kookuweech keey kēny :alake kuba wōlēē mii :Syetaani ankookurub ng'aleekyii.

¹⁶ Nto yoo mii :cheebyoosya nyēē kiikuchamta Yēyiin ānkuming'tooy keey musukuunēk, kumāchāktōōs kuyēētyēēchinē musukuunēchoo ām kēelto ake tukul. Māmāchāktōōs kubākookyū nyikiisinoo kaniseet. Yooto, mākyūēētyēēchi :kaniseet musukuunēk choo minyē nkityō.

/Kēēkoonyitē kāāntōōyikaab kanisa

¹⁷ Māchāktōōs / kēēkoonyitē / ānkēētyēēchinē booyikaab kanisa choo tinyē kāāntōōysēt nyēē karaam, ānku miisin choo āmtooy ng'ālyoontēēt ānkōōnētē. ¹⁸ Mwooyē :sirutēk kule, “-/ Mākēērātē yēeyto kuutiit yoo yēyiisyē.”† Nto subak, “Yēmē :chii nyoo kākūbirto nkuruukyūi kunyōōr kiy.”†

¹⁹ Māmāchāktōōs simiyēnchinē ng'ālyoo nyēē / kākēēmwooy / kēēng'āloolēē booyik nyēē miyaat, nteenee ākoy baateey yoo kākūmwooy :biiko chēē yitē āyēēng' nto sōmōk kule wuu nyooto. ²⁰ Yoo kāchoolwookēn :kāāntōōyik, 'iburyoong'tooy kukāsē :biiko, sukung'eet kōōywēyē :chuut alak.

²¹ Kunyoo ii, Tēmētēwō, āmwoowuung' ām taayeetaab Yēyiin āk nyēbo Kāārārookiintēēt Yēesu āk mbo ām taayeetaab malayikaanik choo kwēyootiin kule, irub ng'aleechaa nyēē -mēekwēyē chii. Māmāchāktōōs ichāmē biiko alak kusiir alak. ²² -Mēēsāmsāmānē keey yoo itinyēē chii āwunnyēk itōōlchinē yīisyēētaab Yēyiin -ameekany kunaming' :ng'ōōkistaab biiko alak. Ibuur itiliil. ²³ -Mēēyyēē bēēko baateey, nteenee imōōsē *tifaayiyik tisich kubo bōōrtaab moo nyoo iyīimsētiing' btaman.

²⁴ Mēēmuchāktōōs kōōyēēlākūis :ng'ōōkiswookikaab biiko alak, nteenee / simkēēkāsē bakeenke / kumānāābokiitiilchinē ng'al. Nto chēbo alak, kōōyēēlōotūn ākoy bēsyoonoo +/ mākiitiilchi ng'al. ²⁵ Ām kēelto nyēē wuu nyooto, simkutookoo :kāroomnyēētaab yēyuutēkaab biiko alak, āmāwunyāktōōs ākookoy :choo iyēēlōotūn.

6

Wōlēē māchāktōōs kōōbuurtooy :motwoorik

¹ Māchāktōōs :motwoorik kōōywēyē mokorēēnikwaa sukung'eet -/ mākēēng'āloolēē Yēyiin nyēē miyaat āk mbo kāānētētyēwēkyoo. ² Māmāchāktōōs :motwoorik choo kiikōōyēnchi :mikorēēnikwaa Yēyiin kōōywēyē mokorēēnichoo kisich, kuuyu mbo ng'eetaabiya ām Kiriistō.

Nteenee, mächāktōōs kuyēyē yiisyēēng'waa kutook, kuuyu chēē yēētyēēchinē :yiisyōōnuutēchoo ku choo kiikōōyēnchi ng'ālyoontēētaab Yēyiin. Ng'aleek chooto :chēē mächāktōōs inyiing' Tēmētēwō 'inēētē ānkikiimē biiko kurub.

Kāānēētiisyēēt nyēbo lembech āk bāyiti nyēbo man

³ Chiito nyoo kaakoobetyeenyee key wōlēē mii :Mokoryoontēēt Yēesu Kiriistō ankooneet ng'al chēē mābo man, ⁴ kukiikoolaambuuch nyoo :ng'aseetaab key amēēnkētē kiy. Kicham :chiichoo kwiilat āk wookuut. Yibu :ng'aleechaa kōōtuuyiiti key :biich moon. Kuwookuut, kung'alalaatee key nyēē miyaat, kōōsōōtyēēchinē alak nyēē miyaat, ⁵ ānkuchuuunchuuntōōs :mētēwookaab bichoo kubo kāāsōōtyēwēēk chēē miyootēch chēē boonto. Bichuutēchu :chēē /kiikēēbuutēē ng'ālyoontēētaab manta ānkōōsōōtē kule tōōs yoo kasyeem :chii kurub kēēltaab Yēyiin ku kēēlto :nyooto nyēē yēyē chii kunyōōr bāyiti am kōōrooni.

⁶ Nteenee, yoo kēēnēmchi key :chii yiisyēētaab Yēyiin, amēētuyiitiyinē ake moo, kāākunyoōr bāyiti nyēē wōō miisin am Kaab Yēyiin. ⁷ Mēēbērē /kikēēsiktēēch kiy, amākēēbēētooy kiy kōōyiyin kākēēbēku. ⁸ Nteenee, yoo kēēnyōōru kiyēē kyoomē āk kiyēē küloochē, kuyēmēēch :chooto. ⁹ Nto biiko choo bērē nto cheeng' tukuuk sukumokoroon, kutōōrchinē :ng'aleechaa tyēmiisyēēt ankutech. Tōōrchinē :ng'aleechaa kuyey tukuuk chēē chaang' chēbo bēēr-bēēryō āk mbo muchastaab tukuuk chēē iwoong'tooy biich. Tōōrtooy :ng'aleechaa biiko kubootoy ānkwooroon. ¹⁰ Toowunēē key :miyootyēēt wōlēē wōō muchastaab beesaan. Biiko choo loosyootē kumāchē beesaan kukiikuchunnyēē ng'ālyoontēētaab Yēyiin ānkuyibchī key ng'woonin nyēē -/mākyoomu.

Kiyēē kiikāloonchi :Bāwulō Tēmētēwō

¹¹ Nto inyiing' nyoo ibooyē Yēyiin, mächāktōōs isatee key wōlēē mii :ng'aleechaa ankiirub soboonto nyēē churtaat, inēmchi key Yēyiin ankiikaasee key inee, ichāmē biiko alak, imuytoochinē ng'al ānkittālyaiitu. ¹² I-am booryēēt nyēē karaam kubo ng'ālyoontēētaab Yēyiin. Inkēt kule kikuuring' :Yēyiin inyōōru *soboontaab kibchuulyo. Kunyi, 'ikiilchi soboonoo 'kiichāmchiintōōsii kukasē :biiko chēē chaang'.

¹³ Am taayeetaab Yēyiin nyoo ikoochinē kiy ake tukul soboonto āk mbo am taayeetaab Yēesu Kiriistō, nyoo kichāmchiin am taayeetaab Bōōntyō *Bilaato kule inee ku Kāārārōokiintēēt, amwoowuung' kule ¹⁴ ikiilchi ng'ālyoontēētaab Yēyiin. -Meekey inyōōru tisyā nto mbo kule /keeng'alaaaleeniing' nyēē miyaat. Iriib kuu nyooto ākoy bēsyēēt nyoo kāchōōnēē :Mokoryoontēēnyoo Yēesu Kiriistō. ¹⁵ Mākukwēryoon :Yēyiin am bēsyēēt nyoo kiikōōtōōrto :inee. Itōrōōroot :Yēyiin ānku inee nkityō :bāytooyiintēēt. Inee :bāytooyiintēētaab bāytooyik ānku mokoryoontēētaab mokorēēnik. ¹⁶ Yēyiin nkityō :nyēē māmēē ānkuminyē am lēbkēēyyēēt nyēē mākāsāksē. Māmii :chii nyēē kiikukas Yēyiin nto mbo nyēē imuuchē kukas. Kukoonyitākoy :Yēyiin ānkubāytooyiis ākookoy. Kuwuuyiit nyooto.

Biikaab Kiriistō chēē boonto bāyiti

6:2 Ēfēēs. 6:5-8 **6:3** 1Tēm. 1:3, 10 **6:4** 2Tēm. 2:14 **6:6** 1Tēm. 4:8; Ibu. 13:5 **6:7** Āyub 1:21 **6:9** Kāālēw. 15:27; 28:22 **6:11** 2Tēm. 3:17 **6:12** 1Tēm. 1:18; 4:14 **6:13** Mat. 27:11-26; Yoowa. 18:28—19:16 **6:14** 1Tēm. 1:3, 18 **6:15** Yēyuut. 1:7 **6:16** Chuy. 33:20; Tyēēn. 104:2; Yoowa. 1:18

¹⁷ Imwoochi choo boonto bāyitit ām kōōrooni kule māng'āsē keey āmātiyēē mēt tukuuchoo. Tukuuk choo chēē -/mākiinkētē batay āk moo. Nteenee kiyēē mächē kuyēyē kukutiyyēē Yēyiin mēt nyoo kōōnēēch kiy ake tukul kuyem ānkuyēyēēch :tukuuchoo keeng'erech. ¹⁸ Imwoochi bichoo kuyey ng'aleek chēē chaang' chēē kāroomēch, kuyēk biich chēē leelach :moonik ānkuchāmē kuyēmtooy tukuuk āk biiko alak. ¹⁹ Yoo kayey kuu nyooto, kāākuyēytoochi keey bāyitit nyēē tiyyēē keey ām kōōrēēt nyoo chōōnii, sukung'eet kukiilchi soboontaab manta.

Ng'aleek chēbo lētuut

²⁰ Tēmētēwō, kāāmwoowuung' kule -meekuste iyey ng'aleechaa tukul choo kiikōōtōōruung' :Yēyiin. Isatee keey kwiilateet nto wookuut nyēbo bēērbēēryo nyoo yēyē :choo ng'āsēē keey kiirnātēēt nyēē mā bo man. ²¹ Yēyē keey kule ng'oōmēch, nteenee kiikuchunnyēē ng'ālyoontēētaab Yēyiin. Kōōbēruurook :Yēyiin.

Barweetaab Äyēng' nyēē kisirchi :Bāwulō Tēmētēwō

Taayta

Siriintēēt, yēē /kikēēsirē āk wōlēē /kikēēsirēē: Yu kaakoowaany :Bāwulō ruutoonyii nyoo kibo ang'wan, kooyeey Rooma. /Kikeekerta subak kō nto yitoy /keeratee nyōrōōrōōnik. Kisirē barwaani bēsyōōsyēkyii chēbo lētut kurataa kukaakuriik wokubakach :bāytooyiintēēt Nēērō nyēē ki rumiin kibkerkoong'nyaa. -/Mākiinkēt kule ki āyu yēē /kikēēsirē barwaani nteenee ākoy /kikēēsirē kukābēk :maata nyoo kibo Rooma ām kēnyiitaab 64 KK kutoombo kōōkētē keey :Nēērō ām kēnyiitaab 68 KK. Isōōtē :biiko wōlēē wōō kule /kikēēbakāchē Bāwulō kēnyiitaab 67 nto 68 KK. /Kikiiyookyine Tēmētēwō barwaani kumiitē Ēfēēsō.

Kiyēē mii āriit: Kikas :Bāwulō kule kikiikubakaakta :chōōrōōnuutēkyii, kunyoo kisirchi Tēmētēwō barwaani kuuyu kikiikung'ēēlēnchi miisin kut kwoomchi :yēēmootēēt kule nto kas Tēmētēwō. Nteenee kimātinyē ārookēnēēt ake tukul kuuyu kiinkētē kule ānkoo kimii wokubēku :soboonnyii ām lēēkitō, kitinyē kāākēnēēt kule mākuriib inee :Yēyiin ām nyaliilta nyoo buntēē :inee ām bēsyōōsyēchoo ng'eri yoo tākumiitē kōōrēēt kutoombo kut kōōwutē wōlēē mii :soboontaab kibchuulyo.

Ibooru :Bāwulō ām barweenyii kule riirēē :inee miisin biikaab Kiriistō choo kiikubuntēē wuuyinwookik āk wusiisyēēt kumii :icheek ng'wēnyuutaab bāytooyiintēēt Nēērō. İkomkoomu Tēmētēwō kule kuriib kāāyēnchinooyēēt ām lōkōōywēkaab Kiriistō ankwaamta lōkōōywēchoo ām nyikanateet ānkoo kumiitē :wusiisyēēt. Kimāchāktōōs mbo kōōburyoong'to choo inēētē ng'al chēbo lembech.

Kiyēē āmu: Kiyēē irābchinē :barwaani miisin kukōōkomkoom biich kule /kēēmuytoochinē ng'al ānkoo ku chaang' :wuuyinwēk. Yēyiin nkit :nyēē mākubāw kiy ake tukul ānkutuwēnē choo ikēnēē keey inee. Māchāktōōs kurubē wōlēē kiwuu :soboontaab Bāwulō.

Kyoorōōr keey :Bāwulō ānkumākyi Tēmētēwō bērr

1 Anii ku *lēbkēēyiintēēt Bāwulō nyoo āyēchinē Kāārārōokiintēēt Yēesu yiisyēēt. Kitoola :Yēyiin ānkōōyookwoo chāā-āmchi biiko kurubta keey āk *soboontaab kibchuulyo nyoo kikuurtoowēēch kubununēē Yēesu Kiriistō. 2 Āsiruung' inyiing' wērinyyu Tēmētēwō nyoo āchāmē miisin. Kōōbēruuriing' :Baaba Yēyiin āk Mokoryoontēenyoo Yēesu Kiriistō. Kuriireeniing' ānkukōōning' kaalyeet.

Māchāktōōs /kēētirē /ānkiikoosēē keey Yēyiin

3 Ākutunkynē Yēyiin kuu wōloo kiyēytooy mbo :kuuko ānkāāyēyē kiyēē ānkētē kule karaam. Kuuyu āsōōtiing' ākookoy, āsoowuung' bēēt āk kwēēmooy ānkāābirchinē Yēyiin kōōnkōy. 4 Yoo kaasoot wōlēē 'kiiriirte bēsyoonoo kyāābākooktiing', kwoomchoo :yēēmootēēt kule nto akasiing' saang'erech. 5 Ānkētē kule 'ikoosēē keey Yēyiin miisin. Kikiikoosēē keey :kōōkōōng' Lōyis Yēyiin āk koomēt Yuuniis, wōlēē ānkētitooy kule imiitē :nkinyiing' iyēyē kuu nyooto.

⁶ Kunyi, kurubta keey āk yooto, āsōōtuung' kule ikany kōōmwō keey :kāamuukēyēwēek choo kirōōbuung' :Yēyiin yoo kyāātiinyēēniing' āwunnyēk. ⁷ Mānāākōōnēech :Yēyiin Tāmirmiryēēt nyēbo muyātēēt, nteenee kikōōnēech nyēbo nyikanateet, chamateet āk riibēētaab keey. ⁸ Kunyoo, -meekany kunaming' :muyātēēt yoo +meeng'alaale Mokoryoontēenyoo nto yoo isōōtoo anii nyoo /kiikerata kubo inee. Nteenee, ikany kēenyāliilichē :tukwaay kubo lōkōōywēk chēē kāroomēch kukōōniing' :Yēyiin nyikanateet.

⁹ Kiiikooraacheech :Yēyiin ānkiikukuurēēch kēēyēku biikyii. Manaayey kuu nyooto kubo kiy ake tukul nyēē kiikeeyey, nteenee kubo wōlēē mātkooy :inee nkit ām mooyēenyii āk mbo subak kubo chamateenyii nki-tyō. Kisimkuchameech :Yēyiin /kumānāākēētoow kōōrēt ¹⁰ ānkōōboorwēēch chamataanaa ām chōōnēētaab Kāārarookiintēenyoo Yēesu Kiriistō. Ki-ikōōsyēentoowēēch :Kiriistō meet ānkwoorōōrwēech kēēlto nyēbo *soboon- taab kibchuulyo kubununēē lōkōōywēk chēē kāroomēch. ¹¹ Kunyoo, kooku- toola :Yēyiin a-amtaate lōkōōywēchu, āyēku *lēbkēēyiintēēt ānkāānēētootē ng'alyoontēētaab manta. ¹² Kiyooto :nyēē /kiinyāliilchoo kuu nyiitēnyi. Ānkoo kuwuu nyooto, -māmuyoot, kuuyu ānkētē chiichēē kyāāyēnchi ānkāātinyēē man kule imuuchē kuriib kiyēē kiikōōtōōrwoo ākoy bēsyoonoo iyēēwunēē.

¹³ Tēmētēwō, 'inēētē biiko kuu wōloo kyāānēētitooy :anii ānkiikoosēē keey Kāārarookiintēēt Yēesu ānkiichāmē biiko kuu wōloo kyāāyēytooy :anii. ¹⁴ Ikaaman ng'aleechaa kāroomēch choo /kiikiitōōruung'. Kuyēētyēēchiing' :Tāmirmiryēētaab Yēyiin nyoo minyē āriinyoo.

¹⁵ Ābērē 'inkētē kule kookubakaaktaa :chii ake tukul nyēbo yēēmēētaab Eesya kuboonto keey Fukēēlō āk Eermokeen.

¹⁶ Āsooyē kule kuriiree :Yēyiin kaab Ōnēsifōōrō nyoo kimāmuyoot chokukasa arataat. Kichokōōbāybooyoo ānkōōtitiitiroo btaman. ¹⁷ Yu kāwokuyit Rooma, koomuuch kucheeng'ateena wōlto ake tukul ākoy kut wokunyōōrwook. ¹⁸ Ābērē 'inkētē kubooiyit man kule kiyēētyēēchoo :Onēsifōōrō ām kēēlwook chēē chaang' yoo kyāāmiitē Ēfēēsō. Lēyyē, kuriiree :Mokoryoontēēt Ōnēsifōōrō bēsyoonoo itiiilchinē biiko ng'al.

2

Kiyēē māchāktōōs kuyēyē :Tēmētēwō yoo kānyōōr nyāliilutēk

¹ Wēnyoo, Tēmētēwō, ikiil, kuuyu 'inkētē kule chāmiing' :Kāārarookiintēēt Yēesu ānkutiinying'. ² Nto tukuuk choo 'kiikāsē ā-āmu ām taayeetaab bi- iko chēē chaang', itōōrchi choo biiko chēē /kiikoosēē keey ānku chēē imuuchē kooneet biiko alak. ³ Imuytoochi nyāliilutēk kuu chii nyēē āmē booryēt nyēē karaam kubo Kāārarookiintēēt Yēesu kuu wōloo kēēyēytooy :acheek. ⁴ Yoo kēēwutēē keey :chii nyēbo lukētē ng'aleekaab biikaab yēēmēēt, -mēēng'ērēēchē nyēē wōō nyēbo lukētē. ⁵ -/Mākēētuwēnēē chii loong'ēētaab labateet yoo kamarub mākuutēkaab kaang'weeneet. ⁶ Kāābātiin nyoo ikiilch- inē keey kāābātiisyēēt ku nyooto :nyēē māchāktōōs /simkiikoochinē āmiikyii chēbo yiisyēēt. ⁷ Tēmētēwō, irōōtootē kiyēē āmwooyē, kuuyu makuyeying' :Mokoryoontēēt inkēt ng'aleechu tukul.

⁸ Inkēt kule king'eetee meet :Yēesu Kiriistō nyoo kichōōnēē kōōtaab *Tāwuti. Kuuyu ā-āmtootē lōkōōywēchu kāroomēch, ⁹ kaanyalil kut /kēērātoo wuu nyēē kaanyeeree ng'al. Nteenee, mēēmuuchāktōōs /keerat ng'ālyoontēētaab Yēyiin. ¹⁰ Kunyoo, āmuytoochinē kiy ake tukul kubo choo kiikukwey :Yēyiin, nto anyuun kooraraach nkicheek :Yēesu Kiriistō sukunyōōr lēbkekēyyēētaab kibchuulyo. ¹¹ Ng'ālyoo :nyoo nyēē /kēētiyēē keey kuuyu, "Yoo kākēēbēku āk Kiriistō
+mābokēēminy āk inee.
¹² Nto yoo kākēēmuytoochi,
+mābokēēbāytooyiisyē āk inee.
Yoo kakeetay :acheek,
+mawokutayeēch :nkinee.
¹³ Ānkoo -/mākiikoosēē keey biiko,
/kiikoosēē keey inee,
kuuyu mātāyē keey :inee nkit."

Chii nyēē chāmtooy :Yēyiin

¹⁴ Māchāktōōs isōōtyinē biiko ng'aleechu: Imwoochi ām taayeetaab Yēyiin kule māmāchāktōōs kukwiilēē keey ng'al. Māmii :kiy mbo kisich :nyēē yēētyēēchinē :kwiilataanaa, nteenee nyēērēē kāāsōōtyēwēēkaab biiko choo yēbchinē yiit. ¹⁵ Isyeem wōlēē /imuuktooy iyey yiisyēēng'uung' ām kēēlto nyēē karaam nyēē chāmtooy :Yēyiin. Kutook kule iyēku chii nyēē mātinyē muyāt ānku nyēē nāmē ng'ālyoontēētaab manta ām kēēlto nyēē churtaat.

¹⁶ Itayee keey imwooyootē ng'al chēē mārubtooy keey āk ng'ālyoontēētaab Yēyiin. Biiko choo iwutootēē keey ng'al chēē wuu choo, mākutāsē taay kulōōyēkiitu miisin ām wōlēē mii :Yēyiin. ¹⁷⁻¹⁸ Makwaamaat :kāānēētiisyēētaab bichoo biiko kuu yoo āmootē :kisēērkeēchēēt kereenkaab chii. Biiko alak chēē kichuunnyēē ng'ālyoontēētaab manta ku Umenaayo ākoo Filēētō. Mwooyē :bichuutēchu kule kiyyakay kēny :ng'eeteetaab meet kunyēērootēē kāāyēchinooyēētaab biiko alak. ¹⁹ Ānkoo kut kuwuu nyooto, tākōōyyoong'oot :tiyyēwoontēētaab Yēyiin /ānkēēkāsēē siruutēchu mwooyē kule, "Inkētē :Yēyiin biiko chēē cheechii." Nto "Chii ake tukul nyēē kuurē Mokoryoontēēt kumāchāktōōs kubakaakta miyootyēēt."

²⁰ Ām kōōto ake tukul nyēē wōō, miitē :tērēkōōk chēē /kikeeyeyee *ta-aabuut āk chēbo *feeteet. Miitē mbo subak :chēbo keetiik āk chēbo mēnēēt. /Kēēyēyiisyēē tērēkōōchu alak /kēēbāyēē tāyēēk, nto chuut alak /kēēkōnōrēē tukuuk chēē mābo koonyit. ²¹ Kunyi, yoo kēētiliilēē keey :chii ake tukul wōlēē mii :tukuuchoo miyootēch mākyūēk terekyeet nyēbo koonyit nyēē imuuchē :chiitaab kōōto kuyēyiisyēē kubo yiisyō ake tukul nyēē karaam kurubta keey āk wōlēē kichōōbto.

²² Tēmētēwō, satee keey muchastaab āybēēr nyoo bo miyootyō ankiirub kēēlto nyoo karaam kuchurta, iyēku chii nyēē /kiikoosēē keey, nyēbo chama-teet āk sinēto. Iyey tukuuchooto kuu wōlōo yēytooy :biiko alak choo sooyē Yēyiin ām moonik chēē tiliilēch. ²³ Itayee keey kwiilataet nyēbo bēērbēēryō āk solwoonti. 'Inkētē kule yibu :ng'aleechaa wookuut. ²⁴ Māmākyinē chii nyoo yēyē yiisyēētaab mokoryoontēēt kuyēyē wookuut. Nteenee

māchāktōōs kutālāyītu ām wōlēē mii :chii ake tukul, kōōnēētiisyē nyēē karaam ānkumuytooy. ²⁵ Nto yoo mii :biiko chēē kwiilē inee, kumāchāktōōs kuyisu muut ānkutinyēē mooyēēt kule imuuchē kōōkoochi nkicheek :Yēyiin mooyēēt kuweek sukōōnkēt manta. ²⁶ Yooto, kōōmuuchē :icheek kusēw ankuchililee mastiitaab Kibrōkōsyoontēēt nyoo kiikunam icheek sukuyey kiyēē mächē :inee.

3

Chuunnyēētaab ng'ālyoontēētaab manta

¹ Irōōtootē ng'ālyoontooni: Mākumiyāitiitu :bēsyoōsyēk choo bo tabanta. ² Mākusoynēn :biiko, makucham beesaan, makukas keey ānkumēēnyo. Mākung'ālōolootēē Yēyiin nyēē miyaat, -mēēywēyē sikiikwaa āmātiny kumwooy kōōnkōy ām kiy. Mākuyēk biich chēē mā tiliilēch ām taayeetaab Yēyiin ³āmātinyē chamateet. Māriirēē biich, mōlōlchinootē biich ng'al āmāriibē keey. Mākukāwōōtēnē ānkuchāmē kuyēyē ng'al chēē miyootēch. ⁴ Mākuchoomtooy chuut ānkutuchinootē ng'al. Mākuyibē keey kule inkētē kiy ake tukul. Mākuyēk biich chēē kicham lelesta āmāchāmē Yēyiin. ⁵ Mākuyēyē keey kule bo Yēyiin, nteenee kutāyē kāāmuukēywēkyii. Isatee keey bichooto.

⁶ Mii :alake ām bichoo chēē bēētootē kēēstoonikaab biiko alak subokōōbērbēērē koor chēē kuskusēch chēē kiikunyikisiyi :ng'ōōkiswookik ānkutōōrtooy :muchas nyēbo kiy ake tukul. ⁷ /Kiinēētē kooruuchoo kibtaman, nteenee -mēēmuuchē kut kōōnkēt :icheek kutukul ng'ālyoontēētaab manta.

⁸ Kwiilē :bichoo ng'ālyoontēētaab manta kuu yoo kikwiilē :Yaane āk Yaambure *Muusa. Kiikutoonkōōyis :bichu ānkiikubooto ām manta. ⁹ Māyitē wuy :bichoo, kuuyu makukas :chii ake tukul bēērbēēryēēt nyēē boonto kuu wōloo /kikēēkāstooy chēbo Yaane āk Yaambure.

Ng'ālyoontēētaab lētuut nyēē /kikiikimchi Tēmētēwō

¹⁰ Tēmētēwō, ābērē 'inkētē kurubta keey āk kāānēētēywēkyuu, wōlēē ābuurtooy, kiyēē ānēmchinē keey ayey āk wōlēē āmoong'tēē keey Yēyiin. Inkētē mbo subak kule -māsimānyēēru ānkāāboontē chamateet āk muytaayeet. ¹¹ Inkētē mbo subak kule kyāāmuytoochi wusiisyēēt nyēē kyāānyōōru āk nyāliluutēk chēē kyāābuntēē yoo kyāāmiitē Antyoorkya, Ikonnyaa āk Luustra. Nteenee kisārwoo :Mokoryoontēēt ām tukuuchoo tukul. ¹² Nto kubooyiit man, +/mākēēwō chii ake tukul nyēē kēēnēmchi keey kurub Yēesu Kiriistō. ¹³ Nto biiko choo choolwookēnootiin, choo ibērbēēriisyootē, mākumiyātyi choo miisin. Kiikutēwēchākiis :choo ānkutēwēchootē biiko alak. ¹⁴ Nteenee, kurubta keey āk inyīing' ii, Tēmētēwō, itāsē taay irubē kiyoo /kiikiineetiing' ankiichamte, kuuyu 'inkētē biiko chēē kiinēētiing' ¹⁵ āk mbo subak wōlēē ki-inkētētē siruutēkaab Yēyiin kung'eetee leekwaanti. Kiikuyeying' :siruutēchoo inkēt kule nyōōru :chii kaararaacheet yoo keekaasee keey Yēesu Kiriistō. ¹⁶ Kwoonēē :siruutēchoo tukul wōlēē mii :Yēyiin. Kāroomēch :siruutēchooto, yoo /kiinēētiisyēē /ānkiiburyoong'tēē biiko /kēēchuulē /ānkiiboorchinē biiko kukārāmiitu kuchurta. ¹⁷ /Kēēyēyē kuu nyooto sukung'eet kuchōbākooy :chi-itaab Yēyiin kutukul kubo yiisyō ake tukul nyēē karaam.

4

¹ 'Inkēt kule mākööyēw :Yēesu sukutoow bāytooyiisyēenyi. Kunyi, ām taayeetaab Yēyiin āk nyēbo Kāārrookiintēēt Yēesu nyoo +māchokōōtiilchi ng'al biiko choo sobtōōs āk choo kiikubēk, āmwoowuung' kule, ² i-āmtooy ng'ālyoontēēt ākookoy ānkoo ku wuuyēch :ng'ala nto ku nyumnyumēch. Imuytoochinē yoo 'inēētē biiko ng'ālyoontēetaab Yēyiin, ichuulē, iburyoong'tooy ānkiikimē. ³ Mākuchō :bēsyeēt nyēē mēekōōmuuchē :biiko kut takucham kiyēē inēētē :siruutēk chēbo man. Makurub :bichoo kiyēē māchē :mētēwookwaa. Mākōōruruukoot kāānēetikwaa ku chaang' chēē māköōnēētē icheek kiyēē kicham kuyēbchinē yit. ⁴ Mākōōmiinkyi mēt ng'ālyoontēetaab manta ānkuwēēkyi keey tyoonkōōchoy chēē mābo man. ⁵ Nto inying', āmwoowuung' kule ikiil ām kēēlwookik tukul. Imuytoochinē nyāliluutēk chēē inyōōru. Iyēyē yīisyēēt nyēē /kēēmākyinē āmtooyiin kule kuyēyē. Iteryeech yīisyēēng'uung' tukul nyoo māchāktōōs kule iyēyē.

Ng'aleek chēē rubtooy keey āk Bāwulō

⁶ Mii wokuyitu :bēsyeēt nyēē / kēēmiitē / bokiiikooytoo / keeyeyeena kōrōsēēk. Kaakuyit :bēsyeēt nyēē āng'ēētēē kōōrooni. ⁷ Kwaa-am booryēēt nyēē karaam. Kwaawaany labateenyuu ānkwāākiilchi manta. ⁸ Kunyoo, mii kukānyoonwoo :kiito ake nyēē +/mākēētuwēnēēnoo. Nto kiyooto ku tuwēnēetaab churtaayeet. Tuwēnoonoto ku nyēē māukōōno :Mokoryoontēēt nyoo churtaat yoo itiiichinē biich ng'al. Mēēbērē anii nkit :nyēē mii chokutuwēnoo, nteenee chokutuwēnē biiko tukul choo mii kōōkēnoonu chōōnēenyi.

⁹ Isyeem wōlēē 'imuuktooy ichōō areet akeenke wōli āmiitē. ¹⁰ Kookubakaaktaa :Teema ānkuwēēchi keey ākoy Tēēsālōōnikē kuuyu kikicham tukuuk chēbo kōōrooni. Kōōkuwo :nkinee Kērēeskē ākoy Kalatyaa ānkōōkuwo :nkinee Tiitō Taalmatyaa. ¹¹ Kwāāng'ētū nkit āk Luuka. Ichōōntē keey Māārko, kuuyu chii :inee nyēē imuuchē kuyēētyēchoo ām yīisyoonyuu. ¹² Kāāyooktē Tukiikō kuwo ākoy Ēfēēs. ¹³ Nyūchoo, yoo ichōōni yiyibwoo kābuutiinyuu nyoo kyāābākookyinē kaab Kāārbō ām Turoowa. Iyibwoo mbo nkicheek kitaabuunekyuu ānku miisin choo / kikeyeytee muuyto.

¹⁴ Kookwaraantaa nyēē -/mākyoomu :kiitoong'iintonoo bo karin nyoo / kēēbērē Alekisaanta. Nteenee mākuyookyi :Mokoryoontēēt ām kiyēē kookuyey. ¹⁵ Kunyi, iriibēē keey :nkinyiing' wōlēē mii :chiichoo, kuuyu kikwiil ng'aleekyoo ām nkuruuk.

¹⁶ Yoo kyāāyēētē keey nyēbo taay, kumwēyēēnoo :chii ake tukul nyēē māmii :mbo akeenke nyēē kichokusārwoo. Lēyyē, āsooyē Yēyiin kunyōōchi bichooto kaat. ¹⁷ Ānkoo kiwuu nyooto, kichō :Mokoryoontēēt ānkōōtitiiroo sukung'et /kiimuuch /kyaamta ng'ālyoontēēt kuchurta kubuntēēno anii nto anyuun, kukas :nkicheek biiko choo mā Yuutayeeek. Nteenee, /kikiiraraacheena kuutiitaab kimakeetyeet. ¹⁸ Makooraraacheena :Yēyiin wōlēē mii :kiy ake tukul nyēē miyaat ānkōōrēētootoo nyēē karaam ākoy wāāwut kanyii ām kibkōōnkōy. Lēyyē, kutōōriit :Yēyiin ākookoy. Kuwuuyiit nyooto.

Kāā-āmiisēēt

¹⁹ Isuboowoo Brisiila āk boontēenyii Akiila āk nkicheek biikaab kaytaab boontēēt Ōnesifōōrō. ²⁰ King'ētunēē :Eraasto Kōōriintō, nteenee kyāābākooku Turōfiimō kumnyaanaat ām Milēētō. ²¹ Kunyoo, isyeem wōlēē 'imuuktooy iyitu wōli kumānāāng'ootyēn :kōōrēēt. Isubooyiing' :Ēbuulō āk Buutē āk Liinuus ākoo Kilaawutyaa āk nkicheek mbo ng'eetaabiya alak tukul.

²² Kuriib :Yēyiin tāmirmiryēng'uung' ānkōōbēruuriing'.

Barweet nyēē kisirchi :Bāwulō Tiitō

Taayta

Siriintēēt, yēē kikeēsirē ak wōlēē / kikeēsirēē: Ki akeenke :Tiitō am Kirikiik chēbo taay kōōyēnchi Kiriistō kubuntēē āntooyiisēētaab Bāwulō am Antyoorkya. Kikiisimkukwey inee :Bāwulō kuyēk toorētiintēēnyii ānkuwēeto keye tuuyēētaab lēbkēeyik nyēē kimiitē Yēerusālēm am kēnyiitaab 49 KK (kas Kalatayek 2:1-3). Kiyēētyēēchi :Tiitō Bāwulō am Ēfēsō am ruutoonyii bo sōmōk. Nto mii yoo kōōyookto :Bāwulō Tiitō wokukas kaniseetaab Kōōriintō. Yu kāwokubēk :bēsyoōsyēkaab Bāwulō choo /kikēērātēē am Rooma, kuwēeto :inee Tiitō am ruutoonyii bo ang'wan ānkubokutoow :tukwaay kaniseet am Kērēētē. Nto yu tāsē taay :Bāwulō am ruutoonyii bo ang'wan, kubākookyi Tiitō Kērēētē sukuriib kaniseetaab wōlooto.

/Kiisōōtyēēchinē kule kisirchinē :Bāwulō Tiitō barwaani kēnyiitaab 66 KK, yooto ku bēsyoōsyēk chēē ng'eri kung'etee kāsirchi Tēmētēēwō barweenyii nyēbo taay. Mwoochinē Tiitō am barwaani kusyeem kunyōōr bārooyinto kuchōōnēē mwēēnkēēt akoy kiriinkēētaab Nikōbōōli nyēē miitē tabantaab araaray am tinkēēywēētaab kōōrēētaab Kiriki (kur. 3:12). Chiito nyēē kiyibē barwaani ku Seena ak Abōōlō (kur. 3:13).

Kiyēē mii āriit ak nyēē āmu: Isōōtyinē :Bāwulō Tiitō kumwoochi biiko kule bo koomānuut am wōlēē mii :biikaab Kiriistō ak kāāntōōyikaab biikaab Kiriistō kuminyē am soboonto nyēē mātinyē tisyā. Kiikiimchi kuu nyooto kuuyu ki wōō :miyootyēēt Kērēētē bēsyoōsyēchooto. Māchāktōōs kuminyē :kaniseetaab soboonto nyēē iyyoong'unēē kāānēētēywēēkaab manta kuu kule, māchāktōōs kusēwunootiin ānkukoonyitootiin. Nto subak kooneet icheek :chamateetaab Yēyiin kuminye soboonto nyēbo Kaab Yēyiin. Itōrōōrē biich :soboon nyēē wuu nyoo kusiir kumwaayaat :chii ng'al chēē chaang'.

Kyoorōōr keye :Bāwulō ānkumākya Tiitō bērr

¹ Anii nyoo Bāwulō nyoo āyēchinē Yēyiin yiisyeēt. Kitoola :Yēesu Kiriistō āyēku *lēbkēēyiintēēnyii ānkōōyooktoo āyēētyēēchi biiko choo kiikukwey :Yēyiin kōōyēnchi inee ankaaneet icheek manta kurubta keye kiyēē mākwēēch :Yēyiin. ² Āyēyē yiisyooni akēnēē keye *soboontaab kibchuulyo. Kisimkumwooy :Yēyiin nyoo mātinyē lembech /kumānāākēētoow kōōrēēt kule māukūōōnēēch sobooneēb kibchuulyo. ³ Yu kayit :bēsyeēt nyoo kikiikutool :Yēyiin, kung'oong' :inee nyoo Kāārārookiintēēnyoo ng'alyoontēēnyii ankutoola anii a-amtaate lōkōōywēchu kāroomēch.

⁴ Āsirung' inyiing' Tiitō nyoo iwuuyē lakwanyu nyēbo man, kuuyu kiikoosēē keye :tukwaay Yēyiin. Kōōbēruuring' :Baaba Yēyiin ak Kāārārookiintēēnyoo Yēesu Kiriistō ānkukōōning' kaalyeet.

Kāāntōōyikaab biikaab Kiriistō

(1 Tēmētēēwō 3:1-7)

⁵ Kiyēē kiyeya sāābākookyiing' Kērēētē ku kule, kyāāmāchē siiteryeēch yiisyoōnuutēk choo kimanaakiiwaang'te. Kyāāmāchē mbo subak siitoolaate booyikaab kanisa am kiriing' ake tukul kuu wōloo kyāāmwooytoowung'.

⁶ Mächaktōōs :boontēēt nyēbo biikaab Kiriistō ku chii nyēē mātinyē lēēlis ānku chii nyēē tēērēē koorkeēnyii nkit. Mächaktōōs kutinyē lēēkōōy chēē /kiikoosēē keey chēē mā kāwōōt āmātinyē kēwēynāt. ⁷ Mächaktōōs :kāantōōyintō ku chii nyēē mātinyē lēēlis, kuuyu iyoonkyinē yiisyēetaab Yēyiin. Māmächaktōōs kung'āsē keey nto ku kibsiirmōōyoo. Māmächaktōōs mbo ku chii nyēē kibōōkityoo nto ku chii nyēē kicham wōōrōōryēēt nto chēēmooyēētyoo. ⁸ Nteenee, mächaktōōs ku chii nyēē ruroot :moo ānku nyēē kicham kuyeyē ng'al chēē kāroomēch. Mächaktōōs subak ku chii nyēē sēwunoot, nyēē chuulaat, nyēē tiliil ānkuriibē keey. ⁹ Mächaktōōs kuriibē miisin kāānēētēywēēk chēbo man kuu wōloo /kikiineetita sukung'et kōōtitiir biiko alak ām kāānēētēywēēchoo ānkōōburyoong'tooy biiko choo kwiilē ng'aleechaa.

Iriibēē keey kāānēētik choo mātinyē manta

(1 Tēmētēwō 1:3-11; 4:1-7)

¹⁰ Mii :biiko chēē chaang' chēē cheemakwiiliis. Bōloobōlootē :bichu baatey, kōōbootootē biich mētēwoy. Biiko chēē yēyootē ng'aleechu miisin ku :choo isōōtē kule ākoy */kiimuraatan chii sukuchamta :Yēyiin. ¹¹ Ikērē koong' bichoo kuuyu mii kōōbootootē koorin kumukuul kōōnēētootē tukuuk chēē māyēmāktōōs. Yēyootē :bichu kuu nyooto kumāchē chēēbkiisyoong'. ¹² Kimwooy mbo :wōōrkooyoontēng'waa akeenke kule, “Kiblembechiis ākookoy :biikaab Kērēētē ānku biich chēbo rōkōs, tinyē kēwēynāt ānku chēēmooyēētiis.”

¹³ Man :ng'ālyoontoonoo. Kunyoo, iburyoong'tooy bichooto sukung'et kumēto kāānēētūutēchoo bo lembech ankurub ng'ālyoontēetaab Yēyiin ām kēēlto nyēē karaam ¹⁴ amarub tukuuk chēē inēētē :Yuutayeek alake nto kiru-utēkaab biich buch. Kiikuchunnyēē :bichu ng'ālyoontēetaab manta. ¹⁵ Tiliil :kiy ake tukul ām wōlēē mii :biiko choo /kiikiitiliil. Nto choo mā tiliilēch āmēyēnchinē, māmii :kiy nyēē tiliil ām wōlēē mii :choo. Kubooyiit man, kwoonykwoonyootiin :mētēwookwaa nyēē -mēēnkētē kiyēē karaam āk nyēē miyaat. ¹⁶ Yēyē keey :bichoo kule inkētē Yēyiin, nteenee ibooru :ātēbuutēkwaa kule -mēēnkētē. Miyootech :bichoo ānku kāwōōt nyēē māyēmootiin mbo kuyey kiy ake tukul nyēē karaam.

2

Kiyēē yēmāktōōs /kiinēētē

¹ Nto inyiing' Tiitō, mächaktōōs 'inēētē kiyēē rubtooy keey āk kāānēētēywēēkaab man. ² Mächaktōōs :booyik kuriibē keey, kuyēk booy chēē koonyitootiin ānku sēwunootiin. Kōōkoosēē keey Yēyiin kuyitita ām chamateet āk muytaayeet.

³⁻⁴ Inēētē nkicheek chēēyōōsōōk choo yōōsēch kōōbuurē kuu wōloo wuunto :choo kiikōōyēnchi Kiriistō. Kutayee keey seemseemnyet āk bōōkitēēt. Mächaktōōs kōōnēētē kooruuk choo tāku minkēēch kuchāmē saanikwaa āk lōkōkwaa, ⁵ kule kuriibē keey, kuminy soboonto nyēē tiliil, kuriibē kēēstonikwaa nyēē karaam, kubāybāyēch ānkōōywēyē saanikwaa simēēntosuurākoy :ng'ālyoontēetaab Yēyiin.

⁶ Inēētē nkicheek āybēēriik kuriibē keey.

⁷ Nteenee iyēyē :inyiing' kiy ake tukul ām kēēlto nyēē karaam sukukāsēēniing' :biiko chuut. Yoo inēētē biiko, kumāchāktōōs inēētiisyē ām kēēlto nyēē churtaat ānkuyibuung' kooniyit. ⁸ Yoo i-āmu lōkōōy, kumāchāktōōs kubo man, si yoo kālē :chii kukwilling', mākuchus kuuyu māmii :kiyēē miyaat nyēē imuuchē kumwooy kurubta key āk acheek.

⁹ Māchāktōōs kōōywēyē :motwoorik mokorēēnikwaa ānkuyēyē kiy ake tukul nyēē ing'ērēēchē mokorēēnichoo. Māmāchāktōōs kukētyinē mokorēēnikwaa ng'ālyoo ¹⁰ āmāchōōrēē tukuukwaa. Nteenee māchāktōōs kutooku ām taay-ēetaab mokorēēnikwaa kule kāroomēch :icheek /ānkiikoosēē key ām kiy ake tukul sukoomuuch kuyey :yooto kāānēētiisyēētaab Kāārārōokiintēenyoo Yēyiin kung'ērēkyi :biiko.

¹¹ Kōōkōōboor :Yēyiin kule chāmē chii ake tukul ānkōōrāroochē chiito nyoo ikoosēē key inee. ¹² Yēyēēch :chamateetaab Yēyiin keetay tukuuk choo mā-ābu wōlēē mii :inee āk mbo choo bo kōōrooni, ānkēēminy nyēē kēēriibē key, nyēē churtaat ānku nyēē rubtooy key āk wōlēē māktooy :Yēyiin. ¹³ Yooto tukul, kēēmiitē kiikēnēē key bēsyēēt nyoo tooku :Yēyiin āk Kāārārōokiintēenyoo Yēēsu Kiriistō ām lēbkēyēēt nyēē wōō. ¹⁴ Inkēt kule kiikooyto :Yēēsu soboonnyii sukuwālāng'unēēnēēch wōlēē mii :rōkōs ake tukul sukōōtiliilēēch acheek kēyēyēku cheechii choo kēēmāchē miisin kēyēyē tukuuk chēē kāroomēch.

¹⁵ Kunyoo, 'inēētē ng'aleechaa !kaamwaay ititiirēē biiko ānkiiyisu choo moosootiin iyēyiyisyyē kāāmuukēywēēkaab Yēyiin. -Meekany kumoontiing' :chii.

3

/Kēyēyē kiyēē karaam

¹ Māchāktōōs isōowu biikaab Kiriistō kōōywēyē bāytooyik āk kāāntōōyik ānkuchōbootiin kuyēyē kiy ake tukul nyēē karaam. ² Māmāchāktōōs kung'āloolootēē biiko alak nyēē miyaat nto kuwookuutyēē. Nteenee māchāktōōs ku biich chēē tālooyēch kutukul ānkuyibē key ng'wēny.

³ Inkēt mbo kule kikēēkōryootiin :nkacheek bēsyēēt ake ānkikēyēyē kēwēynātēēt. Kikiikēētēwēchāksē ankikiikoolaambuucheēch :tukuuk tukul chēbo leles āk tuuyintaab moo. /Kikiikeetayeech ankikiikeetay :nkacheek biiko alak. ⁴ Nteenee, kiiboorwēēch :Yēyiin nyoo Kāārārōokiintēenyoo, kāroomnyēenyii āk wōlēē chāntooy biiko. ⁵ Kiiraraacheēch āmēēbēē kule kuuyu kikēyēyē tukuuk chēē churtootiin, nteenee kiririeneēch buch. /Kikiitiliilēēch yoo /kikēēsichēēch subak kubununēē Tāmirmiryēētaab Yēyiin. ⁶ Kiroonkyēēch :Yēyiin Tāmirmiryēenyii kuyem kubununēē Yēēsu Kāārārōokiintēenyoo ānkēenyōōru soboonto nyēē lēēl. ⁷ Kiyey kuu nyooto sukung'eet keechurte ām taayeenyii kubo chamateet nyēē boontēēnēēch /ānkēērōōbwēēch *soboontaab kibchuulyo nyoo kiikēnēē key. ⁸ Ng'ālyoo :nyooto nyēē /kiikoosēē key.

Kāānēētiisyēētaab manta

(1 Tēmētēēwō 1:3-11; 4:1-7)

2:7 1Kōōr. 4:16; 1Tēm. 4:12 **2:10** Ēfēēs. 6:5-8 **2:11** 1Tēm. 2:4 **2:13** 1Kōōr. 1:7 **2:14** Ēsēk. 37:23; Kala. 1:4; Ēfēēs. 5:26; Ibu. 9:14; 1Yoowa. 1:7, 9 **3:1** Room. 13:1 **3:3** Kolos. 3:7 **3:4** 1Tēm. 2:3; 4:10; Tiitö 1:3; 2:11 **3:5** Yoowa. 3:3-7; Room. 6:4; Ēfēēs. 2:9; 5:26; 1Bēt. 1:3 **3:6** Yēyuut. 2:33; Room. 8:9-16; 1Kōōr. 6:11; Kala. 5:25; Filib. 3:20; 2Tēm. 2:10; Tiitö 2:13; 1Yoowa. 4:14 **3:7** Room. 3:24; 5:1-11

Māchāktōōs ikas kule kēēnkēt :biiko ng'aleechu kāroomin sukung'eet kōōnēmchi keyy :choo iyēnchinē Yēyiin kuyēyē tukuuk chēē kāroomēch. Yoo kayey :biiko ng'aleechaata, māukārāmchi.

⁹ Nteenee itayee keyy kwiilateet nyēē berber nto irāru kooyndōkaab Yuutayeeek choo kiikuba kēny. Itayee keyy mbo subak wookuut āk kwiilat nyoo rubtooy keyy kiruutēkaab Yuutayeeek kuuyu buch :tukul. ¹⁰ Irwookyī areet āyēēng' chiito nyēē yibu kāānēētuut choo bchēyē biich, nto yoo mākāsē, ikwet chiichoo. ¹¹ 'Inkēt kule cheemakwiilyaa :chiichoo ānkōōbooru mbo :ng'ōōkisto nyēē boonto kule machurtaat.

Ng'aleek chēbo lētuut

¹² Āmiitē wāāyooku Arteema nto Tukiikō. Yoo kasimkuyit :ake tukul, isāru keyy areet akeenke ākoy Nikōbōōli. Kaasoot kule wāāmuunyēē wōlooto ām yiiwootēēt nyi chōōnii. ¹³ Isyeem wōlēē 'imuuktooy iyēētyēēchi Seena nyoo tinyē kiirnātēētaab kiruutēk āk nkinee Ābōōlō yoo bēēchinē keyy. Ikas kule kānyōōr kiy ake tukul nyēē mächē. ¹⁴ Māchāktōōs kōōnkēt :biikyoo kuyēyē tukuuk chēē kāroomēch kuu kuyēētyēēchinē choo yēmāksē / kēēyētyēēchi, sukung'eet /kēētūwēn kōōyyiin.

¹⁵ Isubooyiing' :chii ake tukul nyēē kiiburtooy keyy ām wōli. Kunyoo, isubaay :nkinyiing' biiko choo chāmēēch ānkōōkoosēē keyy Yēyiin kuu acheek. Kōōbēruurook Yēyiin akweek tukul.

Barweet nyēē kisirchi :Bāwulō Filēmōōn

Taayta

Siriintēēt, yēē / kīkēēsirē āk wōlēē / kīkēēsirēē: Kisirchinē :Bāwulō Filēmōōn barwaani kutākumii kāābēerit ām Rooma ām kēnyiiit nyēē /kiisōōtē kule ki 60 KK. Kēnyiinooto mbo :yēē kisirchinē :Bāwulō biikaab Kiriistō chēbo Kolesaay barweet ānkōōyookto Ōnēēsīmō āk Tukiikō kuyib bārōōnōōchoo tukwaay.

Kiyēē mii āriit: /Kikēēsirchinē barwaani Filēmōōn nyoo ki chii nyēē kitoōkunoot ām kaniseetaab Kolosaay. Ki motwooriintēētaab Filēmōōn :Ōnēēsīmō. Kimii :yēē kichooree :Ōnēēsīmō Filēmōōn tukuukyii ānkumwēy. Ki lēēluut :nyoo nyēē kōrōōm miisin kurubta keyy āk kiruutēkaab kōōrēētaab Rooma nyēē kinyoolchinē Ōnēēsīmō kume. Yooto kuwo :Ōnēēsīmō ākoy kiriinkēētaab Rooma wōlēē kiwokunyoorta Bāwulō nyēē kyoomchi inee lōkōōywēkaab Kiriistō. Yooto, kureeny keyy :Ōnēēsīmō kutaach Yēēsu ām soboonnyii. Nto mii lētuunoo kumwoochi :Bāwulō Ōnēēsīmō kooyeey āk barweet nyēē kimwooyē kule: Filēmōōn, itaach subak Ōnēēsīmō āmēēng'woonchi. 'Inkēt kule ānkoo tāku motwooriintēēng'uung', kookuweek :inee kuyēk chiitaab Kiriistō, nyēē kōōkuyēk akeenke āk acheek.

Bo kwōng'luut :barwaani ānku akeenke ām bārōōnōōk chēē syēmē kuyey chiito nyoo sumānē, kuchāmchiin āk kāāsōōtēywēēkaab siriintēēt. Kēenyōōrchinē rooteet nyēē wuu nyiitēnyi bārōōnōōkaab Bāwulō alak. Yu kaakoowaany :siriintēēt kōōsubooyiis (kēr. 1-3), kumach nanyuun kōōtitiir tilyaanateenyii āk chiito nyoo toochē lōkōōywēchu (kēr. 4-7). Nto mii yoo, kucheeng' kēēlto nyēē karaam nyēē rārchinēē ng'aleek chiito nyoo toochē lōkōōywēk kunamta mēt (kēr. 11-16), nto yityo kung'ālōolchi soboonnyii tukul (kēr. 20-21). Itēryēēktēē :Bāwulō barwaani kāāsubooyiisyēēt ānkumākyi biich bēruntaab Yēyiin.

Kiyēē āmu: Nwaach :barwaani ānkubo koomānuut. Ibooru kule -mēēnkwlēē :Yēyiin chii. Kiiraraach motwooriin nyēē kikiikumwēy ām kēēlto nyēē kitēēārōochēē nkinee mokoryoontēētaab motwooriintoonoo. Ibooru mbo subak kule imuuchē :soboontaab chiito nyoo kaakuweek kubooyiit Kiriistō kuyēk yēētyēēt nyēē kēēchoomnyo biiko chēē kikiikuyēk :ake buunyoō ām wōlēē mii :ake.

Kyoorōōr keyy :Bāwulō ānkumākyi Filēmōōn āk chuut alak bērun

¹ Anii nyoo Bāwulō nyoo arataat kubo Kāārārookiintēēt Yēēsu. Kēēboontē keyy Tēmētēēwō ānkisuboyiing' inyiing' tilyeenyoō Filēmōōn nyoo kēēchāmē miisin ānkēēyēyiisyoōtē tukul. ² Itookwēēsē mbo nkinee cheebiya Afiya ānkisuboyē nkinee Ārkiibō nyoo kyoomootē booryēēt :tukul. Isuboyē nkicheek biikaab Kiriistō choo sooyēē kang'uung'. ³ Kōōbēruurook :Baaba Yēyiin āk Mokoryoontēēt Yēēsu Kiriistō ānkukōōnook kaalyeet.

Kisoochi :Bāwulō Filēmōōn ānkubirchi Yēyiin kōōnkōy

⁴ Yoo āsooyē, ābirchinē Yēyiin kōōnkōy kubo inyiing', ⁵ kuuyu ākāsē / kēēmwooyē wōlēē wuu :kaakaaseeng'uung' ām Mokoryoontēēt Yēēsu āk

wōlēē ichāmtooy biikyii tukul. ⁶ Āsooyē kule kutitir :biikaab Kiriistō choo 'intōōchinē ānkōōnkēt kuchurta kiy ake tukul nyēē karaam nyēē kēēboontē / sikēēkooniyit Kiriistō. ⁷ Kookoong'ereechaa miisin :chamateeng'uung' ānkōōtitiirōo kuuyu ii, ng'eetaabiya, 'kweebaybaay biikaab Kiriistō.

Kisaaysaay :Bāwulō Filēmōōn

⁸ Ānkoō kiikukōōno :Kiriistō kāamuukēyweēk ākērchiing' koong' iyey kiyēē karaam, ⁹ āsooysooyiing' ām chamateet. Anii booyoo nyēē kwaayoosiitu ankaarataat kuunyi kubo Kāārārōokiintēēt Yēēsu. ¹⁰ Āsoomiing' :anii Bāwulō, kuruhta keey āk Ōnēēsīmō nyoo kichokuyēk lakwanyuu yoo kiiyēchinē Kiriistō kutaarataat. ¹¹ Ki buch :wēeri yeekiinye ām wōlēē imiitē, nteenee kōōkuyēk ra leekwa nyēē kiikoosēē keey :acheek tukwaay.

¹² Āmiitē āyokoowu muroonoto āchāmē, kōōyēēw wōloo imiitē. ¹³ Kāābērē nto tāābuurtē keey inee yu taarataat kuuyu kyaa-amaate lōkōōywek chēē kārōomēch sukookeeriing' kuyēētyēēchoo. ¹⁴ Nteenee -māāmāchē ayey kiy kumaneecham. Kāmāāmāchē siiyib kule kāākērchiing' koong' nteenee āmāchē kule icham ām mooyēēng'uung' nkit. ¹⁵ Ābērē tōōs /kikiitabaan Ōnēēsīmō ām wōlēē imiitē ām bēsyōōsyēk chēē ng'ēri kule si nto yoo wokōōyēēwu, ōbuurtē keey ākookoy. ¹⁶ Kāmēētāku motwooriin, nteenee kookukaramiit kusiir motwooriin ānkōōkuyēk ng'eetaabiya nyēē chaman. Āchāmē murooni-itēnyi miisin, nteenee ābērē +meecham ra kusiir wōlēē kiichāmtooy taay kuu chiing'uung' āk mbo subak kuu ng'eetaabiya ām Mokoryoontēēt.

¹⁷ Kunyoo, yoo ichāmē kule kēēyēyiisyē :tukwaay ii, Filēmōōn, itaach Ōnēēsīmō kuu wōloo kātēētooktoō anii. ¹⁸ Yoo kikiikuyēwuung' ng'ālyoo ake tukul nyēē miyaat, nto yoo boonto bēsēng'uung', iyaachaa :anii. ¹⁹ Kaasiree ng'aleechu āwunyuu nkit ābooruung' kule +māākwēwuung'. 'Inkēt kule iboontē *soboontaab kibchuulyo kubo anii. ²⁰ Lēyyē, ng'eetaabiya, ābērē nto iyēētyēēchoo kisich kubo Mokoryoontēēt siibaybaayaa ām Kiriistō. ²¹ Āsiruung' ānkētē kule +meeyey kiyēē kāāsoomiing' ānku +meeyey mbo kusiirtēē wōlēē kāāmāktōoy.

Kāā-āmiisēēt

²² Nto kiito akenke subak ku nyi: Iyēytoowoo rwoonto kuuyu ābērē +māāyēēwu wōlēē ōmiitē kuuyu ōmiitē ōsoowoo. ²³ Isubooyook :Ebaafura nyoo kēērātootiin :tukwaay kubo Kāārārōokiintēēt Yēēsu. ²⁴ Isubooyook :nkicheek mbo Māārō, Aristaarko, Teema ākoo Luuka choo kēēyēyiisyootē tukul.

²⁵ Kōōbēruurook :Mokoryoontēēt Yēēsu Kiriistō.

Barweet nyēē /kikēēsirchi Iburaneek

Taayta

Siriintēēt, yēē /kikēēsirē āk wōlēē /kikēēsirēē: Mēenkētāktōōs :chiichēē kisirē barwaani nteenee isōōtē :biiko wōlēē wōō kule kisirē :Abōōlō. / Kēēt wēchē mbo nkinee Barnaaba āk alak chēē chaang'. Nteenee /kiki-iyēnchinē kung'eetee kēnyiitaab 400 ākoy nyēbo 1600 KK, kule Bāwulō :nyēē kisirē barwaaniitēnyī. /Kikēēsirē kumanaaserwet :Yēērusālēēm ām kēnyiitaab 70 KK, kuuyu kitākumiitē :biiko kuyēyēē kōrōsēēk Kōōtaab Yēyiin. Nteenee kuuyu kibo :kōrōsēēchoo bēsyōōsyēkaab kiirootyēet nyēbo kēny, mächē :siriin-tooni kule kubēk :ng'aleechaa ām lēēkitō (kur. 8:13).

Kiyēē mii āriit āk nyēē āmu: Bo koomānuut :barwaani ām Kiirooty-eet nyēē Lēēl. /Kikēēsirchinē biikaab Kiriistō choo kiinkētē kiruutēk āk ātēbuutēkaab Yuutayēek /ānkikēētākyninē miisin biikaab Kiriistō choo ki Yuutayēek. Kimächē :bichu ām keel ake kōōyēēchi ntāsimumtēkaab Yuutayēek. Ibānyboonyē :siriintēēt komoswookik chēē chaang' chēē i-ārōōru kule kiikookeer :kiirootyēet nyoo lēēl kiirootyēet nyoo bo kēny. Ibooru mbo kule kichokooyiich :Yēesu wōōrkooyoontiit tukul āk tukuuk tukul choo ki-wuu kitōōntōyēēn. I-ārōōru :komosta nyēbo taay kuruba keey Yēesu āk malayikaanik. Kikoonyitē :Yuutayēek choo kikiikoonkwel keey (Fariisaay-eek) malayikaanik miisin, nteenee wōō :Yēesu kusiir malayikaanichaa. Wōō mbo subak :Yēesu kusiir Muusa nyoo ki kāāntōōyīin nyēbo kwōng'ut ām bēsyōōsyēk choo kibo kiirootyēet nyoo bo kēny anku inee :nyoo kiityooktēē Yuutayēek motwoornātēētaab Miisir. Kibkōrōs nyēē wōō :Yēesu nteenee ām kēelto nyēē teer ām wōlēē mii :mbo kibkōrōs choo wōōyēch chēbo kēny. Kichokutoow :Yēesu bēēlsēētaab kōrōsēēk ām kēelto nyēē lēēl ānku inee :kibkōrōs nyēē wōō kuchōōnēē barak ānkuwēētii kibchuuulo. /Kikiikeeree kōrōsēēk tukul choo kibo kēny choo /kikēēyēyē kēnyiit ake tukul kōrōsyōontēēt akeenke, nto nyooto ku Yēesu nkityōōniin. Kichokutoow mbo subak :Yēesu kiirootyēet nyēē lēēl āk biiko tukul ām kōōrēēt kusiir kiirootyēet nyoo bo kēny nyoo /kikēēyēyēē Tulwēētaab Sinaay. Ng'ooraat :kiirootyāani lēēl ām komoswookik chēē chaang' chēbo kiirootyēet nyoo bo kēny. Nyēē tookunoot miisin ku nyēbo Cheremnyaa 33:31-34 nyēē twekaat ām barwaani bo Iburaneek 8:8-12.

Ikwēnyē :siriintēēt ām kurkeetaab 11 āk 12, biiko chēē kitookunootiin ām soboontaab biikaab Isrāyēēl ānkōōbooru kule icheek :chēē kikiikunam ng'aleekaab kāāyēnēēt. Itēryēēchēē :barwaani kāā-āmiisēēt nyēē mwooyē kule, “Okany kiirōotootē Yēesu nyoo intōōwēch kiikaasee keey Yēyiin. Tāsē taay :inee kōōtitiirēēch ākoy tabanta.” (Kur. 12:2)

King'āloolwēēch :Yēyiin kubununēē lakwanyii

¹ King'āloolchinē :Yēyiin kēny mbo kuuko areet chēē chaang' ām kēēlwokik chēē chaang' kubununēē *wōōrkooyiyii, ² nteenee ām bēsyōōsyēchu bo lēt king'āloolwēēch kubununēē lakwanyii nyēē kiikurōōbchi kiy ake tukul. Lakwanaata :nyēē kiyēyēē :inee kōōrēēt barak āk ng'wēny. ³ Kēēkāsēē lakwanaa wōōyintaab Yēyiin. Inee :nyooto kerkeey Yēyiin bakeenke

ānkubāwu kōōrēēt barak āk ng'wēny ām kāāmuukēywēēkaab ng'ālyoontēēnyii.
Yu kāwokume sukōōtiliil biiko ām choolorookātēēng'waa, kuwēēchi keey
kibkōōnkōy wokutēbunēē āwutaab taay nyēbo Yēyiin nyoo bāwu kiy ake tukul.

Wōō :Yēesu kusiir malayikaanik

4 /Kikeeyey lakwanaa kunyōōr wōōyinto kusiir malayikaanik. /Kēēkuurē
inee kule Lakwataab Yēyiin, kaayna nyēē wōō kusiir nyēbo malayikaanik.

5 Ara, *malayikeet nkōnō :nyēē kiikumwoochi :Yēyiin kule,
“Inyiing' lakwanyuu!

Kāāyēku ra kōōn.”?†

Mānāāmwooy yēēt ake :Yēyiin kurubta keey malayikeet kule,
“+Māāyēku kwaan

ānkuyēk lakwanyuu.”†

6 Nto subak yu kēēyook :Yēyiin lakwanyii kibooreet kuchō kōōroni, kim-
wooy kurubta keey lakwanaa kule,

“Kukutunki :malayikaanik tukul inee.”*

7 Kurubta keey āk malayikaanik /kikēēmwooy kule,

“Kiiyookiintēētaab Yēyiin mbo :wusōōnēēt†

ānku motwooriintēēnyii :nkinee iileet.”†

8 Nto kurubta keey āk Lakwataab Yēyiin /kēēmwooyē kule,

“Wēētii :bāytooyiisyēēng'luung' ākookoy oō, Yēyiin!

Ibāytēē :inyiing' biikuuk manta.

9 Ichāmē :inyiing' kiyēē bo man,

-āmēēriiku ng'al chēbo rōkōs.

Kiyooto :nyēē kiyey Yēyiin kung'aabing',

ānkukōōning' ng'erekweek kusiir bāytooyiin ake tukul.”†

10 /Kikēēmwooy subak kule,

“Ām taayta, 'kiyey :inyiing' Mokoryoontēēt kōōrēēt wōlēēb ng'wēny
ankiyyey nkinee wōliin bo barak.

11 Mākubot :barak āk ng'wēny,

nteenee imiitē :inyiing' ākookoy.

12 +Mākung'ētyo kuu sira nyēē yoos

ankiimaman kuu kōōtiit nyēē kibsānkāti

nto yityo ikeeree alak chēē leelach.

Nteenee inyiing' ku nyooto bo kwaak

nyēē mākoy iyoosiitu bēsyēēt ake.”†

13 Ara malayikeet nkōnō :nyēē kiikumwoochi :Yēyiin kule,

“Ibuurunēē āwunyuu nyēbo taay

ākoy yoo kaayeyiing' itēbēē buunikuuk.”?†

14 Ng'oo :malayikaanik nanyuun? Icheek ku tāmirmirook choo iyooktooy
:Yēyiin ānkuyēētyēēchinē biiko choo mii /bokiirāroochē.

1:3 Yoowa. 1:14; Yoowa. 14:9; Kolos. 1:15; Ibu. 8:1 1:4 Filib. 2:9 † 1:5 Tyēēn. 2:7 † 1:5
2Sām. 7:14 1:5 Mat. 3:17; Yēyuut. 13:33; Ibu. 5:5 * 1:6 Kwoonēē :ng'aleechu Kiruutēk 32:43
ām wēēksēēt nyēbo kuutiitaab Kirikiik. 1:6 Tyēēn. 89:27 † 1:7 Ng'ālyoontēēt 'malayikeet' ām
kuutiitaab Kirikiik āk Iburaneek kōōbooru kule 'kiiyookiintēēt'. † 1:7 Tyēēn. 104:4 † 1:9 Tyēēn.
45:6-7 † 1:12 Tyēēn. 102:25-27 † 1:13 Tyēēn. 110:1 1:13 Choos. 10:24; Mat. 22:44; Ibu. 8:1;
10:13 1:14 Tyēēn. 34:7; 91:11; 103:20

2

Māchāktōōs kēēkiilchi ng'ālyoontēētaab kaararaacheet

¹ Kunyi, māchāktōōs kēēkiilchi miisin ng'ālyoontooni kiikeekas, simakiichabaayte. ² Iyyoong'ootiin :kiruutēkaab Yēyiin choo /kikēēmwoowu kubununēē malayikaanik. Yoo kameeywey :chii kiruutēchoo, kumisiyinē /kiing'woonchi. ³ Yoo ākoo /kikiimuuchē /kiing'woonchi bichoo ii, +/ mākiing'woonchēēch acheck nyēē tyaa yoo kāmākēēyēbchi yīit ng'ālyoontooni wōō bo kaararaacheet? Kisimkwoom :Mokoryoontēēt ng'ālyoontooni ānkuchokōōrōōbērweēch :choo kikāsē kule kibo man. ⁴ Kiiboor mbo subak :Yēyiin kule man :ng'ālyoontoonoo kubununēē tukuuk chēbo kwōng'uut chēē teer ānkōōkoochi biiko rōōbēyweēkaab :Tāmirmiryēēnyii kuu wōloo māktooy :inee.

Kiyēk :Yēēsu chii sukooraraacheech

⁵ Mānāāchōb :Yēyiin kule kubayta :malayikaanik kōōrooni lēēl nyi kēēng'āloolēē. ⁶ Mii ām siruutēk :yēē mwooyē kule, “Chii nkinee ku kiy nee ām wōlēē imiitē siiyiimēē keey ānku kiy nee siibirtoochinē nkur?”
⁷ Ānkoo 'kiiminiing' chii ām bēsyōōs chēē ng'ēri ām wōlēē mii :malayikaanik, 'kiikoochi wōōyinto āk koonyit.

⁸ Kiiyey kubayta tukuuk tukul.”†
Yoo /kēēmwooyē kule 'kubayta tukuuk tukul', māmii :kiy nyēē mābāytooy. Mākēēkāsē raat kubāytooy :biikaab Kiriistō tukuuk tukul, ⁹ nteenee kēēkāsē Yēēsu nyoo /kikeeyey kumining'iit bēsyōōs chēē ng'ēri ām wōlēē mii :malayikaanik, /kukāākiikoochi wōōyinto āk koonyit, kuuyu kime kubo biiko tukul ām chamateetaab Yēyiin.

¹⁰ Kiyey :Yēyiin kiy ake tukul ānkuriibē. Kunyi, kimisiyinē kunyalil :Yēēsu sukuyeyakay :kiyēē kichōb :Yēyiin ānkōōrēētoot bichu chaang' bo Kiriistō bokunyōōr :nkicheek wōōyinto. Kunyoo, Yēēsu :nyēē kiiyootyī biiko kēēltaab kaararaacheet.

¹¹ Boonto :Yēēsu āk biiko choo itiliilē :inee kwaan akeenke. Neenyi, māmuyē :Yēēsu kukuur bichoo kule mbo ng'ēetaabiya. ¹² Mwoochinē kule, “+Maachaayte kaayneeng'uung' ām wōlēē mii :mbo ng'ēetaabiya ānkāāsiltēēniing' wōlēē kēēruruukyī keey :biiko.”†

¹³ Mwooyē subak kule,
“+Māākoosēē keey inee.”†
Tāsē taay kumwooyē kule,

“Āboontē keey lēēkōōk chēē kōōkukōōno :Yēyiin.”†

¹⁴ Kiyēk :nkinee Yēēsu chii kuckerkeyiit :lōkōchooto sukung'eet kōōbēl :meenyii kāāmuukēyweēkaab Kibrōkōsyoontēēt choo yibu meet, ¹⁵ nto yotoo, kootyaakta biiko choo kirātootiin ām muyātēētaab meet. ¹⁶ Kubooyiit man, kimāchokōōtyooktooy :Yēēsu malayikaanik, nteenee kichokōōtyooktooy biiko choo tinyē kāāyēnēēt kuu Abraam. ¹⁷ Kunyi, kimāchāktōōs kuckerkeyiit :Yēēsu chii sukung'eet kuyēk kibkōōrōs nyēē wōō nyēē riirēē biiko /ānkiikoosēē

2:2 Yēyuut. 7:53 **2:3** Ibu. 10:29; 12:25 **2:4** Yoowa. 2:11; 10:37-39; Yēyuut. 15:12; 19:11; 1Kōōr. 12:4-11 † **2:8** Tyēēnwookik 8:4-6 **2:8** 1Kōōr. 15:27 **2:9** Filib. 2:8-9 **2:10** Room. 11:36; Luuka 24:26; Ibu. 5:8-9; 7:28; 12:2 **2:11** Mat. 25:40; Māārkō 3:35; Yoowa. 20:17 † **2:12** Tyēēn. 22:22 † **2:13** Isa. 8:17 † **2:13** Isa. 8:18 **2:14** Yoowa. 1:14; Toowu. 3:15; 1Kōōr. 15:54-57; 1Yoowa. 3:8 **2:16** Yoowa. 8:39; Room. 4:16; 9:6-8; Kala. 3:7, 29

keyy ām yiisyēetaab Yēyiin. /Kikeebakach /sikēēnyōōchi kaat biiko tukul ām choolwookātēng'waa. ¹⁸ Imuuchē raat kuyēētyēēchi biiko choo /kakeetyem, kuuyu /kikeetyem nkinee /ankiinyaliil.

3

Wōō :Yēesu kusiir Muusa

¹ Mbo ng'eetaabiya choo kikuurook :Yēyiin ankootabaanaak ōyēku cheechii, ōsōōtyēēchi baa kiyēē /kiiibooru yoo /kēēmwooyē kule kichokuyēk :Yēesu *Lēbkēēyiintēēt ānku *Kibkōrōs nyēē Wōō. ² Kikoonyit :inee Yēyiin nyoo kitōōlē kuyēchi yiisyooni, kuu yoo kikoonyitē *:Muusa Yēyiin kōōntōōchi biikyii. ³ Kuu yoo /kēēkoonyitē chiito nyoo kitēēchē kōōto kusiir kōōto nkit, /kēēkoonyitē Yēesu kusiir Muusa. ⁴ Tinyē :kōōt ake tukul tēēkiin, nteenee Yēyiin :nyēē tēēkiintēēt nyēē wōō kusiir tukul. ⁵ Kikoonyitē :Muusa Yēyiin kōōntōōchi biikyii ānkyoorōōru ng'aleek chēē kimākōōboor :Yēyiin ām kēnyiiyēk choo kimii bokukwoonii. ⁶ Nteenee kikoonyitē :Yēesu Yēyiin miisin kuu kibooreetyeet ām biikaab Kiriistō. Acheek :bichooto bo Kiriistō, kātikoo baateey kēētāsē taay kēēkiilchinē ānkēēng'ērēkyinē kiyoo kiikēnēē keyy.

Ōriib keyy simōōchuunnyēē Yēyiin

⁷ Ōnkēt :akweek kule mwooyē :Yēyiin kubununēē Tāmirmiryēēnyii kule, “Ābērē nto ōyēbchi yiit ra kiyi mwoowook:

⁸ -Mooyaam mētēwoy kuu bichoo kikwiiloo
ām bēsyōōsyēkaab /kikēētyēmē ām suurkwēēn.

⁹ Kiyyiimaa :mbo kuukoong' kutyēmoo,
ānkoo kikiikukasaan ng'aleekaab kwōng'ut choo kyāāyēyē.

¹⁰ Kunyi, king'woonchoo :ātēbutēkaab bichu ām kēnyiiyēk artam
kut āmwoowu kule,

'Mākoonyitoo :bichu
āmārūbē mākuutēkyuu kwaak.'

¹¹ Kikwaanya keyy :moo kut awaal keyy kule,

'Nkiryō, mākooy kōōwut :bichu kōōroonoo kwāābērē wokukaalyanee.' †

¹² Kunyi ii, mbo ng'eetaabiya, ōriib keyy simōōchoolwookēn ōchuunnyēē Yēyiin kut otay okaasee keyy. ¹³ Ōtitiirē keyy kwaak yoo tākumii :bārooyinto simakentaak :choolwookātēēt oyaam mētēwoy. ¹⁴ Yoo kakeetas taay kiikoosēē keyy Yēyiin ākoy bēsyēētaab lētut kuu yoo kikēētoowu, +/ mābokēēbchēwēēch kiyēē kinyōōru :Kiriistō. ¹⁵ Ōrōōtootē kiyoo kātāāmwoowook kule,

“Yoo ōmuuchē ra oyeb yiit okas kiyi mwoowook:
-Mooyaam mētēwoy kuu bichoo kikwiiloo

ām bēsyōōsyēkaab tyēmiisyēēt kēēmiitē suurkwēēn.”

¹⁶ Mbo ng'oo :chēē kikas kiyēē kimwooy :Yēyiin anukwiil? Ara, mā icheek :tukul choo kiing'ēētēē :Muusa kōōrēētaab Miisir? ¹⁷ Ng'oo :chooto kinyēērchinē :Yēyiin kēnyiiyēk artam? Mā bichoo kikiikuchoolwookēn choo kibēkyinē suurkwēēn? ¹⁸ Ki ng'oo :choo kimwoochinē :Yēyiin ng'alyoo nyēē ng'waa, kule, “Mākooy kukwa kanyuu bokiimuuny :tukul?” King'aloolēē

bichoo kikōchōnkyinē inee. ¹⁹ Kēēkāsē nanyuun kule kuuyu maneekaasee keey :icheek Yēyiin, mānāachut wōloo /kikēēkuurtoochinē kule mābokunyōōr kāāmuung'to.

4

Kāāmuung'taab biikaab Kiriistō

¹ Okany kēēriib keey, sukunyōōr :chii ake tukul kiyoo tākukuurtoowēēch :Yēyiin kule +makeebe kanyii bokiimuuny tukul. ² Kookeekas lōkōōywēk chēē kāroomēch kuu yoto kikāsē :bichooto. Nteenee mānāāyēētyēēchi :lōkōōywēchoo bichoo kuuyu kitay kōōyēnchi ng'aleechaata kikāsē. ³ Acheek nkit choo kiikoosē keey inee :chēē kēēbēēti Kaab Yēyiin bokiimuuny. Nto kurubta keey āk choo mānēyēnchi inee, kimwooy :Yēyiin kule, “Kikwaanya keey :moo kut awaal keey kule,

‘Nkiryō, mākoy kōōwut :bichu kōōroonoo kwāābērē wokukaalyanee.’ ”

Kimwoowu :Yēyiin ng'aleechu ānkoo sinee kichōboot :kāāmuung'ooto kucha-kee keewaany :inee kuyey kōōrēt. ⁴ Mii :yēē mwooyē ām siruutēk kurubta keey ākoo bēsyēētaab tisab kule, “Kiimuuny :Yēyiin ām bēsyēētaab tisab kukaakoowaany yiisyēēnyii.”† ⁵ Ānkoo kichōboot :wōlēē /bokiimuunyēē, kimwooy :Yēyiin kule, “Mākoy kuba wōloo bokōōmuunyēē.” ⁶ Mānāābokōōmuuny :biiko choo kibo taay choo kikas lōkōōywēk kuuyu mānāākōōyēnchi :icheek lōkōōywēchooto. Nteenee biiko choo kiikoosē keey inee :chēē /kēēchāmchinē bokōōmuuny āk Yēyiin. ⁷ Kiikusātyi :Yēyiin bichu bēsyēēt bokōōmuuny āk inee nto bēsyoonoto ku raat. King'ālōolē :Yēyiin kubununēē *:Tāwuti kukaaku-keeyta :kēnyisyēk chēē chaang' kuchakee katay :bichoo bokōōmuunyēē wōloo kichōbchinē Yēyiin. Kimwooy ng'aleechu /kātākēēmwoowook kule, “Ābērē nto ōyēbchi yiit ra kiyi mwoowook:

-Mooyaam mētēwoy.”

⁸ Nto kikiiyiitita :Chooswa biiko wōloo kibokōōmuunyēē, nto mēēbērē king'ālōolēē :Yēyiin subak bēsyēēt ake nyēbo kāāmuung'to. ⁹ Kunyi, mii :kāāmuung'to nyēbo biikaab Kiriistō. ¹⁰ Chiito nyoo imuunyē āk Yēyiin kukāākōōmuunyēē :nkinee yiisyōōnuutēk kuu yoo kiimuunyēē :Yēyiin yiisyēēnyii. ¹¹ Okany nanyuun keesyem wōlēē kiimuuktooy bokiimuuny āk Yēyiin. -Mātēwēchākoy :chii ake tukul kulumchi kōchōōng'nātēētaab chuut.

¹² Boonto :kiyēē mwooyē :Yēyiin kāāmuukēywēk ānkuyēyiisyē ākookoy. Ng'atiib :ng'ālyoontēētaab Yēyiin miisin kusiir rōōtwo nyoo litaat :wook tukwaay. Chutitooy :ng'ālyoontoonoo ākoy soboontaab chiito āriit, ānkōōbooru tēerchinooyēētaab kiyēē mächē :mwoyēt āk nyēē mächē :Tāmirmiryēt. Ng'oonkyinē biiko kāāsōōtēywēk waa kōōnkēt kiyēē karaam āk nyēē miyaat. ¹³ Māmiitē :kiy nyēē wunyaat ām wōlēē mii :Yēyiin. Ng'aanyaat :kiy ake tukul ānkutooku ām taayeetaab Yēyiin nyoo mākōōtiilwēēch ng'aleek.

Yēesu kibkōrōs nyēē wōō

¹⁴ Okany nanyuun kēēkiilchi kiyēē kiyyēnchinē, kuuyu kēēboontē *kibkōrōs nyēē wōō nyoo mii kibkōōnkōy wōloo mii :Yēyiin. Nyooto ku Yēesu Lakwataab Yēyiin. ¹⁵ Riirēnēēch :kibkōrōs nyoo wōō ām kuskuusyēēnyoo, kuuyu ānkoo kimāchoolwookēnoot, /kikeetyem inee ām keel ake tukul kuu wōloo /kēētyēmtēēch nkacheek. ¹⁶ Kunyi, yoo kēēmächē /kēēyēētyēēchēēch, okany

† 4:4 Toowu. 2:2 4:8 Choos. 22:4 4:12 Isa. 55:11; Ēfēs. 6:17; 1Bēt. 1:23; Ng'oong'. 1:16 4:14 Ibu. 2:17-18; 3:1, 6; 5:5-6, 10; 7:24-28; 8:1, 3, 6; 9:11 4:15 Ibu. 2:18; 5:2; 7:26; 9:12; 1Yoowa. 3:5

kiinookyi ng'echereetaab bāytooyiisyēetaab Yēyiin nyēē māmiitē :muyātēēt sukuyētyēēchēēch ām kiisaynyii āk chamateenyii.

5

¹ / Keētōōlē kibkōrōs ake tukul nyēē wōō kuchōōnēē wōlēē mii :biiko sukuyēchi Yēyiin yiisyēēt kubo bichooto. Inēmchinē :inee Yēyiin tukuuk ānkubēēlē kōrōsēēk kōōwuunto ng'ōōkisto nyoo kiikuyey :biiko. ² Imuuchē kuriiree biiko choo /kēēmoosē ānkukustooy kuuyu kuskus :nkinee. ³ Kiyooto :nyēē māchāktōōs kuyey :inee kōrōsēēk kubo ng'ōōkiswookik cheechii āk chēbo biiko alak.

⁴ Māmii :chii nyēē tōōlē keey kuyēk kibkōrōs nyēē wōō. Yēyiin nkityō :nyēē kuurē chiito kuyēk kibkōrōs nyēē wōō kuu wōlōo kikuurtooy *Aārōn. ⁵ Ām kēēlto nyēē wuu nyooto, mānāātōōlchi keey :Yēēsu yiisyoōnoo bo koonyit kuyēk kibkōrōs nyēē wōō. Nteenee Yēyiin :nyēē kimwoochi kule, "Inyiing' lakwanyuu.

Kāāyēku ra kōōn."

⁶ Kimwooy subak ām yēēt ake kule, "+Mēēyēku kibkōrōs ākookoy,

kuu Mēlkiētēk."

⁷ Kumii :Yēēsu kōōrēēt, kisooyē kukuurchinē barak kuriirchinē Yēyiin, nyoo kiimuuchē kusār inee. Kikāsyi :Yēyiin, kuuyu kiyibē keey ng'wēny :Yēēsu ānkiikōōnēmchi keey Yēyiin. ⁸ Ānkoo ki Lakwataab Yēyiin :Yēēsu, ki ākoy kunyalil sukōōnkēt kule koonyit ku kiy nee. ⁹ Yu keewaany :Yēēsu yiisyēēt nyoo kichōbchinē :Kwaan, kuyootyi biiko choo ikoosēē keey inee *soboontaab kibchuulyo. ¹⁰ Kiyey kuu nyooto kuuyu /kikeetool inee kuyēk kibkōrōs nyēē wōō kuu Mēlkiētēk.

Ōkiilchi Kiriistō

¹¹ Ābērē nto taamwaay chēē chang' kurubta key āk ng'aleechuutēchu, nteenee wuu kuuyu ōyēku biich chēē -mōōkāsē ng'al areet akeenke. ¹² Kāyēmāktōōs kukōōyēku kāānēētik, nteenee tōōmāchē /takiineetaak tukuuk choo kyōōtoowunēē. Yoo kātōō-āmē āmit chēbo biich chēē wōōyēch ōmāchē /takiikuuyenaak chēēko. ¹³ Chii nyoo lwēē chē tāku leekwa nyoo -mēēnkētē kiyēē karaam āk nyēē miyaat. ¹⁴ Biiko :chēē imuuchē kwaam āmiikaab biiko chēē wōōyēch ku choo kiikooneet keey kōōnkēt kiyēē karaam āk nyēē miyaat.

6

¹ Okany keetas taay nanyuun kēēkich ām lōkōōywēkaab Kiriistō ānkēēsātyi komos kāānēētēywēēchoo kikēetoowunēē. Māyēmāktōōs /kēēkētyinē keey /kiinētē kule /keeweeksee miyootyēēt nyoo yibchinē biich meet, nto /kiineet kule kookaasee keey :chii Yēyiin. ² Mēērook kēēkētyi keey mbo subak kiineet chii kurubta keey āk bātisāniisyēēt, /kēētiinyēē biiko āwunnyēk, ng'eteetaab meet nto ng'woonintaab kibchuulyo. ³ Nteenee yoo kacham :Yēyiin, okany keetas taay āk kāānēētēywēēk alak yoo kacham :Yēyiin.

⁴⁻⁶ Yoo kiikōōnkēt :chiitaab Kiriistō lēbkēēyyēetaab Yēyiin ankiikucham-cham rōōbēywoontēetaab kibkōōnkōy ānkiikunyōōr Tāmirmiryēetaab Yēyiin,

4:16 Efēēs. 3:13; Ibu. 7:19; 10:19 5:2 Ibu. 2:17-18; 4:15; 7:28 5:3 Laawi. 9:7; 16:6; Ibu. 7:27; 9:7 5:4 Chuy. 28:1 5:5 Ibu. 1:5 † 5:6 Tyēēn. 110:4 5:6 Ibu. 6:20 5:7 Māārko 14:32-42 5:8 Filib. 2:8; Ibu. 3:6; 4:15 5:9 Ibu. 7:27 5:10 Ibu. 4:14; 6:20 5:13 1Kōōr. 3:1-2; 1Bēt. 2:2 5:14 Room. 16:19; 1Kōōr. 14:20; Efēēs. 4:14; Ibu. 13:9

ankuchamcham kāroomnyēetaab ng'ālyoontēetaab Yēyiin, ankiikukas wōlēē wuu :kāamuukēyewēekaab kōōrēēt nyēē lēēl, nto yityo kutay Kiriistō, kumēētākōōmuuchāktōōs /kēēyisunēē wōlēē mii :miyootyēēt! Yoo kaakutay, kukerkeey nyēē kaakuketita Lakwataab Yēyiin /bokēēkwērtōochi murtooywoontēt /ānkiinchuruur.

⁷ Yoo keechiim :mbarēet bēēkaab roobta ankuyey āmiik chēē yēētyēēchinēē keyy :biiko choo choonē, mākōōbēruur :Yēyiin mbaraanaa. ⁸ Nto yoo kamayey āmit ānkubiityēē :kātooy nto ku wuuyo, kuchuboot :mbaraanaa +/ānkumākiimukuusēē maata lētuunoo.

⁹ Chōōrōōnuutēkyuu, ānkoo kāāmwoowu kuu nyooto, ānkētē kule ōyēyē :akwek ng'al chēē kāroomēch ōyēku biich chēē /kiikiiraraach kuchurta.

¹⁰ Iyyoong'unēē :Yēyiin manta yoo itilichinē biich ng'al. Māwuutyēē yisyeēng'woong' āk chamateet nyoo kyōōboorchi inee ōyēētyēēchinē biikyūi ānkutōōtāsē taay ōyēētyēēchinē bichoo. ¹¹ Kiyēē māchē :mooyēēnyuu ku kule ōkāng'u kubo kiyēē ōkēnēē keyy sōōkich ākoy bēsyeētaab tabanta ¹² simōōburēn. Orub ātēbuutēkaab biiko choo kiikoosēē keyy Yēyiin miisin ānkitynē muytaayēt choo mii wokunyōōru kiyēē kiikukuurtoochi :Yēyiin.

Bo man :kiyēē kiikukuurto :Yēyiin

¹³ Yoo kimāchē :Yēyiin kōōtitiir kiyēē kikuurtoochinē Abraam, kōōwoonkyi ām mooyēēnyūi kule makootyich kiyooto, kuuyu kimāmii :chii nyēē ki wōō kusiir inee nyēē kimēēmuuchē koowaal keyy ām kaayneetaab chichoo. ¹⁴ Kimwoochi kule, “+Māābēruuring'. +Mēēnyōōru muchōkōrōōn chēē chaang'.”† ¹⁵ Kikānyūi :Abraam ām muytaayēt ānkinyōōr kiyoo /kikēēkuurtoochinē. ¹⁶ Yoo iwoolchinē keyy :chii kiito ake kutwēchē kiy nyēē iywēyē. Yooto mākunāmtoochi :ng'aleechaata. ¹⁷ Kuuyu kimāchē :Yēyiin kōōboorchi kāroomin biiko kule -mēēmuuchē kuweek ām kiyēē kiikukuurto, kōōkiimēē kiyoo kikuurtooy kaawaaleet. ¹⁸ Kunyi, kiyey :Yēyiin tukuuk āyēēng'. Kiiwoolchi keyy ānkukuurto kōōbooru kule māko kuweechweech kiyēē kāākumwooy nto kōōbēbēriis. Kiyey kuu nyooto sukōōtitiirēch miisin acheek choo kiikēmwēchi inee kukerekteech sikēēkōōbchi kiyoo kiikēnēē keyy. ¹⁹ Ititiirēch :kiyoo kiikēnēē keyy kuu bōrōōwēēt nyēē wuuy miisin nyēē /kākēēkwiliilchi Kitōōkiitaab *Kōōtaab Yēyiin ām kibkōōnkōy. ²⁰ Kiwo :Yēēsu Kitōōkiinoo kōōntōōwēēch kubuntēē ankeet nyēē /kikeeng'aree kōyoo sukusoom Yēyiin kunyōōwēēch kaat ām ng'ōōkiswookiyoo. Kunyoo nanyuun kiikuyēk :Yēēsu kibkōōs nyēēnyoo nyēē wōō ānkubo ākookoy kuu Mēlkišetēk.

7

Kibkōōrōs Mēlkišetēk

¹ Ki bāytooyiintētēē :Mēlkišetēk nyēbo *kiriinkēetaab Sālēm ānki kibkōōrōs nyēbo Yēyiin nyoo tōrōōr. Yoo kichōōnēē :Abraam booryēēt nyoo kiibēlē bāytooyik ang'wan, kutuuyēē :Mēlkišetēk ānkōōbēruur inee. ² Kiikoochi :Abraam chiichoo akenke ām taman nyēbo tukuuk choo kibāru. Ibooru :kaaynaani bo Mēlkišetēk kule 'Bāytooyiintēetaab churtaayēt'. Ibooru :ng'ālyoontooni bo Sālēm kule tāloosyēēt. Kunyi boonto :Mēlkišetēk kaayneet ake subak nyēē /kēēkuurē kule 'Bāytooyiintēetaab tāloosyēēt'. ³ Māmii :yēē

ibooru kwaaniitaab Mēlkišetēk nto ku kaamet āmāmiitē mbo :yēē ibooru areenyii, nto ku bēsēyēt nyēē /kikēēsichēē nto nyēē kimēē. Kibkōrōs :inee nyēē mātinyē toowunēēt nto wōlēē ng'ētēē. I-ārōoru :yuutēyu wōlēē wuunto :yiisyēētaab Lakwataab :Yēyiin.

⁴ Ōsōōtyi baa :akweeng wōōyinto nyoo kiboonto :Mēlkišetēk. Kiikoochi inee :kuuko Abraam akeenke ām taman nyēbo tukuukyii tukul choo kibārūnēē booryēt. ⁵ Kimākyinē :kiruutēkaab *Muusa /kēēyibchinē biiko choo bo kōōtaab kōrōsēēk akeenke ām taman nyēbo tukuuk chēē kiboonto. Kinyōōrunēē :icheek tukuuchoo wōlēē mii mbo :biiko chuut alake ānkoō kibo :icheek tukul Abraam. ⁶ Ānkoō kimāchōōnēē :Mēlkišetēk kōōtaab kōrōsēēk nyoo kisālu Laawi, kikkwēchi :Abraam akeenke ām taman nyēbo tukuuchoo kibāru. Kibērurur :chiichoo bo kōrōs Abraam nyoo kikuurtoochinē :Yēyiin bēnur. ⁷ Chiito kwaak nyoo ibēruurē ake ku wōō :nyooto kusiir nyoo /kākiibēruurē. ⁸ Ki biich buch :mbo kibkōrōs chēbo kōōtaab Laawi, nteenee kinyōōru akeenke ām taman nyēbo tukuuk chēē kiboonto :biiko. -Mēēnkēt :chii wōlēē kichōōnēē :Mēlkišetēk āk wōlēē kiwokung'ētyi :soboonyii. ⁹ Imuuchē :ake kumwooy mbo kule kiikooyto :nkinee kōōtaab Laawi akeenke ām taman bēsyoonoō kubuntēē Abraam, ¹⁰ kuuyu yoo kituuytōōs :Abraam ākoo Mēlkišetēk, kitāku kēbuswoō :Laawi ām suweetaab kuukaanyii Abraam.

/Kikeeweēch kiruutēkaab Muusa āk bēēlsēētaab kōrōsēēk

¹¹ Kiyēyē :mbo kibkōrōs chēbo kōōtaab Laawi yiisyēēng'waa kōōyyoong'unēē kiruutēkaab *Muusa. Nto kiimuuchē kuyey :kiruutēkaab Muusa biiko kuchurta ām bēēlsēētaab kōrōsēēk, nto kibo nee kōōyook Yēyiin kibkōrōs nyēē ter kuu Mēlkišetēk? Kiyēmē oob :kibkōrōs nyoo wōō nyēbo kōōtaab Āārōn? ¹² Kunyi, yoo /kaakiikeeree kōrōsēēkaab kēny kōrōsēēk chēē leelach /ānkiilēēliit mbo kibkōrōs, kumāchāktōōs /kiilēēliit nkicheek kiruutēk. ¹³ Wuu nyooto kuuyu kimāchōōnēē :Yēēsu kōōtaab Laawi. Māmii :chii nyēē kiikuyēk kibkōrōs ām kōōto nyēē kichōōnēē :Yēēsu. ¹⁴ Tookunoot kule /kikēēsichē Mokoryoontēnyoo kuchōōnēē kōōtaab Yuuta, āmāmii :yēē mwooyē :kiruutēkaab Muusa kule imuuchē kukwaanee :mbo kibkōrōs kōyi.

¹⁵ Kiyēē ityiichē :ng'aleechuutēchu ku kule, kōōkutook ra :kibkōrōs ake nyēē wuu Mēlkišetēk. ¹⁶ Mēēbērē /kikeerub kiruutyētē nyoo ibooru kōōto nyēē māchāktōōs kukwoonēē :mbo kibkōrōs yoo /kikēēyēyē Yēēsu kuyēk kibkōrōs. Nteenee /kikēēyēyē kuyēk kibkōrōs kurubta keyy āk kāamuukēyweēkaab soboontaab kibchuulyo, ¹⁷ kuu yoo mwooyē :siruutēk kule, “+Mēēyēku kibkōrōs ākookoy, kuu Mēlkišetēk.”

¹⁸⁻¹⁹ Kimēēmuuchē :kiruutēkaab Muusa kuyey chii kuchurta. Kunyi, /kikēēsātīy kiruutēchoo komos, kuuyu kikuskusēch ānki buch. Nto raat kikēnēē keyy kiy nyēē karaam kusiir nyiin ake. Tākyēēch :kiyiitēnyi wōlēē mii :Yēyiin.

²⁰ Kiikiim :Yēyiin ām kaawaaleet kule yēku :Yēēsu kibkōrōs. Nteenee maneewaal keyy yoo kiyēyē biiko alak kuyēk mbo kibkōrōs. ²¹ Kimwooy :Yēyiin kurubta keyy āk Yēēsu kule, “Kaawaal keyy āmēēbērē +maaweēch kāāsōōtēyweēkyuu: Inyiing' :kibkōrōs ākookoy.”

²² Kunyi, iyyoong'unēē :kiirrootyēt nyēē lēēl Yēēsu ānkusiirē nyoo bo kēny.

²³ Ki chaang' :mbo kibkōrōs choo kibo kōōtaab Laawi nyēē ki yoo kame :ake, kōōkēērē :ake. ²⁴ Nteenee, mākoy /kiiker Yēesu kuuyu soboot :inee ākookoy. ²⁵ Kunyi, kuu yoo soboot :Yēesu ākookoy ānkusoochinē biiko, imuuchē nanyuun kooraraach kutukul choo yootyinē :inee kēēlto kukwa wōlēē mii :Yēyiin.

²⁶ Kibkōrōs nyēē wōō :Yēesu nyēē imuukwēēch kiyēē kēēmāchē. Tiliil :inee nyēē mātinyē ng'ōōki. Kunyoo, /kikiinēmunēē wōloo mii :kibng'ōōkisiisyēk /ānkūitōrōōr ākoy wokutēbi āk Yēyiin ām kibkōōnkōy. ²⁷ Makerkeye :inee ākoo mbo kibkōrōs chuut alak choo wōōyēch choo kibēēlē kōrōsēēk ākookoy kubo ng'ōōkiswookikwaa kurook, nto yityo kookeer chēbo biiko. Nteenee, kiyey :Yēesu kōrōsyoontēēt akeenke baateey, nto nyooto kukuime /sikēēnyōōchi kaat biiko ām ng'ōōkiswookikwaa. ²⁸ Kurubta keey āk kirutēkaab *Muusa, /kikēētōōlē biiko buch kuyēk mbo kibkōrōs chēē wōōyēch. Ānko kimii :kiruutēchoo, kiiwaal keey :Yēyiin kutool lakwanyii kuyēk *kibkōrōs nyēē wōō nyoo churtaat ākookoy.

8

Kirootyeet nyēē lēēl

¹ Ng'ālyoontēēt nyēbo koomānuut ku kule, kēēboontē Kibkōrōs nyoo wōō nyoo mii āwutaab taay nyēbo Yēyiin ām kibkōōnkōy. ² Yēchinē :inee Yēyiin yiisyeēt ām Kitōōkiitaab *Kōōtaab Yēyiin ām kibkōōnkōy nyoo kiyeytooy :Yēyiin āmēēbērē biiko. ³ /Kēētōōlē mbo kibkōrōs chēē wōōyēch tukul kōōkoochinē Yēyiin tukuuk ānkubēēlē kōrōsēēk. Kunyi, kuuyu kibkōrōs nyēē wōō :nkīnee Yēesu, kimāchaktōōs kōōkoochi Yēyiin kiy. ⁴ Kimēēmuuchaktōōs /keetool Yēesu kuyēk kibkōrōs yu kitākumii kōōrēēt kuuyu kimābo :inee kōōtaab mbo kibkōrōs choo kiinēchinē Yēyiin tukuukaab kōrōsēēk kuu wōloo kimwooytooy :kiruutēk. ⁵ Kiyēyēē :mbo kibkōrōs yiisyeēt Kōōtaab Yēyiin nyoo mii wōlēēb ng'wēny ku kitōōntōyēētaab nyoo mii kibkōōnkōy. Kimwoochi :Yēyiin Muusa yoo kimāchē kuteech *Kēryēētaab Yēyiin kule, “Māchaktōōs ikas kule 'keetech kiy ake tukul irub kuu wōloo kāāmwooytoowuung' ām lekem.”† ⁶ /Kiikiikoochi Yēesu yiisyeētaab koomānuut nyoo bo Yēyiin kusiir nyoo kibo mbo kibkōrōs. Ām kēēlto nyēē wuu nyooto, karaam :kirootyeet nyooto kiyēyē :Yēesu kusiir nyoo kibo kēny. Irābchinē :kirootyaanaa tukuuk chēē kāroomēch chēē siirē tukuuk alak choo /kikēēkuurtooy.

⁷ Nto kimā kuskus :kirootyeet nyoo kibo kēny, nto /kimākēyēyē nyoo lēēl. ⁸ Kikas :Yēyiin kuskusyoonoo, yooto kumwooy kule, “Mii :bēsyeēt kuchōōnii nyēē +maayey kirootyeet nyēē lēēl āk biikaab kōōrēētaab Isrāyēēl āk chēbo Yuuta. ⁹ Mēēbērē makukerkeyiit :kirootyaani āk nyoo kyaāyēyē āk mbo kuukaanyii yoo kyāārēētootē icheek kung'ēētyēē kōōrēētaab Miisir. Kuuyu manaarub :icheek kirootyaanaa, a-aste icheek. ¹⁰ Kirootyeet nyēē +maayey āk biikaab Isrāyēēl ām bēsyoōsyēk choo kwoonii ku nyi: +Māākoochi mākuutēkyuu mētēwookwaa āriit ānkāāsirchi soboonwēkwaa. +Māāyēku Yēyiintēēng'waa ānkuyēk :icheek biikyuu. ¹¹ Māmii :chii ām icheek nyēē tākōōnēētē laatyenyii nto biikaab kang'waa kumwoochinē kule, 'Inkēt Yēyiin,' kuuyu mākōōnkētoo :biiko tukul kung'eetee lēēkōōk ākoy biiko chēē wōōyēch. ¹² +Māānyōōchi anii icheek kaat ng'ōōkiswookikwaa āmētoochi

7:25 Room. 8:34; Ibu. 10:14; 1Yoowa. 2:1 **7:26** Ibu. 4:15 **7:27** Room. 6:10; Ibu. 5:3, 9; 7:25; 9:12, 26, 28; 10:10, 12; 1Bēt. 3:18 **7:28** Ibu. 3:6 **8:1** Tyēēn. 110:1; Yēyuut. 2:33; Ibu. 1:3, 13; 4:14; 10:12; 12:2 † **8:5** Chuy. 25:40 **8:5** Kolos. 2:17; Ibu. 9:2, 9; 10:1 **8:6** Luuka 22:20; Ibu. 7:22; 8:13; 9:15; 12:24

kutukul.”† ¹³ Yoo kimwooyē :Yēyiin kule ‘lēēl’ :kiirootyaani kōōbooru kule kookuyoosiit :nyoo bo kēny. Nto kiy ake tukul nyoo yōōsiitu kumii wokubotē.

9

Kiiwut :Kiriistō Kōōtaab Yēyiin ām kibkōōnkōy

¹ Kitinyē :kiirootyetaab kēny mākuutēk chēē kiiboorchinē biiko wōlēē yēytooy yiisyēetaab Yēyiin ānkimii nkinee *:Kōōtaab Yēyiin kōōrēēt. ² Kitinyē :kōyoo kisēēnkōōsyēk āyēēng’ chēē /kikeeng’aree ankeet. /Kikēēkuurē yoo bo Yaama kule wōlēē tiliil. /Kikiitōōrē yooto kiito nyēē /kiikoochinē taariinek āk meeseet nyēē /kiikoochinē mukaatiinek choo /kiitāboonchinē Yēyiin. ³ /Kikēēkuurē wōliin bo Kitōōk kule wōlēē tiliil miisin. ⁴ /Kikiiyi-itinyē kāābkōōrs nyēē /kikeeyeyee *ta-aabuut nyēē /kēēbēlēē tukuuk chēē boong’u nyēē anyiny wōliin bo Kitōōk ānkoo sinee kimāmii wōlooto. Nteenee kimiitē :Sāāntukuutaab Kiirootyeeet nyēē /kikiiluumee ta-aabuut Kitōōk. Ki-boonto :sāāntukuunoo tērēetaab ta-aabuut nyēē kimii :maana āriit, kirōktaab *Āārōn nyēē kilēlēē :toobtōōk āk rwoontōōk āyēēng’ chēē tēbēlyēlēch choo /kikēēsirchi kiruutēk. ⁵ Kimii *:kēruubiik chēē /kikeekus chēē kikiikubuuyēē kebebaakwaa ng’echereetaab kiisayta ām mwēēnkoonoo. Mēēbērē maabany-baany raat ng’aleek tukul kurubta keey tukuuchu.

⁶ Ki yoo /kakeetet tukuuchoo tukul kuu nyooto, kubēētii bēsyo ake tukul :mbo kibkōōrs yoo bo Yaama bokuyēyē yiisyēēng’waa. ⁷ Nteenee ki kibkōōrs nyoo wōō nkit :nyēē kiwēētii Kitōōk areet akeenke ām kēnyiiit. Ki yoo wēētii, kuyibē kiisēēnik kubo ng’ōōkiswookikyii ākoo choo kiyēyē :biiko kumēēnkētē.

⁸ Inēētēēnēch :Tāmirmiryēetaab Yēyiin ng’aleechu kule yoo tākumii :Kōyoo bo Yēyiin ng’wēny, -mēēmuuchē :biiko chuut alake kōōwut Kitōōkiinoo. ⁹ Iboorwēēch :ng’aleechu raat kule -mēēmuuchē :tukuuk chēē /kikiikoochinē Yēyiin āk kōōsēēk choo /kikēēbēlē, kōōwuunto kāāsōōtēywēēk chēē miy-ootēch ām mētēwookaab biiko. ¹⁰ Rubtooy keey :kiruutēk āk āmiisyēēt, yyēesyēēt āk ntāsimum chēē /kiwuunootē keey. /Kikēēyēyiisyēē kiruutēchoo ākoy kut chokuyey :Yēyiin kiirootyeeet nyēē lēēl.

¹¹ Neennyi, kichokuyēk :Kiriistō kibkōōrs nyēē wōō nyēbo tukuuk chēē kāroomēch choo kōōkufook. Kiiwut :inee Kōōtaab Yēyiin nyoo bo kibkōōnkōy nyoo /kimākēyēyēē āwuun ankuchurtaat kusiir nyoo bo kōōrooni. ¹² Yoo kiiwutē :Kiriistō Kitōōkiitaab *Kōōtaab Yēyiin ām kibkōōnkōy, mānāāwēēto kiisēēnikaab kwēyiyi nto chēbo wuunōōy, nteenee kiikooyto korotiikyii areet akeenke baateey sukuwālāng’wēēch ākookoy. ¹³ /Kyāānkēyisēē biiko choo kilēēlootiin kiisēēnikaab kwēyiyēk āk wuunōōk nto areekaab roorta, /kikiisōōtē kule /kāākitiliil. ¹⁴ Bo kwōng’uut :yiisyēetaab Kiriistō kusiir ntāsimum choo bo kēny. Kiinēm keey ām Tāmirmiryēetaab Yēyiin nyoo bo kibchuulyo kuyēk kōōrsyoo nyēē churtaat ām wōlēē mii :Yēyiin. Kicham :kāāsōōtēywēēkyoo bo ng’ōōki kutākyēēch meet, nteenee kōōkōōtiliilēēch ra :korotiikyii sikēyēēchi Yēyiin yiisyēēt.

Kiityiich :korotiikaab Yēesu kiirootyeeet nyēē lēēl

† **8:12** Cherem. 31:31-34 **8:12** Ibu. 10:16-17 **9:2** Chuy. 26:1-3; 25:31-39, 23-30; Ibu. 8:5 **9:3** Chuy. 26:31-33; Laawi. 16:1-2; Ibu. 6:19; 9:7, 12; 10:20 **9:4** Chuy. 16:31-34; 25:10-22; 30:1-10; Kāāyit. 17:6-11 **9:5** Chuy. 25:18-22 **9:6** Kāāyit. 18:1-5; 28:1-8 **9:7** Laawi. 16:1-19; Ibu. 9:25; 13:11 **9:9** Ibu. 8:5; 7:19 **9:10** Laawi. 11:1-47; 15:1-33; Kāāyit. 19:1-22 **9:11** Ibu. 4:14 **9:12** Room. 3:25-26; Ibu. 7:27; 9:25; 12:24; 13:12, 20; 1Bēt. 1:18-19 **9:13** Kāāyit. 19:1-10, 17 **9:14** Room. 7:5-6, 24-25

15 Kiyey :Yēyiin kiurootyeet nyēē lēl yoo kimēē :Kiriistō / sikēēnyōōchi biiko kaat ām ng'ōōkiswookikwaa chēē kiyēyē kumii ng'wēnyuutaab :kiurootyanaa bo kēny. Kiyey kuu nyooto sukunyōōr :biiko choo kuurē :Yēyiin bēurtaab kibchuulyo nyoo kikuurtoochinē. 16 Yoo kamwaayta :chii yoo kaakuriik kume /kēērōōbchi biiko alak tukuukyii, mānyōōru :bichoo tukuuchoo ākoy yoo kākakutook man kule kaakume :chiichooto. 17 Nāmtoochinē :ng'ālyoontoonoo yoo kaakume :chiito āmēēbērē yoo tākusoboot. 18 Ki yoo sukunāmtoochi :kiurootyeet nyoo kibo kēny, ki ākoy /keebakach :tyoony. 19 Yu kikiikumwoochi *:Muusa biiko kiruutēk tukul, kunam sokēēkaab *yuusob nyēē /kikeenaankuyee sabur chēē sālootiin nyēē arraa ankoolumta kisēēnikaab wuunōōk āk chēbo kwēyiyēk* chēē /kikeetasee bēēko ānkuyisēē kitaabuutaab kiruutēk āk biiko tukul 20 kumwooyē kule, “Kiisēēnik :chu chēē ikiimē kiurootyeet nyoo mwooyē :Yēyiin kule orub.”† 21 Kiyisēē :Muusa subak kiisēēnik Kēryēētaab Yēyiin āk tukuuk tukul choo /kēyēyiyisēē ām wōlooto. 22 Mwoowēēch :kiruutēkaab Muusa kule /kēyēyiyisēē kiisēēnik /kiitiliilēē tukuuk chēē chaang'. Māmii mbo :nyooyeetaab kaat yoo māmii :kiisēēnik.

23 /Kikiitiliilēē *Kōōtaab Yēyiin nyēbo kōōrooni kiisēēnik ku kitōōntōyēētaab Kōōtaab Yēyiin nyoo miitē kibkōōnkōy. Nteenee tēerchiintōōs :Kōōtaab Yēyiin bo kibkōōnkōy āk nyi mii kōōrooni kuuyu māchē :nyoo bo kibkōōnkōy kōōrsyoontēt nyēē kiimoot miisin. 24 Mānēēwut :Kiriistō Kitōōkiinoo bo Yēyiin nyoo kiyēyē :biiko ānku kitōōntōyēētaab nyoo bo man, nteenee kiwēwēēch :inee wōlēē mii :Yēyiin suwokōōyooong' wēēch. 25 Mēēbērē kiwut :Kiriistō kibkōōnkōy areet chēē chaang' kōōkooyto keey kuu wōloo kiwutitooy :kibkōōrōs nyēē wōō Kitōōkiinoo bo kōōrooni ām kēnyit ake tukul kuboontōtē kiisēēnikaab tyoong'in. 26 Nto kiwuu nyooto, nto kiikunyalilaan :Kiriistō areet chēē chaang' kuchakee yoo /kikēyēyēē kōōrēt. Nteenee kiinēm keey :Kiriistō areet akeenke baateey yu kikiikuriik :tabanta kuyēk kōōrsyoo sukōōsyēēnto kāāmuukēywēēkaab ng'ōōkisto. 27 Mēē :chii ake tukul meet akeenke, nto yityo kōōtiilchi :Yēyiin ng'aleekyii. 28 Ām kēlto nyēē wuu nyooto kichamta keey :Kāārārōokiintētēet kume meet akeenke sukōōnēmto ng'ōōkiswookikaab biiko chēē chaang'. Mākuchō subak :Kāārārōokiintētēet āmēēbērē chokōōnēmu subak ng'ōōkiswookikaab biiko, nteenee chōōnii chokōōrārōochē biiko choo ikēnēē keey inee.

10

1 Ki kitōōntōyēēt :kiruutēkaab *Muusa nyēbo tukuuk chēē kāroomēch chēē kimii kukwoonii. -Mēēmuuchē :kiruutēchooto āk kōōrsēēk choo yibu :biiko /sikēēbēēlē kwaak ām kēnyit ake tukul kuyey bichoo kuchurta. 2 Nto kiwuuntoochinē :kōōrsēēchoo bichoo ng'ōōkiswookikwaa kutukul, nto kiyyoong'tooy :bēēlsēētaab kōōrsēēk ānkuwuutyēē ng'ōōki ake tukul nyēē kikiikuyey. 3 Kiisōōtyinē buch :bēēlsoonoo bo kōōrōs biiko ng'ōōkisng'waa ām kēnyit ake tukul, 4 kuuyu kimēēmuuchē :kiisēēnikaab wuunōōy āk chēbo kwēyiyi kōōwuunto ng'ōōkiswookichoo. 5 Kunyi, yu kichōōnii :Yēesu kōōrooni, kimwoochi Yēyiin kule, “Kimēēmāchē bēēlsēētaab kōōrōs āk tukuuk chēē /kēēkōōniing',

9:15 Ibu. 8:6 * 9:19 Mātinyē :siruutēk alake ng'aleechu: 'āk chēbo kwēyiyēk'. † 9:20 Chuy. 24:8 9:22 Laawi. 17:11 9:23 Ibu. 8:5 9:26 Ibu. 7:27 9:28 Māārōkō 10:45; Yoowa. 1:29; Kala. 1:4; 1Tēm. 2:6; Ibu. 9:14, 26; 10:10, 12, 14; 1Yoowa. 2:2 10:1 Kolos. 2:16-17; Ibu. 7:18-19; 8:5 10:3 Ibu. 9:7

nteenee kiichōbwoo bōōrto ākooytē.

6-Mēēng'ērēkyinē kōrōsēēk choo /kēēbēēlē kutukul
nto ku choo /kiibuuktēē ng'ōōkisto.

7 Yooto amwaay kule,

‘Āchōboot oō, Yēyiin,

ayey kiy ake tukul nyoo imākwoo ayey,

kuu wōloo mwooytooy :siruutēk kurubta keey anii.’ †

8 Kinyooyee kumwooy kule, “Kimēēng'ērēkyinē tukuuk chēē /kēēkōōning' āk tyoong'in choo /kēēbēēlēē kutukul nto kōrōs choo /kiibuuktēē ng'ōōkisto.” Kimwooy kuu nyooto ānkoo /kikēēyēyē kōrōsēēchu kurubta keey āk wōlēē wuu :kiruutēk. 9 Nto mii yoo, kumwooy kule, “Āchōboot oō, Yēyiin, ayey kiy ake tukul nyoo imākwoo ayey.” Kunyoo, kiinēnto :Yēyiin kiirootyeyet nyoo kibo kēny ankookeeree kiirootyeyet nyēē lēēl. 10 /Kikiitiiliilēēch kuuyu kiyey :Yēesu Kiriistō kuu wōloo kimāktooy :Yēyiin ānkōōkooyto soboonnyii kunyil akeenke baateey.

11 Yēyē :mbo kibkōrōs chēbo Yuutayee kiyiisēēt bēsyo ake tukul kubēēlē kōrōsēēchooto areet chēē chaang' āmēēmuuchāktōōs kōōnēnto :bēēlsooni bo kōrōs ng'ōōkiswookik. 12 Nteenee, yoo kiikooytooy keey :kibkōrōs nyēēnyoo areet akeenke baateey, wokōōbuurēē āwutaab taay nyēbo Yēyiin. 13 Mii wōlooto raat kukānyiiisēē ākoy bēsyoēt nyēē +/mākiisēēntēē buunikyii.† 14 Kiyey :meetaab Yēesu nyoo kiinēnto keey kunyil akeenke sukuchurta ākookoy :biiko choo /kōōkiitāboonchi Yēyiin.

15 Chāmchiintōōs :nkinee Tāmirmiryēētaab Yēyiin āk ng'aleechaa kumwooyē kurook kule, 16 “Kiirootyeyet :nyi nyēē +maayey āk bichoo ām bēsyoōsyēk choo kwoonii. +Māākoochi mākuutēkyuu mētēwookwaa āriit ānkāāsirchi so-boonwēkwaa.”

17 Nto yityo, kumwooy kule, “+Māāmētoochi ng'ōōkiswookikwaa āk choolwookātēēng'waa.” 18 Yoo / kākēēnyōōwēēch kaat nanyuun, mēēbērē tākumāchāktōōs /kēēbēēlē kōrōs.

Okany kēēlēkityi Yēyiin

19 Mbo ng'eetaabiya, kēēbēētii nyēē -mākēēmuuytōōsii Kitōōkiitaab *Kōōtaab Yēyiin ām kibkōōnkōy, kuuyu kiwasta :Yēesu korotiikyii kubo acheek.

20 Kiyootwēēch :inee kēēlto nyēē lēēl nyēē irēētootēēch ākoy wōlēē mii :Yēyiin kēēbuntēē ankeet nyoo kikiyēēl Kitōōkiitaab Kōōtaab Yēyiin. Kēēli lēēl ku Yēesu nyoo soboot. 21 Kēēboontē kibkōrōs nyēē wōō nyoo bāwēēch.

22 Okany kēēlēkityi Yēyiin ām manta kiikoosēē keey inee kutukul, kuuyu /kiikēēyisēēnēēch korotiikaab Yēesu /ānkiiwuunēēnēēch bēēko chēē tiliilēch, simēētākiisōōtē tukuuk chēē miyootēch choo kikēēyēyē. 23 Māchāktōōs kēēkiilchi miisin kiyēē kiikēnēē keey, kuuyu Yēyiin nyoo /kiikoosēē keey :nyēē kikuurtooy kiyooto. 24 Okany kiirōōtootē wōlēē +mākiitiitirtooy keey ām chamateet ānkēēyēyē tukuuk chēē kāroomēch. 25 -Mookany keebakaakte tuuyōōsyēkyoo choo bo kwaak kuu yoo kiikubakaakta :alake. Okany kiikiimē keey miisin, kuuyu okāsē kule miitē kulēēkitiitu :bēsyoētaab tabanta.

† 10:7 Tyēēnwookik 40:6-8 10:10 Ibu. 7:27 10:11 Kāāyit. 28:1-8 10:12 Ibu. 8:1 † 10:13 Tyēēn. 110:1 10:13 Choos. 10:24; 1Kōōr. 15:25; Ibu. 1:13 10:17 Cherem. 31:33-34; Ibu. 8:10-12 10:19 Room. 5:2; Ēfēs. 3:12; Ibu. 4:16; 9:8 10:20 Mat. 27:51; Ibu. 9:3; 14:15 10:21 Ibu. 4:14; 3:6 10:22 Esek. 36:25; Ēfēs. 5:26 10:23 1Kōōr. 1:9; Ibu. 4:14 10:24 Ibu. 13:1 10:25 Yēyuut. 2:42; 1Kōōr. 1:13; Filib. 4:5; Ibu. 1:13

26 Nto yoo kākēēnyōōru ng'ālyoontēētaab manta ānkēēkwētyi kēēyēyē ng'ōōkisto, māmii :kōrōsēēk alake tukul chēē tākōōwuuntoowēēch ng'ōōkiswookichoo. 27 Kēēkānyoonu /kiiruusteeneech mayaa yong'ooos nyoo mākōōmukuus buunikaab Yēyiin! 28 Ki yoo katay :chii kurub kiruutēkaab *Muusa -/mākēēiriirēē nteenee /kikēēbākāchē yoo biiko āyēēng' nto ku sōmōk :chēē kikāsē ng'aleecha. 29 Mākung'woonchi nyēē tyaa :chiito nyoo kamoonta Lakwataab Yēyiin ankuchwees korotiikaab kiiruotyenyii choo kiitililē chiichooto. Kōōkōōng' woonchi :chiichoo sōō, nyēē tyaa Tāmirmiryēētaab Yēyiin nyoo bo kiisayta! 30 Kiinkētē :acheek Yēyiin nyoo kimwooyē kule, “Anii :nyēē āyooku.”† /Kēēmwooyē subak kule, “Mākōōtilchi :Yēyiin biikyii ng'aleek.”† 31 Yong'ooos sōō, nyēē tyaa yoo /kākiriērēēchiing' āwunnyēkaab Yēyiin!

Māchāktōōs ōmuytoochi

32 Osoot bēsyoōsyēchoo kibo taay yoo kyōōnyōōru lēbkēēyyēētaab Yēyiin. / Kikēēwusook nyēē kōrōōm, nteenee kyoomuyte. 33 Kimii mbo :bēsyoōsyēk alake chēē /kikēēmōrook /ānkēēwusook, nto ām bēsyoōsyēk alak kyōōtiyē mbo ng'eetaabkoomēt choo /kikēēyēchinē ng'aleechaata. 34 Kyōōkāsyinē kiisayta biikaab Kiriistō alak choo /kakeerat ānykōōng'ērēchē mbo yoo /kikiinēmunēēnook tukuukwook, kuuyu kyōōnkētē kule ōboontē kiyēē karaam kusiir tukuuchooto ānku nyēē mābēku.

35 Kunyoo, otas taay ōkoosēē keey Yēyiin nyoo mākutuwēnēēnook kiy nyēē wōō miisin. 36 Māchāktōōs ōyēyē kiyēē māchē :Yēyiin ām muytaayēt sōōnyōōru kiyēē kikuurtoowook. 37 Mwooyē :siruutēk kule, “Mākuchō ām lēēkitō :nyooto chōōnii nyēē -mēēkooyē keey. 38 Nyōōru soboonto :chiito nyoo churtooy kubo kaakaaseenyii. Nteenee -māāng'ērēkyinē yoo ituytuuyootē.”† 39 -Mākēēyēku akeenke āk choo ituytuuyootē ānkubootyootiin nteenee, kēēboontē keey choo ikoosēē keey Yēyiin ānkumii /bokiirāroochē.

11

Kaakaaseet

1 Yoo kiikoosēē keey Yēyiin kuyityiintōōs :kiyēē kiikēnēē keey ānkuyēyēēch :kaakaaseet kiikēnēē keey tukuuk chēē -/mākēēkāsē. 2 /Kikeeng'alaalee mbo kuuko nyēē karaam kuuyu kiikoosēē Yēyiin.

3 Kuuyu kiikoosēē keey Yēyiin, kiinkēt kule yoo kimwooyē :Yēyiin ng'ālyoo, kuyeyakay :barak āk ng'wēny. Kikwaanee :tukuuk choo /kēēkāsē wōlēē mii :choo -/mākēēkāsē.

4 Kuuyu kiikoosēē keey :Ābēl Yēyiin, kuyey kōrōsēēk chēē kicham :Yēyiin kusiir choo kibo Kaayin. Kicham :Yēyiin kōrōsēēchoo, kōōbooru kule kichurtaat :Ābēl. Ānkoo kime :Ābēl, tākōōrwookyinē biich kubuntēē kaakaaseenyii.

5 Kuuyu kiikoosēē keey :Enok Yēyiin, /kēēyib kuwo kibkōōnkōy kusooboot nyēē /manaabokeekas subak. Nto kutoombo /kēēyibē Enok kuwo kibkōōnkōy, /kikēēmwooyē kule kikiikoong'ereech Yēyiin. 6 Māmii :chii nyēē ing'ērēēchē Yēyiin yoo -mēēkoosēē keey inee. Nto chii nyoo māchē kulēēkitiyi

10:27 Isa. 26:11; 1Tēēs. 1:5-10; Ibu. 9:27; 12:29 **10:28** Kiruu. 17:6-7; 19:15 **10:29** Ibu. 6:4-6

10:29 Māārko 3:29; Ibu. 6:6; 9:12; 2:3 † **10:30** Kiruu. 32:35 † **10:30** Kiruu. 32:36 **10:34** Ibu. 11:26; 13:14; 1Bēt. 1:4-5 **10:36** Room. 5:3; Ibu. 3:14; 6:11-12; 12:1; Yāāk. 1:3-4, 12; 5:11; 2Bēt. 1:6 † **10:38** Aabakuuk 2:3-4 **10:38** Room. 1:17; Kala. 3:11 **10:39** 1Bēt. 1:9 **11:1** Room. 8:24-25; 2Kōōr. 4:18; 5:7 **11:3** Toowu. 1:1; Tyēēn. 33:6, 9; Room. 4:17 **11:4** Toowu. 4:3-10 **11:5** Toowu. 5:21-24

Yēyiin, kumāchāktōōs kōōyēnchi kule miitē :Yēyiin ānkutuwēnē biiko choo chēēng'ē inee.

⁷ Kuu yoo kiikoosēē keey :Noowa Yēyiin, kuteech mwēēnkēēt nyēē kiisoob kanyii. Kikoonyit :inee kiyēē kimwoochinē :Yēyiin kurubta keey ākoo tukuuk chēē mānāatook bēsēyēt ake. Kiiyēnchi :Noowa ām kēēli kule kimisyinē / kiikarbuus kōōrēt. Kichamta inee :Yēyiin kubo kaakaaseenyii.

⁸ Nto kuuyu kiikoosēē keey :Abraam Yēyiin, kukoonyit yoo kimwoochinē :Yēyiin kule kuwuuchi kōōr nyēē kimēēnkētē nyēē kimii wokōōkoochinē :Yēyiin. ⁹ Kiminy :inee kōōroonoto kikiikukuurtoochi :Yēyiin ku soboyiin. Kiminyē kēryōōnik ānkiminy :nkicheek mbo Isaka āk Yāākōbō kōōroonoto / kikēēkuurtoochinē. ¹⁰ Kikānyoonu :Abraam *kiriinkēēt nyēē wēētii kibchuulyo nyoo kimākusisin :Yēyiin ankuteech.

¹¹ Nto kuuyu kiikoosēē keey :Saara nyoo ki sōōn Yēyiin, kunyōōr leekwa ānkoo ankikiikuyoosiit miisin. Kiisoot :Saara kule yemaat /kiikoosēē keey Yēyiin nyoo kikuurtoochinē inee leekweet. ¹² Kunyoo, kichokuyoot :chiito akenke nyēē kikiikuriich meet, lēēkōōk chēē chaang' miisin kuu kookeelik nto ng'aayneetaab sakaramteetaab araaraya.

¹³ Kibēk :bichu tukul chu kiikoosēē keey Yēyiin kumānānyōōr kiyēē kikiikukurto :Yēyiin, nteenee kitoobēnchi buch wōlēē lōō ankukanyaan. Kichāmchiin kule ki sobooy :icheek ām kōōrēt. ¹⁴ Yoo mwooyē :biiko ng'aleek chēē wuu chuutēchu kōōbooru kule mii kukānyoonu kōōrēt ake. ¹⁵ Nto kiisōōtyēēchinē :bichoo kōōroonoo kikwoonēē, nto kiiyēēyē. ¹⁶ Nteenee, kimāchē miisin :bichu kōōr nyēē karaaran miisin, nto nyooto ku Kaab Yēyiin. Kunyoo, ng'ērēchē :Yēyiin yoo kuurē :bichoo inee kule Yēyiintēēng'waa, kuuyu kiukuchōbchi bichooto *kiriinkēēt ām kibkōōnkōy.

¹⁷ Nto kuuyu kiikoosēē keey :Abraam Yēyiin, kicham kōōkooyto wērinyyi akenke baateey /keeyeyee kōōrōsēēk yoo kityēmē inee :Yēyiin, ¹⁸ ānkoo kiki-ikukurtoochi :Yēyiin kule, “Isaka :nyēē makuroobta siintaaryeeng'uung'.”† ¹⁹ Kiinkēt :Abraam kule imuuchē :Yēyiin koong'eeteē biiko meet. Kunyi, /kikēēkētyi Isaka nyēē kitāmē.

²⁰ Nto kuuyu kiikoosēē keey :Isaka Yēyiin, kiibēruurchi Yāākōbō āk Esaawu tukuk choo kimii bokukwoonii.

²¹ Nto kuuyu kiikoosēē keey :Yāākōbō Yēyiin, kiibēruur wērikaab Yōōsēēf yooto kimii wokumēē. Kitiiyēē keey :Yāākōbō kirōknyii ankusaay Yēyiin.

²² Nto kuuyu kiikoosēē keey :Yōōsēēf Yēyiin, kimwooy yoo kimēē wōlēē kimākōōrēētoonunto :Yēyiin Isrāyēēliik kung'ēētyēē Miisir ānkumwooy wōlēē +/mākēēriibto koyikyii.

²³ Nto kuuyu kiikoosēē keey :sikiikaab *Muusa Yēyiin, kuwuny inee ārook sōmōk. Maneeywey :sikiichoo kiyēē kikiikoobaraasta :bāytooyiintēēt kuuyu kikas kule kikaraaran :wēēroo.

²⁴ Nto kuuyu kiikoosēē keey :Muusa Yēyiin, kutay yu kāwokuwōōyit /kēēkuur kule wēritaab chēēbtaab bāytooyiintēētaab Miisir. ²⁵ Kikwey :Muusa kunyalil āk biikaab Yēyiin kusiir kwoonyinkyi :ng'aleekaab leles choo māyitē wuy.

11:7 Toowu. 6:13-27; 1Bēt. 3:20 **11:8** Toowu. 12:1-5 **11:9** Toowu. 35:27 **11:10** Ibu. 13:14
11:11 Toowu. 17:19; 18:11-14; 21:2; Room. 4:19-20 **11:12** Toowu. 12:2; 2Kōōr. 1:9 **11:13** Mat. 13:17; Yoowa. 8:56 **11:16** 2Tēm. 4:18; Chuy. 3:6, 15; Ibu. 13:14 **11:17** Toowu. 22:1-14; Yāāk. 2:21
† **11:18** Toowu. 21:12 **11:19** Toowu. 22:2, 5; Room. 4:21; 2Kōōr. 1:9 **11:20** Toowu. 27:27-29, 39-40 **11:21** Toowu. 47:31—48:20 **11:22** Toowu. 50:24-25; Chuy. 13:19 **11:23** Chuy. 2:2; 1:22 **11:24** Chuy. 2:10-12

²⁶ Kikas kule kikaykay / kēēwus kuu Kāārārōokiintēēt, kuuyu kikānyoonu miisin kiyēē +/ mākēētuwēnēē kusiir yoo kātānyōōru bāytit nyēbo Miisir. ²⁷ Nto kuuyu kiikoosēē keey :Muusa Yēyiin, kung'eetee kōōrēētaab Miisir nyēē mānāāmyūēē kōrōōmātēētaab bāytooyiintēētaab Miisir. Kimuytoochi kuuyu wuu nyēē kikāsoonu Yēyiin nyoo -/ mākēēkāsē. ²⁸ Kuuyu kiikoosēē keey :Muusa Yēyiin, kumwoochi Isrāyēēliik kwaam *Saakweetaab Keeytaayee ānkumwoochi kuyisēē kiisēēnik kurkootik simabakach *:malayikeetaab Yēyiin wērikaab Isrāyēēliik choo kibōōrēētōōk.

²⁹ Nto kuuyu kiikoosēē keey :Isrāyēēliik Yēyiin, kwaay Araarayta nyēē Arraa nyēē kiyey :Yēyiin kuyaam. Nto yu kibērē :Miisirik kwaay, kubakach :bēēko.

³⁰ Kuuyu kiikoosēē keey :Isrāyēēliik Yēyiin, kōōmuutmuut kiriinkēētaab Yēērikō bēsyōōsyēk tisab, yooto kuluulcho :tōōtōōsyēkaab *kiriinkoonoo.

³¹ Nto kuuyu kiikoosēē keey :Raa-ab nyoo ki chēēmurēnyoo Yēyiin kutaach yōōtiikaab Isrāyēēliik. Kiyey :yooto -/ makeebakach inee āk bichoo kikōchōnkyinē Yēyiin.

³² Ara, mataamwaa y nee? Yibē āsiiswēk chēē chaang' yoo kālāl ātētu kiyēē kiyey :Kiityōōn, Barak, Sāmsōōn, Cheefta, *Tāwuti, Sāmweēl ākoo *wōōrkooyikaab Yēyiin. ³³ Kuuyu kiikoosēē keey :bichoo Yēyiin, kubooryēē kōōrōōsyēk ānkōōbēl, kuyey kiyēē churtaat, kunyōōr kiyēē kikiikukuruutoochi :Yēyiin, kiimooltuutākiiis :ng'ētunyēk kumayeyee bichoo kiy, ³⁴ koomuukta kāāmuukēyweēkaab maata nyēē kiyong'oo ankuchilile chōōkiinēk. Kiweek :kuskusyēētaab bichoo kuyēk kiimnātēēt. Kikōrōōmiitu ām booryēēt ānkōōsyēēnto lukeētaab booryēēt nyēbo kōōrēēt ake. ³⁵ Kitaach :kōoruuk biikwaa chēē king'ēetyēē meet. /Kikiinyaliil bichoo alak /ankeebakach kuuyu kitay kumēto kaakaaseeng'waa kumāchē kule /sikiing'eetee meet sukunyōōr soboonto nyēē karaam kusiir nyoo bo kōōroni. ³⁶ /Kikiintosuur alak /ānkēēbir, /keerat alak /ankeekerta kāābrātiisyō. ³⁷ /Kikeewiiree alak rwoontōōk kumēēyo, /keemurmuree alak musumēēnoonik, nto alak /keebakachee chōōkiinēk. Kiilaach :alake mākātōōkaab kēēchiir āk ng'oroor. Ki bānoon ānkōōmbāchootē, nyēē kiwusootiin ānkunyālilootiin. ³⁸ Kiming'ootē surkwēēn, lekemoos, kēbēnoon ānkuwunyootēē keey ng'wēēnoon. Ki kāroomēch :icheek miisin nyēē kimānyoolchinē kōōroni. ³⁹ /Kikēēng'ālōolēē bichoo nyēē karaam kuuyu kiikoosēē keey Yēyiin, nteenee mānāānyōōr kiyēē kikuurtoochi :Yēyiin, ⁴⁰ kuuyu kiikuchōbwēēch :inee kiy nyēē karaam miisin. Kimāchē kule kunyōōr :bichooto āk acheek kiyoo /kēētuwēnēēnēēch yoo kaakeeyit tabanta.

12

Ōmuytoochinē kuu Yēēsū

¹ Tākēēmiitē :acheek keeweetaab labateet kēēlābātē ānkēēmuytoochi chēē chaang' choo kisimkookaasee keey Yēyiin. Kunyoo, okany kēēmētē kiy ake tukul nyēē rikirēēch ānkiitiliil keey ām wōlēē mii :ng'ōokiswookik choo noonyoyēēch ānkēēmuytoochi keelabat. ² Okany kiirōōtootē Yēēsū

11:26 Ibu. 12:2; 13:13 **11:27** Chuy. 11:4-8; 12:51; 13:21-22 **11:28** Chuy. 12:1-14 **11:29** Chuy. 14:21-29 **11:30** Choos. 6:12-21 **11:31** Choos. 6:23 **11:32** Kiir. 4:4-5:31; 6:11-8:32; 11:1-12:7; 13:2-16:31; 1Sām. 16:1, 13; 1Bāy. 2:11 **11:33** Kiir. 14:6-7; 1Sām. 17:34-36; Tān. 6:1-28
11:34 Tān. 3:23-25 **11:35** 1Bāy. 17:17-24; 2Bāy. 4:18-37 **11:36** Cherem. 20:2; 37:15 **11:37** 2Tēt. 24:21; Cherem. 26:23 **12:1** 1Kōōr. 9:24-25; Ibu. 10:36

nyoo intōōwēēch kiikaasee keye Yēyiin. Tāsē taay :inee kōōtitiirēēch ākoy tabanta. Maneechuchuuy keye yoo kinyālilē nteenee kichamta keye kume ām keel nyēbo kāāntosuurrāt ām murtooywoontētēē kubo ng'erekweek chēē kimii kukānyoonu. Nto mii yoo, wokōōbuurrēē āwutaab taay nyēbo Yēyiin kubāytooyiis :tukwaay. ³Kimuytoochi :Yēesu wēchēētaab kibng'ōōkisiis. Kunyi, osoot baa kiyēē kibuntēē :inee, simōōchoosyē ānkubēkwok :moonik.

Chuulēēch :Yēyiin

⁴Mānōōbooryēē :akweek mbo miyootyēētaab kōōrooni kut owaste korotiikwook. ⁵Ōrōotootē kiyēē mwooyē :siruutēk kurubta keye akweek choo ōyēku lōkōkaab Yēyiin. Mwooyē :siruutēk kule,

“Lakwanyuu, -meetay yoo kachuuling' :Yēyiin
nto kumeeying' keye :moo yoo kāyisuung'

⁶kuuyu chuulē :Yēyiin chii nyoo chāmē

ānkubāsē nyoo yibē kule lakwanyii.”†

⁷Yoo /kēēmii /kēēchuulook ōmuytoochinē, kuuyu yibook :Yēyiin kuu lōkōkyii. Ara, miitē man :leekwa nyēē māchuulē :kwaan? ⁸Yoo /kamakeechuulaak kuu yoo /kēēchuulē lēēkōōy, kōōbooru kule -mōōyēku lōkōkaab :kayta, nteenee ōyēku lēēkōōy chēbo saang'. ⁹Kikēēboontē :tukul mbo baaba chēē kichuulēēch ānkikiywēyē. Kunyi kiyywēyē sōō, kule nee Baaba Yēyiin nyoo kēēnyōōrunēē soboonto? ¹⁰Kichuulēēch :mbo baaba choo bo kōōrēēt ām bēsyoōsyēk chēē ng'eri kuu wōlēē kikāstooy :icheek. Nteenee chuulēēch :Yēyiin sikēētiliilitu kuu inee. ¹¹Ng'woonchēēch yoo /kēēchuulēēch āmēēng'erēēchēēch. Nteenee mākōōnkēt :biiko lētuunoo choo /kiikiineet wōlēē yēytooy tukuu chēē churtootiin ānkunyōōr tankaseet.

Keebe kōōrēēnyoo nyēē mēēsimsiimāktōōs

¹²Ōtitiir āwunnyēkwok choo kōōwusootē ānkōōkomkoomu kuu-tung'ookwook choo kāākurrānchooch. ¹³/Kēēbēesyētēē kēelto nyēē chuulaat,† /simakiinach choo sōnkōchootiin nteenee kukimkimiitu.

¹⁴Osyeem ōbuurtooy keye biiko tukul ām tāloosyētē, ānkōōtiliilitu kuuyu māmii :chii nyēē makukas Mokoryoontētēē yoo mā tiliil. ¹⁵Okas kule makusta :chii chamateetaab :Yēyiin sukungeet -mabiit :keet nyēē ng'waa nyēē imuuchē kooyiimaak ankunyeeree :ng'woonēēnyii biiko chēē chaang'. ¹⁶Okas kule mayey :chii ng'aleekaab martaayeet, nto kutay Yēyiin kuu yoo kitāyē :Esaawu sukwooltooy bēurnyii bo kibooreet kuwalee āmnyoo buch. ¹⁷Ōnkētē kule kitay :kwaan kōōbēruur inee lētuunoo yoo kimāchē kunyōōr bēuroo. Ankoo kiriir nyēē tyaa, maneemuuch kuweech kāāsōōtēywēēkaab kwaan.

¹⁸Manookwaa bakeenke Tulwēētaab Sinaay nyoo kiirikitiitē, nyoo kikiker :boolteet kule tutung', tuuluunkēnētēē āk wusōōnētēē, ¹⁹chēyātēētaab ary-eembut āk kaaruumeetaab kuutiib chii. Yooto kabokukas :biiko kuutiinaa, kusooysooyiis /kumātākēēmwoochi ng'ālyoo ake, ²⁰kuuyu kimāmāchē takukas ng'aleechaa /kikēēmwooyē kule yoo kātiiny mbo :tyoony lekemaanaa kumāchāktōōs /keewiiree rwoontōōk kut kume. ²¹Kiyōng'ōsyi *Muusa

12:2 Ibu. 2:10; 13:13; 8:1 † 12:6 Kāālēwēnik 3:11-12 12:6 Ng'oong'. 3:19 12:7 Kiruu. 8:5
12:10 Mat. 5:48; 2Bēt. 1:4 12:12 Isa. 35:3 † 12:13 Kāālēw. 4:26 12:14 Tyēn. 34:14; Mat.
5:9; Room. 14:19; 1Kōōr. 7:15; Ibu. 12:11 12:15 Kiruu. 29:18; Kala. 1:6 12:16 Toowu. 25:29-34
12:17 Toowu. 27:30-40 12:19 Chuy. 19:16-22; 20:18-21 12:20 Chuy. 19:12-13

:ng'aleechaa kut kumwooy kule, “Kāāmuy kut abootan!”[†] ²² Nteenee kookwaa :akweek lekemeetaab *Sāāyōōn, *kiriinkēētaab Yēyiin, Yēērusālēm :nyooto nyēbo kibkōōnkōy wōlēē mii :malayikaanik chēē chaang' miisin chēē ng'ērēkootiin. ²³ Kookwaa nanyuun wōlēē mii :kibōōrēētōōk choo sirootiin kooyndōōkwa ām Kaab Yēyiin ankookwaa wōlēē mii :Yēyiin nyoo itilchinē biiko tukul ng'aleek āk wōlēē mii :tāmirmirookaab biiko choo kāroomēch choo kiikuyit tabanta. ²⁴ Kookwaa wōlēē mii :Yēēsu nyoo kiyibu kiirootyeet nyēē lēēl nyoo kiityiichēē korotiikyii choo kiwāstooy keey kōō-ārōōr ng'aleek chēē kāroomēch kusiir korotiik choo kibo Ābēl.

²⁵ Oriib keey nanyuun, amootay ōkāsyi Yēyiin nyoo ng'āloolwook. Yoo kimachilil :biiko choo kitāyē kukāsyi Yēyiin nyoo king'āloolchinē kuchōōnēē kōōrēēt ii, kēechililtooy ānō :acheek yoo kakiichuchuuyee keey Yēyiin nyoo ng'āloolwēēch kuchōōnēē kibkōōnkōy? ²⁶ Kiisimsiimākoy :kōōrēēt yooto ām kaaruumeetaab kuutiinyii, nto raat kiikukuurto kule, “+Māātimtiim subak kōōrēēt ng'wēny āk wōliin bo barak.”[†]

²⁷ Ng'ālyoontoonoo bo 'subak' kōōbooru kule +/mākiinēmtō kiy nyoo itimtiimāktōōs nto nyooto ku barak āk ng'wēny. Yooto mākung'ēt :tukuuk chēē mēētimtiimāktōōs. ²⁸ Kēēmiitē :acheek bokēēnyōōru kōōrēēnyoo nyēē mēētimtiimāktōōs. Kunyi, okany kēēbirchi Yēyiin kōōnkōy ānkēēyēchi yiisyēēt nyēē /kēēchāmē ānkiiywēyē inee miisin, ²⁹ kuuyu wuu :Yēyiintēēnyoo maata nyēē irikitiitē nyēē iwoonyē biich.

13

Wōlēē /kiing'ērēēktooy Yēyiin

¹ Otas taay :akweek ōchoomtōōsii kuuyu ōtuubchē. ² Lēyyē, ōtoochē mbo soboyiin kuuyu kiikuyey :alake kuu nyooto ankutaach malayikaanik kumēēnkētē. ³ Ōyibē biiko choo mii kāābrātiisyō wuu nyēē ōboontē keey. Ōkāšē nkicheek choo nyāliltōōs wuu nyēē ōnyāliltōōsii :tukul.

⁴ Māchāktōōs kukas :chii ake tukul kule kākoonyit kēēsyyēt. Māchāktōōs kukoonyitē :saanteet koorkēēnyii ānkukoonyit :koorkēēt saanteenyii kuuyu ing'woonchinē :Yēyiin biiko choo rwootootē keey nto choo mārtōotē. ⁵ Osatee keey muchastaab beesaan ankooyemakse ām tukuuk chēē ōboontē kuuyu mwooyē :Yēyiin kule, “Mākoy abakaaktiing' āmāāmētiing'.”[†] ⁶ Kunyi āmuuchē amwaay ām nyikanateet kule, “Yēētiintēēnyuu :Yēyiin. -Māmii :kiy nyēē inyōkōōrtoō. Kunyoo, nee :nyēē imuuchē kuyeyeena :chii buch?”[†]

⁷ Ōsōōtē kāāntōōyikwook choo kisimkwoomwook ng'aleekaab Yēyiin. Osoot baa wōlēē kiming'tooy :bichoo ankookaasee keey Yēyiin kuu wōloo kiyēytooy :icheek.

⁸ Manaaweek :Yēēsu Kiriistō. Inee :nyooto kibo kēny, nyiitēny bo raat ānku nyoo wēētii kibchuulyo. ⁹ -Mookany kooberbeeraak :kāānēētutēk alake chēē moosootiin. Karaam yoo kēēkimkiim :Yēyiin kāāsōōtēyewēkyoo ām

† **12:21** Kiruu. 9:19 **12:22** Kala. 4:26; Ibu. 13:14 **12:23** Ng'oong'. 3:5 **12:24** Luuka 22:20; Toowu. 4:10; Ibu. 8:6; 9:12-22; 1Bēt. 1:2 **12:25** Ibu. 2:2; 3:7-19; 6:4-6 † **12:26** Akaay 2:6 **12:26** Chuy. 19:18; Akaay 2:6, 21 **12:28** Ibu. 13:14 **12:29** Kiruu. 4:24 **13:1** Kala. 6:10; Ibu. 6:10; 10:24; 13:16; 1Bēt. 1:22 **13:2** Toowu. 18:1-8; 19:1-3; Room. 12:13; 1Tēm. 3:2; 5:10; 1Bēt. 4:9; 3Yoowa. 5-8 **13:3** Mat. 25:36; Ibu. 10:34 **13:4** 1Kōōr. 7:2-4; 1Tēēs. 4:3-7 † **13:5** Kiruutēk 31:6 **13:5** Filib. 4:11-12; 1Tēm. 6:7-10 † **13:6** Tyēēnwookik 118:6-7 **13:7** 1Kōōr. 4:16 **13:8** Isa. 41:4

chamateenyii kusiir yoo /kakeerub ntāsimuutēkaab āmit chēē māyēētyēēchinē biich.

¹⁰ Kēētinyē :acheek *kāābkōrōs nyēē lēel nyēē -/ mākēēchāmchinē mbo kibkōrōs chēbo Yuutayeeek. ¹¹ Yibē :kibkōrōs nyēē wōō kiisēēnikaab tyoong'in kukwa Kitōōkiitaab *Kōōtaab Yēyiin sukōōbuuktēē ng'ōōkisto, nteenee /kēēbēēlēē tyoong'iichoo *kiriinkēēt saang'. ¹² Ām kēēlto nyēē wuu nyooto, kimēēchi :Yēēsu *kiriinkēēt saang' sukōōtiliilēē biiko korotiikyii. ¹³ Kunyoo nanyuun, okany keebe *kiriinkēēt saang' wōloo /kikiinchuruurēē Yēēsu ānkoo +/ mākiinchuruurēēch nkacheek. ¹⁴ -Mākēēboontē *kiriinkēēt nyēbo kiinkō ām kōōrooni, nteenee kēēkānyoonu *kiriinkēēt nyēē lēel nyēē mākuchō. ¹⁵ Kunyoo, okany kiikoochinē ākookoy Yēyiin kōrōsēēkaab kaakaastaayeet kubo Yēēsu ānkēēsilitooy kaayneenyii. ¹⁶ Okas kule ōyēyē ng'al chēē kāroomēch ānkōōyētyēēchinē keey, kuuyu kōrōsēēk :chuutēchu chēē ing'erēēchē Yēyiin.

¹⁷ Ōkoonyit kāāntōōyikwook ānkōōrubē kiyēē mwooyē. Icheek :chēē riibook ānkōōnkētē kule +/makeeteabee ng'aleek kurubta keey āk yiisyooni. Yoo kōōkoonyit kāāntōōyichoo, mākuyēyē yiisyoōnuutēkwaa ām ng'erekweek, nto yoo -mōōkoonyitē, kuwuyiitiyinē :yiisyētē amēēbērē mākuyētyēēchhook kiy.

¹⁸ Ōsoowēēch. Kēēmāchē kēēminy ām kēēlto nyēē yibwēēch koonyit. Ānkētē kule māmiitē :kiy nyēē miyaat nyēē kyaayey. ¹⁹ Āmāchē kule ōsoowoo kuu nyiitēnyi sāāchōō wōloo ōmiitē ām lēēkitō.

Saayeeet

²⁰⁻²¹ Kukōōnook :Yēyiintēētaab tāloosyētē kiy ake tukul nyēē karaam sooyey kiyēē māchē :inee. Yēyiin nyoo kiing'ēētēē meet Mokoryoontēēnyoo Yēēsu, nyoo ākiintēēt nyēē wōō nyēbo kēēchiirēk. /Kikeeyey kirootyaanaa wētii kibchuulyo kubununēē korotiikaab Yēēsu. Kuyey :Yēyiin yiisyeēnyii ām wōlēē kēēmiiitē kubununēē Yēēsu Kiriistō sikiing'ereech inee. Kutōōriit :inee ākookoy! Kuwuyiit nyooto.

Ng'aleekaab lētuit

²² Lēyyē mbo ng'eetaabiya, āsooyook ōmuytoochinē lōkōōywēchu ititiirē biich ānkoo kunwaach :barwaani. ²³ Āmāchē ōnkēt kule /kookiityaakta tubchēēnyoo Tēmētēēwō ām kāābrātiisyo. Yoo kāsimkuchō, +makeekwaante keey bokeekasaak. ²⁴ Ōsuboowēēch kāāntōōyikwook tukul ākoo biikaab Kiriistō tukul. Isubooyook :tuubchōōsyēk chēbo Itaalya. ²⁵ Kōōbēruurook :Yēyiin akweek tukul.

13:11 Laawi. 16:15; Chuy. 29:14; Ibu. 9:7 **13:12** Luuka 23:26; 22:20 **13:14** Filib. 3:20; Ibu. 11:9-10, 13, 16; 12:22, 28; 1Bēt. 2:11; Ng'oong'. 21:2 **13:15** Tyēēn. 50:23; Ēfēēs. 5:19-20 **13:16** Filib. 4:18; Ibu. 13:1 **13:17** Ēsēk. 3:17; Yēyuut. 20:28-31; 1Kōōr. 16:16; 1Bēt. 5:1-4 **13:18** Yēyuut. 24:16; Room. 15:30; Ibu. 10:22 **13:20-21** Luuka 22:20; Yoowa. 10:11; Ibu. 9:12; 8:6; Ēfēēs. 4:11-16; Ēfēēs. 2:12-13; 1Yoowa. 3:22 **13:23** 1Kōōr. 4:17

Barweetaab Yääkōbō

Taayta

Siriintēet, yēē /kikēēsirē āk wōlēē /kikēēsirēē: Kisirē barwaani :Yääkōbō nyoo ki ng'eetaabkaametiitaab Yēesu. Inee :nyēē kitookunoot miisin ām kääntōoyikaab taay chēbo biikaab Kiriistō. Kiiyyoonkyinē :inee kaniseetaab Yēerusālēem. Kiyey :yooto kōōyooong'tēē :kääntōoyikaab Yuutayeeek kōōk ām kēnyiitaab 62 KK, kōōntōochinē :kibkōrōs nyēē wōō Anaas nyoo bo āyēēng' /ānkiiitilchi meet. /Kikeewiiree rwoontōōk kut kume. Imuuchē /kikēēsirē barwaani kwēēnuutaab kēnyiitaab 45 āk 48 KK kunyi, siruutēk :chuutēchu chēbo taay ām Kiirootypee nyēē Lēēl. Nteenee isōōtē :biiko chēē chaang' kule /kikēēsirē ām kwēēnuutaab kēnyiitaab 50 āk 59 KK. Nto kuuyu ki barwa nyēē kimāchāktōōs kuyiyi biich chēē chaang', nwaach :komosta nyoo bo kääboorunēēt āmātinyē komosta nyoo bo kaateryeekeet.

Kiyēē mii ariit āk nyēē āmu: Kimāchāktōōs :barwaani kuyiyi biikaab Kiriistō choo ki Yuutayeeek ānku miisin choo kiyeyē :wusiyyēēt kusērētyinoot kōōrēētaab Rooma kumukuul yu /kabokeewiiree Steefaan rwoontōōk kume. Kuu wōloo /kiinkētitooy, king'ētunēē :Yääkōbō Yēerusālēem ām soboonnyii tukul ānkwoomchinē Yuutayeeek nkit lōkōōywēk chēē kāroomēch. Kunyoo tookunoot kule kisirchinē barwaani biikaab Kiriistō choo Yuutayeeek. Tookunoot mbo subak kule kitētū ng'aleekyii kutinyē Yuutayeeek ām mētinyii. Ām kurkeetaab taayta, ibooru ām nwookinto tukuuk chēbo koomānuut chēē miitē wokung'āloolēē. Ibānyboonyē ām kurkootik choo ikēērē tukuuchutuēchu kurōōbunēē akenke akenke.

I-ārōōru :barweet ng'aleek choo kyoomu Yēesu ām lekem (kas Mataayo kur. 5-7). Ng'āloolēē :Yääkōbō ām nwookinto kurubta keyy ng'aseetaab keyy, kaankweleet, bananta, moorong'nateet, muchasta, kēntooyiisyēēt, yeyēetaab keyy, ming'atēētaab soboontaab kōōroni, kaakabuubeet, wookuutyēēt, mōlōlchinooyēētaab ng'al āk alak chēē chaang'. Ibooru mbo subak kāroomnyēētaab kaakaaseet, tililinto, yibēētaab keyy ng'wēny, saayēet, muytaayēet āk kiirnatēēt kurubta keyy āk soboontaab chii nyēbo Kiriistō.

Ikiimē mbo :Yääkōbō kule māchāktōōs kuwēēchiintōōs :kaakaaseet āk yēyuutēk. Mā kiy :kaakaaseet yoo -/mākiiboorunēē yēyuutēk.

Kyoorōōr keyy :Yääkōbō ānkōōsubooyiis

¹ Anii nyoo Yääkōbō nyoo āyēchinē Yēyiin āk Mokoryoontēēt Yēesu Kiriistō yiisyēēt. Āsubooyook akweek biikaab Kiriistō, choo ōkwoonēē arosyeyk taman āk āyēēng' choo kyōōsērētyinootē kōōrōōsyēk chēē chaang'.

Muytaayēet āk saayēet

² Mbo ng'eetaabiya, yoo kōōnyōōru tyēmuutēk chēē chaang', ōyib kuyēk ng'erekweek, ³ kuuyu ōnkētē kule yoo kōōbuntēē tyēmuutēchoo ōkoosēē keyy Yēyiin, mākukich :muytaayēeng'woong'. ⁴ Yoo koomuyte, +mōōkiilchē nyēē -mōōkuskusiitu āmākoy kubotwook :kiy bēsyēēt ake. ⁵ Nto yoo kābotwook :kiirnan, osaay Yēyiin nyoo baybay āmābōlchinē biich. Yooto, mākukōōnook. ⁶ Nto yoo soomē :chii kiy, kumāchāktōōs kusoomē ām mooyēēt akenke nyēē māmii :kāāsōōtēywēēk alake. Chiito nyoo boonto kāāsōōtēywēēk āyēēng',

kukerkeey āk keet nyēē isooyēnē :yoomēet. ⁷ Kunyoo, -meesoṭ :chii nyēē wuu nyoo kule nyōōru kiy kuchōōnēē wōlēē mii :Yēyiin. Kubooyiit man, ⁸ iwiiywiioot :chiichoo nyēē bēre nto wo kēēlto nyi nto nyi.

Mokornoontiit āk bananta

⁹ Māchāktōōs :chiitaab Kiriistō nyoo /kēēmōōntooy ām kōōroni kung'erech, kuuyu /kikiitōrōōr ām Kiriistō. ¹⁰ Māchāktōōs kubāybāyiitu :biikaab Kiriistō choo boonto bāyitit yoo keechuchuuk :Yēyiin kuuyu kēēytooy :bāyitit kuu toobtōōy chēē lēēltoōs, ¹¹ chēē yoo katoor :asiista, kusistōōs ankurarach. Imuuchē kunyōōr chii :meēt kutākumii kuswēē ng'aleekaab bāyitit.

Mātyēmē :Yēyiin chii kuyey ng'ōōkisto

¹² Mii nyēē karaam :chiito nyoo kamuyta tyēmuutēk. Yoo kaakoomuukta tyēmuutēchoo, +/mākēētuwēnēē soboonto nyoo kikuurtoochinē :Yēyiin biiko choo chāmē inee.

¹³ Yoo /kakeetyem chii kuyey ng'ōōkisto, mēērook kumwooy kule Yēyiin :nyēē kātōōrchi kuyey ng'aleechaa miyootēch. Mēēmuuchāktōōs kutyem Yēyiin :ng'ōōkisto amēēbērē tyēmē :Yēyiin chii kuyey ng'ōōki. ¹⁴ Nteenee tyēmāktōōs :chii yoo katoorta :muchasta. ¹⁵ Yoo kaakubayta :muchasnyii, kuyēk :yooto ng'ōōki, nto yoo kākākuwōōyit :ng'ōōkisto kuyibu meēt. ¹⁶ Kunyoo ii, mbo ng'eetaabiya choo āchāmē, -mookany /keekentaak.

¹⁷ Rōōbu :Baaba Yēyiin kiy ake tukul nyoo karaam āk nyoo churtaat. Yēyiin nkit nyoo kiyēyē lēbkēēyyēēt :nyēē kōōnu tukuuchoo. Iyyoong'oot :inee ankulebkeey ākookoy. ¹⁸ Kiikukwey :Yēyiin kukōōnēēch soboonto kubununēē ng'ālyoontēetaab manta sukung'eet ām tukuuk tukul choo kiyēyē, kēēyēku :acheek lōkōkyii.

Ikas ng'ālyoontēēt ānkiiyēyiisyēē

¹⁹ Mbo ng'eetaabiya choo āchāmē, okas ng'aleechu: Māchāktōōs kuyēbchinē yiiit :chii ng'aleek ām kēēlto nyēē karaam. Māmāchāktōōs simkōōronchinē :chii ng'al amāsimkunyēēru. ²⁰ Mākōōnu :nyēērunātēēt kiyoo churtaat nyoo mākyinē biich :Yēyiin. ²¹ Kunyoo, obakaakte ātēbuutēk alak tukul choo mā kārōomēch āk rōkōs nyoo kiikoolaaambuuch kōōrēēt ankoocham ām mooyēēt akeenke ng'ālyoontēēt nyoo imuuchē kooraraachaak nyoo ! kyōōnyōōru. ²² Yoo kookas baateey ng'ālyoontēetaab Yēyiin amēēbērē kooyey kiyēē mwooyē :ng'ālyoontoonoo, ōmiitē ōbērbēērē keey. ²³ Chii ake tukul nyoo yēbchinē yiiit ng'ālyoontēēt amāyēyē kiyēē mwooyē :ng'ālyoontoonoo, kukerkeey āk chii nyēē kāsēē ernyii kiiyēēt. ²⁴ Makukas sinee ernyii nteenee yoo kākākuwēēchi keey, kāmēētākōōnkētē wōlēē kāwuunto. ²⁵ Nteenee chiito nyēē kōōmānē mākuutyēēt nyoo churtaat nyoo ityooktooy biich amāwuutyēē ng'ālyoontoonoo ānkuyēyiisyēē, +/mākiibēruur chiichoo ām kiy ake tukul nyēē yēyē.

²⁶ Nto chii ake tukul nyoo yibē keey kule rubē mākuutyēetaab Yēyiin amēēbērē riiibē kuutiinyii, kākwērto keey :nyoo ānku buch :wōlēē sooytooy ām taayeetaab Yēyiin. ²⁷ Kēēlto nyēē tiliil kurubta keey āk wōlēē /kēēsooytooy

1:6 Mat. 7:7; Ēfēēs. 4:14; Yaaḱ. 5:13 **1:9** Yaaḱ. 2:5 **1:10** Yaaḱ. 5:1 **1:11** Āyub 14:2; Tyēēn. 103:15-16; Isa. 40:6-8 **1:12** 1Kōōr. 9:24-25; Yaaḱ. 5:11 **1:13** 1Kōōr. 10:13 **1:15** Room. 6:19-21; Kala. 5:16-21; 1Yoowa. 2:16-17 **1:17** Kāāyiyit. 23:19; Mal. 3:6; Mat. 7:11 **1:18** Yoowa. 1:13; Room. 8:19-23; 1Bēt. 1:23 **1:19** Yaaḱ. 3:2-12 **1:21** Kolos. 3:8; Ēfēēs. 4:20-24 **1:22** Mat. 7:21-27; Yaaḱ. 2:14-20 **1:25** Yoowa. 8:32; 13:34; Kala. 2:4; 6:2; Yaaḱ. 2:12, 24 **1:26** Tyēēn. 141:3; Yaaḱ. 3:2, 8-10

ānku nyēē māchē :Yēyiin ku nyi: /Kēēriibē lēēkōōy choo bānoon āk musukuunēk ankusatee keey :chii miyootyēt nyoo yēyē :biiko choo bo kōōroni.

2

Ōyibē biiko tukul kwooyēēchiin

¹ Mbo ng'etaabiya, ām akweek choo kyōōyēnchi Mokoryoontēt Yēesu nyoo itōrōōroot, māmāchāktōōs ōkwēyē biiko kule anum :nyi ku anum :nyoo.

² Keemwaay baa kule kakwa :biiko āyēēnku kōōto nyēē /kēēsooyēē. Tinyē :ake kimoorinaakaab *ta-aabuut ankoolaakaat nyēē karaaran. Nto nyiin ake, ku banan ānkōōlochē sirooy chēē kibsānkātiin. ³ Yooto, itaach nyoo ilaakaat imwoochi kule, “Boontēt nyēbo kooniyit, chēētēbēē ng'echereet nyi mii yu bo taay.” Nto nyoo banan, imwoochi nyoo kule, “Māmii :ng'echer. Iyyoony yooto nto wēētēbēē ng'wēny ām wōliin bo lēt.” ⁴ Yoo keeyey kuu nyooto, mēēbērē kaankweleēt :nyooto ām wōlēē ikāstooy biiko alak ām kēēlto nyēē miyaat?

⁵ Mbo ng'etaabiya chēē āchāmē, okas baa ng'ālyoontooni: Kiikukwey :Yēyiin biiko choo bānoon ām kōōroni ānkōōkoochi mokornoontiitaab kibkōōnkōy nyoo kiikukuurtoochi biiko choo chāmē :inee. ⁶ Lēyyē, yoo ōyēyē kuu nyooto, ōmiitē oob ōnchuurē chiichoo banan? Mēēbērē bichu mokorēēn :chu mii kutēbēenook? Mēēbērē ichēek :chēē mii bokōōyyoong'tēēnook kōōk? ⁷ Nto mā ichēek :choo mii kung'āloolēē nyēē miyaat kaayneetaab Yēesu Kiriistō nyoo ōkuurtēē keey?

Mākuutyēētaab chamateet

⁸ Ōmiitē ōyēyē nyēē karaam, yoo ōriibē man kiruutyēt nyoo wōō ām tukul nyoo mwooyē ām siruutēk kule, “Icham laatyēeng'uung' kuu wōloo ichāmtooy keey.”† ⁹ Nteenee yoo ōchāmē baateey biiko choo tookunootiin, kōō-irii kiruutyēt ānku ng'ōōki :nyooto. ¹⁰ Chii ake tukul nyoo kirē kiruutēk tukul nto mii yoo kochabaayta ām akeenke, kāākwiiri kiruutēk tukul.

¹¹ Yēyiin nyoo kimwooyē kule, “-Meemarte,” tāku inee :nyooto kimwooyē kule, “-Meebakach chii.”† Yoo mēēbērē 'keemarte, nteenee ibākākiisyē, 'kēē-irii kiruutyēt.

¹² Kunyoo, ōyēyē ng'aleek ōnkētē kule mākōōyyoong'tēē :Yēyiin chii kōōk kōōyyoong'unēē mākuutyēētaab chamateet nyoo ityooktooy biiko. ¹³ Yoo ōruustooy biiko alak nyēē -mōōriirēē, makooruustaak nkakweek :Yēyiin. Kunyoo, karaam /keeriiree chii kusiir /kiiruusta.

Ōyēnchi ng'ālyoontētēē ankooyey

¹⁴ Mbo ng'etaabiya, kāroomnyo nee :nyēē miitē nyoo yēyē keey :chiito kule kiikōōyēnchi ng'ālyoontēētaab Yēyiin āmēēbērē iboorunēē yēyūutēk? Ara imuuchē kusār inee :kāāyēnchinooyēt nyēē wuu nyooto? ¹⁵ Keemwaay baa, kule mātinyē :ng'etaabkoomēt nto chēēbkoomēt sira nto āmnyoo nyēē kaam. ¹⁶ Yoo kāmwoochi :chii ām akweek kule, “Weekaalyan ānkiibiyoony,” āmēēbērē kēēkoochi kiy ii, kukāyētyēēchi nee chiichooto? ¹⁷ Kerkeey :yooto āk yoo iyēnchinē :chii ng'ālyoontēētaab Yēyiin baateey āmēēbērē yēyē kiy. Buch :kāāyēnchinooyēt nyēē wuu nyooto.

1:27 Tyēēn. 10:14, 18; Isa. 1:17; 1Yoowa. 2:15-17 **2:1** Laawi. 19:15; Kiruu. 1:17; Room. 2:11; Yääk. 2:9 **2:5** Luuka 6:20-21; 1Kōōr. 1:26-28; Yääk. 1:9 † **2:8** Laawi. 19:18 **2:8** Määrkō 12:31 **2:9** Yääk. 2:1 **2:10** Mat. 5:19; Kala. 3:10; 5:3 † **2:11** Chuytaayeet 20:13-14; Kiruutēk 5:17-18 **2:12** Yääk. 1:25 **2:13** Mat. 5:7; 18:32-35 **2:14** Mat. 7:21-27 **2:17** Kala. 5:6; 1Yoowa. 3:18

18 Nteenee imuuchē kumwooy :chii kule, “Tinyē :chiito ake kāāyēnchinooyēēt, nto ake kutinyē yēyuutēk.” Kiyēē +māāwālchi chiichoo ku kule, “Mwoowoo baa, imuuchaktōos :chii kutinyē kāāyēnchinooyēēt amā yēyuutēk? +Māāboorunēē kāāyēnchinooyēēnyuu yēyuutēk. 19/Kiyyēnchinē oob kule akeenke :Yēyiin? Wuu nyooto! Nteenee ii, ntēē chāmchiintōos naas :tāmirmirook chēē miyootēch kuu nyooto ānkutākubōotoontōos am muyāteēt. 20 Tyaa sōō, :bēēr-bēēryēēt nyoo! /Sikiinkēt āyu kule buch :kāāyēnchinooyēēt nyēē -/mākiiboorunēē yēyuutēk? 21 Kiiboorunēē :kuuko Abraam yēyuutēk kule churtaat am taayeetaab Yēyiin yoo kichāmtooy wērinyii Isaka kule kume am yoo kibo *kāābkōrōs. 22 Kookas oob kule kiiboorunēē :inee kāāyēnchinooyēēt yēyuutēk? Kichurta :kāāyēnchinooyēēnyii am kiyēē kiyey. 23 Kiyityiin :yooto kuu yoo kimwooy :siruutēk kule, ‘Kiyyēnchi :Abram kiyēē kimwoochi :Yēyiin. Yooto kuchamta :Yēyiin kule churtaat :inee.’† Kiyey :ng’ālyoontooni /kēēkuurēē Abraam ‘Choorweetaab Yēyiin.’” 24 Kookas sōō, kule /kēēchāmē chii kule churtaat kubo kiyēē yēyē amēēbērē baatey kule am kiyēē iyēnchinē?

25 Kiwuu nyooto mbo am wōlēē mii :koorkoonoo ki chēēmurēnyoo nyoo /kikēēkuurēē Raa-ab. Kichurta am taayeetaab Yēyiin kubo kiyēē kiyey. Kiimuuch :koorkoonoo kutaach yōōtiik chēē ki Yuutayeeek ankooyeel nto yitoy, kumwoochi kubeeteē kēēlto ake.

26 Kunyoo, kuu yoo meeyaata :bōōrto nyoo mātinyē soboonto kumeeyaata :nkinee kāāyēnchinooyēēt nyoo mātinyē yēyuutēk.

3

Kuriib :chii ng’elyebta

1 Mbo ng’eetaabiya, -moomach :chēē chaang’ am akweek kule oyeūku kāānēētikaab ng’ālyoontēetaab Yēyiin. Ōnkētē kule yoo /kiitiilchinē biiko ng’aleek, /kiikwēnyēēch acheek miisin choo kiinēētē ng’ālyoontēetaab Yēyiin. 2 Kiichiwiitē sinee :tukul ng’al. Nto chii nyoo -mēēchiwiitē ng’aleek kukichoot ānkōōmuuchē kuriib soboonnyii tukul.

3 /Kiimuuchē /kiikoochi kiito ake kuutiitaab faraasiit /sikiitutē yoo /kēēkweryootē. Yoo /kākiiitut kiyoo, kuwēēchē keey :tyoonyoo. Kunyi yoo /kaakeeyey kuu nyooto, /kukaakeebayta tyoonyoo. 4 Yoo mii mbo :mwēēnkēēt nyēē wōō araarayta, kōōrēētootē :yoomeet nyēē nyikiis. Nteenee mii :kiy nyēē mining’ miisin nyēē /kēēwēēchwēēchootēē /sikēētākynootē wōlēē māchāktōos kuwo.

5 Okas baa, mbo subak kule imuuchē :maat nyēē mining’ kubeel wōōkēēt nyēē tēē wōli ak wōliin. Mining’ :ng’elyebta miisin nteenee yēyē ng’al chēē nyikiisēch. 6 Kōrōōm :ng’elyebta nkinee kuu maata. Am bōōrtaab chiito kumukuul, ng’elyebta :nyēē kiwung’ta keey rōkōs nyēē -/mākyoomu. Yoo kēēwuruur :Kibrōkōsyoontēēt ng’elyebta kunyēērēē chiito kutukul.

7 Kiikuriiboon :biiko tyoong’in ānkutākuriibē, kunam wōlēē mii :tāriitēk alake, tyoong’iik choo ichuutēē keey ng’wēny āk alak choo mii wōloo bo araarayta. 8 Nteenee māyoi :chii mbo akeenke nyēē kiikoomuuch kut kuriib ng’elyebta. Kibrōkōsyoo :ng’elyebta, wayway ānkubooito ng’woonēēt nyēē kōrōōm miisin.

2:19 Kiruu. 6:4; Māārkö 1:24 2:21 Toowu. 21:9, 12; Ibu. 11:17 † 2:23 Toowu. 15:6 2:23 2Tēt. 20:7 2:24 Room. 3:28; 4:2-5 2:25 Choos. 6:23 3:1 Yēyuut. 13:1; 1Kōōr. 12:29; Ēfēs. 4:11 3:2 Yāak. 1:26 3:3 Tyēēn. 32:9 3:6 Kāālēw. 16:27; Māārkö 7:15, 20-23 3:8 Tyēēn. 140:3; Room. 3:13

⁹/Kēēyēyiisyēē ng'elyebta /kiikoostēē Mokoryoontēēt āk Baaba Yēyiin. Nto mii yoo subak, /kēēyēyiisyēē ng'elyebiitēnyi /kēēchubēē biiko choo kiyēyē :Yēyiin kookerkeeyee keey.

¹⁰ Kunyoo, kuutiini akeenke :nyēē / kēēsiltēē Yēyiin nto yityo subak / kēēchubiisyēē. Mbo ng'eetaabiya, māmāchāktōōs kuyeyakay kuu nyooto.

¹¹ Mēēmuuchāktōōs kukulkulunee :bēeko chēē kāroomēch āk chēē chāmu muunyeet yēbo koong'ta akeenke. ¹² Nto, mbo subak ii, mbo ng'eetaabiya, -mēēmuuchē :lāmāywēēt kuyey mbuuniik, āmāyēyē :kōmōōlwēēt lamayeek. Kunyi, -mēēmuuchē kukulkulunee :bēeko chēē kāroomēch yēbo koong'ta nyēbo bēeko chēē chāmu muunyeet.

Kiirnatēēt nyēbo man āk nyēē mābo man

¹³ Mii :chii ām akweek nyēē boonto kiirnatēēt ānkukāsē ng'al? Yoo miitē, kumāchāktōōs /kēēkāsē kiirnatēēnyi kubununēē kiyēē yēyē ām ntusātēēt.

¹⁴ Nteenee, yoo kiwung'ta keey :chii tuuyin bo moo āk sooyān nyēē ng'waa nyēbo muchas, māmākyinē kung'āsēē keey kiirnatēēnyi. Yoo kayey kuu nyooto, ku ng'wiin ānkukwiilē ng'ālyoontēētaab manta. ¹⁵ Bo :ng'aleek chēē wuu choo kōōrooni nyēē mākwoonēē Kaab Yēyiin. Bo Kibrōkōsyoontēēt āmārubtooy keey āk Tāmirmiryēētaab Yēyiin. ¹⁶ Biiko choo tuuyēch :moonik ānku soyiik kubo muchas, kuchuunchuuntōōs ānkuyēyē ng'al chēē choong'ēch chēē miyootēch.

¹⁷ Nteenee tiliil :kiirnatēēt nyēē chōōnēē wōlēē mii :Yēyiin. Bo tāloosyo āk ntusātēēt. Yēyē chiito kuyibē keey ng'wēny, kuriirēē biich ānkōōbooru tukuuk chēē kāroomēch chēē kwoonēē yēyuutēk. Mātinyē kweyateet āk lembech.

¹⁸ Yoo kachaan :biikaab kaalyeet churtaayeet, /mākēēnyōōr churtaayeet.

4

Ōkoonyit Yēyiin

¹ Kiy nee :nyēē mii kōōwārook sōōwookuutyē ānkōōbooryē? Ng'aleekaab muchas :chēē mii kōōyiimook mētēwoy kutōōrchook oyey kuu nyooto. ² Ōbērē nto ōnyōōru kiy, āmōōnyōōru. Ōchōbē ōbāriisyē ānkōōtuuyiityi keey moon sōōnyōōru, āmōōnyōōru. Ōwookuutyootēē ānkōōbooryootēē biich āmōōnyōōru kiyēē ōmāchē. -Mōōnyōōru tukuuchoo tukul kuuyu -mōōsooyē Yēyiin kukōōnook. ³ Ānkoo mbo yoo kōōsoom, -mōōnyōōru kuuyu ōsoomē ām kēēlto nyēē māyēmāktōōs, ōmāchē kule ōyēyiisyēē kubo leles.

⁴ Wuusyō, wē, bichu kyōōchuunnyēē Yēyiin. Yoo kēēchuutook :tukuukaab kōōrooni, +mōōtooytoochiinē āk Yēyiin. Chii ake tukul nyoo kakwey kuyēk choorweetaab kōōrooni, ku buunyoo :nyoo ām wōlēē mii :Yēyiin. ⁵ Ng'ālyoo nyēbo man yoo mwooyē :siruutēk kule māchē :Yēyiin kule nto yeyeech :tāmirmiryēēt nyoo kīkōōnēēch kēēkoonyitē inee nkit. ⁶ Kunyi, ibēruurēēnēch :Yēyiin chamateenyi. Mwooyē :siruutēk kule, "Mēēriiku :Yēyiin biiko choo ng'āsē keey, nteenee ibēruurē choo yibē keey ng'wēny."[†]

⁷ Kunyoo ii, biikyoo, ōkoonyit Yēyiin ankootay Kibrōkōsyoontēēt. Yoo kooyey kuu nyooto, mākumwēyēēnook :Kibrōkōsyoontoonoo. ⁸ Yoo kōōnookyi Yēyiin, mākōōnookyook :nkinee. Ōsoom :akweek choo kyōōchoolwookēn /

3:9 Toowu. 1:26-27 **3:10** Kāālēw. 13:3 **3:12** Mat. 7:16 **3:14** 2Kōōr. 12:20; Kala. 5:20 **3:15** 1Tēm. 4:1; Yāāk. 1:5, 17 **3:17** Mat. 5:48; 1Kōōr. 13:4-7; Kala. 5:22-23 **3:18** Mat. 5:9 **4:1** Room. 7:5; Kala. 5:13-21; Tiitō 3:9 **4:4** Mat. 6:24; 1Yoowa. 2:15 † **4:6** Kāālēw. 3:34 **4:6** Mat. 23:12; 1Bēt. 5:5 **4:7** Efēēs. 6:12; 1Bēt. 5:8-9

kēenyōōwook kaat ānkōōnēmchi keey Yēyiin ām mooyēēt akeenke :akweek choo ōwiywiiyootiin. ⁹ Ōriiryē ankoo-am mbuy ānkōōnchōōyiyisye. Yoo kātōōrooryēē, ōriiryē nto yoo kātōōng'ērēchē, ōnyēēru. ¹⁰ Yoo kōōyib keey ng'wēny ām taayeetaab Mokoryoontēēt, makoolaang'teenaak :inee.

-Mōōng'āloolēē keey nyēē miyaat

¹¹ Mbo ng'eetaabiya, -mōōng'āloolēē keey nyēē miyaat. Chii ake tukul nyoo kang'alaalee ng'eetaabkaamet nyēē miyaat nto kēētilchi kule miyaat, kaakung'alaalee nyēē miyaat mākuutyēētaab chamateet ankootiil kule miyaat. Nto yoo 'kēētilchi kule miyaat :mākuutyoonoo -mēēmiiēt iyēyē kiyēē mwooyē :mākuutyoonoo. Kunyoo imiitē yooto itiiilē kule miyaat mākuutyoonoo bo chamateet. ¹² Akeenke baateey :nyēē kōōnu mākuutēk ānku inee :nyēē itiiilchinē biich ng'al. Nyooto ku Yēyiin nyoo irāroochē ānkōōkārbusē biich. Nto ii, inyiing' ku ng'oo siitiilchi chiito ake kule miyaat?

-Mookaasee keey bēsyēētaab tuun

¹³ Kunyoo ii, biikyoo, ōyēbchi yit, baa :akweek choo ōmwooyē kule, "+Makeebe ra *kiriinkēēt nyēē bēre, nto tuun +makeebe nyēē bēre. +Mābokiibuur wōlooto kēnyit akeenke kēyēyē yiisyōōnuutēkyoo bo mung'aareet ānkēēnyōōru beesaanik." ¹⁴ Kāālē ii, ōnkētē wōlēē makuyyeehta :bēsyēētaab tuun? Okerkeeye chēēbkēēru nyēē ituung'u nto nyēē mā tyaa, kuseret. ¹⁵ Māchāktōōs ōmwooyē kule, "Yoo kacham :Yēyiin, +mākēēminy ankeeyey kiyēē bēre nto nyēē bēre." ¹⁶ Nteenee, yoo kātōōyēyē :akweek kuu nyooto, ong'as keey. Miyaat :ng'asaanaa bo keey kutukul.

¹⁷ Kunyoo, chii ake tukul nyēē inkētē kiyēē karaam nyēē māchāktōōs kuyey, āmēēbēre kayey, kāākuchoolwookēn.

5

Kuriib keey :biiko choo kiikōōtiiny alak

¹ Ōyēbchi yit baa :akweek mokorēēnik. Ōriiryē ānkōōnchōōyiyisye kuuyu mii wokuchōōnchook :ng'wooninto. ² Mii wokubotē :mokornoontiinoong'woong' ankumakwaam :tooyik siroochookwook choo ālē beesaan chēē chaang'. ³ Makwaamakay :ta-aabuut āk feeteet nyoo ōboontē muut. Mākōōboor :yooto miyootyēēt nyēē ōboontē ānkuchututēēnook kōōmirtiitook kuu maat. Bo ne tōōtukuulchi keey mokornoontiinoo ām bēsyōōsyēchēēb lēt? ⁴ Okas wōlēē miitē kuriirtooy :biiko choo kyōōtāyē ōkwēchi tukuukwaa kubo yiisyēēt nyēē kiyēwook ām mbareenikwook. Kōōkuyiyi Yēyiin nyoo hāwu kiy ake tukul, :riirikaab bichoo. ⁵ Kyōōminy kōōrooni ōchāmē tukuuk chēbo leles ānkyōōboor kuyem. Kyōōnēeryē ōlumumiitu ōmiitē ōkānyoonu bēsyēēt nyēē /kēētilēēnook. ⁶ Kyooruuste biiko ankoobakach ānkoo kimātinyē lēlēs āmēēbēre kikwiilook.

Muytaayeeēt āk nyalilta

⁷ Mbo ng'eetaabiya, omuyte ākoy bēsyēēt nyēē iyēēwunēē :Mokoryoontēēt. Okasee mbo wōlēē kāng'tooy :kāābātiintō kurur mbareenyii. Muytoochinē kut kunyōōr roobta nyoo bo taay āk nyēbo lēt. ⁸ Kunyi mākwōok nkakweek ōmuytoochinē ānkōōkimkimiitu kuuyu kaakuriik kuyit :bēsyēēt nyēē iyēēwunēē

:Mokoryoontēēt. ⁹ Mbo ng'eetaabiya, -mōōng'uunyānē keey /simākiitiilchook ng'al. Kaakuyit :kāātiiliintēēt kurkat.

¹⁰ Mbo ng'eetaabiya, ōsōōtēē *wōōrkooyik choo king'alaal ām kaayneetaab Yēyiin. Okasee nyāliluutēk chēē kinyōōr āk muyaayeeng'waa.

¹¹ Kiibēruurootiin :biich choo kimuyta. Ābērē kyookas muyaayeet nyēē kiboonto :Āyub āk kiyēē kichokuyēchi :Yēyiin ām lētuunoo. Lēyyē, riirēē biich :Yēyiin kuyem ām mooyēēt nyēē lēēl.

¹² Mbo ng'eetaabiya, ng'ālyoo nyēē mächē ōrōōtootē ku nyi: -Mōōwoolē keey kule, “Kuu Yēyiin nto kule kwaama :teng'et” Yoo 'kēēchāmiisyē, ichāmiisyē, nto yoo 'kēētāyiisyē, itāyiisyē, /simakiiruustaak.

Saayeet :kirkit

¹³ Yoo kānyōōr :chii ām akweek nyalil, kumächāktōōs kusaay Yēyiin. Nto yoo ng'erekaat, kutyēēn kusiltooy Yēyiin. ¹⁴ Nto yoo kamnyaan, kumächāktōōs kukuur booyikaab kanisa subokusoochi ankooyiilee mwaayta ām kaaynee-taab Mokoryoontēēt.

¹⁵ Yoo /kēēsoochinē chii nyēē imnyoonē /kiikoosēē keey Yēyiin, mākōōsoob :Yēyiin chiichoo. Nto yoo kiikuchoolwookēn, +/mākēēnyōōchi kaat. ¹⁶ Kunyoo ii, biikyoo, kumwoochi :ake, ake miyootyēēt nyēē kiikuyey ānkōōsoochinē keey, sunkung'eet /kiisoobook. Yoo kasaay :chii nyēē churtaat, kunāmtoochinē :soowuutēkyii ānkutinyē kāāmuukēywēēk.

¹⁷ Ki chii *Eliiya nyēē wuu acheek. Kisaay miisin kule mārōōbēn. Yooto, kuwo :roobta kēnyiyiyēk sōmōk āk ārook lo. ¹⁸ Nto mii yoo, kusaay subak kule kurōōbēn. Yooto, kurōōbēn ankuyey :kōōrēēt āmiik miisin.

¹⁹ Mbo ng'eetaabiya, yoo kāchuunnyēē :chii ām akweek wōlēē mii :manta, kumächāktōōs /kēēyis. ²⁰ Okas baa ng'ālyoontooni: chii ake tukul nyoo kāyisunēē chiito ake wōlēē mii :miyootyēēt, kukākōōsoob nyiin ankuyey /kēēnyōōchi kaat ām ng'ōōkiswookik chēē chaang'.

5:8 Mat. 24:27; Filib. 4:5 **5:9** Mat. 7:1-2 **5:10** Mat. 5:12 **5:11** Chuy. 34:6; Āyub 1:21-22; 2:10; 42:10-17; Yāāk. 1:12 **5:12** Mat. 5:33-37 **5:13** Yēyuut. 16:25; Yāāk. 1:5-6 **5:14** Māārko 6:13 **5:15** Māārko 16:18 **5:16** Tyēēn. 32:3-5; Kāālēw. 28:13; Mat. 3:6; Yēyuut. 19:18; 1Yooowa. 1:8-9 **5:17** 1Bāy. 17:1; Luuka 4:25 **5:18** 1Bāy. 18:41-45 **5:19** Mat. 18:15; Kala. 6:1 * **5:20** Yoo kāmwooy :Yuutayeeek kule, “Kiyyēēn ng'ōōkiswookik” kōōbooru kule, “Kēēmēto ng'ōōkiswookik.” Kas Tyēēnwookik 32:1 āk 85:2. **5:20** 1Bēt. 4:8

Barweetaab Taayta nyēbo Bētērō

Taayta

Siriintēet, yēē /kikēēsirē ak wōlēē /kikēēsirēē: Kisirē .lēbkēēyiintēēt Bētērō barwaani ām kēnyiitaab 65 KK /ānkiisōōtē kule kisirēē kiriinkēētaab Rooma wōloo /kibokēēbākākyinē lētuunoo kubāytooyiisye :Nēērō. Boonto :barwaani ng'al chēē wuuyēch chēbo kuutiitaab Kirikiik. Kunyoo, /kēēmwooyē kule Siila :nyēē kisirē barwaani ām kuutiini bo Kirikiik ānkuyēētyēēchi ām wōlēē rōōtitooy :ng'aleek (kas kur. 5:12). Nteenee wōlēē /kikeetetita ng'aleek kurubē rooteetaab kuutiitaab Iburaneek. Kerkey :kāāsōōtēywēēk chēē miitē barwaani ak choo bo barweetaab Yāākōbō, ng'alyoo nyēē yēmē key ak wōlēē yibtooy biikaab Kiriistō choo Yuutayeeek ng'al. Nteenee Bāwulō :nyēē kiisākyi ng'aleek choo bo kuutiitaab Kirikiik kukwa barwaani kubununēē Siila nyoo kikiikuyēyiisyoon tukwaay kēnyiis chēē chaang'.

Kiyēē miitē ariit ak nyēē āmu: Kisirchi :Bētērō barwaani biikaab Kiriistō choo /kikiikēēwus choo kiminyē komostaab Eesya nyoo Mining' (Uturuki), kusirchinē Yuutayeeek choo kikiikumwēyēē kōōrēēng'waa. Kiikumchinē bi-choo kule kukiilchi kaakaaseeng'waa ām Kiriistō ānkoo kiimuuchē :icheek kutyēmākiis kule kubakaakta /simākēēwus. Kiyēyiisyeē :Bētērō soboontaab Yēēsu kōōboorunēē kule ākoy kubuntēē :chiitaab Kiriistō tyēmuutēk ānkōōboor mbo kule kōōkuyēk :biikaab Kiriistō biikaab Yēyiin chēē kwēyootiin. Kunyoo, yēchinē ra :biikaab Kiriistō tukul Yēyiin yiisyeēt ām ng'erekweek kubo kāāyēnchinooyēēt ānkoo miī kubuntēē nyāililutēk.

Kyoorōōr keyy :Bētērō ānkumākyi biiko bēru

¹ Anii :nyoo Bētērō, *lēbkēēyiintēētaab Yēēsu Kiriistō. Āsirwook akweek choo kiikukweyaak :Yēyiin, choo kyōōsērētyi yēēmōōsyēkaab Bōōntō, Kalatyaa, Kabatookya, Eesya ākoo Biituunnya. ² Kisimkucham :Baaba Yēyiin kule makukweyaak, ānkōōtiliilook :Tāmirmiryēēnyii kuyisēēnook korotiikaab Yēēsu Kiriistō sōōkoonyit Yēēsu.

Kōōbēruurook :Yēyiin miisin ōnyōōru kaalyeet.

Ong'erech ām kiyēē +mōōnyōōru

³ Kusilākoy :Yēyiin nyoo kwaniiitaab Mokoryoontēēnyoo Yēēsu Kiriistō nyoo kiriireeneech miisin kuyeyeek /kēēsichēēch subak kēēnyōōru soboonto nyēē kiimoong'tēē keyy, kuuyu kiing'etee Yēēsu meet. ⁴ Kēēboontē bēruur ām kibkōōnkōy nyēē konoraat kubo acheek, nyēē mābotē, nyēē mānunē, āmānyēērāktōōs. ⁵ Kuuyu kiikoosēē keyy Yēyiin, riibēēnēēch kāāmuukēyewēkyii ākoy bēsyēētaab tabanta yoo kāākiirāroochākiisye kutukul.

⁶ Ong'erech kubo ng'aleechu ānkoo kōōbuntēē wusiisyeēt ak nyāililutēk chēē makerkey ām bēsyōōs chēē ng'eri. ⁷ /Kēētyēmook /sikiinkēt kule ōkōosēē keyy man Yēyiin. Kuu yoo /kiitiliilēē maata *ta-aabuut nyoo mābēēnnyēē, /kiitiliilēē kaakaaseeng'woong' nyāililutēk kubooyiit kwōng'uut miisin. Yōoto, +/ mākiitōōrōrook /kiikaastaak /ānkēēkoonyitook bēsyoonoo iyēēwu :Yēēsu.

⁸ Ōmiitē ōchāmē Yēyiin, ānkoo mēēbērē kyookas. Ānkoo mēēbērē ōkāsē inee

raat, òkoosēē keey inee ānkōōbuurē ām ng'erekweek chēbo barak miisin nyēē māmii mbo :ng'ala chēē /kiimuuchē /kēemwoowunēē ng'erekweechaata. ⁹ Bōōnyōōru tuwēnto nyēbo kaakaaseeng'woong' bēsyoono /kiirāroochook kutukul.

¹⁰ King'oor *:wōōrkooyikaab Yēyiin chēbo kēny wōlēē kimakooraraaktaak :inee ām chamateenyii. Kichēēng'sē :wōōrkooyichoo miisin ānkubililiis kōōnkēt ng'aleechuutēchu. ¹¹ Kimāchē kōōnkēt bēsyeēt nyēē kimākuchōōnēē :Kāārārookiintēēt āk wōlēē mākuwuuyiit :bēsyoonoto. Kimwoochi :Tāmirmiryēetaab Kiriistō nyoo kimii āriing'waa kung'oor ng'wooninto nyēē kimākunyōōr :Kāārārookiintēēt āk wōlēē /kimākiitōrōōrto. ¹² Kiiboorchii :Yēyiin wōōrkooyichoo kule kimāyēchinē keey :icheek yiisyoono, nteenee kiyēwook akweek. Ōnkētē ra ng'aleechu, kuuyu kyoomwook :biiko lōkōōywēk chēē kārōomēch kubununēē kāāmuukēywēēkaab Tāmirmiryēēt nyoo kichōōnēē kibkōōnkōy. Ng'aleechuutēchu :chēē bērē mbo :malayikaanik nto inkēt.

Māchāktōōs ibuur ming'atēēt nyēē tiliil

¹³ Kunyi, lēyyē, onamte mēt kiyoo kyookas. Ōriib keey ānkōōkēnēē keey kuchurta kiyēē +/ mākiibēruurēēnook yoo kātōok :Yēesu Kiriistō. ¹⁴ Kuu yoo ōmāchē ōkāysi Yēyiin, -mōōrubē tukuukaab muchas choo kyōōboontē kumānōōnkēt inee. ¹⁵ Ōtililiitu ām kiy ake tukul nyēē ōyēyē, kuu yoo tiliil :Yēyiin nyoo kikuurook. ¹⁶ Mwooyē :siruutēkaab Yēyiin kule, “Ōtililiitu, kuuyu ātiliil :anii.”†

¹⁷ Kēēboontē Baaba nyoo -mēēnkwlē chii ānkōōtilchinē biiko tukul ng'aleek kurubta keey wōlēē kiikuyeyta. Kunyi, ōywēyē inee ānkōōminyē ōnkētē kule ōyēku tāyēēk ām kōōroni. ¹⁸⁻¹⁹ Ōnkētē kule /kimākēēwālunēēnook tukuuk chēē wuu *feetaan nto *ta-aabuun choo bootōōs, nteenee kiwālunēēnook :Kāārārookiintēēt korotiikyii chēē māmii :kiyēē /kiwuuytēē sōōng'ēetyēē atēbuutēchoo kimābo laat choo kibo mbo kuukoong'. Yoo kiwāstooy :inee korotiikyii, kikerkeey mēēnkich nyēē tiliil ānku *lubkoob. ²⁰ /Kikiikeek-vey Kāārārookiintonoo /kumanaakeeyey kōōrēēt /ānkibokiiboor inee ām bēsyoōsyēchu bo tabanta kubo akweek. ²¹ Kuu yoo kyookaasee keey Kiriistō, ōmuuchē ra ōtiyiēē keey Yēyiin nyoo kiing'ēētēē inee meet ānkōōtōrōōr. Kunyoo, ōmuuchē omaang'tee keey Yēyiin kutukul.

²² Kunyoo, lēyyē, ōchoomtōōsii miisin ām mooyēēt akenke, kuuyu kyōōkoonyit ng'ālyoontēētaab manta ānkyōōtiliil keey sōōnyōōru chamateet nyēbo man ām wōlēē mii :tuubchōōsyēkwook. ²³ /Kikēēsichook subak kubununēē ng'ālyoontēētaab Yēyiin nyēē yēyiisyē ākookoy. Kimāchōōnēē :sobooni lēēl kiy nyēē bēku, nteenee kichōōnēē kiy nyēē mabēku. ²⁴ Mwooyē :siruutēk kule,

“Kerkeey :biiko tukul suus
ankukerkeey :soboonng'waa toobtōōy.
Sistōōs :suuswēk,
ānkurārāchē :toobtōōy,

²⁵ nteenee māng'ētē :ng'ālyoontēētaab Yēyiin ākookoy.”†
Ng'ālyoontooniitēny :nyoo /kikyoomwook.

1:8 Yoowa. 20:29; 2Kōōr. 5:7 **1:11** 2Bēt. 1:19-21 **1:12** Luuka 24:49; Yēyuut. 1:5, 8 **1:14**
Room. 12:2; Ēfēēs. 4:17-19 † **1:16** Laawiik 11:44-45; 19:2 **1:17** Mat. 6:9; Room. 8:15; 2:6, 11; 1Bēt.
2:11 **1:18-19** Mat. 20:28; 1Kōōr. 5:7; 6:20; Māārō 7:6-9; Yoowa. 1:29; Ibu. 9:12 **1:20** Yēyuut.
2:23; Ēfēēs. 1:4-5 **1:22** Ibu. 13:1; 1Bēt. 2:17; 3:8; 4:8; 2Bēt. 1:7 **1:23** Ibu. 4:12; Yāak. 1:18; 1Bēt.
1:3 † **1:25** Isaaya 40:6-8 **1:25** Yāak. 1:10-11

2

1 Kuu yoo kootayee keey nanyuun kääbërbëëriisyëet, ng'al chëbo lembech, tuuyintaab moo nto ng'öömsëet, ² öchëng'ë chëeko chëbo soboontaab Tämirmiryëet kuu yoo mächë :lëéködy kurëeri. Yoo kooyey kuu nyotoo makwaalaak äm sobooni lëel, ³ kuuyu kyoochamcham sikënätëetaab Moko-yoontëet.

Mbo kibkörös chëe leelach

4 Tiyyëwoo :Kiriistö anku rwaa nyëe soboot. Kitay :biiko rwaantaanaa, nteenee kikwey :Yëyiin ankucham. Ökwoonchi inee :akweek choo ⁵ öyëku rwoontöök chëe sobchootiin / sikeetecheenaak köötaab soboontaab Tämirmiryëet. Öyëku mbo kibkörös choo kiikootabaan :Yëyiin öyëchinë köörösëek chëe chämë :inee äm Tämirmiryëenyii kubuntëe Yëesu Kiriistö. ⁶ Mwooyë :siruutëk kule, “+Määchibchi *Säyöön rwaa nyëe tiyyëwoo, rwaa nyëe kyaakwey änkäachämë.

-/Mäkiintosuurë nyoo ikoosëe keey rwaantaanaata.”†

7 Bo kwöng'luut :rwaantaanaa äm akweek choo ökoosëe keey Käärärookiintëet. Nteenee mwooyë :siruutëk kurubta keey choo -mëekoosëe keey inee kule,

“Rwaanteet nyoo kitäyë :biiko kuteekta

:nyëe köökuyëk tiyyëwoontëetaab kööto.”†

8/Kikeesir subak kule,

“Inee ku rwaa nyëe käänäkuut

änköönächë biich.”†

Ibooru :siruutëchu kule ibutöös :biiko, yoo täyë kookaasee keey ng'älyoontëetaab Yëyiin. Wuu nyotoo :wölëe kiikuchöbto :Yëyiin. ⁹ Nteenee, ökwëyootiin :akweek, mbo kibkörös chëbo Bäytooyiintëet, biiko chëe tiliilëch chëe kisat :Yëyiin öyëku cheechii soomwaayte kâroomnyëetaab nyoo kikuurook okwaanee wölëe mii :mëenänëet öbëechi lëbkëyyëenyii nyoo bo kwöng'luut. ¹⁰ Kimööbooyë Yëyiin, nteenee öbooyë ra. Kimäriirëenook :Yëyiin, nteenee riirëenook ra.

Ätëbuutëk chëe kâroomëch

11 Lëyyë chööröönüütëkyuu, kuuyu öbooyë köörëet ake, ämwoowook kule -moocham kööbëlöök :muchastaab köörooni. ¹² Mächäktöös ötëbtooy biiko choo -mëenkëtë Yëyiin äm këelto nyëe karaam. Änkoo kung'älöolëenook nyëe miyaat, mäköösöötë tukuuk chëe kâroomëch choo öyëyë änkumäkusilto Yëyiin bësyoonoo +mächoköötüilchi biiko ng'aleek.

Ökoonyitë kääntödyik

13 Ökoonyitë biiko choo wödyëch sukukoonyitäkoy :Mokoryoontëet. Ökoonyitë bäytooyiintëet nyoo / kikiikoochi käämuukëywëek kubäytooyiis ¹⁴ äk kääntödyik choo mii ng'wënyuunyii choo käsë kule / kääking'woonchi

2:1 Èfëes. 4:25; Yäak. 1:21; 4:11 2:2 1Köör. 3:2; Ibu. 5:12-13 2:3 Tyëen. 34:8 2:4 Tyëen. 118:22; Isa. 28:16; 42:1 2:5 Isa. 61:6; Room. 12:1; 1Köör. 3:16; Èfëes. 2:21-22; 1Bët. 2:9 † 2:6 Isa. 28:16 2:6 Room. 9:33 † 2:7 Tyëenwookik 118:22 2:7 Määrkö 12:10-11; Yëyuu. 4:11 † 2:8 Isa. 8:14 2:8 Luuka 2:34; Room. 9:33 2:9 Chuy. 19:5-6; Laawi. 19:2; Kiruu. 14:2; Yëyuu. 26:18; 1Tëm. 1:17; 6:15; Tiitö 2:14; 1Bët. 2:5; 1:1-2 2:10 Osee. 2:23; Room. 9:25 2:11 Room. 13:14; Kala. 5:16-21; Ibu. 13:14; 1Bët. 1:1, 17 2:12 Mat. 5:16

kāwōōtik /ānkēēsילו choo kāroomēch. ¹⁵ Māchē :Yēyiin kule ōyēyē tukuuk chēē kāroomēch simānyōōr :choo -mēēnkētē kiy kiyēē mwooyē. ¹⁶ Ōtyookootiin :akweek ām kiruutēk nteenee, mayeyaak :yooto ōyēyē ng'al chēē miyootēch. Ōnkēt kule ōyēchinē Yēyiin yiisyēt. ¹⁷ Ōkoonyitē biiko tukul. Ōchāmē biikaab Kiriistō choo ōboontē keey. Ōyēyē Yēyiin ānkōōkoonyitē bāytooyiin.

Ōmuytooy kuu wōloo kiyēytooy :Yēēsu

¹⁸ Māchāktōōs akweek motwoorik ōkoonyitē mokorēēnikwook kuyem. -Mōōkoonyitē baateey choo sikēn ānku kāroomēch, nteenee ākoo nkicheek choo āwēēsēch. ¹⁹ Yoo kōōmuytoochi ng'woonin nyēē māmisyook, kōōbēruurook :Yēyiin, kuuyu ōnkētē kiyoo mākwook. ²⁰ Ara ii, karaamat nee :nyēē mii yoo ōmuytoochinē /kēēbirook kubo kiyēē miyaat nyēē !kooyey? Yoo kōōmuytoochi ng'woonin kukooyey ng'al chēbo man, mākōōbēruurook :Yēyiin. ²¹ Ng'aleek chēē wuu chuutēchu :chēē kikuurchook :Yēyiin. Kinyalil :Yēēsu kubo akweek ānkiikubākooktoowook kāānēētēywoō soorub kuu wōloo kiyēytooy :inee. ²² Manaayey :inee ng'ōōki āmānālāt biich. ²³ Ki yoo /kākēēchub, kimākētū, nto yoo kāng'woonchi kiy, kimēēruutooy biich, nteenee kibākookiyinē tukul Yēyiin nyoo itilil ng'aleek chēbo manta. ²⁴ Kiikum :Yēēsu ng'ōōkiswookikyoo ānkuwēeto ākoy murtooywoontēt. Kunyoo kimēētākubāwēēch :ng'ōōkisto nteenee kēyēyē ng'aleekaab manta. /Kiikiisooobēēch kubo ng'woowōōkyii. ²⁵ Kikeekerkeeye kēēchiirēk chēē kikiikubootyo, nteenee kōōkukētēwēēch raat keekwaa wōlēē mii :ākiintēt nyēē riibēēch.

3

Kōōyēyē :koorko saanteenyii

¹ Māchāktōōs :nkakweek kooruuk ōyēyē saanikwook, si yoo maneekaasee keye :icheek ng'ālyoontēētaab Yēyiin, mākuyis icheek :ātēbuutēkwook choo kāroomēch kookaasee keye Yēyiin nyēē mānōōtwēkyi ng'ālyoo. ² Yēyāktōōs kuu nyooto kuuyu makukasee ātēbuutēkwook āk wōlēē ōyēytooy Yēyiin.

³ -Mōōmoong'tēē keye tukuuk chēē yēyook ōkāroorāniitu kuu: ōyēytooy buutēkwook, ōloochē sinkiliinēk nto sirook chēē kāroorān. ⁴ Cheebyoosya nyoo baybay ānkōōntusoot kutookunēē wōlēē wuu :kāroorāninto nyēē iboorunēē keye soboonnyii nyoo bo āriit. Karaaranataani mābēku :nyēē chāmē :Yēyiin miisin. ⁵ Kiikāroorānēē keye :koorko chēē tiliilēch choo kibo taay choo kiimoong'tēē keye Yēyiin soboon nyēē wuu nyooto. Kiyyēyē saanikwaa, ⁶ kuu yoo kiyyēyē :Saara Abraam kukuurē kule mokoryoontēenyii. Ōyēku :akweek tibikaab Saara, yoo ōyēyē ng'aleek chēē kāroomēch nyēē mākyō ōmuyēē saanikwook.

Kucham :saannyaa koorkēenyii

⁷ Nto akweek saanik, ōbuurtooy chēēbyōōsōōkwook ām kēēlto nyēē intusoot ānkōōchāmē, ōnkētē kule biich :icheek chēē ānyoosēch, kuuyu mākutuwēnook :Yēyiin akweek tukwaay ōnyōōru soboonto nyēē lēēl. Ōyēyē kuu nyooto simakerekta :kiy soowuutēkwook.

2:14 Room. 13:1 **2:15** 1Bēt. 3:16 **2:16** Yoowa. 8:32; Room. 6:22; 7:6; 8:2; Kala. 5:13 **2:17** Kāālēw. 24:21; Māārko 12:17; Filib. 2:12; 1Bēt. 1:22 **2:20** 1Bēt. 5:12 **2:20** 1Bēt. 4:14 **2:21** Ēfēēs. 6:5-8 **2:21** Mat. 10:38-39; Filib. 2:5; 1Bēt. 3:18 **2:22** Yoowa. 8:46; Ibu. 4:15 **2:23** Isa. 53:7; Māārko 14:48-49, 65; 15:5; 16:20; 1Bēt. 3:9 **2:24** Isa. 53:5; Room. 6:10-11; Kolos. 2:4 **2:25** Isa. 53:6; Cherem. 50:6; Ēsek. 34:5-6, 16; Yoowa. 10:11 **3:1** 1Kōōr. 7:16 **3:3** 1Tēm. 2:9 **3:6** Ēfēēs. 5:22-24 **3:7** Ēfēēs. 5:25-33; 1Tēm. 2:8

-Mooyaaktee miyootyēēt ake ake

⁸ Māchāktōōs nanyuun ōkāsyiintōōsii :tukul ānkōōriirēē keey. Ōchoomtōōsii, ōkāsyinē keey kiisayta ānkōōyibē keey ng'wēny. ⁹ -Mooyaaktee miyootyō, miyootyō -āmōōnchuruuriisye yoo / kākiinchuruurook. Nteenee ōsoomchinē bērrur biiko choo yēwook kiy nyēē miyaat, kuuyu mākwook :Yēyiin kule ōyēyē kuu nyooto sōōnyōōru bērrur. ¹⁰ Mwooyē :siruutēk kule, “Chii nyoo mächē kuminy ām ng'erekweek,

ākoy kooliloon,

kutayee keey kuwiirunootē ng'al chēē āwēēsēch
ankusaan kung'āloolootē ng'al chēbo lembech.

¹¹ Kusatee keey rōkōs ankuyey ng'al chēē kāroomēch
ānkōōnēmchi kōōbuur ām kēēlto nyēē yibu kaalyeet.

¹² Yēbchinē yiit :Yēyiin biiko choo kāroomēch,
ānkukāsyinē riirikwaa.

Nteenee ituukyinē batay kibrōkōsiis.”†

Nyalilta kubo kiyēē ōyēyē nyēē karaam

¹³ Ara mii :chii nyēē ing'woonchinē biiko chēē kayey ng'al chēē kāroomēch? ¹⁴ Yoo koonyalil kubo kiyēē karaam nyēē kooyey, ōnyōōru bērrur. -Mōōnyōkōriitu nto kwaamaak :ng'uusng'uus. ¹⁵ Ōyōwēyē Kiriistō nyoo Mokoryoontēng'woong'. Māchāktōōs ōchōbootiin ākookoy sōōtīnyē kiy nyēē ōmuuchē ōwālchi chii ake tukul nyēē kateebeenaak ng'ālyoo kurubta keey kiyēē ōkēnēē keey. ¹⁶ Nteenee ōyibē keey ng'wēny ānkōōkōonyitiisye. Ōbuurē nyēē chuulootiin :kāāsōōtēyewēekwook, sukuchōlyo :choo ng'āloolēenook nyēē miyaat kubo kāroomnyēēt nyoo ōyēyē ōbooyē Kiriistō. ¹⁷ Ōnkēt kule kaykay / kiinyaliilaak yoo kooyey kiyēē karaam yoo ākoo chamateetaab Yēyiin, kusiir yoo kooyey kiyēē miyaat. ¹⁸ Ānkoo kichurtaat :Kāārārookiintēēt, kime kubo biiko chēē mā churtootiin sukōōnkēt :bichoo Yēyiin. Kime meet akeenke kubo ng'ōōkiswookikaab biiko tukul. / Kikeebakach bōōrnyii / ānkiikoochi soboontaab tāmirmiryēēt. ¹⁹ Nto yityo, wokwoomchi lōkōōyiwēk tāmirmirook ām *kāābkwombiich. ²⁰ Ki tāmirmirook :chuutēchu chēbo biiko choo kimānāākoonyit Yēyiin yoo / kikiikoochinē bārooyinto nyēē wōō kule kuweek kutēēchē :Noowa mwēēnkēēt. / Kiikiiraraach biiko chēē ng'eri choo kimii mwēēnkoonoo ām taambiliilyeet. Ki sisiit :bichooto baateey. ²¹ Kyoorōōru :kiyēē kibuntēē :bichoo ām mwēēng' bātisāniisyēēt kuuyu nyōōru :biiko kaararaacheet bēsyoōsyēchu kubuntēē bēēko ām batisaneet. -Mēēwuunē :batisaneet sumtaab bōōrto nyēbo chii, nteenee bo kule kōōnkēt :chii tilyaanaateenyii āk Yēyiin. Yēyāktōōs kuu nyooto yoo iyēnchinē :chiito kule kiing'eetee :Yēyiin Yēēsu Kiriistō meet. ²² Kiikuwo :Yēēsu Kaab Yēyiin ānkumii āwutaab taay nyēbo Yēyiin kubāytooy malayikaanik tukul, choo bāytooyiisye āk choo bo kāāmuukēyewēēk.

4

Ōbuurē kuu wōloo māktōoy :Yēyiin

3:8 Ēfēēs. 4:2-3; Filib. 2:2-3; 1Bēt. 1:22 **3:9** Room. 12:17; 1Bēt. 2:23 † **3:12** Tyēēnwookik 34:12-16
3:12 Yāā. 1:26 **3:13** Room. 13:3; Tiitō 2:14 **3:14** 1Bēt. 4:14-16 **3:15** Kolos. 4:5-6; 1Bēt. 1:3-5
3:16 1Bēt. 2:15 **3:18** Yēyuut. 3:14; Room. 5:6-8; Ibu. 7:27; 1Bēt. 2:21 **3:19** 1Bēt. 4:6
3:20 Toowu. 6:5-22; 2Bēt. 2:5 **3:21** Yēyuut. 22:16; Room. 6:3-4; Ēfēēs. 5:26 **3:22** Yēyuut. 1:9; Ēfēēs. 1:21; Ibu. 4:14; Mat. 28:18

¹ Kinyalil :Käärārōokiintētē. Kunyoo, oyeyte keey :nakakweek ònyāliilchē, kuuyu chiito nyoo kaakuchamta keey kunyalil kaakusatee keey ng'ōōkisto. ² Mēētākōōwoonkyinē :chiichoo soboonnyii tukul kurubē muchastaab biikaab kōōrooni, nteenee ibuurē kuu wōloo māktooy :Yēyiin. ³ Kyōōbootyī bēsyōōsyēk chēē chaang' òyēyē kuu wōloo yēytooy :biiko choo -mēēnkētē Yēyiin. Kyōōyēyē sikornateet, kyōōrubē muchas, kyōōbōōkiitōōsii, kyōōchuultōōsii sookwoonuut ānkōōkutunkyinē āynātōōs. ⁴ Ilātē :chōōrōōnuutēkwook choo kibo kēny yoo -mōōlumchinē ng'ōōkisng'waa nto yooto nanyuun, kung'ōōmook. ⁵ Mākūrār :chii ake tukul ām bichoo ng'aleekyīi nkit ām taayeetaab Yēyiin, nyoo itiiilchinē ng'aleek biiko choo sobchootiin āk choo kiikubēk. ⁶ Kiyooto :nyēē kiyey /kyoomchi lōkōōyēwēk chēē kāroomēch biiko choo kiikubēk, si ānkoo kibēk :icheek, kunyōōru soboontaab tāmirmiryēēt ām wōlēē mii :Yēyiin.

Òyēyiisēē rōōbēyōōwēēkaab Tāmirmiryēēt ām kēēlto nyēē karaam

⁷ Kāākulēēkitiit :tabantaab kiy ake tukul. Kunyoo òriib keey sōōnēchinē keey saayēt ām mooyēt akeenke. ⁸ Kiito nanyuun nyēē miitē ku òchoomnyē miisin kuuyu yibu :chamateet nyooyetaab kaat kubo ng'ōōkiswookik chēē tēērchiin. ⁹ Ōtoochē keey ām kēēlto nyēē -mōōng'unyng'uunyē.

¹⁰ Kiikōōkoochi :Yēyiin chii ake tukul ām akweek rōōbēyōōwōontēētaab Tāmirmiryēēt nyēē makerkeey āk nyēbo ake, sōōyēētyēēchinē biiko alak. Kunyī, mākāktōōs kuyēyiisēē :chii rōōbēyōōwōontēēnyii ām kēēlto nyēē karaam. ¹¹ Yoo ng'ālōolē :chii, kumāchē kung'ālōoltoochinē Yēyiin, nto nyoo yēētyēēchinē chuut, kumākāktōōs kōōnkētē kule Yēyiin :nyēē kōōnu kāāmuukēyēwēk. Yoo /kakeyey kuu nyooto, /kiikaasta Yēyiin ām tukuuk tukul kubununēē Yēēsu Kiriistō. Kutōōriit :inee ānkubāytooyiis ākookoy. Kuwuuyiit nyooto.

Òyōōtu kuuyu òkoosēē keey Kiriistō

¹² Lēyyē chōōrōōnuutēkyuu, -mōōlātē yoo / kākiibuuntēēnook maataab tyēmuutēk. -Mookas yooto kuu kiy nyēē lēēl nyēē kayeyakay ām wōlēē òmiitē. ¹³ Nteenee òng'erēkiisyyē, kuuyu òmiitē ònyāliilē ākoo Käärārōokiintētē, sōōnyōōru ng'erekweek chēē chaang' bēsyoonoo mākutook :wōōyinnyii. ¹⁴ Yoo /kākiinchuruurook, kuuyu òkoosēē keey Kiriistō, òyib kule òbēruurootiin miisin kuuyu òboontē keey Tāmirmiryēētaab Yēyiin nyoo bo kwōng'uat. ¹⁵ -Mookany kung'woonchook kuu wōloo ng'woonchintoooy chii nyēē kārumiis, nyēē kākchōōrso, nyēē yēyē ng'al chēē miyootēch, nto mbo nyoo iwutootēē keey ng'aleekaab biiko alak. ¹⁶ Yoo kōōyōōtu kuuyu òrubē Kiriistō, -mōōmuyēē, nteenee òbirchi Yēyiin kōōnkōy, kuuyu òbooyē Kiriistō. ¹⁷ Kaakuyit :bēsyēēt nyēē /mākitiilchi biich ng'aleek ānku +/mākēetoowunēē biikaab Kiriistō. Ara, yoo kātoowunēēnēēch keey :ng'aleek ii, mākuiwuuyiit nee ām wōlēē mii :choo -mēēyēnchinē lōkōōyēwēk chēē kāroomēch? ¹⁸ Kuu yoo mwooyē :siruutēk kule, "Yoo wuuyiityinē biiko choo kāroomēch /kiiraraach, kuwuuyiityinē sōō, nyēē

4:1 2Kōōr. 4:10 4:2 1Bēt. 2:21 4:3 Kala. 5:19-21; Ēfēēs. 2:3; Tiitō 3:3 4:5 Yēyuut. 10:42
 4:6 1Bēt. 3:19 4:7 1Kōōr. 7:29, 31; 10:11; Yāāk. 5:8; 1Yooowa. 2:18 * 4:8 Yoo kāmwooy :Yuutayeeek kule. "Kiiyēēn ng'ōōkiswookik" kōōbooru kule, "Kēēmēto ng'ōōkiswookik." Kas Tyēēnwookik 32:1 āk 85:2.
 4:8 Yāāk. 5:20; 1Bēt. 1:22 4:9 Ibu. 13:2 4:10 Room. 12:4-8; 1Kōōr. 12:4-11 4:11 Room. 12:7; 1Kōōr. 10:31; 12:8 4:12 1Bēt. 1:6-7 4:13 Room. 5:2; 2Kōōr. 4:10; 1Bēt. 5:1 4:14 Mat. 5:10-12; 1Bēt. 2:20; 3:14 4:16 2Tēm. 1:8 4:17 Cherem. 25:29; 2Tēēs. 1:8

tyaa kibrōkōsiis?"† ¹⁹ Kunyoo, mächāktōōs biiko choo /kakiinyaliil kuu wōloo māktooy :Yēyiin, kukiilchi Yēyiin nyoo /kiikoosēē keey ankutas taay kuyēyē ng'aleek chēē kāroomēch.

5

Kuriibē :booyik biikaab Kiriistō nyēē karaam

¹ Lēyyē, booyikaab biikaab Kiriistō, anii :akeenke ām akweek. Kyaakas wōlēē kinyalilta :Kāārārookiintēēt ānku +/ mākēērōōbwoo nkanii wōōyinto kōōyyiin iyēēwu :inee. ² O-ake kēēchiirēk choo kiikukōōnook :Yēyiin. -Mōōriibē wuu nyēē /kākēēkērchook koong', nteenee ōnēmchinē keey kuu yoo mächē :Yēyiin. -Mookany kutoortaak :muchastaab beesaan, nteenee ocham ōyēchi Yēyiin yiisyēēt. ³ -Mōōruruunyē biiko choo /kikēēkōōnook ōriib, nteenee ōyēyē kiyēē karaam sukukāsēēnook :bichoo. ⁴ Nto yoo kächō :Akiintēēt nyoo wōō, +/ mākēētuwēnēēnook kiy nyēē wōō nyēē wēētii ākookoy.

Ōyibē keey ng'wēny ānkōōkiilchinē Yēyiin

⁵ Mächāktōōs akweek āybēēriik ōkoonyitē booyik. Ōyibē keey :tukul ng'wēny, kuuyu mwooyē :siruuṭēkaab Yēyiin kule, " -Mēēriiku :Yēyiin nyoo ng'āsē keey, nteenee ibēruurē nyoo yibē keey ng'wēny."† ⁶ Yoo kōōyib keey ng'wēny ām wōlēē mii :Yēyiintēētaab kāāmuukēy, mākōōtōrōōrook yoo kayit :bēsyyēnyii. ⁷ Ōbākookyi muyātēēng'woong' tukul Yēyiin, kuuyu riibook.

⁸ Ōriib keey ānkōōkāsu! Miitē :Kibrōkōsyoontēēt nyoo buunyoontēēng'woong' kuwooliinkēnootē ānkōōririyyootē kuu ng'ētuny kuchēēng'ē chii nyēē keereem kubēk. ⁹ Ōkiilchinē ōkoosēē keey Yēyiin sookerekte buunyoontoonoo. Ōnkētē kule miitē mbo :tuubchōōsyēkwook ām kōōrētē tukul kubuntēē nyalilta nyēē wuu nyiitēny. ¹⁰ Yoo /kākiing'woonchook bēsyyōōs chēē ng'ēri, mākōōtitiirōok :Yēyiin nyoo chāmook ānku nyoo kiikukuurchook wōōyinnyii nyēbo ākookoy ām Kiriistō sōōkiil ānkōōkimkimii. ¹¹ Kubāytooyiis :inee ākookoy. Kuwuuyiit nyooto.

Kāā-āmiisēēt

¹² Ayookwook lōkōōywēchu ng'ēri kāsirwoo :Siila, ng'eetaabiya nyēē ākoosēē keey. Āmāchē ātitiirōok āmwoowok kule ōkiilchi chamateetaab Yēyiin nyoo bo manta nyoo mächāktōōs ōyooong'unēē.

¹³ Isubooyook :biikaab Kiriistō ām Bābulōōn* choo /kikeekwey kuu akweek ānkōōsubooyook :nkinee Māārōō nyoo kyaayey kuyēk wērinnyu. ¹⁴ Otoroch keey :tukul ām chamateet.

Ōbuurtē :biikaab Kiriistō tukul kaalyeet.

† **4:18** Kāālēw. 11:31 **5:2** Yoowa. 21:15-17; 1Tēm. 6:5 **5:3** Mat. 20:25-28; 1Kōōr. 4:16; 2Kōōr. 1:24; 1Tēm. 4:12 **5:4** 1Kōōr. 9:24-25; 1Bēt. 1:4 † **5:5** Kāālēw. 3:34 **5:5** Ēfēēs. 5:21; Yāāk. 4:6
5:6 Yāāk. 4:10 **5:7** Tyēēn. 37:5; 55:22; Filib. 4:6 **5:8** 2Kōōr. 2:11; 1Tēēs. 5:5-8 **5:9** Ēfēēs. 6:11-12; Yāāk. 4:7 **5:10** 2Tēēs. 2:17 **5:12** Yēyuut. 15:22; 1Tēēs. 1:1 * **5:13** Kiiyēēlēē :kaaynaani bo Bābulōōn nyoo bo Rooma. **5:13** Yēyuut. 12:12

Barweetaab Äyēeng' nyēbo Bētērō

Taayta

Siriintēet, yēē /kikēēsirē āk wōlēē /kikēēsirēē: Kisirē :Bētērō barwaani kumiitē kiriinkēetaab Rooma ām kēnyiitaab 67 nto 68 KK, kukāakung'ēt :bēsyōōs chēē ng'ēri /keebakach. Kutakurataat :Bētērō kukānyē /keebakach, koosoot yoo kimwoochinē :Yēesu kule mēēbērē mākōōlil :inee (kas kur. 1:14 āk Yooawaana 21:18-19).

Kiyēē āmu āk nyēē ibooru: / Kēētākyinē barwaani biikaab Kiriistō / kēēmwoochinē kule kuriibēē keey wōlēē mii :kāānēētikaab lembech āk ng'aleekaab miyootoy nyēē yibu :kāānēētutēchoo. Iboorchinē bichoo bo Kiriistō kule bo koomānuut kukiilchi :chii kāānēētutēkaab manta kurubta keey Yēyiin āk Kiriistō, kuu yoo kyoomchinē icheek :lēbkēēyik choo ki-boontotē keey Yēesu. Māchāmchiintōōs :Bētērō āk kāāsōōtēywēēkaab biiko alak choo mwooyē kule -mēēyēwu :Kiriistō. Mwooyē :Bētērō kule yitu 'bēsyēētaab Mokoryoontēēt', nteenee tākōōkēniisyē :Yēyiin kuuyu tinyē muytaayēt āmāmākyinē chii meet. Yoo /kākēēlē 'bēsyēētaab Mokoryoontēēt' ām wōlēē wuunto ām yuutēyu, kōōbooru kule bēsyēēt nyēē iwutēē keey :Yēyiin ām kēēlto nyēbo kwōng'uut ng'aleekaab biiko. Irābchinē bēsyēēt nyoo itiiilchinēē biich :Yēyiin ng'aleek ānkōōmuuchē kōōboor chōōnēētaab Yēesu. Kuu wōliitēnyi kāstooy :Bētērō, ikiimchinē nanyuun biiko choo kāsē ng'aleek chēē mii barwaani kuminyē ām kēēlto nyēē kiikōōwoonkyi kāāsōōtēywēēkwa Yēyiin ānkumuytoochinē nyāliilutēkwa yooto kukānyoonu ām mooyēēt akeenke chōōnēētaab Yēesu nyēbo āyēēng'.

Kyoorōōr keey :Bētērō ānkumākyi biiko bēur

¹ Anii Simōōni Bētērō nyoo āyēchinē Yēesu Kiriistō yiisyēēt ānkāāyēku *lēbkēēyiintēenyii. Āsirwook akweek choo kōōkēenyōōru :tukul kāāyēnchinooyēēt nyēbo kwōng'uut ankeechurte ām taayeetaab Yēyiin kubununēē Yēesu Kiriistō. Inee :Kāārārōokiintēenyoo ānku Yēyiintēenyoo.

² Kōōbēruurook :Yēyiin miisin ōnyōōru kaalyeet yooto tukul ōtāsē taay ōnkētē inee āk Yēesu Mokoryoontēenyoo.

Ōkimkiimtu ām kiirnatēētaab Kiriistō

³ Kikōōnēēch :Yēyiin ām kāāmuukēywēēkyii kiy ake tukul nyēē yēyēēch kēēminy kuu wōlo mātkooy :inee. Yēyāktōōs kuu nyooto yoo kēētāsē taay kiinkētē inee. Kiikukuurēēch sukurōōbwēēch wōōyinnyii āk karaamateenyii.

⁴ Yoo kayey :Yēyiin kuu nyooto, kukaakootyiiich tukuuk chēbo kwōng'uut choo kikuurtoowēēch. Yooto, +mākēenyōōru soboontaab Tāmirmiryēenyii ankeechililee rōkōstaab kōōrooni nyoo yibu :muchasta nyēē miyaat. ⁵ Kunyi, oseyeem wōlēē ōmuuktooy okas kule katas taay :kaakaaseeng'woong'. Otasee kaakaaseet ātēbuutēk chēē kāroomēch ankootasee ātēbuutēchoo kiirnatēēt.

⁶ Otasee kiirnatōonoo riibēētaab keey ankootasee riibēētaab keey muytaayēet. Otasee muytaayēt kāāburto nyēē māchē Yēyiin ⁷ ankootasee kāāburoo chamateetaab biich chēē tuubcho. Yoo kooyey kuu nyooto, +mōōbuurē ām chamateetaab Yēyiin.

⁸ Yoo ōboontē ng'aleechu kuyem, ōyēchinē Yēyiin yiisyēēt nyēē karaam miisin ānkōōkimkiimiiitu ām kiirnatēētaab Mokoryoontēenyoo Yēesu Kiriistō. ⁹ Nteenee yoo -mōōboontē, ōkōryootiin āmōōnkētē kiyēē mākwook :Yēyiin ānkyōōwuutyēē kule / kikiwuuntoowook ng'ōōkiswookikwook. ¹⁰ Kunyoo, lēyyē, mbo ng'etaabiya, oseyem wōlēē ōmuuktooy ōyēyē kiyēē ibooru kule kiikukweyaak :Yēyiin ōyēku cheechii. Yoo kooyey kuu nyooto, -mōōbootōōsii, ¹¹ anku +/ makeetorochaak ōwut Kaab Mokoryoontēenyoo Yēesu Kiriistō nyoo Kāārārōokiintētēēt wōlēē +mābōōminy ākookoy.

Kiikeekas wōōyintaab Kiriistō

¹² +Māāsōōtwook kwaak ng'aleechaata, ānkoo kyōōnkēt sinee ānkyōōkiilchi ng'ālyoontēētaab man nyoo kyōōnyōōru. ¹³ Ākāsē kule karaam āboorwook ng'aleechuutēchu, yoo tāāsobē, ¹⁴ kuuyu ānkētē kule āmiitē wāāmēē kuu yoo kiiboorwo :Mokoryoontēenyoo Yēesu Kiriistō. ¹⁵ +Maasyeem wōlēē āmuuktooy āboorwook ng'aleechu sōōsōōtē ām bēsyōōsyēk tukul yoo kāmāmiitē kōōrēt.

¹⁶ Yoo kīkēēmwoowook kule mākōōyēēw :Mokoryoontēenyoo Yēesu Kiriistō ām kāāmukēywēēkaab Yēyiin, mēēbērē kīkēēmwoowunēē tyoonkōōchoy chēbo ng'oomnān, nteenee kiikeekasee :acheek wōōyinnyii koonyekyoo. ¹⁷⁻¹⁸ Kiikeekas :acheek kuutiit nyēē kichōōnēē barak yoo kīkēēmiitē āk inee lekemaanaa kitookunēē :Yēyiin. Kiitōōr :Yēyiin inee ānkōōkoochi wōōyinto kumwooyē kule, “Inyiing' lakwanyuu nyēē āchāmē ānkāang'erēkyinē.”†

Onam ng'aleekaab wōōrkooyikaab Yēyiin

¹⁹ Kunyoo, / kikiitiitir ng'aleek choo kimwooyē * :wōōrkooyikaab Yēyiin. Karaam miisin ōyēbchinē yiit wōōrkooyichu bo Yēyiin kuuyu kerkey :lōkōōywēkwaa taariit nyoo lāyē kwēēmooy ākoy bēsyoonoo mākōōrir :kōōrēt kutook :toboyaanteet* kōōluuchook akweek. ²⁰ Nto miisin, mächē ōnkētē kule kimāwōōrkooyēnēē key :wōōrkooyikaab Yēyiin, ²¹ nteenee kiiboorchinē :Tāmirmiryēētaab Yēyiin kumwoowu ng'aleekaab Yēyiin.

2

Kāānēētik choo bo ng'wiynan

¹ Kitook kēny :wōōrkooyikaab lembech ām wōlēē mii :biikaab Yēyiin, nto ām kēelto nyēē wuu nyooto mākukwoonchook :kāānēētikaab lembech. Mākuwoow key kukwoontoy kāānēētēywēēk chēē mābo man. Iburyētē biich :kāānēētēywēēchoo ānkutāyē mbo :icheek Mokoryoontēēt nyoo kiwālāng'wēēch. Nteenee yoo kayit :tabanta, kuburyētōōs :kāānēētichoo areet akenke. ² Makurub :biiko chēē chaang' ng'ōōkiswookikaab kāānēētichoo anukuyey / keeng'alaalee nyēē miyaat kēēltaab manta. ³ Mākōōchuutunēēnook :kāānēētichu mētēwoy tyoonkōōchoy chēē itoonyē buch kumächē chēēbkiisyoong'. Kiisimkuchōb key :Yēyiin kēny kooruusta bichoo ankiikuyeyta key :kāāmukuusiintēt.

⁴ Manaasaayee :Yēyiin malayikaanik choo kiyēyē ng'ōōkisto, nteenee kiwiirchi kāābkwōōmbiich wōloo tuuy ānkurātootiin ām nyōōrōōrōōnik kukānyē bēsyēēt nyēē +/mābokitiilchinēē ng'aleek.

1:9 Efēēs. 5:26 1:11 2Tēm. 4:18; Tiitō 3:6; 2Bēt. 2:20; 3:18 1:14 Yoowa. 21:18-19; 2Kōōr. 5:1

† 1:17-18 Mataayo 17:5; Māārko 9:7; Luuka 9:35 * 1:19 Kaayneet ake ku kubnoonkowut. 1:19 Tyēēn. 119:105; Room. 1:2; 13:12; 1Bēt. 1:10-11 1:21 2Tēm. 3:15-16 2:1 Mat. 7:15; Kala. 1:7-9; 2:4 2:3 1Tēm. 6:5 2:4 1Bēt. 3:19-20

⁵ Manaasaayee :Yèyiin kōōrēēt nyoo kibo kēny, nteenee kitōōrchi taambili-ilyeet koowaang'ta kibrōkōsiisyēk. Biiko baateey chēē kisār :Yèyiin ku Noowa ākoo biikiyii tisab. Inee :nyoo kyoomu lōkōōywēkaab manta.

⁶ Kiimukuusēē maata kiriinkōōsyēkaab Sōtōm āk Komoora sukuyēk kāānēētēywoo ām wōlēē mii :biiko choo mārubē ng'aleekyii. ⁷ Kisār yooto :Yèyiin Lōōt nyoo kichurtaat ānkiiyimē :ng'aleekaab biich chēē ki sikoran āmēēywēyē kiruutēk. ⁸ Kiming'iisyē :chiichoo āk bichooto ānkikāsē kiyēē kiyēyē :bichoo kwaak. Kiiyiimē :ng'ōōkistaab bichoo kaāsōōtēyweēkyii chēē ki churtootiin.

⁹ Kunyoo, inkēt :Yèyiin wōlēē sāruntooy biiko choo iyēnchinē inee kung'ēētyēē nyāliilutēk. Inkētē mbo wōlēē riibtooy kibrōkōsiisyēk choo rātootiin ākoy bēsyyēēt nyoo /kiitilchinēē biiko tukul ng'aleek. ¹⁰ Nto chēē +/mākiing'woonchi miisin ku choo rubē ng'aleekaab muchas ānkutāyē /keebayta.

Rēerchinē keye :kāānēētichu bo lembech tāmirmirook chēē miyootēch choo kōrōōmēch nyēē mānyōkōriitu kuchubē. ¹¹ Ntēē māchub mbo :malayikaanik choo boonto kāāmuukēy miisin kubiir kāānēētichoo tāmirmiroochoo ām taay-ēetaab Mokoryoontēēt. ¹² Chubē :bichu mbo kiyēē -mēēnkētē. Kerkeye :icheek tyoong'in choo -mēēnkētē kiy. /Kikēēyēyē /sikēēnāmē /ānkēēbākāchē kityō. Mākubootyo :bichu kuu tyoong'iichoo. ¹³ +/Mākiing'woonchi bichoo /kēēyookiyinēē kiyēē kiyēyē :icheek. Chāmē ng'aleekaab muchas kulebkeye :kōōro. Sōōr :bichu nyēē intosuurē biich ām kaabsaakwa. ¹⁴ Kiikōōwoonkyi :bichoo kāāsōōtēyweēkwaa ng'aleekaab martaayeet āmēēmuunyē kuyēyē ng'ōōkisto. Ibērbēeroote choo kuskusēch kōōsuuchi ng'al chēē miyootēch. Kikubāw mbo icheek :mooroung'nateet anku +/makiiruusta. ¹⁵ Kiikubakaakta kēelto nyēē chuulaat ankurub kēēltaab *wōōrkooyōontēēt Balaam arab Be-yoor nyoo kicham /kiikoochi beesaan sukuyey kiyēē miyaat. ¹⁶ Nteenee kikereкта :sikiryēēt solwoontiinyii yoo king'āloolē kuu chii.

¹⁷ Buch :kāānēētichu bo lembech kuu lōōswēk choo kiikutēēnkyo, nto boolik choo iwuuyē :yoomat āmā roob. Kiikuchōbchi :Yèyiin bichooto kāābkwombiich wōlēē kikerakay :mēēnān. ¹⁸ Yēyiisyēē ng'al chēbo ng'wiinyan kōōchuutunēē biiko choo kātākumwēyēē rōkōsto, kōōyēēchi ng'aleekaab muchas kulumchi martaayeet. ¹⁹ Kuurtoochinē :kāānēētichoo bichoo rātootiin kule +/makiityaach, nteenee rātootiin :nkicheek ām ng'al chēbo rōkōs chēē yēyootē, kuuyu kiy ake tukul nyoo ibēlē chiito kubāwu :kiyooto chiichoo. ²⁰ Yoo kāākōōnkēt :chiito Mokoryoontēēnyoo nyoo Kāārārōokiintēēnyoo Yēesu Kiriistō ānkāākumwēyēē ng'ōōkistaab kōōrooni nto yityo kumuutmuutyi key ng'ōōkisoo, kwoorānē. Yooto mākumiyātyi chiichoo miisin kusiir yoo kitākumii mēēnān. ²¹ Kikaykay ām wōlēē mii :inee nto kimānāākōōnkēt kēēltaab manta kusiir kōōnkēt nto yityo kumaasakay kutay ng'ālyoontēētaab Yèyiin nyoo /kikiikoochinē inee. ²² Ibooru :kiyēē yēyāktōōs ām wōlēē mii :chiichoo kule bo man ng'ālyoontooni /kēēmwooyē kule, “Iyēēchinē :ng'ōōk kaang'uung'taakyii,”† nto “Kooyeey :nkurwēēyit nyoo /kākiuwun wokoomilmiilee ruurēētyēēt.”

3

Ōchōb keey kubo bēsýēētaab Mokoryoontēē

¹ Lēyyē, chōōrōōnuutēkyuu, barweetaab āyēēng' :nyiiṭēnyi āsirwook. Kwāāsirwook bārōōnōochuutēchu tukwaay ākiimēē kāāsōōṭēyweēkwook kuchuulākiiis. ² Āmāchē ōsōōṭē ng'aleek choo kimwooyē *:wōōrkooyikaab Yēyiin kēny ākoo mākuutyēētaab Mokoryoontēēt ānku Kāārārookiintēēt nyoo kikoōnook *:lēbkeēyikwook.

³ Māchē ōnkētē kāroomin kule ām bēsýōōsyēk chēbo lētuut mākutook :bi-iko chēē kiikubāw :muchastaab bōōrwoonikwaa. Mākōōnchuruurook :bichoo ⁴ kumwooyē kule, “Kikiikukuurto oob :Yēēsu kule mākōōyēēw? Ara mii ānō :inee naas? Nto ii, ntēē tākōōyyoong'oot :kiy ake tukul kuu yooto /kikēēyēyē kōōrēēt kung'eetee bēsýōōsyēkaab mbo kuuko ākoy raat?”

⁵ Kikwētyi buch :bichoo kumwooyē kule kimāyēyē :Yēyiin kēny barak āk ng'wēny kubununēē ng'ālyoontēēnyii. Kitookunēē :kōōrēēt bēēko ānkusātyi :Yēyiin bēēko komos sukutook :kōōrēēt ⁶ ānkōōmukuusēē bēēko kōōrēēt bēsýoonoo kibo taambiliilyeet. ⁷ Riibē :Yēyiin barak āk ng'wēny kubuntēē ng'ālyoontoonootonyii ākoy bēsýēēt nyoo /kiimukuusēē maat yoo /kiitiilchinē /ankeemasta biiko choo mābo Yēyiin.

⁸ Chōōrōōnuutēkyuu, ōnkēt kule ām wōlēē mii :Yēyiin, kerkeey :bēsýēēt akeenke āk kēnyisyēk kisyeeeret akeenke ānku kerkeey :kēnyisyēk kisyeeeret akeenke āk bēsýēēt akeenke. ⁹ -Mēēkooyē keey :Yēyiin ām kiyēē kiikukuurto kuu yoo isōōṭē :biiko alake. Nteenee muytoochook kuuyu māmāchē kule kubot :chii. Mākyinē biiko tukul kuweeksee ng'ōōkiswookikwaa.

¹⁰ Mākumuung' :bēsýēētaab Mokoryoontēēt kuu chōōriin. Mākubot yooto :wōliin bo barak kōōruumootē ānkumukusu :kookeelik āk araaweeṭ ānkubēk :kōōrēēt kuboonto tukuuyiit tukul. ¹¹ Ara yoo +/mākiimukusu tukuuchu tukul ii, kumāchāktōōs ōbuurtē ānō ām soboonwēkwook? Māchāktōōs ōnēmu keey ōtililiitu ānkōōṭāboonchi keey Yēyiin. ¹² Ōkānyoonu bēsýoonoo bo Yēyiin ānkōōwuruurē kulēēkitiit. +/Mākiimukuusēē maat wōliin bo barak ānkuchōlyo :kookeelik āk tukuuk alak tukul bēsýoonooto. ¹³ Nteenee kēēkānyē barakuut nyēē lēēl āk kōōrēēt nyēē lēēl nyoo churtaat wōloo kikuurtooy :Yēyiin.

¹⁴ Kunyoo ii, chōōrōōnuutēkyuu, kuu yoo ōmiitē ōkānyoonu bēsýoonooto, māchāktōōs ōsyēēmē wōlēē ōmuktooy ōbuurē ām soboonto nyēē tiliil si nto yoo ōbēēṭii taayēetaab Yēyiin, -mōōṭinyē ng'uusng'uusyo. ¹⁵ Ōnkēt kule muytooy :Yēyiin /sikiiraraach biiko. Kisirwook kuu nyooto nkinee :ng'eetaabiya Bāwulō nyoo kēēchāmē kuyēyiisyēē kiirnātēēt nyoo kiikoochinē :Yēyiin. ¹⁶ I-ārōōru :inee ng'aleek chēē wuu chuutēchu ām bārōōnōōkyii tukul. Miitē :ng'aleek alake bārōōnōōkyii chēē mā nyumnyumēch /keekas. Itoomē :maanyiyisyek āk choo tākōōwiywiiytōōs ng'aleekyii. Nyēērēē :bichu siruutēkaab Yēyiin alak, ng'ālyoo nyēē makuyey :icheek kubootyo.

¹⁷ Chōōrōōnuutēkyuu, kuu yoo kōsimākāloonwook, ōriib keey, simayeyaak :ng'aleekaab biiko choo mārūbē Yēyiin ochabaayte ām kiyēē ōyyoong'unēē. ¹⁸ Otas taay ōṭiitir keey ām chamateet āk kiirnātēētaab Yēēsu Kiriistō Mokoryoontēenyoo nyoo Kāārārookiintēenyoo. Kutōōriit :inee ākoooy. Kuwuuyiit nyooto.

3:3 Yuuta 17-19 **3:3** 2Tēm. 3:1 **3:4** Isa. 5:19; Cherem. 17:15; Ēsēk. 12:22; Mat. 24:27, 48-51

3:5 Toowu. 1:6-9; Ibu. 11:3 **3:6** Mat. 24:37-39; 2Bēt. 2:5 **3:8** Tyēn. 90:4 **3:9** Room. 2:4;

1Tēm. 2:4 **3:10** Isa. 34:4; Mat. 24:27, 43 **3:13** Isa. 65:17; Ng'oong'. 21:1, 27 **3:15** Room. 2:4

3:17 Māārko 13:5; 1Kōōr. 10:12 **3:18** Yuuta 24-25 **3:18** 2Bēt. 1:11

Barweetaab Taayta nyēbo Yoowaana

Taayta

Siriintēēt, yēē /kikēēsirē āk wōlēē /kikēēsirēē: /Kikēēkuurē kaametiitaab lēbkēēyiintēēt Yoowaana kule Sālōōmē ānki cheebkaametiitaab Maaryaa nyoo ki kaametiitaab Yēesu (kas Mataayo 27:56; Māārō 16:1; Yoowaana 19:25). Ki inee, Yāākōbō nyoo ki ng'ēetaabkaametiitaab Yēesu āk Bētērō, ām rubiik chuut, :chēē ki lēēkitēē Yēesu. Kisir :Yoowaana barwaani ankusir subak kitaabuutaab lōkōōywēk chēē kāroomēch āk nyēbo Ng'oong'uutyēēt. Ānko manaatwech :bārōōnōochu kule siriintēēt :ng'oo, tookunoot :wōlēē bēētooy :ng'aleekaab bārōōnōochuutēchu kule kerkey āk choo bo kitaabuutaab lōkōōywēk chēē kāroomēch kuu wōloo kisirta :Yoowaana kule siriintēēt akeenke :nyēē kisirē tukul. Chāmchiintōōs mbo :booyik choo kisimkunam ng'ālyoontēētaab Yēyiin kule kisirē :Yoowaana tukul. /Kikēēsirē bārōōnōochu tukul ku sōmōk ām bārōoyinto akeenke nto yooto ku yoo kikiikuriik kumēēchi key :Yoowaana ām kwēēnuutaab kēnyiitaab 85 āk 95 KK. Imuuchē kukisirē :Yoowaana bārōōnōōk āk kitaabuut nyēbo lōkōōywēk chēē kāroomēch kumiitē kiriinkēētaab Ēfēēsō ām Eesya nyoo Mining' (Uturuki) wōlēē kichokōōtēryēēkyi :inee bēsyoōsyēkaab soboonnyii ku kāāntōōyiin nyēē koonyi-toot miisin ām biikaab Kiriistō.

Kiyēē mii āriit āk nyēē āmu: Kimāchē :Yoowaana ām barwaaninyii kōōkōmkom biiko choo kāsē lōkōōywēkyii, kulēēkitiit :tilyaanateeng'waa āk Yēyiin ānkuchoomnyo :icheek nkit. Mwoochinē mbo subak kule kuriibēē key wōlēē mii :kāānēētuutēk chēbo lembech choo māchāmchiintōōs kule /kikēēsich Yēesu kuu chii ankume ku chii. /Kēemwooyē mbo subak kule kiwuu nyēē ki chii :Yēesu nteenee ki tāmirmiryēēt kubooyiit man. Nto subak, /kēemwooyē mbo kule king'eetee bōōrnnyii nyoo chii /kumānāābokēēkwērtōochi murtooywoontēēt. Tooku mbo subak kule mii :Yoowaana kōōboorchinē biiko kule kuriibēē key ng'oomng'ookik, nto chooto ku kāānēētikaab lembech choo kimwooyootē kule ng'ālyoo nyēbo kwōng'uut yoo tinyē :chiitaab Kiriistō ng'oomnānēēt nyēbo man. Kunyoo kimwooyē :bichoo kule kābo kiyēē kayeyee :chii bōōrto. Kimā ng'ālyoo nyēbo koomānuut yoo kāminy :chii ām soboon nyēē mā chuulaat ānkoo ku chiitaab Kiriistō. Mwooyē :Yoowaana kutook kule ng'wiinyan :ng'aleekaab ng'oomnānēēt choo inēētē :kāānēētikaab lembech. Nteenee chōōnēē :ng'oomnānēēt nyēbo man wōlēē miitē :Tāmirmiryēētaab Yēyiin. Ibooru :Yoowaana kule ki chii kubooyiit man :lakwataab Yēyiin nyoo wēētii kibchuulyo. Ikiime mbo subak ng'aleekaab chamateet, nyoooyetaab kaat, /kyoomchiin āmit, /kiibēl ng'ōōkisto, kutinyē :chiito manta kule /kiirāroochē, tiliilinto āk soboontaab kibchuulyo.

Ng'ālyoontēētaab soboonto

¹ Ng'ālyoontooni kyoomwook :acheek ku nyēē kimii /kumānāākēētoow kōōrēēt. Kikeekasaanu Ng'ālyoontooni ām yiitiikyoo ankeekasee mbo koonyekyoo, kiirōōtootē ānkēētiinyēē āwunnyēkyoo. Ng'ālyoontooni ku ng'ālyoontēētaab soboonto. ² Kichō :Soboonto. Kiboonto key :Soboonoo āk Baaba Yēyiin. Kōōkōōyookwēēch :Baaba Soboonoo. Kikeekas Soboonooto ānkēēng'āloolēē. Sobooniitēnyii ku soboontaab kibchuulyo nyēē kyoomwook.

³ Kyoomwook nkakweek kiyēē kookeekas sōōyēku akweek akeenke āk acheek kuu yoo kēēyēku :acheek akeenke āk Baaba ākoo Lakwanyii, Yēesu Kiriistō. ⁴ Kēēsirwook si yoo koorub ng'aleechu, kuyitita :ng'erekweekwook.

Māchāktōōs kēēbēesyētootēē lēbkēēyyēēt

⁵ Lōkōōywēk chēē kookeekas kukwaanee wōlēē mii :Yēesu chu kēēmiitē kēēmwoowook ku kule, lēbkēēyyēēt :Yēyiin. Māmii :mēēnān wōlēē mii :Yēyiin.

⁶ Yoo kēēyēyē keye kule kēēyēku akeenke āk Yēyiin ānkutākēēbēesyētootēē mēēnān, kēēmiitē kiibērbēēriisyē āmākēērubē ng'aleekaab manta. ⁷ Nteenee yoo kēēbēesyētootēē lēbkēēyyēēt, kuu yoo mii :Yēyiin lēbkēēyyēēt, kēēyēku kiiti akeenke ānkōōwuuntoowēēch :korotiikaab Yēesu ng'ōōki ake tukul.

⁸ Yoo yibē keye :chii kule māyēyē ng'ōōki ake tukul, kōōbērbēērē keye :nyoo anku manaanam ng'ālyoontēētaab manta. ⁹ Nto yoo kāchāmchiin :chii kule kiikuyey ng'ōōki, kunyōōchinē :Yēyiin kaat ānkōōtiliilē ām tukuuk tukul choo māchurtootiin, kuuyu churtaat :Yēyiin /ānkiikoosēē keye. ¹⁰ Nto yoo yibē keye :chii kule manayey ng'ōōki ake tukul, kumiitē kumwooyē kule ng'wiin :Yēyiin amanaanam ng'ālyoontēēnyii.

2

¹ Biikyuu choo āchāmē, āsirwook ng'aleechu simōōchoolwookēn. Nto yoo kāchoolwookēn :chii, kung'ālooltoowēēch :chiito ake nyēē ming'tooy keye Baaba. Nyooto ku Yēesu Kiriistō nyoo churtaat. ² Kiikooyto :Yēesu soboonnyii sukoomuuch :Yēyiin kunyōōwēēch kaat ām choolwookātēnyoo. Mēēbērē choolwookātēnyoo acheek baateey, nteenee choolwookātēētaab chii ake tukul.

Māchāktōōs kēērubē kiyēē mwooyē :Yēyiin

³ Yoo sikiinkēt man kule kēēbooyē Yēyiin, ku yoo kēērubē kiyēē mwooyē. ⁴ Chii nyoo mwooyē kule, “Ābooyē :anii Yēyiin,” amēēbērē yēyē kiyēē mākyinē :Yēyiin ku ng'wiin :chiichoo āmāboonto manta. ⁵ Nteenee chii nyoo karub ng'ālyoontēētaab Yēyiin kukaakucham :chiichoo Yēyiin kuchurta. Kēēliitēnyii :nyēē iboorwēēch kule kēēyēku akeenke āk Yēyiin. ⁶ Chii ake tukul nyoo mwooyē kule kiikunoomnyoo āk Yēyiin kumāchāktōōs kōōbuurē kuu wōloo kiibuurtooy :Yēesu.

Māchāktōōs kēēchoomtōōsii

⁷ Chōōrōōnuutēkyuu choo āchāmē, mākuutyēēt nyēē āmiitē āsirwook kumēēbērē nyēē lēēl, nteenee bo :mākuutyooni kēny ānku nyoo kyookasaanu.

⁸ Nteenee, mii :kiy nyēē lēēl mākuutyooni nyēē āmiitē wāāsirwook. Imuuchē keekaaman mākuutyooni kuu wōloo kiyēytooy :Yēesu, kuuyu mii kubotē :mēēnānēēt ānkumii kutooku :lēbkēēyyēēt nyēbo man. ⁹ Chii ake tukul nyoo yibē keye kule mii lēbkēēyyēēt, ānkuwēchē ng'eetaabkaamet, tākumii :nyoo mēēnān. ¹⁰ Nto nyoo chāmē ng'eetaabkaamet, kumii :nyoo lēbkēēyyēēt āmāyēyē biiko kuchuunnyyē Yēyiin. ¹¹ Nteenee, nyoo wēchē ng'eetaabkaamet, kumii :nyoo mēēnān ānkuwēchē kibtuuy ma. -Mēēnkētē wōlēē wēēti, kuuyu kaker :mēēnānēēt koonyekyii.

-Mōōchāmē tukuukaab kōōroni

12 Āsirwook akweek lēekōōk kuuyu kōōkunyoōwook :Yēyiin kaat ām ng'ōōkiswookikwook, kubununēē kaayneetaab Yēesu.

13 Āsirwook akweek booyik kuuyu ōnkētē Yēesu nyoo kimii / kumānāākēētoow kōōrēt.

Āsirwook akweek āybēēriik kuuyu kyōōsyēētē Kibrōkōsyoontēēt.

Kāāsirwook akweek, lēekōōk, kuuyu ōnkētē Baaba.

14 Kāāsirwook akweek, booyik kuuyu ōnkētē Yēesu nyoo kimii / kumānāākēētoow kōōrēt.

Kāāsirwook akweek āybēēriik kuuyu ōkichootiin ankyoonam ng'ālyoontēētaab Yēyiin ānkyōōsyēētē Kibrōkōsyoontēēt.

15 Biikyuu, -moocham tukuukaab kōōroni. Chii ake tukul nyoo yēētyinē keey tukuuchu, kumāchāmē :nyoo Baaba. 16 Mākwoonēē :tukuuchoo wōlēē mii :Baaba, nteenee bo kōōroni. Tukuuchoo ku muchastaab bōōrto, kiyēē chōrōkyinē :koonyekuuk ākoo mēēnātēēt. 17 Bēku :kōōroni āk muchas nyēbo keel ake tukul, nteenee, chii nyoo yēyē kuu wōloo māktooy :Yēyiin, kuboonto :nyoo *soboontaab kibchuulyo ākookoy.

Ōriibēē keyy biiko choo kwiilē Kiriistō

18 Biikyuu, bēsyoōsyēk :chu chēbo tiing'āt. Ābērē kyookas kule mākucho :Kwiiliintēētaab *Kiriistō nyēē wōō. Mii :biiko wōlēē wōō mbo kuunyiitēnyi kukwiilē Kiriistō. Ng'ālyoontooniitēnyi :nyēē kiinkētēē kule bēsyoōsyēk :chuutēchu chēbo tiing'āt. 19 Kiibetyeenyee keyy :bichoo wōlēē kēēmiitē ānkubēēchi keyy. Nteenee ākoo kimā chēēchoo man :bichoo kuuyu nto ki chēēchoo, nto mēēbērē kibākoooktēēch. Nteenee, kiiboorwēēch :wōlēē kibeeta kule kimāmii mbo :akeenke ām bichooto nyēē ki nyēēnyoo.

20 Nteenee kiikung'aabeenaak akweek :Yēesu Tāmirmiryēēt ānkōōsēwunootiin :tukul. 21 Mēēbērē āmiitē āsirwook kuuyu -mōōnkētē manta, nteenee āsirwook kuuyu ōnkētē. Nto subak ōnkētē kule māmii :ng'ālyoo nyēbo ng'wiiynan nyēē chōōnēē manta. 22 Ng'wiintēēt ku ng'oo? Ng'wiintēēt ku nyoo mwooyē kule mā Kāārārookiintēēt :Yēesu nyoo kiiyooku :Yēyiin. Kwiiliintēētaab Kiriistō :nyoo nyēē tāyē Baaba āk Lakwanyii. 23 Chiito :nyēē tāyē Leekweet kukaakutay nkinee Kwaan. Nto nyoo chāmē Leekweet kuchāmē nkinee Kwaan.

24 Māchaktōōs okas kule koonamte mēt kiyēē kyookasaanu kuchakee kēny. Yoo koonamte mēt, +mōōtēbunēē komostaab Leekweet āk Baaba. 25 *Soboontaab kibchuulyo :nyiiitēnyi nyoo /kikēēkuurtoowēēch.

26 Āmiitē āsirwook ng'aleechu kurubta keyy biiko choo syēēmē kule kuken-taak. 27 Nteenee kyōōnyōōru :akweek Tāmirmiryoonoo king'oobēēnook :Yēesu. Yoo miitē :Tāmirmiryēēt āring'woong', mēēbērē ōtiyiēē keyy kāānēētēyewēēkaab biich buch. Nteenee nyēē inēētōok kurubta keyy āk kiy ake tukul nyēē yēmāktōōs, ku Tāmirmiryēēt. Inee :nyoo manta āmāng'wiiynānē. Kunyoo, orub kāānēētēyewēēkaab Tāmirmiryēēt ānkōōkiilchi Yēesu.

28 Kunyoo ii, biikyuu, ōkiilchi Yēesu, sukung'eet kēētinyē man nyēē -mākēēmuuytōōsii ām taayeenyii ām bēsyeēt nyoo chōōnēē. 29 Kuu yoo ōnkētē

kule churtaat :Yēesu, ōnkēt naas kule chii ake tukul nyoo yēyē kiyēē churtaat kubo :nyoo Yēyiin.

3

Ōbuur kuu wōloo ibuurtooy :lōkōkaab Yēyiin

¹ Chāmēēch sōo, :Yēyiin nyēē tyaa kut /kēēkuurēēch kule lōkōkaab Yēyiin. Ānku man, kēēyēku cheechii. Kiito nyēē yēyē biiko alak simēēnkētēēch ku kule -mēēnkētē :icheek Yēesu. ² Chōōrōōnuutēkyuu choo āchāmē, kāākēēyēku lōkōkaab Yēyiin ānkoō toombo kutook mbo kule +mākēēyēku nee lētuumoo. Nteenee, kiinkētē kule yoo kēēyēēw :Yēesu, +makeekerkeyiitu āk inee kuuyu +makeekas inee kuu wōloo wuunto. ³ Chii ake tukul nyoo boontēē ng'ālyoontooni mooyēēt, kōōbuurē ām soboonto nyēē tiliil kuu wōloo wuunto :Yēesu.

⁴ Chii ake tukul nyoo yēyē ng'ōōki, kāākwiiiri :nyoo kiruutēkaab Yēyiin. Kubooyiit man ng'ōōki /kiyiri kiruutēkaab Yēyiin. ⁵ Nteenee, ōnkētē kule kichō :Yēesu sichokōōbuuktoowēēch ng'ōōkiswookikyoo, ānkōōnkētē :akweek mbo kule mātinyē :Yēesu ng'ōōki ake tukul. ⁶ Chii ake tukul nyoo kiilchinē Yēesu māyēyē ng'ōōki. Nto nyoo yēyē ng'ōōki -mēēnkētē :chiichoo wōlēē wuu :Yēesu.

⁷ Biikyuu, -mookany /kiiberbeeraak. Chii nyoo yēyē kiyēē mächē :Yēyiin ku churtaat :nyoo kuu yoo churtaat :Yēesu. ⁸ Nto nyoo yēyē ng'ōōki, kubo :nyoo Kibrōkōsyooontēēt, kuuyu chōōnēē :ng'ōōki Kibrōkōsyooontoonoo nyoo kiikuyeyaan ng'ōōki kung'eetee kēny. Nteenee kichōōnii :Lakwataab Yēyiin chokooburyeet yiisyēetaab Kibrōkōsyooontēēt. ⁹ Māmii :chii nyēbo Yēyiin nyēē tāse taay kuyeyē ng'ōōki yoo miitē :Yēyiin āriinyii. -Mēēmuuchē kuyeyē :chii nyēbo Yēyiin ng'ōōki. ¹⁰ Mii :ng'ālyoo yu nyēē /kiinkētēē kule lōkōkaab Yēyiin :chu, nto choo kubo Kibrōkōsyooontēēt. Chii ake tukul nyoo māyēyē kiyēē churtaat, kumābo :nyoo Yēyiin. Wuu nyooto mbo ām wōlēē mii :chii nyoo mächāmē ng'eetaabkaamet.

Mächē kēēchoomtōōsii kuu wōloo chāmtēēch :Yēesu

¹¹ Ng'ālyoo nyēē kyookasaanu ku kule, mächē kēēchoomtōōsii. ¹² -Mookany keekerkeyiitu ākoo Kaayin nyoo kibo Kibrōkōsyooontēēt, nyoo kibārē ng'eetaabkaamet. Kibārchi nee ng'eetaabkaamet? Kibar kuuyu kimiyootēch :ātēbuutēkyii nteenee ki kāroomēch chēbo nyiin.

¹³ Kunyi ii, mbo ng'eetaabiya, -mōōlātē yoo kāwēchook :biiko ām kōōroni. ¹⁴ Kiinkētē kule kookeekwaanee wōlēē mii :meet ankookeeyitu wōlēē mii :soboonto. Kiito nyēē kiinkētēē ku kule kēēchāmē mbo ng'eetaabiya. Chii ake tukul nyoo wēchē ng'eetaabkaam, tākumii :nyoo wōloo mii :meet. ¹⁵ Chii ake tukul nyoo wēchē ng'eetaabkaamet, ku miyaat :nyoo kuu rumiin. Ābērē ōnkētē kubooyiit man kule mātinyē :rumiintō *soboontaab kibchuulyo.

¹⁶ Kiyēē kōōnēēch kiinkēt wōlēē wuu :chamateet ku kule kiikooyto :Yēesu soboonyii kubo acheek. Kunyoo, māk wēēch nkacheek kiikooytooy soboonykyoo kubo mbo ng'eetaabiya. ¹⁷ Yoo boonto :chii tukuukyii ānkukāsē kunyalilē :ng'eetaabkaamet amāriirēē nyiin ii, kōōmuuchē kule nee kuboonto

2:29 1Yoowa. 3:7, 10 3:1 Yoowa. 1:12; Room. 8:14-17; 1Yoowa. 3:10; 4:6 3:2 1Kōōr. 13:12; 2Kōōr. 3:18; Filib. 3:21; Kolos. 3:4 3:5 Yoowa. 1:29; 2Kōōr. 5:21; 1Bēt. 2:24; 1Yoowa. 1:7, 9; 2:2, 12, 22; 3:18; 4:10 3:6 Yoowa. 15:4-5; 1Yoowa. 3:9; 5:18 3:8 Mat. 12:26-29; Yoowa. 8:44 3:10 1Yoowa. 2:9, 29 3:11 Yoowa. 13:34; 1Yoowa. 4:11 3:12 Toowu. 4:8; Yuuta 11 3:13 Yoowa. 15:18-19 3:14 Yoowa. 5:24 3:15 Mat. 5:21-22; Ng'oong'. 21:8 3:16 Yoowa. 15:13; Kala. 1:4

:chiichoo chamateetaab Yēyiin? ¹⁸ Biikyuu, -mookany kiiyiilē kuutuweek buch kule kēechoomtōosii, nteenee mächāktōos kiiboorunēē chamataanaa yēyuutēkaab manta. ¹⁹⁻²⁰ Yoo kēēyēyē kuu nyooto, kiinkētēē yooto kule kēēbooyē manta. Yoo kāmwooy :kāāsōōtēywēēkyoo kule -mākēēboontē manta, okany kēēyisu kāāsōōtēywēēchoo yoo mēēmiitē taayeetaab Yēyiin. Mächāktōos kēēmwooyē kule wōō :Yēyiin kusir kāāsōōtēywēēkyoo ānkōōnkētē :inee kiy ake tukul nyēē kēēyēyē.

²¹ Chōōrōōnuutēkyuu, yoo kāmwooy :kāāsōōtēywēēkyoo kule kēēboontē man, +mākiiyoong'iisyē taayeetaab Yēyiin nyēē māmii :muyātēēt ²² ānkēēnyōōru kiy ake tukul nyoo kēēsoomē, kuuyu kēērubē mākuutēkyii ānkēēyēyē kiyēē ing'ērēēchē inee. ²³ Mākuutyēētaab Yēyiin ku kule, mächāktōos kiiyēnchinē kule Lakwataab Yēyiin :Yēesu ānku Kāārārōokintēēt. Mächāktōos kēechoomtōosii kuu yoo /kēēmwooytoowēēch. ²⁴ Biiko choo rubē mākuutēkaab Yēyiin :chēē kiikunoomnyo āk Yēyiin. Kiyēē kiinkētēē kule kēēyēku akeenke āk Yēyiin ku Tāmirmiryēēt nyoo kiikurōōbwēēch.

4

Ōriibēē keyy biiko choo mātinyē manta

¹ Chōōrōōnuutēkyuu, kookukwaanaat :biich chēē chaang' chēē yibē keyy kule *wōōrkooyikaab Yēyiin. Kunyoo, -mōōyēnchi ng'al alak tukul choo kookas. Nteenee, ōrōōtootē nyēē karaam sōōnkēt yoo kwoonēē man wōlēē mii :Yēyiin.

² Okany āboorwook wōlēē sōōnkētitooy biiko chēē boonto Tāmirmiryēētaab Yēyiin. Chii ake tukul nyoo chāmtooy kule kichō :Yēesu Kiriistō kōōrēt kuu chii, kuboonto :chiichoo Tāmirmiryēētaab Yēyiin. ³ Nto chii ake tukul nyoo mächāmtooy kule wuu nyooto, mābo :nyoo Yēyiin nteenee kwiiliintēētaab Kiriistō. Ābērē kyookas kule mākuchō :Kwiiliintēētaab Kiriistō, nteenee kookukwaanaat mbo :alake kēny.

⁴ Biikyuu, ōbooyē :akweek Yēyiin. Kyoobiirte choo kwiilē Kāārārōokintēēt kuuyu Tāmirmiryēētaab Yēyiin nyoo ōboontē :akweek ku wōō kusir nyoo bāwu tāmirmirook choo miyootēch choo iwārē biiko ām kōōrooni. ⁵ Bo :kwiilōōtichoo kōōrooni. Kunyoo, ng'ālōolootē ng'al chēē rubtooy keyy āk soboontaab kōōrooni ānkukāsyinē :biikaab kōōrooni. ⁶ Nteenee kēēbooyē :acheek Yēyiin, nto nyoo chāmē Yēyiin kukāswēēch. Nto nyoo mābo Yēyiin, kumākāswēēch. Kēēlooto :nyēē kiinkētēē tāmirmiryēēt nyēbo manta ākoo nyēbo ng'wiinyan.

Chamateetaab Yēyiin

⁷ Chōōrōōnuutēkyuu, okany kēechoomtōosii kuuyu toowunēē :chamateet wōlēē mii :Yēyiin. Chii ake tukul nyoo chāmē ake, kubo :nyoo Yēyiin ānkōōnkētē Yēyiin. ⁸ Nto nyoo mächāmē ake, kumēēnkētē wōlēē wuu :Yēyiin kuuyu Yēyiin ku chamateet. ⁹ Kiiboorwēēch :Yēyiin chamateenyii yu kikōōnu Lakwanyii akeenke baateey kuchō kōōrēt sukung'ēet kēēsobchē kubununēē Lakwanaa. ¹⁰ Chamataanaa kumēēbērē acheek :chēē kikeecham Yēyiin, nteenee kichameech :Yēyiin kut kukōōn Lakwanyii kuyēk kōōrōsyoo /sikēēnyōōwēēch kaat ām choolwookātēenyoo. ¹¹ Chōōrōōnuutēkyuu, kuuyu chāmēēch :Yēyiin miisin kuu nyooto, kumākāwēēch nkacheek kēechoomtōosii.

3:17 Kiruu. 15:7 **3:18** Yāak. 2:15-17 **3:21** 1Yoowa. 2:28; 4:17 **3:22** Yoowa. 15:16 **3:23** Yoowa. 6:29; 13:34 **3:24** Yoowa. 15:4-5; 1Yoowa. 4:13 **4:1** Mat. 7:15; 1Tēēs. 5:21; 1Yoowa. 2:18
4:2 Yoowa. 1:14; 1Kōōr. 12:3 **4:3** 1Yoowa. 2:18, 22 **4:4** 1Yoowa. 5:5 **4:6** 1Yoowa. 3:1; 2:4
4:10 Room. 5:8; Yoowa. 3:16 **4:10** 1Yoowa. 2:2; 3:5 **4:11** Yoowa. 13:34; 1Yoowa. 3:11; 4:21;
 2Yoowa. 5

12 Ānkoo māmii :chii nyēē kiikukas Yēyiin, nteenee yoo kēēchoomtōōsii kēēboontē keey Yēyiin ankumakuchurta :chamateenyii ām wōlēē kēēmiitē.

13 Kiyēē kiinkētēē kule kēēyēku akeenke āk Yēyiin ku Tāmirmiryēēnyii nyoo kiikukōōnēēch. 14 Kookeekasee :acheek koonyekyoo ānkiibooru kubooyiit man kule kōōkukōōn :Baaba Lakwanyii chokooraraach kōōrēēt. 15 Yoo kachamta :chii kule Lakwataab Yēyiin :Yēēsu, ku akeenke :chiichoo āk Yēyiin. 16 Kiinkētē :acheek chamateet nyēē boontēēnēēch :Yēyiin ānkiikoosēē keey chamataanaa.

Chamateet :Yēyiin. Chii ake tukul nyoo kiilchinē chamateet, kiikunoomnyo :nyoo āk Yēyiin. 17 Yoo kēēboontē chamateet ānkiibuurē kuu wōloo kiibuurotooy :Yēēsu ām kōōrēēt, kēēmiitē kiibooru chamateet nyēē churtaat. Yooto nanyuun, -mākēētinyē muyāt ām bēsyēēt nyoo /kiitiilchinē biiko ng'aleek. 18 Māmuyē :chii nyoo tinyē chamateetaab Yēyiin kuuyu kwētē :chamateet nyēē churtaat muyātēēt. Yoo kāmuyēē :chii /kiing'woonchi, kōōbooru :yooto kule mānākich :chamateetaab Yēyiin nyēē boonto.

19 Kēēchoomtōōsii kuuyu kisimkuchameech :Yēyiin. 20 Yoo kāmwooy :chii kule chāmē Yēyiin āmāchāmē ng'eetaabkaamet, ku ng'wiin :chiichoo. Yoo māchāmē :chii ng'eetaabkaamet nyoo kāsē ii, makucham kule nee Yēyiin nyoo manaakas? 21 Mākuutyēēt nyēē kikōōnēēch :Yēyiin ku nyi: Māchāktōōs :chii nyoo chāmē Yēyiin kuchāmē nkinee ng'eetaabkaamet.

5

Tinyē soboonto :chiito nyēē kiikuchamta Lakwataab Yēyiin

1 Chii ake tukul nyoo chāmtooy kule Kāārārōokiintēēt :Yēēsu, kubo :chiichoo Yēyiin. Nto nyoo chāmē kwaaniitaab leekweet, kuchāmē mbo nkinee leekweet. 2 Kiinkētē kule kēēchāmē lōkōkaab Yēyiin yoo kēēchāmē Yēyiin ānkēerubē mākuutēkyii. 3 Kiyēē ibooru kule kēēchāmē Yēyiin ku kēēriib mākuutēkyii, āmānyikisyēēch :mākuutēchoo. 4 Chii ake tukul nyoo bo Yēyiin, kubiirtooy miyootyēēt nyēē mii kōōrooni. Yoo kakiikaasee keey Yēyiin, +mākiibēl kōōrēēt. 5 Ng'oo :nyēē isyēēntooy kōōrēēt ēē? Nyēē isyēēntooy ku nyoo chāmtooy kule Lakwataab Yēyiin :Yēēsu.

6 Yu kichōōnii :Yēēsu Kiriistō kōōrēēt, kibununēē bēēko āk korotiik.* Mēēberē kibununēē bēēko baateey, nteenee kibununēē bēēko ākoo korotiik. Mwooyē :Tāmirmiryēēt ng'aleechu, ānkumwooyē :Tāmirmiryēēt kiyēē bo man. 7 Miitē :tukuuk sōmōku chēē iboorwēēch kule kichō :Yēēsu kuu chii. 8 Tukuuchotoo ku: Tāmirmiryēētaab Yēyiin, bēēko āk korotiik. Ibooru :tukuuchu sōmōku kiito akeenke. 9 Yoo kēēchāmē kiyēē mwoowēēch :biiko ii, +makeecham sōo, nyēē tyaa kiyēē mwooyē :Yēyiin kurubta keey ākoo Lakwanyii! 10 Chii ake tukul nyoo chāmtooy Lakwataab Yēyiin kōōnkētē man kule inee :nyooto. Nto chii nyoo māchāmtooy ng'aleechu, kumwooyē :nyoo kule ng'wiin :Yēyiin kuuyu manaachamta kiyēē mwooyē :Yēyiin kurubta keey ākoo Lakwanyii.

4:12 Yoowa. 1:18; 1Yoowa. 2:5; 4:17 4:13 Yoowa. 14:16; Room. 8:4-6, 9, 14 4:14 Yoowa. 15:27; 4:25 4:15 1Yoowa. 2:23 4:16 Yoowa. 15:4-5 4:17 Yoowa. 3:18; 5:24-25; 1Yoowa. 4:12; 3:21 4:20 1Yoowa. 2:9 4:21 1Yoowa. 4:11 * 5:1 Yoowa. 4:25 5:3 Mat. 11:30 5:4 Yoowa. 16:33 5:5 Room. 8:37-39; 1Yoowa. 4:4 * 5:6 Ibooru :ng'alyoontēēt 'korotiik' ām yu kule 'meet'. Isōōtē :biiko alake kule ibooru :ng'alyoontēēt 'bēēko' 'kwootēēk' kuu yoo ibooruoot ām Yoowaana 3:5, nto alak, kōōsōōtē kule ibooru 'bēēkaab bātisaniisyēēt'. 5:6 Yoowa. 19:34; 16:13 5:10 Room. 8:16; Kala. 4:6

11 Kimwoowēech :Yēyiin kule kiikukōōnēēch *soboontaab kibchuulyo. Kēēnyōōru soboonoto kubununēē Lakwanyii. 12 Chii nyoo boonto Lakwataab Yēyiin kutinyē soboontaab kibchuulyo. Nto nyoo māboonto kumātinyē soboonoto. 13 Āsirwook akweek choo ōkoosēē keey Lakwataab Yēyiin ng'aleechu sōōnkēt kule ōboontē soboontaab kibchuulyo.

Ng'alyoo nyēē /kiiwoong'tēē

14 Kēēboontēē mooyēēt kule yoo kēētēēbē kiyēē chām wēech :Yēyiin, māukās wēech. 15 Yoo ākoo kiinkētē kule kās wēech ām kiy ake tukul nyoo kakeesaay, kiinkētē ām yotoo kule kēēnyōōru kiyēē kēētēēbē.

16 Yoo ikāsē kuyēyē :ng'eetaabkoomēt ng'ōōkisto nyēē -mēēsākyinē kōōboot soboontaab kibchuulyo, isaay Yēyiin kunyōōchi kaat. Yotoo, mākōōkoochi :Yēyiin chiichoo :soboontaab kibchuulyo. Mii :ng'ōōkisto nyēē yēyē chi-ito kōōboot soboontaab kibchuulyo. Mēēbērē kāāmwoowu kule isaay ām ng'ōōkisto nyēē wuu nyoo. 17 Miyaat :ng'ōōki ake tukul. Nteenee, mii :alake chēē māyēyē chii kōōboot soboontaab kibchuulyo.

18 Kiinkētē kule mēēbērē tāsē taay :chii nyēbo Yēyiin kuyēyē ng'ōōki. Riibē :Lakwataab Yēyiin chiichoo nyēē mākoy kutiiny :Kibrōkōsyontēēt. 19 Kiinkētē kule kēēbooyē :acheek Yēyiin. Nteenee bāwu :Kibrōkōsyontēēt kōōrēt. 20 Kiinkētē mbo subak kule kiikuchō :Lakwataab Yēyiin ankiikuyeyeech kiinkētē Yēyiin nyoo manta. Kēēyēku cheechii kuuyu kēēbooyē Lakwanyii. Kubooyiit man :inee ku Yēyiin anku soboontaab kibchuulyo.

21 Biikyuu, kāāmwoowook, osaanee keey kiy ake tukul nyēē imuuchē kootabaaneenaak wōlēē mii :Yēyiin.

Barweetaab Äyēng' nyēbo Yoowaana

Taayta

Siriintēt, yēē / kikēēsirē āk wōlēē / kikēēsirēē: (Kasee kāāboorunēt Yoowaana nyēbo Taayta.)

Kiyēē mii āriit āk nyēē āmu: / Kēēsirchinē barwaani biiko alak chēbo Kiriistō chēē mēenkētōotiin kuuyu yēyiisyeē :Yoowaana ng'al chēē iyēēlōotiin simēēboor kule ng'oo :chooto. / Kikiikēēwusoot biikaab Kiriistō kut kiki-ikuwunyaatee keey koorin yoo sooyē. / Kēēkuurē kaniseet kule 'Chee-byoosya nyēē chamaat', nto biiko chēbo kanisaanaa ku 'lōkōkaab chee-byoosyaanaa'. Nto kaniseet nyēē kisiriisyēē :Yoowaana yotoo ku nyēē / kikēēkuurē kule 'cheebkaamet'. -Mēēbooru keey :Yoowaana nkit nteenee kuurē keey kule 'boontēt'. Ikiimchinē :Yoowaana biiko choo kāsē ng'aleekyīi kukoonyit kiruutyēētaab chamateet kuu wōloo kiiboorunto :Kiriistō ankwaamta nyoo kiikukasaan kung'eetee / kākyoomchi lōkōōywēk chēē kāroomēch. Ikomkoomu mbo subak bichoo kule kuyēk toomōōn sukung'eet kōōkuykuuchiin kāānēētīisyēētaab manta āk nyēbo lembech. Yoo keechaayta :chii kāānēētīisyō nyēbo lembech, kaakukwaanee nkit kubo ng'aleechaa.

Kyoorōōr keey :Yoowaana ānkumākyyi biiko bērrur

¹ Anii nyoo boontēt nyēē wōō. Āmiitē āsirung' cheebyoosya nyēē ikweyaat āk lōkōkuuk. Āchāmook manta. Mēēbērē anii baateey :nyēē āchāmook nteenee chāmook :nkicheek biiko tukul choo chāmē ng'ālyoontēētaab manta ² nyoo kiikēēnyōōru. +Mākiibuurtē ng'ālyoontoonoo ākookoy. ³ Mākōōbēruurēch :Baaba Yēyiin kuboonto keey āk Lakwanyii Yēesu Kiriistō. Makuriireenech +ānkumākēēnyōōru kaalyeet yoo kiibuurtōoy chamateet āk manta.

Choomnyēt

⁴ Angerechaat miisin, kuuyu kyaakas lōkōkuuk alak kurubē ng'ālyoontēētaab manta kuu yoo kimwoowēēch :Baaba. ⁵ Neennyi ii, cheebyoos, āmwoowung' kule ōchoomtōōsii. Mēēbērē mākuutyēēt nyēē lēēl :ng'ālyoontoonoo, nteenee kimiitē :mākuutyoonoo kung'eetee kēny. ⁶ Chamateet ku yoo kēyēyē kiyēē mwoowēēch :Yēyiin. Kuu yoo kisimokas ām taay, kimwooy kule mächē ōbuurē ām chamateet.

-Mookany /kiiberbeeraak

⁷ Miitē :biich chēē chaang' chēē ibērbēēriisyoōtē. Māchāmtooy :bichu kule kichō :Yēesu kōōrēt kuu chii. Chii nyēē mwooyē kuu nyooto ku ng'wiin ānkukwiilē *Kiriistō. ⁸ Ōriib keey sukung'eet -mōōboot kiyēē kiikēēchoosyi, / sikēētuwēnok kuyitita. ⁹ Chii nyoo mārubē kāānēētēywēēkaab Kiriistō ānkutāsyyi cheechii, mābo :nyoo Yēyiin. Nto nyoo karub kāānēētēywēēkaab Kiriistō, kubo :nyoo Baaba āk Lakwanyii. ¹⁰ Yoo kächō :chii ake tukul wōlēē ōmiitē āmēēbērē kāyibwook kāānēētēywēēchu, mataach :chii kuchō kanyii. ¹¹ Nto chii ake tukul nyoo katorooch chiichoo, mākunoomnyo :tukwaay ām miyootyēēt nyēē boonto :chiichoo.

Kāā-āmiisēēt

¹² Kātāāboontē ng'aleek chēē chaang' chēē kātāāmāchē tāāsirwook, nteenee -māāmāchē tāāyēiisyēē kartaasiit āk kalaamuut. Ābērē +māāruutoochook subokyaam :tukul lōkōōy kēēboontē keey sukung'eet kuyitita :ng'erekweekyoo.

¹³ Isubooyook :lōkōkaab chēēbkoomēt nyēē kweyaat.

Barweetaab Sōmōk nyēbo Yoowaana

Taayta

Siriintēēt, yēē / kikkēesirē āk wōlēē / kikkēesirēē: (Kasee kāāboorunēēt Yoowaana nyēbo Taayta.)

Kiyēē mii āriit āk nyēē āmu: Ki chaang' :wuuyinwēk ām wōlēē mii :biikaab Kiriistō kubāytooyiisye :Tyooturefe nyoo ki kāāntōōyiin kibkerkoong'nyaa. Kiiyookto :Yoowaana biikyii alak chēē kiyēyiisye āk inee nteenee kitay :Tyooturefe. /Kikeekwet mbo biikaab kanisa choo kitaach bichoo /kikiyooku. Kitaach mbo :Kāyō bichoo kiiyooku :Yoowaana ānkoo kimēenkētē bichoo. Kunyoo kisirchi :Yoowaana Kāyō barwaani yoo kitāsirchinē kāāntōōyikaab kanisa. Tēmētēryō :nyēē kiyibchinē Kāyō barweet.

Kyoorōrchi keey :Yoowaana Kāyō ānkumākyi bērir

¹ Anii nyoo boontēēt. Āmiitē āsiruung' inyiiing' choorweenyuu Kāyō, nyoo āchāmiing' manta. ² Choorweenyuu, āsooyē Yēyiin kule inyōōru bāybooyyēēt āk kaalyeet ām kiy ake tukul nyēē iyēyē. Ānkētē kule imiitē iriibē nyēē karaam, ng'ālyoontēētaab Yēyiin.

³ Kōbokumwoowoo mbo :ng'ēetaabiya alake wōlēē iriibtooy ng'ālyoontēētaab manta. Kunyoo, ang'erechaat miisin. ⁴ Māmii :ng'erekweek alake chēē āboontē kusiir chēbo akas kule mii :lōkōkyuu kubēesyētēē manta.

Karaam /kēyēyētyēēchinē tāyēēk

⁵ Choorweenyuu, imiitē iyēyē kiyēē karaam kuuyu kweetaach mbo ng'ēetaabiya ānkoo kō tāyēēk. ⁶ Kōbokwoomchi :bichooto 'kwēētoochē kaniseet ām wōli kurubta keey ākoo chamateeng'uung'. Ābērē +meeyey nyēē karaam yoo kēē-āmiis tāyēēchu āyooku ām kēēlto nyēē ing'erēēchē Yēyiin. ⁷ Kuu yoo kiyēchinē :bichoo Yēesu yiisyeēt, manaamach kuyētyēēchi icheek :biiko choo manaanam ng'ālyoontēētaab Yēyiin. ⁸ Kunyi, mächaktōōs kēyētyēēchinē biiko chēē wuu chooto sukung'eet kēyēyiisye :tukul kubo ng'ālyoontēētaab manta.

Kāāntōōyiin nyēē miyaat

⁹ Kyāāsirchi barwa kaniseet nyoo imiitē, nteenee mākāswēēch :Tyooturefe nyoo kicham kuyēyē keey kuyēk kāāntōōyiintēng'waa. ¹⁰ Kunyi, yoo kāāchōō, +mächāāsyooru kiyēē mii kuyēyē. Kiitoomchēēch ng'ālyoo nyēē miyaat. Mēēbērē nyoo baateey, mächāmē kut kutorooch mbo ng'ēetaabiya choo kēēytooy. Kērēktooy mbo subak choo mächē kutōōōkiis nto nyoo kātōōōkiis, /kēēchēkwēytēē kanisa.

¹¹ Choorweenyuu, -meerub tukuuk chēbo ng'ōōki, nteenee iyēyē chēē kāroomēch. Chii nyoo yēyē tukuuk chēē kāroomēch kubo :chiichoo Yēyiin. Nto nyoo yēyē chēbo ng'ōōki, -mēēnkētē :nyoo Yēyiin.

Tēmētēryō āk kāā-āmiisēēt

¹² Ng'āloolēē :chii ake tukul Tēmētēryō nyēē karaam. Nto subak ibooru mbo wōlēē rubtooy :inee ng'ālyoontēētaab manta. Kēēng'āloolēē :nkacheek nyēē karaam ānkiinkētē :inyiiing' kule man :kiyēē kēēmiitē kēēmwooyē.

¹³ Kātāāboontē ng'aleek chēē chaang' chēē kātāāmāchē tāāsiruung', nteenee -māāmāchē taasiruneeniing' kalaamuut. ¹⁴ Ābēē machaakasiing' ām lēēkitō subokyaam :tukwaay lōkōōy.

¹⁵ Ibuurtē tāloosyēt. Isubooyiing' :chōōrōōnuutēk ām wōli. Kunyi, isubaay :nkinyiing' choorwa ake tukul ām wōloo.

Barweetaab Yuuta

Taayta

Siriintēet, yēē /kikēēsirē ak wōlēē /kikēēsirēē: Kuu yoo tookunoot ām barwaani, Yuuta ng'eetaabkaametiitaab Yāākōbō :nyēē kisirē lōkōōyēwēchu. Yāākōbō nyiitēnyi :nyoo ki kāāntōōyīin nyēē kitookunoot nyēbo kaniseetaab Yēērusālēm ānku ng'eetaabkaametiitaab Yēēsu ānku inee mbo nyoo kisirē barweet nyoo bo Yāākōbō. /Kiisōōtē kule ki Yuuta nyēē ki mining' ām mbo ng'eetaabkaametiitaab Yēēsu choo ki ang'wan (Mataayo 13:55). Tīnyē :barwaani komoswookik chēē chaang' chēē bēēchiintōōs āk chēbo nyoo bo Bētērō nyēbo āyēēng' ānkōōmuuchē /kikēēsirē barwaaniitēnyi ām bēsyoōsyēk chēē ng'eri kung'eetee /kakiiwaany nyiitēnyi bo Bētērō nyēbo āyēēng'. Kuu yoo ng'ēētē :Yuuta ām kērēywoontēētaab 18 kutwech 2 Bētērō 3:3, kuyemaat /kēēchāmchiin kule kiinkētē :inee 2 Bētērō. Yēyiisyēē :tukwaay ng'alyoontēēt akeenke nyēbo kuutiitaab Kirikiik nyēē /kēēnyōōrchinē 2 Bētērō 3:3 āk Yuuta kērēywoontēētaab 18. Imuuchē mbo ku man kule twēchē :Yuuta āk Bētērō kāānēētutēk alak chēbo lēbkēēyik. Tookunoot kubooyiit man ām wōlēē /kikeetēta ng'aleek chēbo kuutiitaab Kirikiik ām bārōōnōōchu tukwaay kule twēchē :Yuuta ng'aleekaab Bētērō. (Isōōtē mbo :biiko alake kule Bētērō :nyēē twēchē ng'aleek chēbo Yuuta.) Mii :ng'aleek alake barwaani bo Yuuta chēē /kiisōōtyinē kule kirutunēē kitaabuut nyēbo Enok nyēē kiinkētōot miisin bēsyoōsyēchooto ām wōlēē mii :Yuutayēek choo kimanaachamta Kiriistō āk choo kikiikuchamta Kiriistō. Nteenee kikuskus :kitaabuuni bo Enok nyēē kimayemaat kuyēk akeenke ām choo mii ra Biibilyaa. Twēchē :barwaani bo Yuuta kitaabuutaab Enok ām kērēywoontēētaab 14-15.

Kiyēē mii āriit ak nyēē āmu: Ikiimchinē :Yuuta biiko choo kiikōōyēnchi Kiriistō kusatee keyy wōlēē mii :kāānēētikaab lembech choo mii kōōchutchuutyinē kāāyēnēētaab biikaab Kiriistō kumāchē kung'eeny koowaany kubuntēē kāānēētiisyēētaab lembech āk ming'atēētaab soboonto nyēē -mēēng'ērēēchē Yēyiin. Mākōōng'woonchi :Yēyiin kāānēētichoo bo lembech. Nteenee mākāktōōs kururyootiin :moonik biiko choo kichootiin ām kāāyēnēēt sukuriirēē choo kuskus āk choo tākutinyē tōsōōsyo ām ng'al. Kwaam :biiko booryēēt kōōkomkoom soboonwēkwaa kubuntēē kāāyēnēēng'waa.

Kyoorōōr keyy :Yuuta ānkumākyi biiko bērrur

¹ Anii :nyoo Yuuta, ng'eetaabkaametiitaab Yāākōbō, nyēē āyēyē yiisyēētaab Yēēsu Kiriistō. Āsirwook akweek biiko choo /kiikeekweyaak ānkuchāmook :Baaba Yēyiin ānkuriibook :Yēēsu Kiriistō. ² Kuriireenaak :Yēyiin miisin ānkūōōnok kaalyēēt āk chamateet.

Kāānēētikaab lembech

³ Mbo ng'eetaabiya, ānkoō kāāmāchē miisin asirwaak kiyēē rubtooy keyy āk soboonto nyēē lēēl nyoo kēēboontē :tukul, kaakas kule mākāktōōs ākiimook soo-am booryēēt oriib kāānēētutēchoo kyōōyēnchi choo kiikōōchinē :Yēyiin biikyii. ⁴ Kōōkuwoow keyy :biiko alake chēē moosē chamateetaab Yēyiintēnyoo sukunyōōr kiyēē yēētēē keyy ām ng'ōōkiswookikwaa ankutay

Yēesu Kiriistō nyoo :inee nkit Mokoryoontēenyoo ānkubāwu kiy ake tukul. / Kisimkeesir kēny kule +/makiiruusta bichoo.

⁵ Ānkoō ōnkētē sinee :akweek ng'aleechu, āmāchē āsōōtwook kule kisār :Yēyiin biikyii kung'ēetyēē Miisir. Nteenee kichokōōmukuus lētuunoo biiko choo kitay kōōyēnchi inee. ⁶ Ōsōōtyēēchi baa :akweek malayikaanik choo kikeeytee kāamuukēyewēek choo /kikiitōōrtōochinē, nto yooto kubakaakta wōlēē kiminyē. Kiikoochi :Yēyiin malayikaanichaa wōlēē bo mēēnān ānkurātōotiin ām nyōrōōrōōnikaab kibchuulyo ākoy bēsyoonoō wōō nyoo +/mabokiiruustee. ⁷ Okas mbo subak kiyēē kiyeyakay ām Sōtōm, Komoora ākoo kiriinkōōsyēchoo kilēekitēē yooto. Kisikōrākiis :nkicheek biikaab kiriinkōōsyēchoo kuyey ng'aleek chēbo sikornaanti āk martaayeet. Yooto /kiimukuusēē bichoo maata, ng'ālyoo nyūē iboorwēēch kule +/mākiing'woonchinēē biiko choo kayey ng'aleek chēē wuu chooto maataab kibchuulyo.

⁸ Ām ng'aleek chēē wuu chooto, nyēērēē :kāānēētichoo bo lembech bōōrwoonikwaa ām choolwookātētēē nyoo yēyē. Mōōntooy :bichoo kāāmuukēyewēēkaab Yēyiin ānkuchubē tāmirmirook chēē miyootēch choo kōrōōmēch. ⁹ Ānkoō mbo yoo kikwiilē keey :Mukāyil nyoo malayikeet nyēē wōō āk Kibrōkōōsyoontētēē kubo muustaab *Muusa, kiyyewey kuchub Kibrōkōōsyoontoonoo. Nteenee kimwoochi kule, “Kōōburyoong'tiing' :Yēyiin.”

¹⁰ Nteenee chubē :bichoo mbo ng'aleek chēē -mēēnkētē. Tōōrtooy bichoo :moonik kumukuus kuu tyoong'in choo -mēēnkētē kiy. ¹¹ Lēyyē, ng'woonin nyēē tyaa :nyēē mākunyōōr :bichoo! Kaakurub kēēltaab Kaayin. Kāākuyisyi keey komostaab Balaam nyoo kiboonto muchastaab beesaanik. Kāākukāwōōtēn :bichoo kuu yoo kikāwōōtēnē :Koorā. Kunyi, +/mākiimukuus nkicheek kuu yoo /kikiimukuusē Koorā. ¹² Biich :choo chēē mānyoolu ām kaabsaakwa nyoo bo choomnyoot. Yoo ō-āmiisyē :tukul kulāklākānē āmit nyēē māmuytōōs. Kerkeey :bichoo bool chēē iwuuyē :yoomat āmāboonto roob. Kerkeey keet chēē māboonto lokoyeek ānkoō ku bēsyoōsyēk :chooto chēē yēyēē lokoyeek. +/Makeeng'eyta ānkubēk meet nyēbo āyēng'. ¹³ Kerkeey :bichoo araarayta nyēē tinyē :bēēkyii bukaanteet nyēē tuuroot kubo tukuuk chēē mānyoolu chēē yēyē. Kerkeey :bichoo kookeelik choo ibētyēēnyēē keey wōlēē miī :chuut. Tākyinē keey :choo wōlēē miī :mēēnānēētaab kibchuulyo.

¹⁴ King'oor :Enok, tilyaanaa kibo tisab ām areetaab Aatam, ng'aleekaab bichuutēchu. Kimwooy kule, “Okas! Mākuchōōnto keey :Mokoryoontētēē lukēetaab biikyii chēē chaang' miisin. ¹⁵ +Mābokōōtiilchi chii ake tukul ng'aleek chēē kiikuyey ankoorūusta biiko tukul choo mābo Yēyiin kubo rōkōōng'waa ākoo ng'aleek tukul choo miyootēch choo kiikumwooy kumoolootēē Yēyiin.” ¹⁶ Ing'unyng'uung'tōōs :bichu kwaak kung'āloolootēē biiko alak nyēē miyaat. Rubē :icheek muchasng'waa nyoo samis. Ng'āsootē keey kōōchooytooy alak sukuboorēē :icheek yooto.

Kuriib keye :chii

¹⁷ Nteenee ii, chōōrōōnuutēkyuu, -mōōwuutyēē kiyēē kisimkumwooy *:lēbkēēyikaab Mokoryoontēenyoo Yēesu Kiriistō. ¹⁸ Kimwoowook kule mākutook :biiko ām bēsyoōsyēkaab lētuut chēē kiikubāw :muchasta. Mākōōnchuruurook kuyēyē ng'aleekwaa bo rōkōōsto. ¹⁹ Biiko chēē wuu

chuutēchu :chēē yibu bcheyateet. Rubē :bichooto ātēbuutēkaab biikaab kōōrēēt choo māboonto Tāmirmiryēētaab Yēyiin.

²⁰ Nto akweek ii, chōōrōōnuutēkyuu, mächaktōōs ōtitiirē keey ām kaakaaseeng'woong' nyēē tiliil ānkōōsooyē ām Tāmirmiryēētaab Yēyiin.

²¹ Ōriib keey sōōbuurtē chamateetaab Yēyiin yoo ōkānyoonu bēsyoonoo chōōnii :Mokoryoontēnyoo Yēesu nyoo riirēēnook. Māchokukōōnook soboontaab kibchuulyo. ²² Ōriirēē biiko choo botyiné :tonkoy ām kaakaaseeng'waa.

²³ Ōsāru biiko choo kariik kōōsuuchi ma. Ōriirēē biiko choo choolwookēnootē ānkōōwēchē ātēbuutēkwaa choo miyootēch nteenee ōriibē keey simōōlumchi lukēēng'waa.

Saayeet nyēē itōrōōrē Yēyiin

²⁴ Kutōrōriit :Yēyiin nyoo imuuchē kuriibook simōōbutyē. Makoomutaak ōtiliilēch boong'erech ām taayeenyii. ²⁵ Kutōrōriit :Yēyiin nyoo akeenke baateey nyoo kiiraraacheech kubununēē Yēesu Kiriistō Mokoryoontēnyoo. Wōō :Yēyiin ānkuboonto kāamuukēywēēk tukul. Kibāwu :inee tukuuk tukul kēny, bāwu tukuuk tukul raat ānkumākubāwu tukuuk tukul ākookoy. Kuwu-yiit nyooto.

Ng'oong'uutyēēt Nyēē /kikiiboorchī Yoowaana

Taayta

Siriintēēt, yēē / kikēēsirē āk wōlēē / kikēēsirēē: Kiitiil :Chuustiinō nyoo kichāmtooy kume kubo kāāyēnēēnyii ānkiming'iisyē yu kikiikukeeyta :kēnyiiisyēk chēē kimāchē kuyitē bokolwookik āyēēng' KK, kule lēbkēēyiintēēt Yoowaana nyoo ki ng'eetaabkaametiitaab Yāākōbō :nyēē kisirē kitaabuuni bo Ng'oong'uutyēēt. Tinyē :kitaabuuni ng'oong'uutēk āk tukuuk chēē / kikiiboor chēē kinyōōru :Yoowaana kurataat ām Baatmo wōloo kikiikwēēn :bēy. /Kiisōōtē kule /kikēēsirē kēnyiiitaab 95 KK, kubāytooyiisyē Toomiityaan ām kiriinkēētaab Rooma. Tākwoomē biiko mēt bēsyōōsyēchu kule wuu nyēē kimā lēbkēēyiintēēt Yoowaana :nyēē kisirē kitaabuuni. Ānkoo kuwuu nyooto, kerkeey :ng'aleek chēē chaang' chēē mii kitaabuutaab lōkōōywēk chēē kāroomēch kuu wōloo kisirta :Yoowaana, chēbo bārōōnōōkyii āk nyi bo Ng'oong'uutyēēt. Sālu :ng'aleekaab kitaabuuni kuutiit nyoo bo Iburaneek, ng'ālyoo nyēē ibooru kule imuuchē /kikeesiree kurook kuutiitaab Iburaneek nto nyēbo Araameek nto yityo /bokēewēēkyi nyēbo Kirikiik. Imuuchē ku man kule kisiree :Yoowaana ng'oong'uutēkyii kuutiitaab Kirikiik kōōwuruurē :ng'aleekaab kuutiinyii bo Iburaneek.

Kiyēē mii āriit āk nyēē āmu: Kubāytooyiisyē :Nēērō, / kikēēwus bi-ikaab Kiriistō nyēē -/ mākyoomu nto miisin ām kēnyiiitaab 64-68 KK. Ki kēnyiiisyēchuutēchu yoo /kikēēbākāchē lēbkēēyiintēēt Bāwulō āk Bētērō. Ntee-nee kiyēk :kōōrēēt murō ām kēnyiiisyēk chēē kibāytooyiisyē :Fasbaasyaan āk Tiitō. Nto yu kachokunam :Toomiityaan bāytooyiisyēēt, kutoow subak :wusi-isyēēt. Kimāchāmchiintōōs :bāytooyiintooni āk yoo kiyibē :biikaab Kiriistō kule bāytooyiintēēng'waa :Yēēsu, kunyoo kitay :icheek kukutunkyi Toomiityaan. / Kikēēsirē kitaabuuni ām bēsyōōsyēchooto bo wusiisyēēt.

Kikēēbchēwunēē kitaabuuni āyēēng'. Tinyē :komosta nyēbo taay (kur. 1-3) ng'aleek chēē /kikēēsirchinē kanisoosyek tisab ām Eesya nyoo Mining' (Uturuki). Nto komosta nyoo bo āyēēng' (kur. 4-22), kutinyē ng'oong'uutēk āk tukun chēē chaang' chēē / kikiiboor kurubta keey āk bēsyōōsyēk choo kwoonii, chēē /kikēēmwoowunēē ng'al chēbo kitōōntōyēēn. Iliiwu keey :ng'oong'uutēk nyēē mārōōbu keey kurubta keey āk bāroyinto nyēē yēyāktōōs, kurub kuu wōloo rāruntooy :kuutiitaab Iburaneek ng'aleekwaa. Kunyoo, mākyinē chiito nyoo sumānē kōōnkēt wōlēē rōōbuntooy keey :ng'aleek sukukas kule nkōnō :nyēē ikēērē nyiin ake. Nteenee wuuyiityinē :yuutēyu biiko choo ywooyē ng'aleek cheekwaa kōōnkēt kule nkōnō :nyēē kiyēyāktōōs āyu.

Irābchinē :ng'oong'uutēchu chuunnyēētaab rōkōs nyēē /kikēēyēchi Yēyiin, nyēērunēētaab Yēyiin kōōng'woonchi kibrōkōsis, / kikiibēl Buunyoontēēt āk kāāmukēywēēkaab rōkōs, chōōnēētaab Kiriistō / kēēkāsē, ng'aleekaab kēnyiiisyēk kisyeereet akenke, yēē yitu :tabantaab kōōrēēt ankookeer :yēē / kēēyēyēē kōōrēēt ng'wēny āk barak nyēē lēēl wōlēē māmii :rōkōs āk nyalil ānku wōlēē -/mābokēēkāsē subak meet, ng'woonin āk lōōkyoo (kur. 21:4).

Ārōōrunēēt

¹ Ng'oong'uutyēēt :nyi nyēē kiikoochi :Yēyiin Yēesu Kiriistō kōōboorchi biikyii ng'aleek chēē māchāktōōs kuyēyākiiis ām lēēkitō. Kiiyookto :Yēesu malayikeenyii wokōōboorwoo anii motwooriintēenyii Yoowaana, ng'aleechu. ² Āmwooyē kiyēē kyāākāsē, ng'ālyoontēētaab Yēyiin āk ng'aleek kurubta key Yēesu Kiriistō. ³ Ibēruuroot :chii nyoo kasuman ng'aleechu ānkōōbēruurootiin :choo kāyēbchi yūit ankooywey kiyēē siraat kuuyu lēēkit kuyēyākiiis :ng'aleechuutēchu.

Kāāsubooyiisyēēt

⁴ Anii :nyoo Yoowaana. Āsubooyē kanisoosyek ām kiriinkōōsyēk ti-sab chēbo yēmēētaab Eesya. Miitē :Yēyiin ānkimii ānku nyoo mākuchō. Kōōbēruurook :inee kuboonto key tāmirmirookyii tisab choo miitē taayee-taab ng'echereenyii bo bāytooyiisyēēt ānkukōōnook kaalyeet. ⁵ Kōōbēruurook :nkinee Yēesu Kiriistō ānkukōōnook kaalyeet. /Kiikoosēē key ng'aleekyii, inee nyēbo taay /kiing'ētēē meet ānku inee :nyēē bāwu bāytooyik ām kōōrēt. Itōrōoroot :nyoo chāmēēch ankiwasta korotiikyii sukootyaa-teenēch ng'ōōkiswookikyoo. ⁶ Kikōōnēēch :Yēesu kēēbāytooyiisyē āk inee ānkēyēchinē yiisyēēt Yēyiin nyoo Kwaan. Kutōrōriit :Yēesu nyoo boonto kāāmuukēywēēk ākookoy. Kuwuuyiit nyooto.

⁷ Okas baa, chōōntooy :inee boolik ankumakukas :chii ake tukul ānkoo mbo choo kibārē inee. Yooto mākuriiryo :biikaab kōōrooni tukul. Aay, kuwuuyiit nyooto.

⁸ Mwooyē :Mokoryoontēēt Yēyiin nyoo mii, ānkimii ānku nyoo mākuchō ānkubāwu kiy ake tukul kule, “Anii ku *Alfa āk Omeeka, nyēē ātoowu ānkāāwoong'tooy.”

Toowunēētaab ng'oong'uutyēēt

⁹ Anii nyoo ng'ēetaabkoomēt Yoowaana nyoo kēēnyāliiltōōsii :tukul kubo yiisyēētaab Yēesu. Kiikukōōno nkanii :Yēesu muytaayēt ānkēēboontē key ām bāytooyiisyēenyii. /Kikēēkweryootoo ākoy Baatmo kōōroonoo kiikwēen :bēēko kuuyu kyāā-āmtootē ng'ālyoontēētaab Yēyiin ānkāāng'āloolootēē Yēesu.

¹⁰ Kichōōnchoo :Tāmirmiryēētaab Yēyiin ām bēsyēētaab Mokoryoontēēt, * nto yooto, akas kuutiit ām lētuunyu nyēē kichēy kuu aryeembuut. ¹¹ Kimwooy kule, “Isir kiyēē ikāsē ānkiiyookyi kanisoosyechu tisab: nyēbo Ēfēēsō, Simi-irna, Beerkamoon, Tyaatiira, Saarti, Filateelfya ākoo Laawotikeya.”

¹² Yooto, aweech key akas kule ki ng'oo :nyooto king'āloolwoo. Nto ābērē ālē, akas tukuuk tisab chēbo *ta-aabuut choo /kiitōōrē taariinek. ¹³ Kimii :kiy nyēbo kwōng'ut nyēē wuu chii kwēēnuutaab tukuchooto, nyēē kikiilaach sireet nyēē kooy nyēē kitiinyē ng'wēny /ānkikēēmurēē tekeenyii kiy nyēē wuu anwa nyēē kiboonto tōōntaab ta-aabuut. ¹⁴ Kiilēkēchēchē :mētīt anki leelach :buutēekyii kuu chēēko ānkichōōnēē :maata koonyekyii nyēē kiirikiti-itē. ¹⁵ Kiilēkēchēchtōōs :kērēēnkōōk kuu syaabeet nyēē /kātākiinēmunēē ma. Kiiruumē :kuutiinyii kuu bēēkaab chēēsuruu. ¹⁶ Kikinamee āwunyii nyēbo taay kookeelik tisab ankichuwunee kuutiinyii :chōōkiit nyēē litaat wook tukwaay. Kiwuu :tokochnyii asiista nyoo kēēluuw.

1:1 Ng'oong'. 22:6 **1:3** Ng'oong'. 22:10 **1:4** Ng'oong'. 1:8; 4:8; 11:17; 16:5; 3:1; 4:5; 5:6 **1:5** Kolos. 1:18; 1Yoowa. 1:7 **1:6** Chuy. 19:16; Isa. 61:6; Room. 5:17; 1Bēt. 2:5, 9; Ng'oong'. 5:10; 7:15; 20:4, 6; 22:3, 5 **1:7** Seka. 12:10; Mat. 24:30; Yoowa. 19:34, 37 **1:8** Isa. 44:6; Ng'oong'. 1:17; 2:8; 21:6; 22:13 * **1:10** Bēsyooni ku nyoo bo Chumābili. **1:10** Yēyuut. 20:7; 1Kōōr. 16:2; Ng'oong'. 4:2; 17:3; 21:10 **1:13** Tān. 7:13-14 **1:16** Ibu. 4:12; Ng'oong'. 2:12, 16; 19:15, 21

17 Yu kaakas chiichoo, āryookyi keey kērēēnkōōkyii taay wuu nyēē kaameey. Yooto kutiinyēēnoo :chiichoo āwunyii nyēbo taay ānkumwoowoo kule, “-Mēemuy, anii :taayta āk lētuut. 18 Āsobot :anii! Kikyaameey, nteenee ikas āsobot ākookoy. Āboontē yootēywēēkaab meet āk *kāābkwoombich.

19 Kunyi, isir nanyuun tukuuk choo keekas kunam wōlēē mii :choo mii āk choo māku'yēyākii lētuunoo. 20 Kany ā-ārōoru ng'ālyoo kurubta keey āk kookeelichaa tisab choo kēēkāsyyinē āwunyuu nyēbo taay āk tukuuchoo bo *ta-aabuut choo /kiitōōrē taariinek. Kookeelik tisab ku malayikaanik chēbo kanisoosyechaa tisab nto tukuuchoto tisab choo /kiitōōrē taariinek ku kanisoosyechaa tisab.

2

Lōkōōy kuyityi kaniseetaab Ēfēēsō

1 Sirchi malayikeetaab kaniseetaab Ēfēēsō: Anii :chiichoo kaanam kookeelichaa tisab ām āwunyuu nyēbo taay ānkāwēesyētēē tukuuchoo tisab choo /kiitōōrē taariinek choo /kikeeyeyee ta-aabuut.

2 Ānkētē kule kyoo-am booryēēt miisin ānyōōmuytoochi wusiisyēt. Ānkētē kule -mōōriiku kibrōkōsiis. Kyootyem mbo bichoo yēyē keey kule *lēbkēyikaab Yēyiin āmāwuu nyooto ankyookas kule kiblembechiis :icheek.

3 Kyōōmuytoochi nyālilutēt kubo kaayneenyuu āmānōōchoosyē. 4 Ānkoo kuwuu nyooto, ātinyēēnook kwek. -Mōōchāmo ra kuu wōloo kyōōwuyyē taay.

5 Osoot wōlēē kyōōwuyyē yoo kibo taay kutoombo ōsuuytooy. Kunyi, oweekse ankooyey ng'aleek choo kyōōyēyē taay. Yoo kamooweekse, +māāchōōnchook ānkāānēmūnēēnook kiyoo /kiitōōrē taariit ām yoo miitē. 6 Nteenee ng'aleek :chu chēē kāroomēch ām wōlēē ōmiitē :akweek: Ōwēchē ātēbuutēkaab Nikolaay-eek kuu yoo āwēchē :nkanii.*

7 Nyoo yēbē yiit kukas kiyēē mwōochinē :Tāmiriryēētaab Yēyiin kanisoosyek. +Māāchāmchi chiito nyoo kamuyta ākoy tabanta, kwaam lokoyeekaab kēētitaab soboonto nyēē miitē kibkōōnkoy.

Lōkōōy kuyityi kaniseetaab Simiirna

8 Sirchi malayikeetaab kaniseetaab Simiirna: Anii :chiichoo bo taayta ānkoo lētuut, nyoo kimēē ānkusobot subak.

9 Ānkētē wusiisyēt nyēē kwōōnyōōru ānkāānkētē banannyaantiing'woong', ānkoo kuwuu nyooto, ōyēku mokorēen! Ānkētē subak seemseemnyeet nyēē mwōoyē :Yuutayeeek choo kuurē keey kule biikaab Kiriistō. Mā biikaab Kiriistō :bichoo mbo kisich nteenee bo Syeetaani.

10 -Mōōmuyyēē nyalil ake tukul nyēē mākuhōōnchook. Kāāmwōowook, makukerta :Kibrōkōsyootētēt alak ām akweek kāābrātiisyō. Makutyemaak ānku +mōōnyāliilchē bēsyōōsyēk taman. Nteenee okaaseenaa keey ānkoo kēēsākyook :yooto /keebakachaak. +Māātuwēnēēnook :anii soboonto.

11 Nyoo yēbē yiit kukas kiyēē mwōochinē :Tāmiriryēētaab Yēyiin kanisoosyek. Mānyōōru :chiito nyoo kamuyta ākoy tabanta ng'woonin mbo kisich ām meetaab āyēēng'.

Lōkōy kuyityi kaniseetaab Beerkamoon

¹² Sirchi ng'aleechu malayikeetaab kaniseetaab Beerkamoon: Anii :chi-choo āboontē chōōkiinoo litaat wook tukwaaya.

¹³ Ānkētē wōlēē ōminyē, wōloo bāytooyiisyēē :Syeetaani ām kiimnātēēt. Ānko kuwuu nyooto, kyōōkiilchoo. Manootayaa mbo ām bēsyoōsyēchoo kibo āmtooyiintēenyuu Antibaas. Kiyyoong'unēē :inee manta /ānkikēēbākākyi kirinlēng'woong' wōloo minyē :Syeetaani. ¹⁴ Nteenee ātinyē ng'ālyoob kwek ām wōlēē ōmiitē: Mii :biich wōlooto ōmiitē chēē rubē kāānēētiisyēētaab Balaam nyoo kiinēētē Balak kwaasan Isrāyēēlik kuchoolwookēn kukaam banyeek choo /kēesooytoochinē āynātōōs nto yooto kumarta. ¹⁵ Nto subak ōboontē :akweek biiko alak chēē rubē kiyēē inēētē :Nikolaayeechaa. ¹⁶ Kunyi, oweekse! Nto buch, +māāchōōnchook ām lēēkitō ānkāābooryēē bichooto ām chōōkiinoo chōōnēē kuutiinyuu.

¹⁷ Chii nyoo yēbē yiit kukas kiyēē mwoochinē :Tāmiriryēētaab Yēyiin kanisoosyek. Nto chiito nyoo kēēbēliis +māākoochi maana āmnyoontoonoo konoraat. +Māākoochi chiichooto subak rwaa nyēē siirwoo nyēē siraat :kaayneet nyēē lēēl nyēē inkēt baateey :chiichooto nyōōru rwaantaanaata.

Lōkōy kuyityi kaniseetaab Tyaatiira

¹⁸ Sirchi ng'aleechu malayikeetaab kaniseetaab Tyaatiira: Anii ku Lak-wataab Yēyiin nyoo irikitiitōōs :koonyek kuu maata ānkōōlēkēchēēchtōōs :kērēēnkōōk kuu syaabeet nyēē karaaran.

¹⁹ Ānkētē kiyēē ōyēyē, chamateeng'woong', kaakaaseeng'woong', yiisyēēng'woong' ākoo muytaayeeng'woong'. Ānkētē subak kule ōmiitē ōyēyē ng'aleechuutēchu miisin kusiir wōlēē kyōōyēytooy yoo kibo taay. ²⁰ Ānko kuwuu nyooto, ng'ālyoob kwek ku kule: Ōbāroochinē Cheesebeel, koorcoonoo kuurē key kule *wōōrkooyoo nyēbo Yēyiin, kwaasanta biikyuu ām kāānēētiisyēenyii kut kōōsuuchi martaayeet ankaam āmit choo / kēesooytoochinē āynātōōs. ²¹ Kwāākoochi koorcoonoo bārooyinto nyēē kaweeeksee ām choolwookātēētaab martaayeet āmāchāmē kuweek. ²² Kunyi +māāmilchi inee kisyeeereet[†] ankaayey bichoo mārtootē tukul kulālākiis miisin yoo kamaweeksee ng'aleechaa bo koorcoonoo. ²³ +Maabakach mbo lōkōkaab koorcoonoto. Mākōōnkētēē yooto :biikaab Kiriistō kule anii :nyēē ānkētē kāāsōōtēywēēkaab biiko tukul āk kiyēē mächē :bichooto. +Māāyēchi chii ake tukul ng'ālyoo kurubta key ākoo kiyēē kiikeyey. ²⁴ Nto akweek alak ām Tyaatiira choo manoonam kāānēētēywēēchoo bo koorcoonoo amanoooneet key ng'al choo kuurē :alake kule 'ng'aleekaab āriit' chēbo Syeetaani, āmwoowook kule -māātāsyook nyikiisinto ake. ²⁵ Nteenee, tōōkiilchi ng'aleek chēē kāroomēch choo /kiikiineetaak ākoy wāāchōō.

²⁶ +Maayey chiito nyoo kēēbēliis nyoo makurub ng'aleekyuu ākoy tabanta, kubayta kōōrōōsyēk. ²⁷ Kuu yoo /kikeesir kule, 'Mākubāytooyiisyēē :inee kirōōktaab karneet ānku mākuyyēyi biiko kuu tērēēn,[†] mākunyōōr kāāmuukēywēēk kuu yoo kyāānyōōrunēē :anii Baaba. ²⁸ +Māākoochi nkinee toboyaanteet.

2:12 Ng'oong'. 1:16 **2:14** Kāāyit. 25:1-3; 31:16; Ng'oong'. 2:20 **2:15** Ng'oong'. 2:6 **2:16** Ng'oong'. 1:16 **2:17** Tyēēn. 78:23-25; Yoowa. 6:48-51 **2:18** Ng'oong'. 1:14-15 **2:20** Kāāyit. 25:1-8; 1Bāy. 16:31; 2Bāy. 9:22; Yēyuut. 15:20 † **2:22** "/Kēēmilchi kisyeeereet" ām kuutiitaab Kirikiik kōōbooru kule /kēētōōrchi bōōr. **2:23** Mat. 16:27 **2:25** Ng'oong'. 3:11 † **2:27** Tyēēn. 2:9 **2:27** Ng'oong'. 12:5; 19:15 **2:28** Ng'oong'. 22:16

²⁹ Chiito nyoo yēbē yiit kukas kiyēē mwoochinē :Tāmirmiryēētaab Yēyiin kanisoosyek.

3

Lōkōōy kuyityi kaniseetaab Saarti

¹ Sirchi ng'aleechu malayikeetaab kaniseetaab Saarti: Anii :nyoo nāmē Tāmirmirookaab Yēyiin tisab āk kookeelik tisab.

Ānkētē kiyēē ōyēyē. Yibook :biiko kule ōsobchootiin nteenee kyōōbēku ōsobtōōsii. ² Kunyoo ōsēwu. Ōmwooy kiy kisich nyoo tōōboontē ku-toombo kubotē, kuuyu kwāānkēt kule mā churtaat :kiyēē ōyēyē ām taay-etaab Yēyiintēnyuu. ³ Osoot nanyuun kiyēē / kiikiineetaak āk nyēē kyookas. Ōkoonyit ng'aleechaa ankooweeksee miyootyēet. Nto yoo kāmōōsēwu, +māāchōō kuu chōōriin nyēē -mōōnkēt āsiiswēk chēē āchōōnchook. ⁴ Ōboontē biiko chēē ng'ēri ām Saarti chēē riibē ātēbuutēkwaā kumanam :lēelis. +Māāwēēsyētītē keey bichoo, kōōlookootiin sirook chēē leelach kuuyu yēmootiin kuyey kuu nyooto. ⁵ Chiito nyoo kēēbēliis, makooolaach sirook chēē leelach. Mākoy ānēmuneē kaayneetaab chiichoo kitaabuutaab soboonto, nteenee +māāyibchi kaayneenyi Baaba āk malayikaanikyii.

⁶ Chii nyoo yēbē yiit kukas kiyēē mwoochinē :Tāmirmiryēētaab Yēyiin kanisoosyek.

Lōkōōy kuyityi kaniseetaab Filateelfya

⁷ Sirchi ng'aleechu malayikeetaab kaniseetaab Filateelfya: Anii :nyoo ātiliil ānkāabooyē man nyoo ānāmē yootēywoontēetaab *Tāwuti. Māmii :chii nyēē imuuchē kuker kiyēē āyootē, āmāmii :nyēē imuuchē kuyaat kiyēē ākērē.

⁸ Ānkētē kiyēē ōyēyē. Ānkētē kule ōboontē kāāmuukēywēek chēē ng'ēri ānkyōōriib ng'ālyoontēnyuu, amanootayaa. Okas, kyāāyootwook kurkeet nyēē -mēēmuuchē :chii kuker. ⁹ +Maayey bokukutung'wook :Yuutayeeek choo bo Syeetaani choo kuurē keey kule biikaab Yēyiin āmāwuu nyooto. Yooto nanyuun, mākōōnkēt :bichoo kule āchāmook :anii. ¹⁰ Kyoomuyte kuu yoo kyāāmwoowook. Kunyi, +maayeetaak :nkanii ām tang'anyta nyoo mākuchō kōōrēet ankutyem biiko choo bo kōōrooni. ¹¹ +Māāyēewu areet akeenke. Kunyoo ōriib kiyēē kyōōyēnchi simēēnēmuneēnook :chii kiyēē +/- mākēētuwēnēnook. ¹² +Maayey chiito nyoo kēēbēliis kuyēk tolochaab Kōōtaab Yēyiintēnyuu, nyēē mākoy kubakaakta :chiichoo kōyoo. +Māāmoolchi chiichoo kaayneetaab Yēyiintēnyuu āk kaayneetaab *kiri-inkēetaab Yēyiintēnyuu, nyooto ku Yēērusālēm nyēē lēel nyēē mākurēkunēē barak wōlēē mii :Baaba. +Māāmoolchi subak chiichoo kaayneenyuu nyēē lēel.

¹³ Chiito nyoo yēbē yiit kukas kiyēē mwoochinē :Tāmirmiryēētaab Yēyiin kanisoosyek.

Lōkōōy kuyityi kaniseetaab Laawotikeeya

¹⁴ Sirchi ng'aleechu malayikeetaab kaniseetaab Laawotikeeya: Ng'ālyoo nyēē mwooyē :'Kuwuuyiit nyooto', ku nyi: Ābooyē manta, /kiikoosēēnoo keey ānku anii :nyēē toowunēēnoo keey :kiy ake tukul nyēē kiyey :Yēyiin.

3:1 Ng'oong'. 1:4, 16 **3:3** Mat. 24:43 **3:5** Ng'oong'. 6:11 **3:5** Chuy. 32:32; Filib. 4:3; Ibu. 12:23; Ng'oong'. 13:8; 17:8; 20:12, 15; 21:27 **3:7** Isa. 22:22; Mat. 16:19 **3:9** Ng'oong'. 2:9 **3:10** Luuka 21:19; 2Bēt. 2:9 **3:11** 1Kōōr. 9:24-25; Ng'oong'. 2:16; 22:7, 12, 20 **3:12** Ng'oong'. 14:1; 22:4; 21:2 **3:14** 2Kōōr. 1:20; Ng'oong'. 1:5

15 Ānkētē kiyēē kyooyey nteenee olēblēbēch. Ki karaam nto kyōōkāytitēch nto olāyootiin.* 16 Nteenee, kuuyu olēblēbēch, nyēē -mōōlāyootiin nto okāytitēch, kaakuriik ang'utwaak am kuutiinyuu. 17 Ōmwooyē :akweek kule, 'Kēēyēku :acheek mokorēen nto kule kiikēēnyōōru bāytit nyēē māmii :kiy nyēē -mākēēboontē.' Nteenee, -mōōkāsē :akweek kule oburyētootiin, kyōōchooririi, ōyēku bānoon, okōryootiin ānkōōbēēsytē kibchuraat. 18 Ārwookwook :anii nanyuun kule o-aleenaa anii *ta-aabuut nyēē /kikiitiliilēē maat, sōōyēku mokorēen. O-aleenaa sirook chēē leelach olaach simoobeesyet kibchuraat, ng'ālyoo nyēē yibchook muyāt. O-aleenaa saakityeek ānkōōronkyi koonyek sookaste. 19 Āburyoong'tooy biiko choo āchāmē āchuulē. Oweeksee choolwookātēēng'woong' ānkōōnēmchi keey Yēyiin. 20 Āmiitē kurkat ākuursē. Chii nyoo kakas kuutiinyuu ankootyaach keey, +māāwut soboonnyii kēēminy :tukwaay. 21 +Maayey chii nyoo kēēbēliis kōōbuur yoo ābāytooyiisyēē :anii kuu yoo kyāābēliisyē :anii ānkāābuurtē keey āk Baaba am yoo bāytooyiisyēē :inee. 22 Chii nyoo yēbē yit kukas kiyēē mwochinē :Tāmirmiryēētaab Yēyiin kanisoosyek.”

4

Bāytooyiisyēēt am Kaab Yēyiin

1 Yu kakeeyta :choo, ānyōōru :anii ng'oong'uutyēēt nyēē kyaakas kurkeet nyēē kiyāataat am barak. Kikuurso :kuut nyēē kichēy kuu aryeembuunaa kyāākāsē kung'āloolwoo. Kimwooyē kule, “Chōō wōli bo barak sāābooruung' tukuuk chēē mākuyēyākiis.” 2 Kinama bakeenke :Tāmirmiryēēt ānkuyibo barak ankaakas chiito ake nyēē kēēbuurēē ng'echereetaab bāytooyiisyēēt. 3 Kiilekēchēchē :tokochtaab chiichoo kuu almaasiit nto kuwuu rwaa nyēē karaaran. Kimii :cheebkalaasyeet keebaawuut yooto kikiibuurēē :chichoo. Kiikwēnyē :cheebkalaasyaanaa kuu rwaa nyēē nyaliil nyēē /kēēkuurēē simāriitiit. 4 Kikiimuut ng'echeraanaata wōō :ng'ēchērōōk alake tibtēmu āk ang'wan chēbo bāytooyiisyēēt ānkikiibuurēē ng'ēchērōōchoo :booyik tibtēmu āk ang'wan. Kiiloochē :booyichoo sirook chēē leelach āk kutwōōsyēkaab bāytooyiisyēēt chēē /kikeeyeyee *ta-aabuut. 5 Kiiwēchēē :iileet ng'echeraanaa wōō ānkuulē. Kilāytōōs :nōmōryēēk tisabu am taayeetaab ng'echeraanaa. Ki tāmirmirookaab Yēyiin tisab :chuutēchu. 6 Kimii :kiito ake taayeetaab ng'echeraanaa nyēē wuu ararayta anki tankilil kuu kiiyēt. Kikiimuut ng'echeraanaa wōō :tukuuk alake ang'wanu chēē sobchootiin ānki mā ng'eri :koonyek hōōrwoonikwaa. 7 Kerkeey :akeenke am tukuuchoo ng'ētunyo, kukerkeey :nyēbo āyēēng' wuunweet, kuboonto :nyēbo sōmōk tochoch nyēē wuu nyēbo chiito, nto nyēbo ang'wan kukerkeey :nyoo siirērēt nyoo kateerearta. 8 Kiboonto :tukuuchooto tukul kebebaak lo chēē kimii :koonyek komoswookik tukul. Kimwooyē :tukuuchoo kwiimēn āk kuyyeech kule, “Tiliil, tiliil, tiliil :Mokoryoontēēt Yēyiin nyoo bāwu kiy ake tukul, nyoo mii, ānkimii ānku nyoo mākuchō.”

* 3:15 /Kikēēmōōysēē bēeko chēē lāyootiin/ānkēēyēē chēē kāytitēch. 3:17 1Kōōr. 4:8 3:18 1Bēt. 1:7; Ng'oong'. 6:11 3:19 Ibu. 12:5-6 3:21 Ibu. 8:1; Ng'oong'. 1:6 4:1 Ng'oong'. 1:10 4:4 Kāāyit. 1:44; Ng'oong'. 5:8; 7:4, 11; 11:16; 14:3; 19:4; 6:11 4:5 Chuy. 19:16; Seka. 4:2, 10; Ng'oong'. 1:4; 8:5; 11:19; 15:1; 16:18; 17:9 4:6 Ng'oong'. 15:2 4:7 Ēsēk. 1:5-12; 10:14 4:8 Isa. 6:2-3; Ēsēk. 1:18; 10:12-13

⁹ Yoo tyēēnē :tukuuchoo kōōkoostoo, kukoonyitē ānkubirchinē kōōnkōy chiichoo bāytooyiisyē ānku soboot ākookoy, ¹⁰ kōōryookyinē keey :booyichoo tibtemu āk ang'wan taayeetaab chiichoo kēēbuurēē ng'echereetaab bāytooyiisyēēt kukutunkyninē nyooto soboot ākookoy. Ikoochinē :booyichoo kuutwōōsyēkwaa taayeetaab ng'echeraanaa ānkumwooyē kule,

¹¹ “Yēyiintēnyoo, wē, Mokoryoontēnyoo,

iyemaat / kiikaastiing' inyiing' nyoo iboontē kāamuukēywēēk /
ānkēēkoonyitiing',
kuuyu kiyēyē kiy ake tukul.

Kiikuyēyākiis :tukuuchoo tukul ānkusobtōōs
kuu wōōloo kiimāktooy.”

5

Kitaabuut ākoo Mēēnkit

¹ Nto mii yoo, akas kitaabuut nyēē wuu makateet nyēē /kēētooyē. /Kikeesir kitaabuunaa wook tukwaay ānkimii āwutaab taay nyēbo chiichoo kiibuurēē ng'echeraanaa wōō. /Kikikēēnuchēē kitaabuunaa tukuuk tisab. ² Kyaakas malayikeet nyēbo kāamuukēywēēk kukuurchinē barak kule, “Ng'oo :nyēē yemaat kōōnēm tukuuchoo /kikēēnuchēē kitaabuut, sukung'aany kitaabuunaata?” ³ Nteenee, māmii :chii barak, wōlēēb kōōrēēt nto ku *kāābkwombiich nyēē imuuchē kuyaat kitaabuunaa nto mbo kukas āriit. ⁴ Kyaariir ankaariir, kuuyu kimāmii :chii nyēē kiyemaat kuyaat nto kukas kitaabuunaata āriit. ⁵ Nto mii yoo, kumwoowoo :boontēēt akeenke ām booyichoo kule, “-Meeriir. Kāākōōbēliis :chiichoo kuu ng'ētunyaab Yuuta nyoo rutunēē tiikiityoon-tēetaab *Tāwuti ānkuchōōnēē kōōnyii. Imuuchē :chiichooto kōōnēm tukuuchoo tisab choo /kikēēnuchēē kitaabuunaa ankuyaat kitaabuut.”

⁶ Nto mii yoo, akas *Mēēnkit nyēē wuu nyēē /kakeebakach kukēēyooonyēē yēē mii :ng'echeraanaa wōō kukāmuut :tukuuchoo ang'wanu āk booyichoo. Kiboonto :Mēēnkoo kuuyook tisab ākoo koonyek tisab. Tāmirmirookaab Yēyiin :chooto tisab chēē / kiikiyooktooy kuba kōōrēēt kumukuul. ⁷ Kiwokōōnēmunēē :Mēēnkoo chiito nyoo kimii ng'echereetaab bāytooyiisyēēt kitaabuunaa kumii āwutaab taay nyēbo chiichooto. ⁸ Yu kayey kuu nyooto, kōōryookyi keey :tukuuchoo ang'wanu ākoo booyichoo tibtem āk ang'wan taayeetaab Mēēnkoo. Kiboonto :chii ake tukul ām booyichoo bukantiit ākoo kibuumbōōk chēbo *ta-aabuut chēē mii :tukuuk chēē boong'u :yyēting'waa nyēē anyiny, nto chooto ku soowuutēkaab biikaab Kiriistō. ⁹ Kityēēn tyēēnto nyēē lēēl nyēē mwooyē kule,
“Iyemaat inam kitaabuunaa

ānkiinēmu tukuuk choo /kikēēnuchēē,
kuuyu /kikeebakachiing'

sukuwālāng' :korotiukuuk biiko kukwaanee kuutuweek tukul,
aroosyek tukul, bōōryōōsyēk tukul āk yēēmōōsyēk tukul
kukwa wōlēē mii :Yēyiin.

¹⁰ Kiiyey :inyiing' icheek kuyēk bāytooyik
kubāytooyiis ām kōōrēēt
ānkuyēchinē Yēyiintēnyoo yiisyēēt.”

¹¹ Nto mii yoo, akas malayikaanik chēē kiyitē kisyēērōōk chēē mātinyē rarwa. Kiimuut :malayikaanichaa ng'echeraanaa wōō āk tukuuchoo ang'wan āk booyichoo kutyēētōōs. ¹² Kityēēnchinē barak kule, “Yemaat /kēēsilo Mēēnkoo /kikēēbākāchē.

Inee :nyoo tinyē kāāmuukēywēēk, bāyitit, kiirnātēēt āk nkuruuk. /Kēēkoonyit, /kiitōrōōr /ankiikaasta!”

¹³ Yooto akas kiito ake tukul nyēē soboot ām barak, nyēē mii kōōrēēt, nyēē mii araarayta āk mbo nyēē mii kāābkwombiich kutyēēnē kule, “Kusilākoy ākookoy :chiichoo kēēbuurēē ng'echeraanaa wōō ānkusilākoy :nkinee Mēēnkoo.

Koonyitootiin :icheek ānku wōōyēch

ānkuboonto kāāmuukēywēēk kēnyiiis āk kēnyiiis!”

¹⁴ Nto yityo kumwooy :tukuuchoo ang'wanu kule, “Kuwuuyiit nyooto.” Kukutuny :booyichoo ānkuyim kusiltooy Yēyiin.

6

Kiinēm :Mēēnkoo tukuuk choo /kikikēēnuchēē kitaabuut

¹ Nto mii yoo, akas Mēēnkoo kōōnēmu kiito nyēbo taayta ām choo /kikikēēnuchēē kitaabuunaa. Kyaakas kumwooyē :kiyoo akeenke ām tukuuchoo kisobchootiin ang'wan kutulē kuu iileet kule, “Chōō!” ² Kyaakaste, nto bērē ālē, akas faraasiit nyēē siirwoo! Kiboonto :chiito nyēē kimiitē faraasiinaa kiyaang'ta āk kuutwēēt ām mētinyii ānkiwo booryoot nyēē kiibēliis.

³ Nto tēē yoo, kōōnēm :Mēēnkoo kiito nyēbo āyēēng' nyoo /kikikēēnuchēē kitaabuunaa. Yooto akas kumwooy :kiyoo soboot nyoo kibo āyēēng' kule, “Chōō!” ⁴ Kuchō :faraasiit ake nyēē ki arraa. /Kikiikoochi chiito nyēē kimii faraasiinaa kibchoonchuryēēt nyēē wōō miisin āk kāāmuukēywēēk kuyey biiko kubaraat keey kōōboot tāloosyēēt ām kōōrēēt.

⁵ Nto tēē yoo, kōōnēm :Mēēnkoo kiito nyēbo sōmōk nyoo /kikikēēnuchēē kitaabuunaa. Yooto akas kumwooy :kiyoo soboot nyoo bo sōmōk kule, “Chōō!” Akaste nto bērē ālē, kumii taayeenyuu :faraasiit nyēē tuuy! Kiboonto :chiito nyoo kimii faraasiinaa kiito ām āwunyii nyēē /kii-āyēēkiisyēē.

⁶ Nto mii yoo, akas kuutiit nyēē kichōōnēē wōloo mii :tukuuchoo ang'wanu, kumwooyē kule, “Mākwoolē :beesaanik chēbo yiisyēētaab bēsyēēt akeenke nkoonuuk mukutuutyēēt akeenke, ankwaal subak *syāyiriik mukutuutēk sōmōk. Nteenee, -moonyeeree *tifaayiiik āk mwaayta!”

⁷ Nto tēē yoo, kōōnēm :Mēēnkoo kiito nyēbo ang'wan nyoo /kikikēēnuchēē kitaabuunaa. Yooto akas kuutiitaab kiyoo soboot nyoo bo ang'wan kumwooy kule, “Chōō!” ⁸ Kyaakaste nto bērē ālē, kumii taayeenyuu :faraasiit nyēē āruus! /Kikēēkuurē :chiito nyēē kimii faraasiini kule Meet ānkimii :Kāābkwombiich lētunyii. /Kikiikoochi bichoo kāāmuukēywēēk kubāw komosta akeenke ām komoswookik ang'wan choo bo kōōrēēt tukul kumkuul, sukung'eet koowaang'tee biiko booryēēt, kēmewuut, tānkuusyēēt āk tyoong'iikaab wuuyēēt.

⁹ Nto tēē yoo, kōōnēm :Mēēnkoo kiito nyēbo muut nyoo /kikikēēnuchēē kitaabuunaa. Yooto akas :tāmirirookaab biiko ām *kāābkorōs keel choo /kikēēbākāchē kuuyu kiinēmchi keey ng'ālyoontēētaab Yēyiin. ¹⁰ Kikuurchinē barak kule, “Wōōy, Mokoryoontēenyoo nyoo itilili ānkiibooyē man, ara 'ibururē ākoy āyu siitiilchi biikaab kōōrooni ng'al iyooku soboonwēkyoo?” ¹¹ /

Kikiikoochinoot bichoo sirook chēē leelach ānku kōōyēch. /Kikēēmwoochi tākōōmuuny kisich ākoy kuyityiin :laatitaab mbo ng'eetaabkaamet chēē kimāchē /sikeebakach choo yēyē yiisyēēt kuu nyoo kiyēyē :icheek.

¹² Kyaārōōtootē kōōnēmu :Mēēnkoo kiito nyēbo lo nyoo /kikikēēnuchēē kitaabuunaa. Kitook :kibring'ring'nyēēt nyēē kōrōōm miisin. Kitubākoy :asi-ista. Kusalakay :araawēt kuu koroti, ¹³ ānkōōsuuw :kookeelik kuu mōkōyōōn chēē kararak yoo kāwus :yoomēet. ¹⁴ /Kikiinēmtō wōliin bo barak kubot kuu muuyto nyēē /kakiiriiny /ānkiiboot nkicheek lekemoosyek tukul āk kōōrōōsyēk tukul choo kiimuut :bēēkaab araarayta.

¹⁵ Nto yityo kuwuny keyy :bāytooyik, biiko choo tookunootiin, kāāntōōyikaab lukēētaab booryēēt, mokorēēnik, biiko choo bo kāāmuukēy, motwoorik tukul āk mbo biiko alak tukul. Kiwunyēē keyy :bichoo kēbēnoonik āk rwoontōōk ām wōloo bo lekem. ¹⁶ Kikuurchinē :bichoo barak kumwoochinē lekemoosyek āk rwoontōōk kule, “Ōluulchēēch simakaseech :chiichoo bāytooyiisyē āmēēng'woonchēēch :Mēēnkoo, ¹⁷ kuuyu kāākuyityiin :bēsyēēt nyēē ing'woonchinēē :icheek biiko ng'aleek. Ara, ng'oo :nyēē imuuchē kuchilil?”

7

Mākuriibākis :biiko choo yēchinē Yēyiin yiisyēēt

¹ Yu kāākuyityo :yoo, akas malayikaanik ang'wan chēē kiiyyoong'sēē komoswookik ang'wan chēbo kōōrēēt. Kiiyyoong'tooy :malayikaanichaa yoomat ake tukul nyēē wusunēē komoswookichoo ang'wan. Kiyeyakay kuu nyooto simāwus :yoomēet kōōrēēt nto araarayta nto keet ake tukul. ² Kyaakas subak malayikeet ake kuchōōnēē koong'asiis kuboontoonu ng'oocheet nyoo bo Yēyiin. Kikuurchi barak :malayikaanaa malayikaanik choo ki ang'wan choo kikiikuchāmchi :Yēyiin kule kōōturbuub kōōrēēt ākoo araarayta. ³ Kimwoochi kule, “Masimo-araante kōōrēēt, araarayta ākoo keetiik. Okany ākoy kut /keeng'ooch tokoochikaab biiko choo yēchinē Yēyiintēenyoo yiisyēēt.” ⁴ Yooto nanyuun, akas /kēēmwoowoo laatitaab biiko chēē /kikeeng'ooch. Biikaab Isrāyēēl tukul chēē /kikeeng'ooch ku 144,000. ⁵ Biiko chēē /kikeeng'ooch kukwaanee kōōtaab Yuuta ku 12,000, /keeng'ooch 12,000 chēbo kōōtaab Rubēēn /ankeeng'ooch 12,000 chēbo kōōtaab Kaat. ⁶ /Kikeeng'ooch biiko 12,000 chēbo kōōtaab Asyeer, /keeng'ooch biiko 12,000 chēbo kōōtaab Naftaali /ankeeng'ooch biiko 12,000 chēbo kōōtaab Mānāāsē. ⁷ /Kikeeng'ooch biiko 12,000 chēbo kōōtaab Simiyōōn, /keeng'ooch 12,000 chēbo kōōtaab Laawi /ankeeng'ooch 12,000 chēbo kōōtaab Isakaar. ⁸ /Kikeeng'ooch biiko 12,000 chēbo kōōtaab Sābulōōn, /keeng'ooch 12,000 chēbo kōōtaab Yōōsēēf /ankeeng'ooch 12,000 chēbo kōōtaab Beenchamiin.

Bōrōryōōsyēk chēē chaang' chēē irāroochootiin

⁹ Yu kāākuyityo :yoo, akas biiko chēē kimātinyē rarwa chēbo bōrōr ake tukul, kōōr ake tukul āk chēbo yēēm ake tukul. Kikiiyyoonyēē :bichooto ng'echeraanaa bo bāytooyiisyēēt āk taayeetaab Mēēnkoo. Kikiilaach :bichoo sirook chēē leelach chēē kōōyēch ankikinam sokēēkaab

6:11 Ng'oong'. 3:4-5, 18; 4:4; 7:9, 13; 15:6; 19:8, 14 **6:13** Mat. 24:29; Ng'oong'. 8:12 **6:14** Isa. 34:4; Ibu. 1:12 **6:15** Isa. 2:10, 19, 21 **6:16** Osee. 10:8; Luuka 23:30 **6:17** Chōōw. 2:11; Nāwu. 1:6; Sefa. 1:14-18; Mal. 3:2 **7:1** Cherem. 49:36; Tān. 7:2 **7:3** Ēsēk. 9:4, 6; Ng'oong'. 9:4; 22:4
7:4 Ng'oong'. 14:1, 3 **7:8** Ng'oong'. 21:12-13

sōōsik. ¹⁰ Kikuurchinē :bichoo barak kumwooyē kule, “Kiiraraacheech :Yēyiintēenyoo nyoo kēēbuurēē ng'echereetaab bāytooyiisyēēt āk Mēēnkoo.”

¹¹ Kiyyoong'is :malayikaanik tukul kumuut ng'echeraanaa āk yoo mii :booyichoo āk tukuuchoo ang'wan choo sobchootiin. Kikubuy kuut :malayikaanichaa ām taayeetaab ng'echeraanaa kukutunkyninē Yēyiin, ¹² kumwooyē kule, “Kuwuuyiit nyooto. Kusilākoy :Yēyiintēenyoo nyoo tōrōōr nyoo boonto kiirnatēēt. /Kēēbirchinē kōōnkōy /ānkēēkooniyitē nyoo bo kāāmuukēy āk nkuruuk kēnyis āk kēnyis. Kuwuuyiit nyooto!”

¹³ Kuteebeenaa :akeenke ām booyichoo kule, “Ng'oo :bichu keelaach siroochoo leelach ānku kōōyēch ānkukwoonēē ānō?” ¹⁴ Āwālchi kule, “Inkētē :inyiing' oō, boontēēt.” Kumwooy :boontoonoo kule, “Bichoo ku chēē kiikoomuukta wusiisyonoo wōō ānkōōkōōwuunēē sirookwaa korotiikaab Mēēnkoo kutililiitu. ¹⁵ Kunyi, kwēēyyoonyēē :bichooto yoo bāytooyiisyēē :Yēyiin ānkuyēchinē Yēyiin yiisyēēt bēēt āk kwēēmooy ām yoo ibuurēē. Mākuming'to keyy :bichooto Yēyiin ām yooto. ¹⁶ Mākoy kwaam bichooto subak :kēmēy, melelta, kubeel :asiis nto kuwus icheck :yoomat nyēē layaat, ¹⁷ kuuyu mākwookooy icheck :Mēēnkoo kēēyyoonyēē ng'echeraanaa komos. Mākōōrēētoot bichooto kuba wōlēē mii :riiriyyōōsyēkaab bēēkaab soboon ānkumāsyi :Yēyiin icheck lōōkyoo ake tukul.”

8

Kiinēm :Mēēnkoo kiito nyēbo tisab nyoo /kikēēnuchēē kitaabuunaa

¹ Nto yu kēēnēm :Mēēnkoo kiito nyēbo tisab nyoo /kikēēnuchēē kitaabuunaa, kusiis :wōliin bo barak ām kisiincheetaab asiista akeenke. ² Yooto, akas /kiikoochinē aryeembuunek tisab malayikaanichaa kiyyoonyēē taayeetaab Yēyiin. ³ Kichō :malayikeet ake nyēē kiboonto kibuumbēēt ake nyēbo *ta-aabuut ānkōōyyoonyēē yoo bo *kāābkōrōs. /Kikiikoochi malayikaanaa tukuuk chēē chaang' choo boong'u nyēē anyiny sukusiltēē Yēyiin kuboonto keyy soowuutēkaab biikaab Kiriistō ām kiitaab kōrōs bo ta-aabuut nyoo mii taayeetaab ng'echereetaab bāytooyiisyēēt. ⁴ Kichiiltēē :yyētiitaab tukuuchoo boong'u nyēē anyiny yēbo āwutaab malayikaanaa kuwēētii barak kuboonto keyy soowuutēkaab biikaab Kiriistō. ⁵ Kiinēm :malayikaanaa kibuumbaanaa ankuram maata ām kāābkōrōs ankoosyaaree mayaa kōōrēēt. Yooto koowech :iileet, kutul :kōōrēēt, kooruum ānkōōring'riing'.

Aryeembuunek ang'wan chēbo taay

⁶ Nto mii yoo, kuyeyta keyy :malayikaanichaa tisabu sukukuut aryeembuunek.

⁷ Kikuut :malayikeet nyēbo taayta aryeembuut nyeenyii. Yu kakuut kuchēy, kuroonkyi keyy kōōrēēt :kweyaanteet nyēē iliing'oot maata ākoo korotiik. Kilay :kereeryaanteet akeenke ām sōmōk nyēbo kōōrēēt. Kilāyo :nkicheek keetiik chēē tēē chooto ankulay :saamiyyta āk kiy ake tukul.

⁸ Kukuut :malayikeet nyēbo āyēēng' aryeembuut nyeenyii. Yu kakuut, /kēēwiirchi araarayta kiito ake nyēē wuu lekemnyaa nyēē wōō nyēē kilāyē. Yooto, kuweechakay :kereeryaanteet akeenke ām sōmōk nyēbo araarayaa kuyēk koroti. ⁹ Kibēk :ng'ooluutyēēt akeenke ām sōmōk nyēbo tyoong'iik ankuling'ta :nkicheek mwēēnkōōsyēk chēē tēē chooto ām araaray.

7:9 Laawi. 23:40; Yoowa. 12:13; Ng'oong'. 6:11 7:14 Tyēēn. 51:7; Mat. 24:21-22; Ng'oong'. 22:14

7:15 Ng'oong'. 4:2; 21:3 7:17 Isa. 49:10 7:17 Tyēēn. 126:5-6; Isa. 25:8; Yoowa. 10:11; Ng'oong'.

21:6, 4 8:3 Chuy. 30:1, 7-8; Ng'oong'. 5:8 8:7 Chuy. 9:23-25 8:8 Ng'oong'. 16:3-4

¹⁰ Kukuut :malayikeet nyēbo sōmōk aryeembuunyii. Yu kakuut, kōōsuuwunēē barak :kookeelyeet nyēē wōō nyēē kilāyoonu kuu nōmōryoontēēt. Kiisuuchi kereeryaanteet akeenke ām sōmōk nyēbo āynōōsyēk āk mōōkōōtōōsyēk. ¹¹ /Kēēkuurēē kookeelyaanaa 'Ng'woonin'. Kunyi, king'waaniit :komosta akeenke ām sōmōk nyēbo bēēko. Kibakach :bēechoo biiko chēē chaang' ām kōōrēēt.

¹² Kukuut :malayikeet nyēbo ang'wan aryeembuunyii. /Keeryaach komostaab akeenke ām sōmōk nyēbo asiista /ankeeryaach nkinee komosta nyēbo araaweet nyēē tēē nyooto. /Kikeeryaach komosta nyēē tēē nyooto nyēbo kookeelik kutubākiiis :tukul. Kimāmii :komosta akeenke ām sōmōk nyēbo lēbkēēyyēēt ām bēsyyēēt ānkimāmii :komosta akeenke ām sōmōk nyēbo lēbkēēyyēēt kwēēmowuut.

¹³ Nto bēre akaste, akas siirērēēt nyēē kitēērērtooy ām kōōrēēt barak kuwoohootē kule, "Ng'woonin, lēyyē, ng'woonin, ng'woonin! Yoo kuutē :malayikaanik alake sōmōku aryeembuunek, ku tyaa sōō, :ng'wooninto nyēē mākuchōōnchi biiko tukul!"

9

Aryeembuutaab muut

¹ Kukuut :malayikeet nyēbo muut aryeembuunyii. Yu kakuut, akas kookeelyeet nyēē kikiikōōsuuwunēē barak. /Kikiikoochi kookeelyaanaa yootēywoontēetaab nkōriit nyoo māng'ētē. ² Yu kayaat nkōriinoo, kuchi-ilunee :yyētiit yooto kuu yyētiit nyēbo maata nyēē wōō miisin. Kiker :yyētiinoo barak kutubākoy :asiista. ³ Kitēērēerunēē yyētiinoo kukwa kōōrēēt :taalamik chēē /kikiikoochi ng'woonēēt nyēē wuu nyēbo kēnēyiisyēk. ⁴ /Kikēēmwoochi taalamichaa kumanyeeree suus alak tukul ām kōōrēēt, nto keet ake tukul, nteenee kutoor biiko choo kimāboonto ng'oocheetaab Yēyiin ām tokoochikwaa. ⁵ /Kimākēēmākyinē taalamichaa kubakach bichoo, nteenee koosusyaanee ng'wooninto nyēē wuu nyoo bo kēnēyiisyēk ām ārook muut. ⁶ King'woonchi biiko :bēsyyōōsyēchooto kut kookaykaay meet nteenee kimwēyēē icheek :meet.

⁷ Kichōbootiin :taalamichaa kuu faraasiinek chēbo booryo. Kiiloochē tukuuk chēē wuu kuutwōōsyēk chēē /kikeeyeyee *ta-aabuut ānkitynē :wōlēeb koonyek tōōntaab chiito. ⁸ Ki kōōyēch :buutēekwaa kuu chēbo koor ankukerkeey :keelekwaa chēbo ng'ētuumy. ⁹ Kikiyyēēn :karneet tēkēētikwaa ānkichēytōōs :kebebaakwaa kuu kōrōkōchōōnikaab faraasiinek choo bēētii booryēēt. ¹⁰ Kiboonto :taalamichaa saaruuraak chēē tōōrē biich kuu kēnēyiisyēk /ānkikiikoochi kāāmukēywēēk koonyaliil biiko ām ārook muut. ¹¹ Bāytooyiintēēng'waa ku malayikeetaab kāābkwōombiich nyēē /kikēēkuurē ām kuutiitaab Iburaneek kule Abātōōn nto ām kuutiitaab Kirikiik ku Abōōlyōōn. Ibooru :kaaynaani kule kāānyāliiliintēēt.

¹² Ng'wooninto nyēbo taayta :nyooto. Mii :alake āyēēnku chēē makukwa.

Aryeembuutaab lo

¹³ Kikuut :malayikeet nyēbo lo aryeembuunyii. Yooto, akas kuutiit nyēē kichōōnēē kuynook ang'wan chēbo kiitaab kōrōs nyēbo *ta-aabuut nyoo mii taayeetaab Yēyiin. ¹⁴ Kimwoochi :kuutiinaa malayikaanaa bo lo kule, "Ityaakte malayikaanichaa ang'wan choo /kikēērātyi yoo bo āynoonoo wōō

bo Fraati.” ¹⁵ /Kikiikēēchōbchi malayikaanichaa kubakach ng'ooluutyēet akeenke am sōmōk nyēbo biiko am kōōrēt kumukuul kēnyiiniitēnyi, araawaaniitēnyi, bēsyooniitēnyi ak āsiiswēchuutēchu. Kunyoo, /kikiityaakta malayikaanichaa. ¹⁶ /Kikēēmwoowoo kule ki rarwoosyek āyēēng' :biikaab booryēet chēe kibēētēē faraasiinech kōōntōōchinē :malayikaanichaa.

¹⁷ Am ng'oong'uutyoonoo, kyaakas faraasiinechaa ak biiko chēe kibēētēē faraasiinechaa. Kikiilookyi :bichoo kariik teket chēe kikiirto kuu mā, chēe buusyēēnēch ak chēe ki toolēēlyoonēch. Kikerkeey :mētēwookaab faraasiinek chēbo ng'ētunyēk ānkwoosu :kuutuweekwaa maata, yyētiit ak aryaanteet nyēe layaat. ¹⁸ Kibakach :mēeyinwēchu kyoosunēē kuutuweekaab faraasiinechaa, kereeryaanteet akeenke am sōmōk nyēbo biiko am kōōrēt kumukuul. ¹⁹ Kibākākiisyēē :faraasiinechaa kuutuweekwaa ak saaruuraakwaa. Kiboonto :saaruuraakwaa mētēwoy chēe kitōōrē biich kuu chēbo ēērēnōōy.

²⁰ Mānāāwēēchākiis :biiko tukul choo king'ētunēē mēeyinoo. Nteenee kitas taay kukutunkyinē tāmirmirook chēe miyootēch ak āynātōōs. Buch :āynātōōsyēchoo chēe mākāstooy amākāsē mbo ng'al nto kubēesyētē, chēe kiyeyee :icheek *ta-aabuun, *feetaan, syaabaan, rwoontōōy ak keet. ²¹ Manaaweeksee :bichoo rōkōsng'waa bo rumiisyō, mosoonkoyeenikwaa, martaayeet nto ku chōōrsēt.

10

Malayikeet ak kitaabuut nyēē mining'

¹ Nto mii yoo, akas malayikeet ake nyēbo kāāmuukēywēek kuchōōnēē barak. Kiilaakaat :malayikaanaa boolteet ankikiibaawuut :cheebkalaasyeet mētinyii. Kikerkeey :tokochnyii asiista ānkiikwēnyē :kērēēnkōōk kuu ma. ² Kikinamee āwunyii kitaabuut nyēē mining' nyēē king'aanyaat. Kikiitaar :kereenkeenyii nyēbo taay araarayta ankootaar :nyēbo kaataam kōōrēt ³ ankoorum miisin kuu ng'ētunyo. Yu keeruum, kuchēyo :iilootik tisabu. ⁴ Kyāāmāchē āsiriisyē yooto kachēy :iilootichoo tisabu, nteenee akas kuutiit kuchōōnēē barak nyēē kimwooyē kule, “Iriib kiyēē mwooyē :iilootichoo tisabu ameesir ng'aleechaata.”

⁵ Nto mii yoo, kōōtōrōōr āwunyii nyēbo taay :malayikaanaa kikiitaar araarayta akoo kōōrēt. ⁶ Kiiwaal keey am kaayneetaab Yēyiin nyoo ming'iisyē ākookoy, nyoo kiyēyē barak ak kiy ake tukul nyēē mii wōlooto, nyoo kiyēyē kōōrēt ak tukukuul tukul choo mii āriinyii ak araarayta kuboonto keey ak kiy ake tukul nyēē mii āriinyii. Kimwooy :malayikaanaa kule, “Mēētākiikooyē keey! ⁷ Nteenee yoo kuutē :malayikeetaab tisab aryeembuunyii, kōōwoong'tooy :Yēyiin kiyēē kiyeelaat nyoo kikiikuchōb kuu yoo kiiboorchinē *wōōrkooyikyii choo yēchinē inee yiisyēet.”

⁸ Nto mii yoo, kung'āloolwoo subak :kuutiinaa kikyaaakas kuchōōnēē barak kumwooyē kule, “Iwē /bokēēkōōning' kitaabuunaa yaataat nyoo mii āwutaab malayikaanaa keetaar araarayta ak kōōrēt.” ⁹ Yooto āwē ānkāāsoom malayikaanaa kukōōno kitaabuunaa mining'. Kumwoowoo kule, “Ong'nyi, nēmu ankii-am. Anyiny sinee am kuutiing'uung' kuu kimnyet nteenee mākung'woonchiing' :mooyēet.” ¹⁰ Kyāānēmunēē kitaabuunaa āwutaab malayikaanaa ankaa-am. Kyaanyinyiit am kuut kuu kimnyeteet, nto yu

kaawaany kung'woonchoo :mooyēēt. ¹¹ Yooto /kēēmwoowoo kule, “Tākumii :ng'aleek chēē māchāktōōs tēēng'ālooltoochi Yēyiin imwoochinē biiko chēē chaang', bōrōryōōs, yēēmōōsyēk āk bāytooyik.”

11

Wōōrkooyikaab Yēyiin āyēēng' ām Yēērusālēēm

¹ /Kikēēkōōno keet nyēē /kiirookiisyēē /ānkēēmwoowoo kule, “Wē, ānkiirookē *Kōōtaab Yēyiin, *kāābkōrōs ānkiiyiit biiko choo sooyēē wōlooto. ² Nteenee, -mēērookē biwuutaab kōyoo kuuyu bo :wōlooto biiko choo -mēēnkētē Yēyiin. Makootartaaraat :bichoo ām ārook artam āk āyēēng' kiriinkoonoo tiliil. ³ +Māākoochi *wōōrkooyikyuu āyēēng' kāāmuukēywēēk kung'ālooltoowoo ām bēsyoōsyēk 1,260. Makoolaach :bichooto sirookaab mēēysēt.”

⁴ Kerkey :wōōrkooyichoo āyēēnku keetiikaab *musēytuuniinēk āyēēng' ākoo tukuuk āyēēng' choo /kiitōōrē taariinek chēē iyyoonyēē taayeetaab Nyoo Wōō ām kōōrēt kumukuul. ⁵ Yoo kasyeem :chii kule kubar bichu āyēēng', makung'ut :icheek maata kōōmukuus buunichookwaa. Wuu nyiitēnyi :wōlēē māchāktōōs /keebakakta chiito ake tukul nyoo māchē kubar bichoo. ⁶ Boonto :bichoo kāāmuukēywēēk kukerekta roobta yoo miil kung'ālooltoochinē Yēyiin ānkubonto kāāmuukēywēēk kuweech bēēko kuyēk koroti, kubar kōōrēt ām mēēyinto ake tukul kuu wōloo māktooy :icheek nkit.

⁷ Yoo kaakoowaany nanyuun :wōōrkooyichoo kwoom lōkōōywēchoo, mākuchōōnēē :tyoony nkōriinoo māng'ētē ānkubooryēē wōōrkooyichoo kut kubakach. ⁸ Mākōōtulēēlēē :wōōrkooyichoo kēēloo murē kiriinkoonoo wōō nyoo /kikēēkwērtōochinē Mokoryoontēēng'waa murtooywoontēt. Kiikerkēyēē :kiriinkoonoo Sōtōm nto ku Miisir. ⁹ Ām bēsyoōsyēk sōmōk āk kisiincheet, mākōōrōōtoot muuswēchoo :biiko kukwaanee yēēmōōsyēk, aroosyēk, āk bōrōryōōsyēk tukul āmēēbērē /mākēēchām /keemuuy muuswēchooto. ¹⁰ Mākung'ērēkyi :biikaab kōōrēt kumukuul meetaab bichoo āyēēng'. Makwaam saakweet ānkutuwēn keey, kuuyu kikiikutōōrchi :wōōrkooyichoo biikaab kōōrēt mēēyinto nyēē wōō miisin.

¹¹ Nteenee yu kaakukeyta :bēsyoōsyēchoo sōmōku āk kisiincheet, kukētyi :Yēyiin bichoo soboonto. Yooto kung'ēētyo :bichooto. Kimuuyo miisin :biiko tukul chēē kikas ng'aleehaa. ¹² Nto yityo, kukas :wōōrkooyichoo /kēēkuurunēē Kaab Yēyiin kule, “Okwaa wōli.” Kuba :bichoo barak ām boolteet, kukāsē :buunikwaa. ¹³ Kichō yooto :kibring'ring'nyēēt nyēē kikōrōōm miisin. Kimis *:kiriinkēēt kereeryaanteet akeenke ām taman ānkubēk :biiko kisyēērōōk tisabu. Kimuuyo :biiko chēē king'ēt ānkukoonyit Yēyiintēētaab kibkōōnkōy.

¹⁴ Mēēyinto :nyooto nyēbo āyēēng'. Lēēkit kuchō :nyēbo sōmōk.

Aryeembuutaab tisab

¹⁵ Yu kāākuyityo :yoo, kukuut :malayikeet nyēbo tisab aryeembuunyii /ānkēēkuurunēē barak kule, “Kaakunam :Yēyiintēēnyoo āk Kāārārookiintētēt bāytooyiisēētaab kōōrēt ānkumākubāytooyiis ākookoy.”

¹⁶ Yooto, kukubuy kuut :booyichoo tibtēmu āk ang'wan choo kēēbuurēē ng'ēchērōōkaab bāytooyiisēēt ām taayeetaab Yēyiin. Kusilto Yēyiin

17 kumwooyē kule, “Yēyiintēētaab kāāmuukēy, nyoo mii, ānkimii, kēēbiruung' kōōnkōy kuuyu kēēbooru kāāmuukēywēēkuuk ānkēētoowu ibāytooyiisyē.
18 Kinyēēr :biikaab kōōrēēt, neennyi +mēēng'woonchi bichoo. Mii wokuyitu :bēsyeēt nyēē / kiitilchinē ng'aleek biiko choo kiikubēk / ānkēētuwēn motwoorikuuk choo *wōōrkooyikuuk. +/Mākēētuwēn biikuuk choo iywēying' ānu minkēēch nto ku wōōyēch. /Kiimukusē choo imukusē kōōrēēt.”

19 Kiyaaataa :Kōōtaab Yēyiin ām kibkōōnkōy nyēē kiimuuchē :Sāantukuutaab Kiirootyeenyii kutook. Kiiwēchē :iileet, kōōruumē :kōōrēēt ānkutulē, kōōring'ring'ē ānkuroong'u keey :kweyaanteet nyēē mā mining'.

12

Koorko ākoo tyoony nyēē yong'oos

1 Kitook :kiy ām barak nyēbo kwōng'ut. Ki koorko nyēē /kikiiluumee asiista ānkimii :araawet ng'wēnyuutaab kēēēnkōōkyii. /Kikiilookyi mēt nkwaatyēt nyēē /kikēētētyi kookeelik taman āk āyēēng'. 2 Kikooyaat :koorkoonoto. Nto yu mākusich, kōōnchō kubo ng'woonintaab sichēēt.

3 Kitook subak :kiito ake nyēbo kwōng'ut ām barak. Ki chēēsoosum :kiyoo nyēē ki arraa ānkiboonto mētēwook tisab āk kuuyook taman. Kikiilookyi mēt ake tukul kuutwēēt nyēbo bāytooyiisyēēt. 4 Kimastee :tyoonyoo saaruyeenyii komosta akeenke ām sōmōk nyēbo kookeelik ām barak kurārākyi kōōrēēt. Kiiyyoonyēē :chēēsoosum taayeetaab koorkoonoo kimāchē kusich, si yoo sichē, kwaam leekweet bakeenke. 5 Kisich :koorkoonoo wēēro nyēē makubayta kōōrēēt kumukuul ām kirōktaab karneet. /Kikeesar lakwanaa ākoy yēē bāytooyiisyēē :Yēyiin. 6 Mākumwēchi :koorkoonoo kōōr nyēē suurk-wēēn wōlēē kiikuchōbchi :Yēyiin /ānkēēriib ām bēsyoōsyēk 1,260.

7 Nto mii yoo, kuchēy :booryēt ām barak. Kibooryēē :Mukāyil āk malayikaanikyii chēēsoosum. Kuyēēt :nkinee chēēsoosum kuboonto keey lukēēnyii, 8 nteenee /kikiibēl chēēsoosum. Yooto, /kēēwōōnunēē inee barak 9 /kēēwunuk kuchō ng'wēny. Inee :eereenaanaa kibo kēny nyoo /kēēkuurēē Kibrōkōsyoontēēt ākoo Syeetaani nyoo kikēntooy biiko tukul ām kōōrēēt. Kunyoo, /kikēēwunukunēē tyoonyoo barak kuboonto keey lukēēnyii tukul kuchō kōōrēēt.

10 Nto mii yoo, akas kuutiit kukuurunēē barak kule, “Kaakuyit nanyuun :soboontaab Kaab Yēyiin, bāytooyiisyēēnyii, kāāmuukēywēēkyii āk choo bo Kāārārōokiintēēt. /Kāākiituruur nyoo king'āloolēē mbo ng'eetaabiya bēēt āk kwēēmooy nyēē miyaat ām taayeetaab Yēyiin. 11 Kiibēl :mbo ng'eetaabiya chiichoo ām kiisēēnikaab *Mēēnkit āk manta nyēē kimwoowu :icheek ākoo subak kuuyu kikiikuchamta soboonwēkwāa kubo ng'aleechaata. 12 Kunyoo, lēyyē, kung'erech :wōliin bo barak āk biiko choo minyē wōlooto! Tyaa sōō :mēēyinto nyēē makunyōōr :kiy ake tukul nyēē tinyē soboon ām kōōrēēt āk araarayta, kuuyu kāākurek :Kibrōkōsyoontēēt. Nyēērunoot :inee miisin, kuuyu inkētē kule kāākung'ētyi :bēsyoōsyēk chēē ng'ēri.”

13 Yu kakas :chēēsoosum kule ākoo /kāākēēwunuk kuchō ng'wēny, kutoow ku-keeyanaat koorkoonoo kisichē wēēroo. 14 Nteenee /kikiikoochi koorkoonoo kebebaak chēē wuu chēbo siirēēt nyēē wōō kuteereertee ākoy wōlēē /

kikēēsātyi ām wōlooto bo suurkwēēn. Kimāchāktōōs /bokēēriib koorcoonotoo ām wōlooto kēnyisiyēk sōmōk āk kisiincheet simānyōōr :eereenaanaa. ¹⁵ Yooto, koong'uung' :eereenaanaa bēēko ām kuutiinyii kuroot kuu āynēēt sukutwaar koorcoonoo. ¹⁶ Nteenee kiyaatakay :ng'wēnyuut ankoochiim bēēchoo kiing'uung'u :tyoonyoo. ¹⁷ Kinyēer :chēēsoosum ānkuchōb keye wokuboorootēē lōkōkaab koorcoonoo alak choo kiriibē mākuutēkaab Yēyiin ānkukoonyitē ng'aleekaab Yēesu. ¹⁸ Nto mii yoo, kuwo :chēēsoosum yēbo sakaramteetaab araarayta.

13

Tyoong'iik āyēēng' chēē yōng'ōōsēch

¹ Yooto, akas tyoonyto ake kusyoorunēē keye araarayta. Kiboonto :tyoonyoo mētewook tisab āk kuuynook taman. Kimii :kuutwōōsyēkaab bāytooyiisyēēt kuuynoochoo /ānkikikēēsirchi mēt ake tukul kaayna nyēē intosuurtooy Yēyiin. ² Kikerkeye :bōōrtaab tyoonyi nyēbo mēliil ankikerkeye :mukuunkookyii chēbo siiburukuut. Kikerkeye :kuutiit ake tukul nyoo bo ng'ētuny. Kirōōbchi :chēēsoosum tyoonyi kāmūukēywēēk āk nkuruukaab bāytooyiisyēēt. ³ Kiboonto :tyoonyoo ng'waayeet nyēē ki wōō miisin ām mētēy akeenke nteenee kikiikusob :ng'waayaanaa. Kiilat :biikaab kōōrēēt tukul kubo ng'aleechaa ānkutoow kurub tyoonyoo. ⁴ Kikutunkyi :biiko chēēsoosum, kuuyu kirōōbchi tyoonyoo kāmūukēywēēk ānkukutunkyi mbo subak tyoonyooto. Kiteeb kule, "Ng'oo :nyēē kiikērkēēyēē tyoonyi ānku ng'oo :nyēē imuuchē kubooriyēē?"

⁵ /Kikēēchāmchi tyoonyoo kung'āloolē nyēē ng'asē keye ānkōōntosuurtooy Yēyiin. /Kikiikoochi mbo kāmūukēywēēk kuyēyiisyēē ām ārook artam āk āyēēng'. ⁶ Kiintosuurto :tyoonyoo Yēyiin āk wōloo minyē āk mbo biiko choo mii kibkōōnkōy ām ng'al chēē kimwooyē. ⁷ /Kikiikoochi tyoonyoo kāmūukēywēēk kubooriyēē biikaab Yēyiin ānkōōbēliis. /Kikiikoochi kāmūukēywēēk kubāw yēēmēēt ake tukul, kōōrēēt āk bōrōryēēt ake tukul. ⁸ Mākukutunkyi tyoonyoo :biiko tukul choo minyē kōōrēēt, choo mēēbērē sirootiin :kooynoōkwaa kitaabuutaab soboonto kuchakee /kumanaakeeyey kōōrēēt. Kitaabuuni ku nyoo bo Mēēnkoo /kikēēbārē.

⁹ Nyoo yēbē yiit kukas ng'aleechu: ¹⁰ Biiko choo /kiikiitiilchi kule /kēēnāmē /ankeebeeta, +/makeenam /ankeebeeta. Nto choo /kiikiitiilchi keebaree chōōkiit, +/makeebaree chōōkiit. Yoo yēyāktōōs :ng'aleechu kumāchāktōōs kumuytoochinē :biikaab Yēyiin ānkōōkoosēē keye inee.

¹¹ Nto mii yoo, akas tyoonyto ake kōōtuung'unēē kōōrēēt ng'wēny. Kiboonto :nyoo kuuynook āyēēng' chēē kerkeye chēbo mēēnkich ānkiing'āloolē kuu chēēsoosum. ¹² Kiyēyiisyēē kāmūukēywēēkaab bāytooyiisyēēt chēbo tyoonyoo /kikēērōōbchinē kāmūukēywēēk. Kiyey biiko tukul ām kōōrēēt kukutunkyi tyoonyoo kibo taay nyoo kikiikusob :ng'waayeenyii. ¹³ Kiyey :tyoonyi ng'al chēē -/mākyoomu kuu kule, kitōōrunēē maata barak kukasē :biiko tukul. ¹⁴ Kilātunēē biiko yēyuutēchoo -/mākyoomu āk kāmūukēywēēchoo /kikiikoochinē kuyeyee taayeetaab tyoonyto nyoo kibo taay. Kimwoochi :tyoonyoo biikaab kōōrēēt tukul kuyey āynātēēt nyēē /kiisōōtēē tyoonyoo kikiikusob :ng'waayeenyii nyoo /kikiikōōtēnē ām chōōkiit. ¹⁵ /Kikiikoochi

12:14 Ng'oong'. 11:2 **12:17** Ng'oong'. 11:7; 13:7 **13:2** Tān. 7:3; Ng'oong'. 11:7; 13:11-17; 16:10; 17:3, 7-13; 19:20 **13:2** 2Tēēs. 2:9; Ng'oong'. 12:3 **13:6** Tān. 7:8, 11, 20, 25; 11:36; 2Tēēs. 2:4; Ng'oong'. 11:2 **13:8** Ng'oong'. 3:5; 5:6 **13:10** Cherem. 15:2; Ng'oong'. 14:12 **13:11** Mat. 7:15
13:13 Ng'oong'. 16:14

tyoonyi bo āyēēng' kāmūukēyēwēk kōōbuusyi āynātoonoo / kikiikērkēyēē tyoonyoo kibo taay, sukung'eet kung'alaal :āynātoonooto sukōōsākyyi biiko tukul choo kimākutunkeyinē āynātoonoo /keebakach. ¹⁶ Kikērchi koong' subak :tyoonyoo biiko tukul /kiikoochi bēēruutook āwutaab taay nto tokoch nyēē mātiny ku nyēē mining', nyēē wōō, chēē bānoon nto ku mokorēēn, chēē motwoorik nto chēē bāwu keey. ¹⁷ /Kikeeyey kuu nyooto sukung'eet māmii :chii nyēē /kēēchāmchinē kwaal nto kwaalta kiy yoo māboonto bēēruutyoonoo. Kimāchāktōōs :bēēruutyoonoo ku kaayneetaab tyoonyoo nto ku kiyēē ibooru kāāyiitēenyii.

¹⁸ Māchē :ng'aleechu kiirnātēēt. Chii ake tukul nyoo yēyiisyēē mētinyii, kōōyit ānkōōnkēt kiyēē ibooru :kāāyiitēētaab tyoonyoo kuuyu kaayneetaab chii :kāāyiitōonoo. Kāāyiitōonoo ku 666.

14

Mēēnkit ākoo biikyii

¹ Nto bēē akaste, akas *Mēēnkit nyēē kēēyooong'ēē lekemeetaab *Sāāyōōn kuboonto keey biiko 144,000 chēē kitinyē kaayneetaab Mēēnkoo āk nyēbo kwaan ām tokoochikwaa. ² Kyaakas kuutiit nyēē kichōōnēē barak nyēē kiiruumē kuu bēēkaab chēēsuruur ānkutulē kuu iilootik. Kikerkeye nyēbo biich chēē kibutē bukantiin, ³ kutyēēnē tyēēnto nyēē lēēl ām taayeetaab ng'echeeetaab bāytooyiisyēēt āk yoo mii :tukuuchoo ang'wanu choo sobchootiin āk booyichoo. Māmii :chii nyēē kiimuuchē kooneet keey tyēēni, nteenee bichoo 144,000 choo /kiikiiraraach ām kōōrēēt chēē kiineet keey. ⁴ Bichooto ku choo kisatee keey martaayeet kuuyu kiriib keey kumanam :sumto ānku icheek :chēē rubootē Mēēnkoo. /Kikēēwālāng'unēē bichoo wōlēē mii :biiko tukul ām kōōrēēt. Icheek :taabteet nyēbo taayta /kiiyokoochi Yēyiin nyoo boonto keey Mēēnkoo. ⁵ Kimāboonto :bichoo ng'wiiynan nto ku lēēlis.

Kiiboor :malayikaanik sōmōku bēsyēētaab ng'woonin

⁶ Kyaakas malayikeet ake kutēērēertooy ām barak kuyibē lōkōōywēk chēē kāroomēch chēbo kibchuulyo. Kimāchē wokwoomchi kōōr ake tukul, yēēm ake tukul āk bōrōryōōsyēk tukul. ⁷ Kikuurchinē barak kule, “Lēyyē, oywey Yēyiin ānkōōsiltē wōōyinnyii kuuyu kaakuyit :bēsyēēt nyēē mākōōtiilchi biiko ng'aleek. Ōkutunkeyi nyoo kiyēyē wōliin bo barak, kōōrēēt, araarayta āk bēy alak tukul.”

⁸ Kookeer :malayikeet nyēbo āyēēng'. Kikuuru :nyoo kule, “Kaakuburyet, kaakuburyet :Bābulōōn kiriinkoonoo wōō nyoo kitoorta biiko ām kōōrōōsyēk tukul ām muchasnyii kubōōkiit ānkuyēyē ng'al chēbo rōkōs.”

⁹ Kookeer :malayikeetaab sōmōk kukuurchinē barak kule, “Chiito nyoo kākutunkeyi tyoonyoo nto āynātoonoo kerkeye tyoonyoo, nto / kēēsirchi tokochnyii nto ku āwunyii bēēruutyēētaab tyoonyoo, ¹⁰ mākutuyēē :chiichoo ng'woonintaab Yēyiin kuyem. Kōrōōm :ng'woonino miišin. +/Mākēētōōrchi chiichoo maat nyēē ng'āsyānē, kukāsē :malayikaanik chēē churtootiin āk *Mēēnkit. ¹¹ Mākukuululuuytōōs :yyētiit ākookoy ām wōloo /kiing'woonchinēē icheek. Mākoy kōōmuung'iis mbo kisich :biiko choo kikutunkeyinē tyoonyoo nto āynātoonoo kerkeye tyoonyoo ānkuboonto bēēruutyēētaab kaayneetaab

13:15 Tān. 3:3-6; Ng'oong'. 14:9, 11; 15:2; 16:2; 19:20; 20:4 13:17 Ng'oong'. 14:9; 19:20; 20:4

14:3 Ng'oong'. 4:4, 6; 5:9 14:8 Isa. 14:12-15; 21:9; Cherem. 50:1-2; Ng'oong'. 18:2; 17:2 14:9

Ng'oong'. 13:14-15 14:10 Cherem. 25:15; Ng'oong'. 15:7; 16:1, 19

tyoonyoo.” ¹² Māchāktōōs nanyuun kumuytooy :biikaab Yēyiin choo riibē mākuutēkyii ānkōōbuur kōōkoosēē keey Yēesu.

¹³ Nto mii yoo, akas kuut nyēē kikuur ām barak kule, “Sir ng'aleechu: Kuchakee ra, ibēruurootiin :biiko choo ikooytooy soboonwēkwaa kubo Moko-ryoontēēt. Eē, mwooyē :Tāmiriryēētaab Yēyiin kule mākōōmuung'iis ām yiisyēng'waa +/ānkumākēētuwēn ām kiyēē kiikuyey.”

Kēsiisyēēt ām kōōrēēt

¹⁴ Kyaakaste, nto ābērē alē, kimii taayeenyuu :chii nyēē kikiibuurēē boolta nyēē lēēl. Kikiilaach :chiichoo kuutwēētaab bāytooyiisyēēt nyēē /kikeeyeyee *ta-aabuut ankikinam nkesuut nyēē ng'atiib. ¹⁵ Yooto, kuchuwunee :malayikeet ake Kōōtaab Yēyiin ām kibkōōnkōy ānkukuurchi chiichoo kiibuurēē booltaanaa kule, “Kēsiisyēē nkesuung'uung', kuuyu kaakuyit :bēsēyēēt nyēē /kēēkēsiisyēē ankookuyem kōōrēēt /keekes.” ¹⁶ Yooto nanyuun kutoow :chiichoo kimii boolteet kukes kōōrēēt.

¹⁷ Kichuwunee :malayikeet ake Kōōtaab Yēyiin ām kibkōōnkōy āk nkesu-unyii nyēē ng'atiib. ¹⁸ Kichuwunee :malayikeet ake *kāābkrōs :nyēē kiyy-oonkyinē komosta nyēē kirubtooy keey āk maata ānkukuurchi malayikeet nyoo kibo taay kule, “Kēsiisyēē nkesuung'uung'. Iruruuch *musābiibuunēk ām kōōrēēt, kuuyu kōōkuruyo.” ¹⁹ Kikes :malayikaanaa nanyuun kōōrēēt, nto kāākuyityo, kutōōrchi musābiibuunēchoo yēē /kiitoortoorēē /kiing'woonchi miisin. ²⁰ /Kikiitartaar musābiibuunēchoo ām kiriinkoonoto saang'. Kiilala :korotiik ām kōōrēēt. Kirootee kōōrēēt ām kōōyinto nyēbo kiilomiitaanik bokolwookik sōmōk ānkiimuuchē kooluum faraasiit nyēē keeweer.

15

Malayikaanik tisab āk mēēyinwēk tisab chēbo lētuut

¹ Kyāākāsyi tukuuk alak chēbo kwōng'uut barak. Kyaakas malayikaanik tisab chēē kimii wokuyibu mēēyinwēk tisab chēbo lētuut.

² Kyaakas kiy nyēē wuu ararayta nyēē ki tankilil kuu kiyyēt kuliblibēnē kuu maata. Kyaakas subak bichoo kiibēlē tyoonyoo āk āynātoonoo ker-keey tyoonyoo ākoo kāāyitēēt nyoo kiibooru kaayneenyii. Kikiyyoong'iis yoo bo ararayaa komos, kukanam bukantiinek chēē kēēkoochinē :Yēyiin.

³ Kityēēnē :bichoo kōōkoostoo *Mēēnkit kuu wōloo kityēēntoo * :Muusa tyēēntaab kāābēliisyēēt. Kityēēnē kule,

“Lēyyē, Mokoryoontēēt Yēyiintēēnyoo, nyoo bāwu kiy ake tukul.

Wōōyēch ānkubo kwōng'uut :tukuuk chēē iyēyē.

Bāytooyiintēētaab biiko tukul,

chuulootiin :tukuuchoto ānkubo man.

⁴ Mokoryoontēēt, ng'oo :nyēē -mēēywēyiing' āmēētōōrēē kaayneeng'uung'?

Inyiing' :nkit nyēē itiliil.

Makukwa :kōōrōōsyēk tukul bokukutung'uung',

kuuyu kōōkutook kule churtootiin :yēyutēkuuk.”

⁵ Yu kāākuyityo :yoo, akas kuyootāktōōs :Kitōōkiit ām Kōōtaab Yēyiin ām kibkōōnkōy ⁶ ankuchuw :malayikaanichaa tisabu choo kimii

14:11 Ng'oong'. 19:3 **14:12** Yoowa. 14:15; Ibu. 6:12; 10:36; Ng'oong'. 13:10 **14:13** 1Tēēs. 4:15-18; Ng'oong'. 19:9; 20:6 **14:14** Ng'oong'. 1:7, 13 **14:19** Isa. 63:1-6; Ng'oong'. 19:15 **14:20** Chōōw. 3:13 **15:1** Ng'oong'. 8:2, 6; 15:7; 17:1; 21:9 **15:2** Ng'oong'. 4:6; 13:14-15, 18 **15:3** Chuy. 15:1 **15:4** Isa. 2:2-3 **15:5** Ng'oong'. 11:19

wokuyibu mēēyinwēk tisab. Kikiilaach :malayikaanichaa sirook chēē leelach kut kōōlēkēchēēchtōōs / ānkikēēmurēē tēkēētikwaa ānōōkaab *ta-aabuut. ⁷ Kiikoochinoot :akeenke ām tukuuchoo kisobchootiin ang'wan malayikaanichaa tisab kibuumbōōk tisab choo / kikeeyeyee ta-aabuut. Kinyiyootiin kibuumbōōchoo :ng'woonintaab Yēyiin ⁸ ankikiker Kōōtaab Yēyiin :chēēbkēēruut nyēē kichōōnēē lēbkēēyyēētaab Yēyiin āk kāmūukēywēēkyii. Kimāmii :chii nyēē kiimuuchē kōōwut Kōyooto ākoy kung'ētito :mēēyinwēchoo tisabu choo kiyibu :malayikaanichaa tisabu.

16

Kibuumbōōk tisab chēbo ng'woonintaab Yēyiin

¹ Nto mii yoo, akas kuutiit nyēē kikuurunēē Kōōtaab Yēyiin kumwoochinē malayikaanichaa tisab kule, “Bōōwāsyi kōōrēēt ng'woonintaab Yēyiin nyoo mii kibuumbōōchoo tisab.”

² Kuwo :malayikeet nyēbo taayta ānkuwāsyi kōōrēēt tukuuk chēē kimii kibuumbeenyii. Yooto, kunam biiko :ng'woowōōk chēē yōng'ōōsēch ānku ng'woonēch. Bichooto ku choo kiboonto bēēruutyēētaab tyoonyoo āk choo kikutunkyii āynātoonoo kerkey tyoonyoo.

³ Kuwāsyi :malayikeet nyēbo āyēēng' tukuuk chēbo kibuumbeenyii ararayta. Yooto kuweek :bēēko kukerkeyiit korotiikaab muusyoo. Kime :tyoony ake tukul nyēē kimii ararayta.

⁴ Kuwāsyi :malayikeetaab sōmōk tukuukaab kibuumbeenyii āynōōsyēk āk koong'iikaab bēēko. Kiweek :bēēchoo tukul kuyēk koroti. ⁵ Nto mii yoo, akas kumwooyē :malayikeet ake nyēē kiyyoonkyinē komosta nyēbo bēēko kule, “Wōōy, wēē, Yēyiin, imiitē :inyiing' ra nyoo kiimiitē kung'eetee kēnyiiis āk kēnyiiis. Keeyey manta ām kiyēē 'keetiil. ⁶ Kuuyu kiikuwasta :bichoo korotiikaab biikuuk āk *wōōrkooyikuuk, misyinē kuyye ng'woonini.” ⁷ Kyaakas subak kuutiit ake nyēē kikuurunēē *kāābkōōrōs kule, “Wōōy, wēē, Mokoryoontēēt Yēyiintēenyoo nyoo bāwu kiy ake tukul, bo man ānku chuulaat kiyēē 'itiile.”

⁸ Kuwāsyi :malayikeet nyēbo ang'wan tukuuk chēbo kibuumbeenyii asiista. Yooto /kēēchāmchi asiista kōōmēlmēēl biiko. ⁹ Ānko /kikiimēlmēēl bichoo, kitay :icheek kureeny keey ānkōōtōrōōr Yēyiin. Nteenee kitas taay kuchub Yēyiin nyoo kitōōrchinē icheek tāng'āng'uutēchoo.

¹⁰ Kuwāsyi :malayikeet nyēbo muut tukuukaab kibuumbeenyii wōloo bāytooyiisyēē :tyoonyoo. Kitub :mēēnānēēt yēēmēenyii, kōōkitiit :biiko keelek nyēē kāng'woonchi ¹¹ ānkuchub Yēyiintēētaab kibkōōnkōy kubo ng'wooninto āk ng'woowōōk chēē kiboonto. Nteenee kitay :icheek kureeny keey.

¹² Kuwāsyi :malayikeet nyēbo lo tukuuk chēbo kibuumbeenyii āynēētaab Fraati. Kitēeny :āynoonoo kut kunyōōr :bāytooyikaab koong'asiis kēēlto nyēē sukwoowunēē. ¹³ Kyaakas tāmirmirook alak sōmōk chēē miyootēch, chēē kikerkeyy mōōrōrōōchook. Kichōōnēē :tāmirmiryēēt ake kuutiitaab

15:6 Tān. 10:5; Ng'oong'. 6:11 **15:7** Ng'oong'. 14:10 **15:8** Chuy. 40:34-35; Isa. 6:4 **16:1** Ng'oong'. 15:1 **16:2** Chuy. 9:9-11; Ng'oong'. 13:14-15 **16:4** Chuy. 7:17-21; Ng'oong'. 8:8 **16:6** Tyēēn. 79:10; Ng'oong'. 17:6; 18:24; 19:2 **16:9** Ng'oong'. 9:20-21 **16:10** Chuy. 10:21-22; Ng'oong'. 13:1-2 **16:12** Isa. 11:15-16

chēēsoosum, kuchōōnēē :ake kuutiitaab tyoonyoo ānkuchōōnēē :ake kuu-
tiitaab wōōrkooyoontēētaab ng'wiiynan.* ¹⁴ Tāmirmirook :choo chēē miy-
ootēch chēē yēyē ng'al chēē -/mākyyoomu. Bokōōwuruurootē :tāmirmiroochoo
bāytooyikaab kōōrēēt tukul kumukuul kōōruruuch biiko kuyey booryēēt ām
bēsyoonoo wōō nyoo bo Yēyiintēētaab kāmūukēy.

¹⁵ (Kimwooyē Yēesu kule, “Ōyēbchi yīit, +māāmuung'u kuu chii chōōriin!
Ibēruuroot :chii nyoo chōbtooy keey sirookyii simāwēesyētoot kibchuraat
ānkunyōōr muyātēēt.”)

¹⁶ Kiituuyēēchi :tāmirmiroochoo miyootēch bāytooyikaab kōōrēēt āk
lukōōsyēkwaa yēē /kēēkuurē ām kuutiitaab Iburaneek kule Armaketon.

¹⁷ Kuwasta :malayikeet nyēbo tisab tukuukaab kibuumbeenyii kusērētyi
wōlto ake tukul. /Kikēēkuurunēē yēē /kēēbāytooyiisyēē ām Kōōtaab Yēyiin
kule, “Kāākuyityiin!” ¹⁸ Kiiwech :iileet, kutul ānkōōring'riing' :kōōrēēt nyēē
kōōōm miisin. Mānāātōok kibring'ring'nyēēt nyēē tēē nyooto kung'etee /
kakeeyey kōōrēēt! ¹⁹ Kiitēēsunēē keey :kiriinkoonoo wōō bo Bābulōōn sōmōk
ānkuburyēēt :kiriinkōōsyēk tukul ām kōōrēēt. Kiing'woonchinēē :Yēyiin kiri-
inkoonoo nyēerunēēnyii nyoo kikiinyiit kikōōmbēēt. ²⁰ Kiling'ta :kōōrōōsyēk
tukul choo kiikwēēn :bēēko ām araarayta ānkubootyo :nkicheek lekemoosyēk.
²¹ Kirārākyi biiko :kweyaanteet nyēē kiyitē kiilōōnik sosom. Kichub :biiko
Yēyiin kubo mēēyini bo kweyaa kuuyu ki mēēyin :nyoo nyēē -/mākyyoomu.

17

Koorko nyēē ki choonchooyēn

¹ Kichō :malayikeet ake ām choo kiboonto kibumbōōk tisab ānkumwoowoo
kule, “Chōō āboorung' ng'wooninto nyēē mākunyōōr :koorkoonoo
choonchooyēn nyoo lēēkitēē :lōōswēk chēē chaang'. ² Kirwootoot keey
:bāytooyikaab kōōrēēt āk koorkoonoto ānkōōbōōkiit :ng'ōōkisnyii biiko ām
kōōrēēt.”

³ Nto mii yoo, kukalabaa :malayikaanaa ām kāmūukēyewēēkaab
Tāmirmiryēētaab Yēyiin ākoy kōōr nyēē suurkwēēn. Kyaakas ām wōlooto
koorko nyēē kēēbuurēē bataytaab tyoony nyēē arraa. Kikinyiy bōōrtaab
tyoonyoo :kooyndōk chēē mōrē Yēyiin. Kiboonto :tyoonyoo mētēwook tisab
āk kuynook taman.

⁴ Kikiilaach :koorkoonoo sirook chēē siimootyoonēch āk chēē ārroonēch. Ki-
ilekēchēēchtōōs :siroochoo ām *ta-aabuunek āk rwoontōok chēē kāroorānēch
āko sanayek chēē ālē beesaanik chēē chaang'. Kikinam :koorkoonoto
kikōōmbēētaab ta-aabuut nyēē kinyiy :tukuuk chēē miyootēch chēbo rōkōōstaab
choonchooyēnātēēnyii. ⁵ /Kikēēsirchi tokochnyii kaayna nyēē /kikiyeelee
ng'al kule: 'Bābulōōn nyoo wōō, kaametiitaab koor chēē choonchooyēn āk
rōkōōstaab kōōrēēt.' ⁶ Kibōōkitoot :koorkoonoo korotiikaab biikaab Yēyiin
choo kyoomu lōkōōy kurubta keey āk Yēesu. Kyaalat miisin yu kaakas
koorkoonoo.

⁷ Kimwooy :malayikaanaa kule, “So, nto yu 'ilātē? +Māāboorung' anii kiyēē
iyeelaat nyēē rubtooy keey āk koorkoonoo āk tyoonyoo boonto mētēwook

* **16:13** /Kēēkuurē tyoonyto nyoo bo āyēēng' kule wōōrkooyoontēētaab ng'wiiynan. **16:14** Chuy.
8:6; Ng'oong'. 12:9 **16:14** Mat. 24:24; 2Tēēs. 2:9; Ng'oong'. 13:13-14; 14:11-21; 19:20 **16:15** Mat.
24:43 **16:18** Ng'oong'. 4:5; 6:12-13 **16:19** Ng'oong'. 18:2; 14:10 **16:21** Ng'oong'. 16:1 **16:21** Mat.
Ng'oong'. 11:19; 16:9 **17:1** Cherem. 51:13 **17:2** Cherem. 51:7; Ng'oong'. 14:8; 18:3 **17:3**
Ng'oong'. 1:10; 13:1-2 **17:4** Ng'oong'. 18:3, 16 **17:6** Ng'oong'. 16:6

tisab āk kuuynook taman nyoo kēēbuurēē :inee. ⁸ Kisoboot :tyoonyoo kēēkāsē āmēētākumii ra. Nteenee makuchuwunee nkōriit nyēē māng'ētē / ānkubokiimukuus kutukul. Makoolat :biikaab kōōrēēt choo mēēberē sirootiin :kooynoōkwaa kitaabuutaab soboonto kuchakee / kakeeyey kōōrēēt, yoo kakas tyoonyoo, kuuyu kisoboot taay, mēētākumii ānkumākuchō.

⁹ Māchē :ng'aleechu kiirnatēēt. Mētēwoochoo tisab ku lekemoosyek tisab wōlēē tēbunēē :koorkoonoto. ¹⁰ Nto subak ibooru bāytooyik tisab. Kiikukeeyta :bāytooyik muutu, kumiitē :akeenke kubāytooyiisyē, nto ake kumānāāchō. Nto yoo kāchō :nyooto, mākubāytooyiis bēsyoōsyēk chēē ng'eri. ¹¹ Nto tyoonyoo kisoboot kēny āmēēkumiitē ra, ku bāytooyiintēētaab sisiit. Kerkeey :inee choo kibo taay tisab /ankumabokiikarbuus.

¹² Kuuynoochoo 'kēēkāsē taman, ku bāytooyik taman chēē mānāānyōōr wōlēē bāytooyiisyēē, nteenee +/mākiikoochi kāāmuukēywēēk kubāytooyiis āk tyoonyoo ām bārooyinto nyēē mining' buch. ¹³ Sōōchiintōōs :bāytooyik ānkumākuyēētyēēchi :icheek tyoonyooto kāāmuukēywēēk. ¹⁴ Mākubooryēē :bāytooyichu *Mēēnkit, nteenee mākōōbēl icheek :Mēēnkit, kuuyu boonto :Mēēnkit kāāmuukēywēēk kubiir mokorēēnik alak tukul ānkubāwu bāytooyik alak tukul. Mākwoomchi :Mēēnkit booryēēt bichoo ikoosēē keey inee choo /kikeekwey ānkukuurootiin.”

¹⁵ Nto mii yoo, kumwoowoo :malayikaanaa kule, “Lōōswēchoo 'kēēkāsē, choo kalēēkitēē :koorkoonoo choonchooyēn, ku kōōrōōsyēk, yēēmōōsyēk āk bōōryōōsyēk. ¹⁶ Mākūwēch :tyoonyoo ākoo kuuynoochoo taman koorkoonoo choonchooyēn. Mākōōnēmūnēē inee kiy ake tukul kubuut kung'ēt kibchuraat. Makvaam bōōrtaab koorkoonoo ānkōōmukuus ām maat.

¹⁷ Yēyē :bāytooyichoo kuu nyooto kuuyu kiikuchōbchi icheek :Yēyiin kuyey kiyēē mākyinē :inee. Kunyi, mākuchāmchiin :tukul kōōkoochi tyoonyoo bāytooyiisyēēng'waa ākoy kuyityiin :ng'aleekaab Yēyiin. ¹⁸ Koorkoonoo 'kēēkāsē ku *kiriinkēēt nyēē bāwu bāytooyikaab kōōrēēt tukul.”

18

*Kaakarbuuseetaab *kiriinkēētaab Bābulōōn*

¹ Yu kāākuyityo :choo, akas malayikeet ake kurekunēē barak. Kiboonto kāāmuukēywēēk chēē wōōyēch miisin ānkitinyē :lēbkēēyyēēt nyēē ikwēnyē kōōrēēt. ² Kikuurchi barak kule, “Kaakuburyet! Kaakuburyet :Bābulōōn kiriinkoonoo wōō! Kāākuyēk kaytaab tāmirmiryō ake tukul nyēē miyaat, wōlēē wooyētēē :tariiteet ake tukul nyēē mā *lubkoo āk tyoong'in chēē mā lubkoobēch. ³ Kiikōōtūul kiriinkoonoo :muchastaab ng'al chēbo rōkōs ankutay Yēyiin. Kiikumarta :bāytooyikaab kōōrēēt āk kiriinkoonoo ānkumokornoonēē :cheemung'aariisyeek ng'al chēbo leles chēē /kēēyēyē ām wōlooto.”

⁴ Nto mii yoo, akas /kēēkuuru ām barak kule, “Biikyuu, ōng'ēētyēē wōlooto simōōlumchi rōkōstaab kiriinkoonoo ānkōōtuuyēē ng'woonin nyēē mākunyōōr :kiriinkoonoo. ⁵ Kiikōōtūul keey :rōkōstaab kiriinkoonoo kut kiikuyit barak, āmānāāwuutyēē :Yēyiin miyootyēēt nyēē /kēēyēyē ām wōlooto. ⁶ Kunyaliil :kiriinkoonoo kuu yoo kiinyāliilē :inee alak, /kēēyookyi inee kunyil āyēēng'

17:8 Ng'oong'. 13:1-2 17:8 Ng'oong'. 13:14; 3:5 17:9 Ng'oong'. 13:18 17:12 Tān. 7:7, 24 17:14 1Tēm. 6:15; Ng'oong'. 19:16, 19 17:15 Ng'oong'. 17:1 17:16 Osee. 2:2-5 17:17 Ng'oong'. 17:13 18:2 Sefa. 2:14-15; Ng'oong'. 14:8; 16:19 18:3 Ng'oong'. 17:2 18:4 Cherem. 51:6, 9, 45; 2Kōōr. 6:17 18:5 Eesra 9:6; Ng'oong'. 16:19

ām kiyēē kiikuyey, / kēētāsyi kunyil āyēēng' ng'wooninto nyēē kiikoochi :inee chuut. ⁷ Kunyōōr :kiriinkoonoo nyalil āk lōōkik ām bārooyinto nyēē tēē nyēē kibo lelesta āk ng'aseetaab keey nyoo kiboono. Kimwooyēē moo ām mēēnātēēt kule, 'Āyēku koorko bāytooyiin āmāyēku musuk āmākoy kwaama :nyalil bēsyēēt ake.' ⁸ Nteenee mākuhōōnchi :mnyaat ām bēsyēēt akeenke nto chooto ku kēmēwuut āk nyalil. Makookarbuus :maata, kuuyu Mokoryoontēēt Yēyiin nyoo itiiilchinē kiriinkoonoo ng'aleek kubo kāamuukēy.

⁹ Yoo kakas :bāytooyikaab kōōrēēt choo kitāyē Yēyiin āk choo king'ērēkyinē lelesta ām kiriinkoonoo yyētiit āk maat ām kiriinkoonoo, mākuriiryō miisin.

¹⁰ Mākōōyyoonyēē :bichoo yēē lōō kukeenyokoorta icheck :ng'wooninto nyēē mii yooto. Makwaam mbuy kumwooyē kule,

'Ng'woonin wē, ng'woonin!

Wōōy, wē, kiriinkooni wōō!

Wōōy, baabaay, wē, Bābulōōn,

kiriinkoob kāamuukēy!

Yyē, !kēēmukusēē asiista akeenke baateey?'

¹¹ Makuriiree :cheemung'aariisyeek kiriinkoonoo, kuuyu māmii :chii subak nyēē tākwoolchinē tukuukwaa ¹² bo *ta-aabuun, *feetaan, rwoontōōk chēē kārorānēch āk sanayeeek choo ālē beesaan chēē chaang', sirook chēē siimootyoonēch chēē kārorānēch āk ankoosyeek choo chābooyēch ānku ārroonēch, keetiik choo boong'u nyēē anyiny āk tukuuk tukul choo / kikeeyee keelteetaab beēlyoontēēt āk choo / kikeeyee keetiik choo ālē beesaan chēē chaang', syaabaan, karnaak āk rwoontōōchoo ilēkēchēchē choo / kēētēēksēē. ¹³ Tukuuk alak ku chēbo mutālāsiniit, tukuuk choo / kiinyunkuruurēē nkwēēk, choo boong'u nyēē anyiny āk *maanemaane, *tifaayik āk mwaaayta, busyeeek āk nkoonuuk, tuuka āk kēechiirēk, faraasinek āk kōrōkōchōōnik ākoo mbo biiko.

¹⁴ Mākumwoochinē :cheemung'aariisyechaa kiriinkēēt kule, 'Kōōkubootyēēniing' tukuukaab leles choo kwēēmāchē miisin ankookuteereerteeniing' :bāyting'uung' tukul āk wōōyinn'g'uung' nyēē mākoy wēēnyōōru bēsyēēt ake.' ¹⁵ Mākōōyyoonyēē :cheemung'aariisyechaa yēē lōō ām kiriinkoonoo kikiikōōmokornoon icheck ānkumuuyo kubo nyaliltaab kiriinkoonooto. Mākwoomē mbuy kumēēysē ¹⁶ kule,

'Ng'woonin, wē, ng'woonin!

Wōōy, wē, kiriinkooni wōō!

'Kiilaach sira nyēē nusaat, nyēē siimaatyaa ānku arraa,

kiilēkēchēchē ām *ta-aabuut, rwoontōōy āk sanayeeek

chēē ālē beesaan chēē chaang'!

¹⁷ /Kaakiilburyeet bāyitnoo tukul nyoo kō mā mining'

ām asiista akeenke baateey!'

Mākōōyyoonyēē wōlēē lōō kōōsiroorchi keey kiriinkoonoo :biiko choo yibē mwēēnkōōsyēk āk mbo biiko choo bēētēē ānkuyēyiisye āk choo āliisyoote ām mwēēnkōōsyēchoo. ¹⁸ Yoo kakas yyētiit āk maata nyēē mii kiriinkoonooto, mākumwooy kule, 'Yyē! Kaakwaaran :kiriing' nyēē kōbo kwōng'luut.'

¹⁹ Mākūwāsinyē :bichoo tēētit mētēwookwaa kōōboor mēēysēēt kōōnchōōytōōs kule,

'Ng'woonin, wē, ng'woonin!

Wōōy, wē, kiriinkooni wōō!

Kiimokornoon biiko tukul choo kiboonto mwēēnkōōsyēk ām araarayta
ām bāyting'uung'!

So, keeburyetee asiista akeenke buch?'

²⁰ Ong'erech ōō, :malayikaanik ākoo biikaab Kiriistō!
Ong'erech *lēbkēēyik āk *wōōrkooyikaab Yēyiin.

Kakooruusta :Yēyiin kiriinkoonoo
kurub kuu wōloo /kikēēyēytook."

²¹ Yu kāākuyityo :yoo, kunam :malayikeet nyēē kiboonto kāāmuukēywēēk
miisin rwaanteet nyēē tēē rwaanteetaab ng'ooyō ānkuwiirchi araarayta
ānkumwooy kule, "+/Mākiiryookuung' areet akeenke wē, kiriinkooni wōō
bo Bābulōōn ām nkuruuk kuu rwaantaanaa, nyēē mākoy /bokeekasing'
bēsyēēt ake. ²² -Māwokutookunēē bēsyēēt ake wōlēē imiitē :biiko chēē
tyēēnē ānkubutē bukantiinek āk chēē kuutē kurēēruunēk āk aryeembuunek.
Mākoy kutookunēēniing' subak :kiitoong'iintō ake tukul nto ku :biich chēē
ng'ooyōsē. ²³ Mākoy kulay :taari kulebkēēchiing' bēsyēēt ake. Mākoy /
bokyaam saakweetaab kooyēy ake tukul ām wōlēē imiitē. Kitooknootiin
:cheemung'aariisyekuuk ām kōōrēt. Kiikutēwēchākiis :biiko tukul kubo
mosoonkoyeenikuuk. ²⁴ /Kikiitaatee āring'uung' korotiikaab *wōōrkooyik āk
biikaab Kiriistō āk chēbo biiko tukul choo /kikēēbākāchē ām kōōrēt."

19

Saakweetaab kooyēy nyēbo Mēēnit

¹ Yu kakeeyta :yoo, akas bōlāt nyēbo biich chēē chang' kumwooyē kule,
"Aleluuya!*

Kāārārookiintētē :Yēyiintēenyoo,
itōrōōroot ānku cheechii :kāāmuukēywēēk.

² Bo man ānku chuulaat :kiyēē itilē.
Kiikōōtiilchi ng'aleek koorcoonoo ki choonchooyēn,
nyoo kinyēērēē kōōrēt ām rōkōsnyii bo martaayeet.
/Kikiing'woonchi koorcoonoo,
kuuyu kibakach :inee choo kiyēchinē Yēyiin yiisyēēt.

³ Aleluuya!
Chiiltooy ākookoy :yyētiit ām kiriinkoonoo."

⁴ Kikutunkyi :booyichoo tibtēmu āk ang'wan ākoo tukuuchoo sobchootiin
ang'wan Yēyiin nyoo kimii kēēbuurēē ng'echereetaab bāytooyiisyēēt kum-
wooyē kule,

"Aameen, aleluuya."†

⁵ Nto mii yoo, kuchōōnēē :kuut yēbo ng'echeraanaa nyēē kimwooyē kule,
"Ōsiltē Yēyiintēenyoo,
:akweek tukul choo ōywēyē ānkōōyēchinē yiisyēenyii
ānkiimining' nto iwōō."

⁶ Yooto akas bōlāt nyēē wuu nyēbo lukēētaab biiko. Kiiruumē kuu bēēkaab
chēēsuruur ānkutulē kuu illoot kumwooyē kule,
"Aleluuya!

18:19 Ešēk. 27:29-34 **18:20** Cherem. 51:48 **18:21** Cherem. 51:63-64 **18:22** Isa. 24:8; Ešēk.
26:13 **18:23** Isa. 23:8; Cherem. 7:34 **18:24** Isa. 26:21; Cherem. 51:49; Mat. 23:35; Ng'oong'. 16:6

* **19:1** Ibooru ām kuutiitaab Iburaneek :ng'alyoontooni kule 'Kusilākoy :Yēyiin'. **19:2** Ng'oong'. 16:6

19:3 Isa. 34:10; Ng'oong'. 14:11; 18:9, 18 † **19:4** Kasee ng'aleechu āyēng' yoo bo kāāboorunēētaab
ng'aleek. **19:4** Ng'oong'. 4:4, 6; 5:7

Bāytooyiisyē :Mokoryoontēēt Yēyiintēēnyoo nyoo bāwu kiy ake tukul.

⁷ Okany keetankas ankeeng'erech ankiikaaste
kuuyu kaakuyit :saakweetaab kooyēy nyēbo *Mēēnkit,
ānkāākuchōb keye :murereenyii.

⁸ /Kākiilookyi mureraanaa sirook chēē kāroorānēch,
chēē leelach ānku tiliilēch.”

Ibooru :siroochoo leelach yēyuutēk chēē churtootiin chēbo biikaab Kiriistō.

⁹ Yooto, kumwoowoo :malayikeet kule, “Sir ng'aleechu: Ibēruurootiin :biich
choo /kākēēkuur kuba saakwaanaa bo Mēēnkit. Ng'aleekaab man :chu chēbo
Yēyiin.”

¹⁰ Yu kāākuyityo :yoo, āryookyi keye yēbo kērēēnkōōkyii ākutunky. Nteenee
kumwoowoo kule, “-Mēēkutung'woo! Ntēē kēyēchinē :tukwaay Yēyiin yiisyēēt
āk mbo ng'eetaabkoomēt choo kiikukiilchi lōkōōywēk kurubta keye Yēēsu.
Kutunky Yēyiin nkit, kuuyu ng'ālōolēē baateey *:wōōrkooyoontēēt lōkōōywēk
kurubta keye Yēēsu.”

Chiito nyēē kakalab :faraasiit nyēē siirwoo

¹¹ Kyaakas kuyaataat wōliin bo kibkōōnkōy ānkumii :faraasiit nyēē siirwoo
nyēē kēsēnē chii. /Kēēkuurēē chiichooto 'Manta /ānkiikoosēē keye.' Yoo
itiilē ng'aleek nto kuyēyē booryēēt, kuyēyē nyēbo churtaayeet. ¹² Kikerkeye
:koonyekyii maat nyēē irikitiitē ānkimii :kuutwōōsyēkaab bāytooyiisyēēt chēē
chaang' mētinyii. Boonto kaayneet /ānkikēēng'ōōtyi kaayna nyēē -mēēnkēt
:chii nteenee :inee nkit :nyēē inkētē. ¹³ Kiilaach :inee sira nyēē kooy
nyēē /kikiikiiluumta korotiik, nto kaayneenyii ku 'Ng'ālyoontēetaab Yēyiin'.
¹⁴ Kirub chiichoo :lukēētaab booryēēt nyēbo kibkōōnkōy. Kikiilaach :lukoonoo
sirook chēē nuusyootiin, chēē leelach ānku tiliilēch ānkibēētēē :faraasiinek
chēē siirwoonēch. ¹⁵ Kichuwunee kuutiinyii :chōōkiit nyēē ng'atiib nyēē
mākuyēyiyēē sukōōsyēētēē biiko chēē -mēēywēyē Yēyiin. Mākōōng'woonchi
bichoo ām kirōktaab bāytooyiisyēēt nyēbo karneet ānku mākutum keye :korotiik
kuu bēēkaab musābiibunēk chēē /kakiitartaar, kōōbooru nyēērunātēetaab
Yēyiintēetaab kāāmukēy. ¹⁶ /Kikēēsirchi sireenyii āk kibēēsnyii kaaynaani:
'Bāytooyiintēetaab bāytooyik ānku Mokoryoontēetaab mokorēēnik'.

¹⁷ Kyaakas malayikeet nyēē kēyēyoonyēē yēbo asiista kukuurē tāriitēk chēē
kitēērēertōtē kule, “Ōruruuch keye kubo Saakweetaab Yēyiin, ¹⁸ okwaa bo-
am muuswēkaab bāytooyik, kāāyooong'ikaab lukōōsyēk āk biikaab nkuruuk āk
faraasiinek kuboono keye biikwaa choo kēsēnē. Boo-am muuswēkaab chēē
bāwu keye āk chēē mātwoor, chēē wōōyēch āk chēē minkēēch.”

¹⁹ Nto mii yoo, akas tyoonyoo bo rōkōs āk bāytooyikaab kōōrēēt
kukēēruruuch keye kuboono keye lukōōsyēkwaa bo booryēēt kumāchē
kubooryēē chiichoo kālābē :faraasiinaa siirwoo āk lukēenyii. ²⁰ Nteenee,
/kikeenan tyoonyoo, kuboono keye wōōrkooyoontoonoo bo ng'wiinyan
nyoo kiyēyē tukuuok chēbo kwōng'uut ām kāāmukēyēwēēkaab tyoonyoo.
Kiibēbēērēē :wōōrkooyoontoonoo ng'aleechuutēchu bo kwōng'uut bichoo
kiboono bēērūyēētaab tyoonyoo āk choo kikutunkyinē āynātoonoo kerkeye
tyoonyoo. /Kikēēwunukyi tyoonyoo āk wōōrkooyoontoonoo bo ng'wiinyan

19:7 Ng'oong'. 21:2 **19:8** Ng'oong'. 6:11 **19:9** Isa. 25:6; Mat. 22:2; Luuka 14:15-16 **19:10**
Ng'oong'. 22:8-9; 6:9 **19:11** Mat. 3:16 **19:12** Ng'oong'. 1:14-15 **19:13** Isa. 63:1-6; Yoowa.
1:1 **19:14** Ng'oong'. 6:11 **19:15** Tyēēn. 2:9; Ng'oong'. 1:16; 2:26-27 **19:16** Ng'oong'. 17:14
19:18 Ēsēk. 39:4, 17-19 **19:19** Tyēēn. 2:2; Ēsēk. 38:2-9, 14-16; Seka. 14:2; Ng'oong'. 17:12-14

tōōliilēetaab maat nyēē ng'āsyānē kusobchootiin. ²¹ /Kikeebar lukōōsyēkwaa ām chōōkiinoo kichuwunēē kuutiitaab chiichoo kikālābē :faraasiit. Yotoo kwoomiis :tāriitēk tukul kut kulēēsoon.

20

Bāytooyiisyēēt nyēbo kēnyiisyēk kisyereet akeenke

¹ Yu kāākuyityo :yoo, akas malayikeet kuchōōnēē barak kuboontoonu yootēywoontēēt nyēbo nkōriinoo māng'ētē ankikinam nyōrōōrēēt. ² Kirat :malayikaanaa chēēsoosum, eereenaanaa kibo kēny, Kibrōkōsyooontēēt āk Syeetaani. ³ Kitōōrchi :malayikaanaa Kibrōkōsyooontēēt nkōriinoo māng'ētē. Kikerta nkōriinooto kut kubēk :kēnyiisyēk kisyereet akeenke simēetākōōbēbēerē biiko. Nto yityo, /kiityaakta kuyēyis ām bārooyin nyēē mā tyaa.

⁴ Nto mii yoo, akas ng'ēchērōōkaab bāytooyiisyēēt chēē kēēbuurēē :biiko / ānkiikoochinē kāāmuukēywēēk kootiil ng'aleek. Kyaakas subak tāmirmirookaab biiko choo / kikēēchwēntooy mētēwookwaa kuuyu kiinēmchi keey Yēesu kwoomtootooy ng'ālyooontēetaab Yēyiin. Bichooto :choo kimānāākutunyki tyoonyoo nto āynātoonoo kerkey tyoonyooto āmēēbērē kikiikunyōōr bēēruutyēetaab tyoonyooto ām tokoochikwaa nto ku āwunnyēkwaa. Kisobcho :bichoo subak ānkubāytooyis āk Kiriistō kēnyiisyēk kisyereet akeenke. ⁵ Ng'eeteet :nyi nyēbo taayta ām meet. (Mānāāng'ēētyēē meet :biiko chuut alake choo kiikubēk ākoy kukeeyta :kēnyiisyēchoo kisyereet akeenke.) ⁶ Ibēruurootiin ānku tiliilēch :choo mākunyōōr ng'eetaani bo taayta ām meet. Mānyōōru icheek :meet nyoo bo āyēng', nteenee mākuyēchinē Yēyiin āk Kiriistō yiisyēēt ānkumākubāytooyis āk Kiriistō kēnyiisyēk kisyereet akeenke.

/Kikiibēl Kibrōkōsyooontēēt

⁷ Yoo kaakukeeyta :kēnyiisyēk kisyereet akeenke, +/- mākiityookunēē Kibrōkōsyooontēēt wōloo /kikēērātyinē. ⁸ Māwokulātunoot biiko ām kōōrēēt kutēē yēē tēē nto chooto ku Kook āk Māākōk ānkōōruruchoot biikaab booryēēt chēē tēē ng'aayneetaab sakaramteetaab araarayta. ⁹ Kikwaanee :lukōōsyēk kōōrēēt tukul kumukuul ānkōōkwēnkwēn wōlēē minyē :biikaab Yēyiin ām kiriinkoonoo chamaat. Nteenee kirārākunēē :maat barak ankumeel lukōōsyēchoo kule tōng! ¹⁰ Nteenee /kikēētōōrchi Kibrōkōsyooontēēt nyoo kilātunootē bichoo tōōliilēetaab maat nyēē ng'āsyānē, wōloo /kikēētōōrchinē tyoonyoo āk wōōrkooyoontoonoo bo ng'wiinyan. Mākunyāliltōōs :bichoo ām wōlooto ākookoy kwiimēn kuyeech.

Kāātiilēywoontēēt nyēbo lētuut

¹¹ Nto mii yoo, akas ng'echereetaab bāytooyiisyēēt āk chiito nyēē kēēbuurēē. Ki lēēl :ng'echeraanaa ānku wōō. Kyaakas ām yotoo kumwēyē :kōōrēēt āk barak āmānāābokutook subak bēsyēēt ake. ¹² Kyaakas biich chēē kikiikubēk kunam wōlēē mii :chēē ki wōōyēch āk chēē minkēēch. Kimii :bichoo kēēyooonyēē taayeetaab ng'echereetaab bāytooyiisyēēt. /Kikeeng'aany kitaabuunek chēē chaang' āk mbo nyoo bo soboonto. /Kikiirōōtoot

yēyuutēkaab bichooto kikiikubēk kurub kuu yooto kisirootiin ām kitaabu-
 unechaa. ¹³ Kikōōn :araarayta biiko chēē kikiikubēkyi araray. Kukōōn
 :nkinee Meet āk *Kāābkwoombiich biiko chēē kikiikuba wōlooto. /Kikiikum
 chii kurubta keey āk ng'aleek chēē kikiikuyey. ¹⁴ Nto mii yoo, /keenam
 Meet āk Kāābkwoombiich /ānkēēwiirchi tōōliilēētaab maat. Tōōliilooni bo maat
 ku meetaab āyēēng'. ¹⁵ Nto chiito nyoo /kimānāākēsirchi kaayneenyii
 kitaabuuna bo soboonto, /kikēēwiirchi nyoo tōōliiloonoo bo maat.

21

Barakuut nyēē lēēl āk kōōrēēt nyēē lēēl

¹ Nto mii yoo, akas barakuut nyēē lēēl āk kōōrēēt nyēē lēēl, kuuyu kikiiku-
 mis :barak āk kōōrēēt nyoo kibo taay ānkiikubot :araarayta. ² Kyaakas *kiri-
 inkēēt nyēē tiliil kurēkunēē barak, nto nyooto ku *kiriinkēētaab Yēērusālēm
 nyēē lēēl. Kirēku kuu mureryaa nyēē chōboot ankeelaach keey nyēē
 karaaran nyēē mii chokutuuyēē saanteenyii nyēē sukoomut. ³ Kyaakas
 /kēēkuurunēē yēbo ng'echereetaab bāytooyiisyēēt kule, “Ming'tooy keey ra
 :Yēyiin biiko ānkumākubooto keey :inee bichooto. Mākuyēk :bichooto cheechii
 ānkumākōōbuurtooy keey :Yēyiin nkit bichooto.* ⁴ Mākumāsyi :Yēyiin bichoo
 lōōkyoo ake tukul. Mēētākubēku :biiko, nto kuriitōōs nto kumēēysē, nto
 kukāsē ng'woonin, kuuyu kookukeeyta :soboonto nyoo kibo taay.”

⁵ Kimwooy :chiito nyoo kikiibuurēē ng'echereetaab bāytooyiisyēēt kule,
 “Āmiitē wāālēēliitē kiy ake tukul,” ānkumwooy subak kule, “Sir ng'aleechu,
 kuuyu bo man /ānkiikoosēē keey.”

⁶ Nto mii yoo, kumwoowoo :chiichoo kule, “Kāākuyityiin. Anii ku *Alfa
 āk Omeeka, ātoowu ānkāāwoong'tooy. Chiito nyoo amē :melela, +māākoochi
 bēeko chēbo bucheē kulkulunēē koong'taab soboonto. ⁷ Mākunyōōr :chiito
 nyoo kēēbēliis tukuwchoo tukul ānku +māāyēku :anii Yēyiintēenyii ānkuyēk
 :inee lakwanyuu. ⁸ Nto choo nyēbētōōs, choo -mēēkoosēēnoo keey, kibrōkōsiis,
 rumiik, choo mārtootē, bōōniik, choo kutunkynēē āynātōōs nto ku choo
 ng'wiynānootē, /kēētōōrchinēē bichoo tukul tōōliilēētaab maat nyēē ng'āsyānē.
 Meetaab āyēēng' :nyiiitēnyi.”

**Kiriinkēētaab Yēērusālēm nyēē lēēl*

⁹ Yu kāākuyityo :yoo, kuchō :malayikeet ake ām choo ki tisab choo kiboonto
 kibuumbōōk tisab chēē kinyiy :mēēyinwēk tisabu chēbo lētuut. Kimwoowoo
 kule, “Chōō āboorung' murereetaab *Mēēnkit.” ¹⁰ Kikalabaa :malayikaanaa
 ām kāāmuukēyewēēkaab Tāmirmiryēētaab Yēyiin ākoy lekemeet nyēē wōō anku
 kooy miisin. Kiilboorwoo kiriinkoonoo tiliil bo Yēērusālēm kurēkunēē
 barak wōlēē mii :Yēyiin. ¹¹ Kiilēkēchēchē :kiriinkoonoo ām lēbkeēyyēētaab
 Yēyiin kuu rwoontōōk choo ilēkēchēchtōōs choo alē beesaan chēē chaang'.
¹² Kiboonto :kiriinkoonoo tōōtēēt nyēē wōō anku kooy miisin nyēē kiboonto
 orootunwēēk taman āk āyēēng' ānkimiitē :malayikeet akeenke orēt ake tukul.
 /Kikēēsirchi orēt ake tukul kaayneet akeenke nyēbo aroosyekaab biikaab

20:12 Ng'oong'. 3:5 **20:13** Room. 2:6; Ng'oong'. 2:23 **20:14** Ng'oong'. 2:11 **20:15** Ng'oong'.
 3:5 **21:1** Isa. 65:17; 2Bēt. 3:13 **21:2** Kala. 4:26; Ibu. 11:16; 12:22; Ng'oong'. 21:9—22:5;
 3:12 * **21:3** Tinyē :siruatēk alake ng'aleechu 'ānkuyēk Yēyiintēēng'waa'. **21:3** 2Kōōr. 6:16 **21:4**
 Ng'oong'. 7:17 **21:5** Isa. 65:17; Ng'oong'. 5:7; 21:1 **21:6** Seka. 14:8; Yoowa. 7:37; Ng'oong'. 1:8;
 22:1; 7:17 **21:7** Ēsēk. 11:20 **21:8** Ng'oong'. 2:11; 20:10; 21:27 **21:9** Ng'oong'. 15:1; 19:7; 21:2;
 22:17 **21:10** Ēsēk. 40:2; Ng'oong'. 1:10 **21:11** Isa. 60:1-3, 19; Ēsēk. 43:2

Isrāyēel choo ki taman āk āyēēng'. ¹³ Kimii :ōrootunwēēk sōmōku komosta nyēbo koong'asiis, kumii :alake sōmōku komosta nyēbo tō, kumii subak :sōmōku komosta nyēbo cheeronko ānkimii :sōmōku komostaab tinkey. ¹⁴ /Kikēēsininē tōōtoonoo rwoontōōk taman āk āyēēng' /ānkikēēsirchi rwoontōōchoo kaayna ake tukul nyēbo *lēbkēēyik taman āk āyēēng' choo kibo *Mēēnkit.

¹⁵ Kiboonto :malayikeet nyoo king'āloolwoo kirōktaab *ta-aabuut nyēē /kikiirookēē kiriinkoonoo, ōrootunwēēkyii āk tōōtōōsyēkyii. ¹⁶ Kyooyēēchiin :komoswookik tukul ang'wanu chēbo kiriinkoonoo. Ki kiilomiitaanik 2,220 ake tukul nto kuwo barak ku kiilomiitaanik 2,220. ¹⁷ Kii-āyēēch mbo tōōtēētaab kiriinkoonoo, nyēē kibuntooy miitaanik 65.† Kiyēyiisyēē :malayikeet kāārookiisyēēt nyēē wuu nyēbo biiko. ¹⁸ /Kikeetechee tōōtoonoo rwaanteet nyēē /kēēkuurēē yasbiitiit nto *kiriinkēēt /keetechee nyoo ta-aabuut nyēē tiliil nyēē kiilēkēchēchē kuu kiyyēēt. ¹⁹ /Kikiikaraaraneē rwoontōōk chēē /kikiikēēsininē tōōtēētaab kiriinkoonoo rwoontōōk chēē tēērchiintōōs ānkwoolē beesaan chēē chaang'. /Kikiikaasee rwaanteet nyēbo taayta nyēē /kikēēsininiisyēē yasbiitiit, /kiikaasee nyēbo āyēēng' nyēē /kēēkuurēē yākuut nyēē buusyēē /ankiikaasee nyēbo sōmōk nyēē /kēēkuurēē kālētōōn. /Kikiikaasee nyēbo ang'wan rwaanteet nyēē /kēēkuurēē sumāriiti ²⁰ nto nyēbo muut ku sārtoōniik, nyēbo lo ku ākiik, nyēbo tisab ku kiriisōliit, nyēbo sisiit ku sabarachaati, nyēbo sokool ku yākuut nyēē toolēēyoo, nyēbo taman ku kirisoobraas, nyēbo taman āk akeenke ku yāsiintēēt nto nyēbo taman āk āyēēng' ku āmētiistō. ²¹ /Kikeeyeyee ōrootunwēēchoo ake tukul choo ki taman āk āyēēng' sanayaanteet akeenke nyēē wōō. /Kikeetechee kēēltaab kiriinkoonoo ta-aabuut nyēē tiliil nyēē toolē biich kuu kiyyēēt.

²² Manaakas Kōōtaab Yēyiin ām kiriinkoonoo, kuuyu minyē wōlooto :Mokoryoontēēt Yēyiin nyoo bo kāāmuukēy āk *Mēēnkit. ²³ Māmāchē :kiriinkoonoo kōōluuchi :asiista nto ku araawet, kuuyu ikwēnyē :lēbkēēyyēētaab Yēyiin anku taariinyii :Mēēnkit. ²⁴ Mākubēēsyētēē :biiko lēbkēēyyoonoo ānkumākukoonyit :bāytooyik wōlooto. ²⁵ -/Mākēēkērē ōrootunwēēkaab kiriinkoonoo ākookoy kuuyu mākoy kutook :kwēēmowuut. ²⁶ Mākuyibchi :bōrōryōōsyēk tukul kiriinkoonoo koonyit. ²⁷ -Mēēwutē kiriinkoonoo :kiy nyēē mā tiliil, kibrōkōsyoo nto ku chii nyēē ng'wiin. Nteenee biiko baatey chēē iwutē ku choo /kikēēsirchi kooynōōkwaa kitaabuutaab soboonto nyoo bo *Mēēnkit.

22

Āynēētaab soboonto

¹ Nto mii yoo, kōōboorwoo :malayikeet āynēētaab soboonto nyēē kilēkēchēchē kuu kiyyēēt. Kikulkulunēē :bēēchoo yoo bāytooyiisyēē :Yēyiin āk *Mēēnkit, ² ānkirōōtēē kwēēnuutaab kēēlto nyēē baraay ām kiriinkoonoo. Kikibiityēē komoswookik tukwaay chēbo āynoonoo :keetiikaab soboonto chēē yēyē lokoyeek araawa ake tukul anku saakit mbo :sokēēkyii. ³ Mākoy

21:12 Chuy. 28:21; Ēsēk. 48:30-35; Ng'oong'. 7:5-8 **21:14** Ibu. 11:10 **21:15** Ēsēk. 40:3; Ng'oong'.

11:1 **21:16** Ēsēk. 48:16-17 † **21:17** Mwooyē :yuutēyū ām kāāyiitiisyēēt ake kule 'kyuubiitiinēk' bokol akeenke āk artam āk ang'wan (12 kunyil 12), nyēē ibooru kule yēmē biikaab Kiriistō. **21:21** Isa. 54:11-12; Ēsēk. 28:13 **21:23** Isa. 24:23; 60:19-20; Ng'oong'. 22:5 **21:26** Isa. 60:3, 11 **21:27** Isa. 35:8; 52:1; Ēsēk. 44:9; 1Kōōr. 6:9-10; 2Bēt. 3:13; Ng'oong'. 3:5; 21:8; 22:15 **22:2** Ēsēk. 47:1-12

/kēechubiis ām wōlooto. Mākubāytooyiisyoowunēē :Yēyiin āk Mēēnkit kiri-inkoonoo ānkumākuyēchinēē wōlooto :biikyii yiisyēēt. ⁴ Makukas :bi-choo wōlēē wuu :Yēyiin /ānkēēsirchi kaayneenyii tokoochikwaa. ⁵ Māmii :kwēēmowuut wōlooto āmākoy /keemach taariin nto ku lēbkēēyyoob asiis kuyuu Mokoryoontēēt Yēyiin nkityō :nyēē lēbkēēyyēēng'waa ānku mākubāytooyiis :bichoo ākookoy.

Ng'aleek chēē /kiitēryēēchēē

⁶ Kimwoowoo :malayikeet kule, “Bo man :ng'aleechu /ānkiikoosēē keey. Mokoryoontēēt Yēyiin nyoo mwoochinē *wōōrkooyikyii ng'aleek chēē mwooyē :nyēē kiyyookwooo anii chāāboorchi biikyii choo yēchinē inee yiisyēēt kiyēē mii wokuyēyāktōōs ām lēēkitō. ⁷ Mwooyē :Yēēsu kule, ‘Oyeb yiit! Āmiitē āchōōnii ām lēēkitō. Ibēruurootiin :biiko choo koomānē ng'aleekaab wōōrkooyoontiit chu mii kitaabuuni.’ ”

⁸ Anii Yoowaana :nyoo kyāākāsēē ng'aleechu yiitiikyuu āk koonyekyuu. Yooto kawaakas ng'aleechaa, āryookyi keey yēbo kērēēnkōōkaab malayikeet nyoo kiiboorwoo ng'aleechaa ākutunkyi. ⁹ Nteenee, kimwoowoo :malayikaanaa kule, “-Mēēkutung'woo! Ntēē āyēchinē Yēyiin yiisyēēt kuu inyiyng' āk kuu wōloo yēytooy mbo :ng'eetaabkoomēt, wōōrkooyik āk biiko tukul choo koomānē ng'aleekaab kitaabuuni. Ikutunkyi Yēyiin nkit!”

¹⁰ Nto mii yoo, kumwoowoo kule, “-Meewuny ng'aleekaab wōōrkooyoontiit chu mii kitaabuuni, kuuyu kaakuriik :bēsyoōsyēk chēē mākuyityiin :ng'aleechuutēchu. ¹¹ Chii nyoo yēyē ng'al chēē miyootēch, kutas taay kuyēyē kuu nyooto, nto nyoo yēyē rōkōs, kutas taay kuyēyē kuu nyooto. Nto chiito nyoo yēyē ng'al chēē churtootiin, kutas taay kuu nyooto, nto nyoo tiliil, kutas taay kutililiit.

¹² Mwooyē :Yēēsu subak kule, “+Māāchōō areet akeenke! +Māākwēchi chii ake tukul kiy kurubta keey kiyēē kiikuyey. ¹³ Anii ku Alfa āk Omeeka, anii :taayta āk lētut, ātoowu ānkāāwoong'tooy.’

¹⁴ Ibēruurootiin :biiko choo kēēwuun keey kutililiitu kuuyu mākunyooolchi kōowut kiriinkoonoo ankwaam lokoyaanteetaab kēētitaab soboonto.

¹⁵ Kiikung'etee saang' kēny :kibrōkōsiis, chēēbsookēyis, choo mārtootē, rumiik, choo kutunkyinē āynātōōs āk tukul choo kicham ng'wiiynaneet.”

¹⁶ Mwooyē :Yēēsu kule, “Kāāyooku :anii malayikeenyuu chokōōbooruung' in-iyiing' ng'aleechu imwoochi kanisoosyek tukul. Ātoorunēē tiikiityoontēētaab *Tāwuti ānkāāchōōnēē kōōnyii ānkāāyēku toboyaanteet nyēē lebkey miisin.”

¹⁷ Mwooyē :Tāmirmiryēētaab Yēyiin āk mureeraanaa kule, “Chōō!” Kumwooy :chii ake tukul nyoo kāsē ng'aleechu kule, “Chōō!” Nyoo amē melelta, kuchō. Nto yoo māchē :chii bēēkaab soboonto /kiikoochinē buch.

¹⁸ Ākiimchinē :anii chii ake tukul nyoo kāsē ng'aleekaab wōōrkooyoontiit chu mii kitaabuuni kule, “Yoo kātāsyi :chii ng'alyoo, mākutāsyi :Yēyiin inee ng'woonin ake tukul nyēē twekaat ām kitaabuuni. ¹⁹ Nto chiito nyoo kēēnēmto ng'alyoo ake tukul ām kitaabuuni, makukereкта :Yēyiin chiichoo

22:3 Ng'oong'. 1:6 **22:4** Mat. 5:8; 1Yoowa. 3:2; Ng'oong'. 14:1 **22:5** Isa. 54:1-17 **22:5** Tān. 7:18, 27; Ng'oong'. 21:23; 1:6 **22:6** 1Kōōr. 14:1; Ng'oong'. 1:1, 3; 10:7; 19:9; 21:5 **22:7** Ng'oong'. 3:11; 1:3 **22:9** Ng'oong'. 19:10 **22:10** Tān. 12:4 **22:11** Tān. 12:10 **22:12** Mat. 16:27; Ng'oong'. 2:23; 6:10; 16:6; 19:2; 20:12-13 **22:13** Ng'oong'. 1:8 **22:14** Ng'oong'. 7:14; 2:7 **22:15** Ēfēēs. 5:5; Filib. 3:2; Ng'oong'. 21:27 **22:16** Room. 11:16-18; 15:12; Ng'oong'. 5:5; 2:28 **22:17** Ng'oong'. 21:9, 6 **22:18** Kiruu. 29:19-21

kumānyōōr tukuuk chēē kōōnu :kēētitaab soboonto āk kiyēē mākonyōōr ām kiriinkoonoo tiliil, choo iboorunootiin ām kitaabuuni.”

²⁰ Mwooyē :chiichi kimwooyē ng'aleechu tukul kule, “Ēē, +māāchōō areet akeenke.” Kuwuuyiit nyotoo. Ichōō oō, Mokoryoontēēt Yēesu.

²¹ Lēyyē, kōōbēruurook tukul :Mokoryoontēēt Yēesu.